

Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
Ungarisch Historischer Verein Zürich

MAGYAR TÖRTÉNELEM

Tízezer év – ezer oldalról

Oktatási segédkönyv

ACTA HISTORICA HUNGARICA TURICIENSIA
XVIII. évfolyam 1. szám

ZMTE 37. sz. kiadványa

Zürich - Budapest

2002

Szerkesztő:
Csihák György
a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület elnöke

Lektor:
Csámpai Ottó (Pozsony) kandidátus, habilitált egyetemi docens
Darai Lajos Mihály (Székesfehérvár) kandidátus, főiskolai tanár, MTA munkabizottsági tag, a továbbképzés felelőse
Lukács László (Székesfehérvár) kandidátus, egyetemi tanár
Rókusfalvy Pál (Budapest) az MTA doktora
Zachar József (Budapest) az MTA doktora, egyetemi tanár,
a ZMTE Tudományos Tanácsa elnöke

*A kötetet ingyen kapja 300 magyarországi könyvtár,
további 70 ország 156 könyvtára, valamint a Zürichi Magyar Történelmi
Egyesület és a Kodolányi János Főiskola által szervezett,
„A MAGYAR TÖRTÉNELEM TANÍTÁSÁNAK TARTALMI
ÉS MÓDSZERTANI MEGÚJÍTÁSA“
c. továbbképzés résztvevői*

A Magyar Köztársaság Oktatási Minisztere által adott
Alapítási engedély száma: T 300730-1676/1999
Indítási engedély száma: T 302460-780/1999

Felelős kiadó:
A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tudományos Tanácsa
A nyomdaköltséget a „Történelmi Örökségünk Alapítvány“ fedezte

ISBN 963 86100 1 8

TARTALOMJEGYZÉK

I. TÍZEZER ÉV ...

DARAI LAJOS MIHÁLY (Kápolnásnyék):	
EGY TUDOMÁNY – EGY TÖRTÉNELEM	11
FRISNYÁK SÁNDOR (Nyíregyháza):	
A KULTÚRTÁJ KIALAKULÁSA A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN	33
FODOR ISTVÁN (Budapest):	
EURÓPAI LÉTÜNK KEZDETE	45
CSIHÁK GYÖRGY (Zürich):	
A MAGYAR NEMZET MÚLTJA	55
CSIHÁK GYÖRGY (Zürich):	
A MAGYAROK ŐSTÖRTÉNETE	67
CSÁMPAI OTTÓ (Pozsony):	
A MAGYAR NÉP FEJLŐDÉSE A NEMZETSÉGEKTŐL A MODERN NEMZETIG (ETNOSZOCIOLÓGIAI ÖSSZEFOGLALÁS)	79
CSAPÓ I. JÓZSEF (Nagyvárad):	
AUTONÓM NEMZETI KÖZSSÉG, VAGY ÖNFELADÓ NEMZETI KISEBBSÉG	105
RÓKUSFALVY PÁL (Budapest):	
MAGYAR KÜLDETÉS: A NEMZET MÚLTJA, JELENE ÉS JÖVŐJE	109

II. ... EZER OLDALRÓL

HENKEY GYULA (Kecskemét):	
A MAGYAR NÉP ETNIKAI-EMBERTANI KÉPE	119
NAGY ÁKOS (Adelaide):	
A VÉRCSOPORT JELENTŐSÉGE A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET GENETIKAI KUTATÁSÁBAN	135
SZEKERES ISTVÁN (Budakalász):	
ÍRÁSTÖRTÉNET ÉS MAGYAR ŐSTÖRTÉNET. BEVEZETÉS A TÖRTÉNETI ÖSSZEHASONLÍTÓ (IDEOGRÁFIKUS) JELTÖRTÉNET MÓDSZERTANI ALKALMAZÁSÁBA	149
KÁLNÁSI ÁRPÁD (Debrecen):	
A FINNUGOR ELMÉLET ÉRVRENDSZERE. A NYELVTUDOMÁNY ÉS A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET	173
GÖTZ LÁSZLÓ (St. Pölten):	
AZ URÁLI-FINNUGOR NYELVEK GENETIKUS NYELVCSALÁDI ELMÉLETÉNEK ELLENTMONDÁSÁIRÓL	185
CSER FERENC (Melbourne):	
GONDOLATOK A MAGYAR NÉP ÉS NYELV KÁRPÁT-MEDENCEI EREDETÉRŐL	195
DUDÁS RUDOLF (Vancouver):	
SZUMER-SZKÍTA ÖRÖKSÉGÜNK	225

TÍMÁR (TIMARU) SÁNDOR (Ingelheim):	
KELTÁK ÉS MAGYAROK	243
CEY-BERT RÓBERT GYULA (Bangkok):	
A MAGYAR ŐSVALLÁS	265
CSAJÁGHY GYÖRGY (Pécs):	
A MAGYAR NÉPZENE KELETI PÁRHUZAMA, EREDETE, ŐSTÖRTÉNETI VONATKOZÁSOK TÜKRÉBEN	285
DU YAXIONG (Beijing):	
A PENTATONIKUS SKÁLÁK CSOPORTOSÍTÁSA	293
FARKAS JÓZSEF (Mátészalka):	
A NÉPRAJZ ÉS A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET	297
JUBA FERENCZ (Bécs):	
A MAGYARSÁG KÖTÖDÉSE A TENGERHEZ	303
TOMKA PÉTER (Győr):	
A 9. SZÁZAD RÉGÉSZETE ÉS A MAGYAR ETNOGENEZIS	317
KÖLTŐ LÁSZLÓ (Kaposvár):	
A KÁRPÁT-MEDENCE RÉGÉSZETI VÁZLATA, ARCHAEOMETRIA	323
KÖLTŐ LÁSZLÓ (Kaposvár):	
MÉGJEGYZÉSEK AZ AVAR-MAGYAR FOLYAMATOSSÁG KÉRDÉSÉHEZ A VÖRSI 8-10. SZÁZADI TEMETŐ KAPCSÁN	327
SZEGFŰ LÁSZLÓ (Szeged):	
A KÁRPÁT-MEDENCEI „SZLÁVOK“, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL MEGALÉ MORÁVIÁRA	333
HERÉNYI ISTVÁN (Budapest):	
A HONFOGLALÁS ELŐTT A MAGYAROKHOZ CSATLAKOZOTT TÖRZSEK, TÖRZSTÖREDÉKEK (ETNIKUMOK)	345
HERÉNYI ISTVÁN (Budapest):	
A KÁRPÁT-MEDENCE NÉPEI ÁLMOS-ÁRPÁD HONFOGLALÁSÁIG	349
NAGY KÁLMÁN (Budakeszi):	
A 895. ÉVI HONFOGLALÁS	359
NAGY KÁLMÁN (Budakeszi):	
HONBIZTOSÍTÓ HADJÁRATOK A HONFOGLALÁS UTÁN	373
NAGY KÁLMÁN (Budakeszi):	
A HONFOGLALÓ MAGYAROK HADMŰVÉSZETE	385
HORVÁTH LAJOS (Veresegyház):	
„A KÉT ERDÉLY“	399
KOVÁTS ZOLTÁN (Szeged):	
A NÉPESSÉGFEJLŐDÉS VÁZLATA A HONFOGLALÁSTÓL 1920-IG	403
CSIHÁK GYÖRGY (Zürich):	
SACRA REGNI HUNGARICI CORONA – MAGYARORSZÁG SZENT KORONÁJA ÉS A MAGYAR KÖZJOGI RENDEZÉS KÉRDÉSEI MA	417
HORVÁTH LAJOS (Veresegyház):	
A MAGYARORSZÁGI NEMZETSÉGEK A KÖZÉPKORBAN	435

CSIHÁK GYÖRGY (Zürich):	
MAGYAR - NÉP - NEMZET - KISEBBSÉG - AUTONÓMIA, MAGYARUL ÖNIGAZGATÁS, ÖNKORMÁNYZAT, ÖNRENDELKEZÉS	443
DARAI LAJOS MIHÁLY (Kápolnásnyék):	
A KANTI GONDOLATOK BEFOGADÁSI FOLYAMATA A MAGYAR FELVILÁGOSODÁSBA	453
SANCZ KLÁRA LUJZA (Budapest):	
SZÉCHENYI ISTVÁN KÜZDELME ANYANYELVÜNK VÉDELMEÉRT, A MAGYAR NEMZETI SZELLEM ÉS NYELV FELVIRÁGOZTATÁSÁÉRT	461
CSAPÓ I. JÓZSEF (Nagyvárad):	
AZ ÖNKORMÁNYZÁS MÚLTJA ÉS JELENE A TÖRTÉNELMI ERDÉLYBEN	473
HORVÁTH LAJOS (Veresegyház):	
TRIANON UTÁNI FÖLDREFORMOK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN	485
CSAPÓ I. JÓZSEF (Nagyvárad):	
AZ 1921. ÉVI FÖLDREFORM ROMÁNIÁBAN. JOGTIPRÁS, BIRTOKFOSZTÁS, DISZKRIMINÁCIÓ	497
PARÁDI JÓZSEF (Budapest):	
A POLGÁRI MAGYAR ÁLLAM RENDVÉDELMI RENDSZERÉNEK KIÉPÜLÉSE 1867-1914	505
ZACHAR JÓZSEF (Budapest):	
MAGYAR TÖRTÉNELEM A A BÉKEKÖTÉSEK TÜKRÉBEN A VÉGLEGES HONFOGLALÁSTÓL NAPJAINKIG (896-1996)	521
 FONTOSABB FOGALMAK	
ŐSTÖRTÉNETÜNK, ŐSHAZÁNK, ŐSEINK-ROKONAINK	571
HONFOGLALÁSUNK, MAGYAR, KALANDOZÁSAINK	572
ÁLLAMALAPÍTÁSUNK, RÉGIÓ (ÖVEZET), NEMZET, HAZA	573
NEMZETISÉG, ETNIKAI CSOPORT, NÉPRAJZI CSOPORTOK	574
NEMZETTUDAT, NÉP, IDEOLÓGIA, GLOBÁLIS, INTEGRÁCIÓ, POLITIKA, KONFLIKTUS, EMPIRIZMUS, SZUVERENITÁS	575
ALKOTMÁNYUNK TÖRTÉNELMI JELLEGE	576
FÜGGELÉK	
ALAPÍTÁSI ENGEDÉLY	581
INDÍTÁSI ENGEDÉLY	582
OKLEVÉL	584
DIPLOMA	585
ÁJÁNLÓ	586
A ZMTE TUDOMÁNYOS TANÁCSA	587
AZ OKTATÁSBAN RÉSZTVEVŐ TOVÁBBI SZEMÉLYEK	588
TANTERV	590
A KODOLÁNYI JÁNOS FŐISKOLÁRÓL	591
A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET 18 ÉVE	592
18 JAHRE UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH	593

A ZÜRICH I MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET KÜLDETÉSNYILATKOZATA	594
ZIELSETZUNGEN DES UNGARISCH HISTORISCHEN VEREINS ZÜRICH	596
HÝMNUS UNGIARAI	599
HUNGARIAN HISTORICAL SOCIETY OF ZURICH (HHSZ)	600
DARAI LAJOS MIHÁLY (Kápolnásnyék):	
MAGYAR TÖRTÉNELEM. TÍZEZER ÉV – EZER OLDALRÓL (ÖSSZEFOGLALÓ)	602
A ZÜRICH I MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET EDDIG MEGJELENT KIADVÁNYAI	630
ELŐKÉSZÜLETBEN	633
ENCYCLOPAEDIA HUNGARICA	634
INFO	635

BEVEZETÉS

AZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET oktatási segédkönyve elé önként kínálkoznak a Petrovics István és Hruz Mária fiából önként Petőfi Sándorra és e néven világhírűvé vált költő szavai: „*Magyar vagyok. Büszkén tekintek át a múlt tengerén ...*“ Az itt szereplő írások minden megfogalmazóját ez a gondolat vezérelte, de ahányan vannak, annyifélel láttak meg. Van közöttünk, aki az isteni végtelenséget, van, aki a földi viharfelhőket, mások a veszélyek sziklaszirteket, megint mások a kikötési pontokkal előírt biztos hajózó utat, s meglátásuk alapján ezt helyezték mondanivalójuk középpontjába.

A huszonkilenc szerző negyvenkét dolgozata, ahogyan egymást követően sorjáz-nak, a sajátos megközelítésen túl az egyéni látásmódot is tükrözi. Minden társunk azt fejt ki, amit és ahogyan meglátott. Mi többiek, valamennyien, vállaljuk, hogy a látásmód, a kutatás és a véleménynyilvánítás szabadsága olyan emberi jog, amelyet határozottan elfogadunk. Ezért nem törekedtünk egységes nézet kialakítására, végleges álláspont elérésére, hanem éppen ezért vállaltuk minden szerző, egyébként eleve fi-gyelemre méltó, gondolatainak a szabad kifejtési lehetőségét. Még az sem történt meg, hogy a szerkesztés során átfésültük volna az egyes szövegeket, hanem úgy döntöttünk, hogy minden társunk maga áll helyt mondanivalójáért. Ugyanakkor nem kerülhettük meg, hogy a függelékben felsorolt fogalmak ottani értelmezését mindannyiunktól megkívánjuk és törekedjünk a helyesírás egységes kérére.

Kötetünk, címéből fakadóan, két fő részre oszlik. Az elsőben nagyívú áttekintések adnak vezérfonalat az általunk képviselt új történetiszemlélet, a táj, az ember, a nemzetség, a törzs, a törzsszövetséggé alakulás, a néppé, majd nemzetté szerveződés, a küldetés, annak örök, főleg kezdeti és jelenkori megnyilatkozása vonatkozásában. A második szerkezeti egység az eredet embertani, genetikai, régészeti, nyelvi, zenei, vallási, néprajzi megközelítésére, a szkíta, a sumér, a kelta, a hun, az avar előnépekkel való kapcsolat feltárására, a Kárpát-medence korai lakosságának bemutatására, az őslakók, a honfoglalók és a csatlakozottak nemzetté válási folyamatának elemzésére, a népességfejlődés, a középkori nemzetségek, a honfoglalás és a honbiztosítás, a tengerhez kötődés hátterének a körüljárására, az önkormányzatiság jelentőségének, a huszadik századi szétszaggatás okainak, a Szent Korona meghatározó Kárpát-medencei szerepének a megértetésére irányuló tanulmányokat és közleményeket tartalmaz. Ezt a részt egy, az egész utolsó ezere-gyszáz év történelmi alapkérdéseit átfogó nagyobb lélegzetű dolgozat zárja.

Ezzel a tartalmi összeállítással az eddigi történelemtanítási tartalmi és módszertani továbbképzés során elsődlegesen felmerült kérdések kapnak megválaszolást, vagyis feltétlenül indokolt az eddig ebben az összefüggésrendszerben nem hozzáférhető anyag közreadása. Ez a mű a jövőben is rendületlenül az egész Kárpát-medencében tovább folytatni kívánt szervezetszerű, az oktatási megújítást célzó tanári tovább-képzés szándékának a kinyilvánítását és ehhez a hozzáférhető írásbeli alapismereti összegzés átnyújtását jelenti. Természetszerűleg a teljességre törekvés nem lehetett célkitűzés, ennek nemcsak területi korlátai vannak, hanem ennek határt szab a Zürichi Magyar Történelmi Egyesületben közösségre talált kutatók érdeklődése is.

Jelen kötetünkben teljesen érthetően leggazdagabb a kezdetektől az Árpád-ház fiági

uralmának végéig terjedő korszakkal foglalkozó anyagegyüttes. Ennek az oka pedig egyszerűen az, hogy magyarként alapkérdés valamennyiünk számára, kik vagyunk, honnan jöttünk, mire hivattunk, az e kérdésekre adandó választ pedig számos megközelítéssel kereshetjük, és így sokszínű eredményre juthatunk. Mivel pedig történetírásunkban eddig elsődlegesen ez a sokoldalú válaszadás szorult háttérbe, helyesnek véltük, ha ennek helyezzük a hangsúlyt. Ennek pedig az lett az ára, hogy a már eddig is részletesebben és árnyaltabban feltárt későbbi korokkal kapcsolatos dolgozatok ezúttal kimaradtak. E döntésben egyúttal benne van az igény szerinti folytatás lehetősége, ami egyértelműen a jelen mű fogadtatásától függ.

Befejezésül nem marad más hátra, mint az, hogy segédkönyvünket a továbbképzési oktatásunkban résztvevők és az ez iránt érdeklődők figyelmébe és jóindulatába ajánljuk. Mindezt abban a reményben, hogy közösen sikerül hozzájárulnunk nemzeti múltunk valós megismeréséhez és megismertetéséhez. Adja Isten, így legyen.

Alsórákos, az Úr születése szerinti 2002. esztendő Mindszent havában,

*a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület
Tudományos Tanácsa nevében
Prof. Dr. habil. Zachar József D. Sc.
elnök*

*„Itt az írás, forgassátok
Érett észsel, józanon.“
Kölcsey Ferenc*

TÍZEZER ÉV ...

Darai Lajos Mihály
(Kápolnásnyék)

EGY TUDOMÁNY – EGY TÖRTÉNELEM

A NEOLIT FORRADALOM NÉPE¹

EGYETLEN IGAZ történetünket nehezen lehet feltárni az ismert okok miatt. Az adatok ritkasága a múltban visszafelé haladva ránk is érvényes.² Ezért ha nem elég mélyről, azaz messziről indítjuk történelmünket, szükségszerűen félreértelmezésekkel lesz terhes. Nem csoda tehát, ha történetírásunk és történettudományunk a hivatalosnak tekintett felfogás mellé egy másik, többféle értelmezést tartalmazó megközelítést is létrehozott az elmúlt kétszáz évben. Ezt a helyzetet azonban nem szükségképpen kell feloldania valamiféle Thomas Kuhn-i tudományos paradigma-váltásnak, mert inkább arról van szó, hogy ezek AZ ELMÉLETEK, HA HAGYJÁK ÖKET, KIEGÉSZÍTIK EGYMÁST. Eddig azonban inkább a szembenállás volt a jellemző az elméletek képviselői között, amit jól megmagyaráz a hivatalosított elméletek állami támogatottsága és a nem hivatalosak (nem kívánatosak) állami mellőztetése, képviselőik ellehetetlenítése és legalább tudományos eszközökkel történt üldözése.

Ám mostanra kirajzolódik a lehetőség, hogy egyetlen szerelmünket, a magyarság igaz történelmét megalkothassuk. Mivel ez annyira szerteágazóan hatalmas és hosszú folyamatokat tartalmaz, megragadásához szükség lesz mindenki erőfeszítésére, aki eddig foglalkozott vele és ezután foglalkozni akar. HA SIKERÜL AZOKBAN A HELYES IRÁNYOKBAN MEGÁLLAPODNI, AMELYEK AZ ÖSSZES EDDIGI EREDMÉNYT FIGYELEMBE VÉVE KIRAJZOLÓDNAK, AKKOR NAGY VALÓSZÍNŰSÉGGEL SEMMILYEN EDDIGI TÖRTÉNETI MUNKA NEM FOG KÁRBA VESZNI. Csupán arról lesz szó, hogy annak a szóban forgó kutatott és feltárt magyar történelmet alkotó ténynek, eseménynek, mozzanatnak, amit újrvizsgálunk, az eddig vallott összefüggéseit, irányait, értékelését MÓDOSÍTANI KELLHET A LOGIKUS ÉS TELJES EGÉSZHEZ VISZONYÍTVA. Hogy a legnagyobb tehertételt hozzuk fel példának: ha az új szemlélet a Kárpát-medencéből eredezteti a finnugor rokonainknak tartott népeket, akkor módosítani kell a hatezer évvel ezelőtt történt ki-rajzás irányát délnyugatról északkelet felé, s talán a szvidéri műveltséget kell annak tekinteni, amely a kulturális átadást a tőlünk eltérő embertani képet mutató népek felé megtette. Ugyancsak nagy a jelentősége a Kárpát-medencébe való sorozatos visz-szaköltözéseknek, amihez tisztázni kell a többi kirajzás idejét, irányát, mér-

-
1. Ezt az elnevezést csak e cím erejéig tartjuk meg, s paradox módon éppen a magyarok kárpát-medencei elődeire alkalmazva, mert Cser Ferenc kutatásaiból tudhatjuk, hogy neolitik forradalom igazából nem volt, hanem annak előzményeként tekinthetjük a korábbi több tízezer éves kárpát-medencei és környéki folyamatokat
 2. Mint ismeretes, a 8000 éves emberi leletekből a szabad ég alatt semmi nem marad, még a kövekből és fémekből sem, hanem csak valamilyen szerencsés körülmény folytán, földalatt stb. maradnak használható tárgyak, ezért olyan ritkák az annál korábbi leletek

tékét és további sorsát, hogy a visszatérők és a helyben maradtak kulturális és antropológiai egyezéseit megmagyarázzuk.³

Meg kell tehát tenni az első biztos lépést visszafelé a magyar őstörténet tekintetében az írott történelem felől, mégha ez nem is a megszokott egysíkúsággal, hanem több ágon egyszerre történik. Nagy jelentőséggel bíró döntés, ha letesszük a garast a mai magyar nép közvetlen elődeinek elég korai Kárpát-medencei születése, hosszú időn keresztül történt eurázsiai irányú túlnépesedési kivándorlása és sorozatos visszatérései, honvisszafoglalásai mellett. Ekkor azonban minden, valóban összefüggő előzmény jogosan ennek az őstörténetnek az előzményeként fogható fel, érintse bár: a Kárpát-medence és környéke továbbélő őslakosságát, a kivándoroltak eurázsiai történelmi és kulturális nyomait, a Kárpát-medencei őslakosság és a vissza-visszatérő honfoglalók nagy része által is beszélt magyar nyelvet, s a többszöri hon-alapítás összes szereplőjének külön-külön is fejlett, jelentős és különleges kulturális jellegzetességeit és gyökereit, a korábbi és az új vezető elitnek leszármazását, leszármazási tudatát, vagy a múltban e vezetők által irányított népek történeti emlékezetét.

Mindenképpen sokat egyszerűsödhet az eddigi történeti kép, ha közelebb kerülünk a valóban megtörtént eseményekhez, mert az igazság mindig a legegyszerűbb. Ehhez tehát sorra kell venni a Kárpát-medence benépesülését a korábbi emberfajtaival, majd a mi közvetlen emberelődeink itteni létrejövetelét, s azt követően a különböző kultúrákkal, majd rokon és nem rokon népekkel, nemzetiségekkel való feltöltődését. Ami a legérdekesebb, hogy a helyi népesség egysége részben-egészben minden bevándorlás után előbb-utóbb helyreállt, a helybeliek végig magukba olvasztottak minden újabban megjelent kultúrát, amint azt Cser Ferenc bebizonyította.⁴ Ebben a sajátos folyamatban az igen korai időtől jelenlévő, illetve jelenlétét megnyilvánító magyar nyelv kultúrahordozóként döntő fontossággal bírt. A magyar nyelv egyedülálló gazdagsága, milliós szókészlete és máig tapasztalható kimeríthetetlen kifejező ereje a nagy eurázsiai térségben gyarapodott fel ennyire. Régiségét és összetartó erejének nagyságát mutatja, hogy a visszahozott nyelvi változatok az igen hosszú távollét és a megtett nagy távolságok ellenére is összeillettek, s a ma is érzékelhető nyelvjárásoknál nem hoztak létre nagyobb különbséget. Ugyan-akkor nagyban elősegítheti e nyelv hatásainak feltérképezését, hogy korszakalkotó művében Varga Csaba a magyar rovásírást 20.000 évesként tudja igazolni és az eurázsiai térségben elterjedt főbb írásokkal, a szumér ékírással, az egyiptomi démotikus, hieretikus és hieroglifás írással, a föníciai írással, a héber írással, a kínai írással, a görög és a latin írással azonosként bizonyítani.⁵

Árpád magyarjai magukkal hozták tehát a magyar nevezet hagyományát, de – különösen a vezérek – esetleg magyarul nem ugyanúgy beszéltek, mint a honfoglalók többsége

3. Tanulságos összevetést lehet itt tenni az elméletileg szembenálló kutatók ezirányú munkássága között. Mi a következők eredményeinek összehasonlítását javasoljuk: Bakay Kornél, Blaskovich József, Cser Ferenc, Fodor István, Grandpierre K. Endre, Gulya János, László Gyula, Magyar Kálmán, Padányi Viktor

4. Lásd Cser Ferenc: Gyökerek. Töprengések a magyar nyelv és nép Kárpát-medencei eredetéről. Szerzői Kiadás, Melbourne. 2000, különösen a 6. és 7. fejezetet

5. Lásd Varga Csaba: JEL JEL JEL avagy az ABC 30000 éves története. Fríg Könyvkiadó, Budapest, 2001

vagy a helyben talált többség. A magyarságra való hivatkozás, a kinn és benn lévő magyar nyelvűek egyesítése mindig alkalom volt, hogy idővel az egész Kárpát-medence népi és hatalmi egyesítését eredményező politikai és harci cselekményeket megindítsák, végbevigyék. A dinasztikus és a vezéri családi hagyományok és ismeretek messzi időkbe, messzi tájakra és különböző népekig mentek vissza. Eme hagyományok és képességek természetére Lukácsy Kristóf műve már megfelelően rávilágított a kaukázusi, káspi és turáni magyar ősnépek azonosságát eredeti örmény forrásokból kimutató művében.⁶

Újabban a Magyarország Szent Koronájával és az Árpád-ház szakrális kapcsolataival összefüggésben további adatok merültek fel erről Csomor Lajosnál és másoknál.⁷ Csomor így foglalja össze a Magyar Szent Korona hun-avar-magyar jogfolytonosságának néptörténeti és családtörténeti elemeit: „*Szent István vérszerinti leszármazottja és jogutóda a pártus Arsakida uralkodóháznak, hiszen Nagy Arsaktól kezdve Atillán és Szent Istvánon keresztül az utolsó Árpád-házi uralkodóval (családtaggal) bezárólag minden hun-magyar uralkodó tulajdonképpen Arsakida király volt. A pártusok pedig daha-aparna-szkiták lévén hun-magyarok. A magyar uralkodóház uralmi jogfolytonossága tehát szorosán összekapcsolódik a népi folytonossággal – ennek válik zálogává a Kr. u. 4. századtól kezdődően a Humor által készített Magyar Szent Korona.*“⁸

A Csodaszarvas mondában összegzett Kárpát-medence elfoglalási ösztön a közép-ázsiai és kaukázusi uralkodói és vezéri elitben, valamint mindannak a bár halvány, de ténybeli megléte, amiről a déli irányból való magyarság származtatási elképzelések, illetve a még messzebbi tájakon keresőké erednek, onnét eredhet, amit a meseszerű mitikus emlékezetben kutató Magyar Adorján állít az első emberek születéséről és szaporodván kirajzásáról a világba.⁹ Szerinte a népi emlékezet fennmaradt nyomai – a mesék, a mondák és a regék, a szellemi és a tárgyi műveltség – az első, magyar emberek Kárpát-medencei, pontosabban csallóközi keletkezésére utalnak.¹⁰ Ez az eredet egyúttal az emberi nem születése olyan régi időben, amire másféle visszaemlékezés nincs, s ami előtt az emberiség kételtű elődje az Alföld helyén volt tengerben és annak partján élt.¹¹ Akkoriban itt volt a Föld Északi-sarka, s a többi rész ekkor még lakhatatlanul forró volt. Ezen elmélet szerint a magyar őstörzset Magor Napisten férfielvi utódai alkotják, s e magyarok mindig békés,

6. Lukácsy Kristóf szamosújvári plébános: A magyarok őselei, hajdankori nevei és lakhelyei eredeti örmény kútfők után. Kolozsvár, 1870. Hasonmás kiadás Hunyadi László kiadásában: Budapest, 2000, o. 23-25

7. Lásd Csomor Lajos: Ófelsége a Magyar Szent Korona. V. Hunyadi László Kiadása, Székesfehérvár. 1996, ahol további szakirodalom van felsorolva

8. Uo. 258-259

9. Magyar Adorján: Elméletem ősműveltségünkről. Duna Könyvkiadó Vállalat, Fahrwangen, 1978

10. Lásd Magyar Adorján: Az ősműveltség. Magyar Adorján Baráti Kör, Budapest, 1995, o. 9-11. Az emberiség európai őshazájára vonatkozóan Magyar Adorján által felhasznált irodalom: Gustav Swantes: Geschichte der Urzeit, Hans Winert: Stammesentwicklung der Menschheit, és Erdgeschichte und Werden des Menschen. Braunschweig 1951, Dr. M. Wilhelm Meyer: Welterschöpfung, Weltuntergang, Eickstedt: Rassenkunde, Meyers Lexikon. Leipzig-Wien, 1897, Cravezi: Mondo animale, Isaac Taylor, Dr. Winkler Henrik: Embertani felmérései, Bél Mátyás: Notitia Hungariae novae historico-geographica. 1735, Gáspár János: Fajismeret. Karcag, 1912, Graf Hermann Keyserling: Das Spectrum Europas. Heidelberg, 1928

szorgalmas földművelők, azaz inkább gyümölcsstermelők voltak.¹² A magyarok elterjedtek a Kárpát-medencében és a Föld többi részén a több hullámban kivándorolt 14 magyarai őstörzs révén.

Emiatt nyomatékossítja: egyetlen régi feljegyzés sem tud arról, hogy a magyarok eredetileg Ázsiából jöttek és 1100 éve nomádokként vándoroltak be Európába. Wamberger Hermann író és keleti utazó véleménye volt ez, amit Ferenc József császár felkarolt. Előbb még Wamberger úgy gondolta, hogy Magyarország őslakossága finnugor volt, s Árpád honfoglalói törökök voltak. Bécsi udvari látogatása után már azt írta, hogy a magyarság lényegét az Árpáddal bejöttek képezték, akikhez annak előtte csatlakozott kevés finnugor elem. Valamint hangoztatta, hogy a magyarság keverék nép, s a mai magyarság vérében már egy csepp sincs az ősmagyarságból. Ezzel a Wamberger-féle állítással szemben ugyanakkor embertanilag kimutatható, hogy a magyarság ma is 98 %-ban egyöntetű, valamint nyelvészetileg, hogy nyelve egyöntetű európai ősnyelv, amelynek kevés idegen eleme, ami a kereszténységgel és az osztrák uralommal került a nyelvbe, főleg és kiküszöbölhető. Wamberger magyar nemességet kapott és Vámbéry Ármin lett. Elméletét tanítani kezdték az osztrák-magyar birodalom minden iskolájában, a sajtóban is terjesztették, bár komolyabb magyar tudósok az elméletet sohasem fogadták el. Vámbéry több könyvet kiadott a témáról, más nyelveken külföldön is, miszerint a magyarság ázsiai, sátoros eredetű, eredeti jegyeit elvesztett keverék nép. Annak ellenére, hogy a komoly tudomány szerint nyelvünk a finnugor nyelvcsaládba tartozik, embertanilag is finnugorok vagyunk és jellegzetesen földművelő nép. A németek később iskolakönyveikben nem elégedtek meg azzal, hogy a magyarság török nomád eredetű, hanem a magyarság mongol eredetét tanították.

Az egész elmélet így nagy felkarolása és terjesztése azért történt, hangoztatja Ma-gyar

11. Lásd Magyar Adorján uo. és Magyar Adorján: A Csodaszarvas. Magyar Adorján Baráti Kör, Bp. é.n. 207-208, valamint az itt szereplő irodalomból: Ballagi Mór: A magyar nyelv teljes szótára. Heckenast Gusztáv, Bp. 1873, Bárthosi-Balogh Benedek: Turáni regék és mondák a világ teremtéséről. Held Nyomdavidálat, Bp. 1926, Benedek Elek: Magyar mese- és mondavilág. Ezer év meseköltése I-IX. Athenium Rt, Bp. é.n., Gaál Mózes: Hún és Magyar mondák. Franklin-Társulat, Bp. 1900, Fáy Elek: A magyarok őshona. Fraischburg Gusztáv Könyvkereskedése, Bp. 1910, Hermann Ottó: A magyar pásztorok nyelvkinése. Királyi Magyar Természettudományi Társulat, Bp., 1914, Horger Antal: Hétfalusi csángó népmesék. Athenium, Bp. 1908, Horger Antal: A magyar szavak története. Kókai Lajos, Bp. 1924, Horvát István: Rajzolatok a magyar nemzet legrégibb történetéből. Petrózai Trattner Mátyás Betűivel, Pest 1925, Huszka József: Magyar ornamentika. Pátria Rt. Nyomda, Bp. 1898, Ipolyi Arnold: Magyar Mithologia, Zajti Ferenc, Bp. 1929, Kandra Kabos: Magyar mithologia. Beznák Gyula Könyvkereskedés, Eger 1893, Kálmány Lajos: Boldogasszony, ősvallásunk istenasszonya. Magyar Tudományos Akadémia, Bp. 1885, Litkey György: Hazánk őslakói. Miskolci Könyvnyomda Rt, Miskolc 1935, Vámbéry Ármin: A magyarság keletkezése és gyarapodása. Franklin Társulat, Bp. 1895, Vámbéry Ármin: A ma-gyarság bölcsőjénél. Athenium, Bp. 1914, Bél Mátyás: Notitia Hungaræ Novæ Historico-Geographica. 1735
12. A magyarokra vonatkozó, Magyar Adorján által uo. felhasznált főbb szakirodalom: Berze Nagy János: A Csodaszarvas Mondája. Ethnographia, Bp. 1927, Krohn Gyula: A finn-ugor népek po-gány istentisztelete. Magyar Tudományos Akadémia, Bp. 1908, Ettore Viterbo: Grammatica e dizionario della lingua oromoni e galla. Manuali Hoepli, Milano 1892, Sebestyén Gyula: A regösök. A regös ének. Bp. 1902. Franz G Bengtsson: Die Abenteuer des Röde Orm. Heimeran Verl., München 1952, Undi Marika: A magyar népi hímzés öltéselemei. Néprajzi Értesítő, Bp. 1927, Edgar Daqué: Umwelt, Sage und Menschheit. München und Berlin 1938, Westenhöfer M.: Vízi és szárazföldi lények. Ethnographia VI. évf., Bp., 102, Huszka József: Istenfa. 1908

Adorján, mert az osztrák császári hatalom ebben a magyarság kiirtását célzó politikájának legjobb megokolhatását látta. Ugyanakkor agyonhallgatták, hogy a magyar-ság ázsiai eredetéről egyetlen történelmi nyom vagy följegyzés sincs. Eredményként idővel a magyarság nyelvészetben és embertanban járatlan nagy többsége elfogadta e minden oldalról közvetített és még tetszetős, romantikus színben is feltűntetett tévtant.¹³ „A tényállás azonban az, hogy a magyarság ugyanúgy, mint a finnek, észtek és baszkok, Európa árjaelőtti lakosságának fömmaradott része, ami történelmi, nyelvi, néprajzi és embertani adatokkal pontosan kimutatható. A magyarság tehát eredeti őshelyén, a nehezen járható hegységek által körülzárt, tehát jól védett Kárpát-medencében, mindennemű viszontagság és későbbi betelepítések ellenére is mindmáig fömmaradott”.¹⁴ Magyar Adorján rámutat: a magyar és magyar törzsek jellegzetességei, amelyek az ő sajátos módszere által feltárulkoznak, az emberiség legrégebb műveltségéből vett részletek, amelyek logikája sejteti a nagyszerű egészet. Náluk nincs szó semmilyen technikáról, gépekről, hanem csak szellemi dolgokról. Mivel ősműveltségünk valójában főképp szellemi volt. (Az első gép a két egymáshoz dörzsölt faág volt, amellyel az ősemler a tűzgyújtást kezdte.)

Bár a több milliárd évesre becsült emberelőtti földtörténeli korszakok nyilvánvaló ellentmondásban állnak felfogásával, Magyar Adorján elemzése mégis érdekesek, s arra intenek, hogy az emberiség és a magyarság őstörténelét nemcsak a régészeti kultúrák megjelenéséig lehet visszavezetni, hanem még tovább, esetleg a földtörténeli korszakokig is. Amint azt például Cser Ferenc munkássága, vagy Varga Csaba írástörténeli műve is mutatja. Ehhez azonban el kell vetni azt a felszínes evolúciós hipotézist, amely szerint az ősemler kezdetlegesebb volt nálunk, s figyelembe kell venni azt is, hogy állítólag a legtöbb fontos ősemleri lelet hamisítvány. A földtörténelben sem biztos, hogy minden megállja a helyét: ha a kisbolygó becsapódások okozta kéregelmozdulásokat, klíma-változásokat tekintjük, s az élővilág sorozatos kipusztulását, az evolúciót nem fejlődésként, hanem a lehetőségek élővilági kihasználásaként is lehet tekinteni, azaz nem feltétlen kell az embert eltűntetni a régebbi korokból. Így még az is lehet, hogy másik bolygóról, vagy más naprendszerből érkezünk, esetleg baktérium formában stb., ahogy ezt bizonyos elméletek már felvetették, például a Nobel-díjas Francis Crick, a DNS atyja is.¹⁵ S vele vitatkozva Gánti Tibor egyértelműsítette: nem az élet, hanem a civilizáció ritka, tehát az utóbbit tényleg kellett mesterségesen terjeszteni, amint ezt a mai űrkorszak is megcélozza, például a Mars irányába.¹⁶

Vagyis az ember és civilizációja egyszer csak megjelent a Földön, a Biblia és a genetika szerint Ádám és Éva leszármazottaiként. S igaza lehet a jól ismert érvnek, hogy ha tényleg állatból fejlődött volna az ember, bizony ma is kifejlődhetne. S ha tényleg fejlődött volna valaha is az ember, olyan módon ma is fejlődnie kellene, aminek semmilyen nyomát nem látjuk, sőt találgatjuk, ma miért csak az egytizedét használjuk agysejtjeink-

13. Magyar Adorjánál a szándékos magyar hagyománypusztítás más példái: Az 1297-i zsinat tiltja a regösök hallgatását (de ebből a betlehemezés megmaradt), 1878-as bosnyák huszármészárlás Maglajnál, akiket az osztrákok szándékosan küldtek kelepecébe, Thierry Amadé: Histoire d' Attila II. 193. tervszerű avaritársról számol be, anno 798 ugyanerről Auct. Anonym: Vita S. Virgil, Spamer: Illustrierte Weltgeschichte Leipzig 1893. I. 212. bizonyítja a sumír magyar nyelvcsaládba tartozását és ugyanakkor szlávoknak mondja a sumír műveltségi tárgyakat, Schwenck Konrád: A szlávok mythológiájában az észteket szlávoknak mondja, Woermann i.m., ahol egyetlen magyar épületről, még az Országházról sem számol be.

14. Uo. 75

15. Lásd Francis Crick: Az élet mikéntje, eredete és természete. Gondolat, Budapest, 1987

nek. Az árulkodón felesleges szóismétléssel fogalmazott „*evolúciós fejlődés*“ feleslegessé teszi Isten létét az ember számára, illetve kizárja a gondviselés lehetőségét. S az isteni elutasításával kizárja az ember isteni eredetét is, valamint a gondviselés elvetésével feleslegesnek nyilvánítja az emberi lelkiismeretet és felelősségvállalást. Így hát AZ EVOLÚCIÓS HIPOTÉZIS ELMÉLETKÉNT BIZONY TÖMÉNY AHUMANIZMUST ÉS ATEIZMUST KÉPVISEL, ILLETVE AZ EVOLÚCIÓS ELMÉLET VALLÁSA ISTENELLENES ÉS EMBERELLENES, NEKÜNK MAGYARELLENES. Különösen nagy bűnnek látszik, ezért, *ex cathedra* nyilatkozni mellette, illetve tényigazsággént hirdetni, tanítani. Nemzedékeket téveszthet meg az ilyen tanítás, és a vallástalanság állapotát segítheti elő még a magukat vallásosnak tartók körében is. MEGBONTJA UGYANIS AZ ISTEN ÉS A TERMÉSZET KÖZÖTTI EGYENSÚLYT, S AZ EMBERT KISZOLGÁLTATJA A TERMÉSZET, ILLETVE AZ ISTEN NEVÉBEN FELLÉPŐ EMBERCSOPORTOK KÉNYE KEDVÉNEK.

Ugyanakkor a visszaütések vagy génátformálódások mutatta tényi valóság szerint, az ember teljes mértékben e világból való, ebből a világból van. Az emberi megismerés lehetőségei pedig azt mutatják, hogy a világ teljes mértékben emberből van. Erősíti ezt a szellem integráló szerepe, azaz a természeti valóság megfoghatatlanná feloldódása és a tudatunk ismételte világ látszólagos valósága, s hogy az ember nem szabadulhat sem a múlttól, sem a jövőtől, sem az elmúlt, sem az eljövendő tapasztalattól. Mindig a legegyszerűbb dolgokat a legnehezebb elhinni, és talán a legnagyobb hazugságokat a legkönnyebb. Legalábbis ez egy idő óta törvényszerű gyakorlatnak látszik, aminek okát csak az emberek között jelentkező anyagi nehézségek és erőforrás-hiányok között kereshetjük, míg a józanész erejét gyengítő, korlátozó befolyás csupán előbbi ok következménye lehet. S van egy furcsaság is e téren, mert a közvetlenül ismert múltban felerősödött a jelzett káros, negatív irányzat, holott a történelem és a tudomány azt hirdeti erről a mai emberiségről, hogy összehasonlíthatatlanul nagyot fejlődött a közvetlenül elérhetetlen múlt embereihez képest.

Másik kérdés, hogy MA A REDUKCIONIZMUS URALKODIK A TUDOMÁNYOSSÁGON, ami elvileg nem engedi meg valamiféle szellemi valóság közvetíthetőségét felénk. Helyette az elvi szintre redukált, vagyis igazából nem is létező, elvonatkoztatott anyag dominanciája érvényesül a tudományos magyarázatokban kiinduló alapként. Ennek az anyagnak ekkor viszont olyan feltételezett tulajdonságai kapnak főszerepet, amik nagyban eltérnek a puszta anyagi szinttől, azaz mégsem az anyag maga a kiindulás, és a monizmusból nem szándékolt dualizmus, pluralizmus lesz. Pedig minden tapasztalatunk a világegyetem egységére mutat. És ez az egység, mint láttuk, nem lehet puszta anyagi egység, mert az anyag hatásaként a mutatkozó jelenségek megragadhatatlanok. Inkább fordított a tapasztalat, azaz bizonyos, logikai alapozású szellemi jelenségek hatása, egyfajta rendezettség és rendszerszerűség ragadható meg konkrét anyagi jellegű élettelen és élő jelenségek esetében. S mivel a világ egységes, a társadalom és az ember természete is ugyanolyan kell, hogy legyen. A társadalom és az ember egysége persze a világegyetemmél is fennáll, hiszen annak részeként és azt valamennyire felfogóként, megragadóként szerepel mindkettő. Ez a világ-ember-társadalom hármasság csak akkor magától értetődően természetes, ha mind a három, azaz minden a világon logikai-szellemi jellegű, még az anyag is.

E szellemi szentháromságban tehát a világegyetem a szellemi teremtő atya, az ember a szellemi megváltó fiú, és a társadalom a szellemi megszentelő lélek. Ahogy a társada-

lom emberekből áll, az ember természetből, azaz világból épül fel. A természet-kígyó pedig úgy harap a társadalom-kígyó farkába, hogy mindkettő feloldódik a lét hordozójában, az emberben. Azaz a természet atom alatti építőkövei energikus szellemként eltűnnek a boncoló ész elől, míg a társadalom annyiban állhat fenn, amennyiben az emberi agyak szellem formában összekapcsolódnak. Ezért he-lyes egységes módszerrel közelíteni az élő és élettelen külső természethez, valamint az emberi és társadalmi belső természethez. És ez a módszer azért nem lehet a fizikai természet vizsgálati módszerének a pusztá kiterjesztése, mert az képtelen megragadni a szellemi folyamatokat, mialatt a szellem irányából az élet és az élettelen termé-szet mind jobban megközelíthető.¹⁷

Ha minden önmaga és semmi sem fejlődött másból, akkor minden önmaga marad, bármilyen ráakódások közepette. Amint a genetika mindig, minden sérülés után visszaállítja a saját egészséges rendszerét, az emberiség idővel használatba veszi teljes gondolati eszközállományát, és egyre többet elsajátít a világ végtelen lehetőségeiből. Így minden azonos önmaga történetével, hiszen fejlődő átalakulással már másnak a története lenne minden valóban megváltozott dolog. Ám a dolgok és fogalmak szent-sége nem engedi meg a káoszba süllyedést, hanem Istennek tartja fenn a teremtést és az embernek a felfedezést, a feltalálást teszi lehetővé.

Az egyes ember különálló léte ugyanúgy kétséges, mint a világ végtelenségében valamilyen külön végességé. Az emberek közössége, ha hét sebből vérzik is, a leg-szükségesebb az ember megmaradáshoz. Így akár a halottak is élnek és a fogantatásuk, születésük előtt állók is már emberek. Minden gondolatom és mozdulatom még élő apámé és már halott nagyapámé, minden érzelmem még élő anyámé és már halott nagymamámé, mégha egyik nagymamámmal nem is találkoztam. És a kárhozat kínját szenvedem, ha gyermekeim nem szüleik gondolatai és érzelmei szerint gondolkodnak, éreznek és cselekednek. Számítunk a jövőben születettekre, sőt leginkább rájuk hivatkozva, az ő érdekükben teszünk magunkon számos megszorítást, vállalunk több erőfeszítést. Minden lány születésétől fogva az esküvőjére készül, és minden fiú arra, hogy vőlegény legyen.

Természetes, hogy az ismerős anyanyelvet beszélők vesznek körül, hogy jóleső ízekkel találkozom szerte az országban. Ugyanakkor magyar feleségem leggyakrabban használt fogalmainak szavai alig egyeznek az enyéimmal. Anyám főztjét senki sem tudja utánozni. Gesztusokkal az idegen nyelven beszélőt is megértem, a szokatlan ízek pikáns meglepetések. Ismerős dallamok zsongnak mellettem, de a szülőföldi gömöri dalok hangulatával nem érnek fel. Térképről, fényképről, valamint a terület bejárása miatt a fejemben van a Kárpát-medence minden jelentősebb szép tája, szülőföldem dombjainak, völgyeinek hajlataival azonban egyik sem vetekszik. A Föld egészét és a Naprendszert is

17. Friedrich August von Hayek (1899-1992) konzervatív liberális gondolkodó az emberi értelem tevékenysége kantiánus jellemzésével eléri a társadalom és a természet megismerési módszerének azonoságát, azaz a társadalomban élő ember természetét alkalmazza a megismerésben. E módszerrel megfontolás elkülöníti a természet és a társadalom tanulmányozását, megkülönbözteti az emberi természet természeti, szellemi és társadalmi jellegzetességeit és megkülönbözteti az ember világát az általa még nem elsajátított világtól, valamint következtet a társadalmat berendező, irányító és fenntartó legjobb alapelvekre. Bővebben és könyvészeti adatokkal lásd: Darai Lajos: Friedrich Hayek alkalmazott nevelésfilozófiája: Azonos tudományos módszerrel alkotott egységes világkép a természet-, ember- és társadalomismeretek oktatása számára. Szabadpart. Társadalomtudományi, művészeti és irodalmi folyóirat. Online kiadvány. www.kodolanyi.hu

elég jól ismerem, de felfoghatatlanok a távolságok. Az időjárás és a csillagos ég sem tartogat túl sok meglepetést, ám a nagy hideg vagy a nagy meleg elviselhetetlensége fontos figyelmeztetés törékeny emberi szervezeti e-gyensúlyunkra, s az égzengés és a villám, minden tudományos leírás ellenére is félelmetes. A természet harmóniájába ugyan minden nagy katasztrófa bele tud illeszkedni, de kevésbé vigasztal, hogy a Földet nem érdekli, él-e rajta ember vagy nem.¹⁸ S ha a legparányibb részecske is atomrobbanással fenyeget, az nem is olyan kicsi. S ha a részecskék közötti tér nagyobb, mint a csillagrendszerek közötti, Istennek elég nagy helye van a szabad akaratra. Az ember is könnyen boldogulhat azonban, csak hallgatnia kell a hagyományos gondolkodású tudósaira. Akik szerint a tér hatalmas sűrűségű energiamezőjében a mi anyagvilágunk csak híg buborékként pattog, s lehetőségünk van e nullponti energia közvetlen lefejtésére.¹⁹

Ha az ember nem fejlődött, akkor az emberiség sem. Ami fejlődésnek látszik, az nem más, mint a természet vagy az ember okozta katasztrófális pusztulások utáni helyreállítás. Az egyes pusztulások mértékét és az újjászületés, újjáépítés lehetőségének esélyeit az mutatja, hogy az ember által épített és a természeti környezetből mi maradt meg. Volt olyan katasztrófa, amikor országnyi terület, volt, amikor földrész semmisült meg. Többször eltűnt a Földről a flóra és a fauna nagy része is, húszmillió éve alig egy százaléka maradt életben. A Marsról a légkör és a felszíni vizek is le-szakadtak és a kéreg az északi féltékéről, a Vénuszról pedig az egész kéreg és a Vé-nusz az ütközés következtében visszafelé forog a többi bolygóhoz képest.

Nemcsak a tűzőzönök és vízözönök, a méretesebb égitestek becsapódása bolygónk szárazföldi vagy tengeri-óceáni részébe, pusztította az emberiséget, hanem az emberi gonoszság kegyetlensége is. A túlélés az előbbi esetekben volt a könnyebb, a módszeres gyilkosságok népiirtása máig megfékezhetetlen. A legutóbbi katasztrófát már elfeledtük, másodrangú vallásosság emlékévé fokozódott le a rá való figyelmezés. Az evolúciós fejlődésbe és az emberi tudományosságba vetett hit háttérbe tolta a nem írásos emlékezést. Pedig a mítoszok, a mondák, a regék és a mesék pontos emlékezete elvitathatatlan. Kasmírban például a 400.000 éve, azaz 13.000 nemzedékkel korábban történt természetátalakulást illetően van ilyen tapasztalat.

Pedig vannak egyéb figyelmeztető jelek is arra, hogy komoly tapasztalati forrás-ként kell tanulmányozni a földi katasztrófákat és túlélésük módzatait. Ezek például a ma megmagyarázhatatlan technikai csodák, amelyek a földfelszínen látszanak. Vannak azonban olyan régebbi emberek által készített jelenségek is, amelyeknek még a létezéséről sem tudunk tudomást szerezni, mai kezdetleges tudásszintünkön. Vagy pedig vannak, akik nem hagyják, hogy megismerjük őket. Ugyanakkor a hivatalos tudomány nevében ezerszám semmisítik meg a nyilvánvaló jeleket, vagy teszik tönkre az ezekkel ágalókat.

Tökéletes katasztrófa túlélési eszköz a mítosz. Nem az, amely a görög mitológiában maradt ránk, mert a görögök nem ismerték annak valódi jelentését. Hanem a csillagmítosz, amely az égi malom hatalmas gömbjéről szól. Ugyanaz a Kalevala Szamppója és a Hamlet-történet eredeti dán Amlodhija. Ez köszön vissza minden magyar népmesénkől és mondánkból, még a történeti múltunkra is ezek szerepében emlékezünk. Nemcsak a

18. Vö. Lovelock: GAIA. Göncöl, Budapest é.n.

19. Lásd Egely György: Bevezetés a tértechnológiába 1-3. Kornétás Kiadó, Budapest. 1995, 1999, 2001

Szent László-legenda falképeiről köszönnek vissza a történet négy fázisaként a tavaszi és az őszi napéjegyenlőség, valamint a nyári és a téli napforduló egy csillagászati világmorszakkal korábbi égi állapotának csillagképei, hanem ismeretes Csodaszarvasunk és a Tejút mitológiai azonossága, valamint a Szép Miklós típusú történetek az arany hajnalú vagy hajnyílú Napistenről.

A mítoszi ég csillagos egére, csillagképeire fellőtt emberi képzelet alkotta formák, alakok a földi élet összefüggéseinek elképzelt megjelenítéseiként a mítoszokban túléltek a katasztrófákat és térképként, modellként, eseményvázlatként eligazították a túlélők utódait, akik már csak a csillagos égen találkozhattak a mítoszok által leírt, s elpusztult jelenségekkel. Egyáltalán, a mítosz így tudta hitelesen közvetíteni a szenvedő emberiségnek a korábbi tökéletes állapotot és a reményt, hogy van hová eljutni, mert létezett és létezhet, megvalósítható az emberi hatékonyság magasabb szintje, mint a katasztrófa utáni nyomor. Még Plátón is, aki belátta, hogy a mítosz már nem ébreszthető fel, ebből az aranykor-mítoszból építette fel az emberi fejlődés számára igen fontos és hatásos ideális rendszerét.

Mivel a Föld gömb alakja, bolygó mivolta csupán az északi szélesség negyvenedik fokától északra érzékelhető és következtethető, attól délre azt könnyen elfelejtették, illetve maguktól nem tudták kikövetkeztetni az emberek. Ennek megfelelően tehát a déliek a csillagmítoszokat sem értették, illetve azok félremagyarázását elfogadták. E határvonaltól délre élt népek nagy tömegeit az uralkodó elit éppen a hamis mítoszok nevében nyomta el, hajszolta embertelen munkába. Ismeretes ugyanakkor a szibériai sámándobokon ábrázolt égi összefüggések tudományos jellege, a szkíták-hunok tudása vagy az észak-amerikai indiánok magas szintű világmépe. Bizonyos indiai eposzokban található regék nyilvánvalóan a mítoszt költőik által felfoghatatlan eseményekről és jelenségekről tudósítanak. A keletiek részbeni és a görögök teljes szakítása a mitológiával létrehozta ugyan a filozófiát és később a tudományt, a vallás és a művészet ugyanakkor sajátos eszközt és képi világot formált a mítoszokból.

A neolitik forradalom népének nevezett emberek örök idők óta nemcsak a mítoszok jelentésének ismerői, hanem a katasztrófákon átívelő emberi tudás hordozói voltak. Ők voltak képesek elszaporodni annyira, hogy elterjedvén a Földön, a mai világ népessége tőlük származik. S tőlük származnak a világ nagy részén azonos földrajzi elnevezések.²⁰ Ők lettek utóbb a Termékeny Félhold civilizációját alkotó népeség, majd megtámadtatván, elmenekültek és kivándoroltak onnét Eurázsia, Óceánia, Ausztrália és Amerika földjére. Tudásukat a mítoszaikon kívül főként maga a nyelvük hordozta, amely nyelv az idők során átalakult, s azóta kihalt nyelvekbe és máig élő nyelvekbe ment át. A kihalt nyelvekből pedig új nyelvek alakultak.²¹

A Kárpát-medencében és környékén alakult ki a neandervölgyi és a kaukázusi ember találkozásából a cromagnon embertípus. Ő találta fel, illetve terjesztette el a földművelést és az írást. Helybéli folytonossága máig adatolható. A feltárt kevés lelet is azt mutatja, hogy az ősi jelek, jelképek megléte épebb a honfoglaló magyaroknál, mint a jóval korábbi műkénéi kultúrában. A tévedhetetlen történelmi emlékezet a magyarokat azonosítja a hunokkal és más korábbi közel-keleti, közép-keleti és afrikai népekkel. Eme népek írása és jelrendszere nagy egyezést mutat a magyar nyelvvel és írással.

A magyaroknak azért van könnyebb helyzetük, mint az embereknek általában, ha azo-

nosítani akarják magukat, mert a nyelvük által Istent viszonylag jól ismerik. Isten megszentelte népeként pedig tudják, hogy Isten az ember világot szentesítette. Azaz még valóság sem lenne, ha a világ nem lenne Isten által megszentelve. A sok-sok csillagászati eredetű ünnepünk tesz minket tudóssá. Vegyük csak ilyen eredetű Szűz Mária-ünnepeinket. És tudóssá tesz az Isten ismerete. Mindezt magában foglalja a nyelvünk, amely színes és bonyolult valóságot képvisel a fejünkben.

A régmúltban, az emberiség ősmúltjában keresve azonosságainkat, a neolit forradalom népe merül fel. A korai világbirodalmak peremére szorult népesség elvitte áldásos tudását mindenhová. Az otlétük nyomai szakrálisak. A magyar műveltség azonosítása hosszadalmas munka, amelyet többen sikeresen folytattak. Ezek ismeretében könnyen beláthatjuk, hogy a magyar őstörténet az emberiség őstörténetével indul, s a magyarság magja a mai magyarságig továbbélt. Története során újabb és újabb népeket, s nemzeteket hozott létre, amelyek sokkal közelebbi rokonai, mint gondolják.

Mindezt alátámasztja a Gordon Childe-tanítvány Stuart Pigott meggyőződése, miszerint a civilizáció sohasem tekinthető törvényszerűen bekövetkező fejlődési folyamattal, s nem lehet egyetérteni azzal a vélekedéssel, hogy civilizáció csaknem mindenütt és minden időben létrejöhett, ha megvolt hozzá a megfelelő helyzet. Pigott nem tartja kizártnak, „*hogy az óvilági civilizáció összes vívmánya végső fokon egyedi körülmények egyszeri bekövetkezésének tulajdonítható Nyugat-Ázsia egy viszonylag kis térségében*“.²² Pigott hangoztatja, „*hogy földművelő gazdasági rendszerek (az újabb értelemben vett neolitikum) nem jelentek meg és nem fejlődtek ki az egész Óvilágban, mint a helyi legkésőbbi mezolitikus tradíciók természetes következményei, hanem éppenséggel csak Nyugat-Ázsia egy meghatározott, zárt körzetében alakultak ki és onnan terjedtek szét olyan összetett átadási folyamatok révén, amelyeket egyelőre csak sejteni tudunk. Az őskortól a mezolitikumon át az újkőkorig vezető helyi, önálló fejlődési folyamatok feltételezésével fel kellett hagyni.*“²³ Amibe még az is belefér, hogy a módszeres mítoszos emlékezet révén – a'la Platón – találták föl találmányaikat. Illetve annak is bele kell férnie, hogy a beszélő nevek rendszerét alkalmazták mindenütt, ahová elterjedtek.

A MAGYARSÁGGAL, mint egészszel KAPCSOLATBAN A MATERIALISZTIKUS KIINDULÁSÚ ÉS FEJLŐDÉSI BEÁLLÍTOTTSÁGÚ SZEMLÉLET, azon kívül, hogy önmagában is vitatható megállapításokat tartalmaz, KIFEJEZETTEN HÁTRÁNYOS RÁNK NÉZVE, MERT ÚGY TŰNTETI FEL, MINTHA A MAGYAROK FEJLŐDÉSE KEVÉSSÉ FELELT VOLNA S FELELT MEG A TUDOMÁNYOS KÖVETELMÉNYEKNEK. Így maga a tudomány megcsal bennünket, s képviselői látszólag pártatlanul mossák kezüket. Ám ha egyértelműsítjük, hogy e fizikatudomány mintájú, szcientista szociológia épp azoknak kedvez, akik a szempontokat megadhatják, tehát a hatalmi tényezőknél, akkor látható: ez a ténypártiság, azaz pozitívizmus éppen a feltételezetet, a fikciót helyezi a tökéletes, azaz az optimális szerepkörbe, s a valóságosat, a konkrétumot ravasz ügyességgel, azaz észrevétlenül háttérbe szorítja, mert az nem felel meg célkitűzésének, sőt éppen az számára a legyőzendő, megszüntetendő, elrejtendő, azaz a szer-

20. Vö. Vámos-Tóth Bátor Tamana-kutatásával: Magyarazonos népszerűsítések a világ körül. A TAMANA TUDOMÁNY HIVATALOS VILLANYUJSÁGA. <http://w1.409.telia.com/~u40916719/>

21. Vö. Baráth Tibor, Forrai Sándor, Szekeres István, Dudás Vilmos, Maron Veronika munkásságával.

22. Stuart Pigott: Az európai civilizáció kezdetei. Az őskori Európa az első földművelőktől a klasszikus ókorig. Gondolat, Budapest, 1987. 30

inte sohasemvolt tényállás. Ez a mesterkedés különböző módszertani irányzatokként a nemzet sajátosságát sokszor egymásnak ellentmondó vonásokban látja. Az ilyenfajta antropológia a minden egyes egyedül való, egyedi lélekkel bíró embert egy közös emberi fajba sorolja, faját – mintegy megtévesztő porhintésül – az állati fajok fejlődési csúcscaként szerepeltetve. Ám mindent elárul erről a viszonylagos csúcsponttól a humán etológia társtudományának tekintett etológia, amikor nem emberi állatokként beszél az állatokról, mintha közönségesen az ember is állat lenne. S vitatható továbbá, hogy egy-egy embertípust lehet-e a helyi néesség földrajzilag meghatározott egységeként értékelni, mégha szigorúan kis számú zárt területre érvényesként is.

Azért ennyire behatárolt a földrajzi hatás, mert a termelékenységi hatékonysággal együttjáró népszámnövekedések és kirajzások, valamint a Csodaszarvas mondánkban ábrázolt kényszerű visszatérések, honvisszafoglalások nagymértékben árnyalják a kérdést, inkább az eddigiekhez képest fordított embertani magyarázat lehetőségét feltárva: NEM MI HASONLÍTUNK A DINÁRIAKRA, TURÁNIKRA, PAMÍRIKRA ÉS A TÖBBIRE, HA-NEM AZOK A MI EREDETILEG ODAKÖLTÖZÖTT NÉPELEMEINKRE. Azaz egy-egy esetlegesség, eltérés a nagy egésztől, önállóodott és saját jelleggel bíró fejlődési pályát futott be. S ezenkívül lényegi testi átörökítési, azaz genetikai tény, hogy nem lehet egyfajta kiegyenlítődésről szó a keveredések esetében, hanem újra visszaállnak bizonyos embertípusok, illetve testi jellegzetességek, azaz hasonmásainkkal is gyakran találkozhatnánk, ha lenne időutazás.

A magyarság szempontjából azonban leginkább az ősműveltségi, azaz a protokulturális ember címszó alatt szereplő, hasonszorű megállapításokat kell a leginkább vitatni és kiigazítani. HATÁROZOTTAN EL KELL UTASÍTANUNK A RÉGIEK, ŐSEINK ELMARADOTTSÁGÁRA, PRIMITÍVSÉGÉRE ALAPOZÓ ELMÉLETEKET ÉS E TÉREN VÉGRE SZÍNT VALLVA, ELŐTÉRBE KELL ÁLLÍTANUNK AZ Ő RÉVÜKÖN FELÉNK TOVÁBBADOTT IGEN MAGAS SZÍNVONALÚ ŐSMŰVELTSÉGÜKET, HA TETSZIK AZ ÓSKINYILATKOZTATÁST, AMELYNEK ÁLTALUK BIRTOKOSAI VOLTUNK ÉS VAGYUNK. Azaz nem lehet megkerülni az e téren kikutatott múltunkat és az itt feltárt eredményeket Ipolyi Arnoldtól Lükő Gáborig, Magyar Adorjántól Daczó Árpádig. S főként nem lehet elkerülni, hogy levonjuk az adódó következtetéseket az általuk és sokan mások – mint például Huszka József, Karácsony Sándor, Domokos Pál Péter, Bálint Sándor, László Gyula, Badinyi Jós Ferenc, Vámos-Tóth Bátor, Forray Sándor, Bakay Kornél, Fejes Pál, Cser Ferenc, Szekeres István, Tímár Sándor, Csomor Lajos, Jankovich Marcell, Varga Csaba stb. – által feltárt ez irányú tényekből és összefüggésekből. Itt számomra a megfontolandó főbb tények a következők:

1. Ipolyi Arnold még teljes magyar mitológiát volt képes feltárni, különösebb tudományos eszköztár és segítőtársak nélkül, alig 150 évvel ezelőtt, amit aztán Bálint Sándor fergetegesen kiegészített, s pontosabbá tett. S jócskán vannak ezen kívül is hasonló témájú munkák. Daczó Árpád legújabbban kimutatja a Babba Mária, a Szép Szűz Mária máig való eleven hitét.
2. A csángókról és a székelyekről kiderült, hogy olyan régi műveltségi formákat őriznek, amelyek korábban az egész magyarságra jellemzők voltak, a beszédétől a magyar rovásírásig, a ruházattól a székely kapukig, s magyar-tudatukat a csángók-nál nem szünteti meg a magyar nyelv elvesztése, amint azt újabbán Jáki Teodóz kutatása is iga-

zol.

3. A magyar díszítés indítékai között eleinte a csillagos égi rajzolatok, főként állatok-ra vonatkoztatott ósrégi mintázatai szerepeltek, amelyek jelentése figyelmeztetett a legfontosabb tudományokra és teendőkre. Ennek az alakzati rendnek a különböző hatásokra megtörtént jelentési egyszerűsödése és alakzati bonyolódása a virággá válás, késői virágkozás. Ugyancsak lezajlott a csillagmítoszok keresztényiesítési folyamata is, amire jó példa a Szent László legenda a templomi falképeken, vagy a magyar népballadák, s maga a Boldogasszony Mária.
4. Még a virágzott alakzatok is képesek azonban hordozni az eredeti jelentést, egy-egy virágról tucatnyi vagy több ilyen eredeti jel is leolvasható. Ezek az alakzatok egyébként azonosíthatók az egész föld természetinek nevezett népei hasonló szerepű díszítései között. S egész földünk földrajzi nevei igen nagy hasonlóságot mutatnak a Kárpát-medenceiekkel.
5. A magyar ősműveltség felbukkanási, kifejesztési vagy elterjesztési gyakorlati helyszíne a Kárpát-medence volt, aminek több tízezer éves időszaka megelőzi az elsőnek mondott civilizációk kezdeti nyomainak, azaz a neolitik forradalom kezdetének a megjelenését. A neandervölgyi és a cromagnon ember keveredése, valamint a régészeti kultúrák itteni ősbib, s fejlettebb mivolta eddig még nem kellően figyelembe vett tények. Amint ezek elterjedése se.
6. A viszonylag elmaradott viszonyok közötti eleven kapcsolatok a magyar ókor végén és a középkor elején a távoli eurázsiai területek és a Kárpát-medence között, a kapcsolatokat ápolók élő emlékezetére és a kapcsolatok fontosságára mutatnak, valamint a szerveződés magas színvonalára, modern fogalmainkkal és állapotainkkal összevethetőkre. Figyelemre méltó a mai demokrácia-fogalomnak megfelelő eredeti elv hosszantartó érvényesülése, valamint a mai tudományos világnézetre törekvésnek megfelelő tartalmú tudatosság megléte. Különösen a magyar népmesék elemzésével lehet ennek tényszerűségét kimutatni.
7. Írásunk olyan tökéletes jelképző elvnek a megnyilvánításával jött létre, amely a három helyzetű vonás és a görbe segítségével máig érvényesülő, sohasem kiszorítható írásrendszert jelent, amely azonosan jelen van mindhárom egyiptomi írásban, a mezopotámiai ékírásban, a kínai írásban, a föníciai írásban, a héber írásban, a görög és a latin írásban. Az ezt feltáró Varga Csaba ugyanakkor hangsúlyozza, hogy az ilyen betűjelek és a hasonló számjelek első, azaz 35.000 évvel ezelőtti megjelenése egyáltalán nem jelenti azt, hogy ez az írás ugyanakkor keletkezett volna.
8. A magyar ember egyéni méltóságának éltetése és közösségi szerepének egyéni vállalása s közösségi értékelése feltételezte és fenntartotta az egyén, s a csoport mindam kettősségét, amit ma az egyén a barátságban, a párkapcsolatban, a családban, a helyi lakóközösségben, a hazát jelentő nemzetben és államban, valamint az egész emberi társadalomban megél. Ezek egyszerre való átélésének lehetősége pedig nélkülözte azokat az egyoldalúságokat, amiket ma a szegénység, az alulképzettség, a katonaság, a hírközlés, a társadalmi rang, a tudományos elismerés stb. jelent.
9. Akár dinasztikus folyamatossága, akár időtálló elvei következtében, az emberek fölötti törvényes és közmegegyezéses hatalom isteni eredete és szentsége elvitathatatlan volt, minden nép és néptöredék számára, akikből a magyarság folyamatosan alakult,

illetve akik belőle elszármaztak. Ennek a magyar hatalmi egységnek, – amelyben a nép tehát uralja a vezető réteget, nem az uralkodik őrajta, – uralkodási egységnek a hátterében azok a mindenki által ismert, elfogadott és betartott magasabb elvek állanak, amelyek a külső világra és az emberi természetre vonatkozó tudást, valamint az emberi cselekvés természeti korlátaira vonatkozó bizonyosságokat jelentik és tartalmazzák.

Kétséges ezen kívül, hogy a törzs fogalma egyáltalán szerepeltethető-e ezek után a magyarsággal kapcsolatosan, vagy a szerepvállalás egységesítő fogalmait takarják az eddig törzsi nevekként azonosított nevek. Ugyancsak kétséget kizáróan azonosítandók lennének azok a keresztény leegyszerűsítések, nevek, amelyek mintegy történelmi személyekként jelenítik meg a korábbi mitikus elemeket. Külön kell foglalkozni a nyelvvel, amelynek komolyan kell venni eddigi azonosítási kezdeményezéseit, s azokat alaposan megvizsgálva kijelölni azokat az irányokat, ahová kirajzottak az ennek a nyelvnek az ősi változatát beszélők tömegei és ahonnan annak huzamosabb tá-vollétében feldúsult, átalakult nyelvi változatai visszatértek és egyesültek a helyben maradottak – az alatt szintén változott – nyelvével. Valamint a soha vissza nem tértekkel való kapcsolatokat is ebből az irányból érdemes megközelíteni (a szumérektől a kínaiakig és a japánokig, a szamojédektől a finnektől, az írektől a baszkokig, s a szlávoktól a spanyolokig, a németekig, a franciákig és az angolokig). Ugyanezt végig kell követni a tárgyi eszközök és a tudáseszközök esetében, a díszítési indítékok és alakzatok és jelentésük változásainak és azonosságainak vonatkozásaiban, valamint az emberi célok, törekvések meghatározásában. Így a saját tulajdon ősműveltségéből származónak kell inkább bemutatni a későbbi vallási fejleményeket, amelyeknek utólagos visszahatása tehát nem elsődleges találkozás és hatás, ezért fontossága is eltöri az eredeti átadás-hatás nagysága, ereje mögött.

Így körvonalazódik tehát annak a tudományos megközelítésnek a lehetősége, amely a magyar múltbeli és jelen valóságból kiindulva, annak elemeit, irányait ösz-szegezve, maradandó és felhasználható mondanivalóval gazdagíthatja elképzeléseinket, meggyőződéseinket és hiteinket önmagunkról. Ezt részleteiben lehet finomítani, hangsúlyeltolódásokat javasolni, például Karácsony Sándor és Joó Tibor megközelítéseinek kiemelésével, előtérbe állításával, mivel azok megfelelnek a magyar lélek formáinak. Annál is inkább, hiszen Karácsony Sándor megállapította, hogy a magyar-országi 1920-as években nagyrészt a 16. századi állapotok jellemezték a magyar falu lakosságát, különösen lelki értelemben, a 16. századiak pedig szinte teljesen azonosak voltak a legkorábbi, óskori állapotaikkal, amennyiben a nagyapák mindig pontosan adták át ismereteiket és felfogásaikat, érzésvilágukat az unokáknak, mert szóbeli volt az átadás, s ezer év csak alig 20 átadás volt. Ezenfelül Karácsony Sándor meggyőződése volt, hogy a feketeföld-övezet, illetve a magyar nagyalföldi szeppeit jellegű műveltség miatt a magyarság megismerésével szinte egész Eurázsia legjobb műveltségi viszonyaival ismerkedhetünk meg, amiért is ez nagyon fontos tájékoztatással bír. JOÓ TIBOR munkássága pedig azért megkerülhetetlenül jelentős, mert a mai követelményeket – most már magától értetődően – ADÓ NYUGATI TÍPUSÚ NEMZETFOGALOMMAL SZEMBEN FOGALMAZTA MEG A MAGYAR NEMZETI JELLEGZETESSÉGEKET. Talán még a Szent István-féle Intelmek értelmezésére is kihathat Joó Tibor nemzet-értelmezése, amennyiben A MAGYAROS BEFOGADÁS NEM A NEMZETISÉG MIATTI NYUGATI KIREKESZTÉS, ÜLDÖZÉS ELLENTÉTE NÁLA, HANEM OLYAN EGYENLŐSÍTŐ NEMZETÉPÍTŐ

MEG-OLDÁS, AMELYBEN AZ EGYEDI SZEREPLŐK – E JÓTÉKONY MAGYARÍTÓ HATÁSRA – KÜLÖNBÖZŐ FELADATÚ NEMZETALKOTÓ RÉSZEKKÉ VÁLNAK, LETT LÉGYENEK ELŐTTE BÁRMILYEN, AKÁR MAGYAR EREDETŰEK VAGY NYELVŰEK.

Mivel itt társadalomismeretről, szociológiáról van szó, amely leginkább az emberismeret részeként sorolható be – és nem fordítva, azaz nem a társadalom alkotja az embert, hanem az ember a társadalmat –, amelynek másik része a lélekismeret: nagyon fontos kifejezni, hogy amint az egyének a többiekkel együttműködve valami maguk fölött álló emberi erőttöbbletet, a társadalom építményét alkotják, ugyanúgy egyéni lelkivilágukat kiteljesítik a többiek lelki élményeinek, tudatosított tapasztalatainak és bizonytalan vélekedéseinek a megismerése által. Ez a kétféle többlet, társadalmi és lelki teljesség, a történelem során többnyire a nép, majd a nemzet és a vallás formájában találkozott az emberekkel, illetve e kettővel ők olyan magátólértetődő természetességgel találkoztak, mintha azt nem is tudatos emberi tevékenység közvetítette volna feléjük: a neveltetésük szüleik, nagyszüleik, rokonaik, ismerőseik, és bizonyos szakosodott vagy egyetemes tudású társaik, a gyógykovács, a táltozó-pap és a tudós-tanító részéről. Ezt támasztja alá a nép kifejezés egyetemessége is, mert a nép az emberiség fogalmának értelmében szerepel. A magyar nép esetében ezt megerősíti még a nyelvi egyetemességnek az a formája, amit az általános vagy különös okot megadó, magyarázat kifejezés jól mutat, és az is, hogy valaminek egyáltalán a kifejtése annak magyarán való kifejezését jelenti, valamint a magyar és az ember fogalom eredeti azonossága.

Ezért komolyan kell venni azokat a megállapításokat, hogy nyelvünk ősnyelv²⁴, azaz a történelem előtti időkből való, mert ilyenformán eredetileg az egyetlen emberiség egyetlen nyelveként szerepelve, innen már érthető, hogy miért azonos benne az emberösszességgel az azt kifejező nép fogalma, s miért saját maga szerepel elvontan is, mint egyetemes nyelv. S ha manapság ismét időszerűvé vált az emberiségszintű gondolkodás, azaz a bolygónyi méretekben kiterjedt emberi közösség sorsa, cselekvése, gondolkodása, akkor kötelességünk ennek korai párhuzamaként felmutatni a magunk magyar szervezetségének, életének elméleti és lelki alapjaiként szereplő fogalmaink, nézeteink előremutató jelentéseit és mondanivalóit. EZEK AZ ELMÉLETI ÉS LELKI TARTALMAK JELENTHETIK TEHÁT A MAI MAGYAR KÜLDETÉSTUDATOT és annak érzelmi megnyilvánulását, de sehogyan se lehet azokat egyfajta előzetesként tekinteni, s mintegy előzményként visszavetíteni valamiféle magyar vallásra és magyar nemzeti létre. Hiszen akár a vallás, akár a nemzet esetében éppen ennek az egyetemes emberinek a tudatos vagy tudattalan képviseléséből, végig a történelem során, származtak a tragikus nehézségeink, illetve támadtak nagyszerű tetteink és gondolataink. S végig jelen volt az a visszafogottság vagy istenfélés, istentisztelet is, ami az emberiségszintű korlátok és alig teljesíthető feladatok ismeretéből fakadt.

Ezért nem tudtuk azután magunkat modern nemzetként elkülönítve és megnyilvánítva sikerre vinni, miközben ezt belőlünk kinőtt néptagjaink is megtették, s miközben éreztük sikertelenségeinknek, sőt elbukásainknak hazugságát, égbekiáltó igazságtalanságát, valamint kikutattuk egy idő óta azoknak azokat létrehozó szükségszerűségeit, amik az eltérő felfogásból és az annak megfelelő magatartásból fakadtak. Mindez természetesen és sajnálatosan megmagyarázza mindama széthúzást és hibát is, amit elkövettünk, bár nem enyhíti az okozott veszteséget és fájdalmat. Szoktunk ugyan áldozathozatalról beszélni, amit a háládatlan Nyugat meg sem érdemelt, ám, csak ha mindannyian túllépnénk e mai

nemzetgyilkoló európai és bolygónyi kocsmán, valósulhatna meg, s érezhetnénk elégtelülünk.

Ugyanígy az előbbieket szellemében a nemzeteket szolgáló vallási reformáció ná-lunk, a modern nemzeti törekvések megfelelő szintű megnyilvánulásainak hiányában, nem érthette el célját, sőt az ősi emberhit keresztény azonosságainak felmondásával, a Regnum Marianum elutasításával rombolta magyarságunkat és az annak népei közötti kapcsolatokat. Azaz a KERESZTÉNY EGYETEMESSÉG VOLT UTOLJÁRA AZ A MA-GYAR KERET, AMELYBEN AZONOS MŰVELTSÉGŰ, DE KÜLÖNBÖZŐ NYELVŰVÉ VÁLÓ NÉPKÉNT, MAJD NÉPEKKÉNT SZEREPELTÜNK EGYÜTT. AZÓTA EZ A TELJESSÉG SZÉTSZAKADOZOTT, S A MŰVELTSÉG EGYES ELEMEI VÁLTAK MEGHATÁROZÓKÁ, S EZT AZ EREDETI MA-GYARSÁGOT KÉPVISELŐ TÖBBSÉG NEM TUDTA ELFOGADNI. Azaz nem alkotott kizárólagosan érdekezérelte nemzeti államot, nem azonosította a fennhatósága alatt élő embereket a kizárólagos magyar nemzettel, hanem az embert a népi egyetemesség alkotó részeként kezelve, a különböző nyelvű, szokású és vallású embereket különböző néppé téve, e népekből képzelte el a régi elveket megvalósító modern nemzet megalkotását. Azonban a modern nemzetfejlődés korában az egyetemes emberiség szempontjából szervezett államszövetségnek még nem jött el az ideje, a magyarság ebből a szerepből – felkészületlenül és alkalmatlanul – belezuhant a nemzetalkotó szerepbe.

Ebben azóta is vergődik, megosztott, mert akár az egyetemes, katolikus kereszténységben és a tiltakozó, protestáns kereszténységben, akár a szabadságbölcselemben, akár a népközpontú közakarát és közképviselő elméletekben, előbbi önmaga megerősítését látja. S várva-várja azokat a fejleményeket, amelyek helyreállítják az ember egyetemes értékei, érdekei és elvei mentén szerveződő nép-együttési társközösség létét. Ezért vált részben a társadalmi forradalmak hívévé, majd kiábrándult belőlük makacs végzetességgel. Utána azonban mégis ugyanezért ásta újra, s oly' mélyre az elméleti indokát ezen elkötelezettségének. Most pedig látszólag ugyanazon az oldalon állva, azokkal kell versenyeznie, akik korábban porig alázva végveszélybe sodorták. A magyarságon belül pedig verseny dül azok között, akik a korábbi ellen-ségeink mai viselt dolgaiból szeretnék, ha tanulnánk. A verseny a szerint dül, hogy ki kinek a mintaadása elfogadását támogatja. Szerény javaslatom szerint azonban ma-gunkba nézve eredményesebbek lehetnénk, sőt bizonyos sikeresek leszünk, mert akkor feltámadhat végre a sikerességbe vetett magyar hit, amely azonos az egész emberiség boldogulásával, ami minden élő igaz ember célja kell legyen. Egyúttal ezzel a saját elv érvényesítésével ellenőrizni lehet a többi versengő nemzetet, hogy komolyan gondolják-e és betartják-e ezeket az elveket, vagy csak megtévesztésként és saját előnyükre, látszólag kötelezik el magukat az emberi egyetemesség mellett, s valójában külön, továbbra is a mi kárunkra és a többi hasonló ellenére akarnak

24. Magyar Adorján a következő külföldi szezőknél, ill. szakirodalomban talált sejtéseket az ősnelv meglétéről: Koskinnen, Saxo Grammaticus, Fritz Kahn, Schafarek, J. Grimm, és Ralston Skinner: The source of measures. The key to the Hebrew Egyptian mystery. 83, Gurlitt Kornél: Der Mensch und die Erde VI. 343, Ritter Karl: Die Vorhalle Europäische Völkergeschichten. Berlin 1820. 207, Dr. Otto Jiriczek: Die Deutsche Heldensage, Kurs Heinrich: Geschichte der Deutschen Literatur. Leipzig 1976. A Niebelung ének. Szász Károly fordításában. Lampel Rt, Budapest, Heinrich Brugsch: Religion und Tythologie der Alten Ägypter. Leipzig 1885. 72, Konrad Schwenk: Die Mythologie der Slaven. Frankfurt am Main 1853, Gilg Ernst: Der Mensch und die Erde III. 1270, Soldi: La Langue Sucrée I. Párizs 1897. 116

szűkösen boldogulni.

A magyar kultúra gyökereinek kutatásakor figyelembe kell venni még, hogy embervilágunk változásai a 21. század elejére a multikulturalitás felértékelődéséhez vezettek. UGYANCSAK KIVIRÁGZOTT – a divatosá váló európaiság eszme gyökereinek aktualitása miatt – AZ EURÁZSIAISÁG. Utóbbi különösen a kelet-európai identitásválságos területen lett népszerű, ám a fogalmat eredményesen alkalmazni lehet a magyarság jellegzetességeinek keleti vagy ázsiai történeti, kulturális, antropológiai megjelenése kutatására is. Sőt, a mechanikus orosz elképzeléseken túl – miszerint az európaiságnak része a kelet-európaiság, annak pedig része az eurázsiaiság – a magyarságnál a tételt minőségi kapcsolatokkal lehet kiteljesíteni és a valódi európaiság elemeit eurázsiaiként összegezni, folytonosságát kimutatni. A magyar kultúra különböző em-lékei, maradványai és hagyományai tehát alkalmasak az eurázsiaiság eszme szerinti áttekintésre.

MÉG KELL KEZDENI A HALLATLANUL GAZDAG KULTURÁLIS LELETANYAG SAJÁTOS, MAGYAR ÉS EURÁZSIAI SZEMPONTÚ RENDEZÉSÉT ÉS ÉRTÉKELÉSÉT. Végig kell vinni a korábban megkezdett elemzéseket a néprajz, a régészet, az antropológia, a nyelvtörténet, az írástörténet stb. területén és új területeket is be kell vonni a kultúrtörténeti ösz-szegzésbe. Minta lehet itt Vargyas Lajos módszere a nyugati kultúra keleti hagyományainak eredeztetésére. A MÓDSZERTANT AZ IGEN GYÜMÖLCSÖZŐ INTERDISZCIPLINARITÁSON KÍVÜL A TÖRTÉNETFILOZÓFIAI ELEMZÉSEK, A MAI KULTURÁLIS JELENSÉGEK GYÖKEREINEK KUTATÁSA, A RÉGMŰLT ISMERT MOZZANATAINAK, HATÁSÁNAK ÚJRAVIZSGÁLÁSA, ÉRTELMEZÉSE ÉS A KORÁBBI ELŐÍTÉLETEK FELOLDÁSA SZOLGÁLTATHATJA.

A MAGYAR KULTÚRA GYÖKEREINEK ILYEN KUTATÁSÁVAL BIZONYÍTHATÓ, HOGY AZ EURÓPA GONDOLAT KÖRÉBE JOGGAL BELETARTOZNAK ANNAK MARKÁNS EURÁZSIAI VONATKOZÁSAI. AZAZ HOGY EURÁZSIA NEMCSAK VITATHATATLAN FÖLDRAJZI EGYSÉG, HANEM SZELLEMILEG IS EGYSÉGES KONTINENS. Ezenfelül a feltárt kulturális vonatkozások megismertetése csökkentheti a mai eurázsiai ellentéteket. S mivel mindezen szempontot a magyar kultúrára alkalmazva érvényesítjük, NÉPÜNK KÖZVETÍTŐ, HÍD SZEREPÉRE IMMÁRON NEMCSAK A SZOMSZÉDOS NÉPEK IRÁNYÁBAN MUTATHATUNK RÁ, HANEM EURÁ-ZSIAI VONATKOZÁSBAN IS.

A magyar azonosság európai és eurázsiai elemeinek csoportosítására, illetve azok kutatóinak felsorolására teszünk kísérletet az alábbiakban. Természetesen ebben a teljesség igényét a rövid emlékezet és a kényszerű elszigeteltség miatt feladva a következők adódnak:

A Kárpát-medence magyar népességének azonosítása az ősidőktől napjainkig: MAGYAR ADORJÁN, V. GORDON CHILDE, RADICS GÉZA, TIMARU-KAST SÁNDOR, KOVÁTS ZOLTÁN, HENKEY GYULA, NAGY ÁKOS, CSER FERENC, MAKKAY JÁNOS, KLANICZ NÁNDOR.

A magyarság eurázsiai, afrikai, óceániai és amerikai megjelenéseinek azonosítása: BARÁTH TIBOR, PADÁNYI VIKTOR, GÖTZ LÁSZLÓ, BÍRÓ JÓZSEF, SIMON ZOLTÁN, NAGY GYULA, ÉRDY MIKLÓS, KISZELY ISTVÁN, CEY-BERT RÓBERT GYULA, VÁRKONYI NÁNDOR.

A magyar nyelv azonosítása a korai időktől kezdve a mai világnyelvekig: BARÁTH TIBOR, CSÓKE SÁNDOR, BOBULA IDA, GOSZTONYI KÁLMÁN, GÖTZ LÁSZLÓ, FORRAY SÁNDOR, VAMOS-TÓTH BÁTOR, TIMARU-KAST SÁNDOR, FEJES PÁL, SEKERES ISTVÁN, CSER FERENC.

Az embertani jegyek, szokások azonosítása a magyarság elődeinél a kezdetektől napjainkig: HENKEY GYULA, NAGY ÁKOS, KISZELY ISTVÁN, CEY-BERT RÓBERT GYULA, GYÖRFFY ISTVÁN.

A csillagászat és a szimbólumrendszer azonosságai a világ többi részén elterjedttel: IPOLYI ARNOLD, TOROCZKAY-WIGAND EDE,²⁵ GRANDPIERRE K. ENDRE, CSOMOR LAJOS, V. MOLNÁR JÓZSEF, KOCSI MÁRTA, JANKOVICH MARCELL.

A magyar földműves és állattenyésztő kultúra azonosítása: LÁSZLÓ GYULA, BARÁTH TIBOR, TIMARU-KAST SÁNDOR, LÁSZLÓ GYULA, BAKAY KORNÉL, ÉRDY MIKLÓS, CEY-BERT RÓBERT GYULA, DUDÁS RUDOLF, FRECH' MIKLÓS.

A magyarelőd történelmi szerepek és állomások azonosítása: BARÁTH TIBOR, PADÁNYI VIKTOR, BÍRÓ JÓZSEF, GÖTZ LÁSZLÓ, NAGY GYULA, TIMARU-KAST SÁNDOR, DUDÁS RUDOLF.

A magyar hangzású és jelentésű nevek azonosítása a világ minden táján: BARÁTH TIBOR, VÁAMOS-TÓTH BÁTOR, TIMARU-KAST SÁNDOR, SIMON ZOLTÁN, FEJES PÁL.

A magyar vallás azonosítása a jézusi kereszténységgel: BADINY-JÓS FERENC, CSOMOR LAJOS, PÁL LÁSZLÓ, RADICS GÉZA, KOCSI MÁRTA, CEY-BERT RÓBERT GYULA.

A magyar harcművészet azonosítása a könnyűlovasság harcmódorával: LÁSZLÓ GYULA, BAKAY KORNÉL, NAGY KÁLMÁN, MAGYAR KÁLMÁN, KASSAI LAJOS.

A magyar fémművesség és aranyművesség azonosítása a kezdetektől napjainkig: FETTICH NÁNDOR, LÁSZLÓ GYULA, CSOMOR LAJOS, LUDWIG REZSŐ.

A magyar kultúra azonosítása a világ kulturális közegében: BARÁTH TIBOR, HORVÁTH IZABELLA, DU YAXIONG, ÉRDY MIKLÓS, V. MOLNÁR JÓZSEF, JANKOVICH MARCELL. A magyar zene és a népdal azonosítása a zenei világban a kezdetektől napjainkig: BARTÓK BÉLA, KODÁLY ZOLTÁN, VARGYAS LAJOS, DU YAXIONG, CSAJÁGHY GYÖRGY.

A magyar konyhaművészet azonosítása a világ konyhái között: CEY-BERT RÓBERT GYULA.

A magyar viselet azonosítása a világ öltözetei között: HORVÁTH IZABELLA, ÉRDY MIKLÓS.

A magyar bor azonosítása a világ borai között: CEY-BERT RÓBERT GYULA.

A magyar tudomány és technika eredményei azonosítása a világ tudományos és technikai eredményeivel: JUBA FERENCZ, VEDRES ANDRÁS, GAZDA ISTVÁN, NÉMETH JÓZSEF.

A magyar lélek formáinak önazonossága: LÜKÓ GÁBOR, KOCSI MÁRTA, DACZÓ ÁRPÁD.

A magyar jelképek azonosítása a világ jelképei között: CSOMOR LAJOS, PANDULA ATTILA, MOLNÁR V. JÓZSEF, JANKOVICH MARCELL.

A magyar táj önazonosságai: HAMVAS BÉLA, FRISNYÁK SÁNDOR, SÜLI-ZAKAR ISTVÁN, LUKÁCS LÁSZLÓ.

A magyar családok, nemzetségek azonosítása: PANDULA ATTILA, VAJAY SZABOLCS, HERÉNYI ISTVÁN, HORVÁTH LAJOS.

A magyar hazafiság példáinak azonosítása (1456, 1849, 1956): CSIHÁK GYÖRGY.

A magyar életmód azonosságai: CEY-BERT RÓBERT GYULA.

A magyar növényzet azonosítása a föld növényzete között: LÁSZLÓ GYULA, FRECH' MIKLÓS.

A magyar állatok azonosítása a világban: BÖKÖNYI SÁNDOR, KISZELY ISTVÁN.

A magyaros vendégszeretet azonosságai: CEY-BERT RÓBERT GYULA.

A magyar táncművészet azonosítása a világ táncjai között: RÁBAY MIKLÓS, PESOVÁR FERENC, MARTIN GYÖRGY, VÁSÁRHELYI MIKLÓS, FUCHS LÍVIA, NOVÁK FERENC.

25. Thoroczkay-Wigand Ede: Öreg csillagok. Táltos kiadása, Budapest, 1916

A magyar házépítészet azonosítása a világ házai között: HUSZKA JÓZSEF.

A magyar díszítőművészet azonosítása a világ többi részével: HORVÁTH IZABELLA, ÉRDY MIKLÓS, HUSZKA JÓZSEF.

A magyar népköltészet azonosítása: FARAGÓ JÓZSEF, MÓSER ZOLTÁN.

A magyar költészet azonosítása: BERZSENYI DÁNIEL, KÖLCSEY FERENC, KAZINCZY FERENC, VÖRÖSMARTY MIHÁLY, PETŐFI SÁNDOR, ARANY JÁNOS.

A magyar vér azonosítása: NAGY ÁKOS, HIDEO MATSUMOTO.

A magyar regény azonosítása: NÉMETH G. BÉLA.

A magyar népmese azonosítása: BERZE-NAGY JÁNOS,²⁶ FARAGÓ JÓZSEF, JANKOVICH MARCELL.

A magyar népballada azonosítása: VARGYAS LAJOS,²⁷ FARAGÓ JÓZSEF.

A magyar etnikumok azonosítása: LÁSZLÓ GYULA.

A magyarok rokonainak azonosítása: LÁSZLÓ GYULA, HERÉNYI ISTVÁN, HENKEY GYULA.

A magyar mitológia azonosítása: IPOLYI ARNOLD,²⁸ DIÓSZEGI VILMOS,²⁹ BADINY-JÓZ FERENC, MARTON VERONIKA, CEY-BERT RÓBERT GYULA.

A magyar jövőkép azonosságai: HÓMAN BÁLINT, NÉMETH LÁSZLÓ, ILLYÉS GYULA, LÁSZLÓ GYULA, CSIHÁK GYÖRGY.

A magyar állam-eszme párhuzamainak azonosítása: CSIHÁK GYÖRGY.

Két tudomány lenne tehát most még a magyar térségben? Az egyik a külszíni sikerekkel és hivatalos támogatással fenntartott, a másik a lélek belsejében, szegénységben művelt és ápolat? Az egyik megmondja, hogy mi a magyar történelem, a másik alázattal oldja meg annak saruszíját? Az első belenyugszik sok minden háttérbe szorításába, a másodsorba kényszerült fellázad minden szellemi nyomorítás és hami-sítás ellen? A virágzó tudomány kiszolgál, a kornyadó nem tágít az igazságtól? A kérdőjel sajnos elhagyható, hiszen ezek a kijelentések igaz állításokat tartalmaznak. Ráadásul nemcsak a történelemtudomány, nemcsak a társadalomtudomány bír ezzel a kettősséggel, hiszen a tisztának vagy árulkodóan keménynek nevezett tudományok a természetrombolás kikényszerítésével szintén felcsatlakoznak az előzőekhez. A természeti és a szellemi-erkölcsi környezetszennyezés és ideál-rombolás mint jellemző rossz, végrehajtói részéről, mint szükséges rossz nevezetnek. A racionális, pragmatikus tudomány által elért emberi haladás kétes értékű látszateredményeivel próbálja önmagát igazolni. A másik tudomány azonban itt is rámutat, hogy az első által vezényelt fejlődésnek micsoda ára, mellékhatása van, s végsősoron pusztulásba torkolthat.

Ugyancsak pusztulással, magyarpusztulással járhat együtt az első tudomány mű-ködése a társadalom- és történettudományban, illetve az emberi kultúrában. A második tudomány azonban figyelmeztet, hogy a magyar után majd jön a többi, az összes nemzet pusztulása is, mert a bűnbak megsemmisítése semmire sem orvosság. S nagy kérdés, hogy a volt szocializmusbeli értelmes és jó gazdasági kezdeményezések a második gazdaságban vezettek-e sikerekre és átmentek-e valami célzott jóba azzal, hogy létrejött a mai gazdasági berendezkedés, vagy pedig az akkor megvalósult kezdeményezések hiábavalók voltak, az akkori pozitív szereplők eltűntek, nem lettek az új rendszer sikeres folytatói, tovább-

26. Lásd: Berze-Nagy János: Magyar népmesetípusok I-II. Baranya megye Tanácsának kiadása, Pécs, 1957

vívői. De ha ők nem, akkor kik? A multik és ki-szolgálóik? Vagy még mások is? Ugyanez ELMONDHATÓ A MÁSODIK TUDOMÁNYRÓL IS, AMELYNEK SZINTÉN NEM SIKERÜLT VEZETŐ POZÍCIÓBA KERÜLNI AZ ÁLLÍTÓLAGOS RENDSZERVÁLTOZÁS UTÁN. Itt viszont, e területen hangsúlyozandó, hogy erősen megkérdőjelezhető valamiféle nemzetközi szervezet befurakodása a kultúra uraként, hanem teljes mértékben sikerült a régi első tudománynak megőriznie a régi pozícióit, igaz nemzetközi segítség volt a tömeges fogyasztásra termelt kultúra részéről.

MÍ HÁT AZ ORVOSSÁG, A GYÓGYÍR, A MEGOLDÁS? EGYSZERŰEN MEGMONDHATÓ: AZ ELSŐ TUDOMÁNY SZEREPÉNEK LEGYENGÍTÉSE ÉS A MÁSODIK FELERŐSÍTÉSE. NEM HELYCSERE TEHÁT, MERT AKKOR ISMÉT OTT LENNÉNK, AHOL A PART SZAKAD, HANEM SZABADSÁG: JUSSON LÉLEGZETHEZ AZ IGAZSÁG. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület lassan két évtizede a háttérbe szorított témákat, a magyar történelem egyes vagy számos igaz-ságait igyekezett feltárni és közkinccsé tenni. Akár támogatottságát, akár hivatalos fogadtatását nézzük, a második sorba szorult tudomány szerepében kényszerül mo-zogni, hiszen csupán tagjai áldozatvállalásának köszönheti fennmaradását és elért vi-szonylagos sikereit, s néhány minisztériumi, egyetemi, főiskolai és középiskolai igaz embernek, egyes megyei és helyi önkormányzat támogatásának, míg a róla szóló hí-eket leginkább szószerint leverték. A kimagasló számú és színvonalú előadások, megjelent tanulmányok adatai, tartalmi és összefüggései azonban az érdeklődő hallgatók és olvasók számára megmutatták, hogy nem kell igazán törődni a külső ne-hézségekkel, mert a belső emberi növekedés, a lelki élmény mindennél többet ér.

Az egyes előadások, találkozók, iskolák, továbbképzések és asztaltársaságok teljes hangulatát azonban nehéz visszaadni, azt a később megjelent konferencia-kötetek tanulmányai sem tudják felidézni. A felzászlózott művelődési ház, a befogadó város ünnepi köntöse, a vetítések, együttlétek, kirándulások élménye nem lehet jelen e-gyetlen könyvben sem. Főként a közreműködők szeretetét, a nagyelőadások forró hangulatát kell újra és újra felidézni, az éjszakába nyúló beszélgetéseket, avagy a záró ökumenikus istentiszteletek élményét. Azt, hogy a Zürichi Magyar Történelmi Egye-sület sok, esetleg ma már nem élő tagja jelent meg a rendezvényeken négy földrész több tucat országából előadóként Svédországtól és Kanadától Thaiföldig és Ausztráliáig, s a legtöbb nyári résztvevő a környező országok magyar fiataljai közül a Magas Tátrától a Fogarasi Havasokig mindenün-nét.

Már a megnyitók is mindig színvonalasak voltak, mert a felkért nagyságok, nagy-köve-tek, püspökök, polgármesterek mindig komolyan vették szerepüket. Aztán a történelem-kutatás módszereinek szentelt előadások a különleges és izgalmas tudo-mányos eszközökön kívül arról is szóltak, hogy az előadók nem akárik, hiszen ők maguk is használják a sokszor maguk által kitalált módszereket, mint a rétegzett térképek, az írástör-ténet, vagy a kínai hun ásatások esetében, vagy ha olyan mód-szertani csúcseljárásokról van szó, mint a régészeti növénytan, az embertan vagy a történelmi genetika. Ugyanakkor a család-történet vagy a történelmi ikonográfia kutatási metódusainak és eredményeinek ismer-tetése szintén mindig igen izgalmas, mert ar-ra ösztönzi a hallgatóságot, hogy akár amatőr

27 . Lásd: Vargyas Lajos: A magyar népballada és Európa I-II. Zeneműkiadó, Budapest, 1976

28. Lásd: Ipolyi Arnold: Magyar mythológia. Heckenast, Pest 1854. Hasonmás kiadás függelékekkel: Európa, Budapest, 1987

29. Lásd: Diószegi Vilmos: A pogány magyarok hitvilága. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978

kutatásokba is érdemes belefogni. A nyelvünk és a műveltségünk ősiségét és keleti kapcsolatait tárgyaló előadások megismertetnek a nyelvi mélységekkel, a dallamvilágok egyezésével, őseink konyhaművé-szetével, különböző eljárásainak, felfogásának korszerű mivoltával. Az embertan is szenzációs, mert maga ez a tudomány lenyűgöző tényfeltáró erejével és a mondanivalója is: hogy jobbára turániak és pamíriak vagyunk mi magyarok, illetve az ottaniakra hasonlítunk, avagy azok hasonlítanak ránk. S főként, hogy rólunk kellett volna elnevezni őket, amint a régészeti kultúrákat is Kárpát-medencei sokkal korábbi előfordulási helyeikről újra el kell neveznünk. Ehhez aztán már szinte csak adalékul szolgálnak a Belső-Ázsiába vivő egyéb nyomok, a hunok műveltségi teljesítményei és mai kultúránk egynemely részének azonossága.

Államalapításunk őstörténetben foglalt előzményei, a lehetőségek, az előkészületek taglalása ismét érdekesítő. Szinte hihetetlen összefüggéseket szolgáltat – dr. Juba Ferencz jóvoltából – a tenger és a könnyűlovasság magyar vonatkozásában, s adalékokat, bizonyítékokat a magyarok Árpádi honfoglalása előtti kárpát-medencei jelenlétéről, valamint a korábbi ősi magyar állam szervezetéről és a társadalom szerkezetéről, meglepően magas színvonalú működéséről. Szerepel még a népi kultúra jellegzetessége, a népművészet különböző ágazatainak bemutatása, valamint a Szent Korona kutatásának legújabb eredményei. Ugyancsak beszámolnak a kutatók az új- és legújabbkori történelmünk kevésbé ismert tényeiről és megoldatlan problémáiról. A tengerkutatás élenjáró dicsőségétől a kivándorlás tragédiájáig, a katonai szerepvállalók jellemzésétől az őstörténet és az ezer éves magyar parlamentarizmus tanul-ságáig. Mindig közelebbről ismertették az előadók annak a helyszínek és környezetének történetét is, ahol éppen a nagyrendezvény folyt, Szent Gallentől Felsőőrig, Szentendrétől Tapolcáig és Komáromtól Csíkszeredáig. Amit a helyszín és a környék történeti nevezetességeinek felkeresése mindig igen jól kiegészített. Az esti ráadás előadások is sikeresek éppúgy, mint az ekkor tartott történelmi dokumentum vagy dokumentum-jellegű filmvetítések és az azt követő, éjszakába nyúló beszélgetések.

Mindig élményt jelent ugyanakkor a helyi közönség részvétele, hozzászólása a rendezvényeken. Ők adják ugyanis a mondanivalók legjobb ellenőrzését. A második sorba kényszerített tudomány ugyanis az ő szemükben mindegyre az első sorba kerül. Nekik szinte érthetetlen a logikus előadás és az igaz ügy háttérbe szorítása. Hítük a hallottakban az előadót is megerősíti. Ugyanakkor a rendezvények, előadások után a hazatérőket különböző környezet fogadja. Akik határainkon túlra térnek haza, rögtön megtapasztalhatják az éles ellentétet a történelem értékelésében, míg az itthoni résztvevőknek és a nyugati magyaroknak körmönfontabb eltérésekkel és csúsztatásokkal kell megküzdeniük naponta, ha tapasztalataikat az előadásokon hallottakkal vetik össze. Remélhetőleg senki sem hátrál meg ezen összevetés előtt, aki résztvett egy-egy előadásunkon. Kívánatos, hogy egyre újabb és újabb előadás és tanulmány nyújtson továbbra is segítséget számukra, hogy az előadások és viták szellemi erejét felhasználhassák saját szellemi gyarapodásukhoz: hogy felhívhassák a figyelmet környezetükben a pontatlan adatokra, vagy a tudatos félremagyarázásokra, esetleg elinduljanak a tudományos kutatás pályáján, vagy egyszerűen csak felidézzenek a megszerzett jó emlékeket. A TANULMÁNYKÖTETEKSEL ÉS AZOK TÉMÁIVAL ELŐSZÖR ISMERKEDŐKNEK PEDIG OLYAN KITARTÁST KÍVÁNUNK, AMILYENNEL ÍRÓIK AZOKAT LÉTREHOZTÁK, S RE-MÉLHETŐEN A KÖVETKEZŐKBEN MEGJELENVE AZ EGYES EGYESÜLETI

ELŐADÁSOKON, ŐK IS BEKAPCSOLÓDNAK A FOLYÓ MUNKÁBA, AMIBŐL MÉG IGEN SOK VAN HÁTRA, HOGY EGÉSZ-SÉGES NEMZETTUDATTAL ÉS IGAZ TÖRTÉNELEMTUDATTAL BÍRJON NEMZETÜNK.

KÖTELEZŐ IRODALOM

- Cser Ferenc*: Gyökerek. Töprengések a magyar nyelv és nép Kárpát-medencei eredetéről. Szerzői Kiadás, Melbourne, 2000
- Huszka József*: A magyar turáni ornamentika története. Nyers Csaba, Budapest, 1994. 1930-as kiad. Reprint
- Magyar Adorján*: Az ősműveltség. Magyar Adorján Baráti Kör, Budapest, 1995
- Giorgio de Santillana & Hertha von Dechend*: Hamlet malma. Értekezés a mítoszok-ról és az idő szerkezetéről. Pontifex Kiadó, h. n.
- Varga Csaba*: JEL JEL JEL avagy az ABC 30000 éves története. Fríg Könyvkiadó, Budapest, 2001

AJÁNLOTT IRODALOM

- Bálint Sándor*: Ünnepi kalendárium I-II. Szent István Társulat, Budapest, 1977
- Berze-Nagy János*: Magyar népmesetípusok I-II. Baranya megye Tanácsának kiadása, Pécs, 1957
- Csomor Lajos*: Őfésége a Magyar Szent Korona. V. Hunyadi László Kiadása, Székesfehérvár, 1996
- Daczó Árpád (P. Lukács O. F. M.)*: Csiksomlyó titka. Mária-tisztelet a néphagyományban. Pallas-Akadémia Könyvkiadó, Csikszere, 2001
- Domokos Pál Péter*: Édes hazámnak akartam szolgálni. Budapest, 1979
- Hancock, Graham*: Istenek kézjegyei. Kutatás a kezdetek és a vég után. Alexandra Kiadó, Pécs. é. n.
- Ipolyi Arnold*: Magyar mythológia. Heckenast, Pest 1854. Hasonmás kiad. Függelékekkel: Európa, Budapest, 1987
- László Gyula*: A népvándorlaskor művészete Magyarországon. Corvina Könyvkiadó, Budapest. É.n.
- Lukácsy Kristóf*: A magyarok őselei, hajdankori nevei és lakhelyei eredeti örmény kútfők után. Kolozsvár, 1870. Hasonmás kiadás Hunyadi László kiadásában: Budapest, 2000
- Molnár V. József*: Vázlat a természetes modellezéshez. Művelődési Központ, Gödöllő, 1986
- Jankovich Marcell*: „Csillagok között fényességes csillag“. A Szent László-legenda és a

csillagos ég. Képzőművészeti Kiadó, Budapest, 1987.

Vargyas Lajos: A magyar népballada és Európa I-II. Zeneműkiadó, Budapest, 1976

Frisnyák Sándor
(Nyíregyháza)

A KULTÚRTÁJ KIALAKULÁSA A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

AZ ÓSKÖRNYEZET ELSŐ HASZNÁLÓI ÉS ÁTALAKÍTÓI

A Z EMBERFORMÁLTA táj története a neolitikus őstársadalmakig követhető nyomon. A neolit kori Európában a Kárpát-medence az emberi megtelepülés egyik legalkalmasabb régiója volt. A sík- és dombvidéki tájak legkorábbi ÉLELEMGYŰJTŐ halász-vadász népei a természeti környezet egyes elemeit csak használták, de tevékenységükkel nem avatkoztak be a táj fejlődésébe. A táj- (környezet-) használat jellege akkor változott meg, amikor az emberek az ÉLELEMGYŰJTÉSÉRŐL ÁTTÉRTEK A TERMELŐ GAZDÁLKODÁSRA, az állattenyésztésre és a földművelésre. A termelő gazdálkodást folytató emberi közösségek a dinamikus alkalmazkodás mellett már tájformáló-környezetalakító tényezőkké váltak (pl. szántóföld- és legelőnyerés céljából erdőt irtottak). A környezetátalakítás kezdetben lokális jellegű, kis területekre korlátozódott. A település- és gazdasági tér hasznosítása időleges volt, a talaj termőképességének csökkenése után más és más területeket műveltek meg.

A Kárpát-medencében A FÖLDMŰVES KULTÚRA A NEOLITIKUMBAN ALAKULT KI. A radio-karbon vizsgálatok szerint Gyálaréten Kr. e. 5140, Hódmezővásárhelyen Kr. e. 4500, Dévaványán Kr. e. 4420 és Tarnabodon Kr. e. 4330 körül már GABONATERMELÉST is folytattak. A neolit kori földművelő-állattenyésztő népek tell-szerű telepei kis IZO-LÁLT FOLYÓK voltak a Kárpát-medence még többnyire érintetlen természeti környezetében (pl. a Mágori-halom a Sebes-Körös mellett).

Az őskörnyezet (= nyerstáj) átformálása – a vázolt előzmények után – az újholocén szubboreális bükk-fásisától, Kr. e. 3000-tól bontakozott ki, majd később a réz-korban a löszfelszíneken folytatott földműveléssel vált regionális jellegűvé. A társadalom tájformáló munkája elsősorban az erdők irtásában jelent meg (az égetéses erdőirtás után a talaj megművelése sokkal könnyebb volt, mint a sztepp feltörése). A fémfeldolgozás, különösen a vasipar, de az agyagedények égetése is jelentős fűtő-energiát, fát igényelt, így e foglalkozások telephelyein is irtották az erdőket. AZ EM-BERI TÁJALAKÍTÁS A RÓMAI KORBAN (1-4. század) A DUNÁNTÚLON ÉRTE EL MAXIMUMÁT, de ennek eredményei – a sláv népesség által használt kultúrpusztákat kivéve – a népvándorlás korában (5-9. század) megsemmisültek. Az antropogén tájelemek, mint pl. a földvárak, a több ezer m³-es strázsák és temetőhalmok, árkok, kisebb bányagödrök stb. lepusztult-feltöltődő állapotban csak színező elemei voltak a honfoglalás kori földrajzi környezetnek.

A 9. század vége felé, A HONFOGLALÁS ELŐTT A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN KB. 150-300.000 EMBER ÉLT. A népsűrűség a 325.000 km²-es Kárpát-medencében 0,46-0,92 fő/km², a ténylegesen használt, 200-220.000 km²-es oikumené területére számítva 0,7-1,4 fő/km² lehetett.*

Az ilyen ALACSONY NÉPSŰRŰSÉG MELLETT A RÉGEBBI TÁRSADALMAK KULTÚRTÁJ-TEREM-

* Vö. Kováts Zoltán dolgozatával – Szerk.

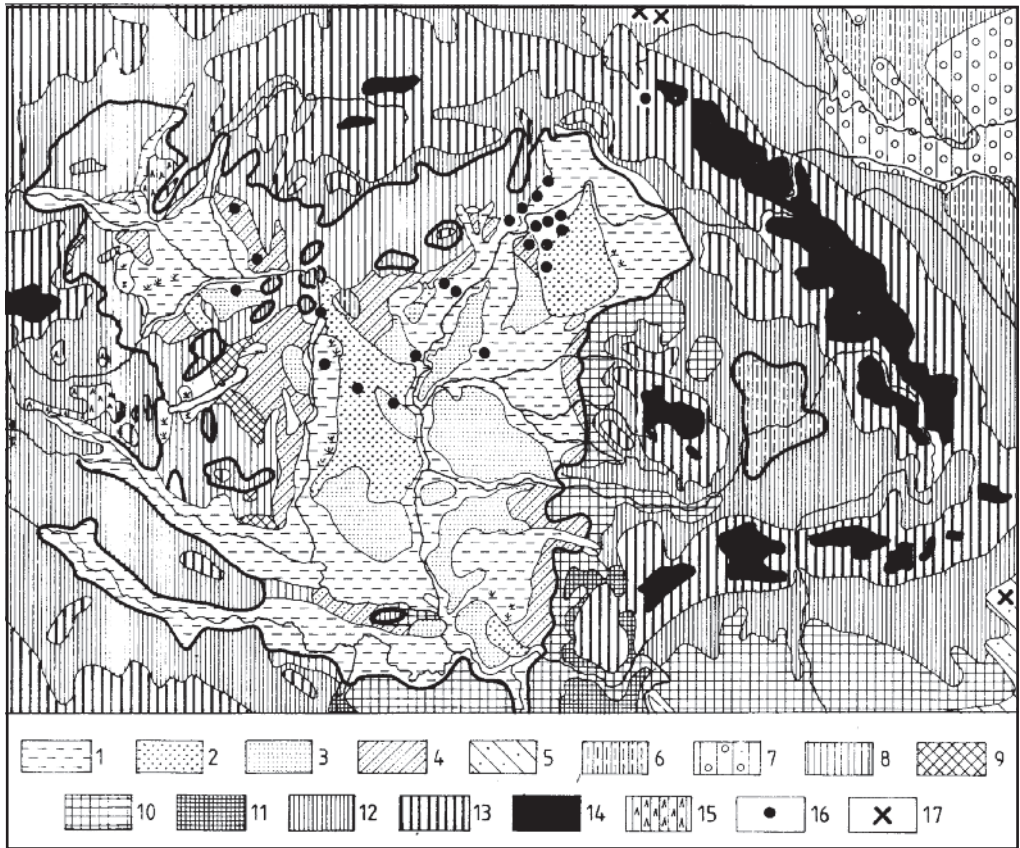
TŐ MUNKÁJÁNAK EREDMÉNYEI NEM VOLTAK FENNTARTHATÓK. Az antropogén tájformálás maradandó hatása az erdőállomány folyamatos csökkenésében, a talajképződési folyamatokban és az erózió nagyobb intenzitásában nyilvánult meg. A KÁRPÁT-MEDENCE ERDŐSÜLTSEGE AZ IDŐSZÁMÍTÁS KEZDETÉTŐL A MAGYAR HONFOGLALÁSIG 75-80%-RÓL 37-40%-RA CSÖKKENT. A Kárpát-medencébe érkező magyar törzsek természeti öröksége sokak véleménye szerint már nem tekinthető teljesen nyerstájnak, de kultúrtájnak sem, mert azt a földművelésre áttért őseink és az együtt élő etnikumok csak több évszázados munkával alakították ki.

A HONFOGLALÓK TERMÉSZETI ÖRÖKSÉGE

A Kárpát-medence honfoglalás-kori földrajzi képét a természettudományi kutatások és a régészeti feltárások alapján lehet felvázolni.

A Kárpát-medence, mint közép-európai megarégió alapvetően két részre, AZ ERDŐS HEGYSÉGKERET ÉS A BELSŐ MEDENCERENDSZER ERDŐS-SZTEPP TERÜLETEIRE tagolható. 51%-át a 200 méternél alacsonyabb síksági tájtypusok alkotják. A 200 m-től 500 m-ig emelkedő dombságok 24%-kal, az 1000 m-ig terjedő középhegységek 20%-kal, az 1000 m-nél magasabb hegységek 5%-kal részesednek a Kárpát-medence területéből. A megarégió 75%-a alkalmas cereáliák termelésére. A földművelés orografikus határa 1000-1100 m (a gabonatermelés 600-900 m), míg az állattenyésztés a síkföldi természetes takarmánybázis és a dombságok makkos- és legelőerdői mellett a magashegységek havasi gyepterületeit is hasznosíthatja. A honfoglalás-kori Kárpát-medence természetes növénytakarója megfelelt a magyarság környezet-igényének (1. ábra). A vegetáció meglehetősen VÁLTOZATOS ÉLETTERET biztosított mind a nagyállattartó, mind pedig a földművelő (és szőlőtermelő) tevékenységhez. A honfoglalás és kora Árpád-kori szállásterület a síkságokat, a dombságokat és a medenceválasztó hegységek alacsonyabb részeit foglalta magában. A Kárpát-medence 2/3-ára kiterjedő szállásterületet a geográfusok A TERMÉKENY LÖSZFELSZÍNEK ÉS EGYÉB NEGYED-IDŐSZAKI ÜLEDÉKEK, a legeltetésre alkalmas TÖLGYERDŐK elterjedésével azonosítanak, amelyet a 600 MM-ES IZOHÉTA vonal határol. A kárpáti hegységkeret gyertyános-, tölgyes-, bükk- és fenyőerdő övezete ez idő tájt még lakatlan, ennek humanizációja (benépesítése és gazdasági birtokbavétele) később, a 13. század végére, a 14. század elejére fejeződött be.

A Kárpát-medence földrajzi centrumtérsege, a 100.000 km²-es Alföld a kevés (évi 550-600 mm-es) csapadék ellenére Európa egyik vízzel legjobban ellátott területe. A hegységkeret felől érkező, centripetális jellegű (sugarasan összefutó) vízhálózat öntözi az alföldi ártereket. A Kárpát-medence síkságai alapvetően két szintre: a folyóvízi ÁRTEREKRE és AZ ÁRMENTES TÉRSZÍNEKRE, pl. a néhány méterrel magasabb lösz-síkságokra, futóhomokos hordalékkúp-síkságokra és a medenceperemi hordalékkúpokra különül. Az árterek is tovább tagolhatók ALACSONY ÉS MAGASÁRTÉRI SZINTEKRE. Az alacsony árterek a 19. századi integrált környezetátalakító munkálatokig állandóan, vagy az év nagy részében vízzel borított területek voltak. A magasártéri szinteket a folyók árvizei csak időszakosan öntötték el. Az árvizek által öntözött területek és a dombsági tájak gyephözama magasabb (10-50 q/kh) mint a korábbi őshazákban, Levédiában vagy az Etelközben. A hidrogeográfiai kutatási eredmények szerint AZ ÁLLANDÓAN ÉS AZ IDŐSZAKOSAN ELÖNTÖTT TERÜLETEK

1. ábra

1= folyómenti fűz-nyár ligetek, magastéri szil-kóris-tölgy elegyes szálerdők, nádas mocsarak, szikések, szíki tölgyesek, tőzeges rétlápok, 2= alföldi homokhátak pusztai gyöngyvirágos kocsányos tölgyesei, közepén nyáras borókások pontusszubmediterrán jellegű homokpuszták, bucka-közi szódás szikések, 3= alföldi füves löszhátak tatárjuharos-tölgyes foltokkal, törpemandulás cserjék, 4= az Alföld erdőszteppéjének részben már szubmediterrán jellegű tatárjuharos-molyhostölgyes-cseres-tölgyerdeje, löszpuszta foltokkal, 5= a havasalföldi erdős steppe tatárjuharos lösztölgyese, 6= a moldvai-podóliai löszös hátság felszakadozott tatárjuharos-tölgyese, 7= a kelet-európai kocsányos tölgy zárt lomberdős zóna, részben még gyertyámmal, 8= a Pannon-dombság zárt cseres-tölgyesszál-erdeje, 9= szubmediterrán molyhos tölgyese és virágos körises elegyes szálerdők, 10= Dáciai-moesiai dombvidék cser- és farnetto-tölgy elegyes szálerdők, 11= Balkáni hegyi ezüsthársas-kocsányos tölgyesek, 12= közép-európai, mélyárnyékú gyertyános-kocsánytalan tölgyes szálerdők (bükkös szigetekkel), ártérperemi gyertyános kocsányos tölgyesek, 13= közép- és dél-európai mélyárnyékú hegyi bükkösök, jegenyefenyős-bükkösök, délnyugaton illír, északkeleten kárpáti-erdélyi jelleggel, 14= európai magashegységi lúcfenyvesek, szubalpin cirbolya fenyvesekkel és alhavasi-havasgyepepei, 15= közép-európai savanyú talajú erdei fenyővel elegyes tölgyerdők, 16= a magyar honfoglaláskori sírokból előkerült tarsolylemezek lelőhelyei, 17= a Kárpátoktól keletre feltárt magyar, illetve ma-

gyar jellegű sírok és temetők

(A vastag vonal a félnomád életmód vitelére kedvező terület határvonal)

48.700 KM²-T FOGLALTAK EL. A vízborította és árvízjárta területekből 38.500 km² a síkságokra, 10.200 km² a domb- és hegyvidéki völgyekre, intramontán kismedencékre jutott. A honfoglaláskor az elöntött árterek, őslápok és mocsarak (pl. a Fertő-Hanság, a balatoni Nagyberék, a Kapos-völgy, a Sárköz, a Kis- és Nagy-Sárrét, az Ecsedi-láp, a Szernyemocsár stb.) A TARTÓS SZÁRAZSÁG miatt lényegesen kisebbek voltak, amint azt Lászlóffy W. a 18-19. századi kéziratos térképek alapján rekonstruálta. A globális éghajlatváltozás következtében a 4-8. században a Kárpát-medence klímája hűvös és száraz volt. A népvándorlás-kori SZÁRAZ KLÍMA A 8. SZÁZAD DEREKÁTÓL KATASZTROFÁLISSÁ VÁLT ÉS ALAPVETŐEN HOZZÁJÁRULT AZ AVAR BIRODALOM FELBOMLÁSÁHOZ. A 8. század végétől a 13-14. század fordulójáig az ún. középkori optimum éghajlat (amelynek eredményeként a 9. SZÁZAD VÉGE FELÉ A KÁRPÁT-MEDENCE CSAPADÉKOSABBÁ VÁLT) KEDVEZŐ FELTÉTELEKET BIZTOSÍTOTT MIND A MAGYARSÁG MEGTELEPÜLÉSÉHEZ, MIND PEDIG AZ EURÓPAI GAZDASÁGI NÖVEKEDÉST ELINDÍTÓ, 11-12. SZÁZADI AGRÁRFORRADALOMHOZ.

A KÁRPÁT-MEDENCE KULTÚRTÁJAINAK KIALAKULÁSA ÉS GAZDAGODÁSA (895-1920)

A Kárpát-medencében megtelepült magyarság környezethasználata (gazdálkodása) felgyorsította a természeti tájak antropogén átformálását. A 11-13. századi létfenntartási rendszerváltozás, a szántógazdálkodás elterjedése, a határhasználati rendszerek kialakulása és a legeltető állattartás A GAZDASÁGI TÉR FOKOZATOS KITERJESZTÉSÉT TETTE SZÜKSÉGESSÉ. A mezőgazdaság térnyerése az erdők irtásával történt. A 10-13. század a hazai erdőpusztítás első nagy korszaka a természeti környezet, az ökoszféra jelentős változását eredményezte. A szántóföldek az alföldi ármentes térszínek (életkamrák) peremén és a dombsági lejtőkön alakultak ki. A szántók és a kertek kialakításában-művelésében nagy szerepe volt az európai agrárforradalom eredményeinek, a korábbinál hatékonyabb talajművelő eszközök és termelési mód-szerek átvételének.

A földművelő nép alapvető szerszámjai, AZ EKE, AZ ÁSÓ ÉS A KAPA művelődéstörténeti szempontból KULTÚRA- (KULTÚRTÁJ) TEREMTŐ ESZKÖZÖK. A KULTÚRTÁJ – felfogásunk szerint – AZ EMBERI MUNKÁVAL ÁTALAKÍTOTT ÉS FOLYAMATOSAN HASZNÁLT TÉR. A kultúrtáj-formálódás és fenntartás ezeréves folyamata A TRADICIONÁLIS PARASZTI GAZDÁLKODÁS EREDMÉNYE, amelyhez a bányászat, az ipar, a közlekedés, a honvédelem, stb. is jelentősen hozzájárult. A települések mint „*a társadalmi-gazdasági tér sűrűsödési gócai*“ a kialakult és növekvő-gazdagodó kultúrtájak alkotó elemei. Az emberi tájalakítás a létfenntartó, gazdaság- és településfejlesztő tevékenységi formákkal kapcsolódik össze és pozitív hatásai mellett folyamatosan (a 18. századtól növekvő mértékben) a természeti környezetet is károsítja.

AZ ÁRPÁD-KORI KÖRNYEZETÁTALAKÍTÓ MUNKÁK LEGFŐBB EREDMÉNYEI a szántóföldi gazdálkodás magterületeinek kialakítása, a kertek és szőlők létesítése, a differenciált ártéri gazdálkodás fok- és érrendszerének kiépítése és a településhálózat alapvetése. A SZÁNTÓGAZDÁLKODÁS A 13. SZÁZAD VÉGE FELÉ AZ ALFÖLDI TERÜLETEK KB. 5%-ÁRA TERJEDT. A legeltető állattenyésztés az amfibikus árterek és ármentes életkamrák gyepterületeit – a folyók árvizeihez igazodva – felváltva hasznosította. A MÁLOKON, a hegyláb felszínének déli lejtőin telepített szőlőskertek (promontóriumok) voltak a legértékesebb kultúrterületek. A 13. században egy kat. hold szőlő 53,33 g aranyat ért, míg az ugyanakkora szántó csak

0,59 g-ot. A Zselic, a Bakonyerdő és a Felső-Tiszavidék MAKKOLTATÓ állattenyésztése évszázadok alatt jelentősen ritkította az erdőket. A sík- és dombsági erdők irtása a magyarság tevékenységéhez, a legelőterületek bővítéséhez és az ún. szántó-erdőváltó földművelési rendszer alkalmazásához kap-csolódik. A kárpáti hegységkeret területén a 13. századtól betelepülő etnikumok hozták létre az irtványföldeket és -réteket. A kultúrtáj-formáláshoz tartoznak még az Árpád-kori VÍZÜGYI MUNKÁLATOK is, a már említett alföldi fokrendszer kialakítása mellett a völgyek elgátolásával HALASTAVAKAT létesítettek, a patakok vizével kerteket öntöztek (pl. a vallon telepések is a 13. században Liszkamezőn, a mai Olaszliszván kis öntözőcsatornákat ástak) és A VÍZFOLYÁSOK KINETIKAI ENERGIÁJÁT HASZNOSÍTOTTÁK. A vízenergia ipari hasznosítása a 12-13. században a PATAKMALMOK elterjedésével egyre jelentősebbé vált. A folyók és az állóvizek a halászati hasznosításon túl, mint közlekedési (hajózási) útvonalak voltak fontosak nemcsak az Árpád-korban, hanem később is, a modern közlekedési infrastruktúra kiépítéséig. Az Árpád-korban a folyami hajózás a „hegymenetben“, vagyis a vízfolyással ellentétes irányban PARTI VONTATÁSSAL történt. A hajóvontatáshoz a szegélyerdők irtásával és igen sok földmunkával VONTATÓUTAKAT építettek. A medencerendszer nagy folyói „gazdasági erővonalak“ voltak, kisebb-nagyobb erőközpontokkal (átkelő- és piachelyekkel, kikötőkkel és védelmi objektumokkal). Az átkelő- és gázlőhelyek hatást gyakoroltak a település- és gazdaságfejlesztésre, a 13/14. század fordulójára többé-kevésbé kialakuló közlekedési hálózatra. A szekerek kerekei által „kitaposott“ utak a centrumból, Pest-Buda térségéből indultak ki, a hegységkeret irányába haladtak, a völgykapukon és teraszos folyóvölgyeken át a hágók és szorosok felé folytatódtak, majd a vízvázalató gerinceken túl a külföldi országok útjaihoz csatlakoztak.

A BÁNYA- ÉS KOHÓIPAR KÖRNYEZETÁTALAKÍTÓ HATÁSA eleinte csak kis területeken érvényesült, az agráriumtól eltérő, más jellegű tájképet formált. Az Árpád-kori Magyarország bányakörzetei a Garam és mellékvölgyeiben, a Gömör-Szepesi érchegységben, a Gutin-hegységben és az Erdélyi-érchegységben alakultak ki, egymástól távol fekvő telephelyekkel. A 13-18. SZÁZADBAN MAGYARORSZÁG BÁNYÁSZATI NAGYHATALOM VOLT (pl. az Árpád-kor végén hazánk a Föld aranytermelésének 1/3-át, az európai termelés 80%-át adta). Az ásványi lelőhelyek környékén a tájformálás az erdők irtásával indult, majd a felszínen BÁNYAGÖDRÖK, MEDDŐHÁNYÓK, ERDEI SZÁLLÍTÓPÁLYÁK és egyéb emberi létesítmények jelentek meg. Az Erdélyi-medencében a kősó kitermelése, Észak-Borsodban és Nyugat-Magyarországon a vasérc bányászata túlnyomórészt külszíni fejtéssel történt. Az arany- és ezüstbányák mélyművelésűek voltak, de helyenként, pl. Telkibányán a felszínen létesítettek 6-8 m mély bányakutakat (horpákat). Telkibányán a Veresvíz-patak környékén 3000 horpa emlékeztet a 13-14. századi aranybányászatra és a termelő ember tájformáló-környezetátalakító munkájára. A földalatti bányászkodás előrehaladtával a 10-13. században egyre több erdőt kivágtak, hogy gerendákat formáljanak a bányafolyosók és -aládúcolására.

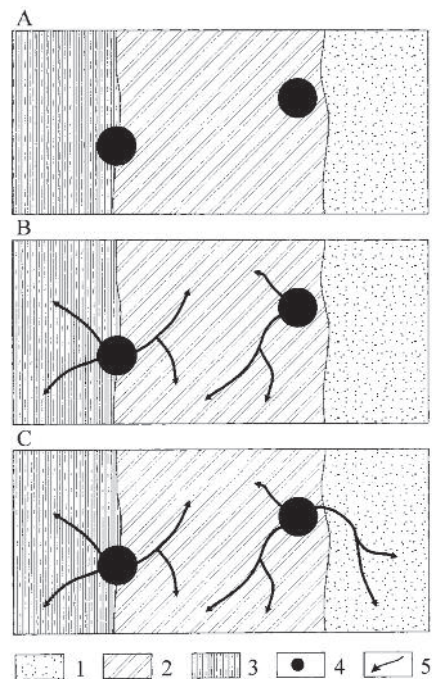
A vaskőbányák térségében igen sok kohászati telephely működött. A felszínbe mélyített MUNKAGÖDRÖK oldalfalában képezték ki az 50-60 cm-es, ritkábban 80-90 cm-es vasolvasztó kemencéket. A fűtőenergiát, a faszenet a környező erdők szolgáltatták.

Az oikumené, a Kárpát-medence belső lakott területe körül egy mélységben tagolt ORSZÁGVÉDELMI RENDSZER épült ki (egyes kistérségekben jelentős erdőpusztítással és víz-

rendezéssel). A szállásterület külső peremén, A GYEPŰN a határőr feladatokat ellátó települések az átjáróhelyek, az ősi közlekedési folyosók stratégiai jelentőségű pontjain sűrűsödtek (emléküket az Őr és Lövő nevű helységnevek idézik). A gyeplő-övezetben A MESTERSÉGES AKADÁLYOK ÉS A FÖLDVÁRAK képezték a védelmi rendszer elemeit. A várak helyének megválasztásánál a katonaföldrajzi szempontok mellett a te-repviszonyok, a mikrorelief előnyös adottságai is fontosak voltak. Pl. a szabolcsi földvár a Nyírség tiszai ártérre néző peremén, energikus ponton épült a 10. század első harmadában. A földvár tömege kb. 500.000 m³ volt, amelynek összetartásához belső gerendaváz-rendszert készítettek. A gerendák formálásához és egyéb várbeli lé-tesítményekhez mintegy 5-6.000 ha környékbeli erdő faanyagát használták fel. A mély vizesárokb a Tisza vizét vezették egy MESTERSÉGES CSATORNA segítségével. A SZABOLCSI FÖLDVÁR AZ ALFÖLD LEGNAGYOBB MÉRETŰ ÁRPÁD-KORI ANTROPOGÉN TÁJ-ELEME.

A gyeplő külső peremén széles, lakatlan erdőség volt, A GYEPŰLVE a medenceországot övezte. A tatárjárás (1241-42) pusztításai után szükségessé vált a védelmi rendszer korszerűsítése, A KÖVÁRAK, városfalak és temp-lomerődök, a korábbinál nagyobb arányú építése. A hegyi és síkföldi várak építése, fenntartása megváltoztatta egy-egy mikro-térség földrajzi képét. A várak környékén ki-épült logisztikai (ellátó-) rendszer dinami-zálta a gazdasági életet. A váralja települések, mint nagyobb népességet tömörítő piache-lyek és kézműves központok, az antropogén tájalakítás aktív területeivé váltak.

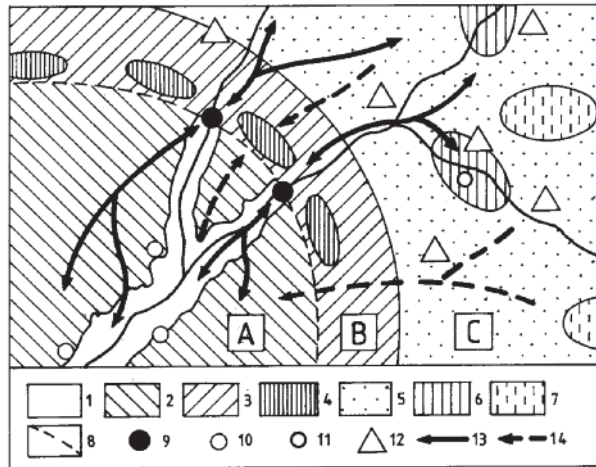
A 14-15. SZÁZADBAN, AZ ÁRPÁD-KORBAN LERAKOTT ALAPOKON FEJLŐDÖTT TOVÁBB A GAZDASÁGI ÉLET ÉS ENNEK TÉRBELI MEGJELENÉSE, A KULTÚRTÁJ. A Kárpátok benépesülésével a kultúrtáj a széles folyó- és patak völgyekben, és az intramontán kismedencékben mélyen behatolt a hegységkeret területére (2. ábra). Az alföldek és hegyvidékek tájenergiái más és más termelési struktúra (és kultúrtáj) kialakulását tették lehetővé. A síksági és hegy-vidéki országrészek (régiók) egymást kiegészítő, komplementer-jellegű termelést folytattak (3. ábra). A gazdasági javak cseréje a két természeti-gazdasági nagytáj határán, az ún. VÁSÁRVONALON bonyolódott le. A vásárvonalat metsző völgynyílásokban alakultak ki a VÁSÁRVÁROSOK, a gazdasági és a kulturális élet kisebb-nagyobb központjai (4. ábra). A vásárovezetben a kultúrtáj és ennek részeként az épített környezet dinamikusabban terjeszkedett. A 15. század végén A KÁRPÁT-MEDENCE EURÓPAI KULTÚRTÁJKÉNT

2. ábra

A kultúrtájak kialakulása és terjedése a Kárpát-medencében.

1= ártéri síkság, 2= ármentes síkság, 3= dombvidék, 4= a kultúrtájak magterületei, A= az első kultúrtájak kialakulása, B= a kultúrtájak diffúziója a 19. század közepéig, C= a kultúrtájak terjedése az integrált környezetátalakító munkák után

3. ábra

A Kárpát-medence munkamegosztásának földrajzi modellje.

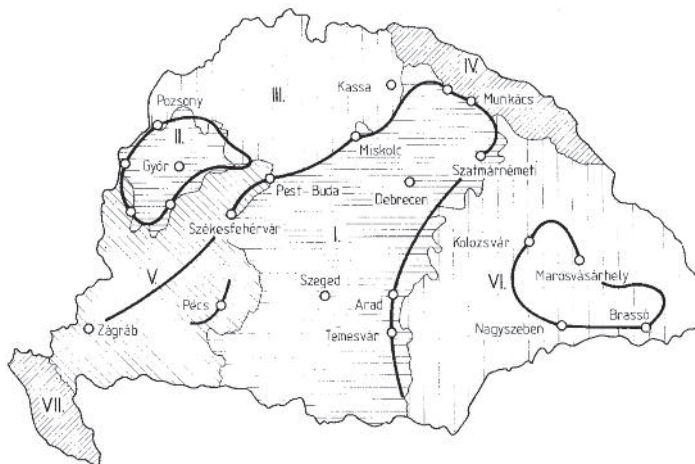
A = medencesíkság, B = dombvidék, C = hegységkeret, 1 = ártéri síkság (állattenyésztési profillal), 2 = ármentes színtek („életkamrák“) földműveléssel, 3 = dombosági tájak vegyes (polikultúrás) gazdálkodással, 4 = szőlő- és gyümölcsstermelés, 5 = erdő, 6 = intramontán kismedencék földművelése, 7 = havasi legelő, 8 = vásárvonal, 9 = vásárváros, 10 = ártérperemi település,

11 = medenceközpont, 12 = montánipar, 13 = a gazdasági javak áramlása,

14 = a munkaerőmigráció iránya

ÉRTÉKELHETŐ.

A gazdasági élet töretlen fejlődése és ezzel összefüggésben a kultúrtáj diffúziója 1526-ig tartott. A 16-17. században a Kárpát-medence „szív-területe“ (cor area), az Alföld és a Dunántúl keleti és déli része török megszállás alá került. A hódoltság területéken a népesség és a településhálózat pusztulása mellett a kultúrtáj degradálódása, az erdőirtás, az antropogén homokmozgás, a bozót-, lúp- és mocsár-növekedés a korszak jellemző saáj-

4. ábra

A Kárpát-medence vásárvonal-rendszerének és régiói

tossága.

A Királyi Magyarország és Erdély belső területein a kultúrtájak, ezen belül a ökológiai feltételekhez alkalmazkodó földhasznosítási zónák (sávok) stabilizálódtak. A hódoltság és a maradék országrészek kontakt-zónájában kiépült a VÉGVÁRREND-SZER. A határövezet gyakran vált csataterré, így a várak környékén és távolabb is A KULTÚRTÁJ KISEBB-NAGYOB B EGYSGE I SÚLYOS, DE HELYREÁLLÍTHATÓ KÁROSODÁSOKAT SZENVEDTEK.

A 18. században a gazdasági élet reorganizációja felgyorsította A KULTÚRTÁJAK REKONSTRUKCIÓJÁT és fejlesztését. A török megszállás alól felszabadult területek munkaerőhiánya és relatív földbősége indukálta az ország történelmének egyik legnagyobb betelepítési hullámát és főleg a periférikus tájakról meginduló belső migrációt. A népesség hat-hét évtized alatt 4-4,5 millióról 9,5 millióra növekedett, s ez idő alatt mintegy 5 millió ember hajlékát (és gazdasági objektumait) kellett felépíteni. A településhálózat (és ennek részeként a tanyarendszer) fejlődése önmagában is kisebb-nagyobb tájalakító tevékenységet feltételez. A síksági és dombvidéki kultúrtájak térbeli növekedése és gazdagodása mellett egy más jellegű tájformáló tevékenység, a minden korábbit felülmúló erdőirtás jellemzi a közép- és magashegységi területeket. A Kárpát-régió MONTÁNIPARA, a sok bánya, vasolvasztó massa, hámor, üveghuta, fűrészmalom és egyéb manufaktúra igen sok fát igényelt. 1750-TŐL 1850-IG AZ ERDŐIPAROK, KÜLÖNÖSKÉPPEN A HAMUZSÍRFŐZÉS KONJUNKTÚRÁJA 23.000 KM²-REL CSÖKKENTETTE A KÁRPÁT-MEDENCE ERDŐTERÜLETEIT. A mértéktelen erdőirtás következményeként a csapadék- és az olvadékvíz lefolyása felgyorsult, az eróziós-denudációs folyamatok felerősödtek és az árvízszintek megemelkedtek. A medencetájakat, a magyar agrárium legfontosabb kultúrterületeit árvizek károsították. A Tisza vízrend-szerében több mint 800 olyan település került veszélyhelyzetbe, amelyek korábban teljes biztonságban éltek az ártérövezetből néhány méterre kiemelkedő „*ósi települési szinteken*“. A 19. század első felében a mind hevesebbé váló árvizek kényszerítették népünket a vízügyi munkálatok megkezdésére, a kultúrtáj (és az épített környezet) védelmére.

Az ember és a természeti környezet egymásra hatása időben és térben változó. A honfoglalás korától a 18. századig az öskörnyezet átalakítása lokális és mikroregionális jellegű volt, egy-egy település környezetére terjedt. A kialakított kultúrtájakon a parasztgazdaságok természetkezelési gyakorlatát az önkorlátozó mentalitás, a termőföldek, vizek, gyepek és erdőterületek racionális hasznosítása, általánosságban a KÖRNYEZETKÍMÉLŐ tevékenység jellemezte. Pl. a történelmi borvidékeken a talajlepusztulás ellen kőgátak, agroteraszok és hordalékfelfogó árkok (Tokaj-Hegyalján ún. liktor-gödrök) létesítésével védekeztek. A 18. századi gazdaságfejlesztés eredményeként A TELEPÜLÉSKÖZI TÉR IZOLÁLT KULTÚRTÁJAI HELYENKÉNT ÖSSZEKAPCSOLÓDTAK és már nagyobb területfoltokat alkottak (pl. Dunántúl, Kisalföld, Bácska, Bánság, Tokaj-Hegyalja stb.). A mezőgazdaság expanziója a kultúrtájfejlődést regionális jelentőségűvé növelte és igényelte a további terjeszkedés gátjainak (pl. a lápok és mocsarak) felszámolását. A 18. században és a 19. század első felében így került sor a Lajta szabályozására, a Mírhó-gát építésére (1787), a Temes és a Béga vízrendszerének ármentesítésére, a 120 km-es bácskai Ferenc-csatorna építésére (1793-1802) és az Al-Duna szabályozására (1830-1848).

A mezőgazdaság fejlődését bizonyítja a művelt terület növekedése mellett az egyes földhasznosítási formák arányainak megváltozása (pl. a 18. században a szántóföldek

ötszöröse növekedése, a homoki kert- és szőlőkultúra kibontakozása), a korszerű művelési módszerek és eszközök elterjedése, továbbá a termékstruktúra bővülése. Az ország régiói közül a Kisalföld, a Dunántúl, a Bácság és a Bácskavidék a legfejlettebb terület. A BÁNSÁG a 18. század második felétől nemcsak a Kárpát-medence, hanem EGÉSZ EURÓPA EGYIK LEGFEJLETTEBB AGRÁRGAZDASÁGI KÖRZETE.

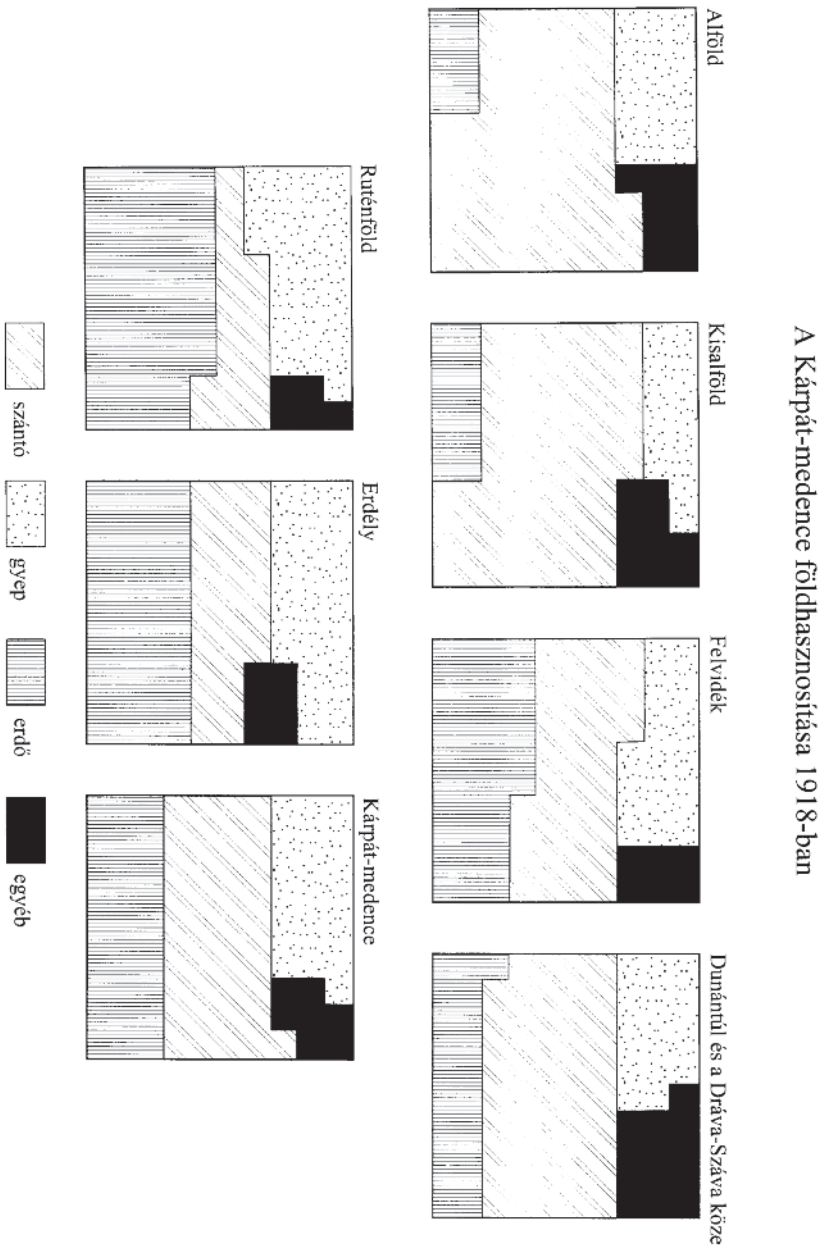
A tőkés átalakulás korszakában (1848-1920) felgyorsult és európai összehasonlításban is kiemelkedő az ország fejlesztését-modernizálását megalapozó környezetátalakító munka. Az INTEGRÁLT KÖRNYEZETÁTALAKÍTÁS (folyószabályozás, ármentesítés, láp- és mocsárlecsapolás, belvízrendezés, melioráció, fásítás, a futóhomok megkötése stb.) 1846-tól az 1910/20-as évekig az alföldi makrorégióban megváltoztatta a gazdasági élet földrajzi alapjait, ökológiai feltételrendszerét. Pl. a FOLYÓSZABÁLYOZÁS során a Tisza teljes hossza 1.419 km-ről 962 km-re (38%-kal) rövidült. A Tisza és mellékfolyói mellett 4.500 km, az egész Kárpát-medencében több mint 7.200 km ÁRVÉDELMI GÁT épült, így a nyílt ártér 38.500 km²-ről 1.800 km²-re (a mai országterületen 25.000 km²-ről 1.200 km²-re) csökkent. A lápok és mocsarak lecsapolására 1846-tól 1920-ig 12.000 km-es CSATORNA-HÁLÓZAT épült, ami – a korabeli kubikosmunkához mérten – óriási teljesítményként értékelhető. A hét évtizedes környezetátalakító munka – Mendöl T. megfogalmazása szerint – „eltüntette a két fő tájtípusnak, az ártérnek és az ármentes szintnek a különbségét, egyetlen ármentes területté alakította át az egész vidéket, s mindenütt a szántóföldet tette uralkodóvá“. A 20. SZÁZAD ELEJÉRE A SZÁNTÓFÖLDEK ARÁNYA 45,5%-RA NÖVEKEDETT (5. ábra).

A KULTÚRTÁJ TERJESZKEDÉSE – beleértve a síkságot övező domb- és hegyvidéket is A 19. SZÁZADBAN ELÉRTE OPTIMÁLIS HATÁRAIT. Az agrogén tájakon kívül más kultúrtájtípusok is formálódtak, így pl. a Sajó- és mellékvölgyeiben, Nógrádban, Krassó-Szörény és Hunyad vármegyében IPARI (indusztriális) táj alakult. Az antropogén hatások (folyamatok) sajátos területi típusokat képeznek. Pl. az ipari tájakon igen gyakoriak a tereprende­zések, a víz- és levegőszennyeződés, az erdőirtás, a bánya-gödrök, meddőhányók, tárna-beszakadások, földcsuszamlások, mesterséges árkok és víztározók stb.

A kultúrtáj kialakítása, fenntartása és gazdagítása a magyarság és a különböző etnikumok monumentális alkotása. Az emberformálta táj több mint harminc emberöltő egymásra épülő munkájával nyerte el mai képét, amely A KÁRPÁT-MEDENCE NÉPEINEK KÖZÖS KINCSE ÉS KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGE.

IRODALOM

- Andrásfalvy Bertalan:* A Sárköz és a környező Dunamenti területek ősi ártéri gazdálkodása és vízhasználatai a szabályozás előtt. Budapest, 1973
- Antal Emánuel:* A Tisza szabályozásának éghajlat-módosító szerepe. Vízügyi Közlemények, LXXIX. évf. 1., 1997, pp. 26-47
- Balassa Iván:* Az eke és a szántás története Magyarországon. Budapest, 1973
- Beluszky Pál:* Magyarország településföldrajza. Budapest-Pécs, 1999
- Bellon Tibor:* Beklen. A nagykunsági mezővárosok állattartó gazdálkodása a XVIII-XIX.

5. ábra
A Kárpát-medence földhasznosítása 1918-ban
(a 2-5. ábrát Frisnyák Sándor szerkesztette)

- században. Karcag, 1999
- Bellon Tibor*: Nagyunság. Budapest. 1979
- Boros László*: A Kárpát-medence szőlő- és borgazdaságának történeti földrajza. Nyíregyháza, 1999
- Bulla Béla, Mendöl Tibor*: A Kárpát-medence földrajza. Budapest, 1947
- Erdősi Ferenc*: A társadalom hatása a felszínre, a vizekre és az éghajlatra a Mecsek tágabb környezetében. Budapest, 1987
- Fejér László, Kaján Imre (szerk.)*: Mérlegen a Tisza-szabályozás. Budapest, 1992
- Frisnyák Sándor (szerk.)*: Magyarország történeti földrajza. Budapest, 1990
- Frisnyák Sándor (szerk.)*: A Kárpát-medence történeti földrajza. Nyíregyháza, 1996
- Frisnyák Sándor (szerk.)*: A Felvidék történeti földrajza. Nyíregyháza, 1998
- Fülek György (szerk.)*: A táj változásai a Kárpát-medencében. (Nyíregyházán 1998. november 4-6-án megtartott tudományos konferencia kiadványa), Gödöllő, 1999
- Györffy György, Zólyomi Bálint*: A Kárpát-medence és Etelköz képe egy évezred előtt. In: Honfoglalás és régészet. (szerk.: Kovács László), Budapest, 1994, pp. 13-37
- Hajdú Zoltán*: A természetátalakítás történeti szakaszai az Alföldön. In: Az Alföld történeti földrajza. (szerk.: Frisnyák Sándor). Nyíregyháza, 2000, pp. 35-42
- Ihrig Dénes (szerk.)*: A magyar vízszabályozás története. Budapest. 1973
- Kordos László*: A honfoglalók természeti öröksége. Élet és Tudomány, 1996, pp. 387-389
- Kósa László*: Paraszti polgárosulás és népi kultúra táji megoszlása Magyarországon (1880-1920). Harmadik kiadás, Budapest, 1998
- Kőszegfalvy György, Tóth József*: Általános településföldrajz. In: Általános társadalomföldrajz I. (szerk.: Tóth József – Vuics Tibor), Budapest-Pécs, 1998, pp. 389-448
- Kristóf Gyula*: Honfoglalás és társadalom. Budapest, 1996
- Lászlóffy Woldemár*: Magyarország vízborította és árvízjárta területei az ármentesítő és lecsapolási munkálatok megkezdése előtt (falitérkép, M=1: 600000). Budapest, 1938
- Lóczy Dénes*: Az alföldi tájak változó hasznosítása és értéke. In: Az Alföld történeti földrajza (szerk. Frisnyák Sándor). Nyíregyháza, 2000, pp. 221-228
- Lovász György, Nagyvárad László*: A természeti környezet antropogén változása az elmúlt 1100 év alatt. In: A táj változásai a honfoglalás óta a Kárpát-medencében (szerk.: Fülek György). Gödöllő, 1997, pp. 1-7
- Marosi Sándor, Somogyi Sándor (szerk.)*: Magyarország kistájainak katasztere I-II. Budapest
- Medzilhraszky Zsófia, Járainé Komlódi Magda*: Az ember természetformáló tevékenysége a holocén folyamán a Kárpát-medencében. In: Emlékkönyv Andreánszky Gábor (1895-1967) születésének 100. évfordulójára. Budapest, 1996, pp. 147-154
- Paládi-Kovács Attila*: A magyarországi állattartó kultúra korszakai. Budapest, 1993
- Prinz Gyula, Cholnoky Jenő, Teleki Pál*: Magyar Földrajz I-III. Budapest, 1938
- Rác Lajos*: Éghajlati változások a középkori és kora újkori Európában. In: Európa híres kertje. Történeti ökológiai tanulmányok Magyarországról. (szerk.: R. Várkonyi Ágnes és Kósa László) Budapest, pp. 67-86
- Rác Lajos*: Magyarország éghajlattörténete a 16. századtól napjainkig. Magyar Tudomány, 9. sz., 1999, pp. 1127-1139
- R. Várkonyi Ágnes*: Századfordulóink. Budapest, 1999

- Somogyi Sándor*: A magyar honfoglalás földrajzi környezete. Magyar Tudomány, 1988, pp. 863-869
- Somogyi Sándor*: Az Alföld földrajzi képe a honfoglalás és a magyar középkor idő-szakában. Észak- és Kelet-Magyarországi Földrajzi Évkönyv 1. (szerk.: Simon István és Boros László). Miskolc-Nyíregyháza, 1994, pp. 61-75
- Somogyi Sándor*: A természeti változások és a társadalmi-gazdasági folyamatok kölcsönhatása az Alföldön a honfoglalás előtt. In: Az Alföld történeti földrajza. (szerk.: Frisnyák Sándor). Nyíregyháza, 2000, pp. 7-24
- Surányi Dezső*: Magyar gyümölcs a múltban és jelenben. Budapest, 1992
- Süli-Zakar István, Csüllög Gábor*: Az alföldi regionalizmus történelmi előzményei. In: Az Alföld történeti földrajza. (szerk.: Frisnyák Sándor). Nyíregyháza, pp. 199-220
- Szabadsfalvi József*: Az extenzív állattenyésztés Magyarországon Debrecen, 1970, p. 231
- Viga Gyula*: A tájformáló társadalom (Megjegyzések a kultúra ökológiájához). A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XXXIII-XXXIV. köt. Miskolc, 1996, pp. 271-283

Fodor István
(Budapest)

EURÓPAI LÉTÜNK KEZDETE

LASSAN SZÁZ esztendeje annak, hogy 1896-ban Magyarországon, pompás külsőségek között megünnepelték a magyar honfoglalás ezredik évfordulóját. 1100 esztendő, nagy idő minden nép életében, s méltó megünneplése gondos előkészületeket igényel. Aligha lehet vitás ugyanis, hogy nem az évről-évre megismétlődő évfordulós megemlékezések egyikéről van szó, amelyekre sajnálatos módon az előkészítetlenség, a pánikszerű kapkodás, továbbá a meglehetősen színvonaltalanság a jellemző. Nem is a millennium mai változatát kell megrendeznünk. Igaz, a szakmai előkészítés dolgában sok tanulnivalónk lenne elődeinktől, hiszen ők jóval korábban és jóval alaposabban előkészítették az akkori megemlékezéseket – míg mi csak most kezdjük körvonalazni elképzeléseinket. De amíg a múlt században az „ősi dicsőség“ az akkori, valóban impozáns fejlődés által sugallt nemzeti nagyság érzetét volt hivatva alátámasztani, addig ma mindenképpen józanul kell megítélnünk európai helyünket múltban és jelenben egyaránt. A honfoglaló magyarság és – akkori – európai szomszédaink valós viszonyát ma jóval tárgyilagosabban ítéelhetjük meg, mint száz esztendővel korábban. A társadalomtudományok megsokszorozták a kutatás rendelkezésére álló ismeretanyagot, s szerencsére a mai magyar történettudomány is mentes az előítéletektől. Ezért van reális esélyünk arra, hogy kísérletet tegyünk közeli és távolabbi szomszédainkkal való egykori viszonyaink tisztázására, amelyek akkor sem lehettek kevésbé bonyolultak a maiaknál. S ne feledjük: a nem túlságosan hízelgő, kölcsönös történelmi előítéleteink jó része – bármilyen furcsának tűnhet ez a modern ember számára – éppen erre az időszakra vonatkozik. Az alábbiakban ehhez a kérdéskörhöz fűzök néhány megjegyzést.

Előljáróban talán nem fölösleges néhány szót ejtenünk a honfoglalás időpontjáról sem. Népünk köztudatában ugyanis, – nem utolsósorban az 1896-os ezredévi nagy ünnepségek hatására, – a 896-os évszám rögzült. Ez szerepel a millenniumi nagy történelmi összefoglalás, A magyar nemzet története 1895-ben megjelent első kötetében is. E fejezet szerzője, Marczali Henrik így ír: „*Ezt az évet kell a honfoglalás igaz megkezdésének tekintemünk. Ekkor vész el az etelközi haza. A magyar nép Árpád vezetése alatt ekkor teszi át lakóhelyét azon vidékre, mely már éveken át túlcsapó erejének mintegy árteréül szolgált: a Magyar Alföldre.*“ A történészek álláspontja azonban korántsem volt ilyen egységes. Ez jól tükröződik abból a kiadványból is, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia jelentetett meg 1883-ban *Jelentés a honfoglalás időpontjának meghatározása tárgyában* címmel, ahol Ipolyi Arnold, Fraknói Vilmos, Pauler Gyula, Salamon Ferenc és Szabó Károly fejtette ki véleményét. Később a kiváló történész, Pauler Gyula így összegezte véleményét: „*A honfoglalás megkezdése idejére nézve ... én Szabó Károllal, Botka Tivadarral és főleg Salamon Ferencsel szemben a 895. év mellett kardoskodtam. A törvényhozás az én felfogásom mellett döntött, s az 1892:II. törvénycikk a millennium megünneplésére szolgáló országos kiállítását 1895-re határozta, s ezt csak később tették át oportunitási okokból 1896-ra.*“

A különböző forrásadatok egybevetése útján kialakított álláspont a későbbiekben való-

ban Pauler Gyula igazát erősítette. Lényegében kiváló történészünk, Györfly György ma is ezt vallja, azzal a különbséggel, hogy ő 895 tavaszára teszi Áprád hadainak a vereckei hágón való bevonulását, míg Pauler 895 őszére gondolt. Nézetem szerint a tavaszi, – kora nyári időpont azért valószínűbb, mert ELFOGADHATÓBB A HONFOGLALÁS MENETÉRE AZON MAGYARÁZAT, HOGY A HONFOGLALÁS ELŐRE MEGTERVEZETT KATONAI AKCIÓKÉNT INDULT. 899 őszén a keleti frank uralkodó, Arnulf a magya-roktól kért segítséget itáliai riválisa, Berengár ellen. A magyarok a Pó-síkságra vonultak, döntő vereséget mértek Berengár csapataira, s a telet Itáliában töltötték. 900 elején meghalt szövetségesük, Arnulf. A magyarok ezt az alkalmat arra használták fel, hogy a visszafelé vezető újukon szinte egyetlen kardcsapás nélkül birtokukba vették a Dunántúlt és a Felvidék nyugati részét. 902-es hadjáratukkal pedig végleg megdöntötték a Morva Fejedelemséget.

A honfoglalás tehát 895-től 900-ig tartott, ezen időszak alatt jutott az egész Kárpát-medence magyar kézre. Azt azonban már az előbb említettük, hogy a magyar csapatok 895-nél korábban is megjelentek a Kárpát-medencében, s forrásokkal igazolható, hogy 862-től a magyar katonai jelenlét rendszeres lehetett ezen a területen. Az etelközi magyar csapatok útja azonban nem a Kárpát-medence alsó „lány testén“ keresztül – tehát Havasalföldön keresztül a Bánság és Bácska irányába – vezetett, ami a könnyebb útvonal volt. (Itt vonultak keletről nyugat felé a nomád szarmaták, a hunok és az avarok, valamint másfél évezreddel később Tolbuchin marsall csapatai is.) Havasalföld, Dél-Erdély és a Dél-Alföld ugyanis a 9. század első harmadától kez-dődően a 680 körül alakult bolgár állam része lett, amelynek katonai ereje lezárta az al-dunai útvonalat. A magyar lovas csapatok ezért csupán az Észak-keleti Kárpátokon keresztül ereszkedhettek le az Alföldre, amely gyéren lakott határvidék volt a bolgárok, a frankok és a morvák között. A Vereckei- és az Uzsoki-hágó, valamint a Dukla-szoros átjáróit a magyarok valószínűleg a 9. század hatvanas éveitől ellenőrzésük alatt tarthatták. Feltehető, hogy ezek környékén állandó ellenőrzési pontokat létesítettek, s oda katonai közösségeket telepítettek. Valószínűleg abban az időben keletkezettek azok a települések a Kárpátok külső oldalán, amelyeknek temetői főként az elmúlt évtizedekben váltak ismeretessé Lengyelország délkeleti részén (Przemysl, Radymno) és az egykori Halics területén (Szudova Visnya, Krilosz). Az is joggal feltehető továbbá, hogy a honfoglalást megelőző évtizedekben a Kárpátok belső oldalán is létrejöttek ilyen települések. Hazánk északkeleti vidékein, Kelet-Szlovákiában és Kárpátalján jónéhány olyan, egykori fegyveres közösségek nyugvóhelyeül szolgáló temetőt ismerünk, amelyek régészeti emlékanyaga igen archaikus jellegű (Tiszabездé, Beregszász, Bodrogszerdahely, Karos). E temetőkből olyan tárgyak kerültek elő, amelyek kétségkívül még a keleti hazában készültek. Ez önmagában ugyan még nem utalna korábbi megtelepedésre, hiszen ilyen sírmellékletek má-sutt is előkerültek (pl. Kolozsvár, Benepusztá) és joggal gondolhatnánk arra, hogy a honfoglalók első nemzedékének használati, vagy viseleti tárgyairól van szó. A feltűnő az, hogy a Kárpát-medence északkeleti részein az archaikus leletanyag jóval nagyobb arányban fordul elő, mint másutt. E jelenség azt sugallja, hogy egyes magyar közösségek (fegyveresek és családtagjaik) már egy-két évtizeddel a honfoglalás előtt megtelepedhettek későbbi hazájuk északkeleti vidékein. Ez pedig azt jelentené – ha e feltevés beigazolódik – hogy az új haza birtokbavétele 895-nél korábban megkezdődött. (Csak közbevetőleg jegyzem meg, hogy e feltevésnek nincs köze a „kettős honfoglalás“ közismert elméletéhez, hiszen nem számol jelen-

tős magyar néptömegeknek századokkal a honfoglalás előtti beköltözésével.)

A fentiek azonban semmiképp nem jelentik azt, hogy a honfoglalás időpontjául több évtizedet kellene megjelölnünk. A magyar történelem egyik legfontosabb eseményének, A KÁRPÁT-MEDENCEI HAZA BIRTOKBAVÉTELÉNEK UGYANIS KÉTSÉGKÍVÜL A 895-ÖS BEVONULÁS VOLT A LEGFONTOSABB MOZANATA. ALIGHA KÉTSÉGES, HOGY AZON TÖRTÉNÉSZEKNEK VAN IGAZUK, AKIK ÚGY VÉLIK, HOGY AZ ÁRPÁD VEZETTE FŐSEREG VERECKEI BEVONULÁSA ELEVE NEM VALAMELY SZOKÁSOS HADIVÁLLALKOZÁSNAK INDULT, HANEM AZ ÚJ SZÁLLÁSTERÜLET MEGSZERZÉSÉNEK TUDATOSAN MEGSZERVEZETT, BEVEZETŐ HADMOZDULATA VOLT. A besenyők európai megjelenése ugyanis (894) világossá tette a magyar fejedelmek számára, hogy a veszedelmes ellenféllel szemben (akiknek erejét korábban már mint a kazárok szövetségei bizonyára megtapasztalták) az etelközi haza tágas síkságai nem védhetők. A nomádok ellen ugyanis nem nyújtanak védelmet még a széles folyók sem, hiszen lovassáik könnyűszerrel átúsztatnak azokon, télen pedig, az erős fagy beállta után a jégen átkelhetnek. (Ahogyan később a tatárok átkeltek 1241-1242 telén a befagyott Dunán.) Ekkor érlelődhetett meg a gondolat a magyar főemberekben, hogy a Kárpátok gerince által keletről jól védett Duna-Tisza-vidéki síkságra vezessék népüket, amely ráadásul nem sokban különbözött földrajzi adott-ságait tekintve akkori hazájuktól, hiszen az Alföld a kelet-európai ligetes szeppe legnyugatabbi zárvánnya. E terület lényegében „senki földje“ volt ekkor, amelyet jól kiismertek a nyugat felé járó magyar csapatok.

A HONFOGLALÁS LEGFONTOSABB MOZANATA TEHÁT A 895-ÖS ESZTENDŐRE TEHETŐ, S ÍGY AZ 1100. ÉVFORDULÓ 1995-BEN JELÖLENDŐ. Más kérdés, hogy az évfordulós megemlékezések, kiállítások és tudományos tanácskozások is ebben az esztendőben kerüljenek e sorra. A kézenfekvő az lenne, hogy a legfontosabb rendezvények erre az esztendőre essenek. Magam azonban úgy vélem, hogy az 1986-os év mellett is számos érv szólhat. Elsősorban az, hogy a millenniumi ünnepeket 1896-ban rendezték, amely méltán nevezhető fontos történelmi eseménynek az ország, de főként a főváros életében, hiszen emlékéit egész városrész őrzi pompás épületeivel. A mostani évforduló tehát alkalmat ad arra is, hogy – felidézve annak történelmi környezetét is – a száz évvel ezelőtti ünnepségsorozatról is megemlékezzünk. Így aligha lenne történetietlen, ha a leglényegesebb eseményeket 1996-ban rendeznénk. Az évfordulóhoz kapcsolódó tudományos konferenciák, múzeumi kiállítások pedig egy évben semmiképpen nem rendezhetők meg, hiszen ezek szükségszerűen több helyszínre, s különböző időpontokra tervezendők. Ugyancsak elképzelhetetlen, hogy az évfordulóhoz kapcsolódó különböző jellegű kiadványok egyetlen esztendőben lássanak napvilágot. S még egy lényeges szempontot nem szabad szem elől tévesztenünk: az előkészületek ma még igen kezdeti szakaszban vannak, a múlt században e megemlékezéseket sokkal előrelátóbban készítették elő. (Akkor például múzeumokat építettek erre az alkalomra, ma pedig a központi kiállításnak helyet adó Nemzeti Múzeum épületének felújításához sem kezdtek hozzá.) A gyakorlati teendők miatt tehát ugyancsak jól jönne az az egy év „haladék“.

Az évforduló időpontjánál semmivel sem lényegtelenebb kérdés: a szaktudományok eredményei alapján milyen képet festhetünk a honszerző magyarságról magunk és a külvilág számára. Elsősorban azért igen lényeges szempont ez, mert az európai köztudatban, s helyenként a szakemberek körében is egymásnak ellentmondó elképzelések élnek. AZ ÉVFORDULÓS RENDEZVÉNYEK ALKALMASAK LEHETNEK A TÉVESZMÉK ELOSZLATÁSÁRA, S A KÖZÉP- EURÓPÁBA ÉRKEZŐ ELŐDEINKRŐL TUDOMÁNYOSAN MEGALAPOZOTT, VALÓSÁGHŰ KÉP

KIALAKÍTÁSÁRA.

Köztudomású, hogy a 9. század vége felé az akkori Európa keleti horizontján feltűnő magyarságot a keresztény európai közvélemény nem fogadta kitörő örömmel. Szemükben a magyarok egyik voltak azokkal a korábbi népekkel, akik az irdatlan keleti pusztákról félelmet és szenvedést hoztak, akiknek gyorsan vágatató lovasaik szinte bárhol, bármikor megjelenhettek, s feldúlhatták a földművesek és a városlakók otthonát. Mivel élénken élt még az európai irodalmi hagyományban a hunok és az avarok emlékezete, nem véletlen, hogy a kortárs írók ezek, vagy a még régebbi szkíták egykori leírását és jellemzését átültették a magyarokra. S nem ritkán szkítáknak, hunoknak vagy avaroknak is nevezték őket, hiszen közvetlen tapasztalataik is hasonló benyomást tettek rájuk. II. Berengár itáliai király egykori kancellárja, a langobard Liuprand jó félszáz évvel a honfoglalás után például így jellemezte őseinket, elbeszélvén, hogy Arnulf frank kormányzó a morvák ellen „... a magyarokat hívja segítségül, ezt a kapzsi és vakmerő népet, amely nem ismeri a mindenható Istent, de járatos mindenfajta gazságban, s csupán gyilkolásra és rablásra vágyik ... Egy évvel az ő (ti. Arnulf) halála és fiának megkoronázása után, a magyarok igen nagy hadsereget gyűjtve, maguknak követelik a morvák népét, amelyet Arnulf király az ő vitéségük segítségével igazított volt le; elfoglalják a bajorok határait is, a várakat lerombolják és hogy még jobban féljenek tőlük, megisszák a megöltek véréét.” (Horváth János fordítása)

Őseink tetteit, ázsiai származását a későbbi források is felhánytorgatják, s az újkorba is átöröklődött a magyarság Európától idegen voltánk gondolata. A 19. és 20. század minden magyarelles eszmeáramlata a honfoglalók ázsiai, tehát alacsonyabbrendű eredetének hangsúlyozásával kezdi „történelmi visszapillantását“. Példaként K. J. Grot pánszláv történész 1881-ben Szentpétervárott megjelent munkájának néhány sorát idézem:

„A magyar nép betörése, majd megtelepedése Magyarországon a világtörténelem legjelentősebb eseményeinek sorába tartozik; a szláv világot soha nem sújtotta ilyen, évszázadokra kiható súlyos csapás ... Ahogyan nyugaton Róma hatására kialakult a Frank Impérium, ugyanúgy jött volna létre keleten – nem nélkülözve Bizánc hatását – a nagy Szláv Birodalom, s egy ezredévvél ezelőtt egészen más rend született volna Kelet-Európában, mint ez valójában történt. Azáltal azonban, hogy a magyarok a kialakuló államszervezetnek pontosan a szívébe hatoltak be, s megölték ezt a szívet, örökre leromboltattak az ilyenfajta remények ... (A magyarok) ... ha szabad így kifejeznem, az orruk elöl kaparintották meg ezt a területet, amelyre ezeknek a szlávoknak, mint korábbi jövevényeknek, természetes és törvényes joguk volt, s amelyen – ha ennek nem lett volna akadály – nyilvánvalóan ők telepedtek volna meg. Kár lenne tagadni a magyar pogrom ezen káros következményeit, különösen ma, amikor a népi jogaitól megfosztott szlávok milliói nyögnek a kegyetlen magyar elnyomás súlya alatt, akik mielőbbi elmagyarosításuk legkülönfélébb módjait eszelik ki.“

AZ IDÉZETEKET HOSSZAN LEHETNE SOROLNI, AKÁR AZ ELMÚLT ÉVEKBEN ÍROTT MŰVEKBŐL IS, AMELYEK SZOMSZÉDSÁGUNKBAN KELETKEZTEK. MÍNDEGYIKBEN SZINTE AZONOS A HONFOGLALÓK JELLEMZÉSE: RABLÓ, NOMÁD HADAK KÉPÉBEN LÁTTATJÁK ŐKET, AKIK TERMELŐ MUNKÁRA ALKALMATLANOK VOLTAK, HISZEN NEM IS ISMERTÉK A FÖLDMŰVELÉST STB. BEZZEG A FEJLETT, BÉKÉS FÖLDMŰVELŐ SZLÁVOK ÉS ÓSROMÁNOK! Ez a felfogás sajnálatos módon egyes szomszédos országokban az iskolai tankönyvekbe is utat talált, s a magunk példáján

is jól tudjuk, hogy a történeti téveszmék itt hullanak a legtermékenyebb talajra. Meglehetősen könnyű lenne a fenti vélekedéseket kézlegyintéssel elintézni, s magyarellenes rágalomként elkönnyvelni. Úgy vélem azonban, hogy a fölöt-tébb kényelmes megoldás aligha helyénvaló, hiszen csupán menlevelet adna a viták előli elzárkózásra. NEM ÁRTANA TALÁN MEGVIZSGÁLNUNK, MIVEL JÁRULT HOZZÁ A MA-GYAR TÖRTÉNETÍRÁS EZEN ELFOGULT NÉZETEK KIALAKÍTÁSÁHOZ.

A múlt századi millenniumi megemlékezések óriási tudományos haszonnal is jártak. Máig becses művek összegezték a honfoglalásra és a honfoglaló magyarságra vonatkozó ismereteinket. A térségben először nálunk jelent meg a népünk származására és honfoglalására vonatkozó írott kútfők gyűjteménye fordításban *A ma-gyar honfoglalás kútfői* címmel. (Sajnos, ennek kibővített és modern szempontú kiadását a jóval népesebb mai kutatógárda még nem készítette el.) A honfoglalók 1834 óta ismert régészeti emlékanyagát e kötetben, s további két monográfiában, valamint több nagy tanulmányban a kor kiváló régésze, Hampel József összegezte. Hampel hatalmas munkáinak azonban van egy máig ható gyenge oldala: történelemfelfogása. Az akkori felfogás szerint ugyanis csak azokat a 9-10. századi sírokat tekintették az egykori honfoglalók temetkezéseinek, ahová az elhunytat fegyverrel, ékes öltözetben, s feltorozott lovának maradványaival helyezték örök nyugovóra. Pedig már akkor is ismeretesek voltak azok a nagy sírszámú temetők, amelyekben szinte kizárólag csak szerény mellékletű sírokat leltek. Ez utóbbiakról úgy vélték, hogy ide a honfoglalók által itt talált szolganépet – főleg sclávokat – temettek. A honfoglalás korában a magyar tehát kizárólag fegyveres vitéz lehetett, esetleg büszke, módos pástor-ember, de verítékes kétkezi munkát végző semmiképpen sem.

E felfogásban nem nehéz a középkorra visszanyúló nemesi történelemszemléletet felismernünk, amely kissé modernebb formában is oly' sok kárt tett történeti tudatunkban. Pedig az aprólékoságukról ismert kutató-elődeink könnyűszerrel felismerhették volna vélekedésük elhibázott voltát, hiszen E SZEGÉNYEBB TEMETŐK OLYAN HE-LYEN IS ELŐKERÜLTEK MÁR ANNAKELŐTTE, AHOL SEMMIFÉLE TÖRTÉNETI FORRÁS, HELYNÉV, VAGY EGYÉB BIZONYÍTÓ ADAT NEM UTALT ARRA, HOGY OTT VALAHA IS SCLÁVOK ÉLHETTEK. S többen valószínűleg fel is ismerték ezt – ha nem is a leghatásosabb műveket létrehozó kutatók. Ennek jeleire véletlen folytán bukkantam rá a nyíregyházi múzeum könyvtárában. A múzeum tudós megalapítója, a kiváló orvos és régész, Jósa András, Lehoczky Tivadar egyik könyvének margójára kissé csúfondáros sorokat írt arról, hogy miért csak a sclávok tudták a hullámvonalakkal díszített, eléggé egyszerű bögréket előállítani. Az akkori általános vélekedés szerint ugyanis a szerényebb ék-szerek, pl. az úgynevezett S-végű hajkarikák, vagy a kézi-korongon készült agyagedények csakis scláv tulajdonban lehettek egykoron. SAJNOS, A JÓZANABBUL GONDOLKODÓ KUTATÓK VÉLEMÉNYE HÁTTÉRBE MARADT.

Nem csodálkozhatunk, hogy a trianoni békediktátum után létrejött szomszédos államokban a magyar történetírás hagyományaiából semmi mást nem vettek át, csak ezt a gondolatot, amit axiómaként kezeltek. A SZEGÉNYEBB, NAGY SÍRSZÁMÚ TEMETŐKBŐL UGYANIS JÓVAL TÖBB VOLT MINDENÜTT, MINT A LOVASSÍROKBÓL, A GAZDAG MEL-LÉKLETŰ TEMETKEZÉSEKBŐL. EGYSZERŰ VOLT TEHÁT A DOLGUK, HOGY BEIGAZOLJÁK: ÚJ ÁLLAMUK TERÜLETÉN MÁR A HONFOGLALÁS KORÁBAN SEM VOLTAK MAGYAROK, MERT LÁM, ZÖMMEL CSAK „NEM MAGYAR“ 9-10. SZÁZADI TEMETŐK KERÜLNEK ELŐ, AHOL TERMÉSZETESEN AZ Ő ŐSEIK NYUGSZANAK. S MINDEZT A MAGYAR KUTATÁS „EREDMÉNYEIRE“ ALAPOZTÁK! ÍGY LETTEK A KÖZ-

RENDŰ HONFOGLALÓKBÓL DERÉK NAGYMORVA, DÉLSCLÁV VAGY ROMÁN ŐSÖK. A kétségbevonhatatlanul magyar sírleleteket pedig (s mondanom sem kell, hogy ezek előkerülését egyáltalában nem szorgalmazták) a területükön „átvonu-ló“ magyarok emlékeiként értékelték. A SZOMSZÉDOS ORSZÁGOK TÖRTÉNÉSEI EHEZ MÉG HOZZÁTETTÉK, HOGY A MAGYARSÁG CSAK JÓVAL A HONFOGLALÁS UTÁN „SZIVÁRGOTT BE“ TERÜLETÜKRE. (MEGJEGYZEM, A „BESZIVÁRGÁS“ ELMÉLETE SZINTÉN MAGYAR TALÁLTMÁNY, CSAK FORDÍTOTT ELŐJELLEL.)

SAJNOS, E FELFOGÁS SZOMSZÉDAINK KÖRÉBEN MÉG MA IS ÉL, BÁR A SZAKTUDOMÁNY KÉTSÉGGÍVŰL BEIGAZOLTA, HOGY A HONFOGLALÓ MAGYARSÁG EGYÁLTALÁN NEM CSUPÁN NOMÁD PÁSZTOROKBÓL ÉS DÉLCEG VITÉZEKBŐL ÁLLT, HANEM JELENTŐS FÖLDMŰVES TÖMEGEK IS VOLTAK. A SZEGÉNYES MELLÉKLETŰ SÍROKBÓL ÁLLÓ NYUGVÓHELYEK E MEGTELEPÜLT FALVAK TEMETŐI VOLTAK, amelyeket nem is hagytak fel a keresztény hit elterjesztése után sem, hanem igen gyakran használták Szent László és Kálmán koráig, amíg nem kezdtek a megépült templomok mellé temetkezni. Ebből azonban nem vonhatjuk le azt a következtetést, hogy a Kárpát-medencében minden ilyen típusú temetőt magyar lakosság hagyott ránk. Ilyen temetőkben nyugszanak – főleg a peremvidékeken – a honfoglaláskor helyben talált közösségek utódai is; akik főként scláv nyelvűek lehettek.

Vitathatatlan tehát, hogy a múlt századi magyar történetírás is komolyan elmarasztalható abban, hogy a honfoglaló magyarságról alkotott eleve elhibázott elképzelések szomszédainknál ily' sokáig életben maradtak. Ma már talán az is megítélhető, hogy mennyiben fogadható el a kortársak magyarokról alkotott véleménye, amelyet főntebb Liudprand szavaival illusztráltunk. Valóban ily' harciasak, vérszomjasak lettek volna honfoglaló eleink? A választ kissé tágabb keretek közt kell keresnünk.

A magyarság – mai ismereteink szerint – önálló néppé válásának kezdeti idő-szakában, feltehetően a Kr.e. 1. évezred közepén, tért át a vándorló-legeltető nomád állattartásra. Ettől az időtől kezdve élete szinte egybeforr az eurázsiai szepteppe többi nomád népével. A pusztai legeltetők legféléltettebb vagyontárgya, s létének alapja az állatállomány volt, amelynek megőrzése állandó készenlétet követelt a pásztor-közösségektől. Ez volt az oka a nomádok „harciaságának“, tökéletes hadi szervezettségének. Veszély esetén minden fegyverre fogható férfi, de fiatal nő is, köteles volt harcba indulni. Az előkelők állandó fegyveres kíséretet gyűjtöttek maguk köré. Természetesen – mint minden katonai erőt – e kitűnően edzett lovasokat sem csupán védelemre használták, hanem hódító hadjáratokra is. Nem volt ez másként a mi őseinknél sem, s ez a magyarázata, hogy a honfoglalás előtti és utáni évtizedekben – többnyire valamely hadat viselő fél oldalán, annak szövetsége-szeként – a magyarok hadi vállalkozásai szinte egész Európát behálózták.

EZ A MAGYARÁZATA A HADJÁRATOKNAK ÉS A MAGYARSÁG HARCIASSÁGÁNAK MÉG AKKOR IS, HA AZ ÚJABB RÉGÉSZETI ADATOK FÉNYÉBEN MA MÁR KÉTSÉGTLEN, HOGY A LEVÉDIAI ÉS ETELKÖZI SZÁLLÁSOKON JÓ RÉSZÜK MEGTELEPEDETT, S FÖLDMŰVELŐVÉ VÁLT. Őseink társadalmi és katonai szervezete azonban a honfoglaláskor még az ősi nomád alapokon épült fel, s a honfoglalás után egy ideig még az európai környezet is kedvezett e szervezet fennmaradásának. S megmaradt a szepteppei mentalitás is, amely lenézte a földtúró parasztot, s amely számára nem a gondosan művelt szántóföld volt az igazi érték, hanem az állatállomány, a pompás fegyver és az arannyal-ezüsttel ékes öltözet. Kétségtelen, hogy nem arathattak osztatlan sikert a tőlük gyakran szenvedő szomszédai körében, s ráadásul még azok vallását sem követhették.

IGAZ, MA MÁR AZ ÚGYNEVEZETT KALANDOZÓ HADJÁRATOKAT SEM CSUPÁN SZERTELEN

RABLÓPORTYAKÉNT ÉRTÉKELJÜK. EZEK ZÖME GONDOSAN MEGSZERVEZETT KATONAI AKCIÓ VOLT az akkor beháborúktól feldúlt Európa különböző részeibe. Jelentős részük valóban komoly pusztítással járt, de AZ AKKOR GYAKORI TÖBBI EURÓPAI HADJÁRAT SEM A KERESZTYENI KÖNYÖRÜLETESSÉGET GYAKOROLTA. A magyarok hadjáratainak egy része a legyőzöttekre kivetett adó begyűjtésére indult, s nem okozhatott komoly pusztításokat. Éppen nemrég mondta el előadásában egyik nyugati régész kollégánk, hogy AZ ÚGYNEVEZETT KALANDOZÓ HADJÁRATOK PUSZTÍTÁSÁNAK ALIG VAN RÉGÉSZETI NYOMA. (Csak összehasonlításként jegyzem meg, hogy eddig szinte minden alföldi Árpád-kori falu feltárásánál igazolni lehetett, hogy elpusztult a tatárjáráskor.) Egy neves francia történész pedig arra is rámutatott, hogy A MAGYAR KALANDOZÓ HADJÁRATOKNAK VOLT A KÖVETKEZMÉNYE, HOGY A VÁROSOKAT FALLAL VETTÉK KÖRÜL, AMI A KÉSŐBBIEKBEN JE-LENTŐS MÉRTÉKBEN MEGGYORSÍTOTTA A VÁROSI FEJLŐDÉST. Mindezzel természetesen nem azt szerettem volna sugallni, hogy a magyar hadjáratok hasznára voltak Euró-pának, s tulajdonképpen örülniük kellett őseink megjelenésének. Kétségtelen, hogy harcosaink joggal váltottak ki ellenszenvet, sok szenvedést okoztak akkori európai szomszédaiknak, de a vadságukról és vérszomjasságukról írott kortársi feljegyzések azért sok esetben erősen túlzóak, s mindenképpen helye van az árnyaltabb megítélésnek.

Sajnálatos módon Európának ebben a régiójában az ismert nemzeti ellentétek a kevésbé szakavatott történétírók körében gyakran sajátos vetélkedő formájában nyilvánulnak meg: ki vert tanyát először ezen a tájon, s kinek az ősei voltak „fejlettebbek“. Pedig ha a tényeket szigorúan szem előtt tartjuk, semmi helye a licitálásnak. A sclávok első – meglehetősen gyér létszámú – csoportjai a 6. század elején jelentek meg először a Kárpát-medence északi és keleti erdős-hegyes vidékein, majd ugyanezen évszázad vége felé érkezett északról-északkeletről második, valamivel népesebb hullámuk. Beköltözésük az avar korszakban is tartott, de főleg az Avar Birodalom felbomlása után váltak jelentős etnikai tényezővé e térségben. Különösen jelentős számú scláv lakosság élt a honfoglalás előtt Erdélyben, a Felvidéken és a Dunántúlon. Az is igen valószínűnek látszik, hogy az Avar Birodalom szétverése után az avar maradványok nagy többsége nyelvileg beolvadt a nagyobb lélekszámú jövevény sclávokba. A románok Balkánról való felköltözését és Erdélyben való megjelenését az okleveles adatok segítségével meglehetősen pontosan ismerjük. Ezek tanúsága szerint az első román csoportok a 12. században jelenhettek meg Erdély délkeleti részein. A magyarság megjelenéséről a fentiekben már szót ejtettünk. Nincs tehát tudományos alapja az említett vitának. Mellesleg: NEM ÉRDEM, HOGY KI MIKOR TETTE LÁBÁT E FÖLDRE, S EZT AZ ÉRVET EGYENESEN NEVETSÉGES A MAI HATÁROK LEGITIMITÁSÁNAK IGAZOLÁSÁRA FELHASZNÁLNI. Párizs „bölcs döntnökei“ ugyanis nemcsak, hogy arra nem voltak kíváncsiak, hogy kié a megtelepedési prioritás, hanem még arra sem, hogy 1920-ban kik éltek ezeken a területeken. CSAK REMÉLHETJÜK, HOGY SZOMSZÉDSÁGUNKBAN IS A JÓZAN ÉSZ VESZI ÁT E KÉRDÉSEK MEGVITATÁSÁNÁL AZ URALMAT, S NEM MARAD „ÁLLAMVALLÁS“ A KÖZÉPKORI EREDETMONDÁKKAL AZONOS ÉRTÉKŰ DÁKO-ROMÁN FOLYTONOSSÁG, VAGY A NAGYMORVA-SZLOVÁK AZONOSSÁG ELMÉLETE.

A másik kérdésre – hogy ti. ki volt „fejlettebb“ – szintén nem könnyű választ adni. A honfoglalóknak a helyben talált népekkel szembeni felsőbbrendűségét hirdető múlt századi elmélettel szemben a második világháború utáni magyar marxista történétírás az ellenkező végletbe esett: úgy vélte, hogy a válságba jutott magyar „pásztor-társadalom“ a

helybéli és környező sclávoktól tanulta a földművelést, a megye-szervezetet és későbbi műveltsége sok más elemét. (E nézet szomszédságunkban már a marxista ideológia meggyökeresedése előtt elterjedt.) E felfogás kialakulásának – többek között – nyilván az is az egyik döntő oka lehetett, hogy a szovjet történetírás a harmincas évektől kezdődően erősen „nomádellenes” volt, s azt hangoztatta, hogy a nomádok kizárólag negatív szereplői voltak a történelemnek, szemben az alkotó és haladó megtelepültekkel. Természetesen ez utóbbiak közé számították a „földművelő, békés” sclávokat is.

Ma már aligha kétséges, hogy az új hazába költözött magyarság alapvetően nomád társadalmi és katonai szervezettségű volt, de nem lehet kétséges az sem, hogy – amint fentebb említettük – jelentős földművelő kultúrával is rendelkezett. A régészeti leletek tanúsága alapján a környező sclávság agrárkultúrája semmivel sem volt magasabb színvonalú, mint a magyarságé, amely a Don-vidéki – Kelet-Európában akkor talán legfejlettebb – földművelési hagyományokat hozta magával.

Honfoglalóink sírjaiból előkerült nagyszámú ötvöstárgy (tarsolylemezek, csészek, díszkorongok, fegyverek, ruhadíszek, övveretek és a lószerszámzat díszei) alapján azt semmiképp nem állíthatjuk, hogy a kézműiparban őseink elmaradtak új szomszédaiak mögött. De ugyanez mondható el a szellemi műveltségről is. Legutóbbi adataink alapján ma már igazolható például, hogy egész honfoglaláskori műveltségünknek része volt a keleti eredetű rovásírás, amelyet eddig csupán a székelyek őseiről feltételeztek. (Ugyanis rovásírásos csont tegezszáj került elő az egyik Kalocsa környéki sírból.)

Nem volt fejletlenebb őseink gazdálkodása és műveltsége európai környezetétől, hanem M^AS volt. S ez a másság a magyarság eredetével, szeppei származásával magyarázható, azzal, hogy gazdálkodása és műveltsége a steppe színeit hordta magán. Közvetlen környezetének sem gazdasági, sem társadalmi, sem pedig műveltségi színvonalja nem állott magasabb szinten. Más volt természetesen a helyzet Nyugat-Európában, ahol ekkorra már kialakult a hűbéri társadalom európai formája. A történelem beigazolta, hogy ez jelentette a jövő fejlődési irányát, a keleti típusú nomád fejlődés pedig nagyjából ekkor jutott el lehetősége határáig, s mint fejlődési irány történelmi zsákutcába vezetett. A 10. században a megtelepedés folyamata a Kárpát-medencében felerősödött, hiszen – az említett földrajzi adottságok ellenére – ez a terület nem alkalmas a keleti hagyományok folytatására. A döntő változás két zseniális uralkodó, Géza és István alatt ment végbe, akik helyesen ismerték fel a történelem parancsát és lehetőségeit. Ekkor, igaz, megkésve, lépett a magyarság az európai típusú fejlődés útjára. S a Nyugat-Európától való megkésetttségünket – számos történelmi ok miatt – soha nem tudtuk behozni.

Nem beszélhetünk tehát a szomszédainktól való 10. századi elmaradottságunkról, csupán eltérő mivoltunkról. Persze hatottak ránk szomszédaink az élet minden területén, a gazdaságban, s a kultúrában egyaránt. Ez azonban egyenlő értékű kölcsönhatás volt, s semmiképp nem a tanár és tanítvány viszonyát kell benne látnunk. A magyarság éppúgy színesítette e térség arculatát, mint szomszédai.

Még egy kérdést említek, amely gyakran felmerül a tudományos irodalomban, s a publicisztikában is. Nevezetesen: SOKAN ÚGY VÉLIK, HOGY A HONFOGLALÓ MAGYARSÁG (ÉS A MAI IS) RENDKÍVÜL „KEVERT”, JÓVAL HETEROGÉNEBB M^AS NÉPEKNÉL. Valóban, jól tudjuk, hogy már a honfoglalás előtt számos, idegen eredetű népcsoport olvadt a magyarságba. Mégis meglepő, AMIT HONFOGLALÓINK RÉGÉSZETI EMLÉKANYAGA EGYÉRTELMIŰEN IGAZOL:

OLYAN EGYSÉGES EZ AZ EMLÉKANYAG, HOGY RÉGÉSZETI MÓDSZEREKKEL LEHETETLEN KÜLÖNFÉLE NÉPISÉGŰ KÖZÖSSÉGEKET ELKÜLÖNÍTENÜNK. (MEGJEGYZEM: MÁS MÓDSZERREL SEM.) Ez azonban nem mond ellent az iménti megállapításnak, csupán arra világít rá, hogy a csatlakozók (például a kabarok) számarányban jóval alatta maradhattak a magyaroknak, s viszonylag rövid idő alatt beolvadtak a nagyobb közösségbe – előbb kulturálisan, majd később nyelvileg is.

NEM IGAZOLHATÓ TEHÁT A MAGYARSÁG KÜLÖNÖSEN HETEROGÉN MIVOLTA. Népünk ugyanúgy több százból szövődött hosszú történelme során, mint bármely más, nem különösképpen elzárt, népesség. Aligha kell ehelyütt bizonygatni, hogy úgynevezett „tisztá népek“ nem léteznek. A népkeveredés ezernyi példáját hozhatjuk fel térségünkben: a románokba beolvadtak a kunok és a sclávok; a bolgárság eleve két nép – egy török és egy scláv nyelvű – összeolvadásból jött létre, a magyarságba is számos idegen eredetű kisebb-nagyobb népcsoport olvadt, Ady Endre szavaival: „*Kit ma-gyarrá tett értelem, / Parancs, sors, szándék, alkalom.*“

Fölösleges, s talán értelmetlen is azon vitatkozni, hogy melyik népnél volt nagyobb a „keveredés“. A NÉPEKET NEM ELSŐSORBAN ÉS KIZÁRÓLAG A VALAMIKORI VÉR-SZERINTI SZÁRMAZÁS TARTJA ÖSSZE, HANEM AZ EGYÜVÉ VALÓ TARTOZÁS TUDATA, A NÉPI VAGY NEMZETI ÖNTUDAT, amelynek számos tényezője van.

Az elmondottakból kiviláglik, hogy nézetem szerint a közelgő ezerszázadik évforduló rendezvényein különösen fontos szerepet kellene kapniuk a szaktudományok eredményeinek. Úgy vélem, Európa népeit nem hozza különösebben lázba az a tény, hogy mi ezerszáz évé itt vagyunk, hiszen ők többségükben már régebben itt vannak. Arra azonban valószínűleg kíváncsiak lesznek, hogyan vált egy keleti nép európaivá, milyen örökséget hozott keletről, mivel gazdagította új környezetét, s hogyan táplálják mai életünket a történelmi hagyományok? S valós képet kell adnunk nem csak mostani mivoltunkról, hanem honfoglaló őseinkről is. Nem azt kell bizonygatnunk, hogyan szeretnénk látni múltunkat, hanem azt, hogy mennyit tettünk a múltbeli igazságok felderítéséért. Láttatnunk kell a magyarság származásának különleges voltát, de nem az elkülönítés eszközével. Hiszen, ha gazdaságunk nem is, kultúránk ezer esztendeje bizonyosan európai. S ez utóbbit kell felmutatnunk minden alkalommal, többek között a rendezvények színvonalával és előkészítettségével. Mert újólág szeretném hangsúlyozni: a millenniumi ünnepekhez képest jócskán késésben vagyunk.

Utóirat

Az itt kifejtett gondolatokat 1991. október 11-én mondtam el az Országos Széchenyi Könyvtárban rendezett „1100 év ünnepe és a világhiállítások“ c. tanácskozáson. Arra igyekeztem a rendezők figyelmét felhívni, hogy a világhiállítás keretében megvalósuló mil-lecentenáris ünnepeken a honfoglalóinkról a tudomány által kialakított reális képet ismertessék a világ magyarságával és az érdeklődő külföldiekkel. Ma már a megemlékezések és rendezvények közepénél tartunk, világhiállítás nélkül. Már előzetesen meg is ítéltjük, mennyire volt foganatja e szerény javaslatnak.

Úgy vélem, sem elégedettségre, sem túlzott elégedetlenségre nincs okunk. Örömteli, ahogyan az egyetemes magyarság magáénak érzi az évfordulót, alkotó módon vesz részt

a különböző rendezvényeken. Szinte mindenki átérzi, hogy történelmünk sorsfordító eseményére emlékezünk, s nem a ködfaló dilettantizmus a hangadó. U-gyanakkor elke- serítő jelenségeknek is tanúi lehetünk. Az Emlékbizottság által megjelentetett több nyelvű kis kiadvány (1100 év Európában) hamisítatlanul dilettáns munka, hemzseg a szakmai hibáktól. Itthon szerencsére nem nagyon terjesztik, külföldön annál inkább. Általában: az évforduló külföldi híryanaga eléggé silány és csapnivaló. A repülőgépeken osztogatott magyar és angol nyelvű kiadványban hátborzongató silány dolgozat jelent meg az évfor- dulóról és a honfoglalókról. Igazából itt sem történt más, mint amire számítani lehetett: a mindenben felületes zsurnaliszták hangadó szerepet játszanak.

Mégis vigasztaló, hogy a Nemzeti Múzeumban 1996. március 16-án nyílt honfog- laláskori régészeti kiállítást április végéig százezren tekintették meg, s a turista-szezon még el sem kezdődött. JELENTŐS IGÉNY VAN ALAPOSAN, JÓL MEGÍRT TÖRTÉNETI MUNKÁKRA IS. EZEKBŐL, SAJNOS, NAGYON KEVÉS VAN. AZ AKADÉMIAI KIADÓ PÉLDÁUL EGY-GYEL SEM RUKKOLT ELŐ AZ ÉVFORDULÓRA. Igen sajnálatos, hogy a honfoglalásra és a honfoglalókra vonatkozó írott kútfők kritikai kiadását célba vevő akadémiai tervek egyike sem valósult meg. A régészeti forrásokról viszont jó áttekintést nyújt az említett kiállítás katalógusa, amelynek magyar nyelvű változata elkészült, s a nyárra angol nyelven is napvilágot lát. Érzelmünk tehát vegyesek lehetnek. Mégis, talán a jól megvalósult terveknek örvendjünk. Ne csak a szigorúan vett tudományosoknak, hanem az igazán látványosoknak is. Az újjá- varázsolt Feszty-körkép nagyszerű kiállítása a mai nemzedéknek is maradandó élményt nyújt. Joggal remélhető, hogy az évforduló hozzájárul majd a magyarság iden- titástudatának erősítéséhez is, határainkon innen és túl.

Csihák György
(Zürich)

„Élni fog a nemzet,
Amely összetart:
kit önvétke meg nem hódít,
Nem hódítja kard.“

Arany János

A MAGYAR NEMZET MÚLTJA

AZ A NÉP, AMELY MA A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN ÉL ÉS MAGÁT MAGYARNAK NEVEZI, ABBAN A FORMÁBAN, AHOGY MA ELŐTTÜNK ÁLL - A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN ALAKULT, „MI TUDATA“ ITT LETT AZZÁ, AMIT MA MAGYARNAK NEVEZÜNK.

NYELVÜNK RAGOZÓ (AGGLUTINÁLÓ), ÍGY NYELVÜNK ROKONA MINDEN RAGOZÓ NYELV: például az ún. finnugor, a török-tatár, az egyes észak-, közép- és dél-amerikai indián, az avar, a hun, a szkíta, az etruszk, a pelazg, az ibér, a régi egyiptomi, a szumér.

A MAI MAGYAR NÉPANYAGUNK SZÁMOS EMBERTANI CSOPORTTAL HOZHATÓ KAPCSOLATBA, DE A LEGNAGYOBB CSOPORT (54,9 %) KÖZÉP-ÁZSIAI ÉS KAUKÁZSUI, A FINNUGOR TÍPUSOK ARÁNYA 4,6 %. ERŐSEN JELLEMZŐ RÁNK A „B“, ILLETVE AZ „AB“ VÉRCSOPORT, ami elüt a többi, mai európai népétől, akik főleg „A“, illetve „AB“ vércsoportúak. A mai magyarországi kutatók véleménye szerint, a velünk közvetlenül szomszédos népek genetikája a mienkétől nem tér el.

SZELLEMI ÉS TÁRGYI MŰVELTSÉGÜNKKEL való kapcsolódásunk a többi néphez, kultúrához nem mindenben követi se vérszerinti, se nyelvi kapcsolatainkat. Ezek a KAPCSOLATOK ELSŐSORBAN AZ ÓKORI KELETHEZ ÉS A MAI BELSŐ-ÁZSIÁHOZ KÖTNEK BENNÜNKET. Az egyértelműen állítható, hogy nem vagyunk se rokontalan, se kis nép. Jelentős embertani rokonságban állunk pl. a gazdag ázsiai türk népekkel, de valamennyi szomszédunkkal is. Nyelvrokonaink a finnugor népek is, amelyek legnagyobb testvérüknek tisztelnek, hiszen egyedül többen vagyunk (kb. 15 millióan), mint a többi együtt. Nyelvrokonunk és embertani rokonunk korunk egyik legsikeresebb népe a japán is.

A Kárpát-medencét a Kr. utáni első évezred végén, évtizedeken át kiválóan tervezett és végrehajtott, a kor legmagasabb színvonalán álló hadjárataink sorozatával elfoglaltuk és innen minden irányba végrehajtott, további támadó-védő hadjáratainkkal biztosítottuk Álmós, majd Árpád és a többi vezér főirányításával. Ezen hadjárataink – szinte kivétel nélkül – a korabeli európai államalakulatok valamely vezérének szövetségében zajlottak. Nyugati krónikák szerint, egyes seregtesteink kötelékében avarok harcoltak, sőt néhány fogolylista a spanyol félszigetről arról tanúskodik, hogy hadjáratainkban részt vettek sclavok is (akiket később szlávoknak neveztek)¹.

1. *Lothar Greil*: Slawenlegende. 3. kiadás, Wiernsheim 1982, o. 40, 41

Helmold von Bosau: Chronica Sclavorum (A rabszolgák története) című, 12. századi mű, első német fordításában, a 19. század elején jelenik meg a sclav szó szláv formában. Innen számítható a szláv szó létezése

ABBANA KORBAN EGYETLEN MÁS NÉP SEM RENDELKEZETT JOBB FEGYVEREKSEL, JOBB HADSEREGGEL, MINT MI. Két világbirodalom – a bizánci és a német-római – között, mindkettőt túléltek, a honfoglalásunkat követő 70 év alatt (900-970), minden háborúban mindkettőt megvertük. 862 és 955 között legalább 45 győztes háborút vezettünk ellenük. Ebben az időben – ha követték volna más népek gyakorlatát – bármely, a Kárpát-medencében akkor élt népet, néhány óra alatt kiirhattunk volna. Mi nem ezt tettük, hanem még védtük is őket további ezer éven át, – ezzel egyedül állunk Európa történelmében. Amikor nyugati támadó hadjáratunkat beszüntettük, – mivel már nem volt rá szükségünk, – akkor az első nyugati támadás 75 év múltán ért bennünket. A keresztény Nyugat viszont 1030-tól – amikor a keresztény királyságunk már 30 éves volt – százötven éven át szakadatlanul támadott bennünket, minden alkalommal azzal a kimondott céllal, hogy bennünket is alávéssenek, beolvasszanak, kiírtsanak, amint előttünk a hunokat és az avarokat akarták. Csak 1030 és 1064 között tíz nagy hadjáratot vezettek ellenünk. Kizárólag szervezetségünkön és fegyvereink erején múltott, hogy tervük akkor nem sikerült. Újabb kísérletre további ezer évet kellett várniuk, de még mindig élünk.

HONFOGLALÓINK, DE INKÁBB HON-VISSZAFOGLALÓINK AZZAL A TUDATTAL JÖTTEK A KÁRPÁT-MEDENCÉBE, HOGY ŐSEIK FÖLDJÉRE TÉRNEK VISSZA. Álmos és utódai büszkén vallották, hogy Atilla király családjából származnak. Atilla, az akkor ismert fél világ ura, a nyugati Hun Birodalom elsőszámú vezetője volt. Vezéri sátra a Kárpát-medencében állott. A lovasműveltség világában mindig nagyon számon tartották a származást és ha valaki nem tudott fölmutatni legalább 8-10 őst, az jött-mentnek számított. Nagy vezérek, fejedelmi családok 20-25 fölmenőig könnyedén tudtak számolni. Körükben így van ez ma is.

HONFOGLALÁSUNK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN NAGYOBB HÁBORÚSKODÁS NÉLKÜL TÖRTÉNT. A HONFOGLALÓK SOK TEKINTETBEN A KOR LEGMAGASABB SZÍNVONALÁN ÁLLOTTAK, LOVASMŰVELTSÉGÜKBŐL SZÁRMAZÓ, AKKOR MAGASRENDŰNEK SZÁMÍTÓ ÁLLAMSZERVEZETTEL ÉRKEZTEK. Tudvalévő, hogy valamennyi ókori, nagy műveltség megalkotói a lovasbirodalmak voltak. Se a honfoglalók, se az akkor itt talált népcsoportok nem tekinthetők letelepedést nem ismert, állataikat terelgető nomádnak. A Kárpát-medence már akkor sem volt alkalmas arra, amit ma nomadizáláson értünk. Az tény, hogy Európa-szerte honfoglalásunkat követően terjedtek el a magasabb szintű földművelés elemei, a gazdag táplálkozáshoz szükséges többféle étel, fűszer, az az öltözködési mód, amit ma európainak nevezünk stb. Európában ma már a nők is inkább járnak nadrágban mint tógában; a fehérmű, a csizma - mind a lovasműveltségből való viselet. HONFOGLALÁSUNK IDEJÉN, A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN EGYETLEN SZILÁRD, RÉGEBBEN FENNÁLLÓ EGYSÉGES SZERVEZŐDÉSSEL SEM TALÁLKOZTUNK. Az akkor itt talált népcsoportok nagy többsége kultúráját, embertani származását tekintve a honfoglalók rokona volt. A Dunamenti bolgár állam is csak csekélyszámú őrseget tarthatott a dél-keleti Kárpát-medencében, a só és az arany termelése és elszállítása biztosítására.

AZ ŐSLAKÓK ÉS A HONFOGLALÓK IGEN GYORSAN ÉS SZINTE TELJESEN ZAVARTALANUL EGYBEOLVADTAK. A honfoglalók tudása, eszmevilága nem követett dogmákat, de egész társadalmi életüket áthatotta és a kor európai viszonyaihoz képest, magasrendű erkölcsi színvonalat jelentett. Az őslakók keresztények voltak. A HONFOGLALÓK ISMERTÉK A KERESZTÉNYSÉGET, NEM POGÁNYOK, DE EGYISTENHÍVŐK, EGYNEJŰEK VOLTAK. Noha honfoglalásunk idején számos akkor létező vallással kapcsolatban álltunk, a nyugati kereszténységet tet-

tük nálunk általánossá, MÉGPEDIG MINDEN MÁS EURÓPAI NÉPNÉL GYORSABBAN LETT SAJÁTUNK, S EKÖZBEN EGYETLEN VÉRTANÚRÓL SEM TUDUNK. Gellért püspök egy politikai célú utazása alkalmával esett áldozatul, nem tudni kinek az akaratából és mely céllal. ÁLMOS CSALÁDJA TÖBB SZENTET ADOTT A VILÁGNAK, MINT BÁRMELY MÁS CSALÁD. A NYUGATI KERESZTÉNY EGYZHÁZ A MAGYAR FEGYVEREKNEK ÉS A MAGYARORSZÁGRÓL SZÁRMAZÓ JÖVEDELMÉNEK NAGYBAN KÖSZÖNHETI FÖNNMARADÁSÁT, MAJD MEGERŐSÖDÉSÉT.

LOVASMŰVELTSÉGÜNKBŐL HOZOTT ESZMERENDSZERÜNK LÉNYEGE A HARMÓNIAÁRA VALÓ TÖREKVÉS. A nyugati műveltség nagy megrendüléseit, vérengzéseit, forradalmait, háborúit mindig a tökéletességet, a tiszta fehéret kereső és a rosszat, a feketét kizáró vallási, filozófiai, faji, ideológiai irányzatai okozták: ókori háborúk, keresztényüldözések, keresztények által való pogányüldözések, kereszties háborúk, vallásháborúk, gulágokat és haláltáborokat létrehozó politikai rendszerek. Kálmán királyunk (1095-1116) rendeletben mondta ki, hogy strigák nincsenek. Ez ugyan nemcsak boszorkányt jelent, de minden esetre, nálunk ettől kezdve, világi hatóság előtt, szinte ismeretlen volt az Európa szerte divatos megégetés. Tordai országgyűlésünk 1568-ban, EURÓPÁBAN ELSŐKÉNT, TÖRVÉNYBE IKTATTA A VALLÁSSZABADSÁGOT – Magyarországon vallásháború sohasem volt. Végrehajtottunk annyi forradalmat, mint Európában bármely nép, de a mi forradalmaink – mondhatni – rendezettek, fegyelmezettek. Nem mi tehetünk arról, hogy a mi forradalmainkat is véres megtorlások követték.

KILENC SZÁZ TÁJÁN A MAGYAR ÁLLAM LAKÓINAK SZÁMA EGYMILLIÓ KÖRÜL LEHETETT, A TÖBBSÉG BESZÉLTE AZT A NYELVET, AMELYET MA MAGYARNAK NEVEZÜNK. Az idegen nyelvűek aránya 4-5 % lehetett. Nyelvünk szerkezetét, alapvonásait tekintve azóta lényegesen nem változott, sajátos szellemi és tárgyi kultúránk azóta színesedett, gazdagodott, de főbb összetevőit illetően alig változott és mindmáig az ókori Keletre, illetve Belső-Ázsiába vezet. EZER TÁJÁN EGY NÉPNEK VOLT EURÓPÁBAN SAJÁT BETŰÍRÁSA: A MAGYARNAK, az ún. székely-magyar rovásírás, amely tökéletesebben adja vissza a magyar nyelv hangzóállományát, mind a latinbetűs írás. Jegyezzük meg, hogy a rovásírás a finnugor világban ismeretlen.

AZON RITKA NÉPEK SORÁBA TARTOZUNK, AMELYNEK SAJÁTOS ZENEI ANYANYELVE VAN. Ez kulturálisan, bizonyos mértékben összeköt bennünket minden olyan néppel, amelynek van zenei anyanyelve és az ötfokú. A MI ZENEI ANYANYELVÜNK SAJÁTOS ÖTFOKÚSÁGÁNAK PÁRHUZAMAI VISZONT MA MÁR CSAK BELSŐ-ÁZSIÁBAN TALÁLHATÓK.

HA EURÓPA AZ URÁLTÓL A BRIT SZIGETEKIG TERJED, AKKOR EMBEREMLEKEZET ÓTA EURÓPÁBAN VAGYUNK, JELENLEG PONTOSAN A KÖZEPÉN. Rokonaink, elődeink, őseink és a hozzájuk tartozó népcsoportok természetesen élhettek, vagy élhetnek ma a világ bármely pontján.

LOVASMŰVELTSÉGÜNKBŐL HOZTUK EURÓPÁBA A KÜLDÖTTEK RENDSZERÉN ALAPULÓ ORSZÁGGYŰLÉS INTÉZMÉNYÉT ÉS EURÓPA TERÜLETÉN ELSŐK KÖZÖTT ALAPÍTOTTUNK EGYSÉGES KERESZTÉNY ÁLLAMOT, AMELYET LÉTREHOZÁSA HELYÉN, EZEREGYSZÁZ ÉVE FÖNNTARTUNK. A kárpát-medencei haza megszerzésére és megőrzésére, a lovasműveltségben szokásos VÉRSZERZŐDÉST kötöttük, amely AZ ÍRÁSOSAN ÁTHAGYOMÁNYOZOTT JOGTÖRTÉNETÜNK KEZDETE. Nem tudjuk, de biztosak lehetünk benne, hogy már megkötésekor leírták. Így történelmi ALKOTMÁNYUNK, MINDEN BIZONNYAL, SOK SZÁZ ÉVVEL RÉGIBB, MINT BÁRMELY MÁS EURÓPAI ALKOTMÁNY. Jogtörténetünk további gerincét alkotják Szent István Intelmei (1030), az

Arany Bulla (1222) és a Szent Korona-eszme, amely az 1351-es ún. sarkalatos törvényekben már szabatos jogi formában jelenik meg – röviden összefoglalva az alábbiak szerint.

„SACRA CORONA RADIX OMNIUM BONITUM ET IURIUM“, azaz a Szent Korona minden javak és jogok gyökere. A magyar király – akit a magyar nemzet az országgyűlésben választ – „CAPUT SACRAE CORONAE“, azaz a Szent Korona feje, tehát csak a feje. A magyar nemzet minden tagja „MEMBRE SACRAE CORONAE“, azaz a Szent Korona Tagja. A kettő együtt a „CORPUS SACRAE CORONAE“, azaz a Szent Korona Teste – vagyis a magyar nemzet.

A „magyar nemzet“ fogalma Európában egyedülálló alkotás, semmi köze az Európa más vidékein, jóval később kialakított nemzetfogalomhoz. Ha a nemzetet vallási szempontból akarjuk csoportosítani, akkor vannak római katolikusok, reformátusok stb. Ha a nemzeti-ség alapján csoportosítunk, akkor vannak magyarok, szlávok, németek, oláhok stb. Ha ezen belül pl. a németeket akarjuk csoportosítani, akkor vannak szászok, cipszerek, svábok stb. Ha a szlávokat csoportosítjuk, akkor vannak ruszinok, tótok, szerbek stb.

A magyar állam területe a Szent Korona területe, az állam lakói a Szent Korona polgárai, alkotmánya a magyar történelmi alkotmány – és mindezek megtestesítője a Szent Korona. Így az országban nincs se uratlan birtok, se jogfosztott magyar. EZÉRT NINCSEN SE HONTALAN, SE KISEBBSÉGI MAGYAR. A magyar bíróságok ítéletüket 1946-ig a Szent Korona nevében hozták. A nemzet által szabadon választott KIRÁLYRA A KORONÁZÁSSAL CSAK A SZENT KORONA JOGAINAK GYAKORLÁSÁT RUHÁZTUK, a király pedig esküt tett az alkotmány betartására. A Szent Koronával a magyar király olyan főkegyúri jogokhoz is jut, amelyekkel még a német-római, vagy a bizánci császár se rendelkezett. Mert A MAGYAR KIRÁLY APOSTOL, AKÁRCSAK A RÓMAI PÁPA. Például a mi I. László királyunk akkor alapította a zág-rábi püspökséget, amikor a német-római császár mezítláb, zsákruhában zárandokolt Canossa-ba, amiért főpapokat mert – egyáltalán, csak – kinevezni!

„SACRA REGNI HUNGARICI CORONA“ – Magyarország Szent Koronája nem vallási fogalom, hanem a hagyomány által megszentelt évezredek jelképe a magyar államiságnak. Sacra és nem sancta, mint az Isten, a Szent Szék, a szent Atya, a szentek stb. Nem az uralkodó (rex), hanem az ország (regnum), a magyar állam folyamatos főnnállásának a jelképe. Ezen eszmerendszer kialakulásában nyilván szerepe volt annak is, hogy a magyar királyokat, akik származásukat Atilla királytól, majd Ügektől és Álmostól vették, még az idegenek is szentnek tekintették.

Anonymus, aki tudós pap volt, azt írta Álmosról, – aki még nem volt keresztény – hogy „... a Szent Lélek ajándéka jutott neki ...“ Házából származó királyaink is gyakran emlékeztek szent elődeikre, akik közül akkor még csak egy volt a római egyház szentje.

Ezt a koronát – közjogi keretben – Európa történelmében először I. István királyunk ajánlotta a Boldogasszonynak, amely fölajánlást, ugyancsak KÖZJOGI KERETBEN, eddig háromszor megismételtük. Így az ország az Istenanya tulajdona: Regnum Marianum.

MÍVEL AZ EGYETEMES MAGYAR NEMZET, CSELEKVŐKÉPESSÉGE ÉS JOGKÉPESSÉGE BIRTOKÁBAN, SZABÁLYOS KÖZJOGI KERETBEN EZEKRŐL A DOLGOKRÓL MÁSKÉNT MÉG NEM DÖNTÖTT, EZÉRT A SZENT KORONA JOGFOLYTONOSSÁGA FÖNNÁLL MINDMÁIG. EZEN KÖZJOGI HELYZET MEGVÁLTOZTATÁSÁRA NEM JOGOSULT SEM A MAI MAGYAR ORSZÁGGYŰLÉS, SEM A MAI, CSONKA HAZÁBAN ÉLŐ EGYHARMADNYI ORSZÁG NÉPE. EZ A KÖZJOGI HELYZET.

Mindazok, akik a honfoglalással, a Vérszerződéssel, vagy későbbi közjogi aktus eredményeként a magyar nemzet tagjai voltak, vagy lettek, egyúttal NEMESEK is. Így lehetsé-

ges, hogy Magyarországon még a 19. század elején is minden 21-ik ember nemes volt; ez a szám a franciáknál 108, a cseheknél 828. A magyar nemes nem azonos a kizsákmányoló réteggel, amely jellemző a nyugati típusú feudalista államokra; abban az értelemben FEUDALIZMUS MAGYARORSZÁGON SOHA NEM VOLT.

Országunkban a hivatalos nyelv 1844-ig a latin volt, így nyelvi szempontból az ország minden lakója egyforma helyzetben volt. A történelem során, minden irányból igyekeztek hozzánk a legkülönbözőbb népek. Vonzotta őket a magyarok gazdagsága, a rendezett jogi és állami viszonyok. Hazájukból nemegyszer saját vérengző uraik elől menekültek hozzánk. Valamennyi itt élő, vagy később beköltözött nép megtarthatta szokásait, jogrendjét, nyelvét és élvezhette hazánk szabadságát, biztonságát. Harcolniuk is csak ritkán kellett, aminek az lett a következménye, hogy mára ezek a népek a Kárpát-medence egyes vidékein a magyarokkal szemben számszerű többségbe kerültek.

Honfoglalásunk során fokozatosan elfoglaltuk a Kárpát-medence egészét, majd a gyepühatárokat kitoltuk az Enns folyóig, a prágai medencéig, délen Durazzo (ma Dures) és Phillippopolis (ma Plovdiv) vonaláig, a többi irányban pedig a Kárpátok előteréig. Az első évezred végére a gyepút nyugaton több szakaszban (976-ban pl. Melk-ig) visszahúztuk, nagyjából oda, ahol Pannónia nyugati határa volt, ami nagy valószínűség szerint Szkítiának is a nyugati határa lehetett. Árpádi parancsra, a mai Horvátország területén áthaladva, birtokba vettük az Adria partján Spalatot (ma Split). Kadocsa népével elfoglalta Rascia (az akkori Szervia) és Durazzo (ma az albániai Dures) közötti területet. Ettől kezdve az Adria keleti partja többször kifejezte azt a kívánságát, hogy a Szent Koronához tartozzon. A Fekete-tengert a középkorban jó ideig Magyar-tengernek hívták, ahol már annak idején is csak az avarok engedélyével lehetett hajózni.

Dalmácia kb. Kr.e. 180-tól a görögökkel szövetséges terület volt Demeter idejéig, kb. a Kr.u.-i 7. századig. Halála után Dalmácia egyesült Horvátországgal Croatia néven. Az időtől fogva egyforma törvénnyel, jussal és szabadsággal éltek. A horvátokat Herakliosz császár (575-641) az avarok ellen hívta a Kárpátoktól északra fekvő ősi telephelyükről azzal a céllal, hogy odatelepítésük révén elzárja az avarok kereskedelmi útját a délről jövő árucikkek elől. A horvátok bevándorlása kb. száz évig tartott. Elsőként egy törzsük érkezett öt férfi és két nőtestvér vezetése alatt. Mikkola, az ismert finn tudós, ezek nevét avarnak véli. Tomiszlav 915-ben már horvát királynak mondta magát. Az utána következő horvát királyok sorát II. István zárta, akivel 1091-ben kihalt a horvát uralkodóház. Ugyanebben az évben az ország Szent László birtokába esett, majd 1102-ban Kálmánt a horvátok királyukká koronázták. Később megosztott Magyarország, Velence és a Török Birodalom között. Sclavonia – ma Szlavónia – régen Alsó- és Felső-Sclavónia volt és a horvátországi bántól függött. 1083-tól a Szent Korona területe az a föld is, amelynek lakói a vendek, akiket leghelyesebb – talán – a keltákhoz sorolni. Cumánia – Moldva és Havasalföld – a Kárpátoktól a Dunáig, az Olt vizétől Tatárországig terjedt. Lakói a fekete-kunok, akik Árpád szövetségesei voltak és segítették a honfoglalást. A 13. században a tatárok elől Köntöny királyukkal IV. Béla hozták, később keresztények és derék magyarok lettek. A tatárok elmentek, Béla a hazájukban maradt kunokat is birodalma alá vette és vajdák által igazgatta. Egész Cumániát összekapcsolta a Magyar Birodalommal. Servia, – mint a Római Birodalom részének – Mésia volt a neve –, új nevét a letelepedett servusoktól kapta. Salamon király vette el a görögöktől Nándorfehérvárral együtt és bírtuk a 15. századig,

amikor oszmán hatalom alá került. Ráma – keleti határa Szervia, nyugaton a Velencei-tenger, északra Bosznia, délen Montenegro. Ma Hercegovina a neve. Hercegovinától északra van Bosznia és délen Montenegro Albániáig. Mindhárom terület lakói az igen régi illír-trák nép leszármazottai. Mindhárom területet az oszmánok szakították el tőlünk. Erről a területről indultak, valamikor a Kr.u.-i 8-9. században a mai román nép ősei is, akikről említés a Kárpát-medencében az első hiteles oklevélben 1202 és 1209 közötti időből származik. Honfoglalásunk után Bulgária egy része is hatalmunkba esett, de elvesztettük 1396-ban a nikápolyi csata után, egészen a várnai csata után 1444-ben. Hunyadi Mátyás iparkodott visszaszerezni, sikertelenül. Lodoméria – 888 táján önálló ország volt, 1025 táján orosz befolyás alá került, majd a 12. században független lett és egyesült Halics-csal. Galícia – (Gácsország, a középkorban Halics) – először szintén önálló volt, a 9. században a Kijevi Fejedelemséghez tartozott, a 12. századtól lengyel birtok. III. Béla 1188-ban átmenetileg elfoglalta mindkettőt, majd házassággal kapcsolatos öröklés folytán I. Lajos királyunké lett, de a lengyelek nem adták oda. A 13 Szepes vármegyei és 3 szepességi, Zsigmond által elzalogosított várossal Mária Terézia szerezte vissza vér nélkül, ám a mi Gácsországunkat Ausztriához csatolta Galícia néven.

A Kárpát-medence déli, nyitott előtérben, az előbb említett igényterületeink és a Kárpát-medencei belterületünk közé, mintegy ütköző területként szerveztük a bánságokat (a Szörényi, a Bodonyi, a Kucsói, a Barancsi, a Macsói, a Sói és az Ozorai Bánságot stb.).

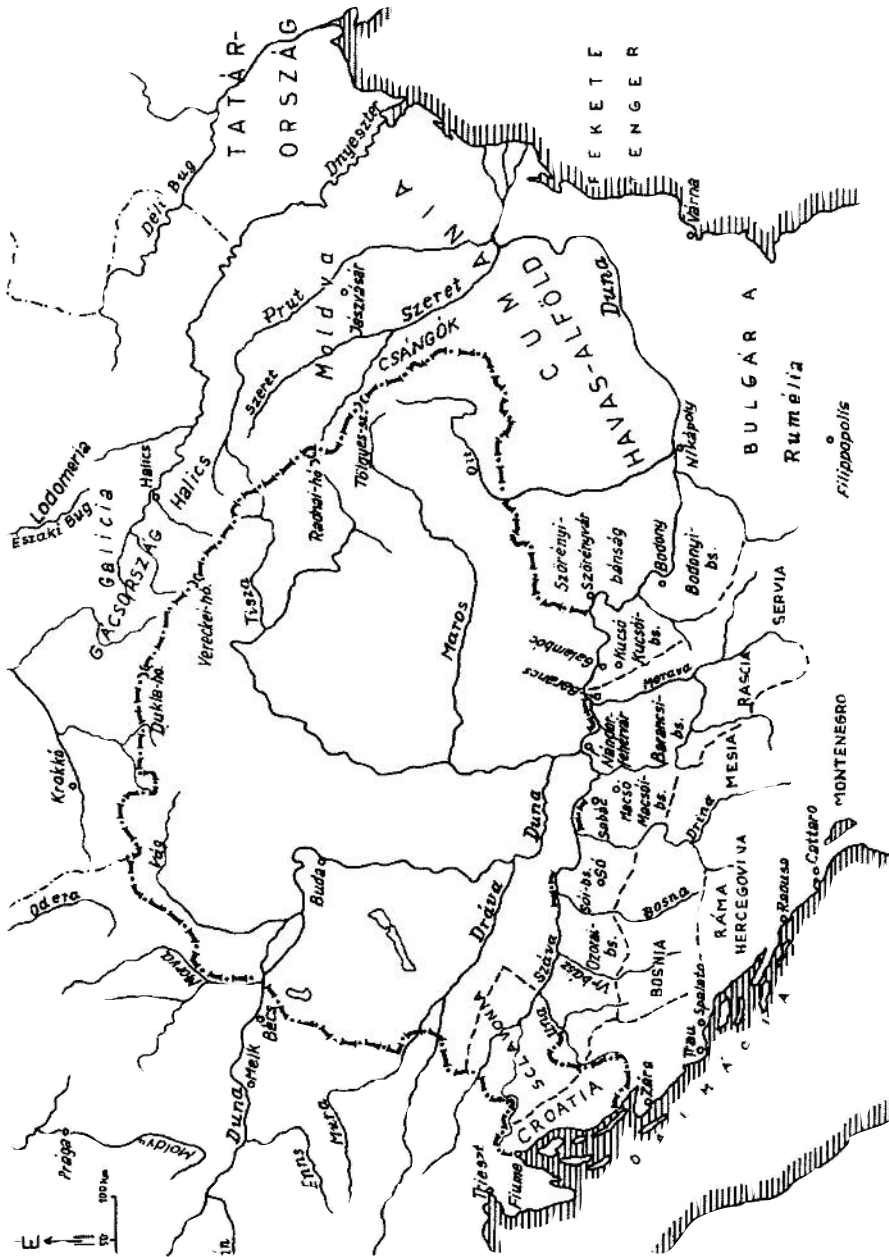
A bánságok északi határa nagyjából a Szörényvár-Galambóc-Nándorfehérvár-Sabác vára és tovább a Száva folyó vonala volt. Az itt jelzett határokon belüli területet a Szent Korona népe kb. a 11. században kitöltötte. A honfoglalásunkat követő századokban a Magyar Királyság Európa egyik igazi nagyhatalma volt. Nem volt Európában nagyobb jövedelmű úr, mint a magyar király. Európa sószükségletének nagy részét tőlünk vette. Az Új Világ fölfedezéséig innen származott Európa arany- és ezüst-behozatalának 80-90 %-a. Nyugat-Európa vágóálat-szükségletét még a török időben is főleg mi fedeztük. A terület és a népesség nagyságát tekintve Európában a harmadik legnagyobb állam volt a miénk.

Egészséges fejlődésünket a Török Birodalom előretörése akasztotta meg. Európa keresztényei magunkra hagytak már a tatárok elleni harcban is – sőt, királyunkat Ba-benberg szomszédja elfogta és megzsarolta. A török ellen több mint 150 évig tartó szakadatlan harcban, minden tekintetben teljesen elvéreztünk. Török testvéreink hiába nevezik fővárosuk főútját a török-magyar barátság útjának: eddig egyetlen esetben sem álltak mellénk.

Midőn a török ereje hanyatlóban lett, európai szövetség verte ki hazánkból, választott Habsburg királyaink alatt. A felszabadító háborúban - egyes források szerint 49 % volt a magyar királyi erő és 51 % a német-római császári. A háború során iszonyatos méretű magyarirtás folyt. A Habsburgok hazánkat fegyverrel vett országuknak tekintették. Közigazgatásilag számos, kisebb területre osztották, teljes, végleges egyesítésére az 1867-es kiegyezésig nem került sor. Királyságuk alatt ütközött össze hazánkban a keleti lovas és a nyugati városépítő műveltség, – az ellentmondásokat soha nem sikerült áthidalni.

Az igazi keresztény II. Rákóczi Ferenc, szabadságharca a majtényi síkra hanyatlott. Széchenyi, Kossuth, Petőfi szabadságharca Világost és Aradot hozta. És a velünk sok száz éve együtt élő népek gyűlölködését. A ruszinok még Rákóczi leghűségesebb katonái voltak. 1848-ban még a tótok nagyobb része velünk harcolt. Felső-Magyarország németajkú lakossága mindig velünk volt. Ám, hiába volt Szemere Bertalan EURÓPA ELSŐ NEMZETISÉGI

TÖRVÉNYE 1849-BEN, MAJD DEÁKÉ ÉS EÖTVÖSÉ 1868-BAN – ellenségeink nem adtak időt megvalósításukra. Az 1867-es kiegyezés még felcsillantotta a reményt, de a gyűlölség hamar kiobbantotta AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚT, AMELYET EGYEDÜL MI VESZÍTETTÜNK EL, NOHA A

BÉCSI KÖZÖS MINISZTERTANÁCSBAN ELLENE SZAVAZTUNK.

A trianoni békeparancs aláírására országgyűlésünkben sorsolással kijelölt két képviselőnk fegyveres őrök kísérték az aláírásra. ORSZÁGGYŰLÉSÜNK, amelyben akkor jelen voltak az elszakított területek képviselői is – TEHÁT AZ EGYETEMES MAGYARSÁG TELJES JOGÚ KÉPVISELETE – EBBEN A TÁRGYBAN AZT AZ EGYEDÜLI ÉS AZÓTA NEM MÓDOSÍTOTT HATÁROZATOT HOZTA, HOGY EZT A BÉKÉT SOHA EL NEM ISMERJÜK.

A békeszerződésben, Európa eddigi történetében egyedülállóan, minden tekintetben teljesen tönkretettek, elcsatolták az ország lakóinak a felét, területe kétharmadát. A határok megvonásának csak a szomszédok mohósága és a kufárok szakmai színvonala szabott határt. Gyakorlatilag elpusztították az ezeréves, keresztény magyar államot és körülöttünk létrehoztak egy sor olyan országot, amelyek soha nem léteztek és napjainkban esnek szét.

A török megszállás után, az 1797. évi campoformiói békében I. Ferenc Dalmáciát a magyar király jogán kapta vissza, azonban nem hazánkhoz, hanem az osztrák tartományokhoz csatolta. Mária Terézia magyar királynő 1779-ben Fiumét kerületével a Szent Koronához csatolt külön testté nyilvánította. Nagy Lajos idején már olyan hajóhaddal rendelkezünk, amely méltó ellenfele volt Velencének. Raguzában született 1377-ben a világ első vesztetzára. A Raguzában 1322-ben alapított gyógyszertár csak öt évvel volt fiatalabb Európa első gyógyszertáránál, amely Pozsonyban alapított 1317-ben és még ma is működik. A 19. század végén, a fiumei kikötő hullámgátjai 25.000 kg színezüstbe, az összes kikötői létesítmény 30 tonna színaranyba került nekünk. A kikötőben 170 hajó kiköthetett és műveletezhetett egyszerre, vágány-hálózatán 5600 vagon közlekedhetett egyidőben, raktárházaiban 1000 vagon árut lehetett elhelyezni. A kikötő forgalma 1871-ben 165.000 tonna volt, forgalma 1913-ig 1070 %-kal nőtt. 1914-ben már 123 hajónk járta a tengereket Ausztráliáig, 235.285 bruttóregisztertonna űrtartalommal. A közös magyar-osztrák haditengerészet Európában a hatodik, a világon a nyolcadik helyet foglalta el, állománya nagyjából a Szent Korona országaiból került ki, német nyelvű csak 16,3 % volt. Utolsó flottaparancsnoka vitéz nagybányai Horthy Miklós volt. 1915-ben kezdte meg tevékenységét az „Első Magyar Tengeralattjáró Gyár“, amelynek készítményeit még a dán királyi hadi tengerészet is vásárolta. Az első világháború végén a győztesek elvették egész tengerpartunkat az összes, általunk épített létesítménnyel. Csupán elvett hajóink értéke száz vagon színaranyat tett ki.

Nem választhattunk a II. világháborúban való részvételünket illetően sem. Szomszédaink magatartása kikényszerítette részvételünket. Nem tehettünk másként, engednünk kellett a német nyomásnak. Így is, Európában legtovább védtük szabadságunkat, függetlenségünket, aminek számos más népcsoport is hasznát vette.

ELVESZETT AZ EZERÉVES MAGYAR ÁLLAM EGÉSZ TERÜLETÉN 1944 MÁRCIUS 19-ÉN, amikor a Harmadik Birodalom katonái elfoglalták a maradék egyharmadot is. Állami vezetőinket elfogták, bebörtönözték, vagy menekülni kényszerítették. Így is hét hónapra volt szükségük ahhoz, hogy olyan erőket segítsenek kormányra, amelyek szívesen együttműködtek velük. Ezt sokan helyeselték, mert akkor már világos volt, hogy nincs más választás: a másik oldalon ugyanis az internacionalista kommunizmus állt.

A háború után sokáig tartotta magát a vád, hogy mi voltunk az utolsó csatlós, ami persze valótlan állítás.

AZ SEM FELEL MEG A TÖRTÉNELMI VALÓSÁGNAK, HOGY A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT MA-

GYARORSZÁGON DIKTATÚRA, VAGY FASIZMUS LETT VOLNA. Diktatórikus rendszer talán csak Szálasi kormányzási ideje alatt volt, de akkor már hét hónapja a Harmadik Birodalom megszállása alatt álltunk. Horthy idején a nyilaskeresztes párt tagjait börtönbe zárták. Eközben Ausztria emelt karral fogadta Hitlert, Tiso diktatórikus szlovák államot hozott létre és elsőként fölírta a trianoni szerződést, Romániában Antonescu fasiszta irányzata került hatalomra, tőlünk délre pedig a Csetnik és az Usztasa uralkodott. Ezen országok diktatúrát vezettek be, még a Harmadik Birodalom által való megszállásuk előtt. A fasiszta diktatúra szülőhazája Olaszország.

A KOMMUNIZMUS IDEJÉN IS EGYEDÜL A MI NEMZETÜNK VOLT A RAB; A TÖBBIEK A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ GYŐZTES HATALMAIKÉNT, SZOVJET MEGSZÁLLÁS NÉLKÜL TARTOTTÁK FENN A KOMMUNIZMUST ORSZÁGUKBAN. KÉT SZOCIALISTA ORSZÁG KÖZÖTT EGYETLEN HÁBORÚ VOLT: A MIÉNK 1956-BAN, AMI MEGHOZTA A KOMMUNIZMUS EURÓPAI MÉRETŰ BUKÁSÁT. A NYUGATI HATÁRT IS MI NYITOTTUK MEG ELŐSZÖR ÉS A BRANDENBURGI KAPUHOZ IS MI VITTÜK A KULCSOT BERLINBE.

Sajátos magyar forradalmunk első szakaszát, fegyveres harcunkat 1956-ban az idegen katonai túlerő leverte. Az 1968 január elsején bevezetett gazdasági reformunk, mint forradalmunk második szakasza, első, egyedülálló a maga nemében. A nyolcvanas évek végére, forradalmunk harmadik szakasza, a társadalmi átrendeződés is bekövetkezett és a történelmi ország egyharmada fölszabadult az idegen katonai elnyomás alól.

Azóta tagadhatatlanul, jelentős előrehaladás történt általában, azonban naiv az a hit, hogy a fejlődés visszafordíthatatlan és minden, önműködően a jó célt szolgálja. A Szovjetunió és korábbi birodalma összeomlása után, a pozitív irányú fejlődésbe vetett remény - eddig csak remény maradt. A kezdeti reménykedés és az azt követő csalódás alapja három főbb tévedésben leledzik.

Az első tévedés: *az államgazdaság magánosítása termékeny, versenyszellemű piacgazdasághoz vezet.* Ez a feltételezés figyelmen kívül hagyja, hogy a szovjetbirodalmat monopóliumok uralták. Ezeknek a szövetkezéseknek az egyszerű magánosítása nem annyira egymással versenyző piaci résztvevőket, hanem inkább magántulajdonú monopóliumokat hoz létre, amelyek élődsi módon, az állam és a közösség kárára gazdálkodnak. A népgazdasági és az üzemgazdasági hátrányok mellett így súlyos lelki károkat is okoznak, mivel sok ember szemében lejáratták a magángazdaságot.

A második tévedés: *szabad választások demokráciát eredményeznek.* Kétségekívül, a szabad választás a demokrácia szükséges, de korántsem elégséges feltétele. A demokrácia az erőszak nélküli hatalmváltás lehetőségét jelenti. Ez megköveteli annak lehetőségét, hogy a választáson olyan emberek is nyerhessenek, akik az addigi politikai csoportokon kívül álltak. A szovjetbirodalom számos területén a hatalom régi birtokosai értették annak módját, hogy addigi hatalmi helyzetüket fölhasználva, a tömegtájékoztatási eszközök fölötti hatalmuk révén, a régi vezetők kicserélése alig történjen meg.

A harmadik tévedés: *a szovjet birodalom látványos összeomlásának és az azt követő időszaknak relatív nyugalma biztos alapokról tanúskodik.* Ennél a következtetésnél figyelmen kívül marad az a tény, hogy az érintett lakosság igen nagy részének hiányzik a politikai életben való gyakorlat és megszokta, hogy tétlenül tudomásul vegye a politikai vezetők határozatait. Állítólagos kiegyensúlyozottság és folyamatosság elhitése nem takar mást, mint politikai elnyomást, de mindenesetre egy bizonyos fokú csendes visszahúzódot, ami

abból a megfontolásból táplálkozik, hogy a politika menetére amúgy se lehet hatással lenni.

Az 1997-es esztendőben megemlékeztek arról, hogy az amerikai Marshall-terv ötven éve indult, s mai értékben 88 milliárd dollárt tett ki. A Szovjet Birodalom összeomlása után, az amerikaiak nem voltak hajlandók Kelet- és Közép-Európának – ezen terv mintájára – segílyt nyújtani. Az amerikaiak szerint most a sor Nyugat-Európán van.

Intézmények, mint az Európai Újjáépítési Bank, Moszkva hajdani szövetségeseinek eddig 50 milliárd dollárt jutattak. Ehhez jön a magánberuházások összege, amit 45 milliárdra becsülnek és az, amit a németek az egykori NDK-nak jutattak.

MAI NYOMORÚSÁGUNK OKA TEHÁT NEM A NYUGATI PÉNZÜGYI SEGÍTSÉG ELMARADÁSÁBAN KERESENDŐ.

Összefoglalva. Megítélésünk szerint, nemzeti metafizikánk belefulladás Szent István komplexumunkba és a kereszténységhez való viszonyunk félremagyarázásába. E kettős aranyiga alatt nemzetünk legjobbjai tépték, marcangolták önmagukat és egymást ezer éven át. A végszót történelemírásunk máig nem meri kimondani, pedig kézenfekvő a helyzet. Mi, testileg és lelkiileg szabad magyarok, mint világrészünk (Eurá-zsia) egyik legnagyobb hatalma, nyugati keresztények lettünk és mindent megteszünk azért, hogy Európa befogadjon bennünket. Ezer éven keresztül véreztünk – tudatosan – Európáért és harcoltunk, többnyire vérrokonaink ellen. Nincs még egy nemzete Európának, amely több kitűnő találmányt, ideát, intézményt, tudóst, művészt, sportolót adott, mint a miénk. Nemzeti vagyunkból csaknem minden, ami mozdítható, a többi európai néphez került. Európa keresztényei végül úgy elvették hazánkat, a Kárpátok medencéjét, hogy nekünk egy talpalatnyi szabad föld se maradt. A kereszténység fölvétele árán, szűk ezer évvel tudtuk meghoszábbítani európai állami létünket. Tanulságos innen visszapillantani a megtett útra.

Nem tudni, hány jó magyar varkocsos feje hullott le, midőn a kereszténységet – bármely más európai népnél gyorsabban – fölveltük, de nagy vérengzés volt. KÁROLY RÓBERT KIRÁLYSÁGÁT IS MÁR CSAK EGY EMBER, CSÁK MÁTÉ VONTA KÉTSÉGBE A VÉRSZERZŐDÉS JOGÁN. AZ ORSZÁGOT ELLEPTÉK AZ IDEGENBŐL HOZOTT URAK, ÍGY A MAGYARSÁG MÁR AZ ELSŐ ÁRPÁD-HÁZI KIRÁLYAINK ALATT EGYSZER ÉS MINDENKORRA ELVESZÍTETTE SAJÁT NEMZETI FELSŐ VEZETŐ RÉTEGÉT, S AZÓTA IS IDEGENEK VEZETIK. Az új urak azonban máig se érnek fel a honfoglaláskori vezetők színvonalára. Egy történelmen keresztül annyi fáradságot se vettek maguknak, hogy minden előny és gazdagság élvezete közben, legalább a vezetéshez szükséges minimális ismereteket elsajátítsák. Hunyadi Mátyás első tette volt, hogy országunknak új vezetőket adott a tisztán magyar, köznemesi rétegből, halála után pedig éppen ezeket az embereket igyekeztek eltüntetni az új és az egykori hatalmasok. Álljon alább egy példa a vezetők tehetetlenségéről és annak következményéről – a régebbi időből, hiszen újabb példát bárki tud eleget.

Amikor Batu kán Muhinál meglátta a felvonuló pompás magyar hadakat, kiadta a parancsot a visszavonulásra. Ám, amint ez a félelmetes magyar sereg első haditettét elkövette, azaz letáborozott, az éles szemű, kitűnő hadvezér azonnal megállapította, hogy ezt a hadat megveri, mert vezetése csapnivaló. Háromszáz év elegendő volt a tehetségtelen, új magyarországi vezetőknek, hogy tönkretegyék a világ egyik legjobb hadseregét.

A következményeket ismerjük. A magyar királyt a keresztény Nyugat semmivel se segítette a tatár invázió ellen, sőt, amikor a muhi csatából menekült, Babenberg szomszédja –

aki trónját a magyar fegyvereknek köszönhette – elfogta és megszarolta. IV. Béla királyunk a tatár kán követeit nem fogadta, hanem kivégeztette, – mert ő a nyugati keresztényekhez és nem ázsiai vérrokonaihoz húzott. Nem lehet véletlen, hogy az Arvisura ezt a Bélát árulónak nevezi, miként az se lehet véletlen, hogy A MAGYAR FEGYVEREK TÖRTÉNELMÜNK SORÁN KÉT ALKALOMMAL VOLTAK A LEGJOBBAK A VILÁGON: ÁRPÁD HONFOGLALÁSA ÉS HUNYADI MÁTYÁS URALKODÁS IDEJÉN.

Honfoglalásunkat követően a pápaság kardja, a német-római császár, 150 év alatt 20 hadjáratot indított ellenünk. A cél mindenkor azonos volt azzal, amit az úgynevezett² Nagy Károly tűzött ki 791-804-ig az avarok ellen, amikor is az avar vezetők ezreit fölakasztatta, kincseiket pedig elrabolta és Európa-szerte szétosztogatta. Azt viszont bizánci és bolgár krónikákban fönmaradt avar forrásból tudjuk (pl. Suidas Lexikon), hogy az avarokat nem Nagy Károly kardja, hanem saját erkölcsi romlásuk győzte le. Addigra már az avarok se voltak a becsület, a barátság és a bátorság népe. A pápák közül mindmáig mindössze négy nevezhető a magyarok barátjának: II. Szilveszter, III. Callixtus, XI. Ince és XII. Pius, – és hogy mit tettek Mindszentyvel, arra elég csak hivatkozni. Rajtuk kívül ezer éven át egyetlen nyugati történelmi személyiség bennünket igazán komolyan nem vett. Vaskos történelmi elemzések százait írják, s meg sem említenek bennünket ott, ahol Hollandiának, Csehországnak, Dániának komoly helyet szentelnek.

Történelmünk tiszta és becselenségmentes, királyságunknál csak Szent Péter széke régebbi és állandóbb, de a NYUGAT nem tudja, mi a különbség köztünk és a cigányok között, s bennünket Európa legrégebbi alkotmányának és legelső parlamentarizmusának megalkotóit, a szabadság szimbólumát az egész világ szemében, OROSZ DZSIDÁSOKKAL SZABADÍTATOTT FÖL – AZ UTOLSÓ SZÁZÖTVEN ÉV ALATT HÁROMSZOR IS. Ennek elviselhetetlen terhe és kínja alatt sikoltanak föl történelmünk minden korszakában tisztánlátó szellemeink, a Kelet-Nyugatot tisztán és hazug illúziók nélkül szemlélő legnagyobb magyarjaink, akik így jutnak el a magányosság és az árva nemzet gondolatához. A szemek még ennyi tapasztalat után sem nyílnak meg, amikor pedig a súlypont érezhetően és láthatóan tolódott Ázsiába.

TISZTÁNLTÁSUNK ÉRDEKÉBEN ALAPOSAN MEG KELLENE VIZSGÁLNI, HOGY MIT JELENT SZÁMUNKRA EURÓPA, PONTOSABBAN A NYUGAT, ÉS EZ MENNYIRE KERESZTÉNY? Versaillesban megbukott metafizikai fikciónk, és ez rá kellene szorítson bennünket erre a vizsgálatra. A hazában a sorozatos katasztrófák akadályozzák a békés értékelő munkát, emigrációnk pedig nem több, mint az önmarcangoló haza árnyékának a tükörképe.

Egyáltalán volt-e és van-e szüksége a magyar szellemnek arra, hogy a nyugatit vagy a kereszténységet közvetítő közegen át kapja? Például Mindszenty József, vagy Márton Áron mögé, szinte felekezeti különbség nélkül felsorakozott magyar milliiónknak a példája mutatja azt is, hogy nem a Nyugatnak van közvetíteni valója mifelénk, hanem mi vagyunk képesek közvetíteni, akár kereszténységet is a Nyugat felé, mert nincs még egy olyan nép az úgynevezett nyugati világban, amely ekkora mértékben magáévá tette volna az igazi kereszténység fogalmát. A VILÁG HARANGJAI A MI KERESZTÉNY TETTÜNK EMLÉKÉT ÉNEKLIK

2. *Wilhelm Wagner*: *Asgard and the Gods: The Tales and Traditions of our Northern Ancestors*. London 1884, o. 119.

A későbbi leírásokban Carolus Magnus (magyarul Nagy Károly) szerepel, de az első forrásokban a neve Cara-ulu, ami a régi török nyelvekben „fekete madár“ (esetleg sas stb.), ami arra vezethető vissza, hogy szülőanyja avar hercegnő

MINDEN DÉLBEN.

AZ 1956-OS ÉS A NYOLCVANAS-KILENCVENES ÉVEK ISTENARCÚ MAGYAR FORRADALMA PEDIG VILÁG CSODÁJA, A MAGYAR NEMZETI GÉNIUSZ ÚJABB FÖLLÁNGOLÁSA.

IRODALOM

Duray Miklós és Kvarda József: A nemzetállam és demokratikus ellenszere. Együttélés központi irodája, Pozsony, 1994

Farkas Ferenc Vitéz, Kisbarnaki: Az Altöttingi Országgyűlés története. Mikes Kelemen Kiadóvállalat, München, 1969*

Málnási Ödön: A magyar nemzet őszinte története. Mikes Kelemen Kör, München, 1959**

* Ez az Országgyűlés Farkas Ferencet bízta meg a magyar ügyek képviseletével. Az emigráció lehetlenné tette. A kommunisták halálra ítélték, rehabilitálására nincs mód, mert már nem él. Szerk.

** Prof. dr. vitéz Málnás Ödön. Tudományos munkásságáért kitüntette az olasz és a francia tudományos akadémia, valamint XI. Pius pápa. Ezért a könyvéért 12 évi fegyházatot töltött ki: ebből 3 és fél évet a két világháború között, 8 és fél évet a kommunista uralom alatt. 1956 után, Nyugaton emigrációsok üldözték. Igen gyorsan elhunyt

Csihák György
(Zürich)

A MAGYAROK ŐSTÖRTÉNETE

A TUDOMÁNY TIPIKUSAN olyan dolog, amelyet csak alulról fölfelé lehet építeni. Megtévesztő lehet az a tény, hogy gyakran megfigyelhető a tudományos életben ennek a fordítottja: először valamiféle elmélet születik és ezt követi az adatok kiválogatása aszerint, hogy alátámasztják-e az elméletet, vagy a kutatást csak abba az irányba viszik, ahonnan az elméletet alátámasztó adatot remélik. Ha az adat nem támasztja alá az elméletet, akkor igyekeznek az adatot agyonhallgatni, megsemmisíteni, az adat ismerőjét nevetségessé tenni, esetleg szintén eltüntetni, mondjuk csak az adott szakmából. AKI A TUDOMÁNYBAN ÍGY VISELKEDIK, AZT NEVEZHETJÜK ÁLMODOZÓNAK, DILETTÁNSNAK. Ebből a szempontból tárgyaltan az illető neve, tudományos vagy máségyéb rangja, foglalkozása.

MI ÁLLAPODJUNK MEG ABBAN, HOGY CSAK AZA TUDOMÁNY, AMI AZ ISMERT ÉS VALÓSÁGOS ADATOK ÖSSZESSÉGÉN ALAPUL.

Mai ismereteink szerint, a világmindenség végtelen. Mivel egyelőre azt kell feltételeznünk, hogy az ember felfogóképessége véges, ezért sokan vitatják azt, hogy az ember egyáltalán valaha fel tudja majd fogni, meg tudja majd érteni a világot a maga bonyolult teljességében.

A tudomány elsődleges dolga a világ megismerése és megértése. Miután minden tudomány alapja a valóság, az objektív adat, ezért elsődleges feladatunk az adatgyűjtés és az adat ellenőrzése abból a szempontból, hogy valóságos-e? A rendelkezésünkre álló, valamennyi valóságos adat alapján a tudomány feladata tudományos hipotézis, tudományos feltételezés, tudományos világkép felállítása. Ez hasonlít a mozaikkészítéshez. Létezik egy teljes világ, amelynek minden adatát talán sohasem fogjuk megismerni, de rendelkezünk egy bizonyos mennyiségű adattal, aminek alapján a tudomány meg kell kísérelje a teljes kép felvázolását. Ez az a kép, amit az iskolákban tanítani kell, ha a tudomány tisztességes. Az természetes, hogy a szakembernek fenntartásai lehetnek az adott képet illetően, hiszen ő tudja, hogy az általánosan elfogadott tudományos világkép, legjobb esetben is csak valamelyes megközelítése a valóságnak. A tanuló viszont tartozik megtanulni az egyszerűt, mert ez vezet oda, hogy a párhuzamosok sohasem találkoznak – illetve, hogy a párhuzamosok a végtelenben akár többször is metszhetik egymást.

Ide tartozik egy erkölcsfilozófiai gondolatsor. AZ ISKOLÁBAN MINDIG TANÍTANI KELL EGY TUDOMÁNYOS VILÁGKÉPET, DE AZ NEM LEHET HAZUG. A tanulókkal világosan közölni kell, hogy mi az ellenőrzött, valóságos adat, amit tehát tudunk, és mi a feltételezés, ami újabb adatok feltűnésével változhat. Az sem mentség, hogy „parancsra tettem“. Legutóbb a második világháború borzalmait elemzendő tisztázta az emberiség, hogy az ember végső soron saját lelkiismeretének tartozik felelősséggel. A saját lelkiismeret viszont csak az egyetemleges és örökérvényű emberi magatartásszabályoknak lehet alávetve. Ezeket a szabályokat Európában, az elmúlt kétezzer évben, a – Jézus tanításán alapuló – keresztény erkölcs szabja meg. Eszerint vétkezni lehet gondolattal, szóval, cselekedettel és mulasz-

tással. Tehát, például gyilkolni még parancsra sem szabad, hazudni se – de hazugság az is, ha tudatosan elhallgatjuk az igazságot, vagy az igazság egy részét. A FÉLIGAZSÁG TELJES IGAZSÁGKÉNT VALÓ HANGOZTATÁSA IS HAZUGSÁG.

Tehát, a tudományban első lépés az adatgyűjtés és ennek alapján a tudományos világkép felvázolása és ismertetése. Ha új adatot találunk, akkor meg kell vizsgálni, hogy az adat valóságos-e, s ha igen, akkor meg kell kísérelni beillesztését tudományos világképünkbe. Ha ez nem sikerül, akkor nem az az eljárás, hogy az adatot tagadjuk, agyonhallgatjuk, előhozóját nevetségessé tesszük, dilettánsnak, sőt ellenségnek nevezzük, hanem A TUDOMÁNYOS VILÁGKÉPET KELL ÚGY MEGVÁLTOZTASSUK, HOGY EZ AZ ÚJ ÉS VALÓSÁGOS ADAT SZERVESEN A KÉPBE ILLESZKEDJÉK. Ha a tanár figyeli a fejleményeket és tisztességesen tanít, akkor ilyenkor az iskolában sincs baj. Bajt tehát nem az új adat, vagy az adat felmutatója okoz, hanem azok az ál-szakemberek, akik nem szeretik az újat, vagy ha nem ők találják meg az újat és úgy tanítanak, hogy minden úgy végleges, ahogyan ők azt ismerik és SZERETNÉK, HA LENNE. Ez a kényelmes és ebből lesz a tudományban a hatalmi helyzet, – aminek már semmi köze a tudomány-hoz.

A tudomány addig él, amíg képes az új adatok befogadására. Ha erre nem képes, vagy ezt nem akarja, akkor dogmával van dolgunk. Ilyen például a vallásos hit, ahol a bizonyítás egyáltalán nem fontos, vagy más természetű, például metafizikus. A tudomány általában logikus tényekkel dolgozik, ezek materialisták, és a feldolgozás módszere általában dialektikus. Természetesen létezik hittudomány is, ahol többnyire feltételeznek egy végső értelmet, egy végső mozzatát, nevezhetjük Istennek, ebben az esetben a dolgokat, az összefüggéseket nem szükséges lépésről lépésre, mondjuk dialektikusan, az anyagi világ feltárt törvényeivel igazolva láttatni, hanem itt, a legtöbb helyen ezek helyébe lép az Isten és a hit.

Természetesen a dolgok a valóságban ritkán ilyen egyszerűek. Az anyagi világ materialista alapú és dialektikus összefüggéseinek kutatói is gyakran eljutnak az Isten fogalmához – éppen a bevezetőben említett véges-végtelen ellentmondás feloldására. Mi jelenleg elégedjünk meg azzal, hogy a tudományban a legtöbb adat valódiságának bizonyítása igen bonyolult feladat. Nem szabad túl gyorsan elhinnünk valamit, mert átesünk a hit világába. Az egészséges kétkedés a tudományban mindig helyénvaló és az a helytelen, ha ezt valaki ellenséges hozzáállásként könyveli el, viszont megértéssel és érdeklődéssel kell fogadnunk minden új adatot, hiszen felületes tudományos világképünk tökéletesítése a tét.

A tudományt elsődlegesen két nagy csoportra osztjuk: a természettudományra és a társadalomtudományra. Az ember számára mindkettő egyaránt fontos, hiszen mint élőlény a természet része és mint ember valamely közösség, tehát társadalmi alakulat része. A tudomány mindkét része számos tudományágra oszlik. Nyomatékosan hangsúlyozni kell, hogy A TUDOMÁNY MINDEN ÁGA EGYFORMA RANGÚ, egyike sem alávettette a másiknak, egyik se írhat elő semmit a másik számára. Az egyes tudomány-ágak rangját nem valamiféle hasznosságuk, képviselőik, művelőik társadalmi helyzete stb., hanem kizárólag a tudományos igazsághoz való viszonyuk, a tudományos igazság feltárása terén elért valóságos eredményeik határozzák meg. Ügyeljünk arra: ha valamely írás azzal kezdődik, hogy ezt és ezt, kizárólag, főleg stb. egy bizonyos tudományág tudja felénk közvetíteni, akkor ami ez után következik, az nagyrészt a félrevezetést szolgálja. A tudomány organikus, szerves, egymást feltételező és kiegészítő egész. Ha a tudomány bármely ágát lenézik,

vagy előnybe helyezik, annak az egész tudomány látja kárát. Például, egy időben, abból kiindulva, hogy a legtöbb ember a csirke mellét szereti, elkezdtek olyan csirkét tenyészteni, amelyeknek a melle aránytalanul nagyra nőtt. Végül a csirkének akkora lett a melle, hogy nem tudott tőle járni. Így jár a tudomány is, ha egyes ágai, vagy belső részei aránytalanul fejlődnek – vagy valamely tudományos igazság feltárásában aránytalanul nagy szerepet kapnak.

Hangsúlyozni kell azt is, hogy minden tudományág joga, sőt kötelessége saját tudományos kutatási módszerét kidolgozni és az ezzel a módszerrel feltárt és bizonyított igazságot közkinccsé tenni. Éppen így, joga és kötelessége minden tudomány-ágnak a másik ág által feltárt igazság megkérdőjelezése, vagy alátámasztása a saját módszerével feltárt igazság alapján. Ezt nevezzük a kutatásban komplex módszernek.

Ebből az is következik, hogy bármely tudományág által tudományos igazságként hirdetett világképet a többiek alátámaszthatják, de megkérdőjelezhetik. Annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy az objektív igazsághoz járunk közel, minél több tudomány-ág jut egy azonos dolog megítélésében azonos, vagy egymáshoz nagyon közelálló, egymást támogató, vagy kiegészítő eredményre a saját, különleges vizsgálati módszere segítségével; és fordítva: ha egy tudományág teljes, vagy részleges igazságképét a többiek nem támasztják alá, sőt azzal ellentétes eredményre jutnak, akkor minél több az ellenbizonyíték, annál inkább tartozik az adott tudományág a saját eredményét is kételkedve fogadni, és módszereit, valamint eredményeit újabb vizsgálat alá vetni. Ide tartozik az a tény is, hogy a tudomány nemcsak a saját igazságai dolgában, hanem vizsgálati módszereit illetően is állandóan változhat, ezért nemcsak az egyes tudományágak tanulhatnak egymástól, hanem az adott tudományág is állandóan figyelemmel kell kísérje saját ágának helyzetét és eredményeit a világban, sőt: az addig általa tudományos igazságként elkönyvelt adatainak helyzetét – és végsősoron saját tudományos világképének (hipotézisének) az állagát is.

Ezek után rátérünk közelebbi tárgyunkra, a magyar őstörténetre, de ne gondolja senki, hogy eddig másról volt szó. Kérem, hogy további vizsgálódásaik során tapasztalataikat vessék össze az előzőekben megadott mércével és eszerint ítéljenek afölött, amit a tudomány nevében bárki kínál.

Természetes, hogy a világ minél régebbi dolgát kutatjuk, annál nehezebb a dolgunk: időben visszafelé az adatok egyre fogynak, a bizonyítás egyre bonyolultabb, amiből az is következik, hogy minél messzebb megyünk a történelemben vissza, annál nagyobb az igény az egyes tudományágak összehangolt kutatási tevékenységére, az interdiszciplinaritásra.

A ZÜRICH MEGYÉI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET BÁRMELY IRATÁBÓL MINDENKI MEGÁLLAPÍTHATJA, HOGY AZ INTERDISZCIPLINARITÁS ELVÉN ÁLLUNK, minden irányban barátiak és nyitottak vagyunk. Rendezvényeinket a sokszínűség jellemzi. A szakszerűségre való törekvés mellett, bátran vállaljuk a vitákat, sőt a tévedés lehetőségét is, mert szerintünk csak így tudomány a tudomány. MI EZT A TUDOMÁNYOSSÁGOT KÉPVISELJÜK, ÉS ÖNMAGÁT MINŐSÍTÜNK, NEM EGYESÜLETÜNKET, AKI EZT ELFOGADVA VELÜNK JÖN ÉS AZ IS, AKI EZT ELUTASÍTVA, BENNÜNKET ELKERÜL.

A FÖLDTÖRTÉNETI KOR VIZSGÁLATA A TERMÉSZETTUDOMÁNY, AZ EMBER TÖRTÉNELME A TÁRSADALOMTUDOMÁNY TÁRGYKÖRÉBE TARTOZIK.

Nemzetközileg korántsem egységesen elfogadott nézet szerint, a történettudomány az

ember történetének azzal a részével foglalkozik, amelyről írásos emlékek, bizonyítékok vannak. A történettudomány segítségül hív más olyan tudományos módszerekkel rendelkező tudományágakat, amelyek segítségével behatolhatunk az emberiség történelmének olyan mélységeibe is, ahonnan – talán csak egyenlőre – írásos híradással nem rendelkezünk. Ezek a történettudomány társtudományai, egye-sek szerint segédtudományai. Ilyen a régészet, az embertan, a növénytan, a zenetudomány, a néprajz, a nyelvészet stb. Tehát a történettudomány feladata az emberi történet minden korszakára vonatkozó tudományos hipotézis felállítása. Az emberi történet minél régebbi fejezetéről van szó, annál határozottabb az igény a többi tudományág közreműködésére, annál nagyobb szükség van az interdiszciplinaritásra, annál kisebb súlya van pusztán csak egy tudományág megállapításainak.

Az ember kialakulásával elsősorban a természettudomány foglalkozik, az egyes tudományágak megállapításai sok tekintetben ellentmondóak. Sejtelmünk sincs arról, miként alakult ki a barna, a sárga, a fekete és a fehér ember. Ne feledkezzünk meg az ember létrejöttének és életének ezoterikus, tehát titkos, valamint vallásos tanainak említéséről se.

Az emberiség etnikai-embertani csoportosításának mára igen jól kialakult és nemzetközileg egyeztetett rendszere van.

Az emberiség írásosan áthagyományozott emlékezete, tehát az emberiség története, nemzetközileg szintén nem egységesen elfogadott nézet szerint, az alábbi fejezetekre osztható: őskor, középkor és újkor. Talán a többség az újkort – ami ma is tart – Kolumbusszal (a 15. század vége) kezdi, az őstörténetet pedig a Nyugat-római Birodalom bukásával zárja (455), de mondhatnánk, Atilla halálával (453). A közbeeső időszakot nevezhetjük középkornak.

Valamilyen ma élő nép őstörténetének vizsgálata során természetesen adódik a módszer, hogy a mából visszafele haladva kutatunk. A magyar esetében, ha elfogadjuk a fenti időhatárokat, akkor nincs magyar őstörténet. Úgy segít ezen a magyar történettudomány, hogy az időhatárt kitolja a Kr. utáni 9. század közepéig, amikor már elég, biztosnak ítélt adat van azokról néprészekről, amelyekből az a nép kialakult, amelyik ma a Kárpátok övezte medencében él és magát magyarnak nevezi. Egyesületünk rendezvényein ezt az időhatárt 1301-ben határoztuk meg, amikor – eddigi ismereteink szerint – Álmos családja férfiágon kihalt. Ekkor ugyanis a mi történelmünkben valóban lezárult egy fontos fejezet, viszont így ide vehetjük későbbi életünk számos meghatározó elemét: Álmos-Árpád népének honfoglalását, Európa földjén ma is fönnálló országok között elsőként megszervezett egységes keresztény királyságunkat, a koronázási jelvényeket, a hatalmas középkori Magyar Birodalom megszervezését stb.

MINDEN NÉPET KÜLSŐ TESTI MEGJELENÉSE, VALAMINT SZELLEMI ÉS TÁRGYI MŰVELTSÉGE HATÁROZ MEG. Ezzel meghatároztuk a magyar őstörténet kutatásának fő irányait is, amelyhez esetünkben egy földrajzi tényező is társul. A különböző tudományágak egybehangzó állítása szerint ugyanis, a Kárpát-medence igen régóta emberek által lakott hely, ahová folyamatosan érkeztek embercsoportok, főleg a Kelet-Mediterráneum és a nagy eurázsiai puszták irányából.

Meg kell jegyezzük, ez a szó, hogy „magyar“ – eddigi ismereteink szerint – írásban először a Kr. u. 14-ik századból adatolható. Ebből értelemszerűen adódik, hogy ezt

megelőző időben magyart emlegetni vagy fordítási hiba, vagy pongyolaság. Helyesebb az eleink, őseink, rokonaink kifejezés. Vizsgáljuk meg ezeket a fogalmakat.

ELEINK – elég bizonytalan fogalom. Őstörténeti vonatkozásban eleinknek tekinthetjük például mindazokat, akik a Kárpát-medencében éltek, még akkor is, ha eddigi ismereteink szerint úgy tudjuk, hogy a magyarság kialakításában nagy szerepük nem lehetett. Ilyenek például a langobárdok, a dákok stb. ŐSEINKET ÉS ROKONAINKAT is eleinknek tekinthetjük, de itt már bonyolultabb a helyzet. Az biztos, hogy a gyermek apjával és anyjával rokonságban van, de mi a helyzet a két szülőjével? A néprokonság ennél még bonyolultabb. Vegyük a tárgyilagos, általános meghatározást alapul: a külső emberi megjelenést, valamint a szellemi és a tárgyi műveltséget.

Nincs még egy népesség, amely etnikai embertani szempontból olyan alaposan lenne felmérve, mint a magyar. Közel negyvenezer ember tudományosan végzett mérése, embertani adatainak feldolgozása és közreadása révén tudjuk, hogy A MAGYAR-SÁG TÖBB MINT FELE MA A TÖRÖKÖS TÍPUSOKKAL KAPCSOLATBA HOZHATÓ EMBERTANI FORMÁT MUTATJA. Ez igen nagyfokú egységességet mutat, és elsősorban a Keleti-Mediterráneummal és az eurázsiai, nagy lovasműveltség népanyagával való embertani rokonságunkat bizonyítja. Meglepő módon, ez a végeredmény majdnem teljesen megegyezik az Álmos-Árpád népének honfoglalói és az általuk akkor, a Kárpát-medencében talált autochton, őslakosság, jóval kevesebb mérési adatokon alapuló, embertani meghatározásának eredményével. A teljesség kedvéért meg kell jegyezni, hogy a százszázalékhoz még hiányzó százalék nagy része „vegyes“ és „meghatározhatatlan“. Tegyük hozzá, hogy AZ EMBERTANI ÁLTAL MEGÁLLAPÍTOTT JELLEMZŐK RENDKÍVÜL KONZERVATÍVAK: ÉVEZREDEKEN ÁT ALIG, VAGY CSAK IGEN KISMÉRTÉKBEN VÁLTOZNAK.

Az embertan ezen adatainak hitelességét erősíti az a tény, hogy a társadalomtudományok – tehát a szellemi és a tárgyi műveltségünk – adatai, szinte kivétel nélkül megerősítik néprokonságunk ezen főirányát. A rokonság tudata így élt a magyarság tudatában egészen a múlt század elejéig, mikor is a szkita (szittyia) ősoktól származtatott magyarság rokonainak tartotta az avarokat és a hunokat – valamennyien a turkok családjába tartoznak.

A múlt század közepe óta, fokozatosan a nyelvészet vette át, egész Európában, az őstörténet-kutatás vezetését. Ezáltal egy tudományág olyan területen szerzett vezető szerepet magának, ahol nem illetné meg. Tekintsünk el a nagy, áttekintő részletektől, az érzelmileg is befolyásolt vitáktól és rögzítsük a magunk számára a legfontosabb tényeket.

A nyelvészet-tudomány, valóságos eredményeit tiszteletben kell tartani, az őstörténet-kutatására alkalmas tudományos módszertant dolgozott ki. A nyelvészek a nyelveket ragozó (aggliguláló) és hajlító (flektáló), valamint izoláló és inkorporáló fő csoportokba sorolják. A maguk tudományos rendjében kidolgozták a nyelvek genetikai, nyelvcsaládi leszármazási elvét, mely szerint a magyart az erősen ragozó nyelvek közé sorolják. Az összehasonlító nyelvtudomány eszközével meghatározták például a finnugor nyelvcsaládot, aminek két ágát vallják: a finnt és az ugot. A magyart az ugor ág végére teszik. Kimutatják a magyar nyelvben az erős törökös hatást is, de ez nem áll alapvető ellentétben a fentiekkel, hiszen a turk nyelvek is erősen ragoznak.

A finnugor nyelvészet hatására, ma minden érdemleges, írott anyagban az áll, hogy a magyar finnugor nép, rokonaink a finnugorok. Ezt még kiegészítik azzal is, hogy az egyes finnugor nyelvek a hajdanvolt, egységes finnugor nyelvből származnak, ezt a nyelvet ezen

népek ősei egy közös őshazában beszéltek, ahol együtt éltek. Nyelvészeti módszereikkel igyekeznek ezt az őshazát meghatározni: az elmúlt ötven év szakirodalmában összesen kilenc helyre.¹ A feltételezett finnugor ősnyelvnek eddig semmi írásos bizonyítéka nincs.

Mindennek gyakorlati következményei is vannak. Évente tartanak finnugor találkozókat, van finnugor világszövetség, százötven éve óriási szellemi és anyagi energiát fordítanak a finnugor nyelvek összehasonlítására, kutató expedíciók járják a finnugor vidékeket, államfőnk felkeresi és testvérként üdvözli a finnugor népeket, rend-szeresen nagy finnugor kiállítások, művészeti rendezvények vannak, napjainkban óriási pénzért egyesek hazalovagolnak, mások hazafutnak a finnugor őshazából stb.

Addig minden rendben van, amíg egymás kölcsönös megismerése és tisztelete a cél. A baj az, hogy A NYELVÉSZEK FINNUGOR SZEMLÉLETE HATALMI, HARCISZKÖZZÉ VÁLT ÉS NAPIRENDELLEN VAN MINDEN EGYÉB NÉZET ÉS TUDOMÁNYOS EREDMÉNY HATALMI ESZKÖZÖKKEL VALÓ ELTÁVOLÍTÁSA.

Vegyük ismét a tényeket.

A NYELVEK GENETIKUS, LESZÁRMAZÁSI ELMÉLETÉT A KUTATÓK TÖBBSÉGE MÁRA ELVETETTE – A FINNUGOR NYELVÉSZEK NEM. Az embertan megállapítja, hogy a nyelvészeink által legközelebbi nyelvrokonunknak tartott ugorokhoz, embertanilag semmi közünk, de a többi finnugor néphez se sok. Tehát tudományos igénnyel, legfeljebb azt szabadna állítani, hogy szerintük a finnugorok nyelvrokonaink – miként a törökös népek is. Sőt, ha szigorúan nyelvészeti vonalon haladunk, akkor szabad föltenni a kérdést, hogy A TÖBBI RAGOZÓ NYELVET BESZÉLŐ NÉP ROKONA-E A MAGYARNAK, S HA IGEN, MENNYIRE ÉS ENNEK MILYEN TÖRTÉNELMI HÁTTERE VAN? Tudvalévő, hogy erősen ragozó nyelv a turk mellett például a japán, a szumér és az ó-egyiptomi is. Sőt, mivel a finnugor nyelvek aránylag fiatalok, pusztán nyelvészeti alapon jogos az a kérdés is, hogy nem éppen egy és ugyanazon, valaha valóban létezett, sőt ismert ré-gebbi nyelvből valók-e azok, a finnugor nyelvekben kimutatott közös szavak és szerkezetek, amelyekre az egész finnugor nyelvészeti rokonság elmélete nagyban épül? Tudvalévő, hogy a nyelv gyorsan változik és cserélhető is. MAGYARORSZÁGON NINCS SZÉLESKÖRŰ ÖSSZEHASONLÍTÓ NYELVÉSZET. Ahhoz, hogy legyen, legalább száz nyelvet kellene összehasonlítani. Krisztus után ezer táján Európában egy nép volt, a magyar, amelynek saját betűírása volt és ez – a rovásírás. A magyar rovásírás közvetlen rokona, ha tetszik előzménye, a turk-fóníciái, illetve az etruszk-pelazg írás, feltehetően mindkét ág őse az egyiptomi és a szkíta-szumér írás. A ROVÁSÍRÁS A FINNUGOR VILÁGBAN ISMERETLEN. A rovásírás Magyarországon szinte teljesen kihalt, tudományos kutatóműhelye nincs, pedig jobban kifejezi a magyar nyelv hangzóállományát mint a latin betűs írás, amellyel a legtöbb európai nyelv csak tökéletlenül írható.

1. Altáj-Szaján hegység vidéke. Molnár Erik (1953); Castrén (1853), ez volt az első Míuszinszki medence. Grjaznov (1956), Kizlaszov (1960) Kelteminár, Aral-tó vidéke. Chernestov és Moszynszka (1974) Nyugat-Szibéria. Fodor (1975) Volga-könyök – Káma-Urál hegység. Bartha (1988) Az Urál-hegység mindkét oldala. Hajdú (1962) Szvidéri őshaza. László Gy. (1961) Külön finn őshaza a Baltikummal. Meinander, Huure (1980, 1979) A jégtagaró északra húzódó pereme mentén a fésűs kerámia területe. Makkay (1990) (Érdy Miklós kutatási eredménye)

Bartók és Kodály óta tudjuk, hogy egyes népeknek, így a magyarnak is, ZENEI ANYANYELVE is van. A MIENKÉ IGEN SAJÁTOS, KÖZVETLEN PÁRHUZAMAI MA CSAK BELSŐ-ÁZSIÁBÓL ISMERETESEK – ez Du Yaxiong kutatási eredménye. A finnugor zenei világgal mindössze néhány hasonló dallam köt össze bennünket.

NÉPMŰVÉSZETÜNKBEN NYOMA SINCS A FINNUGOR ELEMENEKNEK. Nálunk nincs fenyő, medve, rénszarvas, sarki róka stb. Ami van, az a Keleti-Mediterráneum, valamint Közép- és Belső-Ázsia felé mutat: oroszlán, griff, táltosló, Nap, Hold, daru, pálma, tulipán, palmetta stb.

Vegyük az ŐSHAZÁT. Igen nehéz téma. ŐSHAZÁNAK TEKINTJÜK AZT A FÖLDRAJZI TERÜLETET, AHOL EGY NÉP MAGJA ÉS „MI“ TUDATA KIALAKUL. Lehet ezt szélesebb értelemben is fölfogni, – ezért keresik sokan a paradicsomot, mert Ádám és Éva révén mindannyian rokonok vagyunk, a paradicsomban pedig valamennyien együtt voltunk. Vannak bizonyítékai annak is, hogy az ember már kétszázötvenmillió évvel ezelőtt a Földön volt, mások az embert hetvenmillió évesnek vallják. Elég nagy az egyetértés abban, hogy az első olyan lény, amelyet már embernek minősítenek, három és fél millió évvel ezelőtt hagyott hátra nyomokat, de vannak, akik azt is elfogadják, hogy ez akár nyolc-tízmillió évvel ezelőtt történhetett. Egyes kutatók harminc-negyvenezer éves emberi eszközöket igazolnak.

A régészeti kutatások mai állása szerint, az utolsó jégkorszak végét követően, kb. Kr. e. kilencezer táján, legelőször Elő-Ázsiában megkezdődött az emberiség áttérése az élelmiszer-termelésre, az úgynevezett új-kőkor kezdetén. Az emberiség rövid idő alatt megszázsorozódott, majd az egyre javuló termelési feltételek hatására, tovább szaporodott és mind jobban benépesítette a Földet. Az emberek keveredtek is – és ez adja az ötletet azoknak, akik az őshazát úgy keresik, mint mások a paradicsomot. Ezek szerint egy őshaza van, – vagy őshaza nincs is. Anélkül, hogy a részletekbe belemennénk, tegyük ide Hóman Bálint egy meghatározását:

„A faj vagy fajta a közösség vérségi egységét, tagjainak közös eredetét, a nép ennek társadalmi és művelődési egységét, életformáját és világszemléletének azonosságát, a nemzet, a közösség államszervezeti egységét, politikai egyéniségét és szemléletét fejezi ki. A fajta és a nép őseredeti alakulások, a nemzet későbbi fejlemény, minden nép történetének későbbi időszakában jelentkeznek. A fajta természeti, a nép és nemzet történeti, amaz társadalmi, ez pedig politikai alakulat. Az ember természeti lényként egy fajtához, társadalmi lényként egy néphez, politikai lényként egy nemzethez tartozik. A fajta közös eredetű és közös ősök testi-lelki vonásait viselő emberek és csoportok természetes úton létrejött közössége. A nép egyhelyütt és azonos életformák között együttélő, azonos nyelvű embercsoportok világszemléleti közössége. A nemzet egy-azon állami szervezet keretei közt élő egyének és csoportok politikai közössége, az államszervező és államfenntartó nép politikai megjelenési formája.“

Ez a meghatározás tárgyunkon jóval túlmutat és bevezeti a modern nemzetfogalmat is, de ugyanakkor világosan rámutat arra is, hogy a paradicsomi állapotokhoz képest a társadalomban fejlődés van, és hogy a nyelv az együvé tartozásnak, – mondjuk tehát, hogy – a „mi“ tudatnak fontos, de nem a legfontosabb, pláne nem egyedüli meghatározója.

Őshazánkkal kapcsolatosan tehát az a fő kérdés, hogy az a nép, amely magát magyarnak nevezi és ma a Kárpátok övezte hazában él, mikor és hol alakította ki a „mi“ tudatát,

és van-e ennek a népnek olyan magja, amely a mai egészre feltétlenül meghatározó.²

A KÉRDÉSRE, NYUGODT LELKIISMERETTEL, MA CSAK AZT VÁLASZOLHATJUK, HOGY JELENLEGI ISMERETEINK SZERINT, A KÉRDÉS EGYIK RÉSZÉRE SINCS EGYETEMLEGESEN ELFOGADOTT, MINDEN KÉTSÉGESEN FÖLÜLÁLLÓ VÁLASZ.

Amit tudunk, azzal viszont meghatározhatjuk a magyar őstörténetkutatás sarkköveit. Tudjuk azt, hogy Álmos-Árpád népe több hullámban, jólszervezett hadjáratok sorozatával foglalta el és biztosította a Kárpátok medencéjét, nagyjából a Kr. utáni 9. században. Termelési és haditechnikája a kor legmagasabb szintjén állott. Két nagyhatalom: a Szent Német-Római Birodalom és a Bizánci Birodalom közé ékelődve mindkét birodalmat túléltük, több mint száz éven keresztül minden háborúban megvertük. Seregtesteink gyakorlatilag minden irányban elérték a tengereket, nemegy-szer külföldön teleltek. Honfoglalásunk korában a Kárpát-medence – de legalábbis nagy része – lakott és gazdaságilag jól hasznosítható terület volt, a honfoglalók és az autochton lakosság együttes létszáma egymillió körül lehetett, a népesség zöme minden bizonnyal magyarul beszélt.

Ez a tényhelyzet igazolni látszik azokat, akik a magyarság őshazájának a Kárpát-medencét tekintik. Ez annyiban igaz is, hogy a két népesség itt vált eggyé, a később beköltöző néprészek, pl. úzok, besenyők, jászok, kunok a magyarság törökös ágát erősítették – finnugor népelemek későbbi bejövetelére nincs adat. A mai magyarságon belül a finnugorok aránya öt százalék körül van. Ezek lehetnek azon sclávok utódai, akiket a honfoglaláskor itt találtunk.

HA A KÁRPÁT-MEDENCEI ŐSHAZA ELMÉLETÉT NEM FOGADJUK EL, AKKOR TOVÁBB KELL NYOMOZNUNK MINDAZON ETNIKUMOK ŐSHAZÁJÁT ILLETŐEN, AMELYEK A MAGYAR ETNOGENÉZISBEN JELENTŐS SZEREPET JÁTSZANAK. Ebből a szempontból feltétlenül szerepet kapnak a honfoglaláskor már itt élt székelyek és avarok, ez utóbbiak honfoglalását megért hun népelemek, és mindezek elődje a szkita. Így nyer különösen jelentős értelmet Álmos-Árpád honfoglalóinak útja a Kárpát-medencébe, amelynek főbb állomása lehetett az Etelköz (Szeret, Dnyeszter, Búg, Dnyeper vidéke, Kr. u. 870 táján), és az Al-Duna vidéke (Kr. u. 840 táján), Meotisz (az Azovi tenger vidéke, Kr. u. 800 táján) és a Kaukázus előtere (Kr. u. 740 táján). Valószínűleg itt szakadt le egy néprészünk, amelyet Juliánus barát keresett 1236-ban. EDDIG ÉR A TUDOMÁNYUNK.

Álmos-Árpád honfoglaló népe igen fejlett és egységes műveltséggel érkezett a Kárpát-medencébe, ami megengedi azt a feltevést, hogy végső soron a mai magyarság „mi” tudata valóban a Kárpát-medencében alakult ki, DE A MEGHATÁROZÓ ELEM EZEN HONFOGLALÓK EURÁZSIAI LOVAS-MŰVELTSÉGE VOLT, amely szoros és kölcsönös összefüggésben állt – nagy vonalakban – a Keleti-Mediterráneum, India és Kína műveltségével. Ne feledjük: a lovasbirodalmak valamennyi ősi magaskultúra megalkotói voltak.

Ezeknek a tényeknek is megvan a maguk következménye. Például: NEM VAGYUNK ROKONTALAN KIS NÉP, hanem rokonaink a dúsgazdag törökös népek, nyelvészeti és ember-tani bizonyosság, hogy rokonok vagyunk korunk sikernépeivel, mint például a japán stb. Ha tényleg igaz, vállaljuk csak a rokonságot a sok kis finnugor néppel – amelyek összesen is feleannyian vannak, mint mi magyarok. Viszont miért nem vállaljuk a rokonságot a többi élő és eltűnt, talán bennünk is továbbélő – rokonnéppel?

A magyar őstörténet, talán legjobban felderített fejezete Álmos-Árpád népének hon-

2. *Hóman Bálint*: Ősemberek - ősmagyarok. Atlanta, 1985. 54-55. old.

foglalása a Kárpát-medencében, történelemírásunkban mégis tele van ez a fejezet is zavaros mendemondákkal, ami az egész eredményt visszájára fordíthatja. A hivatalosított magyar történelemírásban és az erre épülő magyar történelemoktatásban szinte kizárólag azt kapjuk, hogy az akkori civilizáció alacsony fokán álló honfoglalók egy besenyő támadás elől menekültek a Kárpátok védő hegyei mögé, miközben délen még a bolgárok is szétverték egy seregüket. Ezt követően Álmost rituálisan fölládozták. Ennek kellett nemrégiben ezeregyszázéves évfordulóját ünnepelnünk.

Vegyük elő ismét hű barátainkat, a tényeket. Érhette besenyő támadás is ebben az időben honfoglaló eleinket, mivel ennek van írásos nyoma, ez adat. Az viszont a dilettáns történelemírás mesevilágába tartozik, hogy honfoglalásunk valami menekülés volt. Ennek egyetlen történelmileg értékelhető, hiteles forrása sincs, saját emlékezetünkben nem él, a közvetett ellenbizonyítékok pedig egytől egyig ellene szólnak. A HONFOGLALÁS KIVÁLÓAN ELŐKÉSZÍTETT ÉS VÉGREHAJTOTT HADITETT VOLT, AMELYBEN TÖKÉLETESEN ALKALMAZTÁK A LOVAS-MŰVELTSÉG TAPASZTALATAIT. Arra is van írásos adat, hogy eleink akkor haza jöttek, mert előzőleg már kétszer elfoglalták a Kárpát-medencét, – először a történelem előtti időben, tehát, amikor még nem volt történelemírás (Tarih-i Üngürüs).

Az ország dél felé nyitott volt és déli középső része a dunai Bolgár Birodalmat uralta. Ezért, hadászati lag szükséges volt egy sereget odaküldése, amely a bolgár haderőt szétverte, miközben maga is megsemmisült – de csak a bizánciak árulása folytán. A keletről bevonuló főerőknek viszont így a déli szárnya fedezve volt, s a medence középső déli részét zavartalanul elfoglalhatták, a legveszélyesebb irányból nem kellett többé támadástól tartaniuk.

Arról semmit sem kívánunk mondani, amikor valakik komolyan fölteszik, hogy egy közel, vagy több, mint félmillió népesség, legalább tízszerezett állatállományal, a Búgtól a Dunáig menekült a 9. században. Állítólag ezt követően vettük fel a kereszténységet – méghozzá minden európai nép közül a legrövidebb idő alatt, s eközben nincs egyetlen vértanú se. I. ISTVÁN KIRÁLYUNK A PÁPÁTÓL OLYAN JOGOKAT KAPOTT, AMILYENKET EGY KIRÁLY SE, MÉG A CSÁSZÁROK SE. Nincs még egy család, amely a római egyháznak annyi szentet adott volna, mint Álmosé, amely család büszkén vallotta ősnémet Atillát. Hadi tetteinkről és hadi technikánkról már szözlöttünk. Abban az időben nem volt jobb ló és nem volt jobb acél, mint a magyar. Nyilunk jóval mesz-szebb hordott, mint a többi európai népé. A lakosságot és a katonaságot mindennel elláttuk. EZ VOLT A MAGYAR TÖRTÉNELEMNEK AZ EGYIK OLYAN KORSZAKA, AMIKOR FEGYVEREINKNÉL NEM VOLT JOBB A VILÁGON. Honfoglaló eleink megjelenésével egy időben terjedt el a fejlettebb mezőgazdasági műveltség előbb a Kárpát-medencében, majd Európa-szerte a nagy folyók mentén. Írásosan áthagyományozott jogtörténetünk gerince a Vérszerződés, Szent István királyunk Intelmei (1020 körül) és az Arany Bulla (1222), majd mindezek betetőzője, az egész keresztény műveltségben egyedülálló Szent Korona-eszme (1351). EZ MIND LOVAS-MŰVELTSÉGÜNKBEN GYÖKEREZIK, S ÍGY EURÓPA ELSŐ LEÍRT TÖRTÉNELMI ALKOTMÁNYÁNAK MEGTEREMTŐI VAGYUNK. UGYANCSAK LOVASMŰVELTSÉGÜNKBŐL HOZTUK EURÓPÁBA A KÜLDÖTTEK RENDSZERÉRE ÉLPÜLŐ OR-SZÁGGYŰLÉS INTÉZMÉNYÉT. Népi művészetünk, zenénk, sajátos konyhánk – máig egye-dülálló nagyság Európában.

Álmos atyánk rituális fölládozásának ötlete a Budai Krónikában előforduló egyetlen szó hibás fordításán alapul.

Ki tudja még, hogy mennyi a szándékos, vagy csak az efféle ferdítés történelemírásunkban? Ennyit menekülő honfoglalásunkról, s ami ez után következett, – az már más lapra tartozik.

IRODALOM

Aki a magyarok őstörténetéről néhány óra alatt minden lényeges dolgot meg akar tudni, az olvassa el a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület kiadványát:

Magyarok őstörténete. Összefoglaló áttekintés.

46 oldal. Bp. 1992

Die Frühgeschichte der Ungarn. Zusammenfassung.

49 oldal. Zürich-Budapest. 1994

Aki a tudomány mai szintjén minden lényeges dolgot tudni akar, az olvassa el:

Götz László: Keleten kél a nap

1116 oldal. Püski Kiadó, Bp. 1994

Aki őstörténetkutatásunkban élő különböző nézetekkel, elméletekkel szeretne megismerkedni, az olvassa el:

László Gyula: Őstörténetünk

173 oldal. Tankönyvkiadó, Budapest, 1981

Radics Géza: Eredetünk és őshazánk

87 oldal. A szerző saját kiadása, Oak Forest (USA) 1992

Aki az őstörténetkutatás izgalmas alapkérdéseivel szeretne megismerkedni, az olvassa el:

Várkonyi Nándor könyveit

Magnus Magnusson: Ásóval a biblia nyomában

225 oldal. Gondolat kiadó, Bp. 1985

Alekszandr Gorbovszkij: Elsüllyedt legendák

115 oldal. Kozmosz könyvek. Bp. 1986

Akik a finomságok iránt is érdeklődnek és szeretnék a legújabb kutatások eredményeit is megismerni a magyar őstörténetkutatásban bel- és külföldön, azok keressék a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület könyveit.

Végül megemlítiünk egy könyvet, amely a legutóbbi és eddig legjobban rendezett magyar őstörténeti bibliográfiát adja mellékletében:

Kiszely István: Honnan jöttünk?

459 oldal. Hatodik Sip Alapítvány, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1992

Csámpai Ottó
(Pozsony)

A MAGYAR NÉP FEJLŐDÉSE A NEMZETSÉGEKTŐL A MODERN NEMZETIG

(ETNOSZOCIOLÓGIAI ÖSSZEFOGLALÁS)

NÉHÁNY MÓDSZERTANI KIINDULÓPONT

MINDEN NEMZET kialakulását több tényező befolyásolja. Ezek sokasága, valamelyik elhanyagolása vagy indokolatlan előtérbe helyezése, bizonyos torzításokat okozhat a nemzet elméleti értelmezésében. Ezek az értelmezések egyben bizonyos mértékig meghatározzák azokat a módszertani irányzatokat, amelyek a nemzet sajátosságát különböző, sokszor homlokegyenest eltérő vonásokban látják.

Minden nemzet nagyon hosszú fejlődési folyamatnak az eredménye. A történelmileg elsődleges tömörülések nyilvánvalóan a különböző földrajzi viszonyokban keletkeztek, ezen kívül több erős hatással volt nemcsak az emberi fajon belül kialakult csoportokra, hanem az életszervezésre és életstílusra is, amely különbözik a más földrajzi viszonyok közt élők életmódjától. Ezek szerint nyilvánvaló, hogy az etnikai tömörülések kezdeteit az emberfajtákon (rasszokon) belül kell keresni.

Amikor a antropológusok rendet akartak teremteni a meglehetősen áttekinthetetlen helyzetben, amely a különféle leletek fogalomszerkezetében uralkodott, arra a nézetre jutottak, hogy jelenleg egy emberi faj létezik¹, a Homo Sapiens. Egyúttal az egyes emberkeket összevonva az emberi fajt a különböző fajok sorának a végére tették. Ez elgondolkodtató, hiszen a minden egyes emberhez külön-külön tartozó misztérium elismerése helyett, sokszor elhallgatva az ember megisméthetetlen egyedi voltát (és lelkét), a tudomány nevében fajba sorolták.

A tudomány szerint a földrajzi tényezők (éghajlati viszonyok, tengerszint feletti magasság, a tenger közelsége, specifikus flóra és fauna stb.) hatására az egységes emberi faj ún. rasszokra osztódott, amelyek alfaji státust kaptak. A földrajzi környezet szembevető testi változásokat okozott az embereken.

Az embertan három ún. nagyrasszba sorolja az embereket: europid, mongolid és negrid (a népességgenetikában az európai, a keleti és az afrikai megjelöléssel lehet találkozni, míg a napi szóhasználatban a fehér, a sárga és a fekete megjelöléssel), amelyek további rasszokra és alrasszokra osztódnak. A különböző nézetelemzések alapján A RASSZOT (VAGY FAJTÁT) TERMÉSZETES EMBERCSOPORTKÉNT DEFINIÁLHATJUK, AMELYBEN A KÖRNYEZET HATÁSÁRA OLYAN KÜLSŐLEGES VONÁSOK ÉS GÉNFREKVENCIÁK EGYSÉGE ALAKULT KI, AMELLYEL KÜLÖNBÖZIK A MÁS CSOPORTOKTÓL ÉS A MÚLTBAN VISZONYLAG ZÁRT FÖLDRAJZI TERÜLETEN ÉLT. Hogy elejét vegyék az esetleges gúnyos értelmezéseknek, vannak próbálkozások

1. Nyelvünk közhasználatában több emberi fajról beszélünk. Ebből ered a fajgyűlölet, fajüldözés stb. szóhasználat, amely azonban ellenkezik a szigorúan vett antropológiai fogalmi szerkezettel. A helyes magyar megnevezés a rassz mellett a fajta

bizonyos típusokba való besorolásra: van tehát európai, ázsiai, amerikai és ausztrál-océáni-típus, amelyekben belül még további kombinációk vannak. Henkey Gyula szerint a mai magyarságban a törökös típus (turánid, pamíri, kaszpi, mongoloid) 46,8%-ban, a Kaukázushoz kapcsolódó jellegegyüttesek (előázsiai, kelet dinaroid) 8,1 %-ban mutatható ki, a finnugorok 4,6%-ban. A szláv nemzetek tagjai többnyire az európai típus kelet-balti csoportjába tartoznak, Észak- és Észak-nyugat-Európa nemzetei a nordikusba, a balkániak a dináriba stb. Bizonyos típust tehát a helyi népesség földrajzilag meghatározott egységeként lehet értékelni. Szigorú behatárolás azonban ma, kis számú zárt területen kívül, nem létezik.

A nemzet mint történelmi valóság, az emberi fejlődés sokkal későbbi folyamataiban keletkezett. Az első közösségek vitathatatlanul vérségi alapon keletkeztek. Az ember fennmaradása ezektől az elsődleges „társadalmi” közösségekben kialakult kapcsolatokról függött. Az együvértartozás érzése a közös eredethez volt kötve, amelynek az alapja lehetett mind a monogámia, mind a poligámia. Annak ellenére, hogy vannak nézetek, amelyek szerint az ember napjainkban is hajlandóságot mutat a poligámia iránt, a jelenlegi társadalmi fejlődés a monogámia erősödésének irányába vezet.² Az egyértelmű elhajlás a monogámia felé összefügg az aránylag hosszú ideig tartó utódgondozással és az emberi tömörülések tagjai közti együttműködés kifejlődésével. Az emberre egyben rendkívül erős „szociális vonzódás” jellemző. Hajlandó a veszélybe került társaiért áldozatot hozni, sokszor életét is kockáztatni. Létrejött a rokoni viszonyoknak a kialakulása és számon tartása. A rokoni viszony alapja lehet genetikai vagy kulturális, de ugyanakkor meghatározott, kialakult rendszere van és az emberi csoportokon belül számos kapcsolat a rokonsági rendszer keretein belül zajlik.³

A vérségi alapon kialakult csoportosulások kibővültek az „idegenekkel”, és a civilizáció fejlődésével erősödtek az együvértartozás érzései és élményei is. A proto-kulturális embert a együttműködési készség aránylag magas foka jellemezte, amely első sorban a közös vadászatokon és az élelemszerzés során nyilvánult meg. Ezzel, a vérségi kapcsolatok mellett, egyre nagyobb hangsúlyt kaptak a közös szokások, a másokétól eltérő nyelv, hiedelmek, vallás, egyszóval az, ami később az etnicitás fogalmának tartalmába került. Tehát az elsődleges emberi tömörülések vérségi alapon álló közösségek lehettek, de egyben elkezdődött egy bonyolult társadalmi folyamat, amely nem fejeződött be a mai napig sem, a modern nemzetek létezése korában.

A nemzetségben, amely a fejlettebb emberi közösség alapeleme volt, még mindig jelentős szerepet játszottak a vérségi alapon álló kapcsolatok, de egyben megjelentek a kultúra első jelei és megnyilvánulásai, amelyek szilárdabb jelleget kaptak a vallás, a nyelv, a hagyományok stb. alakjában.

Próbáljuk meg közelebbről elemezni az etnikai közösségek fejlődésének szellemi-kulturális megnyilvánulásait. Az első és a legfontosabb nyilvánvalóan a közös nyelv használata, amely egyben különbözött a más közösségek nyelvétől.

Az ember fejlettségét az információcsere egy teljesen sajátos formája kíséri. A beszéd és a nyelv⁴ az emberi megnyilvánulás legjelentősebb formája. Megjelenése fontos határhoz

2. Lásd Csányi V.: *Evolúciós rendszerek*. Budapest, Gondolat, 1988, o. 194

3. Lásd ugyanott o. 195

az emberi közösségek fejlődésében és a későbbiekben is olyan tényező, amely egyfelől összeköti a közösség tagjait, másfelől megkülönbözteti őket más közösségektől. Az emberi nyelvet az alábbi sajátosságok jellemzik:

1. rendelkezik bizonyos „szótárral“, amelyet az azonos nyelvet használók azonosan értelmeznek;
2. a szótárban levő jelek szimbolikusak, tehát nincsen közük a jelentéssel kapcsolatban álló fiziológiai vagy magatartásbeli folyamatokhoz;
3. a szótár szimbolikus (absztrakt) jeleit bizonyos szabályok segítségével különböző értelmű kombinációkban lehet közölni. A kombinációk és így a lehetséges „üzenetek“ száma elvileg végtelen - tehát az emberi nyelv nyitott;
4. az emberi nyelv leglényegesebb tulajdonsága a „rekonstrukciós képesség“. Ezen agyunk azon képességét értjük, hogy az érzékszerveken keresztül felfogott helyzeteket képes elemezni, majd az elemzés során kapott részekből új egészet létrehozni; vagyis képes egyfajta nyelvi-logikai szintézisre. Ezzel az ember képes a valóság nyelvi modelljeit elkészíteni és ezeket működtetni olyan dolgok közlésére, amelyek különböző térben és időben történtek (vagy fog-nak történni).⁵

A nyelvnek, mint a protokulturális szerkezet tényezőjének a kialakulása egyben létrehozta azokat a feltételeket is, amelyek megalapozták az emberi tömörülések további elkülönülését. A nyelv szimbólumainak a megjelenése és a különböző nyelvek létrejötté szigetelő tényezőként hatott és korlátozta az egyes csoportok közti átjárhatóságot. A nyelv és ezzel kapcsolatban a kultúra más összetevőinek a megjelenése olyan helyzeteket idéz elő, hogy sokkal nehezebb más csoportokba bekerülni, amelyek azelőtt meglehetősen kötetlenek voltak. Ez átmenetet is jelentett a proto-kultúrától a kultúrához és a szabadabban szervezett tömörüléstől a szigorúbban szervezett társadalmi közösséghez (csoport-hoz).

A nyelvi elkülönülés fokozatosan olyan közösségi tudatot teremt, új társadalmi jelenség keletkezik, amely már nemcsak a biológiai viszonyokon alapszik, hanem közös elképzeléseken is.

Az átmenet a kulturális fejlődésbe és a kultúra kialakulása olyan elképzelések, ideák megjelenésével vált lehetővé, amelyek közölhetők, másolhatók és átadhatók voltak az egyik nemzedékről a másikra. A kulturális fejlődés korai szakaszában három ideacsoporthoz lehet megkülönböztetni:

1. a szociális kapcsolatok ideái, amelyek a közösségeken, illetve csoportokon belül kialakult társadalmi funkciókat, pozíciókat és szerepeket fejezik ki. A csoport élére került egyén a pozícióját nem kizárólag a biológiai előfeltételek alapján tölti be. Szociális ténykedésének terét a csoport hagyományai és szokásai is meghatározzák, az elképzelései – tehát a KULTÚRÁJA. A szociális szerepek a kultúra közreműködésével intézményesülnek – a törzsnél megjelenik a vezér, a törzs-főnök. De ugyanakkor nem elég, hogy az emberek egy bizonyos vezetőnek engedelmességedjenek.

4. Szigorúan vett értelemben meg kell különböztetnünk a beszédet és a nyelvet. A beszéd az ember megérthetőségi tevékenysége, amelynek eszköze a nyelv. A nyelv az emberi társadalom tagjai közti kommunikáció jelrendszere, amely fejlődése során alakult ki, mint pl. a magyar, angol stb. Munkánkban azonban a kettő szétválasztásának akkor van jelentősége, ha a nyelvet az etnikai közösség egyik meghatározójaként értelmezzük

5. Lásd közelebb Csányi V.: *Evolúciós rendszerek*. Budapest, Gondolat, 1988, o. 189-190

nek, hanem AZ IS KELL, HOGY EGYET AKARJANAK ÉS EGYFÉLEKÉPPEN CSELEKEDJENEK. Tehát kialakul egy bizonyos belső összpontosítás és szilárd-ság, bizonyos TÖRZSI SZELLEM. A kultúra nemcsak bizonyos szokások halmaza, hanem a kultúra egyes ideái meghatározott funkciókat töltenek be, meghatározott érdekeket elégitenek ki, kölcsönhatásba kerülnek egymással. A szociális ideák gyors elsajátítása a közösség (nemzetség, törzs) túlélését teszi le-hetővé; tagjai alávetik magukat bizonyos szabályoknak és normáknak, amelyek ugyan korlátozzák a tevékenységüket, de egyben kialakul bennük egy sa-játos szabálykövető magatartás, mint a társas élet egyik fő jellemzője. Átvitt értelemben ezt főleg a gyerekeknel figyelhetjük meg. A szocializálódo gyermek nagyon könnyen, spontánul aláveti magát a játék szabályainak, mivel a játék az ő „társadalmi élete“. A felnőtteknel a társadalmi normáknak való alávetettség lehetővé teszi a szervezettség magasabb fokát, ennek pozitív és negatív követ-kezményeivel.

2. A nyelv és a tárgykészítés ideái. A használt nyelvet is lehet idearendszerként fel-fogni. Az emberi tömörülésekben kialakult kezdetleges nyelvi formák feltehetően lazák voltak, másolásuk pontatlan volt és nagy volt a változékonysá-guk. A funkcionális összefonódás növekedésével növekedett a pontos elkülö-nülés szükségessége is, amely csak a nyelv egyes szimbólumainak pontos után-zásával vált lehetővé.

A tárgy- és eszközkészítés korai fejlődési szakaszai két lényeges folyamat ösz-szetevőit alkotják. Ezek: a) különválási folyamatok, amelyekben a különböző for-mák elkülönülnek a tárgykészítő mentális elképzeléseiben; b) egységesülési folya-matok, amelyekben egy bizonyos meghatározott szabályrendszer alapján a tár-gykészítő az elképzelésében összeköti az elkülönült formákat és megal-kotja a szükséges tárgyakat (eszközöket).

Ebben az esetben tehát a kultúra hatása egyfajta formaterv alakjában jelenik meg, míg később olyan tárgyak készítésére is sor kerül, amelyek nem szolgálnak gya-korlati célokat, hanem a kultúra alkotásait gazdagítják.

3. Mentális ideák, amelyek keletkezéséhez szükséges egy bizonyos fokú absztrakció. Nagy jelentőségük volt azoknak a mentális ideáknak, amelyek az egész kö-zösség-hez kötődtek. Habár szociális jellegű ideákról volt szó, de ha a haszná-lati körük kibővült az „érdek“, „túlélés“, „eredet“, „élet“, „halál“, „áldozat“ stb. ideáival, lehetőség nyílt egy nagyon hatékony funkcionális szervezet kiala-kítására, amely sok tekintetben meghatározta a közösség túlélését.

Az említett ideacsoportok megjelenésével kialakult a folytonos újjáteremtő-ké-pességük rendszere. Mivel ennek a folyamatnak utánzási jellege volt, szükségszerűen magán viselte az önfejlődo rendszer vonásait.

A funkcionálisan szervezett rendszer egyes elemei az együttes fejlődési folyamatban kölcsönösen serkentik és alkalmazkodóan formálják saját fejlődésüket; a kultú-rális és a tár-sadalmi fejlődés előfeltételeként hatnak.

Ha még visszatérünk azokhoz a tényezőkhöz, amelyek objektíven hatottak a vi-szony-lagosan zárt szociokulturális tömörülések keletkezésére, hangsúlyt kell adnunk annak, amit az antropológusok állítanak: ugyanis, hogy az emberiség ismert tör-ténelme során nem változtak az ember külső vonásai és genetikai adottságai. Vannak tudósok, akik ezt az

időt 40 ezer, sőt több évre becsülik (a legújabb kutatások néhány milliőről beszélnek). Az emberen felfedeztek ugyan bizonyos fejlődési jelenségeket, mint pl. a test folytonos finomodása, a testmagasság növekedése egybekötve a ko-raibb nemi érettséggel, vagy olyan jelenségek, amelyek a koponya feltűnő változása-iban nyilvánulnak meg, amely vagy megrövidül és kidomborul vagy fordítva, meg-hosszabbodik és karcsúsodik; ezek azonban inkább bizonyos ingadozásra emlékeztetnek a már végbement testi kialakulás körül, mint a továbbfolytatódó mélyreható fejlődésre. Ez azt jelenti, hogy a biológiai tényezők elvesztették az erejüket az ember-fajták kialakításában és ehelyett szabályozó tényezővé módosultak, amely a népességet egyensúlyban tartja (még akkor is, ha ez ellen, vagy akár e mellett kevés a bizo-nyíték). De egyben az emberi jellem megnyilvánulásaiban és főleg a társadalmi tevő-kenység szintjén nagy mértékű előretolódásra került sor. Ezt a látszólagos ellentmondást az emberi öröklődés három alapvető formájának megértésével lehet feloldani:

1. tudnunk kell, hogy a biológiai öröklődés az, amikor a szülők átadják a utóda-iknak a génjeik és a kromoszómáik egy részét. Ezen alapszik a rokonok genetikai hasonlósága és az ember egyénisége;
2. az öröklődés másik formája az ún. „minta“ öröklés, amely az etológia tárgy-körébe tartozik. Ez azt jelenti, hogy az utódok, főleg a korai fejlődés során, át-vesznek a szülőktől (főleg az anyától) bizonyos mintákat és utánozzák tevő-kenységüket. Az öröklődés ezen két formájával az egész élővilágban találkoz-hatunk;
3. az emberi faj kialakította egy új, az öröklés sajátosan emberi formáját – a szociokulturális öröklődést. Ez annyit jelent, hogy párhuzamosan és ok-okozati összefüggésben a nyelv keletkezésével és a tárgyképzéssel, lehetővé válik az absztrakt gondolkodás. Ennek köszönhetően az ember megsokszorozhatta a biológiai öröklés és a mintautánzás hatékonyságát.⁶ A szociokulturális öröklés folyamata alatt tehát az emberiség felhasználja a korábbi társadalmi fejlődés tapasztalatait és hasznosítja őket további fejlődéséhez.
4. NAPJAINKBAN SOK SZÓ ESİK AZ ÚN. SORS VAGY VÉGZET MINTA LÉTEZÉSÉRŐL, AMELY NEMERED SEMAZAPÁTÓL SEMAZANYÁTÓL, HANEMA BOLYGÓK KÖLCSONHA-TÁSÁTÓL A FOGAMZÁS PILLANATÁBAN. A BIOLÓGIAI ÉS AZ ASZTRÁLIS ÖRÖKLŐDÉS, AMI A SORSUNKAT KÉPEZI, EZEK SZERINT MÁR A FOGAMZÁS PILLANATÁBAN ADVA VAN ÉS ÍGY RÉSZT VESZ AZ ÚJONNAN LÉTREJÖTT ÉLET IRÁNYÍTÁSÁN. EZ AZ ÓKORI MAGASKULTÚRÁKBAN ISMERT VOLT ÉS KÉSŐBB A MAGYAR NÉPI HAGYOMÁNY SEM TAGADTA.

NEMZET ELŐTTI ETNIKAI KÖZÖSSÉGEK

Az előbbiekből nyilvánvalóan kitűnik, hogy a „protokulturális“ emberi tömörülésnek a „szociokulturális“ közösségbe való átmeneténél, a biológiai adottságok már nem játszanak meghatározó szerepet, hanem hozzásorolódnak a kulturális tényezők a különböző ideák alakjában és az ezeknek megfelelő társadalmi kapcsolatok.

6. Lásd közelebb Czeizel E.: A magyarság genetikája. Debrecen, 1990, o. 237-238

A NEMZETSÉGET (latinul gens) tekinthetjük az első viszonylagosan zárt szociokul-túrális közösségnek, amely még egészében a vérségi, rokonsági kapcsolatokon alap-szik, de a „kulturáltságának“ és „szocialitásának“ állandó növekedése által jellemző vonásokat vesz magára, amelyekkel különbözik más nemzetségektől. Tagjai a kezdetben még mindig „primitív“ eszközöket használnak, – dárdák, balták, később íjak és nyilak – amelyek azonban már magukon hordják a nemzetségek jegyeit, sőt jelleg-zetes díszítéseik vannak. A honfoglaló magyarság szablyaveretei, tarsolylemezei azonban már olyan sajátos díszítésekkel vannak ellátva, amelyekhez nagyon gazdag képzelőerő kellett, másfelől azonban kisebb-nagyobb árnyalatok mutatják, hogy a nemzetségek rányomták sajátos bélyegüket. A nemzetség tagjainak közös munkája és segítsége szükségszerű feltétel volt az eszközök folyamatos tökéletesítéséhez, a túl-élést szolgáló eszközök megszerzéséhez, a természettel való együttműködéshez. A nemzetségek szerkezeti felépítése különféle lehetett. LÁSZLÓ GYULA szerint a magyar és általában a törökös nemzetségek nagyobb rokoni tömörülésekből, ún. nagycsaládokból tevődtek össze.⁷ Ezek olyan társadalmi egységek voltak, amelyeknek 15-30 tagja volt, egy rangos férfi emelkedett fölülük, s kisebb családi egységek (férj-feleség) összetevői voltak. A nagycsalád feje a munkaképes apa vagy a legidősebb testvér. A munkaképesség nem azt jelentette, hogy dolgoznia kellett, hanem épp ellenkezőleg, bizonyos határt szabott az uralmának addig, amíg fizikailag le nem gyengült. A vérségi kapcsolatokon kívül kialakultak a munkamegosztás és a vagyoneosztás viszonyai is. A nemzetség minden tagja igyekezett a saját ereje és képessége szerint a nemzetség érdekeit szolgálni, s ezzel az egyéni szükségleteit és érdekeit is kielégíteni. Előtérbe kerültek a nemzetség olyan vonásai is, amelyek etnikai közösséget formáltak belőle. A nemzetségen belül hosszú idő alatt kialakult szokások, viselkedési szabályok és nor-mák működtek, amelyek bizonyos rendet és szervezettséget biztosítottak a kölcsönös viszonyokban. A hatalom, amely a nemzetségekben már bizonyára létezett, az egyik vagy a másik személy tekintélyére, tapasztalatára, ismereteire, erejére vagy becsületére volt alapozva. A nemzetség társadalmi jellege megszilárdult azáltal is, hogy a természetes munkamegosztás (a férfiak és a nők, a gyerekek és a felnőttek között stb.) fokozatosan társadalmi munkamegosztásba ment át. A kölcsönös kapcsolatok a nemzetség tagjai között folytonosan erősödtek. Erősödtek az elkülönült családok, amelyekben a férfi és a nő különböző nemzetségből származott, de egyben a két oldalról rokoni családok közeledésével olyan közösségek keletkeztek, amelyek viszonylagosan zárt rokoni-nemzetségi köteléket alkottak. A nemzetség nem alkotott nagy csoportot, de tagjai létszámának növekedésével felosztódott néhány további nemzetségre. Azonban tovább folytatódott közöttük az együttműködés, nemzetségek közti házasságokra került sor, és ezzel további központosító tendenciák mutatkoztak, amelyek a nemzetségek nagyobb csoportokba való összevonásában nyilvánultak meg. Ún. FRÁTRIÁK keletkeztek, amelyeknek katonai jellegük is lehetett. Ezeknek a feladata az új férfi-nemzedék kiképzése volt. Nekik kellett biztosítaniuk a folytonosságot az egyes nemzetségek között és kibővítésüket egy nagyobb egységbe. A frátriák így valamiféle összekötő kapcsot alkothattak a nemzetség és a később kialakult törzs között. Azonban kialakulásuknak nem kellett törvényszerűnek lennie. A törzs ugyanis létrejöhetett frátria nélkül is, több nemzetség összevonásával.

A nemzetségekben korai fejlődésük idején még bizonyára nem alakult ki nagyarányú

7. Lásd László Gy.: A honfoglaló magyar nép élete. Magyar Élet kiadása, 1944, o. 166

társadalmi rétegződés. A régészeti ásatások eredményei azonban azt mutatják, hogy a nemzetségi rendszerben már jellegzetes társadalmi szerkezettel találkozhatunk. Erre utalnak a Kárpát-medencében feltárt kelta, avar és magyar sírok is. Feltételezik, hogy már Kr. e.-i első évezredben kialakult egy bizonyos nemzetségi arisztokrácia és ugyanakkor az alsóbb rétegek rá voltak kényszerülve, hogy különféle szolgálatokat végezzenek a felsőbb rétegeknek.⁸ Az arisztokrácia hatalmának megszilárdításával, fokozatosan megszűntek a vérségi alapon nyugvó régi közösségek. Az önkéntes tömörülések helyébe, amelyek a közös eredetből indultak ki, olyan területi szervezetet igyekeztek kialakítani, amelyet központi akarat irányított. Csak ezzel tudták biztosítani vezető pozíciójukat, a többiek egyben ebben látták biztonságuk és belső nyugalmaik garanciáját. A régi nemzetségi viszonyok felbomlását hosszantartó folyamatként kell felfognunk, amelyben a tulajdoni különbségek létrejöttén kívül jelentős szerepet játszott a más nemzetségek tagjaival kialakult kapcsolat és a nemzetségek keveredése ugyanúgy, mint a különféle hatalmi alakulatoknak való alárendeltség. Azonban azt is látnunk kell, hogy a más-más területeken élő nemzetségek fejlődése nagyon különbözött egymástól. Voltak olyanok, amelyek önálló, kisebb hadműveleteket folytattak. PADÁNYI VIKTOR említi, hogy az ómagyar „had” szó megfelel a nemzetségnek, a vérségileg összetartozó családok kötelékének. Egyben pontosan megfelel az őstörök „szak”, „szaka” szónak is, amely megvan magyarban is a „szék”, „szeg” formában, csak mivel van egy másik jelentése is, az eredetit nem tudatosítjuk eléggé. Innen ered szerinte a „székhely”, a „székváros”. A székely „székek” a különböző nemzetségek település területei. Ősi településű falvaink „szeg”-ei (Alszeg, Fel-szeg, Kovácszeg stb.), mint egy-egy nemzetség, „had” által lakott falu, vagy a városrészek szintén erre utalnak, de erre utalnak szerinte a falu és a városnevek is, pl. Szeged, Bessenyőszög, Kunszeg, Szeghalom stb.⁹ Régi geszták és krónikák szerint a magyarság 108 ilyen nemzetségből tevődött. Feltételezhető, hogy a magyaroknál nagyon erős volt a ragaszkodás a nemzetséget képező legerősebb nagycsaládhoz és lényegében az töltötte be a később megjelent törzs vezető rétege szerepét, sőt a nemzetség a törzs keretén belül önállóan élt és tovább működött. Ez volt az egyik és fő különbség a nyugati és a keleti pusztai népek között. Sőt az uralkodó réteg sem volt kasztként áttörhetetlenül lezárva, hanem a valóban vezető osztály bizonyos minőséghez, tulajdonságokhoz volt kötve, s ezek birtokában bárki felemelkedhetett. Ez a felemelkedés a családon keresztül, a nemzetségbe való felvétellel történt, még az sem volt feltétel, hogy egynyelvűek legyenek, mert a lovasműveltségű népeknél nem kimondottan feltétel a közös nyelv, a közös jelrendszer, hanem inkább következmény. ÍGY A TÁRSADALMI FELEMELKEDÉS GYAKORLATA ÉS A VÉRSÉGI MÍTOSZ ELVE KÖZTI ELLENTMONDÁST A LOVASMŰVELTSÉGBELI GONDOLKODÁS SZIMBOLIZMUSA VOLT HIVATOTT ÁTHIDALNI. A befogadott jövevény szimbolikusan részesévé vált a vérközösségnek, s ezen át a nemzetség jog- és hagyományközösségének. Ennek lényegét Mao-Tun hun ki-rálynak a kínai császárhoz írt levele árulja el, aki az Uráltól Koreáig huszonhat birodalmat leigázott, s „*ezzel mindezek hunokká váltak és a népek, amelyek újat feszítenek, immár egyetlen családdá egyesültek*”. Az újfeszítés szimbolikus kifejezés, ami a nomád harcmodort jelenti, méltóvá tesz valakit arra, hogy a hunok közé emelkedjék. Itt

8. Magyar vonatkozásban lásd közelebb Erdélyi L.: Árpád-kori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdései. Budapest, Franklin-Társulat 1915, o. 168-171, Dienes I.: A honfoglaló magyarok. Budapest, Corvina, 1978, o. 19-21

9. Lásd Padányi V.: Dentu-Magyararia. Veszprém, Turul, 1989, o. 177

talán az egyik fontos tétel az lehet, hogy „jazig, šarmata, heftalita, hun, szkíta-kelta, unu-guri, pártus, tur-ku“, stb. név nem „népeket“ jelöl, hanem a hatalmas térség területén (Kárpát-medence – Káspi-Aral térség – Kaukázus – Észak- és Dél- Mezopotámia – Iráni térség) élő, vagy élt azonos fajtájú és csak nyelvjárásokban különböző, tehát azonos ősnylelvű nép részeinek foglalkozását, vagy elhelyezkedési területét jelentő neve. A család pedig rámutat a birodalom formájára. Mint ahogy a családfő, úgy az uralkodó is befogadta családjába az arra méltókat. Vámbéry Ármin szerint a MAGYARSÁGNÁL MÁR A NEMZETSÉG MEGNEVEZÉSE IS OLYAN NAGYFONTOSSÁGÚ VOLT, HOGY BIZONYOS ARISZTOKRATIKUS ÖNTUDAT VOLT BENNE ELREJTVE, AMELY KÉSŐBB EGYBEN VÉDETT IS AZ URALKODÓ ÖNKÉNYE ELLEN. Csak a magyarok tartották fenn a kereszténység elfogadása után is a DE GENERE megjelölést.¹⁰ EHEZ A SAJÁTOSSÁGHOZ AZ IS HOZZÁTARTOZIK, HOGY A MAGYAR NEMZETFOGALOMNAK ÉPPEA A NEMZETSÉG AZ ALAPJA. A külföld „GENS“-nek nevezi az Európában megjelenő magyarságot, de ezt a szót a magyar megtartja saját megjelölésére később is, midőn már régen felvette a római kereszténységet és Európa szemében „NATIO“-vá vált.

Visszatérve a nemzet előtti etnikumok fejlődéséhez, a kezdetleges közösségek he-lyén kialakított területi szervezet mellett a lakosság is különböző rétegekre osztdott. A társadalmi rétegződés különösképpen elmélyült, amikor az állattartó törzsek földművelőkre telepedtek, saját törzsi földtulajdonukat átfogóbbnak tekintve az ott élő-kénél. A földművelők így külön réteget képeztek a növényi élelem szolgáltatására. Az így kialakuló közösségek azonban már rendszerint túlléptek a törzsi szervezet keretén. A TÖRZS létszáma már elég nagy, vannak számítások, amelyek szerint a honfoglaló magyar törzsszövetséget 400 ezer emberre becsülik, tehát egy törzs kb. 50 ezer embert tett ki. Ilyen társadalom irányítására csak határozott vezető volt képes, nagy kísérettel és jól felfegyverzett csoporttal. Egyben azt is látni kell, hogy a biztonságos irányítás alatt lévő terület vonzó volt nemcsak a szomszédos, de sokszor a távolabbi közösségek tagjai részére is. A természetes munkamegosztás mellett a törzsbén még egy személy jelentkezett különleges szerepekkel és szolgáltatásokkal – elődeinknél a MÁGUS vagy a TÁLTOS. Sok esetben ő volt az addig felhalmozott ismeretek őrzője és továbbadója is.

A törzsfőnök fegyveres kíséretéből is fokozatosan kiemelkedett egy réteg, amely különleges társadalmi helyzetet igényelt és sajátos szerepeket töltött be, – különféle küldöttségek tagjai, ügyeltek a megélhetéshez szükséges eszközök beszerzésére, irányították uruk gazdaságát stb. Tehát a törzsnél, amely egy magasabb fokú közösség, megszilárdultak a társadalmi kapcsolatok és egyben megjelent egy új elem is, amely szükségszerű hozzátartozója további fejlődésének és nemzetté válásának – ez a POLITIKUM, mint a közös sors intézésének módja és eszköze. A törzsi szervezet megteremtette a feltételeket és létrehozta a teret a gazdasági tevékenységhez, összegyűltek olyan termelési tapasztalatok, amelyeket meg kellett őrizni és továbbadni az új nemzedékeknek. A gazdasági és kulturális fennmaradást megfelelő módon kellett szabályozni. A szabályozó és irányító szervek megszilárdultak, a törzsfőnökök a törzsi tanáccsal megerősítette pozíciójukat. A törzset már politikai egységként értelmezhetjük, amelyet külön elnevezés, nyelvjárás,

10. Lásd Vámbéry Á.: A magyarság keletkezése és gyarapodása. Budapest, Franklin-Társulat, 1895, reprint Budapest. Holnap Kiadó, 1989, o. 19-21. Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy a 20. század első felében még több nagy nemzetség sarja folytatott neves közéleti tevékenységet. Ilyen volt pl. a Zemplén megyei Szemere Miklós és István (de genere Huba) és a Léván működő Pogány Virgil (de genere Csebi)

közhatalmi szervezet és annak a területnek a birtoklása jellemez, amelyet sajátjaként védelmez. A törzsnek magasabb fokú az etnicitása is, a közösségnek saját megnevezése van, amelyet többnyire a legerő-sebb nemzetségről kapott, annak ellenére, hogy a legkülönbözőbb rokoni csoportokból jött létre. Bizonyítják ezt a településnevek is, amelyek sokszor éppen a nemzetségek megnevezéséből erednek.

A törzsek, főleg azok, amelyek törzsszövetségbe tömörültek, már érett szocioetnikai közösségek, amelyeknek a területe nagy társadalmi hatalommal rendelkező törzsfőnöknek volt alárendelve és lényegében túljutottak a hagyományos törzsi társadalmon. Ilyen lehetett a honfoglalás kori törzsszövetség is, amelynek már igen bonyolult a szerkezete. Sőt, olyannyira, hogy „törzsfőnök“ nélkülnek mondhatnánk, mert nem törzsek, hanem nemzetcsaládok, akiknek URAI méltóságok voltak, mint a székelyeknél a LU-FŐ. Hisz, Álmos (Ögyéd) fia Árpád (éppen úgy mint később Koppány) a bizánci DUX méltóságot viselte.

A törzsfőnök tehát a törzs ura volt az adott területen – ebből maradhatott a terület megnevezése is: úr – uruszág – ország.¹¹ A törzs „politikájára“ jellemző, hogy nem szükségszerűen a gazdasági érdekekből ered, hanem a kulturálisakból (a modern nemzeteknek is ez a jellegzetessége). A közösség kulturális vonásainak fennmaradása érdekében (a nyelv, a szokások, a vallási hagyományok stb.) gyakran politikai esz-közöket használnak, beleértve a fegyveres összecsapásokat és harcokat.

A törzseket már csak egy kis lépés választja el a kulturális közösségek legmagasabb fokától – a nemzettől.

PRÓBÁLKOZÁS A NEMZET SZOCIOLÓGIAI JELLEMZÉSÉRE

EURÓPAI SZEMSZÖGBŐL FONTOS RÁMUTATNI KÉT ALAPFELFOGÁSRA A NEMZET ÚJKORI ÉRTELMEZÉSÉBEN. Mind a kettő a nemzeti újjászületési folyamatokban lépett színre.

Az ANGOLSZÁSZ irodalomban a nemzet politikai értelmezése volt és van máig is elterjedve. A politikai nemzet koncepciója van elterjedve a francia és az angol területeken, ahol a különböző etnikumok (bretonok vagy walesiek) mindig is a francia vagy a brit nemzet részeként voltak elkönyvelve és nem volt szükséges külön foglalkozni etnikai hovatartozásukkal.

A másik felfogás a NÉMET területeken terjedt el és a nemzetet kultúrnemzetként értelmezte. A felfogás értelmi szerzője J. G. Herder, annak ellenére, hogy a nemzetek fejlődésében a földrajzi tényezők és az éghajlati viszonyok hatását hangsúlyozta, hozzáfűzte, hogy az embert emberivé elsősorban a nyelv, a hagyományok, a népi alkotások tették, amelyek összekötik az egyes nemzedékeket és nemzeti egységeket alkotnak. Éppen az ilyenféle nemzetfelfogás (Kulturnation), amely eltekintett az állampolitikai rendszertől, terjedt el Németországban, ahol a nemzetállam csak 1871-ben jött létre. A német nyelvben ennek felelt meg a „Volk“ (nép) kifejezés is, kölcsönösen helyettesíthető a „Nation“ (nemzet) kifejezéssel. Bár később pontosabbá vált a két fogalom elhatárolódása, de a felfogás, hogy a szellem a népiség alapja, megmaradt.

A két említett elgondoláshoz szükséges hozzáfűzni, hogy elemei benne foglaltatnak a

11. Vámbéry is úgy véli, hogy az ország legrégebbi alakja az uruzag, urusag lehetett, amely eredetileg nem földet jelentett, hanem uraságot, uralkodást és az úr szóból származik. Lásd az említett műve 210. oldalán

magyar őstörténet két alapvető forrásában: ANONYMUSNÁL egy határozott államnemzeti koncepció körvonalai látszanak kibontakozni, – a *Gesta Hungarum*-ban a történeti hagyomány és az állami keret szolgálta a nemzeti együvé tartozás kifejezésre juttatását. KÉZAINÁL az etnikai és a nyelvi eredet került az előtérbe (a tiszta Magyarországnak 108 nemzetsége van és nem több – a többiek jövevények). Azonban ez a két felfogás sem a múltban, sem a későbbiekben merőben nem zárta ki egy-mást. Szigorú szembeállításuk hamis és félrevezető lenne, mert valamely ország „kulturális nacionalizmusa“ szükségszerűen felhasználja az államot és a politikáját, ugyan-úgy mint a „politikai nacionalizmus“ szükségszerűen a kulturális identitásra támaszkodik. Ezzel kapcsolatban meg kell említeni, hogy nehéz pontos választóvonalat húzni a gyakorlati alkalmazásuknál az európai országokban, mivel Európa nem egyöntetű kulturális és civilizációs egység. Sőt földrajzi értelemben Európa nem is létezik, csak Eurázsia. Mind a múltban, mind manapság sok itt élő gondolkodó sorakozott fel a kelet-európai vagy nyugat-európai kultúra és civilizáció mellett. Ehhez hozzá kell adni, hogy a nagy eurázsiai masszív nyúlványokkal körülcspikézett nyugati fél-szigetén letezik egy kb. 1000 km-es sáv, melyet két függőleges vonal választ el Kelettől, illetve Nyugattól. Az egyik vonal Königsberg (Kalinyingrad) környékéről indul és valahol a Dnyeszter-torkolat mélyén, Ogyesszánál éri el a Fekete-tengert, – ez a vonal jelenti az említett sávnak a keleti szegélyét. A másik – a nyugati viszont Szczecin és az Adria északi csücskén levő Trieszt közti vonal. Ennek a sávnak a jellegét, természetét hagyományosan a két, paradigmaticusnak tekintett területként szokták meghatározni. Jól mutatja ezt az egyik német elnevezés „Zwischeneuropa“ – Köztes Európa. A földrajzilag kis államoknak és nemzeteknek, amelyek ebben a sávban fekszenek két nagy közös lidércnyomása van: Németország és Oroszország. Sokak számára ezen nemzetek és államok halmaza kulturálisan Kelet-Európa, míg mások Nyugat-Ázsiáról beszélnek. Az egyik méltatlanul elfelejtett történetfilozófusunk ezt a sávot poetikusan így jellemezte: VALAHOL E KÉT VONAL KÖZÖTTI SÁV BELSEJÉBEN VÉGZŐDIK A GÓTIKA ÉS KEZDŐDNEK A HAGYMAKUPOLÁK. VALAHOL ITT ZÁRÓDOTT LE A PÁNCÉLOS KÖZÉPKOR EURÓPAI LOVAGVILÁGA ÉS VALAHOL ITT KEZDŐDTEK A HÁREMEK. VALAHOL ITT TŰNIK EL AZ ABBÉ ÉS HALLGAT EL A HEGEDŰ ÉS VALAHOL E KETTŐ KÖZÖTT JELENIK MEG A PÓPA ÉS KEZD CIRIPELNI A BALAJKA.¹²

Éppen ennek a térségnek a kulturális és civilizációs többszínűsége idézi elő, hogy az említett két felfogáson kívül több más is megjelenik, sokszor idegen elméletek elemeivel és a gyakorlatba való átültetés céljával. A szociológiai irodalomban találkozhatunk az említett két felfogás kombinációival is, illetve más (biológiai, pszichológiai stb.) nemzetfelfogással.

Közép-Európa emberének a nemzet fogalmi tartalma feletti első tünődésekor az a meghatározás jut az eszébe, amit J. V. SZTÁLIN fogalmazott meg. A marxista elméletnek mégsem volt a nemzeti kérdésben világos koncepciója. Marxnak és Engelsnek nincs nemzetdefiníciója, a nemzetet érintő területeken tájékozatlanok voltak, főleg a Kelet kis népeinek kérdésében: számukra ezek csak „néptöredékek“, ittfelejtett ma-radványok, amelyek a lehető leghamarabb egy nagyobb birodalomba fognak beolvadni. Lenin számára a nemzeti kérdés nem volt téma, még ha foglalkozott is vele, ugyanis úgy vélte, hogy azt a szocializmus és a kommunizmus el fogja söpörni. Sztálin „A marxizmus és a nemzetiségi kérdés“ című írásában (1913) a nemzetet a nyelv, a terület, a gazdasági élet és a kultúra

közösségében megnyilvánuló lelki sajátosságok történelmileg kialakult tartós közösségnek nevezte. Később, 1929-ben, további írá-sában, amely a „Nemzetiségi kérdés és leninizmus“ címet viseli, a nemzetet négy fő ismérv alapján határozta meg: közös nyelv, közös terület, közös gazdasági élet és közös lelki (pszichikai) beállítottság, amely a nemzeti kultúra specifikus sajátosságaiban nyilvánul meg. Ez a meghatározás különböző változatokban megjelent az utóbbi évek „modern“ tankönyveinek lapjain is. Nyilvánvaló, hogy Sztálin nemzetdefinícióján nyomot hagyott külföldi tartózkodása. Ugyanis „A marxizmus és nemzetiségi kérdés“ című írását az 1912-1913 évek fordulóján írta, amikor Oroszország határain kívül tartózkodott és hozzájutott Európa rangos tudósainak a munkáihoz. Ennek és a hasonló definícióknak azonban az a veszélyes vonása, hogy „objektív“ kritériumokat szab meg arra, hogy melyik közösséget tarthatjuk és melyiket nem tarthatjuk nemzetnek, és ezzel tulajdonképpen „objektív“, vagy jobban mondva pszeudoobjektív mértéket is meghatároz a nemzethez való tartozásra. Tehát automatikusan kirekeszt bizonyos közösségeket a nemzetben való gondolkodás és cselekvés lehetőségéből, abban az esetben, ha nem teljesítik valamelyik kritériumot. Maga Sztálin határozottan leírta: „... *ha az ismérvek közül csak egy is hiányzik, a nemzet megszűnik nemzet lenni* ...“ És aztán kezdődnek a lakosságcsere, deportálás, a nemzetek mesterséges likvidálására való törekvések.

A magyarság nemzeti fejlődése teljesen különálló utat járt be. A magyar nemzetfogalomra mindazon események rányomták a bélyegét, amelyek végigkísérték a magyarság (és rokonnépei) útját a szeppei nomád életmódtól a modern nemzet kialakulásáig és, amint említettük, nem választhatjuk el tőle a nemzetségek, törzsek, törzs-szövetségek sajátos vonásait sem. A középkori, sőt a későbbi Magyarországon a nemzet legalább kétféle fogalma és valósága élt egymás mellett: 1. Magyar-nak, Hunga-rus-nak, a gens Hungarorum részének számított mindenki, aki a Regnum Hungariae alattvalója volt. 2. A magyar nemzetfogalom világosan elismerte mindazok külön azonosságát, akik „nemzetük“, azaz eredetük szerint (etnikailag), valamint nyelvükben és szokásaikban elkülönültek. A Szent Korona-eszmére épülő nemzetfogalom és gyakorlat merőben eltér a politikai nemzet eszméjétől, amely a francia forradalom egyik terméke volt, de ugyanúgy a nyelvi-kulturális nemzet eszméjétől is. Amikor „magyar nemzetről“ beszélünk, ebbe beletartoztak mind a horvátok, mind a rutének, a szlovákok vagy a németek, mindazok akik közösséget vállaltak a magyarsággal. Politikai értelemben valamennyien „hungarusok“ voltak, de népi (etnikai) egyéniségüket és vallási hovatartozásukat mindvégig megtarthatták.¹³ A későbbi, modern nemzetpolitikai koncepciók hiú ábrándok maradtak és nem állták ki az újkori történelem viharait.

De az újkori nemzetek is mind etnikai, mind társadalmi tömörülések, azonkívül az a sajátosságuk, hogy ilyen vagy amolyan mértékben mindig össze kötődnek a politikával. A nemzet mindig a társadalmi, etnikai és a politikai vonások egysége. Külön-külön kiemelni csak az említett összetevők jegyét nem lenne helyes, már csak ezért sem, mert mind az etnikai, mind a társadalmi, sőt a politikai összetevő sem létezik tiszta formában. De a nemzetelmélet keretei között viszonylagos önállóságban kell őket vizsgálni. Mielőtt rátérnénk ezeknek a vonásoknak az elemzésére és viszonyuk meghatározására, fel kell tennünk újra a kérdést: biológiai közösség-e a nemzet, illetve rendelkezik-e faji jegyekkel?

12. Padányi V.: Egyetlen menekvés. Budapest, 1995, o. 23

Egyértelműen azt kell mondanunk, hogy a mai, modern nemzeti(ségi) közösségek, főleg európai szémszögből nézve, nem felelnek meg pontosan bizonyos rasszcsoporthoz. Ellenben az antropológia alkalmas tudománynak bizonyult az előző fejlődés emberi leleteinek tudományos értékelésére. Az európai nemzetek napjainkig olyan sokszínű társadalmi folyamatokon mentek keresztül, hogy ez a biológiai keveredé-sükhöz is vezetett. Az egyszerű szemlélő nehezen tudja felfedni a sajátos, szembetűnő vonásokat az egyes európai embertípusokon, illetve alrasszokon. De az antropológus, mint élesszemű megfigyelő megtalálja ezeket a különbségeket a most élő etnikumok tagjain is. Minden esetben újra emlékeztetni kell arra, hogy az etnikai közösségek kialakulásának kezdetét az emberi rasszokon belül kell keresnünk. Teljesen bizonyos, hogy a nemzetségek egy rassz vagy alrassz tagjaiból tevődtek össze, és kimondhatjuk azt a hipotézist is, hogy a kialakulásuk kezdetén a törzsek is. Csak később kerültek be ezekbe a közösségekbe más rasszok tagjai, akik genetikailag és embertanilag megváltoztatták az arcukat. Minden esetben a nemzet tagjainak többségében fennmaradt a faji (rasszi) rokonság tudata, időről időre feltűnik az ún. rasszi atavizmus, amelynek sajátos hatása volt a nemzeti „karakterre“ vagy nemzeti „jellemre“. Ez a fő vonás, amely bekerül az etnikai tudatba és többféleképpen nyilvánul meg. Minden nemzet kisebb vagy nagyobb mértékben védekezik más rasszcsoporthoz emberi közösségei ellen. Szélsőséges formában ez a vonás egy különleges infantilis közösségi tudatba torkollik, amelynek lényege a saját képességekről való meggyőződés és a mások sajátosságainak megvetése. Ez a sajátos etnocentrizmus természetes módon egyfelől endogámiába (családok közti házasságok) torkollik, másfelől pedig xenofóbiába (gyűlölet minden ellen, ami idegen).¹⁴ Tehát a közös származás, faji hovatartozás, pontosabban ennek a hovatartozásnak a tudata, az etnicitás fogalmának tartalmába helyeződik. A nemzet (lat. natio) fogalma etimológiailag összefügg a nemzettel és születéssel (lat. nascor), sőt ide tartozik a származék, ivadék, sarj, utód sőt fajzat¹⁵ szinonima is, tehát különböző történelmi időszakokban változó hullámokban a nemzethez az azonos származású emberek tartoztak.

Minden nemzet első és tipikus jele a saját megnevezése – az ETNONIM.¹⁶ Ez külső, formai megnyilvánulása minden etnikai közösségnek. Nagyobb (nemzeti) közösség a megnevezést a legerősebb nemzetségtől, törzstől vagy más etnikumtól kapja, amely-lyel az etnonim idővel politikai fogalommá válik. Néha az etnocentrizmus vagy a xenofóbia elemei benne rejtőzhetnek – mi értjük a saját nyelvünket, de ők nem értenek minket, tehát némák (németek), vagy hebegnek (barbárok).

A NEMZET MINT KULTURÁLIS ÉS NYELVI KÖZÖSSÉG

Elsősorban meg kell keresnünk a kapcsolatot az „etnikai“ és a „kulturális“ jelző között. Mert a nemzet főleg (szocio)kulturális közösség. A kultúra fogalmát és a „kulturális“ melléknevet mindennap használjuk és sokszor nem is nagyon gondolkodunk pontos értel-

13. Lásd közelebb *Csuhák Gy.*: A magyar nemzet múltja * Szent István király és a magyar államalapítás * A bambergi lovas * Sacra Regni Hungarici Corona és a magyar közjogi rendezés kérdései ma * Magyar - nép - kisebbség. Budapest - Zürich ZMTE 1999, 9 - 10., 72 - 74. o.; *Csuhák Gy.*: Gens Hungarorum - a magyar nemzet. In: *Csuhák Gy.*: Magyar nempolitika írások. Budapest - Zürich ZMTE 2002, o. 18-23

mükön. A kultúra egyszerűen körülvesz bennünket, a kultúrába beleszületünk.

Legtágabb értelemben a kultúra (műveltség) az emberek (egyének, nemzetek és egész társadalmak) tevékenysége, amely a világ megértésére irányul, illetve eredményezi annak megváltoztatását. Ez a tevékenység a jelentős szellemi és anyagi értékek létrehozásán, megőrzésén, elosztásán, cseréjén és felhasználásán alapszik. A kultúra tárgyi formájában azoknak az értékeknek is az összessége, amelyek az emberi tevékenység tárgyasított formáit ábrázolják. A társadalmi és kulturális mozzanatok össz-szefüggése legkifejezőbben a kultúra cselekvési (személyiségi) szférájában nyilvánul meg. A kultúra fejlődése folytonosságának feltételei egyben a tapasztalatok elsajátításán, átvételén és értékesítésén alapuló tevékenységek, ugyanúgy, mint az új, alkotó cselekvések is.

A kulturáról felvetett gondolatainkkal kapcsolatban meg kell említenünk ennek rokongfogalmát, éspedig a „civilizációt“. A két fogalom tartalma közötti különbségtétel igen homályos és többnyire a kölcsönös megállapodás kérdése. Vannak, akik azonosítják ezt a két fogalmat, mások a kultúrán az emberi tevékenység szellemi termékeit értik, míg a civilizációt szerintük ennek a tevékenységnek anyagi (tárgyi) termékei alkotják. Míg a kultúrák a természettel való összhangra épültek, a civilizáció már a természet ellen fordult, sőt a természet elpusztítója. Ezek szerint, a szellemi ember egy a világgal, számára minden új ismeret a világ önkéntes megnyilatkozása, nem a természet fölé akar kerekedni, hanem beleilleszkedni, nem leigázni törekszik azt, hanem szolgálatába állni. Az értelmi ember – a civilizáció létrehozója és egyben „terméke“, a megismerendő világot tárgynak tekinti, tudni kívánja minden csínját-bínját, apróra bontja, birtokába veszi, rohamra indul ellene, a hódító és a legyőzött viszonyát teremti meg kettejük között.¹⁷

A „modern“, nyugati szociológia képviselői, akik kitaranak a „civilizált“ és „civilizálatlan“ nemzetek kettőssége mellett (Nyugat-Európa és Amerika az egyik oldalon; ázsiai, afrikai és latin-amerikai nemzetek a másik oldalon), a civilizációt az európai kultúra fogalmával azonosítják, s ezt elméleti indoklásként használják arra, hogy az európai kultúrát elfogadtassák a „civilizálatlan“ nemzetekkel.

MEGHATÁROZÁSUNK EGYBEN RÁMUTAT ARRRA, HOGY A KULTÚRA AZ EMBERI LÉTNEK NEM ELSZIGETELT RÉSZE, amely szigorúan el lenne különítve a többi résztől. Ha a társadalmat akármilyen kis részekre bontjuk és amíg ezeknek valós arculatuk van, mindig rendelkeznek kulturális (és egyben gazdasági és politikai) mozzanattal is. A kultúrát nagyon szoros kapcsolatban kell látni az élet többi területével. Az emberi tevékenység létrehozott egy sajátos „réteget“, közeget, amely közötté és a „szűz“ természet között terül el. Tartalmában nagyon közel van ez ahhoz, amelyet P. TEILHARD DE CHARDIN nooszférának

14. Ennek az elgondolásnak a gyökerei megtalálhatók az ún. fajtudatosítás elméletében, melyet F. H. Giddings dolgozott ki (Principles of Sociology - magyarul: „A szociológia elvei“. Budapest 1908) a 19. század végén. E szerint az elmélet szerint az embernél „veleszületett“ szolidaritással találkozhatunk azok iránt, akik hasonlítanak rá és ellenszenvvel azokkal szemben, akik különböznek tőle

15. A régi magyar nyelvben a *Mitsoda nemzet vagy?* kérdés Pápai Páriz Ferenc szótára szerint ezt jelentette: Cujas es? - miféle eredetű, miféle „szerzet, fajzat“ vagy?

16. A „magyar“ népnév jelentésének többféle értelmezése van - a finnugor eredeztetéstől (magy - many-si; ar, er - ember) a sumeron keresztül (Mah-Gar - tudás népe) egészen a kései mongol Madzsar eredeztetésig

nevezett, az emberi szellem szférájának. A nooszféra szerinte a Földet körülvevő „gondolkodó réteg“, a szellem egységesülő szférája. Mennyiségileg az emberivé vált Föld, sőt az emberivé vált természet, egyetemes, visszafordít-hatatlan, csúcst jelentő perspektívákkal. Minőségileg pedig kozmikus értékű, a világ sajátos energiáját kinyilvánító tényező. Az emberi élet ebben a közegben zajlik, enél-kül nincs emberi társadalom, nincs civilizáció, nincs kultúra. De ennek a rendszernek mindig más-más oldalát ragadjuk meg, ha a kultúráról, társadalmi életről, gazdaság-ról vagy politikáról beszélünk. Ha a gazdasággal van dolgunk, akkor azokat a folya-matokat vizsgáljuk, amelyek keretében az ember megtermeli és elfogyasztja azokat a termékeket, amelyek létének fenntartásához szükségesek. Ha a társadalmi életet, vi-selkedésformákat vizsgáljuk, akkor azokra az emberek közti kapcsolatokra, viszo-nyokra összpontosítjuk figyelmünket, amelyeket az említett termékek közvetítenek. Ha a politikáról beszélünk, akkor a termékek beszerzésére és a termelőik fölötti hata-lomra irányuló törekvések és az ezekkel összefüggő utak és módszerek jutnak eszünkbe. De ha a kultúráról beszélünk, akkor azokat az emberek közti kapcsolatokat, viszonyokat igyekszünk megragadni, amelyek által környezetét, s benne önmagát mind nagyobb értékre képes emelni. Ami egyben azt is jelenti, hogy a kultúra nemcsak az embernek a szimbólikus jellegű alkotásokhoz (nyelv, művészet, tudomány, filozófia, vallás, erkölcs, jog stb.) való viszonyait tartalmazza és foglalja magába, hanem a társadalmi viselkedés kulturáját, a politikai kultúrát, szokáskultúrát, ugyan-úgy mint az anyagi (tárgyi) kultúrát, amelybe beletartozik a termelés és a fogyasztás kultúrája is. Minden nemzet azokra az alkotásokra, amelyekkel kapcsolatba kerül, rányomja sajátos bélyegét. A kultúra nemzetivé lesz, a nemzetnek saját kultúrája van. A kultúrának az a része, amely „felszívódik“ a közösségbe, amely észlelhető nyomokat hagy rajta, kifejezi ennek az etnicitását. De minden nép egyben mindig kitermel valami sajátosat, amellyel gazdagítja a saját és ezzel az egyetemes emberi kultúrát is. Az ETNICITÁST ebben az értelemben úgy határozhatjuk meg, mint a VISZONYLAGOSAN ZÁRT EMBERI KÖZÖSSÉG FŐLEG AZON KULTURÁLIS JELLEGZETESSÉGEINEK EGYSÉGÉT, AMELYEBEN KÜLÖNBÖZIK A MÁS EMBERCSOPORTOKTÓL. A görög eredetű ETHNOSZ szó magyar fordítása megfelel a NÉP fogalmunknak. Ide sorolhatjuk ennek latinus formáját is, az ETNIKUMOT. Az ethnosz vagy etnikum ebben az értelemben olyan történelmileg keletkezett emberi tömörülés, amelyre közös szemiotikai rendszer jellemző (ez a jelek és a jelentések átadására szolgál) és amely megkülönbözteti más etnikumoktól. Fontos, de nem kizárólagos összetevője a szemiotikai rendszernek a NYELV. Beletartoznak azonban a szokások, magatartások, a használatba vett tárgyi világ hagyományos formái, de ugyanúgy a valódi vagy vélt SZÁRMAZÁSÁNAK TUDATA. Az etnikai közösségek ebből a szempontból tehát kisebb vagy nagyobb embercsoportok, amelyeknek kultúrája különbözik a környezetétől és egyben azonos önmagával. Jellegük nemcsak a gondolatvilág halmazán, a mindennapi életet meghatározó szokásokon, a művészeti adottságokon és kifejezésük képességén alapszik, hanem hozzátartozik az előző generációktól kikristályosodott formában örökölt sajátosságok, lelkiség, alkotóképesség, erkölcsi és érzélemvilág egységes megnyilvánulása is. A nemzet létrejöttével még nem szűnik meg szükségszerűen ennek az etnicitása, több etnikai jeggyel tovább rendelkezhet.

17. Lásd közelebb Várkonyi N.: Az elveszett Paradicsom. Budapest, 1988, o. 138

Milyen vonásai vannak a nemzetnek, mint kulturális közösségnek? Ezek szerint főleg a kultúra megnyilvánulásainak vonásai, jegyei: öltözet, szokások, hagyományok, de ilyenek a kultúrába épült nemzeti színek, a himnusz, az állam címere, ha azonosul az állammal, stb., de a népi kultúra más alkotásai is (nálunk, magyaroknál nemzeti jegyek számíthatjuk pl. a csikóbőrös kulacsot is vagy a székelykaput, amelyek szervesen beépültek népünk kultúrájába). Ezek a jegyek és szimbólumok a nemzet kultúrájához való tartozás igen fontos kellékei, amelyek útján kifejeződik az egyén közösséghez való tartozása. Ezek teremtik meg a lehetőségét annak, hogy a közösség kijelölhesse határait az elfogadottnak és a kívülről állóknak, vagyis befogadjon vagy kirekesszen valakit. Általában ezeken keresztül kerülnek a közösségek tagjai olyan emberekkel is kapcsolatba, akikkel egyébként talán nem is érintkeznének. Éppen ezért a nemzeti kultúra jegyei és szimbólumai nagyon erős érzelmi töltetet hordoznak és gyalázásuk vagy felszámolásuk félelmet és dühöt válthat ki a nemzet tagjaiban. A modern nemzeteknél is sokszor szerepet játszanak olyan külsőségek mint a ruházat, a haj- és a szakállviselet stb., amelyek egy sajátos szimbólumrendszer alkatelemei és demonstratív módon kifejezik a közösséghez való ragaszkodást, nem ritkán mély gyökerekkel a spirituálisan megalapozott összetartozástudatában. Például az egyik, még a 20. század 90-es éveiben végzett, kutatásunknál az etnikai identifikáció le-hetséges jeleiről, tehát hogy egy véletlen találkozás folytán milyen jelek szerint tudnák megkülönböztetni a magyar embert a más nemzethez tartozótól, sokan azt vallották, hogy a magyar ember bajuszt visel.¹⁸

Annak ellenére, hogy bizonyos nehézségek merülnek fel, ha úgy jellemezzük a nemzetet, mint olyan közösséget, amelynek közös a nyelve, a nyelvet mégis fő és lényeges jegynek tekintjük. Ez azért is van így, mert a beszéd és a nyelv az egyik legfontosabb emberek közötti kommunikációs eszköz. Minden esetben jelen van az adott közösség nyelve. A nemzet tehát nyelvi közösség is. A nyelvvel kapcsolatban a nemzet esetében szükséges ezeket a további mozzanatokat kihangsúlyozni. A felvilágosodás óta egyre több gondolkodó hangzott, hogy a nyelv a nemzeti együvé tartozásnak a legalapvetőbb jegye. A nyelv egyfelől lelki jelenség, de nem csak az egyén, és nem is a tömeg pszichikus funkciója, hanem a közösség is. Ha valamely közösség elhanyagolja nyelvét, ha tagjai nem beszélnek egymással, hamarosan gyengül a közösség tudata is. Ennek a fordítottja is érvényes és teljes egészében vonatkozik a nemzetre. A nemzet, amelynek gyenge a nemzeti tudata, pusztulásra van ítélve, főképp ha olyan más nemzet közelében él, amely erős nemzettudattal rendelkezik. A nyelv a nemzeti önvédelem egyik legfontosabb fegyvere, mert erőteljesen és hosszú ideig képes ellenállni a beolvadásnak. A nemzetben, mint kulturális közösségben, gyorsabban elhalványulnak a tárgyi kultúra emlékei, de a nyelv tovább él a családokban, népdalokban, az emberek mindennapi imáiban. A nyelv egy magát élő közösségnek tudó embercsoport legnagyobb közös alkotása. Folyton változó, önmagával mégis azonos, sokszor veszélyeztetett, de magát annál inkább megőrző alkotás, mert a közös hagyomány és a jövőért való vállalkozás hordozója.

Történelmi szempontból többnyire előbb jön létre a közös nyelv, amelynek alapján aztán fokozatosan kialakul a nemzet, amely államot alapít. De találkozhatunk fordított folyamattal is: először jön létre az állam többnyelvű lakossággal, s ez aztán a közös sors küzdelmeiben egy nemzetté alakul. A közös nyelv egyben az emberek további egyesítésé-

nek és a nemzet erősödésének az alapfeltétele. Bizonyos szakaszban a nyelv a társadalmi integráció eszközévé válik. Az embereket tömör közösségbe egyesíti és a kölcsönös egység természetes érzését idézi elő. A nemzet kialakulása a közös nyelv, mint a legalapvetőbb kommunikációs eszköz működése eredményének a csúcsa. Aszerint, miként működik, milyen mértékig beszélnek az emberek az adott nyelven, olyan mértékig egyesíti az embereket a nemzetbe mint szociokulturális közösségbe. Gondolkodni, álmodni a legszebben csak a nemzet nyelvén, az anyánk nyelvén lehet. Az anyanyelv fogalmába bekerült minden, ami a nemzetben való gondolkodás értelmi és érzelmi oldalát fejezi ki (igaz ugyan, hogy sok esetben nem lehet azonosítani az anyanyelvet, amelynek nagyobb az érzelmi töltete, a nemzeti nyelvvel, amely sokszor politikai tartalmat és intézményesített formát kap).

Végezetül hadd jegyezzük meg, hogy a nyelv sajátos módon a nemzeti kultúra szimbólumrendszere. Szimbóluma, jele annak, hogy ez a kultúra csakugyan van, csak-ugyan létezik, nem káprázat és nem ámokfutás. Nem valamiféle fikció, amelyet erő-szakkal kell a nemzetbe helyezni és aztán keresni, miképp fog megnyilvánulni. Na-gyon találóan és szabatos filozófiai megfogalmazással jegyezte meg KARÁCSONY SÁNDOR: *„A nyelv a kultúra formája. A kultúra a nyelv tartalma. Az egyik ember akármit is beszél, amit mond, annak tartalma csak tudomány lehet, vagy művészet, vagy társadalom. Vagy azt akarja, hogy gyönyörűségem legyen, kedvem teljen benne, vagy azt célozza, hogy tudomásonra jusson, tanuljak belőle, vagy abból a szándékból mondódott, hogy csináljak, tegyek, cselekedjek valamit egy másik embert illetőleg.”*¹⁹

NEMZETI JELLEM ÉS ARCULAT. NEMZETI AZONOSSÁGTUDAT

A nemzetet mint kulturális közösséget olyan további vonások jellemzik, amelyek szorosan összekapcsolódnak ennek a közösségnek szellemi-kulturális, illetve szociál-pszichológiai arculatával. A nemzethez az egyének főleg szellemileg és lelkileg, pszichikailag tartoznak. Feltehetjük a kérdést: létezik olyasvalami, mint a nemzeti gondolkodás és viselkedésmód kulturális-történelmi genotípusa? Úgy véljük, igen. A közös társadalmi-gazdasági kapcsolatok, a közös nyelv, vagy akár a közös földrajzi terület (a hazának vallott szülőföld) mellett, a közösségben kialakul egy sajátos szellemi-lelki arculat, jellemvonás vagy karakter.

A szociológia terén végzett kutatások is bizonyítják a sokak által említett tényt, hogy az egyén vagy közösség, akármilyen hosszú időn át élhet a másik nemzet hatás-köre alatt, érintkezhet annak tagjaival, rokoni kapcsolatokat köthet velük, elsajátíthatja nyelvét, megtanulhat mindent, ami a másik nemzet múltjára és jelenére vonatkozik, utánazhatja szokásait, de mégsem válik ennek a csoportosulásnak a tagjává, ha számára idegen marad az, ami csak nehezen határozható meg, de ami mégis létezik, – tehát az archaikusan hangzó nemzeti szellem, amely magában foglalja a sajátos jellemvonásokat is. Az elszakított nemzetrészek tagjainak a tapasztalata sem sokban különbözik a leírtaktól. Ez a szellemiség nem üres fikció, hanem van valós tartalma, főleg értéktartalma. A nemzeti szellem főleg értékeket, eszméket, célokat tartalmaz, amelyek megkövetelik az egyéntől, a csoporttól a

18. Csámpai O.: Viharvert nemzettudat. (Az identitástudat és érzésvilág problémái Zoboralja ma-gyar falvaiban). Pozsony, 1994, o. 68-70

megvalósításukat, az emberbe plántálják a törekvést, hogy életét felemelje a természeti állapotból, hogy megneemesítse és az egész természeti világot átalakítsa ezek szerint az eszmék szerint – tehát átszellemesítse.

Jeles magyar gondolkodók már többször feltették a kérdést: mi a magyar? A két háború közötti években ez a kérdés szerves részévé vált SZEKFŰ GYULA filozófiai alá-festésű történelemszemléletének, éppugy mint PROHÁSZKA LAJOS filozófiai nemzetkarakterisztikájának vagy KARÁCSONY SÁNDOR reformatori-profétikus életfilozófiájának. Megkérdezte ADY is, csak másra vetette a hangsúlyt: Mit ér az ember, ha magyar? És megfogalmazódtak a válaszok is, annak ellenére, hogy már BABITS fölhívta a figyelmet e kérdés föltevémódjának a veszélyeire, mert szerinte – voltaképp magunk sem nagyon tudjuk, mit kérdezzünk.

Csak néhány, a felvetett kérdéskörrel összefüggő választ említünk: – a magyar egyfelől levetkőző, meghódoló alázattal éretlen és parlagi a nyugat kulturájával szemben, másfelől dacos, amikor ősi erejének zúzódását félti tőle. Állandóan menekül a valóság elől a „dicső“ nemzeti múltba és kesergésbe – Prohászka Lajos szerint. Prohászka keresi az okot is, de a német szemlélet fékezi őt ebben: – rokontalan és magá-ra hagyatott, sőt nem szívesen tűrt jövevény a magyar. Karácsony Sándor a „magyar észjárásra“ szellemi-lelki magyarázatot kíván adni. Szerinte van összefüggés a vér (eredet), a sors, a körülmények és a szellem között, de ez az összefüggés éppen a for-dítottja a föltételezettnek. Nem a szeppe, a nomadizálás alakította a magyar lelket, hanem a magyar lelki alkat bírta ki és élte a pusztai nomád életet. Úri lélek a pusztai lelke, egyedül parancsol a maga legelőjén (A magyar világnézet).

Voltak törekvések a magyar szellemi, lelki arculat jellemzésére régebben is. Ezek közül kiemelkedik egy „negativista“ szemléletmód a Széchenyi által feltárt nemzeti jellemhibáink felsoroltatása. Ezek egyrészt a „keleti raj“-ból eredők, a régből hozot-tak, másrészt az utolsó évszázadokban kifejlődtek. Széchenyi hangsúlyozta őket, mert ebben látta a gyógymódnak a megtalálását is. Ezek többek között a keleti lusta-ság, elbizakodottság, nem tanulás, patópáلكodás, szalmalángszerű föllángolás, széthúzás, illetve a (lelki) elpuhulás, a (politikai) ellustultság és a (fizikai) enerváltság (Hunnia). Visszatérve Karácsony Sándorhoz, az ő értékelése inkább pozitív: Széchenyi által fölrótt hibák is magyar tulajdonságok, de nem bűnök, hanem inkább erények. A „szalmaláng“ szerinte inkább bravúr, a „patópáلكodás“ időtlen, passzív re-zisztencia, amely a magyar észjárás jellegzetes alkotóeleme, a „széthúzás“ az általa sokat hangoztatott és szociológiai precizitással elemzett társadalmi alapviszonynak, és a magyar észjárás elismert pozitív jellegzetességének, a mellérendelő elvnek az ér-vényesülése. Széchenyi sem mindenben negativista: megtalálta a magyarságban a nyíltságot, az egyenességet, becsületességet, bátorságot, a mások iránti tapintatot. A világ nagyjai közül is sokan rámutattak a magyar jellem vonásaira. A példa okáért csak egyet: „Nagyot tenni és erősen szenvedni: ez a magyarság“ – Pacelli bíboros, a későbbi XII. Pius pápa mondása.

A vita a magyar jellemről napjainkban is újra meg újra föléled – magyarnak születni kell, olyan ez mint a kiválasztottság vagy az elrendeltetés (Makovecz Imre).

Tény, hogy a felvázolt szellemi-lelki vonásokat a szociológia eszköztárával felmér-ni nagyon bonyolult feladat. Az erre való törekvés inkább spekuláció, mert a jellemvonások

beismerése mindig az egyén vagy a csoport szubjektivitásán alapszik.

A 20. század végén végzett kutatások is bizonyítják, hogy a nemzeti-etnikai ösz-sze-tartozásnak többféle megnyilvánulása lehet – a pozitív etnocentrizmustól a kö-zöm-bösségen keresztül egészen a negatív etnocentrizmusig. Egyben az is bebizonyosodott, hogy az elszakított magyarság körében továbbra is erősen él az együvé-tartozás tudata. Amikor a zoboraljai magyar lakosoknál az emberiség nemzetekre való felosztása tényének elfogadását, vagy el nem fogadását vizsgáltuk, a megkérdezettek 73,7%-a ezt a tényt hely-esnek és hasznosnak tartotta, mert „*így az ember tudja, hol kell keresnie védelmet és bará-tait*“.²⁰ A társadalmi igazságosság mellett a nemzetet vélik az egyik legfőbb emberi és európai értéknek. A nemzet túlélte a forradalmak viharait és a tartalmát sem lehet kétség-be vonni. Igaz ugyan, hogy a nemzet történelmi kategória, de ha elképzeljük, hogy földünkön manapság több ezer nyelven beszélnek, ez ugyanannyi kultúrát is jelent, amelyek között vannak bizonyos külön-b-ségek. A nemzet így a kultúra sajátosságainak hordo-zójává válik, s egyben garanciája létezésének, megmaradásának. A globalizációs tenden-ciák ellenére a nemzet továbbra is a társadalmi, gazdasági és politikai élet egyik meghatározó szervezeti formája marad és ezidáig a közösségek identitásmegőrző törekvé-seit is csak ez tudja hatásosan biztosítani. Az említett vizsgálat során a megkérdezettek 18,6%-nak volt az a véleménye, hogy a nemzetek léte az emberiség megosztottságához és gyűlöletéhez vezet. Csak 7,7% adott semleges választ, illetve nem tudta ezt a kérdést megítélni.

A nemzeti szellemhez, a nemzet lelki alkatához nagyon közel áll a NEMZETI AZO-NOSSÁGTUDAT. Az egyének vagy csoportok akkor hordozói az azonosságtudatnak, ha képe-sek megkülönböztetni önmagukat más nemzet tagjaitól, ha képesek saját nemzetük jelleg-zetes vonásait szavakkal, gesztusokkal úgy kifejezni, hogy újra meg újra bizonyítsák, hogy nemzetüknek van létjogosultsága és nekik van okuk e nemzethez tartozni. Tehát amikor növekvő mértékben érzékelik, hogy egymáshoz tartoznak, hogy közösek az értékeik, közös a történelmük és közös sorsot vállaltak. Ami azt jelenti, hogy a nemzetet nem lehet szabályokkal, rendeletekkel, (nyelv)törvényekkel megteremteni, mint ahogy a szellemét, a tudatát sem lehet ily módon megváltoztatni. NEM LEHET EGY NEMZETET MEGSEMISÍTENI MINDADDIG, MÍG EGYETLEN EGY TAGJA ÉL, AKINEK NEMZETI TUDATA VAN. Másfelől, csak a nemzeti tudatot birtokló társadalomban születhetnek nemzetépítő alkotások. RADICS GÉZA a nemzettudatot így definiálja: „A NEMZETTUDAT EGY EGYSÉGES ÉS ÁTFOGÓ, ALKOTÓTÖL-TETŰ NEMZETI ÖNISMERETEN ALAPULÓ KÖZÖSSÉGTUDAT. AZ EGYÜVÉ TARTOZÁS TUDATA, AME-LYNEK JEGYÉBEN VÁLLALJUK A KÖZÖS SORSOT ÉS AMELYET BIRTOKOLVA EGY NÉP KÉPES MEGOLDANI NEMZETI SORSKÉRDÉSEIT.“ A kulcsszó tulajdonképpen a nemzeti önismeret.

Nemzetünk történelmével kapcsolatban hangsúlyoznunk kell azt a tapasztalatot, hogy a történelmi Magyarország lakosai között sokáig nem volt nyoma a nyelvi megosztottság feszültségeinek. Ellenkezőleg, kialakult egy olyan hazafias érzület, amely előnyben rés-zesítette a hazához való kötődést az etnikumhoz való kötődéssel szemben. Érdekes jelenség, hogy az absztrakt „haza“ fogalom a magyarság körében igen korán kialakult, amely nem volt azonos a szűken vett „szülőföld-haza“ fogalmával. Már a 12. században fellelhetők a nyomai az irodalmi alkotásokban, oklevelekben; a 16. századtól folyamatos

20. Csámpai O.: Viharvert nemzettudat (Az identitástudat és érzésvilág problémái Zoboralja ma-gyar fal-vaiban). Pozsony, 1994, o. 54-55

az irodalomban. Más népeknél, nemzeteknél ez a „haza“-fogalom csak a 17-18. századtól követhető nyomon. A lakosság nagy része, nyelvükre való tekintet nélkül, „hungarus“-nak vallotta magát. Csak a későbbiekben váltja fel a történelmi Magyarország területéhez kapcsolódó nemzettudatot a közös nyelvhez és az etnicitás más megnyilvánulásaihoz kötődő nemzettudat. A SZENT KO-RONA-ESZMÉBŐL EREDŐ „HUNGARUS“ NEMZETTUDAT, AMELY AZ ORSZÁG KÜLÖNBÖZŐ NYEL-VŰ LAKOSAIT MIND AZ EGY MAGYAR NEMZET TAGJAIKÉNT TEKINTETTE, A MEGGYŐZŐDÉSŐBŐL EREDT. A MAGYARSÁG MINDIG BEFOGADÓ NEMZET VOLT, NEM KIREKESZTŐ. A „HUNGARUS“ TUDAT – NEMZETEKET INTEGRÁLÓ TUDAT IS.

A nemzeti tudatot a szociológia szemszögéből a következő elemek egységeként lehet jellemezni:

1. az egy bizonyos nemzethez való tartozásnak a tudatosítása, amelybe beletartozik a más közösségekhez való viszonynak a tudatosítása is és főleg annak, hogy van egy küldetése, hivatása, amit felvállalt és teljesíteni akar;
2. tudományos ismereteken alapuló, ideológiailag nem befolyásolt nemzeti történelemtudat birtoklása;
3. pozitív viszony olyan értékekhez, mint az anyanyelv, a földrajzi terület, amelyen a nemzet tagjainak a többsége összpontosul (az érzelmi értelemben vett haza), a hagyományok, a szokásrendszer stb.;
4. az adott társadalmi-politikai rendhez való viszonynak a tudatosítása, amelybe beletartozik az államformához való viszony is. Ez a magyarságnál sem lebecsülendő mozzanat, főleg akkor, ha nemzetünk egyik-másik része más-más államhoz, államformához volt és van kötve. Ezzel kapcsolatban nem elhanyagolható az adott jogrendhez való viszony – a magyarság esetében az alkotmányosság és a parlamentarizmus intézménye igen erős sajátosság;
5. nem utolsósorban, a nemzeti-emancipációs törekvésekben való szerep tudatosítása. Nem került-e a nemzet bizonyos része hátrányos helyzetbe azzal, hogy nem volt annyira közel a történelmi eseményekhez, nincs-e alacsonyabb-rendűségi érzete abból, hogy másnak kellett kivívni a nemzeti függetlenségét stb.

Az utóbbi idők eseményei a nemzeti azonosságtudat egyik további fontos összetevőjére irányítják a magyarsággal foglalkozók figyelmét. Éspedig a LÉT ÉS A MEGMARADÁS fontosságának a tudatosítására. Ugyanis nemcsak a mai magyar állami határokon kívül élő magyarságnál, de az összmagyarságnál is rendkívül nagyarányú mennyiségű fogyás észlelhető és fennáll a veszély, hogy ezt minőségi fogyás is követni fogja.

A történelemtudat szerves része a származástudat, amely sokszor ugyan mítikus gyökekből eredhet, de a modern világban is kell ezzel a sajátossággal számolnunk. A mítosz nélküli nemzet gyökértelessé válik, zavarok keletkeznek az értékrendjében, nincs küldetéstudata, vagy elveszti azt, parttalanul csapong, vagy csapódhat bárhová, könnyen felszívódhat, eltűnhet a történelem süllyesztőjében. Ehhez mindenképpen hozzá kell fűznünk egyik régebben kifejtett gondolatot, amely szerint a *„magyarság származástudatának új megfogalmazását éli, amely nélkül a nemzeti önismeret és önbecsülés mankókon jár. A finnugor származástudatot még nem adtuk föl, a sumert még nem fogadtuk el ... Kár lenne a finnugor származástudatot fölcserélni a sumerral, vagy akár az ujjurral, ha azok végső fokon nem bizonyulnának valósnak, vagy csak részletkérdésre adhatnak feleletet. A származástudat olyan műveltségi, nyelvi és embertani, tehát törté-*

*nelmíleg szilárd, megbízható alapra kell hogy épüljön, amely kiállja a jövő kritikáját.*²¹ Műveltségünk, múltunk átfogó ismerete valóban nélkülözhetetlen ahhoz, hogy tiszta képet kapjunk (és adjunk is) arról, miről is akarunk beszélni. A tudományosan megalapozott ismeretek továbbadása így nemcsak érzelmileg, hanem értelmileg is erősíti a nemzeti azonoságtudatot. A történelemben nem minden esetben a mintát kell keresni, nem azt kell megtalálni. Egy üzenetet kell megfejteni, amely a régmúltban fogant és a jövő felé mutat. Azokat a maradandó, tartós értékeket, jellegzetességeket, sajátosságokat kell megtalálni, amelyek azt a kultúrát, amelyet magyarságnak tudunk, létrehozták, fejlesztették és ezek nyomán tovább fejlődhet a jövőben.

Újból meg kell ismételnünk, hogy a nemzetet elsősorban kulturális jegyek alapján lehet azonosítani, amelyek megelőzik a más azonosítási – szociális, gazdasági, vallási stb. – ismérveket. Itt azonban meg kell jegyeznünk, hogy minden kultúra magán hord-ja annak a vallásnak a bélyegét, amelynek a hatásköre alatt működik. Ebben az ösz-szefüggésben felvetődik a kereszténység és a magyar nemzeti kultúra viszonya.

Igen bonyolult, de a szociológia szempontjából fontos viszonyrendszerről van szó, mert a nemzet tagjainak vallása nagyban hozzájárul azonoságtudatuk alakulásához. A magyar nemzet fejlődésében két fő törekvést lehet kitapintani: az egyik az I. (Szent) István által elfogadott kereszténység a római katolikus változatával, amely tulajdonképpen az állami vallás szerepét vállalta magára. A magyarság régi vallása ugyanis jórészt megkophatott és jórészt értelmét veszthette már a honfoglalás előtt, bár az ősvallás egyes elemei nem mondtak ellent a keresztény tanoknak. A kereszténység hiánypótló volt a régi vallás által ki nem elégült lelkek számára, sőt a kereszténységben találta meg az ősi hitéhez legközelebb álló eszmevilágot, bár megemlíten-dő, hogy felvétele politikai okokkal is összefüggésbe hozható. A manicheizmus²², amely bizonyára eljutott eleinkhez, erejét veszítette az új területen, bár elemei több évszázadig, főleg a népi kultúrában, továbbéltek. A bizánci kereszténységet külső és belső politikai okok miatt nem sikerült adaptálnia. A budizmus elemei ugyan táp-anyagként szolgálhattak²³, de nem volt erejük teljesen kibontakozni; a judaizmus és a mohamedán eszmék nem sugároztak pozitív hitet. Hit nélkül viszont egy nép, egy nemzet nem élhet. Ezért is vette fel a római kereszténység krisztusi tanítását. A magyarság bizonyos része azonban hamar fölismerte a római katolikus vallás ideológiai tartalmát is: a világoralmi törekvést, amelynek eszköze a Német-Római Birodalom volt, a magyar valóság felszámolásával. E fölismerés nyomán mutatkozott meg az a törekvés, amely a honfoglalás előtti hagyományokat továbbra is fönn akarta tartani. Ez egyrészt a viszonylagosan független magyar egyházszervezetben nyilvánult meg a keresztény eszméket tükröző sajátos vonásokkal, mint pl. a szent királyok tisztelete, Boldogasszony-kultusz, Szent Korona-eszme stb. Másrészt a később megjelenő reformáció eszméiben testesült meg, mi több, a református (kálvinista) vallás vált a népi-nemzeti értékek hordozójává, bár, és ezt nem szabad elhallgatni: a valós nemzeti hagyományokból sok az áldozatává vált. A keresztény-keresztényen szókéttős így a magyar kultúra vallási megoszlásának a jele is lett. Ez a különleges kettősség csak a magyar nyelv tulajdona, más nyelvben nincs párja.

Visszatérve a kultúrához, ami meghatározott szerepeket és sajátos feladatokat tölt be. Közös nevezőjük ezeknek az egyén és a közösségek kultiválása és humanizálása, számá-

21. Radics G.: Eredettink és őshazánk. A szerző kiadása, 1993, o. 72-73

ra a kultúra a valóság elsajátításának sajátos eszközévé válik. Az erkölcsi alap-elvek valamiféle tárházát képezi, azoknak a szabályoknak az őrzője, amelyekkel előírja, mi a helyes és mi a helytelen, melyek az elfogadható vagy nem elfogadható viselkedésmódok. A kultúra működési hatása a nemzet érzelmi kiterjedését teremti meg. Az érzelmi-indulati megnyilvánulások valamiféle összefogó kapocsként hatnak a nemzet tagjai között, biztosítják túlélését és befolyásolják további fejlődését.²⁴ Ennek keretében az adott nemzet tagjai nagyon szorosan kötődnek egymáshoz és összefűző kötelekeiket saját identitásuk részének tartják (lásd a nemzeti azonosságtudat szerkezetének felvázolását az előző oldalon). Bizonyos értelemben meghatározzák a nemzet létének a határait. De mivel ezek a határok könnyen sebezhetőkké, áthág-hatókká válnak, a nemzetek állandóan veszélyeztetve érzik magukat.

A NEMZET ÉS A POLITIKA

A legnagyobb veszélyt jelentik számukra a többi közösség vélt vagy valós igényei és követelései. Ebben az esetben a nemzet minden eszközt fölhasznál létének védelmére. Ez azt jelenti, hogy a kultúrába egyfelől kifejezetten politikai elemek kerülnek és amellettszükségszerűen létrejönnek a nemzeti önvédelem politikai eszközei.

A magyarság esetében már nagyon korán felébredt a szunnyadó politikai tehetsége az idegenek fenyegető támadására és ellenhatásként tudatosodott önrendelkezési hajlandósága, amely létrehozta az önálló államéletet. A magyarság eddigi tényezői, a vérrokonosági szervezet és a törzsfői hatalom ugyanis akkor már elgyengülőben volt²⁵, bár, amint ezt említettük, ezek még sokáig továbbéltek, de már inkább mint gazdasági tényezők. A magyarság önrendelkező politikai akarata Árpád vérében összpontosult és István volt az, aki ennek európai értelemben állami keretet adott.

A politikának a rendiség korában is nagy szerep jutott. A rendiség akkor született, amikor az egyházi és világi nagybirtok politikai súlyt kapott és elismerést kaptak a később kialakuló nemesi rend politikai kiváltságai.²⁶ A nyugatihoz képest a magyar rendiség sajátos intézmény volt, hiszen rendi jogait az ország határain kívül (Bécsben) székelő hatóságok ellen védelmezték, ami azt is jelenti, hogy önrendelkezési jogukért, a nemzet államiságáért is kiálltak. A nemzeti önrendelkezés politikai megnyilvánulásai voltak későbbiekben azok az egyéni hőstettek (Zrínyi Szigetváron, Dobó Egerben, Losonczi Temesváron), továbbá azoknak az előkelő családoknak a példája és helytállása, akik olyan érzelmi értékeket voltak képesek létrehozni, amelyek aztán a fejlődés folyamán a nemzet egységét újra helyreállították. De a 18. század végén és a 19. század elején Európa fejlődésében új jelenség ütötte fel a fejét – a polgári forradalmakkal járó társadalmi átalakulás. A Habsburg politika reakciója a központosítás volt, – a magyar nemzeti élet megnyírbálásával. A rendi társadalom ebben az esetben már nem volt kellően rugalmas ahhoz, hogy a bécsi központosítás rendszabályait hatástalanítani tudta volna. Modern alkotmá-

22. A manicheizmusról lásd közelebb Érdy, M.: „Manichaeans, Nestorians, or Bird Costumed Humans in their Relation to Hunnic Type Cauldrons in Rock Carvings of the Yenisei Valley“. Eurasian Studies Yearbook. Indiana University. Décsy, Gy. Editor. Bloomington, Indiana. 68 (1996), o. 45-95

23. A budizmusról lásd közelebb *Lükő* G.: Buddha korszakunk emlékei az 5-13. századokból. Kézirat

nyos államra volt szükség, amely azonban a magyar valóságban megintcsak sajátosan alakult.

A magyar nemzeti újjászületés egyik forrása a nyelvi és az irodalmi megújódás volt, karöltve azzal az erkölcsi erővel, amely már ezer év óta vállain hordozta a magyar államiságot. A rendi nemzet képes lett volna reformok segítségével modern nemzetté átalakulni, ami részben meg is történt. Bécs abszolutizmusa azonban any-nyira felgyorsította a történéseket, hogy a forradalom és a szabadságharc elkerülhetetlen volt. A magyarság törekvéseit sajnos nem értette meg minden nemzetiség, mert akkor már nem volt meg bennük a politikai akarat a magyarság mellé való fel-zárkózásához. Ez a belső bomlás vezetett el a későbbiekben is, a Nagy Háború után, a tragikus trianoni tér- és emberveszteséghez. De még ezek után is volt politikai érzék a katasztrófától szétrobbantott állami rend és nemzeti élet helyreállításához.

A második világháború után az önálló nemzeti politika helyébe a nemzetköziség lépett, amely nem sokat adott az elszakított magyar nemzetrészek politikai igényeire és törekvéseire. A 20. század 90-es éveiben végbement társadalmi változások felvetették a magyar nemzet politikai határokon átvéelő újraegyesítését, – nemes elképzelés, amely azonban csak akkor valósulhat meg, ha a politikai elit értékesíteni tudja mindazon tapasztalatokat, amelyek a magyar évszázadok során felhalmozódtak.

Összegezve tehát, A POLITIKA NEM VALAMI IDEGEN ELEM, AMELY BEKERÜL A NEMZETBE, HANEM ANNAK SZERVES ALKOTÓELEME, A NEMZETI SORS INTÉZÉSÉNEK MÓDJA ÉS ESZ-KÖZE. A politika a modern korban főleg a nemzetállam feladatkörében nyilvánul meg, amely erősebb szervezetségre van alapozva, mint az állam minden előbbi formája. A nemzetállam feladata a nemzet védelme, az erkölcsi rend és azonosság megvédése, tehát ennek a védelemnek nagy hatékonyságot kell kimutatnia.

Meg kell említeni, hogy hagyományos értelemben a politika a hatalmi és a gazdasági érdekekből ered.²⁷ A hatalom nem más, mint a történések folyamatának ellenőrzőképessége. Hatalommal rendelkezni azt jelenti, hogy az egyén vagy csoport képes erőt venni a történéseken, irányítani, meghatározni és szabályozni, tehát ellenőrizni is azokat. Mindenesetre meg kell különböztetni a napi politikát az alkotmányos politikától. Az alkotmányos politika a társadalmi rend keretével foglalkozik, vagy ha akarjuk, a társadalmi szerződéssel és ennek intézményes formáival. A napi politika azokkal az irányokkal foglalkozik, amelyeket érdekek és preferenciák diktálnak ezen kereten belül. A nemzettel kapcsolatos kérdések fontosak az alkotmányos politikában, a napi politika a nemzet számára látszólag nem lényeges. A valóságban azonban ez másképp működik. Mihelyt napirendre kerülnek az identitás kérdései, és a közösség tagjai létezésük határait veszélyeztetve látják vagy érzik, a politika emocionális töltetet kap. Éppen a napi politika tartalmába kerülnek azok a változások, amelyek veszélyeztetik a közösség kultúráját. Ezek lehetnek olyan gazdasági vagy műszaki változások, amelyek befolyásolják mindennapi életét és kényszerítik, hogy új szabályokat, viselkedési normákat hozzon létre, megszegje

24. Lásd közelebb *Schöpflin Gy.*: Nacionalismus és nemzeti kisebbségek. In: Európai utas 1991/2, o. 21

25. *Szekfű Gy.*: A magyar állam életrajza (2. kiadás). Budapest, Dick Manó Könyvkereskedése 1923, 28. o.

26. Ezeket II. András király az 1222-es Aranybullában biztosította mint a korábbi királyi szolgák általános érvényű kiváltságait

a megszokott hagyományokat, szokásrendszereket. A közösség politikailag kezd gondolkodni, létezése védelmének érdekében politikai eszközökhöz nyúl, meghatározott politikai igényei vannak. EZ AZ A MOZZANAT, AMIKOR AZ ETNIKAI KÖZÖSSÉGET NEMZETI KÖZÖSSÉGNEK, NEMZETNEK LEHET NEVEZNI. A NEMZET TEHÁT POLITIKAILAG GONDOLKODÓ ÉS CSELEKVŐ KULTURÁLIS KÖZÖSSÉG. A nemzetek különféle jegyek szerint határozhatók meg, ezek közül azonban döntő a valamely konkrét területhez fűződő viszonyuk és az az igényük, hogy ama terület fölött a nemzet nevében politikai ellenőrzést gyakoroljanak.²⁸ A nemzet politikai gondolkodása és cselekvése azonban mindenekelőtt a konkrét terület és az ezen élő közösség kultúrájával összefüggő problémákból ered.

A leírtakból kitűnik, hogy a nemzet tudományos meghatározására irányuló legkülönfélébb próbálkozások sokszor kudarcba fulladnak. A magyar nemzet minden korban, minden évszázadban másfajta megnyilvánulást kapott. Sőt, a nemzet lényege sem volt mindig meghatározható racionálisan megismert jegyek szerint. Sem a fajta (a szó embertani értelmében), sem a terület, sem a nyelv, a vallás stb. nem olyan jegy, amely egyértelműen meghatározná a nemzetet, bár mindegyiknek rendkívül nagy szerepe van. Manapság sem tudja semmiféle társadalomtudományi vizsgálat teljesen felszínre hozni a nemzeti sajátosság titkait. A nemzeti létben az ember „én“-je teljes egészében részt kell vegyen. Mert csak a teljes részesülés a nemzet alkotó életfolyamatában segít hozzá, hogy felfedjük őskultúrájából fakadó titokzatosságát. A NEMZET OLYAN TELJESSÉG, AMIT CSAK ÉREZNI LEHET, AZONOSULNI LÉNYEGÉVEL. Minél inkább azonosul a lényeggel, annál inkább beavatottá válik, minél inkább nem tud azonosulni, annál inkább érzi kitaszítottágát.

IRODALOM

- Badinyi Jós Ferenc:* Igaz történelmünk vezérfonala Árpádig. Budapest, Orient Presss, 1996
- Chardin, Teilhard de:* Út az Ómega felé. Budapest, Szent István Társulat, 1980
- Czeizel Endre:* A magyarság genetikája. Debrecen, 1990
- Csámpai Ottó:* Viharvert nemzettudat (Az identitástudat és érzésvilág problémái Zoboralja magyar falvaiban). Pozsony, 1994
- Csányi Vilmos:* Evolúciós rendszerek. Budapest, Gondolat, 1988
- Csihák György:* A magyar nemzet múltja * Szent István király és a magyar államalapítás * A bambergi lovas * Sacra Regni Hungarici Corona és a magyar közjogi rendezés kérdései ma * Magyar - nép - kisebbség. Budapest-Zürich, ZMTE, 1999
- Csihák György:* Gens Hungarorum - a magyar nemzet. In: Csihák Gy.: Magyar nempolitika írások. Budapest-Zürich, ZMTE, 2002
- Dienes István:* A honfoglaló magyarok. Budapest, Corvina, 1978
- Erdélyi László:* Árpád-kori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdései. Budapest, Franklin-Társulat, 1915
- Érdy, Miklós:* „Manichaeans, Nestorians, or Bird Costumed Humans in their Relation to Hunnic Type Cauldrons in Rock Carvings of the Yenisei Valley“. Eurasian Studies Yearbook. Indiana University. Décsy, Gy. Editor. Bloomington, Indiana. 68, 1996

27. Lásd közelebb *Weber, M.:* A politika mint hivatás. Budapest, Kossuth Kiadó 1995

- Giddings, Franklin Henry: A szociológia elvei. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó-vállalata, 1908
- Karácsony Sándor: A magyar észjárás. Budapest, Magvető Kiadó, 1985
- Karácsony Sándor: Magyar nyelvtan társas-lélektani alapon. Budapest, Exodus kiadás, 1938
- László Gyula: A honfoglaló magyar nép élete. Magyar Élet kiadása, 1944
- Lükő Gábor: Buddhista korszakunk emlékei az V - XIII. századokból. Kézirat.
- Mi a magyar? (szerk. Szekfű Gyula). Budapest, Magyar Szemle Társaság, 1939 (Re-print Budapest, Helikon, 1992)
- Padányi Viktor: Egyetlen menekvés. Budapest, 1995
- Padányi Viktor: Dentu-Magyararia. Veszprém, Turul, 1989
- Radics Géza: Eredetünk és őshazánk. A szerző kiadása, Chicago, 1993
- Schöpflin György: Nacionalizmus és nemzeti kisebbségek. In: Európai utas, 1991/2
- Schöpflin György: Nacionalizmus és etnikum Európában. In: Európai Szemle, 1992/1
- Szekfű Gyula: A magyar állam életrajza (2. kiadás). Budapest, Dick Manó Könyvkereskedése, 1923
- Vámbéry Ármün: A magyarság keletkezése és gyarapodása. Budapest, Franklin-Társulat, 1895 (Reprint Budapest, Holnap Kiadó, 1989)
- Várkonyi Nándor: Az elveszett Paradicsom. Budapest, 1988
- Weber, Max: A politika mint hivatás. Budapest, Kossuth Kiadó, 1995

AJÁNLOTT IRODALOM

- Baán Kálmán: Magyar genealógiai és heraldikai forrásmunkák. Budapest, 1930
- C. Tóth János: Misterium Hungarorum (A magyarok titka). Székesfehérvár, Magyarországért, Édes Hazánkért Kiadó, 2000
- Csámpai Ottó: Kárpát-medence népeinek jövője a XXI. században. In: A Tizedik Magyar Őstörténeti Találkozó és Negyedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. Budapest-Zürich, ZMTE, 1996
- Csámpai Ottó: Nemzet és társadalom (Bevezetés az etnoszociológiába). Budapest - Zürich, ZMTE, 1996
- Endrey Antal: A Korona országa (A Szentkorona-eszme történelmi megvalósulása). Tiszaalpár, A szerző magánkiadása, 2002
- Joó Tibor: A magyar nacionalizmus. Budapest, Athenaeum, 1940 (Reprint Szeged 1997)
- Karácsonyi János: Magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. Budapest, 1900
- Kempelen Béla: Nemes családok. I - XI. kötet. Budapest, 1911 - 1932
- Radics Géza: Olvasmányok múltunkról. A szerző kiadása, 2000

Csapó I. József
(Nagyvárad)

AUTONÓM NEMZETI KÖZÖSSÉG, VAGY ÖNFELADÓ NEMZETI KISEBBSÉG

A KÖZÖSSÉG ÖSSZETARTOZÁSÁT, erejét és igényét jelezi, miként önminősít. Romániában az 1945-ben elfogadott 86-os számú Törvény a „Kisebbségi nemzetiségek” Statutumáról rendelkezett, amelyet aztán „nemzetiségek” statutumára módosítottak.

A Gyulafehérvári Nyilatkozat 1918. decemberében az együttélő népekről szól, az 1919-es Párizsi Egyezmény a Társult Hatalmak és Románia között a szászok és a székelyek kulturális autonómiáját is magába foglalja.

A második világháborút követően, a számbeli kisebbségbe jutott nemzetrészek, amelyek tagjai szülőföldjükön megmaradtak, s amelyek államdiktatúrában éltek, mindinkább „kisebbségekké”, a többségi nemzethez mérten hátrányos helyzetűvé, az asszimilációt elősegítő, másodrendű polgárok kollektivitásává lettek. Azon közösségek, amelyek a demokratikus és jogállamokban őshonosként megmaradtak, s a többségi nemzettől eltérő önzonosságot vallottak, merőben más jogi, társadalmi, gazdasági, politikai környezetben, alkotmány és törvény által elismert népcsoportokként éltek – és élnek.

1990-től kezdődően fokozódott a jogkövetelés, egyre több nemzetközi dokumentum jelent meg az emberi jogok és általános szabadságok védelmében, amelyek magukba foglalják a sajátos nemzeti önzonosságú közösségek és tagjaik együtt, illetve egyénileg gyakorolható jogait.

Az 1990/1134-es számú Európa Tanácsi Ajánlás a „nemzeti kisebbségek” kifejezést idézőjelbe teszi, s az 1991/1177-es számú ET Ajánlással együtt: nyelvi, etnikai, nemzeti kisebbségekről szól. Az 1993/1201-es számú ET Ajánlás a „nemzeti kisebbséghez” tartozás jellemzőit is meghatározza, amelyek egyik legfontosabbika: lakóterületén hagyományosan jelen van-e?

Az 1991-ből származó genfi EBEÉ-dokumentum a nemzeti kisebbségek „történelmi és területi” feltételeiről, a kollektivitások helyi vagy autonóm, közigazgatásáról, területi autonómiájáról és közösségi önzonosságáról szól.

AZ EURÓPAI NÉPCSOPORTOK FÖDÉRATÍV UNIÓJA (FUEV) 1995-BEN TARTOTT KONGRESSZUSÁN AZ ÁLTALA KÉPVISELT 200 MILLIÓ SZÁMBELI KISEBBSÉGBEN ÉLŐK NEVÉBEN UTASÍTOTTA VISSZA A „NEMZETI KISEBBSÉG” MINŐSÍTÉST, MEGFOGALMAZVA A „NÉPCSOPORT”, ILLETVE A „NEMZETI KÖZÖSSÉG” ÖNMINŐSÍTÉST!

Miért váltott és vált ki még ma is annyi vitát a számbeli kisebbségben élő, a többségi nemzettől eltérő nemzeti önzonosságú közösségek minősítése?

A „KISEBBSÉGEK” KISZOLGÁLTATOTTSÁGA MIATT!

A demokratizálódó, s a jogállamiságot szilárdító országokban, így Romániában is, a „nemzeti kisebbséget” nem tekintik alkotmány által elismert kollektivitásnak. Az Alkotmány és a törvények egyének jogairól rendelkeznek, akik tagjai A NEMZETI KISEBBSÉGEKNEK, DE A KÖZÖSSÉGEK NEM JOGALANYOK, KOLLEKTÍV JOGOKKAL NEM RENDELKEZNEK!

A szilárd demokráciával és jogállamisággal jellemezhető országok túlnyomó többségében a nemzeti kisebbségek a jövevények, bevándorlók, vendégmunkások „idegen csoportosulásai“. Ám, amikor például a hollandiai politológusra rákérdezzük: kik a frizek?, a válasz gyors és határozott: - ŐSHONOS KÖZÖSSÉG! TEHÁT NEM „NEMZETI KISEBBSÉG“!

Azokban az államokban, ahol őshonos nemzeti közösségek élnek, mint például Olaszországban, Spanyolországban, Franciaországban, Németországban, Dániában, Belgiumban, (Svájcot nem is említve!) ezen kollektivitások és tagjaik a nemzeti önazonosság védelmére és gyakorlására kollektív jogokkal rendelkeznek, közösségi önkormányzással élhetnek!

Ki AZ ERDÉLYI MAGYARSÁG? 1918 decemberében „együttélő nép“, 1945-1989 között „nemzetiség“, 1990-1995 között közképviselője által is elfogadottan – „nemzeti kisebbség“.

1995 ÓTA ÖNMINŐSÍTÉSE: „MAGYAR NEMZETI KÖZÖSSÉG“!

Az erdélyi (romániai) magyarság közképviselőjét és érdekvédelmét ellátó ROMÁNIAI MAGYAR DEMOKRATA SZÖVETSÉG PROGRAMJÁBAN A ROMÁNIAI MAGYARSÁG „ŐSHONOS MAGYAR NEMZETI KÖZÖSSÉG“, AMELY „NYELVE, ETNIKUMA, AZONOSSÁGTUDATA, KULTÚRÁJA ÉS HAGYOMÁNYA SZERINT, BELEÉRTVE A CSÁNGÓ-MAGYARSÁGOT IS, A MAGYAR NEMZET RÉSZÉ! S EHEZ SZERVESEN HOZZÁTARTOZIK: NEMZETI ÖNazonosságát megőrizve, szülőföldjén AKAR MEGMARADNI!

Lám, mennyire különbözik az őshonos autonóm nemzeti közösség társnemzeti mivolta a „nemzeti kisebbségi“ minősítést elfogadó, alárendeltségbe és kiszolgáltatottságba beleértődő kollektivitás helyzetétől.

A nemzetközi értékrendszerben is nagy mértékű a változás, hiszen a nemzeti kisebbségek védelméről szóló dokumentumok 1990-től egyre gyakrabban hangsúlyozzák, hogy adott régióban történelmi hagyományú közösségekről, azok tagjairól van szó, s az 1993/1201-es Európa Tanácsi Ajánlás magyarázó szövege pontosít: ezen közösségek *kollektív dimenziójú* jogairól rendelkeznek!

A Nemzeti Kisebbségek védelméről szóló Európai Keretegyezmény 47. szakaszának 1. bekezdése az egyenjogúságról, 2. bekezdése pedig a „*teljes és tényleges egyenlőségről*“, s ennek szavatolásáról szól, kijelentve, hogy a hozott intézkedések nem tekinthetők diszkriminációnak! Tehát a sajátos nemzeti önazonosságú közösség és tagjai, valamint a többségi nemzet és tagjai közötti teljes és tényleges egyenlőségről rendelkeznek, amelyet nem lehet „kisebbségi helyzetben“ megélni!

Nyelvi kisebbség tagjainak jogai leszűkülnek a nyelvhasználat néhány területére, leginkább az anyanyelv megtanulására, az anyanyelvű tájékoztatásra.

Etnikai kisebbséghez tartozók jogai tovább bővülnek az anyanyelvi kulturális rendezvényekre, a hagyományőrzésre.

Nemzeti kisebbséghez tartozók jogai kiterjednek, a fent említetteken kívül, az anyanyelvű oktatásra, a nemzeti kultúra elsajátítására és gyarapítására, kulturális intézmények létrehozására, a nemzeti hagyományok intézményes ápolására, a vallásgyakorlásra.

A nemzeti közösségnek, amely szülőföldjén őshonosként, a többi állampolgárral és közösséggel teljes és tényleges egyenlőségben, önazonosságát megőrizve akar élni és megmaradni, az egyéni jogok mellett a kollektív jogok gyakorlását lehetővé tevő alkotmányos és törvényes garanciákra van szüksége.

A NYELVI, ETNIKAI, NEMZETI KISEBBSÉGEK TAGJAINAK JOGVÉDELME NEM SZÜNTETI MEG A

PASSZÍV, VAGY A TÖBBÉ-KEVÉSBÉ ERŐSZAKOS ASSZIMILÁCIÓT, ILLETVE ANNAK VESZÉLYÉT.

A NEMZETI KÖZÖSSÉGEK AUTONÓMIÁJA VISZONT TÖRVÉNYES KERETEK KÖZEPETTE SZAVATOLJA TAGJAI SZABADON ÉS ÖNKÉNT VÁLLALT ÖNAZONOSSÁGÁNAK MEGŐRZÉSÉT, mert önálló, saját igazgatású intézményrendszerrel teremt lehetőséget a minden szinten, szakon és formában megszervezett anyanyelvű oktatásra, a teljes értékű anyanyelvhasználatra, a nemzeti kultúra elsajátítására, megőrzésére, fejlesztésére, a nemzetközi hagyományok ápolására és gyarapítására, vallása anyanyelvű gyakorlására. Európai demokratikus és jogállamok tapasztalatai bizonyítják: a közösségi autonómia a belső önrendelkezés érvényre juttatásának, a teljes és tényleges egyenlőség megélésének, a szülőföldön való megmaradásnak a záloga!

Az erdélyi (romániai) magyarság tehát nem jövevényekből, nem bevándorlókból, nem vendégmunkásokból álló idegenek csoportosulása, hanem szülőföldjén őshonos nemzeti közösség. Ezen önműnősítést kérjük tudomásul venni, s „nemzeti kisebbségnek“ bennünket ne tessék nevezni!

Rókusfalvy Pál
(Budapest)

MAGYAR KÜLDETÉS: A NEMZET MÚLTJA, JELENE ÉS JÖVŐJE

NINCSEN A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN, a világon olyan jelentéktelen magyar ember, akinek ne lenne olyan - bármilyen szerény - feladata, amit csak ő tud megoldani, s helyette más nem. Aki pedig ezt mélyről fakadóan érzi és tudja, an-nak küldetéstudata van.

Mi a küldetés, mi a küldetéstudat és mi ennek a funkciója az életünkben? Van-e és miben állt a mi sajátos magyar küldetésünk az elmúlt évezred folyamán és miben áll ma? Ebben a fejezetben ezeket a kérdéseket tárgyaljuk. A mondanivaló lényegét tézisekben foglaljuk.

1. TÉZIS

A KÜLDETÉSTUDAT ÉS A NEMZETSORS VÁLLALÁSA EGYMÁST ERŐSÍTŐ FOLYAMAT

A küldetés teljesítése egyszersmind a hazaszeretet útja is. Németh László egyszerű, világos és mindig konkrét eligazítást nyújtó meghatározása így szól: „*A hazaszeretet a nemzet sorsához méltó magatartás.*“

A SORSUNK – a helyzetünk az idő teljességében nézve, a történelmi múltunk és a jelenünk, valamint a ma már világosan látott, tervezett és építeni kezdett jövőnk.

Ma a legjobb akarattal is csak törekedni tudunk a hazaszeretetre, mivel a méltó magatartást máig akadályozza az évtizedek óta tartó TÖRTÉNELEMHAMISÍTÁS, amely-nek következtében a saját sorsunkat sem látjuk olyanak, amilyenek.

A történelemhamisítást közömbösíteni és reális történelemszemléletet kialakítani csak a nemzet előtt álló feladatot világosan megfogalmazó, tudatos, egész nemzetben való gondolkodással és erre irányuló cselekvési készenléttel lehet. Ehhez van szükség KÜLDETÉSTUDATRA, s ezt kell követelményként támasztani ahhoz, hogy egyáltalán a siker reményében elkezdhessük a TANÁRKÉPZÉS MEGÚJÍTÁSÁT. CSAK KÜLDETÉSTUDATTAL RENDELKEZŐ TANÁROK LESZNEK KÉPESEK A NEMZET SORSÁT VÁLLALÓ, AHHOZ MÉLTÓ MAGATARTÁST KIALAKÍTÓ IFJÚSÁG NEVELÉSÉRE. HA MEG AKARUNK MARADNI A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN, ENNÉL LEJJEBB NEM ADHATJUK.

A TÖRTÉNELEM AZ A TANTÁRGY, AMELYET EREDMÉNYESEN OKTATNI CSAK REÁLIS ÖNISMERTEN ALAPULÓ NEMZETI ÖNTUDATRA NEVELÉSSSEL EGYÜTT LEHET.

2. TÉZIS

A KÜLDETÉS ÉS A KÜLDETÉSTUDAT A TERMÉSZETI RENDEN ALAPULÓ ÉLETJELENSÉG

A KÜLDETÉS (misszió) – feladat: nálunk hatalmasabb erőttől kapott és az életünknek értelmet adó hosszútávú építő feladat. Ilyen küldetést teljesítettek, s teljesítenek ma is Jézus elhívott tanítványai. Ilyen küldetés forrása a magyarság számára a Pusztaszeren vér-

rel megpecsételt Szerződés. Kereszthalállal, vérrel megpecsételt, tehát ÉLETRE-HALÁLRA SZÓLÓ FELADAT.

Küldetéstudat: belső törvényként tudatosá váló, kényszerítő erejű készítés egy személyfeletti feladat vállalására és megoldására.

A küldetéstudat kényszerítő erejű, azaz uralkodik rajtunk, mivel lelkünk legősibb, legmélyebb rétegében, az ún. kollektív tudattalanban gyökerezik. Ebből ered a küldetést teljesítőknél alázatos és felelős szolgálatot teljesítő fölénye. Ez a fölény nem külső, hanem belső: a feladatvállalásban és teljesítésben másokénál nagyobb igényesség, szilárdság és áldozatvállalás.

A küldetéstudat eltérő világossággal és intenzitással, de MINDEN EGÉSZSÉGESEN ÉLŐ EMBERBEN működő természetes életjelenség, amely személyiségfejlődésünknek legmélyebb hajtóereje. A küldetéstudat a kiemelkedő és karizmatikus személyiségekben világosabb és erőteljesebb. Mindenkiiben azonban SAJÁT ÚTKÉNT, RENDELTETÉSKÉNT, BELSŐ TÖRVÉNYKÉNT TUDATOSUL úgy, hogy közben népünkkel, nemzetünkkel azonosulunk. Ahhoz, hogy mindezt jobban megértsük, emberségünk lényegét kell jobban ismernünk.

Az emberi lélek ismeretében a svájci pszichiáter és pszichológus, CARL GUSTAV JUNG hatolt a legmélyebre. Orvosi gyógyító tapasztalatai bizonyították számára, hogy az EMBER LELKI TERMÉSZETE VALÓSÁG, az élővilág sokmillió éves fejlődésének az eredménye. A LELKET, AZ EMBER ÉLŐ LÉNYEGÉT ő úgy szemléli, mint „*a Föld környezeti feltételeiből származó alkalmazkodási rendszert*“. Ezt a Föld és lélek című tanulmányában fejti ki (1927). Ahhoz, hogy a léleknek a Földtől való függőségi viszonyát helyesen értelmezzük, világosan kell látni, hogy a tudatos lelki jelenségeink az emberi filogenezisnek (törzsfelődésnek) csak késői termékei. EMBERSÉGÜNK LÉNYEGÉHEZ, LELKI TERMÉSZETÜNKHÖZ A TUDATTALAN IS HOZZÁTARTOZIK, SŐT AZ AZ ALAPJA. Tudattalan ősképeink, idegen szóval archetipusaink lelkünk tudatos részének a mélyben rejtett gyökerei, fundamentuma. Készenléti rendszerek ezek, ősi reakciók, alapvető, főként veszélyt jelentő élethelyzetekre, képek és emóciók egyszerre. Ösztönös ítéletek ezek, amelyek hatékony támaszai az ember alkalmazkodásának.

Az ősképek közül központi szerepe van az ISTENKÉPNEK, amely a személyiség magvában, mint elemi erejű tudattalan energiaközpont uralkodik bennünk, rajtunk. Tehát a tudatosuló lelki természetű ember nem „találhatott ki“ művi termékként semmit e tudattalan ősi erőkből, képekből, hiszen ezek MÁR ÉVMILLIÓKKAL ÖNTUDATOSODÁSA ELŐTT TERMÉSZETI FOLYAMATOKKÉNT működtek benne. Az istenkép természetű erő, amelyről azonban csak lelki működésünk közvetítésével szerezhetünk tudomást. Nem szükségszerűen tudatosul bennünk. Van, akinél ez soha nem nyilvánul meg, legfeljebb babonás félelmekben (l. ufo-hiedelmek). Van, akiben materialista nevelés fojtja ezt el és vannak, akiknek hívő élete gazdag gyümölcsöt terem. (Ugyanezt a Bibliában a magvető példázata szemlélteti.)

Amíg a küldetéstudatban a személyfeletti közösségi tartalom van a hangsúly, addig a RENDELTETÉSBEN a személyes elhivatottságon. Mindkettő irracionális tényező a személyiség fejlődésében, amely sorsszerűen, mint egy belső hang, erőteljesen arra ösztönzi az embert, hogy a saját útját, a saját törvényét kövesse. Jung A személyiséggé válásról szóló tanulmányában (1932) ezt írja: „*A valódi személyiségnek mindig megvan a rendeltetése és hisz benne, pisztisszel viseltetik iránta, akárcsak Isten iránt.*“ (A „pisztisz“ görög szó a magasabb rendű, az Istennel összekapcsoló hit jelölésére.)

Az ember erre a belső hangra vagy válaszol (cselekvéssel), vagy nem. A saját emberségemet azonban csak akkor tudom kibontakoztatni, ha tudatos etikai döntéssel SAJÁT UTAT választok. Ezt csak akkor tudom megtenni, ha ezt az utat tartom a legjobbnak és SAJÁT BELSŐ TÖRVÉNYEMKÉNT követem. Valójában minden ember szá-mára ez az egyéni személyiségfejlődés természetes útja, AZ INDIVIDUÁCIÓ: A KÖZÖSSÉGILEG ÉRTÉKES ÖNMEGVALÓSÍTÁS. „Az ember olyan mértékben hibázza el az életét, – figyelmeztet Jung –, amennyire hűtlen a saját törvényéhez, s így nem válik személyi-séggé“ (1932). A mai történelmi világhelyzetben ez AZ IGAZI VESZÉLY: az emberiség jelentős hányada – s a meghatározó hatalmi körökben is – ELHIBÁZOTT ÉLETŰ EMBER.

3. TÉZIS

A MAGYAR KÜLDETÉS – MEGŐRZÉS ÉS GYARAPÍTÁS;
MAGYAR SORSALAKÍTÁS A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

Van-e egyáltalán ilyen küldetésünk? Van. Nem mi tűztük ki magunknak, hanem beleszülettünk. Nyomait a magyar mitológiából és őstörténetből évezredekre visszavezethetjük. Vegyük azonban most csak a Honfoglalástól számított 1100 évünk történelmét.

A Kárpát-medencében élő magyarság küldetésstudatának legilletékesebb, s feltehetően első írásos nyoma és forrása „SZENT ISTVÁN KIRÁLY INTELMEI IMRE HERCEGHEZ“. Valamennyi intelme – egyértelműen utalva Magyarország geopolitikai helyzetére – fiának, illetve őt követő királyutódainak egyet céloz: „*megtartani királyságodat e tájon,*“ kettős egységben nagyobbítani egyházat, országot. Kereszténység és magyarság, elválhatatlan egységben van. A „*vendégek befogadása és gyámolítása*“ is része történelmi küldetésünknek, – AMENNYIBEN ÉRTÉKET HOZNAK. Figyeljünk a megfogalmazásra: „*Mert amiként különb-különb tájakról és tartományokból jönnek a vendégek, úgy különb-különb nyelvet és szokást, különb-különb példát és fegyvert hoznak, s mindez az országot díszíti, az udvar fényét emeli, s a külföldieket a pöffeszkedéstől elrettenti.*“ SZENT ISTVÁN TEHÁT KÜLÖNSÉGET TESZ AZ ORSZÁGOT SAJÁTOS ÉRTÉKKEL GYARAPÍTÓ VENDÉG ÉS ÉRTÉKTELEN ÚRHATNÁM KÜLFÖLDI KÖZÖTT. Mindkettőt ugyanazon mérce szerint értékeli: hozzájárul-e az ország gyarapításához vagy sem. A helyes magatartás: az előzőket „*jóakarattal gyámoltsad és becsben tartsad, hogy nálad szívesebben tartózkodjanak, mintsem másutt lakjanak,*“ az utóbbiakat pedig „*a pöffeszkedéstől elrettenteni*“ szükséges.

„*Naponta nagyobbítsd országodat,*“ – szól a nemzedékeken átívelő intelem –, mivel a „*fiak kövessék az előzőket*“. Nem gondolkodás nélkül, mégis határozottan: „*Az én szokásaimat pedig, amelyekről látod, hogy a királyi méltósággal összeférnek, a két-kedés minden béklyója nélkül kövessed. Mert nehéz lesz megtartani e tájon királyságodat, ha szokásban nem utánszod a korábban királykodó királyokat. Mely görög kormányozta a latinokat görög módra, avagy mely latin kormányozta a görögöket latin módra? Semelyik.*“ Tehát a nemzet emelkedését és egyszersmind hatékony külpolitikát eredményező példakövetés – még ma is, az európai unió csatlakozás idején is – csak egyféle lehet: A MAGYART MAGYAR MÓDRÁ KELL KORMÁNYOZNI. (A „latin“ vagy „görög“, az idegen módi, az igazi kormányzástól természetidegen, tehát káros.)

A magyar, nemzeti küldetésstudat valóságos és természetes hatóerőként az elmúlt évezredben – olykor búvópatakként, de – mindvégig munkálkodott, s munkálkodik ma is, s

nemcsak királyokban vagy vezető államférfiakban, hanem egyszerűbb, „megjelölt” emberekben, költőkben, alkotó művészekben, tudósokban, s az Isten szolgálóiban. Az értelmiség küldetése az elmúlt évszázadokban vörös fonalként húzódott végig pl. a magyar irodalmon. A török idők lantosai, Zrínyi Miklós TÖRÖK ÁFIUMA, a 19. század költészete (Kölcsey Ferenc, Vörösmarty Mihály, Arany János, Vajda János stb.), s az elmúlt században Ady Endre, Babits Mihály, Illyés Gyula, Reményik Sándor, Dsida Jenő, s még hontalanságában is Wass Albert, hogy csak néhányat említsünk.

A belső megszólítottásban pedig még az is mindegy volt, milyen származású, eredetileg mely nép fia az illető. A horvát Subics nemzetségből származó Zrínyiék Miklós fia életével példázza a figyelmeztető kiáltást: „*Ne bántsd a magyart!*” Petrovics – Petőfi Sándor 1848 márciusának idusán Nemzeti dalban szólítja fel népet: „*Talpra magyar!*”

Ha történelmünket az idő teljességében tekintjük, azt látjuk, hogy A NEMZET CÉLJA VÁLTOZATLAN, CSAK A FELADATAI VÁLTOZNAK A NEMZET SORSÁTÓL FÜGGŐEN. A második világháború küszöbén, 1939-ben Babits Mihály ezt írta: „*Nemzet vagyunk, a szó régi, szellemi, jogi erkölcsi értelmében: nem pedig faj a tülekedő fajok között, se nem valami nyomorult, kicsiny erőlködés a nagy erők félelmetes csataterén. Csak nem akarunk ilyenné válni? Meg kell maradnunk nemzetnek, léleknek, szabadnak, nemesnek, alkotónak, keleti nyugalomban, mely mindenkivel dacol, szellemi erőben, mely senkinél sem érzi hátrább magát. Nem átváltozásra, magunkból való kikelésre van szükségünk. Inkább magunkhoz való visszatérésre. Magunkba szállásra.*” Három évvel később MÁRAI SÁNDOR a Röpirat a nemzetnevelés ügyében című hosszabb lélegzetű tanulmányában a következőket hangsúlyozza: „*A magyarság nemcsak a történelmi mult jogain él itt és követel önálló, független állami létezését az európai erők összjátékán belül, hanem hivatása van. A magyarság jelenti Délkelet-Európában azt a kiegyensúlyozó erőt, amelynek hasznos és üdvös kihatásairól semmiféle új európai hatalmi konstelláció nem mondhat le. A magyarság létezéséhez való jogának legfőbb bizonyítéka a magyar alkotmány sérthetetlensége, a Szent István-i államszeme töretlensége és a magyar nyelv.*” S ezzel elérkeztünk a jelenbe és a jövő építéséhez.

4. TÉZIS

AZ ALAPFELADATUNK – EGY ÚJ, SZELLEMI HONFOGLALÁS

Az alapfeladat azért is nagyon nehéz, mert párhuzamosan egyszerre kell a nemzetnek talpraállni és emelkedni.

A talpraállás legfontosabb feltétele: a több, mint másfél évszázados történelemhamisítással is elorszavított nemzeti öntudatunk újraélesztése, helyreállítása. Makkai Sándor református püspök 1937-ben írt figyelmeztetése – sajnos – ma időszerűbb mint valaha: „*Vége van annak a nemzetnek, amelyik lemondott a saját nagyságának igényléséről. Csakhogy a nagyságnak nem csupán külső jelei, lehetőségei vannak, hanem belsők is. Mikor egy nemzet politikailag és anyagilag sorsának mélypontjára érkezik, akkor nyílik meg előtte a nagyság másik útja. Nemzetiünk érkezett ebbe a mélységbe és jaj volna neki, ha öntudatosan meg nem látná, hogy mai helyzetében a nagyság belső és felfelé vezető útja nyílt meg, amely számára az egyetlen: szellemiségének megtalálása és kifejtése a nemzeti műveltség értékeiben, amelyek minden egyéb valóságnak megteremtői is lehetnek és lesznek számára.*” (Kiemelés tőlem, R.P.)

FEL KELL DOLGOZNI ÉS MEG KELL GYÓGYÍTANI az utolsó ÉVSZÁZAD SEBEIT, köztük a legsúlyosabbat, Trianont is. Az értelmesen és érzelmileg is FELDOLGOZOTT SZENVEDÉS AD SZILÁRD TARTÁST az embernek.

Nézzünk körül a világban, a történelemben, s vegyünk példát más, hozzánk ha-sonlóan sokat szenvedett népről, a zsidóról. A 20. században őket több, mint egy évtizeden keresztül embertelen tömeggyilkosság irtotta. Ez a holokauszt fél évszázad után is fájdalmas mementó. Isten választott népe ennek megálljt tudott parancsolni és nemzetközi bíróság ítélkezett a gyilkosok felett. Ma külön pszichiátriai intézményekben gyógyítják a túlélők, s utódaik lelki sebeit. Ha Magyarországra, a Kárpát-medence magyarságának sorsára tekintük, akkor az elmúlt évszázad folyamatos em-berveszteségei (két világháború, tömegmészárlások, sortüzek, kitelepítések, kény-szermunkatáborok) több milliós nagyságrendükkel figyelmeztetnek: ez a nemzetközi összefonódásokkal végrehajtott népirtás, – ez is holokauszt. Ez a legkülönbözőbb eszközökkel ma is folytatódik. Elegendő, ha csupán az elmúlt évtizedekben megölt hét millió magyar életcsírára gondolunk. Elég volt! A nemzetközi fórumokat is felhasználva kell ennek megálljt parancsolni.

Minden nép Isten népe, s mindegyik annyira Isten választott népe – a magyar nép is! – amennyire megőrzött hitével és kultúrájával lehetővé teszi fiainak és leányai-nak, hogy meghallják s belső törvényként, küldetésként kövessék Isten hangját, s hirdessék az ő örömteli igazságát, az evangéliumot.

A magyar élni akarást kell a lelkekben újraéleszteni. Offenzív stratégiát kell követni az élet és a kultúra minden területére kiterjedő, következetesen kemény önvédelemmel együtt. Minden esetben és azonnal Kölcsey Ferenc intelme szerint kell cselekedni: „*Közdolgokban hallgatni, hol káros vélemény vagy tett nyilatkozik, hű polgárnak nem szabad.*“

Másfelől MINDEN ERŐVEL meg kell indítani MINDEN MAGYAR EGÉSZSÉGES EMBERRÉ VÁLÁSÁT ÉS SZEMÉLYES FEJLŐDÉSÉT. A nemzet többsége ma még nem hallja a belső hangot. Akik már hallják, akik „elhivatottak“ s hiteles emberek, azoknak kötelességük környezetükben hírül adni: VAN ÉRTELME AZ ÉLETÜNKNEK, mindenki CSAK MAGA ADHAT ÉRTELMET az életének azzal, hogy MÁSOKAT IS SEGÍTŐ ÉRTELMES FELADATOKAT TŰZ maga elé. A belülről fakadó szolgálat lelke még a feldolgozott szenvedésnél is hatalmasabb erő.

A küldetés, a saját út, a saját törvény lényegéből fakad, hogy a küldetés, az alapfeladat TELJESÍTÉSE elsősorban HŰSÉG KÉRDÉSE: hűség önmagunkhoz, a családunkhoz, a nemzetünkhöz, hitünkhöz. A hűség maga a ragaszkodó hit. Kifejező erejű magyar nyelvünkben a két szó töve közös, jelentése rokon: „*légy hív mindhalálig!*“ Hű, hív, hívő.

Gondolkodtunk-e már azon, hogy az utóbbi évtizedben miért vált olyan divatossá AZ IDENTITÁSTUDAT (AZONOSSÁGTUDAT) problémája, miért hivatkoznak úton-útfélen identitás-zavarra? A pszichológiában ezt a problémát már a 19. század végén világosan leírták, de igazában ilyen problémája egészen a második világháborúig csak keveseknek volt. Miért?

A tudományosan szépen hangzó identitástudat zavarára van egy egyszerű magyar szó: MEGHASONLÁS. A válasz tehát egyszerű. Az identitás-tudatzavar AZÉRT OLYAN GYAKORI, mert megfoghatott a hit, a hűség. Túl sokan meghasonlottak önmagukkal, mert TŰL SOKAN MEGTAGADTÁK HITÜKET, HAZÁJUKAT. Most pedig forgalmi dugó van a „damaszkuszi úton“. Mindezeknek mélyebb oka AZ ERKÖLCSI ÉRTÉK-REND SZÉTHUL-LÁSA, ami nem

csupán magyar probléma, még csak nem is európai, hanem világjelenség. Ezért a szellemi Honfoglalásnak – amely egyszersmind lelkileg egységes nemzetté válást is jelent – az első kulcsfeladata az értékrend helyreállítása. Ebből következik a többi feladat: az egészségügy és a köznevelés megújulása, a gazdasági élet regenerálása és a honvédelem újjászervezése. Mindezeket – terjedelemtörvények miatt – kifejtetni nem tudjuk, csak röviden összefoglaljuk.

Ez a kulcsfeladat–lelki feladat, belső lelki folyamat. Az az alapja, hogy az anyagi és az emberi (lelki) tényezők közötti kölcsönhatásban az utóbbi a meghatározó.

A történelmi tapasztalatok újra meg újra azt bizonyítják, hogy minden gazdasági nyomorúság, szenvedés valamilyen destruktív pszichológiai hatalom (szellemi áramlat, ideológia) előkészítésével zúdult az emberiségre s így ránk is. Ne tévesszen meg: az anyagi, önző materializmus is szellemi áramlat. Ugyanígy minden kedvező gazdasági fordulat, kedvező egészségügyi, kulturális, szociális változás kiinduló feltétele és alapja egy építőszándékú pszichológiai hatalom térnyerése. Mindent meg kell tenni tehát egy értéképítő, egészséges, tiszta emberi légkört sugárzó mentalitás, lelkiület és közvélemény kialakításáért és elterjesztéséért.

Ma a külső hatalommal és pénzzel természetellenesen kialakított és tetszőlegesen manipulált értékromboló közvéleménnyel szembeállni eleinte Dávid és Góliát harcával egyenlő. Egy nem hivatalos közvéleményt kell kialakítani. *“Az eszméknek ezzel a természetellenes elterjesztésével a természetest kell szembehelyezni, amely embertől emberig terjed és csak a gondolat igazságával és az igazságra való fogékonysággal számol”,* – írta már az első világháború idején Albert Schweitzer a KULTÚRA ÉS ETIKA című könyvében, majd így folytatta: *(Az embernek) „az öt százalékos módon hatalmában tartó túlszervezett kollektívákban kell ismét önálló személyiséggé válni és ezekre visz-szahatni. Ezek minden szervükkel arra fognak törekedni, hogy ők a személyiségnélküliség számukra tetsző állapotában tartsák. A személyiségtől azért félnek, mert a szellem és az igazság, amelyet ők némán szeretnének tudni, benne szólal meg.”*

a) *Az értékrend helyreállítása: a természet rendjének helyreállítása önmagamban.*

Mi az a probléma, amely EGYÉNI ÉS KÖZÖSSÉGI BAJAINK GYÖKERE és egyszersmind a MEGOLDÁS FORRÁSA, s ugyanakkor a megoldáshoz sem pénzre sem mások segítségére nincsen szükség, az KIZÁRÓLAG A MI HATALMUNKBAN ÁLL. Ez a probléma az értékrend, a bennünk működő belső irányító, az értékorientáció.

Minden igazi érték – ÉLETÉRTÉK. Valódiságának egyetlen ismérve: hatásával SEGÍTI-E AZ ÉLET, az élőlény (természet, növény, állat, ember, emberi közösség) LÉNYEGÉNEK KIBONTAKOZÁSÁT, vagy sem.

Természetes irányítónkat naponta meghamisítják. Úgy járunk, mint a Verne-re-gény tizenöt éves kapitánya: gonosz emberek eltájtolták az irányítónkat, s hajónkat vesztélyes vizekre, zátonyok felé irányítják. Évtizedek óta MESTERSÉGESEN GERJESZTETT TÁJÉKOZÓDÁSI ZAVARBAN ÉLÜNK, amelyet elsősorban a média tart fenn. AZ ALAPMÓD-SZER A GYŰLÖLETTŐL VEZÉRELT HAZUGSÁG, EGY TUDOMÁNYOSAN KIKISÉRLETEZETT KOMMUNIKÁCIÓS TECHNIKÁVAL. Ebben – többek között – a MANIPULÁCIÓ fontosabb eszközei: 1. hamis információ, 2. bizonytalan megállapítások, 3. suttogó propaganda (rágalmazás), 4. a kapcsolatépítés korlátozása és 5. az érzelmekre hatás. Az ilyen módszerek egyébként a terrorista diktatúra előkészítésére is alkalmasak.

Az értékrendet CSAK OFFENZÍV STRATÉGIÁVAL lehet helyreállítani. NEM A GYŰLÖLET ÉS A

HAZUGSÁG ELLEN KELL HARCOLNI, HANEM EGYSZERŰEN NORMÁLISAN ÉS EGÉSZSÉGESEN KELL ÉLNI. Ehhez először rendet kell tenni a fejünkben és a szívünkben. Újra meg kell tanulni ÖNÁLLÓAN ÉS EGÉSZ NEMZETBEN, 15 millió magyarban GONDOLKODNI. Újra vissza kell helyezni AZ ÉLETET AZ ÉRTÉKREND KÖZÉPPONTJÁBA. Az élet tiszteletévé nemesült, tudatosult élniakarás, ételszeretet, ez AZ ETIKÁNAK is természetes és legmélyebb alapja. Ez a napon-ta megküzdött KERESZTYÉN SZERETET ETIKÁJA. A SZERETET AZ EGYETLEN IGAZI EGYSÉGTEREMTŐ ERŐ.

Az értékrend helyreállítása AZ EGYES EMBEREKBE, a megújulásukkal, újjászületésükkel megy végbe. Ez nem tömegmozgalom, de ha megindult, tömegeket mozdíthat meg, lélektől-lélelig hatolva egy egész nemzetet.

Az értékrend csak az egészséges emberben áll helyre.

b) Egészségben és igazságban kell élnünk!

Ez az egészségügy és a köznevelés megújulásának az alapja. Mindkettő feltétele egy olyan EGÉSZSÉGES EMBERKÉP, amely a nemzeti egészségprogramnak és a nevelésnek is eszményképe lehet. Jelenleg ilyen hivatalos eszménykép nincs.

A magyar nyelv kifejező ereje egyértelműen utal arra, hogy az egészség lényegének megragadásánál az ember (tudatlan folyamatait, pl. ösztöneit is magában foglaló) egészéből kell kiindulni. AZ EGÉSZSÉG: AZ EMBER EGÉSZSÉGE, AZ EMBERSÉG TELJESSÉGE, SZÜNTELEN FEJLŐDÉSI FOLYAMAT, AZAZ TELJES ÉRTÉKŰ TESTI ÉS LELKI (EBBEN FOGLALTAN ERKÖLCSI) MŰKÖDŐKÉPESSÉG, ELLENÁLLÓ KÉPESSÉG, FEJLŐDŐKÉPES ÉLETVEZETÉS.

Az egészségre nevelésben, pontosabban az egész emberré nevelésben egy ilyen teljesebb egészség-betegség értelmezés jobban eligazít. Valójában ugyanis nemcsak az beteg, akinek tüszős mandulagyulladás van, vagy eltört a karja, nemcsak az üldöz-tetési téveszmétől szenvedő elmebeteg, hanem az erőtől duzzadó garázda, az érzelmileg kiégett gyilkos, az erkölcsileg sérült és nemtelen célokat szolgáló tudós, s az információtorzítással a társadalmat félrevezető újságíró is. Igazában az összefüggés megfordul: nem AZ egészséges, aki nem beteg, hanem AKI NEM EGÉSZSÉGES a szónak ebben a teljes értelmében, AZ MÁR BETEG ÉS GYÓGYÍTÓ FEJLESZTÉSRE SZORUL. EGÉSZ-SÉGRE NEVELNI tehát CSAK AZ IGAZSÁG LÉGKÖRÉBEN, valamint A SZABADSÁG ÉS A REND EGYENSÚLYÁBAN LEHETSÉGES. A szabadosság, a tévesen értelmezett liberalizmus szükségszerűen értéknihilizmushoz, beteges személyiség-torzuláshoz vezet.

c) A jövőt ma és az ifjúságban építjük.

Egy nemzet ereje ifjúsága erején fordul meg. Amit tehát IMRE SÁNDOR pedagógia professzor a nemzet erejéről ír, az az ifjúságra fokozottan érvényes, nevezetesen, hogy annyira erős, „*amilyen egészséges, amennyire tanult és amilyen becsületet.*“

Ahhoz azonban, hogy erősek legyünk, ahhoz egyáltalán LENNI kell! Sok egészséges GYERMEK kell, – már ma, hogy holnapra sok erős, tiszta forrásból táplált ifjú, leendő édesanya és édesapa nőjön fel és sok erős, megtartó NAGYCSALÁDOT alapítson!

Ennek a nemzetgyarapító feladatnak a teljesítése készíti elő, segíti a további kettőben a helytállást.

d) Vagyoni rendet kell teremteni!

Ez SZÉCHENYI ISTVÁN szerint a megelégedett emberi élet egyik fontos pillére. Ez minden magyar számára – saját munkával – elérhető állapot kell legyen. Bonyolult és KÉRLELHETETLEN SZÍVÓSSÁGOT IGÉNYLŐ FELADAT: A MAGYAR FÖLDTULAJDON védelme, valamint

a NEMZETI VAGYON gyarapítása és elherdálásának megakadályozása.

e) *Végül minden pillanatban gondoskodni kell a haza védelméről.*

Ezt nem csupán évezredes történelmi tapasztalataink indokolják. Minden egészségesebb fiatalembernek felkészülnie kell lennie erre a feladatra. Különböző módon nő hozzá a kiszolgáltatottságból és kiszolgáltatottságból a saját családi fészkek, az otthon, a saját ház védelméhez az, aki megelőzően nem járta végig annak a honvédelemnek az iskoláját, amelyik védőgyűrűjével az összes családi otthonnak sziklaszilárd biztonságot nyújt. Ehhez azonban a HONVÉDSÉG IS MEG KELL ÚJULJON: az élet-halál küzdelemben is a sziklaszilárd emberséget formáló NEMZETNEVELÉS MŰHELYÉVÉ KELL VÁLJON.

IRODALOM

- Babits Mihály (1939):* A magyar jellemről. In: Szekfű Gyula (szerk.) *Mi a magyar?* Magyar Szemle Társaság, Budapest
- Jung, C.G. (1927):* Seele und Erde. (Magyarul 1995-ben jelent meg a Kossuth Könyvkiadónál)
- Jung, C.G. (1932):* Vom Werden, der Persönlichkeit. (Magyarul megjelent *A személyiség kialakulása* címmel a *Mélységeink ösvényein* című tanulmánykötetben 1993-ban a Gondolat Kiadónál)
- Márai Sándor (1942):* Röpirat a nemzetnevelés ügyében. (Változatlan utánnyomásban 1993-ban Pozsonyban a Kalligram Könyvkiadónál)
- Nemeskürty István:* Bibliai örökség. A magyar küldetésstudat története. Szabad Tér Kiadó, 1991
- Rókusfalvy Pál:* Az ember, fejlődése és fejlesztése. Enciklopédia dióhéjban. Nemzeti Tankönyvkiadó, 2001
- Szekfű Gyula (1939) (szerk.):* *Mi a magyar?* Magyar Szemle Társaság kiadásában (reprint kiadásban ismét megjelent 1992-ben)
- Szent István király intelmei Imre herceghez. In: *Árpád-kori legendák és Intelmek.* Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1989, 54-61. old.

*„Mostanra kirajzolódik a lehetőség,
hogy egyetlen szerelmünket,
a magyarság igaz történelmét
meghalkothassuk.“*

Darai Lajos Mihály

... EZER OLDALRÓL

Henkey Gyula
(*Budapest*)

A MAGYAR NÉP ETNIKAI-EMBERTANI KÉPE

KRÓNIKÁINKBAN ÉS EGYES magyar népességeknél ma is kimutatható a hun-magyar rokonság tudata, de a Habsburgok el akarták szigetelni a magyarokat a török kapcsolatoktól és támogatták a finnugor származásunkat hirdető kutatókat. Kialakult 1920 és 1944 között egy kompromisszumos irányzat, amely mind a közép-ázsiai (törökös) mind a finnugor rokonság kutatását fontosnak tartotta, közülük főleg Németh Gyula, Gombocz Zoltán, Győrffy István, Zichy István, Bartucz Lajos, Ligeti Lajos, Vargyas Lajos, Lükő Gábor és Harmatta János képviselt nézetemhez közeli álláspontot. Bár korábban török katonai, kulturális és embertani túlsúlyt emlegettek, de jobbnak tartom a közép-ázsiai (törökös) megjelölést, mert a szkíták, szarmaták, szogdok feltehetően nem voltak török nyelvűek, viszont közép-ázsiai származásuk kétségtelen. 1949 után orosz-szovjet hatás eredményeként újra a finnugor irányzatnak volt meghatározó szerepe.

AZ ANTROPOLÓGIÁNAK ÁLTALAM KÖVETETT ÁGA AZ EMBERTANI VIZSGÁLATOK ADATAI ALAPJÁN ÍROTT TÖRTÉNELEM. Egyes népek felcserélték nyelvüket, műveltségüket, az embertani jellegek viszont a genetika szabályai szerint öröklődnek, AZ EMBERTAN TUDJA A LEGBIZTOSABB TÁMPONTOT NYÚJTANI AZ EGYES NÉPEK SZÁRMAZÁSÁRA NÉZVE. 1956 és 1997 között 35.104 felnőtt személyt vizsgáltam, akik közül 32.899 a MA-GYAR. A szlovákokat, horvátokat, bunyevácokat, sokácokat, németeket (svábokat) főleg azért vizsgáltam, hogy a magyaroknak velük való keveredésének kihatásai meg-állapíthatók legyenek, míg a bulgáriai tatárok felmérésére a közép-ázsiai embertani kapcsolatok tanulmányozása érdekében került sor. A kutató pontok kiválasztásakor ügyeltem arra, minden tájegység és minden MAGYAR csoport vizsgálatára sor kerüljön és a felmért népességek között ŐSLAKOS ÉS TELEPES EREDETŰEK EGYARÁNT LEGYENEK. Az állandóan feltöltődő lakosságú Budapesten és az ipari jellegű városokban nem lehetett szabályos etnikai vizsgálatot végezni. Veszprémben ugyan kezdeményeztem a felmérést, de azt a helyi szervezők nem tudták előkészíteni. A fentiek miatt vizsgálata-imra csak községekben és mezővárosokban (Kecskemét, Kalocsa, Kiskunhalas, Csongrád, Karcag, Kisujszállás, Túrkeve stb.) került sor.

A vizsgálatokat MARTIN MÓDSZERÉVEL végeztem, a szemszint a MARTIN-SCHULZ SZEMSZINTÁBLA, a hajszint a Fischer-Saller hajszintábla alapján rögzítettem. A főbb embertani jellegek elemzését és Hiernaux-féle számításokat a 24-60 évesek adatai alapján végeztem, a típusok megoszlásánál a 18-23 évesek és a 60 éven felüliek meghatározásait is figyelembe vettem.

A FŐBB EMBERTANI JELLEGEK ELEMZÉSE

Testmagasság

Az általam vizsgált magyar férfiak átlagos termete 170,0 cm (magas), a nőké 157,87 cm, nagyközepes. (Magas a termet a férfiaknál 170, a nőknél 159 cm-től kezdve.) Mivel Magyarországon a sorozottaknál az 1937-ben születettektől kezdve az átlag minden évben

0,4 cm-el emelkedik, azt a vizsgálat időpontja is befolyásolja. Az 1990 és 1997 között általam felmért magyar férfiak átlagos termete 172,24 cm, a nőké 160,15 cm. Az egyes csoportok közül a legmagasabbak a felvidéki magyarok, az átlag férfiaknál 174,29 cm, a nőknél 161,22 cm, de ez részben azzal is összefüggésben van, hogy őket 1991 és 1997 között vizsgáltam.

Fejjelző

*24-60 éves magyarok méreteinek és jelzőinek statisztikai paraméterei
(Henkey vizsgálatok 1997. március 31-ig)*

Jelleg (Martin no.)	férfiak (n=14,282)		nők (n=14,602)	
	\bar{x}	s^2	\bar{x}	s^2
<i>Testmagasság (1)</i>	170,00	42,51	157,87	35,61
<i>Fejbossz (1)</i>	188,22	36,19	179,32	29,50
<i>Fejszélesség (3)</i>	160,32	29,49	154,05	24,28
<i>Homlokszélesség (4)</i>	113,35	19,71	109,93	16,19
<i>Jároműszélesség (6)</i>	146,30	31,09	139,32	26,26
<i>Morfológiai arcmagasság (18)</i>	121,26	39,38	111,39	30,87
<i>Állkapocsszögletisélesség (8)</i>	112,97	32,46	105,89	24,46
<i>Orrmagasság (21)</i>	53,69	11,83	49,78	9,00
<i>Orrszélesség (13)</i>	36,00	5,73	32,78	4,07
<i>Fejjelző (3:1)</i>	85,22	10,66	85,95	9,57
<i>Arcjelző (18:6)</i>	82,93	22,09	80,01	18,85
<i>Orrjelző (13:21)</i>	67,28	38,63	66,07	32,29

A magyarokra a jelentősen rövid fejjelző a jellemző (f. 85,22, n. 85,95). A legnagyobb mértékben rövid a palóc centrumbeliek (f. 86,27, n. 86,93), a legkevésbé rövid a székelyek (f. 83,32, n. 83,36) fejjelzője. (Rövid a fejjelző férfiaknál 81, nőknél 82-től.)

Arcjelző

A magyarok arcjelzője mindkét nemnél széles (f. 82,93, n. 80,01). Legszélesebb a nagykunok arcjelzője (f. 82,41, n. 79,06), a székelyeknél az átlag a közepes alsó határban van (f. 84,58, n. 81,58). Széles az arcjelző férfiaknál 84, nőknél 81 alatt.

Járomcsont alakja

A magyarok nagy többségénél a járomcsont előreálló (f. 66,6%, n. 69,2%). Ez az egyikeletű eredetű örökségünk, amely őslakos eredetű népeknél nagyobb arányban észlelhető. A magyar csoportok közül az előreálló forma gyakorisága a felvidéki őslakosoknál volt a legnagyobb arányban kimutatható (f. 82,7%, 86,2%).

Homlokprofil

A magyarok túlnyomó többségénél a homlok meredek (f. 88,0%, n. 94,2%). Ez a forma a magyar csoportok közül a székely férfiaknál (96,9%) és a felvidéki őslakos nőknél (99,2%) volt leggyakrabban észlelhető.

Orrprofil

E tekintetben a magyaroknál mindkét nemnél egyenes, konvex, konkáv az előfordulás sorrendje. Az egyenes orrhát a magyar átlaghoz (f. 46,1%, n. 50,4%) képest a legnagyobb arányban a palóc centrumbeli férfiaknál (56,3%) és a Duna-Tisza közti őslakos nőknél (55,1%) volt meghatározható. Kimutatható volt: a konvex forma gyakorisága az őslakos eredetű magyarok többségénél emelkedik, a konkáv pedig csökken, míg a telepességnél éppen fordított a helyzet.

Orrhát kiemelkedése

A magyarok nagy többségénél az orrház közepesen kiemelkedő (f. 73,6%, n. 87,5%), de férfiaknál az erősen kiemelkedő forma gyakorisága is eléggé jelentős, 22,5%. A magyar csoportok közül a közepesen kiemelkedő orrhát a palóc centrumbeli férfiaknál (84,4%) és a telepessé palóc nőknél (90,5%) volt észlelhető a legnagyobb arányban.

Tarkó profilja

A magyarok nagy többségénél a tarkó enyhén domború (f. 67,4%, n. 79,2%). A magyar csoportok közül e forma leggyakoribb a palóc centrumbeli férfiaknál (75,6%) és felvidéki őslakos nőknél (84,7%).

Szemszín

E tekintetben mindkét nemnél sötét, kevert (zöldes), világos az előfordulás sorrendje. A sötét szemszín a magyar átlaghoz (f. 43,5%, n. 49,8%) képest az őslakos eredetű magyar népségek többségénél, főleg a kun és a besenyő eredetűeknél emelkedik. A telepessé magyaroknál pont fordított a helyzet, a sötét szemszín aránya csökken, a világosaké pedig növekszik.

A HIERNAUX-FÉLE SZÁMÍTÁSOK EREDMÉNYEI

Ezen antropológiai-statisztikai számításokat 7 méret, 2 jelző és 7 kvalitatív jelleg alapján számítottam. 16 jelleg összehasonlítása esetén 625 az átlagos távolság. A magyar őslakos csoportok közül a közép-dunántúliak, a nyugat-dunántúliak és a tiszántúliak feltűnően közel állnak egymáshoz és a többi őslakos csoport nagyobb részéhez is, viszont a székelyek és a kiskunok térnek el e csoportok többségétől a legnagyobb mértékben. De még ezen utóbbi eltérések is kisebbek annál, mint a palócföldi szlovákok és a dél-somo-

gyi horvátok közötti távolság (Henkey, 1990). Tájégségi szinten az őslakos és telepes magyarok is igen közel állnak egymáshoz, legnagyobb mértékben a nyugat-dunántúli őslakos és a dunántúli telepes férfiak, valamint a palóc centrumbeli és a telepes palóc nők (Henkey, 1998b).

TÍPUSOK MEGOSZLÁSA

Az általam vizsgálat magyaroknál a közép-ázsiai (törökös) eredetű típusok (turánid),
24-60 éves magyarok kvalitatív jellegeinek megoszlása

Jelleg	forma	férfiak		nők	
		n	%	n	%
<i>Járomcsont alakja</i>	lekerekített	3659	25,7	3872	26,5
	előreálló	9501	66,6	10091	69,2
	előre keskenyedő	1098	7,7	627	4,3
<i>Homlokprofil</i>	előre domborodó	74	0,5	584	4,0
	meredek	12553	88,0	13720	94,2
	hátrahajló	1642	11,5	260	1,8
<i>Orrprofil</i>	konkáv	1526	10,7	3271	22,4
	egyenes	6589	46,1	7360	50,4
	konvex	6167	43,2	3966	27,2
<i>Orrhát kiemelkedése*</i>	gyenge	125	0,9	443	3,1
	közepes	10169	73,6	12363	87,5
	erős	3515	25,5	1332	9,4
<i>Tarkó profilja</i>	erősen domború	1828	12,8	2756	18,9
	enyhén domború	9629	67,4	11563	79,2
	lapos	2821	19,8	279	1,9
<i>Szemszín**</i>	világos (1a-4a)	3647	25,5	2840	19,5
	kevert (4b-8,10)	4408	30,9	4487	30,7
	sötét (9, 11-16)	6207	43,5	7264	49,8
<i>Hajszín***</i>	vörös (I-VI)	40	0,3	43	0,3
	szőke (A-L)	119	0,8	147	1,0
	átmeneti (M-O)	171	1,2	259	1,8
	barna-fekete (P-Y)	13951	97,7	14151	96,9

* Az orrhát kiemelkedését 1959-ben két helységben nem vettem fel

** 17 férfinél és 9 nőnél heterochromia iridis (a két szem színe eltérő csoportba sorolható)

*** 1 férfi hajszín tekintetében albino

pamíri, kaszpi, mongolid) 46,8%-ban, a kaukázusi jellegegyüttesek (előázsiai, keleti dinaroid) 8,1%-ban, a régi szláv jellegegyüttesek (északi cromagnoid fele része és a keletbalti szláv jellegű formái) 2,1%-ban, a régi germán típusok (északi és cromagnoid fele része) 0,4%-ban voltak észlelhetők. (Az északi és a cromagnoid típusba soroltak felénél apai vagy anyai ágon német eredetű családnév volt kimutatható.) AZ ÓSLAKOS EREDETŰ NÉPESSÉGNÉL (20.619 fő, az általam vizsgáltak 62,7%-a) A MAGYAR ÁTLAGNÁL NAGYOBB ARÁNYBAN, 52,2%-BAN VOLTAK A KÖZÉP-ÁZSIAI EREDETŰ TÍPUSOK KIMUTATHATÓK, KÖZÜLÜK A LEGNAGYOBB MÉRTÉKBEN, 72,6%-BAN A KÁRPÁTALJAI ÉS 62,2%-BAN A FELVIDÉKI ÓSLAKOSOKNÁL. AZ ÓSLAKOS NÉPESSÉGNÉL a kaukázusi alakok 9,3%-ban, A FINNUGOR FORMÁK 3,8%-BAN – ezek közül az uráli típus csak 0,1%-ban – A RÉGI SZLÁV JELLEGEGYÜTTESÉK 1,1%-BAN VOLTAK MEGHATÁROZHATÓK. A finnugor formák nagy csökkenésének és a régi szláv jellegegyüttesek jelentéktelen előfordulásának valószínű főbb okai: 1. Míg a közép-ázsiai és a kaukázusi eredetű rétegek a besenyőkkel, kunokkal, jászokkal, volgai bolgár-törökökkel és Derbent környéki alánokkal az Árpád-korban utánpótlást kaptak (Rásonyi 1981, Szűcs 1987), finnugor eredetű nép már nem érkezett a Kárpát-medencébe. 2. A Kárpát-medence honfoglalás-kori szláv nyelvű népei Tretyakov (1953) szerint nem voltak tiszta sclávok, kialakulásukban jelentős szerepük volt a közép-ázsiai eredetű népeknek, elsősorban a (késő)avaroknak (Eisner 1933, Erdélyi 1986). 3. A Kniezsa-féle 15. századi néprajzi térkép szerint a Kárpát-medence északi folyóvölgyeiben, a Morva völgyében a Míava patakig, a Nyitra völgyében Oszlányig, a Turóc völgyében Ruttkáig, a Garam mentén Besztercebányáig, a keleti völgyekben Eperjesig és a Vihorlát hegységig magyarok vagy magyarok és sclávok vegyesen éltek, délen nemcsak a Bácskában és a Bánátban laktak magyarok, hanem a Szerémség északi felében és a Dráva-Száva köze észak-keleti részében is, észak-nyugati sávjában pedig magyarok és sclávok vegyesen laktak. Keleten nemcsak a Székelyföldön és a Partium sík- és dombvidéki részein, hanem az erdélyi medence északi és középső részében is nagyrészt magyarok, déli harmadában pedig szászok éltek (Szűcs 1982). 4. Minthogy a Kárpát-medence szláv nyelvű népeinek jelentős része embertani szempontból a magyarokhoz áll közel – leginkább a dél-somogyi horvátok – a velük való keveredés nem módosíthatta nagyobb mértékben a magyarság embertani képét, Kelemen (1968) pedig antropológiai-statisztikai számításokkal bebizonyította, hogy a vizsgált románok közül Klopotiva és Hangu lakosai állnak közel a magyarokhoz, akiknél több évszázados román-magyar együttélés és keveredés volt kimutatható.

Az előfordulás szempontjából első helyen álló TURANID TÍPUSON belül a Nagy-Magyar-Alföldi változat (3-5. kép) gyakorisága a legnagyobb, amelyre jelenleg a magas vagy nagyközepes termet, erős alkat, a fej nagy méretei mellett a rövid fejjelző, széles arcjelző, előreálló járomcsont, közepesen kiemelkedő, egyenes vagy enyhén konvex orrhát, sötét vagy zöldes szemszín és barna-fekete hajszín a jellemző. Eléggé gyakori az észak-kazakisztáni változat (1-2. kép) is, amelynek a termete kifejezetten magas, az alkat igen erős, a fej méretei még nagyobbak, mint az előbbi változatnál, az arc igen széles és a járomcsont is kissé erősebben előreálló. Az e típus erősebben mongoloid jellegű változatának előfordulása nem éri el az 1%-ot.

A TURANID TÍPUS Közép-Ázsiában és Dél-Szibériában a bronzkor óta őshonos, europoid jellegű andronovói típus és keletről érkező mongoloidok összeolvadásából jött létre úgy, hogy az andronovói volt az alapréteg és a mongoloid a másodlagos (Iszmagul, 1970).

Az K.r.e. 1. évezred közepétől kezdve a szakáknál (szkítáknál) már kis mértékű mongoloid keveredés volt kimutatható (Ginzburg, 1966) és bár a mongoloid jellegek Közép-Ázsiában fokozatosan erősödtek (főleg a 13-15. század között), de a turanid típus erősebben mongoloid jellegű változata csak a 13. századtól kezdve, a mongol korban került túlsúlyba Kazakisztán északkeleti részében és a középső sávban, a Selyem Út mentén, amikor mongol hódítók telepedtek az őslakosságra. Mert a nagyjából andronovói jellegű változat volt a turanid típus ősi formája, nem indokolt a volt orosz-szovjet antropológusok többsége által csak az erősebben mongoloid jellegű változatot turanidnak tekinteni, amelyet „dél-sibériai mongoloidnak“ is neveznek. A nagyjából europoid jellegű ÉSZAK-KAZAKISZTÁNI (korábban erősen andronovói jellegűnek neveztem) és a NAGY-MAGYAR-ALFÖLDI VÁLTOZAT a magyarokon kívül gyakori Észak- és Dél-Kazakisztánban, Észak-Üzbegisztánban, a bulgáriai tatároknál, az osztékoknál, a csuvasoknál, a cseremiszeknél, de jelentős számban volt meghatározható a hazai dél-somogyi horvátoknál, Baja környéki bu-nyevácoknál, sokácoknál, valamint a palócföldi szlovákoknál is. Bár Bartucz (1938) még úgy vélte, az Alföldi (Nagy-Magyar-Alföldi) változat kifejezetten a magyarsághoz kötődik, de gyakori a közép-ázsiai rétegünkkel rokon népeknél, illetve azoknál, amelyekkel a magyarok vagy a rokon népek érintkeztek. A TURANID TÍPUS A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN ÁLTALÁBAN AZ ÓSLAKOS MAGYAR NÉPESSÉGEKNÉL VOLT AZ ÁTLAGNÁL (31,4%) NAGYOBB ARÁNYBAN MEGHATÁROZHATÓ, ezeken belül a besenyő és a kun eredetűeknél is. A magyar csoportok közül EZ A TÍPUS A KÁRPÁTALJAI (46,2%) ÉS A DÉL-SZLOVÁKIAI (43,0%) MAGYAR ÓSLAKOS NÉPESSÉGEKNÉL VOLT A LEGNAGYOBB MÉRTÉKBEN MEGHATÁROZHATÓ.

A PAMIRI TÍPUS jellegzetes formájára (7. kép) jelenleg a nagyközepes, vagy magas termet, karcsú alkat, a fej kis méretei mellett rövid fejjelző, közepes vagy keskeny arcjelző, lekerekített járomcsont, a közepesnél erősebben kiemelkedő, konvex vagy egyenes orrhát, sötét vagy zöldes szemszín és barna-fekete hajszín a jellemző. A magyaroknál lényegesen gyakoribb a PAMIRO-TURANID ÁTMENETI ALAK (6. kép), amely-nél a termet kissé magasabb, a fej méretei nagyobbak, az arc szélesebb és a járom-csont előreálló. Az őslakos eredetű magyar népeknél lényegesen gyakoribb e típus, mint a telepeseknél. A pamiri típusban soroltak a magyar csoportok közül a kárpát-aljai (24,8%) és a nyugat-dunántúli (20,4%) őslakosoknál (Henkey, 1993) észlelhető a legnagyobb arányban. A pamiri típus Közép-Ázsia délkeleti részében alakult ki az andronovói típus „finomodásából“, egy (keleti) mediterrán változat rövidfejűvé válásából és e két új forma keveredéséből (Ginzburg, 1966). Külföldön jelenleg a tadzsikoknál és a déli üzbégeknek a leggyakoribb, de jelentős mértékben kimutatható a bulgáriai tatároknál és a kaukázusi osztékoknál is.

Az 5,8%-ban meghatározott DINÁRI-KELETI DINAROID TÍPUSON belül 3,1% áll közel a balkáni dinárihoz (8. kép) és 2,7% a keleti dinaroidhoz (9. kép), amely utóbbit a grúz antropológusok kaukázusi változatnak nevezik (Natisvhili-Abdushelishvili, 1960). Mindkét változatra a magas termet, rövid fejjelző, magas arc, erősen kiemelkedő, konvex orrhát, barna-fekete hajszín és többnyire sötét vagy zöldes szemszín a jellemző, de a keleti dinaroidok fejének méretei nagyobbak, az arc szélesebb, kevésbé magas és a járomcsont előreálló, míg a balkáninál előre keskenyedő. A KELETI DINAROID VÁLTOZAT ÓSLAKOS EREDETŰ MAGYAR NÉPESSÉGNÉL EMELKEDIK, FŐLEG A JÁSZOK-NÁL, A NYUGAT-DUNÁNTÚLON, DÉL-SZLOVÁKIÁBAN ÉS A SZÉKELYEKNÉL, MÍG A BALKÁNI FŐ-LEG HORVÁTOKKAL ÉS BUNYEVÁCOKKAL VALÓ KEVEREDÉS ESETÉN NÖVEKSZIK JELENTŐSEBBEN. Ha azonban a balkáni dinári

turaniddal, pamirival, előázsiaival vagy ezek kombinációjával keveredik, a keleti dinaroidhoz hasonló jellegegyüttes jöhet létre. A mindkét változathoz kötődő egyéneket egyenlő arányban osztottam meg. Mert a keleti dinaroid változatot nagyobb számban csak 1970-től kezdve határoztam meg, a vitás formák 1956 és 1969 között a Duna-Tisza közén kissé nagyobb arányban kerültek a balkáni dinári változatba. A kaukázusi népekre és az oszmán-törökökre vonatkozó adatokat és fotókat is figyelembe véve úgy látom, A KELETI DINAROID VÁLTOZAT A PAMIRI, TURANID ÉS ELŐÁZSIAI TÍPUS KEVEREDÉSÉBŐL ALAKULHATOTT KI AZ ÉSZAK-KAUKÁZUS KÖZÉPSŐ ÉS GRÚZIA ÉSZAKKELETI RÉSZÉBEN.

Az ELŐÁZSIAI TÍPUSRA (10. kép) jellemző embertani jelek: a közepes termet, szikár alkat, a fej kis méretei mellett rövid fejjelző, keskeny arcjelző, előre keske-nyedő járomcsont, hátrahajló homlok, igen erősen kiemelkedő, konvex orrhát, sötét vagy zöldes szemszín, és barna-fekete hajszín. A MAGYAROK KÖZÖTT A KISKUNOKNÁL ÉSZLELHETŐ A LEGNAGYOBB ARÁNYBAN, az 5,3%-os magyar átlaggal szemben 14,1%-ban, gyakorisága a Baja környéki SOKÁCOKNÁL (15,2%!) ÉS BUNYEVÁCOKNÁL (11,3%) IS IGEN JELENTŐS. Külföldön az örményeknél, Törökország középső és keleti részében, Szíriában és Dagesztánban a leggyakoribb (Bartucz, 1938).

A KELETBALTI TÍPUS klasszikus változatára (11. kép) a közepes termet, zömök alkat, rövid fejjelző, széles, alacsony arc mellett széles arcjelző, a közepesnél gyengébben kiemelkedő, konkáv orrhát, világos szemszín és sötétszőkének nevezett átmeneti hajszín (M-0) a jellemző, de az e típusban sorolt magyarok nagy többségénél a haj barna-sötétbarna. A KELETBALTI TÍPUS LÉNYEGESEN GYAKORIBB A TELEPES, MINT AZ ÓSLAKOS EREDETŰ MAGYAR NÉPESSÉGEKNÉL. ELŐFORDULÁSA FŐLEG AZON ÉSZAK FELŐL ÚJRATELEPÜLT HELYSÉGEKBE JELENTŐS, AMELYEKNÉL 10%-NÁL NAGYOBB ARÁNYBAN MUTATHATÓK KI SZLOVÁK EREDETŰ CSALÁDNEVEK. ÓSLAKOS EREDETŰ MAGYAR NÉPESSÉGEKNÉL A KLASSZIKUS KELETBALTI VÁLTOZAT ALIG VOLT MEGHATÁROZHATÓ, lényegesen gyakoribb volt náluk a keletbalti +turanid kevert forma. A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN A LEGNAGYOBB MÉRTÉKBEN, 14,5%-BAN A PALÓCFÖLDI SZLOVÁKOKNÁL VOLT KIMUTATHATÓ. A keletbalti típus külföldön a legnagyobb arányban a zürjéneknél, a fehér oroszoknál, a Novgorod környéki oroszoknál, Lengyelország északkeleti részében, valamint Finnország, Észtország és Lettország keleti felében észlelhető.

A magyaroknál a KELETI MEDITERRÁN TÍPUSNAK három változata, a kaszpi (2,5%), a pontusi (1,0%) és az iráni (0,6%) volt meghatározható. A közülük leggyakoribb kaszpi változatra (12. kép) a magas, vagy nagyközepes termet, a fej nagy méretei mellett közepes vagy hosszú fejjelző, közepes vagy keskeny arcjelző, a közepesnél erősebben kiemelkedő, konvex vagy egyenes orrház, erősen domború tarkó és magyar viszonylatban legsötétebb, enyhén barnás bőrszín, sötétbarna szemszín és fekete vagy mély sötétbarna hajszín a jellemző. A SZÉKELYEKNÉL, KUNOKNÁL ÉS BESENYŐ EREDETŰ NÉPESSÉGEKNÉL VOLT A MAGYAR ÁTLAGNÁL NAGYOBB ARÁNYBAN KIMUTATHATÓ, külföldön leginkább a türkménekre jellemző. AZ E VÁLTOZATBA SOROLT MAGYAROKNÁL IGEN GYAKORI A KASZPI +TURANID KEVERT FORMA.

A magyaroknál 3%-nál kisebb mértékben előforduló típusok sorrendje: alpi, lapponoid, mongoloid, gracilis mediterrán, északi, cromagnoid, atlanto-mediterrán, uráli. ELGONDOLKOZTATÓ, HOGY A VOGULOKRA, OSZTJÁKOKRA – AZ ÚGYNEVEZETT UGOROKRA – JELLEMZŐ URÁLI TÍPUS A MAGYAROKNÁL CSAK 0,1%-BAN VOLT MEGHATÁROZHATÓ.

ETNOGENETIKAI ÖSSZEFÜGGÉSEK

A MAI MAGYAROKNÁL LEGGYAKORIBB KÉT TÍPUS, A TURANID ÉS A PAMIRI A HONFOGLALÓ MAGYAROKNÁL IS AZ ELSŐ KÉT HELYEN VOLT (LIPTÁK, 1958) ÉS A KÖZÉP-ÁZSIAI (TÖRÖKÖS) RÉTEGHEZ KAPCSOLÓDIK. A KÖZÉP-ÁZSIAI EREDETŰ TÍPUSOK (TURANID, PAMIRI, KASZPI, MONGOLOID) 46,8%-BAN, A KAUKÁZUSHOZ KAPCSOLÓDÓ JELLEGEGYÜTTESÉK (ELŐÁZSIAI, KELET DINAROID) 8,1%-BAN, A FINNUGOR FORMÁK (URÁLI, LAPPONOID ÉS A KELETBALTÍ RÉGI FINNUGOR ALAKJAI) 4,6%-BAN, A RÉGI SZLÁV JELLEGEGYÜTTESÉK (ÉSZAKI ÉS CROMAGNOID FELE RÉSZE ÉS A KELETBALTÍ RÉGI SZLÁV FORMÁI) 2,1%-BAN, A RÉGI GERMÁN TÍPUSOK (ÉSZAKI ÉS CROMAGNOID FELE RÉSZE) 0,4%-BAN MUTATHATÓK KI. (AZ ÉSZAKI ÉS CROMAGNOID TÍPUSBA

Típusok megoszlása a felvidékieknél, a székelyeknél és az összes magyarnál %-ban

Típus	felvidékiek	székelyek	magyarok összesen
<i>Turanid</i>	43,0	34,3	31,4
<i>Pamiri</i>	17,8	16,3	12,0
<i>Dinári, keleti dinaroid</i>	7,0	6,6	5,8
<i>Előázsiai</i>	1,9	1,5	5,3
<i>Keletbalti</i>	3,3	2,5	4,5
<i>Keleti mediterrán (kaszpi, pontusi, iráni)</i>	4,9	12,6	4,1
<i>Alpi</i>	2,0	2,5	2,5
<i>Lapponoid</i>	1,1	1,5	1,7
<i>Mongoloid</i>	0,9	1,4	0,9
<i>Gracilis mediterrán</i>	0,4	0,7	0,8
<i>Északi</i>	0,0	0,3	0,4
<i>Cromagnoid</i>	0,0	0,0	0,4
<i>Atlanto-mediterrán</i>	0,0	0,3	0,1
<i>Uráli</i>	0,0	0,2	0,1
<i>Meghatározhatatlan (x)</i>	17,6	19,2	30,0
<i>Vizsgáltak száma (Henkey 1997.03.31.)</i>	2185	594	32899

SOROLT MAGYAROK FELÉNÉL APAI VAGY ANYAI ÁGON NÉMET EREDETŰ CSALÁDNÉV VOLT KIMUTATHATÓ.) AZ ŐSLAKOS EREDETŰ MAGYAR NÉPESSÉGNÉL A KÖZÉP-ÁZSIAI SZÁRMAZÁSI TÍPUSOK TÚLSÚLYA MÉG NAGYOBB MÉRTÉKŰ, EZEK EGYÜTT A KÁRPÁTALJAI (72,6%) ÉS A DÉL-SZLOVÁKIAI (62,2%) MAGYAR ŐSLAKOSOKNÁL VOLTAK A LEGNAGYOBB ARÁNYBAN MEGHATÁROZHATÓK (HENKEY, 2002).

A közép-ázsiai eredetű típusok nagy gyakoriságának, a finnugor formák kis arányának és a régi szláv jellegegyüttesek jelentéktelen előfordulásának főbb okai a falusi és mezővárosi magyaroknál:

1. A későavarnak is nevezett avar-kori onogurok László Gyula (1982) szerint jelentős számban éltek meg a magyar honfoglalást és összeolvadva a honfoglalókkal a magyar

- nép egyik fő összetevőjévé váltak. Az új régészeti ásatások eredményei szerint a későavarak továbbélése a Tiszántúlon volt a legnagyobb mértékű (Bakay, 1998).
2. Az Árpád-korban jelentős számban települtek a Kárpát-medencébe besenyők, úzok, kunok, jászok, volgai bolgár-törökök (böszörmények) és a kazáriai alánok, viszont a honfoglalás után már nem érkezett finnugor eredetű nép a történeti Magyarország területére.
 3. Tretyakov (1953) szerint a Kárpát-medence honfoglalás-kori szláv nyelvű népei nem voltak tiszta szlávok, kialakulásukban jelentős szerepük volt a közép-ázsiai eredetű népeknek, főleg a (késő)avaraknak (Eisner, 1933), ezért a velük való keveredés nem módosíthatta jelentősebben a magyarság embertani képét. Ezzel van összhangban, hogy Kočka (1965) lengyel antropológus 10-12. századi, szlo-váknak tarott koponyákon csak 32%-ban mutatta ki a régi szlávoknál és germánoknál gyakori északi és cromagnoid típust, de e két típus a szlovákoknál részben germán eredetre vezethető vissza, mert a gepidák egyes csoportjai beleolvadtak a szlovákok őseibe (Szűcs, 1982). A közép-ázsiai eredetű típusok együttes gyakorisága jelentős részben kötődik azokhoz a vidékekhez, amelyek elkerülték az osz-mán-török hódoltságot, vagy az csak 20-30 évig tartott (Dunántúl nyugati és középső része, Felvidék, Kárpátalja, Tiszántúl északi fele és a Székelyföld).

Valószínű, hogy egyes dunántúli ipari városok lakosai és főleg a budapestiek embertani képe a falusiakétól és a mezővárosiakétól eltérő, részben azért is, mert fővárosunk polgársága a török hódoltság után jelentős arányban volt német eredetű, akik a magyar köznemességben találták meg természetes szövetségeseiket és nyelvükben is magyarrá váltak (Hutterer, 1973). Budapest 19. század végi ipari fejlesztése során a volt Osztrál-Magyar Monarchia minden népéből érkeztek fővárosunkba szakmunkások és segédmunkások, ezen kívül szakmunkások és műszaki értelmiségiek több nyugati-európai országból, főleg Németországból. Mivel Budapest és az ipari centrumok lakossága a 20. század során is folyamatosan feltöltődött, azért az ő szá-bályos etnikai-embertani vizsgálatát csak igen gondos és szakszerű előkészítés után lehet elvégezni. Bár Veszprémben kezdeményeztem az etnikai-embertani vizsgálat előkészítését, a helyi szervezőknek nem sikerült elegendő számú olyan 24-60 éves férfit és nőt összeírni, akik ősei már a 18. század elején is veszprémi lakosok voltak. (A veszprémi szervezők nem óhajtották a vizsgálatba bevonni azokat, akik ősei között a környékbeli községekből beköltözöttek is voltak.)

A jelenlegi Dél-Szlovákia a Kárpát-medence azon vidékei közé tartozik, ahol igen sok honfoglaló magyar temetőt tártak fel, különösen a Dunántúl északra eső területen, Nagyszombat, Galgóc, Nyitra, Léva környékéig, valamint az Észak-Bodroghközben Királyhelmeck környékén (Nevizánszky, 1994), ami arra utal, hogy őseink nagy mértékben benépesítették ezeket a területeket. Adatok vannak arról is, hogy egyes avar csoportok a Felvidéken is megélték a magyar honfoglalást és védő gyűrűvel vették körül a Megyer törzs szállásait. A 12-15. században magyar földműves családok népesítették be az északi folyóvölgyeket, a Vágét Vágbesztercéig, a Nyitraét Oszlányig, a Turócét Ruttkáig, keleten Eperjesig és a Vihorlát hegységig (Szűcs, 1982). A szlovákok ősei, a Nyitra-szlávok jelentős része a magyarok elől a liptói medencébe húzódott vissza, míg másik részük a völgyek peremén maradván együtt élt a magyarokkal (Mályusz, 1922). Az Árpád-kor közepétől kezdve déli lengyelek húzódtak Árva megyébe és Szepes megye északi felébe, akik elszlávosodtak, de ez nem növelhette jelentősebben a szlovákok régi szláv embertani jellegét,

mert Dél-Lengyelországban a Katowice-Lubin vonaltól délre a lapponoid típus a túlnyomó (Bergman, 1978), amivel összhangban van, hogy László Gyula szerint a finnugorok már legalább 6000 éve ott élnek és akikre a sclávok csak rátelepedtek. Mivel az oszmán-törökök a magyarok lakta területek túlnyomó részét elfoglalták, sok magyar család a volt királyi Magyarország területére, sclávok lakta vidékekre menekült. Bár e menekült magyarok utódai nagyrészt visszatértek ősei lakóhelyére, viszont megtanulták az idegen nyelvet és e környezettől vagy a scláv papoktól másik nevet is kaphattak, vagy az eredeti nevet a magyarul nem tudók elírhatták. A Lőcse-Eperjes-Homonna vonaltól északra ruszinok is beolvadtak. Amennyiben a ruszinok ősei Ukrajna területéről érkeztek, fontos tudni, a déli, középső és keleti ukránok embertani szempontból jelentősen eltérnek az oroszoktól és a régi szláv jellegeket viszonylag leg-inkább megőrző fehéroroszoktól, ami kisebb mértékben vonatkozik a Lvov környé-kiekre, akiknél emelkedik a világos szem, szőke haj és a konkáv orrhát gyakorisága (Bunak, 1976). A 10. század utáni magyar, lengyel, ruszin beolvadáson kívül a Dél-Szepesség és a bányavárosok német lakosai is jelentős részben elszlávosodtak, ezért a 18-19. századi, szlováknak tartott telepések embertani képe nagyrészt attól függ, hogy azok mely vidékekről települtek át, ahol a 15. században magyarok, vagy ma-gyarok és szlávok vegyesen éltek (Szűcs, 1982).

KÁRPÁTALJA TERÜLETÉN NAGYDORONYBAN VIZSGÁLTAM MAGYAR ŐSLAKOSOKAT, AKIK-NÉL A KÖZÉP-ÁZSIAI EREDETŰ TÍPUSOK GYAKORISÁGA 72,6% ÉS E TEKINTETBEN A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN A SZATMÁR MEGYEI SZAMOSSZEG ÉS A NAGYKUNSAI KISUJSZÁLLÁS UTÁN A HARMADIK HELYEN ÁLLNAK. Fontos adat, hogy az oszmán-török hódoltság Kárpátalját nem érintette. Bár ruszinokat nem vizsgáltam, de Nyírvasváriba Báthory Zsófia, a földesúr telepített ruszinokat és AZ OTT VIZSGÁLT MAGYAROK KÖZÖTT 26%-BAN VOLTAK KIMUTATHATÓK RUSZIN EREDETŰ CSALÁDNEVEK, VISZONT A RÉGI SZLÁVOKNÁL GYAKORI JELLEGEGYŰTTESEK KÖZÜL EGYIK SEM VOLT NÁLUK MEGHATÁROZHATÓ.

A SZÉKELYEKNÉL is jelentősen emelkedik a közép-ázsiai eredetű típusok előfordulása (58,4%), viszont ezeken belül jelentősen növekszik a kelet mediterrán típus kaszpi változatának előfordulása, mely náluk e 2,5%-os magyar átlaggal szemben 6,3%-ban észlelhető, a háromszékieknél és a csikieknél nagyobb mértékben, mint az Udvarhely megyeieknél. VIZSGÁLATAIM EREDMÉNYEI SZERINT A TÜRKMÉNEKNÉL GYAKORI KASZPI VÁLTOZAT JELENTŐS MÉRTÉKBEN KÖTŐDIK A MAGYAROKNÁL A GYEPÜŐR EREDETŰ NÉPES-SÉGEKHEZ, AMI A SZÉKELYEKEN KÍVÜL A NYUGAT-DUNÁNTÚLON ÉS A CSALLÓKÖZBEN IS KIMUTATHATÓ VOLT. A SZÉKELYEK ÉS A RÁBAKŐZIEK EMBERTANI KÖZELSÉGE ANTROPOLÓGIAI-STATISZTIKAI SZÁMÍTÁSOKKAL IS BIZONYÍTHATÓ VOLT (Henkey, 1996), viszont a havasalföldi románok a székelyektől igen jelentősen eltérnek (Thoma-Henkey, 1998). A románok első állandó jellegű betelepülése Erdélybe, a Déli-Kárpátokba a 12. század végére tehető (Győrffy 1963). Bár a román hivatalos nézet szerint ők a dákok és rómaiak leszármazottai, viszont a dákok korszakból csak két jó megtartású felnőtt koponyát tártak fel, az egyik mediterrán, a másik túlnyomóan mediterrán jellegű (Necrasov, 1979). Két koponya vizsgálata alapján ugyan nem lehet egy nép származását mérlegelni, de figyelembe kell venni azt, hogy a dákok nagyrészt hamvasztással temetkeztek. Rásonyi (1981) szerint a románok őseit a besenyők és kunok telepítették Dél-Szerbiából a Dunántúl északra eső területre, hogy legyen szolgáló rétegük. A MAI ROMÁNOKNÁL NECRASOV (1979) SZERINT A DINÁRI, MEDITERRÁN ÉS ALPI TÍPUSOK KEVERT FORMÁI GYAKORIAK, de megjegyzi, a pontusi keleti medietán változatot is

a mediterránok közé sorolta. A TÖRTÉNETI ÉS EMBERTANI ADATOK TEHÁT ARRÁ UTALNAK, A ROMÁNOK ŐSEI A TRÁKOK VOLTAK, amit az is alátámaszt, hogy „arumunnak“ nevezett csoportjuk a két világháború között Dél-Szerbiában kimutatható volt. A románok ősei Erdélyben a 15. században nagyrészt csak a hegyvidékeken éltek, az „Erdélyi medence“ északi kétharmad része túlnyomóan magyar, déli egyharmad része nagyrészt német (szász) volt (Szűcs, 1982). A MAGYAROKTÓL EMBERTANI SZEMPONTBÓL LEGKEVÉSBÉ A MOLDAVI ROMÁNOK KÜLÖNBÖZNEK, AKIKBE BESENYŐK, KUNOK, TATÁROK (RÁSONYI, 1981), VALAMINT A CSÁNGÓ-MAGYAROK OLVADTAK BE.

Délen a 15. században nemcsak a Bácska és a Bánság volt színmagyar, hanem Sze-rém megye északi fele és Sclavónia északkeleti része is nyugat felé, Eszék-től 50 km-ig, majd ettől tovább nyugatra 70 km-re, mintegy Ferdinandovácig pedig vegyesen magyar-szláv (Szűcs, 1982). A Balkán félsziget nyugati részének őslakói az illirek voltak, akik a Száva folyó és az Adriai-tenger között éltek és akikre a 6. században a horvátok és a szlovének telepedtek. Rásonyi (1981) szerint a horvátok határőr szolgálatot teljesítettek az Avar Birodalom keretében és vezetőik avar származásúak voltak. 670 körül Dalmáciába Kuvrát onogur-bolgár kagán ötödik fia telepedett né-pével, amit az ott feltárt griffes-indás mellékletű temető is alátámasztanak (László, 1977), 803-ban pedig, amikor az u.n. Nagy Károly megdöntötte az Avar Birodalmat, egész avar törzsek menekültek a horvátok és szlovének közé (Erdélyi, 1986), ami újabb közép-ázsiai hatást eredményezhetett. Sclavónia területén a magyarok nagyrészt elszlávosodtak, csak négy Eszék környéki falu maradt meg magyarnak. A Škerlj (1938) által pannonidnak nevezett típus a turanid Nagy-Magyar-Alföldi változatához közeli. Az általam vizsgált dél-somogyi horvátoknál a turanid típus a leggyakoribb, jelentős náluk a pamiri előfordulása is (Henkey, 1998b) A KÖZÉP-ÁZSIAI EREDETŰ JELLEGEGYŰTTESEK EGYÜTT 56,2%-BAN MUTATHATÓK KI NÁLUK, A DUNÁNTŰLI MAGYAROKTÓL CSAK AZZAL TÉRNEK EL, HOGY A BALKÁNI DINÁRI VÁLTOZAT KISSÉ NAGYOBB ARÁNYBAN ÉSZLELHETŐ NÁLUK, VISZONT A RÉGI SZLÁV JELLEGEGYŰTTESEK A 2,1%-OS MAGYAR ÁTLAGOT SEM ÉRIK EL. Valószínűnek látszik, hogy a hazai szlovének (vendek) közel állnak a dél-somogyi horvátokhoz és a dunántúli magyarokhoz, de az apátistvánfalvai etnikai-embertani vizsgálathoz sem a helyi tanácstól, sem a Magyarországi Szlovének Szövetségétől nem kaptam segítséget. A volt Jugoszlávia területén Škerlj (1938) 49,7%-ban észlelte a balkáni dinári változatot a szávai és nór helyi formákkal együtt, de az adatokat nem nemzetenként, hanem dél (Dalmácia, Macedónia), középső sáv és észak (Dráva-Száva köze) megoszlásban adja meg, az illirekre és trákokra visszavezethető balkáni dinári változatot a legnagyobb arányban, 59,7%-ban a középső sávban mutatta ki, ahol a régi szlávok jellegegyüttese közül az északit 1,0%-ban határozta meg, a cromagnoidot pedig nem is említette. A balkáni dinári változatot Bartucz (1938) is az illirekkel és trákokkal hozta kapcsolatba.

A Dél-Bácska területén két magyar, egy bunyevác, egy sokác és egy szerb csoport vizsgálatát terveztem, Zombor város polgármestere 1970-ben a kutatás előkészítését, szállást és az utazásaimhoz gépkocsit ajánlott fel, de a szerb belügyminisztérium Zombor városának a vizsgálataimmal kapcsolatos felterjesztésére nem válaszolt. A szerbeknél is a balkáni dinári változat a leggyakoribb és a Kelet-Balkán őslakóira, a trákokra vezethető vissza (Bartucz, 1938). Magyaroknak szerbekkel való keveredése minimális volt, mert a szerbek görögkeleti vallásuk miatt katolikusokkal és protes-tánsokkal alig házasodtak. A

tévesen katolikus szerbeknek is nevezett BUNYEVÁCOKNÁL ÉS SOKÁCOKNÁL (ha csak szerb és horvát között lehetett választani, horvátnak vallották magukat) BALKÁNI DINÁRI, TURANID, ELŐÁZSIAI A FŐBB TÍPUSOK ELŐFORDULÁSI SORRENDJE. Az általam vizsgálat Baja környéki bunyevácok és sokácok főleg azzal térnek el a dél-somogyi horvátoktól, hogy náluk a Törökország középső és keleti részében gyakori előázsiai típus jelentős arányban észlelhető, ami összefüggésben lehet azzal, hogy a bunyevácok és a sokácok első csoportjai az oszmán-törökök jobbá-gyaiként érkeztek a Bácskába és a Dunántúl délkeleti részébe (Báldy, 1966-67).

A KÁRPÁT-MEDENCE NÉPEIVEL KAPCSOLATOS VIZSGÁLATAIM ÉS A TÁRSTUDOMÁNYOK ÚJ EREDMÉNYEINEK LÉNYEGE, HOGY A FALUSI ÉS MEZŐVÁROSI MAGYAROK, FŐLEG AZ ÓSLAKOS EREDETŰEK JÓL ŐRZIK A KÖZÉP-ÁZSIAI EREDETŰ EMBERTANI JELLEGEKET ÉS HAGYOMÁNYOKAT, A KAUKÁZUSI NÉPEKHEZ KAPCSOLÓDÓ TÍPUSOK ELŐFORDULÁSA IS ELÉGGE JELENTŐS, A FINNUGOR FORMÁK CSAK KIS MÉRTÉKBEN MUTATHATÓK KI, A RÉGI SZLÁV ÉS GERMÁN ALAKOK ARÁNYA PEDIG TELJESEN JELENTÉKTELEN. A KÁRPÁT-MEDENCE HONFOGLALÁS KORI SCLÁV NÉPEINEK KIALAKULÁSÁBAN JELENTŐS RÉSZŰK VOLT A KÖZÉP-ÁZSIAI EREDETŰ NÉPEKNEK ÉS A MAGYAR SZÓRVÁNYOK BEOLVADÁSÁNAK, EZÉRT AZ E NÉPEKKEL VALÓ KEVEREDÉS NEM MÓDOSÍTHATTA JELENTŐSEBBEN A MAGYARSÁG EMBERTANI KÉPÉT. FONTOS ADAT, HOGY ANTROPOLÓGIAI-STATISZTIKAI SZÁMÍTÁSOK SZERINT A PALÓCFÖLDI SZLOVÁKOK ÉS A DÉL-SOMOGYI HORVÁTOK NAGYOBB MÉRTÉKBEN KÜLÖNBÖZNEK EGYMÁSTÓL, MINT A MAGYAROKTÓL (Henkey, 1990). Egyes dunántúli ipari városok és főleg a budapestiek embertani képe részben eltér a falusi és a mezővárosi magyarokétól, de folyamatosan feltöltődő és cserélődő népességeknél szabályos etnikai-embertani felmérést előkészíteni nehéz. FALUSI ÉS MEZŐVÁROSI VIZSGÁLATAIM EREDMÉNYEIBŐL KIINDULVA, A KÖZÉP-ÁZSIAI EREDETŰ TÍPUSOK GYAKORISÁGA AZON TELEPES EREDETŰ MAGYAR NÉPESSÉGNÉL IS ALIG CSÖKKEN, AMELYNÉL JELENTŐS ARÁNYBAN VOLTAK KIMUTATHATÓK SZLOVÁK, HORVÁT, DALMÁT, RUSZIN EREDETŰ CSALÁDNEVEK, VISZONT A VOGULOKRA ÉS AZ OSZT-JÁKOKRA JELLEMZŐ URÁLI TÍPUS AZ ÓSLAKOS EREDETŰ MAGYAR NÉPESSÉGÉL IS ALIG KIMUTATHATÓ. A Habsburgok el akarták szigetelni a magyarokat a török kapcsolatoktól (Wellmann, 1982), támogatták a finnugor származáselméletet, amely a hun-magyar rokonságot mesének minősítette (Thury, 1896). A két világháború között olyan kompromisszumos nézet alakult ki, amely mind a közép-ázsiai, mind a finnugor rokon-sággal egyenlő súllyal kívánt foglalkozni, de 1949 után hatottak a magyar történelemtudományra azok az orosz-szovjet előítéletek, amelyek a szteppi török népek egyoldalú bírálatában nyilvánultak meg (Bartha, 1988). 1990 közepétől kezdve újra adva vannak a feltételek ahhoz, hogy egyenlő lehetőségek legyenek mind a közép-ázsiai (törökös), mind a finnugor rokonság kutatásához. A közép-ázsiai kapcsolatok túlsúlya leginkább az embertan (Henkey, 1993, 1998, 2001, 2002) és a régészet új eredményei alapján rajzolódik ki.

IRODALOM

- Bakay K.*: Őstörténetünk régészeti forrásai II. Miskolci Bölcsész Egyesület kiadása, 1998
Báldy F.: Szedettes bunyevác szöttesek. Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, Szeged, 1966-67, p. 95
Bartha A.: A magyar nép története, Budapest, 1988, p. 237
Bartucz L.: A magyar ember, Budapest, 1938

- Bergman, P.-Bielicki, T.-Sawicki, K.: Anthropologie der heutigen Polen. In: Rassen-geschichte der Menschheit (kiadó Schwidetzky, I.), 5. Liegerung: 68., 1978
- Bunak, V. V.: Rassengeschichte Osteuropas. In: Rassengeschichte der Menschheit (kiadó Schwidetzky, I.), 4. Lieferung: 7-101., 1976
- Eisner, J.: Slovensko v praveku. Bratislava, 1933
- Erdélyi I.: A magyar honfoglalás és előzményei. Budapest, 1986
- Ginzburg, V. V.: Die Entstehung des mittelasiatischen Zwischenstromtypus. Homo 17., 1966, pp. 172-190
- Györffy Gy.: Magyarország népessége a honfoglalástól a XIV. század közepéig. In: Magyarország történeti demográfiája (szerk.: Kovacsics J.), 1963, pp. 45-62
- Henkey Gy.: A magyarság etnikai-embertani képe. Kandidátusi értekezés (elolvasható az MTA, a Néprajzi Múzeum és az ELTE Embertani Tanszék könyvtárában), 1990
- Henkey Gy.: Őseink nyomában. Magyarság és Európa kiadó, Budapest, 1993
- Henkey Gy.: A somogy megyei népesség etnikai-embertani képe. Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, Budapest, 1994
- Henkey Gy.: Felvidéki magyarok etnikai-embertani képe. Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, Budapest, 2001
- Henkey Gy.: A magyarság etnikai-embertani vizsgálata. Cumania 15., 1998, pp. 403-466
- Henkey Gy.: A tiszántúli magyarok etnikai-embertani képe. Turán II/6., 1999, pp. 83-102
- Henkey Gy.: A Székelyföldön végzett etnikai-embertani vizsgálatok főbb eredményei. Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, Budapest, 2000
- Henkey Gy.: A magyarság és más kárpát-medencei népek etnikai-embertani vizsgálata. Turán könyvek 2., Budapest, 2002
- Hutterer M.: A magyarországi német népcsoport. MTA Néprajzi Kutató Csoport Év-könyve 7., 1973, pp. 93-111
- Izsmagulov, O.: Naszelenyje Kazahsztana ot epochi bronzü do szovremennoszti. Alma-Ata, 1970
- Izsmagulov, O.: Etnicseszkaia antropologia Kazahsztana. Alma-Ata, 1982
- Kelemen A.: Dömsöd, egy központi fekvésű község népességének embertani helye. Anthrop. Közl. 12. Budapest, 1968, pp. 125-160
- Kočka, W.: Archeologisch-antropologische Korrelation zwischen Ungarn und Slawen im X-XII. Jh. Acta Arch. Hung. 17., 1965, pp. 55-63
- László Gy.: Kovrát kagán fiainak történetéhez. Magyar Őstörténeti Tanulmányok. 1977, pp. 225-230
- László Gy.: A kettős honfoglalásról. História 1982/1., 1982, pp. 3-4
- Lipták P.: Awaren und Magyaren im Donau-Theiss Zwischenstromgebiet. Acta Arch. Hung. 8., 1958, pp. 199-268
- Mályusz E.: Turóc megye kialakulása. Budavári Tudományos Társulat kiadása, Budapest, 1922
- Natishvili, A. N. - Abdushelishvili, M. G.: Contributions to the Anthropologie of the Georgian People. Peabody Mus. Harvard Univ. Russian Translation Series I/2., 1960, 72-80
- Nécrasov, O.: Structure anthropologique des populations anciennes et recentes de la R. S. Roumainie. In: Rassengeschichte der Menschheit (kiadó Schwidetzky, I.) 6., Lieferung: 51-96., 1979

- Nevizánszky G.*: A Kárpát-medence északi térségének régészete a honfoglalás korában. In: Honfoglalás és régészet, Balassi kiadó, 1994, pp. 171-179
- Rásonyi L.*: Hidak a Dunán. Budapest, 1981
- Szűcs J.*: A középkori Magyarország népei. História, Budapest, 1982/1; 4
- Škerlj, B.*: Zur Anthropologie der Jugoslawen. Zeitschrift für Rassenkunde, Stuttgart, 1938
- Thoma A.* - *Henkey Gy.*: Székely rokonság. Anthropol. Közl. 39., 1998, pp. 3-8
- Thury J.*: A magyarság eredete, őshazája és vándorlása. Századok XXX., 189E, pp. 678
- Tretyakov, N. P.*: Tretyakov professzorral folytatott megbeszélés jegyzőkönyve. Szovjet régészet 1953, 5/6., 15-3, pp. 151-160
- Wellmann I.*: Újjátelepülés a török világ után. História 1982/4-5., 1982, pp. 8-11

Nagy Ákos
(Adelaide)

A VÉRCSOPORTOK JELENTŐSÉGE A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET GENETIKAI KUTATÁSÁBAN*

A munka bemutatása

AKÜLÖNBÖZŐ EMBERCSOPORTOKAT az embertan kezdetben a szemmel látható színkomplexió, a fej, az arcforma és a testmagasság stb. szerint osztályozta. Színskálákat és méreteket állapítottak meg, de az eredmények sok félreértést okoztak. Az utóbbi 80 évben az ember és ember közti fizikai különbségek megállapításában a vércsoport-jellegek hódítanak mind nagyobb teret. Bebizonyosodott, hogy a vércsoportjellegek bázisa egyetlen génben székel, kizárólagosan és egyedülállóan öröklődik és a generációk hosszú során változatlanul öröklődik. Változatlan az egyed halála után, ezek a tulajdonságai teszik az emberi különbségek feltárásában ma már nélkülözhetetlenné.

A fizikai-anthropologusok osztályozásának is a generációról-generációra örök-lődő géncsoportok képezik az alapját, amelyeknek a kombinációjából alakul ki ve-lünk születő jellegünk, genotypusunk és phenotypusunk.

A vércsoport anthropológiának fő célja: meghatározni az emberiség biológiai történetét, múltbeli mozgásait, keveredéseit. Ismeretes, hogy az AB0 vércsoport alkat-részei jelen vannak az emberi test valamennyi szövetében, szervében, a vörös vérszövetek szét-hullása után is kimutathatóak a sejtgyök maradványában. Száraz környezetben csodálatosan ellenállnak kémiai behatásoknak és még a vérfoltokból is sokáig kimutathatóak. Öreg csontok szikkadt velejében sok beszáradt vér marad, de a csontok más részeiben is. Ezek vizsgálata terén a Boyd házaspár végezte felelősségteljes biztonsággal az úttörő, kitűnő munkát. Egyiptomi és amerikai múmiákon először száraz izom-maradványokban, majd csontjaikból mutatták ki vércsoport-jellegüket.

Az elsődleges ember-maradványokból sok vércsoport-jelleg ismeretére van szükségünk, különösen azokéra, akik feltehetően részt vettek az emberi nem fejlődésében. A vércsoportok múltbeli megoszlásának a megismeréséhez a legbiztosabb módon az az egyértelmű meghatározás látszott: miszerint, az emberiség ősi maradványaiiban melyik vércsoport volt jelen, vagy melyik hiányzott. Az indiai tudós, GUHA felismerése szerint, a különböző járványos betegségek nem egyformán pusztították a különböző vércsoportok egyedeit – sajnálatosan ennek a megállapításnak a hitelképessége kérdéssé lett. Használjuk a vércsoportokat és minden, a kérdés megoldásához vezető jelleget, hogy minél tökéletesebben ismerhessük meg az öröklődés szabályait, a világ népeinek a származását és egymáshoz való biológiai viszonyát. Jelenleg cirka 100 vércsoport ismeretes, amelyeknek a keletkezése független egy-mástól, a gének gyakorisága majdnem valamennyinél alkal-

* A munka, teljes részleteivel, megtalálható a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második (Tabi) Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai kötetben. ISBN 963 04 44135, Budapest-Zürich, 1994

mas és hasznos módszert ad a népeiségek egymáshoz való viszonyának a megálapításához.

A jelen tanulmány témája az embertan, örökléstan és a szerológia határán haladva, szükségessé teszi a következőkben mind a három terület érintését. A vércsoportok közül főleg az AB0 rendszerrel fogunk dolgozni, azért szükséges megjegyez-nünk, hogy az AB0 csoport génjeinek és phenotypusának a jelölésére megegyezett a tudományos világ abban, hogy mindkét meghatározásra az „0“, „A“, „B“ és „AB“ betűt használják.

Beigazolódott, hogy az AB0 csoport antigénjeinek az ellenállóképesége kétségtelen: múmiák szöveteiben, szerveiben és a csontokban évezredekkel képesek szinte változatlanul túlélni.

Az AB0 vércsoport

A huszadik század szerologiai kutatásainak az eredményeként vált ismertté, hogy az egyik ember vérsavója – aglutinálja – kicsapja a másik ember vörös vérsajtjeit. Landsteiner 1901-ben rájött, hogy ez fiziológiás tulajdonság. Az ő kutatásai állapították meg az AB0 vércsoport létezését, a meghatározásáért kapott 1930-ban Nobel-díjat. Landsteiner 3 tagból álló vércsoportja Decastello, Sturli, Jasky és Moss vizsgálatai alapján 4 tagúvá bővült. Dungern és Hirszfild javaslatára óta ma is az „0, A, B és AB“ jelzés használatos erre a csoportra. 1908-ban Dungern és Hirszfild állapította meg minden kétséget kizáróan: a vércsoportok, a MENDEL törvényei szerint öröklődnek.

A további kutatások igazolták, hogy az egyes vértípusok szervezetünk állandó sajátosságai, amelyeket sem betegségek, sem külső tényezők nem befolyásolják! BEBIZONYOSODOTT, HOGY A KÜLÖNBÖZŐ NEMZETEK BEN A VÉRC SOPORTOK SZÁZALÉKOS MEGOSZLÁSA ÁLLANDÓ! Az is világossá vált, hogy a vércsoportok és az örökölhető gének megoszlása szigorú törvényszerűséggel az egyes népfajokon belül jellemző értékeket adnak. Ez a felismerés készítette a fajbiológusokat, hogy a vércsoport meghatározások különböző értékeiből fajbiológiai indexek és különböző génszámok viszonyba állításával új módszert állítsanak a fajbiológia szolgálatába.

A fajbiológia szolgálatában

A vércsoportmeghatározások eredményeinek anthropológiai felhasználása a Hirszfild házaspár 1919-ben az Entente szaloniki vegyes hadseregében végzett vizsgálatai után indult. A Hirszfild házaspár a hadsereg különböző nemzetiségű csoport-jai vizsgálatai alapján rájött, hogy ezek között a vércsoportok százalékos megoszlásában lényeges különbségek vannak. Az A, B és az AB jellegek százalékos eltérését a földrajzi viszonyokkal magyarázták, a különbségeket a környezet hatásának tulajdo-nítva. Akkor még nem gondolhattak arra, hogy a szerologiai különbségek törvény-szerű öröklődése századokon át biztosítja azok állandóságát, s így a fajbiológia szempontjából igen hasznos értékmérők.

A vércsoportmeghatározások értékeinek a fajbiológia szolgálatába való tudatos állítása két magyar kutató, VERZÁR és WESZECKY vizsgálatainak és meglátásának az eredménye. Debrecenben és környékén 1923-ban végeztek vércsoportmeghatározásokat, amelyeknek a folyamán rájöttek, hogy a 300 éve Magyarországon zárt tömbben élő német tele-

pések vércsoportviszonya ugyanaz, mint a Heidelberg környékén élő németeké! Az Elő-Indiából 800 évvel ezelőtt hazánkba vándorolt cigányok vércsoportviszonyait ugyan olyanak találták, mint Hirszföldék a szaloniki hadsereg hindu katonáit. Vizsgálataik alapján Verzár kimondta: az egyes fajoknál a vércsoportok megoszlása állandó és a faji jellegű földrajzi viszonyok azokra semmiféle befolyással nincsenek! Ezután indult meg külföldön is a Verzár kijelölte úton és elvek alapján a vércsoportmeghatározás, amit szigorúan a fajbiológia szolgálatában végeznek.

AZ ÖRÖKLÉSTAN TUDOMÁNYA MENDEL ÖRÖKLŐDÉSI MECHANIZMUSÁN ALAPSZIK. Az öröklődés egységei, a gének, összetett nukleo-proteinek, a chromozomák egy részét képezve a vérsejtek magvában székelnek. A Homo Sapiensnek 23 pár kromoszómája van, amelyek 16 millió kombinációra képesek. Gyakorlatilag minden egyed 44.000 génnek a produktuma, ezek 90 %-a megvan minden emberben. A Homo Sapiens örökítésében 22, a sexet nem befolyásoló kromoszómapár vesz részt és van egy pár, amelyik az új egyednek csak a nemét határozza meg. A megmaradó 3-5 %-nyi, mintegy 2.500 kromoszóma marad az individuumok variálhatóságára.

Minden egyed az összes génjét a szüleitől és rajtuk keresztül elődeitől örökli és mindkét szülőjétől kapott génjei határozzák meg genotypusát. Olykor a genotypus közvetlenül is megállapítható: AKINEK „AB“ A VÉRCSOPORTJA, ANNAK A GENOTYPUSA IS AB! ENNEK A LEGRITKÁBB VÉRCSOPORTJELLEGNEK EZ IS EGYIK EGYEDÜLI KÜLÖNLEGESSÉGE. Az összes örökölhető tulajdonság közül a vércsoportok a legismertebbek. Az „AB0“ csoportot is beleértve, ma már 100 körül mozog a vércsoportok száma. Származás és rokonság megállapítására ezek is felhasználhatóak, de ezeknek a csoportoknak a meghatározása nem olyan egyszerű, mint az „AB0“ csoporté, amelyből milliós számban állnak adatok a rendelkezésünkre.

Bernstein a vércsoportok öröklődésének vizsgálata során 1923-ban családok keretein belül a szülőkön és gyermekeiken végzett több ezer vizsgálatot és eredményeiből megállapította, hogy a gyermek és a szülei vércsoportviszonyai között nin-csen eltérés, gyakorlatilag egyezőknek mondhatók. Bernstein elméletének felállítása után egy évvel, tőle függetlenül, Japánban Furuha ugyanerre a megállapításra jutott.

A vércsoportjellegek kialakulásának elmélete

Mivel a primitív ősnépek teljesen az „0“ csoportba tartoznak, Bernstein, Sydner és mások felvetették azt a gondolatot, hogy az „0“ jelleg lehetett az őstulajdonság és különböző hatásokra mutációval ebből hasadt ki az „A“, majd a „B“ tulajdonság és ezek későbbi variációjaként jött létre az „AB“ sajátság. A mutáció okát, lefolyását és idejét ma még világosan nem állapították meg, de úgy gondolják, hogy az Közép-Ázsiában történhetett.

Az „A“ sajátság főfészke Arméniában és Asszíriában lehetett, ma a hazája Arménia és Nyugat-Európa. A „B“ SAJÁTSÁG MONGOLIÁBAN ÉS ELŐ-INDIÁBAN VOLT ÉS VAN, ONNAN SUGÁRZOTT KI NYUGATRA. Az „A“ sajátság terjedési vonala nem követhető olyan jól, mint a „B“ sajátságé, annak ellenére, hogy elterjedtebb a földön és ha valóban mutáció különítette el őket egymástól, a mutációban feltehetőleg megelőzte a „B“ sajátság kiválását. Az „A“ és „B“ sajátság számszerűsége növekszik a világrészek közepe felé és a sűrűn lakott területeken. Szemben velük az „0“ a széleken helyezkedik el. A „B“ SAJÁTSÁGBÓL KÖZÉP-

ÁZSIÁBAN, ÉSZAK-INDIÁBAN, EGYIPTOMBAN ÉS KÖZÉP-AFRIKÁBAN VAN A LEGTÖBB. EURÓPÁBAN GYAKORISÁGA ÁZSIA HATÁRAITÓL NYUGAT FELÉ HALADÓAN CSÖKKEN. Ausztrália őslakóiban a „B“ az általam eddig elért adatok szerint – ázsiai átlaga majdnem 30%, Európában 12%, nálunk, magyaroknál közel 20%, a cyprusiaknál és Egyiptom átlaga is 20%, az Abesszinekénél 21,42%, Kenyában 23,73%!

Elődeink vércsoportjainak meghatározása

Amint ismeretes, többezer éves múmiáknak még beszáradt csontvelőjéből is kimutatható vércsoport jellegük. E téren – sok más kutatóval – végülis a Boyd házaspár végzett igen eredményes munkát. AZ EGYIPTOMI MÚMIÁKBAN MEGLEPŐEN SOK „B“ ÉS „AB“ JELLEGŪT TALÁLTAK. Boydék, Matsen, Paoli, Berg és Borognini 1934 és 1984 között összesen 569 egyiptomi múmiát vizsgált. Találtak 96 „B“ (17%) és 68 „AB“-t (12%). Ezek a számok elgondolkoztatóak! Nyolc tudós az általuk megvizsgált 600 egyiptomi múmiában és csontvázban 45% „A“, 15% „B“, 17% „AB“ és 23% „0“ jellegű vércsoportot talált! Elgondolkoztató az „AB“ jelleg gyakorisága, 102 a 600-ból! Az eddig elért adatok szerint a ma élő emberiségben ilyen sok „AB“ jellegű vére csak Tibet őslakóinak van!

Furukata, Okajima és Shimizu négy, a 12. században élt kiváló japán főkormányzó múmiájának vércsoportmeghatározásából szintén érdekes és hasonló eredményre jutottak: találtak egy „A“, egy „B“ és két „AB“ jellegűt.

S. Cole az 1965-ben megjelent RACES OF MAN című munkája 36. oldalán írja: „*It is believed, that the „B“ gene may have been introduced to Europe by successive waves of Asiatic invaders between the 5th and 15th centuries A.D. It is significant that the incidence of „B“ is less than 3% among the Basques who are survivors of the original pre-Indo-European population of Europe.*“ Összefoglalva: Úgy hiszik, hogy a „B“ gént az 5. és 15. század közti időben zajlott népvándorlás hullámai hozták Európába Ázsiából. Jelentősnek tartja, hogy a „B“ gén csak 3%-ban van meg a baszkoknál, mivel a baszkok egyenes túlélői az indo-európaiakat megelőző európai őslakosságnak! A baszkok még a népvándorlás hullámaival sem keveredtek és azóta is belterjesen, keveredés nélkül élnek. Ha a „B“ jelleg valóban csak a Krisztus utáni időkben áradt volna szét Ázsiából, hogyan került a „B“ és az „AB“ jellegű vér olyan figyelmeztetően magas százalékban az egyiptomi múmiákba és csontvázakba? Az a tény, hogy az őslakos, teljes vérű indiánokban hiányzik a „B“ jelleg, kétségessé lát-szik tenni azt a már közhiedelemnek számító feltevést, hogy Amerikába az indiánok Ázsiából vándoroltak, hiszen a közölt adatokból kitűnően Ázsiában a „B“ jelleg 30%-ban van képviselve.

A Kanári-szigeteket nem érték el a népvándorlás Ázsiából jött hullámai, lakóiban a „B“ jelleg meghaladja a 11%-ot. „B“ jellegük majdnem kétszer annyi, mint a közéjük telepedett spanyolok és berberék „B“ jellege. Megoldásra váró feladatok: megállapítani a „B“ és az „AB“ jelleg keletkezését, magyarázatot találni ezen két jelleg magas számára az egyiptomi múmiákban, a 12. századbeli japán kormányzóknál és nem utolsó sorban felderíteni, hogyan van az európai 12%-os „B“ átlaggal szemben a magyarságban majdnem 20%, valamint a 6%-os európai „AB“ átlaggal szemben nálunk 10%-ban jelen ez a legritkább és tulajdonságaiban is különleges jelleg?

A KÁRPÁT-MEDENCE VÉRCSOPORT VISZONYAI

Magyarországon 1944-ben ötvenezer körül járt a közölt vércsoportmeghatározások száma, ami elég jó áttekintést nyújtott. A két világháború közt rendszeres vércsoportmeghatározásokat Budapesten a Pázmány Péter Tudományegyetem Közegész-ségtani Intézetében Darányi professzor irányításával Molnár adjunktus végzett. 1939 és 1945 között ebben az intézetben voltam dissertáns, majd t.b. tanársegéd. Ezzel az előzménnyel kaptam munkát 1950-ben az ausztráliai Gretaban volt tízezres létszámú családi tábor kórházának laboratóriumában, szerológiai munkakörrel. Másfél év alatt, közel 600 várandós nő vércsoportját határoztam meg. Mi sem természetesebb, minthogy a 14 európai náció asszonyainak az adatait elkezdtem nemzetiségük szerinti csoportosítani. Szembetűnő volt a magyar édesanyák magasabb „B” és „AB” jellege a többi náció asszonyaihoz viszonyítva. Erről írtam egy tanulmányt, aminek egy részét a Melbourne-ben megjelent „Magyar Újság” az 1952. áprilisi számában közölte.

A Közegész-ségtani Intézet vizsgálatai világosan tisztázták a magyarság és a Kárpát-medencében velünk élő nemzetiségek vércsoportviszonyait, Erdély kivételével. Kolozsvár vegyes lakosságán Illésy végzett 1000 meghatározást, Weszecky 457 vizsgálatot végzett Erdélyben, ezeken kívül csak román szerzőktől vannak a két háború közti időből nem egészen megbízható adataink. Az Intézet magántanára, Páter János, 1944-ben Erdély vércsoportjainak a tisztázására végzett 15.052 vizsgálatból álló sorozatot. A fő súlyt az erdélyi magyarok eredményeivel való összehasonlítására fektette. Fontos mozzanata volt vizsgálatainak az Észak-Erdélyben lakó románok vércsoportviszonyainak a tisztázása és az eredményeknek az anyaországbeli, valamint az erdélyi magyar eredményekkel való összehasonlítása. Emellett vércsoportmeghatározásokat végzett szászok, zsidók, ruthének és cigányok között.

„*Ki kell emelnem* – írja Páter a NÉPEGÉSZSÉGÜGY c. folyóirat XXV. évfolyam, 5. számának 176-182. oldalán közölt beszámolójában –, *hogy az erdélyi magyarok, székelyek és csángók vércsoportviszonyai semmiben sem különböznek az anyaországbeli magyarok vércsoportviszonyaitól. Ezzel szemben lényeges eltérést mutatnak a magyarok vércsoportviszonyaival szemben az erdélyi románok.*” Páter vizsgálatai közül érdemben a székelyek és a csángók vizsgálata volt fajbiológiai szempontból a legfontosabb. Az anyaországi magyarok, székelyek és csángók vizsgálata alkalmával csak azt az egyént vizsgálta, aki sem apai, sem anyai részről keveredést nem mutatott.

Magyarok

Az összehasonlító tábláról megállapította: a megvizsgált magyarok a Nagy-Magyar-Alföld-ről származó kubikusok lévén, társadalmi helyzetük miatt, idegen fajokkal való keveredésnek nem voltak kitéve. A székelyek Háromszék, Csik, Udvarhely és Maros-Torda megyeiek voltak, a csángók a gyimesi szorosból, Gyimes-Középlok-ról valók. Az erdélyi magyarok, tehát a székelyek és csángók vizsgálati eredményeit nézve látható, hogy azok semmiben sem különböznek az anyaországbeli magyarok eredményeitől. Nyugodtan kimondhatjuk, hogy az anyaországi és az erdélyi magyarok (székelyek és csángók) fajilag azonosak! Páter vizsgálatainak az eredményeit a közölt harmadik táblázaton az addigi magyarországi eredményekhez viszonyítva, látható, hogy a trianoni kelet- és dél-kelet-

magyarországi vizsgálati eredmények ugyan azok, mint Páter eredményei.

Szászok

A megvizsgáltak Beszterce-Naszód és Maros-Torda megyeiek, ahova többszáz évvel ezelőtt telepítették őket a Rajna vidékéről és most is többé-kevésbé zárt településben élik nemzetiségi életüket. Az eredményekből világossá válik, hogy a környező magyarokkal, románokkal nemigen keveredtek és szerológiaiailag is megtartották német sajátságait.

Románok

Vizsgálaton estek át a Szolnok-Doboka, Beszterce-Naszód, Maros-Torda és Ko-lozs megye románjai. Az Erdélyben a sík vidéken élő románok nagyszámú keveredést mutatnak a velük együtt élő magyarokkal és szászokkal. Keveredésük a magyarokkal Maros-Torda és Beszterce-Naszód megye egyes községeiben eléri a 20%-ot! A hegyek eldugott völgyeiben élő románok nem keveredtek, jobban megőrizték faji jellegüket. A 4.062 fős vizsgálat sorozatban a jelzett megyék keveredett románjai szerepelnek. Maros-Torda és Beszterce-Naszód megyében Déda, Sajófelsősebes, Nagysajó és Kissajó nem keveredett románjainak a vizsgálata érdekes különbségeket mutat az előbbiekkal szemben. Ezt Erdély egyes községeiben Manuila és Popovicu is észlelte. Az ilyen jelenségeket ők, mint Streng is belterjes szaporodás számlájára írták. A vérsajátságoknak a Mendel törvények szerinti öröklődése azonban arra mutat, hogy egyes populációk elszigetelt községeiknek hasonló viselkedése az ősi sajátság megerősödését és a népek közötti keveredésből való kiesését jelenti.

Az eredmények azt mutatják, hogy az erdélyi hegyi románok fajilag tisztábbak, kevésbé kevertek, míg a regátbeliek, akiknek szlávokkal, bulgárokkal, kunokkal, besenyőkkel való erős keveredése miatt más a vérsajátságuk, mint a Kárpátokon belül élőknek!

Zsidók

Vizsgálatra az egész országból verődtek össze. Eredményeik összevetve a Máramarosban és a lengyelországi zsidók eredményeivel: követhető beszivárgásuk útja.

Rutének

Kárpátaljáról és beregmegyeieket vizsgált. Manuila vizsgálataiban túl sok „AB“ eredményt mutatott ki!

Tótok

A megvizsgált tótok Békés megyeiek, ahol háborítatlanul élik nemzetiségi életüket. Csak azokat vizsgálta, akik tótoknak vallották magukat.

Cigányok

Beszterce-Naszód és Maros-Torda megye cigányai kerültek vizsgálatra. Eredményeiket összehasonlítva a Verzár cigányainak és Hirszföld hinduinak az eredmé-

nyével – alig mutattak különbséget.

Békássy Gyöngyi matematikus diagrammja: egy középpontból kiindulva négy, egymásra derékszögben álló eredőre egyenként felrajzolva az „AB0” vércsoport egy-egy jellegének a százalékos számadataira négyzeteket rajzoltam. Ezeknek a négyzeteknek a mértani középpontjai jelentik a kérdéses nációk viszonyhelyeit. Ezeknek az ábrán jól látható egymáshoz viszonyuló helyzete mutatja faji különbségeiket és egyben a szlávok rokonságát.

A németek felsőbbrendűségük téveszméje idején a vércsoportokat is megpróbálták igazolásukra felhasználni. Azonban csak az „A” és a „B” csoport adatait használva, egy egyenes vonalnak egy pontjából kiindulva, attól jobbra a „B” és balra az „A” megfelelően, azok mértani középpontjukra helyezve az illető nemzet viszonyhelyét. Így kerültek ők a „felsőbbrendű” helyre, amíg mi magyarok a többi nem indogermán nép között az „alsóbbrendűek” csoportjába. Békássy Gyöngyi felismerve, hogyha az „AB”, „A”, „B” és „0” vércsoportot akarják bizonyítékul bármire felhasználni, az csak mind a négy vércsoport adhat elfogadható, valóságos eredményt!

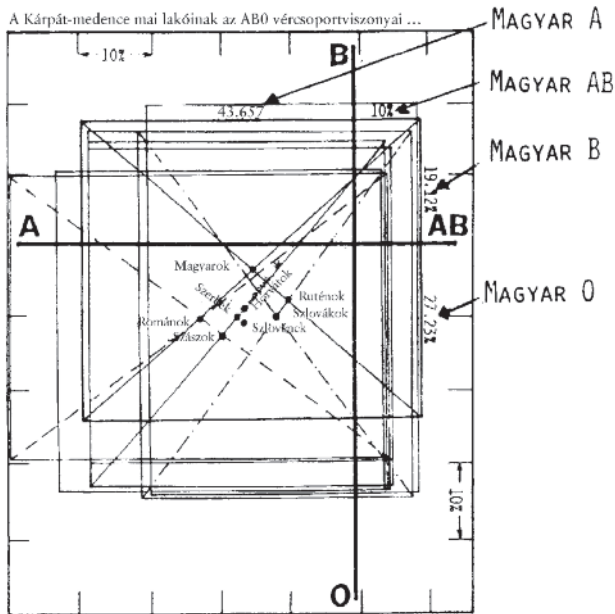
Megoszlás %-ban

	0	A	B	AB
Erdélyi szászok	37,90	46,90	11,40	3,80
Szerbek	38,00	41,80	15,60	4,60
Szlovének	36,85	42,05	15,26	6,00
Erdélyi románok	33,40	49,90	10,70	6,00
Horvátok	34,08	41,84	17,72	6,36
Szlovákok	39,70	34,00	17,70	9,10
Ruthének	35,80	32,70	21,60	9,90
Magyarok	27,23	43,65	19,12	10,00

(következő oldali diagramhoz használt adatok)

Malán Mihály, a debreceni egyetem anthropológus professzora DIE BLUTGRUPPEN IN SIEBENBÜRGEN című tanulmányában beszámolt Tervurenben, a C.R. III. Sess. Congr. Intern. Science Anthropol.-on, 1960-ban elhangzott előadásáról, 22.508 magyar és 15.629 román vércsoportviszonyáról. A százalékos megoszlásból kitűnően a magyaroknál több a „B” jelleg, ugyanakkor relatíve kevés „0” van. A „B” Jegenye községben (kisközség Kolozs megyében, 1910-ben 558 magyar lakossal) 25,41%, Józseffelván 27,99% (az európai átlag 12%). Az „0” jelleg a megvizsgáltak egyetlen esetében érte el azok 34%-át, Szent-egyházason, míg Jegenyén a legalacsonyabb, mindössze 12,25%-ban van képviselve. Az „A” jelleg a megvizsgáltak felében sem volt jelen. Az „AB” Jegenyén 24,86%-kal a legdominánsabb, legalacsonyabb a kevert lakosságú Szentegyházason 5,34%-kal.

A románoknál az Oláhmorogi tiszta „0” jelleg 40,3%-kal a legmagasabb, míg a kevert lakosságú Újradnán a legalacsonyabb 25%-kal. A „B” jelleg igen magas százalék arányban van jelen Maroskapolcán 20%-ban, sok van Kalotaszegen (19,51%) és Maros-Torda vármegyében (17,59%), mutatva a keveredés mértékét. Az „A” jelleg Újradnán 60,20%,

itt a legmagasabb, legkevesebb Oláhmorogon 35,13%-kal.

Az „AB“ jelleg Ramneantu vizsgálatai alapján hihetetlenül magas Háromszék vármegyében, ahol 15,85%-ot mutat, ugyanő Kolozs vármegyében 10,67%-ot és Krasso-Szörény megyében 9,59%-ot. A többi román szerző adatai sehol sem közelítik meg Ramneantu eredményeit, az „AB“ jellegben 8%-os átlagot sem érve el, ami kétséges teszi Ramneantu eredményeinek megbízhatóságát.

AZ EURÓPAI NÉPEK VÉRCSO- PORT VISZONYAI

A magyarságban a „B“ és az „AB“ jelleg figyelemre méltó száma (a kettő együtt vércsoportjellegünk 30%-át jelenti!) szükségessé teszi vércsoportadatainkat a többi európai nép adataihoz viszonyítanunk.

Európa népeinek „AB0“ vércsoport-jelleg összehasonlítása a magyarokéval

Nyugat-európaiak: angolok, skótok, franciák, németek, svájciak, baskok, spanyolok

Észak-európaiak: lengyelek, lettek, litvánok, észtek, svédek és finnek

Kelet-európaiak: kisoroszok, fehéroroszok, ukránok és románok

Dél-európaiak: albánok, bulgárok, görögök, horvátok, szerbek, szlovének és törökök

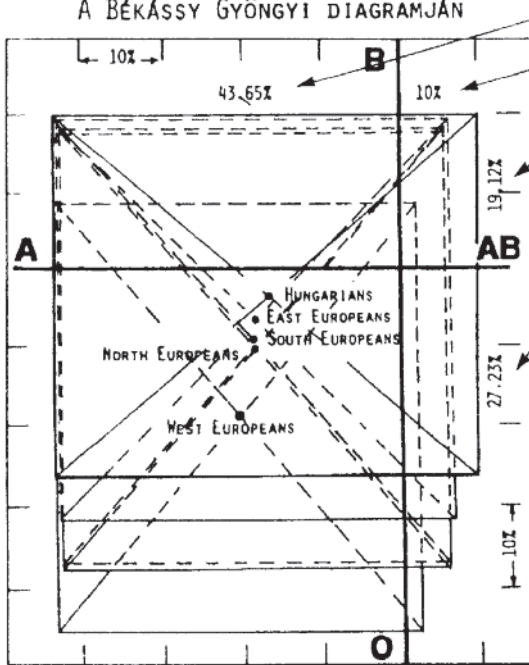
Magyarok: Erdélyből, Szerbiából, Ukrajnából, Szlovákiából, a Nagy-Magyar-Alföld-ről

A 830.000 európai vércsoportadatainak az itt közölt mértani középpontjai és a 61.124 magyar vércsoport adataiból rajzolt négyzetek középpontjaiban lévő viszonyhelyei félreérthetetlenül mutatják a magyarság helyét az európai népcsaládban.

A felfedezésük sorrendje szerint a 13-ik vércsoport a Haptoglobulin szérumgruppával kapcsolatban egy számunkra igen fontos véleményre kell kitérnem. J. Woszezik az Acta Medica Polona Vol. 13. No. 1-ben DISTRIBUTION OF HAPTOGLOBIN IN HUMAN POPULATIONS AND THEIR ANTHROPOLOGICAL IMPLICATIONS címmel közli: „A haptoglobulin szisztéma fontos szerepet játszik a genetikában a különböző populációk közötti különbségek megállapításában.“ 21 európai népcsoport adatait hasonlítja össze egy táblázaton. Az első három sorban a lappok, a magyarok, a finnek adatainál megállapítja, hogy a közölt 21 nép közt a legtöbb hasonlóságot mutatnak, illetve köztük van a legkevesebb különbség. Szó szerinti fordításomban: „Napjainkig az anthropologusok, régészek és nyelvészek nem tudtak közös nevezőre jutni a magyarság ethnogenezise, eredete kérdésében. A nyelvészek a finnugor

nyelvcsaládba sorolták, ugyanakkor (Kocka) anthropologiailag és kulturális vonatkozásban is török rokonságot mutat ki. Mindamellett a nyelvben található finn-ugor rokonság dacára nem mutatható ki anthropologiai rokonságuk, amit Woszczyk »legalábbis relytėje-snek« tart. A bemutatott anyagok minden esetre hasonlóságot mutatnak a finn és a magyar nép között. Az anthropologiai jelek hiánya viszont azt az elméletet bizonyítja, hogy a magyarok beleolvadtak a medence őslakosságába! Ezt az elméletet a többi vércsoport is alátámasztja. A GM (7)-GM R szisztéma gyakorisága a régi nomenklatura szerint

AZ EURÓPAI NEMZETEK VÉRCSOPORTVISZONYAI
A BÉKÁSSY GYÖNGYI DIAGRAMJÁN

MAGYAR A
MAGYAR AB
MAGYAR B
MAGYAR O

Magyarországon 27,1%, a norvégoknál 54,3%, a németeknél 42,17% ... Az átmeneti csoportok megoszlása Európa népeinél szintén azonos a hapto globin előfordulásával. Az európai populációkban az átmeneti D phenotypus csak egy néhány csoportnál van meg. A finnek 2,5%-ban, a lappoknál

2,1-5,5%-ban fordul elő, a görögöknél 0,6%-ban, a többi európai csoportban ez a phenotypus hiányzik, kivéve valószínűleg a magyarokat!" Ha Woszczyk tanulmánya elkerülte volna szakembereink figyelmét, remélem a közléssel sikerül érdeklődésüket felkeltenem, mert nekünk, magyaroknak, fentmaradási érdekünk ebben az irányban tovább kutatnunk! Mint érdekességet említem: a feleségem „B” és az én „A” vércsoportomból a nyolc, tervezett gyermekünk közül négyen „B” és négyen „AB” vércsoportot örökölték. Ha tekintetbe vesszük, hogy ennyi „B” és „AB” csak 130 nyugat-európaiban van, el lehet gondolkozunk rajta. Mert ez az eset is azt látszik bizonyítani, hogy MI MAGYA-ROK AZ „AB” VÉRCSOPORTOT A MEGSZOKOTTNÁL NAGYOBB MÉRTÉKBEN ÖRÖKÍTJÜK.

Ide kívánczik Gordon Childe a DAWN OF THE EUROPEAN CIVILISATION című műve 15. oldaláról, hogy a Kárpát-medencébe települők nem irtották ki az őslakókat – mint az angolok Tasmániában a tasmánokat – hanem összeházasodtak velük. Eredetiben: „... the skeletal material at least suggests the possibility that Neanderthal man was not exterminated by the Aurignacians with the same ferocity as the Tasmanians were by the British. The industry from the caves in the Bükk Mountains on the borders of Slovakia and Hungary strengthens this impression.” (A Survivals of Mousterian tradition c. fejezet.)

Nálunk, magyaroknál, az Rh negatív mindössze 17%-ban fordul elő. Mourant írja THE

DISTRIBUTION OF THE HUMAN BLOOD GROUPS című műve 49. oldalán: Ha az Írorszáiban végzendő vizsgálatok nagyobb számban is magas Rh negatívot mutatnak, meggondolandó, hogy az írek rokonságban vannak a baszkokkal. Ezt megelőzően a 20. oldalon írja az előszóban H. J. Fleure: „*Mourant carried out observations on Basque population, a group linguistically and consciously distinct from its neighbours and his results showed that they are distinct also in their blood-group frequencies.*“

Figyelemre méltó az „AB0” csoport megoszlása Nyugat-Európában és meglepő, hogy Izland lakóinak igen magas „0” jellege hasonló az írek, skótok és welsziekéhez és lényeges más, mint a mai skandinávoké, akiknél viszont az „A” jelleg a leggyakoribb és az „0” alacsonyabb. Ez is egy tisztázásra váró kérdés. Mourant két megoldást vél látni: az egyik, hogy Izlandot főleg a Brit szigetekről népesítették be, a másik, hogy a skandinávok, akik az eddigi közhiedelem szerint a gyarmatosítók voltak és mondáikat írták, később érkeztek oda és csak vékony vezető réteget képeztek.

A közelmúltban a matematika és statisztika módszerei hatoltak be minden tudományág fegyvertárába, még az olyan tudományokba is, amelyeknek ilyen man-kóra nincs szükségük. Kezdetől fogva ismeretes, hogy az örökléstanban és származástanban nem nélkülözhető a statisztika, de akik nem vagyunk matematikusok, hajlamosak vagyunk hinni, hogy minden népesség adott génjeinek és genotypusának valóságos és állandó jellege van, amelyet éppen a matematika perverzítése fed el előlünk. Bár Mourant a továbbiakban megjegyzi: „*Amennyiben az „AB” jelleg szám-arányát, vagy százalékos jelenlétét nem az örökléstan egyensúly alapján számítjuk, sokkal gyakrabban lesz az eredmény káros, mint előnyös az „AB” jellegre!*“ Ennek dacára mégis a matematikához kell folyamodnunk.

A 830.000 európai „A”, „B” és „A+B” jellegét külön-külön és együttesen arányba állítva a magyarok „AB” örökítésének a százalékával, a többi európaiban 9,27% „AB” jellegűnek kellene lenni, ha a magyarok „AB” örökítésével egyensúlyban lennének, de csak 5,62% az „AB” jellegük!

A géneknek a földrészenkénti megoszlásáról készített térképek és az R. Backhaus adataiból készült térképek csak hozzávetőlegesen mutatják a gének megoszlását. Az Országos Haematológiai Intézet (Simonovith István igazgató irányításával Tauszik Tamás – akivel évtizedek óta kapcsolatban vagyok) munkatársaival elkészítette az ország népességének a vércsoport térképét. Bevezető tanulmányukban a következőket írták: „*Vizsgálati anyagunk értékelhetőségénél felmerülhet az aggodalom, hogy vizsgálatainkban, a mintavétel-nél a hazai lakosságból az 1,5-2%-os minta a valóságban nem a hazai lakosság 1,5-2%-át reprezentálja, csak a véradókat. Ezzel a jogos aggodalommal szemben csak azt tudjuk felvetni, hogy nincs más út vércsoportkép készítésére.*“

A TRANSFÚZIÓ CÍMŰ FOLYÓIRATBAN KÖZÖLT ADATOKAT SZÍVESEK VOLTAK NEKEM ELKÜLDENI. MIUTÁN AZ ÖNKÉNTES VÉRTADÓK ADATAIT DOLGOZTÁK FEL, TEKINTET NÉLKÜL SZÁRMÁZÁSUKRA, VIZSGÁLATI ANYAGUK ALKALMATLAN GENETIKAI KÖVETKEZTETÉSEKRE! Következésképpen adataik nem egyezhetnek annak a húsznál több szakembernek eredményeivel, akik csak azoknak a vérét vizsgálták, akiknél az elődeik kimutathatóan mind magyarok voltak. Többi térképük is nem a magyarság, hanem az ország vért adó 148.930 lakójának a térképét mutatja. Az egyik őstörténelmi kongresszuson erre felhívtam Matsumoto professzor úr figyelmét is.

VALAMILYEN VÉRCSOPORTHOZ VALÓ TARTOZÁSBÓL SENKI SE KÖVETKEZTESSEN KISEBB VAGY NAGYOBB FAJI ÉRTÉKESÉGRE! Bár nekünk, magyaroknak a „B“ és az „AB“ jelleg gyakoribb előfordulása a jellemző tulajdonságunk, az európai átlaghoz viszonyítva a mi 20%-nyi „B“ jellegünk az európai 12%, az „AB“ 10%-unkhoz a 4%-nyi európaihoz viszonyítva akkor mutat komoly számba vehető különbséget, ha a „B“ és az „AB“ arányait összeadjuk, de még így is csak 30% az európai 16%-hoz viszonyítva.

Ne higgye azért senki, hogy a fajmagyar az „AB“ csoportba, vagy legalábbis a „B“ csoportba tartozik! Képzeljük a fajtát önálló szellemnek, amelynek mi, emberek alá vagyunk rendelve és amelynek élő szervezetét, mintegy testét a mi, bizonyos törvények szerinti együttműködésünk képezi, úgy, mint ahogyan temérdek, bizonyos fokban önálló életet is élő sejt képezi az emberi szellem kifejező eszközét, az emberi testet. Ha az emberi szervezet valamelyik szervének a kiválósága jellemez, pl. a szemé, vagy jó hallású fülé és ha valamelyik szervének fejlesztésére fordítja is ereje javát, azért a többi szerve nem válik nélkülözhetővé, de még mellékessé sem. BÁRMILYEN VÉRCSOPORTHOZ TARTOZIK IS EGYÉNI-LEG VALAKI, EGYÉNISÉGÉBEN BENNE TÜKRÖZŐDIK FAJTÁJÁNAK AZ ARÁNYSZÁMBAN KIFEJEZÉSRE JUTÓ TERMÉSZETE, AMELYET VISZONT A FAJTA SZELLEME, HIVATÁSA HATÁROZOTT MEG MINDEN NEMZEDÉKBEN ÚJRA, MEG ÚJRA, TÖBBÉ VAGY KEVÉSBÉ JELLEGZETESEN A NEMZETI ÖNTUDAT CSÖKKENÉSE, VAGY ERŐSÖDÉSE SZERINT.

BOLLONE, JORIO AND MASSARO: IDENTIFICATION OF THE GROUP OF THE TRACES OF HUMAN BLOOD ON THE SHROUD című tanulmányukban, amelyet a Shroud Spectrum International No. 6., Indiana Center for Shroud Studies, March 1983 közöltek, Krisztus urunknak is „AB“ vércsoportja volt.

UTÓHANG

Egymilliónyi vércsoportadat birtokában arra a következtetésre jutottam, hogy azt az elméletet, amely szerint először az „0“ jelleg létezett, elfogadom, de a mutációnak a sorrendjét nem! Az elmélet szerint ugyanis az „0“-ból először az „A“, majd a „B“ vált ki az „AB“ pedig a kettőnek a hybridjeként jött volna létre, nem fogadom el!

Huszedik századunk egyik jellemzője, hogy még meg sem száradt a tinta egy új elméleten, amikor egy újabb elmélet ezt már múlttá öregbíti. Ennek dacára a vércsoportoknak a genetikai elmélete már elmúlt 80 éves! Meggyőződésem, ha azoknak a tudósoknak a népében, akik ezt a genetikai elméletet feltalálták és életben tartják, az „AB“ jelleg nemcsak 3-4%-ban fordulna elő, hanem a 10%-ot is elérné, már bizonyára tovább keresték volna a vércsoportok kialakulásának a mikéntjét.

Az „0“ jellegnek az az egyedülálló tulajdonsága, hogy aglutináció veszélye nélkül adhat vért az „A“, „B“ és „AB“ jellegű betegnek, igazolja azt a nézetet, hogy az „0“ jelleg lehetett az ŐSVÉR. Mourant állapította meg, hogy amíg az „0“ jellegben van anti „A“ és anti „B“, a „B“-ben anti „A“, az „AB“ nem termel ellenanyagot egyik ellen sem! AZ „AB“-NEK EZ A TULAJDONSÁGA VISZONT AZT LÁTSZIK BIZONYÍTANI, HOGY AZ „0“-BÓL ELSŐ-NEK AZ „AB“ VÁLT KI! Ebből válhatott ki azután az „A“, majd a „B“! A vérben nincsen olyan antigén, amely a saját vörös véresejtjeit aglutinálná, a szervezet mindemellett gondskodik vérünkben minden szükséges ellenanyag jelenlétéről.

<i>Blood group</i>	<i>Blood group substances on red cells</i>	<i>Antibodies present in plasma</i>
0	none	anti-A, anti-B
A	A	anti-B
B	B	anti-A
AB	A and B	none

Az „A“ gén, vagy a két erre vonatkozó chromozómája – ha egyáltalán jelen van – határozza meg az „A“ alkotórészt és antigént a vörös vérszövetekben. A „B“ gén hasonlóan határozza meg „B“ antigén jelenlétét. Az „0“ gén csak akkor produkál „A“ és „B“ antigént, ha a másik gén allelic és „A“ vagy „B“ antigént képező. Az „AB“ gén nem képez anti A, B, vagy anti 0-t!

Mourant 2. táblázata
Genotypes of the different blood groups

<i>Genotype</i>	<i>Group</i>
00	0
A0	A
AA	
B0	B
BB	
AB	AB

Amint Mourant 2. táblázatából látható, az „A“ jelleg genotypusa lehet AA vagy A0, a „B“ jellegé BB vagy B0, az „0“ jelleg genotypusa csak 00, az „AB“ jellegé pedig csak AB lehet!

Tanulmányom akkor éri el célját, ha szakembereink felismerik a HAPTOGLOBIN jelenlétét nemzetünk jövőjében és Woszcik nyomán elmélyülnek kutatásában!

IRODALOM

- Baráth Tibor*: A Magyar Népek Őstörténete I., II., III. kötet. Kanada, 1968-74
Baráth Tibor: The Early Hungarians. Montreal, 1983
Bartucz Lajos: A Magyar Ember. 1938
Bernhard R.: Chromosomes are not the whole story of heredity. 1967
Bloom B.: The origin of the modern genetic. 1967
Borgonini, Tarli and Pooli: Survey in palaeoserological studies. 1982
Bowlez C., Dunsford I.: Techniques in Blood Grouping. 1967
Ciba Foundation: Symposium on medical biology and etruscan origin. 1959
Cole Carleton Coon: The origin of races
Cole: Races of Man. 1965
Carleton S. Coon: The living races of man. 1965
Darányi Gy.: Közegészségtani vizsgáló módszerek. 1942
Dobzhansky Th.: Heredity and the nature of man. 1956

- Dyer K. F.*: The biology of racial integration. 1974
- Érdy Miklós*: Észrevételek a magyarországi japán genetikai vizsgálatok kiértékeléséhez.
In: Kultúra és Tradíció I-II. 883-894. o. Szerk.: Viga Gyula, Miskolc, 1992
- Érdy Miklós*: A magyar eredetkutatás a történelmi társtudományok rétegzett térképeinek a tükrében. A ZMTE Második (Tabi) Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. 1994
- Glass B.*: The genetic basis of human races
- Glemser M. S.*: Paleoserology. 1963
- Harris H. Hirschhorn K.*: Advances in Human Genetics. 1980
- Kiszely István*: A Föld Népei. I. kötet, 1979
- Lengyel I. A.*: Paleoserology. 1975
- Lengyel I. A.*: AB0 blood typing earlier population fragments. 1982
- Lipták Pál*: A magyarság ethnogenezisének paleanthropológiája. 1970
- Malán Mihály*: Die Blutgruppen in Siebenburgen. 1960
- Morgan W. T. J.*: A contribution to human biochemical genetics bloodgroup specificity. 1960
- Mourant A. E.*: The distribution of the human bloodgroups. 1954
- Páter János*: Vércsoportmeghatározások Erdélyben. 1944
- Race R., Sanger*: Bloodgroups in man. 1962
- Rodnev Hoare*: A piece of cloth - The turin shroud investigated. 1984
- Schwidetzky I.*: Paleo-population genetics: an introduction. 1982
- Smith M.*: Bloodgroups of the ancient dead. 1960
- Tauszik T. és Simonovits*: Magyarország népességének vércsoporttérképezése az AB0 és Rh gyakorisága 1980-1986
- Tauszik T.*: Bloodgroups in genetics of the hungarian population
- Tauszik T.*: Genetikai vizsgálatok és a magyarság története
- Hideo Matsumoto*: Characteristics of Mongoloid and neighbouring populations based on the markers of human immunoglobulins. Review article, Human Genetics, 1988
- Nagy Ákos*: Származástudat-Nemzettudat-Hivatástudat. Sorsunk 1958-1960 számaiban, Sydney
- Nagy Ákos*: A magyarság származása. Melbourne, Weekly, Aug. 18, 1952
- Nagy Ákos*: Vércsoportadataink jelentősége. Melbourne, Magyar Élet, 1986
- Nagy Ákos*: Történelmi múltunk a vércsoportok tükrében. Toronto, 1988
- Nagy Ákos*: A cultural and historical review of Central Europe. Adelaide, 1995

Szekeres István
(Budakalász)

ÍRÁSTÖRTÉNET ÉS MAGYAR ŐSTÖRTÉNET*

BEVEZETÉS A TÖRTÉNETI ÖSSZEHASONLÍTÓ (IDEOGRÁFIKUS)

JELTÖRTÉNET MÓDSZERTANI ALKALMAZÁSÁBA

A HAGYOMÁNYOS MAGYAR írástörténet-kutatás – a nemzetközihez hasonlóan – betűjelrendszerek (ábécék) összefüggéseinek vizsgálatánál csak jelformák és hangértékek összevetésére, „hasonítására“ szorítkozott. Csupán betűként próbált egyeztetni két írásjelet. Így az ótürk, a glagolita és más jelrendszerekből való rajzbéli hasonlóságokra és hangértéki megfelelıségekre alapozott „átvételekkel“ bizonygatta a székely rovásírás eredetét is. Mélyebbre nem hatolt.

Az ótürk írás jeleit az arameus írás jeleihez vezetik vissza formai jellegek átszármaztatásával, – s hogy szintén jobbról bal felé haladva „írták“, mint az arameust. A steppei népek írásjeleinek más irányú kapcsolataival (bár egyes szerzőknél felvetődött), ideográfikus jelentéseik feltárásával, – mivel illetéknéppen előzményeinek létezését sem sejtették, – nem igen gondoltak. Így a felszínes, csak átvételben gondolkodók eredménye sem lehetett helyes. Sőt: eleve biztosította a félrevezető, helytelen eredményt.

Németh Gyula, – a (már) „hagyományos“-nak tekinthető álláspont (összegzője) kidolgozója, két tanulmányban is foglalkozott a székely rovásírással. „A régi magyar írás eredete“ című a Nyelvtudományi Közlemények XLV (1917) számában (21-44), a „Magyar rovásírás“ pedig A Magyar Nyelvtudomány Kézikönyvében (1934) jelent meg. Idézzük módszertani lapelvét:

„A régi magyar írás jegyeinek nagy része kétségtelenül a köktörök (hozzátehetjük: a jeniszeji köktörök) ábécéből való. Nagy Gézáé az érdem, hogy ezt észrevette és pedig még akkor (1890), mikor a köktörök írást olvasni sem tudtuk. Erről szóló felolvasását NAGY GÉZA tudományos folyóiratban nem adta ki; jól tudta, hogy míg a köktörök betűk hangértékével nem voltunk tisztában, nem volt bizonyító ereje az egyeztetéseknek. Mert ha a magyar X b betű megvan ugyanilyen alakban egy másik ábéczében is, de ott pl. k-t jelöl, akkor ez az egyezés a módszeres írástörténet szempontjából tökéletesen értéktelen.“

Betűátvételnél valóban így van. Akkor fogadta el (helyesen!) a betűátvétel lehetőségét, ha két írásjel rajza és hangértéke is egyezik. A legfontosabbról azonban elfelejtkezett: különböző székely ábécék (már) rontott jeleit egyeztetette a feltételezett áadó azonos hangértékű, hasonló jeleivel. Márpedig minden kutatás alapjául csak a lehetséges legrégebbi, archaikus jelrendszer szolgálhat, a már rontott (romlott) jelváltozatok nem. Második tanulmányát már az archaikus nikolsburgi jelrendszer ismeretében írta, mégsem változtatott módszertani alapelvein. A nehézségek megoldásában közel sem tartotta magát oly szigorúan a Nagy Géza által is megfogalmazott szabályokhoz. A „sikeres“ egyeztetés érdekében betűk rajzait változtatta meg. Csupán átvételben gondolkodva fel sem merült a jelek ideográfikus előzményeire (ideogrammaira) visszamenő összevetés, a származás és

*A szerző tanulmánya kivonat a „Régmúltunk írásjeleiben - A hun és ótürk írás(ok) jeltörténete“ c. könyvéből (Kiadásra vár. - Szerk.)

rokonság – jel és jelentéstörténeti összefüggéseiben, kultúrköri egységben történő egyeztetése. A módszertani úttvesztés következménye máig hat.

Azonos írástörténeti kultúrkörön belül, egy ideogrammból különböző nyelveken alkotott betűk törvénye, hogy e nyelveknek megfelelően eltérők legyenek akrofonniával (szókezdő hanggal) képzett hangértékeik, mivel elhanyagolható azon tárgyak, élőlények, fogalmak száma, amelyek megnevezése azonos hanggal kezdődik. Az ideográfikus átvétel bizonyításának hitelessége abban van (és cáfolhatatlan), ha az nem csak a jelek egyező rajzában, hanem nyelvi: jelentéstörténeti szempontból is igazolható. Az egyetemes írástörténetben többnyire nem az ilyen „korai típusú”, ideográfikus átvételek jellemzők, hanem a „kései”, már betűhangértéken történők, amikor az átvevők a készen kapott betűket saját nyelvükhöz igazítva alkalmazzák. Azonos hangzók jelölésére (általában) teljes azonosságban veszik át a jeleket, csak nyelvük sajátos hangzóinak jelölésére alkotnak új, vagy megkülönböztető, kiegészítő jellel (pl. ékezzettel) ellátott betűket. Amikor rajzukban nem egyeznek az „átvett” írásjelek, s az eltérés az átvevőnél nem az egyszerűsödés felé tart, a betűátvétel „ténye” kételyeket kell, hogy ébresszen bennünk, mivel szabálytalan, erősen vitatható, és mélyreható bizonyításra szorul. A még rajzukban ki nem forrt (bonyolultabb formájú) betűk egyszerűsödése, „romlása” mindig a könnyebben róható formák felé tart, mivel rajzuk már nem kötődik a jelentés rajzban kifejezett, megjelenített tartalmához. A betű már csak hangot jelöl, így rajzán minden egyszerűsítő rontás lehetségessé válik. Csak a hagyományok múló ereje korlátoz. Az ismétlődő, többszöri betűátvételek történelmi kutatások céljára jobbára alkalmatlanok, mivel a betűk rajza romlik és hangértékeik ismétlődnek. Történeti forrásadatokat csak az ideogrammból betűket alkotó(k) nyelvére vonatkozóan tartalmaznak.

Tudománytalan, laikusán egyszerűsítő módszer, amikor az írásjeleket csupán formai hasonlóságuk alapján már egyértelműen rokoníthatóknak, egymásból származtathatóknak, azonosíthatóknak véljük. Csupán a „formai jelleg”-eket és a hangértékeket vetve össze, minden mélyebbre hatoló nyelvi bizonyítás nélkül.

E „tágra nyitott” módszerrel a hangértékeikben egyező, rajzukban eltérő jeleket némi „helyesbítéssel” (kiegészítéssel) azonos formára alakítva, majdnem mindent „bizonyíthatunk”. Az igazán nagy szakmai hibák és tévedések ebből adódnak. Ezért nem megengedhető, hogy amennyiben nem a feltevések és elvárások, – „konceptiós kívánalmak” szerint egyezik az „átvett” betűjel rajza az „átadóval”, azt (jobb híján) segédvonalak hozzáadásával, vagy más, a jel fejlődés törvényeivel össze nem egyeztethető (hasonítás) ötlettel pótoljuk. Az átadás-átvétel feltételeit így – művi módon – utólag, mesterségesen pótoljuk. Mellőzve az alapokig visszamenő TÖRTÉNETI ÖSSZEHASONLÍTÓ (IDEOGRÁFIKUS) JELTÖRTÉNETI bizonyítást, amikor azonos írástörténeti kultúrkörön belül – egy ideogrammból különböző nyelveken képzett betűk hangértékét, rajzbéli és jelentéstörténeti (nyelvi) keresztpróbával (keresztpróbákkal) egyértelműen bizonyítjuk. Vagy elvetjük rokonításunk feltevéseit. Nem hagyva észrevétlenül a betűjelek egyszerűsítése, „rontása” felé kényszerítő jel fejlődés alapvető szabályait. Az írástörténet egyetemes és részleges törvényeit.

Az egyetemes írástörténetben igen sok azonos és hasonló formájú írásjel létezik, – de semmi közülük egymáshoz, ha nem tudjuk a TÖRTÉNETI ÖSSZEHASONLÍTÓ (IDEOGRÁFIKUS) JELTÖRTÉNET módszerével szabályosan, azonos írástörténeti kultúrkörbe tartozásukat, rokonságukat bizonyítani. A történelmi kutatások célját tekintve ez inkább előny, mint hátrány, mivel A SOHA NEM LÉTEZŐ KAPCSOLATOKAT MELLŐZI, az egykor létezőket viszont

láthatóan, LÁTVÁNYOSAN IGAZOLJA még akkor is, ha a „tudomány mai állása szerint“ az „nem feltételezett“, vagy egyenesen: „kizárható“. AZ ÚJ, HITELES ADATOK BIZONYSÁGTÉTELE ÁTTÖRŐ ELŐRELÉPÉST JELENT!

A módszeres, ellenőrizhető bizonyítás alapja minden TUDOMÁNYOS ÉRTÉKŰ munkának. Az ismerethiányból fakadó feltevések nem tudományos kategóriák, nem szolgálhatnak az ÍRÁS ÉS A TÖRTÉNELEMTUDOMÁNY alapjául sem. Tudomány (csak) az, ami saját törvényeivel ismételt (is) bizonyítható.

Az írásjelek eredeti (ideográfikus) jelentéseinek nyelvi (módon is összevethető) adatai vezettek el ahhoz a felismeréshez, hogy segítségükkel szerencsés esetben néptörténeti kutatásokat is lehet végezni. Amennyiben egy nép rendelkezik ilyen korai – közmegegyezésen alapuló írástörténeti, nyelvi adatokkal.

Egy eredeti írás jelrendszere olyan különleges „régészeti anyag“, amely hűen tükrözi létrejöttének szellemi és anyagi körülményeit, alkotó „anyaga“ a képzetek rajzában megjelenített, rögzített, egykor beszélt nyelv. Ez érthető, mivel – az a nép, vagy azon egyede, amely felidézte képzetében a világ számára (számukra) fontos dolgait, e képzetek (piktogramok, ideogramok) rajzaiban egyértelműen hordozta a rajzot megnevező, megjelenítő nyelvet. Szabályos ideográfikus átvételnél az átvevő a képzet rajzát saját nyelvén (szemlélve) nevezi meg ugyanazzal a jelentéssel (tartalommal). Szemléletében azonosul vele.

A jeltörténeti és kultúrköri kapcsolataikban feltárt (egykor ideográfikus) írásjelek (már) önmagukat helyezik el nyelvi, földrajzi, írás- és kultúrtörténeti, vagyis: történelmi kapcsolataik színhelyére, így forrásadatként jól követhetők. A jeleket alkotó, átadó és átvevő népek nyelvföldrajzi jelenléte, történelmük jeltörténeti kapcsolataikkal meghatározott helyszíne egy adott időben egyértelműen igazolódik, mint paleográfikus és valóságos történelem. Végül – a hazánkban letelepült néprészeink régészeti anyagának írástörténeti vizsgálatával a bizonyítás köre rövidre zárul, hitelessége cáfolhatatlan.

A jelek, jelrendszerek történeti kapcsolatai sokrétűek lehetnek. Alapjuk a népek földrajzi közelsége, a létrejövő közös (vagy részben közös) kultúrkör, a hasonló ősvallási, kozmológiai és kozmogóniai elképzelések, az anyagi és szellemi műveltség egyezései. Írástörténeti jelentősége azoknak a kapcsolatoknak van, amelyek írás és néptörténeti szempontból is – „fogékony“ korszakban jöttek létre. Az írás szükségletének kialakulása egybeesett kielégítésük történelmi lehetőségével, akár (kölcsönös) átvétel útján is. A jelek formái azonosságán túl ideográfikus jelentésük is azonos (vagy egymás szinonimája) lehet. Az egyik nép (szükségleteinek megfelelően) átveszi és nyelvéhez „igazítja“ a másik nép piktogramjait, ideogrammáit. Majd betűket alkot belőlük, ha a történeti (történelmi) fejlődés (valami miatt) nem törik meg. A BETŰ-ÁTVÉTEL már csak felhasználó alkalmazás, ami a jel rajzának és hangértékének átvételén alapul.

Egy ideográfikus jelrendszerből különböző nyelveken alkotott betűjelek (ábécék) írástörténeti rokonságának legfontosabb ismérve: a jelek rajzainak és jelentéseinek hangértékekben megjelenő ideográfikus múltú egyezése, amely esetenként az átvevő (nép) nyelvének sajátosságait megjelenítő szinonimákban is jelentkezhet, az írástörténet egyetemes (és sajátos) törvényei szerint. Egyazon ideogrammból különböző nyelveken alkotott betűk hangértékeiben ott „rejlik“ a jelentés nyelvek szerint eltérő szavainak akrofonija (szókezdő hangja) – steppei népeknél olykor véghangzója – a betűalkotás időpontjában létező hangállapotuk (hangtörténetük) szerint. Hangtörténet nélkül nincs nyelv és néptör-

ténet, nincs tudományos értékű írástörténet, – így írástörténeten alapuló történelemkutatás sincs. Az érintett nyelvtudományok mind-ehhez megbízható segítséget adnak.

Az „írástörténeti rokonság“-ban lévő jelek rajzai és jelentései az alkalmazóknak közös szemléleti értéket jelentenek. Az egymással levelezéssel, vagy más módon is kapcsolatban állók, az ideogrammak értelmezése folytán közvetlen írástörténeti, történelmi kapcsolatban állnak (álltak) egymással.

Az ideogrammak ismerete a betűírással, vagy a betűírásba átmenő „vegyes rendszerű“ írás után fokozatosan, vagy rövidesen elhal. Történetük a hangértékképzés (nyelvének) ismeretében – rajzuk és hangértékük alapján – szerencsés esetben többszöri átvétel után is piktogram, vagy ideogramma előzményükig visszakísérhető. A betűk rajzainak egyszerűsítése, romlása (rontása) miatt a távoli, származék jelrendszerek esetén a tévedés lehetősége már nagy. Az ideogrammból alkotott betűjel második és utána következő átevőjének többnyire már semmi kapcsolata sincs a jelrendszert alkotó kultúrával. Betűátvételekkel létrejött egyezések egyazon írástörténeti kultúrkörön belül sem jelentenek közvetlen írástörténeti „rokonságot“, ha csak közös örökség (távoli) használói. A különböző írástörténeti kultúrkörből származó betűknek pedig akkor sincs közük egymáshoz, ha rajzuk és hangértékük egyezik. A véletlen egybeesés ritka példái.

Az azonos jelentéssel történő átvétel a kép és ideográfikus írásokra jellemző, s az átmenetre, amikor az átevő az ideogrammból betűket alkot. A jeltörténeti forrás-anyagból, az egyezésekből és analógiás eltérésekből megállapítható, hogy melyik a primér, melyik a szekundér, átvett (analóg) változat. A közös előfordulások, a hiány-zások, az átvétel közvetlen kapcsolatai és kizárásai szintén fontos írástörténeti és történelmi források. Azonos nyelven alkotott ábécék egyezéseiből és hangtörténeti eltéréseiből – megállapítható a népet alkotó néprészek történeti azonossága, vagy időleges külön válása, különbözősége. Két (vagy több) nyelvet tükröző, vegyes hangértékű jelrendszerek esetén – két (vagy több) nép összevegyülése, ötvöződése. Ekkor az írott szöveg olvasható nyelve adja meg a nép (néprész) tényleges nyelvhasználatát.

Az eredeti (kép és ideográfikus) írások jeleiből alkotott betűk (vagy szótagjelek) között a kapcsolatokat igen jól lehet vizsgálni jelentéseik feltárásával, egymással ösz-szevetve: milyen azonos (vagy szinonim) jelentést igazoló hangértékkel jelenik meg ugyanaz a jel – betű vagy szótagjelként – a másik (áttevő) nép jelrendszerében, függetlenül attól, hogy köztük mennyi időtávolság van.

Egy ideográfikus írás jelállományából különböző nyelveken alkotott betűsorok esetén legfontosabb a rajzukban egyező betűk ideográfikus jelentésre visszamenő ösz-szehasonlító vizsgálata, eredeti jelentéseiket igazoló akrofoniás (vagy kivételként sajátos, véghangzó) hangértékeik alapján. Az átvétel körülményeinek tudományos alapos vizsgálata történő vizsgálata. Ebből sok írástörténeti (és történelmi) tény megállapítható.

Az írástörténeti összefüggések (törvények) alapján láthatjuk, hogy téves és laikus felfogás az írásjelek rokonságának kutatását csupán betűjelként, rajzolati hasonlóságok megállapítására egyszerűsíteni az előzmények alapos vizsgálata nélkül. Kellő szak-ismeret híján felszínesen, csupán betűjelek átvételében gondolkodva, mintha a jéghegy látható részét tekintenénk teljes tömegének.

Tehát nem az egyező hangérték, hanem a betűjelek egykor közös (ideográfikus) jelen-

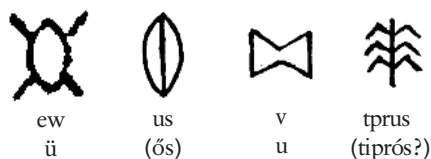
tése meghatározó, az azonos ideogrammból, de különböző nyelveken létrehozott betűjelek (rokonsági) kapcsolatában. Ha mégis előfordul néhány azonos rajzú és hangértékű betűjel, az sajátos, vagy különleges történelmi okokat (okozatokat) jelenthet. A betűrendszerek (ábécék) közötti tömeges formai és hangértékegyezés pedig már olyan átvételre utal, amikor az átvevő, de többnyire már az átadó sem ismerte eredeti (ideográfikus) jelentésüket. Ez a helyzet a fejlődésükben kiforrt és elterjedt, azonos írástörténelmi kultúrkörhöz tartozó betűjelrendszereknél. Ilyenkor saját gyökerű szellemi (és történelmi) tevékenység az átvevőhöz már nem társul.

Most alkalmazzuk a gyakorlatban is a TÖRTÉNELMI ÖSSZEHASONLÍTÓ (IDEOGRÁFIKUS) JELTÖRTÉNET módszerét, – a nikolsburgi ábécé néhány jelének történelmi feltárását, – egy példaként bemutatott, rövidített (és jegyzetek nélküli) kutatástörténelmi kivonatban.

Mínél bonyolultabb, több vonalból áll egy írásjel (piktogram, ideogramma), s annak rajzával egy másik jel majdnem egyezik, – annál nagyobb a valószínűsége, hogy van közöttük egymáshoz. Például a székely-hun ü, és az ótürk m hangértékű betűk jelei. Ezért az írástörténelmi kutatás kultúrköri irányultságát felderítő „szondázó” jeleknek az archaikus nikolsburgi jelrendszer alábbi jeleit választottam:

Az „ew“ (=ü)-t, miként az „us“-t is azért, mert olyan sajátos képjelet (piktogramot) sejttem forrásául mindkét jelnek, amelynek négy lába van. Az „u“-t rovástechnikai ok mi-att. Van egy hasonló formájú, de kevesebb vonallal róható jel – mégis (többnyire) ragaszkodtak a bonyolultabbhoz. Úgy gondoltam: nem minden ok nélkül. Előzménye a mediterránumban és Európában nincs. A germán rúnákba a gótok írásán át vezetett az útja, ahol egyszerűsített változataként (Kylver:) „p” a hangértéke. Mi-vel a germán rúna a 7. század végétől nem használatos Közép-Európában, csak északon, – joggal feltételeztem, hogy a székely rovásírás előzményéből került át a gót jelrendszerbe úgy, hogy a megismert ideogrammból (rajzában egyszerűsítve) a gótok betűjelet alkottak. A „tprus” egyedien különleges képjeletnek tűnik és (t'prus) „tiprós”-nak (is) olvasható. – Tizenhárom! – igen nehezen róható vonalból áll!

Ezért a szakirodalomban olyan műveket kerestem, amelyekben írástörténelmi kezdete-

ket, képjeleket (piktogramokat) talállok. Elhatározásom első mozzanataként így került rögtön kezembe Th. W. Danzel „Die Anfänge der Schrift“ c. könyve, amelynek anyagát végiglapozva megakadt szemem a XXXV. szemléltető ábrán, mert megpillantottam a „kínai” teknős pik-

toqramját a tábla 6. sorszáma felett:

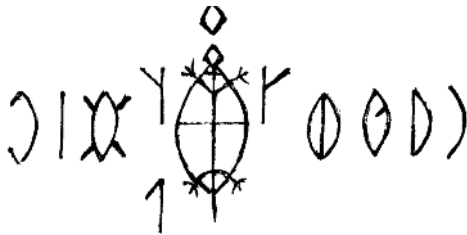
A XXXV. tábla az ókínai képirás jelekből tartalmaz egy válogatást.

Nem volt előttem ismeretlen a kínai írástörténet, – így az sem, hogy a teknős piktogramjából (kivonatolva) több ideogrammat származtattak. A piktogram az alsó páncél természetes rajzolatait látatja velünk, amelyek minden teknős alsó páncélján megtalálhatók. Az első írástörténelmi „nyomok” (tehát) rögvést a kínai írástörténelmi kultúrkörbe vezettek, a százszor meg- és letagadott hunok szomszédságába. Ezek után (logikusan) az ókínai írástörténetben kezdtem keresni a többi „szondázó” jelet is, majd megtalálásuk után visszatértem a teknőshöz.

A kínaival azonos írástörténelmi kultúrkörbe tartozók egyazon módon alkothattak ideo-

grammákat. Látjuk, hogy a teknő körvonala és a teknőn kívül eső lábak alkotják a nikolsburg X w (ü) hangértékű jelet, – de a teknő körvonalaival és a középső (függőleges) fővonalal lehet „kivonni“ belőle az O us jelet is. Majd további jeleket tudtam (tudunk) „kínai módra“ a piktogram vonalaiból, részegységeiből származtatni:

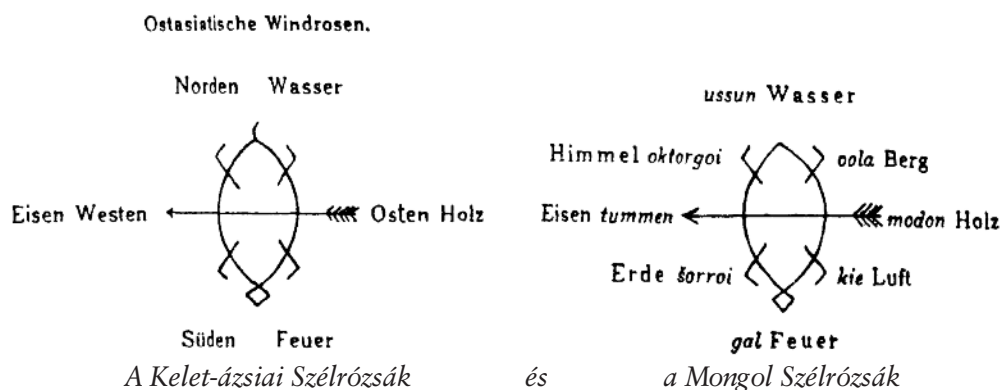
A következő lépésben meg kell határozni az ideogramák jelentését, összevetve a kínai szemlélettel. Egyeztetve jelentésüket a nikolsburgi betűjelek hangértékével, az ótürk jelrendszerekben is előforduló, rajzukban és jelentésükben azonos (vagy ana-lóg), de a török nyelv szerint eltérő hangértékekkel. Megállapítva: ki, kitől, mit, hogyan, és mikor

vett át. Immár a kutatás logikája jelölte ki a sorakozó feladatokat. A piktogram nyilvánvalóvá tette, hogy a hunok s a törökök is közös írástörténeti kultúrkörbe tartoztak a kínai-val, tehát a teknősről is meg kell tudni minden lényegeset:

„Teknős *gui* a kínai teknős minden időben nagymértékben szimbólikus teremtmény. A szólásmondás »elrejtett titkai – égnek és földnek« elterjedtek Kínában.“ Továbbá: „A teknős teknője a nagyon korai időkben a mennybolt hasonlata, alsó korongja (páncélja) pedig a földnek. Együtt a kettő, mintegy mása a kozmosznak, ezért a teknő (páncéljának) jeleit a jóslásban használták a nagyon korai időkben.“ Valamint: „A teknős »hőse« a pénz legendájának is. Segítő, támogató – az első császárnak – a Sárga-folyó szabályozásában;“ Végül: „De a teknős bizonyos szempontból erkölcsstelen teremtmény is. Amint a nem hínemű teknősöknek – a hiedelem szerint – kígyó társak kellene. Így a teknős együtt van rajzolva a kígyóval, mint észak teremtménye.“ (Wolfram Eberhard: A Dictionary of Chinese Symbols 1986)

Az idézetből megtudtuk, hogy: 1. Nőstény teknősről van szó. Együtt van rajzolva a kígyóval. 2. Mása a kozmosznak. 3. Észak teremtménye. (A német nyelvű változatban: „So wird sie auch als Tier des Nordens.“ - vagyis: „észak állata.“) Tehát eredetében nem kínai.

A hagyomány a kínai írás kezdetét az „ősrégi, régmúlt aranyidő“ uralkodóihoz köti. A teknős jelcsalád hun és ótürk jeleinek feltárása, eredeti (ideográfikus) jelentésük megállapítása nem ment könnyedén, mert kínai írástörténeti egyezésekkel csak azokat a jeleket lehetett azonosítani, amelyek azonos módon lettek származtatva, s a kínai írástörténeti irodalomban megtalálhatók. Hittem, hogy létezni kell valamilyen ősi „szemléleti hagyománynak“ és e hagyomány leírásnak, – amely rögzítette egykor, hogy melyik jel honnan lett „kivonva“, kialakítva, s mi a jelentése. Az a tény, hogy ilyen sok jel származik a teknős piktogramjából, – jelzi, hogy egykoron (a kínai szemlélettel egyezően) kiemelkedő fontosságot tulajdonítottak a teknős által megjelenített világgépnek. Végül Karl Faulmann könyvében (Illustrierte Geschichte der Schrift) találtam meg, amit kerestem: – a Kelet-ázsiai és a Mongol Szélrózsákat.

Meglepődtem, hogy a teknősök fejfelé dél felé vannak tájolva, s a fejükön állnak. Az egyetemes írástörténetben ez az egyetlen fején álló piktogram. Faulmann nem ad rá magyarázatot. Lehet, hogy azért, mert néhány korai (Jin-kori) ideogramma a kínai írástörténetben már a fején álló teknősből lett származtatva. A fogalmak lábához, nyílveszőhöz – és mindezek égtájakhoz vannak rendelve. A rombusz fej láttán arra a gondolatra jutottam, hogy a nőnem (itt) egyedül lehetséges jelzője, a vulva szimbóluma. A NYÍLVESSZŐ PEDIG EGY OLYAN NÉPET ÉS MŰVELTSÉGET JELKÉPEZ, AMELYNEK LEGFŐBB FEGYVERE AZ ÍJ VOLT!

A Kelet-ázsiai Szélrózsza leírását – Henri Maspero: „Az ókori Kína“ c. könyvében találtam meg. Az eredeti leírás a Su king egyik szerzőjétől származik. A mű száz darabból állt, s a hagyomány Konfuciusznak tulajdonítja összegyűjtését. H. Maspero az Kr.e. 8. századra teszi. (La Chine antique. Páris 1955, 362)

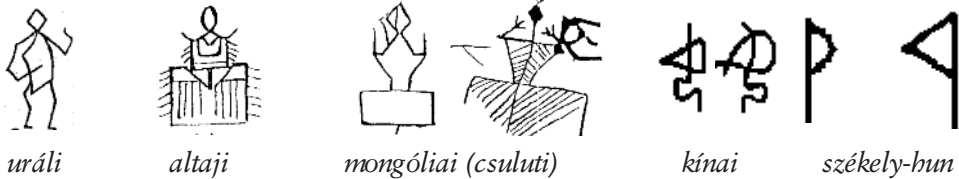
„A Jao tien szerzője pedig, az ősidők két szent császára, Jao és Sun portréjának megrajzolása közben úgy mutatja be az elsőt, mint aki kiterjesztvén erényét pusztán ezáltal átalakítja a világot, a másikat pedig mint aki állandó gondban van afelől, hogyan válassza meg az alkalmas időt és helyet avégből, hogy „egyezzék az éggel“, azaz hogy ne támadjon ellentmondás tettei és a természeti világ jelenségei közt.

Ilyen módon létrejött a királyi hatalom, a király erényének mind politikai, mind természet fölötti szempontú elmélete. Mindezeket a kissé szétszórt elképzeléseket valószínűleg a 8. században összeszedték és rendszerezték egy nevezetes traktátusban, a Nagy Szabályban, a Hung fanban, amelyben egy névtelen szerző megkísérelte a különböző értékek numerikus kategóriákba való rendezését és osztályozását, valamint az ember, különösképpen pedig a király helyének a világban való meghatározását. A benne kifejtett elmélet Nagy Jü oltalma alá van helyezve, ugyanis „A kilences felosztású nagy terv“-ből származik, amelyet az ég adott a szent császárnak, amikor ő levezette a kiáradt vizeket; Jü azután továbbadta azt leszármazottainak, a Hiáknak. Azok a Jineknek, ez utóbbi utolsó királyának fivére, Ki ura pedig elmondotta Wu királynak, a Csou uralkodóház alapítójának. Az elmélet alapja egyrészt a világmindenség és az ember szembeállítása, másrészt pedig egymásnak való pontos megfelelésük. A világmindenség, az érzékelhető világ az öt elemnek (wu hing), a víznek, a tűznek, a fának, a fémnek, a földnek köszönhető. Ezek nem metafizikai entitások, sem nem erők vagy potenciák, hanem egyszerűen az öt valóságos anyag, amelyek e neveket viselik, s amelyeknek fizikai tulajdonságaik vannak: „A víz folyik és lefelé halad, a tűz ég és felszáll, a fa görbe és egyenes, a fém nyújt-

ható, a föld lehetővé teszi a vetést és az aratást“, s e tulajdonságok hozzák létre az ízeket: „*ami folyik és lefelé halad, hozza létre a sósat, ami ég és felszáll, hozza létre a keserűt*“ stb. Az öt elem működése nincs megmagyarázva; erre vonatkozóan e kortól kezdve többféle elmélet is létezhetett. Egy egykorú szöveg, úgy tűnik, arra utal, hogy működésükben egymásra következnek, miközben egyik legyőzi a másikat. A Hung fan más sorrendet ad, kettesével állítva szembe egymással a nekik megfelelő égtájakat: Észak (víz), Dél (tűz), Kelet (fa), Nyugat (fém), s a Középpel (föld) végzi. Működésüket tehát úgy képzeltek, hogy végtelen mozgásban következtek váltakozva egymásra. Egyik elméletben sem hatolnak azonban egymásba, s nem is keverednek. Valóban, – közmondásainkban: „Tűz és víz.“; „Tűz, víz nem ellenkeznek úgy egymással, mint ...“; „Mintha vizet égetnénk.“; „Elől tűz, hátul víz.“; „Fából vaskarika.“

A SZÉLRÓZSA A HUNG FAN RAJZBAN VALÓ MEGJELENÍTÉSE

A feladathoz megfelelő módszer alkalmazásával egyre több olyan adat birtokába jutottam (jutunk), ami lehetővé tette (teszi) az írástörténettel párhuzamos néptörténet kibontását is. Új, eddig paleográfiai eszközökkel feltáratlan területek tárultak (tárulnak) fel előttünk. Így a teknős nőnemű jelző rombusz feje nyomán az Uráltól Mongólián át Kínáig vezető – szibériai sziklarajzok útvonala, ami nélkül régmúltú népalakulásunk el sem képzelhető. Térben és időben végbement folyamatához minden újabb adat csatolható. Így az uráli „anya“ rajzának fejlődése:

uráli

altaji

mongóliai (csuluti)

kínai

székely-hun

A szemlélet eredete az uráli, Irbit-parti Sziklarajz (Kr.e. 4-3. évezred) emberpár „anya“ alakjának rombusz feje és ágyékháromszöge. Presumér nemjelző jelképeket mutató rajzai az Uráltól a kínai írástörténetig fejlődésükben (egyszerűsödésükben) kísérhetők. A nőalakok rajzai a valóságától a jelképig egyszerűsödnek. Az ÁGYÉK szemlélettörténeti, nemjelző szerepe erősödik, s a kínai és a hun írástörténetben az „anya“ ideogramma rajzának jelképes alkotója lesz. Hangértéke a székely jelrend-szerben: akrofonias a.

Később, az ótörök jelrendszerekben a „gerincvonal“ elhagyásával rajza tovább egyszerűsödik az ágyék-háromszögre Orhon: Jeniszey: Hangértékük: **qī** és **iq**. Jelentése: „*qirqin* Jungfrau || bakire“ (Gabain: Alttürkische Grammatik), azaz: fiatalasszony. Hangértékük: akrofonias **qī**, és fordítottja: **iq**.

A „megfordított“ szótaghangérték az ótürk hangértékadás sajátossága, pl.: oq, qo. A kínai, a hun és az ótörök ideogrammak rokonsági viszonya tagadhatatlan. A kínai jelhez a székely-hun áll közel, s ez egyben mutatja a két nép egymással érintkező kultúrtörténeti (történelmi) viszonyát. AZ ÓTÜRK BETŰ ÉS SZÓTAG HANGÉRTÉKŰ JELEKET HUN IDEOGRAMMÁKBÓL ALKOTTÁK. Az ótürk ideográfiára eddig nem sikerült bizonyítékokat találni.

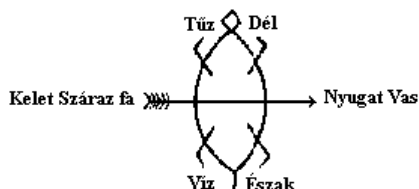
Azért definiáltuk „TÖRTÉNETI ÖSSZEHASZNÁLÓ (IDEOGRÁFIKUS) JELTÖRTÉNET“-nek a kutatás módszerét, mert nem csupán betűjelek alaki és hangértéki egyeztetéseiből

(betűátvételtől) meríti adatait, hanem ideográfikus múltú történeti előzményeiből (ideogrammaiból). Így a tévedés lehetősége (szinte) kizárt. A NYELVÉSZETBEN KÉPZETT OLVASÓ BIZONYÁRA HASONLÓNAK TARTJA A MEGNEVEZÉST A „FINNUGOR TÖRTÉNETI ÖSZ-SZEHASONLÍTÓ NYELVÉSZET” MÓDSZERTANI MEGHATÁROZÁSÁVAL. VALÓBAN. AZ ÍRÁSJELEK KUTATÓJA NAGYON IS HASONLÓ ALAPELVEK SZERINT VÉGZI MUNKÁJÁT. E rövid néptörténeti kitérő (és példa) után térjünk vissza a Hung-fán ideogrammaíhoz.

A teknős jelcsalád székel-hun és ótűrk jeleinek történeti feltárásához (alapadatként) ismerjük a betűk rajzát: ideográfikus képzetüknek a szélrózsák rajzaiban megjelenített, égtájakhoz tájolt fogalmait; jelentésük akrofoniás (szókezdő), vagy sajátos (véghangzó) hangértékét. Alkotásuk (kivonatolásuk) kínaival egyező módszerét. A feladat megoldásához rendelkezésünkre áll minden szükséges adat.

A jeleket (vagy összetartozó jel-párokat) numerikusan (no.) jelöljük. Az azonos ideográfikus (szemléleti) előzményű, vagy analóg megfeleléssel rendelkező hun és ótűrk jeleket egyazon számmal, egy jelcikkben tárgyaljuk, amelyben jeltörténeti és jelentéstörténeti keresztpróbájakat (összevetésüket) is elvégezzük. Írástörténeti (és történelmi) összefüggéseiket, (lehetséges) időrendiségüket megállapítjuk.

E kivonatos, rövidített anyagban csak a Hung fan („Kelet-ázsiai Szélrózsák”) ideogrammaíat vesszük sorra. Emlékeztetőül térjünk vissza a Faulmann által közölt szélrózsza normál helyzetű rajzához:

Az ordoszi hun aranykorona teknőspáncél boltozatán a szélrózsza ideogrammaíából négyet – tűz-dél, víz-észak, – mint a korona észak-déli főirányba tájolt jeleit – in situ helyzetben láthatjuk. A középső képen a 𐰃TŰZ és a 𐰄DÉL, a rajzon a JÓ és az ÉJ(SZAK) ideogramma látható. A koronát az Kr.e.-i 4-2. századba keltezik. A hun uralkodó: „Minden reggel kijött a sátorból, meghajlással üdvözölte a napot, este pedig a holdat. Mikor szertartásosan helyet foglalt, akkor arccal észak felé fordult.” (Németh Gyula: Atilla és hunjai o. 43-44)

N°. 1. A 𐰃 „TŰZ” – ÉS N°. 2. A 𐰄 „DÉL” IDEOGRAMMA

N°. 1. A teknős alsó páncélján a lábak felé irányuló természetes mellékvonalaknak a szemlélet képzettársításában tájoló, jelalkotó szerepük van. A teknős észak-déli fővonal felső részével és a bal első láb felé tartó mellékvonallal alkotja a 𐰃 „tűz”, a jobb első láb felé tartó vonallal pedig a 𐰄 „dél” ideogrammját:

Származtatásukban, és abban, hogy egymás tükörképei, jelképezik a két fogalom szoros összefüggését. A kínai „tűz” ideogramma (B. Karlgren no. 353) a fején álló teknős déli teknőívében a fővonal egy része az első lábak felé tartó természetes mellékvonalakkal.

Tehát belső része ugyanazon szemléletű vonalakból áll, mint a hun TŰZ és DÉL ideogramma együtt:

Eltérést csak annyiban látunk, hogy a fővonal csak a lábak felé tartó természetes vonalak kiindulási pontjáig (elágazásáig) tart. A DÉLI teknőv és a teknős első (déli) lábai felé menő (természetes) vonalak biztosítják a kínai jel szemléletének tájolását, – azt, hogy a TŰZ DÉLEN van.

A székely-hun jelrendszerben tűz ideogrammának rajza betűjelként alig változott. A láb felé tartó mellékvonal rovástechnikai ok miatt meg-hosszabbodott, így eléri a fővonal magasságát BETŰHANGÉRTÉKE: AKROFONIAS T, tehát a paleográfia általános szabálya szerint nyerte hangértékét. Az ótürk jelrend-szerből „tűz“ jelentéssel hiányzik, h hangértéke csak a DÉL, és a NAP – jelentést igazolja vissza. Így az ótürk jelrendszerből nem vehettük át!

„Tűz“ szavunkat nyelvtudományunk ősi örökségnek tartja az ugor korból. De kapcsolatba hozták altaji szavakkal is. (Lindström, Munkácsi, Németh és Räsänen) Az ókori filozófiában és természettudományban a világot alkotó négy elem egyike. A tűz és a víz egymással mereven szemben álló, kibékíthetetlen ellentét.

Nº. 2. „DÉL“ deogramának rajza betűjelként rovástechnikai okból változáson ment át. Először csak kissé húzták túl a fővonalon a láb felé tartó mellékvonalat: (nikolsburgi ábécé), majd teljesen: – s így ferde keresztte alakult. Az eredeti képzet rajzát betűjelként elfelejtették. BETŰHANGÉRTÉKE: AKROFONIAS D. Bárczi Géza török eredetűnek tartotta dél szavunkat. Ligeti a mongol DÜLI (fél, közép) szóval (is) összefüggésbe hozta (majd tagadta). Az ősi szó „Dulin“, „Duli“ és „Dul“ családneveinkben ma is jelen van.

A szókezdő „d“-hang nyelvtudományunk szerint jövevényszavakban jelent meg nyelvünkben. Ezért minden olyan d-hanggal kezdődő szót, amelyet valamelyik más (szóba jöhető) nyelvben nem találtak meg, többnyire ismeretlen, hangutánzó, vagy bizonytalan eredetűnek vélnék. Pl.: „de 1195 k.“; „délceg 1377“; „denevér 1395 k.“ „dér 1234/1550: ?“, stb. Finnugor csak akkor, ha a szókezdő d – t>d változáson ment át. Pld.: „daru 1298/1365: ?“ Vagy: „dob 1307“ (ige); dob 1138/1329 (főnév).

Az „észak-dél“ a kínai jin és jang filozófiai princípiummal analóg. Dél – a delelő Nap iránya, amikor pályája felén, közepén áll, – a „kel“-(-et) és a „nyug“-(-at) között.

„Dél“ szavunkat a TESz csuvas eredetű ótörök jövevényszónak határozza meg oly módon, hogy feltesz a régi török nyelvben egy régi DÜL alakot, amely szó a mai csuvas nyelvből hiányzik. Mi a protomongol „düli, fél“ közvetlen érintkezésű átvétele, vagy közös előzménye mellett „voksolunk“, mivel a Hung-fan ideogrammáinak alkotása idején az ideogramma megnevezésének már léteznie kellett nyelvünkben. Az ősi Dulin, Duli és Dul családnevünk (Budapesti Telefonkönyv) másképp nem is magyarázható.

A „TŰZ“ és a „DÉL“, valamint a „NAP“ ideogramma betűjelként egyaránt jelen van h (ng), nazális (orrhangú) g hangértékkel az orhoni és a jensiszeji: ótürk jelrendszerben. De „tűz“ jelentésre visszamenő hangértékkel még az orhoni TŰZ IDEOGRAMMA sem rendelkezik, mivel az ótürk tűz: „ot, oot Feuer | ates“ (Altt-Gramm) Akrofónias hangértéke „o“, vagy „a“ lenne. Jellegzetessége még az h hangértékű ótürk jelcsoportnak, hogy a napkarikához hasonlóan a teknős rombusz fejét szintén napkarikává szimbolizálva látjuk a jensiszeji jelrendszerben, mivel benne van a pont. A teknős feje délen helyezkedik el, a delelő Nap irányában, azért „hasonították“ napkarikává. (Karlgrén no. 404: Nap)

A „dél“ és a napkarikák ismert ideogrammaiból, a jelek akrofóniás hangértékéből megállapított jelentések: „*kün* Tag, Sonne, Süden [gün, güneş“ (AlttGramm). Vagyis: „nap (mint idő), Nap (mint égitest) és dél“. Az ótüirk *kün* > gün, k >g kezdőhangváltozáson ment át. Más vélemény szerint az ótörök nyelvnél régebbi a z-s török nyelv. A szókezdő (akrofóniás) g-nek a nazalitást a hozzá kapcsolódó ü-n adja meg. Fontos (és érdekes) az ótüirk jelentéstörténetben, hogy a napkarikák azonos hangértékű jelcsoportban vannak a dél és a tűz ideogrammával, tehát a „gün“ pontosan, félre nem érthetően fejezi ki a 𐰇 𐰃 𐰄 ideogrammák jelentését. Nincs közük az *ótörök tüš* > düš (dél) szóhoz. Az ótüirk 𐰇 jel h betűhangértéke nem felel meg a Hung fanból származtatott ideogramma eredeti 𐰇 „tűz“ jelentésének.

EREDMÉNYEK

A székely-hun (nikolsburgi) ábécében a „𐰇 tűz“ és a „𐰇 dél“ ideogrammai betűjelként a kelet-ázsiai szélrózsában („Hung-fán“-ban) meghatározott, nyelvünkön meg-nevezett ideográfikus jelentés akrofóniás hangértékeivel vannak jelen. Bizonyítva, hogy a hunok vezető, névadó része nem török, mongol, vagy iráni nyelvű volt, hanem azt a nyelvet beszélte, amit ma „MAGYAR“-nak nevezünk Így látjuk a hun koronán is.

Ez nem mondható el az ótüirk jelrendszerekbe átkerült azonos jelekről. Orrhangú (nazális) g hangértékük csak a „dél, nap, Nap“ (GÜN, GÜNEŞ) szóval megnevezett jelentést igazolják. A „tűz“ ideogramma ótüirk betűjelként nem felel meg a szélrózsa követelményének, mert hangértéke nem a „tűz“, hanem a „dél“ és „Nap“ jelentést igazolja vissza a hun szemlélet és tartalom rontott átvételeként.

A jelek más származtatása, vagy más kultúrkörből való átvétele téves feltevés.

N°. 3. A „𐰇 JÓ“ – ÉS N°. 4. AZ „𐰇 ÉSZAK“ IDEOGRAMMA

N°. 3. A Hung-fán másik jelpárja, a folyóvíz „𐰇,ó“ és az „𐰇 észak“ ideogramma – származásukat tekintve szintén tükörképei egymásnak, a két fogalom egymással való szoros összefüggése szintén hangsúlyozott. A kínaiaknál és a teknős szélrózsa hun népénél a víz tájolt földrajzi fogalom, amely mindkét esetben FOLYÓVIZET jelent. A FOLYÓVÍZ tájolhatósága a két népesség település-földrajzi helyzetéből következik. A kínaiakhoz nyugatról érkeznek a nagy folyók, tehát részükre a víz nyugaton van, míg a hunok Kínától északra fekvő település-földrajzi helyzetét tekintve a folyók északon vannak és észak felé folynak.

A FOLYÓVÍZ ideogramma: a teknős bal hátsó lába felé menő természetes vonal a középső fővonal hátsó (északi) részével; az ÉSZAK ideogramma: a teknős jobb hátsó lába felé menő természetes vonal a középső fővonal hátsó (északi) részével.

A baloldali „𐰇 folyóvíz“ ideogrammanak betűjelként „j“ a hangértéke a székely-hun, és „p“ az ótüirk jelrendszerekben. „Folyó“ jelentéssel létezett egy ősi, régen kihalt szó nyelvünkben: a jó. Mivel „jó“ folyóneveink csak hazánk erdélyi, és észak-északkeleti területein fordulnak elő, a Dunától nyugatra hiányoznak, – nyelvföldrajzi és történelmi jelentőségük páratlan!

Megkülönböztetik népünk ama legkorábban letelepült részét a többtől, ahol település-területükön és szomszédságukban („mozgáskörletükben“) a folyóknak ezt a (nyelvünk szerint) legősibb neveket adták. Így: Tápió (táp-jó), Hejő (hév-jó: meleg-jó), Hájó (hév-jó, Nagyváradtól keletre), Sajó (só-jó) - Észak-Erdélyben és a Felvidéken; továbbá: Méregjő, Jád (jó-d) (Erdélyben, a Bihar hegység keleti oldalán), Berettyó (berek-jó), stb. Közrefogják a Mező-séget (Csigla-mezőt) keletről, nyugatról és északról Erdélyben. A Tisza felső folyá-sának jobb és baloldali folyói. Mivel az avarok 567-568-ban, Árpád népe pedig 896-900 között az egész Kárpát-medencét birtokba vette és rajta egységes államot hoztak létre, – mindennek az avar kor (567) előtt, a korábbi honfoglalók (Atilla népe) idejében kellett történnie. A kihalt szó régisége is erre utal. Nyelvészeink, történészeink mindeddig nem tudtak mit kezdeni ezzel a megkülönböztető nyelvföldrajzi adattal. Rendkívüli fontosságú az a „feliratos“ hun csontrajz-lelet is, amely a Zsaman-Togaj 21. kurgánja mellől került elő, a mai Kazakisztán Csimkenti területén. (Bóna István: A hunok és nagykirályaik o. 100)

„Érdekessége még a temetkezésnek a ha-lott bal karjánál talált, bekarcolt szarvasfigurával díszített csontlemez.“ (Bóna 231) A jelenetben egy kis folyón megy át a szarvas. Felül a „jó“ ideogrammat látjuk bekarcolva a folyó közepére. A szarvas nyakán és nyaka felett pedig az „Ég“ ideogrammat, – de még nem „szögletesítve“, mint a székely-hun „

g“ hangértékű be-tűjelet, hanem származtatása szerint, „boltozatos“ formájában. A rajzon jól látható ideográfikus feliratokról említés nem történik. A szarvas nyakára rajzolt „Ég“ ideogramma jelzi, hogy a kultikus szarvas az Ég állata volt. Az Ég akarátát közvetíti.

A hunnal azonos ÓTÜRK jel „p“ hangértékű. P-vel a török nyelvekben (legjobb tudomásunk szerint) nem kezdődik folyó(víz), csak forrás megnevezés létezik: PINAR. Forrás sok van, így nem tájolható. Kihaló szó lehet az oszmánliban is, mert forrásoknál ismételtelen feltett kérdésemre a **pinar** helyett nyomatékosan (legtöbbször) a çeşme (kút), esetleg a kaynak, memba szót használták. Pedig a „pinar“ helynevekben is jelen van Törökország területén: Karapinar (feketeforrás), Pinar Oba (nomád forrás), Pinarbaşi (forrásfő). Vásáry István egyik tanulmányában (Nép és ország a türköknél) említi a türkök törzsi vallását: „A politikai integráció során törzsivé alakult, de nemzeti szerkezetét megőrző türk társadalom egységét, összetartozását, fennállását, nemcsak a közös eredethit, hanem a törzsi vallás legfőbb lénye, a „türk ég és türk szent föld – víz „ (türk tän-risi türk iduq yeri-subî) is biztosította. (Vásáry 197.)

Nº. 4. Az „ÉSZAK“ ↑ deogramma betűjelként nincs jelen a nikolsburgi jelrendszerben. Ideogramma létezett, tehát a fogalom szavának is léteznie kellett korabeli nyelvünkben. Észak szavunk előtagja az „éj“ amelyhez a „darab, rész“ jelentésű „szak“ csatlakozik. Ha betűként jelen volna a nikolsburgi ábécében, úgy hangértéke akrofóniás e volna. A déllel ellentétes irány.

Az ORHONI ÓTÜRK jelrendszerben „↑ észak“ ideogrammáknak betűjelként több hangértéke van: e, valamint i és ü. Az orchoni akrofóniás e hangérték (eje, ej, éj), nyelvünk

(régmúltú) használatát, vagy ismeretét igazolja vissza, mivel e jelenség több-ször is előfordul. BIZONYÍTTJA, HOGY NYELVÜNK ÉS KULTÚRÁNK JELEN VOLT AZ ÓTÜRK JELRENDSZER BÖLCSŐJÉNÉL. Az \uparrow i és \ddot{i} hangérték alapja az ótörök „*ir* s. *yir* Norden“, valamint: „*yir*, *yir*, *yiri*, *ir* dort, jenseits, links, Norden |orada, solda, şimal“. (Altt-Gramm) Az „*ir*“ (észak) akrofonijája adja a jel i, a *yir* pedig az \ddot{i} hangértékét. Gabain „y-protézis“-nek nevezi azt a nyelvi jelenséget, amikor a szókezdő a, ä, i, \ddot{i} , magánhangzó elé utólag egy y (j) hang illeszkedik. Pl.: „amraq, y(a)mraq“, „äm, yäm“, „ira, yira“, „ig, yig“, „idiz, yitiz“, „ir, yir“, „il, yil“, stb. (AlttGramm. 52)

A jeniszeji jelrendszerben az \uparrow i \mathbf{d}° -jel rajza már torzult (rontott) formájában látható, s ez arra utal, hogy AZ ÓTÜRK JELRENDSZER ALKOTÁSÁNAK EREDETI HELYSZÍNE AZ ORHON VIDÉKÉN VOLT, NEM A JENISZEJNÉL.

EREDMÉNYEK

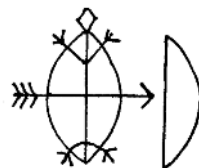
A szélrózsában (Hung-fánban) jelölt „FOLYÓVÍZ“ fogalomnak akrofonias j hangértékkel a jó felel meg. P akrofoniaival a török nyelvekben folyó(víz) (a legjobb tudomásom szerint) nem létezik. Csak forrás: pınar. Ez nem felel meg a tájolt szélrózsában jelölt folyóvíz fogalomnak. Az „észak“ ideogramma betűjelként hiányzik a nikolsburgi székely-hun ábécéből, mivel i-betű képzésére az „ \uparrow ij“ fontosabb volt az ábécé alkotójának. Az ótörök jelrendszerben az „észak“ ideogramma e, valamint i és \ddot{i} akrofonias hangértékű, amelyek mindegyike teljes mértékben megfelel a szélrózsa által támasztott jelentéstörténeti azonosságnak. Az akrofonias e hangérték nyelvünk korabeli ismeretét jelzi a jelrendszer létrehozásának térségében és időpontjában, valamint azt a tényt, hogy az e-hang szóvégi jelölésére szükség volt az ótürk írásban. A kora-beli török nyelvben nem volt e hanggal kezdődő szó, fogalom, így a betűjel e hangértékképzéséhez szükség volt a fogalom – nyelvünk által biztosított akrofonijára.

A jelek más származtatása, vagy más kultúrkörből való átvétele téves feltevés.

Nº. 5. A \mathbf{D} „NYUGAT“ – ÉS Nº. 6. A \bigwedge „VAS“ NYÍLHEGY IDEOGRAMMÁI

Nº. 5. A szélrózsa harmadik jel-párja a nyugat és a vas nyílhegy ideogrammája. A „NYUGAT“ a teknős piktogram függőleges fővonala által kettéválasztott nyugati fél-teknő (félteke) rajza, ami megfelel a nap-nyugat irányának:

A jel ideográfikus képzete szemléletes módon jelöli a nyugati irányt, amerre a Nap nyugszik. A hun szemlélet azonos a kínaival és a steppei török népek szemléletével. „A kelet-nyugati főirányok ilyen egyszerű kijelölésének nyomára bukkanunk még a Kr. u. 1. évezred történeti feljegyzéseiben is. A Nap látszólagos égi útjának kezdő- és végpontja ugyanis jól mutatta a keleti és a nyugati irányt, legalábbis gyakorlati célokra: a „napkelte helyé“-re mutattak keleti irányba, a „napnyugta helyé“-re pedig nyugati irányba.“ (Ecsedy: Nyugati turkok Észak-Kínában a 7. század közepén 30. Bp. 1997.)

A „nyugat“ szó nyelvtörténetünk viszonylag kései fejleménye, amely jelentéstapadásal vált ki a NAPNYUGAT birtokos jelzős összetételből. Kikövetkeztetett alapszavi előzmé-

nye a „nyug-“ szótól lehetett, az ideogramma alkotásának idején a Nap nyugvásának irányát jelölte. A szó időrendi történetét pontosan megállapítani nem lehetséges. Annyi bizonyos, hogy a „nyug-“ alapszóval kezdődött. „nyug“-at ideogrammánk betűjel változatának hangértéke akrofonias ny a székely-hun ábécében.

A rajzában azonos orchoni ótüirk jelnek y (j) a hangértéke. Bár rajza egyezik a székely-hun betűjellel, ahhoz semmi köze sincs, mivel hangértéke nem igazolja. Rajza azonos a kínai „Hold“ ideogrammával (Karlgrén no. 796), amelynek „este, éj“ jelentése van a kínai írástörténetben. Analóg szemléleti változata a székely-hun jelnek:

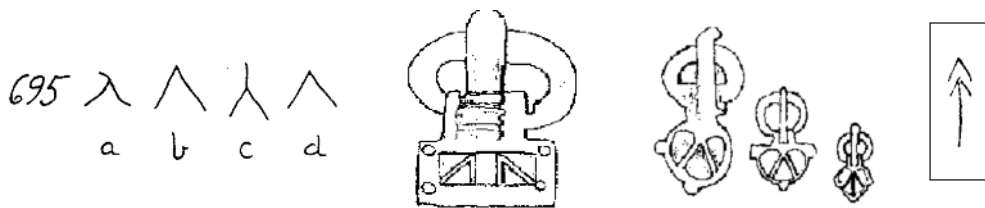
A b és a c Yin-kori, a d pedig a (korai) Csou I korból való.

Az ótüirk jelrendszerbe a hun, vagy a kínai ideográfiából került. „ay, ay br. Mond, Monat |ay“ (Altt-Gramm)

Hangértékét az „ay“ (Hold) szóvégi y hangjától kapta.

Ebben, és az ehhez hasonló esetekben, amikor csak két hangból áll a szó: egy elülső magánhangzóból és a hozzá kapcsolódó, hangértéket adó szóvégi mássalhangzóból, – akrofoniasnak, vagy véghangzó hangértékűnek tekintjük a betűt, ma úgy tűnik: felfogás kérdése. Mi – a történeti összehasonlító jeltörténet pontos definíciói alapján ragaszkodunk a klasszikus meghatározáshoz, amely szerint csak akkor akrofonias a hangérték, ha valóban a szó első hangja adja a betű hangértékét.

N°. 6. A szélrózsa jelölése szerint a nyíl hegye „vas“-ból van. Két rajzát ismerjük: Az osztott nyílhegy bal felének rajzát: (nikolsburgi ábécében, és az egyik hun csattesten: Bóna 91) és a teljes nyílhegy rajzát: (hun csattesteken Bóna 91 és 119). A nyílhegy rajzával a nyilvánvaló azonosságot a kínai írástörténetben is jelenlévő rajza, „keresztpróbája“ bizonyítja. Jin és a Csou I-kori b és d (Karlgrén no. 695) a hegyességet hangsúlyozza: „A rajz bemutat valamilyen hegyes-pontú tárgyat (egy ék, egy nyílhegy-pont?)“

A jel betűhangértéke a székely-hun ábécében (vos > vas) véghangzó s. Az uráli „vas“ szó alapjelentése réz lehetett. Nyelvünkéből terjedt el egész Belső-Ázsiában. Sajátságos, vesszővel ellátott rajza (jobb felől bekeretezve) a nyugat-mongóliai Хойт-Цэнхэрийи-агуй nevű barlangmélyedésben (Novgorodova 26) előfordult, hangsúlyozva a nyílhegynek a vesszőhöz csatlakozását. A jeneszeji ÓTÜRK jelrendszerben a vas nyílhegy ideogrammjára a barlangmélyedésben látható kettőzött rajzával van jelen: és , amelyből az egyik a vesszőt jelöli. Az Orhon III jelrendszerben egyik változata szintén: . Az Orhon I és II jelrendszerben: változatokban fordul elő, ahol a nyílhegy rajza alatt sajátos módon szintén a vessző van jelölve. Az ótüirk jelek hangértéke: akrofonias t, mivel: „tämür eisen, Eisen |demir“ (vas). (Altt-Gramm)

EREDMÉNYEK

Az rajzukban egyező székel-y-hun „nyugat“, s az ótüirk „ay, hold“ ideogrammból származó betűjelek közt csak szemlélettörténeti összefüggés létezik. A Nap nyugvásával válik jól láthatóvá a Hold (ay), amikor este, éjszaka van. Az ótüirk jel a „Hold“ ideogrammával azonos, amelynek jelentése a kínai írástörténetben: „este, éjszaka“.

A hun nyílvesző vas hegye a kínai ideogrammával egyező rajz. Az ótüirk jelek nyíl-hegy rajzai analóg változatai a hun és a kínai nyílhegy rajzának. Jelölik a nyíl-hegy csatlakozását a nyíl vesszőjéhez.

A jelek más származtatása, vagy más kultúrkörből való átvétele téves feltevés.

N°. 7. A (?) „KELET“ – ÉS N°. 8. A „CELŐKE“ (SZÁRAZ FA) IDEOGRAMMA

N°. 7. A hun „KELET“ ideogramjának eddig nem leltem nyomára. Léteznie kellett, mivel a szélrózsa (Hung-fán) jelöli. Ideogrammjá (a teknős szélrózsa jeleinek származtatása szerint) a „nyugat“ tükörképe, a keleti „félteke“. Ezért jelölöm a fent látható módon. A jel az ótüirk jelrendszerből sem ismeretes.

N°. 8. A „ celőke“ a teknőst átfúró nyíl (száraz fa) vesszője. A szó ma ismeretes formájában három részre bontható. Szótó a ce, amelyhez a lő csatlakozik, s a szavégi ke – becéző, kicsinyítő képző. Első feljegyzése 1796-ban: „*zelőkékkel*“, de: „1829-34/1842 cselőke“ (TESz). A szó részemre ismeretlen volt.

Rajzával egy japán-kínai írástörténeti könyvben találkoztam először, ahol jelentése: „faág, husáng, pózna, bot“ volt. Ezért (akkor még) érdektelennek találtam, így a könyv címét, szerzője nevét nem jegyeztem fel. (A japánok a kínaiaktól vették át írásukat.) Később egy felvillanó ötlet alapján nyelvi oldalról próbáltam megközelíteni, ezért a Magyar Nyelv Értelmező Szótárában végig olvastam a c-vel kezdődő szavakat. Így jutottam el a celőke szóhoz, amely szó jelentése egyezett a japán ideogramma „faág, husáng, pózna, bot“ jelentésével: „celőke [e-e] fn ... két, ... kéje [e] (táj). 1. Nagyobb bot, pózna? „*Várj csak! Majd egy másik celőkét is vágok: azzal meg te feszíted...*“ Jók. 2. Olyan (nagyobb, vastagabb) bot, amellyel verekedni is lehet; husáng. Nyelvészeink „ismeretlen eredetű“-nek tartják. A viszonylag későn (1796) feljegyzett szó „nagyobb bot“, „vastagabb bot“ etimológiájával ellentétes értelmű a szavégi „ke“ kicsinyítő képző, amely arról árulkodik, hogy eredeti jelentése más volt, s az idők folyamán jelentésmódosuláson ment át. A vesszőből bot, pózna lett. Először a „celő“-t tartottam szótónek, amelynek semmi értelmét nem találtam, majd hirtelen „megvilágosodott“, hogy a szó a ce szótőre +lő utótagra bontható. Ekkor zavart, hogy a celőke szót a szótárban huszonnyolc „cél“ szótövű szó veszi körül. A cél szót nyelvészeink német eredetűnek tartják, pedig fel lehet bontani ce +l ősi képzőnkre. A cél a lövés irányultsága, végpontja. Nyelvünk hangtörténete szerint egykor nem volt szókezdő c hangunk, csak cs. Később találkoztam a kínai cse szóval. Jelentései: tudni, pók, ág, zsír. (Elizabeth Hering: Az írás rejtélye 135) Tehát a cse (egyik) jelentése: ág. Amiből a nyílvesző készül. A cse > ce kezdőhangváltozás nyelvünkben ment végbe – részlegesen. A Dunántúlon ma is cselőkének ejtik. (Egyik kínai írásjele: 杈 cha faág, ágvilla, amelyből a villa: 叉 Bartos-Hamar 118) Eric Grinstead kigyűjtésében (Guide to the archaic Chinese script) az alábbi jelentései vannak:

- ↑ 349 tally
 ↑ 1109 lance
 ↑ 1019 shoot
 (bamboo)

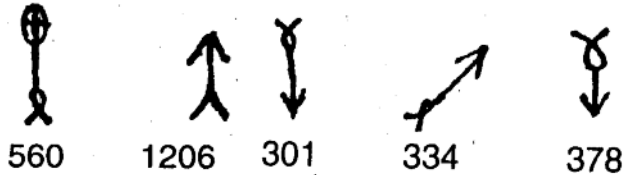

Karlgren no. 349 jelentése: „tally, piece, item, sides of target; rováspálca, darab, hasonlóképp, (valamint) célpont, céltábla oldalai“. Az etimológia egyértelműen bizonyítja, hogy a „cél“ szó NEM A NÉMET NYELVBŐL KERÜLT NYEL-VÜNKBE, az átvétel iránya fordított volt. A no. 1019 „bam-busz“ ideogramma esetében „lő“ jelentése is van

az ideogrammának. A jobboldali rajzon Karlgren no. 50. c. rajzának „to drum; dobolni“ jelösetételében a dob rajza mellett: „a hand with drum-stick“ – „egy kéz dob-verővel“ – mutatja vesszővel ↑ a dob verését. A kínai ideogramma párhuzama alapján megállapítható, hogy a székely-hun ↑ c hangértékű betű ideográfikus jelentése cselőke > celőke volt, amely szó a kínai „cse - ág, pálca, vessző“, valamint a „lő“ és a „ke“ becéző összetétele. CE-LŐ-KE: LÖVESSZŐCSKE. A ↑ betűjel hangértéke: akrofoniás c.

Bár nem feladatunk a gót jelrendszer történetének feltárása, a celőkével azonos rajzú ↑ jel gót hangértéke: t. A (GESz) szerint: ‘tains m. Zweig ág, vessző, pálca’. Így a hun jel ideográfikus alapon történt átvétele a gót jelrendszerbe bizonyított. Hangértéke: (tains) akrofóniás t. Adalék a német „Ziel; cél“ szó történetéhez.

Az ótürk jelrendszerekben a ↑ ↓ jelek hangértéke: oq, uq, qo, qu. - „oq Pfeil, Einheit der Stammes-Organisation ꞥk, kabile teşkilâtında küçük birlikler“ (Altt-Gramm). Az „oq“ jelentése: nyíl. Tehát nem felel meg az ideogramma eredeti jelentésének. A nyíl rajzának a kínai írástörténetben több változata ismeretes:

Karlgren no. 560. rajza i-dőrendben a „nyíl“ legrégebbi rajza a kínai írástörténetben, amelynek teknős hegye van. A rajzukban közös, hogy minden részük részletesen meg van raj-

zolva: hegyük, vesszőjük és idegbe illeszkedő végük. Tehát az ótürk oq rajza a kínai írástörténet felől közelítve is romlott, rossz.

EREDMÉNYEK

A „kelet“ ideogrammát eddig nem sikerült megtalálni. A ↑ „celőke, celőke“, a nyíl vesszőjének (élettelen, száraz fa) anyagát jelenti, ami megfelel a szélrózsa által jelölt száraz fa fogalomnak. A szó eredeti „cse“ szótöve kínai jövevény a nyelvünkben. Jelentése: faág, vessző, pálca. A „celőke > celőke“ hangértéket adó kezdőhang-jában változás történt. Bizonyítva, hogy tájnyelvi szavaink néprészeinkhez köthetők.

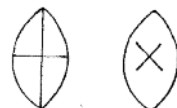
A székely-hun jellel azonos rajzú ótürk jel a nyilat (oq) nevezi meg a nyíl vesszőjének száraz fa anyaga helyett, s ez sem a szélrózsa, sem a rajz által jelölt fogalomnak nem felel meg. A hunnal azonos gót jel ideográfikus alapú átvétel (tains), ahol a jel rajza és jelentése átvételével gót betűjelet képeztek. A hun-gót kapcsolatok egyik írástörténetben is rögzült bizonyítéka. Hangértéke: akrofoniás t.

A jelek más származtatása, vagy más kultúrkörből való átvétele téves feltevés.

N°. 9. A „FÖLD“ IDEOGRAMMA (ÉS A KÖZÉP)

N°. 9. A „FÖLD“ és a „KÖZÉP“ felirattal nincs jelölve a szélrózsa rajzán a tájolt fogalmak között, mivel középen van. A Hung-fánhoz (és szélrózsához) tartozása a leírás szerint egyértelmű: – „s a Középpel (föld) végzi.“ Rajza a teknős alsó páncélja a két fővonallal, amelyek metszete egyben középpont is. A fővonalat 45°-al elforgatták, így jelölésük (rovásuk) nem esik egybe a fa szálasságának irányával:

Dr. Alfred Forke írja könyvében (*Der Ursprung der Chinesen ...*), hogy a Sang dinasztia idejében áldozati poharakon tűntek fel a „föld“ alábbi (hunnal azonos szemléletű) rajzai, ami arra utal, hogy a korai időben a kínaiak is fára, vagy egyéb szálás anyagra rótták jeleiket, mert szintén elforgatták a fővonalat:

Schang Dynastie: und

362.

Ezek a Sang-Jin dinasztia idejéből ismeretes ideogrammak állnak a legközelebb a székely-hun jelhez. Később már az olyan formák ismeretesek, ahol a fővonalak nincsenek elforgatva. A „field, cultivated land“ („mező, művelt föld“) ideogrammjaja: (B. Karlgren no. 362)

A TESz szerint „föld“ szavunk: „Bizonytalan eredetű. Talán származékszó: a FÖL ~ FEL „valaminek felső része, fölseje, teteje“ főnévből keletkezett -d névszóképzővel.“ A szótó valóban a „fel“ (felső rész), amelyhez a -d képző járult. Ősvallásunkban három világ létezett: egy „felső“ – a „feld“, a föld felszínén lévő, az élőké; egy alsó, a föld alatt lévő holtaké, és a menny, a több rétegű Ég. Tehát a „feld“ – eredetileg „felső rész“-t jelentett, (mint „felhám“ – felső-hám) szavunk). „Feld > föld“ ideogrammánk betűhangértéke a székely-hun ábécében: akrofonias f.

A jeneszeji ótürk jelrendszerben a „FÖLD“ jelei: y (j) hangértékűek: „yir Land, Erde Stätte |yer“ (AltGramm) Az ótürk betűjelek hangértéke: „yir, yer“ – akrofonias y (j). A baloldali ótürk jel rajza majdnem azonos a székely-hun rajzával, de – már egyszerűsítve – hiányzik belőle a „közép“ jelölése, a teknős két fővonala. A hun jel hiányos, rontott átvétele. A „közép“ jelölésének hiánya egyben azt is jelzi a többi rontott jellel együtt, hogy a Hung-fán filozófiája már nem volt jelen a korabeli török népek műveltségtörténetében. Az viszont elképzelhető, hogy a jel betűként egyszerűsödött (rontott) változata felbukkan még valamelyik (nem székely) nép-részünk jelrendszerének történetében, nyelvünk szerint akrofonias f hangértékkel. Miként a köralakú   rontott változatok is kialakultak a későbbi székely-hun ábécékben.

EREDMÉNYEK

A „föld“ ideogrammból származtatott székely-hun betűjel minden tekintetben megfelel a Hung-fán (szélrózsa) által támasztott jeltörténeti követelményeknek. Származtatásának eredeti rajza, jelentéséből fakadó akrofonias f hangértéke egyaránt nyelvünk egykori jelenlétét bizonyítja a szélrózsa által meghatározott földrajzi térségben. Rajzához legközelebb a Jin-kori kínai változat áll. Az ótörök jelek már másodlagos, rontott változatok, mert hiányzik belőlük a „közép“, a teknős két fővonallal történő jelölés-

se.

A jelek más származtatása, vagy más kultúrkörből való átvétele téves feltevés.

A HUNG-FAN SZÉLRÓZSA BETŰJELEINEK JELTÖRTÉNETI ÖSSZEFOGLALÁSA

A Hung-fán tíz fogalma hét betűjellel van képviselve a nikolsburgi ábécében – mivel a FÖLD a KÖZÉPPEL egy jelet alkot, – kiemelve a Hung-fán megkülönböztetett fontosságát a betűjelrendszer al-kotójának gondolatvilágában. Ré-szünkre pedig az a különleges je-lentősége, hogy már e néhány je-lével is a hun-magyar nyelvi (és történelmi) azonoság perdöntő bizonyosságát örökítette reánk, utó-dokra. A teknős rajza az alcsütdoboz-szentgyörgyi hun lelet aranycsatjának ékkőberakásaként is előfordult. (Bóna XXVI. tábla Nemzeti Múzeum 93. sz.)

A bizonyítás hitelessége abban van, hogy a betűjelek ideogramma előzményei, a forrásadatokban megjelölt fogalmak nyelvünkön megnevezett szavainak akrofonias hangértékeivel alkotnak betűjeleket a nikolsburgi ábécében, – míg az ótürk jelrend-szerekben e jelek (vagy rontott rajzú változataik) hangértékeikkel (akrofoniaiakkal) többnyire nem felelnek meg e fogalmak török nyelvű változatainak. Világosan látha-tó (és belátható), hogy az ótürk jelek hangértékei a hun ideogrammák többnyire már csak rontott átvételein alapulnak, így a hun ideogrammáktól eltérően értelmezett ótürk jelek csupán (romlott) analógiái a Hung-fánban jelen lévő hun és kínai filozófiai hagyományoknak.

A szélrózsza öt „eleméből“ kettő (a folyóvíz és a tűz), valamint a fő égtájakat jelölő (tájoló) ideogrammák (dél és észak) az ordoszi hun aranykoronán is láthatók, így a jelalkotó fogalmak hunokhoz kötődő történetét – a hun-magyar nyelvi és történelmi azonoságát, in situ – cáfolhatatlanul bizonyítják. Függetlenül attól, hogy az ideogrammákat mikor alakították betűjelekké. Az ideogrammákkal és totemállataink rajzaival díszített ordoszi hun aranykorona – koronatanú valóságos létében is.

A hun és az ótürk jelek történeti összehasonlító ideográfikus vizsgálatánál az egymástól jól megkülönböztethető értelmezési, szemléleti (s olykor rajzolati) eltérések az írástörténeti (és történelmi) bizonyítás cáfolhatatlan szakmai eszközei. AZ ÓTÜRK JELEK (EDDIG FOLYTONOSAN HANGOZTATOTT) ÁTVÉTELE KIZÁRT, MIVEL EGYSZE-RŰSÍTETT (RONTOTT) RAJZAIK, ESETENKÉNT ELTÉRŐ ÉRTELMEZÉSEIK, – RENDRE ELLENKEZŐ IRÁNYÚ ÁTVÉTELT BIZONYÍTANAK! – VAGYIS: A SZÉKELY-HUN JELEK AZ ELSŐDLEGESEK – AZ ÓTÜRK JELEK A MÁSODLAGOS ÁTVÉTELEK. Kiváltképp tetten érhető a „tűz“, a „föld“, valamint a „celőke“ rajzánál, ahol ez utóbbi faág származékot (pálcát, vesszőt jelentő ideogrammát) csupán a rajz hasonlóságának vélelmével nyílként (oq) értelmezték az ótürk jelrendszer alkotói. A nyíl-vessző hegyének ótürk „temir, vas“ rajza is eltér az eredeti hun és kínai nyílhegy rajzától, mivel együtt jelölték vele a nyílhegyhez tartozó vesszőt is.

A „víz“ értelmezése a türköknél „forrás“ – a tájolt hun-kínai folyóvíz helyett. Így föld-rajzi térségben meghatározható égtájhoz rendelni sem lehetséges, mivel a források égtáj-

semlegesek. A fogalmi tévedés, a másodlagos értelmezés nyilvánvaló. Az írástörténeti összefüggések alapján megállapítható, hogy régmúltuk folyamán ősbibb és közvetlenebb kapcsolatban álltunk a kínai néppel és műveltségével, mint később a türkök. A „tűz“ ideogramma esetében is eltérés van az értelmezésben. De a korabeli kínai írástörténetben sincs meg az „öt elem“ és az égtájak teknősből (és nyílvesz-szóból) történő származtatása. Így a kínai „pei 北 észak“, a „shuei 水 (folyó)víz“, a „nan 南 dél“ kínai ideogramma sem egyezik a teknősből származó hun jelekkel. Csak a cselőke > celőke, a vas nyílhegy és a föld ideogramma felel meg a származtatás közös jeltörténeti követelményének.

BETŰJELEK EGYEZTETÉSE MÁS ESETEKBE

A teknős jelcsalád hun ideogrammai olyan sajátos részét alkották a steppei írástörténetnek, ami szerves kultúrtörténeti egységben illeszkedett a kínai írástörténeti kultúrkörbe, de azon belül önálló csoportot alkotott. Mindazon más esetekben, amikor nem ismerjük a betűjelek származásának forrását, egyeztetéskor szintén a közös írás-történeti kultúrkör ideogrammaiból kell kiindulni. Először a betű rajzával egyező ideogrammat kell megkeresni a jól feldolgozott kínai írástörténetben, így jelentése nem lehet vita tárgya. Egyik példaként vegyük a nikolsburgi ʏ zs hangértékű betű vizsgálatát. Az ótörök jelrendszerekben ugyanez a jel č (cs) hangértékű. Egy írástörténeti kultúrkörben azonos ideogrammból különböző nyelven alkotott betűk – rajzuk és jelentésük, a szavak nyelvek szerint eltérő akrofonijája, hangtörténete alapján – egymással jól összevethetők, „átjárhatók“. Hangértéküket (rendszerint) az ideogrammat megnevező szavak akrofonijával (kezdőhangjával) nyerték el, így leírhatjuk az alábbi összefüggéseket: A székely-hun ʏ zs... jelentése azonos (vagy szinonim) a török č...jelentéssel. Keressük azt a két (magyar és török) szót, amelyek akrofoniaiuk szavakká történő kiegészítésével azonos jelentésűek. Esetleg egymás szinonimái.

A kínai írástörténetben a ʏ ideogramma két jelentésváltozatban létezik. Az egyik Karlgren no. 1052 ʏ*ts'óg / ts'ao / ts'ao, – és Ryjik no. 81 CHĚ jeleként – csírázik; sarjad, nő, fű, jelentéssel. A másik Kargren no. 812 *sěng / sēng / sheng – élő; születő; terem (gyümölcsöt); friss (zöld) mint a rét, legelő; Ryjiknél: no. 218 SHĚNG: „Kis hajítás, ami kikel a nap melegétől. Alapvető sémája a születésnek és életnek. Születés; terem; nő, növekszik.“ - jelentéssel. A kínai sēng ismerős számunkra:

ZSENDÜL a fű, a vetés, az érő gyümölcs. ZSENGE a fiatal fű, a hajítás. „A szócsalád alapja, a zseng ige ugyanannak az ismeretlen eredetű, eredetileg feltehetően »hajt, fejlődik, rügyszik« igetőnek a származéka, amelyből a zsendít, zsendül is keletkezett. Szóvégi g-je gyakorító képzőnek látszik. A zseng régi nyelvi meglétére csak származékai utalnak;“ (TESz). A sēng > zseng szó olyan kínai jövevény a nyelvünkben, ahol szókezdő s > zs hangváltozás ment végbe, mivel nyelvünkben egykor zs-hang nem létezett. A betű hangértéke: akrofonias zs. Ezek után a török nyelvben sem kell sokat keresgélni: ʏ „čikmak, čimlen, kihajt, csírázik“. Tehát az összevetés, a történeti ősz-szehasonlító (ideográfikus) jeltörténet alkalmazása sikeres. A hun és török betűk ideográfikus előzményeinek jelentése egyezik a kínai ideogrammak jelentésével.

Az írástörténeti (és történelmi) bizonyítás eszköztárának kiemelkedő fontosságú művelete, amikor a rokon jelrendszerek azonos (vagy szinonim) ideográfikus jelentésre

visszamenő betűhangértékű írásjeleit – a jelek grafikai, jelentéstörténeti és a származtatás szempontjai alapján összevetve, együtt látatjuk. Az így bizonyított ösz-szefüggések nem feltevések, hanem pontosan meghatározható, térben és időben követhető jel és jelentéstörténeti – tények. Történelemkutatásunk szempontjából különösen fontosak azok az írásjelek, amelyek csak a nikolsburgi ábécében és a kínai írástörténetben vannak jelen. A török jelrendszerekből hiányoznak. Ilyen például a gy betű, ami a két különálló vonal (ligatúrás alkalmazása folytán:) „összefogva” ferde kettős kereszt alakú jellel alakult, kivételes, ugyanakkor belátható példajaként a jelbővülésnek. A szélesebb közönség ma csak így ismeri. Régészeti leletként előfordul hun nyaklánc jégcsap függőiként, valamint a jutasi koraavar temetőből előkerült vadászsíp ideogrammákkal feliratos rajzán (László Gyula: Őseinkről 123), ahol a futó ebek feje ideogrammjukkal van helyettesítve. (Hangértékük: eb.) Egyértelmű bizonyítéka hun és koraavar nyelvünknek.) Itt a „jég” ideogrammát Karlgren 899 c jelének „folyóvíz” jele mellett, valamint Kyril Ryjik no. 520 b rajzaként látjuk:

Karlgren „Eassy lessons in chinese writing” c könyvében (no. 15) írja: „A korai jel rajza lehet a jégcsapnak.” Ryjik szerint már a Ku-wen-ben (a kínai óképírásban) létezett (b). Nyelvtudományunk szerint JÉG szavunk ősi örökség a „finnugor korból”. Részünkre most a gy akrofóniával rendelkező változatok adatai fontosak. Az egyik Heltainál: „gyeg-re”, 1566-ban (Erdélyben!) fordul elő; a másik „GYEG” az Őrségben 1818-ban lett feljegyezve. Árpád népének honfoglalása után gyepűörnek székelyeket telepítettek az Őrségbe, s ez a telepített székely néprész 1818-ban, és még ma is gyeg-nek ejti a jég szót! A két, egymástól távoli adat egyben arra is utal, hogy már az Őrségbe telepítés előtt is gyeg-nek ejtették! Heltai Gáspár (erdélyi szászként) német anyanyelvű volt, nyelvünket felnőttként tanulta meg. Nyelvhasználatából kitűnik, hogy (aranyos-széki?) székely nyelvi környezetben. A betű hangértéke: akrofóniás gy. Az ótörk jelrendszerekből hiányzik!

Már csupán ez az egy nyelvi adat is véglegesen eldönti a kérdést, hogy székely-magyar – vagy székely rovásírásról beszélhetünk. Sportnyelven szólva: 1:0 a székelyek – és krónikáink javára!

Kiemelkedő jelentősége miatt   vagy vagy „kívánczik” még egy írásjel kivonatos tanulmányunkba: a „LÓ” ideogramma és betűjel története. A jel majdnem azonos még a Ku-wen (kínai óképírás) ideogramma rajzával, amelyen még jól láthatók a ló páros lábai, szeme és két füle. Karl Faulmann könyvében rajza miatt került figyelmem középpontjába:

A Ku-wen (óképírás) erede-tét Karl Faulmann még a múlt századi sinológia és a kínai hagyományok alapján fogalmazta meg: A kínaiak jelenlegi írása egy ó-képíráson (ku-wen) alapul, amikor Tshan-ke nevű feltaláló élt Krisztus születése előtt 2650 körül, és egy minisztere vagy történetírója volt valószínűleg a Sárga Császárnak. A kínai archeológus Wei-tšan

mondja róla: „A Sárga Császárnál volt valaha elszegődve, alkotónak és feltalálónak.“ Továbbá: „A világhírű Kun-fu-tse (Confuciusz) Šu-kin-jában egy helyen, amit mi az V. táblán különböző írásmódokban mutatunk, Tsan-ké-nak a neve sincs megemlítve, hanem (azt) mondta, »a szent emberek« az írást feltalálták, és valójában az ember nem tudja mérlegelés közben a meggyőződésnek minden körülményét lezárni, hogy a kínai képirás nem kitalált, hanem külföldről egy idegen dinasztia és idegen papi nemzetségen át lett bevezetve.“

Ez utóbbi nagyon is lehetséges, mivel a jeltörténeti levezetések során a dél-szibériai ligetes steppén a neolit-korban kelet felé terjedő szimbolikus piktográfia Mongólia felől irányult a kínai írástörténet kezdeteihez, így a feltételezést a ku-wen-től függetlenül több jel is igazolja. A ku-wen írásjelek a székely-hun írástörténetben arra utalnak, hogy egykor a hun piktográfiába tartoztak. Az időrendi összefüggésre a kínai írástörténetben több megoldás kínálkozik, amelyből a legvalószínűbb – épp a székely-hun jelek összefüggéseivel bizonyítható lehetőség az, hogy (a modern sinológia újabb megállapításaival szemben) a ku-wen valóban a kínai írástörténet kezdeteihez, a hunokhoz) kapcsolódik, mi-ként több „északi“ eredetű írásjegy.

Egy másik megoldás szerint a „koholt“ (ku-wen) írásjeleket átvették volna a hunok. Erre kevés a lehetőség, mivel nehezen elhíhető, hogy a kínai írnokok viszonylag rövid idő alatt közvetlenül befolyásolhatták volna a hunok írás és jeltörténetét egy olyan jelrendszerrel, amelynek a használata (egy szűk) időben behatárolt. A harmadik – előzőhöz kapcsolódó megoldás szerint a Han-korban erős hun befolyás érvényesült (volna) a kínai írástörténetben. Ez feltehető, mert semmivel nem indokolható egy már fejlődésében túlhaladott képirás jelrendszer megjelenése (használata) a kínai írástörténetben. A kérdés végleges eldöntése további kutatásokat igényel. „A Han-korban rekonstruált Su king-szöveg hitelességének kutatása a mai napig sem fejeződött be. Kínai és európai filológusok (például Wang Kuo-wei, Kuo Mó-zso, B. Karlgren) megkülönböztetnek egymástól hiteles és Han-korban írott fejezeteket. A hiteles fejezeteket általában a Konfuciusz működése előtti időkre teszik.“ Kyril Ryjik fejlődésében mutatja be a „ma; ló“ ideogramját.

Représentation d'un cheval.
(Crière comme trait pertinent.)

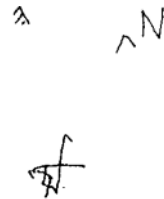

A székely-hun jelben a páros lábak egy vonallá vannak összevonva (egyszerűsítve), s ugyanezt látjuk Ryjik (a) és Karlgren Jin-kori (b,c) rajzain is. Ugyanakkor észre kell vennünk, hogy értelmezési zavar mutatkozik a rajzokon, mivel (eredetileg) a ló testéhez tartozó két (páros láb) vonal a függőleges helyzetbe állított lovak fején van jelölve úgy, hogy a ló teste itt már fejként látható. A fej alak különösen Ryjik a jelszó-rozatának jobb szélső rajzán egyértelmű, ahol már lókoponyára hasonlít.

Ló szavunkról: „Ősi örökség az ugor korból; vö.: vog. T. ëî, Szo. luš ; osztj. V. lóc, O. lau, Ko. Tàw (PD.): „ló“. Az ugor kori lótarás egyik nyelvi emléke. Az ugor alapalak *luš' vagy *lug 'lehetett. Az ugorban valószínűleg jövevényszó: átadóként számításba jöhetnek kaukázusi, indoeurópai és török nyelvek, a kérdés azonban további vizsgálatot igényel.“ (TESz)

„Ló“ szavunk a finnugor nyelvekben csak a vogul és osztják nyelvben létezik.

Amennyiben népünk a korai időkben átkerült volna az Urál nyugati oldalára, úgy a vele érintkező szomszéd népek nyelvében is jelen volna. Lótartásra és lószerszámok-ra vonatkozó szavaink között szinte nincs török eredetű, így bizonyos, hogy a török (nyelvi) kapcsolatok előtt már nyelvünkben voltak. Egyetlen más nép nyelvében sincs annyi közmon-dás a lóval kapcsolatban, mint nyelvünkben. Népünket már igen korán különleges szim-biózisz kötötte a lóhoz. Így nem véletlen, hogy az ordoszi hun aranykorona abroncsán is lát-ható: (baloldali kép.)

A lébényi hun régészeti lelet fésűjének jellegzetes formája és díszítése hasonló a széke-ly betűjellel. (Bóna István: „A hunok és nagykirályaik“ o. 24 középső kép.) Minden díszítő motívumból kettő van, mint a ló összevont, páros lábaiból.

Győrffy György – Harmatta János tanulmányukban (Rovásírásunk az eurázsiai írásfej-lődés tükrében. Honfoglalásról sok szemmel, Balassi Kiadó, 1997) ismertetik a benepusz-tai szíjvég egyik feliratát: „A másik felirat magyar rovásírással íródott és a követ-kezőképpen olvasható: r s l b h (c) „Ers (= Örs) ölbő (= nemzetiségfő).“

AZ OLVASAT HELYTELEN, mivel a X jelnek at (>aty), és nem X b a hangértéke. Helyes olvasata: A jobb-felső sarokban a $\text{H} > \text{N}$, „rét“ kelet-európai (és későavar) „r“ hangértékű betű változata. Mellette a \wedge „vas“ nyílhegy ideogrammját látjuk, amelynek betűhangér-téke: véghangzó s. A bal felső sarokban jól elkülönítve a A „ló“ ideogrammjá, amelynek betűhangértéke: akrofonias l. Alatta szintén jól elkülönítve az „at“ kelet-európai (avar) jel-lel alkotott: X (itt már ligatúrás alkalmazásban összevont X) „hóka“ ideogramma betű-jelét látjuk, amelynek hangértéke: akrofonias h.

Az olvasat: rs-el-at-ha – Az Ers nyelvünk hangtörténete szerint valóban megfelel a mai „Örs“-nek. Az el: „äl s. -il Reich“ (AlttGramm.) Örs nagyhatalmú, gazdag kabar tör-zsfő lehetett, akinek „el“-je („birodalma“: hatalma, gazdagsága) volt. Erre utal az Atha. Előfordul személynévként: „1217/1350: Atha szn.“ – és ATYHA településnévként Erdélyben, a Székelyföldön. A kazárok az araboktól elszenvedett vereségük után végül is nem lettek Mohamed követői, hanem a békefeltételeket kijátszva, az iszlámról zsidó hitre tértek. A csatlakozott kabarok tehát zsidó vallásúak voltak, így lehetőségük volt arámi nyelvű zsidó vallásos irodalommal megismerkedni:

„MARAN ATHA: arámi nyelvű liturgikus fohász, amelyet az első században úgy használtak, mint mi az Alleluját vagy az Áment. Jelentése: »Urunk eljön«, vagy »Jöjj el Urunk!«“ (Biblia, Újszövetségi Szentírás, Szent Gellért Egyházi Kiadó, tizenegyedik ki-adás Szeged, 1990) A korai keresztényeknél használatosak voltak még a zsidó vallás litur-gikus szavai. Az Atha jelentése: Urunk. Így mi is értelmezhetjük a feliratban annak: Ers el atha, vagyis: Örs el urunk.

A kínai „MA“ (ló) szó – MAGYAR népvünk szótöve. Hazánkban és Kelet-Európában helyneveink (személyneveink, pl. Mados) őrzik egykori jelenlétét: Mád, Mod, Mogy, Macsa, Mocs, Mada, Madácsi, stb. – valamint: „Reguly „Tschuwaschische Namen“ c.

kézírtos dolgozatában MODZSÁR és MATJÁR neveket találunk, melyeket Munkácsi a magyar népnévvel egyeztetett.“ (Németh: HMKial.) A Matjár név a mad > mat – d > t hangváltozást igazolja. Eszerint a mad > mat > maty > magy > mogy is belátható.

MAGYAR népnévünk szótöve a kínai „ma“ (ló) szóra megy vissza, amelyhez kapcsolódó d képző a lóval való ellátottságot jelöli: ma+d > mod > mogy (d > gy) +er (-ar -er népnévképző). Jelentése: lovasnép. A ló ideogramma székely-hun betűhangértéke: akrofóniás l. Az ótürk jelrendszerekből hiányzik! Jeltörténeti ke-resztprobája csak a kínai írástörténetben végezhető el.

A jel más származtatása, vagy más kultúrkörből való átvétele téves feltevés.

Kálnási Árpád
(Debrecen)

A FINNUGOR ELMÉLET ÉRVRENDSZERE. A NYELVTUDOMÁNY ÉS A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET

NYELVÜNK FINNUGORSÁGA

A NYELV GRAMMATIKAI eszköztárának gerincét a névszó és igeragozás, a mód-, idő- és számjelek, a névmások, a számnevek és a mondattani jelenségek alkotják. Két nyelv azonos, helyesebben hasonló volta a megfigyelő számára elsősorban a szavakban tűnik fel leginkább és legelőbb. Ám a szavak hasonlósága csalóka is lehet. Az egy vagy több nyelvből vándorútra induló, szinte az egész világot bejáró kultúr-szavak nem lehetnek a rokonság bizonyítékai. Szintúgy nem a kisebb területeken elterjedt, inkább csak néhány, egymás szomszédságában élő nép által beszélt nyelvek egyikéből a másikába átkerült, ún. jövevényszavak sem. Nyelvrokonság szempont-jából nem mérvadó a hangutánzó, hangulatfestő szavak esetleges hasonlósága sem, például a kakukk madárnév is ilyen. Mint ahogy nincs bizonyító erejük az egész világon elterjedt, úgynevezett gyermeknyelvi szavaknak, például az „apa“ vagy a „mama“.

Mely szavak hát azok, amelyek a siker reményében tudományos hitelességgel ösz-szevethetők? Az úgynevezett alapszókincs szavai döntőek. Az alapszókincsbe tartoznak azok a szavak, melyek a világ összes nyelvében ősidőktől fogva megtalálhatók, mert közismert, nélkülözhetetlen dolgokat, cselekvéseket jelölnek. Ilyenek a testrésznevek, a rokonságnevek, névmások, belőlük származó szavak, a számnevek, a természeti jelenségek elnevezései, földrajzi kifejezések, néhány általános növény- és állatnév, alapvető cselekvéseket kifejező igék.

Ha az alapszókincs szavai alapján két vagy több nyelvről feltehető, hogy rokonai egymásnak, akkor tovább bűvárkodhat a kutató e nyelvekben. Gyarapíthatja az etimológiailag azonos szavak számát, s azokból megrajzolhatja két vagy több nép egykori együttélésének történeti, kultúrális hátterét. A szókincs segítségével megállapíthatja a nyelvekben bekövetkezett hang- és alaktani változásokat, azok viszonyát a másik nyelv megváltozott rendszeréhez, s a megfelelések alapján kikövetkeztethető a rokonnak nyilvánított nyelvek közös őse, az úgynevezett alapnyelv is.

A világnak bármely két nyelvéből kimutathatók azonos vagy nagyon hasonló szavak. Ezek azonban nem okvetlenül a nyelvrokonság bizonyítékai. Tulajdonképpen azt mondhatjuk, minél inkább hasonlít az egyik nyelv egy szava egy másik nyelvhez, vagy másik nyelv egy szavához, annál gyanúsabb a rokonság.

A szavak összevetésének módja az ún. szabályos hangmegfelelések elvének alkalmazása. Ennek az elvnek a kiindulópontja az, hogy minden nyelv változik, s szinte ki van zárva, hogy két nyelv minden tekintetben egyformán módosuljon az idők folya-mán. Itt a változás törvényszerűségét kell megtalálni.

Ezek után tekintsünk át néhány szabályos hangmegfeleltetést, szem előtt tartva az

ugyan nem a legközelebbi, de a legismertebb rokon finn nyelvet. Szó eleji helyzetben lévő finn és finnugor alapnyelvi „k“-nak a magyarban megfelelőket „k“ és „h“. Ilyen például a finn „kete“, a magyar „kéz“ szó, „kive“, a „kő“, „köve“ alakra gondoljunk, a „kala“ = „hal“ és a „kule“ = „hall“ stb. A példákából kitűnik, hogy a magas magánhangzók előtt a „k“ megőrződött, ám mély magánhangzók előtt „h“-vá változott (kala-hal). A szó belseji finnugor „k“ viselkedése is kettős, de itt a hangkörnyezettől függetlenül lehet „v“ folytatás is, de el is tűnhetett a „k“. Ilyen a „teke-tesz“, a „te“ része, ilyen a „tevő“-ben a „tev“ igető. Vagy képpen a „joke-jó“, ez a magyar földrajzi nevekben ma is megvan, gondoljunk a Sajóra, Berettyóra, ami Berek-jó, azaz berki folyó jelentésű szó. A szó eleji helyzetben levő „t“ a magyarban általában megmaradt. Ilyen a „te“, „ti“, „teke“, „tesz“, vagy éppen a „talve“, „tél“ szavakat összevetve.

A szó belseji finnugor „t“ magyar megfelelője a „z“, gondoljunk a „száz“, vagy éppen a „fazék“ szavakra. A „száz“-nak „szata“, a „fazék“-nak pedig „put“ a finn megfelelője.

A szó eleji finnugor „p“-nek „f“ felel meg. Ilyen a „pu-fa“, „pe-fő“, „fej“ és „pata“, ahogy említettem, a „fazék“ és így tovább. A szó belsejében viszont a finn és a finnugor „p“ magyar folytatása a „v“. A „repo“, a magyar „ravasz“ szó – ez a rókának a régi elnevezése, végső soron nem is olyan régi, mert helynevekben a mi vidékünkön elég gyakori az ilyen helynév, hogy Ravaszlyuk. Egyáltalán nem valami ravasz lyukról, hanem róka-lyukról van szó, tehát a rókának a régi magyar neve őrződött meg így a helynevekben. Ami a „p-v“ megfelelést illeti, a zárhangok réshangúsodása közönséges jelenség. A finn nyelvben is találkozunk ilyenekkel, tehát a „p“-nek „v“-vé válásával, ilyen az „orpo-árva“, de „orvot-árvák“.

Az „m“ a szó elején változatlanul megmarad – másik hangmegfelelés. Ilyen a finn „mene“, a „menni“ szó töve, vagy a „meny“, tehát a rokonságnév. De a szó belseji helyzetben „v“-re is változik. Meg is maradhat, ugyanakkor vokalizálódhat, azaz magánhangzósodhat is. Itt is több példa van, így az „ime-emik“, tehát a szopás igetője, az emlékre gondoljunk, a „kom“ – cseremiszen „kom“ a magyar „hám“ –, vagy a finn „nime-név“ és a „lieme-lé, leves“ szavakra gondolhatunk.

Az „n“ mind szó eleji, mind pedig szó belseji helyzetben megmarad. Gondoljunk a „nime-név“ vagy a „mene-menni“ szavakra.

A szó belseji nazális+zárhang kapcsolatok a magyarban egyszerűsödtek, mégpedig úgy, hogy a nazális tag eltűnt, de zöngésítette a mögötte álló zárhangot. (A nazális különben az orrhangúságot is jelenti. Az „n“ például nazális hang.) Néhány példát: a vogulból – ugye, a legközelebbi rokon nyelvnek tartjuk – a „pent“ a „föd“, finn „amta-ad“, vagy éppen a „lintu-lúd“ szavak megfelelői, a vogulban a „hump-hullám“, ez a „hab“ szavunknak felel meg, ilyenek.

Az ilyen és ezekhez hasonló hangváltozások egyáltalán nem egyedülállóak, s nem-csak a finnugor nyelvekben figyelhetők meg. Megtalálhatók a világnak tán az összes, de legalábbis az eddig ismert nyelvcsaládjaiban. E változások általában nem egy csapásra, nem átmenetek nélkül jönnek létre. Gyakorta előfordul, hogy egy nyelvben a változásnak csupán a vég-, illetve kiindulópontja ismeretes, de nem tudjuk az átmeneti fokozatot. Van rá eset, hogy ez az átmeneti állapot ugyanazon nyelvcsaládnak egy másik nyelvében mint létező állapot fennáll.

Tudjuk, hogy a magyar „h“ a finnugor „k“-ból fejlődött a finnugor eredetű szavakban.

A fonetikai változások törvényszerűsége alapján feltehető, hogy a „k-h“ változás a kemény „h“, a nyelvészetben használatos jelölés szerint az „x“, átmeneti fok közvetítésével ment végbe. A zárhangoknak ilyen spirantizálódása, tehát réshangúsodása megfigyelhető más nyelvekben, például az indoeurópai nyelvcsaládban is.

A hangmegfeleléseket elsősorban a mássalhangzók körében tudta tisztázni a tudomány. Ezek állandóbb, kevésbé változékony hangok, mint a magánhangzók. Ennek ellenére a magánhangzók körében is törekszik a nyelvészet szabályos hangmegfelelések kimutatására. Itt azonban az eredmény nem olyan egyértelmű, mint a mássalhangzók esetében. Sok esetben be kell érni a magánhangzók hangszínének magas vagy mély megállapításával.

A hangtan és az alaktan közötti határterületeken helyezkedik el a morfológia, ami többek között a hangok egymáshoz kapcsolódásának lehetőségeit, illetőleg szabályait vizsgálja. Tehát a másik terület, ahol érdemes vizsgálni az összehasonlító nyelvészet területén, ez a morfológia, közhasználatú szóval alaktannak szokás ezt nevezni.

A finnugor nyelvekben szó elején mássalhangzócsoportok nem fordulnak elő. Ez a megállapítás természetesen az alapszókinccs tagjaira, a belső keletkezésű szavakra, s a régebbi jövevényelemekre egyaránt érvényes. Ismert példa: a latin „scola“ szót a magyarban „iskola“ formában ismerjük, s a finnben „koulu“ alakban találjuk meg. De más példák is lehetnek: a „skatulya“. Erre persze mondhatják, hogy az „skatulya“. Viszont ha a népnyelvi példákat bevesszük, akkor – gondoljanak arra, hogy a népnyelv archaikusabb, mint a köznyelv, tehát a régi állapotokat jobban őrzi, hiszen nem szabályozták rendszerszerűen, hanem ahogy a nép azt maga a használatban kialakította – a „skatulyá“-nak egyes helyeken is „skatulya“ hangalakja van, tehát így a „scola-iskola“ típushoz ezt a példát is lehet kapcsolni.

Nem vonatkozik azonban feltétlenül a fenti megállapítás az újabb idegen elemekre, például a „trolibusz“, „strand“ szavakra, melyeket a nyelv nem asszimilált, azaz nem igazított már a saját rendszeréhez. Ugyancsak nem érvényes a hangutánzó szavakra sem. A hangutánzó szavak, ahogy említettem, ilyen szempontból különleges helyet foglalnak el a szókinccsen belül.

A szókészletnek a szabályos hangmegfelelés által korlátozott óvatos elemzése azonban nem elegendő a nyelvrokonság eldöntéséhez. Nem elég ugyanis, ha a nyelvnek csupán egyik, ám nagyon lényeges összetevőjét fogjuk vallatóra. A szavak bizonyító erejét jelentősen növeli a nyelvtani rendszerben fellelhető hasonlóság. Nagyon lényeges tehát, hogy a szavak mellett a nyelvtani rendszer hasonlósága is lényeges.

A világ nyelveit alaktani szempontból, elnagyoltan, négy nagy csoportra lehet felosztani: van flektáló, agglutináló, izoláló és inkorporáló nyelvtípus. A magyar és rajta kívül még sok száz más nyelv az úgynevezett agglutináló, vagy ragozó nyelvek közé tartozik. Mivel összesen körülbelül – ez megint csak hozzávetőleges szám – 3000 nyelvről szokás beszélni, önálló nyelvről – más kérdés, hogy egyes esetekben a számítást nem lehet egzaktá tenni, mert van, amit nyelvjárásnak vesznek, más vélemények szerint pedig ugyanaz nem nyelvjárás, hanem külön nyelv –, tehát így, akkor, ha négyfelé osztjuk ezt a 3000-es számot, akkor 700-800 körül lenne az egy típusra eső nyelveknek a száma.

Ezekben a nyelvekben a szavakat grammatikai toldalékokkal, tehát a magyarra vonatkoztatva most már a továbbiakat, azaz a ragozó nyelvekben, grammatikai toldalékokkal,

jelekkel, ragokkal kell ellátni. E toldalékok nem olvadnak össze a szótóvel, hanem áttekinthetően, könnyen szételemezhetően kapcsolódnak a tőhöz és egymáshoz. Külön jelük van e nyelvekben az egyes grammatikai funkcióknak, külön jele van a többes számnak, az esetragok pedig mind egyes, mind többes számban azonosak. Gondoljunk egy ilyen egyszerű példára: „katona-ság-ban“. Vagy: „tanul-hat-atlan-ság-á-ról“ és így tovább. Akár több képző is mehet, általában különben a nyelvi elemeknek a sorrendje: szótó és utána a toldalékok, a toldalékokon belül pedig fontossági sorrendben a képző, a jel és a rag, a helyzetviszonyító, tehát a határozórag. A birtokos személyragozás ilyen szempontból már egy kicsit különlegesen viselkedik, mert: „ház-am-ban“, tehát nem „ház-ban“ és utána az „m“, hanem először a birtokos személyrag és utána a helyhatározórag. Ennek alapján tették meg sajnos egyesek, eléggé el nem ítéltető módon, a birtokos személyragot személyjelnek, de ez már más terület. Tehát a lényeg az, hogy ez az alapforma. Az igeragozásban a helyzet azonban már nem ennyire egyértelmű a magyar esetében. Például: élek, élünk, de a következően agglutináló nyelvekben a többes számú igealaknak él+*többes* jel+*tek* alakulat kellene lenni. Az élünk szóban és általában a magyar igeragozásban azt tapasztalhatjuk, hogy az agglutináló jelleg bizonyos mértékben keveredik a flektálóval. Itt utalnék arra, hogy tiszta típus nincsen, mert gondoljunk az egyik nagy világnyelvre, az angolra, ezt flektálónak szokás tekinteni, de ugyanakkor ma már egyre több jel mutat arra, hogy kezd izoláló – gondoljunk csak a sok egyszótagú szóra – nyelvtípus irányába eltolódn.

A tipológiai jegyek alapján a magyar nyelv a világnak sok más nyelvéhez is hasonló. A tipológiai jegyeket tartalommal megtöltő, konkrét hangokból felépülő morfémák szerint viszont elég kicsire zsugorodik a magyarral rokonítható nyelvek száma, tehát amikor a forma után a tartalom is előtérbe lép. A SZERKEZETBELI EGYEZÉSEN TÚL AZ ÜGYNEVEZETT ANYAGI EGYEZÉS SZÜKSÉGES A NYELVROKONSÁG KIMONDÁSÁHOZ.

TEKINTSÜK ÁT AKKOR A MAGYAR NYELV NÉHÁNY LEGFONTOSABB, S FINNUGOR ROKONSÁGÁT BIZONYÍTÓ ALAKTANI ELEMÉT. A mai magyar nyelvben a névszóragozás eseteinek száma az úgynevezett akadémiai nyelvtan szerint 28 (elég nagy szám). Ezek között természetesen van elavulóban levő, nem termékeny alak, mint például a Győrött, Kaposvárt „-t“ helyhatározó rag, a „naponta“ időhatározórag, vagy a hivatatólag „-lag, -leg“ állapothatározórag. Rokon nyelveink közül a finnben, az észtben, a zürjénben, a vottjákban szintén magas az esetragok száma, ha az a magyarét nem is éri el. A szamojéd nyelvek eseteinek száma általában 5-6, az obi-ugor nyelvekben pedig ennél is kevesebb esetet találunk.

Az esetek számának ilyen nagymérvű felduzzadása az esetek jelentésének konkretizálódását, az elvontabb határozói viszonyok kialakulását eredményezte. Ugyanakkor megfigyelhető, hogy a most már különböző, bár rokon jelentést hordozó esetek nemegyszer azonos rag-magot tartalmaznak. A jelentésbeli különbség más-más ragozástól fakad. Például: a finnben a helyhatározó ragok az irányhármasságon (tehát a hol-honnan-hová) belül a külső „-on, -en, -ön, -ra, -re“ és a belső „-ból, -ből, -ba, -be“ helyviszony kifejezését is megkülönböztetik. Az ősi uráli alapnyelvi „na-hol“ és a „ta-honnan“ kérdésre megfelelő helyviszonyragok megtalálhatók az inessiusi „za-sz-na“, tehát „-ban“, az adessiusi „la-l-na“, „-on“, illetve az elatiusi „-ból“ jelentésű „szta“ és az ablativus „el-ta“ „-ról“ ragokban egyaránt. Tehát a magok ott vannak az ún. testes helyhatározóragokban is.

E néhány példából is kitűnik, hogy az alapnyelvi egyszerű ragok csak ritkán ma-radtak meg változatlan formában. Magyarban például az említett uráli una locativus-rag három esetragban is megmaradt, megtalálható, az „n” rész a lényeg itt, az „-on, -en, -ön” („asztalon”, tehát külső helyragozás), az „-an” („boldogan”, tehát a módhatározói, állapot-határozói viszonyban) és a „-ban, -ben” helyhatározói („házban”). Látjuk tehát, hogy sze-kunder ragok elemeként is szerepelhet, sőt a locativusi funkciókból levezethető állapot- és módhatározói jelentésben is.

Az esetragokon kívül ez az ősi rag megőrződött határozószókból is, gondoljunk csak a „kinn”, „künn”, „benn”, „fönn”, vagy a nyelvjárási „hun” (hol) példára. Újabb bizo-nyíték arra, hogy a nyelvjárások azért milyen értékes dolgok, mert itt ősi állapotot őriz-nek.

A hasonló jelentésű „-t, -tt” (Győrött, Kolozsvárt, itt, ott, amott, mellett, együtt, között, oldalt stb.) ma már nem aktív rag, állandósult, mondhatni megkövesült.

A hová viszonzrag, a lativus, az uráli alapnyelvben a „-k” volt. Ez a magyarban voka-lizálódott, azaz a szó végén magánhangzóvá vált. Leginkább határozószókból maradt fenn, a „felé”, a „mellé”, „mögé”, „közé”, „belé”, „ide”, „oda”, „haza”, „alá” stb. szavak-ban. A vokalizálódás minden nyelv történetében előforduló jelenség, tehát magánhangzó-sodás. Szóvégi „-k” esetében a következőképpen mehet végbe a „-k” és a „-g” (a zöngés „g”, gammával jelezve) és a vokális, tehát a magánhangzó, mely vokális, azaz magán-hangzó az előző magánhangzóval diftonbust, azaz kettőshangzót alkot.

Ugyanakkor az „-é” magyar lativus a finnugor „-jé” folytatása is lehet. Az „-é” esetrag-ként, vagy annak alkotóelemeként is megőrződött a magyarban, például a „-vé” állapot-határozóban („fává válik” valaki).

A magyar nyelv esetrendszere azonban emellett, tehát amit ősi finnugor örökségnek tartunk, bővült belső kialakítású ragokkal, ilyen például a tárgyesetnek a „-t” ragja.

Az uráli alapnyelvről kialakult elképzelés szerint az alapnyelv éppúgy nyelvjárásokra bomlott, mint bármely ma beszélt nyelv. A mai nyelvállapotot ismerjük. Szegeden észre lehetett venni, aki nem arra a vidékre való, hogy jóval másképpen beszél, mint a Dunántúlon, vagy éppen, mint ahogy mi Szatmárban beszélünk, tehát ezek a nyelvjárások. Nyilván ezek megvoltak korábban is és azt lehet mondani, hogy még inkább megvoltak, hiszen kisebb népesség sokkal nagyobb területen szétszóródva élt és nem volt meg az ún. normanyelv, ami a nyelvnek az egységesülése irányában hat. Gondoljunk arra a nyelv-re, amit a televízió, a rádió, az újságok, vagy éppen az irodalmi művek, könyvek használnak, az esetek nagy részében legalábbis.

Több rokon nyelvünkben, például a lappban, a vogulban, az osztjákban, a szamo-jéd-ben, az egyes és a többes számon kívül még úgynevezett duális, azaz kettős szám is talál-ható, tehát nem kettes szám, hanem kettős szám. Tehát egyes szám, többes szám és ide a kettő közé tegyük a kettős számot. Ez a magyarból kiveszett, mindössze talán egyetlen emléke él nyelvünkben, ez is feltételes, azért az egyik magyar szerint, maga a „kettő” számnév. A melléknévként használt „két” számnév etimológiai megfelelője a vogulban a „kit”, az osztjákban a „ket”, ugyanakkor e nyelvekben önálló számnévi használatban, „kitig” például a vogulban, alakot is találunk. Ezeknek szabályos megfelelője a „kettő”, ami az eredeti szóvégi „-k” fentebb már említett magánhangzósodása után alakult ki.

Nyelvünk finnugor voltának bizonyítéka az a grammatikai eszközkomplexum, amely-

be a személyes névmások, valamint a belőlük kialakult birtokos és igei személyragok tartoznak. Az uráli nyelvek személyes névmásai közti hasonlóság szembetűnő. Az alapforma az uráli alapnyelvre vonatkoztatva a „me, te, sze“, ezt következtették ki a finnben tehát az „én, te, ő, mi, ti, ők“ formánál a „mine, szine, hen, me, te, he“, a lappban „mon, ton, szon, mi, ti, szi“, és hogy ez hogyan funkcionált, ugyanezek a morfémak látták el a birtokos személyragok és az igei személyragok funkcióját is, bizonyára az alábbi módon: „ház-te“m tehát a „ház“, és utána az, hogy a „tied“, ezt a személyes névmást önállóan hozzávetették és ebből lett a házad, tehát maga a „-d“ elem erre az ősi névmási alakra vezethető vissza. Vagy éppen igealaknál az „olvasod“ formát az „olvas + te“. A névmás lassan elvesztette önálló hangsúlyát, szorosan az előtte álló főnévi vagy igei elemhez tapadt.

Itt esetleg érdemes megnézni, hogy hogyan viszonyul a ragozási rendszeren belül a magyar többes szám első személyű „-nk“-ja a finn hosszú „-m“-e és mindkettő az uráli „-mek“ formához. A nyelvtörténet segítsége nélkül ezt a kérdést szintén nem tudnánk megválaszolni, illetve felvetésekre lennének utalva. A HALOTTI BESZÉDBŐL vi-szont ismerjük az „imádjomuk, vogymuk“ és „isemüküt“ (ősünket) szavakat, kiejtés szerinti átírásban így lehet ezeket mondani. A Halotti beszéd az 1200-as évek végén íródott, első összefüggő nyelvemlékünk. Egyszerű hangátvetéssel a „vogymuk“-ból „vogyumk“, ebből pedig mintegy fonetikai törvényszerűség szerint a „vogyunk“ – a „k“ előtt az „m“ képzési helye hasonul a „k“-hoz és „nk“ lesz az „mk“-ból, mert a képzési hely zárhang és így ez a hasonulás meg kell, hogy történjen. A finn morfémből a „k“ hiányzik. A finn nyelvjárásokból és a finnhez közel álló rokon finnségi nyelvekből ismeretesek olyan adatok, amelyekben ez az m-magánhangzó-k alak-változat szerepel a többes szám első személyben.

Összefoglalva ezt a részt tehát, látjuk, hogy a nyelvhasználatnál, nyelvrokonításnál milyen nagyfokú körültekintésre van szükség. Nem lehet csak az egybehangzó szavakat, nyelvtani eszközöket egybevetni. Ismerni kell az összehasonlítandó nyelvek történetét, nyelvjárásait (amelyek, mint említettem, nem egyszer élő nyelvemlékek), s a mai rendszerét. ÍGY ÉS CSAKIS ÍGY JUTHATUNK EL MEGBÍZHATÓ EREDMÉNYEKHEZ.

Most a mód- és időjeleket röviden. A magyar nyelv módjelei az uráli korra mennek vissza. A felszólító mód jele a „-j“ – az „adj, kapj, menj“ formákra gondoljunk –, mely az uráli kikövetkeztetett „-k“-nak a folytatása. Ez a „k“ az ősmagyarban zöngésült „g-vé“ – amit gammával jelölünk – vált, azaz réshangúsodott, ebből jött létre a mai „-j“ forma. A „-k“ módjeleit több rokon nyelvünk változatlan formában megőrizte, így például a mordvinban és a finnben is megvan. Más rokon nyelvekben „k“-nak valamilyen folytatása fejezi ki a felszólítást. A feltételes módot jelölő „-na, -ne“ és a „-ná, -né“ az uráli „-nek“ feltételes óhajtó jel folytatása.

Az uráli nyelvekben két idő, jelen és múlt idő található. A jelen időt külön grammatikai morféma a magyarban nem jelöli, de például a vogulban, osztjákban igen. Ahol jelöletlen, ott jelöletlensége állítja szembe a múlt idejű paradigma jelöltségével. A jövő idő, valahány rokon nyelvünkben csak megvan, mindenütt másodlagos, tehát későbbi fejlemény. Eredetileg a mondatkörnyezetből kiderült a beszélőnek az időre vonatkozó szándéka. Gondoljunk arra, hogy mi is meglehetősen ritkán használjuk az igazi jövő időt, tehát az úgynevezett „fog“-os jövőt, az összetett jövőt, hanem inkább azt mondjuk, hogy „Holnap elmegyek a színházba“. Azt is lehet, hogy „Holnap el fogok menni“, vagy „Majd írok neki“, „Majd írni fogok neki“, csak itt bizonyos stilisztikai különbség van ma már, legaláb-

bis a nyelvművelés azt mondja, hogy a „fog“-os jövőt akkor célszerű használni, ha a jövőre vonatkozó dolog határozottabb. Vannak, akik viszont semmilyen formában nem szeretik, én magam, mivel ott a Ti-szaháton ezt szokás használni, többször is kaptam olyan figyelemzetést, hogy ha nyelvész vagyok, ne használjam a „fog“-os jövőt. Lehet használni, mert nem nyelvhelyességi probléma a használata, csak éppen bizonyos különbség már van a szimpla, azaz a jelennel kifejezett jövő és eközött.

Az uráli nyelvek adatai alapján az uráli alapnyelvben használt két múltidőjel rekonstruálható, a „-j“ és az „-s“. A „-j“ folytatása az egykor elbeszélő múlt „-é, -e“ és az „-á, -a“ formája – gondoljunk a „nézem“ és „adá“ szavakra. Ilyen példákat különben szép számban lehet találni a – sajnos – modernizált Károli-Bibliában. Azért mondom, hogy sajnos, hogy modernizálták, mert mint nyelvmélt is nagyon érdekes alkotás volt és kár volt átírni, különösen olyan formában, ahogy azt a Bibliatanács csinálta, mikor azt mondja: „Látá Isten, hogy jó“ – „látta“. A régies formát érdemes lett volna legalább a Bibliában megőrizni.

A következő egység a melléknevek fokozása. A melléknév fokozásánál használatos a „-b“ és annak alakváltozata, a hosszú „-bb“. Ez egykori demüdüv augmentatív képző, tehát nagyítást kifejező képző volt és ez vált a magyarban és a finnben is a középfok jelévé. Például „idősb, idősebb“ – gondoljuk, hogy ez bizonyos intenzitásbeli, mértékbeli növekedést jelent – vagy a „jobb“ eredetileg „jóbb“ formában, illetve egy „b“-vel „jób“ formában. Ennek az ősi „mp“ volt a megfelelője és ebből alakult a magyarban a „b“. Úgy, mint közszavakban a „hab“ és a vogul „hump“ kapcsolata vagy a vogulban az „emp“ szó.

A prozódikus sajátosságok közül, ez tehát újabb terület a nyelvhasználat területén, a hangsúly az, amit érdemes kiemelni. A finnugor nyelvekben az önállóan ejtett szó hangsúlya általában kötött. Magyarban a szóhangsúly az első szótagra esik. Ugyanígy van a finnben, a lappban, a vogulban is. Némely finnugor nyelvben idegen hatásra a hangsúly a szónak valamely hátrább eső szótagján van (cseremis, vottyák), feltehetőleg a környező török nyelvek hangsúlyviszonyainak hatására. Gondoljunk most arra, ha ezt esetleg kétkedéssel fogadnánk, hogy sajnos a magyar köznyelvi hangsúlyozás és hanglejtés (a hanglejtésformát is ide lehetne venni) mennyire átalakulóban van és különösen az ifjúság nyelvében az éneklő hangsúly-, illetve hangléjtésviszonyuk az, ami ellen már annak idején Kodály Zoltán elkezdte a harcot. Lőrincze Lajos segítségével próbált harcolni, de sajnos ennek olyan nagy eredménye nem volt. Az igazán jó az lenne, ha a televízióban, a rádióban, tehát ahol hangzós szöveg van, ott ügyelnének erre a helyes kiejtési formára. De amikor az angol slágerben, az angol nyelvnek, vagy éppen a francia nyelvnek a ritmikája szerint hangsúlyoznak, vagy éppen a hanglejtést így szabályozzák, akkor bizony veszélyben van nyelvünk ez az ősi finnugor jellege.

Itt még ehhez annyit, hogy többen mondták, akik voltak ilyen területen, hogy nemegyszer megtörtént velül, hogy távolabb, mondjuk egy villamoskocsi belsejében, ahol nem értették a beszédet, a hangsúlyviszony alapján azt gondolták a finnül beszélőről, hogy magyarul beszél, mert a HANGSÚLYVISZONYOK ANNYIRA KÖZÖSEK EZEKBEK A NYELVEKBEK.

A következő egység: a magyar nyelv tőszámnevei. A tőszámnevek közül a „két, három, négy, öt, hat, hét, nyolc, kilenc, húsz, száz“ stb. legalább a finnugor korból maradt fenn. Kérdezhetnék, hogy mi van az eggyel és mi van a tízzel. Itt utalnék egy fontos szakirodalomra, hogy akit a szavak története foglalkoztat, érdeklődik iránta, a nyelvtudomá-

ny jelenlegi állása szerinti magyarázataát megtalálja A MAGYAR NYELV TÖRTÉNETI-ETIMOLÓGIAI SZÓTÁRÁBAN – mi úgy nevezzük röviden, hogy TESZ, rövidítve –, ahol az egyről azt lehet olvasni, hogy vitatott eredetű, de hajlanak a finn-ugor egyeztetésre, és a tízről pedig, hogy iráni átvétel. Finnugor szónak tekinthetjük a száz szavunkat is, ez is elhangzott, annak ellenére, hogy könnyen felismerhető benne az indoeurópai „szatem =száz“ szó. Ez az árja szó azonban még a finnugor együttélés korában, tehát a szamojédok kiválása után került át a finnugor alapnyelvbe. Megtalálható valamennyi finnugor nyelvben, részt vett e nyelvek fonetikai változásaiban. A szó a finnugor alapnyelvben „szata“ alakú volt, mai finnugor nyelvbeli alakjai „száz“ és így tovább. A hasonlóság, illetve a kapcsolat a hangok megfelelő változását figyelembe véve nyilvánvaló.

A HANG- ÉS AZ ALAKTANON KÍVÜL A MONDATTANNAK VAN SZEREPE. A következő egység tehát a mondatban. Meg lehet figyelni, hogy a nyelvtannak az alkotórészei, elemei szerint megy ez, először a szókincs mint általános és utána jön A GRAMMATIKÁNAK A HÁROM NAGY PILLÉRE, A HANGTAN, ALAKTAN ÉS A MONDATTAN. A MONDATTANNAK IS VAN SZAVAZATI JOGA A NYELVROKONSÁG ELDÖNTÉSÉBEN. A SZINTAXIS, A MONDATTAN, AZON SZABÁLYOK ÖSSZESSÉGE, AMELYEK ALAPJÁN A MORFÉMÁK EGYMÁSSAL MEGHATÁROZOTT VI-SZONYBA KERÜLNEK, S A NYELVI KÖZLÉS ELLÁTÁSÁRA ALKALMASSÁ VÁLNAK. A szintaktikai jegyek között nem anyagi, hanem szemléleti egyezésekről vagy különbségekről beszélhetünk. Ilyenformán hasonló jelenségek a rokoninál szélesebb körben is észlelhetők. Ezek tipológiai, tehát típusbeli egyezések, azonban a nyelvtan többi szintjével együttesen és nem különválasztva sokat nyomhatnak a mérlegben.

Nézzünk néhány jellemző sajátosságot. Az uráli nyelvekre jellemző a habeós szerkezet hiánya. Míg az indoeurópai nyelvek a birtoklást külön ige segítségével fejezik ki („Ich HABE ein Buch“, „I HAVE a book“ stb. – tehát bírok egy könyvet, szép magyarsággal lefordítva), addig az uráli nyelvek jelölt vagy jelöletlen birtokos jelzővel és birtokos személyraggal, birtokos személyragos birtokszóval fejezik ki: „könyvem van, jó lovam van, nincs pénzed“ és így tovább. Hasonlóan, megfigyelhető ez a jelenség a finnben is: „minul on nelke =éhes vagyok“.

A következő egység, amit megemlíthetünk, az uráli nyelvekben a tagadás kifejezésére külön tagadó ige szolgál. Az indoeurópai nyelvekben tagadószó használatos, amely mellett a főige mind állító, mind tagadó mondatban változatlan formában áll („Ich lese ein Buch“ és „Ich lese nichts“ – tehát „Olvasok egy könyvet“ és „Nem olvasok“). Az uráli nyelvekben ezzel szemben a tagadó ige ragozódik, a főige pedig változatlan tőalakban szerepel. A finn erre a jó példa: „en mene =nem megyek“, „et mene =nem mész“, „ej mene =nem megy“, „emme mene =nem mennek“, „ette mene =nem mentek“, „ejvet mene =nem mennek“. Tehát az „en, et, ej, emme, ette, ejvet“ a tagadó igének az egyes és többes számú három alakja. Hasonlóság másutt is van. A magyarban a tagadó ige nem mutatható ki, illetve végső soron kimutatható, mert a „nincs“ szót szófajilag igének kell tekintenünk „nincs, nincsen, nincsenek“ formában megvan a magyarban csökevényes változatban.

A birtokos személyragok determináló használata, a következő egység, azért fontos jelensége az uráli nyelvek szintaxisának, mivel a magyar kivételével e nyelvekben nincsen határozott névelő. (A határozott névelő: „a kutya“, a határozatlan: „egy kutya“.) Ezt a birtokos személyragok pótolják, elsősorban a 3. és 2. személyűek. Annak ellenére, hogy a

magyarban a határozott névelő kifejlődött, mégis megtalálható a birtokos személyragok determinatív, tehát meghatározó jellege, gondoljunk ilyen mondatra, hogy „Apraja-nagyja az udvaron játszik“. Ide már nem tesszük hozzá, hogy „az“ apraja, „a“ nagyja az udvaron játszik. Hasonló megvan a finnben is: „Szurensza pienensza leikipi hassza.“

A számnév a következő egység a mondatanon belül. A SZÁMNÉV UTÁN EGYES SZÁM ÁLL, pl.: „három gyerek“, a vogulban: „urem amp =három eb“. Egyes számban használatosak a páros testrészek is: a magyarnak „reszket a keze“. A finn is azt mondja: „cipő van a lábán – henelle on kenget jalassza“ és nem „jalojsza = lábain“. Ugyan-csak a páros testrész egyike a „fél“ jelzőt kaphatja. Ezért mondjuk mi, hogy „fél-szemmel“ vagy éppen „félkézzel“, vagy „félszemű“, vagy „féllábú“ valaki, pedig, ha meggondoljuk, akkor „egykezü“, „egylábú“, de ez az egységes szemlélet mutatkozik meg benne, hogy a páros testrészt egy egésznek veszi.

A következő egység az állat- és gyümölcsnevek egyes számban használata: „halat fog“, „almát szed“. A német „die Äpfel abnehmen“, tehát „almákat szed“.

Az egyeztetés a jelző és a jelzett szó között ismeretlen. A latinban például „pater bonus =jó apa“, „patrem bonum =jó apát“. A magyarban: „szép lányt, szép lánynak“, sőt „szép lányoknak“ és így tovább, tehát a jelző nem egyeződik. Van egy viszony, amikor egyeztetjük, egyeztetni is kell, amikor értelmezőszerűen hátra kerül: „a lányok, a szépek; a lányokat, a szépeket“, de ez már külön dinamikai egység, és egyesek nem is veszik igazán jelzős szerkezetnek.

Az uráli nyelvekre jellemző az ősi kötőszóknak a hiánya is; itt például gondoljunk a magyarra is, hogy a HALOTTI BESZÉDBEN „hadlavá holtát“, azaz „hallotta a halálát“, most azt mondjuk, hogy „hallotta, hogy meghal“. Olyan nagy nyelvész, mint Bárczi Géza, erről a jelenségről azt mondta, hogy bizony az ilyen szép, tömör igeneves szerkezetek kiveszése nagy kárára van a magyar nyelvnek, dehát mit csináljunk? Különösen gondoljunk nemcsak a „hogyra“ – egyrészt a hogyra –, és hogy hány helyzetben használjuk, hogy iskolás gyerekek „hogy“-oznak állandóan a dolgozatban, másrészt pedig az összetett, nehézkes, bürokratikus kötőszók használatára. Ilyen szempontból nyelvünk bizony nem túlzottan gyarapodott értékben.

AZ URÁLI ÓSHAZÁRÓL

Itt az őstörténetről kell röviden elmondani, hogy az, mint komplex tudomány, írásos emlékekre alig támaszkodhat és így különböző más tudományoknak az eredményeit hívja segítségül az ilyen kérdések tisztázásában. Az uráli őshazával kapcsolatban a 19. század közepétől fogva vannak hipotézisek. Az első, amit érdemes megjegyezni, legalábbis a finnugrisztika ezt jegyzi meg lényegesnek, a finn Kasztren és az észt Vedemann ún. ázsiai őshaza-elmélete, amely Belső-Ázsiába helyezte őshazánkat. A hagyományos vagy klasszikus őshaza-elmélet a növény- és állatföldrajz nyelvészeti alkalmazásán alapszik. Ez nyelvészeti paleontológia, lényege a következő: ha a rokon nyelvek szókészletének egybevetésével összeállítjuk az alapnyelvben feltehetőleg ismert állatok és növények neveit, akkor képet alkothatunk arról, hogy milyen fauna, azaz állatvilág és flóra vette körül őseinket a régi lakóhelyükön. És ennek alapján az állatok és növények együttesen ahol előfordulnak, ott kell valahol keresni az őshazát, természetesen figyelembe véve a közben

lezajlott éghajlati változásokat és így tovább – gondoljunk csak a mostani időjárásra, hogy ilyenek azért régen is voltak.

Ennek alapján a finn iskola a Volga nagykanyarja és az Oka folyó közé, a magyar őstörténészek inkább a Káma torkolatvidéke és az Urál hegység közé helyezték az őshazát. Végső soron, ha megnézzük, eléggé közel állnak ezek egymáshoz, úgyhogy azt lehet mondani, hogy ez a nézet nagyjából megegyezik. Van azonban egy újabb felfogás, amely szerint az uráli, illetve finnugor népek ősi lakóhelye az Uráltól egészen a Baltikumig terjed, tehát óriási területre terjed. Régészeti, aztán a fésűs kerámia és más bizonyítékokat hoznak itt pro és kontra és itt megemlítem még LÁSZLÓ GYULÁNAK a nagyon előremutató vélekedését, aki a bizonyos fanevek alapján próbálta meghatározni, valamennyi uráli nép körében ismert, vagyis az alapnyelv korából származó fanévről, szerinte két-háromról beszélhetünk, ez az erdei fenyő, a nyírfa és az égerfa; és ennek alapján meg pollen-analízisnek, tehát a talajban található virágpor-maradványoknak alapján jutott arra az eredményre, hogy az uráli társadalom a Rigától az Okáig – tehát végső soron hasonló jellegű – terjedő területen élt, és a közép-lengyelországi őskori SZVIDÉRI KULTÚRA KIALAKÍTÓJA ÉS FENNTARTÓJA VOLT.

Hajdú Péter viszont azt mondja, hogy ezt bizonyos kritikával kell kezelni és több fanévnak, tehát növénynévnek a vizsgálatát is célszerű figyelembe venni, ugyanis az uráli, sőt a finnugor alapnyelvekre az a jellemző, hogy a tajga fáinak a neveit kivétel nélkül megtaláljuk benne, tehát nemcsak ezt a hármat, hanem többet is és ennek alapján végső soron az ő felfogása az előbb már említett őshazaelmélethez közelít, merthogy ennek alapján azért szűkíteni lehet az őshazának a helyét, tehát a szibériai tajga vidékén, ezen a részen található volt a magyarok őshazája. TEHÁT ELŐDEINK LAKÓHELYE A NYUGAT-SZIBÉRIÁBAN AZ OB ALSÓ FOLYÁSA ÉS AZ URÁL HEGYSÉG KÖZÖTT LEHETETT.

Aztán kronológiai, tehát időrendi dolgokról lehet még szólni, hogy az alapnyelvből az egyes nyelvek hogyan váltak el. Az uráli alapnyelv, amely a Kr.e. 4. évezred előttig volt, aztán a két fő ága ennek: a finnugor alapnyelv kb. a Kr.e. 3. évezred végéig, a szamojéd alapnyelv a másik ágon, ez körülbelül időszámításunk kezdetéig, és két részre tagolódott. Számunkra ez nem olyan érdekes, hanem inkább a finnugor alapnyelv, amely ugor alapnyelvre, a Kr.e. 3. évezred végétől a Kr.e. 1. évezred közepéig, az ősmagyar és a másik ág, az ősi ubi-ugor, a vogulok és osztjások, mint a nyelvtudomány szerint a legközelebbi nyelvrokonaink, és egy másik ágra, a finn permi alapnyelvre, a Kr.e. 3. évezred vége – Kr.e. 2. évezred közepéig, tagolódik, s ennek két ága a permi alapnyelv, ide a zürjén és a vottyák tartozik, s a finn volgai alapnyelv, szintén két ágból: a volgai nyelvek (ezek között megfigyelhetik, hogy az elnevezések is helyhez kötődőek, tehát végső soron a családfa, azt lehet mondani, hogy egy térképnek is megfelel nagyjából), volgai nyelvek a cseremisiz és a mordvin, és az úgynevezett közfinn alapnyelv és külön a lapp; közfinn alapnyelv, ahová ilyen nyelvek tartoznak, mint a finn, a karjalai, az izsór, depszé, vót, észt és a lív. Ezek közül, úgy hiszem, ismerős azért a többség számára a finn, az észt, esetleg a karjalai; az izsóról, lívről, vótról azt lehet mondani, hogy inkább csak „vótak“ ezek a nyelvek, mert néhányan még talán beszélnek, de inkább értik, de lehet, hogy már napjainkban épp az a néhány öregember is meghal, tehát itt már csak eszmei tagozódásról van szó.

Götz László
(St. Pölten)

AZ URÁLI-FINNUGOR NYELVEK GENETIKUS NYELVCSALÁDI ELMÉLETÉNEK ELLENTMONDÁSÁIRÓL

AMIKOR A MÚLT század derekán Hunfalvy Pál és Budenz József A. Schlözer göttingai iskolájának finnugor-magyar leszármaztatásai elképzelését magukévá tették és annak nyomdokai haladva megkezdték a magyar és a finnugor nyelvek széleskörű, részletes összehasonlítását, csakhamar kitűnt, hogy a magyar egyezések – pontosabban mondva párhuzamok – száma az egyes finnugor nyelvekben nagyon különböző. De hasonló volt a helyzet a finn nyelvek egymás közötti megfeleléseinél is. Ebből a jelenségből arra következtettek, hogy az egyes finnugor népek, népcsoportok szakaszonként váltak ki egy eleve feltételezett, egységesnek vélt ősnépből, illetve nyelveik fokozatosan különültek el egy – ugyancsak hipotétikus – közös ősnyelvtől.

Így született meg – szorosan a korabeli indogermán nyelvcsaládfa sémájához kötődve – az egységesnek gondolt „uráli” ősnép hipotézise a közös „uráli” nyelv-családi alapnyelv elképzelésével együtt, amelynek kialakulását Kr.e. 6000 körülre keltezik. Ezek az „uráliak” aztán, a nyelvcsaládi feltevés szerint, szétváltak volna, először a szűkebb értelemben vett „finnugorok”-ra és a szamojédokra. Ezt az elszakadást általában Kr.e. 4000 tájára vagy ennél valamivel korábbra, az 5. évezred második felébe helyezik. A szamojédok különválása után azzal számolnak, hogy az ún. „finnugor” ősnép még jó ideig együtt, illetve szorosan egymás mellett élt, s az egyes csoportok nyelvjárásai is többé-kevésbé azonosak voltak. Ezt a hipotetikus nyelvi állapotot „finnugor alapnyelv”-nek nevezik.

Ez a „finnugor egység”, a nyelvészek véleménye szerint, az idők folyamán egyes népcsoportok terjeszkedése, kisebb-nagyobb vándorlások következtében egyre lazábbá vált, és kb. Kr.e. 2000 körül befejeződött a keleti törzsek, az ún. „ugorok” teljes elkülönülése a „finn-permi” csoporttól, amely utóbbi részleg a későbbi időben maga is „balti-finn”, „volgai-finn” és „permi” alcsoportra oszlott.

A kivált „ugor” ősnép pedig – a séma szerint – ismét tetemes ideig, kb. 1000 évig az ún. „ugor egység”-et alkotta volna, megint csak közös „ugor” alapnyelvvvel. Ezen „ugor egység” felbomlását a finnugrisztika kb. Kr.e. 1000-re, esetleg valamivel későbbre, a Kr.e. 1. évezred első felébe keltezi, amikor is az ún. „előmagyarok” elszakadtak volna a többi „ugor”-tól, azaz a voguloktól és az osztjákoktól, akiket közös néven „obi-ugorok”-nak neveznek (mindezt lásd pl. Hajdú, 1975, 35-38 old.).

EZEK BIZONY MEGLEHETŐSEN IMPONÁLÓ, DE EGYBEN IGEN MEGHÖKKENTŐ IDŐRENDI ADATOK IS, KÜLÖNÖSEN AKKOR, HA MEGGONDOLJUK, HOGY AZ URÁLI-FINNUGOR NYELV-CSALÁDBA SOROLT NYELVEKNEK – a magyaron kívül, amely Biborban született Konstantin bizánci császár „A birodalom kormányzásáról” című művében fennmaradt törzsnevek, személynevek és az „Etelköz” szó segítségével még legalább a Kr.u. 940-es évekig visszamenőleg dokumentálható, hosszabb szövegei pedig már a 12. század vége óta ismeretesek – GYA-

KORLATILAG NINCSENEK NYELVEMLÉKEIK. A finn nyelv első összefüggő emlékei a 16. századból származnak, a többi finnugor nyelvről pedig job-bára csak a 18-19. század óta vannak adataink. Ehhez járul még, hogy a finn nyelv nyelvelmékei megjelenése óta gyakorlatilag semmit sem változott (lásd pl. Dencker, 1968, p. 5), a többi finnugor nyelvek pedig csak annyiban változtak, hogy nem egynél közülük az eloroszosodás többé-kevésbé előrehaladott állapota figyelhető meg, amire a legcsattanósabb példa Munkácsi Bernát esete, aki 1888-89-es vogul-osztják kutatóújtján már semmi hasznát sem vette Reguly 1843-ban összeállított szójegyzékének, mert az obi-ugorok alig 45 év múlva már egészen másképpen ejtették ki a szavakat (lásd Munkácsi úti beszámolóját az Ethnographia I. évfolyamában, 1890-ben). AMI PEDIG A MAGYAR NYELV 700-800 VAGY AKÁR 1000 ÉVES EMLÉKEIT ILLETI, EZEKBE SEM TALÁLHATÓ EGYETLEN EGY, „HANGELTOLÓDÁS”-KÉNT ÉRTÉKELHETŐ MÁSSALHANGZÓ-VÁLTOZÁS SEM, AMELY MÁSSALHANGZÓ ELTOLÓDÁSOK PEDIG A MODERN EU-RÓPAI NYELVTUDOMÁNYBAN A 19. SZÁZAD DEREKÁTÓL KEZDVE, A GRIMM-FÉLE „HANG-TÖRVÉNYEK” ÉS „SZABÁLYOS HANGVÁLTOZÁSOK” AXIOMÁJÁNAK BEVEZETÉSE ÓTA, MINDENFÉLE NYELVHASONLÍTÁSI VIZSGÁLATNÁL ÉS AZ ÚN. „NYELVCSALÁDI ALAPNYELVEK” HANGÁLLOMÁNYAINAK NYELVÉSZETI ÚTON VALÓ VISSZAKÖVETKEZTETÉSÉNél A LEGFONTOSABB ÉS ELENGEDHETETLEN MÓDSZERTANI ELŐFELTÉTELT ALKOTJÁK.

Ilyen körülmények között az elfogulatlan kívülálló szemlélő számra érthetetlen, hogyan is jutott a FINNUGRISZTIKA az előbb felsorolt fantasztikus nyelvcsaládi időrendi kezelésekhöz, hiszen NYELVEMLÉKEKBEN ADATOLHATÓ HANGVÁLTOZÁSOK TELJES HIÁNYÁBAN az égvilágon semmiféle belső (azaz nyelvcsaládon belüli) „fogódzó” sem áll a finnugor nyelvészet rendelkezésére, amelynek segítségével valamilyen nyelvcsaládi időrendet lehetne felállítani.

Így tehát a finnugrisztika számára nem maradt más hátra, mint hogy a finnugor nyelvcsaládon kívül álló, közvetett összefüggések felhasználása segítségével kísérelje meg kikövetkeztetni a feltételezett uráli-finnugor nyelvcsalád időrendjét. Ehhez a meglehetősen bizonytalan módszertani alapon álló művelethez bizonyos, az indogermán és a finnugor nyelvekben közösen előforduló szavakat használtak fel, mégpedig a következőképpen. Ismeretes, hogy az indogermán és a finnugor nyelvekben egy sor olyan azonos jelentésű és párhuzamos hangalakú szó található, amelyek igen sok finn-ugor nyelvben, s ugyanakkor az indogermán nyelvek több ágazatában, főleg az indo-iráni nyelvekben is előfordulnak. Ezekről a szavakról az indogermanisztika még a 19. század derekán megállapította, hogy részben az indogermán nyelvek indo-iráni ágazatának alapnyelvébe tartoznak, részben pedig a már különvált ősiráni alapnyelvbe és a finnugor nyelvekben csakis indo-iráni vagy ősiráni eredetű kölcsönszavak lehetnek (a fordított kölcsönzés esetleges lehetősége meg sem fordult az akkori indogermanisztika képviselőinek észjárásában). Mivel pedig – amint már említettük is – ezek a szavak a finnugor nyelvek nagy részében megtalálhatók, a finnugor nyelvészek úgy okoskodtak, hogy a kérdéses szavak kölcsönzésének a finnugor alapnyelv korában kellett bekövetkeznie. Így azután arra a következtetésre jutottak, hogy a finnugor alapnyelv nagyjából egykorú lehetett az indogermán nyelvek indo-iráni, illetve ősiráni alapnyelvi fokozatival, amelyeket a 19. századi indogermanisztika annak idején nagyjából Kr.e. 4000 és 2000 közé keltezett. ILY MÓDON KERÜLT AZUTÁNA „FINNUGOR EGYSÉG”, VAGYIS A „FINNUGOR ALAPNYELV” KORA IS KB. KR.E. 4000 ÉS 2000 KÖZÉ, KIZÁRÓLAG A MOST VÁZOLT FELETTÉBB BONYOLULT ÉS TELJESEN BIZONYÍTHATAT-

LAN OKOSKODÁSOK KÖVETKEZTÉBEN.

Másrészt pedig ugyancsak ezeknek a közösen előforduló indo-iráni – ósírani és finnugor szavaknak egyfelől az indogermanisztika által nyelvészetileg rekonstruált indo-iráni, illetve ósírani alapnyelvi hangalakjai, másfelől pedig a mai finnugor nyelvekben előforduló hangalakjai és ezek egymáshoz való viszonyulásai szolgálták a finn-ugor összehasonlító nyelvészet számára – SAJÁT NYELVCSALÁDI NYELVEMLÉKEK TELJES HIÁNYÁBAN – egyedüli alapul ahhoz, hogy felépítse rájuk az eleve feltételezett uráli-finn-ugor nyelvcsalád ún. „hangtörténetét”, azaz a hangtörvényes nyelvészet által időbelileg egymás után kényszerítő módon bekövetkezőknek tartott „hangváltozások” – „hangeltolódások” – egymásutánját (lásd pl. Harmatta, 1977).

Következésképpen a finnugrisztikának az uráli-finnugor nyelvcsalád időrendjéről, szétágazódásáról és a finnugor nyelvek időbelileg szemlélt „szabályos hangváltozásai”-ról vallott elképzelései – történelmi adatok és nyelv emlékek teljes hiányában – kizárólag ezeknek a fent említett, az indogermán nyelvekből a finnugor alapnyelvbe állítólag átvett jövevényszavaknak az indogermán nyelvcsaládon belüli mindenkori kormeghatározásaira és ún. „hangtanára” épülnek, pontosabban mondva azokra a hipotetikus indo-iráni és ósírani alapnyelvi hangalakokra, amelyeket az indogermanisztika a hangtörvényes nyelvi rekonstrukciók módszerével kikövetkeztetett.

Magyarán mondva ez azt jelenti – és erre a tényre különösen nem szaknyelvész olvasóink tájékoztatása érdekében igen nagy nyomattal külön is rá kell mutatnunk –, hogy az uráli-finnugor nyelvek időrendi adatainak, hangváltozásainak, történeti kapcsolatainak tisztázása – éppenséggel a finnugrisztika előbb vázolt módszereinek értelmében – lehetetlen az indogermán nyelvek kialakulásának, nyelvcsaládi időrend-jének, hangtörténetének és történelmi összefüggéseinek alapos vizsgálata és megvilágítása nélkül. Hiszen a finnugor nyelvek feltételezett egykori egységének, majd szétválásának magyarázatára felállított egész időrendi konstrukció hitele – beleértve ebbe még a finnugor nyelvekben feltételezett szabályos hangváltozások időbeli egy-másutánjáról vallott „hangfejlődési” nézeteket is, amelyek mindentől elválaszthatatlanok – végeredményben azon múlik, volt-e valaha egyáltalán közös indogermán alapnyelv s ha volt, mikor létezett ez az ősnyelv.

RÖVIDEN SZÓLVA TEHÁT: A FENT EMLÍTETT INDO-IRÁNI ÉS ÓSIRÁNI ALAPNYELVI SZAVAK NYELVÉSZETILEG VISSZAKÖVETKEZTETETT HANGALAKJAINAK VALÓSÁGÉRTÉKÉVEL, ILLETVE A 19. SZÁZADI INDOGERMANISZTIKA NYELVCSALÁDFA-ELMÉLETÉNEK HELYTÁLLÓSÁGÁVAL VAGY MEGDÓLTÉVEL, VALAMINT A KÖZÖS INDOGERMÁN ÓSNYELVI FOKOZATOK EGYKORI LÉTÉVEL VAGY NEMLÉTÉVEL ÁLL VAGY BUKIK AZ URÁLI-FINNUGOR NYELVCSALÁD IDŐRENDJE, DE ÉPPÉNY MINT AZ „URÁLI”, A „FINNUGOR” ÉS AZ „UGOR” ALAPNYELVI FOKOZATOK IS. AZAZ: A FINNUGOR NYELVÉSZETET ÉPPENSÉGGEL SAJÁT MÓDSZERTANI ALAPTÉZISEI KÖTIK ELTÉPHETETLEN SZÁLAKKAL AZ INDOGERMANISZTIKAI KUTATÁSOK MINDENKORI ÁLLÁSÁHOZ.

Mindebből pedig az következik, hogy a finnugrisztika számára parancsoló módszeres szükségességként jelent, hogy az indogermán nyelv- és őstörténet-kutatásban bekövetkezett mindennemű változásra, az esetleges újabb felismerésekre, vagy a korábbi vizsgálati módszereknél alaposabban kidolgozott és ésszerűbb módszertani irányelvekre a legérzékenyebben reagáljon: velük a maga hagyományos nyelvcsaládi, nyelvfejlődési, őstörténeti elképzeléseit haladéktalanul összevesse, a belőlük adódó megfelelő konzekvenciákat levonja, s a szükségesnek mutatkozó korrekciókat saját szakterületén belül

késedelem nélkül elvégezze.

Nos, a „Keleten kél a nap” köteteiben már ismételten bemutatuk (lásd főleg „Boncold csak nyelvész!”, 15-45 old.), hogy a modern indogermanisztikában 1945 óta mindinkább előtérbe került a zseniális orosz indogermanista nyelv tudós, N. S. TRUBECKOY HERCEG ELMÉLETE AZ INDOGERMÁN NYELVEK AREÁLIS NYELVKIEGYENLÍTŐDÉSEK ÚTJÁN VALÓ KIALAKULÁSÁRÓL, amely tézis az utóbbi fél évszázad régészeti kutatásaink eredményeivel is messzemenően összhangban áll. EZEN ELMÉLET SZERINT AZ INDOGERMÁN NYELVEK NEM ALKOTNAK GENETIKUS, AZAZ LESZÁRMAZÁSBELI ROKONSÁGBAN ÁLLÓ NYELVCSALÁDOT, hanem több, eredetileg különféle nyelveken beszélő népcsoport nyelvei között hosszantartó szomszédsági kapcsolatok révén lassanként közös nyelvi elemek, ún. „izeglesszák” alakultak ki, amelyek végül egy többé-kevésbé közérthető összekötő nyelv – „lingua franca” – kifejlődéséhez vezettek (lásd Trubetzkoy, 1939). Majd kisebb-nagyobb vándorlások révén a kapcsolatok meglazultak vagy esetleg teljesen meg is szakadtak, aminek következtében ezután az egyes népcsoportok nyelve is egymástól eltérő irányban fejlődött tovább. Ily módon alakultak ki – Trubeckoy és követői szerint – a különböző, egymás között több-kevesebb rokon vonást tartalmazó egyedi indogermán nyelvek.

ÉS ÉPPEEN E PONTON JELENTKEZIK A FINNUGOR NYELVCSALÁDI ELMÉLET EGYIK IGEN LÉ- NYE-GES BELSŐ MÓDSZERTANI ELLENTMONDÁSA. A finnugrisztika ugyanis az indogermán nyelv-tudománynak ezt az egyre erősebbé váló areális irányzatát teljes mértékben ignorálja, egyszerűen nem vesz róla tudomást, holott előbb láttuk, hogy a finnugrista nyelvészek az egész finnugor nyelvcsaládi hipotézist, a finnugor „hangtörténet”-tel együtt egykor valósággal ráakasztották az indogermanisztika 19. századi nyelv-családfa-elméletére és hangtanára, azaz a finnugrisztika számára elsőrangú alapvető elvi-módszertani követelmény lenne, hogy az indogermanisztika areális nyelvkiegyenlítődesi tézisért a legkomolyabban megvizsgálja és a maga finnugor nyelvcsaládi elméletét, valamint annak „hangtörténetét” ezzel az új teóriával összhangba hozza. A tényleges helyzet azonban e téren úgy fest, hogy míg az areális szemléletű indogermanisztika az indogermán nyelvek kialakulásának legkorábbi kezdeteit a Kr.e. 3-2. évezred fordulójára tájára keltezi (lásd pl. Nehring, 1954), addig a magyar akadémiai tudományosság legnevesebb indogermanistája, az iranológus Harmatta János még 1977-ben is Kr.e. 5000 tájára keltezi az ősiráni nyelv kialakulását (lásd Harmatta, 1977). Felettébb jellemző ezzel kapcsolatban az is, hogy Harmatta ezen keltezését M. Gimbutas ún. „kurgán teóriájára” való hivatkozással és annak némi módosításával (mellesleg megjegyezve még Gimbutas fantasztikus keltezéseit is túlszárnyalva) véli alátámaszthatni, azon teóriával, amelyet pl. a neves magyar ősrégész, Makkay János így jellemez: „A *Vinca-kultúra Balkánról kiinduló korai műveltség és írás-terjesztő hódító útjában nem nehéz felismerni a kiindulópontot: Renfrew és Gimbutas alapvető tényeket semmibe vevő elméleteit az önálló európai civilizáció kibontakozásáról az i.e. 6. évezredtől.*” (lásd Makkay 1990, 120 old. - kiemelés tőlünk). Megjegyezzük ehhez, hogy Gimbutas „pán-kurgán” elméletét már tíz évvel ezelőtt „Boncold csak nyelvész!” című kötetünk 50-61. oldalán részletesen bemutatuk és megállapítottuk róla, hogy szöges ellentétben áll az ismert régészeti tényekkel.

A fentiekkel kapcsolatos A FINNUGOR NYELVÉSZET KÖVETKEZŐ BELSŐ ELLENTMONDÁSA IS, ami abban áll, hogy nyelvtudományunk még mindig a 19. században egyedül érvényesnek tekintett GENETIKUS NYELVCSALÁDI ELKÉPZELÉSEK KATEGÓRIÁIBAN GONDOLKOZIK, és

A MAGYAR NYELV FINNUGOR ROKONSÁGA ÉS FINNUGOR EREDETE KÖZÉ AUTOMATIKUSAN EGYENLŐSÉGJELET TESZ, holott – amint éppen láttuk – nyelvrokonságok más viszonylatokban is felléphetnek, nem egyedül genetikus, azaz leszármazásbeli alapon.

FELTÉTLENÜL KI SZERETNÉNK EMELNI EBBEN A VONATKOZÁSBAN AZT, HOGY NYELVÜNK ROKONSÁGI KAPCSOLATAIT A FINNUGOR NYELVEKKEL EGY PILLANATIG SEM AKARJUK KÉTSÉGBE VONNI, HANEM CSUPÁN A MAGYAR NYELV ÉS A MAGYAR NÉP FINNUGOR EREDETÉNEK ELKÉPZELÉSÉT UTASÍJTUK VISSZA, MIVEL EZA HIPOTÉZIS TELJESSÉGGEL LÉGBŐL KAPOTT ÉS AZ ÉGVILÁGON SEMMIFÉLE KONKRÉT BIZONYÍTÉKA NINCS – VANNAK VISZONT SZÉP SZÁMMAL OLYAN ADATOK, AMELYEK NYELVÜNK ÉS NÉPÜNK FINNUGOR EREDETÉT EGYENESEN KIZÁRJÁK.

A finnugrisztika következő módszertani ellentmondása a feltételezett uráli, finnugor és ugor alapnyelvi fokozatok egykori hangalakjainak nyelvészeti visszakövetkeztetése terén jelentkezik, amelynél nyelvészeink – saját állításuk szerint – az egész nemzetközi nyelv-tudományban egyedül tudományosnak tekintett és általánosan használatos ún. „hangtörvényes”, „szabályos hangváltozós” rekonstrukciós mód-szert alkalmazzák. Tudnivaló, hogy ez a rekonstrukciós módszer abban áll, hogy a vizsgált nyelvcsalád különböző nyelveiből összegyűjtik a nyelvemlékekben található azonos jelentésű szavak hangalakjait és ezen hangalakok legrégebből adatolt változataiból rekonstruálják az illető szó feltehető alapnyelvi hangalakját.

No már most, nézzük meg kissé közelebről, hogyan alkalmazza a finnugrisztika a gyakorlatban ezt a „szabályos hangváltozós” rekonstrukciós módszert az uráli, a finnugor és az ugor alapnyelvi fokozatok szavainak visszakövetkeztetésénél, hiszen már tudjuk, hogy az egész módszer alapvető előfeltétele, azaz A NYELVEMLÉKEKBEN ADATOLT RÉGI HANGALAKOKBÓL VALÓ KIINDULÁS KÖVETELMÉNYE A FINNUGOR NYELVEK ESETÉBEN MEGVALÓSÍTHATATLAN IGYEKEZET, MERT E NYELVEK SEMMIFÉLE OLYAN NYELVEMLÉKKEL SEM RENDELKEZNEK, AHOL AKÁR CSAK EGYETLEN MÁSSALHANGZÓ-ELTOLÓDÁS IS ADATOLHATÓ LENNE. Mít tesz tehát a finnugrisztika ebben a kínos kényszerhelyzetben? Nem mást, mint hogy egyszerűen összeszámolja a különböző finnugor nyelvek azonos jelentésű szavainak mai hangalakjait, és azt a hangalakot tekinti ősi, uráli, finn-ugor vagy ugor alapnyelvi hangalaknak, amelyik a legtöbb mai finnugor nyelvben előfordul. Így pl. mivel a magyar „fej” szó az összes többi finnugor nyelvben „p” hanggal kezdődik, eleve ezt a „p”-t teszik meg ősnyelvi alaphangnak. Holott ezzel a gyakorlattal valósággal fejtetőre állítják a „szabályos hangváltozós” ősnyelvi rekonstrukciós módszer azon előbb vázolt alapvető módszertani elvét, hogy mindig a lehető legrégebb nyelvemlékekben adatolható hangalakok tekintendők az illető szó alapnyelvi hangalakjának. A nyelvemlékbeli helyzet ugyanis a magyar „fej” szó esetében az, hogy az „f”-es magyar hangalakok tekintendők az illető szó alapnyelvi hang-alakjának. Az „f”-es magyar hangalak már 1055-ben adatolt (a tihanyi apátság alapítólevelében), míg a többi finnugor nyelv „fej” jelentésű szavainak „p” hanggal kezdődő változatait csak a 16. vagy a 18-19. századból ismerjük.

Ennek ellenére azonban a finnugrisztika mintegy magától értetődően az északi finnugor nyelvek „p” kezdőhangjait nevezi ki a „fej” szó ősi alapnyelvi hangalakjának, s a fél évezreddel korábbi adatolt magyar „f” kezdőhangra ügyet sem vet. Így van ez számos más esetben is, nem csak a „p” és az „f” hangok viszonyánál, hanem u-gyanúgy a „k” és a „h” hang vonatkozásában is. Ennek a gyakorlatnak keletkezésénél egészen nyilvánvalóan az indogermanisztika legparádésabb hangfejlődési szabálya, a latin és a germán

nyelvekben gyakran előforduló ún. „piscis-Fisch viszony” bábáskodott, ami azt jelenti, hogy a régebről adatolható latin „p” kezdőhangú szavaknak a germán nyelvekben sokszor „f” kezdőhang felel meg. Az a vélekedés, hogy a „p” hangalakok régebbiek az „f” kezdőhangoknál, e „piscis-Fisch viszony” következtében már a 19. század közepe óta az egyik legalapvetőbb „hangtörténeti” szabály-szerűségnek számít a nemzetközi nyelvhasználatban. Kétségkívül emiatt nem tűnt fel a kívülálló külföldi nyelvészeknek a finnugrisztika turpissága, amikor az „f” kezdőhangú magyar szavakat sorozatosan a „p” kezdőhangú északi finnugor szavak későbbi fejleményeinek értékelte.

De ettől függetlenül is, ezen eljárás képtelenségét teljesen ad absurdum viszi az a mintegy „melléktermék”-ként jelentkező, de az alkalmazott módszerből szükség-szerűen következő lehetetlen állapot, hogy az ily módon rekonstruált uráli, finnugor és ugor alapnyelvi szavak mássalhangzói gyakorlatilag minden esetben megegyeznek az északi finnugor nyelvek megfelelő mai szavainak mássalhangzóival, azaz magyarán mondva a finnugor nyelvészet ősnyelvi rekonstrukcióinak értelmében gyakorlatilag egyetlen egy északi finnugor nyelvben sem lettek volna hangeltolódások, vagyis ún. „hangfejlődés”, hanem mindegyikben még 4000 (ugor alapnyelv feltételezett kora), 6000 (a finnugor alapnyelv kora), sőt 8000 (az uráli alapnyelv kora) év múltán is ugyanazok a mássalhangzók lennének használatában, mint az említett alapnyelvek korszakaiban hosszú évezredekkel ezelőtt. Holott mindenféle „hangtörvényes”, „szabályos hangváltozásos” nyelvhasználati módszer alapvető axiómája éppenséggel az a szilárd meggyőződés, hogy a szavak mássalhangzói az idők folyamán kérlelhetetlen szükségszerűséggel szabályosan megváltoznak.

Ehhez járul még, hogy a nyelvemlékek fent vázolt megoszlásán kívül az ún. finn-ugor nyelvcsalád demográfiai adatai is amellet szólnak, hogy a magyar nyelv a finn-ugor nyelvcsaládba sorolt egyéb nyelvekhez viszonyítva megkülönböztetett helyzetet foglal el. A magyarul beszélők száma ugyanis kb. 15-16 millióra tehető, amely meny-nyiség az uráli-finnugor népek összlétszámának mintegy 2/3-át jelenti, és ráadásul – Európában szinte egyedülálló módon – gyakorlatilag nyelvjárások nélküli egységes nyelvi tömböt képez, míg az összesen kb. 8 milliónyi többi finnugor népecske 16 önálló nyelvre és ezeken belül több mint 50 – legnagyobbbrészt egymástól igen erősen eltérő – nyelvjárásra oszlik. Így pl. a kb. 6000-nyi vogul négy, egymástól annyira különböző dialektust használ, hogy alig-alig értik meg egymást. A kb. 20.000 ember által beszélt osztják pedig három fő nyelvjáráson kívül összesen 7-8 kisebb dialektusra oszlik, amelyek szintén az érthetlenségig elütnek egymástól (lásd Antal-Csongor-Fodor, 1970, 120 old.).

A fent bemutatott eljárás igazolására – hogy ugyanis a „fej” és egyéb szavak eseteiben az északi finnugor nyelvek „p” kezdőhangjait tekintik ősinek – a finnugristák általában azzal szoktak érvelni, hogy mivel a finnugor nyelvek túlnyomó többségében az ilyen típusú szavakban „p” kezdőhang található, így kézenfekvő, hogy a többség őrzi az eredeti ősi hangalakot. Igen ám, de mit akarnak itt azzal mondani, hogy a „többség” őrzi az eredeti hangalakot? Hiszen éppen most láttuk, hogy az összes többi finnugor nép létszáma a magyarul beszélők számának csupán mintegy felére rúg, tehát ha egyedül csak a magyarban található is e szavakban „f” kezdőhang, ez már önmagában véve az összes, finnugor nyelveken beszélő emberek létszámának kétszerese!

Másrészt pedig nyelvészeink e téren gyakran úgy is érvelnek, hogy a vogulok, oszt-

jákok és az egyéb elmaradott finnugor népecskék éppenséggel kezdetleges életmódjuk, fejletlen társadalmi viszonyaik következtében sokkal hívebben megőrizték a szavak ősi hangalakjait, mint a sok idegen hatásnak kitett, a történelem viharaiiban többszörösen megáhnnyt vetett magyarok.

Ezen – a finnugor nyelvészet által feltételezett – állítólagos nyelvi konzervativizmus tézisének margójára ismét feltétlenül utalnunk kell Munkácsi Bernát már fen-tebb említett esetére, aki saját maga vallotta be, hogy 1888-89-es vogul-osztják tanulmányútján semmi hasznát sem vette Reguly 1843-ból származó szójegyzékének, mert a vogulok nyelve 45 év alatt az érthetlenségig megváltozott. Joggal megkérdézhethük tehát: milyen bizonyító erejük van ilyen körülmények között azon 19. századi obi-ugor szavak hangalakjainak a 4000, 6000 és 8000 évesnek gondolt ugor, finnugor és uráli alapnyelvi szavak nyelvészeti rekonstrukciójánál, amelyekre a finnugor nyelvészek – a magyar nyelv nagyfokú ignorálásával párhuzamosan – legfőképpen alapozzák a hipotetikus nyelvcsaládi alapnyelvi fokozatok hangalakjainak évezredek-re való visszakövetkeztetését? A felelet csakis az lehet, hogy az említett körülmények következtében az obi-ugorok nyelveinek mai vagy 19. századi szavai mindenféle ősnyelvi hangalaki rekonstrukcióra teljességgel alkalmatlanok és ilyesmire való felhasználásuk módszertani abszurdumnak nevezhető.

De ettől eltekintve is, a magyar nyelv és etnikum 2/3-os túlnyomó számbeli többségét, nyelvemlékeink több mint fél évezredes prioritását, valamint népünknek a finn-ugor népek közül egyedülállóan kimagasló társadalmi, politikai és művelődési viszonyait tekintetbe véve, egy magát tudományosnak, módszeresnek tartó, sőt a csalhatatlanság igényével fellépő nyelvészeti iskolának semmi esetre sem szabadott volna a finnugor nyelvek rokonsági viszonyainak kutatásánál a magyar nyelvet oly mértékben mellőznie, mint ahogy ez történt, illetve történik még ma is, ide s tova már másfél évszázad óta. Az adott körülmények által meghatározott helyzetben egyedül a magyar nyelvből kiindulva lehetett volna valóban módszeres nyelvhasználatát művelni, a feltételezett ősi nyelvi állapotot – illetve állapotokat – megközelíteni. Éppúgy, amint pl. az indogermanisztika sem a mai cigányra, az albánra és az afgánra építette fel nyelvcsaládi és nyelvfejlődési elméletét, hanem a legrégebb nyelvemlé-kekkel, ősi kultúrákkal rendelkező és nagy számú népességek által beszélt óind, óperzsa, ógörög és latin nyelvre.

A FINNUGRISZTIKA VISZONT LEGELSŐ SORBAN A KULTURÁLISAN LEGALACSONYABB FOKON ÁLLÓ, DE SZÁMARÁNYUKAT TEKINTVE IS CSAK ELENYÉSZŐ MENNYISÉGEKET KÉPVISE-LŐ TÖREDÉKNÉPECSKÉK NYELVEIRE ALAPOZTA HIPOTETIKUS NYELVCSALÁDFÁJÁT. OLYAN NYELVEKRE, AMELYEKNEK LEGRÉGIBB NYELVEMLÉKEI JÓRÉSZT ALIG 200-250 ÉVRE NYÚLNAK CSAK VISSZA. Ráadásul ezek a népszilánkok a 19. század második felében, a rendszeres nyelvhasználat vizsgálata és az anyaggyűjtés nagyobb mérvű megindulásakor már az elorozosodás többé-kevésbé előrehaladott állapotában leledzetek (lásd Pá-pai, 1890, de vö. Munkácsi Bernát fent ismertetett tapasztalatával is Reguly 45 évvel korábbi vogul szójegyzéke használhatatlanságáról 1888-89-ben).

Mіндеzen eddig felsorolt belső ellentmondásokon felül azonban még az embertan is egyértelműen cáfolja az ún. uráli-finnugor nyelvcsalád egykori létezését. Már a 19. század vége óta ismeretes ugyanis, – és pl. Nagy Géza már 1894-ben nyomatékosan rá is mutatott (lásd Nagy, 1894) – hogy az obi-ugorok, akiket a finnugor nyelvészet mind a mai

napig „legközelebbi nyelvrokonaink”-ként tart számban – bevallottan vagy hallgatólago-
san – sőt etnikailag is tőlük származtatja a magyar népet, paleo-szibirid-mongolid-őseu-
ropid keveréknépek, s antropológiailag úgyszól-ván semmi közük sincs – nemcsak a
magyarsághoz, de a többi finnugor néphez sem (lásd pl. László 1981, p. 20). Ilyen körü-
lmények között viszont biológiailag abszurd dolog olyan „ugor” ősnépi és ősnyelvi
közösségről beszélni – amint a finnugrisztika teszi –, amelybe a magyarság elődei is bele-
tartoztak volna. Ez az embertani tény kényszerítően arra vall, hogy azoknak a finnugor
nyelvészeknek van igazuk, akik már régóta azt állítják, hogy a vogulok és az osztjások –
hasonlóan a lappokhoz – eredetileg nem finnugor nyelven beszéltek, ha nem csak meg-
lehetősen késői időben vették át finnugor szomszédaitól mai nyelvüket (lásd pl. Setälä,
1916 – ismertetve Trócsányi Z. *Ethnographia* 1916; valamint Rank, 1968).

DE MINDEZZEL MÉG NEM MERÍTETTÜK KI A FINNUGOR NYELVÉSZET BELSŐ ELLENTMONDÁ-
SAIT. IDE TARTOZIK AZ IS, HOGY A FINNUGRISZTIKA NEM VESZI FIGYELEMBE A MAGYARSÁG ÉS A
LEGTÖBB FINNUGOR NÉPECSKE KÖZÖTTI HATALMAS KULTÚRKÜLÖNB-SÉGET SEM, hanem eleve
feltételezi, hogy mindazon magyar szavak, amelyeknek a többi finnugor nyelvben nincs
megfelelésük, csakis idegen nyelvekből származó kölcsönszavak lehetnek a magyarban. E
tézis következménye egyfelől az lett, hogy nyelvészetünk teljesen ha-mis képet festett a
honfoglalás kora és az azt közvetlenül megelőző időszak magyarságának művelődési vis-
zonyairól és nyelvéről, mivel mindezeket elsősorban a vogulok, osztjások még a 19. szá-
zadban is halász-vadász fokon álló kultúrájához mérték. MÁSFELŐL PEDIG A TÖRTÉNELMI-
ETLEN SZEMLÉLETMÓD AHHOZ VEZETETT, HOGY A FINN-UGOR NYELVÉSZET GYAKORLATILAG
MINDEN OLYAN MAGYAR SZÓT, AMELYNEK NEM VOLT MEGFELELÉSE A FINNUGOR NYELVEK-
BEN – DE LEGFŐKÉPPEN AZ OBI-UGOROK NYELVEIBEN, MIVEL EZEK TUDVALÉVŐEN LEGKÖZELEBBI
NYELVROKONAINK – A SZÓ SZOROS ÉRTELMÉBEN DOBRA ÜTÖTT, ELEVE FELTÉTELEZVE MINDEZEN
SZAVAINKRÓL, HOGY CSAKIS VALAMILYEN IDEGEN NYELVBŐL ÁTVETT JÖVEVÉNYSZAVAK LEHET-
NEK. ÍGY AZUTÁN A KÖRNYEZŐ NÉPEK NYELVÉSZEI SZABADON VÁLOGATHATTAK EZEN GAZDÁT-
LAN MAGYAR SZAVAK KÖZÖTT. NEM IS HAGYTÁK KIHASZNÁLATLANUL EZT A KITŰNŐ ALKALMAT
SAJÁT NÉPEIK EGYKORI KULTURÁLIS ÁLLAPOTÁNAK A LEHETŐ LEGKEDVEZŐBB BEÁLLÍTÁSÁRA
ÉS CSAKHAMAR SZÁZ- ÉS SZÁZSZÁMRA NYILVÁNÍTOTTÁK EZEKET A SZAVAINKAT ILYEN VAGY
OLYAN EREDETŰ KÖLCSÖNSZAVAKKÁ, AMELYEKET A BARBÁRSÁG LEGALSÓ FOKÁN ÁLLÓ HON-
FOGLALÁS KORI MA-GYARSÁG A KÖRNYEZŐ SOKKALTA KULTURÁLTABB NÉPEKTŐL ÁLLÍTÓLAG
ÁTVETT.

Végül pedig – de nem utolsó sorban – feltétlenül meg kell említenünk az uráli- finnu-
gor genetikus nyelvcsaládi hipotézis azon – talán legfontosabb – belső ellentmondását,
amely tulajdonképpen nem is annyira ellentmondás, hanem sokkal inkább egyenesen AZ
EGÉSZ KONCEPCIÓT KIZÁRÓ TÉNY. Ez pedig abban áll, hogy a finnugor nyelvészet az uráli
ősnép és alapnyelv kialakulását Kr.e. 6000 tájára keltezi és a Káma-Urál vidékére loka-
lizálja, holott abban a térségben a régészet megállapítása szerint Kr.e. 4000 előtt még nem
éltek emberek (lásd László, 1964). AHOL PEDIG NINCS EMBER, OTT KÉZENFEKVŐ MÓDON
ŐSHAZA SEM LEHET.

De nem sokkal jobb a helyzet az ún. „finnugor” ősnép és alapnyelv esetében sem. A
finnugor együttélés és nyelvközösség idejét ugyanis – amint már említettük – a finn-ugrisz-
tika kb. Kr.e. 4000 és 2000 közé keltezi és helyét szintén a Káma-Urál vidékére teszi. Nos,
ebben az időszakban éltek ugyan már emberek a Káma-Urál térségében, de ezek még csak

halász-vadász-gyűjtögető fokon álltak, s ennek a gazdasági szintnek megfelelően a népesség száma rendkívül alacsony volt: ismeretes, hogy halász-vadász viszonyok között a népsűrűség csak 0,01-0,09/km² között mozoghat, az adott terület ökológiai adottságaitól függően. Szemléltető példát véve ez azt jelenti, hogy a mai Magyarország kb. 93.000 km²-es területének megfelelő térségben csak mintegy 930-8370 halász-vadász talál magának megélhetést.

NEM KELL KÜLÖNÖSKÉPPEN BIZONYÍTANUNK, HOGY ILYEN ALACSONY NÉPSŰRŰSÉG MELLETT SEM NYELVCSALÁDI ŐSNÉPEK, SEM PEDIG ALAPNYELVEK KIALAKULÁSÁRÓL NEM LEHET BESZÉLNI, MERT EGYSZERŰEN HIÁNYZIK AZ ILYESMIHEZ ELENGEDHETETLENÜL SZÜKSÉGES KOMPAKT NÉPESSÉG.

ÍGY TEHÁT ARRRA A VÉGKÖVETKEZTETÉSRE JUTUNK, HOGY A FINNUGRISZTIKA „URÁLI” ŐSNÉPE ÉS ALAPNYELVI FOKOZATA MINDENESTŐL A MESÉK VILÁGÁBA TARTOZIK, a „finn-ugor” ősnép és alapnyelv egykori létezése pedig – igen enyhén szólva – olyan valószínűtlen, hogy semmi esetre sem lehet rá egy nyelvcsaládi elméletet alapozni. Ami viszont az „ugor” ősnépet és alapnyelvi fokozatot illeti, a finn-ugor nyelvcsaládi hipotézis ezen vetülete egyszerűen azon bukik meg, hogy AZ „UGOR” ŐSNÉPHEZ SOROLT OBI-UGOROK ÉS MAGYAROK KÖZÖTT OLYAN ÉLES ANTROPOLÓGIAI KÜLÖNBSÉG VAN, AMELY AZ OBI-UGOROK ÉS A MAGYAROK KÖZÖS SZÁRMAZTATÁSÁT BIOLÓGIAILAG KIZÁRJA.

IRODALOM

- Antal L.-Csongor B.-Fodor I.*: A világ nyelvei. Gondolat Kiadó, Budapest, 1970
- Dencker, R.*: Die Kultur Finnlands. Wiesner et alii: Die Kultur der eurasischen Völker. Handbuch der Kulturgeschichte, 2. Abteilung: Kulturen der Völker. Akademische Verlagsgesellschaft Athenaion, Frankfurt am Main, 1968
- Hajdú P.*: Uráli népek. Corvina Kiadó, Budapest, 1975
- Harmatta J.*: Irániak és finnugorok, irániak és magyarok. Magyar őstörténeti tanulmányok, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977
- László Gy.*: Az uráli őshaza kutatásáról. Archaeológiai Értesítő, Budapest, 1964
- László Gy.*: Őstörténetünk. Tankönyvkiadó, Budapest, 1981
- Makkay J.*: A tartariai leletek. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990
- Munkácsi B.*: Beszámolója vogul kutatóútjáról. Ethnographia I., 1890
- Nagy G.*: Honfoglaló őseink. Ethnographia V., 1894
- Nehring, A.*: Die Problematik der Indogermanenforschung. Würzburger Rektoratsrede vom 11. 5. 1954. – Würzburger Universitätsreden, Heft 17, Würzburg, 1954
- Pápai K.*: A vogulok és osztjákoknál (Ethnographia I. 1980)
- Rank, G.*: Völker und Kulturen Nordeurasiens. Wiesner et alii: Die Kulturen der eurasischen Völker. Handbuch der Kulturgeschichte, 2. Abteilung Kulturen der Völker, Akademische Verlagsgesellschaft Athenaion, Frankfurt am Main, 1968
- Trócsányi Z., Setala, E.*: „A finnugor népek őstörténete” című könyvének ismertetése. Ethnographia XXVII., 1916
- Trubetzkoy, N. S.*: Gedanken über das Indogermanenproblem. Acta linguistica 1, Kopenhagen, 1939

A SZERKESZTŐ MEGJEGYZÉSE

Amikor Götz László ezt a dolgozatát írta, akkor „KELETEN KÉL A NAP“ című munkája négy kötetből állt, amit saját költségén az emigrációban jelentetett meg. Ebben a dolgozatában hivatkozásai erre a kiadványra vonatkoznak. A könyv ötödik kötetét halála pillanatáig írta. Az öt kötet a Püski Kiadó gondozásában jelent meg Budapesten 1994-ben. A Szerző iránti tiszteletből hivatkozásait saját kiadványára, nem változtattuk. Ezt a dolgozatát egyesületünk Hetedik Magyar Őstörténeti Találkozójára írta (Szentendre, 1992).

AKI MAGYAR ŐSTÖRTÉNETTEL KOMOLYAN AKAR FOGLALKOZNI, AZ SZÍVESKEDJÉK EZT AZ ÖT KÖTETET MEGTANULNI.

Cser Ferenc
(Melbourne)

GONDOLATOK A MAGYAR NÉP ÉS NYELV KÁRPÁT-MEDENCEI EREDETÉRŐL

BEVEZETÉS

A MAGYARSÁG EREDETÉT a 19. század folyamán alapvetően két elgondolás próbálta leírni: a kizárólag a nyelvi rokonságra épülő ún. FINNUGOR¹ és a nyelvi, valamint a kulturális hagyományokra alapozó ún. török elmélet². A kiegyezést követően az előbbi lett a Magyar Tudományos Akadémia egyetlen elfogadott származtatási elmélete és azóta a magyar történelemtudomány ezt tanítja, ezt hirdeti. A hivatalosított történelemtudomány semmiféle más megoldást nem fogad el és a bármely más megoldásban gondolkozókat tudománytalannak, tulipántos álmodozónak, akár POLITIKAI ALVILÁGNAK is nyilvánítják.

A finnugor elmélet lényege az, hogy valamikor, talán hat-nyolc évezreddel a je-lenkor előtt (JE) létezett valahol az Urál környékén egy ŐSNÉP és egy ŐSNYELV, amiket a történelemtudomány URÁLI ŐSNÉPNEK, URÁLI ŐSNYELVNEK nevez. Ebből a kezdetekben leszakadtak a mai szamojéd népek és nyelvek, majd egy következő lépésben, az immár finnugornak nevezett maradék kettéoszlott a finn és az ugor ágra. Ezek közül az egyik – az elképzelésektől függően vagy a finn, vagy az ugor – az Urál ellentétes oldalára költözött, ahol aztán mindkettő újból csak két ágra bomlott: a finn a baltira és a permire, az ugor meg a magyarra és az ugorra. Ez utóbbi elágazást valamikor a JE 3. évezred elejére, közepére helyezik. A magyarok ekkor valahol az Obtól délre élhettek és az elképzelések szerint ekkor kezdődhetett meg a magyarság addigi halász-vadász műveltségének a levetkőzése, az állattenyésztő életmód fölvétele, és a magyarság lovas-nagyállattenyésztő néppé szerveződése³. Minthogy a környező műveltségek ekkorra már egytől-egyig fémfeldolgozó, lovas-nagyállattenyésztők voltak, a magyarnak tőlük tanulva kellett legyőznie a köztük lévő hihetetlen nagy műveltségbeli különbségeket. Ezek a népek – megoldási felfogástól függően – türk vagy iráni népek lehettek. Azonban egyetlen konkrét népet, vagy törzset sem tud a hivatalosított tudomány megnevezni, mert nem hogy erre, de még a magyarság feltételezett helyére vonatkozóan sincs megegyezés.

Később a magyarság, a hivatalosan elfogadott elmélet szerint, a szteppén különböző helyeken bolyongott, hogy aztán már a Kr.u. évszázadokban a Káma és a Volga közötti területen legyének felfedezhetők. Ezt követően őseink türk (elsősorban a kazár) népek alatt élhettek, majd a Kr.u. 9. század végén önállósodtak és Európa leg-erősebb katonanépeként, egyes föltételezések szerint ekkor, a szinte teljesen üres Kárpát-medencébe költöztek, ahol nagyon hamar – egy évszázadon belül – létrehozták Európa legkorszerűbb

1. Lásd pl. Budencz (1871), Zsirai (1935), Diószeghy (1978) vagy Glatz (1996), 8-40 old.

2. Példának okáért Kiszely (1996), Osetzky (1977), Götz (1991), Padányi (1989), Nagy (1987)

3. Glatz (1996), 8 old.

keresztény államát I. István királlyal a trónon.

Mіндеzen elképzések alapja a magyar és az ún. finnugor népek nyelveinek a rokonsága. Régészeti adat, ami az elképzést egyértelműen igazolná, azonban nincs. Olyan is kevés van, ami valamiként elősegítené, támogatná. Példának okáért UGOR népet és nyelvet eleddig senki nem talált, sem a fönt megnevezett, sem a távolabbi körzetben. A szó mesterséges, de a jelentése sem ismert.

Ha igaznak fogadjuk el az elképzést, akkor a magyarság a kárpát-medencei megjelenésekor szeppeit, lovas-nagyállattenyészítő nép lehetett. Eme műveltség forrásainak a szóképzését kellene a nyelvében föllelni, a nyelvszerkezetnek valahol a türk és az iráni nyelvek között kellene elhelyezkednie. Azt kellene tapasztalnunk, hogy a külső hatások csökkenésével, vagy a Kárpát-medencében talált más népek nyelvének a hatására az államalapítástól kezdődően a magyar nyelvnek az angolhoz hasonló mértékű, rohamos változáson kellett volna átesnie, de még ma is erősen változó nyelvi környezetet kellene érzékelnünk. Minthogy a „tanító” népek műveltsége nagy-ságrendekkel magasabb szintűnek föltételezett, mint a Kr. előtti 1. évezredi magyarságé, a hit-, a mese- és a regevilágunknak ugyancsak ezeknek a népeknek a hit-, mese- és regevilágát kellene tükröznie. Ugyancsak a magyar népesség embertani megjelenésének is a föltételezett uráli és a későbbi szálláshelyeken föllehető embertani jegyeket kellene mutatnia.

Nézzük meg, hogy mi is a valóság?

A MAGYAR NYELV

A magyar nyelv a ragozó nyelvek családjához tartozik⁴. Ezekben belül ún. AKKUZATÍV nyelv, ami azt jelenti, hogy közvetlen tárgy esetében a tárgyat ragozza. Első szótaghangsúlyos nyelv, a hosszabb szavakban a páratlan szótagok mellékhangsúllyal rendelkeznek. Következésképpen alkalmazza a magánhangzó harmóniát, miszerint nem csak a ragok magánhangzói illeszkednek a szó hangállományához, hanem az egyszereű magyar szavakban vagy csak magas, vagy csak mély hangzású magánhangzók lehetnek. A magas hangzásúak gyakran a közelséget, a mélyek a távolságot fejezik ki. Határozott és határozatlan névelőt használ a nyelv. Az igeidőket közvetlen ragozással képezi, az összetett igeidők ugyan a múltban még léteztek, a mai nyelvből már ki-koptak, régiesnek hangzanak. Az összetett igeidőkben is a főigét ragozza, a kiegészítő szavak (VALA, VOLT, stb.) változatlanok maradtak. A mondatok szórendje szabad, a szavak mondatbeli szerepét ragokkal fejezi ki, a ragokat a szó végére illeszti. A birtokost helyezi előre, a birtokot a birtok mögé és a birtokot ragozza. Tárgyas és rész-legesen kettős igeragozása van. Alapszóképzésének zöme egy, vagy kétagú szó, amikből képzőkkel, majd ragokkal képez fogalmakat⁵. A magyar nyelv ma is egységes, nem szakadt nyelvjárásokra.

A nyelvek rokonságát a nyelvtani, hangtani és szótani hasonlóságok és egyezések száma és azok mértéke határozza meg. A hasonlóságokat és az egyezéseket a nyelv-szerkezet, a hang- és a szóképzés, a szóképzés, a mondattan és a nyelvtani elemek összességének figyelembevételével kell vizsgálni.

Már a bevezetőben említett sajtószócikkekben sem egyezik a magyar valamennyi rokoná-

4. Crystal (1997), 295 old.

5. Különösen érdemes megemlíteni Bowring (1830) ebbéli állásfoglalását

val. A magyarral közvetlen rokonnak tekinti a nyelvtudomány a két ugor nyelvet, az osztjákat és a vogult, amelyek mintegy harminc nyelvjárását az Ob kör-nyékén mintegy tizenhatezer ember, míg a magyar nyelvet tizennégy millióan beszélik. A balti finn ág legnagyobb nyelve a finn, amit öt és fél millióan, a következő az észti, amelyet egy millióan, majd a lapp, amit mintegy kétszázötvenezer beszélnek. A permi ághoz tartozik a votják, a zürjén, a cseremisiz, a mordvin és a jurák, ami ösz-szesen mintegy másfél millió ember nyelve⁶. A 22,5 millió finnugor nyelven beszé-lőből tehát 14 millióan magyarul beszélnek és ez a legnagyobb lélekszámú nép, mégis a nyelv megnevezése nincs a nyelvcsoport nevében. Ott van azonban az ugor, jóllehet sem ilyen nyelvet, sem ilyen nevű népet nem ismer a történelem. A második legnagyobb nyelv, a finn viszont ott van. Ennek bizonyára nem tudományosan indokolható, hanem politikai okai vannak.

A magyar nyelv hangkészlete nagyon bő⁷. Teljes ajakmozgással 9 magánhangzót formálunk, mindegyiknek van hosszú és rövid változata. Itt meg kell különböztetnünk az A-t az Á-tól, mert ugyan az Á hosszabb, mint az A, de mégsem az A hosszú változata. Ugyanez vonatkozik az E és É viszonyára is. Mindkét hangpár képzése eltérő módon történik. Ha összehasonlítjuk a rokonokéval, akkor azok a magyarhoz képest kevesebb és más hangzókat használnak, a kiejtésük sokkal zártabb módon történik⁸. Mássalhangzóink száma 26 és mindegyiknek van kettőzött, ún. hosszú változata is. A rokon nyelvek – különösen az ugor nyelvek – kevesebb mássalhangzót és a magyar teljes vertikumú kiejtésétől eltérően sokkal inkább hehezett, selyp és pösztített hangokat használnak⁹.

A rokonítási elméletek elsődleges alapját a szókészlet képezi. Collinder szerint a magyarnek 504 finnugorra visszavezetett szótöve ismert¹⁰. Ezekon felül még néhány százról fölteszik, hogy esetleg finnugor alapú, ahogy Budenz ill. Lakó etimológiai szótárában sokkal több szót sorolnak fel, de csak „potenciálisan egyeztethető“ megjegyzéssel kísérve¹¹. A szóeredetek levezetése gyakran ellentmondásos, megengedhetetlen módon kaotikusan változó mássalhangzókkal és értelmezéssel operálnak. A közvetlen rokonnak vélt osztják és vogul nyelv több mint ezer finnugornak vélt szóval rendelkezik. Mindazon magyar szavakat viszont, amelyek nem vezethetők le a finnugor nyelvekből, a magyar nyelvtudomány a magyar nyelv kölcsönzött szavai-nak tekinti¹². Ebből a szempontból teljesen lényegtelennek vélik azt, hogy az adott szó a magyar nyelvben esetleg egy szóbokor meghatározó elemét képviseli, miközben az ún. kölcsönzött nyelvben nem, sőt, esetleg ott még hangtanilag is idegen. Ez a fajta szemlélet határozottan előítéletet tükröz.

A nyelvrokonítási vizsgálatokhoz használható a Swadesh és Lees által kidolgozott ún. glottokronológiai vizsgálat¹³. Ebben kiválasztunk egy olyan alapfogalom-készletet, ami lehetőleg nem hangutánzó szavakból áll és nem a műveltséget jellemzi, majd meghatározzuk, hogy az összehasonlítható nyelvekben az ezeket megjelölő szavak mekkora hánya-

6. Crystal (1997), 306 old.

7. Collinder (1957), 367-371 old.

8. Collinder (1957), 321, 327 old. a két ugor nyelvnel, táblázatosan lásd Cser (2000) Függelék III. Táblázat

9. Cser (2000), 100-101 old.

10. Collinder (1977), 188-191 old., ill. Cser (2000), Függelék I. Táblázat

11. Budenz (1873), Lakó (1967), Lakó (1970) és Lakó (1978) - számtalan helyen megtalálható

12. Maráz (1998), de Götz (1994) is több helyen is jogosan bírálja ezt a felfogást

da vonatkoztatható ugyanarra a hangalakra. Minél több az azonos hangalakra visszavezethető szó, annál közelebbi a rokonság, annál kisebb idő telt el, amióta a két nyelv nem érintkezik egymással. Az elgondolás alapja az, hogy a nyelv-vekből hasonló sebességgel kopnak ki a szavak. A műveltséget nem tükröző száz ma-gyar alapszót az alábbiakban foglalom össze¹⁴, ahol dőlt betűkkel szedtem mindazokat a szavakat, amelyeket Collinder szótára finnugor alapúnak vél:

én, te, mi, ez, az, ki, mi, nem, mind, *sok, egy, kettő*, nagy, *hosszú*, kicsi, nő, fér(fi), ember, *hal*, madár, kutya, *tetű, fa, mag*, levél, gyökér, *kéreg, bőr*, hús, *vér*, csont, zsír, tojás, *szarv*, farok, *toll, szőr, fej, fül, szem*, orr, *száj, fog, nyelv*, köröm, *láb*, térd, kéz, has, nyak, *mell, szív, máj, iv-(szik), ev-(szik)*, harap, lát, *hall, tud, alv-(alszik)*, (meg)hal, (meg)öl, *úsz-(ik)*, száll, *men-(gy), jön, fek-(szik)*, ül, *áll, ad, mond, nap*, hold, csillag, *víz, es(ő), kő*, homok, föld, *felbő*, füst, tűz, hamu, *ég, út, hegy*, piros, zöld, sárga, *fehér, fekete, éj(jel)*, meleg, hideg, tele, *új, jó, kerek, száraz, név*.

Látható, hogy a finnugor eredetűnek tekintett szókészletből 56 tartozik a Swadesh és Lees által meghatározott 100 alapfogalomhoz. Ezek zöme egytagú szó. Az etimológiai szótárak szerint ezek szinte kizárólag uráli eredetűek, azaz régebbiek, mint 7 évezred. Az egyenletes kikopás tétele szerint ekkor a magyar nyelv stabilitása sokkal nagyobb, mint az egyébként vizsgált nyelveké, mert évezredenként a száz magyar alapszóból csak 9 kopott ki, miközben a hivatkozott nyelvekből 14. A rokon nyelvek közül a finnek mintegy 50 alapszava finnugor eredetű, de ebből csak 14 vezethető le a magyaréval azonos hangalakból¹⁶. A glottokronológia szerint a finn és a magyar távolsága így legalább 12 évezred. Ez azt jelenti, ha el is fogadjuk a nyelvi családfát, a két nyelvnek még a jégkorszak fölmelegedése idején el kellett válnia egymástól. Ámbár ha figyelembe vesszük azt is, hogy mindkét nyelv változási sebessége kisebb, mint a tétel fölállításához használt nyelveké, akkor ez a távolság ennél az időtartamnál is sokkal nagyobb. A magyar és az ugor nyelvek között 23 szó vonatkoztatható egymásra, így az ezek közötti távolság is legalább 5-6 évezredes¹⁷, ami ugyancsak sokkal nagyobb, mint amit az elméletek állítanak (2-2.5 évezred).

A glottokronológia tehát azt mutatja, hogy a finnugor nyelvek rokonsági foka¹⁸ meglehetősen kicsi. Sokkal kisebb, mint pl. az ún. indoeurópai nyelvek legkisebb ro-konsági foka (kelta/örmény) és messze kisebb, mint pl. a török (türk) nyelveké, amik ugyan 2-3 évezrede váltak el egymástól de még mindig kölcsönösen megértik egy-mást¹⁹. A magyar és a legközelebbi rokonai azonban már nem.

Érdemes megvizsgálni a magyar-sumér rokonsági fokot is. Ezt is elvégeztem Halloran²⁰ szótárából merítve a sumér szavakat és kitűnt, hogy a megegyező hangalakú szavak száma itt is csekély, ezért a magyar-sumér távolság is nagyon nagy. Messze nagyobb, mint amit akármilyen sumér-magyar származtatási modell megkívánna. Az

13. Swadesh (1952), Lees (1953)

14. Crystal (1997), 333 old. alapján

15. Collinder (1977), 367-371 old.

16. Cser (2000), 96 old.

17. Cser (2000), 96 old. ill. lásd még a Függelék I. Táblázatát

18. Renfrew (1987) 113-117 old., ill. Lockwood (1972), de a rokonság mértéke jól érzékelhető Childe (1926) bevezető nyelvészeti részében is

egymásra vonatkoztatható szavak alapján a magyar és a sumér távolsága is több mint 7 évezred, azaz a magyarnak és a sumérnak már akkor el kellett volna válnia egymástól, amikor a sumérok még meg sem jelentek a történelem színpadán²¹.

A műveltségeket kifejező szavakat is érdemes vizsgálat alá venni, mert ezek alapján végigkísérhetjük, hogy az adott nyelvet beszélők milyen környezetben éltek, egy-egy műveltségi elem felvételekor kikkel álltak kapcsolatban? Ennek kifejezésére az alább felsorolt fogalomkört határoztam meg, ahol igyekeztem a kezdetbeli letelepedett társadalmi formához tartozó műveltségi elemeket megszólaltatni. Dőlt betűkkel szedtem itt is a Collinder²² szótárában megtalálható, finnugor eredetűnek vélt szavakat:

erdő, barlang, folyó, tó, tenger, part, *ház, fal*, kapu, ablak, kémény, udvar, kert, mező, legelő, sarló, eke, vödör, tál, köcsög, balta, *kés*, kanál, villa, tű, cérna, búza, árpa, rozs, széna, szalma, répa, káposzta, bab, bor, szőlő, sör, bükk, éger, *nyír*, tölgy, *fenyő*, alma, körte, szilva, barack, tök, alom, kecske, *juh*, tehén, ökör, tyúk, kakas, bika, ló, kacska, *szarvas*, medve, *kígyó, hal, vaj*, tej, sajt, túró, hám, iga, nyereg, zabla, kapa, agyag, cserép, kerék, *arany, ezüst*, réz, bronz, *vas, öv*, szánt, arat, vet, csépel, őrlő, süt, *főz, sző, fon, ró, nyíl, íj, varr, ell(ik)*, legel, isten, ördög, pap, ötvös, takács, bognár.

A magyar és a finnugor nyelvek ebben a vonatkozásban még nagyobb távolságra vannak egymástól, mint az alapszókészletüket tekintve. Ugyanakkor itt már több a sumérral rezonáló szó, ami esetleges egy újkőkorszaki kulturális hatást már tükrözhet. A szókészletben azonban van egy halom olyan szó is, ami megint csak arra utal, hogy a magyar nyelv meglehetősen régen megismerkedett, pl. a fémfeldolgozó műveltséggel. Erre egyértelműen utalnak a fémek nevei. A magyar *vas* szó finnugor eredetűnek vélemezett és ott ércet jelent. A finn a rezet nevezi vaski névvel. A *réz*, az *ezüst* azonban sem nem finnugor, sem nem indoeurópai, sem nem türk. Márpedig bármelyik eredeztetési elgondolást is tekintjük, a fémeket a magyar csakis indoeurópai (iráni), vagy türk népektől ismerhette meg. A magyar szavak azonban nem ezt tükrözik. Az *aranyat* a szanszkrit mélyebb rétegéből származó *hieranya* szóból pró-bálják levezetni²³ (azaz nem finnugor eredetű a szó). Márpedig, ha a szanszkrit mélyebb rétegeiből ered, akkor a szónak meglehetősen idősnek kell lennie a magyarban is. Amikor a magyar nyelv ezt a szót kölcsönözhetette, a magyar a származtatási elképzelések szerint vagy a türk népek hatása alatt állt, vagy nem ismerte a fémeket. Ha pedig ismerte, akkor az átvétel akár fordított is lehet.

Fel kell még arra is hívnom a figyelmet, hogy a magyar nyelv szókészletének rendkívül nagy hányada az ún. ÖSELEM, azaz ETYMON, ami azt jelenti, hogy egyszerű hangutánzó, mozgást leíró, vagy gyermeknyelvi szó. A magyar törzs-szókészlet kétharmada tartozik ide, míg a más nyelvekben ez az arány sokkal kisebb. Még a türk nyelvekben találunk 25% körüli őselemet, de pl. az angol nyelvben ez már kevesebb, mint 5%²⁴.

A magyar nyelv a többes számot következetesen *-k* hanggal fejezi ki, míg a rokon nyelv-

19. Rédei Károly Népszabadság 1998. március 17., Kiszely (1996), 74 old.

20. Halloran (1998)

21. Cser (2000), 97 old.

22. Collinder (1977), 188-191 old.

23. Collinder (1977), 141 old.

vekben *-i* és *-s* a többes szám ragjaiban föllelhető jel²⁵. A baszk nyelvben ugyancsak *-k* fejezi ki a többes számot²⁶, de megjelenik ez a hang az örmény igeragozásban is, ahol egyébként a személyragok a magyaréval azonosak²⁷. A finnugor nyelvek kö-zül a lappban találkozunk a többes számú első személy ragjában a *-k*-val, és a mordvinban fordul elő még két helyen.

A magyar nyelv kétféle igeragozást használ: a tárgyatlant és a tárgyast. Tárgyas igeragozása Európa nyelveinek általában nincs, az ugor nyelvek mellett még a permieknek van. A magyarban van kettős igeragozás, ami egyetlen finnugor nyelvben sincs, van ellenben az ergatív nyelvekben, mint amilyen a baszk és a sumér. A magyar és az ún. rokon nyelvek nem azonos módon képezik a múlt időt. A magyar követ-kezetesen *-t* hangot használ a múlt idő ragjában, a többi nyelvben a rag *-s*, ill. *-i* hangot tartalmaz. A magyar rag sokkal inkább összhangban van a szász gyengeragozás *-t*, *-d* ragjával, mint a rokonokéval. A magyar egyes és többes számot használ, az ugor nyelvek azonban használják a duális többest is, ami az indoeurópai nyelvek korai szakaszát is jellemezte. A magyar igék közül kifejezetten hiányzik a birtoklást kifejező ige, (*haben, have, habeo, stb.*) és a magyar ezt a fogalmat a nekem van szókapcsolattal fejezi ki. Ebben hasonlít a türk nyelvekre. Az un. indoeurópai nyelvek közül ez az ige hiányzik a kelta nyelvek egy részéből, a szanszkritből és az örményből²⁸. Az ige hiánya a birtoklás fogalmának alárendelt szerepére utal a magyar műveltségénél. Az ige egyébként hiányzik a többi finnugor nyelvből is.

A magyarban van határozott és határozatlan névelő, ami a finnugor nyelvekben általában nincs. A személyes névmás egyes szám első személyét a magyar az ÉN szóval fejezi ki. Valamennyi rokon nyelvben erre *m* hangzót tartalmazó szó szolgál, de ez a hang fejezi ki szinte minden európai nyelvben is ezt a fogalmat. A magyar a kivétel. Az egyes szám második szám ragja a *-d*, és ebben egyezik Európa valamennyi nyelvével.

Meg kell még említenem a magyar szóképzés sokoldalúságát és hatékonyságát. Egyik legfőbb jellemzőt az igekötők adják. Ezekkel az alapigék jelentése módosítható meglehetősen széles mértékben. A rokon és a környező nyelvek nem, vagy csak korlátozott mértékben használnak igekötőket. A képzők családja is hatalmas a magyar nyelvben és ezek a fogalmak pontos meghatározásához hihetetlen nagy segítséget jelentenek. A magyar nyelvben megfogalmazhatunk eleddig ismeretlen fogalmakat is úgy, hogy minden magyarul tudó azt a fogalmat a szó alapján megérti. A szomszéd nyelvekben a fogalmakat leíró új szót előbb körül kell írni ahhoz, hogy mások megértsék. Külön érdekessége a magyar-nak, hogy ragokat is ragozhat és így alkothat új kifejezést. Példa erre a TÖLEM, HOZZÁD, stb. Hasonló módon ragokat személyraggal, birtokos raggal más finnugor nyelv nem láthat el, azonban az egyes számban a magyarral azonos raggal, hasonlóképpen fejezik ki ezeket a fogalmakat a kelta utódnelvek²⁹. Többes számú ragjaik már nem követik a magyart, nincsenek a magyaréhoz hasonlóan rendszerben.

A magyar nyelv változása nem csak a kikopó szavak kis száma, hanem a legrégebbi magyar nyelvi emlékek alapján is meglehetősen lassú. A legrégebbi magyar szöve-gek –

24. Kiss (199), 100 old.

25. Collinder (1957), 374 old., lásd az összehasonlítást Cser (2000), Függelék IV. Táblázatában

26. Laka (1998)

27. Lockwood (1972), 179 old.

28. Lockwood (1972), 171 old.

pl. a HALOTTI BESZÉD – latin írásmódja ellenére is még minden nehézség nélkül megérthető³⁰. Ez azt is jelenti, hogy a magyar nyelv a mai kifejezőképességével már a honfoglalás idején is rendelkezett. Az angol vagy a francia nyelv hasonló korú szövegei a mai angol vagy francia anyanyelvűek számára is már egyáltalán nem, vagy csak alig érthetők meg. Talán ennek a lassú változásnak köszönhető az, hogy a ma-gyar nyelv az elmúlt évezred alatt sem szakadt nyelvjárásokra, egységes, egyetlen nyelvként megmaradt és él ma is.

MİNDEZEK A JEGYEK ARRA UTALNAK, HOGY A MAGYAR NYELVNEK KELLETT LEGYEN EGY HOSSZÚ, ZÁRT LETELEPEDETT IDŐSZAKA, AMIKOR MIND A NYELVTANI RENDSZERE, MIND A NYELVI LOGIKÁJA KIALAKULT ÉS RÖGZÖDÖTT. ERRE SEM A FINNUGOR, SEM A KÖZÉP-ÁZSIAI (TÜRK) SZÁRMAZÁSTANI ELKÉPZELÉS NEM NYÚJT LEHETŐSÉGET. A szétszórt népesség évszázados vándorlása nem nyelvfejlesztő, hanem a nyelvet izoláló, azt nyelvjárások-ra bontó hatású. Lásd erre kiváló példaként a szláv, a germán ill. a türk nyelvek felbomlását.

A magyar műveltségnek a honfoglalás idején írása volt, a rovásírások egyik fajtája³¹. Ezt a kereszténység fölvételétől kezdve törvények tiltották, mégis a paraszti társadalomban túlélt. Írásjelei a kora-réz-kori Közép-Európa írásjeleivel harmonizálnak³².

Végezetül még a zenei anyanyelvünkről néhány szó. A magyar népzene ötfogású hangrendszerből építkezik. A környezete – beleértve a finn és a balti finn népek zenéjét – hétfogású hangrendszerű. Az ugor népek hangrendszere a tonalitást sem éri el, vagy csak háromfogású³³. Ötfogású hangrendszere van a türk népek egy részének és a távolkeleti japánnak. A magyar népzene ereszkedő dallamívű és ez nem föltétlenül jellemzi a türk népek zenéjét³⁴. Ötfogású még az írek népzenejének egy része. A ma-gyar tehát ebben is különbözik közvetlen rokonainak tekintett népektől, műveltségektől.

A MAGYARSÁG EMBERTANI KÉPE

A honfoglaláskori magyarság embertani képét Bartucz ill. Lipták dolgozta fel. Ki-szely elemzi a Kárpát-medence honfoglalás korát megelőző időszakainak is az embertani, képét ill. szembesíti a kárpát-medencei embertani adatokat az eredeztetési modellek ún. őshaza helyszíneinek a megfelelő embertani anyagával³⁵. A jelenkori magyarságról Henkeytől³⁶ kaphatunk adatokat.

Az embertípusok alcsoportra osztásában a testmagasság, a test robusztussága és a koponya jellemzői számítanak meghatározónak. A jelenleg élő ember tipizálásához fölhasználgják még a bőr, a haj és a szem színét, ill. a szőrzetet, annak mennyiségét és göndörítettségét³⁷. Ez utóbbiak a temetkezési helyekről előkerült csontvázak osztályozásában általában nem játszanak szerepet, jóllehet néhány mumifikálódott tetemnél ezek is megállapíthatók. Ugyancsak a vércsoport és bizonyos génsajátságok is segítenek ma már a csoportosításban, de a történelem előtti embernél ezek még szintén nem nagyon jöhetnek számításba, jóllehet csonttörédek alapján újabban már ezek a jellemzők is meghatározhatók. Az AB-0 vércsoport rendszer statisztikus elem-zése ellenben már ma is kézzel-

29. Ó Se (1994), Robertson (1993)

30. Glatz (1996), 89 old.

31. Forrai (1994), Györffy (1997)

32. Gimbutas (1991), 310 old., Rudgley (1999), 58-71 old.

33. Lükő (1942), 291-319 old.

34. Csajághy (194)

fogható eredményekre vezetett, ahogy azt Nagy Ákos legújabb tanulmánya alapján értelmezhetjük³⁸.

A koponya legfőbb jellemzői: hosszúság, szélesség, magasság és a forma. A hosszúság a felülnézetbeli koponya legnagyobb méretét, a szélesség a koponya legnagyobb szélességét, a koponya jelzőszám pedig a szélesség és a hosszúság arányának a százszorosát jelenti. Alapvetően három típust különböztetnek meg: hosszú, rövid és közepes koponyát (koponyajelző kisebb, mint 75, nagyobb, mint 80, illetve 75-80)³⁹. A koponya szélesség mellett az arc és a homlok szélességét is szokás megadni. Ismeretesek széles és keskeny arcú típusok. Ez a koponya magasságra vonatkoztatott szélességet jelenti. Ezen belül is fontos a járomcsont, ill. az állkapocs szélessége. Fontos még a koponya alakja, azaz a homlok, a tarkó görbülsége. Vannak alacsony és magas, meredek, vagy lapos homlokú, vannak csapott, görbült, vagy csúcsos tarkójú embertípusok. Fontos még az orr formája, ami egyenes, konkáv és konvex lehet. A koponya magassága a fej magasságát jelenti. Alacsony és magas koponyájú típusokat különböztetnek meg.

Testmagasságot tekintve alacsony és magas típust tartanak nyilván. A test felépítése lehet robosztus és lehet vékony (filigrán, azaz idegen szóval: GRACILE). A testhossz-szúság arányában is vannak különbségek. Melegövi típusoknál általában a láb hosszú a törzshöz képest, a hidegöwieknél ez fordított.

Biológiailag az emberiség egyetlen fajhoz tartozik, de ezen belül több alcsoport (fajta) osztható. Általában öt alapvető csoportot különítenek el: veddo- ausztraliid, europid (eurázsiai), mongolid, afrikoid és amerindid⁴⁰. Ez akár öt eredetre is utalhat, jóllehet az eredet kérdése ma még nyitott⁴¹. A magyarság szempontjából, az ötből kettőt kell figyelembe vennünk: az europidot és a mongolidot. Az utóbbi tipikusan hidegövi, azaz alacsony, rövid lábú, széles, lapos arcú, gracilis típus. Több vonatkozásban rokona a neandervölgyinek, aki szintén rövid lábú, széles arcú, de az arca nem lapos, robosztus testfelépítésű, és vastag csontú. Kiszely meg is említi, hogy a mongolid is a neandervölgyiből eredhet, jóllehet a mongolid azért vékony csontozatú. A robosztus, vastag csontozatú, de hosszú lábú ázsiai ősember a jávai ember, aki-nek fejformáját a későbbi ausztraliid embernél vélik fölismereni⁴². Velük szemben áll az afrikoid ill. europid ember ugyancsak hosszú lábakkal, de vékony, magas testfelépítéssel és hosszú, keskeny arcú fejjel.

Az europid embertípusokat a mai „rendőrségi“ források általában kaukázusinak jelölik. Ez természetesen nem egyetlen embertípus megjelölésére szolgál. A klasszikus kaukázusi europid embertípus hosszúfejű, keskeny arcú, vékony testalkatú. Ezek közül a magas testalkat az indoeurópaiak és a nordikus emberek klasszikus jellemzője⁴³, az alacsony termet meg a keleti mediterrán emberé. Velük szemben állanak vi-szont a cro-magnon típusok, akik általában hosszú és széles fejűek, széles elsőarcúak, robosztus testalkatúak és vastag csontúak. A cro-magnon A típushoz magas, a B típushoz alacsony testalkat tartozik. Az utóbbi rövidebb koponyájú változatát kelet-európainak (kelet-balti) nevezi Kiszely⁴⁴.

35. Lipták (1954, 1957, 1977), Kiszely (1976)

36. Henkey (1993), (1998), (1999)

37. Gam (1976), Kiszely (1976)

38. Nagy (2000)

39. Kiszely (1976), 141 old.

40. Kiszely (1976), 166, 175 old.

Az európai földrész legrégebbi embertípusai ezek. Rövid, kerek koponyájú, meredek homlokú, kis közepes testmagasságú ember az alpi típus. Az alpi embertípus a jégkorszak végén (mezolitikum) jelent meg Európában. Az alpi típushoz közel áll a lappid. Igen rövid fejű, kifejezetten alacsony, igen széles arcú emberek⁴⁵.

A keleti mediterrán típushoz vékony testalkat, hosszú, ill. igen hosszú fej és keskeny, lágyan kecses arc tartozik. Ennek három altípusa van, az iráni, a transzkáspi és az indid. Közép mediterrán típushoz tartozik a pontuszi, a gracilis mediterrán és az észak-afrikai. A kaspi változat magas, a pontuszi kisközepes, az iráni nagyközepes testmagasságú⁴⁶. A nyugati mediterrán magasabb és kissé robosztusabb testalkatú, mint a keletiek. Vékony és alacsony testalkat, hosszú fej és keskeny arc jellemzi már az átmeneti kőkortól ismert protomediterrán típust.

Az armenid (taurid, előázsiai⁴⁷) szintén meglehetősen régi embertípus. Rövid, közepesen rövid, ill. kerek fejű, lapos homlokú, vékony és közepes termetű, a Kaukázustól délre általánosan elterjedt típus. Ennek és a mediterránnak a keveréke alkotja a sumér-akkád civilizáció embertípusát⁴⁸.

Később alakult ki keveredés révén az uralid, a pamiri, a turanid⁴⁹ és a dinári (adriai) embertípus. Valamennyit rövid, vagy közepesen rövid fej jellemzi. A turanid (europo-mongolid) kialakulását Lipták az i.sz. kezdetére teszi⁵⁰. A pamiri és a turanid közép magas fejű, a turanid széles, a pamiri közepesen széles arcú (járom-csontú), nagyközepes, vagy nagy termetű. A turanid feje nagy, a pamírié kicsi⁵¹. Az uralid típus szintén europo-mongolid⁵², azaz széles járomcsontú, rövid fejű, de erősen hátrahajló és az arctól hátrafelé szélesedő koponyájú, alacsony arcú, mongolid jellegű (alacsony, vékony termetű). Europid-mongolid keverék, mongolid túlsúllyal. A dinári típus közepesen széles, rövid, ill. túl rövid fejű, keskeny arcú, magas termetű fajta⁵³.

Számunkra külön figyelmet érdemelnek a Cro-Magnon típusok. Az A típus általában Nyugat-Európában fordul elő, a B típus pedig Közép- és Kelet-Európában. Magyarországon a B típus főleg az Alföldtől északkeletre található, de általánosan elterjedt a Kárpátoktól északkeletre, közvetlen azok környezetében, valamint ettől északra. A szlávok és a finnek klasszikus embertípusa. Elképzelhető, hogy ez a két embertípus a kaukázusi és az őshonos nyugat-európai (neandervölgyi) ősember keveredésével jött létre⁵⁴. Jóllehet, egy ilyen keveredésre utaló konkrét archeológiai (csont) adatokat találtakunk⁵⁵, mégis hevesen ellenzik a gondolatot⁵⁶. Lipták a Kárpát-medencei embertípusok vizsgálatánál bevezette a Cro-Magnon C és C+ turanid típusokat is, de ezeket Henkey a turanidok közé sorolja⁵⁷.

A Cro-Magnon B és a mongol típus keverékeként jöhetett létre az uráli típus. A nordikus típus a klasszikus kaukázusi és a Cro-Magnon típus keveredésével magyarázható.

41. Gamble (1993), 65-73 old., ill. Leakey (1994), 86-89 old.

42. Flood (1995), 75 old.

43. Kiszely (1976), 140-141 old.

44. Kiszely (1976), 144 old.

45. Kiszely (1976), 145-146 old.

46. Henkey (1998), 50 old.

47. Lipták (1977), 239 old.

48. Roux (1992), 81 old., Osetzky (1977) ugyancsak megemlíti ezt a 48. lábjegyzetében, 98 old.

49. Osetzky (1977), 113, 197 old.

A jelenkori magyarságot többségében a rövid és közepesen rövid fejű, széles arcú embertípus jellemzi. A testalkatot tekintve a közepesen magas alkat, inkább nehéz, mint vékony csontozat a jellemző. Ezzel szemben a környező u.n. indoeurópai embereket a vékony csontozat, hosszú fej és keskeny arc uralja. Egyik népesség sem homogén, egész Európa lakossága kifejezetten kevert típusú, csak az átlagok jelzik ezt a különbséget. Henkey a magyarság típusait a Közép-Ázsia jelenkori lakosságával veti össze, akiket ugyancsak a rövid fej és a mérsékelt közepes testmagasság jellemez. Ebből ki nem mondotta arra következtet Henkey, hogy a magyarság eredete Közép-Ázsia. Azonban a robosztus csontozat, a széles arc és emiatt a közepes ill. rövid fej nem föltétlenül kell, hogy elvigyen minket Közép-Ázsiába, ugyanezek a típusok lehetnek a Kárpát-medence jégkorszaki Cro-Magnon típusú emberének is az utódai.

Végezetül a genetikai és a vércsoportelemzésről néhány szó. A magyar nyelvű etnikumban a környezetéhez képest kicsi a 0-vércsoport százalékos mennyisége, amit ellentételez az AB vércsoport szokatlan nagy százalékos részesedése⁵⁸. Az A és a B vércsoport nagyjából megfelel a terület környezetében tapasztaltnak. Ugyancsak nagy az AB vércsoport aránya a 0-hoz képest a honfoglalás előtti kárpát-medencei leletekben, amiből Nagy Ákos arra következtet, hogy az AB mutáció elsődleges az örmény-asszír eredetű A-val és a mongol eredetű B-vel szemben (azaz nem azok keveredéséből származik), ugyanakkor a mutáció föltehetően a Kárpát-medencében jött létre. Ez egy nagyon fontos szerológiai adat, ami a magyarság kárpát-medencei eredetének eléggé határozott jele.

A LEGUTÓBBI EMBERI GÉNVIZSGÁLATOKBAN, AMIT TÖBB MINT EZER EURÓPAI FÉRFIN FOLYTATTAK, AZ Y KROMOSZÓMÁT ELEMEZTÉK⁵⁹. A KROMOSZÓMA MENTÉN KÜLÖNFÉLE MÓDOSULÁSOKAT, ALLÉNEKET MUTATTAK KI ÉS EZEKBŐL EGYÉRTELMEŰEN KÖVETKEZETT, HOGY EURÓPA LEGŐSIBB GÉNJÉT, AZ ÚN. AURIGNACI GÉNT A MAGYAR LAKOSSÁG HORDOZZA A LEGNAGYOBB MÉRTÉKBEN (63%). HOZZÁJUK LEGKÖZELEBB A LENGYEL, AZ UKRÁN ÉS A HORVÁT LAKOSSÁG ÁLL (45-50%), MAJD FOKOZATOSAN EZ AZ ALLÉN ELHAL. EZ AZ ALLÉN NEM TA-LÁLHATÓ MEG ÉSZAK-EURÓPÁBAN, ÍGY A ROKONAINKNÁL SEM, JÖLLEHET, AZ OTT VÉGZETT VIZSGÁLAT AZÉRT NEM ELÉGSÉGES A KAPCSOLAT TAGADÁSÁHOZ. AZ ANATÓLIAI EREDETŰ GÉNEKET NEM LEHETETT A FÖLDRÉSZ KÖZÉPSŐ RÉSZÉN KIMUTATNI, AZ CSAK A FÖLDKÖZI-TENGER PARTJAI MENTÉN TERJEDT, EZÉRT RENFREW VISSZA IS VONTA AZ ÁLTALA KÉPVISELT ELGONDOLÁST⁶⁰, MISZERINT A FÖLDMŰVELÉS ÚJ-KŐKORSZAKI TERJEDÉSÉVEL MAGA AZ EMBER IS TERJEDT. ANÉLKÜL, HOGY A RÉSZLETEKBE MERÜLNÉNK, A FENTI RÖVID EREDMÉNY MÁR ÖNMAGÁBAN AZT JELZI, HOGY A LEGŐSIBB GÉN A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN ÉS ANNAK ÉSZAKI SZOMSZÉDSÁGÁBAN JELENHETETT MEG, hiszen a horvátokat csakis az avar korban tele-pítették a Duna alsó szakasza mellé, korábban a szvidéri műveltség területén éltek.

A VÉRCSOPORT- ÉS A GENETIKAI VIZSGÁLATOK A MAGYARSÁGOT MEGINT CSAK A KÁRPÁT-

50. Lipták (1955), 238 old., idézi Osetzky (1977), a 93. lábjegyzetében, 103 old.

51. Henkey (1998), 48 old.

52. Lipták (1977), 244 old.

53. Henkey (1998), 49 old. Kiszely (1976), 147-148 old.

54. Clarke (1965), ahol a Bükk és általában az északi Kárpátokbeli kultúrákat említi. 70 old.

55. Clarke (1965), 54-66 old.

56. Lásd Gamble munkáit.

57. Henkey (1998), 48 old.

58. Nagy (2000), 14, 20, 29, 35, 64 old.

MEDENCÉHEZ KÖTIK, NEM PEDIG ÁZSIA NYUGATI, ÉSZAKI PEREMÉHEZ.

A MAGYAR NÉPI MŰVELTSÉG

Az eredeztetési vizsgálatoknál nem tekinthetünk el a műveltségek, a kultúrák ösz-sze-hasonlításától sem. Különösen azért nem, mert a nyelvre épülő rokonítási elméletek azonnal a műveltségre is kiterjedtek és a magyar nép műveltségi elemiben is a tundra halász-vadász műveltségi elemeit, azok sámánisztikus felfogását igyekeztek keresni.

A magyar népi ábrázoló művészetet a növényi elemek jellemzik⁶¹. Állatokat ritkán ábrázolnak, azok is zömükben madarak, vagy legelésző állatok, mint pl. a szarvas. Ragadozó állatokat a magyar népművészet szinte sehol sem ábrázol.

Ha szembe állítjuk vele az eredeztetési elmélet forrásait, akkor azt kell látnunk, hogy mind az ugor népek, mind a szeppei lovas nagyállattenyésztők nagyon nagy-mértékben ábrázolják a ragadozó állatokat. Köztük is a ragadozó madarakat. Pl. az Árpád-házi legenda szerint a turulmadár (sas-szerű nagymadár) a törzs totemállata. Mégis, már a honfoglalás kori temetőkhöz sem találunk ragadozó állatot ábrázoló sírmellékleteket, a ritkán előfordulókat is zömmel a szeppei területeken.

Ha a magyar népmese és regevilághoz fordulunk, meglepetéssel kell tapasztalnunk, hogy a magyarságnak nincs teremtéslegendája. Ám de néven nevezett isteneik sincsenek. Az ugoroknak ellenben jól kifejlett származási legendáik és istentől eredeztetett királyaik voltak, amiket Kazár Lajos a japán eredetmondákkal talált hasonlónak⁶². A népi hiedelemvilág kutatói ezt a kínos kérdést úgy próbálták meg megoldani, hogy bizonyára ilyenek a magyar hiedelemvilágban is voltak, csak a magyarság ezt már elfelejtette⁶³. Ha viszont azt nézzük, mit tartalmaz ez a hiedelemvilág és milyen erkölcsi alapfelfogás jellemzi, akkor azonnal el kell ezt a vélekedést vetnünk. Ugyanis a MA-GYAR NÉPMESÉK ALAPFELFOGÁSA AZ, HOGY A HŐS AKKOR ÉR CÉLT, HA ÖNMAGA JÓ. A BELSŐ JÓSÁG NEM KÜLSŐ, ISTENI PARANCSRA TÖRTÉNIK, NEM A MEGTORLÁSTÓL VALÓ FÉLELEM VÁLTJA KI, HANEM A JÓRA VALÓ TÖREKVÉST FEJEZI KI, MINT CÉLT.

A magyar népi hitvilágot a lélek és nem annak megszemélyesített formájának, az isteneknek a tisztelete jellemzi. Lükő Gábor elemezte ezt a gondolatkört és kijelentette, hogy a magyar népi hitvilágot elsősorban a lélek érdekelte és az is főleg akkor, amikor a testből távozik⁶⁴. A képi ábrázolásban is a lélek jelképeit foghatjuk meg, mint pl. ami a madár, a kígyó, a béka, a szikra, és a föld (levegő, víz, tűz, föld). Ezeket a lélekelemeket a magyar műveltség nem személyesítette meg, hanem azokkal együtt, egyenrangú kapcsolatban élt. De lélekelemként fogható fel a mesék hősét segítő és átváltozásra hajlamos állatok is (bukát vető és mássá alakuló róka, kakas, légy, darázs, méh, stb.)⁶⁵.

A népi hiedelemvilágban ugyancsak ezt tapasztalhatjuk: nincs nyoma Istennek, még kevésbé isteneknek⁶⁶! Sámánisztikus felfogásra utaló elemeket is csak a szeppei részeken lehet elvéve találni⁶⁷, SEM A NÉPI MESE, REGE ÉS HIEDELEMVILÁGUNKAT NEM JELLEMZIK AZ ELRÉVEDŐ, LÁTOMÁSOKKAL MANIPULÁLÓ SÁMÁNOK⁶⁸. A MAGYAR HIEDELEMVILÁG TÁLTOSAI SEM SÁMÁNOK, ŐK SOKKAL INKÁBB TUDÓS TANÍTÓK, KÖZÖSSÉGI ORVOSOK, ESETLEG PAPOK⁶⁹.

59. Semino (2000)

60. Gibbons (2000)

61. Lásd például Viski (1928), Domanovszky (1981), vagy Lükő (1942)

A falusi élet még a 18. században is az ország tekintélyes területén (>30%) faluközösségekben zajlott. Nem jellemezte a közösségeket a föld magántulajdona, azon a faluközösség együttesen gazdálkodott. Ez nagymértékben mellérendelő szemléletet tükröz. Az emberek nem voltak egymásnak alárendelve és egymásnak kiszolgáltatva. Ez csakis II. József korában szűnt meg, amikor a maradék faluközösségeket is sike-rült a Habsburg uralomnak fölszámolnia és létrehozni a föld magántulajdonának a teljességét⁷⁰. A mellérendelő szemléletet fejezi ki a föntiekben bemutatott jellemzők sora is (lélekhit, ragadozó állatábrázolások hiánya), de ezt fejezi ki a magyarság találmánya, a Korona-tan is⁷¹.

A Korona-tan eredete legalább a 11. századig visszavezethető, amikor is I. László királyunkat már nem az addig királyinak nevezett, hanem az országhoz rendelt ko-ronával koronázták királlyá. A Képes Krónika Salamonig következetesen királyi koronát említ, I. Géza és László korától kezdve pedig ország koronát⁷². A magyar ko-rona latin neve is ezt jelenti: SACRA REGNI HUNGARICI CORONA, azaz a hun törzs or-szágának megszentelt koronája. Az ország és nem a király koronája⁷³! A Korona-tan sajátja az, hogy a Korona az ország birtokosa, tulajdonosa és a korona alá tartozik valamennyi magyarországi ember, beleértve az egyszerű parasztot és a királyt is. A király a kormányzásra, az uralkodásra a Koronától kapott jogosítványt és nem ő birtokolja az országot, mint ahogy ez volt a szabály az egész hűbérúri Európában. A Korona-tan mellérendelő szemléletét később Werbőczy roppantotta meg és emelte ki a nemességet a jobbágyokkal szemben, akik addig nem voltak szolgák, mint a többi európai hasonló helyzetű ember.

Az alárendelő szemlélet volt uralkodó Európában már a JE 8. évezredtől kezdődően. Az istenek és azok földi helytartói, a királyok, a rabszolgaság, az ural-kodó nemesek és uralom alá vetett szolgák kifejezetten az alárendelő szemléleti mód megnyilvánulásai. Alárendelő szemléleti módú társadalmakra általában a társadalom kettőssége a jellemző⁷⁴. Más műveltség, más jelképek tartoznak az uralkodó előkelők és más az alattuk élő, letelepedett népekre. Általában azt láthatjuk, hogy a leíró történelem, a régék az uralkodó előkelők történetét, mozgását, változásait közlik, az alattuk élő letelepedettek, szolgák műveltségét legfeljebb az uralkodókéba beolvaszt-ják. A régész is szívesebben dolgozza fel a néhány gazdag sír tartalmát, mintsem vesződik a szegény ember sírjainak tömegével. Magyarországon László Gyula volt az első, aki a szegény ember régészének tartva magát, komolyan foglalkozott a népi te-lepülések sírjaival és maga is kimutatta: nem szabad a gazdagok sírjaiból az alattuk élő nép műveltségére, jellemzőire következtetni⁷⁵.

A letelepedett népességre már az ún. honfoglalás idején is a növényeket ábrázoló, mellérendelő szemlélet volt a jellemző, ezért a mai műveltség elemét visszavezethet-jük a

62. Kazár (1996), 224 old., a 14. lábjegyzet

63. Példának okáért Komjáthy (1955), 387 old.

64. Lükő (1942), 30 old.

65. Burányi (1999), 48 old., ill. több mesét Kovács (1994) és Illyés (1966) kötetéből

66. Dömötör (1981)

67. Diószegi (1973), 104 old., Diószegi (1978) 287-288 old.

68. László (1967), 35 old.

69. Kiszely (1996) 467 old.

70. Tagányi (1878), 347-351 old.

71. Zétényi (1997), 17 old.

honfoglalás előtti népességre is. Ez a jellemzőjük élesen megkülönbözteti a magyarságot mind a föltételezett elődeitől, mind pedig Árpád honfoglaló népétől. Ez utóbbiak csak az uralkodó előkelőket és nem a magyar népi tömegeket jelentették.

A KÁRPÁT-MEDENCE TÖRTÉNELME A KŐKORTÓL NAPJAINKIG

Mielőtt a Kárpát-medence történetét végigkísérnénk, foglalkoznunk kell az időrendek kérdésével. A 20. századi történetírás zömmel olyan időrendben mozgott, ami ma már kétségtelenül hibásnak mondható. A legújabb kori geofizika már abszolút időmeghatározási eszközöket hozott létre és ezek segítségével nem csak a közel-múlt, hanem a távoli jégkorszakok időrendje is meglehetősen egyértelműen rögzíthető. A legkorábbi idők rendjére az oxigént tartalmazó üledékek izotóp összetétele és a kiülepedés idejének más független fizikai módszerrel való meghatározása adja a választ. A jelenkorhoz közeli idők pontos meghatározására meg két módszer is ismert, az egyik a szén izotópok alapján becsült keletkezési idő, a másik pedig a kovát tartalmazó anyagok eltemetésének időpontja a termolumineszcencia módszerével meghatározott foton kibocsátás alapján.

A jégkorszakok időrendje a következő⁷⁶: A Mindel időszak első lehülése 475 és 435, az utolsó lehülése 320 évezreddel ezelőtt tetőzött. A Riss első lehülése 235 évezrede, a jégkorszak hidegtetőzése pedig 165 évezrede volt. Az utolsó jégkorszakot, a Würmöt 125 évezrede nagy fölmelegedés előzte meg. Aztán kezdetben csak lassan hűlt és ezért pl. Közép-Európában nem érzékelhető a 95 évezrede történt első tetőzése. Folyamatosan hűlt tovább és a 70-65 évezreddel ezelőtt volt a második, immár valódi hidegtetőzése. Ezt követő kis mértékű fölmelegedés után azonban fokozatosan tovább hűlt, míg 22 évezreddel ezelőtt a Kárpát-medencében tundrai körülményeket okozva tetőzött. A fölmelegedése 18-15 évezreddel ezelőtt váltott gyorsuló mértékre, majd még három kisebb-nagyobb visszahűlést követően (idősebb DRYAS JE 1., az ifjabb DRYAS a JE 9., és egy rövid lehülés a JE 8. évezredben) a világóceánok JE 7,5 évezreddel ezelőttre érték el a jelenlegi vízszintjüket, azaz ekkorra fejeződött be a jégkorszak fölmelegedése, az északi féltekét borító jég elolvadása⁷⁷. A Fekete-tenger erre az időszakra területének a felére zsugorodott, mert kiszáradt, ám benne édesvízi élet volt. Az utolsó hirtelen olvadáskor a Boszporusz átszakadt és a Fekete-tenger ekkor rendkívüli gyorsan sós vízzel töltődött fel, az esetlegesen a partján lévő emberi települések részben elpusztultak, részben a környezetbe menekültek⁷⁸.

A Kárpát-medencében már a Mindel időszakban megjelent az ősember, a HOMO ERECTUS. A Dunántúlon, több helyen is ismert a kavicskultúrájuk (Tata, Buda). Vér-tesszőlősön koponyatöredéket is találtak, immár a korához képest fejlett koponyára utal: térfogata a későbbi neandervölgyi emberéhez volt mérhető. A leletek kora 325 és 275 évezreddel a jelenkorunk előttiék. Pattintott kavics szerszámokat készítettek⁷⁹.

A Würm lehülésekor már nem csak a Dunántúlon (Tata, Érd, Buda) találunk emberi telepeket, hanem a Bükk hegységben is (Subalyuk barlang)⁸⁰. Az emberi leletek azonban csak fogakat eredményeztek, a műveltségek pedig határozottan vadász műveltségek

72. Képes Krónika

73. Csihák (1999), 51-54 old.

74. Lásd pl. Mellaart (1981), 12 old.

75. László (1997), 5-9 old.

voltak, ahhoz igazodó zömmel kavicsból pattintott szerszámokkal. Subalyuk vadászott állata a kőszáli kecske volt, ami önmagában komoly fegyvertény, mert az egyik legóvatosabb állat Euráziában, amit még golyós fegyverrel sem könnyű leteríteni⁸¹. Szerszámaikat mousteri szerszámoknak nevezik és Európában a Dordogne völgyétől a Dnyeperig, majd az orosz síkságot kihagyva, a Kaukázustól a Tien-Sánig találhatók a telepeik⁸². A bükki műveltség embere túlélte a jégkorszak első komolyabb lehülését és ipara átalakult a Szeleta emberének műveltségévé, ami egé-szen a jégkorszak fölmelegedéséig nyomon követhető. A Szeleta műveltséget a győ-nyörűen megmunkált nagy méretű lán-dzahegyek jellemezték. A Dunántúlon is folytatódtak a korábbi műveltségek és itt találjuk a legkorábbi csonteszközöket is (Tata). A vadászott állat itt a barlangi medve volt, épp úgy, mint korábban az érdi műveltségénél⁸³.

A BÜKK NYUGATI OLDALÁN mintegy 40 évezreddel a jelen előtt jelent meg A CSONTESZKÖZÖKET KÉSZÍTŐ EMBER MŰVELTSÉGE. Emberi csontleletet nem találtak, az eszközei alapján, a mintegy 5 évezreddel későbbi, franciaországi AURIGNACI műveltség LEGKORÁBBI MEGJELENÉSÉNEK TEKINTIK. RÁ JELLEMZŐ AZ A GÉN, AMIT FÖNTEBB MÁR BEMUTATTUNK, A LEGŐSIBB EURÓPAI, MODERN EMBER GÉNJE. Az Istállóskő műveltsége madárra vadászott, finom csont eszközeiből nyílhegyeket is készített. Itt találták a világ leg-régebbi hangszereit, medvecsontból faragott sípot, amin ÖTFOGÁSÚ DALLAM volt meg-szólaltatható⁸⁴.

A Würm tundrai jellegű lehülését megelőzően a 28-29. évezredben jelent meg a Kelet-Európában kialakult (Don mellett található, a műveltségnek a MOUSTERIBÓL az ún. GRAVETTIBE történő átfejlődése) mamutra vadászó nép, amely a mamutot követve került a Kárpát-medencébe. Kifejezetten síkvidéki műveltsége volt, merthogy a vadászott állatok nem ment 400 m tengerszint feletti magasság fölé. A Kárpát-medencében kellett megélniük vadászott állatok kihalását és itt tértek át a tundrai szarvas vadászatára. A korábbi népességgel együtt éltek, mert vadászterületük más volt. A gravetti népe kifejezetten a későbbi lovas-nagyállattenyésztő műveltségek szokásai szerint téli és nyári szálláshellyel rendelkezett, mert követte a vadászott állata vonulását. A Kárpát-medencében a téli szálláshelyük volt. A legrégebbi telepük a bodrog-keresztúri, majd a Dunakanyarban, a Dunántúl több pontján, Szeged környékén is-mertek telepeik. A nevüket a jellegzetes nyílhegyeik alapján kapták⁸⁵.

Sárváron a későbbi tundrai vadász népekéhez hasonló sátrak nyomait ásták ki a régészek. Ők voltak az első sátorlakók⁸⁶. Velük párhuzamosan a dombvidékeken tovább folytatódott a korábbi MOUSTERI műveltség, de fokozatosan átalakulva, míg-nem a hideg tetőzésekor ott is megjelentek a GRAVETTI szerszámok. A Pilis több barlangjában találko-zunk az ún. BARLANGI GRAVETTI műveltség elemivel. Emberi leletet azonban nem találtak

76. Zeunel (1946), Winograd (1988), 177 old., Lorus (1985), 594 old., Flood (1995), 86 old. és Cser (2000), 13-15, 222-223 old.

77. Ryan (1998), 104, 154-158 old., Oppenheimer (1998), 30, 37-38 old., Lorus (1985), 592 old., 1. ábra

78. Ryan (1998), 188-201 old.

79. Kretzói (1990), 180, 216, 531 old., Gáboriné (1980), 124, 138 old.

80. Gáboriné (1980), 116 old.

81. Gáboriné (1980), 116-117 old.

82. Gábori (1978), 37, 39, 68, 81, 135, 262-263, 274-278 old.

a régészek, ezért az ember típusára csakis a szerszámaik alapján következtetnek. A két műveltség keveredése itt azért tetten érhető.

A Würm fölmelegedésekor a rénszarvasok északra vonultak és azokat követték a gravetti műveltség emberei is. A dombvidéki műveltségek területén a legfelsőbb ré-tegeket a csapadék elmosta, ezért nincs adatunk, hogy túléltek-e azok a műveltségek a jégkorszakot⁸⁸. Mégis, két adattal rendelkezünk: a Subalyuk környékén egy éves gyermek csontvázát találták, akiről föltételezték, hogy cigánygyerek elásott teteme, de a kor-meghatározás 2 évezredes kort mutatott⁸⁹. A másik adat, hogy az újkőkorszakban, amikor a Kárpát-medence síkvidéki folyampartjaihoz (Körös-Tisza) Ana-tóliából gabonatermelő népesség érkezett, a dombvidéki területeken túlélő emberek pedig mintegy száz év alatt átvették az új típusú műveltséget és kifejlesztették az ún. vonalkerámia bükki műveltségét. Ennek kora a korszerű adatok alapján a JE 9. évezred, azaz JE 8500 körüli. Ekkor volt a Würm utolsó kisebb lehűlése, amikor Anatólia kiszáradt és onnan a korábbi, immár kerámiát készítő műveltségek eltűntek.

A Boszporusz átszakadásakor a Fekete-tenger mentén egyszerre több műveltség is megjelent⁹⁰. Jellemzőjük, hogy már a házasított búzát és az árpát ekés földműveléssel termelték, embert formáló edényeket készítettek, ismerték a rézöntés technikáját és alárendelő szemléletük volt: isteneket tiszteltek. A Kárpát-medencében a Duna-Tisza összefolyás mellé telepedtek, és hamarosan fölváltották a virágzó Körös-Tisza műveltséget. Vinča a legjelentősebb telephelyük, ahonnan Vinča műveltségnek neve-zik őket. Rezet bányásztak, mert Rudna Glavánál 25 mélyre vezető bánya alján korabeli kerámiát találtak⁹¹. Rezet öntöttek immár a JE 8. évezred végén, több mint két évezreddel megelőzve a sumér műveltség megjelenését. A Szegvár-Tűzköves (Szentés) mellett kiásott 7 évezredes szobor vállán rézsarlót lehet látni. Ez is azt jelenti, hogy rezet önteniük kellett, mert természetes rézből ilyen eszköz nem készíthető. A szobor vállán lévő rézsarló egy példányát Zaleszentmihályon, régészetileg nem datálható helyen meg is találták⁹².

Ez a műveltség már írt. Írásjeleiket nem csak a tatárlakai táblákon, hanem számtalan cseréptöredéken, nem csak a Kárpát-medencében, hanem a Balkánon több helyen meg lehetett találni. Így pl. Thesalonikiben, Karanovó műveltségében, majd Erdélyben is több helyen⁹⁴. Torma Zsófia a 19. században már ásott ki ehhez a műveltséghez tartozó írásjeleket tartalmazó cseréptöredékeket⁹⁵. Az írásjelek mintegy két-harmada megtalálható a későbbi ún. Lineáris A írásjele között, aminek a fele viszont a még későbbi Lineáris B jeleinek felel meg⁹⁶. A lineáris A jeleit találjuk aztán a ciprusi írásjelek között is. Az itt megtalált írás nem kereskedelmi, elszámoló jellegű, mint a másfél-két évezreddel később megszületett sumér írás, hanem minden bizonnyal vallási emlékeket rögzítő. A tatárlakai tábla 13 írásjeléből nyolc megtalálható a szé-kely/magyar rovásírás jelei között is⁹⁷.

A Kárpát-medencében ekkor három fajta műveltséget találunk⁹⁸. A Tisza (Vinča) műveltséggel érintkezett nyugaton az alföldi vonalkerámiás műveltség, ami átterjedt a

83. Gáboriné (1980), 119, 169 old.

84. Gáboriné (1980), 178 old.

85. Gáboriné (1980), 207 old.

86. Gáboriné (1980), 219-223 old.

87. Gáboriné (1980), 244-248 old.

88. Gáboriné (1980), 199 old.

Dunántúlra is. Északon a bükki műveltséget találjuk, ami embertanilag nem hígult fel a tiszai műveltség emberével, de nem is vette át annak embert formáló kerámiáját sem. Később kottafejes műveltség néven terjedt át a Kárpátokon egészen a Dnyeperig és alkotta a Cucuteny műveltséget JE 6 évezreddel⁹⁹. A földművesség mellett az ércbányászat, a fémöntés és a fémfeldolgozás jellemezte a műveltséget, olyannyira, hogy a tőle délre, keletre élő pásztor műveltségeket is innen látták el rézzel¹⁰⁰.

A kottafejes műveltség terjedt aztán tovább Európa nyugati felére, ahol falu-közösségek és mellérendelő szemlélete, istenek hiánya jelezte. Childe ezt a műveltséget öreg-európai, ill. Duna I és Duna II műveltségnek nevezte és kiemelte békés jellegét, meg azt, hogy másféle mezőgazdaságot folytatott, mint a korabeli folyamközi ill. balkáni műveltségek. A gabonatermelés során kimerült földet itt elhagyták, de előbb betelepítették erdővel, majd amikor az megerősödött, az erdőt fölégették és vissza-tértek. A hamuval ugyanis visszakerültek a termőföldbe a kilúgozott elemek¹⁰¹. Nem a folyamközben megismert telkek jellemzik az itteni településeket, hanem időszakonként odébb költöztek, majd tovább, majd vissza, de nem pontosan ugyanarra a helyre.

Erre az időre az orosz szeppe pásztornépei befogták a lovat és kialakították a harci baltát – kezdetben kőből, később rézből – és a JE 6. évezred közepén megindult délnyugat felé az első kurgán invázió¹⁰². Ennek forrása az orosz szeppe déli peremén élő halomsíros műveltség volt. Ennek során a harcibaltások fölégették a balkáni műveltségeket és megjelent ott is a szteppén ekkorra már egyeduralkodó társadalmi tagozódás és annak jele: a gazdag ember sírja a szegény mellett. Különösen gazdagok voltak azok a sírok, amelyek fölé hatalmas dombot – kurgánt – emeltek, ahová a főnököt temették, gyakran udvaroncaival és ágyasaival egyetemben. Az első kurgán invázió még mindent fölégetett és pásztor műveltséget vitt a korábbi földművelő helyére¹⁰³.

Az inváziót követően néhány emberöltővel később azonban újra helyreállt a földművelés, hogy aztán a következő, a második kurgán invázió idején, a JE 5.5 évezreddel, a lovaskocsi birtokában már ne égessék föl azt, hanem rátelepedve, úr és szolga viszonyt teremtve, folytassák az alárendelő szemléletű műveltséget¹⁰⁴. Ennek a forrása az orosz szeppe északkeleti területe, a Volga és a Káma vidéke volt. A korábbi faluközpontok közösségi házai átalakultak urasági erőddé, ahol már az urak hitének megfelelő formájú kerámia és rézeszközök sorozata készült. Ám ebben az idő-szakban jelent meg ezen a területen a bronz is, ami a környezet bronzával ellentétben, mint ötvöző elemet nem arzént – később ónt – tartalmazott, hanem antimont¹⁰⁵. A Kárpát-medence antimon bronzának a minősége olyan jó volt, hogy később még a vaskorszak megérkezését is késleltette, mert a Kr.e. 5. évszázadban ez a bronz még mindig olcsóbb és jobb volt, mint a korabeli vas¹⁰⁶.

89. Gáboriné (1980), 173 old.

90. Mellaart (1981), 101, 248-248 old.

91. Renfrew (1978), 209 old.

92. Gimbutas (1982), 84 old.

93. Forrai (1994), 24-26 old., Gimbutas (1982), 88 old., Rudgley (1999), 59 old.

94. Gimbutas (1991), 310-347 old., Rudgley (1999), old. 59-70

95. Forrai (1994), 24-26 old.

96. Rudgley (1999), 70 old.

97. Forrai (1994), 25 old.

98. Makkay (1982, 47-67 old., Kalicz (1970), 43 old.

A második kurgán invázió elsősorban a Kárpátokon belül a Tisza és a Duna mentén haladt északra, majd nyugatra, de nem hatolt be a dombvidéki műveltségi területekre. Ugyanakkor a Kárpátoktól északra is haladt és ekkor a Dnyeper keleti oldalától a vonal-kerámia műveltsége északra, északkeletre „menekült“ és az Urál nyugati területeit foglalta el¹⁰⁷. A glottokronológiai eredményekkel összhangban ekkor távozhatott az ugor műveltség Európa közepéről és kezdett a nyelve lepusztulni, hogy mára mintegy harminc nyelvjárásban csak töredékeiben tartalmazza mindazt, amit a magyar nyelv még ma is bír.

A harmadik kurgán invázió forrása immár a Kárpát-medence nyugati fele volt. JE 5 évezreddel indult el Somogyvár-Vinkovciból az ú.n. harangedény műveltség nyugatra és teljessé tette Európa indoeurópaizálódását¹⁰⁸. Ezzel egyidőben jelent meg – ettől függetlenül – a már sumér nyelvűnek mondható műveltség a Folyamközben.

A Kárpátok északkeleti területein – a medencén belül és kívül egyaránt – a vonal-kerámia műveltség szinte érintetlenül továbbélt eddig. Ez több mint három évezredes viszonylag egységes fejlődést jelent. Ennek magva a bükki műveltség volt, aminek a maga korában a Felvidéken, egészen az Alföld pereméig, majd Erdélyben több mint 700 telepe ismeretes¹⁰⁹. HA EGY MŰVELTSÉG ENNYI IDEIG VISZONYLAG FOLYAMATOSAN FEJLŐDNET, AKKOR A MŰVELTSÉGHEZ TARTOZNI KELL EGY VISZONYLAG FEJLETT NYELVNEK IS. HA A TOVÁBBIKABAN NEM TALÁLKOZUNK OLYAN ESEMÉNNYEL, AMINEK SORÁN EZ A MŰVELTSÉG KIIRTÓDOTT VOLNA, AKKOR A TERÜLETEN ÉLŐK NYELVÉBEN MÉG MA IS MEG KELL TALÁLUNK A HOSSZÚ IDEIG FEJLETT MŰVELTSÉG NYELVÉT, MINT UTÓDNYELVET.

A harmadik kurgán invázió most sem érintette az Északkelet-Kárpátok környezetét. Sőt, az egységes sírokat, azaz a gazdag sírjának a hiányát egészen a K.e. 7. századig megfigyelhetjük, elsősorban Erdélyben¹¹⁰. Ekkorra pedig már a kimmerekkel is találkozhatunk, akiknek a vezértörzse erre a területre telepedett, amikor a szkíták K.e. 700 körül elüldözték őket a szeppei területükről. Ebben az időszakban a Du-nántúlon már az urnasíros műveltséggel találkozunk. Ez a műveltség hatott a későbbi etruszk területen lévő Villanova műveltségre, ahová ugyanakkor Erdélyből szállítottak rezet¹¹¹. Érdekes, hogy nem csak a fémet szállították, hanem vele együtt ment a mester és a családja is, ott dolgozta fel a fémet, majd visszament eredeti telephelyé-re. Nem olyan fajta kereskedelemmel találkozunk itt, mint amelyet a Folyamközben folytattak! Az erdélyi területeken ekkoriban terjedt el a temetkezéseknél a csónakos temetkezési mód két madárral a csónak két orrában. A madár pedig lélek-szimbólum.

A vaskorszak küszöbére érkeztünk. A Kárpát-medencében azonban nem ez az időszak, amikor legelőször vasat öntöttek. A Tatra térségében már a JE. 4. évezred ele-jéről ismert vaskohó¹¹². Ennél sokkal korábbról ismertek olyan kemencék, amelyeknek a hőmérséklete már 1600 °C fölött lehetett, ami a vas olvasztásához kell. Korábban még a vas tárgyakat szivacsos vasból kalapálással készítették, mert a fémfeldolgozó, fémöntő

99. Gimbutas (1991), 103 old., Gimbutas (1982), 33-36 old.

100. Gimbutas (1991), 361 old.

101. Childe (1954), 62 old.

102. Gimbutas (1991), 358-359 old.

103. László (1974), 75 old.

104. Gimbutas (1982), 34 old., Gimbutas (1991), 385 old., Sherrat (1998a), 169 old.

105. Bárczi (1999), 10 old.

106. Bárczi (1999), 11 old.

műhelyek nem voltak képesek a vas olvadáspontjára fölmelegíteni a reakciós elegyet és a vas szivacsos formában redukálódott az érceiből. A Kárpát-me-dencében mégsem terjedt el ekkor a vasolvasztás, mert a vas eszközök önmagukban alkalmatlanok voltak, pl. fegyverként mindaddig, amíg az acélt föl nem találták. Amint említettem, a Kárpát-medence brónza annyira jó minőségű volt, hogy egyszerre nem volt még szükség a vasra.

A szkíta időben a Kárpátok északi-keleti környezetében nyugalmat találunk. Ugyan föltehető, hogy a szkíták „hatalma” átmenetileg kiterjedt erre a területre is, de a műveltséget illetően semmiféle drasztikus átalakulást nem lehet kimutatni. Hero-dotosz maga is írta, hogy a szkíták nem egységesek, számtalan velük együttműködő, esetleg nekik adózó törzs tartozik alájuk, akiket egyaránt szkítáknak neveznek, de ezek akár meg is tagadhatták a szkíták katonai támogatását – mint ahogy ez Dáriusz hadjáratakor meg is történt¹¹³. A szkíták szeppei uralma a Kr.e. 3. században megroppant és a szarmaták elől részben Iránba vonultak, ahol megalapították a médek birodalmát¹¹⁴, míg másik részük a Kárpátokon belülre telepedett, ahol a helyi lakosságban feloldódtak¹¹⁵.

A szkítákat a szarmaták és a dákok követték. Az ő hatásuk már annyiban jelent-kezett, hogy megszűnt a sírok egyformasága Erdélyben, de a népesség átalakulásáról még ekkor sincs hírvünk. Ezenközben a kelták látogattak a Dunántúlra, majd a műveltségük (a halott hamvasztása) fokozatosan elterjedt a keleti területeken is, de a népesség átalakulása még ekkor sem figyelhető meg. A népességben a bükki kultúra utódnépe, a Cro-Magnon B még mindig meghatározó mértékben megtalálható. A vaskohászat azonban erőre kapott már ebben az időszakban. A vaskohók azonban itt sem olyan hatalmas üstök, amilyeneket ma használnak, hanem a faszénégető kemen-cékhez hasonlítottak, mint amelyet, pl. Jósavafő határában magunk is találtunk¹¹⁶.

A rómaiak Kr.u. első században kiszorították a keltákat, akiknek utolsó csoportja az északi Felvidékre költözött és az ottani népességbe olvadt¹¹⁷. A rómaiak átalakították a Dunántúl műveltségét, de ők sem okoztak komoly mértékű lakosságcsere-t. Ugyan a hatalmukat átmenetileg kiterjesztették az erdélyi terület déli részére, de ez az uralom nagyon rövid idejű volt. Az ide telepített katonai erő szíriai volt, ezért az utódnyelvként nem a latinnal analóg románt, hanem valamilyen arab nyelvet várhatnánk. A románok nyelve ezért innen nem eredeztethető.

A rómaiak idején kezdődött a Kárpátokon kívülről való betelepedés is. Szarmata törzsek vélték a régészek azokat, akik Kr.u. 270 körül az Alföld északi peremére telepedtek, de sírmellékleteik között nem volt fegyver. Olyan szarmata törzset még más régész nem talált, amelyiknek a sírjaiban ne lett volna fegyver. Ezekében nem volt¹¹⁸. A szarmatákat az általuk felfegyverzett őslakosok a végén levették. Ekkor északról megindult a germán törzsek délre telepedése és a Kárpátokon belülre előbb a vandálok, majd 400 körül a hunok elől menekülő ostrogótok települtek a Dunántúl szeppei jellegű területeire, akiket aztán a keletről beáramló hunok tovább kergettek (Kr.u. 405). A hun betelepülés is csak a

107. Sherrat (1998a), 169 old.

108. Gimbutas (1991), 392-393 old. Renfrew (1987), 86-93 old., László (1974), 94 old.

109. Gimbutas (1991), 43 old.

110. László (1974), 82 old., Taylor (1998), 378 old.

111. Bárczi (1999), 11 old.

112. Taylor (1998), 377-378 old.

sztepei területeket érintette, ott sem száz-ezres, hanem csak néhány tízezres tömeget, miközben a Medence lakossága több száz-ezres lehetett. Az osztrogótok távozását követően a Dunántúlra folytatódott a lakosság betelepítése. A hunok összeomlását követően (456-458) érkeztek a langobárdok (500), akiket aztán az avarok tessékelték ki (K.u. 558), ill. magukba olvasztottak.

Mіндеzen időkben a Kárpátok északi és a keleti peremén nem tapasztalható népesség változás, műveltségváltás. A bükki műveltség lakosságát még mindig itt érezhetjük, ezért a nyelvének erre az időre még itt föllelhetőnek kell lenni¹¹⁹. Az e-gyetlen komolyabb mértékű változást az jelenti, amikor 670 körül az ún. griffes-indás nép áramlik a Kárpát-medencén belülré és letelepszik a földművelésre alkalmas területeken¹²⁰. Eredetüket a Volgához teszi László Gyula, ám megjegyzésre méltó, hogy a griffes-indás műveltség népére semmi olyasmi nem jellemző, ami a korabeli Volgai népességet meghatározta¹²¹. Így pl. nem találjuk meg náluk azokat az edénye-keket sem, ami a Volga mellett települöket a környezetüktől megkülönböztette. A griffes-indás jelzöt a sírmellékleteken talált hímzés alapján kapták. Ez azt jelenti, hogy a műveltség felfogása nagymértékben egyezett a későbbi magyarságéval: nem azokat a jelképeket hímezték az eszközeikre, ruháikra, amik a sztepei nagyállattenyésztokeket jellemezte, hanem olyanokat, amiket a letelepedett, a földműves ember használt. László Gyula bennük látja a magyarság első hullámát. Ez el is fogadható, csak azzal a megszorítással, hogy nem a Volga mellől, hanem esetleg éppen csak a Kárpátok szomszédságából indultak és telepedtek a Kárpát-medencén belülré, de a korábban már itt élő magyarok mellé.

Az avarokat K.u. 800 körül nyugatról a frankok verték le, keletről pedig a turk törzs, a bolgár terjesztette ki hatalmát a Kárpátokon belülré (K.u. 803)¹²². Ekkor tűnt fel a szteppén az a katonatörzs, amely később Árpád honfoglalóiként a Kárpát-medencébe költözött 895-896-ban. A HIVATALOS ELKÉPZELÉSEK SZERINT ÁRPÁD NÉPE HÉT TÖRZS SZÖVETSÉGÉBEN TÖBB SZÁZEZRES NÉPESSÉGET JELENTETT. LOVAS NAGYÁLLATTENYÉSZTÖK VOLTAK, DE A KÁRPÁT-MEDENCÉBE TELEPÜLÉSÜKET KÖVETŐEN FÖLDMŰVELŐ MEZŐGAZDASÁGRA TÉRTEK ÁT A NEM SZTEPEI TERÜLETEKEN. FURCSA MÓDON KÖZÖS TE-METÖKET HASZNÁLTAK A MEDENCÉBEN LAKÓKKAL, AKIK SZÁMÁT A HIVATALOS FELFOGÁS KÉPVISELŐI CSUPÁN NÉHÁNY TÍZEZERRE BECSÜLIK¹²³ ÉS AKIKET ELSŐSORBAN SCLÁV TÖRE-DÉKEKNEK VÉLTENEK. Erre Anonymus Gestájában olvasható sclau latin szóból következtetnek. Ám de a szó akkori jelentése kizárólagosan szolgál, fogoly¹²⁴ és nem szláv nyelvű, MERTHOGY ANONYMUS FELSOROLJA A KÁRPÁT-MEDENCÉN KIVÜL ÉLŐ SZERBEKET, HORVÁTOKAT, LENGYELEKET, UKRÁNOKAT AZ AKKOR ISMERT SAJÁT NEVÜKÖN.

Vita van arról is, hogy kik is voltak Árpád honfoglalói. A krónikáink szerint hun utódok, Árpádot Atilla családjából eredeztettek. Erre vonatkozó adatok valójában is vannak¹²⁵. Krónikáink azonban nem említenek törzseket, sem törzsi vezetőket, hanem csak kapitányokról, seregarancsnokokról írnak. A hét kapitánynak egyenként háromezernyi hadereje volt és ez a turk törzsi szervezetek alapján¹²⁶ valójában is csak egyetlen

113. Herodotos 4:87, 243 old., Taylor (1998), 381 old.

114. Ascherson (1996), 223-224 old.

115. László (1974), 103 old.

116. Cser (2000), 5 old.

117. Szabó (1971), 17 old.

118. László (1974), 156-157 old.

törzset jelent. A föltételezett törzsnevekkel meg az a helyzet, hogy megfelelnek a turk hadrend csapatneveinek. Így nem feltétlen jelenti azt, hogy két helyen azonos nép, vagy törzs élt volna, ha Árpád ún. törzsnevei megjelennek, mert a hadrend szerinti nevek különböző türk törzsek telepeit is egyazon névvel illethetik.

Adatok vannak arról, hogy Álmos és katonái a 9. század első felében nyugat felé terjesztették hatalmukat és ellenőrzésük alá vették a Dnyeper menti településeket¹²⁷. Kiebben megszervezték a kardkovácsoló ipart és ott találkoztak a Kárpát-medencéből jövő küldöttekkel, akik kérésére betelepedtek aztán a Kárpát-medencébe¹²⁸. Az ún. „Vérszerződés” uralkodó nemesség és letelepedett népesség közötti szerződésnek fogható fel. A honfoglalás során Árpád katonanépe elsősorban a legeltető területekre telepedett, a hegy- és dombidéket viszont ellenőrzése alá vette. Anonymus a Gestájában utal is Bors vezérre¹²⁹, akiről a helyi lakosok várat neveztek el (Borsod) és megjegyzi, hogy a *-d* képző, azok nyelvén kicsit jelent. Már pedig, ha scláv töredékek éltek a Medencén belül, azok egyikének a nyelvén sem jelent a *-d* képző kicsit. A magyar nyelvében ellenben igen.

A honfoglaláskor a Dnyeper és a Kárpátok között hét kunkapitány is élt a népé-vel, és ők is betelepedtek a Medencén belültre. Folytatódott tehát az, ami a szarmata időben kezdődött, majd az avar korszak alatt a griffes-indás népességgel folytatódott: a Kárpátok külső peremén élő, hajdani Cucuteny műveltség maradványa a medencén belültre költözött! FELFOGÁSOM SZERINT A MEDENCE DOMB- ÉS HEGYVIDÉKÉN ÉLŐKKEL EGYETEMBEN, ŐK ALKOTTÁK A MAGYAR NYELVŰ ÉS MAGYAR MŰVELTSÉGŰ NÉPESSÉGET.

ÖSSZEFOGLALÁS ÉS KÖVETKEZTETÉSEK

Láthattuk, hogy a Kárpátok keleti oldalán több évezredig virágzott egy földműves és fémfeldolgozó műveltség, aminek szemléletére az egalitáriusság és nem az alárendelés volt a jellemző. Az ilyen hosszú ideig élő műveltséghez mindenképpen tartozik egy utódnyelv. Minthogy azt is láthattuk, hogy ennek a műveltségnek és emberének az utódait mindvégig megtaláljuk a Kárpát-medencén belül, ezért a honfoglalás kori adatok, népek egyikének a nyelvét kell hozzájuk rendelnünk. A Kárpát-medencébe a műveltség virágzását követően betelepülő törzsek, népek nyelve zömmel a türk nyelvek közé sorolható, ezért elsősorban türk nyelvet kellene itt megtalálnunk. Ezzel szemben a Kárpát-medencén belül élők kis részben szláv, vagy germán, ám zömében magyar nyelven beszélnek.

Láthattuk azt is, hogy a magyar nyelv fejlettsége, hangzó- és szókészlete, nyelvtana mind egy hosszú ideig letelepedett, zárt, nagy sűrűségben élő időszakot igényel. Ezt a hivatalos származási elképzelések képtelenek biztosítani. Egyszerűen azok szerint ÉRTI-HETETLEN NYELVŰNK TÖMÖRSÉGE, SZAVAINAK ŐSI JELLEGE, A MAGÁNHANGZÓ HAR-MÓNIAJA, A RAGOZÁS KÖVETKEZETESSÉGE ÉS A SZÓKÉPZÉS HIHETETLEN HAJLÉKONYSÁGA.

119. Cser (2000), 161 old.

120. László (1974), 207 old., László (1967), 51 old.

121. László (1974), 219 old.

122. Dümmerth (1977), 510 old.

123. Glatz (1996), 8-9 old.

124. Dominiu (1883), 357 old.

125. Dümmerth (1977), 40, 76-77 old.

Ellenben logikusan összetartozónak foghatjuk fel a két jelenséget, azaz kijelent-hetjük, hogy a magyar nyelv és a magyar nyelvet beszélők az utódaik ennek a hosszú ideig békésen fejlődő műveltségnek. Ezzel összhangban van a magyarság mellérendelő kulturális szemlélete, népi ábrázoló művészete, népdalai, népmeséi, regéi, de embertani összetétele és genetikai jellemzői is.

IRODALOM

- Anonymus*: Gesta Hungarorum. Hasonmás Kiadás. Pais Dezső ford. Magyar Helikon, Budapest, 1977
- Barabás Jenő*: A magyarság anyagi műveltsége a VI.-IX. században. in: Magyar Ős-történeti Tanulmányok, Ed: Bartha A., Czeglédy K és Róna-Tas A., Akadémia Kiadó, Budapest, 1977, 15-22 old.
- Bárczy Zoltán*: Újabb adatok a Kárpát-medence bronzkori kohászatáról. Turán XXIX (Új II.), 1999, 11-16 old.
- Bárdi László*: A lovasnomád népek útja Belső-Ázsiától a Kárpát-medencéig. Nemzeti Történelmünk III. Tanulmánykötet a honfoglalásunk 1100. évfordulója tiszteletére. Ed. Magyar Kálmán, Kaposvár, 1996, 87-118 old.
- Benkő Loránd*: Magyar nyelvtörténet – magyar őstörténet. in: Magyar Őstörténeti Tanulmányok, Ed: Bartha A., Czeglédy K és Róna-Tas A., Akadémia Kiadó, Budapest, 1977, 45-63 old.
- Benveniste, Emile*: Indoeuropean Language and Society. Faber and Faber, London, 1973
- Beöthy (1878) Leo*: A társadalom keletkezéséről. in: A magyar néprajz klasszikusai; Az ősi társadalom magyar kutatói, sz. Ortutay Gyula. Gondolat, Budapest, 1977, 27-140 old.
- Beöthy (1882) Leo*: A társadalmi fejlődés kezdetei. in: A magyar néprajz klasszikusai; Az ősi társadalom magyar kutatói, sz. Ortutay Gyula. Gondolat, Budapest, 1977, 141-200 old.
- Bobula Ida*: Sumir-Magyar rokonság kérdése. Editor Esda. Buenos Aires, 1982
- Boda Sarolta*: Én hiszek a krónikáknak. Beszélgetés László Gyula régészprofesszorral. Turán XXVIII, (Új I), Nr. 1, 1998, 57-61 old.
- Bowring, Sir John*: The Poetry of the Magyars. London, 1830
- Budenz József*: Magyar-ugor összehasonlító szótár. MTA Könyvkiadó Hivatala, Budapest, 1873
- Burrow, T.*: Sanskrit Language. Faber & Faber, London, 1965
- Childe, Gordon V.*: The Aryans, A Study of Indoeuropean Origins. Kennikat Press, London, 1926
- Childe, Gordon V.*: What Happened in History. Penguin books, Harmonds-worth, 1954, Reprinted in 1964
- Childe, Gordon V.*: The Dawn of European Civilisation, 1st Ed. Routledge, 1957

126. Padányi (1989), 23-24 old.

127. Padányi (1989), 317-318 old.

128. Padányi (1989), 353 old.

129. Anonymus 16, 96 old.

- Collinder, Björn*: Survey of the Uralic Languages. Almqvist & Wiksell, Stockholm, 1957
- Collinder, Björn*: Finno Ugric Vocabulary. H. Buske Vrlg, Hamburg, 2nd ed., 1977
- Cornides (1791) Dániel*: Értekezés a régi magyarok vallásáról. In: Az ősi magyar Hitvilág. A magyar néprajz klasszikusai; Szerk. Diószegi Vilmos, Gondolat, 1987, 13-32 old.
- Crystal, David*: Cambridge Encyclopedia of Languages II. Edition, Cambridge Univ. Press, 1997
- Csajághy György*: A magyar népzene keleti párhuzama, eredete, őstörténeti vonatkozások tükrében. in: A Harmadik (Tapolcai) Magyar Történeti Iskola Előadásai és Iratai, Magyar Történelmi Iskola, Ed. Csihák György, Budapest-Zürich, 1994
- Csajághy György*: A felgyői avar síp történeti háttere. in.: A Tizedik (Tapolcai-1995) Magyar Őstörténeti Találkozó előadásai és iratai. Ed. Csihák György, Budapest, 1996, 75-138 old.
- CSER FERENC: GYÖKEREK; TÖPRENGÉSEK A MAGYAR NYELV ÉS NÉP KÁRPÁT-MEDENCEI SZÁRMÁZÁSÁRÓL, MELBOURNE, 2000
- Csihák György*: Sacra Regni Hungarici Corona. Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, Budapest-Zürich, 1999
- Csomor Lajos, Lantos Béla, Ludvig Dezső és Poór Magdolna*: „A magyar korona“ - Az aranyműves vizsgálat eredményei. Életünk, Szombathely, 1985
- Cunliffe, Barry*: Prehistoric Europe; An Illustrated History. Oxford Univ. Press, Oxford, 1998
- Cunliffe, Barry*: Iron Age Societies in Western Europe and Beyond, 800-140 BC. in: Prehistoric Europe, Ed. B. Cunliffe, Oxford Univ. Press, Oxford, 1998, 336-372 old.
- Czeglédy Károly*: Ugorok és türkök Kazáriában. in.: Magyar Őstörténeti Tanulmányok. Ed.: Bartha A. Czeglédy K. és Róna-Tas A. Akadémia Kiadó, Budapest, 1977, 5-64 old.
- Diószegi Vilmos*: A pogány magyarok hitvilága. Akadémia Kiadó, Budapest, 1973
- Diószegi Vilmos*: Az ősi magyar hitvilág. Szerkesztői megjegyzések. Gondolat, Budapest, 1978
- Domanovszky, György*: A magyar nép díszítő művészete. Akadémiai kiadó, Budapest, 1981
- Dömötör Tekla*: A magyar nép hiedelemvilága. Corvina, Budapest, 1981
- Du Cange Dominu*: Glossarium Mediae et Intimae Latinitatis, Tomus Septimus, 1954, (az 1883-1887 kötetek változatlan utánnomása, Akademische Druck, Graz)
- Dümmerth Dezső*: Az Árpádok nyomában. Panoráma. Budapest, 1977
- Fagan, Brian M.*: People of the Earth; An introduction to world prehistory. VI. kiadás. Scott, Forshman, London, 1989
- Fáy Aladár*: A magyarság díszítő ösztöne. Püski, Budapest, 1994
- Firth, Raymond*: Human Types. Abacus, London, 1975
- Flemming, Stuart*: Dating in Archaeology; A guide to Scientific Techniques. Dent, London, 1976
- Flood, Josephine*: Archaeology of the Dreamtime; The story of prehistoric Australia and its people. Angus & Robertson, Sydney, 1995
- Gábori Miklós*: Ala Tau - Ararát. Régészeti utazások. Gondolat, Budapest, 1974
- Gáboriné Csánk Vera*: Az ősemlék Magyarországon. Gondolat, Budapest, 1980
- Gamble, Clive*: Time Walkers. Penguin Books, London, 1995

- Gamble, Clive*: The Palaeolithic Europe, 700,00-40,00 Years Before the Present. in: Prehistoric Europe, Ed. B. Cunliffe, Oxford Univ. Press, Oxford, 1998, 5-41 old.
- Garn, Stanley M.*: Human Races. Second Ed. Charles C. Thomas, Springfield, 1969
- Gibbons, Anne*: Europeans Trace Ancestry to Paleolithic People. Science 290, 2000, 1080-1081 old.
- Gimbutas, Marija*: Die Indoeuropäer; Archeologische Probleme. Scherer, 1963
- Gimbutas, Marija*: The Goddesses and Gods of Old Europe 6500-3500 BC Myths and Cult Images. Thames and Hudson, 2nd Ed., 1982 (újra nyomtatva: 1996)
- Gimbutas, Marija*: The Language of the Goddesses: Unearthing the Hidden Symbols of Western Civilization. Thames and Hudson, London, 1989
- Gimbutas, Marija*: The Civilization of the Goddess. Harper, San Francisco, 1991
- Götz, László*: Keleten kél a nap. Püski, Budapest, 1994
- Gulya János*: Megjegyzések az ugor őshaza és az ugor nyelvek szétválása kérdéséről. in: Magyar Őstörténeti Tanulmányok, Ed: Bartha A., Czeglédy K és Róna-Tas A., Akadémia Kiadó, Budapest, 1977, 115-121 old.
- Györffy György és Harmatta János*: Rovásírásunk az eurázsiai írásfejlődés tükrében. in: Honfoglalás és Nyelvészet, Ed. Kovács L. és Veszprémy L. a Honfoglalásról. Sok Szemmel sorozat III. kötete, Ed. Györffy Gy, Balassi Kiadó, Budapest, 1997
- Halloran, John A.*: Lexicon of Sumerian Logograms. Version 2.1, 1998
- Hawkes, J.*: The First Civilizations Penguin Books. Harmondsworth, 1973
- Hayes, John Lewis*: A Manual of Sumerian Grammar and Texts. Undena, Malibu, 1990
- Henkey Gyula*: Az embertan és a magyar őstörténet. in: Az Első (Szegei) Iskola Előadásai és Iratai. A Zürichi Történelmi Egyesület Kiadványa, Zürich, 1993, 94- 114 old.
- Henkey Gyula*: A magyar nép embertani képe. Turán XXVIII (Új I), 2. szám, 1998, 22-34 old.
- Henkey Gyula*: A rábaközi magyarok embertani képe I. Turán XXVIII (Új I), 3. szám, 1998a, 45-50 old.
- Henkey Gyula*: A rábaközi magyarok embertani képe II. Turán XXVIII (Új I), 4. szám, 1998b, 53-58 old.
- Henkey Gyula*: A magyarság keleti elemeinek embertani képe I. Turán XXIX (Új II), 1. sz., 1999, pp.: 38-44
- Herodotos*: The Histories, Ford. Aubrey de Sélincourt. Penguin Books, London, 1954
- Hóman Bálint, Szekfű Gyula.*: Magyar Történet I., 1928
- Howarth, Patrick*: Attila, King of the Huns; The Man and the Myth. Constable, London, 1994
- Illyés Gyula*: Hetvenhét magyar népmese. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1966
- Ipolyi (1853) Arnold*: Magyar mythologia. Magyar Kultúra, 1977
- James, Peters*: Century of Darkness. Rutgers Univ. Press, New Jersey, 1991
- Kalicz Nándor*: Agyag istenek. Korvina, Budapest, 1970
- Kálmány (1885) Lajos*: Boldogasszony, ősvallásunk istenasszonya. In: Az ősi magyar Hitvilág. A magyar népraiz klasszikusai; Szerk. Diószegi Vilmos, Gondolat, 1987. 319-339 old.

- Kálmány (1887) Lajos*: Mitológiai nyomok a magyar nép nyelvében és szokásaiban. In: Az ősi magyar Hitvilág. A magyar néprajz klasszikusai; Szerk. Diószegi Vilmos, Gondolat, 1987. 353-365 old.
- Kálmány (1893) Lajos*: Világunk alakulásai nyelvhagyományainkban. In: Az ősi magyar Hitvilág. A magyar néprajz klasszikusai; Szerk. Diószegi Vilmos, Gondolat, 1987. 295-319 old.
- Kálmány (1917) Lajos*: Összeférhetetlen tátosainkról. In: Az ősi magyar Hitvilág. A magyar néprajz klasszikusai; Szerk. Diószegi Vilmos, Gondolat, 1987. 365-372 old.
- Kandra (1897) Kabos*: Magyar Mitológia. In: Az ősi magyar Hitvilág. A magyar néprajz klasszikusai; Szerk. Diószegi Vilmos, Gondolat, 1987. 373-420 old.
- Kazár Lajos*: Ko-Dzsi-Ki. „Régi történetek feljegyzései“. Magyar Történeti Társulat, Sydney, 1982
- Kazár Lajos*: Északi Belső-Ázsia: a japánok, uráliak és altájiak valószínű egykori hazája. In.: Nemzeti Történelmünk III. Tanulmánykötet a honfoglalásunk 1100. év-fordulója tiszteletére. Ed. Magyar Kálmán, Kaposvár, 1996
- Képes Krónika*, Kálti Márk, Geréb László fordítása, Szépirodalmi Kiadó, Budapest. 1978
- Kerr, Richard A.*: Black Sea Deluge May Have Helped Spread Farming 7500 BP. Science, 279, 1998, 1132 old.
- Kézai Simon Mester Magyar Krónikája*. Fordította: Szabó Károly. Magyar Elektronikus Könyvtár, http://www.mek.iif.hu/portaszint/tarsad/mo_kozep/kezai/ címről, 1999
- Kiszely István*: Sírok, csontok, emberek; Embertan a régészetben. Gondolat, Budapest, 1976
- Kiszely, István*: A magyarság őstörténete. (Mit adott a magyarság a világnak.), Püski, Budapest, 1996
- Komjáthy, István*: Mondák könyve, Móra, Budapest, 1955
- Kovács Ágnes*: Icinke-picinke; Népmesék óvodásoknak. Móra, Budapest, 1994
- Kovács Vilmos*: Kik voltak...? Nyelv- és őstörténeti írások a honfoglaló magyarság kialakulásáról. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1997
- Kozák József*: Az istállóskői csontsíp és egy magyar furulyatípus. Turán XXIX. (Új II), Nr. 2, 1999, 3-10 old.
- Kretzói, Miklós*: The Vertebrate Palaeontological Research at the Site. in: Vértesszőlős: Site, Man and Culture, Ed.: Miklós Kretzói and Viola T. Dobos, Akadémia Kiadó, Budapest, 1990, 183-219 old.
- Kretzói, Miklós*: The Vertebrate Microfauna of the Vértesszőlős Travertine. in: Vértesszőlős: Site, Man and Culture, Ed.: Miklós Kretzói and Viola T. Dobos, Akadémia Kiadó, Budapest, 1990, 241-247 old.
- Laka, Itziar*: A Brief Grammar of Euskara, the Basque Language, Euskal Herriko Unibersitatea, 1998, WWW. Elektronikus kézirat
- Lakó György*: A magyar szókészlet finnugor elemei I, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967
- Lakó György*: A magyar szókészlet finnugor elemei II, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1970
- Lakó György*: A magyar szókészlet finnugor elemei III, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978
- Lánczy (1878) Gyula*: A faluközösségek eredete. Ősi család és tulajdon. in: A magyar néprajz klasszikusai; Az ősi társadalom magyar kutatói, sz. Ortutay Gyula. Gondolat, Budapest, 1977, 224-332 old.

- László Gyula*: Hunor és Magyar nyomában, Gondolat, Budapest, 1967
- László Gyula*: Vértesszőlőstől Pusztaszerig. Gondolat, Budapest, 1974
- László Gyula*: Kovrát kagán fiainak történetéhez. in.: Magyar Őstörténeti Tanulmányok. Ed.: Bartha A. Czeglédy K. és Róna-Tas A. Akadémia Kiadó, Budapest, 1977, 225-230 old.
- László Gyula*: Kettős Honfoglalás. Budapest, 1978
- László Gyula*: Őstörténetünk. Tankönyvkiadó, Budapest, 1981
- László Gyula*: Őseinkről. Tanulmányok. Gondolat Kiadó, Budapest, 1990
- László Gyula*: Honfoglalás, országalapítás. Kézirat. SBS Rádió Magyar Adás-hoz küldött anyag, 1995
- László Gyula*: Régészeti tanulmányok. in.: Nemzeti Történelmünk III. Tanulmánykötet a honfoglalásunk 1100. évfordulója tiszteletére. Ed. Magyar Kálmán, Kaposvár, 1996, 215-226 old.
- László Gyula*: Góg és Magóg népe. Örökségünk, Budapest, 1996a
- Leakey, Richard*: The Origin of Humankind, Phoenix, London, 1994
- Lees (1953), R.B.*: Languages, 29, 113
- Lipták Pál*: An anthropological survey of Magyar prehistory. Acta Linguistic Hun-garica, 4, 1954, 137-170 old.
- Lipták (1955) Pál*: Zur Frage der antropologischen Beziehungen zwischen dem Mittleren Donaubecken und Mittelasien. Acta Orient. Hung. V. pp.: 271-312. Osetzky (1977) idézetében
- Lipták Pál*: A magyar Őstörténet kérdései az antropológiai kutatások alapján. in: Magyar Őstörténeti Tanulmányok, Ed. Bartha A, Czeglédy K és Róna Tas A. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. 231-242 old.
- Lockwood, W.B.*: Panorama of Indo-European Languages. Hutchinson University Library, London, 1972
- Lorius, C., J. Jouzel, C. Ritz, L. Merlivat, N.I. Barkov, Y.S. Korotkevich & V.M. Kotlyakov.*: A 150,00-year climatic record from Antarctic ice. Nature, 316, Nr. 6029, 1985, 591-596 old.
- Lükő Gábor*: A magyar lélek formái. Exodus, Budapest, 1942
- Magyar Kálmán*: A honfoglalás és az Árpád-kor régészeti emlékei, Nemzeti Történelmünk I. Jubileumi kötet, Magyar Kálmán, Kaposvár, 1993
- Magyar Kálmán*: Az Árpád-kor régészeti kutatásának módszertanáról. in.: A Harmadik (Tapolcai) Magyar Történeti Iskola Előadásai és Iratai. Magyar Történelmi Iskola. Ed. Csihák György, Budapest, 1994, 113-122 old.
- Magyar Kálmán*: A magyar őstörténet- és a honfoglalás kutatásáról. in.: Nemzeti Történelmünk III. Tanulmánykötet a honfoglalásunk 1100. évfordulója tiszteletére. Ed. Magyar Kálmán, Kaposvár, 1996
- Magyar (1996a) Kálmán*: A honfoglalás („kettős honfoglalás“) újabb forrásairól. in.: Nemzeti Történelmünk III. Tanulmánykötet a honfoglalásunk 1100. évfordulója tiszteletére. Ed. Magyar Kálmán, Kaposvár, 1996a, 227-240 old.
- Makkay János*: A magyarországi neolitikum kutatásának új eredményei. Akadémiai Könyvkiadó, Budapest, 1982
- Makkay János*: Magyarország Európá közepén. in.: Nemzeti Történelmünk III.

- Tanulmánykötet a honfoglalásunk 1100. évfordulója tiszteletére. Ed. Magyar Kálmán, Kaposvár, 1996, 7-40 old.
- Marác László*: A finnugor-elmélet tarthatatlansága nyelvészeti szempontból. Turán XXVIII (Új I) Nr. 5, 1998, 11-28 old.
- Marác László*: Módszertan-elméleti irányelvek a magyar nyelv kutatásához. Turán XXIX (Új II) Nr. 6, 1999, 23-34 old.
- Mellaart, James*: The Neolithic of the Near East. Thames and Hudson, London, 1981
- Mellars, Paul*: The Upper Paleolithic Revolution. in: Prehistoric Europe, Ed. B. Cunliffe, Oxford Univ. Press, Oxford, 1998, 42-78 old.
- Miske (1904) Kálmán*: Die Bedeutung Velem St. Veist als prähistorischen Guss-Stätte mit Berücksichtigung der Antimon-Bronzfrage. Archive für Anthropologie, Neue Folge, Braunschweig 2. k. 2. a. 124-128 old.
- Mithen, Steven J.*: The Mesolithic Age. in: Prehistoric Europe, Ed. B. Cunliffe, Oxford Univ. Press, Oxford, 1998, 79-135 old.
- Nagy Kálmán*: A magyarok hadművészete a fejedelmek korában. in.: Az Első (Szegedi) Iskola Előadásai és Iratai. A Zürichi Történelmi Egyesület Kiadványa, Zü-rich, 1993, 73-84 old.
- Nagy, Ákos*: A Cultural and Historical Review of Central Europe. Academia Press, Melbourne, 1995
- Nagy Ákos*: A kor halad, a vér marad. A vércsoport jelentősége a magyar őstörténet kutatásában. Magyar Őstörténeti Kutató és Kiadó, Budapest, 2000
- Ó Sé, D. and J. Sheils*: Irish; A complete Course for Beginners; 2nd Ed, Teach Yourself, Hodder Headline Pub. London, 1994
- Oakley, Kenneth*: Frameworks for Dating Fossil Man. Weidenfeld and Nicholson, London, 1966
- Oakley, Kenneth*: Analytical Work On Fossil Bones from Vértesszőlős. in: Vértesszőlős: Site, Man and Culture, Ed.: Miklós Kretzói and Viola T. Dobos, Akadémia Kiadó, Budapest, 1990, 543-544 old.
- Oppenheimer, Stephen*: Eden is the East; The Drowned Continent of Southeast Asia. Phoenix, London, 1999
- Orbán (1982), Balázs*: A Székelyföld. Válogatás A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi és népismereti szempontból, 1-6. kötetből, Pest, 1868 - Budapest, 1873
- Osetzky, Dénes*: A Magyarság Török Ősei, Árpád Munkaközösség Kiadványa, Sydney, 1977
- Osmond, J.K.*: Th230/U234 Dating of Vértesszőlős. in: Vértesszőlős: Site, Man and Culture, Ed.: Miklós Kretzói and Viola T. Dobos, Akadémia Kiadó, Budapest, 1990, 545 old.
- Padányi, Viktor*: Dentu-Magyarica. Turul, Veszprém, 1989
- Pringle, Heather*: The Slow Birth of Agriculture. Science, 282, 1998, pp.: 1446-1450
- Renfrew, Colin*: Before Civilization; The Radiocarbon Revolution and Prehistoric Europe. Jonathane Cape, Thirty Bedford Sq. London, 1973
- Renfrew, Colin*: Archaeology and Language, J. Cape, London, 1987
- Robertson, B. and I. Taylor*: Gaelic; A Complete Course for Beginners Teach Yourself

- Books. 2nd Ed. Hodder Headline, London, 1993
- Roux, Georges*: Ancient Iraq, Penguin Books, London, 1992
- Rudgley, Richard*: The Lost Civilizations of the Stone Age. The Free Press, N.Y., 1999
- Ryan, William and Walter Pitman*: Noah's Flood; The New Scientific Discoveries about the Event that Changed History. Simon & Scuster, N.Y., 1998
- Sági Károly*: A fenékpusztai későrómai erőd ásatási eredményei. in: A Harmadik (Tapolcai) Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai, Magyar Történelmi Iskola, Ed. Csihák György, Budapest-Zürich, 1994, 191-198 old.
- Semino, O., G. Passarino, P.J. Oefner, A.A. Lin, S. Arbuzova, L.E. Becknam, G. De Benedictis, P. Francalacci, A. Kowatsi, S. Limborska, M. Marcikiae, A. Mika, B. Mika, D. Primorac, A. S. Santachiara-Benerecetti, L.L. Cavalli-Sforza, P.A. Underhill*: The Genetic legacy of paleolithic Homo Sapiens in Extant Europeans: A Y Chromosome Perspective. Science 290, 2000, 1155-1159 old.
- Sherratt, Andrew*: The Transformation of Early Agrarian Europe: The later Neolithic and Copper Ages 4500-2500 BC, in: Prehistoric Europe, Ed. B. Cunliffe, Oxford Univ. Press, Oxford, 1998, 167-202 old.
- Solecki, R.S.*: *Shanidar*: The First Flower People. Alfred Knopf, New York, 1971
- Stone, Richard*: Black Sea Flood Theory to Be Tested. Science 283, 1999, 915-916 old.
- Suadesh (1952), M.*: Int. Journ. of Amer. Linguistic, 16, p. 157, 1950; Proc. Amer. Philol. Soc.: 96, 457
- Szabó, Károly*: A magyar vezérek kora. Rath Mor, Budapest, 1878
- Szabó, Miklós*: A kelták nyomában Magyarországon. Hereditás. Corvina Kiadó, Budapest, 1971
- Szekeres, István*: Őstörténetünk írásjelekben. in: Írástudományi Tanulmányok; Bronz-kori magyar írásbeliség. Sz. Varga Géza, Írástörténelmi Kutató Intézet, Budapest, 1993
- Szekfű, Gyula*: A magyar állam életrajza, „Újságüzem“ könyvkiadó és nyomda, Budapest, 1917
- Szigeti István*: A Szent Korona titka. Aachen. 2. Kiadás, Lakitelek, 1995
- Szóllósy Kálmán*: A Nagyszentmiklósi aranykincs és rovásfeliratai – a vesztés fejedeleme. Turán XXIX (Új I), 1999, 17-48 old.
- Tagányi Károly*: A faluközösségek története Magyarországon. in: A magyar néprajz klasszikusai; Az ősi társadalom magyar kutatói. Sz. Ortutay Gyula. Gondolat, Budapest, 1977. 336-380 old.
- Taylor, Thimoty*: Thracians, Scythians, and Dacians. in: B. Cunliffe: Prehistoric Europe; An Illustrated History. Oxford Univ. Press, Oxford, 1998, 372-410 old.
- Thoma Andor*: Human Tooth and Bone Remains from Vértesszőlős. in: Vértesszőlős: Site, Man and Culture, Ed.: Miklós Kretzói and Viola T. Dobos, Akadémia Kiadó, Budapest, 1990, 253-262 old.
- Time-Life Books*: Lost Civilizations; Celts: Europe's People of Iron, Alexandria, Virg., 1994
- Todd, Malcolm*: Barbarian Europe, AD 300-700. in: Prehistoric Europe, Ed. B. Cunliffe, Oxford Univ. Press, Oxford, 1998, 447-482 old.
- Tullar, Richard M*: The Human Species. McGraw-Hill, New York, 1977

- Vikár, László*: A magyar népzene volgai török és finnugor kapcsolatai in: Magyar Őstörténeti Tanulmányok, Ed: Bartha A., Czeglédy K és Róna-Tas A., Akadémia Kiadó, Budapest, 1977, 291-303 old.
- Világszép Népmesék*, Móra, Budapest, 1962
- Viski Károly, Bátky Zsigmond és Győrffy István*: Magyar Népművészet. A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Tára megbízásából és anyagi támogatásával kiadja a Kir. Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1928
- Whittle, Alasdair*: The First Farmers. in: Prehistoric Europe, Ed. B. Cunliffe, Oxford Univ. Press, Oxford, 1998, 136-166 old.
- Winn, S.M.M.*: Pre-Writing in Southeastern Europe: The Sign System of the Vinca Culture ca. 4000 BC. Western Publishers, Calgary, 1981
- Winograd, Isaac J., Barney J. Szabo, Tyler B. Coplen & Alan C. Riggs*: A 250,000 Year Climatic Record from Great Basin Vein Calcite: Implications for Milankovitch Theory, Science, 242, 1988, 1275-1280 old.
- Winter Erzsébet*: Szibériai rokonaink. Duna TV, Fuji és Soros Alapítvány. Budapest, é.n.
- Zeuner, Frederick E.*: Dating the Past; An Introduction to Geochronology. Methuen & Co. London, 1946
- Zsirai (1935) Miklós*: Finnugor rokonságunk, MTA, Budapest. Uráli nyelvrokonainkkal kapcsolatos legújabb ismeret- és forrásanyag rövid összegzésével közreadta: Zaicz Gábor, Trezor Kiadó, Budapest, 1994

Dudás Rudolf
(Vancouver)

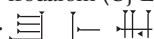
SZUMER-SZKÍTA ÖRÖKSÉGÜNK

A MÚLT SZÁZAD évtizedei folyamán három nagyjelentőségű tudományos fejlemény befolyásolta a magyarság történelmi szerepének újraértékelését: 1. a folyamközi (mezopotámiai) ásatások folyamán előkerült agyagtáblákból a nyugati nyelvészek meg tudták tanulni a már régen elfelejtett szumér nyelvet; 2. az orosz régészek feltárták a dél-oroszországi szkíta kurgánokat és újraértékeltek a bennük talált régészeti leleteket; 3. Sir John Bowring angol nyelvész megállapította az európai nyelvek összehasonlítása révén, hogy Európa legrégebbi nyelve a magyar.¹ Ezen véleményében magyar részről Berzsenyi Dániel is osztozott.

A mezopotámiai ékírásnak Jules Oppert francia tudós által „szumér“² névre elkeresztelt nyelvét csak kb. 100 éve ismerjük. Akkortájt egy Claudius James Rich nevű diplomata 1807-ben, Asszur város romhalmán barangolva, belebotlott egy cserép-táblába, amelyen különös formájú jeleket látott. A táblát tanulmányozás végett Angliába küldte. Az ott szanaszét heverő táblákra 4000 évig senki még csak rá sem nézett. Az azóta összegyűjtött mintegy másfél millió táblából a világ minden múzeumába jutott egy készlet, úgyhogy a szumerek nyelvét ma már mindenkinek módjában van tanulmányozni. SIR HENRY CRESWICK RAWLINSON ÉS FRANCOIS LENORMANT NYELVÉSZEK KÖZBEN HELYESBÍTETTÉK OPPERT NÉZETÉT, MEGÁLLAPÍTVA, HOGY AZ ÉKÍRÁSOK NYELVE A SZKÍTÁK HATALMAS NÉPC-SALÁDJÁBA TARTOZIK.

A Gestákból és hagyományokból az Árpádházi fejedelmek és királyok is jól tudták, hogy az ő népük is szkíta. Pl. Ügyek fejedelem így szól katonáihoz: „*Szkíták, bajtársaim, nagy vitéz férfiak!*“ (Gesta hungarorum). Történeiszek megállapítása szerint a „szkíta“ egy gyűjtőnév, de hogy mit, vagy kiket gyűjtött össze azt a szumér nyelv ismerete nélkül nem tudhatták pontosan: a görögül SCYTHA, zkuṭaév szumérul: SAG-U₄-E-TU₆-A* „a varázsos Napisten szolgája“; vagyis a Napisten igazságában hívő számos nép gyűjtőneve volt. S(A)G = SZK; U₄-E = Ű; TU₆-A = THA; SAG „szolga“ U₄ „Nap“; TU₆

1. Bowring (bauring), Sir John (1792-1872) angol műfordító. Idegen nemzetek költészetének szenedélyes fordítója és magyarázója volt. Sok nyelvet folyékonyan megtanult. Antológiájában, a „Poetry of Magyars“-ban („A magyarok költészete“ kiadva 1830-ban, a leghíresebb magyar költőktől 64 népdalt és 96 verset közölt; 1832-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja volt. A magyar költészetet külföldön is lelkesedéssel terjesztette. (Encyclopedia Britannica, 1074 old.) Irodalom: A Yolland: Egy angol Petőfi-fordítás (1904); Czigány L.: Sir John Bowring és a magyar irodalom (Új Látóhatár, 1961, I.)

2.

su me ri = jelentése még nincs megállapítva

354 532 86 (René Labat szótárának bejegyzései)

A „szumér név helyes olvasata SHUMER (akkád idióma). Némely tudós szerint jelentése: „Enki isten országa“, vagy „ország“ KI; „úr“ EN; „nád“ GI, „A nád istenének országa“.

E. Sollberger, Revue d'Assyriologie, Paris XLV (1951) 114-115 old.

* Az ejtett számok a homonímák különböző értelmének meghatározói

„varázs, megigéz“.³ (Mivelhogy a modern nyomtatási rendszer nem képes szumér ékírás reprodukálására, itt az ékírásos szöveg római írásrendszerre átírt (transcribed) eljárását követjük.)

„A varázsos Napisten szolgája“ kifejezés úgylehet arra is enged következtetni, hogy egykoron a magyar ősnyelv liturgia nyelve is volt.

Kb. 2000 szóelem egyeztetéséből megállapítható a szumér-magyar nyelvrokonság ténye. Óvakodnunk kell azonban attól a felfogástól, hogy: „mi a szumérektől származunk“. A magyar nyelv, felépítésére nézve sokkal archaikusabb mint A SZUMÉR, VAGYIS A MEZOPOTÁMIAI SZKÍTA. És, ne egész szavakat próbáljunk hasonlítani, hanem morphemákat (jelentéssel bíró szóelemeket), szógyököket és egyéb szóelemeket, mert a szumér nyelv lényegében szótagoló (syllabikus). Pl. „csónak“ szavunk etymológiáját az ősi szkíta nyelv tolmácsolásán keresztül érthetjük csak meg, olyan módon, hogy a szótagjaira bontott „csónak“ szót (ŠU-U₅-NA-A-KE₄) szótagonként elemezzük: ŠU „készítmény“ (Labat N°.354); U₅ „utazás“ (L.78). NA „ember“ (L.70); A „víz“ (L.579); -KE₄ birt. rag, vagyis ŠU-U₅-NA-A-KE₄: „vízi utazáshoz való emberi készítmény“. Ezzel szemben a mezopotámiai szkíta csónak neve: ^{gis}MÁ-GUR „kerek hajó, guffa“. Vagyis, a „csónak“ szót, a mi nyelvünk „megmagyarázza“, mi-szerint annak pontos értelme, vagy lényege: „vízi utazáshoz való emberi készítmény“, amit egy mezopotámiai szkíta ember is ugyanúgy megért. Eredeti tisztaságtól tündöklő, isteni ihletésű gondolatszerkesztés. A „magyaráz“ ige is hasonlóképpen képződött: MA₆-GI-E-A-RÁ-ZU „kifejteni az igaz isteni erők útját“. A „magyar“ név pedig: MA₆-GI-A-AR „igaz isteni erő által dicső“.⁴

Talán éppen az utolsó Pleisztocén (negyedkor), Kr.e. 25.000-26.000 korszakában a jég-táblák növekedése és csökkenése által drámaian bekövetkező éghajlat-ingadozások serkentették az emberiség alkalmazkodó képességét és vallási felemelkedését. Ilyen körülmények között kétségtelennek látszik, hogy az ember egyedüli megélhetési forrása a vadászat volt; létfenntartásához hatalmas területre volt szüksége. Amíg a férfiak vadat űztek, addig asszonyaik a család táplálásáról gondoskodtak.

„Láthatóan minden együtt élő egységnek megvolt a saját tűzhelye és jogos az a feltételezés, hogy a kiscsalád-csoportok tagjai melegedtek és főztek ezeknél a különálló tűzhelyeknél.“⁵

Ősnyelvünkéből következik, hogy a „fazék“ volt „a házias élet legfontosabb kel-léke“ (PA-ZÉ-É-K(E)₄) P=F.⁶

Ezen gravetti-hagyományokat őrző nép jellegzetessége volt a nyíllal való vadászás és az úgynevezett Vénusz-figurák tiszteletben tartása.⁷ Magyarországból a zsákai női torzó, a ságvári Vénusz-figurák és a zengővárkonyi Madonna a leghíresebbek. „Ter-mékenység jelképező kis női szobrocskák ugyanolyanok voltak, mint amilyenek a Donvidéki kunyhókban függtek“. „A Körös-kultúra népe számára a termékenység jelképe természetesen a nő lett, mint az élet forrása, de nem minden nő, hanem az elvonatkoztatott gondolkodásnak megfelelően az általános; mindenek felett levő nő, a „Nagy Anya“, a

3. Scythák (Assyr. Ishkuzai), a Bibliában GIMIRRAI is

4. Dudás R.: A Teremtés ősmagyar nyelve (Vancouver, 1999, 176 old.)

5. Grahame Clark: A Világ őstörténete (Gondolat, Bp., 1976, 55 old.)

6. ibid. 56 old.

7. ibid. 70-86 old.

*Magna Mater, aki mindennek kezdete és vége, minden létező forrása, életet és halált magába foglaló Istenanya*⁸. „A Nagyboldogasszonynak«, »Bódogságos-asszonynak«, vagy »Nagyaszonynak« magyar földön nagy irodalma van⁹. Mezopotámiában BA'U, vagy dingirBA'U vagy BA'U-DUG = BÓDOG. A Boldogasszony tisztelete és a nyíllal való vadászás végigkíséri a magyar népet sok évezredes történelme folyamán. A szkíta aranyzarvas, vagyis a Világmindenség Istenasz-szonyának jelképe, nyilak társaságában gyakran előkerül a Dnyeper-folyó melléki KURGÁN-nak nevezett szkíta sírdombokból.¹⁰ Ezek a reliquiák kétségen kívül a magyar nép jogos öröksége. Továbbá, Trogus Pompeius római történetíró szerint a szkíták katonai vereséget sohasem szenvedtek; a magyar nyelv így kb. 25.000 éven keresztül idegen beavatkozás nélkül, önmagában fejlődhetett.

Körülbelül 10.000 évvel ezelőtt nagy változás következett be az emberiség életében, amikor a kőkorszak embere lassan áttért az előző gyűjtögető életmódról a földművelő-állattenyésztő életformára. A gabonatermelés főleg nyári foglalkozás, így télen a gazdának akadt ideje önmagára és közvetlen környezetére is időt fordítani. Az új életmód, úgy gondoljuk, kb. Kr.e. 7.000 körül jelent meg először a közeli Zagrosz-hegység lejtőin, ahol a gabonamagvak vad állapotban is megnöttek. A gabonatermesztés és kenyérbékesítés tudománya négy hullámban érkezett a Kárpát-medencébe és Kr.e. 2.000 körül már Európa összes erre alkalmas területét betöltötte. A Duna-medencében hat dunai-kultúra alakult ki, amelyek közül a „Lengyel“, a „Tisza“, a „Körös“ és az „Erőd“ a legismertebb.

A földműves telepések magukkal hozták nyelvük mezopotámiai dialektusát, úgyhogy a magyar helységnevek legtöbbje az ő nyelvükön szól. Például, a hajdan Tisza-kultúrához tartozó VEZSENY, V/BESENY-SZÖG, NAGYKÖRŰ jellegzetes termelő falvak. (Ú-EZE-SE-E-NI „part melletti mező gabonája“; KE-UR₄-Ú-E „parti mező gyűjtő helye“)¹¹ Hivatkozva máshelyütt Európában: „Anna Morelli őstörténész Belgium őstörténetéről írja a következőket: Kr.e. 5.250-4.900 között magyar földműves csoportok vándoroltak, Belgium területére a Balaton környékéről és Dél-Magyarországról“. ... Gazdasági szerszámaik pedig az észak-mezopotámiai HASSZUNA földműveseiéhez hasonlítottak¹².

„A Körös-kultúrában 86 db Istenanya tiszteletére készített agyagszobrocska került elő, Tatárlakán 26 és Ménteleken 60 db. Végeredményben az elő-szumér, az erdélyi, a pannoniai szobrocskák megtalálhatók az összes turáni területen, ahol általános volt az Anyaistenmő tisztelete“. (ZMTE, Barabás, 2000, 22 old.)

„... a dunai-kultúrák vázáinak a formája, különösképpen a talpas-edények és üreges talapzataik szakasztott másai azoknak, amelyeket a mezopotámiai UR, KIS és ASSUR város legalsóbb rétegeiben találtak¹³ „A középső-rézkorban Tolnában gyártott csákánybalták párhuzamot mutatnak azokkal, amelyek az UR-i és más UR II. dinasztiai királysírjaiból kerültek elő“¹⁴

Míg az ókori népek az Istenatyát tekintették az „Úr“-nak, akkor az Istenanyát „Föld-

8. Kalicz Nándor: Agyagistenek (Bp., 1970, 14 old.)

9. Ipolyi Arnold, Kandra Kabos, Bálint Sándor, Berze Nagy János és mások művei.

10. Alexander Michajlovic Leskov und Renate Rolle: Neue Funde skythischer Schätze. Ul. Kirova 4, Kiev und Kutze Geismerstr. 40, D-34 Göttingen, 1972, 35-52 old.

11. Falvak a Szolnok környéki Tisza mentén.

12. Barabási László, Csikszereda: Kik a székelyek? (ZMTE, Erdélyi Övezeti Történetstálalkozó, 1995-1599, 21 old.)

anyának“ (Gea mater) tekintették és a Fiú-istent, általában a „Nap“-pal azonosították. (Sol invictus; TURUL) Az őskorban ez az isteni háromság uralta a hitvilágot. A szabarok, szumérok, filiszteinek, géták, hurrik, pártusok, dákok, masszagéták, fehér-hunok és az Árpádi magyarok, mind hittek az „Igazságszerető Nap“ misztériumában. Az előzőekben már kifejtettem, hogy Nap-vallásuk szerint gyűjtőnevük „Szkíta“ volt.

A legyőzhetetlen Nap, a Világosság és az Igazság bajnokának szerepében állandó harcban állt a Sötétséggel és a Gonoszsággal. „... ősapáink esküetelek és adásvételi szerződések alkalmával a Fiú-isten nevét bizomyságul az okiratokba mindig belefoglalták.“ Az Ő nevére pohárból, vagy kehelyből, ősi hagyományt követve ÁLDO-MÁST ittak. Á-AL-DU-MA₆-Á-ÁŠ „Munka jól végezve a szertartás követelménye szerint“. Miskolcon 1573-ból való okiratban: „Ezeknek áldomásitalán jelen voltak: első főbíró Varga Demeter, boráldó Tomda Péter, Bakos András“ (és még hat név).¹⁵

Torma Zsófia a Dák „Zalmoxis“-napistent a Trák „Zebeleisis“-el azonosítja. (René Labat szótárának 329-es bejegyzése szerint: ^{dingir}ZALME = „Napisten“, MAH „hatalmas“ (L.57); -IS görögösítés.). Ez ismét bizonyítéka annak, hogy a Herodotos (Kr.e. 484-394) idejében Erdélyben élő Dák (DAH-HA „egyesült“) nép ősmagyar nyelven beszélt.

„A Székely krónika is ír az »áldozó pohárról«, amelyről az ókori írók azt mondják, hogy mindig a szkíta lovasok övén csüngött. Arrianos, Macedoniai (Nagy) Sándor (Kr.e. 336-323) írónoka írja az »Anabasis«-ban, amit a szkíták maguk mondtak neki: »Az istenektől, mint értékes ajándékot, JÁRMOT, NYILAT és DÁRDÁT, valamint ARANY KELYHET kaptunk és az ARANY KEHELYBŐL áldozati bort ajánlunk az isteneknek«.¹⁶

„A székely áldozó pohárról már régi hagyományok lehettek fenn, hogy még a szkíta őskorból bírták azt hagyományilag, mint erre még a Székely Krónika historizálva mutat (276-8), mintha az az ismeretes szkíta ANACHARSIS (Kr.e. 5. század?) pohara lett volna; hogy mily' szentségként tartatott, mutatják a Krónika jelentései, amelyek szerint az a rabonbáni áldozatoknál használtatott (276), különösen a fő-rabonbán által annak lakhelyén Bonda-várban, mint a fő istentisztelet helyén őriztetett“ (285), a Székely Krónikában. (AN-A-HAR-ZI-SI „Az ég (isten) által igaz szívvel megajándékozott“).¹⁷

„Különösen jön elő a magyaroknál áldozati edényül a kürt; ami még sokkal eredetibben áll az áldozati serleg helyébe. Árpád kürtbe öntve a vizet, áldozik népével“. (Chronica Budense, 38)

Anonymusnál bírjuk már világosan a nevezetes „Áldomás“ név egyenes használatával jelentéseit (16. par.): „*more paganismo occiso equo magnum*ALDAMAS fecerunt“. (Ipolyi Arnold, „Magyar mythologia“ II. 297 old.)

Alkalmasnak találok itt bemutatni ÁLDOMÁS szavunk hangszerkezetét is: Á (L.334); -AL-DU₁₀ (L.298); MA₆ (L.532); -Á-ÁS (L.334). A magyar nyelv tehát itt szintén „megmagyarázza“ az „áldomás“ szó értelmi elemeinek összetételét.

A szkíta társadalom jellemére vonatkozóan Arrianos közli még, amit a szkíták maguk mondtak neki: „Barátainkkal megosztjuk a gabonát, amit ökrös járom segítségével

13. V. Gordon Childe: The Danube in Prehistory, Oxford, 1929, 109 old.

14. J. Plenderlight: Analysis of Metals and Metal Techniques in UR excavations“, and J. E. Dayton: The Problem of Tin in the Ancient World (World Archeology 5(1), 1973, 123-125 old.)

15. Boros János: A finnugor őshaza nyomában (Gondolat, Bp., 1973, 45 old.)

16. Arrianos, Anabasis, Xenophon 17 old.

17. Ipolyi Arnold: Magyar Mythologia (II. 297 old.)

nyerünk; ... a barátság megpecsételésére nem szükségesek az eskütevések, sem az istenek tanubizonyosságai, mert, akinek nincs becsületszava a barátságot megtartani, az könnyen becsapja az isteneket is“.¹⁸

Az európai és mezopotámiai szkíták jellembeli azonosságáról tanuskodik a Nippur-ban (EN-LÍL, KÍ): talált 9684-es számú, Istanbulban őrzött tábla, amelyen SULGI király arról számol be, hogy az: „Arany eke a fenséges mezőt gabona magvakkal, a férfi nép által, teli vetette“ (GIŠ-APIN-KU-GI GÁN-NUN ŠE-DA NAM-DAM-BA-DA-AB-AKA) és „az Ég-isten adta erős gabonamagvakat beboronálva a földről az ég felé emelték fejüket“ (ŠE-ŠE-NÍR-AN-DA-BA-UR MA-DA-SAG-AN-SU-NAM-ÍLI).¹⁹

Tehát SULGI király népe is szkíta-magyar kellett hogy legyen, mert más népeknél, vallási legendákban, „arany ekéről“ tudomásunk nincs. Mindebből kiviláglik a magyar lelkeség: a szántásvetési munkálatok befejeztével, az Isten adta magvak elvetése után, mennyei áldás reményében tekintetüket ők is az égre emelték. A BOLDOGASZ-SZONYVALLÁS szemmel láthatóan egyidős magával az emberiséggel. A leletek tanúsága szerint nem közelkeleti, hanem európai eredetű. A régészek szerint a Kr.e. 20.000 körül Európában virágzó úgynevezett „gravetti“-kultúrából származik. (Obszidián-kőből borotvaélesre csiszolt nyílhegyeket nevezik a régészet „gravett“-nek. A Pirreneusoktól az Altajig szétszórtan fordulnak elő; jellegzetesen mindig Vénusz-figurák társaságában.)²⁰

A vadat űző szkítákra volt jellemző a CSODASZARVAS SZIMBÓLUM, ami az Istenanyát Világmindenség Királynőjeként állította be. Ága-bogában kigyúló gyertyák a fenséges ég milliányi csillagát jelképezte. Magyarul „GÍM-SZARVAS“-nak mondjuk, „NŐI-SZARVASNAK“, mert a „NŐ, ASSZONY“ fogalom szótári jelentése a szkíta nyelvben GÍM, GEME (Labat 554).

A dél-ukrajnai szkíta KURGÁN-okban talált ARANYSZARVASSAL DÍSZÍTETT PAJZSOK ÉS VISSZACsapós NYILAK TEHÁT UGYANAZON MEZOLITIKUS GRAVETTI NÉP TÖRETTLEN FOLYTONOSSÁGÁRÓL TANUSKODNAK. (KUR „hegy; halom“ L.366; GÁN, KÁN, KÁNA „mező, síkság“ (L.105))

A KURGÁNOK arany kincsei a zöldhalompusztai és tapiószentmártoni leletekkel azonos kultúrkörbe tartoznak.

Minden őstörténész tudatában van annak, hogy a Kr.e. 5.000 körül Mezopotámiában megtelepedő szkíták, már kifejlett képrás-rendszert vittek magukkal; magukkal vitték északról a társadalmukat meghatározó jelképet az URUK-i É-AN-NA „Égi istenatyá“ templomának homlokzatát díszítő CSODASZARVAST ÉS A TURUL-MADARAT. Figyeljük meg, hogy az oroszlánfejű TURUL-nak milyen két nagy füle van; akárcsak a griff-madarak fején látjuk.

NEM LEHET VITÁS, HOGY VALLÁSUKAT ÉS ÍRÁSRENDSZERÜKET KÖZÉPEURÓPÁBÓL HOZTÁK, MERT A KUTATÓ RÉGÉSZEK: TORMA ZSÓFIA ÉS GIMBUTAS MÁRIA, CSAK OTT TALÁLTÁK ÉRTELMEZ KIFEJEZŐ ŐSI KÉPRÁSJELEKET.²¹

Ezen képrásjelek közül soknak a korát C₁₄ mérések Kr.e. 15.000-20.000-re teszik. Egy ilyen Közép-európában létrejött képrás létezését Harmatta János professzor is támogatja.²²

18. Arrianos, Anabasis 17 old.

19. Samuel Noah Kramer: Sumerian Literary Tablets and Fragments in the Archaeological Museum of Istanbul - I. 52, 87 old.

20. Grahame Clark: A Világ Őstörténete, op. cit. 67 old.

Ide tartozik megemlítésre az is, hogy ilyen szumér jellegű képirásrend-szert a régészek sem a KÁSPI-MEDITERRÁNUMBAN, sem pedig a TURÁNI-ALFÖLDÖN eddig sehol sem találtak. Ott AZ ÍRÁS fejlődése – de több ezer évvel később – inkább A HUN FAJTA ROVÁSÍRÁS IRÁNYÁBA FEJLŐDÖTT. Ugyanazon a vidéken a hun behatás kínai karaktereken is kimutatható.

Szakértők a rovásírás keletkezésének a helyét Egyiptom vidékere, helyezik; KÉRDÉS, HOGY HOGYAN KERÜLT A ROVÁS ÁBC EGYIPTOMBÓL KÍNÁBA?

A tordos-tatárlakai „tell“-ből 26 égetett agyag idola került elő. Ezek közül „a II. számú korongocskán olyan jelek figyelhetők meg, amelyek az ásatót az archaikus Uruk és Jemdet Nasr piktografikus írásra emlékeztették ...“. „Torma Zsófia már 1879-ben utalt a tordosi jelekre és a babiloni írásbeliség kapcsolatának lehetőségére, és a feltevést nem kisebb tudós, mint SAYCE A.H. is komolyan mérlegelte“. ²³ A TATÁRLAKAI RENDSZERŰ ÍRÁSBELISÉG AZ 5. ÉVEZRED KÖZEPÉN ÉS A 6. ÉVEZRED ELEJÉN TERJEDT EL. A datálást C₁₄ mérések is megerősítik. Az ezzel az írással egykorú Jemdet Nasr-ban felfedezett ún. Blau Táblákat ma a British Muzeum őrzi. Felfedezésükről elsőként Mallowan M.E.I. adott jelentést, *Civilized Life Begins: Mesopotamia and Iran*, London, 1961 c. művében. Harmatta János, Falkenstein Ádám és Makkay Janos értelmezése szerint, a tordos-tatárlakai II. számú tábla olvasata: ZID-GIŠ-U „60+10 gur liszt az Ősök istenének“; IGI-NIŠ-ENSI „20 (gur) a Papkirálynak“; 60+60+2(gur) USMU(?) istennek; UTU (Napistennek). (Torma Zsófia: „Sumér nyomok Erdélyben, Fehér, Buenos Aires, 1973)

A Kr.e. 6.500 körül előtörő Boldogasszony-tisztelő vallási eszmekörben a papok értelemmel bíró jeleket festettek az áldozatot tartalmazó korsókra és edényekre (Gimbutas), így az írás feltalálása vallási ihletésre kezdett kifejlődni. ²⁴

Egy Szippári táblán különös Teremtés-Éposz olvasható: „ENLÍL egy nád tutajt épített a vizek színén, azután port csinált és a tutaj köré szórta“ mert valójában a dél-iraki u.n. mocsári arabok ma is így csinálnak mesterséges szigetet, amire nád-kunyhójukat felhúzzák. Ez az elképzelés hasonlít valamelyest ahhoz, amire Magyar Adorján utal „Az Ősmű-

21. Torma Zsófia: Szumér nyomok Erdélyben (Buenos Aires, 1973, 143 old.); Marija Gimbutas:

Language of the Goddess (N.Y. Harper and Row, 1989, at Dordogne and Aurignac cultures, 150 old.)

22. M.E.I. Hallowan: *Civilized Life Begins: Mesopotamia and Iran* (London, 1961)

23. Harmatta János, Torma Zsófia: Szumér nyomok Erdélyben, N. Vlassa régész prof.

veltség“ c. könyvében. Ott egy tőzezből formált kerek sziget úszik a tenger színén, amelyet sarkainál a tenger fenekébe vert cölöpök tartanak egy helyben.

„15.000 évvel ezelőtt a Tigris és az Eufrates még az Omani-öbölbe torkollott, kb. 300 km-re a mostani Shatt el-Arabtól. Hat-, vagy hét ezer évvel ezelőtt viszont az OLVADÓ JÉG A TENGER SZINIJÉT A MAI NÍVÓRA EMELTE“. (Nützel, 1975). (Heartland of Cies, Surveys of Ancient Settlement and Land use of the Euphrates, Robert Mc. C. Adams, University of Chicago Press, Chicago and London, 1981). Az ÖZÖNVÍZ idejét tehát a 15.000-4.000 közötti időszakba helyezhetjük. A monda szerint: „A viharos szelek féktelen vadsággal rohantak elő; az Özönvíz a haza földjén dühöngött és a nagy hajót a nagy vizek felett a szélvihar fújta ...“

A tenger szintje a jégolvadás folytán a Földön mindenütt 200-300 méterrel megemelkedett és ugyanakkor elhatárolódott Anglia Európától. Az Északi-tenger mélysége Anglia és Hollandia között ma kb. 25 méter. (A Perzsa-öböl bejáratának mélysége kb. 100 méter.)

A tordos-tatárlakai típusú képírást minden közbeeső fejlődési folyamat nélkül átvette Jemdet Nasr, majd a Folyamköz déli csücskében Kr.e. 3.000 körül kifejlődött az URUK-kultúra.

Kronológia, földrajzi fekvés és szellemi fejlettség azt sugallja, hogy EGYIPTOM INNEN KAPTA TENGEREN KERESZTÜL, A HIEROGLYPHIKUS ÍRASHOZ SZÜKSÉGES KÉPÍRÁSBELI ÖSZTÖNZÉST. Ez a hatás nem lehetett tartós, mert az uruki képírás egyre kevésbé szemléltető lett és az ékcsoportok átvitt fogalmakat is kifejeznek. A harmadik évezred közepe felé az ékírás már teljesen ki volt fejlődve.²⁵ Ekkor született az az írásrendszer, amely négy és fél ezer évvel később lehetővé tette számunkra mezopotámiai-szkíta testvéreink nyelvének, kultúrájának megértését. Időtállóbb gondolatrögzítési technikát ma sem tudunk előállítani.

URUK-ban nem csak az irodalom, hanem a szobrász-művészet is újkeletű volt. A dél-oroszországi szkíták előtt művészet terén velük senki sem vetekedhetett. Kedvelt motívumaikat, úgy mint a vadász-jeleneteket, vagy ökröket, vagy vadállatokat felfaló oroszlán szobraikat az egyiptomiak és görögök is utánozták. Ezek több mint valószínű, hogy az Égi Állatövek a változásait elevenítették meg. Így vehettek számot az idő múlásáról. (Toronyi Etel)²⁶

A Luristani bronzok természetű állatszobrai lehetnek az uruki szobrászat ösz-szekötő kapcsolatai a későbbi KIRÁLYI-SZKÍTA ÖTVÖSMŰVÉSZETTEL. Uruki örökségből származik a szkíta harcosok párdúcőr viselete („párducos Árpád“), a szkíta harci-csá-kány és a háló. (Lásd: Stele of the Vultures, representing the army of EANNATUM, ENSI of Lagash (Telloh). (G. Roux, Ancient Iraq, Pelican, Allen and Unwin, 1964, 241. old.)

Az első egyiptomi piramisok a zigguratokat utánozták: lépcsőzetesek voltak. A LAGASH (Lagash, 1492) „INANNA élettörténete“²⁷ (Istanbul Régészeti Múzeum), tábla egyedülálló magyar őstörténeti vonatkozásokat tartalmaz TUNDÉR ILONA ÉS DINGIR INANNA SZEMÉLYAZONOSSÁGÁHOZ. Még az is nyilvánvaló, a szöveg értelmezése által, hogy valamelyes változással INANNA személyisége a kereszténységben is tovább él. 4. sor.: ARA-DA-TIL NUNUZ-SAG-GÚB A-É-AN-NA A-GE₆- PAR-KÚ „öröktől fogva készen,

24. Marija Gimbutas: Language of the Goddess, op. cit. 780 old.

25. Dudás: Scythia szó- és mondattár (Vancouver, 1998, 21 old.)

26. Toronyi Etel, H.G. Hohenlohené: Ósmagyar Vallás (Buenos Aires, Magyar Irodalom és Kultúratársaság, Almicanta F.J. Segui 2490. P.B.2, 1416 Buenos Aires, Argentina)

mint fő (isteni) sarj uralkodok, (én) az Ég(isten) házának magzatja, a szent kamra sarja“. Keresztény tanításban: „Az Úr szerzett engem útjai elején; kezdetben, mielőtt bármit is alkotott; öröktől fogva rendelt engem, és idők óta, még a Föld előtt“. (Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio. Ab aeterno ordinata sum, et ex antiquitis, antequam terra fieret). (Lectio libri Sapientiae. Prov. 22-25). Az „ÖRÖKTŐL FOGVA VALÓ RENDELTETÉS“ tehát mindkét vallásfelfogásban bizonyított.

AN, AZ ÉG-ATYAISTEN (ugyanaz, mint a későbbi görög ZEUS), képviselte AZ ÉG MINDENHATÓ URÁT, elfoglalva a szumér Pantheon fő helyét. Az Ő számára épült URUK városában az É-AN-NA „ÉG-ATYAISTEN TEMPLOMA, hogy ott uralkodjon az összes többi isten fölött hogy bírāja legyen a közöttük felmerülő vitáknak.“ Még máig is a szkíta népek leghatalmasabb istene. Köznépi beszédben gyakran hallani: „még az Atya-isten se tudja!“.

ENLÍL (EN-LIL „Szél-herceg“) legfőbb szerepe volt a királyok fejére tenni a Szent Koronát. A Szent Korona gyakran említődik a szumer irodalomban. „ENLIL nélkül nem lenne király felszentelve és papi méltóság sem megszületve“; „Az égen haladó fellegek nem engednék kicsapódni a nedvüket“. Szkíta mythológiában a Napkirály és a Szélkirály édestestvér.

ENKI, a friss talajvíz istensége, továbbá a folyó- és forrásvizéké. Tőle ered a lányok pünkösdi locsolásának ősi hagyománya: PU-EN-KI-UŠ-DA „ÖNTÖZÉS ENKI MEGHAGYÁSA SZERINT“. Eredetileg életadó forrásvizeknél. ENKI volt egyúttal a tudományok és a művészet fő okosa, mágusok oltalmazója, tanító mestere. A „Miska boroskancsókon“ látható kígyó is az ő okosságának a jelképe. Régi házak falában egy téglá nagyságú helyet hagytak a házat oltalmazó „kígyó-királynak“, a föld termése védelmezőjének, hogy munkája végeztével éjjel ott megpihenhessen. (Ipolyi, Magyar mythológia, 225 old.) Ékírásos források szerint ENKI részt vett az első emberpár megteremtésében is. Jótékony szerepe később a Kereszténység Paradicsomi Éposza következtében nagyon megromlott.

Amikor a szkíták Kr.e. 5.000 körül Mezopotámiában megtelepedtek, a Vízözön utáni első őslakók szokásaiból elég sok mindent átvettek. Szemléletesen, a BOLDOG-ASSZONY tisztelete mellett megjelenik NIN-HURSAG, NIN-HUR-SAG „AZ ÉGI FŐ MEZŐ ÚRASSZONYA“, aki az EDIN-MAH „MAGASZTOS SÍKSAG“ zöld növényekből épített palotájában lakik. (Lagash N°. 1492). (Istanbul). A „Magasztos síkság“ valószínűleg megegyezik legendáink „Szépmezejével“, vagy „Selyemréjével“. (Magyar Adorján, Csodaszarvas, pp. 162)

Gilgames-nek, az újonnan érkezett szkíta társadalom harmadik királyának (Kr.e. 2.700) ölében megjelenik a „mosolygó oroszlán“ akit Gilgames „testvérbarátjának“ nevez: ŠEŠ-KU-LI-MU dUTU ÁM „testvérbarátom a Napisten“, (UTU v. UD-DU; U₄-E-DU₁₀ „üdő“). Az oroszlán a meleg égövek jellegzetes állata lévén ez a helybeli

27. S.N. Kramer: Sumerian Literary Tablets and Fragments in the Archaeological Museum of Istanbul (Ankara, 1969, 57 old.) A Lagash 1492) múzeumi sorszámmal ellátott agyagtáblát az Istanbuli Régészeti Múzeum őrzi. Megjelent: Sumerian literary tablets and fragments in the Archeological Museum of Istanbul – I. Muazzez Cig – Hatice Kizilay; Introduction and Catalogue Samuel Noah Kramer, Türk Tarih Kurumu Basimevi-Ankara, 1969.

átvétel érhető. Sehol sem található azonban a többi szkítákra oly' jellemző obszidián (gravett) nyílhegyek. Mindazonáltal, a későbbi szkíta nemzedékek hagyomány-tiszteletére vall, hogy a theokratikusnak minősíthető „oroszlán“ vallási elem Esztergomban újra folytatódik.

Helybeli kölcsönzésnek kell tulajdonítanunk számos olyan alapvető szót is, amelyek a magyar-szkíta szóállományban nincsenek meg. BÁR A SZUMÉR-SZKÍTA GONDOLAT- ÉS MONDATSZERKESZTÉS MA MÁR ELÉGGE ELTÉR A MA-GYARTÓL, SZAVAİK SZERKESZTÉSÉBEN TÖBBNYIRE MAGYAR FONETIKÁJÚ ÉS ÉRTELMŰ SZÓELEMEKET HASZNÁLNAK, így, tehát meg kellett hogy értsék a magyar-szkíták nyelvét is. Sőt, a nyelvészetben általában annyira mérvadó nyelvfeljődés és hangzóelváltozás sem nagymérvű. Megjegyzendő, hogy mondat szerkesztésünk tudatunk alatt még mindig követi a szumer idők gyakorlatát; – de amit ma már csak egy szumerológus képes felfogni. Kellő elhatározással azonban magyar embernek nem elérhetetlen célkitűzés. Segítenek nekünk azok a mindennapi életünkben használt szavak, amelyek még ma is népszerűek PL. „SZOKÁS“; „UDVARIAS“; „KRUMPLI“; „BURGONYA“; „SZER“; „ZÁTONY“; „VITORLA“; „CSÓNÁK“; „LADIK“; „LISZT“ STB. EZEN ÖSSZETETT MAGYAR SZAVAK HANGJAI RÁVEZETNEK BENNÜNKET A SZUMÉR ÉKÍRÁSSAL LEÍRT SZAVAK HELYES HANGZÓSÍTÁSÁRA IS. EGY SZAKKÖNYV KALAUZOLÁSA EHHEZ NÉLKÜLÖZHETETLEN. A GYAKORLAT ÓVVA INT MINDEN KEZDŐ NYELVÉSZT, NE BOCSÁJTOKOZZON ÖNKÉNTES BARANGOLÁSBA, HASZNÁLJA FEL AZT A TUDÁST, AMIT A SOK JÓHÍRŰ NYELVÉSZ SZUMEROLÓGUSOK MÁR EGY ÉVSZÁZADON KERSZTŰL ELSAJÁTÍTOTTAK. A Manual Of Sumerian Grammar And Texts, by John L. Hayes, Undena Publications, Malibu, California 90265, P.O. BOX 79.

Gilgames

AMI A HUN-SZÉKELY ROVÁSÍRÁSUNKAT ILLETI, Teleghdy János úgy látta, hogy a Nikolsburgi ABC, ami először a Vaticánból került elő: „*nilotica papiro inscriptum*“ volt. Forrai Sándor rovásírás kutató is közvetlen egyiptomi eredetre utal. (ZMTE, A harmadik [Londoni] magyar őstörténeti találkozó előadásai és iratai, London, 1988, 83. old.)

A Petrie Flinders által a Sinai-sivatagban egy lejtős sziklafalon, Sherabit el-Khad mellett megtalált ún. „Proto-Sinai ABC“-ről az a vélemény, hogy AMENEMHET fáraó idejében készült, Kr.e. 2.000 körül. Ugyanez a véleménye Glock T. német írástudónak is: „*Stenographische Werte in der altungarischen Schrift*“, Dresden, 1916. „*Bezüglich der (alt) ungarischen Schrift ist es interessant zu konstatieren, dass sie der ägyptischen am meisten ähnlich ist, also jedenfalls in direktem Verkehr und nicht aus zweiter, dritter Hand zu ihnen gekommen ist*“. (A régi magyar írásra vonatkozóan érdekes azt megjegyezni, hogy az az egyiptomira hasonlít a legjobban és mindenesetre közvetlen kapcsolat útján, nem pedig másod- vagy harmad-kézből került hozzájuk). Elfogadott tény, hogy a Nikolsburgi rovás ABC tökéletesen alkalmas a mezopotámiai ékírás hangjainak

kifejezésére is.

A magyar igazságszolgáltatás egy jelentős része még URNAMMU es URUKAGINA sumér király (Kr.e. 2113-2096 és 2400) által összegyűjtött törvényeken alapszik, amelyeket A VILÁG LEGRÉGIBB TÖRVÉNYEINEK TEKINTÜNK. Ezekből világossá válik, hogy az akkori igazságszolgáltatás sokkal emberségesebb volt, mint a későbbi ún. Hamurabi Code ítéletei, amelyben a testi csonkításos büntetések még igen gyakoriak voltak.

UR-NAMMU neve mégis inkább azon zigguratokhoz kötődik, amelyeket UR, URUK, ERIDU, NIPPUR és más városban emeltek; amik még most is azon helységek legbenyomástkeltőbb monumentumai. A zigguratok tetejéig vezető lépcsőnek valószínűleg vallási célja lehetett, amelynek tetején a főpapok/főpapnők, ünnepi alkalmakkor a városállam védőszentjeivel találkozhattak. Mindent tekintetbe véve, talán a Biblia (Teremtés XI. 4) adja a legmegfelelőbb magyarázatot, mondván, hogy a „Babiloni torony“ azért lett építve, hogy a „halandó ember is elérhesse az eget“. Vagy állandó meghívóul szolgált az Isteneknek, hogy láthassák a nyomorúságos körülményeket, amelyek között az ember él itt lent a földön?

UR-NAMMU kortársa volt GÚDÉA, akinek számos szobra és felirata szolgáltatja a sumér művészet és irodalom legsodálatosabb példáit. Saját magáról több mint 30, fekete dioritból csiszolt teljes nagyságú szobrot készíttetett, amelyek vonalainak egyszerűsége, részletei, arckifejezésének finomsága a világ szobor galériájában ma is előkelő helyet biztosít.

A sumérek kíváncsisága úgyszólván kielégíthetetlen volt, ami ősi írások összegyűjtésére készítette őket; régiségi múzeumok alapítására és ritka könyvek és ismeretlen állatok összegyűjtésére. Türelmük megnyilvánult a legapróbb részletek kivizsgálásában, számlák összegyűjtésétől művészi remek kivitelezéséig. Matematikai, csillagászati méréseik, számításaik bizonyítják, hogy, képesek voltak oly mérvű elvont gondolkodásra, amit ritkán lehet a klasszikus idők előtt fellelni. Szumér ÁLLATTAN, KERTÉSZET ÉS ÁSVÁNYTAN szótárakban lettek lerögzítve. Továbbá matematikai és csillagászati táblázatok és orvosi szimptóma listák maradtak ránk, nem beszélve ISTENEK, TEMPLOMOK, ÜNNEPEK, JÓSLATOK stb. számbavevéséről. Hosszú VÍZVEZETÉKEK ÉPÍTÉSE többféle haladottabb fizikai törvény ismeretét feltételezi.

Egy évezreddel később világossá vált, hogy a KIRÁLYI SZKÍTÁK MÁGUS MATEMATIKU-

Ziggurat

SAI IS TÁJÉKOZÓDOTTAK VOLTAK A MEZOPOTÁMI SZKÍTÁK MATEMATIKAI EREDMÉNYE-IRŐL.

AZ ÉGITESTEK MOZGÁSÁNAK AZ ISMERETE két féle motivációból ered: metaphysikai és chronológiai. Annak hiedelme, hogy AMI AZ ÉGBEN TÖRTÉNIK, AZ A FÖLDINEK MÁSA, tehát, ha az égben észlelhető eseményeket ismerjük, akkor könnyebb a földi jövődőt is előre látni. Így nyilvánvaló, hogy az asztrológia csillagászati indíttatású volt. Másrésztől, a szumereknek meg kellett oldani a Lunar Kalendáriummal kapcsolatos problémákat. A múltba visszamenve, a Hold ciklusai mindig kézenfekvő időmérők voltak. Az év az első Újhold utáni equinoxkor kezdődött és tizenkét 29 vagy 30 napos hónapra volt osztva. Minden nap napnyugtakor kezdődött és 12 dupla órára volt beosztva, amik maguk is 60 „dupla-percre“ osztódtak; egy rendszer, amit még mindig követünk. Ez is szumér örökségünk. Sajnos, a Hold-év rövidebb mint a Nap-év kb. 11 nappal, úgy hogy 9 év elmúltával a különbség egy egész szezont tesz ki.

Habár lehetséges, hogy a szkíták/pártusok tudományos intézményeiben görögök is dolgoztak, a SZÁMTANI TUDOMÁNYOK NYELVEZETE SZKÍTA KELLETT HOGY LEGYEN, mert a MATEMATIKA görögnek vélt szónak CSAK SZKÍTA-SZUMÉR NYELVEN VAN ÉRTELME. (Görög nyelvi betűrendje: m a z e m a t i k a ennek angol és francia megfelelője: MATHEMATICA; ezek mindegyike tartalmazza a „TH“ diphthongust; a Labat szótár N°. 16-os bejegyzése: TU₆ „VARÁZSOS“; „MISZTIKUS“; „SZENT“).

„Shiz, Media Atropatene (modern Takht-i-Suliman) legfőbb vallási központja Anahita (istenasszony) volt szentelve. A mágusoknak egy nagyon régi közösségét őrizte, egy általunk meg nem határozható korban és úgy látszik, hogy a Zoroasztrianizmus némely fő tételeit elfogadta, de ősi hagyományait és tevékenységét is megtartotta“.²⁸ Anahita nem más, mint a Boldogasszony pártus-szkíta tájshólásban mondott változata. ANA, AMA „asszony“; HI, HI-LI „boldogság“; ^dINANNA NIN-HI-LI AN-KI-A „Inanna istenasszony az ég és föld öröme“ (Labat 396).

MA₆-T(U)₆-E-MA-TI-KA „Az isteni erők elsajátításának varázsos szertartása“
L532 16 308 532 376 14

A-R(A)-I-T(U)₆-ME-TI-KA „Az isteni erejű varázslatok elérésének fenkölt útja“
579 142 16 532 376 14

G(I)R-A-MA₆-TI-KA „Isteni erő elsajátításának alap lehetősége“
444 579 532 376 14

Nem is illenének görög szájba ezek a kétségtelenül mágusok agyában megfogant kifejezések.

Š(I)TA₅ TI-IZ(I)-TI-KA „Számbavétele a (ház)-tűz közelének“
314 73 172 376 14

Úgy tűnik, hogy a ház vagyonának számbavétele a paleolithikum óta folyamatos. Ez egyúttal annak is bizonyítéka, hogy a magyarok nem csak a számítógépet (Computert) találták fel, hanem annak számtani fogalmát is. Talán nem is csodáltnivaló, hogy magyar találmány. Strabo említést tesz egy KIDINNU (CIDENAS) nevű szkíta csillagászról, aki Kr.e. 575-ben „4 perc pontosságig kiszámította a Nap-év tartamát“.

28. R. Girshman: Iran (The Chaucer Press Ltd., Bungay, suffolk, 1978, reprint 315 old.)

A MEZOPOTÁMIAI SZKÍTA VILÁG UTOLSÓ FELVILLANÁSA A III. UR DINASZTIA KORÁBAN VOLT: KR. E. 2111-TŐL 2003-IG

„A korai szumér dinasztiáktól Kr.e. 3.000-ig a ma Diyálának nevezett folyó neve TURUL volt“. (L. Legrain: UET 2 75. sz. 6. sor)²⁹ „Az akkádok TÜRNET-nak hívták, aminek jelentése ugyanaz, mint a TURUL-é: TUR-UL „FÉNY FIA“. „... EZ EGY ISTENNÉV, AZAZ A FOLYÓ ISTENÍTÉSE; DEIFICATION“. A „Fény fia“ fogalmat tehát a TURUL-folyó mellett elő népek már Jézus születése előtt kb. 3.000 évvel ismerték. „Egy másik forrásból megtudjuk, hogy ME-TURAN város földrajzi neve pontosan meg van határozva Tell-Haddad és Tel al-Sib kettős halmában; kb. 6 km-re Tell al-Sulaimach- tól nyugatra“ (LGN, List of Geographical Names, 70 old.) Az amerikaiak GPS-szel (Global Positioning System), műbolygóval határozták meg.

„Gelb Ignác professzor a szabarokat SU-népekkel (ejtsd: SZU) azonosnak állítja“ (RGTC, Répertoire Géographique des Textes Cuneiformes, Edzard, Dietz Otto. 17. SUBAR (SU-BAR) „Stets lú-su-(-a)^{ki} geschrieben. I.7. I. Gelb setzt Subaräer gleich SU-LEUTE. Er versteht SU-BIR₄ als sargonisch, LÚ-SÜ-A als Ur. III.-zeitlich, SUBARIJUM als Alt-Babilonisch“³⁰

Szkíta nyelven SU-BAR „SZABAD SOKASÁG“, „SZABAD NÉP“. SU „meg szaporodni; sokaság“, (L.7); BAR „szabad“ (L.74)

SU-BIR-KI „Subartu“ (Labat N°.7). „... az akkád nyelvben »bir/pir« ember; katona“, (T. G. Pinches, Assyrian Grammar, N°.242).³¹

A történelem előtti időkből SZABAR-ORSZÁG (SZUBARTU V. SZAVARTO) a Termékeny-félföld vidékét a szíriai Amanusz-hegyektől Elámig magában foglalta. ME-TURÁN városától keletre a régi karavánút mentén feküdt BATÁR városa. Neve szekérgyártást feltételez, mert a batár gyártáshoz szükséges kellékek: kemény fa és bronzművés-ség itt együtt megtalálható volt. A szkíta típusú batárok vontatásához temérdek ló kellett. A Kirkuk melletti Karimshehir lelőhely Kr.e. 7.000-es rétegében (és Jarmóban is) lócsontokat találtak. Az idegen tudósok által nagy szorgalommal újra feltárt magyar helységnevek: SZUBAR/SZABAR/SZABIR; TURUL, TABÁN, TURÁN, ZALA, ADI, DÉR, BADÁN; BUDA; TUBÁL; HARA; KERKA; OPOS; BATÁR; SIMOR; BARAKS a Kelet-Tigris földön, vagyis az Alsó-Zab, Diyálá, Tabán és Kerka folyó vízrendszerének területén, fekvésileg már pontosan meg vannak határozva, de másik 13 névé még nincs.

A SZAVARTO-ESZFÁLI nép az iszlám hódításáig szabadon élt. Az Óperzsa-Birodalom idejében a perzsák vámot fizettek a szabaroknak a Zagroszon való átkelésért; a görögökkel aránylag békében, a rómaiakkal ellenséges viszonyban éltek. A pártus hadvezér SURÉNA Crassus legyőzője a Carrhae-i csata, (Kr.e. 53) után kötelezte a rómaiakat, hogy a békefeltételeket írásban rögzítsék, azzal az indokolással: „Mert ti rómaiak úgy sem vagytok elég jók ahhoz, hogy az egyezményekre visszaemlékeztek.“ (Sebestyén László, „Kézai Simon védelmében“, Budapest, 1975, 42 old.)

A görög gyarmatosítók a Pontusi-szkítáknak adót fizettek és velük „előnyös egyetértésben éltek“. „A görögöket főleg a hal vonzotta, aminek bővében voltak a dél-oros-

29. Douglas R. Frayne: American Oriental Society (New Haven, Connecticut, 1992, (LGN), 138, 514 old.)

30. O. Edzard and G. Farber: Répertoire Géographique des Textes Cuneiformes (RGTC, 17 old.)

31. Theophilus G. Pinches: An Assyrian Grammar (London, Henry J. Glaiser, 1910, N° 242)

zországi folyók, az Azóvi-tenger és, amit szárítva, vagy köcsögökbe zárva adtak el, továbbá a nagy folyótorkolatokban könnyen előállítható sót, valamint a mézet és a viaszt, amelynek fontosságára már Hérodotosz utalt“ . (G. Clark, A Világ őstörténete, Gondolat, Bp. 1976, 215 old.)

Amelyik szkíta asszonyok és gyermekek házban nem laktak, hatalmas, tágas szekereken feküdve, nemez-tető borítás alatt töltötték az idejüket. Óriási, 6 kerekos kocsi-jaik, batár-jaik voltak, amiket néha 10 ökör is húzott. Az állattenyésztő szkíták nemez sátraik belül bolyhos gyapjútakarók és ragyogó kidolgozású faliszőnyegek díszítették. Az Altaj fagyott sírjaiból tudjuk, hogy ruházatukat bőr, gyapjú és szőrme adta. A férfiak esetében puha csizmából, lovaglónadrágból, derékon szorosra húzott kiskabátból és kúp alakú süvegből álló ruházat volt a viselet; így nyeregben ülve szabadon nyilazhattak.

A szkíta kultúrára jellemző volt az elengedhetetlen, övön lógó, áldozó csésze, a kulacs, továbbá a fegyvereiken, lószerszámaikon, sőt tetoválásokon is megjelenő, még a görögökét is felülmúló, élethű fémművészet.

Halottaikat KURGÁN-ok „mezei halmok“ alá temették, amik néha 20 méter magasságot is elértek. Ma a KURGÁN szót KORHÁNY-nak ejtjük. A kunok még 500 évvel ezelőtt is ilyen halmok alá temetkeztek. A Tisza mentén elterjedő számuk több százra tehető. Hérodotosz beszámolója szerint a KIRÁLYI SZKÍTÁK TEMETKEZÉSE AZ UR VÁROS KIRÁLYSÍR-JAINAK A GYAKORLATÁT KÖVETTE. Szembeötlő a KURGÁNOK, ZIGGURATOK és PIRAMISOK alapvetően azonos felépítése.

Sok régész/történész az avar griffet elámi-pártus eredetűnek, úgyszintén a pártusok előkelőit szkítáknak tartja. E társadalom jóindulatára jellemző, hogy Nagy Sándor hellén birodalmának szétesése után, a hátramaradt görög intézményeket megtartotta; a görög kultúrát pedig tovább támogatta. MITHRIDATES PÁRTUS KIRÁLY FÉM PÉNZEIN A „PHILHELLEN“ FELIRAT IS EZT IGAZOLJA.

A PÁRTUSOK, SZKÍTA SZOKÁSHOZ HÍVEN, MINDEN SZOMSZÉDJUKKAL BARÁTSÁGBAN IGYEKEZTEK ÉLNI ÉS MINDENKI VALLÁSFELEGGŐSÉGÉT TISZTELETBEN TARTOTTÁK.

Békeszeretük különösen észrevehető a zsidó néppel való viszonyukból. A pártus PAKORUS (PA-KUR-RA „főlovász“) hadvezér, aki visszahelyezte a zsidók nemzeti dinasztiját Jeruzsálemben, nagy tiszteletnek örvendett. Elterjedt volt az a mondás, hogy: „Amikor a pártus katafract a lovát a jeruzsálemi sírkőhöz köti, akkor a Messiás eljövetele közel van.“³²

„A pártus uralom alatt a zsidó vallás sokat terjedt Babilonban. Szellemi és erkölcsi életük virágzott az ottani iskolákban.“³³

A pártusok Artemis Taurika-t, vagyis a magyar Boldogasszonyt, ANAHITA néven tisztelték, akinek neve középkori magyar okmányokban is gyakran előfordul. SHIZ (Taht-i-Sulaiman) vallási központban székelt a jól ismert mágus ZARATHUŠTRA, a manicheus vallás megalapítója. ZA-A-RA-TU₆-U-ŠU-TUR-RA „Isten szent útjára térítő ember“. 586 579 16 418 536 58 579

Nyilván szkíta ember volt. Kérdés az, hogy vajjon Athila is nem-e „Isten térítője“, U-ŠU-TUR-A, OSTORA volt-e?

Zarathustra utóda lett MANI, aki egy új, egyetemes vallást hirdetett, mint a kereszténység, amely minden népet és nemzetet magához ölelt. Teóriája a „fény és sötétség“ ellen-

téteire alapozódott, ami a jónak a rosszhoz való viszonyát képviselte. A rossz szellem neve ÁRMÁNY (perzsa AHRIMAN) volt. „Az ember lelke fény, a teste sötétség és az egész manicheus etik az ember lelkének a testből való kiszabadulásán összpontosult. Később Jézus is előkelő helyet kapott ebben a vallásban.”³⁴ Máni tanait a mágusok vitték szerte Euráziában.

Hérodotosz szerint: „A szkíták sehonnan sem jöttek, hanem már kezdettől fogva a Fekete-tenger mellékén élnek; vagyis, hogy ők ott őslakók, ... előttük ott senki sem élt.”

Az első embert, aki azon a pusztaságon élt, TARGITAUS-nak hívták:

TAR-GI-TA-UŠ „ŐSZINTE ELHATÁROZÁS ÁLTAL VEZÉRELT“

L12 85 139 211

Na de lássuk, mi vezérelte mezopotámiai testvéreit?

INIM-GI-NA-BI HA-MA-DA-SÁ-AM „A becsületszó betartásához ragaszkodom“

NÍG-SI-SÁ-E KI-HA-BA-DA-ÁG-AM „Az egyenességet kedvelem“

(dŠUL-GI = „Shul-gi“)

INIM-NI-NE-RU-DU₁₁-GA HUL HA-BA-RA-GIG-ÁM

„A hamisan kimondott szavaktól
undorodok“.

Még a neve is: ŠUL-GI „IGAZSÁGOS EMBER“. A becsületesség kritériumának fonalát felvehetjük évezredekkel később az ÁRPÁD-HÁZI KIRÁLYOK jellemében.

U-E-GI-E-K(E)₄ „Az igazság ura“, Ügyek.

GE-I(E)-TI-SA-A „Tiszteletreméltóságot elérni törekvő király“, Géza.

A szkíták theokratikus jellegű, jóindulatú világnézete nagy számú, hasonló nézetű békeszerető népeket volt képes szövetségbe egyesíteni. Törvények, szabályzatok, mindig a köznép között alakultak ki, egyezményes viselkedés eredményeként. UKKIN, UK-KIN „NÉP-KÜLDÖTTSEGE“ volt az a fórum, ahol a „vének tanácsa“ felülbírált a vitás ügyeket és határozott kihágási esetekben. Ők felszabadították a földeket, jogtalan haszonélvezőktől, kivetettek bírságot tolvajokra és erőszakoskodókra.³⁵

Ügyek és Géza rokonságához tartozik még:

U-A-I-K(E)₄ „Nagytiszteletű apa fényessége“, Szt. István

U-A-ZU-UL „Fényes pap herceg“, Vazul

GUB-BA-ÁM „Uralkodó“, Koppány, Koppán

EN-DERE „Fő-herceg“, Endre

KAL-MA-AN „Nagy befolyású ember“, Kálmán

LE-U₄-EN-TI-KA „Nap-herceg papja“, Levente

Hérodotosz elmondja, hogy Targitaus legkisebb fia KOLAXAIS volt:

KU-L(I)-AHA-I-SI „Baráti szeretettel teljes“.

331 183 231 112

Az ő királysága idejéből származik a királyi szkíták Fekete-tenger feletti országának elgörögösített neve: KOLCHIS. Testvéreinek LIPOXAIS-nak és APOXAIS-nak a nevében is szerepel a „SZERETETTEL TELJES“ jelző. A hagyomány szerint LIPOXAIS az AUX-

32. Freya Stark, Rome on the Eufrates

33. R. Girsham: Iran (Pelican, 1978 272 old.)

34. ibid. 316 old.

ATA, A-U₄-HAD-DA „FÉNYES NAP SARJA“ nevű törzs vezére lett. Az AVAR-ok testvérei is lehettek, mert A-U₄-AR szintén a „FÉNYES NAP SARJA“ voltak.

A felgyülemlett támogató adatok arra engednek következtetni, hogy az emberbaráti szeretet vallása, Jézus kereszténysége, a szkíta-magyarok lelkivilágából ered.

„Hérodotosz Moldva helybeli őslakosságát szkíták idejében AGATHYRS néven ismerte“ (Tolnay Károly, A szkítákról, pp. 14)

Ugyanez a véleménye általában a mai hivatalosított történettudománynak is, amely a Dnyeszter-(régén Tyras) folyót veszi a hajdani szkíta lakosság nyugati elterjedési határának. Ez azonban helytelen, mert Moldva a Dnyesztertől nyugatra terül el.

AGA-TU₆-IR-ŠU-UŠ „A varázsos (szent) korona kötelékét követők“
347 16 232 354 211

Az AGATHYRS-ok tehát a Szkíta Királysághoz tartozónak vallják magukat. AGA-TU₆ a kereszténység előtt ugyanazt jelenthette, mint ma a SZENT KORONA. AGA-AN-ŠU = AGANCS ugyanis mezopotámiai szkíta nyelven: „AZ ÉG ADTA KORONA“. A SZENT KORONA ISTENI RENDELTETÉSŰ, „BEAVATÓ“ JELLEGŰ, MERT CSAKIS KIRÁLY-KORONÁZÁSKOR LEHET VISELNI. „BEAVATATLAN“ KIRÁLYT A MAGYAR NÉP NEM FOGAD EL KIRÁLYNAK. Mezopotámiában Shulgi sem lehetett másodszer király, amíg a Szent Koronát ENLÍL-isten újból a fejére nem tette. A beavató Szent Koronának a szkítáknál több ezer éves múltja volt.

Más görög forrás az arannyal bőven felékszerezett AGATHYRS népet a Maros folyó mellékén találja.

ERDÉLY neve már sokaknak gondot okozott. Régen ERDŐ-ELVE, a rómaiaknak Transylvania, majd a románoknak ARDEAL. ERDŐ ELVE/ELEVE/ELEJE? Minek az eleje, vagy belseje? A római TRANSYLVANIA, miért „Erdőn-túli ország“, amikor az csupa erdőség? Az Erdőn túl Csángóföldet, vagy Moldvát képzeljük. Ardeal, gondolom, az Erdély név elferdítése. Viszont,

ER-DÉ-ÍL(-LI) „Fenségesen kimagasló belterület“ - szkíta nyelven.
401 338 190^h

Különös, hogy a latin Transylvania elnevezésének a szkíta nyelvben is van értelme: T(I)R - AN - SI - IL - U₄ - Á - NÍ - A „A Nap(isten) hatalmából fenkölt magas erdőség.“
375 13 112 320 411 334 231 579

Mínta ez utóbbi jobban kihangsúlyozná az Erdély elnevezés értelmét.

„A székely áldozó pohárról már régi hagyományok lehettek fenn, hogy még a szkíta őskorból bírták azt hagyományilag, mint erre még a Székely Krónika historizálva mutat (276-8), mínta az ismeretes szkíta ANACHARSIS (Kr.e. 5. század?) pohara lett volna; hogy mily' szentségként tartatott, mutatják a Krónika jelentései, amelyek szerint az a rabonbáni áldozatoknál használtatott (276) különösen a fő-rabonbán által annak lakhelyén Bondavárban, mint a fő istentiszteletek helyén őriztetett (285, a Székely Krónikában)“. (Ipolyi Arnold, „Magyar Mythológia“, II. 297 old.)

ANAXARSIS neve elárulja, hogy az uralkodó „királyi család tagja“ volt: AN-A-HAR-ZI-SI „AZ ÉGI-ISTEN ÁLTAL IGAZ SZÍVVEL MEGADOMÁNYOZOTT“. Szkíta vallási központ köré pedig, mindenestre, csak szkíta lakosság tömörülhetett. A székelység hűségére jellemző,

35. Werbőczy István (1458-1541): Hármaskönyv (Tripartitum) (Bécs, 1577, III. rész. 4. czim)

hogy AZ ÁLDOZÓ POHÁR HAGYOMÁNYÁT MÁR TÖBB, MINT 2.000 ÉVE ŐRZIK.

A székelyek az avar társadalomba is beletartoztak. AZ AVAROK FŐ, MEGKÜLÖNBÖZTETŐ CÍMERE A SZÁRNYAS-GRIFF-MADÁR VOLT. A griff értelmének kifejtéséhez vissza kell térnünk GILGAMES-hez (Kr.e. 2.700, az I. URUK-i Dinasztia 5. királyához, akinek ölében a mosolygó oroszlánt láttuk. ŠEŠ-KU-LI-MI 4UTU-A-AM „TESTVÉR-BARÁTOM A NAPISTEN“, jelentette ki Gilgames.

Keletre, a Tigris-folyón túl, a Diyala-folyó vidékén, már akkor is szabar/szavarti-szkíta népek éltek, akik, bár közeli rokonai voltak a folyam-köziieknek, NAPISTENÜK NEVE TURUL-MADÁR VOLT. A Tigris-folyón túli és a folyamközi szkíták társadalmi a III. UR-dinasztia idejében egy közösségben éltek; abból a célból, hogy a égiek és a földön élők vallása sem különbözzék, az Oroszlán és a TURUL egyesítve lettek, ami a SZÁRNYAS GRIFFET EREDMÉNYEZTE. A magyar történelemből viszont tudjuk, hogy a GRIFFES ÁBRÁZOLÁS AZ AVAR NÉP JELLEMZŐJE VOLT; MINDENÜTT FELTŰNIK, AHOL AZ AVAROK MEGFOR-DULTAK. A Szárnyas Griff kétszeresen megerősíti azt, hogy az AVAR NÉV JELENTÉSE: „A FÉNYES NAPISTEN FIA“ (A-U₄-AR) (Labat 579; 381; 451); tehát nem politikai, hanem vallásméletpolitikai fogalom. A nyugat-iráni avar-szkíták alkották a Parthus Birodalom vezetőrétegét.

BOLDOGASSZONYUKNAK ANAHITA-NAK PONTOS ÉRTELME: ANA-HI-TA „BOLDOGSÁGOS ANYA“, 237; 396; 139. ANAHITA fia volt TAMMUZ; DUMU-ZI; DOMA-SZEK; DAMME-SZEK; DUMU-SZIG a különféle nyelvjárásokban. DOMA-SZEK-re eskette meg Csaba a magyarok vezetőit, hogy Atilla örökségét, Pannoniát visszafoglalják.

A Nagyszentmiklósi-kincs 7. korszóján, a fogantatási jelenetben jól látható, hogy a Turul-madárnak két füle van. Ha a fülek helyén koronát látunk, akkor az már egy harci jelvény volt. Mert: ŠU-Ú-LI-U₄-ÁM „A NAPISTEN LIGETÉNEK VÉDELMEZŐJE“, átvitt értelemben: „Az igazság bajnoka“.

A HYKSOS is szkíta nép volt; neve magáért beszél: HU-E-KÚ-ŠU-UŠ „A Szent-madár védelmezői“. Egy feltételezett vallási (kereszties?) háború lehetőségét idézi.

A csatába induló szkíta harcosok a Szent Súlyom segítségét kérték, amikor így kiáltottak: „Huj, huj, hajrá“, vagyis:

HU-I HU-I HA-E-RA-RA „Szent-madár, Szent-madár, verjed őket össze!“

78 142 78 142 143 308 328

A HUNGÁR névnek HUNG-várából való levezetése nagyon sikertelen és tudománytalan kísérlet. Viszont:

HU-UN-GÁ-AR „Az isteni madár által dicsővé tett“

MAGYAR:

MA₆-GI-A-AR „Igaz isteni hatalom által dicső“

532 85 579 451

Amint látjuk, itt politikáról, hivalkodásról egy szó sem esik; ezek mind vallási jellegű fogalmak.

Ahogy a magyar ősök megtartották és a székelyek még ma is megtartják a magyar nyelv tisztaságát, aminek kifejezőképességén a külföldi legkötönyebb nyelvészek politikai, faji elfogultság nélkül elcsodálkoznak, ugyanúgy illendő a mai, észbelileg kiegyensúlyo-

zatlan észjárású értelmiséginek ráeszmélni, hogy milyen viselkedést vár el tőlük a sokezer éves Magyar Haza.

A múlt század fondorlatos sötétsége után nagy szükség van a felvilágosultság eszmeáramlatának érvényesítésére. Régen így kérték:

*„Emelkedj már Themmuz (Napisten)!
Teremts világosságot Themmuz!
Teremts világosságot hatalom fényes pompája!
Üssd, verd a titkos ellenséget!”*

(AN-TA-AN Themmuz,
SZÚR-AKA Themmuz
SZÚR-AKA-DI₅-GI-DA-KA
AL-A BAL-A BAR-BUZUR!)³⁶

AJÁNLOTT IRODALOM

Farkas József: Kígyóábrázolások szatmári szekereken.
In: ZMTE 1. sz. kiadványa, 52-53 old.

36. Cumania II., Ethnographia, Kecsckemét, 1974, pp. 248

Tímár (Timaru) Sándor
(Ingelheim)

KELTÁK ÉS MAGYAROK

A KELTÁK

AZ ELSŐ, e földön [Magyarországon] lakó nép, amelynek neve megmaradt, a kelta nép volt, amely Krisztus születése előtt 5-6-száz esztendővel rajzolt ki Ázsiából. Ez a nép már ismerte a kőnél, bronznál tökéletesebb vasat. Ez már vasból kovácsolt fegyverrel foglalta el a földet, lett ura ennek a hazának. Művelte a földet, foglalkozott állattenyésztéssel, üzte a kereskedést...“ – írja Benedek Elek a „Hazánk története“ (reprint: 1995, 5 old.) című könyvében.

Ha a keltákról szó esik, mindenkinek eszébe jut az Asterix rajzfilm-figura, de eszünkbe jut az is, hogy az, aki Első Szentkirályunk fejére tette a koronát, ugyancsak egy „kelta“ volt? – Asterik. A turistát, aki Budapestre látogat, természetesen felviszik a Gellérthegyre (KELEN-hegyre). Itt menhirek őrzik a kelták emlékét. Vajon hány magyar tudja, hogy Budapesten a III. kerületben van egy „Kelta utca“ is, vagy hogy maga Budapest is egy ősi kelta település helyén épült: Aquincum. E római kori név nyilván a település ősi kelta nevének fordítása (vagy latinosítása), amely feltehetően AUBHWN [ejtsd: AVÚN] „Vízhon“ volt („Ofen“ a koraközépkorban a város ne-ve, aminek semmi köze a német – ahogyan „Pest“-nek sem a szláv – kemencékhez). Tőle északra emelkedett hajdan a SICAMBRIA híres kelta vára, aminek neve SICAN¹-BHARR lehetett ellatinosítása előtt, azaz „Szék-bérces“ (magas dombon álló „Szék“) – ilyen (is) volt hajdan a magyar nyelv szerkezete, lásd még: „Hegy-magas“ a Balatonnál vagy „Becs-kerek“ a Bánságban. Írül SUÍOCHAN [szikán] azt jelenti, hogy: szék, ülés, pad; ülep; lakhely, székhely; ülés, gyűlés, törvényszéki ülés(-szak) (vö. őtörök SÄKU szék, tatár SEKE pad, japán SEKI ülés, ülőhely) +BARR csúcs, bérc.

A hunok megostromolták az itteni, a Duna vonalát (limes-t) védő római őrséget és talán, a helybeli kelták segítségével is, fényesen győztek. A (pannon-)kelták állandó adáz harcot folytattak a római megszállók ellen, a lázadások sora arra készítette a megszállókat, hogy egyre nagyobb számban telepítsenek hadsereget a kelta vidékekre és egyre kíméletlenebbül rombolják a kelta műveltséget. Az emléküket is ki akarták törölni a tudatból és a történelemből, mint ahogyan az etruszokkal is ezt tették. Ezért teljesen kézenfekvő a hun-kelta együttműködés, ami még Atilla korában is működött (Eudoxius – AUDAX az „Ádáz“ – gall druida, Atilla orvosa és tanácsadója volt. Ő az, aki elkísérte nagykirályunkat a galliai hadjáratba is, és aki a helyi kelta vezérekkel tárgyalt). Győzelem keltául BOUDA. Lehet, hogy még „bouda“ örömkialtásokkal is fogadták a bevonuló hun sereget. A „Győzelem“ után felépült BUDA, az „Ős-Buda“, amelyet „Atilla-vará“-nak (Etzilburg) ismerünk a történelemből.

1. „Ezt a paradicsomi vidéket ő (Páris) azonnal megkedvelte, és megparancsolta, hogy a Szikan hegy tetejére egy hatalmas várat építsenek.“ (Tarih-i Üngürtisz avagy a Magyarok Története)

Előfordulhat ugyan, hogy a kelta-pannonok és a hun-magyarok megértették egy-mást, egy pohár finom kelta MEDU =hun MEDOS (magyar „MÉZES“) mellett. Diodor görög krónikástól tudjuk, hogy a kelták imádtak mulatozni, szórakozni, lako-mázni, de ezt rendkívül szertartásosan tették: urak és szolgák együtt ettek, a nagy húsos üstöt körbeülték. A kelták is, akárcsak a hunok, többnyire óriási üstökben főzték pörköltszerű ételleiket. A druida (torda) az ételleket megáldotta (ír ALTA-igh áldani), hálát adott Istennek (ír ALTÚ hálaadás) segítségéért. Ezután elkezdődhetett a lakoma. A harcban vitézkedők kapták a legfinomabb falatokat. A nagy csülköket le-rágták, a le nem harapható részeket pedig az oldalukon, külön hüvelyben tartott törrel levágták. Evéskor mindig ételmaradékok akadtak fenn a hosszú, lombos bajszaikon. Az impozáns bajusz, iváskor mint egy „szűrő“ engedte át az édes nedűt. A kelták sört (CÚRÚ), s mézes bort (MEDU) ittak. A medu előállításához mézet használtak (>vö. breton MEZ =magyar MÉZ). A lakomákon gyakran lerészegedtek, majd ösz-szeveszték és össze is verekedtek, mert állítólag nagyon lobbanékonyak voltak. A kelták szórakozni is szerettek (ír SORCHA vidám, derűs > SCORAI-OCHT mulatság). A lakomákon a zenészek mindig jelen voltak, ami egy Sopronban felfedezett edényen is látható. A kelták kedveltek mindent agyonbeszélni, verselni (danósok, regösök), erejüket versenyekben² megmérni, birkózni³, lóversenyeket rendezni, csapatmér-közéseken részt venni, egy futballszerű labdamérkőzést⁴ (ezt Írorszáiban ma is kedvelik és ír vagy kelta labdarúgásnak hívják) vagy FIDCHELL-t játszani, ami annyit jelent, hogy – olvasom a német fordításban: „hölzerner Weisheit“ („fa-okosság“)⁵. Diodor elmeséli, hogy egy táblán, fabábukkal játszott háborúról van szó, egy FA-CSEL-ről! Lásd: írül FID fa + CHELL fufang, csel, játék, CALAIS csalás, CEALG csal, becsap; horgászik, CEALA-igh eltüntet, elrejt⁶ magyar CSAL, CSEL, CSALI (> vö. török ÇAL-mak lop, ÇAL-dir-mak játszik, becsap).

Kik voltak és honnan jöttek a kelták?

Myles Dillon és Nora Chadwick szerint a brit szigeteken az első kelta települések a korai bronzkorban (Kr.e. 1180 körül) jelentek meg, ők Anglia kőkorszakvégi ősla-kőit is protokeltáknak minősítik. Leon E. Stover és Bruce Kraig angol régész Wessex és Magyarország egyes történelem előtti korból származó leleteiből arra következtetett, hogy a kelták talán már a harmadik évezredben is jelen voltak Európában. Régen meghaladta az idő azoknak a 19. századi nyelvészeknek és néprajz-kutatóknak az elképzeléseit, akik indoeurópai eredetűnek vélték a keltákat...⁷

A mai kutatások eredményeként nyilvánvalóvá vált, hogy a keltáknak nagyon ke-vés kapcsolódási pontjuk van az (indo-)európai népekhez, akiket az újkőkor vége felé beállott masszív belső-ázsiai bevándorlási hullám itt talált Európa peremén, az északi és a déli tenger mellékeken. Ekkor még Európa középső részét, az Alpok északi lejtőitől a németföldi Középhegységig, azaz a Duna-Majna-Rajna vidékét sűrű és kiterjedt erdők borí-

2. Vö. ír BÁIRE [ejtsd „bárzs“] verseny >BÁIREOIR versenyző

3. Írül BARRÓG birok, birkózás neve

4. Lásd még: ír LUBÁN labda, IMIR mérkőzés, LUTH fut, szalad

5. George/Brown/Anker: Die Kelten – Europas Volk der Eisenzeit (A kelták – Európa vaskori népe), 1995, 104. old.

6. Az ír CEALA-igh ige egyéb jelentései: el-KEL elfogy / KÖLT költeketik, elpazarol; vm-it hirtelen fel-függeszt, beszüntet (például egy alvást, egy álmodást vagy egyszerűen egy nyugalmi állapotot, ilyenkor: fel-KEL / KÖLT)

7. *Mattheus, Caitlin*: Kelta hagyományok, 13-14 old.

tották. Itt számottevő lakossággal nem lehet számolni.

Háromezer évvel ezelőtt az égetéses erdőirtások mennyisége Közép-Európában ismét ugrásszerűen megnőtt, amire a talajrétegekben talált elégett fa és faszén mennyisége után lehet következtetni. Ez azzal függ össze, hogy belső-ázsiai lovasnépek fokozatosan Közép-Európába nyomultak. Arra a kérdésre, hogy miért indultak el Nyugat felé, egyértelmű választ nem adhatunk: talán bajok voltak a túlnépesedéssel, de lehet, hogy klímaváltozások okolhatók. A terjeszkedést, illetve elvándorlást azt tette lehetővé, hogy a lovasnépeknek sikerült szállításra alkalmas szekereket gyártani és olyan izmos lovakat kitegyésztetni, amelyek elég erősek voltak ahhoz, hogy ezeket a szekereket hosszú távolságra elhúzzák. Ehhez a terjeszkedéshez tartozik egyéb-ként a szkíták és a történelmileg nehezen megfogható kimmerek (hon)foglaló és portyázó hadjáratai is, az utóbbiak, amikor a Duna-medencébe benyomultak, magukkal rángatták a trákokat is a Balkán északi tájaira.⁸

Már sokan rájöttek arra, hogy Európában (és ennek nyugati részein) sok az olyan földrajzi elnevezés, amely a ma ott élő lakosság nyelvén az ég-világon semmit nem jelent, és sem a latinból, sem a germánból nem értelmezhető, ellenben élőfogalmak a magyar nyelvben, mint például a helységnevekben „nyakatekerten“ jelentkező kő, mező, falu stb.

Kik is alkották meg (Nyugat-)Európa legelső „civilizációját“?... A KELTÁK!

A keltákat Ephorosz, a Kr.e. 4. században élő görög krónikás, a szkítákkal, a perzsákkal és a libyaiakkal együtt a világ legnagyobb népei közé sorolja. A kelták népesítették be Európát a Brit-szigetektől az Al-Dunáig és még azon is túl, Scythia és Kis-Ázsia felé. Kr.e. 500 körül egész Európa „kelta kézen“ volt.

A kelták krónikásaink előtt sem voltak ismeretlenek. A Képes Krónika, első részében a „Teremtés könyvé“-ben, Josephus Flaviusra és Ieronimusra hivatkozva Noé három fiáról ad rövid tájékoztatót: „szétszéledtek három részébe a világnak, Sam Ázsiát, Cam Afrikát, Japhet Európát kapta osztályrészüil.“⁹ Josephus Flavius-nak „A zsidók történeté“-ből tudjuk, hogy ennek a Japhetnek hét fia volt (> hettiták?), „akiknek országai az ázsiai Taurus és Amamus hegyeitől a Tanais (Don) folyóig és Gadiráig terjedtek Európában.“ Ezek a területek addig lakatlanok voltak, így az ott letelepedő népek saját nevüket adták. A zsidó történész Japhet fiainak nevét is ismerteti: Gomár, Magóg, Madai, Javán, Tubál, Mosoch és Thyras. Népük tőlük kapta nevét: „Így hívták egykor a mostani galatákat gomároknak és a mostani Scythákat magoroknak ősapjuk Magóg után...“ – mondja Flavius. A Képes Krónika a galatákat GALLOK-nak nevezi és azt írja, hogy Trója eleste után Pannóniába menekültek. Ösz-szegezve, tehát, Japhet fiától, GOMÁR-tól származtak a **kelták** (gallok, galaták) és testvérétől, MAGÓG-tól a **magyarok** (magorok, szittyák).

Az ír hagyomány szerint az első ír honfoglalók: Partholón és Nemed, Magóg utódai voltak¹⁰.

A legkorábbiak tekintett kelta régészeti leletek Kr.e. ezerből származnak (a felső-ausztriai hallstatti leletek). Ezek képezik a bronz- és a vas-kultúra közti átmenetet. Ugyanitt egy bronzkori szkíta kurgánt is felfedeztek. A település Kr.e. 4. században, egy „földindulás“ következtében, megszűnt létezni. Ennek egyenes folytatása az ún. „La-

8. Förster, O., Spielvogel, G., Nägele, G.: Auf der Suche nach dem Gold der Kelten, 52 old.

9. Berenik Anna: A félre-magyarázott Anonymus: 1. rész „Magurától Lebediáig“, 62 old.

10. Ellis P. B.: Die Druiden (A Druidák), 127 old.

Tene“ kultúra, ami Kr.e. 450 körül alakulhatott. Ez már tipikus vaskori kelta település. Friedrich Schwab, a La-Tene-civilizáció felfedezőjétől tudjuk, hogy a svájci Neuenburger-tó környékén végzett ásatai közben bukkan a ma már vízzel fedett ősi település nyomaira. Ez a kelta „falu“ egy olyan helyen került napvilágra, a tó keleti partjánál, ahol a vízállás nagyon alacsony. Ezt a helyet a helybeliek, a velsek (francia-svájciak) úgy hívják, hogy „LA-TENE“, amit a tudós „Untiefe“-ként – vagyis „zátony“-nak fordít¹¹ „ZÁTONY, írül ATÓIN [atóny] „La-TENE“ (> lásd még: BALA két kanyarulat között kiöblösödött folyószakasz + TANÁI sekély víz).

A keltákra gyakorolt szkíta „hatás“ nem csak a régészet által világra hozott fém (arany és vas) tárgyakban, de a „kurgános“ temetkezési szokásban is kimutatható. Számtalan hasonló sírhalmokkal (kunhalmokkal)¹² találkozunk úton-útfélén a Brit-szigeteken – Stonehenge vagy a híres „búzakörök“ vidékén álló Marlborough me-gyei Óriás-kurgán –, a Bretagne-ban, Karnakban, a híres kelta „kőtenger“-telepen, álló „Szent Mihály tumulusz“. Karnak neve a breton-kelta kurgán-ból származik, amelynek az ír CARNÁN dombcska, sírhalom¹³ a megfelelője. A hatalmas „kunhal-mok“-kal egyidőben megjelennek az első jelentősebb aranyleletek is Közép-Európában, a korábbiak általában a kereskedelemmel kerültek ide. Ezek a sírhalmok rokonok a Káspi- és a Fekete-tenger feletti részeken élő lovasnépek kurgánjaival, népek, amelyeket az arany imádata és a fémfeldolgozás tudása tett híressé. Jellemző rájuk még az állattenyésztés, a vadló megszelídítése és az áru szállítására alkalmas nagy szekerek gyártása. Társadalmuk egy tiszta (áttekinthető, világos) felépítést mutatott, keménykezű fejedelmek (kánok) uralkodtak a törzsek felett.¹⁴

A keltákat már Caesar mint kimondottan „lovasnépet“ ábrázolja a „De bello Gallico“ című írásában. A lovak központi szerepet játszottak a kelták életében. A „lovak bolondjai“ voltak, egy jó lóért, amit „Keletről“ szereztek be, összes vagyonukat képesek voltak odaadni. A kelta vitézeket szeretett lovaikkal temették el (> bronzkori lovastemetkezés Ribemont-sur-Ancre, Galliában). Még teljes ügetségben is megtartot-ták lovaik felett az ellenőrzést, irányítást, vagy ha a lovak vágattak, a harcoksi rúd-ján állva vívtak a hírheft kétélű „kelta karddal“. Lovakon rohamozva, az ellenség fejét egy csapásra levágták és kantárjukra akasztották. Mint minden lovasnép számára a lélek óriási szerepet játszott vallásukban. Az ellenség fejének (ahol a lélek „ka-pu“-ja van) levágása, nem csak a vitézség igazolását szolgálta, hanem a legyőzött lelkének birtokbavételét is, így a lélek bosszúállását megakadályozván. A vezérek sisakot hordtak, rajta a SÓLYOM madárral (mert a „solyom“ volt az (Had-)Isten képe, jelképe, „aki a harcban megsegít“). A harcba indulás előtt „óriási lármát“ csaptak – írja Livius, egy római krónikás Kr.e. 1 században, „szörnyű dalokkal és ordításokkal“ bátorították magukat (és riogatták a rómaiakat), „csatakiáltásaik és csataénekeik, valamint a szörnyű zaj, amit a pajzsok döngetésével

11. *Timaru-Kast Sándor*: Kelta magyarok, magyar kelták, 23 old. („Die Kelten – Europas Volk der Eisenzeit“)

12. Németül „HÜNEN- (régiesen) HIUNEN-gräber“ – szó szerint: HUN-sírok (> Kluge, F: Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache, 388. old.). A 13. századtól a HÜNE „óriás“ értelmet is kap. A HUNNE hun fogalom csak a humanizmus korában született. Lásd még: HÜNENHAFT óriási, hatalmas

13. Írül TUAIM a sírhely (TEM-et-ő) egyik másik neve; velsül SÍR sírhalom, tündérdomb

14. Förster, O., Spielvogel, G, Nägele, G: Auf der Suche nach dem Gold der Kelten (A kelták aranya nyomában), 51 old.

csaptak, egyetlen célt követett, éspedig az ellenség megfélemlítését“ – fejezi be a krónikás. Ugyancsak a megfélemlítést szolgálta a hajuk mészkövel és egy növényi eredetű „sapo“-nak nevezett vörös festékekkel¹⁵ való megkeményítése, hátraférsült állapotban (így a lovak sörényét utá-nozva) valamint a hosszú, lelógó, dús és lombos bajusz, ami Diodor szerint a riasztó képet még fokozta. Egyébként a kelta férfiak és nők egyaránt a hosszúra növesztett hajukat copfba (ír CIAB) fonták; kettő, három vagy négy ilyen hajfonat is díszítette fejüket. A kelták viselete rendkívül színes és tarka volt: a férfiak bőgatyát (BOLAG „zsák- vagy hólyagszerű széles nadrág“) viseltek, amihez – a rómaiak szerint rikító színű – inget és sötétkék vagy fekete mellényt (MAELLAN), gyapjúköpenyt (SEAC zeke) vagy rövid, testhezálló kabátot (CABHAIL), ruhájukat (GÚNA) összefogó széles derékszíjon (CRIOS) díszes tarsoly lógott, a lábukon meg rövidszárú csizmát (BRÓG) hordtak.

A kelták a harcban rendkívül bátrak voltak, vakmerőek, önfeláldozóak és a vitészség számított a legnagyobb dicsőségnek. Caesar a Galliáról szóló leírásában köz-li, hogy neki azt mesélték a kelták, hogy az ég-világon semmitől sem félnek csak attól, hogy „a fejükre esik az ég“!¹⁶ Melyik nép tud magának vallani még ilyen kitekert észjárását? Csak a magyar! Nekünk is fejünkre „szakadhat (és szakadt már egy jó néhányszor) az ég“. Égszakadás-földindulás, fejemen egy nagy koppanás, szaladj te is pajtás ... – olvashatjuk népmeséinkben. Véletlen párhuzam lenne ez csupán?

Mint említettem, a Képes Krónika is megemlékezik a keltákról, mint Magóg test-vére, Gomár népéről, aki a vesztes trójai háborút követően elmenekült Kis-Ázsiából és letelepedett Pannóniában. Innen, 400 éves tartózkodás után, továbbköltözött Galliába. Itt nem az a lényeg, hogy krónikásunknak igaza van-e vagy sem a két nép (magyar-szittyá és kelta) ősenek bibliai személyekkel való azonosításában, hanem az, hogy tulajdonképpen leírja a hallstatti kultúra emelkedését és bukását, 5 évszázaddal felfedezése előtt!

Több bizonyíték is arról tanúskodik, hogy itt, a Kárpát-medencében egy „új“ nép született. Első sorban a „főistennő“ DANU (DEA-ANU, szó szerint: JÓ-ANYA ~ ÉD-es-ANYA), az ANU „Ősanya“ egyik másik neve, itt született. DANU isten-anyáról nevezték el a DUNÁ-t is. A Kárpát-medencéből „elköltöző“ – véleményem szerint, innen, Európát a szélrózsa minden irányában, gyarmatosító – kelta telepések, habár az Ősanyát, DANU-t, „nem tudták magukkal vinni“ (írják az ír krónikák), nevét továbbéltették folyóikban: az angliai és skóciai DON-ok-tól a franciaországi DON-ig, hisz ők a „DANU-fiai“ (Tuatha Dé Dannan „Danu“ törzse) voltak. A DUNA lett a druidák „szent folyója“, mivel benne élt az Ősanya, DANU. Azt a vidéket, ahol kénytelenek voltak az Ősanyát, vagyis Istent! – hisz Anya vala az Isten – hátrahagyni „Anyahonnak“ vagyis ANNWN-nak [ejtsd: ANNÚN] nevezték. Az ANNWN lett a „Másvilág“ neve is, ahová szeretetteik vissza-/megtértek. Ez volt másik nevén az „Asszony országa“ – a BANNWN [ejtsd: BANNÚN], szó szerint: NĒNE-/ BANYA-HON). „Bannún“ nevében könnyen felismerhetjük a későbbi latin „Pannóniá“-t, a DANU/DUNA országát, a „Jóanya“, a „Szűzanya“ (Boldogasszony) országát. Ezt az országot még úgy is hívták, hogy MAGH MÁR, magy-

15. Innen származik az a hiedelem (klisé) miszerint a kelták vörös hajúak. A mai ír lakosságnak is csak elenyésző 3-4%-a vörös hajú (Susanne Tschimer: Irland, 19 old.). Bretagnében vagy Walesben ez az arány 1% alatti. A kelták (írek, skótok, velsek, bretonok) döntő többsége (95% felett) barna hajú. Ebből a kelta „sapo“-ból származott a koraközépkori francia „sabún“ (szappan) is

16. *Timaru-Kast Sándor*: Kelta magyarok, magyar kelták, 30 old. („Die Kelten - Europas Volk der Eisenzeit“ (A kelták – Európa vaskori népe), 64-65 old. nyomán)

arul: „Mező-széles“, amely „*édes langyvizű folyók országa*“, hol „*bő választéka mézsernek és bornak*“ és ahol „*fedhetetlen szép emberek*“ élnek; ebben az országban „*nincs sem »enyém« sem »tiéd« ... vendéglátóink pompás öltözete kész gyönyörűsége a szemnek*“ és „*bár szép elnézni Fál Síkságát, Magh Már után kopár vidéknek tetszik...*“¹⁷ Európában csak egy „Széles Mező“ (Magh Már) van, ahol még ma is él az „Ősanya“ emléke: Magyar-ország a „Boldogasszony országa“ – Európában egyedülállóan ! ... Egyedülállóan ? ... Figyelemre méltó, hogy Írország is az „Isten anyjának országa“: Az a tisztelet, amely a pogány Írországból az istennők számos megjelenési formáját övezte, részben átszállt a Szűzanyára. A kelta társadalomban az anya központi szerepéről egy szájhagyományban fennmaradt, a Hebridákról származó mondás szól: „*Isten szívében egy anya szíve van*“¹⁸.

Atilla halála és a Hun Birodalom kárpát-medencei részének elvesztése után is a pannóniai kelták (a szittya-hun-székelyekkel együtt) továbbra is itt kellett, hogy ma-radjanak a DANU-DUNA földjén, azaz az „Anyországukban“ hisz az avar hadseregben is találkoztunk keltákkal. A kelták „*megélték a római uralom évszázadait és a baranyai háromszögben átvészelték a népvándorlás viharait. ... Az avarok oldalán tehát nem csak szkíták, azaz alánok, hanem kelta utódok ... is részt vettek a harcokban.*“¹⁹

A kelták ismertető jele a nyakék, az ún. torques (TORC) nyakperec volt (vö. ótörök TARYQ-mag szorossá való). Európa egyik népére sem volt ez jellemző, egy kivétellel: „*A hun vezetőréteg keletről nyugatra vándorlását Belső-Ázsiából, a nyugat-szibériai Léna folyó egyik mellékfolyójának vidékétől egészen a Rajnáig a férfisírokban talált, igen súlyos arany torquesek / nyakpercek előfordulásain keresztül követi a régészet. Igen jellemző, hogy e nyakpercek majdnem egyharmada, s tegyük hozzá, a legsúlyosabbak, a Kárpát- és a Bécsi-medencéből került elő.*“²⁰

Csomor Lajos „Ófelsége, a Magyar Szent Korona“ című könyvében megállapítja, hogy: „*Nyugat-Európa ötvösművészetének a kora középkor tekintetében a legfőbb alapja a sumér és egyiptomi eredetű kelta ötvösség.*“ (p. 57), majd a Szent Koronával kapcsolatban hozzáfűzi, hogy: „*Az ilyen jellegű csüngőket először Mezopotámiában készítették. Innen a technika – módosult formában – eljutott a keltákhoz. ... Ez a művészet – később a hunokkal és a magyarokkal együtt – Urartun és Iránon át, jut el Baktriába a Kr.e. 2. század és a Kr.u. 2. század között és jelen van a Turáni-alföldön a hunoknál – egészen az 5. századig. Feltehetően ugyanitt sajátítják el az avarok, akik alkalmazzák mind kelet-európai szálláshelyükön mind a Kárpát-medencében (Darufalvi lelet).*“²¹

A szkíta-kelta viszonyról szűkszavúak a régi források, akár csak a modern történelmi könyvek, de ma már tudjuk, hogy, ha nem is volt ez mindig békés, sokkal intenzívebb volt, mint ahogyan ezt eddig hittük. Erről a kapcsolatról így vélekednek Kinder és Hilgemann német történészek: „*A kimmerek, tauricai²² (meotiszi) kultúr-elemek átvételével, erős hatást gyakorolnak a Hallstatt-i kultúrára, és így elő-ázsiai kultúrelemek közvetítői lesznek, a szkíták a fiatal (késői) Hallstatt-kultúrára és a La Tene-kultúrára hatnak ... A holtakat sírhalmokba temetik egy szekerre fektetve (jóllehet szkíta hatásra)*“²³. A szerzőpáros a (tipikusan kelta) La Tene kultúráról így folytatja: „*A kisugárzó területeken az őshonos*

17. Mac Cana, P.: Kelta Mítológia, 125 old.

18. Matthews, Caitlín: Kelta hagyományok, 165 old.

19. Makkay János: Indul a magyar Attila földjére, 199 old.

20. Garam Éva, Kiss Attila: Népvándorlás kori aranykincsek a Magyar Nemzeti Múzeumban, 8 o.

lakóság erős keltásítása megy végbe.“ Ezt a folyamatot Christiane Éluere, francia történésznő is, a „Die Kelten“ (1994) című könyvében Európa keltásításának nevezi.

A Kr.e.-i első századig, a görögök és a rómaiak, minden észak-európai, határozatlan keltának és szkítának tekintenek²⁴.

O. F. Meinander Helsink-i történész, aki, miután leszögezi, hogy a tipikus fésűs-kerámia kultúráját hordozó ős-finnek letelepedése a Kelet-Baltikumban lezárult a Kr. e. 3. évezredben, megállapítja, hogy: „A fonaldíszes-kerámia, csatabárd-kultúra hordozóinak [értsd szkíták] megérkezése (Kr.e. 2400-1900), akiket habár nyelvileg gyakran indogermánoknak tekintenek, mégis fontos szerepet játszottak a finn nép kialakulásában.“²⁵ Más szóval, az ős-finnek és az (ős)szittyák, a Baltikumban lezajlott, keveredéséből megalakult a finn nép és nyelv. Ezzel az elmélettel Meinander kellő-képpen meg is magyarázza a magyar-finn „rokonságot“.

A „csatabárd“ (fokos)népének indogermánosságát megcáfolja Kinder és Hilgemann, akik rámutatnak, hogy: „A fonaldíszes-kerámia (csatabárd) népe habár nem indogermán, Európa indogermánosodásában kivette részét.“²⁶ Mára már ezt az „indogermánosodásban“ betöltött szerepet is kétségbe vonják: Az akkori közép-európai és a kurgán-kultúra között észlelt egyes hasonló vonások miatt azt képzelték egyes történészek, hogy nyelvi párhuzamokat is rekonstruálhatnak. Így jött létre az az elmélet miszerint „dél-orosz“ félnomádok célzottan nyugatra vándoroltak és ott beindították Európa indogermánosítását. Ennek az elméletnek a leghíresebb képviselője a balti (litván) származású Marija Gimbutas, aki a Los Angeles-i egyetem régész-tanáráként szerzett magának hírnevet; elméletét sokan elfogadták és így közismertté is vált. Csak hogy nem minden kutató értett ezzel egyet és volt aki meg is cáfolta. Rieckhoff a „Faszination Archeologie“ (1990, 52 old.) című könyvében írja, hogy: „Sok jel arra mutat, hogy Európa az Újkőkor végére az indoeurópai nyelv-családba tartozott. De semmi nem bizonyítja, hogy ez az eredmény lenne egy dél-orosz szteppesi harcos-nomádok beözönlésének, egy olyan időben mikor még sem harckocsi, sem lovas-harcosok nem léteztek. A pusztáról valami más jött: gazdasági és technikai újítások, amelyek meghatározóan befolyásolták Közép-Európa kultúráit. A kurgános temetkezés valamint az arany kultikus és ékszerként való használata bizonyára alkotórésze volt ennek az (kultur-)importnak.“²⁷

A szittyá-magyar viszonyról így vélekedik Barry Cunliffe, angol történész: „A Kaukázustól északra ... (egy) végtelen Pusztá, amely, Kínától Európáig terjed, s az állandó vándorlás szükséges feltételeit biztosítja. Hatalmas folyók: Volga, Dón, Dnye-per, Búg, Dnyeszter és az Al-Duna szabdalják ezt a vidéket, amely délen pusztá és északon meg tundra. Ebben a „végtelenben“ kóboroltak még névtelen lovas és állattenyésztő népek, amelyeket majd később, a különböző történelmi írásokban kimmereknek, szkítáknak, szarmatáknak, alánoknak, hunoknak, magyaroknak, bolgároknak és mongoloknak nevez-

21. Csomor Lajos: Ófelsége, a Magyar Szent Korona, 157 old.

22. Kelta / breton DOUR (nagy) víz – innen származik a Dover angliai kikötőváros, valamint a „Dráva“ neve is.

23. Timaru-Kast Sándor: Kelta magyarok, magyar kelták, 31-32 old. (Atlas zur Weltgeschichte, 21 old.)

24. u.o.

25. u.o.

26. u.o. (Atlas zur Weltgeschichte, 15 old. nyomán)

tek. ... *A Pusztá népei fontos szerepet játszottak az európai kultúra kialakulásában.*²⁸

A lovas-nomád kelták Közép-Európába érkező, letelepedtek. „A kelták aranya nyomában“ című könyvben a kelták eredetéről és letelepedéséről szóló fejezetben magyarázatot kapunk a letelepedés okairól és körülményeiről is: azt, hogy miként keresték ki maguknak az új hazát, csak feltételezni tudjuk. Bizonyára az arany szerepet játszott ebben a kiválasztásban, hisz aranyat birtokolni, annyit jelentett, mint ré-szesedni az örökkévalóságban és így kapcsolatban lenni halhatatlan istenségekkel. A nemesfémnek csak másodsorban volt anyagi értéke. A kelták magukkal hozták az őshazából, a Káspi- és a Fekete-tenger feletti területekről nem csak az arany imádatát, de az arany kitermelésének és megmunkálásának tudását is. A bevándorló nomádok óriási mennyiségű aranyat találhattak itt háromezer évvel ezelőtt, mivel ők voltak az elsők, akik képesek voltak ezt az aranyat rendszeresen kibányászni (> ír BAIN bányászni, kiásni). Keleti bevándorlók révén, a Duna völgyét használták a közlekedésre. A folyót követni többet is jelentett, mint egy természetes utat választani, hisz a Dunában még ma is lehet aranyat mosni, mint például Magyarországon. A lovas-nomádok követték az arany nyomvonalát.²⁹ A letelepedésnél, a megtelepedett életforma előnyeinek túlsúlya, a hátrányokkal szemben, döntő lehetett. A letelepedés nehézségekkel is járt. Mint minden lovas-nomád nép, a kelták számára is a legnagyobb gondot a megváltozott lótarás jelentette. Lovakat nem lehet olyan könnyen tartani, mint a kutyákat, mivel a végtelen pusztá életteréhez szokott állatnak szüksége van megfelelő környezetre. Aki a lovait kihozza a megszokott világból és egy teljesen megváltozott környezetben tenyészt, ahol nincs természetes száraz legelő (aszó), legelőket és mozgásteret kell lovainak biztosítani. A Kelet végtelen pusztájával szemben Nyugat-Európa, különösen az Alpok előterében, hatalmas és sűrű lombdombokban, lápokban és vizes rétekben bővelkedett. Ezért a megérkező lovas-nomádok magaslatokon telepedtek meg, távol a folyóktól, mert csak így tudták lovaikat megfelelő környezetbe hozni és megvédeni a nedves rét okozta patagyulladástól.³⁰

KI IS TEHÁT A KELTA ?

EGY BELSŐ-ÁZSIAI (SZKÍTA) EREDETŰ LOVASNÉP, AMELY EURÓPÁBA ÉRKEZVE LETELEPEDETT. A keltákat a középtermet, zömök testalkat, kerekfejűség, ovális arc kiálló járomcsontokkal, barna haj copfokba fonva valamint hosszú, lelógó, dús és lombos bajusz (FÉSS) jellemez.

TÁRSADALMIK UGYANAZT A HÁRMAS FELOSZTÁST MUTATJA, MINT A MAGYAR HONFOGLALÓKÉ: nagyfejedelem (ír CEAN fej, fő, fejedelem) és kísérete (táltos, tárnok, tolmács stb.), a harcosok (ír FLATHA lófő) és a bő-nemzetségek ill. nagyállattartók (ír BÓ-AIRIGH).

Orvosaik (druidák, tordák) ismerték az Eurázsiai egyedülálló és csak a „magyar“ (turáni) népeknél használt koponyalékelést, mint gyógyítási módszert.

A kelták zenéje ma is pentatonikus és a magyarra nagyon hasonlít, egyik legszebb tánccuk a COR (fordulni, forogni, pörögni a táncban), amely a DEAS szép, díszes értelmű szavukkal a magyar „CSÁR-DÁS“-t eredményezi. A rómaiak egy „transalpinus“ (alpokontú-

27. Förster, O., Spielvogel, G., Nägele, G.: Auf der Suche nach dem Gold der Kelten, p. 51

28. Cunliffe, B.: Illustrierte Vor- und Frühgeschichte Europas, p. 11. Ugyanő véli, hogy a kelták és a szkíták Európában való megérkezésével beindult „Európa keletiesítése“ (Die Kulturen der alten Welt, 2000). Továbbá, a híres oxfordi egyetem professzora a dákokat is egy kelta-szkíta keverék népnek tekinti (Die Kelten, 2000)

29. Förster, O., Spielvogel, G., Nägele, G.: Auf der Suche nach dem Gold der Kelten, pp. 52-53

li, idegen) nép táncát úgy hívták, hogy CORDAX – a szótár szerint: „díszes, pompás tánc“ (üppiger Tanz)! Vajon milyen nép, kelta vagy szittyia-hun-magyar volt-e az, amelynek tánca annyira megtetszett a rómaiaknak?

Az ír zene „*ein uns fremd anmutender, beinahe orientalisch klingender Klagege-sang*“ (egy reánk idegenen ható, majdnem keletiesen hangzó sirató) – írja Lars Kabel „*Irisch-Gälisch Wort für Wort*“ c. zsebkönyvében. „*Az írek és a moldvai magyarok ze-nei világa nemcsak lelkületben, az azonos hőfokban találkozik, de pentatóniában, a táncok tagozódásában, felépítésében és fajtáiban is megegyezik. A jig³¹, a legrégebbi ír legényesek egyike erősen hasonlít keleti párjához, az összekapaszkodó férfi és nő forgást és megtorpanást váltakoztató lépései mindkét vidéken megtalálhatók.*“ – áll a Magyar Nemzet 1998. november 5. számában: Tiszán innen, Dublin túl (Ír és moldvai csángó népzene a Fonóban) cím alatt.

A máig élő kelta (breton) népviselet, akár a zene gyökereit is, maguk a bretonok a Turánban keresik. A breton népművészet, a breton népviselet, népszokások, „bo-tostán-cok“ vagy lovas felvonulások a magyar párjukhoz közel állnak.

Írország ma Nyugat-Európa legnagyobb lótenyésztője. A felnőttkort elért ifjú, akár csak a breton legény, egy lovat kapott ajándékba, hogy azzal vigye babáját (ír BÁB menyecske, szerető), a nyeregbe ültetve, a templomi menyegzőre (ír MIONN pártá/eskü, óír NAS-adh nász).

Az ősi kelta írás a rovásírás volt. A kelta rovásírás egyik legszebb példánya a spanyolországi Saragosa-vidéki bronz lemezen található. Az írek botokra róttak, amiről már Sebestyén Gyula is beszámolt a „Rovás és Rovásírás“ cikksorozatában, az „Ethnographia“ folyóiratban (1903-1904): „*Írország őslakói között az öregebb írek az imádságaikat nem ún. rózsafüzérről, hanem rovásbotról olvassák le.*“ A skóciai, írországi és észak-angliai óriás-köveken fennmaradt írásjeleket OGHAM-írásnak nevezzük (vö. óír OG bevés, bevág) ~magyarul ÉK-írásnak [>magyar „ÁKOM-bákom“ ormótlan, gyerekes írás]. Ez az írás a kövekbe vésett vagy fába vágott egyenes, vonalszerű ékekből, rovátkákból álló jelrendszer, amit csak a különböző szertartásos eseményekre, ünnepélyekre való megemlékezés céljából használtak³².

Manapság a latinnak nevezett betűsírást használják és kínlódnak vele, akár csak mi is. A „rovás“ fogalmát nem vehettük át semmilyen más néptől, hisz a „rovás“ csak magyarul és írül érthető (magyar ROV-ás Ó ír RIABH csík, sáv, nyom), és a RÓNI igéből származik (vö. ír RIONN bevésni, róni). Eleinte az írás a kezdetben minden nép saját „titka“ volt: írül RÚN titkot jelent. Ezt a „titkot“ vette át a korai germán, és így írását „Runenschrift“ vagyis „titkos írásnak“ nevezte – a rovás német neve „gravieren, stechen, einmeißeln“ (>gót „gameleins“ írás). Ki kinek „kölcsonzött“, mikor és minek?

KEZDET BEN VALA AZ IGE ...

A KELTA NYELV (ÉS MAGYAR PÁRHUZAMAI)

Mai nyelvünk annyira hozzánk nőtt, hogy senkiben sem merül fel az a kérdés, hogy miért is használunk a mindennapi beszédben olyan fogalmakat, mint: SRÁC, CSITRI,

30. Förster, O., Spielvogel, G., Nägele, G.: Auf der Suche nach dem Gold der Kelten, 55 old.

31. Az angol „jig“ kapaszkodó, fogódzó tánc ír neve: PORT (>vö. PORTA-igh merül, márt)

BAKA, GÓBÉ, BALHÉ vagy BAKI. Ebben semmi különös nem volna, ha ez nem keltául is így lenne. A fenti szavak értelme a mai ír nyelvben: SRAC derék, élénk, izgága, csintalan (legény), CAITHRE serdülő (leány), BUACHA fiatal közkaton (BACAIN katonai kiképzés), GOBÁN tréfás, furfangos, „minden lében kanál“, BUALLEY [bahlé] viszály, veszekedés, vita és BACAÍ botlás; nyelvbtlás (BAC akadály, korlát)!

Ezen szavaink, sok más fogalommal egyetemben a múlt század iparosodásával (> ír OBAIR munka) elterjedt zsargon „szüleménye“, amely az ősi szavakat, fogalmakat a fővárosba magával hozó proletáriátus, falusi származású közösségének, nyelve volt. Gondolom, egyik nyelvészünknek sem jutna eszébe azt állítani, hogy valamelyik kubikos Írországból hozta magával, mint „kölcsön“ slanget ...

Létezhet valamilyen kapcsolat – rokon viszony – a kelta és a magyar nyelv között?

Hogy a kérdésre válaszolni tudjunk, vizsgáljuk meg a kelta nyelv(ek) főbb jellemző vonásait³³:

A szó jelentése szempontjából a hangsúlynak nincs meghatározó szerepe. A hangsúly mindig a szavak első szótagára esik, a szó első szótagja a főhangsúlyos. Az egyszerű (nem összetett) szavak általában vagy magas vagy mély hangrendűek, a szótóhoz illesztet toldalék, az indogermán nyelveknél ismeretlen, hangharmóniát követ:

URRA úr >URR-AIM tisztelet, illetve GAOIS [gís] okosság >GAOIS-EACH [gíseh] okos.

Hangrendi okok miatt az ír nyelv alkalmaz olykor toldalék hangokat ragilleszkedésnél: FUIL vér „ FUIL-T-EACH vér-es, ACAOIN- kín „ ACAOIN-T-EACH kín-os.

Az ír nyelv megkülönböztet, írásában, beszédében, rövid és hosszú magánhangzó-kat.

Továbbá, használja beszédében a nagyon lágy mássalhangzókat is (Gy, Ty, Ly, Ny, lágy R [rzs]).

A kelta nyelv kerüli a mássalhangzó-torlódást, még „átvett“ (kölcsön-)szavak esetében is:

vels YSGOL (iskola), YSBATA (kórház > ISPOTÁLY), stb.

Névelő: a keltában csak határozott névelő van és úgy használja mint a magyar:

vels Y [a] és YR [ar]: Y GWR [a gúr]=A FÉR-fi, FÉR-j és YR YFANC [ar ifank]=AZ IFJÚ, IFJONC;

ír A, AN, N° (mannin Y [a], YN [an]): A CUACH (az ölelés) =A CSÓK és AN OS =AZ ŐZ.

Ragok, képzők / szóképzés: a magyarral azonos.

Igeragozás: Az ír nyelvben különvált az alanyi és a tárgyias ragozás. A lenni igének két alakja van: BÍ (létezik) és TÁ (van). Ugyanakkor létezik még egy ragozhatatlan alakja is: BHFUIL (Ómagyar VALA). Az ír nyelv nem ismeri a „to have“ (van neki) igét, hanem ezt a lenni ige tárgyias ragozásával fejezi ki, akárcsak a magyar nyelv (az indogermán nyelvektől eltérően!): TÁ SÉ AGAM van az nekem/ AGAT neked/ AIGE neki stb. / NÍL SÉ AGAM nincs az nekem/ AGAT neked/ AIGE neki stb.

Már ez is elegendő, hogy kimondhassuk: az ír nyelvnek nincs indogermán jellege.

32. *Timaru-Kast Sándor*: Kelta magyarok, magyar kelták, 46 old. (Die Kelten – Europas Volk der Eisenzeit (A Kelták – Európa vaskori népe), p. 17 nyomán)

33. Részletes betekintés a nyelvészetbe > *Timaru-Kast Sándor*: Kelta magyarok, magyar kelták, 96-152 old.

Egyéb nyelvtani egyezések:

A **melléknév egyes számban** marad akkor is, ha a főnév többes számban van (!):

LEAID SRACUIL (legény derék) derék legény, LEAIDEANNA SCRACUÍL derék legények.

A **számnevek után a főnév egyes számban marad**:

(AON) DUINE (egy) személy, DHÁ DUINE két személy, CÉAD DUINE száz, sok személy.

Az ír nyelv egy másik „magyaros” vonása az, hogy amikor páros szervek egyikéről szól, azt a „fél” (LEATH) szavával fejezik ki: LEATHLÁMHACH félkezű, LEATAOBHACH féloldali stb.

Lásd még: LEATHEÁN „fél-madár” a madár párja (» feleség), LEATHFHOCAL „félszó” (jelszó).

Az ír nyelv NEM ISMER MODÁLIS KONSTRUKCIÓKAT, és nem használ – akár a magyar – parancsoló jellegű igéket. Mind az írben, mind a magyarban a KELL (ír CEAL) értelmé „szükségeltetik, igényeltetik”. A parancsoló szavakat csak körülírással tudja kifejezni, noha az indogermán nyelvekben különálló igék.

Kérdőszócska: AN [e'] > AN TÁ T'ARRANAR AN MBORD VAN-E KENYÉR AZ ASZTAL-ON.

A keltának nincs szavuk az „igen”-re: jellemző a kérdésre maga a kérdésben foglaltatott igével való válaszadás, a kérdéssel azonos nyelvtani módban (időben):

AN TÁ TEACHTABHAIRNE ANN (van-e csárda errefelé)? » TÁ (van) / NÍL (nincs),

AN TUIGEANN TÚ GAELGE (tudsz-e írül)? » TUIGIM tudok / NÍ THUIGIM nem tudok.

MONDATTAN. Az ír mondat szerkesztés lényegre törő, mint a magyar, az ige mindig bevezeti a mondanivalót és így a közlés mindig a lényegestől a kevésbé lényeges elem felé halad:

NÍ BAINEANN SÉ DUIT

NEM BÁNT AZ TÉGED

NÍL ORM OBAIR A DHÉANAMH

munkanélküli vagyok

NINCS RÁM MUNKA, AMIT TENNEM

AN TULÁN ÚD THALL az a dűlő

A DŰLŐ OTT TÚL

DEIR SÉ GO BHFUIL DEIFIR AIR mondja, hogy siet

MOND-JA, HOGY VALA SIETSÉG REÁ mondja, hogy „sietnéke” van.

A kelta mondat szerkesztéséről Sir John Morris-Jones a „Pre-Aryan Syntax in Insular Celtic” írásában, azt véli, hogy „*annak ellenére, hogy a szigeti-kelta nyelveket „írjának” könyvelik el, mondat szerkesztésük szempontjából még sem azok*”³⁵.

Nemhiába nevezi az ír saját magát a „Nyugat Magyarjá”-nak!

Természetesen ezek nem „véletlenek”, hanem az ilyen párhuzamokban közös múltunk visszaköszön.

TÖBB MINT 1800 ALAPSZÓT TALÁLTAM A KELTA NYELV(EK)BEN A MAGYARRAL AZONOSNAK VAGY HASONLÓNAK ÉS EZEK KÖZELI ROKONSÁGRA UTALNAK: az óír LEIAN leány-tól a modern ír GARMHAC (fiú)gyermek, unoká-ig vagy az ír SAOLÚ születéstől a vels SÍR

sírhalom-ig³⁶.

A kelta szókincs ősi rétegének java része a magyarra hasonlít. Ezen szavak többsége nem található meg egyetlen másik, „indoeurópai“-nak nevezett nyelvben sem. A magyar és az ír (kelta) nyelv hasonló szógyökökből hasonló ragokkal, képzőkkel al-kotja szavait, a különbséget csak az adja, hogy egy-egy szógyökhöz nem mindig ugyanaz a rag vagy képző társul. Én nem származtatom a magyar nyelvet a keltából, ugyan úgy, ahogyan véleményem szerint a magyar nem származott sem a finnugor, sem a török nyelv(ek)ből. A finnugor eredetelmélet és ebből fakadó „békeszerető népecske“ vándorolgtatása le is, fel is a szittyá pusztákon, akárcsak a török népektől való származtatás és a „harcias“, meg nem alkuvó, világalomra törő fejedelmi osztály vezette seregek elmélete, csak egyszerűen elképzelések, a múlt századok relikviáiból összeállított, ilyen vagy olyan indítatású álomkép.

Mi Magyarok mindig is Szittyák voltunk, a nagy szittyá „faj“ leszármazottai, a „sabar-toi asphaloi“-k. Ez, természetesen, nem jelenti azt, hogy a törökök, vagy akár a finnek nem lennének rokonaink. De ugyan olyan rokonaink a kelták is. Még sem értjük egymás nyelvét, sem a finnel, sem a törökkel, sem a keltával nem tudunk szót váltani. Ez a ragozó nyelvek „átka“ vagy helyesebben „isten ajándéka“, hogy teljesen szabadon fejlődnek. Nincs szükségük nyelvtörvényekre, hogy létrejöhessenek. Ez a szabad emberek szabadon fejlődött beszéde eredményeként megszületett szabad nyelv: a Magasságos Isten ajándéka vagy talán Isten nyelve maga („the language of Heaven“)³⁷.

A JÓANYA/ISTENANYA TÖRZSE: A KELTA MONDAVILÁG ÉS MAGYAR PÁRHUZAMAI

A kelta mondák egy olyan közösség hitének/vallásának eredménye, amely kimondottan „animisztikus“ világgéppel rendelkezett. A kelta tradíció maga egy animisztikus felfogás (vagyis az a hiedelem, hogy minden tárgynak lelke van, illetve a szellemekben való hit). A Másvilág átszövi a halandók birodalmát az élet minden terén: szellemek, lények, tündérek, ősök és istenségek rendszeresen felveszik a kapcsolatot az emberekkel; az elemek ómenje (előjele) meghatározza a növények, állatok és emberek sorsát, – olvashatjuk Caitlín és John Matthews „A kelta bölcsesség nagy ké-zikönyve“ című könyvében. A szerzőpáros hozzáfűzi: alig kételkedhetünk abban, hogy a korai kelta törzsek egy zömében sámánisztikus kultúrával rendelkezett. A ko-rai „hivatásos“ sámánok (FILIDH) helyében idővel egy táltosi kaszt lépett, a druidák (tordák), de az ősi sámáni világgép továbbélt a danosok (AOS DANA költők, regősök > danosok) énekeiben, sőt a családokon belül máig fennmaradt (babonák)³⁸.

A kelta druidák „nem-árja papság“ véli Sir John Rhys. Julius Pokorny bécsi nyelvész a *Revue Celtique*-ben megjelent cikkében (On the Origins of Druidism) a következőket írja: a druidaság olyan vallást képvisel, sok olyan jellemvonással bír, amely az indoeurópai hitvilágnak lényegileg idegen³⁹. A kelta vallás „heroikus“: a hősök istenek, az istenek hősök⁴⁰. A kelták istenségeiket nem teremtiknek, hanem őseiknek tekintették, vagyis egy

34. ARAIS értelme „VISSZA“, pontosabban: AIS =HÁT, vm-nek VISSZÁ-ja; AR =RÁ-, -RA/-RE, -ON

35. Ellis, P.B.: Die Druiden (A druidák), 46 old.

36. Bővebben a szókincsről > *Timaru-Kast Sándor*: Kelta magyarok, magyar kelták, 153-259 old.

fajta természetfeletti hősöknek⁴¹. A mai kutatások fényében a kelták is egyisten hitűek voltak, akárcsak mi magyarok⁴², azaz, ahogy az alexandriai Origenes (Kr.u. 185-254), az ottani keresztény iskola vezetője vallotta: a kelta druidák egy Istenhez imádkoztak, még Jézus eljövetele előtt, így a kelták már régen rátermettek a kereszténységre a druidák tanítása alapján, akik az Egyisten hitét hirdették⁴³.

A druidák képviselte eszme, ÉISCE a bölcsesség, a tudás, a jóslás és a verselés legmagasabb foka értelmében egy „három-világ“ alkotja a hitbeli világegyetemet: a Felső Világ, ahol a „felső“ Isten (DONN) és kísérete (Nap, Hold, Csillagok) lakik, a középső világ, a látható, a halandók világa és egy Alsó Világ, az ősök világa, amit egy „alsó“ isten védelmez. A három világot egy Életfa köti össze, pontosabban, ennek tengelyét alkotja, amelyen a druida (ír DIAIL táltos) képes a halandók világából fel- és alászállni a felső, isteni világba, illetve az alsó, az ősök birodalmába. A kelta druida (torda) révülésekor (RÁMHAILLE - ejtsd: rávallye) mindig egy magas fának (Életfa pótlója) dölt. A fát egy men-hir („állókő-óriás“) is helyettesíthette. Az égigérő Életfa (BÍLE) tetején lakott a Jóisten (DAGDA)⁴⁴. Dagda, a Jóisten (DAGH-DHA „dicső-anya“), akitől minden ír származott és így az összes ír Atyja, ősbibb istenek gyermeke volt: anyja DANU az Anyaisten, a Földanya, apja meg BÁL (BÉL), a halottak orszá-gának fejedelme. DANU (DEA-ANU [janu] szószerint: JÓ-ANYA) az ANU Ósanya (aki Cormac Glosszáriumában Mater Deorum Hibernensium Írország isteneinek Anyja⁴⁵) egyik másik neve.

Visszatérve a révüléshez, érdekes, hogy a „transz állapotban történő utazás“ szava egy a „révész“ (RÁMHAI, ejtsd: ráví) kifejező szó továbbképzése. Tehát a révülésben a táltos druida (torda) „átevezett“ a másik világba: RÁMHAI révész » RÁMHAI-IGH evezni » RÁMHAIL-LE révülés.

Az Életfa a táltos („csillogó“) eszű TALIESIN brit-kelta regős mondása szerint egy: „Világtengely ami a Menmyet (NEAMH) a Földdel (FÓD vagy FÓDLA) ösz-szeköti.“ Az Életfa mindig a Világközepén áll. A Világközepe felett lakik Isten. A Világközepét átszelő Világtengely pontosan Istenhez vezet. Az Életfát helyettesíteni hivatott, a druida által kiválasztott (hatalmas) fa működéséből adódóan maga a Világtengely. A Világközepe mindig egybeesik a táltos szellemi központjával – ez a „bűvöskör“ közepe –, ahol a közép maga a táltos, hátával nekidőlvé az Életfának. Ebben a helyzetben a druida, aki lehetett férfi vagy nő egyaránt – akár a magyar táltosok –, egybefonódott (lényegült) az Életfával. Így elkezdődhetett a révülés. Egy fennmaradt középkori költő sorai hüen ábrázolják a révülés állapotát:

*Tarka lazacok ugrálnak ki a fehér tenger öléből, amire te tekintesz:
igen, borjak ezek, barna bárányok. Szelidek, nem gyilkolják meg ezek egymást.
Habár csak egy csikós mutatja magát Mell virágzó mezején,
sok táltos paripa vágat végig azon, csak te ezeket nem láthatod.*

37. Jones, W. J.: Welsh with Ease, 1 old.

38. Caitlín und John Mattheus: Das große Handbuch der keltischen Weisheit, 10 old.

39. Tímaru-Kast Sándor: Kelta magyarok, magyar kelták, p. 36 (Ellis, P.B.: Die Druiden, 48 old. nyomán)

40. u.o.

41. u.o.

42. u.o.

43. u.o.

– saját fordításban.⁴⁶

Mint már említettem a kelta Felső Világban, az égben (UCHEL felső, ák) lakik Isten (vö. AOIS ejtsd: ÍS ős, idős, koros + DUINE ejtsd: DINY ember, személy) akit egy általános szóval DONN-nak (vö. székely TEN) neveztek. Őt az egyik legrégebb brit-kelta mondában TEEGER-NONOS Nagyságos Király⁴⁷, talán TE(N)GRI(?) névvel illetik. A név etimológiája feltehetően: TE(N) vagy TI(N) ~DUINE személy + GER nagy, hatalmas, gar + NON- ~NEAMH Menny („Mennyei hatalmas személy“).

A kelta Alsó Világ az ősök világa volt. Ott az Életfa alsó ágain azaz alsó tetején (a mesékben a Fa tövénél) ült az ősök világának királya, őre, egy bölcs és titokzatos alak, akit mindig török- vagy buda-ülésben ábrázoltak, fején szarvasagancsral. Ő a Zöldember (a Green Man)⁴⁸, akit egy farka piros fülhegyű fehér kutya kísér és néha még az emberek világába is be-betör. Ő a vándorok védelmezője és az ősök tudásának őre. Ő engedélyezi az ősök tudásához való hozzájutást. Ő a Világ, talán, leg-ősibb lény. Magas életkora folytán senki sem tudja megmondani, hogy honnan jött és mikor született. A kelta időkben ő Szarvas-Isten képében jelenik meg. Őt egyesek „Cernunnos“ névvel illetnek, habár ez a név nem több mint tudós feltevés (kitaláció) ami egy részben átírt feliraton alapszik⁴⁹. A Szarvas-isten köbe vésett ábrája a római Galliából maradt ránk és ma Párisban a Musée de Clunyban őrzik. A felirat így hangzik, hogy: ERNUNNOS. Ezt másították meg derék tudósok Cernunnosra (mert nekik a szarvak láttán hiányzott a kezdő „k“-betű). Így is lehet történelmet írni... Erre aztán, még derekasabb nyelvészek nekiugrottak etimológizálni és kieszték, hogy: „Cer“ valószínűleg az indoeurópai „ker“ nőni gyöknek a megfelelője; ő [Cernunnos] az az isten, aki növekedési erővel lehet kapcsolatban, amik a fején szarvakként nyilvánulnak meg⁵⁰. Nem volt elég egy csalás (a név elé egy „C“ betű biggyesztése), indogermanista nyelvészeink még egy egész (dajka)mesét is kitaláltak hozzá. Ez az a tárgyilagos és tudományos történelemírás amit finnugraszaink oly annyira csodálnak és vakon követnek... A gall ERNUNNOS azonos a breton AROÚN“ és vels ARAWN-nal, a Másvilág királyával aki az újjászületés üstjét őrzi, illetve az ír ÚR-DUINE „Zöld-Ember“ nevű lényel. Az ír ÚRDUINE neve hallatán, bizony nem tévedünk, ha eszünkbe jut URDUN-g („ismeretlen eredetű“) szavunk. A kelta Alsó Világ központjában volt a tudáskútja (SEGAIS kútja „ vels OES, ír AOIS ős + GAOIS okosság), amit Ernunos, a Zöldember védelmezett. Az Alsó Világban ered tehát az ősök tudásának forrása, azoké az ősöké, akik a kelta nép bölcsőjénél álltak⁵¹. Habár az ősök tudása mérhetetlen, mégis egy dióhéjbe belefér, – állítja az ír hagyomány. A Zöldember mögött mindig ott van a hatalmas Földanya (ANU) alakja, egy hatalmas és hatalmatadó, élő kőből vésett lény. A kútból ered a hét Életfolyó. Ezek az Alsó Világban folynak és szivárványként folytatódnak a csillagos égbe. A szivárvány-folyókban helyezkednek el a totem-állatok, a levegő és a víz szellemei.

ISMERKEDJÜNK MEG A TOVÁBBIÁKBAN EZEKEL A Kelta TOTEM-ÁLLATOKKAL:

AG vagy SAILETHEACH szarvas (ír SAIL ág » SAIL-ET-EACH „ágas“). Fionn

44. Dagda egyik másik neve Ruadh Rofessa, azaz „Rőt Ravasz“ (Matthews, Caitlín: Kelta hagyományok, 38 old.)

45. *Mac Cana, P.*: Kelta mitológia, 86 old.

46. u.o. 72-76 old.

47. u.o. 126 old.

fehér, fényes nevű hősnek volt egy másvilágbeli felesége, akit úgy hívtak, hogy SABHA (⇐ SÁBHszab, vág » SÁIBLE szablya). Ő mindig szarvas képében jelent meg férje előtt. A kelta nyelvekben a szarvasnak tíznél is több neve van, ugyanakkor mindig az Anyaisten (Ősanya) kísérője és „vezérállat“, a Túlvilágba vezető úton is, valamint az egyik „honfoglalást“ is ő irányítja. A terjedelmes és gondosan végzett tanulmányában, amit a dél-angliai Aveburyben és Silburyben található kőkori emlékművekről folytatott, sikerült Dames angol történésznek bebizonyítani, hogy ugyan úgy, ahogy két ezer évvel korábban a sumérok, Dél-Anglia lakosai is Kr.e. 2000 körül a szarvasban az Istenanyát látták⁵² – akárcsak mi magyarok is! A Silbury Hill az európai újkőkor egyik legmagasabb emberi alkotása, az Anyaistennek szentelt óriáskurgán, amely közepéből szarvasagancs került elő. Abbots Bromley faluban, Staffordshire grófságban, ma is él ez a szarvas-mítosz. Szeptember 4-én turisták ezreit vonza a „szarvasok tánca“, amit legények járnak szarvasagancscsal a fejükön. Ez a tánc a „Nagy Anyához“ fohászzkodás, tulajdonképpen termékenységi tánc és egyben az ő-sökre való megemlékezés.

Zürich óvárosban egy olyan kelta arany tálát ástak ki, amin a Szarvast Nap, Csillag és Hold vesz körül. A szarvasábrázolásokat követhetjük Angliától Magyarorszáig övcsattokon, vázákön, fazekas-műveken. Nincs kizárva, – mondja „A kelta mi-tológiai lexikon“ –, hogy a magyarországi késő-kelta „merev“ szarvasábrázolás a magyar népművészet közismert szarvasmotívumának előfutára volt⁵³.

LÓTH [lólh] vagy EACH [ax] ló, asza. A kelta mondákban a „fehér ló“ ismeri az utat a Másvilágba és „egy megbízható kalauz“. A kelták fehér lovat áldoztak a Jóistennek. Az áldozati ló bőrét lenyúzták és egy magas karóra felhúzták, ezzel jelképezve az Istenhez való felszálást.

SEABHAC sólyom (szószerint: „sívítő, sivalgó“). A magasan szálló sólyom Isten jelképe. Sólyom díszítette a kelta vezérek sisakját is (> csomaközi kelta sisak), mert ő a Hadúr képe, aki a harcban megsegít. A sólyom (Isten maga) meséli el Fintan druidának a világ történetét, a kezdet kezdetétől.

IOLAR [ejtsd: ílér] sas (ülü). Ismeretes Artúr király beszélgetése a sassal, aki tulajdonképpen unokaöccse, Ewilod és aki mesél neki a Túlvilágról. Egy másik mondában a Cilgwry-i sas ismeri az utat Mabon (Fiú-)Istenhez. Maelduin utazásaiban pedig, megismerkedünk egy sassal, amely megfürödve egy tó vizében megfiatalodik.

MACHA emse. Az anyadisznót a 10. században íródott Cormac Glosszáriuma Ceridwen, a harc istenasszonyával (Hadúrnő) hozza kapcsolatba. Írország Honfoglalásának Könyve szerint ő a negyedik ANU, és Nemed felesége. Halála előtt ikreket szült. Emain Macha nevű kurgánban van eltemetve. Az Armagh-i protestáns templomban őriznek egy sugarakkal körbevett Napisten mellett egy nehezen keltezhető erős, nagykeblű női alakot, harcosnak öltözve, kimondottan ló fülekkel ábrázolva. A helybeliek örökidőktől Macha/Emsé-nek nevezik. MACHA ~EM(E)SE a nagy Istenanya egyik megjelenése: a szakrális királyság, a harc és a termékenység hármassága⁵⁴.

DRUID-DUBH fekete-rigó, RIGANTONA istennő madarának is nevezik. Dalával az

48. *Matthews, J.*: Keltischer Schamanismus, 127 old.

49. u.o. 128 old.

50. *Sylvia und Paul F. Botheroyd*: Lexikon der keltischen Mythologie, 70 old.

51. *Matthews, J.*: Keltischer Schamanismus, 63 old.

52. *Sylvia und Paul F. Botheroyd*: Lexikon der keltischen Mythologie, 204 old.

embereket elaltatja, elringatja, elbódítja. Ő énekelt Gwales szigetén is, ahol Bran (lásd lejjebb) másik hét társával 72 évet töltött révülésben; ez idő alatt nem öregedtek és nem is szereztek tudomást az idő múlásáról. Így képes a feketeregő mély titkokat a Másvilágból hallgatóinak átadni, a Túlvilágból üzenetet hozni, mikor is alkonyatkor rázendít varázsnekére.

CARÓG (ír) és BRAN (vels) varjú (breton FRAO) szerencsétlenséget hozó jós-madár. A kelta „istenek“ egyik legnagyobb hőse Bran volt, a brit-kelták szakrális királya, aki hősi halált halt, mivel az egyik csata előtt feláldozta saját magát a hadjárat sikeréért. Arra kérte katonáit, hogy vágják le a fejét és temessék el London (Luan-Dún Lugh isten Tanyája) elé, a White Hill nevű kurgánba (ma ezen helyen áll a londoni Tower), hogy így örködjön London felett, örökre megvédje bármilyen külső tá-madástól. Ma is olyan monda járja, hogy ha egyszer a varjak (Bran) elhagyják a Towert, akkor összeomlik az angol birodalom. Bran kürtje a brit-kelták egyik leg-szentebb ereklyéje.

CÚ (ír) kutya és ABACH (vels) eb. A CRUA-CHÚ vörös-kutya (vö. CRÓ vér » CRUA vörös) a Másvilág őre. A kelta hős, CUCHULAINN nevében is a „kutya“ szerepel. A mesében a még gyermek Setanta megöli(?) Culann nevű kovács (táltos!) házörző kutyáját. A gyilkosság egy elég furcsa válfajával állunk szemben, mert Setanta úgy „végez“ a kutyával, hogy labdáját belerugja a kutya kitátott szájába. Ekkor ellenben átveszi a kutya szerepét és nevét is megváltoztatja, férfineve Cú-Culainn lesz, azaz Culann-Kutyája. Itt nyilván a gyerek Setanta „egyesül“ a Kutyával (a törzsi to-tem-állattal), hogy férfiúvá válhassék és a kutyának az ereje megvédje és megsegítse őt („beavatás”). Ellenben a középkori szerzetes, aki a mondát lejegyezte (vagy átírta) már nem értette a monda lényegét. Az iombas forosna (> ír ÍOMAS [ímasz] sugallat) nevű jóslási szertartás eszköze éppen a kutyakoponya.

Ugyancsak egy ősi kelta motívum képezi Szent-Kolumbán mondájának lényegét. Itt a szent életű térítő egy templomot kezd építeni Jona szigetén. De minden amit nappal felépítettek, éjjel összeomlott. Egy napon Szent Kolumbán egy „biast“-ot észlel a parton, amely kijöve a partra, megrázza pikkelyeit, amitől egész Jona szigete megremeg. A „biast“ bevallja hogy ő okozza az épülő templom falainak összeomlását, de ugyanakkor megtanítja Kolumbánt, hogy mit kell ellene tennie. Az ellenszert ismerték a kínai Nagyfaltól a magas Dévvaváráig, a szittyá világ teljes szélében-hosszában: meg kell kérdezze az építőmunkásokat, ki hajlandó magát élve befalaztatni⁵⁵.

A magyar-kelta mondavilág párhuzamai, közös motívumai az Atilla-Artúr-legendakörben is példamutatón jelentkeznek (» Isten kardja). Ezzel itt most nem fogok külön foglalkozni. Mint érdekességet megemlítem, hogy az Artúr király halálát meg-örökítő angol festő, E. Burne-Jones a ravatalon fekvő kelta Artúr mellé a földre a ma-gyar Szent Koronát festette (az Artúr tulajdonát képező szent ereklye, a Grál, he-lyett). A kép címe: „The Last Sleep of Arthur in Avalon“ (Artúr elszenderülése Avalonban)⁵⁶. Atilla és Artúr kortársak voltak.

A kelta mondkör egyik külön fejezete az ún. Honfoglalás témája. Az ír mondák több keletéről jövő honfoglalásról beszélnek. A Honfoglalás fogalma Európában csak a magyaroknál és az íreknél él, a honalapítás a magyar meg az ír krónikákban egy „Honfoglalás“

53. *Sylvia und Paul F. Botheroyd*: Lexikon der keltischen Mythologie, 206 old.

54. *Sylvia und Paul F. Botheroyd*: Lexikon der keltischen Mythologie, 225-226 old.

(Gabála). A Honfoglalás(ok)ról három ír monda emlékszik meg: az egyikben Míl-népének honfoglalásáról kapunk hírt, a másikban Tuan történetével ismerkedünk meg, a harmadikban Fintan elmeséli Írország valódi történetét.

A MILÉK HONFOGLALÁSA. Miléknek nevezik a történészek MÍL vezér népét, az utol-só Honfoglalás (Gabála megkapás, megkaparintás) végrehajtóit. Míl 36 hajóval in-dult Ibériából, hogy „megkaparintsa“ Írországot. A Honfoglalás Könyve szerint Míl hét (később nyolc) „fiúnak“ az apja, azaz Míl népe hét törzs szövetsége és ő e törzs-szövetségnek a vezére. Megválasztásakor – kelta szokás szerint – pajzsra emelték. Milnek valójában két fia volt: Éber és Éremón. A krónikakutatók szerint nevük ugyan-olyan alliteráció módszerrel képzett (ugyanannak a hangnak egymást követő szavak elején, esetleg belsejében való ismétlődése, összecsengése) mint a világ más táján is fellelhető „honfoglalások“ meséjében szereplő testvérpár neve (vö. Hunor-Magor). Míl maga a Honfoglalást nem érthette meg, mert még mielőtt lába érinthette volna Írország földjét, meghalt. Így a Honfoglalás valós végrehajtói a Míl-fiúk. HONFOGLALÁS KÖRÜLI HARCOKRÓL A KRÓNKA NEM TUDÓSÍT. A Tuatha Dé Dannan (Danu Isten-anyja törzse) varázssal (druidák) próbált ellenállni és sikeresen meggátolta milék partraszállását. Így a támadók cselhez folyamodtak, és pedig visszahúzódotást színleltek a kilencedik hullám mögé, ahová már nem hatott a Tuatha Dé Dannan druidáinak varázsigéje, azonban váratlanul és egyszerre két helyen, északon és délen part-raszálltak és a Tailtiu-i csatában Istenanya-népe alulmaradt. Ezt követően Tuatha Dé Dannan-ék „viz-szahúzódnak a sídhekbe“ (sírhalomkba). Éber és Éremón testvérpár testvériesen kettéoszsa Írországot, egy déli és egy északi félre⁵⁷. Nincs testvérgyilkosság.

TUAN MAC CARILL (VAGY CAIRELL) MAC MUREDACH TÖRTÉNETE. A főhős TUAN, Partholón egyik unokaöccse, elmeséli történetét Szent-Finniannak (Kr.u. 579 körül élt). A monda szerint Tuan Írország legidősebb embere, mivel ő átélte különböző állatok képében mind az öt honfoglalást. Mindig, mikor új „nép“ jelent meg az ír szigeten, Tuan újabb állat képét vette magára. Az átváltozás előtt Tuan mindig visszahúzódot házába a Cuige Ulaidh (Öled vezér) vidékére. A monda ismerteti PAR-THOLÓN honfoglalását, aki valahonnan a „görögök földjéről“ indult népével. Őt követi NEMED – a „szent, nemes“⁵⁸ – Magóg utóda, aki kijöve népével Szkítiából, másfél évet bolyongott a Káspi-tóban, majd letelepszik a „Malus meotis“-ban; itt népe megsokasodva, elindul Írország meghódítására. Nemed megérkezésekor Tuan álmában észlelte, hogy szarvassá változik. Szarvas képében várta Nemed népének megérkezését (mert Nemed-népe a „Szarvas népe“). A partraszállás után, ezek a keletről jövő bátor harcosok – Tuan versbe foglalt szavai szerint: Ezek a keletről jött férfiak, kopjákkal, melyek célt sohasem tévednek⁵⁹ – vadászatra indulnak, de mikor Nemed „fiai“ a Szarvast (Tuan-t) üldözőbe vennék, neki hatalmas agancsai nőnek, és szíve is megfiatalodik. Így Nemed fiai nem ejthetik el a Csodaszarvast, ez ellenben elvezeti őket letelepedésük (honfoglalásuk) helyére. Nemed hirtelen halála után, a fomor-riak vérengzései elől, népe elmenekül. A menekültek utódai mint Fir Bolg és majd mint Tautha Dé Dannan nevű „népek“ Nemed fiai utódainak vezérlésével visz-szatérnek visszazerezni nemedi jussukat. Nemed felesége Macha az Em(e)se volt, akit férje halála után, áldott állapotba ellenére is, az ellenség arra kényszerít, hogy egy lóversenyen résztvegyen,

55. *Caitlín und John Mattheus*: Das große Handbuch der keltischen Weisheit, 85-86 old.

56. *Tábori László*: Gilgamestől Jézusig, 136 old.

amibe belehal. Halála előtt még életet ad két fiúnak. Macha (Emese) öléből született két fiu (Hunor és Magor), a két nemed-utódnépek lesz fejedelme. Az elmenekültek, megso-kasodva és felerősödvé, mint a harcias Fir Bolg (Hu-nor-ág) és mint a táltosi Tuatha Dé Dannan (Magor-ág) visszatér és fegyverrel visz-szaszerzi örökségét (Honvisszafoglalás). A Fir Bolg neve egyes tudósok szerint a zsákszerű nadrág viseletükből származik (>ír FIR férfi, BOLG hólyag). Mások ellenben azt vallják, amit a 17. században fogalmazott meg O'Flaherty, hogy a Fir Bolg neve a Kr.e. 100 körül Belgiumból áttelepült keltákkal állhat kapcsolatban⁶⁰. Belgium neve nyilván a kelta Fir Bolg törzs nevéből származik. Delgas öt fia, a Fir Bolg nép fejedelmei, az ír szigetet elosztják egymásközt (az ötös felosztás máig fennmaradt) és bevezetik a királyságot mint új államfórmát (vö. CEANN fejedelem = KÁN).

A negyedik honfoglalási hullámmal a Tuathe Dé Dannan népe érkezett meg, a Danu/Anu Anyaisten népe. Bejövételükkor Tuan a sólyom képét ölti magára, mivel a Tuatha Dé Dannan a „Sólyom“ (Isten) népe. Jóanya-Törzse átveszi a szigeten a hatalmat a Fir Bolg népe kezéből és bevezeti a „táltos-királyságot“. A nép által megválasztott táltoskirály csak akkor foglalhatta el trónját, ha testileg és szellemileg is megfelelt szerep-körének. Különböző (királyválasztási-)próbat is ki kellett állnia⁶¹. A Tuatha Dé Dannan népe a druidizmus (táltosság) megalkotója. A druidák (tordák) négy igen fontos ereklyé-vel rendelkeztek, ezek: Fál kőve, Lugh téveszthetetlen kopjája, Nuadu félelmetes kardja és Daghdha örökké teli üstje. Jóanya/Anyaisten népe adta a kelta mondavilág összes „modern“ istenségét: Dagda a Jóisten, Goibniu a Kovács, Ogma az Égisten, Lug a Legényisten, Birgit a Pirkadatistennő, Macha az Emse, Morrigan a gyógyforrások (borvi-zek) istennője, a gall Borvo isten megfelelője, stb. Az ötödik honfoglalás a már ismert Míl népének honfoglalása. Ezt a korszakot Tuan egy pisztráng (pér) vagy lazac képében éli meg (BREGAIN törzse). Tuan ismét emberré vált, amikor Szent Patrik (Naomh=Nemes Padraig) a hitet behozta Írországba.

FINTAN TÖRTÉNETE. A harmadik monda, amely megemlíti az ír honfoglalásokat Fintan meséjéhez fűződik. A fejezet címe: „Tara háza felosztásának története“. Ezt a Lencan-i Sárga Könyvbe (The Yellow Book of Lencan) jegyezték föl. Ui Neill-ék egy-szer gyűlést (szert) tartottak Magh Bregh („Pusztamező“-nél. Itt az egybegyűltek megegyeztek Írország igazságos felosztásában. A krónikás a következőképpen írja le Írország azon bizo-nyos „Pusztaszeren“ történő felosztását: minden egyes vezérnek kijelölték birtokát (BRIOD) és minden egyes tartománynak kijelöltek egy hegyláncot (BARR bérc) és egy dűlöt (TULAN), egy nagyobb folyót és egy hágót, egy mezőt (MAGH) és egy legelőt (FÉARACH fűves) és egy partot (PORT). Meghatározták TARA (királyi szék) helyét. ÚISNECH (büszke) dombja lett Írország szent helye, a druidák központja, ahol minden vidék számára kijelöltek egy-egy FORRACH-t (FORRÁS-t)⁶². Mindegyik vidék csúcsa Úisnech irányába mutatott, ahol ötfelé szeltek minden követ is.

Fintan hét honfoglalást említ és egy eredettörténetet is elmesél: Nimród tornyá-nak megépítése és a nyelvek összezavarása után a Fáraó meghívására Egyiptomba mentünk. Fintan meséjében, kijöve Egyiptomból, a kelták északra (vissza-)vándoroltak a

57. *Caitlín und John Matthews*: Das große Handbuch der keltischen Weisheit, 17-26 old. nyomán

58. *Sylvia und Paul F. Botheroyd*: Lexikon der keltischen Mythologie, 318 old.

59. *Caitlín und John Matthews*: Das große Handbuch der keltischen Weisheit, 57 old.

60. *Sylvia und Paul F. Botheroyd*: Lexikon der keltischen Mythologie, 160 old.

Kaukázusba, majd áthajózva „*az ottani Káspinak nevezett tengeren Szkitiába és Indiába jutottak*“, később a „*Malus maeotis*“-ba költöznek.

A kelták mondabeli története szerint: a kelta „őshazát“ feltehetően a Kaukázus déli előterében kell keresni. Még az Egyiptomba való költözés előtt egy (ős)kelta törzs levált és Cessair (asszony/férfi) vezér vezetésével elhagyta a Kaukázust és letelepedett az ír szigeten. Kérdés, hogy a latin Hibernia a „spanyol“ Ibéria nevéből származik-e, vagy esetleg egy másik, a kaukázusi Ibéria a valódi névadó?

A Honfoglalás Könyve szerint az első (vagy a második) honfoglalók, azaz Partholón népe, az özönvíz után 312 évvel érkezett. Valószínűleg egy Írországot sújtó hatalmas áradásról lehet szó (amiben elpusztult Cessair népe). Partholón népe addig élt az ír szigeten míg 24 párról 5000 emberre szaporodott (kb. 800 évig). Partholón Kr.e. 1250 körül érkezhettek Írországba. Ezek szerint Kr.e. 1500 körül hatalmas árvíz (özönvíz) sújtotta az ír szigetet, ami Cessair telepeseit elpusztította. Ilyen természeti csapásról nincsen tudomásunk, de éghajlati változásokról igen. Cessair népe, tehát valamikor Kr.e. 2000 és 1500 között egy ismeretlen keleti tartományból érkezve telepedett meg az ír szigeten. Britanniában ugyanekkor épült fel Stonehenge. Cessair népének pusztulása után, az addig ismeretlen „fomoriak“ uralták a vidéket. Partholón emberei a „görögög földjéről“ tehát Kr.e. 1250 körül érkezhettek Írországba. Bizonyára legyőzték a fomoriakat és birtokba vették a Szigetet. Ekkor, a Kr.e. második évezred második felében, „mykenei“ befolyás alá került Magyarország és Írország egyidőben, holott Európa más tájain ez a befolyásolás nem észlelhető⁶³. Feltehetően ők lehetnek a krónikákban Európa-szerte emlegetett trójai háború menekültjei. A menekültek másik, nagyobbik része Pannoniában keresett menedéket (Képes krónika)⁶⁴. Itt a Kárpát- vagy Duna-medencében alakult ki DANU Anyaisten(nő) azon kultusza, ami majd később Írországból is megjelent. Danuról neveztek el a Dunát, a druidák „szent“ folyóját. Partholón népének pusztulása után, Kr.e. 500 körül újabb honfoglalók érkeztek Nemed vezetésével valahonnan a Kaukázus vidékéről, vagy a Káspi-tó keleti partjáról (kimmerek? vö. Wales vels neve: Cymru). Az ír krónikák szerint Partholón és Nemed Magog fiai voltak. Nemed erős országot épített, de „birodalma“ rövid életű volt, hisz hirtelen halálával szét is hullt. A mézárások elől Nemed népe elmenekült, de majd mint Fir Bolg, illetve Tuatha Dé Dannan (aki DANU Ósanyát „nem tudta magával vinni“ és ott kellett hagynia az Annún- vagy Bannúnban, az Anyahonban, vagy másik nevén az „Asszony országában“ – azaz Pannóniában, a Boldogasszony országában⁶⁵) visszatért. A Honvisszafoglalás legkésőbbben 150-200 évvel (4-5 generációval) Nemed halála után történhetett és nem később, mivel mindkét „nép“ (a „Bőgagyások“ és az „Isten törzse“) még elevenen élő Nemed-utód tudattal érkeztek Írországba és visszakövetelték, illetve fegyverrel visszafoglalták atyai birtokukat. Írországból a Fir Bolg és a Tuatha Dé Dannan nemedi leszármazottak hon(vissza)foglalását a történészek Kr.e. 100 körülre teszik és a Fir Bolg-ot Belgiumból érkező telepéseknek tekintik. A Tuatha Dé Dannan származási helyéről nem tudnak semmit. Előfordulhat, hogy Danu/Anu Istenanya népe éppen hazánk területéről indult útjára, fájdalmasan hátrahagyva az Ósanyát (lásd fejjebb). Danu nevét ellenben továbbéltették DON-nak keresztelt folyóikban (Írországból, Skóciában, Angliában, de még Galliában is). Ők voltak a „druidák (tordák)

61. *Timaru-Kast Sándor*: Kelta magyarok, magyar kelták, 88 old.

62. *Caitlín und John Mattheus*: Das große Handbuch der keltischen Weisheit, 71 old.

népe“ és a „griffes-indás“ művé-szet megalkotói. Ők, a bölcsek, akik olyan hatalmas tudással rendelkeztek, hogy „*ta-lán egyenesen az Égből jöttek*“ az ír szigetre, akik a Duna partján keresték és elérték a tudás, a bölcsesség, a jóslás és a költészet legmagasabb fokát, az ÉICSE-t (azaz az ÉSZ-t). Ez a honfoglaló hullám lehet az, amely az ír nyelv fejlődését is nagy mértékben meghatározta. A magyar nyelvvel kapcsolatban ugyanez elképzelhető a „griffes-indás“ telepésekről is, akik Magyarországon mindennek nevet adtak és meghatározták a Kárpát-medence, az Árpád vezette „magyarnak“ nevezett Honfoglalás előtti időkből származó, földrajzi (hegy- és vízrajzi), valamint helységnevek zömében magyar jellegét. Hasonló kép tárul elénk a Tuatha Dé Dannan, Jóanya-népe, letelepedése után Írországban. Ők megalkották a sámánisztikus alapokon álló druidizmust és az ír griffes-indás művészetet, a mai ír népművészet alapját.

Míl fiai ebbe a már létező ír jellegbe egyszerűen csak beleolvadtak. Álmos fiai a Kárpát-medencében a már létező magyar közegbe olvadtak, hisz a magyar nyelv már előttük itt volt, a szkíta/szaka-hun eredetű székelyek révén is.

Ez volt tehát, az ír és a magyar, ősi szájhagyományok alapján, a krónikákban lejegyzett események, adatok összevetése és fellelhető párhuzamai felvázolásának kí-sérlete. SENKI SE LEPÓDJÖN MEG, HA AZ AZ ÉRZÉSE, MINTHA MINDEZ ISMERŐSNEK TÚNNE, HOGY MINTHA A MAGYAR MONDAVILÁG MESÉIT, VAGY A MAGYAR HONFOGLALÁS TÖRTÉNETÉT OLVASNÁ, HISZ MINDKETTEN, KELTÁK ÉS MAGYAROK, UGYANAZON KÖZÖS TURÁNI (SZKÍTA) SZELLEMI HAGYATÉK ÖRÖKÖSEI VAGYUNK.

Ha most befejezésül a magyar-ír lelki azonosságot akarjuk megvizsgálni, talán elég lenne idézni Margaret Mac Curtain ír történésznőt, aki így fogalmaz: agresszív-imperialista országoknak van egy „Apaország“-uk (pátriájuk), míg, az évszázadokig idegen uralmat megszenvedő országoknak, mint amilyen Írország is, egy Anyaországuk van⁶⁶.

IRODALOM

- Cunliffe, B.*: Illustrierte Vor- und Frühgeschichte Europas. Frankfurt, 1996
Förster, O., Spielvogel, G., Nägele, G.: Auf der Suche nach dem Gold der Kelten. München, 2002
Garam Éva, Kiss Atilla: Népvándorlás kori aranykincsek a Magyar Nemzeti Múzeumban. 1992
Matthews, Caitlín: Kelta hagyományok. Budapest, 2000
Matthews, Caitlín und John: Das große Handbuch der keltischen Weisheit. München, 1999
Matthews, John: Keltischer Schamanismus. München, 1998
Timaru-Kast Sándor: Kelta magyarok, magyar kelták. Budapest, 1999

EGYÉB FORRÁSMUNKÁK

„*An Gúm*“: Foclóir Póca English-Irish o Irish-English Dictinary. Dublin, 1993

63. *Timaru-Kast Sándor*: Kelta magyarok, magyar kelták, p. 28. (Kinder / Hilgemann: Atlas zur Weltgeschichte)

64. *Timaru-Kast Sándor*: Kelta magyarok, magyar kelták, p. 22, 30

65. *Timaru-Kast Sándor*: Kelta magyarok, magyar kelták, p. 31

-
- Berenik Anna*: A félremagyarázott Anonymus, I. Magurától Lebediáig. 1993
Botheroyd, Sylvia und Paul F.: Lexikon der keltischen Mythologie. München, 1999
Csomor Lajos: Őfelsége, a Magyar Szent Korona. Székesfehérvár, 1996
Ellis, P. B.: Die Druiden. München, 1996
George / Brown / Anker: Die Kelten – Europas Volk der Eisenzeit. Time Life, 1995
Goodwin, Edmund: First Lesson in Manx. Douglas, Isle of Man, 1987
Jones, W. J.: Welsh with Easy. Denbigh, Wales/UK
Kinder, H., Hilgemann, W.: Atlas zur Weltgeschichte. Köln, 1987
Kluge, F.: Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. Berlin, 1999
Mac Cana, P.: Kelta mitológia. Budapest, 1993
Makkay János: Indul a magyar Atilla földjére. Budapest, 1996
Pokorny, J.: Altirische Gramatik. Berlin, 1969
Tábori László: Gilgamestől Jézusig. Budapest, 1999
Tschirner, Susanne: Irland. Köln, 2000

66. „Aggressiv-imperialistische Länder, so sagt die irische Historikerin Margaret Mac Curtain, haben ein Vaterland, jahrhundertlang von fremden Herren besetzte Länder wie Irland dagegen ein Mutterland.“ (Susanne Tschirner: Irland, 20 old.)

Cey-Bert Róbert Gyula
(Bangkok)

A MAGYAR ŐSVALLÁS

BEVEZETÉS

A LOVASMŰVELTSÉG VALLÁSA, HUNOK ÉS MAGYAROK

A magyarság, amikor megjelent őstörténetének színpadán, egyértelműen a lovasműveltségű népek nagy családjához tartozott. A lovasműveltség vallása három meghatározó értékre épült, amely a magyar ősvallás értékrendjét is meghatározta:

- az istenfogalomra,
- a Világfa jelképrendszerére és
- a táltos kapcsolatteremtő képességeire.

Istenfogalom

A lovasműveltségű népek az égbolt misztikus jelentéséhez kötötték az istenfogalmat és nem követték az ókori egyiptomiak, indiaiak, kínaiak, görögök példáját az Isten emberi tulajdonságokkal való megszemélyesítésében.

Az istenfogalom tudatalatti szimbolikus megjelenítését talán a legszebben egy ős-régi táltos ének fejezi ki:

*„Kerek az Ég Sátra
Ráborul a tájra
Nagy Kékség
Végtelenség
Istenség“.*

A közép-ázsiai lovaskultúrák jelképes értékrendszerében az „Ég Sátrában“ maga az Ég Ura lakott, amelyben helyet foglalt a jobb oldalán a Nap és a bal oldalán a Hold.

Az égbolt gazdag jelképes értékeihez kötődő istenfogalom az egyistenhitet is meghatározta. Az egyistenhit természetesen nem zárta ki Isten mellett a legfontosabb szellemi lények tiszteletét (állatösök és ösök szelleme, állatok, helyek, fogalmak és tárgyak szelleme).

Az égbolthoz kötődő istenfogalom az égbolt változásának dialektikájában az Isten három megnyilvánulási formáját határozta meg:

- nappali megnyilvánulást,
- éjszakai megnyilvánulást,
- hajnali és alkonyati megnyilvánulást,

amelyek végül is a harmónia elve szerint az istenfogalom tökéletes egységét fejezték ki (egy Isten, három megnyilvánulási formában).

Világfa

Az égbolthoz kötődő istenfogalom mellett a lovasműveltség népei legfontosabb szimbolikai és vallási értéke – amely a világmindenség rendező elvét jelentette számukra – a Világfa jelképes értékrendje volt.

A lovaskultúrák a világmindenséget három részre osztották: égi, földi és földalatti világ, amelyeket a Világfa jelképrendszere kötött össze. A Világfa csúcsa felnyúlott az Istenhez, az Ég Urához, a jobboldali legfelső ágán helyezkedett el a Nap birodalma, a baloldalin a Hold birodalma.

A Világfa kilenc jobboldali és kilenc baloldali ágán kilenc-kilenc égi birodalom terület el, a földalatti világ kilenc-kilenc tükörképes „gyökér-ágán“ a földalatti birodalmak helyezkedtek el.

Táltos

A lovaskultúrák vallási értékrendjét kifejező harmadik legfontosabb tényező a táltos személyiségéhez kötődött. A táltosok, akik különleges révülési képességükkel képesek voltak kapcsolatot kialakítani a transzcendens erővel, – nagyon fontos szerepet játszottak a közösség testi és lelki jóléte biztosításában. Tevékenységük egyesítette a papi, orvosi, lélekgyógyász, szertartásvezető, bírói és jó szerepet.

A HUN-MAGYAR ŐSTÖRTÉNET ÉS ŐSVALLÁS KUTATÁSA

A nyelvészeti megfigyelésekből kiinduló finn-ugor-magyar rokonság feltételezéseit a legutóbbi időkig nagyon tévesen kiszélesítették a genetikai és a kulturális rokonság feltételezéseire is.

Mára azonban egyértelműen bebizonyosodott, hogy a magyarságot a finnugor népekhez nem kötik sem genetikai, sem kulturális rokonsági szálak, a hunokkal és a közép-ázsiai lovasműveltségű népekkel viszont a genetikai és a kulturális rokonsági kapcsolatok kimutathatók.

A hun és a honfoglaláskori régészeti leletek anyaga egyértelműen a hun-magyar rokonságot bizonyítja.

Hideo Matsumoto japán kutató jelzőgén vizsgálatai világosan kimutatták, hogy a magyarokat a finnekhez semmifajta genetikai kapcsolat nem fűzi.

A genetikai szálak a magyarságot elsősorban a közép-ázsiai ujugurokhoz és más közép-ázsiai török népekhez (kírgizek, kazakok, üzbégek, türkmének) kötik. A kínai krónikák szerint az ujugorok a hunok közvetlen leszármazottai, következtetésképpen az ujugurokhoz kötődő genetikai szálak, összekötik a magyarságot szintén a hunokkal.

Sajnálatos és tragikus módon a dogmaként agresszívan terjesztett finnugor elmélet valóságos „tatárjárás“ végzett a magyar történelemtudatban, lerombolva ősi legendáink és krónikáink hitelét és mítoszaink érzelmi értékeit.

Minden népnek szüksége van mítoszra. A mítosz a nemzeti megmaradás alapja. Ha a mítoszt széttűzzák, akkor a nemzetet összetartó érzelmeket és értékeket is széttűzzák. A nemzet torzsalkodó tömeggé válik és ügyes manipulátorok azt csinálnak vele, amit akarnak. Egész szellemi kultúránktól nagyrészt idegen mindaz, ami jellemző a finnugor népek

szellemi és tárgyi műveltsége. A mi nemzeti emlékezetünk-ben nincs hóbagoly, medve, rénszarvas, sarki róka és kutyaszán, de van turul-sólyom, táltosló, griff, oroszlán, párdúc, szőlő, szőlőinda, tulipán, pálma, nap, ami viszont mind teljességgel hiányzik a finnugor népek szimbolikai értékrendjében.

A hun-magyar rokonság mellett az érvek sokasága sorakozik fel. Ezek közül a legfontosabbak:

1. Embertani tényezők: a hun és honfoglaláskori sírok leletanyaga genetikailag nagyon közel áll egymáshoz (ugyanakkor a honfoglaláskori sírokban csak 4 %-ra tehető a finnugornak tekinthető anyag).
2. A régészeti emlékek közös stílusjegyei és közös szimbolikája.
3. A hagyomány és a mondavilág: az európai népek közül a magyar mondavilág őrzi a legerősebben a hunok emlékét és ehhez kapcsolódóan erős rokonságtudat él a magyarság egyes csoportjaiban, különösen az erdélyi székelyeknél.
4. A hun-magyar legendák közös szimbólumai: a hunoknál ugyanúgy megvan az „égigérő fa“, mint a csodaszarvas legendája és a turulsólyom legenda.
5. Végül közös Isten szavunk, istenfogalmunk és közös hitbeli értékeink, amelyek a hun és a magyar műveltség vallási értékvilágát közös alapokra helyezik.

Akadémiai körökben ma már hivatalosan csak finn-ugor-magyar NYELVI ROKONSÁGI KAPCSOLATOKRÓL beszélnek, mélyen elhallgatva azonban hun-avar-újjur-magyar genetikai és kulturális rokonsági kapcsolatok megemlítését.

Hála Istennek az idő, a legújabb kutatások eredményei egyre inkább a közeli hun-magyar rokonsági kapcsolatokat domborítják ki.

A hun-magyar rokonságot meghatározó kulturális értékek a magyar őstörténet és ősvalláskutatás kimeríthetetlen kincses tárháza.

A hunok és a közép-ázsiai lovasműveltségű népek történetének a kutatása kiváló lehetőséget biztosíthat a magyar ősvallás- és őstörténelem-kutatás számára.

Jelen munkánkban felhasználtuk a hunok és a lovasműveltségű népek történelmével kapcsolatos legújabb kutatások eredményeit. A legfontosabb forrásanyagokat a hunokkal és a lovasműveltségű népekkel kapcsolatban a kínai krónikák tartalmazzák, amelyek nagy része még feltáratlan.

Az eddig feltárt anyagok is rendkívül érdekes adatokat tartalmaznak az első leírt hun szavakról, amelyek kapcsolatba hozhatók az ősi vallási értékekkel:

- TENGRI, az Istent jelentő szó
- BOR TENGRI, Isten egyik megnyilvánulási formája
- ÁTAKÁM, ESKÁM, táltost jelentő szó.

A kínai krónikák megemlítik szintén a hunok Világfa fogalmát („*a hunok a kilenc szintű ég Istenének áldoztak*“) és a hunok bárányból készült áldozati ételét, a kenget, amelyből a kínai levest jelentő szó a későbbiekben kialakult.

A kínai turkológusok jelentős mennyiségű ókori adatot megfejtettek már a hunokkal kapcsolatban, amelyeknek egyértelműen magyar vallástörténeti és őstörténeti vonatkozásai is vannak.

A hunok és a kínaiak kapcsolata nagyon régi időkre megy vissza, sokkal régebbre, mint a már említett Kr. e. 2. század, amikor a kínai krónikások először lejegyezték a TENGRI szót. Érdeemes elgondolkodni Sima Qian (Szima Csien), a kínai történelemírás atyja alap-

művének megállapításáról a hunokkal kapcsolatban: „*A hunok a Xia fejedelmi család leszármazottai.*“¹ A Xia család a legenda-beli kínai történelmi korszak után az első bizonyítható történelmi dinasztia a Kr. e. 21. századból! Ha Sima Qian állítása igaz, akkor fordított arányú következtetés levonására is alkalmas: az utódok mindig azonosak az őseikkel, így a hun leszármazottak ősei is hunok vol-tak, vagyis a Kínai Birodalmat alapító uralkodó dinasztia, a Xia dinasztia, hun eredetű. Az, hogy idegen eredetű család uralkodjék Kínában nem volt kivételes jelenség, például a Liao dinasztia (907-1101) kitán-tatár volt, a Yin dinasztia (1115-1234) nuchen-tatár, a Yuan dinasztia (1271-1368) mongol eredetű, a Qin dinasztia man-dzsú.

Legalább ennyire elgondolkoztató az is, hogy a kezdeti időben, Kínában, a keleti térségben a Xia és Yi törzsek felváltva uralkodtak. A Yi törzsnevet a klasszikus kínai szövegekben két jellel jelölték. Az egyik jel embert, a másik íjat jelentett. A két jel je-lentése íjász. Minden időben a hunokat tekintették Kelet leghíresebb íjlesztő né-pének. A Yi dinasztia íjászneve újabb történelmi rejtély.

A kínai krónikák alapos tanulmányozása rendkívül fontos lenne a magyar kutatás számára, mert magukban hordozzák őstörténetünk és a hun-magyar rokonság legfontosabb elemeit. A kínaiak, a hunok és a lovas népek kölcsönösen hatottak egymásra. A kínaiakra nagy hatással volt a hunok és a közép-ázsiai lovaskultúrák harc-modora, fegyverzete, viselete, étkezési kultúrája (vöröshagyma, fokhagyma, dió, sze-zám, kömény, zöldborsó, uborka), zenéje és festészete (a kizili festészeti stílus), rafinált művészete és társadalmi élete (a kucsai ujjur paloták és udvartartás). A szőlőből készült bort és a szőlőtermelést is hun-türk-ujgur közvetítés útján ismerték meg a kínaiak.

A hunok és a közép-ázsiai lovas népek is sokat merítettek a kínai műveltségből és szívesen használták a kínai termékeket (selyem, brokát, ékszerek) és az alapelemek ötös rendszerét (tűz, víz, föld, fa, fém), az öt alapíz megkülönböztetését (édes, sa-vanyú, sós, keserű, csípős) és a számmisztikára alapított jóvendölést.

A kínai krónikák rendkívül fontos adatai sajnos még nem épültek a magyar történetírásba. A kínai forrásművek közül a legfontosabbak a hun-magyar őstörténet megismerésében:

SUMA QIAN (Kr. e. 145-90) legendás alapműve a SHI JI, amely a kortárs szemtanú hitelességével részletezi a 110. fejezetben az ázsiai hunok történelmének legkorábbi szakaszát. Megközelítően 766-801 között írta s szerkesztette DU YOU (fonetikus változatban: TU JU) a TONG TIAN („*Az Intézmények Általános Feljegyzései*“) című, 200 fejezetnyi enciklopédikus történelmi alapművét, amit 9 tárgy-körre osztott. A kilencedik témacsoport a „*Határok védelme*“ címen ismerteti a szomszédos népeket, s ennek utolsó, 7. fejezete az északi népekről szól, ami gyakorlatilag a legfontosabb kortárs lovaskultúrájú népeket jelenti, közöttük a hunokat, avarokat, türköt, ujgurokat. Hasonlóképpen sok fontos részlet vár még szövegkritikai feldolgozásra a Han- és a Sui-dinasztiák (Kr. e. 206 - Kr. u. 220, illetve 581-618 között) hivatalos állami krónikaiban.

Az összefoglaló történeti munkák mellett sok kiegészítő adalékot tartalmazhatnak még az egyéb belső-ázsiai források, így a mongóliai türk rovásírásos emlékosz-lopok, a tibeti királyi oklevelek, rendeletek, közigazgatási és katonai iratok, emlék-kövek feliratai, feldolgozatlan évkönyvek és krónikák, de a kínai dunhuangi barlang-templomokban talált

1. Sima Qian: A hunok legkorábbi története. Kínaiból magyarra fordította Du Yaxiong és Horváth Izabella. Magyar Ház, 2000, 17. old.

csodálatos egyházi és még inkább a világi kézirat-tömegek és festmények is.

HUNOK, LOVASKULTÚRÁK ÉS A KÍNAI ŐSVALLÁS ÖSSZEFÜGGÉSEI

Az utóbbi időben végzett kutatások egyhangúan aláhúzzák az északi lovasműveltségű népek szerepét a kínai ősvallás kialakulásában.

„Vallástörténész számára ezek a kutatások igen értékesek: segítenek megérteni többek között bizonyos taoista szokások eredetét, vagy azt, hogy miképpen jutott be az északi hun táltoshit a kínai vallásosságba.“ (Eliade)

A hunok őseit a kínaiak CSU népnek nevezték, akiknek a királysága északon, a krónikák szerint, már Kr. e. 1100-ban létezett. *„A csu nép hun eredetű volt, vallásukat pedig a táltoshit (szamanizmus) és a különböző táltos révülési technikák jellemezték. A Han dinasztia idején vallási gyakorlatuk elterjedt egész Kínában. A kínai kultúra számos jelképüket, kozmológiai mítoszukat és vallási szokásukat átvette, ami a révülési technikákat illeti, bizonyos taoista körökben lelhetjük fel őket“* (Eliade)

Ebbe a korba vezethetők vissza az égbolt jelentéséhez kapcsolódó hun és kínai istenfogalom közös gyökerei is (a hun TENGRI és a kínai TIEN).

Kr. e. 1028-ban Csou herceg legyőzte az utolsó Sang királyt. A király elleni lázadását egy híres nyilatkozatban eképpen igazolta: *„az Égi uralkodótól, Tientől kapott parancsot, hogy vessen véget a megromlott Sang uralomnak“*. Ez az „Égi Küldetés“ híres tételének első kinyilvánítása.

A Csou dinasztia kezdetben Tien (jelentése Ég) emberalakú és személyes Isten vonásait hangsúlyozta. A régi szövegek elsősorban az égi jelentését emelik ki: mindent lát, hall, megfigyel, kinyilatkoztatása tévedhetetlen. Az Ég (Tien) mindent-látását és mindent-tudását Konfuciusz, a taoizmus és valamennyi vallásfilozófiai iskola felfogadta és dicsőítette.

Tient, az Ég Urát a dinasztiák védelmezőjének tekintették. A Király „Tien fia-ként“, „Tien helytartójaként“ szerepelt. A király legfontosabb tiszte, a Tiennek való áldozatbemutatás volt, amellyel biztosította a kozmikus ritmusok normális működését, a bő termést és a nép jólétét.

A hunok királyukat szintén Tengri (az Ég) fiának és helytartójának tekintették, aki az áldozatok bemutatásával biztosította a nép gyarapodását.

A kutatások szerint a hun Tengri és a kínai Tien között nagyon közeli kapcsolat mutatható ki és sokan úgy vélik, hogy a kínaiak az Ég Istenét jelentő Tien szavukat, a hun Tengri szóból alakították. A hunok a mitikus SÁRKÁNYT tekintették, Tengri, az Ég Ura egyik legmegfelelőbb jelképes kifejezőjének. A kínai krónikák szerint, a hun uralkodó dinasztia elnevezése SÁRKÁNYNEMZETSÉG volt és a hun király az évi nagy áldozatot, a SÁRKÁNYFALNÁL mutatta be Tengrinek.

Hun nyelven különben a SÁRKÁNY SZÓ FEHÉR FEJEDELMET jelentett: SÁR a fehéres-sárgás Nap színét jelentette, KÁN pedig kánt, fejedelmet, uralkodót.

A kínai királyok és császárok magukat szintén a sárkánynemzetségből származtatták, sőt a császárok SÁRKÁNYCSÁSZÁROKNAK nevezették magukat.

A közös mitikus állatós a hun és a kínai dinasztiák eredetmondáiban, Suma Qian állítását erősíti, aki azt írta, hogy az első kínai dinasztia, a Xia dinasztia hun eredetű volt.

A hunoknál és a kínaiaknál a sárkány jelképnek tehát erősen pozitív jelentése volt,

amely tovább élt szintén a magyar ősvallásban és az ősi magyar szimbolikai értékekben.

A hunok és a magyarok számára a Tengri jelentéséhez kapcsolódó mitikus sárkány-jelképet az élővilágból a sólyom fejezte ki a legtökéletesebben. Ez magyarázza azt, hogy az 1972-ben Ordos pusztán (Belső Mongólia) talált több, mint 2000 éves hun királyi korona legfontosabb szimbólumát a türkizből és aranyból kialakított sólyom képezte, amelynek jelképes értéke tovább élt a magyar mítoszok turulsólyom legendájában is.

MAGYAR ŐSVALLÁS HÁRMAS ÉRTÉKRENDJE

A magyar ősvallás hasonlóan az ókori lovasműveltségű népek vallásához

- az égbolthoz kötődő istenfogalom,
- a Világfa és a táltos tevékenység hármasságát fejezte ki, amelyben visszatükröződött őseink hite, jelképrendszere és a transzcendens világgal kapcsolatos szemlélete.

AZ ISTEN AZ ÉG URA

Az első hun szó, amelyet a kínai krónikák feljegyeztek Krisztus előtt a 2. században, az Istent jelentő TENGRI szó volt.² Vallástörténetileg ennél szebb kezdetet egy nép történelmi szereplésében el sem lehetne képzelni, nemcsak a hunok számára, de a magyarok számára sem, mivel a MAGYAR ISTEN SZÓ TEN SZÓTAGJA szintén a Tengriből alakult ki: a (G)RI ötörök végződés elmaradt, majd a TEN szótag elé az ŐS jelző került és így kialakult a magyar ŐS-TEN, ŐSTEN, ISTEN szavunk.

A közös, hun-magyar Isten szó, a közös hun-magyar ősvallási értékeket is feltételezi és szinte transzcendens összekapcsolását jelzi a hun és a magyar nép szellemi és kulturális értékeinek.

A kínai krónikák szerint a hunok a Napot és a Holdat is imádták és áldozatot mutattak be a kilenc égi Isteneinek és szellemeinek. A kínaiak azonban félreértették a Hunok Világfájának jelentését, amely összeköti a Földet az Égbolt (Tengri) világával és amelynek kilenc ágán, kilenc jelképes égi szint, kilenc égi birodalom helyezkedik el. A Világfa csúcsa felnyúlik Tengrihez, az Isten birodalmába és a legfelső ágán található a Nap és a Hold. A magyar ősvallásban hasonló szerkezetű Világfa létezik, amelynek jelképrendszerét legendáink és népmeséink átmentették a 20. századba.

Régészeti és vallástörténeti kutatások szerint (Jean Paul Roux) a szkíták vallása is ugyanezekre az értékekre épült. Ez azt jelenti, hogy szkíta-hun-magyar, és természetesen az avar, türk és ujjur ősvallás közös gyökerű istenhíthez vezethető vissza.

Az Istent jelentő Tengri szó első jelentése hun nyelven égbolt volt, tehát, a hunok az istenfogalmát az égbolt változó, világosságot és sötétséget kifejező jelképrendszeréhez kötötték.

A magyar istenfogalom ősi jelentése következtetésképpen az égbolt transzcendens misztériumát fejezte ki. A ciklikusan változó égbolt szimbolikai jelentése a hun-magyar istenfogalom három megnyilvánulási formáját alakította ki:

2. Jean Paul Roux. La religions des Turcs et des Mongoles, Payot, Paris, 1982

- a világos, kék ég³ Kök Tengrit, Isten nappali megnyilvánulási formáját jelképezte (a hun eredetű KÖK szó a magyarban KÉKRE változott);
- a sötét éjszakai ég, Kara Tengrit (KARA sötétet, feketét jelentett) Isten éjszakai megnyilvánulási formáját fejezte ki;
- az ég világosságot és sötétséget kiegyenlítő hajnali és alkonyati változása ha-tározta meg az Isten harmóniát és újjászületést kifejező jelentését.

Az égbolt változásaihoz kötődő istenfogalom három megnyilvánulási formája tökéletesen megfelel a harmóniát létrehozó jelképes értelmezés dinamikus modelljének:

- pozitív jelentés: Kök Tengri, az Isten nappali megnyilvánulási formája;
- negatív jelentés: Kara Tengri az Isten éjszakai megnyilvánulási formája;
- harmónia jelentés: az Isten hajnali és alkonyati átváltozást, újjászületést bizto-sító formája.

A kínai krónikáknak köszönhetően az Isten nappali (Kök Tengri) és éjszakai (Kara Tengri) megnyilvánulási formájának az elnevezése mellett ismerjük az Isten hajnali és alkonyati átváltozást és újjászületést biztosító hun elnevezését is.

A krónikák szerint a hunoknak és az őket követő türk népeknek volt egy nagy tiszteletben tartott szent hegye az Altaj-hegység keleti vonulataiban, ahol áldozatokat mutattak be Bor Tengrinek a Föld és az Újjászületés Istenének.

A bor ősi hun szó, jelentése egy szürkés-ezüstös-fehér színre utal, amely ugyan-úgy kifejezi az ég hajnali és alkonyati szürkületének színét, mint a poros föld szürkés színét. Bor Tengri jelentése tehát ugyanúgy utal az égbolt hajnali és alkonyati változására, mint a föld színére és szimbolikájára. Bor Tengri fogalma jelenti azt az átváltoztató belső képességet, amely meghatározza az újjászületést, a hajnali és az alkonya-ti kiegyenlítő átváltozást, vagyis a harmónia megvalósulását.

A magyar nyelv a bor szót megőrizte, de színre utaló jelentését megváltoztatta. Őseink a fehéresen habzó must színét a bor színnel írták le, amelynek jelentése az idő múlásával a megerjedt szőlőlére is vonatkozott. Így alakult ki egy színt jelölő jelzőből a bor szavunk. A fehéresen habzó, forrásban lévő szőlőlé végül is újjászületett, új itallá változott és ezt az átváltozást a bor szavunk, Bor Tengrihez kapcsolódó transzcendens jelentésével a mai napig is őrzi.

A hunok és a magyarok hármasság jelentésű, Istent jelképező égbolt fogalma

- Kök Tengri a nappali ég és a világos ég,
- Kara Tengri az éjszakai ég és a sötét ég,
- Bor Tengri az átalakuló, újjászülető ég, az Istent, mint az abszolút transzcendens égi harmónia megtestesítőjét (egy Isten, három megnyilvánulási formában) mutatja be.

A hunok és a magyarok istenfogalma valójában egy olyan hármasság jelentésű transzcendens értéket képez, amely világosabban és szimbolikailag érthetőbben kifejezi a kereszténység, Szentháromság-fogalmát (egy Istenben három személy van), mint a keresztény tanítások elvont és bonyolult dogmái.

Ősvallásunk istenfogalma, a fény, a sötétség és az újjászületés, az élet, a halál és a fel-

3. A Kök Tengri Istenséget megjelenítő transzcendens fogalma annál is inkább nagy fontossággal bírt a hunok és más lovasműveltségű, táltoshitű nép számára, mert a táltosok a révülésük során csak a „belső kékség“ („Belső Kék Csend“) észlelésén keresztül valósíthatták meg a sikeres révülést

támadás transzcendens misztériumának az örökkévalóságot kifejező tökéletes harmónia fogalma.

Az égbolt jelentéséhez kötődő istenfogalmat természetesen nem úgy kell értelmeznünk, hogy őseink az égboltot tisztelték Istenként, hanem az örökösen váltakozó, ciklikusan újjászülető égbolt jelképezte azokat a transzcendens erőket, amelyek az Istent jelentték a számukra.

TENGGRI, AZ „EGEK URA“ JELKÉPES MEGJELÉNÍTÉSE

A hun-magyar ősvallás az ég transzcendens jelentéséhez kötődő istenfogalmat nem jelenítette meg emberként emberképpel, mint a más korabeli vallásokban (kínaiak, perzsák, indiaiak, egyiptomiak, görögök).

Az Istent az „Egek Urának“ is nevezték (a magyar nyelvben ez a gyönyörű kifejezés a mai napig megmaradt) és csak az ég meghatározó jelképeit, a Napot, a Holdat, a csillagokat, a fényt, a világosságot és a „nap madarait“, a sólymot, a sast és a mitikus állatokat: a sárkányt, a táltoslovat, a griffmadarat, a csodaszarvast tartották méltónak Isten szimbolikai kifejezésére.

Úgy tartották, hogy az Isten mindenütt jelen van térben és időben, ezért ÖDTENG-RINEK is nevezték, vagyis az Idő Istenének (ÖD, ősi hun szó, jelentése IDŐ), aki uralja az időt, a nappalokat és az éjszakákat. (Jean Paul Roux)

Nap

A fényt az Isten egyik alaptulajdonsága megnyilvánulásának tekintették, amely a Nap fényén keresztül jelképezi Isten fény-természetét.

A Nap természetesen elsősorban Kők Tengri Isten nappali megnyilvánulásának szimbolikai jelentését fejezte ki.

A hunok saját magukat a „*Nap népének*“ nevezték, amelyet a kutatás megerősít, mert a hun népnév a GUN (vagy gűn) NAPOT jelentő hun szóból alakult ki. A KUN népnév eredete szintén a Napot jelentő gun szóra vezethető vissza.

Hold

A Hold Kara Tengrit, Isten éjszakai megnyilvánulási formáját jelképezte, amelynek változó fázisainak nagy jelentőséget tulajdonítottak. A hunok minden fontos vállalkozásukat újhold idejére tették: újholdkor házasodtak, újholdkor kötötték meg fontos szerződéseiket, újholdkor indultak hadjáratra, mert úgy tartották, hogy a nő-vekvő Holdnak megerősítő energiát adó hatása van.

Est-hajnal csillag

Az újjászületés transzcendens fogalmát Bor Tengri, hajnali és alkonyati egét az est-hajnal csillag (Vénusz) jelképezte, amelyet ÉRDNEK, VITÉZNEK, HÓSNEK és VEZÉRNEK is neveztek, mert amikor megjelent a hajnali égen, a jeladására eltűntek a csillagok, az alko-

nyadó estben pedig a jeladására előtűntek. A Hold mellett az északi sarkcsillagnak is fontos jelentőséget tulajdonítottak Kara Tengri világában.

„MAGYAROK ISTENE“, „EGY AZ ISTEN“, AZ EGYISTENFOGALOM

A lovasműveltségű népek nagyon jól ismerték, hogy kínai és perzsa szomszédaik milyen formában személyesítik meg nagy számú Isteneiket, amelyet az égbolt jelkép-rendszeréhez kötődő egyistenfogalmukkal nemcsak, hogy nem fogadhattak el („Egy az égbolt, egy az Isten“), de az emberként megszemélyesített Isteneiket nem tartották méltónak Isten misztériumának megfelelő kifejezésére.

Az ősi magyar istenfogalom, ugyanúgy az egyistenhitet fejezte ki, mint a kereszténység egyistenfogalma, de az égbolt misztériumaihoz kötődő jelképrendszerével ti-tokzatosabb, elvontabb, és rejtélyesebb volt, mint a megszemélyesített keresztény is-tenfogalom. A bizánci történész, Theophülaktosz egyértelműen kiemelte a lovasmű-veltségű népek egyistenfogalmát: „A turkok szentnek tartják a tüzet, a levegőt, a sze-let és a vizet tisztelik, a földet himnuszokkal dicsőítik, de csupán azt imádják és nevezik Istennek, aki a világmindenséget teremtette. Neki lovakat, ökröket, juhokat áldoz-nak és vannak papjaik, akikről azt tartják, hogy meg van bennünk a jövőmondás képessége.“⁴

A szomszédos népektől élesen megkülönböztetett istenfogalmukat a lovasműveltségű népek sajátjuknak tekintették és mint népük kizárólagos Istenéről beszéltek róla: „Humok Istene“, „Törökök Istene“, „Avarok Istene“, „Magyarok Istene“.

Szellemek

Az Isten, az Ég Ura mellett a magyar ősvallás megkülönböztetett földöntúli szel-lem-lényeket, amelyek kötődhettek emberekhez (ősök szellemei, dicső fejedelmek, táltosok és hősök szellemei), állatöshöz, állatokhoz, helyekhez (a „Hely Szelleme“, a „Hegy Szelleme“, a „Folyó szelleme“) és tárgyakhoz (a „Kő szelleme“, az „Íj szelleme“, a „Kard szelleme“).

Míndezek mellett a néprajzkutatás elemzése szerint megkülönböztettek még más szel-lem-lényeket is, amelyek ugyanúgy lehettek jóakaratók, mint ártó szellemek: Tündérek, Óriások, Manó, Fene, Nyavalya, Ármány, Guta, Mirigy, Íz stb.⁵

BOR-DOG ASSZONY: BOLDOGASSZONY

Az ősmagyar vallás Boldogasszony fogalma, az őskor Ósanya tiszteletéből alakult ki hosszú évezredek során.

Vallástörténeti kutatások szerint, az Ósanya tisztelete megelőzte az Ósatya tisz-teletet, amelyből a későbbiek folyamán az erősen férfiközpontú istenkép kialakult. A magyar ősvallásban a Boldogasszony rendkívül nagy tiszteletnek örvendett. Nem állt az Ég Urának legmagasabb hierarchia szintjén, de az emberek közelebb érezték magukhoz és könnyebben fordultak hozzá kéréseikkel.

Minden bizonnyal Bor Tengri újjászületést meghatározó isteni megnyilvánulási for-

4. Diószegi Vilmos: Az ősi magyar hitvilág. Gondolat, Budapest 1978

5. Míndezekről a szellemlényekről Ipolyi Arnold (Magyar Mítológia) kitérő leírást adott

májához köze volt. Erre utal a Boldogasszony elnevezés, amelynek ősi alakja BORDOGASSZONY vagy BOR-TENGRIASSZONY lehetett (a bor-tengri szó – feltehetőleg – DOGGÁ alakult).

A „bor“ jelző mindenképpen a változás, az újjászületés misztériumát fejezte ki a bordog (bol-dog) szóösszetételben.

A kereszténység tűzzel-vassal irtotta az ősmagyar vallás szellemi, tárgyi és jelképes értékeit, a táltosokkal és az ősi hithez ragaszkodó emberekkel együtt. A Boldogasz-szony tiszteletet azonban nem sikerült megszüntetni és ezért ősi vallási jelentését a Szűz Mária tiszteletéhez kapcsolták.

Az Egek Ura az Isten magyar elnevezéséhez, az ősi istenfogalomhoz szintén állhatatosan ragaszkodott a kereszténységre kényszerített üldözött magyar lélek és a legfelsőbb transzcendens lényt továbbra is magyarul, Istennek nevezte.

Isten és Boldogasszony fogalmunk a magyar ősvallás legfontosabb hitértékeit idézik, amelyekben benne van őseink állhatatos hite, hűsége, magyarsága és a szenvedésekkel és üldöztetésekkel szembeni kitartása.

Hívó magyarként, ha meditálunk Isten és a Boldogasszony fogalmának a jelentésén, meghatódott hálával idézhetjük fel magunkban őseink szellemiségét, ősi hitük értékeit.

A MAGYAR ŐSVALLÁS VILÁGFÁJA

A Világfa a közép-ázsiai lovasnépek ősvallásának legalapvetőbb rendszerezési formája, ugyanúgy kifejezi az ősi hun, avar és magyar hit rendjét, mint jelképrendszerének szerkezeti felépítését.

Igazi csoda, hogy a kereszténység felvétele után a magyar ősvallás legfontosabb vallási jelképe több, mint 1000 éven át megmaradt a magyar nép emlékezetében.

Néprajzkutatóink szerint a táltoshit világfáját a következőképpen írták le még a 20. század elején a régi mondákat ismerő öregek: *„Van a világon egy csudálatos nagy fa, amelyiknek kilenc elhajló ága van, mindenik egy-egy erdővel vetekszik. Ha elkezdenek kavarogni, imbolyogni, onnan támad a szél. Olyan csudálatos nagy fa ez, hogy nemcsak a hold jár el az ágai között, hanem a nap is. De ezt a fát csak az leli meg, hogy hol van, merre van, aki foggal született, oszt kilenc álló esztendeig nem vesz a szájába a tejnél egyebet. Az meg tudnivaló, hogy a táltos az ilyen. Mert ez a csudálatos nagy fa olyan helyen nőtt, hogy csak az ilyen tudományos férhet hozzá.“* (Dió-szegi Vilmos: A pogány magyarok hitvilága)

Hasonló „csudálatos“ fák népmeséinkben és mondáinkban is megtalálhatók. Több változatban is „égig érő tetejetlen fa“ egy nagy hegyen, vagy a király udvarán áll (jelezve a szakrális jellegét). A Világfa felső ágán található a Nap, a Hold, a Nap anyja és a Hold anyja.

A Világfa képzete minden nagy kultúrában megtalálható és az indoeurópai népek körében általánosan ismeretes. A magyar és az indoeurópai népek mondái között azonban találunk egy lényeges különbséget, ami a két fát elválasztja egymástól.

A magyar fa csúcán, vagy az ágai között égitestek vannak. Ez csak a magyar mondákban és díszítőelemekben fordul elő, az indoeurópai népek körében ismeretlen. Ugyanezt a képzetet megtaláljuk viszont a közép-ázsiai lovasműveltség népeinél.

Hasonló Világfát ábrázolnak az altaji török táltos dobok rajzai. A fa magaslaton áll, az egyik oldalán a Napot, a másikon a Holdat ábrázolják.

A napos-holdas Világfa képzete kétségtelenül igen régi alapszimbóluma a táltos hitű népeknek és az egész Közép-Ázsiában és Kelet-Ázsiában mindenütt ismert. Több, mint 2000 éves hun sziklarajzokon már megjelenik a napos és a holdas Világfa.

Az avarok szintén nagy jelentőséget tulajdonítottak a Világfa jelképrendszerének. Egy bányási avar sírból előkerült egy csonttégely, amelyen többek között kilencágú fa látható, a jobb oldalán a Nappal, a bal oldalán a Holddal. A lovasműveltségben a Világfa a Föld közepéből nő ki és a koronája az eget tartja. Az ég fordított üsthöz hasonlóan borul a világra és a Világfa körül lassan forog. A világfát csak a táltos tudja megmászni.

A Világfa ég és föld kapcsolata

A Köl Tegin és Bilge Kagán tetteit dícsérő orkoni türk sziklafeliratok szerint (az első írásos török nyelvemlék Kr. u. 730 körül) az ég és a föld teremtésével alakult ki a világ-mindenség. Az eget és a földet két jelzővel különböztették meg. Az ég kök (kék vagy világos), a föld yagiz (sötét vagy barna). A Világfa az ég és a föld szimbolikáját nemcsak pontosan kifejezi, hanem még egy új dimenziót is ad az ég-föld tengelynek, a föld, világ és a föld alatti világ megkülönböztetésével:

égi világ
földi világ
föld alatti világ

Jobb és balszárny, a világosság és a sötétség körforgása

A Világfa jelképrendszerének a megértéséhez rendkívül fontos megismerni a lovaskultúrák jobb- és balszárny, illetve világosság és sötétség ellentétes értékének jel-képes nyelvezetét. Az ősi mondák és hagyományok szerint a Világfa jobb oldali felső ágán található a Nap, a bal oldali felső ágán a Hold. Nem véletlen, hogy a világosságot jelképező Nap a jobb oldalon foglal helyet, az éjszaka, a sötétség jelképe, a Hold pedig a bal oldalon.

A közép-ázsiai lovasműveltségben mindig nagy jelentőséget tulajdonítottak a RANGSORNAK. Ebben a rangsorban a jobb- és a balszárny fontos szimbolikus értelmet kapott. László Gyula „A honfoglaló magyar nép élete“ című munkájában (Múzsák Kiadó Budapest, reprint: 1988) kitűnő példákkal mutatta be a lovas kultúrák rendjét, amely ugyanúgy tartalmazza a jobb- és a balszárny rangsorolását, mint a fehér és a fekete színek rangját és az áldozati állat húsa felosztásának a sorrendjét.

Az ősi török törzsszövetségben az egyik legfontosabb tudnivaló a törzseknek és a törzsekhez tartozó személyek rangsora volt. A kánok székhelyén a nagygyűléseken (kurultáj), vagy pedig a nagy lakomákon, minden résztvevőnek meg volt a meghatózott helye. Ezt a sorrendet a régi szokásjog alapján Oguz és Dzsingisz nagykan írta elő és még a 20. század elején is szigorúan betartották.

A jobb- és a balszárny különbségét színekkel jelölték. Az előkelő kivétel nélkül mindig a fehér színnel jelzett jobbszárny (a világosság és a nappali ég színe). A balszárny a fekete színt kapta (a sötétség, az éjszakai ég színe). A két szárny azonban tudatosan őrzi

származásának egységét. Eredetmondáikban gyakran „*két testvér*“ szerepel a nép őseként, így például a hun-magyar rokonságot regélő magyar eredetmondában Hunor és Magor.⁶

A lovaskultúrák rendje Tengrit, az Istent jelképező égboltváltozás, világosság-sötétség, fehér-fekete jelképrendszerét követte: a fehér színnel jelölt jobb szárny, Tengri, a nappali égen való megnyilvánuló formáját jelképezte (Kök Tengri), a feketével jelölt bal szárny, Tengri, az éjszakai égen való megnyilvánulási formáját jelezte (Kara Tengri).

Ezt az alapelvet alkalmazva alakították ki az idők során azt a rangsort, amelyet a hősi múlt dicső nagykánjaihoz való rokonsági fok, vagy az uralkodása idején betöltött tisztség döntött el. A lovasműveltség népei szilárdan hitték, hogy a Tengri égi világában is szigorúan betartott hierarchia uralkodik: minden égi lénynek megvan a pontos rangsorolása és az égi lények a rangsorolásuknak megfelelően viselkednek.

Az égi világot, a saját rendszerüket kivetítve szintén a jobb- és a balszárnyat jelképező fehér (világosság) és fekete (sötétség) jelképrendszerére osztották fel. Ez a jelképes felosztás egy vízszintes síkú, két pólusú, tengellyel ábrázolható:

jobbszárny: fehér
világosság
Kök Tengri ege

balszárny: fekete
sötétség
Kara Tengri ege

Ha ezt a tengelyt egy síkba hozzuk, a Világfát kifejező ég-föld-föld alatti függő-leges tengellyel, akkor megkapjuk a Világfa teljes jelképvilágának pontos rendszerét.

A *jobb oldal*: a világosság, a Nap, a fehér szín és Kök Tengri világa. A kettős királyságban a kagán, a kündü vagy az idősebb király helye. A japánoknál a császár helye.

A *bal oldal*: a sötétség, a Hold, a fekete szín és Kara Tengri világa. A kettős királyságban a sád, a horka, a fiatalabb király (a király trónörököse helye). A japánoknál a sogun helye.

A Világfa kilenc ágán az ősi hit jelképes értelmezése szerint kilenc égi birodalom helyezkedett el.

A magyar ősvallás jelképes értékrendjének alapján a Világfa kilenc égi szintjének a felépítését a következőképpen írhatjuk le:

A VILÁGFA KÖZEPÉN, FENN A CSÚCSON található Tengri, az Egek Ura, az Isten birodalma, amelynek jelképe a régi időkben a sárkány, a sólyom, vagy a jobbra és balra tekintő kétfejű sas volt (a kétfejű „*császári sas*“ eredete a lovasműveltség Világfájának jelképrendszeréhez vezethető).

Isten nappali megnyilvánulását jelképező Kök Tengri világának kilenc szintje (a Világfa jobboldali „*birodalom ágai*“) fentről lefelé haladva (a szinteket számokkal je-löl-jük):

1. A jobboldali, legfelső „*ágon*“ található a Nap, a fény birodalma.
2. A Napot jelképező mitikus táltos állatos: turulsólyom, sas, sárkány, farkas, szarvas, ló, oroszlan, párduc, bika-ős.
3. A Napot jelképező mitikus férfi ős: Ősatya.
4. A múlt dicső fejedelmeinek, vezérek szellemei „*lélekmadarai*“.⁷

6. A fehér és a fekete hun vagy a fehér és a fekete magyar megkülönböztetés elsősorban a szálláshelyek és a csapattestek jobb- és balszárnyon való elhelyezkedését jelentette

5. A megszületendő fejedelemnek, vezérek, főtáltosok szellemei lélekmadarai.
6. A múlt dicső vitézeinek szellemei, lélekmadarai.
7. A megszületendő vitézek lélekmadarai.
8. A nép férfi őseinek szellemei és lélekmadarai.
9. A megszületendő férfiak lélekmadarai.

Isten éjszakai megnyilvánulását jelképező Kara Tengri világának kilenc szintje, fentről lefelé haladva:

1. A baloldali legfelső „*ágon*“ található a Hold birodalma.
2. A Holdat jelképező mitikus táltos állatös: bagoly, kuvik, róka, vidra.
3. A Holdat jelképező mitikus női ő: Ósanya.
4. A múlt dicső fejedelemasszonyainak női főtáltosainak szellemei és lélekmadarai.
5. A megszületendő fejedelemasszonyok női főtáltosainak szellemi és „*lélekmadarai*“.
6. A múlt dicső hírszava asszonyainak szellemei és lélekmadarai.
7. A megszületendő hírneves asszonyok szellemei és lélekmadarai.
8. A nép női őseinek szellemei és lélekmadarai.
9. A megszületendő nők szellemei és lélekmadarai.

A Világfán a negyedik szinttől a kilencedik szintig az élet-halál-újjászületés állandó körforgásának a szintjei helyezkedtek el.

Az ősi hit jelképes értelmezése szerint a múlt dicső fejedelmeinek, vezéreinek, főtáltosainak a „*lélekmadarai*“, a negyedik szintről „*átmehettek*“ az ötödik szintre, és akkor ismét fejedelemként, vezérként, főtáltosként születtek újjá (de maradhattak a negyedik szinten is és akkor nem születtek még újjá); ugyanúgy „*átmehettek*“ a hetedik vagy a kilencedik szintre is, akkor hős vitézként vagy „*közemberként*“ születtek újjá.

Hasonlóképpen a közemberek „*lélekmadarai*“ is felmehettek a hetedik vagy az ötödik szintre és akkor hős vitézként, fejedelemként, vezérként vagy főtáltosként születtek újjá.

A szintváltások lehetőségét természetesen a Világfát uraló Isten, az Egek Ura határozta meg.

A VILÁGFA FÖLDI VILÁGÁBAN helyezkedett el a föld élővilága, az emberek, az állatok, a madarak, a növények, a vízben a halak, a víziállatok és a vízi növények.

A VILÁGFA FÖLDALATTI VILÁGÁBAN az égi világ szintjeinek a pontos tükörképe helyezkedett el, a földalatti világ szintén kilences tagozódású „*gyökér szintjeivel*“, a kí-gyók és a föld alatt élő állatok birodalmával.

A Világfa Kök Tengri világát jelképező jobboldal és kara Tengri világát jelképező baloldal között a Világfa törzse körül és közvetlen a Világfa föld feletti és föld alatti részén volt található az újjászületést meghatározó Bor Tengri világa, amely a Boldog-asszony világa is volt egyúttal.

A VILÁGFA HIERARCHIKUS RENDJE TEHÁT EGY TÖKÉLETES VALLÁSI JELKÉPRENDSZERT KÉPEZETT, AMELYNEK ELEMEI AZ ISTEN, AZ ÉG, A FÖLD, AZ EMBER, AZ ÁLLATOK, A NÖVÉNYEK ÉS AZ ALAP-ELEMEK ÖSSZEFÜGGŐ ÉS EGYMÁST KIEGÉSZÍTŐ HARMÓNIAJÁRA ÉPÜLTEK.

Az ősi vallás szerint tehát az égi és a föld alatti világ a földi világ pontos tükörképe. Ez az ősi hittétel, amely a világmindenség minden rendszerének és minden szintjének az öss-

7. Az ősi hit jelképes értelmezése szerint az emberek lelkei a haláluk után „*lélekmadár*“ formájában szállnak fel a Világfára

zefüggését hirdeti, már A MIKROKOZMOSZ ÉS A MAKROKOZMOSZ KÖZTI SZOROS KAPCSOLATOT HANGSÚLYOZÓ ÓKORI EZOTERIKUS BÖLCSEK GONDOLKO-DÁSÁBAN IS FONTOS SZEREPET JÁTSZOTT. Egy ókori legenda szerint, az egyiptomi Hermesz Triszmegisztosz ezoterikus alap-
tetele a mikrokozmosz és a makrokozmosz egy-mást visszatükröző tanára épült.

A hagyomány szerint Nagy Sándor egyiptomi hódításai idején egy régi sírkamrát fedeztek fel. A sírkamrában Nagy Sándor Hermesz Triszmegisztosznak az Isten és az emberek közti követnek a bebalzsamozott múmiájára lelt. A múmia smaragdtáblát tartott a kezében, amelyre a világmindenség törvényeit vésték. A smaragdtáblán a következő írás volt olvasható: „*Ami lent van, ugyanaz, mint ami fent van: és ami fent van, ugyanaz, mint ami lent van. Így vihető végbe az Egyetlen csodálatos műve.*“

A mondat világosan kifejezte mikrokozmosz és a makrokozmosz egybetartozásának tanát, amelyet szimbolikusan ugyanúgy kifejezett a magyar ősvallás három szintre épülő világfája.

Az ősi magyar hit világfája tehát az emberi lét misztériumainak legalapvetőbb tételét fejezte ki, amely összekapcsolta és közös rendszerbe foglalta az Istent és az embert, a mikrokozmoszt és a makrokozmoszt képező világmindenség egészével.

A Világfa jelképrendszere a nappali és az éjszakai ég megújulásához kapcsolta az élet állandó változásainak dualisztikus törvényét, amelyhez hozzátette még az égi, a földi és a föld alatti világ hierarchikus kapcsolatát, végeredményben sokkal frappánsabb és vallásfilozófiailag mélyre hatóbban elemezhető harmóniamodellt állított fel, mint a kínai jin-jang szimbolikája.

AZ ŐSMAGYAR VALLÁS VILÁGFÁJA TEHÁT, EGY TÖKÉLETES HARMÓNIABAN MŰKÖDŐ VILÁGMINDENSÉGET KÉPZETT, amelyben ugyanúgy benne volt Isten, az Ég Ura, a Boldogasszony, mint a szellemek, az emberek, az állatok, a madarak, a növények, az égitestek, az elemek, a föld, a víz, a tűz, a levegő, a fa és a fém.

A KAPCSOLATTEREMTŐ TÁLTOS

A magyar ősvallás olyan transzcendens világszemléletet tükrözött, amelynek az alap-törvénye a harmónia létrehozása volt az Isten, a szellemek, az ősök, az emberek, az állatok, a növények, az égi, a földi és a föld alatti világ között.

Ennek az örökös harmóniakeresésnek a kifejezője egyrészt az égi, a földi és a föld alatti világot összekötő Világfa, másrészt a különleges képességekkel megáldott, nagy tudású ember, aki révüléssel képes megteremteni a kapcsolatot az égi világ, a földi és a föld alatti világ között. Ez a nagy tudású ember a hunok atakámja és eskámja és a magyarok táltosa, akit ma a modern néprajzi szóhasználat a leggyakrabban a sámán szóval jelölnek.

NEKÜNK MAGYAROKNAK AZONBAN SEMMI OKUNK SINCS A SÁMÁN SZÓ HASZNÁLATÁRA, MERT LÉTEZIK EGY ÓSRÉGI, SOKKAL JELENTŐSÉGTELJESEBB ELNEVEZÉSÜNK, A TÁLTOS.

A magyar ősvallásban a transzcendens érzékenységű és ezoterikus tudással megáldott emberek között élesen meghatározott rangsor volt: csak a legnagyobb „*táltos-tudásszintet*“ elérő embert nevezték táltosnak; akik ezt a szintet nem érték el, más elnevezést kaptak.

Az ősi vallás értelmezése szerint az igazi táltos csak Isten által kiválasztott különleges

tehetségű ember lehetett, aki révülési tehetségével képes volt kapcsolatba lépni a túlvilági erőkkel.

Különböző táltosgyakorlatú gyógyítások, jóvendölések, révüléssel átváltozások, áldozati szertartások már több ezer évvel léteztek Krisztus születése előtt.

A közel 4000 éves első kínai írásos emlék egy csontra vésett táltosjóvendölés. A táltoshit⁸ vallásfilozófiája döntően befolyásolta a nagy ázsiai vallások kialakulását, a kínai taoizmust, a japán sintót, az indiai brahmanizmust. Az ipari nagyhatalommá vált Koreában a sámán hitvilág még ma is nagy népszerűségnek örvend.

A hunok táltosait, akik a kínai krónikák szerint a kilenc égnek áldoztak, atakám-nak és eskámnak hívták. Elnevezésüket magyarul is meg lehet érteni, ha tekintetbe vesszük, hogy a honfoglalás idején a magyar táltosokat kámnak is nevezték (Szombathely közelében még ma is létezik egy Kám nevű község). Az atakám atyátáltost (vagyis főtáltost), az eskám pedig őstáltost (öreg táltost) jelentett.

A hun táltosok fő tevékenysége a gyógyítás, a jóvendölés és az áldozati szertartás bemutatása volt. Hérodotosz szerint a szkítáknak szintén voltak táltosai (jóvendölő gyógyítóknak nevezte őket), akik sikerrel gyógyították a szkíta királyokat.

A sámán, tunguz eredetű szó, magyar jelentése „tudós ember“.

A hun, avar, türk és a honfoglalás kori magyar törzsi és társadalmi életben a táltosok rendkívül fontos szerepet játszottak, enyhítve a társadalmi feszültségeket és orvosolva a társadalom békéjét veszélyeztető viszályokat. Emellett fontos pszichológiai szerepük is volt, lelki problémák és félelmek leküzdésében és ugyanakkor orvosok is voltak, gyógyítottak és jelenlétükkel és szertartásukkal megnyugtattak.

A TÁLTOS VALÓJÁBAN KÜLÖNLEGES KÉPESSÉGŰ EMBER, AKI A RÉVÜLÉSSSEL KÉPES KAPCSOLATBA LÉPNI A FÖLDÖNTŰLI ERŐKKEL.

A néprajzkutatók és történészek leírták, hogy melyek azok a tényezők, amelyek előre jelzik és meghatározzák a táltossá válást (fölös csont, a szellemek hívása, súlyos szervi vagy idegrendszeri betegség). A legfontosabb tényező azonban az öröklődés útján kapott táltosképesség, a ma élő látók, táltosképességű gyógyítók, jóvendőmondók, többsége már különleges képességekkel született, már megvoltak bennük a különleges rejtett képességek az adottságai. Ritka esetben a táltosképességet el lehet sajátítani hosszú gyakorlatok, próbák és beavatás útján.

A ma még élő, nagyképességű táltosok tudományának fő jellemzői a következők:

- Az igazi táltos látja az embert körülvevő kisugárzást. Az aura formája és színei szerint már képes pontosan diagnosztizálni.
- Az igazi táltos a révülést meditációs technikával éri el. A táltosrévülés nem más, mint egy irányított álomként átélt meditációs folyamat és élmény, amelyben a táltos aktívan képes részt venni. Ez azt jelenti, hogy irányítani tudja révüléssel útját (átéli például, hogy sólyomként repül és fentről látja a környező vidéket), találkozásait és a felmerült problémák megoldására kérdéseket tud feltenni a megpillantott szellem-

8. A magyar ősvallás rendszerének az értékeit, a táltosok tanították és képviselték szertartásaikkal, tevékenységükkel, révülésükkel, ezért a magyar ősvallás hitrendszerét táltoshitként határozhatjuk meg. A táltoshit természetesen nem a táltosokban való hitet jelenti, hanem a táltosok által képviselt transzcendens hitértékeket

lényeknek.

- Az igazi táltos sohasem pénzért, anyagi javakért és kitüntetésért gyógyított, hanem elhivatottságból, jóságból, segítőkészségből, szeretetből. A táltosképes-séggel együtt járt az elhivatottság.
- Az igazi táltos révülése nem pszichodráma, hanem egy transzcendens meditációs folyamat megvalósítása, amelynek látomásait a transzcendens világ hatá-rozza meg.
- Az igazi táltos másokon mindig jóakarattal segít, a szenvedőket és a betegeket gyógyítja, jövőbe látó tanácsaival embertársait és a közösséget szolgálja.
- Életfilozófiája a szerénységre és a jó tettek gyakorlására alapul. Mágiát soha nem űz. Igazi lelki ember, az anyagi javak nem érdeklik, a másokon való segítség számára a legfontosabb életcél. Békés, visszafogott, alázatos, nem tör senki életére és ha gonoszul megtámadják, inkább nem védi meg saját életét, ha az önvédelem mások életének a kioltásával járna. Ezért tűntek el olyan könnyen a magyar kereszténység első századában nagy tehetségű táltosok mert a fizikai támadással szemben nem védték magukat.
- Az igazi táltos tudja, hogy Isten világmindenségének az alaptörvénye a jó tettek gyakorlásán alapul. A jótett előbb vagy utóbb visszaszáll az emberre, de ugyan-úgy a rossztett is.

A honfoglaláskori magyar táltosok mindezt tudták és minden bizonnyal kitűnő orvosok és sebészek voltak, amelyet a régészeti leletek világosan kimutattak: sikeresen hajtották végre a koponyaműtéseket (a műtét után a koponyacsont összeforrt) és sikeresen kezelték a csonttöréseket.

A MAGYAR ŐSVALLÁS MA IS IDŐSZERŰ

A magyar ősvallás hármás értékrendű filozófiai rendszerét

- az istenfogalom három megnyilvánulási formája (Kök Tengri, Kara Tengri, Bor Tengri);
- a Világfa hármás rendszerezésű felosztása (égi-földi-földalatti világ és jobboldali nap-pali szárny, baloldali éjszakai szárny és a hajnalt és alkonyatot jelentő középső szárny);
- és a földi és földöntúli világ kapcsolatteremtő táltos tevékenysége, a harmónia elve kötötte össze.

A magyar ősvallásban nem léteztek az egyéni és a társadalmi életet szabályozó kinyilatkoztatott isteni („tíz“) parancsolatok. Egyetlen „parancsolat“ létezett az egyéni, családi, vallási, társadalmi és természeti harmónia megvalósításának törvénye. A társadalmi harmónia a zökkenőmentes életvitelű társadalmi békét jelentette.

Aki a társadalmi harmónia törvényeit megszegte, az a társadalmat összetartó közösségi értékek ellen vétett és megrovást vagy szigorú büntetést érdemelt. A büntetést a közösség által kijelölt bíró szabta ki, a társadalmi béke biztosítása érdekében.

A bírói intézmény ősrégi intézménye a lovasműveltségű magyarságnak.

Aki a magyar ősvallás hármás értékrendjének harmónia elvét őszintén átértékelte és követte, az megvalósította magában a belső harmóniát és így biztosította a családi és a tár-

sadalmi béke megőrzését.

A MAGYAR ŐSVALLÁS A HARMÓNIA ESZMÉNYÉNEK A VALLÁSA VOLT, AZ ISTEN, AZ EMBER, A TERMÉSZET, A VILÁGMINDENSÉG HARMÓNIAJÁNAK A VALLÁSA, AMELYNEK AZ ÉRTÉKEI MA IS IDŐSZERŰEK ÉS NEM MONDANAK SEM A KERESZTÉNYSÉG, SEM BÁRMILYEN MÁS ISTENHITRE ÉPÜLŐ VALLÁS ÉRTÉKRENDJE ELLEN.

A magyar ősvallás annál is inkább időszerű, mert ember és a természet közti harmónia megvalósításának az elvét már több ezer év óta képviselte a modern ökológiai és környezetbarát gondolkodás megszületése előtt. Az ősmagyar vallás meghatározó alapelvében környezet- és természetbarát volt, egyik legfontosabb törvénye a vizek és a folyók tisztaságára vonatkozott, azokban az időkben, amikor a vizek és a folyók még tiszták voltak!

A 20. század tragédiáinak következtében a magyar lélek megrokkant; nemzet-tudata lecsökkent.

Minden népnek szüksége van nemzettudatra, nemzettudat nélkül szétesik és meg-szűnik létezni, mint nemzet.

AZ ŐSMAGYAR VALLÁS HARMÓNIA FILOZÓFIÁJA, A MAGYARSÁG MEGÚJULÓ LELKIHARMÓNIA MODELLJÉT KÉPEZHETNÉ ÉS ELŐSEGÍTHETNÉ AZ EGÉSZSÉGES NEMZETTUDAT ÚJJÁ-SZÜLETÉSÉT, EGY OLYAN SAJÁTOSAN MAGYAR NEMZETTUDAT KIALAKULÁSÁT, AMELY TOLE-RÁNS ÉS TŰRELMES, TISZTELI MÁS NÉPEK SAJÁTOS ÉRTÉKEIT, DE ELVÁRJA, HOGY MÁSOK IS TISZTELJÉK A MAGYARSÁG ÉRTÉKEIT ÉS NE AKARJÁK AZT MINDEN ÁRON MEGVÁLTOZTATNI.

Az ősmagyar vallás istenhitének az értékrendje egy különösen hatékony transzcendens meditációs lehetőséget biztosíthat mindazok számára, akik őszintén hisznek Is-tenben és az isteni transzcendens világot a magyarság ősi értékeinek a felhasználásával szeretnék megközelíteni.

A Világfa értékrendjének a meditációs bejárása egy megfelelő lelki és meditációs gyakorlatot képezhet. A meditációban lelkileg eggyé kell válnunk, azonosulnunk a Világfa jelképes értékrendjével, meghatározó jelképeivel.

AZ ŐSMAGYAR VALLÁS ÉLŐVÉ VÁLÓ ÉRTÉKEI ISTEN FELÉ FOGJÁK ELVINNI AZ UTUNKAT.

Az 1000 évvel ezelőtt megsemmisítésre ítélt magyar ősvallás értékei újra éledhetnek lelkünkben, egyszerűen saját magunk meditációs kezdeményezésére, minden külsőség és szertartás nélkül.

Vigyázzunk rájuk és ápoljuk őket, mert napfényesebbé, kiegyensúlyozottabbá, boldogabbá tehetik életünket és KÖZELEBB VISZNEK ISTENHEZ.

IRODALOM

- Bárdy László*: Őseink nyomában Távolságon Keleten. Budapest, 1993
Bonnard André: Les Dieux de la Grèce Rencontre. Paris, 1970
Canavaggio Pierre: Dictionnaire des croyances populaires. Simeon, Paris, 1977
Cey-Bert Róbert Gyula: A sólyom embere. Paginarum, Budapest, 2001
Csihák György: A magyar műveltség gyökereiről. ZMTE, Budapest, 2000
Deér József: Pogány magyarság, keresztény magyarság. Holnap, Budapest, 1993
Diószegi Vilmos: Az ősi magyar hitvilág. Gondolat, Budapest, 1978
Eliade Mircea: Le chamanisme Payot. Paris, 1968
Eliade Mircea: Traité d'histoire des religions. Payot, Paris, 1969

- Érdy Miklós: Hun lovastemetkezések. „Magyarországért, édes hazánkért“ Kiadó, Székesfehérvár, 2001
- Fehér Máttyás: Táltosok és bakók. Turul, New York, 1970
- Götz László: Keleten kél a Nap. Püski, Budapest, 1994
- Hamilton Edith: Görög és római mitológia. Holnap, Budapest, 1992
- Hoppál Mihály: Sámánok, lelkek és jelképek. Helikon, Budapest, 1994
- Horváth Izabella: A griffek útja Belső Ázsiától a Kárpátokig. Árpád Kiadó, Cleveland, 1988
- Ipolyi Arnold: A magyar mitológia. Pest, 1854
- Kállay Ferenc: A pogány magyarok vallása. Püski, Budapest, 1994
- Kalweit Holger: Shamans, healers and medicine men. Shambala, London, 1992
- Kassai Lajos: Lovasíjászat. Dee-Sign, Budapest, 2001
- László Gyula: A honfoglaló magyar nép élete. Múzsák, Budapest, 1988
- Marco Polo: Le livre des merveilles. Club des Editeurs, Paris, 1962
- Martin Robert: La religion grecque. PUF, Paris, 1976
- Matsumoto Shigeru: Japanese Religion. Kadensha, Tokyo, 1981
- Neihardt John: Elan noir. Stock, Paris, 1982
- Nemeskürty István: A bibliai örökség. Szabad Tér, Budapest, 1991
- Németh Gyula: Attila és hunjai. Magyar szemle, Budapest, 1940
- Rókusfalvy Pál: Magyar küldetés. ZMTE, Székesfehérvár, 2002
- Roux Jean Paul: La religion des Turcs et des Mongoles. Payot, Paris, 1982
- Steinbach Antal: Civilizációk és vallások. Cégér, Budapest, 1994
- Sima Qian: Records of the Historian. Columbia University Press, New York, 1961.
- Magyarul: A hunok legkorábbi története. Magyar Ház, 2000
- Szász Béla: A hunok története. Szabad Tér, Budapest, 1994
- Szimonidesz Lajos: A világ vallásai. Dante, Budapest, 1928
- Timaru-Kast Sándor: Kelta vallás. ZMTE, Székesfehérvár, 2002
- Vitebsky Piers: A sámán. Helikon, Budapest, 1996
- Woodman Francis: The secret history of Mongols. Harvard UP, London, 1990
- Zsolnay Vilmos: A művészetek eredete. Magvető, Budapest, 1983

Csajághy György
(Pécs)

A MAGYAR NÉPZENE KELETI PÁRHUZAMAI, EREDETE, ŐSTÖRTÉNETI VONATKOZÁSOK TÜKRÉBEN

AZ EGÉSZ emberiség s ezen belül a népek őstörténete – így a magyarságé is – összefügg a zenével. A zene együtt fejlődik az emberiséggel, a népek történelmét végigkíséri; a régmúlt idők és a ma emberének egyaránt átítatván hétköznapjait, ünnepeit. A muzsika maga az öröm, a bánat, a keserűség, a vágy és a remény, s éppúgy kifejezi a tüzes harcot, mint a békés, idilli nyugalmat. Az érzelmi töltések csakúgy vonatkoznak a műzenére, mint a népzenére, amelyek egymással amúgy is összefüggésben vannak. A népzene tanulmányozása nélkül a népek őstörténete kevéssé hiteles, s épp ezért a magyarság származásának feltárásához szintúgy nélkülözhetetlen. A népzene ősi rétegei olyan speciális – mással nem helyettesíthető – lényeges vonatkozásokat tartalmaznak, amelyek közt ott van az adott népzene szerkezete éppúgy, mint az azt létrehozó nép és a rokonnépek érzelmi-lelki világa. A magyar népzene vizsgálata sokban hozzájárulhat az eredetkérdés tisztázásához, a rokonnépekhez fűződő viszony, a közelebbi „atyafiság” megállapításához. Mert, – ahogy László Gyula mondja – „nem vagyunk egyedül”.

A zene gyökerei talán messzebb is nyúlnak mint az emberiség története, ugyanis a „spontán” természeti hangok vizsgálata érdekes megállapításokhoz vezetett. Gondoljunk csak a szél által keltett hangokra, mikor barlang üregek, faodvak megszólalnak, jégcsapok elpattannak halk csengettyűhangon, vagy hajnali madárfüttyök sokasága olvad össze a természet szimfóniájává ... A madarak csicsergését némelyek megpróbálták lekottázni. A madárhangokat szívesen alkalmazza a műzene és a népzene egyaránt. Beethoven is felhasználta a kakukk hangot a Pastorale szimfóniában és a népzenében is előfordul a madárhang utánzás. Magyar vonatkozása is ismeretes, – néprajzi és hangszer vonatkozásban – a fuvola – furulya elven működő madársípok, amelyek fazekasok által készített gyermekjátékok. Megvan ennek térben és időben távol-keleti eredete is, amelyről még szó esik a későbbiekben.

A természet zörejeiből pedig az ütőhangszerek sokasága fejlődött ki, mert az ember eszközhasználata létrehozta az első hangszereket. Az új húrjának pendülése a húrok hangszereket, míg az üreges kövek, fadarabok, lyukas csontok pedig talán a fúvós hangszerek fejlődését indították el az ősi időkben. Az emberiség fejlődésnek indult, vele szükségszerűen a kultúra. Az ősembertől hosszú az út a népek kialakulásáig, de – épp ezért – minden nép egyformán ősi, mert a gyökerei egyformán nyúlnak vissza az emberiség hajnaláig.

A türk népek irányába mutató kutatások ma már sokágúak. A magyar népzene törökkel való hasonlításának úttörője Bartók Béla. Bartók és Kodály sejtették, hogy itt másról is szó lehet, másfajta rokonítás is elképzelhető, nemcsak magyar-cseremisiz. A magyar népzene ősi rétege, népi hangszereinek eredete keletebbre mutat, mint a finnek és ugorok lakta

terület. A hivatalosított népzene kutatás a magyar és a cse-remisz (mari) ill. csuvas – egyébiránt tagadhatatlan – párhuzamra épült. A párhuzam alapja pedig azok az ún. pentaton dallamok, amelyek e népek dalainak sajátossága. A pentaton maga görög szó. Penta = 5, ton = hang. A pentaton hangrendszer nélkülözi a kis-szekund hangközöket. Pl.:

A cseremisiz-mari csakugyan ugor, ám ez nem mondható el a csuvasokról, akik – a keveredés dacára is túlnyomórészt török-tatár népcsoport. Zenéjük viszont szint-úgy rokon

a magyarral. Ebből következik, hogy a török féle népek zenéjével beható-bban kéne foglalkozni, mert van olyan lényeges a magyarság eredetének vonatkozásában, mint a finnugor eredeztetés. Annál is inkább, mert más ugor népek, pl.: az udmurt (votják) és az ún. obi-ugorok: hantik, manysik (osztják, vogul) – akik a hivatalosított nyelvtudomány állítása szerint legközelebbi rokonaink lennének – e népek népzeneje nem mondható pentaton zenének, ugyanis tipikus do-re-mi trichorda épül, s csak nagyon ritkán bővülnek pentaton irányban. Az osztják-vogul zene kromatikus elemeket is tartalmaz. Szabolcsi Bence ugyanakkor rokonságot lát az ún. síratódallamok ugor-magyar típusai közt, s ebben igaza is van. Véleményem szerint viszont a síratóénekek meglehetősen improvizatív, rögtönző jellegűek, s fő vonásuk, hogy hangterjedelmük szűk, a repetáló-ismétlő dallamvezetés igen egysíkú, valamint a szöveg értelme, tartalma a lényeges benne. A néhány hangból álló síratódallamokat a világ más tájain is fellelhetjük, konkrét népzenei rokonítás épp ezért nem igazán meggyőző számomra. „Rokonság“ ilyen formán – zenei vonatkozásban – egymástól genetikailag különböző, távoli népek közt is fennállhat. Azt, hogy a magyarok egyik őshazájukban, ha úgy tetszik: hosszabb állomáshelyükön közel, vagy együtt éltek ugor népekkel, nemigen tagadja senki. De népzeneink túlmutat az Urálon, s ez nem finnugor eredetre vall.

Vikár László írja, hogy a mordvin zenében igen sok a szláv-orosz dal, másrészt létezik az ún. karatáj-mordvinok, akik viszont eltatárosodtak, dallamaik pentaton jellegűek, viszont zenéjük körüli zűrzavart növeli, hogy a pentatont többszólamban éneklik, márpedig a pentaton kizárja a többszólamúságot, ami nyilván szláv hatás. A trichord jellegű ugor zenékre jellemző még, hogy többnyire két ütemes motívumot ismételtet, vagy variál, s végül is ebből jött létre a dallam. A trichord bővülése igen ritka, és legfeljebb pentacord, ami még mindig nem pentaton. A pentaton ezzel szemben gyakorta mozog oktávnyi hangterjedelemben, vagy azt is meghaladja. A pentachord egymásutáni öt hang, a finnugor zenében többnyire a moll skála első 5 hang-ja. (V.ö.: Hajdú Péter: Uráli népek, Corvina, 1975) A finn népzene pedig e kate-góriából is „kilóg“ mert – néhány dallamtól eltekintve – teljesen hétfokú. Svéd és más germán-európai nép zenéjéhez áll közel. A finnugriszta a jelenséget azzal magyarázza, hogy a finnugor zenét igen sok külső szláv, germán stb. hatás érte. Arról kevésbé történik említés, hogy a magyar zenét is érte legalább ennyi, Árpád honfoglalása óta, de valószínű előtte is. Tudjuk, hogy Mohamed óta a török népekre hogyan hat az iszlám és zenéje. Már a kazárokat – s velük a magyarokat is – nyilván megkörnyékezte az iszlám kultúra, a keleti-keresztény kultúrkör, sőt a kazárok közül sokan felvették a zsidó vallást. A perzsa-iráni kultúra áramlása sem közömbös, annál

is inkább, mert az arab és a zsidó zenék sok mindent felszívtak belőle. A magyarság ennek ellenére megtartotta zenéjét, s ennek csak az lehet az oka, hogy míg a cseremiszeknél vagy kara-táj-mordvinoknál a pentaton stílus felvett török hatás, addig a magyaroknál valószínűleg nem az, hanem – mint pl. az anthropológia is mutatja – maguk a magyarok türk ill. türk-iráni származása lehet az ok. A finnugor zene egyszólamú, s ez vonatkozik a magyarra is. Csakhogy ez a török népekre is jellemző, sőt, a távol-keleti népeknél is előfordul.

No de fordítsuk meg kissé a dolgokat. Induljon ki abból, hogy a magyarság mégis-csak finnugor nép lenne. Vajon, hogy lehet akkor, hogy nálunk megmaradt az ősi ze-ne az idegen hatások dacára a mai napig, csángóktól a Dunántúl magyarjaig, (mi több, még az ún. újstílusú dalaink is ragaszkodnak – ha nem is az ereszkedő – de a kvintszerkezethez) s mégis: hogy öldődött ki a finnugor népek zöméből, sőt, majd mindegyikéből a pentaton, az ereszkedő kvintváltás, vagy bármely kvintszerkezet? Hisz látjuk, a finnugor zenék elég különbözőek. (De még a finnugorok maguk is, al-katilag egymástól.) **MAGAM EGY MEGOLDÁST LÁTOK. A MAGYAR NÉPZENE NEM FINNUGOR, HANEM ŐSI TÖRÖK.**

A magyar és a finn népzene közt párhuzam nem vonható, mert a finn zene dia-tónikus, s régi dallamaik közt is csak pentachordot találni. A magyar diatónikára épülő, főképpen „újstílusú“ népzene teljesen más jellegzetességekkel bír ritmikájában, kupolás kvintszerkezetével. Csak egy megjegyzés erejéig vetném közbe, hogy a hétfokúság régtől fogva létezik keleten is, csak az arányokra kell hangsúlyt helyezni, mert a pentaton elsődlegesség meghatározó!

Felmerül a kérdés, – a sokat emlegetett „pentaton“ kapcsán – hogy maga a pentaton mely népekre vonatkoztatható, s kiknek a sajátja? Finnugoroknak, magya-roknak, másoknak? A probléma bizony igen bonyolult, a pentaton – mint zenei fogalom – többféle is létezik, többféle csoportosításban. Másrészt a fentebb vázolt dūr, moll penta-skálára épülő népzenék egész Ázsián keresztül követhetők Kínáig, sőt In-diáig. Indiában a pentatont nem tekinthetjük meghatározónak, ugyanis ott igen sokféle zenei szerkezetre bukkanhatunk a hétfokúság különféle fajtáitól a kromatikán át a kis-szekundnál kisebb hangközök széleskörű alkalmazásáig. Egyébiránt a „negyedhangúság“ (nem tévesztendő össze a ritmusérték negyedével) eléggé meghatározó, ám az ebből eredő „glisszandó“ (ún. csúszkálás, a kis-szekundról kisebb távolságok összerosódó, folyamatos le és felfelé irányuló mozgásából eredő hanghatások) egész keleten kedvelt mind a hangszeres, mind az énekes zenében, jóllehet sokkal vissza-fogottabban alkalmazzák, mint az Indiában tapasztalható (pl. mai mohamedán – török, arab, iráni – népek zenéje). A magyarországi cigányzenének a játékstílusában igen kedvelt elem, a cigányzenészek stílusának meghatározó részét képezi a glisszandó alkalmazása. Bármit is muzsikálnak, legyen az magyar népdal, műzene, mindenféle egyéb muzsika.

Mivel a magyar népzene is keleti eredetű, e jelenség népi előadók esetében gyakorta előfordul, főképpen énekeseknél, de hangszereseknél is (pl. székelyek, csángók előadásában). Megjegyzendő, hogy a hangszeres játéknál a népi hangszerek zöme nagy átalakuláson ment keresztül építésük vonatkozásában. Alkalmazkodtak az európai zenei rendszerekhez, a főképp itt használatos hétfokúsághoz, sőt kromatikához. Hangszereink keleti eredetéhez viszont nemigen fér kétség. Glisszandó helyett, a magyar hangszeres zenében

csuwas anyaggal egyező formái annak az óbolgár hatásnak emléke, melynek nyelvünk mintegy 200 szót köszön.“

Kodály Zoltán mikor ezt leírta, még nem ismerhette a jugar zenét. Ami pedig a kölcsönzavakat illeti, ha az két nép közt zajlik átvétel formájában, úgy nyilván mindkét nép hat egymásra, s nemcsak egyoldalú a folyamat. Mármost, a magyarság finn-ugrisztika szerinti rokonnépeinél is kellene lennie – épp ezért – török hatásnak, pl. jövevényszavak formájában. Erről pl. hanti-manysi vonatkozásban még nemigen hallottam, csak a magyarság török „kölcson” szavairól. Ha pedig mégis közeli nyelv-rokonok lennénk, úgy meglévő közös szavaink jelentős hányada nem kizárt, hogy tőlünk magyaroktól, vagy más türk népektől származtak nyelvrokonainkhoz adok-kapok alapon.

Igen nagy bizonyíték a türk-magyar „közös gyökerekre” az a fennálló zenei párhuzam, amely a legkeletibb török nép a jugar, vagy jogur (sárga ujugur) népei énekek és az ősi magyar népdalok közt van. Ez a hasonlóság, legalább annyira fennáll, mint ahogy a magyar és a cseremis párhuzam egymással kapcsolatba hozható. Mivel pedig a sárga ujugurok (a sárga fejedelmi szín: a hunok fejedelmi színe volt, s ők azok leszármazottai a hagyományok szerint) törökök, és nem valószínű, hogy valaha ugor hatás alatt lettek volna, kijelenthető, hogy a török népek zenéje ősi jogon pentaton, s a kutatások két ennyire hasonló hangzású és szerkezetű zenét még nem tártak fel, mint a magyar és a jugar.

A mai ujugur (nem jugar) zene zömében nem pentaton jellegű. Annál inkább nevez-ném „iszlám zenének”, amely valahol a perzsából ered, az arab világban kiteljesedik, izmosodik, majd Mohamed tanaival együtt terjed, (és uniformizál) iráni és türk népeknél egész keleten, Kis-Ázsián, Kaukázuson, Irán térségén, Közép-Ázsián át Belső-Ázsiáig. Az a jelenség játszódik le tehát, hogy ahol az iszlám teret hódít, ott a népek ősi kultúrája sok esetben áldozatul esik. Így változik meg az oszmánoktól az ujugurokig sok türk nép – eredetileg pentaton – zenéje. Ugyanakkor meg kell említeni, hogy – érdekes módon – a mohamedán ujugur zene mégsem teljesen olyan, mint az arab, vagy akár az oszmán-török muzsika. Az ujugur zene már „térben” is tetemes távolságra esik ezektől, s így nyomaiban némi „pentaton hajlam” itt-ott felbukkan.

A hétfokúság jelenlétének Távol-Keleten több oka is lehet:

1. Spontán kialakulhat, már a különféle melizmák, koloratúrák, díszítések kapcsán éppúgy, mint véletlen tévesztések formájában, azon egyszerű oknál fogva, ha az énekes, vagy hangszerjátékos téveszt, máris kívül van a pentaton rendszerből.
2. Másrészt a Selyemúton áramolhatott hétfokúság Kína felé, míg onnan nyugatra a pentaton, amit az európai műzenében is fellelni nyomaiban későbbi korokban (pl.: az egyházi gregorián zenében.)

A pentaton hangrendszerrel kapcsolatban korábban az a nézet volt ismert, hogy az ilyen zenei szerkezet a primitív népek kultúrájára jellemző. Nos, ez nem így van. E véleményemet talán mások is osztják. Először is, a pentaton végeredményben egy zenei kifejező forma, s ezzel a kevesebb hangkészlettel éppúgy ki lehet fejezni zenei gondolatainkat (sőt néha csak ezzel), mint a diatónika hétfokúságával. Másrészt, gondoljunk csak arra, hogy mennyi mindent bele lehet sűríteni egynéhány szóba röviden és velősen, a beszéd nyelvében. Ám lehet huzamos ideig is beszélni egy adott dologról, talán feleslegesen. A pentaton ugyanakkor a keleti ember mentalitását, lelkületét is tükrözi, tehát ilyenképpen semmi szín

alatt sem alacsonyrendű a hétfokúság. A pentaton zene jellemző az ázsiai magas kultúrára, mely igen sok mindent létrehozott és adott az emberiségnek, s amely kultúrájának annyi mindent köszönhet Európa, a beűirástól a kengyelig, a kékfestéstől a tulipánig, a selyemtől a porcelánig, stb. És az ilyen csodálatos ázsiai kultúrához tartozó zene, a pentaton lenne primitív? Lehetetlen. Ugyanakkor nincs kizárva, – mint arról már korábban volt szó – hogy a hétfokúság bölcsője is keleten ringott. Többször említődött, hogy csak az arányokat nem szabad szem elől tévesztenünk. Magyarán: ahogy kelet felé haladunk, annál több lesz a pentaton dallam és pedig az ötfokúság, amelyre a magyar ősi népdal is épül. Ilyen a mongol, Kína zenéjének egy része, beleértve kínai kisebbségek zenéjét is, pl.: az ujburból kiszakadt jugarokét, amely számunkra igen fontos.

Úgy tűnik, Bartók meg volt győződve zenénk keleti és török eredetéről. Bartók véleménye igen megalapozott volt, ugyanis népdalgyűjtési expedíciói nemcsak török területen voltak, hanem kiterjedt Afrikára, ahol arab zenét gyűjtött. Foglalkozott még a szomszédos népek – román, bolgár, szláv, ukrán – zenéjével is. A szomszédos népek zenéjével való összefüggések érthetőek az egymás mellett élés vonatkozásában. Bár meg kell jegyezni, hogy a környező szláv zenében fellelhető analógiák a magyar népdal és zene kisugárzó erejének tudható be túlnyomórészt. Példának okáért a szlo-vák zenében gyakran előforduló tipikusan magyaros motívumokról, éles és nyújtott ritmusokról (melyek a jugaroknál, s más török népeknél is jellemzőek), de a román és szlovák népi együttesek zenekari felállásából: a cimbalom, valamint a románoknál közkedvelt tárogató használatáról nem tételezhetjük fel az idegen eredetet. A bolgár zene orientális, keleti eredete igen kézenfekvő, bár szláv elemekkel van tarkítva. Bartók a '30-as években gyűjtött oszmán-török területen Anatóliában, a yürük néptör-zsénél. A yürük kicsi török népcsoport, s csak az érdekesség kedvéért említem, hogy az oszmánok a szeldzsukok utódai, ám a yürük turkomán – ogurok leszármazottai.

A különféle török népek dalait vizsgálva megállapíthatjuk, hogy van még alapvető dolog, amelynek párhuzamát fellelhetjük a magyar népdalokban is. Ez pedig az éneklési stílus. A dalokat ugyanis egyszólamban énekli, s ez igen eltérő pl. a nyugati vagy szláv stb. népek többszólamú énekétől. Ez a kifejezetten egyszólamú éneklés (uni-sono) csakúgy sajátja tehát – s ősi sajátossága – a magyar és a törökféle népek zene-kultúrájának egyaránt. Pl.: üzbég, tadzsik, kazak, tatár, ujbur, jugar vagy az iráni gyökerű azerbajdzsánok éneklési szokása.

A legnagyobb hasonlóságot a magyar népdalokkal azok ősi, ereszkedő-kvintváltó dallamaival a jugar népdalok adják. (Természetesen az ugor mari-cseremisiz népen kívül.)

Röviden összefoglalván: a hunok török nyelven beszéltek (Zhangkian, kínai év-könyvek, Du Yaxiong tanulmánya), tehát nyilvánvalóan közük volt a török népek-hez. A hun nyelv legközelebbi rokona a mai ujbur, ill. jugar nyelv lehet. Abból a szem-szögből vizsgálódván, hogy a hunok zenéje pentaton lehetett, – miként azt a jugar zene is mutatja – összefüggésbe hozható a magyar népzenevel is. Ugyanaz az összefüggés áll fenn, ha a kultúra más vonatkozásait hasonlítjuk: temetkezési szokások, antropológiai leletek vizsgálata stb. Mindebből következik, hogy a magyarság eredete túlmutat a finnugor származás keretein, s a további kutatásoknak keletebbre kéne folytatódniuk.

Ezen írásom kapcsán igen sok szó esik a pentaton hangrendszeréről, az ötfokúság-ról. Nos – mint ezt már jeleztem – a pentaton hangrendszer többféle lehet, s ebből adódóan magától is létrejöhetett a világ több táján, vagy a népek és a kultúrák vándorlásainak, a kultúrák más és más irányú fejlődésének vetületében vált jellemzővé egy-egy égtáj alatt, vagy egy-egy nép zenéjében. Gondoljunk csak az indián népek pentaton zenéjére. Zenéjükben a pentaton jelen van, ám első hallásra is más, mint a magyar népdal pentaton világa. Tehát: hányféle is a pentaton? A kínai szerint négyféle ötfokúság létezik: a) kínai, b) mongol, c) tibeti, d) török (ótürk).

Ám pentaton előfordul pl. Afrikában és Amerikában is, tehát a kört tovább kell bővítenünk. Du Yaxiong másféleképp csoportosítja őket. Mindenekelőtt lényeges megtudnunk, hogy nem osztja azok véleményét, akik a pentatont primitív zenei szerkezetnek és primitív népek zenéjének tartják. (E nézet a nyugati zenetudomány egy részére jellemző.) Magam osztom Du Yaxiong véleményét e tekintetben, s már utaltam rá, hogy hol tartott az ázsiai kultúra, mikor az európai meg sem közelítette azt. S Ázsiában ekkor is „divat“ volt a pentaton, pedig primitívségről éppenséggel nem beszélhetünk! S ha a magunk történelméből kanyarítunk egy szeletkét?

Du Yaxiong helyszíni kutatásai a pentaton zenének előfordulásai helyein (Amerika, Afrika, Ázsia) azt az eredményt hozták, hogy a pentaton zenék és hangrendszerek – hangsorok (skálák) különbözőek. Létezik az ún. „félhangú“ semitonal pentaton. C alapra helyezve: C.D.Esz.G.Asz. Ez a szerkezet Japánban van otthon igazán, de Kínában is megtalálható (Yunnan tartomány).

A másik nagy csoport az egészhangú tonális pentaton skálát alkotják. (C.D. E.GA.). E csoport többfelé oszlik, s e csoport típusai alkotják pl. Kína, Ázsia más részeinek, Afrika és Amerika pentatonjait. Ez az, amelyet az európai zenetudomány „egy kalap alá vesz“. Egyik típus a dúr jellegű, mert a dúr hármas hangjait használja leginkább uralkodó jelleggel, s más hangokat kevésbé. Du Yaxiong e típust Tibetben és Kínában találta meg.

Ilyen előfordul Dél-Kínában pl. a Han népeknél. Az ún. szekund pentaskála hang-jai nagy-szekundnyira követik egymást.

Az ilyen típusú skálára épülő dallamokat Észak-Kínában, Mandzsúriában, egyes amerikai indián törzseknél lehet találni, sőt magyar népdalok közt is előfordul, reci-táló régi stílusú népdalainknál.

Magyar vonatkozások miatt számunkra a legfontosabb az a pentaton féle, amely az Ázsia füves pusztáin keletkezett, s amely jellemző pl. a mongol, a jugar vagy a magyar népzene. Ez – Du Yaxiong rendszerében – a tiszta kvart, vagy a kvint pentaton, amelynek fontos hangjai a következők:

E típusra jellemző az ereszkedő kvintváltó szerkezet, főleg a moll-jellegű pentaton. (Du Yaxiong: Classification of the Pentatonic Scales – A pentaton skálák rendszerezése. Kézirat.) Példát könnyű találni a magyar népdalok között.

IRODALOM

Csajághy György: A magyar népzene bölcsője Kelet. A magyar népzene és néhány ál-talá-

A másik a moll típus.

nosan ismert népi hangszer keleri párhuzama, eredete (őstörténeti vonatkozások tükrében). Alexandra, Pécs, 1998

Vargyas Lajos: A magyar zene őstörténete. Magyarország Zenetörténete I. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988

Darvas Gábor: Évezredek hangszerei. Zeneműkiadó, Budapest, 1975

„Szivárvány havasán ...“ Magyar népdal

„Megrakják a tüzet ...“ Magyar népdal

Rubato, 4 soros, bipódikus, izoritmikus. Ereszkedő kvintváltó.

Sorképlete: A⁵.B⁵.A.B. Szótagszám: 6. Hangsora: pentaton.

Hangterjedelem: a pentaton fordulattal túllépi az oktávot. Kadenciák: 8.5.4.

Du Yaxiong
(*Beijing*)

A PENTATONIKUS SKÁLÁK CSOPORTOSÍTÁSA

KODÁLY AZT ÍRJA A MAGYAR NÉPZENE c. művében, hogy a magyar népzene primitív rétegét a pentatonikus skála és az első sor dallamainak öt hanggal lejjebb való megisméltése jellemzi (Kodály: 1982; 18). Ezzel Kodály meghatározta a magyar népzene jellegzetességét, a PENTATONIKUS KVINTVÁLTÓS szerkezetet.

1991-ben a ZMTE Zürich/St. Galleni találkozózn a magyar népzene kvintváltós szerkezetéről tartottam előadást. Ez a téma megjelent írásban a CHINESE MUSIC c. folyóiratban (Chicago, 1992). Most itt a magyar népzene másik jellegzetességét, a PENTATONIKUS SKÁLÁT szeretném tárgyalni.

Mielőtt a tárgyra térnénk, nézzük át röviden hogyan viselkednek a német zenetudósok a pentatonikus skálákat illetően. Valóban nem is skálákról, hanem kizárólag pentaton skáláról beszélnek, mert úgy hiszik, a világon mindenütt csak egyféle pentaton létezik, mivelhogy szerintük ez a skála a legprimitívebb, egy valóságos „zenei fosszíl”. Úgy vélik, a pentaton skála az emberiség zenetörténelmének primitív zenerétegét képi. Minden ősnép ezt a skálát használta és így ma csakis olyan „elmaradott” népek zenéjében található, mint az amer-indiánok, az ázsiaiak, afrikaiak és a magyarok zenéjében.

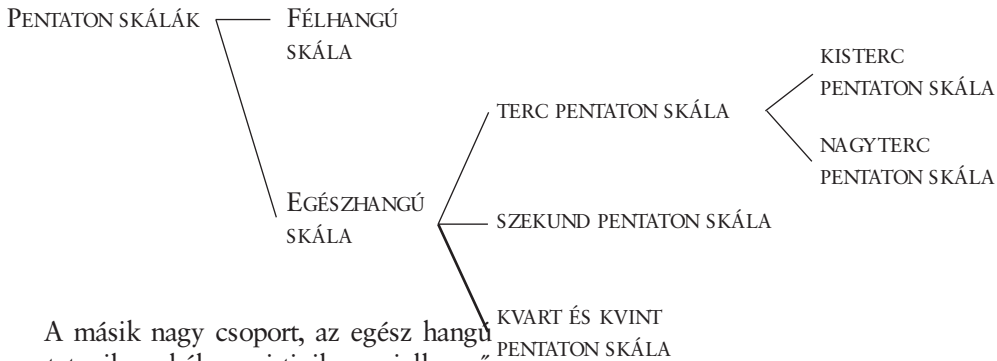
E. G. Rach, híres német zenetudós még a múlt századunk közepén is így írt: a pentaton skála az első, igazi és legősibb skála. Egy másik német zenetudós ezt mondja: a pentatonikus skála az összes népzene primitív jellegzetessége és a primitív népek da-lainak a primitív időszakát képviseli (mindkét idézet megtalálható: Szabolcsi Bence, 1983; 243).

Tehát, ezek a zenetudósok nézete az, hogy a pentaton skála ősi univerzális jelenség és a világ egyes részein ma is használt pentatonok semmi összefüggésben nem állnak egymással. Vagyis, ha hasonló pentatonikus dallam és szerkezet kerül elő két különböző helyről, ez csak a véletlen játéka.

Kutatásaim elvittek Európába, Afrikába, Amerikába és Ázsia számos vidékére. Sok első kézből való anyagot gyűjtöttem. Miután hosszú időn át ezt a nagy mennyiségű anyagot áttanulmányoztam, arra lettem figyelmes, hogy valóban többféle pentatonikus skála létezik világszerte. Tehát úgy vélem, indokolt a „pentatonikus skálák” elnevezést alkalmazni az eddig széles körben elterjedt „pentatonikus skála” egyes-számú név helyett. Ezenfelül ezek között a skálák között különbségeket lehet tenni, és így egy bizonyos rendszer alakul ki. A következő oldali ábra láttatja az elnevezéseket és a csoportosítást, amelyben a pentatonikus skálák elhelyezkednek.

Mint látjuk, a skálák két nagy csoportra oszthatók. Az egyiket elnevezhetjük félhangú skálának, mivel a hangok a következő képpen helyezkednek el: C, D, bE, G, bA. A másik nagy csoportot egész hangú pentatonnak nevezhetjük. Ez a skála a C, D, E, G, A hangból áll. Az első nagy csoportba tartoznak a japán népdalok és a kínai Yunnan tartományban élő számos kisebb nép dalai. Sehol máshol a világon ez a skála-fajta nem található ezen a két területen kívül. Yuexi Hengxi japán zenekutató és jómagam úgy véljük, ez úgy magyarázható, hogy a japán nép ősi területei, tartózkodó helye a mai Yunnan tartományban volt.

Innen a népesség az indo-kínai félszigetre vonult és a Kínai-tengeren átkelve később Japán szigetein telepedett le. Ez a gondolat az 1989-ben megjelent tanulmányunkra jellemző, amire igen sok japán zenetudós felfigyelt.

A másik nagy csoport, az egész hangú pentatonikus skála, ami tipikusan jellemző az Afrika, Amerika, Ázsia különböző területeire és az európai zenére. Az európai tudósok általában ezt a csoportot értik „a pentaton skála“ alatt.

Annak dacára, hogy ebben a csoportban is 5 hang van, valóban csak 3 hang van, ami lényeges. Nevezhetjük ezt a három alap hangnak. Továbbá ezt a csoportot három alcsoportra választhatjuk, a fő hangok egymástól való távolsága alapján.

Az első ilyen alcsoportot nevezhetjük terc pentatonnak, mert a három főhang három hangközi távolságban van egymástól, úgy mint a hármas hangzatban. Ennek további két alcsoportja van. Az első a DO, MI, SZO hangot használja alaphangokként, úgy, mint a nagyterc hang csoportja. Így nevezhetjük „nagyterc pentaton skálának“. Ez jellemzi a Dél-Kínában található kisebbségek zenéjét, akik a Tibeto-Burmai és Mía Yao nyelvet beszélnek. A másik alcsoportnak a LA, DO, MI képzeli a főhang hármas csoportját, úgy mint a kisterc-ben, és így kaphatja, a „kisterc pentaton“ nevet. A Dél-Kínában élő Han népesség zenéje használja ezt a bizonyos pentatont.

A teljes vagy egész hangú pentaton skála második alcsoportját „szekund pentaton skálának“ nevezhetjük, mert a fő hangok két hang távolságban állnak egymástól. A fő hangok DO, RE, MI képezik ezt a három-hangú csoportot. Ezt a skála formát Mandzsúriában és a Mongol népzeneben találjuk. Általában a SZO és a LA hangok alulról és felülről „támogatják“ a dallamot ezekben a népdalokban.

Az egészhangú skála harmadik alcsoportját a tiszta kvart és a tiszta kvint pentatonikus skálák képezik, mert a három főhang 4, illetve 5 hang távolságba helyezkedik egymástól. A fő hangok lehetnek LA, RE, MI, vagy RE, SZO, LA; SZO, DO, RE stb. Ez a skála fajta Észak-Kínában, Oroszországban, Mongóliában, Amerikában és Magyarországon található ma.

EZ A SKÁLA FAJTA A LEGFONTOSABB ITT SZÁMUNKRA, UGYANIS AZOKBAN A NÉPZENÉKBEN TALÁLHATÓ AZ ERESZKEDŐ KVINTVÁLTÁS SZERKEZETE IS, AMELY EZT A FÉLE PENTATONT

ALKALMAZZA. A MAGYAR ŐSI ZENÉNEK EZ A KÉT JELLEGZETESSÉGE.

Véleményem szerint minden pentaton skálának saját eredete van. Az eredeti helye a félhang pentatonnak a dél-kínai Yunnan állam.

A terc pentaton – amely a kis- és a nagyterc pentatonra osztható – őshazáját Kínában kereshetjük, míg a szekund pentaton skálát észak-kelet Kínában.

DE HOL KERESSÜK A KVART- ÉS KVINT SKÁLÁT? ERRE AZT KELL FELELNI A KUTATÁSOK ÉS MEGFIGYELÉSEK ALAPJÁN, HOGY MONGOLIA FÜVES PUSZTÁIN ÉS FENNSÍKJÁN ÉS A BAJKÁL-TÓ KÖRNYÉKÉN. EZEN A TERÜLETEN KÍVÜL CSAK AMERIKA KONTINENSEIN ÉS MAGYARORSZÁGON VAN EZ A PENTATON. Köztudomású, hogy az amer-indiánok egyes csoportjai 15.000 évvel ezelőtt vándoroltak Ázsiából az új kontinensre.

Szintén a magyarok sem éltek ősidők óta a Kárpát-medencében. Az ősi magyar népzenenek a két fent említett jellegzetessége, tehát a kvint pentaton és az ereszkedő kvintváltás. Mivel ez a féle pentaton olyan területen található, ahol a kvintváltós szerkezet is megfigyelhető a pentaton dallamokban, arra kell következtetni, hogy a magyarok ősei a Bajkál-tónál és a mongol síkságon elterülő kultúrkörnyezetnek tagjai lehettek.

A pentaton skálák nem ismertek az indo-európai zenében és a nyugat-európai zene-tudósoknak hiányos ismerete van ezekkel a skálákkal kapcsolatban. Mindaddig nem ismerték fel a pentaton skálák között létező különbségeket, éppen úgy, mint nem tudják a japánt a kínaitól megkülönböztetni.

Ha kutatásainkat a tényekre és megfigyeléseinkre alapozzuk, könnyen felismerhetjük a skálák közötti eltéréseket. Így nem lesz szükségünk arra, hogy a nyugat-európai zenekutatók határozzák meg számunkra, mi a pentatonikus skála és így írják meg történelmünket. Megismerhetjük zenei múltunkat, ha keményen kutatunk tovább.

Farkas József
(Mátészalka)

A NÉPRAJZ ÉS A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET

A MAGYAR NÉP és nyelvrokonai népi MŰVELTSÉGÉNEK ŐSI ELEMEIT a néprajz tárja fel. A rokon népek műveltségei saját utakon fejlődtek, bennük különböző korokban és hatások alatt keletkezett rétegek vannak. Az ősi, közös elemek is saját úton fejlődtek. Különösen szoros egyezéseket az egymással érintkezésben álló finnugor népek néprajza mutat fel, azok azonban gyakran a környezetükben élő, nem finn-ugor népekre is kiterjednek. A magyar nép valamennyi rokonától távol él és az el-különülése nagyon régen bekövetkezett. Világképében azonban ősi eredetű elemek élnek, keresztenység előtti vallásos hiedelmek és képzetek maradványai lelhetők fel. Egyezéseik vagy hasonmásaik a rokon népek és más, főként szibériai kis népek esetében mutathatók ki. A rokon népi határokat messze túllépő jellegükből következően etnikai tájékoztatásuk csekély. Viszont elterjedtségük – különösen Szibéria őslakosainak körében, akiknek hiedelmében újkőkori, s talán még ősbibb rétegek őrződtek meg – bizonyossága annak, hogy a magyar népi hiedelmekben őstörténeti eredetű maradványok vannak.

A rokon népek néprajza tájékoztató. Pótolhatatlan támpontokat ad az uráli népek rokonságon felépülő ősi társadalmi berendezkedésének és szabályainak felderítésében. Az őstörténeti társadalmi szervezetekre érvényes fogalomrendszert az uráli népek társadalomnéprajza derítette fel és rendszerezte. Nélküle lazábbnál is lazább feltevésekre és elméletekre kellene hagyatkoznunk a magyar őstörténeti társadalom ugor eredetű elemei fejlettségének megítélésében. Erdélyi István kellemesen alapos, NÉPSZERŰ TÖRTÉNELEM c. kismonográfia-sorozatban megjelent művében a szovjet-orosz kutatásban megfogalmazást kapott non kaput nomád állattartás aspektusából és az abban fellelhető fokozatok oldaláról emígyen szól a néprajzról: „Eddig jóval kevésbé kiaknázott forrást jelent a magyar néprajz. Régi hitvilágunk, népszokásaink és a magyar folklór, beleértve a magyar népzene ősi rétegét, mind-mind óriási jelentőségűek a honfoglaló magyarság és elődei bemutatásánál.”

László Gyula a több kiadást megélt, egy-egy alkalommal tízezernél nagyobb példányszámban nyomott zsebkönyvében – mára eltűnt a könyvesboltokból – részletezi a számos megállapításokat. Rámutat, hogy a tárgyi és a szellemi néprajz távlatai csak itt-ott vezetnek az őstörténeti időkig. Ez érthető is, hisz nyelvünk legközelebbi rokonaitól is 3000 év választ el bennünket, ami alatt gyökeresen megváltozott a mindennapok munkája, maga az életmód és az ebből fakadó, arra magyarázatot adó hitvilág. Leggyorsabban a tárgyi világ változott a gyűjtögető életmódtól a földművelésig, állattenyésztésig tartó átalakulások során. A szellemi néprajz szívósabb, mert nem a változóhoz, hanem a változtathatatlanhoz kötődik. Hisz a születés, a házasság, a halál az emberélet folyamán végigkíséri az embert, bármilyen társadalmi formában is él.

A továbbiakban László professzor, Balassa Iván kutatásaira alapozva, a nagy költői kérdésnél köt ki. Ez így hangzik: „A magyarság a honfoglaláskor nomád állattenyésztő volt-e, vagy félnomád, esetleg letelepedett?” A kérdés eldöntése helyett sertéstartásunk ősi

voltára utalnék csupán. Tudvalevő, hogy hatalmas sertéskondákkal nomadizálni lehetetlen, esetleg az ártéri mocsári tölgyesek jöhetnek számításba a téli szállás alkalmával. Balassa Iván ekeutatásaiából tudjuk, hogy a szarvталpas eke, vagyis a túró eke, ahol a szarv és a talp egy fából van és vaspapuccsal van ékelve, a Kárpát-medencétől a Volgáig nyomon követhető, s így nagy a valószínűsége, hogy honfoglalóink magukkal hozták. További utalásokat kapunk a tiszafüredi fanyeregkészítő mesterség bemutatása során arra vonatkozóan, hogy a honfoglalás kori nyergek készítése, összeállítása, formája évezredek eurázsiai nyeregkészítési hagyományokat követ, amelyek töretlenül továbbéltek századunkig. Tiszafüreden, a leghíresebb nyerges központban 1921-ben szűnt meg a termelés. Nyelvészeti és régi szokások alapján bizonyosnak tűnik a méhészet korai megléte is. Szabadfalvi József MÉHÉSZKEDÉS A SZATMÁRI ERDŐHÁTON című kitűnő dolgozatából tudjuk, hogy a magyarság az ún. finnugor korszakban ismerte a méheket. A mézhez valószínűleg csak zsákmányolás útján jutott, esetleg ismerhette az erdei élőfás méhtartást is, de a honfoglalás után a köpűs és kasos méhészet vált általánossá.

Itt engedtesék meg egy kis kitérő néhány mondat erejéig. Az élőfás méhtartás csak ott jöhetett létre, ahol erdőség volt. Ezt a prehistoricumban élő nép úgy hajtotta végre, hogy ment a méh vadász és az erdei tisztáson, a méhlegelőn, befogott egy méhecskét. Azt egy szaruból készített kis méhkalickába bezárta és ment megint, és fogott egy másikat. Három, négy, öt darab méhecskét összefogott, bezárta ebbe a kis kalickába, akkor egyet kiengedett és ment utána. Majd kiengedte a másikat, a harmadikat, a negyediket, míg végül a méhecske elvezette a méh vadászt az élőfában, az odúban lévő méhházikóhoz, a köpűhöz. Ha a méh vadász megtalált egy méhcsaládot, akkor rátette a maga billogját. Ennek az ősi soron ismert billognak még a mai szatmári vagy nagyalföldi vásárokon is megtalálhatjuk a mai korban is a nyomát, amikor megtűzesített billogvasakkal ellátva a háziállatokat, mindenki a maga firmáját tulajdonképpen rátette a maga jószágára.

Az élőfás méhtartás a néprajzi vizsgálatok alapján valószínű, hogy népünknel ismert volt. A köpűs és a kasos méhtartás viszont már általános, amelynek nyomait még néhány évtizeddel ezelőtt, még hallgató koromban, az említett Szabadfalvi Jó-zseffel együtt, alkalmunk volt tanulmányozni, tehát az ún. kelencés méhtartást. Kelencének nevezték ezeket a kör alakú, vesszőfonással készített alkalmatosságokat, amelyek különben a kosaras erdélyi juhászatra is jellemzőek, amikor a kosárban tartották a juhokat – a kosarak fonást jelentettek, mint ahogy erről szó is volt már –, és így trágyázták többek között a földeket. Amikor a juhok a kosárban néhány éjszakát eltöltöttek, azt a helyet megtrágyázták, akkor a kosarakat felszedték, továbbvitték, letették, és ezt rendszerben végezték, saktáblaszerűen, és így tulajdonképpen az állattartás és a földművelés egymásra utaltsága a néprajz tudomány segítségével bizonyítható.

Továbbá utalhatunk a halászatra is, amelynek ősi eszközeit, mindnyájan tudjuk, első sorban a nagy polihisztor, az utolsó polihisztor, ahogy szokták mondani, Herman Ottó gyűjtötte össze, majd Munkácsi Bernát, és különösen Jankó János, akinek a gyűjteményét a mai kutatók természetesen továbbfejlesztik. A néprajz tudomány talán a halászat területén tud nagyon sok mindent mondani a magyar őstörténet vonatkozásában. Ezt nem akarom különösebben részletezni, de alkalomadtán érdemes, ha valaki a Tiszán túl bolyong, a Tisza mellett, de részben a Duna mellett is lehet ezeket a merítőhálókat még napjainkban is látni, amelyet nagy rudakra szerelnek, négyzet alakú hálóalkalmatosság, amit leenged-

nek a vízbe és azzal kimerítik belőle a halat. Ez, azt hiszem, részben kapcsolódik ahhoz, hogy a Föld eltartó képessége statisztikailag mit mond a tudomány számára. Tehát, hogy valaki halásszon, vadásszon, gyűj-tögető életmódot folytasson, ahhoz bizonyos mennyiségű termékre van szükség, hal-állományra, állatállományra, s amennyiben ez nem adatik meg az ott élő lakosság számára, mert a lakosság esetleg elszaporodott, vagy valamilyen szárazság vagy természeti katasztrófa következik be azon az adott területen, abban az adott korban, annak az adott népességnek az életében, akkor nyilván el kell onnan vándorolni más területre.

Ezeknek a kérdéseknek a néprajzi vizsgálata nyilván a magyar őstörténeti kutatásokat segítheti. Természetesen MI, NÉPRAJZOSOK, MINDIG HANGSÚLYOZZUK AZT, HOGY MI CSAK MINT SEGÉDTUDOMÁNY VESZÜNK RÉSZT A MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI KUTATÁSOKBAN, sem-miféle fő áramvonalat, áramlatokat nem vindikálunk magunknak ilyen vonatkozásban. Tehát szerényen, a néprajzi kutatás eszközeivel, amelyet, talán úgy lehetne érzé-keltetni, ha valaki most föltenné a költői kérdést, hogy mondjuk mi a különbség a régészet és a néprajz között, akkor azt lehetne mondani, hogy A NÉPRAJZ TUDOMÁNYA A MÁBÓL KÖZELÍTI A PRE-HISTORICUMOT. Tehát a ma élő természeti népek vagy az elmaradottabb, zártabb etnikumok életét tanulmányozza és azon etnikumok életének a tanulmányozása során tapasztalt törvényszerűségeket vizsgálja, elemzi, és az ezekből levont következtetéseket alkalmazva segíti a magyar őstörténeti kutatásokat.

A régészet viszont a prehistoricumból, a prehistoricum tárgyainak a vallatásából próbál részben a prehistoricumra, részben a következő, tehát a mai korszakra eredményeket produkálni. Miután kezünkbe vehetjük a debreceni Alföldi Nyomda elő-állításában Hóman-Szekfű MAGYAR TÖRTÉNET c. hasonmás kiadását, időzzünk el eleink lakás- és életmód-körülményei mellett még akkor is, ha az újabb kutatási eredmények ebből hiányoznak.

Én azt teszem itt hozzá, hogy ha az újabb kutatási eredmények a megrajzolt képet mára már módosíthatják is, mégis érdemes Hóman-Szekfűt idézni ilyen vonatkozásban. Mit olvashatunk az őstörténeti tárgykörön belül a néprajzi témánál? „*Lakóhelyük sátor és ház. Háznak nevezett, egy helyiségből álló, földbe vájt, fával, náddal, szalmával fedett viskóban, putriban csak a szolganépség, szláv és egyéb foglyok ivadékaiktak. Maguk a magyarok előkelőkkel és fejedelmükkel együtt, az összes török népek szokása szerint, sátorlakók voltak.*“ (Hóman-Szekfűék még a török eredeztetést hirdették, nyilván azért mondja ezt.) Nyomatékosan figyelmeztet azonban Szekfű, hogy senki ne gondoljon a mai túristasátrakhhoz hasonló alkotmányokra. „*A nomadizáló törökségnél mai napig használatos bordás nemez-sátor voltaképpen, ne-mezzel borított, favázás, kömryen szétszedhető és összerakható, hordozható ház volt. Szerkezete szinte tökéletesnek mondható, s évszázadok, sőt évezredek óta alig változott. A 8. századi ujjur birodalomban használt sátrak a korunkra jutott freskók tanúsága szerint miben sem különböztek a mai kirgizek, tatárok és más nomád törökök jurtaítoitól és kibikkáitól, és nem különböznek a Kr. e. 2. század hunjainak nemez-sátraítoitól sem.*

Az egész sátor alapépítménye egy embermagasságig függélyes irányú, kör alakú farács fal, melybe rendes ajtónyílás van illesztve. Az egymást keresztező farudakból álló rácsfal magassága és vele a sátor szobaterülete összetolás vagy széthúzás által szabályozható, s átmérője 3 és 10 m közt változik. E rácsos lugásra emlékeztető körfalra gömb alakú vagy kúpos tetőszerkezet borul. A tetőzet a fedélgyűrűként használt széles fagyűrű

szélén fűrt lyukakba erősített, hajlítható farudakból áll, melyek alsó végét a fal felső pereméhez erősítik olyképpen, hogy a fedélgyűrű a padlótól harmadfél, sőt 4-5 m magasságba kerül, a falakat köröskörül gyékénnyel takarják, s azután a padlóra, a tetőzetre és a falakra kecske vagy más állat szőréből készített vastag nemezlapokat borítanak. A szellőztetésre és a füst kieresztésére szolgáló gyűrűre zsinórral nyitható és csukható nemezborítót alkalmaznak. A nemezborítást és az egész sátrat kötelek és hevederek erősítik. A sátorban halmozzák fel a család, illetőleg családfő magánvagyonát alkotó drága prémekeket, bőroket, színes gyapjúszőnyegeket, selymeket, arany-szöveteket, arany-, ezüst- és bronztárgyakat, edényeket, szerszámokat és fegyvereket. Bútorzatuk a tűzhelyen kívül néhány székek nevezett láca, ágy, bölcső, és több, asztalként használható láda.

Az előkelő vezérek, fejedelmek sátrai, mint ezt a türki kagámnál járt Zamarkhosz követ leírja, fényes pompájukkal még a bizánci ízlést is kielégítették.“

Ez az idézet nagyon sok vonatkozásban az eddig elmondottakra és hallottakra választ is adhat. Ennyi minden csak egy nomadizáló vagy portyázó, vagy más területeken hadakkal járó népnél nem lehet. Ennyi mindent egy nomád nép nem állíthat elő, nyilván, hogy ez kalandozásokból, portyázásokból, bocsnat a kifejezésért, vagy háborúkban való részvételből fakadhat, tehát itt megint csínján kell bánjunk a különböző elképzeléseinkkel, mert itt vannak olyan dolgok, amelyeket iráni népektől vettek át. Tehát amikor azt mondjuk, hogy olyan szabvány volt, hogy az a páncélt keresztülvágta, vagy más egyéb használati eszközökre is hivatkozhatnánk, amelyeket a különböző krónikaírók leírnak, az az egésznek a szépséghibája, hogy ezek a krónikák a leírt korszaktól sokezer év távolságban születtek. Tehát az akkori világról tulajdonképpen írott forrásunk nem maradt, vagy legalábbis kevés.

Amióta azonban az etelközi magyarok belső életét ismertető perza és arab források gazdaságtörténeti mondanivalója néprajzi érvekkel is igazolást nyert, kiderült, hogy a magyar köznép téli szállásai mellett tavasszal szántott, vetett, a nyári legeltetésről hazatérve pedig aratott. Ez a szántó-vető népesség pedig nem lehetett azonos a harcoló réteggel, mert számos évből, hónapról hónapra igazolható, hogy a harcolók kora tavasszal, tehát szántás-vetés előtt elvonultak hazulról és csak késő ősz-szel, tehát aratás után tértek haza, olykor még a telet is külföldön töltötték.

Én úgy gondolom, hogy ha a forrásokat, tehát az arab és perza forrásokat, amelyekről itt már nagyon sok szó esett, csak történeti módszerekkel vizsgáljuk és nem vizsgáljuk meg ennek az életmódbeli dolgait is, kutató néprajzi-etnológiai módszerekkel, akkor a sok szál kevesebbé válik. Már pedig nekünk az ars poeticánk az, és a történelmi szemléletű hitvallásunk, hogy mi minden szálból szeretnénk, tehát sok szálból eredeztetően szeretnénk a kérdéseket tisztábban látni. Én ezzel csak azt szeretném érzékeltetni, hogy a néprajz egy fontos segédtudománya tulajdonképpen az őstörténeti kutatónak. Az őstörténeti kutató néprajzi vizsgálat nélkül félkarú ember az én felfogásom szerint.

A néprajzi vizsgálatok sorát még hosszan lehetne folytatni. Az anyagi kultúra elemei mellett sorra kellene venni a szellemi néprajz, a folklór szempontjait is. Vargyas Lajos nyomán szólni kellene a siratódallamokról és rokonairól, a sámán varázsénekekről és bűvölő szavakról, a „*Hol volt, hol nem volt...*“ mesekezdő formulánkról, meséink sárkányairól, táltoslovairól, teremtésmondáinkról, hogy csak néhány motívumot említsünk. Hísz végül is népmeséink, néphitünk ugyanúgy MAGÁBAN FOGLALJA EURÁZSIÁT, AKÁRCSAK

EMBERTANI KÉPLETÜNK.

Végezetül legyen szabad visszatérnünk László Gyula professzor önvallomásszerű kijelentéséhez, amely így hangzik: „Az egyenes vonalú fejlődés helyett ma inkább a több szálból összeszövődött, vagy ha fordítva nézzük, több irányba tekintő őstörténet létében hiszek.“ Márpediglen, ha László Gyula, akinek erős szellemi és erkölcsi fundamentuma van Magyarországon, a pártállam idején is megvolt, tehát ha László Gyula merete vállalni önmagát és a régi, 1930-as években publikált dolgaival szemben, ha valaki előveszi A HONFOGLALÓ MAGYAR NÉP ÉLETE című nagy corpusát, amely-ben először publikálta a kolozsvári ásatásokat, ott még László professzor úr nem ezt a többszálúságot hirdeti. Ebből csak azt szerettem volna egy kicsit érzékeltetni, hogy talán a nem akadémikus, talán a nem céhbéli őstörténeti kutatásnak is benne van ab-ban a keze és – jó értelemben mondom – ludas abban, hogy ma már az Akadémia, fénylő magasságában is, figyelembe veszik vagy legalábbis elolvassák – mert eddig el sem olvasták – ezeket a dolgokat.

Még egyszer ezt aláhúзва, bizonyítani tudnám azzal, hogy a kis könyvecskét, amit én zsebkönyvnek nevezek, amit fillérekért árultak még pár évvel ezelőtt, minden diák megvehette, nagyon sokan meg is vették. László Gyula professzor úr már ezt mondja: „A több irányba tekintő őstörténet létében hiszek.“ Az utolsó szó jogán JÓZSEF ATTILA: A DUNÁNÁL című verséből szeretnék egy strófát idézni:

„A harcot, amelyet őseink vívtak,
békévé oldja az emlékezés,
s rendezni végre közös dolgainkat,
ez a mi munkánk; és nem is kevés.“

IRODALOM

Bakó Ferenc: Palócföldi lakodalom. Gondolat Kiadó, Budapest, 1987

Benedek Elek: A csodalámpa. Huszonöt nép meséje. Móra Ferenc Ifjúsági Könyv-kiadó, Budapest, 1994

Győrffy István: Magyar falu, magyar ház. Turul Kiadó, Budapest, 1943. Reprint: Akadémiai Kiadó, 1987

Gunda Béla: A totemizmus maradványai a magyar táltos hagyományban. Déri Múzeum, Debrecen, 1957. évi évkönyve

Népismereti dolgozatok. Szerk. Dr. Kós Károly - Dr. Faragó József. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1994

Táncballadák a folklórban és az irodalomban = Duna menti népek hagyományos műveltsége. Tanulmányok Andrásfalvy Bertalan tiszteletére. Budapest, 1991

Ballada termésein a nemzetközi ballada-bibliográfia első tíz füzetében. Ut. XXXVIII. 35. sz. 1, 4

Farkas József: Néprajzi írások. Szerk. Ujváry Zoltán, Debrecen, 1998

Kriza János: Vadrózsák. Kriterion, Bukarest, 1975

Történelem, régészet, néprajz. Tanulmányok Farkas József tiszteletére. Szerk. Ujváry Zoltán, Debrecen, 1991

Juba Ferencz
(Bécs)

A MAGYARSÁG KÖTŐDÉSE A TENGERHEZ

AKI A MAGYAR történelmi irodalmat olvasgatja, annak fel kell tűnjön az érdekes jelenség, miszerint kárpát-medencei életünk történelmével számtalan írásmű foglalkozik, míg az azt megelőző őstörténeti vonatkozásainkra alig találni olvasnivalót. Ezenkívül feltűnő az is, hogy KÁRPÁT-MEDENCEI ÉLETÜNK TÖRTÉNELMI LEÍRÁSA FŐLEG SZÁRAZFÖLDI ESEMÉNYEKRE SZORÍTOKOZIK ÉS ALIG TALÁLHATÓ VALAMI, AMI TENGERI KAPCSOLATAINKRÓL EMLÉKEZNÉK.

Ennek az első megállapításunknak az okát talán abban kereshetjük, hogy a hazai írásbeliség főleg államalapításunk idejétől kezdve lesz közös kincs és az főleg a katolikus papság révén lesz általános. Ennek következtében természetes, hogy a leírtak mondani-
valója sem lehet más, mint amit az egyház megenged. Ez az oka annak is, hogy mindaz, ami honfoglalásunk előtti távoli, sötét múltba visz, mindaz bizony ködös, számtalan monda, legenda, családokon belül átbeszél, elmesélt, továbbadott elbeszélés. Lényegében nem is csodálható, hogy még 19. századbeli történészeink is ezekről, mint „csacska mesékről“ nyilatkoztak.

Másik kérdésünk gondolatát az veti fel, hogy tudományosan megállapított tény: a világon nekünk első között volt rovásírásunk. Hogyan lehetséges az, hogy ezekben tengeri eseményeinkről szinte soha nem esik szó? Dehát ezekben még ősi életünkre is alig találunk magyarázatot!

Hosszú időnek kellett eltelnie, amíg mind szélesebb rétegeinkben magyarságunk tudatosult. Kezdődik ez a jelenség már az Árpádok korában, környezetünk mind szélesebb körű látóhatárának a fel- és megismerésével, a bennünket minden oldalról körülvevő, „védekezésünk alapján“ természetesen ellenséges népek, népcsoportok vagy már államhá-
szervezett államok támadásának a papirozásával. Ahogy lassacskán kialakult magyarságtudatunk, szinte gombamódra szaporodtak el tudós eleink, akiknek a fantáziáját már erősen izgatta, hogy honnan jöttünk, kik az ottani, elhagyott rokonaink. Így tudjuk meg, – ami ma már tudományosan is elfogadott tény –, hogy a hunokkal testvérnép vagyunk, akárcsak az avarokkal. Tudósaink rájöttek, hogy abban a színes szövedékben, amellyel nemzetünk mind bővebb elemekkel gazdagodott, mint pl. a Káspi-tengertől délre lakó, sőt Afrikában is jelen lévő kusok, akik hajósok és népünk nagy tömegeit alkotják, hasonlóan, mint a lelegek. A nevüket a ma is viselő aldujai Lelek-sziget őrzi mindmáig, amely az I. világháború alatt támaszpontul szolgált Wulff Olaf császári és királyi korvettkapitányának.

Honfoglalásunk idejében, megmaradva mindjárt az elején, feltűnik, hogy Árpád nagyfejedelmünk, alighogy átlépte a Kárpátok gerincét, azonnal délre küldte egyik vezérét, Kadocsát. KADOCSA ELFOGLALTA AZ AKKORI SZERVIA ÉS AZ ADRIA KÖZÖTTI TERÜLETET ÉS ÍGY ALAKÍTOTTA MEG AZ ELSŐ MAGYAR TENGERMELLÉKET. Szent István kíváló dip-lomáciai érzékel mérte fel Velence erejét és leánytestvérét férjhez adta Otto Orseolo velencei dózséshez. Szent László (Béla király fia), testvére pedig, a „Szép Ilona“, a horvát királynak a felesége lett. Az özvegy, férjének, Zvonimirnek a halála után, a horvát trónt az akkori örökölési

rend alapján, a horvát urakkal egyetértésben, testvéreinek, Lászlónak ajánlotta fel, aki azt el is fogadta. László pedig, előtte még, 1091-ben Sclavóniát csatolta az országhoz. Így hazánk ekkor már mindenképpen adriai, ten-gerparti ország. Kálmán királyunk 1102-ben Horvátország és Dalmácia királyává ko-ronáztatta magát, Szent László leányát, Piroskát, Comnenius János bizánci trónörö-köshöz adta feleségül. Maga Kálmán király pedig Orbán pápa leghűségesebb hívének, Roger normann-szicíliai királynak a lányát vette feleségül. (Sajnos a fiatal királyasszony két év múlva meghalt.)

Tengerparti törekvéseinknek egyik legenergikusabb ellenfele Velence volt. Lényegé-ben azonban az sem tudott ármányoskodásokon kívül egyebet tenni. Az 1241-es ta-tárjárás bekövetkeztekor azonban IV. Bélának menekülnie kellett. Déli ország részébe menekült, az Adria partjára. Magával vitte az akkori világ legnagyobb kincsének számító ereklyéket: Szent István koponyatetőjét, Szent László alszárcsontját, Szent István állkapcsát, stb. Babenbergi II. Frigyes törbe csalta, hogy az ő területén át meneküljön, de midőn Ausztriába ért, a gazember mindenétől megfosztotta (még szerencse, hogy értékes ereklyéit előre küldötte!) és foglyul ejtette. Csak midőn minden pénzétől megfosztotta és hajlandó volt szorultságában Pozsony, Sopron és Győr vidékét neki zálogba adni, akkor engedte el. IV. Béla ezután Klissza várában húzta meg magát, majd Trau városában élte át a tatár támadásokat. A tatárjárás után pedig megkezdte az ország rendbetételét.

IV. BÉLA AZ ÁRPÁDOK VÉRÉBE KERÜLT ÖRÖKLÖTT TENGERI GÉNEK NYOMÁSÁRA AZONBAN, MINT EGY TENGERPARTI ORSZÁG KIRÁLYA, VILÁGOSAN LÁTTA, HOGY ORSZÁGÁNAK A MEGVÉDÉSÉRE FELTÉTLENÜL SZÜKSÉGES HAJÓHADAT SZERVEZNI. A SZÓT TETT KÖVETTE, MEGVALÓSULT AZ IGAZI, ELSŐ MAGYAR HADIFLOTTA. Ez ugyan nem valami hatalmas tengeri had-erő, de több az eddigiéknél és feladatát, partjaink védelmét ahogyan tudta, ellátta.

Alig pár évtized múlva került az ország trónjára I. NAGY LAJOS, Róbert Károly és Lokietek Erzsébet fia, a „tengeradta“ király. Lajos történelmünk egyik legnagyobb uralkodója, nemcsak a szárazföldi birodalmat tette hatalmassá és egységessé, de elődei, főleg Szent László és apja, eszméit követve, vérében mind az Árpádok, mind a nápoly-szicíliai Anjouk „tengeri génjeivel“ élve, LÉTREHOZTA AZT A HATALMAS MAGYAR KIRÁLYI HAJÓHADAT, AMELYNEK EREJÉVEL SIKERÜLT A VELENCEI TENGERI HAJÓHADAT LE-GYŐZNI. EKKOR, 1358. ÉVI FEBRUÁR HÓ 18-ÁN ALÁÍRT BÉKÉBEN (ZÁRAI SZERZŐDÉS) VE-LENCE LEMONDOTT MAGYARORSZÁG JAVÁRA AZ ADRIA EGÉSZ KELETI PARTJÁRÓL, QUARNE-RÓTÓL DURAZZÓIG. RAGUZA, A KIS VÁROSKÖZTÁRSASÁG KÉRTE A KIRÁLYTÓL A MAGYAR BI-RODALOMHOZ CSA-TOLÁSÁT, amit a király meg is adott 1358. május 27-én kiállított ki-váltáslevelével.

Nagy Lajos hajóhada kiválóan működött. Biztosította és megvédte a magyar ten-gerpartot. Miután utódát, Zsigmondot német birodalmi császárrá választották, eb-ben a „másodállásban“ már többet törődött a császári, mint a magyar királyi ügyekkel. A flottát is úgy elhanyagolta, hogy annak kiadásaira még Sopron városát is meg kellett adóztassa. Mégis, a flotta a ciprusi hajókkal, a várnai csata idején, még ten-gerzár alatt tudta tartani a Dardanellákat, hogy a törökök átkelését megakadályozzák. Még Mátyás király uralkodása alatt is hathatós erőt képviselt ez a hajóhad. 1481-ben Mátyás király olasz feleségé-nek, Beatrice-nek az apja, Ferdinánd nápolyi király egyre sürgősebb üzenetekkel kérte vejét, hogy támogassa őt az előretörő törökök ellen. Mátyás hatalmas flottát szerelt fel és ennek parancsnokságát híres hadvezérére, Magyar Balázsra bízta, aki jó hadvezérhez illően alaposan áttanulmányozta az adriai viszonyokat, majd elindult haderejével Budáról.

A magyar királyi középkori tengeri haderő legkomolyabb történése, Miklóssi Zoltán firenzei kutatása során talált egy 15. századbeli szöveget, amely Mátyás tengeri haderejét ismerteti: „A fölséges magyar király vízi hadereje összesen háromszázharminc hajóból áll. Ezeken a hajókon a tengerészekon kívül tízezer harcos van elhelyezve. Ebből ezerhétszáz lándzsás, ezerkétszáz vértés, a többi íjas és a hajógépezet mellett dolgozik. A hajók között tizenhat igen nagy gálya, mindegyike negyvennégy evezővel és háromszáz fegyverrel, valamint százfontos lövedékeket hajító, négy bombardával és kétszáz kisebb kézi ágyúval van felszerelve. ...“ Amikor a nagy ütközetre került a sor, Magyar Balázs megmutatta, hogy a magyar is tengerésznap. Úgy megverte az ellenséges flottát, hogy Mátyás apósának az országa felszabadult. Sőt, még Otrantót, a legendás tengerszorost is visszafoglalta a törököktől. Ez volt az „első“ otrantói ütközet. (Az „Új Idők“ 1943. március 27-i 13. számában közölte Clementis Ervin.)

A fentiekben elmondott, parányivá zsugorított tengerész-történeti bemutatónkból is VILÁGOSAN KITŰNIK, HOGY AZ ÁRPÁDOK EGÉSZ URALKODÁSI IDŐSZAKA – MÉG A LEÁNYÁGAT IS BELEÉRTVE – MAGÁN VISELI A TENGERHEZ VALÓ KAPCSOLAT KIERŐSZAKO-LÁSÁT. Amint azonban a Habsburg birodalommal kerülünk – sajnos – erősebb kap-csolatba (és ez éppen egybeesik az ország kétharmad részének török megszállásával), a birodalom tengerhez kötődése eleinte jóformán semmi.

Az 1697 elején Prinz Eugen von Savoyen vezette győztes zentai csatával befejeződött hazánk török megszállása. Sajnos, egyidejűleg megindult német megszállásunk. Hazánkat a császár „de jure belli“, azaz a háború jogán megszállott területnek ismerte el (!) és megkezdődött a magyarság évszázados harca alkotmányos szabadságáért. A nagyon lassú javulásra apró tanulmányunk során nem tudunk kitérni, de meg kell említenünk (a megfelelő történelmi forrásokra hivatkozva), hogy ezalatt az ország különféle nemzetiségei (szerbek, oláhok, svábok stb.) a császári ház támogatásával elérték a magyarság visszaszorítását. (Pl. Dalmácia osztrák tartománnyá iktatása, a katonai határőrvidékek stb.) Miután a kalapos király, II. József felismerte a tengerpart fontos, a birodalom részére előnyös gazdasági szerepét, és Mária Terézia Fiumét a magyar Szent Korona külön testeként az országhoz visszacsatolta, lassan elindult a magyar tengerpart élete is.

A nagyvilágban is jelentős események következtek be, amelyek közül a legfontosabb, hogy a gőzgép megkezdte győzelmes szerepét és ezzel kapcsolatban megindult a világot lassan behálózó gőzvasút. Az 1848-1849. évi szabadságharcunk elvesztését követő rettenetes Haynau-Bach korszak az ország életének minden területén óriási visszaesést okozott. Mivel Ausztria a porosz-osztrák és olasz-osztrák veszített háború miatt felettébb nehéz helyzetbe jutott, a mind bölcsebbé váló uralkodó látta, hogy nem tud többé nagyhatalomként létezni, hacsak nem Magyarországgal együtt, így létrejött az 1867. évi ún. kiegyezés. Ennek előtte Kossuth Lajosnak ki kellett mondania, hogy „Homokod porából és fekete sarad ragadalmából tengerhez magyar!“ Ezen a szózaton el kell gondolkodnunk. A nemzetnek az évszázados rettenes emberi és anyagi veszteségei egyrészt, a megmaradt ősi magyarságnak a szinte elképzelhetetlen felhígítása a nemzetel idegen, sőt nagyban ellenséges embertömegekkel, másrészt oda vezetett, hogy parányivá zsugorodott azoknak az ősi magyaroknak a száma, akik még génjeikben hordozták a tengerhez kötődést. Ebből adódott, hogy bizony az országgyűlésben pl. mind nagyobb lett az ország gyarapodását előmozdítani igyekvő törvényeink ellenzéke. Minden nemzetiségünk (szlávok, oláhok) és

egy számban mind nagyobb, a sajtó befolyásolása által mind hatalmasabb magyarul ugyan beszélő, de a magyarsággal mind ellenségesebben viselkedő tömeg. Mivel ennek a tömegnek a szava mind hatékonyabban elérte a külvilágot, rendkívül ügyesen tudta a kiváló scláv és oláh propagandát támogatni. Ennek tudható be, hogy az első, vesztes világháború a trianoni békediktátummal fejeződött be. Bár hazánk miniszterelnöke, gróf Tisza István, volt az egyetlen, aki a Szerbia elleni hadüzenetet ellenezte, Trianon mégis minket súlytott a legjobban. Bennünket nyolc részre vágdalva többek között elvették tőlünk Európa legnagyobb tengeri haderejét, egész tengerpartunkat és rendkívüli anyagi áldozattal a kis halászkikötőből világkikötővé kiépített Fiumét. A trianoni békediktátumban leírt mondat: „*Magyarországnak tilos tengeralattjárót építenie; még vásárolnia is tilos!*“

Az 1919. március 21-én megalakult és rémuralmáról híres Tanácsköztársaság 133 nap után megbukott. Vezetősége – legnagyobb számban „magyarul beszélő nem magyar“ – Ausztriába és a Szovjetunióba menekült. A győző hatalmak támogatásával „Magyar Nemzeti Hadsereg“ alakult. Ennek parancsnoka 1919. augusztus 12-én nagybányai Horthy Miklós altengernagyot lett. A győztes hatalmak, attól való félelmükben, hogy a szovjet típusú forradalom hozzájuk is hamar elérhet, a nemzeti had-sereget erősen támogatták. Horthy személyét elfogadták. Sőt, kormányzóvá választását is támogatták. Így az országgyűlés, amelybe immáron az egyes pártok teljes köre bekerült, 1920. március 1-jén Horthy Miklóst az ország kormányzójává választotta. Kormányzói hatásköre kisebb volt, mint a királyé: nemességet nem adományozhatott, főkegyúri jogai is kisebbek voltak, ugyanígy korlátozottak voltak jogai a hadsereg tekintetében is. Ez a közjogi provizorium is mutatja, hogy olyan személyek kerültek előtérbe, akiknél génjeikben rögzített tengerképességük jelentős szerepet játszott.

Felettebb érdemes megemlékezni a „Saida“ korvetta földkörüli útjáról, amelyen négy olyan kadét vett részt, akik mindegyikéből tengernagy lett: Horthy Miklós, Lucich Károly, Wulff Olaf és haditengerészetünk legfőbb hydrográfusa: Kalmár Sándor.

IV. Károly király rossz tanácsadóira hallgatva megkísérelte 1921. tavaszán és őszén, hogy a trónra visszakerüljön, holott tudnia kellett, hogy a győztes hatalmak főbiztosai, Hohler, Fouchet és Da Vinci, demarsot küldtek a Teleki-kormányának, hogy semmilyen Habsburgnak a magyar trónra kerülését nem fogják tűrni. Olasz-ország már Jugoszláviával szövetkezett, Csehszlovákia mozgósított stb.

A kormányzó állampolitikailag rendkívül értékes személyeket választott támogatására, mint gróf Teleki Pált, a tudóst, az erdélyi gróf Bethlen Istvánt, a kiváló politikust, majd gróf Klebelsberg Kuno kultuszminisztert, aki alatt 2000 új iskola kezdte meg működését. Az ország 1922-ben tagja lett a Népszövetségnek, 1927-ben a bevezetett új pénz, a „pengő“ a világ egyik legkeményebb valutája lett. A kormányzó megalakította a Vitézi Rendet. Később megszülettek a szociális törvények. A tengerpartról kirugdosott magyar tengerészeknek csak kis részük tudott külföldön elhelyezkedni. A magyar textilipar állt, mert az egyiptomi gyapotot csak trieszti átrakással lehetett az országba behozni. Ez a művelet úgy megdrágította, hogy itthon nem tudták megvenni. Ennek következtében állt az egész textilipar. Ekkor az 1933. évi koronatanácsban a kormányzó referátumát tengerészetünk megindításáról (az elvesztett adriai tengerpart helyett!) SZÉCHENYI ELGONDOLÁSA ALAPJÁN A DUNÁN ÁT VALÓ TENGERREJUTÁSSAL, minden világosan látó tengerész támogatta, elsősorban a soha le nem győzött haditengerészetünk kis utódát, a m.kir. foly-

amerőket megteremtő Wulff Olaf, a Hadtörténeti Múzeumba új életet hozó Lucich Károly és főleg a Ganz Hajógyár vezérigazgatója, SCHARBERT GYULA szkv. cs. és kir. haditengerészeti főmérnök, a Szent István csatahajó építője, aki nyomban bemutatta az általa elkészített ELSŐ DUNA-TENGERJÁRÓ HAJÓ tervét. Jellemző azonban a kormányzó pénzügyi gondoskodására, nehogy az állam pénzén épülő hajó esetlegesen ráfizetéses legyen, elrendelte egy próbaút megtételét hasonló hajóval. Páthy László alexandriai hajóvállalkozó és ifjabb Horthy Miklós megalapították a Magyar-Egyiptomi Kereskedelmi Rt-t. Béreltek egy apró, hollandiai motorhajót, az Apollinaris III-at, és ezt különféle nehézségek leküzdése után Gramantik Mátyás hj. tengerészkapitány és vitéz Bornemisza Félix cs. és kir. szkv. sorhajóhadnagy felhozták Budapestre. Kádár Ferenc hj. tengerészkapitány vitte vissza Rotterdamba. A kormány ezeknek a szakembereknek, illetőleg Fabinyi pénzügyminiszter javaslatára az országgyűlés 500.000 pengőt engedélyezett az első Duna-tengeri hajó, a „Budapest“ megépítésére. AZ ÍGY MEGTEREMTETT TENGERI HAJÓ-ZÁSUNK ÜSTÖKÖSSZERŰ FEJLŐDÉST MUTATOTT és 1944-re a vállalatnak a M. Kir. Duna-Tengerhajózásnak lángeszű szállítmányozási igazgatójának (később, 1954-ben kötél általi halállal kivégzett) Rödiger-Schluga Miklósnak a vezetésével (az első világháború alatt az U-5 tengeralattjárónknak vaskoronarendes első tisztje és a XXXIX. sz. torpedóromboló parancsnoka!) tíz hajója és a Ganz hajógyárban tíz hajó kiszabott vasanyaga volt! EMONDHATÓ, HOGY ILYEN KIVÁLÓ VÁLLALKOZÁSA A VILÁGNAK NINCSEN. Mivel tengeri hajóink folyamatosan látogatták a vitéz Bornemisza Félix vezetése alatt álló csepeli Szabadkikötőt, BUDAPESTET AZ ANGOL LLOYD TENGERI KIKÖTŐNEK ISMERTE EL (capt. Rákos Lajos Llyod's agent javaslatára!).

A KORMÁNYZÓNAK, mint tengerésznek a jövőbeli tisztánlátása, nyílt angolszász magatartása odáig vezetett, hogy 1944. október 15-én a németek elfogták, mint hadifoglyot Németországba vitték. A HÁBORÚ UTÁN A NÜRNBERGI TÖRVÉNYSZÉK CSAK MINT TANUT HALLGATTA KI ÉS ELBOCSÁTOTTÁK. SZTÁLIN PEDIG AZT ÜZENTE NAGY FERENC KORMÁNYÁNAK, HOGY HAGYJÁK BÉKÉN EZT AZ ÖREGEMBERT, AKI AZ EGYETLEN VOLT, AKI TŐLE BÉKÉT KÉRT. Egyébként jellemző, hogy a győzők még Horthynak magyar államfői mivoltát is kétségbe vonták (e tekintetben a magyar ügyeket jól ismerő MacCartney is ilyen értelemben nyilatkozott!).

A második világháború végével bennünket sújtó II. Trianon nem vette figyelembe, hogy mi két éven át semlegesek maradtunk, hogy a legyőzött lengyelek több, mint százezernek adtunk menedéket, otthont, kórházat, iskolát stb., hogy hazánk területén fogságba esett nyugati hadifoglyokat egészen különleges elbánásban része-sítettük, hogy mint utolsók léptünk be a háromhatalmi egyezménybe, hogy míg Csehszlovákia, Közép-Európa legerősebben felfegyverzett országa egyetlen puska-lövés nélkül feküdt le a németeknek, hogy Szlovákia elsőnek adta oda 82.000 zsidóját az SS-nek és még fizetett is nekik az elszállításukért, hogy Románia maga pusztította el 400.000 zsidóját, a németeknek 3 millió katonát és teljes olajmennyi-ségét adta, addig mi – ahogyan bírtuk – megakadályoztuk a zsidók deportálását, a lengyelek elleni hadműveleteket és a kormányzó megkísérelte a németek részére jutattott magyar haderő létszámának a lehető lecsökkentését. Végül az agg kormány-zó csupán a neki szegezett fegyverek nyomására írta alá (és így természetesen ér-vénytelen) lemondását és Szálasinak (éppen így érvénytelen) elismerését.

Miután hazánkat a győzők a Szovjetunióknak adták ajándékba, azok négy évtizeden át

szívták a magyar erőket. A megszállás első idejében megalakított Szovjet-Magyar Hajózási Rt. néven még úgy-ahogyan működő hajózásunkból 1955. január 1-jével kilépett az orosz fél. Ekkor a Magyar Duna-Tengerhajózási Rt. (röviden DTRT) ismét fel tudta venni működését. Kiváló személyzete (akit még meghagytak) remekül dolgozott tovább, bebizonyítva, hogy (amint öreg fiumei tengerészkapitányaik mondták): LEGJOBB TENGHERÉSZEINK TENGERT SOHA NEM LÁTOTT FIAINKBÓL KERÜLTEK KI! Ennél jobb bizonyítékot nem tudnék felhozni állításom igazolására, hogy BENNÜK IS MÉG AZ ŐSI TENGHERÉSZ-GÉNEK MŰKÖDTEK.

Az orosz-szlávoknak a magyarországot megsemmisíteni kívánó évszázados igyekezetét legjobban kiszolgáló, a párt és gyilkos államhatalmi alakulatok magvát a magyarul beszélő nem magyar ellenségek és ezek „magyar“ fullajtárjai alkották, akik A MAGYAR TENGERI HAJÓKAT DARABRÓL DARABRA, KORRUPT MÓDON ELADTÁK, AZ ÁLLAMVEZETÉS A NÉPET VAGY 60 MILLIÓ DOLLÁRRAL BECSAPTA. AZ UTOLSÓ HAJÓT, A „VÖRÖSMARTY“-T 2000. ÉV OKTÓBER 16-ÁN ADTÁK EL. EZZEL MEGSZŰNT A MAGYAR TENGERI HAJÓZÁS VAGY 800 DICSŐSÉGES ESZTENDŐ UTÁN! CONSUMMATUM EST!

Amit eddigi, valójában törpévé zsugorított ezredéves tengeri vonatkozásainkról szólni tudtam, abból a kevésbé figyelmes olvasó is tisztán kivetheti, hogy annak lé-nyeges eleme volt A NEMZETÜNKBEN, ILLETŐLEG ANNAK MA MÁR EGY ARÁNYLAG KIS RÉSZÉBEN MÉG FELISMERHETŐ TENGHERÉSZ-KÉSZSÉG, TENGHERÉSZETI TEHETSÉG, AMELYNEK SZOMATIKUS ALAPJÁT GÉNJEINK KÉPEZIK. Ezekről szeretnék még pár szót említeni.

Lássuk most először, hogy milyen tulajdonságokkal kell egy jó tengerésznek rendelkeznie. Már több, mint 30 éve annak, hogy ezeket a következőkben adtam meg: „*Testi ügyesség, kitartás, szívósság, bátorság, jó megfigyelőképesség, gyors felfogás, tetterekészség és bizonyos, szinte megmagyarázhatatlan, ösztönös tér- és időbeli megérzés, megsejtés ...*“¹. Már akkor felvettem annak gondolatát, hogy ezekkel a tulajdonságokkal nagyban-egészben egy lovasnomád népnek is kell rendelkeznie. Alapvető különbségek azonban mégis felismerhetők, amelyek az alkalmazkodásnak¹ és az azt szükségesszerűvé tevő környezetbeli különbségeknek a számlájára írhatók.

A lovasnomád nép szilárd talajon, a megszokott klímában a megszokott fauna és flóra területén éli a napszakok szerinti életét. Ezzel szemben a tengerész külső környezetét állandóan változó földrajzi helyének megfelelően változó klíma, fauna és flóra jellemzi. Belső hajókörnyezetének hűtés-, fűtés-, szellőztetés- és táplálkozás-vi-szonyai a természetestől merőben eltérőek, családi élete gyakorlatilag alig van. Fo-lyamatos szolgálata érdekében fel kell áldoznia biológiai életritmusát. Külső környezetében számtalan nem várt, vagy előtte ismeretlen változással kell számolnia. Mozgását, járását, munkamódját az állandóan mozgó környezethez alkalmazkodva kell változtassa, miközben számtalan szükségállapotot kell megoldania.²

A tengeri élethez szükséges tengeri ösztönnek, rátermettségnek valamikor ki kellett alakulnia fiainkban. A törzsfajlódás során az ősöknek át kellett adniok ezeket a tulajdonságokat az utódoknak. Arra a kérdésre, hogy ez hogyan történhetett, a Nobel-díjas KONRAD LORENZ KIDOLGOZOTT ÖSSZEHASONLÍTÓ MAGATARTÁSTAN ÉS AZ EVOLUCIÓS MEGISMERÉSTAN AD KIELÉGÍTŐ VÁLASZT. Lorenz szerint mindaz, amit életünk valóságos világáról

1. *Juba Ferencz*: Adaption der Seeleute in Jahrtausenden. Die erzwungene und freiwillige Anpassung an das Schiffsmilieu. Universität Düsseldorf, Jahrbuch 1973-1975, 273. old.

tudunk, a törzsfajlódéstörténetben létrejött információszerzést jelentő készülékünknek köszönhetjük. Amit tudunk, aszerint viselkedünk. Banális igazság, hogy az ember törzsfajlódásileg szerzett és öröklésileg lefektetett magatartásmóddal rendelkezik. Az alkalmazkodás olyan struktúrákat hoz létre, amelyeknek a működése információk megszerzéséből és kiértékeléséből áll, azaz olyan körülmények tudásából, amelyek pillanatnyilag a szervezet környezetében hatnak és amelyekre nyomban válaszolni kell. Ez minden tapasztalat alapja. Tudjuk, hogy minden alkalmazkodási fejlődés csak akkor lehetséges, ha fejlődéstörténelmileg már megszerzett óriási tömegű információ van jelen. A megtanult tudás átvihető az egyik egyedről a másikra. Ez a tradíció. HALMOZOTT TUDÁS NEM MÁS, MINT SZERZETT TUDÁSOK ÖRÖKLÉSE.³ EZEK ALAPJÁN TEHÁT NYILVÁNVALÓ, HOGY TENGERÉSZ-ÖSZTÖNÖKKEL RENDELKEZŐ FIAINKNAK EZEKET AZ ÖSZTÖNÖKET TENGEREN JÁRTAS ÖSEIKTŐL KELLETT ÖRÖKÖLNIÖK.

Vizsgálódásunk során most értünk el témánk leglényegesebb pontjához: HOL ÉS MIKOR ZAJLOTT LE AZ ELŐDÖK ISMERETSZERZÉSE ÉS ALAKULT KI AZ A KÉPESSÉGANYAG, AMELYEKET AZ UTÓDOKNAK ÁT TUDTAK ADNI? Logikai kényszerűségből azt kell válaszolnunk, hogy ezek az ismeretek csak tengerek partjain voltak megszerezhetőek. Mivel vitathatatlanul megvannak, ennek a ténynek az alapján fiaink tengerész-ösztöneit, tengerre termettségét éppen olyan biológiai, őstörténeti bizonyítéknak kell tekinteni egykori őshazánkat illetően, mint ahogy a kontinensnek szétválásáról szóló Wegener-féle elméletnek az igazolására az angolnák vándorlása a biológiai bizonyíték.⁴

A magyarság tengerész-ösztöneinek a megszerzése tekintetében háromféle hely, illetőleg idő jöhet számításba:

1. A világrészek közötti összeköttetés tengeri úton 40-50.000 évre visszamenőleg követhető.⁵ Az aurignac-típusú ember az akkor még igen alacsony szintű tenger lehetőségeit kihasználva Ausztráliáig jutott. A cro-magnoni ember az akkor még befagyott Bering-szoros jegén át Amerika déli csúcsáig, a Tűzföldre jutott. Az ekkor meginduló felemelegedés kb. 20.000-ben érte el tetőpontját és ekkor megindulhatott a világrészek közötti kezdetleges utasforgalom. Ezeknek az utazásoknak a lehetőségét Hyerdahl tökéletesen bebizonyította. Ezért az is érthető, hogy Wirth 30.000 éves feliratokat talált Grönlandon⁶, hogy Troger: „The peoples chronology“ szerint 44.000 éve már hajózás folyt Ázsia és Ausztrália között a Korall-tengeren. A kiterjedt vízi közlekedést mutatja az is, hogy Duvensee mellett 9.000 éves evezőt találtak az iszapban és 4-3. évezredből származó japán edényeket az ecuadori partokon.⁷ Ezekre a kapcsolatokra utal az a nyelvészeti jelenség, hogy az ún. Naocal-táblákon olvasható és India hét rishi papja által beszélt nyelv a maják nyelvével azonos.⁸ Hevesy kimutatta, hogy a mohénjo-daroi és a Húsvét-szigetek írásjelei teljesen hasonlóak.⁶

2. A szabir-preszumir-szumir világ révén jutunk el Padányi Káspi-Mediterráneu-mába, amely a Földközi-tengerrel is szoros kapcsolatot tartott, melléktengerein át is. A Van-tavon

2. *Juba Ferencz*: Hajóegészségtan. Medicina, Budapest, 1957

3. *Lorenz, Konrad*: Die Rückseite des Spiegels. Versuch einer Naturgeschichte menschlichen Erkennens. Deutscher Taschenbuch Verlag, München, 127. old.

4. *Leidenfrost Gyula*: Keserű tenger. Franklin Társ., a Magyar Földrajzi Társaság kiadása, Budapest, p. 155

5. *Lenk Anton*: Die Gezeiten der Geschichte. Econ Verlag, Düsseldorf-Wien, 1974, 44. old.

háromevezős hajók jártak, ami igen figyelemreméltó. A Káspi-tenger az egyetlen méd tenger, amelyen komoly hajózás folyt. Az itt található halak neveinek az egyezését a magyar halnevekkel Sebestyén Irén mutatta ki.⁹

Tudjuk azt is, hogy az első európai polgárosodás és műveltség itt alakult ki hazánkban, a rövid- vagy kerkefejük révén.¹⁰ 10.000 és 5.000 között mediterrán népek terjednek itt el és Dukai-Takács szerint 10.000-ben érkeznek a siculok. 2500 után újabb rajok érkeznek a Balkán felől. Ezzel a népességgel közvetlen rokonok a pelazgok, akiknek Kis-Ázsiában települt részlegei a filiszterek. Nevüket többen Pilis szavunkkal hozzák összeköttetésbe. Csobánczi szerint az Anatóliából érkező népeség civilizációjának csúcspontját Knossosban érte el.¹¹ Mindez megfelel Baráth állításainak, aki szerint a Régi Kelet magyar származású népei, a földművelők és a hajósok az égei szigetvilágot lepték el és foglalkozásuk megnevezését az „achaiok“ (a hajósok) szó rejti magában.⁸ Ez megfelel Csöke Sándor szófejtésének is, aki szerint hajó szavunk őse a szumír „aiu“, ami vízi házat jelent.¹¹

Kr. e. 2000-ben már a főníciaiak játszottak egyedülálló szerepet a tengeren. Eljutottak Dél-Afrikába, a Kap-földre, ahol ott elsüllyedt egyik gályájukat is kiásták.⁶ Dél-Amerikában, Rio de Janiero-tól nem messze, egy magas sziklán 850-800 Kr. előtről származó felirat hirdeti, hogy „*Badezir a főníciai Tyrusból ide is eljutott.*“⁶

MINDEZEK ALAPJÁN MEGÁLLAPÍTHATJUK, HOGY A MAGYAROK ELEINEK A KÁSPI-MEDITERRANEUMBAN IS BŐSÉGES ALKALMUK NYÍLHATOTT TENGERÉSZETI ISMERETEK MEGSZÉRZÉSÉRE ÉS ÁTÖRÖKÍTÉSÉRE.

Itt kell megemlékeznünk egyes kulturális fogalmakról, bár ezek nem tartoznak az örökléstan keretébe. Elsősorban mitológiai fogalmakra gondolok. Ilyen magának a tengernek a fogalma. Olzsasz Szülejmanov írja: „*Wilhelm Tomsen 1893. november 25-én elkülönítette az első szót az orchon-jemyszei feliratok szövegéből: »Tengri«.* Ez a szó az ázsiai szkíták történetében új fejezetet nyitott ... és még egy: a szumir-türk kapcsolatokról beszél ...“^{11,12} A türk nyelvek tengri-je a végtelen fogalmává alakult. A szumir tenger végtelenjében laknak az istenek és nyelvünkben is a tenger szó fogalma a földrajzi fogalom mellett a végtelent is jelenti. A másik ilyen említett fogalom a szkíta vízi istennő neve: Begő.¹³ Nevéből lett a Bug, Béga, minden bizonnyal a Vág neve is. Úgy hiszem, nem tévedek, ha a tiszai ún. „bögös“ hajók nevét az istenasz-szony szegediesen mondott nevére, a Bögő-re viszem vissza és ezzel talán végleges megoldást nyer ezeknek a hegedűfej alakjában befejezett orrtökéjükkel kapcsolatban folyó találgatás. Hol a bög-re, hol a hajók bögő dudájára, hol a bögő hangszer kunkorodó fejére vélték a hajók elnevezését visszavezetni. Ezek a mitológiai fogalmakon kívül még tulajdonképpen az ethnográfia terü-

6. *Várkonyi Nándor*: Szíriat oszlopai. Budapest, Kir. Magyar Egyetemi Nyomda, 21, 48-49, 51 és 225. old.

7. *Neukirchen, Heinz*: Seefahrt im Wandel der Jahrtausende. Gondrom Verlag, Berlin, 1985, 140. old.

8. *Csicsáky Jenő*: MU, az emberiség szülőföldje. Editorial Transsylvania Könyvkiadó Vállalat, 1956, Taller Grafico Roda, Ombu 477. - V. Alsina, 9. old.

9. *László Gyula*: Őstörténetünk. Tankönyvkiadó, Budapest, 1981, 83. old.

10. *Juba Ferencz*: Tengeri vonatkozások őstörténetünkben. Előadás a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület III. őstörténeti találkozásán Londonban, 2. old.

11. *Juba Ferencz*: A magyar tengeri hajózás őstörténeti vonatkozásai. A szerző kiadása. Bécs, 1982

letére tartozó kultúrfogalmakat is ismerünk és ezek között az egyik legfontosabb a homlokcímer, ismertebb, de nem teljesen helyes nevén a „hajóorr-dísz“. Ezek tűnt évezredek felé irányítják tekintetünket. Nubiai hajóépítők homlokdíszai a ma tipikusan szudáni, de legjobban mégis a MI SZÜRKE MARHÁINK (MAGYAR ÖKREINK) SZARVÁRA EMLÉKEZTETNEK. A FÓNÍCIAI HAJÓK LÓFEJE, AZ ETRUSZK HAJÓK SZITTYA-TÍPUSÚ SZARVASAGANCSA ELEINK, A SZTEPPEI LOVASOK FELÉ UTALNAK. A portugáloknál, kisebb halászhajóikon az orrtőke csúcsára felszerelt, még ma is ismert gyapjúcsomó – bár manapság már csak elhasznált kötelek kócából készül – Jason útjára emlékeztet, amidőn Kolchinsból, a Fekete-tenger keleti medencéjéből az akkor már ezredév óta ismert szittyá aranyművesség vidékéről, az aranygyapjút akarta elhozni. MINDEZEK A KULTÚRFOGALMAK IS A KÁSPI-MEDITERRANEUM, ILLETŐLEG DENTUMAGYARIA FELÉ MUTATNAK.¹⁴

3. Az Azovi- és a Fekete-tenger partján eleink, a hunok és az avarok Bizánc idején már uralták a Fekete-tenger és az Alduna hajózását. Ezt a hun-avar tengeri hajózást csupán Bizánc hadihajórajja ellenőrizte.⁸ Sőt, SUGDAIAT ÉS A KERCSI SZOROST CSAK A HUNOK ENGÉDELÝÉVEL LÁTOGATHATTÁK A BIZÁNCI FLOTTA SZÁLLÍTÓHAJÓI. DENTUMAGYARIÁTÓL KEZDVE ÁRPÁD NÉPE IS HOSSZABB IDŐT TÖLTÖTT EZEKEN A TENGERPARTOKON. NEM IS CSODÁLHATJUK, HOGY A FEKETE-TENGER NEVE EGÉSZEN A 17. SZÁZADIG MINT „MAGYAR TENGER“ SZEREPELT A TÉRKÉPÉSZEK ÁLTAL – FŐLEG VELENCÉBEN – RAJZOLT TÉRKÉPEKEN: „MARE MAZAR“, „MARE MAGIOR“, „MARE MAZARA“ NÉVEN.

Szakmailag általánosan elfogadott őstörténetünk – sajnos – nem jöhetett létre, mert azt nemzetünk megszálló hatalmai (pángermánok, pánszlávok) és hazai kiszolgálóik megakadályozták, főleg elavult nyelvtudományi ún. törvények és hipotézisek alapján. Ma már azonban főleg idegen, külföldi és egypár kiváló magyar tudós munkái alapján világos, hogy lényegében az újkőkortól kezdve NEMZETÜNK számos ötvöződés eredményeként újabb és újabb, módosuló néprajzi képet felvéve, KÉT VONALON ÉRKEZETT A KÁRPÁT-MEDENCÉBE. AZ ÉSZAKI VONAL AZ ŐSI TERÜLETRŐL A KAU-KÁZUS FÖLÖTT, AZ AZOVI- ÉS A FEKETE-TENGER, VALAMINT A DUNA VONALÁN VEZETETT, MÍG A DÉLI VONAL A KÁSPI-MEDITERRANEUM-KAUKÁZUS-MEZOPOTÁMIA HÁROMSZÖGBŐL KIINDULVA A KAUKÁZUSTÓL DÉLRE HALADVA LEVANTÉN, FÖLDKÖZI-TENGEREN, KRÉTÁN ÉS A BALKÁNON ÁT VEZETETT A KÁRPÁT-MEDENCÉBE. Sajnos nincsen módunk jelenleg a mondottak bővebb kifejtésére, ezért csupán a kérdés legkiválóbb szakértőinek, László Gyulának, Kalicz Nándornak, Kiszely Istvánnak, Götz Lászlónak, Csőke Sándornak, Baráth Tibornak, Padányi Viktornak, Henkey Gyulának az alapvető munkáira hivatkozunk, a szabirokkal kapcsolatban Bíró Józsefre.

EZEKUTÁN JOGGAL MEGÁLLAPÍTHATJUK, HOGY a szabir-szittyá-hun-avar-anatoliai-görög-balkáni népekkel ötvöződött MAGYARSÁG ÉVEZREDEKET ÉLT TENGEREK PARTJAIN, AHOL AZ ÖRÖKLŐDÉS SZABÁLYAI SZERINT TENGERÉSZ-KÉSZSÉGÜK ÉS TENGERKÉPESSÉGÜK KIFEJLŐDHE-TETT. Anthropológusaink szerint a Kárpát-medencében 10.000 és 5.000 év között, sőt a

12. *Olzsasz Szülejmanov*: Sumér és Ázsia. Turan Printing and Bindery Co. PO Box „H“, Garfiels, USA

13. *Padányi Viktor*: Dentumagytaria. Editorial Transsylvania, Danubio Nyomda, Buenos Aires, 1963, 197. old.

14. *Juba Ferencz*: Egynemely szittyá-görög-magyar összefüggés lehetősége őstörténeti tengeri hajózásunk vonatkozásában. Elhangzott a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület II. őstörténeti találkozásán, Zürich

következő 2500 és 2000 évben is mediterrán fajú emberek terjedtek. MÉG A BRONZKORBAN IS DÉLKELET FELŐL ÉRKEZTEK ÚJABB RAJOK.

Az említett módon hazánk területe szoros kapcsolatba került a Káspi-Mediterráneummal, a görög-krétai-égei világgal és ezek a kapcsolatok a Levantén, Anatólián át Mezopotámiáig és Perzsiáig terjedtek. Így nem csoda, hogy Torma Zsófia Erdélyben teljes mezopotámiai párhuzamot talált, VLASSA PEDIG KOLOZSVÁROTT MEGTALÁLTA A VILÁG ELSŐ VITORLÁSHAJÓJÁNAK, EGY KIKLÁDI TÍPUSÚ HAJÓNAK A KŐBE VÉSETT KÉPÉT. A 3200-ban Erdélybe jövő rajok sarlói mezopotámiaiak, az eródsi kultúra Trójával rokon, a fokosok mezopotámiaiak. Az északi vonalhoz a péceli, a lengyeli és a tiszai műveltség jelenti a kapcsolatot, mert az a Fekete-tengeren túli szeppeit nomádokhoz, részben az égei kultúrához vezet. Így tudják bizonyítani a kapcsolatokat Aczél munkái a görög-szittyia rokonságról, de ide utalnak a fóníciái hajók lófej-orrdíszei, az etruszk hajók szittyia típusú szarvasagancs-hajóorrdíszé, vagy egy görög dipyloh vázán látható hajó szarvasagancsos orrdíszé és mellette a sumír nap. Az egyiptomi udjet-szemek elterjedését a Mediterrán-neumban Baráth a szubar-szabar-szabir „Szem-Úr“-ral, Fehér M. Jenő pedig a „Szemes = Samas“ isten nevével kapcsolja össze. Az északi vonalról szólva említjük meg, hogy A NESTOR-KRÓNKA A KÁSPI-TENGERT KVÁLIZ-, AZ ARABOK KAZÁR-TENGERNEK NEVEZIK ÉS EZAZÉRT ÉRDEKES, MERT A KÁLIZOK A KABAROKNAK A KAZÁR BIRODALOMBÓL LEVÁLÓ UTÓDAI. A MAGYAR-VIKING KAPCSOLATOKRA BŐSÉGES IRODALOM UTAL. E kapcsolatok alapját a hunok által alapított és lakott Kiev és környéki vasipar képezte. A fémművészet

tekintetében Fettich Nándor alapvető munkái szolgáltatják erre a legjobb bizonyítékokat. A skandináv-viking hajózáslók a magyar tarsolyművészet hatása alatt készültek. Atilla népének túlélőivel kapcsolatban megemlítjük, hogy Dengizik és Ernák a Duna-Fekete-tenger térségének a tengeri hajózását és kereskedelmét tartották a kezükben. Ennek alapját pedig a termelő háttér gabonája és marhaállománya jelentette.

ATILLA TULÉLŐ NÉPESSÉGE az 500 körül bejövő avarokkal összefonódva uralta a fekete-tengeri partokat, a Kubán vidékétől kezdve a Krimen át a már akkor HUN PÜSPÖKSÉGEKKEL ELLÁTOTT

TOMI, A MAI CONSTANZA PARTVIDÉKÉIG, NYUGAT FELÉ PEDIG EGYKORI FIUMÉNK FELLEGVÁRÁIG, A TERSATTÓIG (TRSAT), AHOL TARCSTATÁR NÉVEN VOLT KARDGYÁRTÓ TELEPÜK.¹⁵ A pontusi hunok a két Atilla-fi, Dengizik és Ernák vezetésével, a termelő háttér gabonakereskedelme által gazdagon, hajózással oly erősek¹⁶ voltak, hogy a bizánci hajóhad a krími kikötőket, Chersont és Kercset csak a hunok engedélyével látogathatta.¹⁷ AZ AVAROK – akikkel együtt már akkor is kerültek magyar törzsek a Kárpát-medencébe – a Bíborbanszületett elmondása szerint nemcsak a mai Bajorországig hatoltak, hanem a Dobrudzsát is birodalmába illesztő nagy kagán, Baján alatt, 600-BAN ELFOGLALTÁK AZ ADRIA PARTJÁN SALONÁT, ILLETŐLEG EGÉSZ DALMÁCIÁT IS.¹⁸

Fenti, távirati stílusban vázolt őstörténeti kapcsolataink a Káspi-, Fekete-, Azovi-,

Földközi-tengerrel, ezeknek a partjain eltöltött hosszú évszázadaink, sőt évezredeink tökéletesen megmagyarázzák nemzetünk fiainak örökölt tengerész-készségét és a honfoglalás óta eltelt évezredben mind az Árpádoknak, mind nemzetünk egyedeinek a tengerszeretetét és tengerre termettségét. Ez a vonzódás és képesség csakis tulajdonságainkat hordozó génjeink által jöhetett létre. Olyan elődöktől, akiknek hosszú évszázadokat kellett tengerparti és tengeri életet élniük. Csak így sajátíthatták el azokat a tulajdonságokat, magatartás-mintákat, amelyeket génjeikben tovább örökíthettek. Arra kell tehát gondolnunk, hogy A TENGERI ÉLET ÖSZTÖNÖS MAGATARTÁS-MINTÁIT NÉPÜNK ÉS NÉPÜNKET AZ EZREDÉVEK ALATT ÖTVÖZŐ NÉPESSÉGEK TENGERPARTI ÉLETÜK SORÁN ALAKÍTOTTA VAGY 14 MILLIÁRD SEJTBŐL ÁLLÓ AGYVELEJÜKBEN.

Búcsúzom Reményik Sándor 1918. októberében írott kívánságával: „... *kik nyomunkba jönnek, hordják szívükben idők tengerén fullánkját tört erőnknek!*“ és Gyóni Géza Przemyslben, 1914. októberében írott versének két sorával (figyelmeztetőül):

„... *elsodorja véres áradat
ki vérengzők között védtelen marad!*“

IRODALOM

- Aczél József*: Szittyá-görög eredetünk. 2nd ed., Turán Publisher, Garfield, N.J., USA, 1975
Baráth Tibor: A magyar népek őstörténete. I-III. kötet, Szerző kiadása, Prompt Printing, Montreal, 1968
Bíró József: A szabirok őstörténete. Buenos Aires, 1986
Blaskovics József magánlevele a szerzőhöz
Bobula Ida: Origin of the Hungarian Nation. Published by the Danubian Research and Information Center (3837. S. W. 1st Ave, Gainesville) Florida, USA, 1968
Csicsáky Jenő: MU, az emberiség szülőföldje. Editorial Transsylvania Könyvkiadó Vállalat, 1956, Taller Grafico Roda, Ombu 477. - V. Alsina
Csonkaréti Károly-Benczúr László: Haditengerészek és folyammérnökök a Dunán. Zrínyi Kiadó
Csóke Sándor: Őstörténet. Északi Vártán. 91, 92/2 és 92/3 számaként
Dálnoki Veress Lajos: Magyarország honvédelme a II. világháború előtt és alatt (1920-1945). München, 1979

15. *Fehér M. Jenő*: Az avar kincsek nyomában. Magyar Tört. Szemle, Buenos Aires, 1972, 6. old. 16. u.o.

17. *Fehér Mátyás Jenő*: Korai avar kagánok. Magyar Történelmi Szemle kiadása, Buenos Aires, 1972

18. Lásd 17. 156-157. old.

- Érdy Miklós*: A sumir, urál-altai, magyar rokonság kutatásának története. Gilgamesh, New York, 1974
- Encyclopaedia Hungarica I-IV.* (Hungarian Ethnic Lexikon Foundation)
- Fehér Mátyás Jenő*: Korai avar kagánok. Magyar Történelmi Szemle kiadása, Buenos Aires, 1972
- Fehér M. Jenő*: Az avar kincsek nyomában. Magyar Történelmi Szemle kiadása, Buenos Aires, 1972, 6. old.
- Gonda Béla*: A magyar tengerészet és a fiumei kikötő. Pátria Nyomda, Budapest, 1906
- Gosztomyi Péter*: Miklós von Horthy – Admiral und Reichsverweser. Musterschmidt, Göttingen-Zürich-Frankfurt, 1973
- Götz László*: Keleten kél a nap. I-IV. köt. Szerző kiadása, 1981
- Henkey Gyula*: Magyarország mai lakosságának embertani vizsgálata és a magyar őstörténet. Forrás, 1981 (13/1, 13/2, 13/4, 13/5)
- Horthy Miklós*: Emlékirataim. Stephen Vörösváry-Weller Publishing Co. Ltd., Toronto, Canada, 1974
- Hóman Bálint-Szegfű Gyula*: Magyar Történet. Kir. Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, I. köt., 640. old.
- Juba Ferencz*: Hajóegészségtan. Medicina, Budapest, 1957
- Juba Ferencz*: Tengeri vonatkozások őstörténetünkben. Előadás a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület III. őstörténeti találkozásán Londonban
- Juba Ferencz*: Egynemely szittyá-görög-magyar összefüggés lehetősége őstörténeti tengeri hajózásunk vonatkozásában. Elhangzott a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület II. őstörténeti találkozásán, Zürich
- Juba Ferencz*: A magyar tengeri hajózás őstörténeti vonatkozásai. A szerző kiadása. Bécs, 1982
- Juba Ferencz*: Adaption der Seeleute in Jahrtausenden. Die erzwungene und freiwillige Anpassung an das Schiffsmilieu. Universität Düsseldorf, Jahrbuch 1973-1975, 273. old.
- Juba Ferencz*: A hajóorvoslás keletkezése az újkőkortól az újkorig. A düsseldorfi orvostörténeti kongresszuson elhangzott előadás, 1986
- Khuepach, von Arthur und Bayer, von, Heinrich*: Geschichte der K. K. Kriegsmarine 1814-1847. Verlag Böhlau-Graz-Köln, Die Österreichisch-Venezianische Kriegsmarine. Herausgegeben vom Kriegsarchiv Wien, 1966
- Kiszely István*: A Kárpát-medence benépesedése az őskortól a honfoglalásig. Magyar Múlt, XII. évf., No. 1, 1983
- László Gyula*: Őstörténetünk. Tankönyvkiadó, Budapest, 1981
- Leidenfrost Gyula*: Keserű tenger. Franklin Társ., a Magyar Földrajzi Társaság kiadása, Budapest
- Lenk Anton*: Die Gezeiten der Geschichte. Econ Verlag, Düsseldorf-Wien, 1974
- Lorenz, Konrad*: Die Rückseite des Spiegels. Versuch einer Naturgeschichte menschlichen Erkennens. Deutscher Taschenbuch Verlag, München
- Márki Sándor*: Magyar uralom az Adrián. A Magyar Adria Egyesület kiadása, Budapest, 1915
- Miklós Zoltán*: A magyar király tengeri hajóhada a középkorban. Kovács és Szegedi könyvnyomdája, Budapest, 1934

- Nagy Sándor*: A magyar nép kialakulásának története. Editorial Transsylvania Könyvkiadó Vállalat, Buenos Aires, 1956
- Neukirchen, Heinz*: Seefahrt im Wandel der Jahrtausende. Gondrom Verlag, Berlin, 1985
- Olzsasz Szülejmanov*: Sumér és Ázsia. Turan Printing and Bindery Co. PO Box „H”, Garfiels, USA, 07026
- Orbán Árpád*: Folio Hungarica-Déli Magyar Óshaza. I-II. köt. kézirat gyanánt, István Szatmári, Garfield, N. J., USA, 07026, 1975
- Padányi Viktor*: Dentumagvaria. Editorial Transsylvania, Danubio Nyomda, Buenos Aires, 1963
- Pivány, Eugen*: Hungarian-American historical connections. Publ. by the Royal Hungarian University Press, 1927
- Schefbeck, Günther*: Die österreichisch-ungarische Donauflottille im Weltkriege. Wilhelm Braumüller, Wien-Leipzig, 1934
- Scherzer, von, Karl*: Reise der österreichischen Fregatte „Novara“ um die Erde, 1857
- Schreiber, Hermann*: Die Hunnen. Econ Verlag, Wien-Düsseldorf, 1987
- Sokol, Hans-Hugo*: Des Kaisers Seemacht – Österreichs Kriegsmarine 1848-1914. Amalthea Verlag, Wien-München, 1980
- Sziklay János és Borovszky Samu*: Magyarország vármegyéi és városai. Fiume és a magyar-horvát tengerpart. Apollo Irodalmi és Nyomdai Rt. kiadása, Budapest
- Tolman, A. und E.*: Und die Sintflut gab es doch. Droemer Knauer, 1993
- Várkonyi Nándor*: Szíriai oszlopai. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1972
- Zajti Ferenc*: Magyar évezredek. Szerző kiadása, 1981
- Zalay-Scholtz András* m. kir. főkapitány s.k. önéletrajza (a szerző tulajdonában)

Tomka Péter
(Győr)

A 9. SZÁZAD RÉGÉSZETE ÉS A MAGYAR ETHNOGENEZIS

A Z ETHNOGENEZIS olyan folyamat, amelynek kezdete az ősidők homályába vész, vége pedig beláthatatlan, hiszen ma is folytatódik. Ha a magyar ethnogenezis egy időben meghatározott metszetét (ez esetben a honfoglalás kori metszetét) vizsgáljuk, igazat kell adnunk László Gyulának, aki találóan úgy fogalmazott, hogy a 10. századi magyarság fájának két nagy gyökér-kötege létezett: az egyik Kelet felé vezet Árpád foglalóinak útján, a másik a Kárpát-medencét hálózza be azoknak a csoportoknak a révén, amelyeket a honfoglalók itt találtak. Magam ezt a gyökér-köteget vizsgálom a régészet eszközeivel (nem a biológiai eredetet, nem is a nyelv történetét, noha a régészet – óvatosan, korlátait mindig szem előtt tartva – ezekhez a kérdésekhez is hozzáteheti időnként a maga tapasztalatait, különösen, ami a biológiai és a nyelvi történések kronológiáját illeti).

A régészet kompetenciájának figyelembe vételével kijelenthetjük, hogy – egyelőre – NEM TUDJUK KIMUTATNI A 10. SZÁZAD ELEJÉN A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN TALÁLT NÉPESSÉG UTÓDAIT. Ennek a sajnálatos helyzetnek, véleményem szerint, tudománytörténeti okai vannak: a rendelkezésünkre álló régészeti forrásbázis és az alkalmazható módszerek szűk voltak a következménye. AZ SEMMIKÉPPEN NEM KÖVETKEZIK BELŐLE, HOGY ILYEN NÉPESSÉG NEM IS VOLT, VAGY HOGY LÉTSZÁMA ELENYÉSŐEN CSEKÉLY LETT VOLNA. TERMÉSZETESEN AZ ELLENKEZŐJE SEM. Míg a beáramló új kultúra hordozóit viszonylag könnyű felismerni (éppen az addigiaktól jellegzetesen eltérő vonásai alapján), maga a „köznép“, akik között az itt talált csoportok leszármazottait kereshetnénk, a 10. század közepéig-utolsó harmadáig lappang, régészeti anyaga csak ekkortól datálható meggyőzően. A helyzet ma kifejezetten kedvez a legkülönbözőbb „továbbélés-elméletek“ kitalálóinak. Ez természetes dolog: a hipotézisek létezése, a megoldandó kérdések sokféle megközelítése magától értetődően akkor a leg-tarkább, akkor a legvoluntaristább, amikor a legkevesebb az adat. Ha azonban betartjuk a tudomány – korántsem szigorú – játékszabályait, akkor – kritikával illetve a feltételezéseket – nyugodtan előadhatjuk a magunkét (vállalva, hogy ugyanolyan sorsra fog jutni, mint a többi). Ez nem szkepticizmus: meggyőződése, hogy a források jelentős bővülésével és a módszerek formálódásával megközelíthetjük a régvolt valóságot. Mindaddig azonban hipotézisek állnak szemben hipotézisekkel, legfeljebb az egyik valószínűbb a másiknál, vagy logikusabb, vagy átfogóbban használja fel a meglévő ismereteket.

A RÉGÉSZETI SZAKIRODALOMBAN GYAKORLATILAG MINDENKI SZÁMOL – HA ELTÉRŐ MÉRTEKBE IS – AVAR-KORI NÉPCSOORTOK TOVÁBBÉLÉSÉVEL. (P. Tomka: *Le probleme de la survivance des Avars dans la littérature archéologique hongroise. Acta Orient. Hung. XXIV. (1971), 217-251*). Három csoportba sorolhatók az elhangzott vélemények. Vagy az avar-kori (továbbiakban egyszerűen avar – tudva tudván, hogy ez ősz-szefoglaló név és önmagában is tarkaságot takar) népeesség eltűnésével-kihalásával szá-molnak – ez esetben helyükre sclávok nyomultak volna, azaz Árpád magyarjai sclávokat találtak szer- te a

Kárpát-medencében, vagy az avarok lassú, folyamatos elclávósodásával számoltak – itt ott megengedve valamilyen altaji (török) nyelv jelenlétét, vagy – töretlen továbbélés esetén – nem tudtak más megoldást javasolni, csak azt, hogy a 8. századi népesség zömében finnugor (magyar) nyelven beszélt. Látható, hogy ezek az elméletek a nyelvre összpontosítottak – ezzel átlépték a régészet jelenleg meglévő lehetőségének határait, még akkor is, ha érvelésükben régészeti jelenségeket használtak fel, vagy éppen azokból indultak ki (Szőke Béla, László Gyula). Azóta kiderült, hogy a helyzet korántsem ilyen egyszerű. Az alábbiakban megkíséreljük a kérdést az ethnológia hármass követelményrendszerének (kvalitatívitás, kvantitatívitás, kontinuitás) megfelelően összefoglalni.

Nyilvánvaló, hogy minden olyan elmélet, amely a 8. századi (avar) és a 10. századi (magyar) jelenségek összevetéséből indul ki, megsérti a kontinuitás elvét. Ezt per-sze a korábbi kutatás is érzékelte és megkísérelte áthidalni: Nagy Géza nyomán (aki történeti megfontolások kényszerítő erejére hivatkozott) Csallány Dezső, Szőke Béla, sőt László Gyula is úgy gondolta, hogy az avarnak nevezett kultúra nem szűnt meg az avar állam bukásával, hanem szinte változatlan formában élt a 9. század folyamán.

Ez az első kulcskérdés. Datálási kérdés, tehát régészeti megközelítést kíván. A kulcs-szó: a 9. század. Kijelenthetjük: a későavar (ún. griffes-indás) régészeti anyag 9. századi datálása téves útnak bizonyult. Az avar-kori kronológia biztosan áll a lábán. Relatív időrendje azóta, hogy sikerült a korai, majd a közép- és a későavar kori lelet-anyagot meghatározni, vitán felül áll: pénzekkel való keltezése (egy-két vitás esettől eltekintve) minden igényt kielégít, a szaporodó kettős sírok az egyidejű jelenségeket (pl. férfisírok veretei - női ékszerek), a szuperpozíciók, az egymásutániságot igazolják, természettudományos módszerek (pl. archaeomagneses kormeghatározás), a temetőelemzések (ún. horizontalstratigráfia), a tipológia (újabban computer-támogatta seriatio), mind egyugyanazon irányba mutat. Felerősíti mindezt a más (független) kronológiai rendszerekhez kapcsolódás lehetősége: az export és az import számbavétele. A korai bizánci importtal, az észak-itáliai langobard, illetve a korai bajor kapcsolatokkal nincs is gond. Viták a 8. (vagy már 9.?) századi frank „behozatalt“ kísérik (fegyverek, de ékszerek is), valamint a Kárpát-medencén kívül – a morváknál, Lengyelországban, vagy még távolabb feltűnő avar (vagy avar jellegű) tárgyakat. Az avar temetőkből feltűnő nyugati típusú fegyvereket frank (bajor, alemann) műhe-lyekben a 8. század közepén gyártották. 9. századi keltezésükhöz fel kell tételezni, hogy a gyártás, primer felhasználás, keletre kerülés, secunder felhasználás, végül sírba kerülés folyamata egy évszázadig eltartott. Ami, kivételes esetben, nem lehetetlen, de bizonyára nem szabályszerű és sajnos nem bizonyítható. Nincs semmi akadálya annak, hogy a 8. századi tárgy még a 8. században az avarokhoz kerüljön, a kettős keltezés a gyártás területén is érvényes, annak az alapelvnek a megsértése, hogy ami egyforma, az közel egykorú (hacsak nem konvergens), ellentmond a régészet évszázados tapasztalatának. Ráadásul a karoling kronológia is visszafelé csúszik: amit korábban 9. század elejinek tartottak, azt ma már a 8. század végére kelteznek.

Jelentős kutatónk igyekszik kimutatni, hogy az Avariából észak, kelet és dél felé kikerült öntött veretek a 9. századból származnak az ottani időrend miatt, tehát nálunk is 9. századnak kell lennie. Érvelése az előzőnek épp az ellenkezője, annak homlokegyenest ellentmond, a kettő együtt nem működhet, egymást kioltja. Figyelembe kell venni azt is, hogy ezek a kronológiai rendszerek nem igazán függetlenek: egyrészt állami ideológiák

kívánalmainak igyeksenek megfelelni, másrészt nemegy-szer a Kárpát-medence (nálunk már túlhaladott) korábbi kronológiai rendszereire épülnek. Ahol differenciáltan vizsgálták az avar importot, ott kiderült (pl. Lengyel-országban), hogy a kapcsolat nem szűkíthető az avar állam bukása utáni időre, az egész korszakon belül folyamatos volt (*H. Zoll-Adamikowa*). Hasonló eredmény kezd kibontakozni a Cseh-Morva medence esetében is (*N. Profantová*).

Vitáink során abban szoktunk megegyezni: a későavar leletek legutolsó típusai akár a 9. század első harmadában is sírba kerülhettek – ez összhangban van Kovrig Ilona máig érvényes okfejtésével: a 9. századi politikai szétagoltság körülményei között lehetetlen feltételezni az egész Kárpát-medencében mindenütt egységes kultúrát (sőt annak minden irányú expanzióját – tenném még hozzá).

A magyar régészek kipróbáltak már néhány utat a sokáig hiányzó 9. századra keltezhető leletek pótlására. László Gyula érvei között szerepelt az is, hogy a későavar és a honfoglaló temetők mintegy kikerülnek, figyelembe veszik egymást, mintha az utóbbiak keletkezésekor az előbbiek még használatban lettek volna. Kiderült: azok a nagy tömbök, amelyek kiegészítették volna egymást, az intenzív kutatás során eltűntek: az „avarmentes“ helyeken előkerültek az avar temetők, a „magyarmentes“ helyeken a honfoglalók temetői. Az ősvallás, vagy a kismesterségek kétségtelen rokon vonásai nem, vagy nem csak közvetlen kapcsolattal magyarázhatók. Megkíséreltek olyan verettípust elkülöníteni, ami csak a frank Pannónián kívül terjedt el – ezzel az avar temetők 9. századi használatát legalább Pannónián kívül igazolni. A kísérlet nem sikerült: utóbb előkerültek a múzeumok mélyéből, vagy az újabb feltárások során ezek a típusok Pannóniából is. Többen próbálták igazolni olyan temetők folyamatos használatát, amelyekben – ugyanazon lelőhelyen – avar és 10. századi sírok is voltak. Kiderült azonban (az esetek nagy részében), hogy csupán a terület újrafelhasználásáról van szó, a 100 év hiányt semmi sem töltötte ki. Az egyetlen kivétel – talán-talán – éppen a vörsi temető, ahol kétségtelenül megtalálható a 9. század emlékműve is – majd a teljes publikáció után megvitathatjuk, hogy ez a kivétel nem a szabályt erősíti-e? A Felső-Dunamedence és Avaria egyszerű ékszereinek nagylélegzetű összehasonlítása rendkívül tanulságos (Szöke Béla Miklós munkája): kiderül belőle, hogy a frank-bajor kulturális expanzióval egyidőben keletről nyugat felé a kaganátus kultúrája is előrenyomult, valamint, hogy az „avarkorvégi“ típusok (egy-szerű drótékszerek, gyöngyök), sőt viseleti sajátosságok (hajkarika) eléggé hosszú életűek. Nem következik azonban belőle az, hogy ezek a változások és kontaktusok csak a 9. században kezdődhettek. Úgy tűnik tehát, hogy a KÉSŐAVAR RÉGÉSZETI EMLÉKMŰVEK ELTŰNÉSE-ÁTALAKULÁSA NEM AZ „AVARNAK“ NEVEZETT NÉPESSÉG ELPUSZTU-LÁSA MIATT, HANEM A FENNTARTÓ SZÖVET: AZ AVAR ÁLLAM FELBOMLÁSA MIATT KÖVETKEZETT BE. Ezzel a megállapítással áttérhetünk a kvantitás kérdésköréhez.

Miután az ún. griffes-indás műveltség (a későavar emlékműve) 9. századi datálása nem bizonyult járható útnak, nem maradt más lehetőségünk, mint megkeresni-megtalálni, feldolgozni és kiadni a 9. századi régészeti leleteket. Ilyen igenis létezik, a Dunántúlon, a Felvidéken, Erdélyben ma már jól, vagy kevésbé jól, de meghatározható. Hogy ez eddig miért nem történt meg, annak valószínűleg tudománytörténeti okai vannak. Ugyanis sokáig nemigen kereste senki. Kutatása tele van buktatókkal, hiányoznak a csillogó leletek, a gyűjtemények büszkeségei. Elszegényedett, szorgosorba taszított, idegenektől nyo-

morgatott pórnépet kell megtalálni – és nem lehet tudni, hogy az eredmény kedves lesz-e szívünknek. Legtöbb eredmény ezen a téren ott született, ahol a korszak kutatása egybeesett az állami-ideológiai elvárásokkal (pl. Szlovákiában). Volt is mibe kapaszkodniuk: az az óriási feltáró-publikáló munka, amit a morvák végeztek, összekapcsolhatóvá tette az avartól független kronológiával a szlovákiai leleteket (elsősorban a hegyek között, az északi sávban ún. Blatnica-Mikulczyce horizont, Pobedény, újabban Nyitra térsége). A Kis-Alföld szlovákiai részén, azaz délen, nehezebb a helyzet, de már ott is van legalább valami, amiről vitatkozhatunk (A. Tocik „Flachgräberfeld“-jei), még akkor is, ha figyelembe kell venni: a 9-10. századiként közölt temetők egy része véleményünk szerint honfoglalás utáni, még akkor is, ha figyelembe kell venni: a morva datálások is felülvizsgálatra érettek.

Tanulságos, hogy a 9. századi régészeti leletanyag meghatározása-felismerése lassan nyomul nyugatról kelet felé. Ausztriában „nemzeti“ szempontok kevésbé befolyásolták a kutatást (hacsak az „Ostarrichi“ kialakulásának kutatását nem értelmezzük felhajtó erőként). Alsó-Ausztria, a Bécsi medence és részben a mai Burgenland (Őrség) avarok által megszállt területén a karoling peremkultúra kutatása jelentős eredményeket hozott (*H. Friesinger*). Igaz, az osztrák kutatás vezető egyéniségei a korszakot és a népességet egyöntetűen sclávnak nevezik – ez ugyanolyan összefoglaló, egysze-rűsítő terminológia a számunkra, mint a 8. századra az avar név. A lényeg: a Pitten-Pottenbrunn csoportban megtalálták azt a régészeti jelenség-sort, amelynek vizsgálata az avar továbbélés, illetve a honfoglaláskor itt talált népesség kutatása szempont-jából elsőrangú fontosságú.

Nálunk – az akkori politikai elvárásnak megfelelően – sokáig csak Zalavár (a Pribina-fele karoling birtokközpont) kutatása jelentette a 9. század régészetét, jobb híjján a morva kronológiára támaszkodva. (Most eltekintünk Bóna István kommentárjától, amit a Cundpald-kehelyhez fűzött.) Az első áttörést a sopronkőhidai temető megtalálása (*Szóke Béla*) és feltárása-publikálása (*Török Gyula*) jelentette. Megvolt hát a kályha, amelytől elindulhatunk. Ma már a 9. századi, datálható leletek sora Győrnél és Kaposvárnál áll. A fél Dunántúl fehér folt még – de harminc évvel ezelőtt az egész az volt! Kiderült az is, hogy a leletek egy része már múzeumban volt (vagy lehetett volna: pl. Győr-Sárápuszta). Intenzív kutatásokhoz segítette a régészeket néhány nagyberuházás (Kisbalaton-program). Megindult az előrenyomulás – szlovákiai eredményekre is támaszkodva – Észak-kelet Magyarországon is (*Szabó J. Gy.: Bélapátfalva, azóta mások is*) és komoly erőfeszítések történtek a dunai bolgár állam 9. századi kultúráját figyelve az erdélyi és a tiszántúli 9. századi leletanyag meghatározására (Erdély kérdését most nem szeretném behozni a tematikába). Az Alföld 9. századi régészetét tárgyaló előadás-sorozat és tanulmánykötet (Szeged, 1993) megmutatta, hogy ezen a téren még rengeteg a tisztázni való, a kísérletek kritikája jogosan erős. Kürti Béla korábban (Szeged története) a 10. századi temetők „bolgáros“ jelenségeiből indult ki, ezzel persze nem a 9., hanem a 10. századi népesség kapcsolataira nyújtott példát. Mesterházy Károly a debreceni múzeum néhány leletét igyekezett a 9. századra keltezni – a szigorú kritika rostáján alig maradt fenn valami. Feldolgozatlan még a korszak délnyugati (Adria, Dalmácia, Nyugat-Balkán, Köttlach 1.) kapcsolatainak kidolgozása.

A helyzet azonban az Alföldön sem reménytelen. A nagy ásatások publikálása után nyilván még tisztábban fogunk látni. A tiszafüredi avar temetőről Garam Éva több előa-

dásban beszámolt (közvetlen megjelenés előtt áll a több éve megírt kötet). Az előzetes információk szerint végre lesz az Alföld belsejéből olyan avar temetőnk, amelynek 9. századi használatát, a későavar-avarkorvéri kultúra megszűnése utáni használatát régészeti eszközökkel lehet igazolni.

Összegezve megállapíthatjuk: a 9. századra datálható régészeti leletek mennyisége ugyan kevés még, de növekvőben van.

Megvizsgálhatjuk ezek után a harmadik kritériumot (kvalitás). Úgynevezett peremkultúra jegyei fedezhetők fel, többnyire hiányoznak az ún. nagy leletek, kevés és szórványos az import (a fegyveres sírok aránya kicsi, a fegyverek összetétele: spatha, sax, lándzsa, köpüs nyílhegyek a frank határszél sajátosságait mutatják, feltűnik a sarkantyú-viselet, de igen ritka a teljes garnitúra). A viselet maradandó fém részei – szemben az avar korral – egyszerűek, a férfiaknál szinte semmi (vascsat, övről a bal oldalon csüngő kés, csiholókésztség, néha borotva), a nőknél drótkészerek a fejnél, gyöngysorok, egyszerű karperecek és változatos formájú gyűrűk. A páros fülbevalókkal szemben teljesen uralomra jut a hajkarika-viselet. A temetkezési szokásokban megnyilvánuló új-régi hagyományok szinte annyifélék, ahány temető. A mel-lékletadás egyszerű, étel-ital (edény, állatcsont) gyakran a koporsón kívül található. Furcsa jelenség a Sopronkőhida-Pitten-Pottenbrunn csoportban a csonkolt szarvasmarhakoponya-rész a szarvcsapokkal (valószínűleg nyúzott bőrben hagyva – a látszat ellenére nincs avar kori előzménye!). A kerámia minősége változatos: a semmitől a kézzel formált kis csupokon át a szélesszájú korongolt „bajor fazékig” ível. A sírok nem mélyek, tájolásuk általában Ny-K, feltűnik a kőpakolás. A temetők nagyságrend-je messze elmarad a 8. századi vagy 10-11. századi nagy falusi temetőkéttől. A né-hány ismert agrártelepülésen a közép- és kelet-európai háztípus található: alig földbemélyített, két ágasfás, köztűzhelyes, egysejtű házak. Igazán számottevő minőséget alig találunk – avagy egyenlőre alig tudunk kielemezni (ilyen pl. Zalasabar-Borjuállás a morva temetőket is megszegényítő ékszer-gazdagsága, ez szerintem az ékszerek déli eredete felé mutató jelenség).

A viszonylag jól kutatott területeken, ahol a leletek mennyisége, minősége és datálhatósága egyáltalán megenged bármiféle következtetést (Felvidéken, a Kis-Al-föld magyar oldalán, Zalában) feltűnik, hogy a temetők és bennük a jelenségek még a tájegységen belül sem egységesek. Felvidéken gyakorolják még a hamvasztás ritusát, megjelenik a „morva típusú” jelenség-sor és feltűnnek a soros temetők. A Kis-Alföldön a Csorna-Hosszúdomb típus az avar temetőt folytatja, a „Páli típus” önálló, de az avar kor felé még erős tradicionális kötődése van, végül megjelenik a „Sopronkőhida-típus” is – ráadásul az eddig megismert telepek is jelentősen különböznek egymástól (Darnózseli, Sopronkőhida, Bácsa-Szentvid). Zalában a „továbbélő avar típus” mellett független, új temetők jelennek meg, néha a morva temetőkre hasonlítanak, néha a sopronkőhidaira (Letenye); Zalavár és temetői mindegyiktől eltérnek. A különbségek okát egyenlőre nem ismerjük, lehet kronológiai (ne felejtjük, négy generációról van szó!), lehet etnikai-származásbeli, máskor szociológiai-életmódbeli – a legvalószínűbb azonban, hogy mindez egyszerre.

AZ ÍGY KIALAKULT KÉP ALAPJÁN FOGALMAZOM MEG SAJÁT HIPOTÉZISEMET. Véleményem szerint Árpád honfoglalói atomizált, rendkívül tarka népességet találtak itt, a nagy központoktól messze a perifériákon, az akkulturáció különböző (de minden-képpen átmeneti, ideiglenes) fokán. A kulturális jelenségek elszegényedést, legyön-gülést, bomlást

mutatnak, az újfajta integrációnak csak gyenge jelei mutatkoznak (azok is inkább a határokon). Tarka már maga az avar kori alap is: a korai avarok leszármazottai, a 680-as bevándorlók, a már az avarok alatt itt talált népeiségek utódai, a betelepülő-k-betelepítettek konglomerátuma ki-kibukkan az egységesítő avar állami kultúra máza mögül. Mindez tovább keveredik-bonyolódik a 9. század hadi és politikai eseményei során, a sokszor egységesnek tekintett sclávság is eltérő csoportokra bomlik. Ezér tudott a viszonylag kis (?) számú Árpád-vezette magyar törzsszövetség sajátos, önálló, erős tradíciókra támaszkodó kultúrája (és nyilván nyelve) uralkodóvá és általánossá válni.

IRODALOM

Baráth Tibor: A magyar népek őstörténete I-III. A szerző kiadása, Montreal, 1968

László Gyula: Őstörténetünk. Tankönyvkiadó, Budapest, 1981

Magyarrá lett keleti népek. Szerk. Szombathy Viktor és László Gyula. Panorama, 1988

Nagy Sándor: A magyar nép kialakulásának története. Transsylvania Könyvkiadó Vállalat, Buenos Aires, 1968

Padányi Viktor: Dentumagyararia. Transsylvania Könyvkiadó Vállalat, Buenos Aires, 1963

*Költő László
(Kaposvár)*

A KÁRPÁT-MEDENCE RÉGÉSZETI VÁZLATA, ARCHAOMETRIA

A NAGYOBB (FŐKÉNT TÖRTÉNELEM ELŐTTI) régészeti kultúrák, azokon belüli csoportok időbeli és térbeli elhelyezkedése sok esetben vitatott. A tudomány módszereinek finomodásával, a kutatott területek és a korszakokról szerzett ismereteink növekedésével a róluk alkotott kép azonban egyre árnyaltabb lesz. A jelen dolgozat már csak terjedelmi okok miatt sem, de a téma szerteágazó volta miatt sem, vállalkozhat a Kárpát-medence teljes régészeti képének, kutatástörténetének felvázolására. Ezért inkább arra szeretnék rámutatni, milyen módszerekkel dolgozik a régészet tudománya, milyen lehetőségei vannak saját módszerei belül és beérem a régészetet segítő egyik (a szerző által is művelt) természettudományos módszer rövid ismertetésével.

Az egyes területekről, korszakokról a jelen kötet is ad több tanulmányban részletesebb probléma felvetést. Ehhez kapcsolódóan ismertetem a kis-balatoni megelőző régészeti feltárások keretében kutatott egyik temető által megoldhatónak látszó avar továbbélés kérdése.

A régészet alapvetően összehasonlító tudomány, amely az emberiség történelmét tárgyi hagyatékán, illetve azok összefüggéseinek, egymáshoz való viszonyának térbeli és időbeli meghatározásán keresztül kutatja. A tárgyakhoz hasonlóan vizsgálja a je-lenségek térbeli és időbeli változását is. Sajátos módszere az ásatás és a tipológia, kö-vetkeztetéseihez azonban felhasználja a társadalomtudomány és a természettudomány több ágának segítségét is (archaeometria).

Miután a régészeti módszerekkel kutatott időszakok emberi közösségei többségének nevét (etnikai hovatarozását) nem ismerjük, a régészet a leletek és a jelenségek közös sajátosságainak meghatározására az ún. „kultúra“ fogalmát használja. A régészeti kultúra elnevezése általában a leletek első, vagy legjelentősebb előfordulásának földrajzi nevét és/vagy más jellegzetességét tartalmazza.

A régészet a saját módszerével, a rétegekben, vagy egyéb módon együtt megfi-gyelt leletek, leletegyüttesek viszonylagos elhelyezkedése alapján megalkotja a régé-szeti kultúrák közötti viszonylagos, (relatív) időrendi besorolását.

Az őskor szakaszait pl. az eszközök nyersanyaga és készítési módja alapján nevezzük őskőkornak (paleoleitikumnak), vagy pattintott kőkorszaknak, középső kőkor-nak (mezo-litikum), újkőkornak (neolitikum), vagy csiszolt kőkornak.

A Kárpát-medence régészeti kronológiájának vázлата a következő:

- az őskor (prehisztorikus időszak) legkorábbi emlékeit a kb. 12 millió éves ruda-bányai Ramapithecus-maradványok képezik;
- az alsó paleolitikum világszerte ismert lelőhelye Vértesszőlős, a kavicseszközöket készítő Homo sapiens seu erectus Paleohungaricus (800-220 ezer éves) telephelye;
- a középső paleolitikum az ember rendszeres megtelepedésének ideje a Kárpát-me-den-

- cében (70-30 ezer év) – mousterien jellegű leletanyaggal (Érd, Tata, Szeleta- és Subalyuk barlang);
- a felső paleolitikum (30-12 ezer éves) időszaka az aurignacien (Istállóskő) és gravetti (Szeleta barlang, Ságvár) kultúra;
 - az átmeneti kőkornak (mezolitikum) (12-7 ezer év) kevés hiteles lelőhelye ismert;
 - az újkőkorszak (kb. 7-5 ezer év között) legismertebb kultúrái a Körös-Starcevo, az alföldi- és dunántúli vonaldíszes kultúrák, a tiszai kultúra, és a szinte az egész Kárpát medencét lefedő lengyeli kultúra;
 - rézkor (5-4 ezer éves) szakaszai. Korai: tiszapolgári-; középső: bodrogkeresztúri-; késői: Baden-Péceli kultúra;
 - korai bronzkor (4 ezer évtől) Zók-Vučedol, Nagyrév, Makó;
 - középső bronzkor: Füzesabony-Gyulavarsánd, mészbetétes edények népe kultúrája, Váta;
 - késő bronzkor: halomsíros-, urnamezős-, gávai kultúra;
 - ókor (protohisztórikus időszak) - már ismert nevű csoportokkal! - kezdeti, átmeneti szakasza korai vaskor (kb. 2900-2700 év) kimmerek, sigynnák, preszkíta kultúra, Hallstatt-kultúra;
 - vaskor (2700-2500 év): szkíták;
 - késő vaskor (2400 év) kelták (La Tene kultúra);
 - római kor, dákok, jazygok, szarmaták (kb. 2000év);
 - korai népvándorlás kor (markomannok,quadok, stb.);
 - népvándorlás kor (korai középkor): hunok, gótok, gepidák, langobardok, avarok, magyarok;
 - államalapítás: a népvándorlás korát záró esemény;
 - Árpád-kor: az Árpád házi királyok uralkodási időszaka (1000-1303), végére esik a népvándorlások lezárulása (kunok, románok);
 - középkor, későközépkor-koraújkor (a török kor végéig).

A Kárpát-medence klasszikus régészeti módszerekkel kutató beosztása annak ellenére, hogy a középkori eseményekre már jelentős mennyiségű történelmi forrással rendelkezünk, a térség speciális történelmi helyzete miatt (a középkori, koraújkor emlékek nagyfokú pusztulása) a török kor végéig tart.

A régészet módszereivel megállapított relatív időrendet a természettudományos módszerek segítségével tudjuk abszolút kronológiai beosztássá alakítani. A természettudományos kormeghatározások minden esetben az anyagban, vagy a környezetben végbemenő és valamilyen módon időhöz köthető, többé-kevésbé állandó se-bességű, meghatározható változások mérésén alapszanak. Ez a fentebb már említett archaeometria egyik feladata.

Az archaeometria fogalmát szűkebb értelemben a régészeti tárgyak anyagvizsgálatával (konkrétan elemi összetételük meghatározásával) és ennek eredményeiből levonható következtetések rendszerével szokták azonosítani. Tágabb értelemben e fogalom alá tartozónak kell értenünk minden olyan tevékenységet, amely a régészetet a hagyományos humán társtudományok (történettudomány, nyelvészet, néprajz) művelésén kívül bármely más tudományhoz, de főként a természettudományhoz (fizika, kémia, biológia, orvostudomány) kapcsolja. Tulajdonképpen ide tartozik a különben már régen a régészet társtu-

dományának számító történeti antropológia és archeozoológia, valamint a kísérleti régészet (vagyis a régészeti korokban egykor művelt „ipar szerű“ tevékenység és mezőgazdasági termelés rekonstrukciós kísérlete). Tárgya azonban nem csak a szerves, vagy éppen szerves anyagból készült eszköz, hanem az ember és környezete (pl. paleoserológia, pollenanalízis) is.

Az archaeometria célja alapvetően a műtárgy tudományos feldolgozásának, valamint állagmegóvásának segítése.

Konkrét feladatai:

- anyag- és készítés technika (technológia) meghatározása;
- előfordulás-, eredet-, összetartozó töredékek meghatározása;
- eredetiség (hamisítások) meghatározása;
- az elemzések eredményei alapján történelmi és társadalmi-gazdasági fejlődésre vonatkozó ismeretek szerzése;
- leletfelderítés;
- kor meghatározás.

Az anyag összetételének ismeretére irányuló kutatás, a kémiai analitika és a régészet kapcsolata, az archaeometria legrégebben művelt ága. Szoros összefüggésben van az eredetiség meghatározásával. Nem csak gazdaság- és kultúrtörténeti szempontból, hanem a tárgy megőrzésének szempontjából is fontos.

A 18-19. században a kémia tudományának fellendülése, az új analitikai eljárások kialakulása idején a természettudósok részben adatgyűjtés, részben a módszer alkalmazási területének kipróbálása céljából végeztek vizsgálatokat, a történészek pedig szükségesnek tartották a tárgyak anyagának, készítéstechnikájának, állapotának feljegyzését. Magyarországon az 1860-as évek végén indult meg a régészeti tárgyak vegyelemzése. Az első régészeti célú analíziseket többek között Loczka József, a Magyar Nemzeti Múzeum akkori vegyészje végezte. Ma már technikailag is jól kidolgozott, más területeken rutinszerűen alkalmazott módszerek állnak a régészet rendelkezésére is.

Az összetétel adatok matematikai statisztikai elemzésével műhelyeket, egyes tárgyak összetartozó töredékeit lehet meghatározni. Ilyen módszerrel sikerült pl. egy török kori csillár hiteles rekonstrukcióját elvégezni, egyes avar kori temetőkön belüli csoportokat meghatározni. Bizonyos esetekben kor meghatározását is lehetővé teszi az elemi összetétel ismerete.

IRODALOM

- Költő László:* Archaeometria. in.: Ilon Gábor (szerk.): A régésztechnikus kézikönyve. I. PANNICULUS ser. B. No. 3. Szombathely, 1998
- Ilon Gábor:* Bevezetés a Kárpát-medence régészetébe. (Szombathely, 1993, 1996). Főiskolai tankönyv

*Költő László
(Kaposvár)*

MEGJEGYZÉSEK AZ AVAR-MAGYAR FOLYAMATOSSÁG KÉRDÉSÉHEZ A VÖRSI 8-10. SZÁZADI TEMETŐ KAPCSÁN¹

ELŐADÁSUNKAT AZÉRT tartom fontosnak ebben a körben ismertetni, mert a kutatásban alkalmazott módszer bizonyos különböző régészeti kultúrák képviselői közötti kapcsolatok kiderítésére, azok egymás melletti továbbélésének lehetőségeire próbál megoldást keresni. S tovább gondolva talán más területeken is eredményesen alkalmazható lesz.

A Dunántúlt a történeti források szerint 900-ban vették birtokukba Árpád által vezetett honfoglaló elődeink. A jelenlegi adatok alapján úgy tűnik, hogy a frank és a bolgár hadjáratok után SEM AZ AVARSÁG TELJES KIPUSZTULÁSÁRÓL, SEM TELJES ELSZLÁVOSODÁSRÓL NEM BESZÉLHETÜNK. Ma már több olyan lelőhelyet ismerünk – főként a Dunántúlról –, amelyik kitölti a nagy számú 8. századi későavar leletanyag és a tipikus magyar honfoglaló emlékek közötti időszakot, s a 10. századi köznépi temetőekben nyilvánvalóan megtalálható az itt talált asszimilált lakosság. Különösen szembevetendő ez a jelenség Somogy megyében, ahol mintegy 90 az avar-kori lelőhelyek száma (többségükben griffes-indás késői, amelyek nagy része a 9. századba átnyúlik). Ezzel szemben alig 10 az ezüst veretes öves, lovas – a klasszikus középréteget képviselő – honfoglaló lelőhelyeké és csupán 25 a 10. század második felétől indítható, 11-12. századra keltezhető ún. köznépi temetőt, ill. települést ismerünk, holott a források szerint a fejedelmi törzs (Fajszy), majd Bulcsú harka, illetve Zerint és fia Kop-pány szállásterületét kell itt keresnünk. A lelethiányt csak részben magyarázhatja a vizsgált időszak viszonylagos rövidegsége és a kutatás feltételezhető egyenetlensége, hi-szen az 1970-es években célzottan mondható kutatások folytak a honfoglalás kori lelőhelyek felderítésére. Az utóbbi évek kutatásai és szerencsés leletmentései néhány olyan lelőhelyet, ill. leletet hoztak felszínre a Balaton déli partja mentén, amelyekben a Dunántúlt megszálló honfoglalók első generációja képviselőinek temetkezéseit sejthetjük.

Vörstől nyugatra, a Papkert nevű határrészen 1983-ban kezdődtek a kutatások a Kis-Balaton program keretében. Itt két, egymástól 800 méterre levő dombon találtuk meg azt a települést és a hozzá tartozó temetőt, amely feltárása és komplex feldolgozása segítséget adhat a dunántúli késő avar-kori népesség 9-10. századi továbbélésének vizsgálatához.²

1. Az itt közölt dolgozat kibővített, kissé átdolgozott változata az 1995. május 10-12-én Alsólendván rendezett „Népek a Mura mentén“ c. konferencián elhangzott, „A 8-10. századi kontinuitás kérdései a vörsi 8-10. századi temető kapcsán“ címmel Szentpéteri Józseffel közösen tarott elő-adásunknak

A Papkert-B lelőhelyen több, mint 7.000 m² területet tártunk fel. Ez a kiemelkedés kisebb-nagyobb megszakításokkal a középső rézkor óta lakott, vagy temetkezési céllal használt hely volt. A koraközépkori leletanyag szerint a késő avar korban, a 8. század végén, a 8-9. század fordulóján kezdtek el ide temetkezni. A régészeti leletek tanúsága szerint ettől az időtől kezdve legalább két-két és fél évszázadon át folyamatosan temetőnek használhatták a dombhátat. Összesen 716 sírt tártunk fel.³ (Ezek között 8-10, későbbiekkel természetes összefüggésben nem lévő, a korai bronzkori kisapostagi kultúrába tartozó csontvázas sír található. Így a koraközépkori temető sírszáma 700 körülire csökkenne, de kb. ugyanennyi, ebből a korból származó sír pusztulhatott el egy későközépkori – 16-17. századi – nagy homokkitermelő gödör beásása során a temető északi felének közepén táján.) A temető használatának befejezése után a sírok fölé később Árpád-kori falu települt, amelyet – az 1172-1196 között uralkodó III. Béla kirány pénzei alapján – a 12. század végére keltezhetünk.

A temető feldolgozása még javában tart, az eddigi részletfeldolgozások főként az avar lelethorizont bemutatásával foglalkoztak, illetve arra támaszkodtak.⁴

A temető szerkezete azt mutatja, hogy a különböző szociális helyzetű csoportok sírjai bizonyos mértékben elkülönültek egymástól. A sírmező nyugati részén temették el azokat a bronzveretes övvel felővezett, illetve a lándzsás, kardos, baltás férfiakat, akik számára a túlvilági élethez nem járt lóáldozat. A leggazdagabb, aranyozott bronz-veretes övvel, aranyozott bronz- és vasveretes kantáros lóval, fegyverrel (íjjal, nyíllal, harci baltával) eltemetett személyek sírjai a temető keleti felén csoportosultak, szinte szabályos sorokat alkotva. A vagyoni különbség a szerényebb mellékletekben is megmutatkozott a temető két része között. Agyagedényeket a közösség gazdagabb és szegényebb részénél egyaránt találunk, de a gazdagabbak mellé több esetben hármat, közöttük a kétségkívül drágább, ún. sárga kerámiát is helyeztek.

A régészeti leletanyag tipológiai elemzése alapján a részlegesen feltárt temetőben korábbi publikációikban első közelítésben négy főbb csoportot különítettek el:

1. késő avar-kori;
2. 9. századi (Karoling peremkultúra);
3. magyar honfoglalás-kori;
4. kora Árpád-kori.

A késő avar-kori girffes-indás népesség hagyatékát a temető egész területén megtaláljuk. A férfi sírok jellegzetes leletei az öntött bronz övgarnitúrák, amelyeket stílus-jegyeik és összetételük alapján legkorábban a 8. század végétől keltezhetünk. A késő avar korszak legutolsó szakaszához köthetők az eddig előkerült kantárrózsák. Két esetben bronzból öntöttek (356, 379. sír), három lószerszámnál pedig vasból készültek a nagymé-

2. A feltárások anyagi fedezetét 1983 óta a Nyugatdunántúli Vízügyi Igazgatóság biztosította, a tudományos feldolgozáshoz az (Országos Tudományos Kutatási Alap) OTKA a T001162 sz. téma keretében nyújtott támogatást

3. A feltárt sírok közül 213 gyerek sír

4. Költő - Lengyel - Pap - Szentpéteri 1992. a,b. (Ugyanitt az említett leletcsoportokból válogatott leletanyag közlése is, a korábbi irodalom felsorolásával.) Az előzőekben említett dolgozatokon kívül: Szentpéteri 1992, 265-276. old.

retű, aranyozott-ezüstözött bronzbetéttel díszített kantárrózsák (307, 347, 352. sír). A 468. (bolygatatlan) lovas sírban szintén az avar-kor legkésőbbi szakaszára jellemző, pikkeltydíszes és stilizált állatfejet utánzó szíjvégeket, valamint vésett-poncolt övvereteket találtunk. Az edénymellékletek jól mutatják a kerámiával történő keltezés nehézségeit. A jellegzetes, késő avar-kori sárga füles bögre mellé a korai Árpád-korra (is) jellemző formájú és díszítésű edényt helyeztek.

A női ékszerek a szőlőfürt-csüngős és az ovális karikájú fülbevalók, üvegyöngy díszes arany fülbevaló, valamint egy állatalakos és egy üvegbetétes bronz mellboglár. A nagyméretű dinnyemag alakú gyöngyök az arany- és az ezüsthíliás többtagú rúdgyöngyökkel egyazon nyakláncra fűzve jelentek meg.

A tipológiaiilag 9. századi – az ún. Karoling-peremkultúrához tartozó leletanyaggal rendelkező – sírok többsége a temető nyugati részén került elő. Elválasztásuk a késő avar-kori mellékletekkel temetkező lakosság szegényebb rétegétől régészeti módszerekkel igen nehéz.

A férfi síroknak erre a korszakra jellemző leletei elsősorban fegyverek és használati tárgyak: lándzsák, balták, borotvák és csiholók. Az egyik legjelentősebb lelet a 655. sírban talált frank sarkantyú-pár.

A női és a kislány sírokban a Dalmáciára és a Morva-medencére jellemző ékszerek fordultak elő: az ún. millefiori- és többtagú rúdgyöngyök, csillagszüngös és huzalból sodort fülbevalók, poncdíszes lemezgyűrűk, bronz- és vasfüles üveggombok. A 140. sírban talált ólom orsógomb mellé még egyéb ritka lelet is társult: az elhunyt lábához egy szokatlan formájú, valószínűleg övre, vagy ló nyergére is akasztható, vasabron-csokkal megerősített sajtárt helyeztek. Ugyancsak ebbe a korszakba sorolhatók a polírozott palackok.

A 716 SÍR KÖZÜL, LELETANYAGA ÉS A TERMÉSZETTUDOMÁNYOS VIZSGÁLATOK ALAPJÁN, EZ IDŐ SZERINT, 35-40 SÍRT KELTEZHETÜNK A 10. SZÁZADRA. EZEK A SÍROK LAZA ELRENDEZÉSBEN A TEMETŐ EGÉSZ TERÜLETÉN MEGTALÁLHATÓK, NEM ALKOTNAK ÖSSZEFÜGGŐ, ÖNÁLLÓ TÖMBÖT. A sűrű temetkezés ellenére igen kevés egymásra temetkezést (szuperpozíciót) figyelhettünk meg. AZ IDE TELEPÜLŐ MAGYAR HONFOGLALÁS-KORI NÉPESSÉG FIGYELEMBE VETTE A KORÁBBI TEMETKEZÉSI RENDET. A SÍRSOROK SZABADON MARADT RÉ-SZEIT ÚGY VETTÉK HASZNÁLATBA, HOGY JELKÉPES LOVAS TEMETKEZÉSEIK AZ AVAR LOVAS SÍROK KÖZVETLEN KÖRNYEZETÉBEN KERÜLTEK ELŐ.

A 10. századi sírok temetőn belüli elhelyezkedésének (1992-es állapot szerinti) térképét a népvándorlás kor fiatal kutatóinak sátoraljaújhelyi konferenciáján, az 561. sír bemutatása kapcsán ismertettük (*Költő 1993. 1. térkép*). Tájéolásuk nem tér el az általánostól, szervesen illeszkednek a temető rendjébe, csupán csak a sírok általában kissé sekélyebb volta alapján lehet némi különbséget tennünk.

A honfoglalás-kori férfisírok legjelentősebb képviselője négy íjász sírja. Közülük kettő jelképes lovas temetkezés. A 310. és az 500. sírban honfoglalóink lószerszámaira jellemző körte alakú és ún. gombos nyakú kengyelek, valamint rombusz alakú nyílcsúcsok voltak. Az 500. és az 510. sírban az egykori reflexíj merevítő csontlemezeit találtuk. Az 595. (női) sírban vas nyakperec és sárga gyöngy-csüngős fülbevaló mellett kis méretű rombusz alakú nyílcsúcs (!) volt. Az 561. sírba temetett férfi mellé helyezték tegezét 6 nyíllal. A nyíltegezhez tartozó veretek, amelyek a tegez felfüggesztését és (valószínűleg) zárását tették

lehetővé, hiteles hazai megfigyelésére az elsők között nyílt lehetőségünk. A csaton ábrázolt tulipánfejű, sörényes griffnek a benepusztai szíjvégén található a legközelebbi párhuzama (Dienes 1972, 10. 2. kép). Bár az ábrázolás Dienes István szerint is pontos párhuzam nélküli, kifejezetten ma-gyar ötvös munkájának tartja, megfogalmazásában talán a koronagok körébe sorolható. Magam hajlok arra a feltételezésre, hogy a griff farkának bojtja még akár az avar ornamentikával is párhuzamba állítható. Ezek a megfigyelések megengedik azt a feltételezést, hogy az eltemetett férfiban a Dunántúlt megszálló honfoglalók első generációjának egyik tagját sejtessük.

A gombos nyakú kengyelek használatának felső határát Kovács László a 10. század 60-as, 70-es éveire teszi (Kovács 1985., 134.). Az 500. sír gombos nyakú kengyel párja véleményem szerint átmenetet képezhet a gomb nélküli körte alakú kengyelek és a villás szárú gombos nyakú kengyelek között, így azok legkorábbi változatának tekinthető. Igen korainak tűnik a fül kialakítása is. A 10. századra keltezhető a 167. sír is, amelyben egy kétélű karddal felfegyverzett férfi nyugodott. Fegyverövének díszítése többféle stílus jegyeit hordozza. A csat honfoglalás kori típus, az öv bújtatóján pedig viking ábrázolásokra emlékeztető, frízszerűen elhelyezett állatfejeket láthatunk (Költő-Pap-Lengyel-Szentpéteri 1992a, abb. 3. 11-12.). A 410. sírban talált csattípus szintén a 10. századra keltezhető.⁵

A közösség rangos női tagjainak viseletére jellemző a szaltovói típusú, öntött csüngőjű ezüst és bronz fülbevaló, a felsőruházatot és az ingnyakat díszítő kerek és rombusz alakú aranyozott ezüst pitykék és préselt rozetta, ezüst lemezkarperec, a sodrott kar- és nyakperek. Egy kisleány sírjában (450.) nyakláncába fűzve Berengár rex 888-915 közé tehető, Milánóban vert ezüst érméjét találtuk. A gyöngyök mellett sodrott nyakperect viselt. A 690. és a 406. sírban talált fülbevalók talán a gömbsor-csüngős típusokkal állíthatók párhuzamba. A 690. sír öntött ezüst fülbevalójának típusát eddig kizárólag a Dél-Alföldre jellemzőnek tarotta a kutatás, használatukat a 10. század 20-as, 30-as éveitől a 10-11. század fordulójáig határozva meg (Révész, 1988., 152.). A 406. sír fülbevalójának dróttja arra enged következtetni, hogy valószínűleg a várpalotaihoz, illetve a letkéshez hasonlóan fonálra fűzött gyöngyök, vagy ólom golyócskák lehettek rajta (Révész, 1988., 148.), amelyek a földben elpusztultak.

A 10. század második felére, az Árpád-kori magyar köznépre (a régészeti szakirodalomban a Bjelo-Brdo kultúrának nevezett csoportra) jellemző leletek közül is legkorábbi anyagot (pödrött végű ezüst fülbevalók, bronz drótból sodrott kar- és nyakperek, ezüst- és bronzlemezekből készült füles gombok, csörgők) találjuk a temetőben a 669., 641., 570., 620., 118. sírban. Legkésőbbi horizontjukat képviselhetik a lépcsős fejű poncolt gyűrűk. Igen szép darabja ennek a korszaknak az 506. sírből származó üvegbetétes csüngő. Egy fiatal lány sírjából (96. sír) bizánci előképet tük-röző, üveg- és féldrágaköberakásos aranyozott bronz gyöngyszem került elő, amelynek későbbi párhuzamait 11-12. századi dél-oroszországi kincsleletekben ismerhetjük fel (1975).

A kifejlett „Bjelo-Brdo“-i együttesek és a magyar királyok éremleleteinek hiánya, valamint az előzőekben elmondottak azt valószínűsítik, hogy a TEMETŐ A 10. SZÁZAD VÉGÉN,

5. M. Schulze - Dörrlamm Bialeková alapján lehetségesnek tartja, hogy az általa „esztergomi típus“-nak nevezett forma már a 9. században megjelenik (Schulze - Dörrlamm, 1988, 431. old.)

DE LEGKÉSŐBB A 11. SZÁZAD ELEJÉN LEZÁRULT. A temető belső időrendje, folyamatossága szempontjából fontos tényezőnek tarthatjuk, hogy Lengyel Imre a kémiai analízis kollagén-dehidrogenáz enzimjei alapján A KORAKÖZÉPKORI TEMETŐ HASZNÁLATÁNAK TELJES IDEJÉT KB. 200 ÉVBEN HATÁROZTA MEG.

A régészeti összefüggések vizsgálata mellett (az egy rétegű temető belső datálási nehézségei miatt is) IGÉNYBE VETTÜK A CSONTOK KÉMIAI (SZEROLÓGIAI) MEGHATÁROZÁ-SÁT, amellyel lehetővé válik egy-egy temetőn belül a feltárt emberi csontvámaradványok eltemetési időrendjének és feltételezhető genetikai kapcsolatainak a kiderítése. MINTEGY 400 EGYÉNT VIZSGÁLVA, HÁROM NAGY IDŐRENDI CSOPORTOT LEHETETT ELKÜ-LÖNÍTENI.

Ezek közül legfontosabb a második nagy kronológiai csoport, amelybe a vizsgált vázmaradványoknak közel 85%-a volt sorolható. Ez a mintegy 150+30 év alatt eltemetett csoport további három időrendi alcsoportra volt osztható. A LEGKORÁBBI ALCSOPORT FELTEHETŐEN EGY MÉG MÁSUTT SZÜLETETT GENERÁCIÓ FELNŐTT KORBAN EL-HUNYT EGYEDEINEK A BETEMETKEZÉSÉVEL INDUL. Az alcsoportonként eltemetettek száma a második alcsoportban éri el a maximumot, majd az utolsó alcsoport temetkezésének idején ÚGY SZŰNIK MEG A TEMETŐ HASZNÁLATA, HOGY MAGA A NÉPESSÉG MÉG TO-VÁBB ÉL. Az első alcsoport második generációja virágzásának az idején kezdtek el temetkezni a középső, második alcsoport tagjai. MÉG TART AZ ELSŐ ÉS A MÁSODIK AL-CSOPORT UTOLSÓ GENERÁCIÓINAK EGYRE FOGYATKOZÓ LÉTSZÁMBAN TÖRTÉNŐ BETEMETKEZÉSE, AMIKOR MÁR NYUGVÓHELYÜKRE KERÜLNEK A HARMADIK ALCSOPORT ELSŐ KÉPVISELŐI. A vércsoportok és kollagén típusok, valamint a nemek és életkorok kémiai meghatározása alapján bizonyos genetikai csoportok – nevezük őket családoknak – voltak kialakíthatók. Ezeken a szerológiai vizsgálatokkal kimutatott genetikai csoportokon belül pedig MEGTALÁLHATJUK MINDHÁROM ALCSOPORT KÉPVISELŐIT.

A vörsi temetőben a biokémiai módszer segítségével meghatározott második nagy kronológiai csoport időben részben egymást fedő alcsoportjai megfelelnek a régészeti leletanyag vizsgálata alapján kialakult csoportoknak, amelyek A KÉSŐ AVAR-KORI, ÚN. 9. SZÁZADI ÉS A MAGYAR HONFOGLALÁS KORI NÉPESSÉG TÁRGYI HAGYATÉKÁVAL RENDELKEZNEK! A csontkémiai vizsgálat és a paleoszerológia relatív kronológia eredményei és valószínű genetikai összefüggései alapján tehát joggal felételezhetjük azt, hogy a mai Vörs melletti területen a 8-9. század fordulóján megjelenő KÉSŐ AVAR-KORI NÉPESSÉG A 9. SZÁZADON ÁT HELYBEN MARADVA MEGÉRTE AZ ÁRPÁD ÁLTAL VEZETETT HONFOGLALÓK DUNÁNTÚLI MEGTELEPEDÉSÉT ÉS GENETIKAI ÖSSZETEVŐJÉT ALKOTHATJA AZ OTT TOVÁBB ÉLŐ LAKOSSÁGNAK.

(A kémiai vizsgálatok által meghatározott első nagy kronológiai csoport további temetkezésekkel semmilyen összefüggésbe nem lévő kora-bronzkori (kisapostagi) kultúra temetkezéseit, míg a harmadik a vizsgálatok végzése idején még teljesen fel nem tárt legkésőbbi (10. század végi) sírokat takarja.)

IRODALOM

Dienes István: A honfoglaló magyarok, Budapest, 1992

CCCP,

Moszkva, 1975

Kovács László: Honfoglalás kori sírok Nagytarcsán I: Temető utca 5. (Adatok a gombos nyakú kengyelek értékeléséhez) Com. Arch. Hung., 1985, 125-139. old

- Költő László*: Honfoglalás kori tegezés sír Vörsön. HOMÉ, XXX-XXXI/2, 1993, 433-445. old.
- Költő László - Lengyel Imre - Pap Ildikó - Szentpéteri József*: Etnikumok, régészeti kultúrák a Kárpát-Északkeleti-medencében. In: *ДРЕВНЕ СЛОВЕНО И СЛОВЕНСКИ МЕНА И ПОСРЕДНИ ТРАГОЦИ* (Etnikumok, régészeti kultúrák a Kárpát-Északkeleti-medencében). Ed.: Vörs., JAMÉ, XXX-XXXII., 1992, 283-307. old.
- L. Költő - I. Lengyel - I. Pap - J. Szentpéteri*: Vorläufige Ergebnisse der Ausgrabungen am Gräberfeld Vörs aus dem 9-11. Jahrhundert (Ungarn, Komitat Somogy). In: Zur Problematik der Ethnika und archologischen Kulturen im frühmittelalterlichen Pannonien, Slov. Arch. XI-2, 1992, 223-241. old.
- Révész László*: Gömbsorcsüngős fülbevalók a Kárpát-medencében. HOMÉ XXV-XXVI. 1988, 141-159. old.
- Metchthild Schulze - Dörrlamm*: Untersuchungen zur Herkunft der Ungarn zum Beginn ihrer Landnahme im Karpatenbecken. In: Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums, Mainz 35, 1988, Sonderdr.
- Szentpéteri József*: Késő avarkori lovas temetkezések Vörsön (Somogy megye). MFMÉ 1984/85-2, 1991, 265-276. old.

Szegfű László
(Szeged)

A KÁRPÁT-MEDENCEI „SZLÁVOK“, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL MEGALÉ* MORÁVIÁRA

A MAGYAR ALFÖLD (Duna-Tisza köze, Tiszántúl) 9. századi történetéről a gyér számú és nehezen értelmezhető források miatt meglehetősen ellentmondásos értékelések születtek. A kutatók egy csoportja úgy véli, az egész terület, Erdéllyel együtt, bolgár megszállás alatt volt,¹ mások ezt az érdekszférát csak Erdélyre és a Dél-Alföldre kiterjedőnek tartják,² megint mások azt gondolják, hogy a bolgár fenntartóság elenyészett a déli Megalé Morávia létrejöttével,³ egyesek úgy ítélik meg, hogy a morvák és a bolgárok határai között széles, gyéren lakott vagy igen népes,⁴ politikailag megszervezetlen terület húzódnak, s vannak olyan elképzelések is, hogy az egész terület a Garam folyótól Biharig és az Al-Dunáig morva terület lehetett.⁵ A különféle kronológiai megfontolások még tovább árnyalják ezeket a hipotézis-variációkat.

A 8. század folyamán alig hallunk valamit az avarság életéről. Birodalmuk látványos

1. A teljesség igénye nélkül: *Lischev S.*: Zur Frage über die Lage der Stadtgemeinden in den Feudalstaaten der Balkanhalbinsel (X-XV. Jh.) *Études Historiques*, 3 (1966). 95-109.; *Moór E.*: Az Árpád-monarchia kialakulásának kérdéséhez. *Századok*, 104 (1970). 362-363.; *Koszev, D.-Hrisztov, H.-Angelov, D.*: Bulgária története. Bp. 1971. 18-19.; *Fodor I.*: Verecke híres útján. Bp. 1975. 235.; *Kristó Gy.*: Az alföldi bolgár uralom kérdéséhez a IX. században. *Acta Universiensis de Attila József Nominatae, Dissertationes Slavicae* 14 (1983). 27-37. old.
2. *Bálint Cs.*: A Dél-Alföld a IX-X. században. A honfoglalás előestéje. *Tiszatáj* 30 (1976). 10. sz. 29-35. old.; *Szöke B. M.*: A Kárpát-medence a magyar honfoglalás előestéjén. *Valóság*, 22 (1979). 12. sz. 11. old.; *Christov, Ch.*: La Bulgarie - 1300 ans d'histoire. Sofia, 1980. 28. old.; *Szádeczky-Kardoss S.*: A Közép-Duna medence Árpád előtt. (=Fejezetek a régebbi magyar történelemből. I. (Szerk. Makk F.) Bp. 1981.) 18-20. old.; *Kristó Gy.*: A X. századi Erdély politikai történetéhez. *Századok*, 122 (1988.) 30-34. old.
3. *Szegfű L.*: Vata népe. *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica* 67 (1980). 12-14. old.
4. Elnéptelenedett vidék: *Huber A.*: Ausztria története. Bp. 1899. I. 70, 80.; Magyarország története (főszerk. Székely Gy.) I. Előzmények és magyar történet 1242-ig. (szerk. Bartha A.) Bp. 1984. 372. old. Jelentős népességű terület: *Szádeczky-Kardoss S.*: Über etliche Quellen der awarischen Geschichte des neunten Jahrhunderts. (=Les questions fondamentales du peuplement du Bassin des Carpathes du VIIIe au Xe siècle. (ed. Gerevich L.) Bp. 1972.) 115-123. old.; *Makkay J.*: A magyarság keletkezése. Bp. 1993. 34-35. old.
5. A morvák észak-dél irányú terjeszkedésével: *Ratkos P.*: Die grossmährischen Slawen und die Altmagyaren (=Das Grossmährische Reich. (Szerk. Gaus, F.-Filip, J.-Dostal, A.) Praha, 1966.) 227-228. old.; *Havlik, L.*: Morava v 9-10. století. Praha, 1978. 96-99. old.; vö. még: Cs. Sós Á.: Die slawische Bevölkerung Westungarns im 9. Jahrhundert. Wiesbaden, 1973. 52-62. old.; dél-észak irányú terjeszkedéssel: *Boba, I.*: Moravia's History Reconsidered. The Hague, 1971.; *Püspöki Nagy P.*: Nagymorávia fekvéséről. *Valóság*, 21 (1978). 11. sz. 60-82. old.; A déli Megalé Moráviából induló Szvapotluk birodalomépítő politikájának eredményeképpen 871-873. oldaltól: *Senga T.*: Morávia bukása és a honfoglaló magyarok. *Századok*, 117 (1983). 307-345. old.

* Görög: hajdan volt. - Szerk.

hanyatlása csak a frankok keleti előnyomulásával esik egybe. A langobard királyság frank bekebelezése idején jelentek meg követeik Nagy Károly udvarában, majd a bajor-frank viszályba avatkoztak a bajor hercegné Liutberga ösztönzésére. Bajorország frank megszállása után Avaria hosszú határszakaszon közvetlen kapcsolatba került ellenfeleivel.

Az avarok és a frankok között 788-ban kitört viszálykodás arra készítette Nagy Károlyt (Karlmann), hogy veszélyes keleti szomszédaival végleg leszámoljon, ezért 791-ben három irányból támadást intézett Avaria ellen, ám lovai körében kitört titok-zatos vész miatt hadmenete csak a Rábáig jutott. A frankok csak akkor értek el látványos sikereket, amikor az avarok között polgárháború robbant ki, s ebben fejedelmek és számos főrangú elesett. Ebben a belső zűrzavarban kirabolta a kagáni székhelyet Erik friauli örgróf és Voinimir scláv vezér 795-ben, majd egy esztendő múltán az Avar Birodalom hódoltatására érkező itáliai király, Pippin. A frankok – krónikásaik túlzásoktól sem mentes előadása szerint – Noricumot és Pannóniát bekebelezték birodalmukba, a Duna-Tisza között elpusztították és elnéptelentették, a még ellenálló avarokat pedig a Tiszántúlra űzték.⁶ A valóság azonban az, hogy az avarok még 797 és 802 között is komoly csapásokat mértek a bajor hadakra, s csak 803-ban, amikor a frank sereg egy kevésbé jelentős hadjáratából már visszatért Regensburgba, jelentek meg itt az avar előkelők, hogy sietve hódoljanak a császárnak. Ennek pedig egyetlen oka lehetett: ekkor indította meg az avar területek ellen nagyerejű támadását Krum bolgár kán.⁷

E katonai akció célja a dél-erdélyi sóbányák és a só szállításának akkor optimális útvonalát képező Maros és Tisza folyó mentének elfoglalása volt. A gazdaságilag rendkívül fontos térségben – Maroskarna és Csombord között a gazdag bolgár régészeti emlékek bizonyítják a bolgár etnikum jelenlétét is. Az említett szállítási út vonulatában szórva nyosan előforduló bolgár emlékek e vidék katonai megszállását is valószínűsítik,⁸ de a Dél-Alföldön tömegében mégis egy más népcsoporttal kell számolnunk, amelynek régészeti hagyatéka eltér az általában sclávnak vagy bolgárnak tekinthető anyagtól.⁹

Az írásos források is azt bizonyítják, hogy a szóban forgó vidéken nem lehetett szoros a megszállás, ugyanis 818-ban a bulgáriai Timok és Morava folyó mentén élő scláv törzsek – a timocsánok és a praedenecentusok vagy más néven obodritok – fel-lázadva uraik ellen „a frankok határai közelébe vándoroltak”, azaz ide, a későbbi Megalé Morávia terü-

6. Annales Regni Francorum inde ab a. 741 auque ad a. 829, qui dicuntur Annales Laurissenses maiores et Einhardi. (ed. Kuirze, F.) Hannoverae, 1895. 80-84, 87-91, 93, 96-103. old.; Szádeczky-Kardoss S.: A Kárpát-medence 9. századi történetének néhány forrásáról. (=Szegedi Bölcsész- műhely '82. (szerk. Róna-Tas A.) Szeged, 1983.) 191-210. old.; Szeged története 1. A kezdetektől 1686-ig (szerk. Kristó Gy.) Szeged, 1983. 206-207. old.; A Kárpát-medence és a magyarság régmúltja (1301-ig) Szeged, 1993. 35. old.

7. Annales Regni Francorum (i.m.) 108-109. old.; Makkay J.: A magyarság keletkezése. Bp. 1993. 105. old., Kristó: i.m. (1993) 35. old.

8. Bevezetés a magyar őstörténet kutatásának forrásaiba. I: 1. (szerk. Hajdu P.-Kristó Gy.-Róna-Tas A.) Bp. 1976. 115, 117-118. old.; Erdély története (főszerk. Köpeczi B.) I. A kezdetektől 1606-ig (szerk. Makkai L. - Mócsy A.) Bp. 1986. 190-194, 574-575. old.; Mesterházy K.: Bizánci és balkáni eredetű tárgyak a 10-11. századi magyar sírleletekben. Folia Archaeologica, 41 (1990.) 87-115. old. és 42 (1991.) 145-177. old.

9. Kristó Gy.: Opponensi vélemény Bálint Csanád: Délmagyarország a 10. században c. kandidátusi értekezéséről. Archaeológiai Értesítő, 105 (1978). 127-129. old.; Makkay: i.m.

letére. Itt megülve, segítségért folyamodtak Jámbor Lajos német-római császárhoz, hogy a bolgárok támadásai ellen meg tudják védeni magukat, cserébe pedig vállalták a hűbéri függést és évente ajándékokat küldtek számára.¹⁰ Ez aztán évtizedes frank-bolgár viszálykodás forrásává vált. Az obodritok által remélt frank katonai támogatás – az eredménytelenül elhúzódnó bolgár-frank határtárgyalások után – elmaradt, s ezért midőn Omurtag kán hadereje 826 táján felvonult ellenük, be kellett hódolniuk a bolgár hatalomnak. Miután a bolgárok betörték a frank Pannóniába is, 827-ben felhajózva a Dráván „*tűzzel és vassal*“ pusztították a területeket, az itt élő lakosság elöljáróit bolgár seregrektorokkal felcserélték, s a leigázottakat adózásra kényszerítették, a frankok hosszú időre deffenzívába szorultak. Végül 832-ben megegyeztek az érdekszférák felosztásában, s ezt a megegyezést többször is megújították.¹¹

A bolgárok azonban hatalmuk megszilárdítása után sem szállták meg a Kárpát-medence déli területeit, szigorúan vett fennhatóságuk valószínűleg csak a só útvonalának biztosítását célozta, s egy biztonsági zónát is feltételezve, aligha terjedhetett túl a Körösök vonalán. Az ettől északra eső régióra, amelyet egy 9. századi bajor földrajzi író „*a bolgárok mérhetetlen kiterjedésű és nagy népességű vidékeként*“ említ,¹² legfeljebb csak névleges uralmuk terjedt ki. Aligha szerveződhetett e területen a 820-as évek elején az a Morávia, amelyben I. Mojmir uralkodott, s amelynek népeit Adalram salzburgi érsek és Reginharius passauai püspök már 830 körül térítette és ke-resztelte.¹³ A Szvatopluk által megszervezett Megalé Morávia létrejöttkor – Konsztantinosz Porphyrogenetosz szerint – lakói pogányok,¹⁴ akiket éppen ő szorít a kereszténység felvételére,¹⁵ ami 870 körül meg is történt, hiszen Dzsajháni már kereszténynek tartotta őket.¹⁶

Úgy tűnik tehát, hogy a Körösök, a Maros, a Temes és a Tisza vidéke, amelyre a bizánci császár Megalé Moráviát lokalizálja,¹⁷ szilárdan bolgár kézen volt a 9. század negyedik és ötödik évtizedében is, bár a frank oklevelekben és a verduni szerződésben előforduló „*terra Avarorum et Hunnorum*“ valószínűleg az egész Kárpát-medencére kiterjedő frank jogigényt tükröztet.¹⁸

Az említett terület akkor került ismét reflektorfénybe, amikor az északi Morávia her-

10. Annales Regni Francorum (i.m.) 149-150, 159, 164-165. old.; *Huber, A.*: Ausztria története. I. Bp. 1899. 87-89. *Szegfű L.*: Röske község története a 9. század közepétől a mohácsi vészig. (=Röske története. (szerk. Péter L.) Szeged, 1996

11. Annales Regni Francorum (i.m.) 165-169

12. Monumenta Polonise Historica (ed. Bielovsky, A.) I. Warszawa, 1960. (reprint) 10-11. old.; Index scriptorum novus mediae Latinitatis ab anno DCCC usque ad annum MCC. (red. Blatt, F. et alii) Hafniae, 1973. 106. old.

13. A magyar honfoglalás kútfői. (szerk. Pauler, Gy. - Szilágyi S.) Bp. 1900 - a továbbiakban MHK 310-311. old.; Magyarország története 1/1. (szerk. Székely Gy. - Bartha A.) Bp. 1984, 366. old.

14. Bíborbanszületett Konstantin: A birodalom kormányzása. (Szerk. Moravcsik Gy.) Bp. 1950. 176-177. old.

15. Catalogus fontium historiae Hungaricae aevo ducum et regum ex stirpe Arpad descendentiūm ab anno Christi DCCC usque ad annum MCCCCI (Szerk. Gombos F. A.) Bp. 1937-1938, a továbbiakban: CFH - 2199

16. A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. (Szerk. Gyórfy Gy.) Bp. 1975 a továbbiakban: MEH - 88

cege, I. Raszisztzláv – akit a lázadó I. Mojmir helyébe még 846-ban Német Lajos ültetett – önállósította magát a frankoktól, s a bolgárok segítségével – akik 852-ben Mainzban nem tudták követeik útján a frank-bolgár békét és fegyvernyugvást kieszközölni – 853-tól sikeresen hadakozott ellenük. A reá küldött expedíciós csapatok támadásai rendre elakadtak, s az uralkodó által személyesen vezetett sereg sem tudott számottevő eredményt elérni (855), ezért árulás vádjával leváltotta Ratbold őrgrófot, s helyébe fiát, Karlmannt ültette (856).¹⁹

A bolgár-morva szövetség mind Bizánc, mind a frankok érdekeit sértette, ezért a bolgárok elleni fellépésre ösztönözték a szerbeket és a horvátokat, így Bizánc tehermentesült, a frank uralkodó pedig szabad kezet nyert a morvák ellen.²⁰ Ekkor nyilvánvalóvá vált, hogy a keleti határőrgrófságok a bolgárok és a morvák harapófogójában állandó veszélynek vannak kitéve, ezért célszerűnek tűnt egy ütközőállam életre hívása a bolgár végeken. Erre valószínűleg 858-ban adódott a legjobb alkalom, amikor is Német Lajos, határai biztosítására, három hadsereget is mozgósított. Nem lehetetlen, hogy ezek egyike a timocsánok és a praedenecentusoknak is nevezett obodritok ellen vonult,²¹ s ennek eredményeként alakult Megalé Morávia. Ezt az elképzelést gyámolítják azok a források, amelyek Szvatopluk birodalmának fegyveres fellépéssel történt megszervezésére utalnak.²² Szvatopluk ugyanis a frank udvarban nevelkedett és – ahogyan későbbi tettei igazolják – igen jó viszonyba került Karl-mannal.²³ Személye kiválóan alkalmas lehetett az említett területnek Német Lajos császár hűségére térítéséhez, ugyanis maga nem lévén frank, kevesebb gyanút éb-reszthetett a bolgárokban, másrészt scláv mivolta rokonszenves lehetett az Alföld déli részén az avarok közé betelepült sclávtság körében. Ám, ha ez a hódítás fegyverrel történik, elképzelhetetlen, hogy ne lett volna szankcióképpen bolgár visszacsapás, de ennek nyoma nincs. Hogyan kerülhetett mégis ez a terület frank befolyás alá?

Azoknak a mondatörédeknek az eredője, amelyek e témában legalább utalás erejéig

17. Bíborbanszületett Konstantin (i.m.) 176-193. old.

18. Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ad civilis. I. (ed. Fejér, G.) Budae, 1829. 159-165. etc.; Monumenta Germaniae Historica. Scriptores. VIII. (ed. Pertz, G.H.) Hannoverae, 1844, 574. old.

19. Monumenta Germaniae Historica. Scriptores. I. (ed. Pertz, G.H.) Hannoverae, 1825. 367-368, 488. old.; Monumenta Germaniae Historica IX. (ed. Pertz, G.H.) Hannoverae, 1846. 565. old.

20. Magyar I. L.: „Quaestio Bulgarica“ (A kereszténység felvétele Bulgáriában.) Századok, 116 (1982). 844-847. old.

21. Püspöki Nagy P.: i.m. 65, 81. old. ; Az erők koncentrációjának szükségessége mindenképp ezt sugallja és gyámolítja is az Annales Lamperti, illetve az Annales Weissenburgenses (Lamperti monachi Hersfeldensis opera. Accedunt Annales Weissenburgenses. (ed. Holder-Egger, O.) Hannoverae et Lipsiae, 1894. 28-29. old.) és az Annales Altahenses maiores (ed. E.L.B. ab Oefele; Hannoverae, 1891. 6. old.) de a Fuldai Évkönyvek megkérdőjelezzik ezt (vá. MGHSS I. 371. old.): „mittendos ... alterum vero (exercitum) per Hlodowicum, filium suum minorem, in Abodritos et Linones“, ugyanis a Linones ekkor a Maeklenburg vidéki abodriták által alávetett nép. Persze azt sem lehet kizárni, hogy az annalista tudálékoskodása, esetleg sztereotípiák alkalmazása. vö. Annales Regni Francorum (i.m.) 125, 135. old. miatt került a hadjárat észak-ra, s valójában a Dél-Alföldön élő abodriták elleni akcióról van szó

22. CHF 2199.; Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum. (ed. Szentpétery E.) I-II. Bp. 1937-1938. - a továbbiakban: SRH - idézett hely: SRH 1:164, 282. old.

fennmaradtak a forrásokban, az említett terület felé mutat. Konsztantinosz elmeséli a dél-alföldi avarok cseles dalmáciai hódítását, ugyanakkor Velence alapításának történetében Atillát avar királynak címzi, miközben az itt élő szlávoknak csak „*öreg zsúpánjairól*“ beszél.²⁴ Élő lehetett tehát az alföldi és a dalmáciai avarok kapcsolata, s az sem kizárt, hogy éppen ezért nevezi egy későbbi velencei forrás Megalé Morávia urát, Szvatoplukot is dalmát királynak.²⁵

A magyar krónikás-hagyomány szerint is a bolgárok és a messziánusok – amely kifejezés egyértelműen moesiait jelent a forrásokban²⁶ – felett uralkodott Szvatopluk,²⁷ de e terület egykori uralkodójának leányával házasságot kötött, és az úgynevezett hun-történetét erősen keveri az avar-kor eseményeivel.²⁹ Még a későbbi események ábrázolásában is vesszavetül ez a szemlélet, ugyanis a Kárpát-medence délkeleti vidékét a 10. század végén uraló Keant is „*dux Bulgarorum et Sclavorum*“ címmel illeti.³⁰ Anonymus pedig Gestájában e Keánt bolgár vezérnek, Salan vezér nagyapjának tartja, aki az egész Alföldre kiterjesztette hatalmát, bolgárokat és szlávokat telepített ide.³¹ Utóda pedig bolgár diplomáciai és katonai segítséggel próbálta a magyarok támadását megállítani,³² akik Álmos vezérre „*ősetől, Atilla királytól reá szállt öröksége*“ jogán követelték e területet.³³ A másik dél-alföldi főnököt, Gládot, Ajtony őset is Vidinből származtatja, s szintén bolgár segítséggel harcoló vezérnek tartja.³⁴

Talán erre az eseményre, a Szvatopluk névvel fémjelzett (valójában frank égisz alatt történt) országfoglalásra utalhatnak egy kései forrásnak az itt élő onogurok behódolására célzó szavai: „*A pannonok pedig, aki akkoriban Pannóniában laktak, valamennyien a rómaiak pásztoraik voltak és tíz erős király uralkodott felettük egész Moesiában és Pannóniában.*“ (Ebben a műben is e megjegyzéshez keveredik Atilla neve, csak már magyar vezérként.³⁵) Más források is tudnak arról, hogy itt „*a rómaiak pásztoraik*“ éltek, a „*rómaiak legelői*“ voltak,³⁶ illetve hogy Atilla után itt a „*principes Romanorum*“ nyertek teret (igaz csak a Dunáig), s ide telepítették pásztoraikat.³⁷

Ugyancsak e területet érinti egyházi vonatkozásokban Thietmár salzburgi érsek tudósítása, aki szerint Wiching püspököt (Szt. Metód szirmiumi székhelyű pannon érsek suffraganusát) a pápa „*egy hitben új néphez küldte, amelyet Szvatopluk fejedelem háború-*

23. Magyarország története (i.m.) I:1. 367. old.; Kristó i.m. (1993.) 37. old.

24. Bíborbanszületett Konstantin (i.m.) 118-119, 124-125. old.

25. CHF 58. old.

26. SRH 2:30. *Inokiai Tóth Z.*: Tuhutum és Geolu. Századok, 78-80 (1945-46). 52-60. old.; Képes Krónika (ford. Bellus I.) Bp. 1987. 286. old.; Egy Délkelet-Európát bemutató földrajzi munka a 14. század elejéről: *Descriptio Europae Orientalis* (ford. Borzákné Nacsá M. - Szegfű L.) Acta Academiae Pedagogicae Szegediensis 1987-1988. Ser. Marxist. et. Hist. Szeged, 1988. 22. old.

27. SRH 1:163, 281. old.

28. SRH 1:60, 275. old.

29. *Eckhardt S.*: A pannóniai hun történet keletkezése. Századok, 61-62 (1927-1928). 465-491, 605-632. old.

30. SRH 1:172, 315. old.

31. SRH 1:48

32. SRH 1:53, 80-93. old.

33. SRH 1:45, 48, 53-54. old.

34. SRH 1:49, 89-91. old.

ban fékezett meg és keresztülvitte azt, hogy pogányokból keresztények legyenek“. Talán az sem lehet közömbös számunkra, hogy e népet a *Conversio Baguariorum* hunoknak nevezi (és nem avaroknak), akiket a sclávok váltottak a Kárpát-medencében.³⁸ A magyar krónikák szerint pedig tíz évnyi idő telt el a hunok hatalmának lehanyatlása és Szvatopluk fellépése között.³⁹ Ha a hunokon a fentiek szerint avarokat értünk, akkor a verduni szerződésben még önállóan tekintett Avaria megszűnte után egy évtizednyire, 858-860 körül emelkedhetett uralomra Szvatopluk. Ám továbbra is kérdés: hogyan kerülhetett hatalomra e területen?

Kézai Simon a hunok történetének elbeszélése után ezt írja: „*Végezetül egy bizonyos lengyelországi herceg, Szvatopluk, Marót fia lépett fel, aki leigádván Bractát (Bracta subiugando) a bolgárokat és messziánusokat kormányozta és hasonlóképp kezdett uralkodni Pannóniában is a hunok pusztulása után.*“⁴⁰ Lényegében ugyanez található a 14. századi krónikakompozícióban is.⁴¹ Filológus berkekben elfogadott hipotézis a Nagy Sándor regényre hivatkozva ezt a Bracta nevet Baktriával (a mai Afganisztán területén létezett egykor) azonosítani,⁴² de ez ebben az epizódban, véleményünk szerint, teljes képtelenség lenne, sőt a névhasználat alapján számításba vehető helyek⁴³ közül egy sem vehető figyelembe, mert az említett Bractát valahol a hajdani Moesia és Pannónia határvidékén kell keresni.⁴⁴ Talán támpontot nyújthatna egy (az alább ismertetésre kerülő történetben előforduló) névalak, a „*rex Waractanorum*“ nép nevével,⁴⁶ vagy figyelembe lehetne venni azt, hogy a közelkorú arab utazók Bulgária nevét Barquárun alakban írják.⁴⁷ Ezek egyikének torzulása is lehetne az említett helynév, ha ezt a filológia hitelesen igazolni képes lenne.

Érdemes viszont számba venni, hogy milyen esetekben szerepel még e név a forrásokban. Kézai Szt. Orsolyáról még azt állítja, hogy a britek királyának a leánya,⁴⁸ egyes krónikavariánsokban ez már Bractanokra változik.⁴⁹ Érdekes adalékként jelenik meg viszont (pl. a Lengyel-magyar krónikában), hogy Atilla feleségül kéri Orsolyát, aki természetesen erre nemet mond.⁵⁰ Előkerül ez a név Atilla halálának leírásánál is, aki állítólag Mikoltot, a bractánok királyának leányát vette feleségül.⁵¹

Lehetetlen észre nem venni, hogy ez az „ország“ vagy „nép“ mindig házasságok terve vagy realizálása esetén kerül a krónikába. Mire gondolhatunk? Arra, hogy az eredeti mon-

35. Vö. 26 jz. (*Borzákné-Szegfű* i.m. 22.)

36. *Macartney, C. A.*: *Pascua Romanorum. Századok*, 74 (1940). 1-11. old.

37. SRH 1:48

38. CFH 2199; MHK 306-308

39. SRH 1:163, 281. old.; Ez a 10 év a valóságban kb. 400 év lenne (vö. *Képes Krónika* (i.m.) 287. old.)

40. SRH 1:163

41. SRH 1:281

42. *Eckhardt*: i.m. 607.; *Thuróczy János*: *A magyarok krónikája*. (ford. Horváth J.) Bp. 1980. 448. old.; *Képes Krónika* (Bellus: i.m.) 280, 283. old.

43. *Graesse, B. P.*: *Orbis Latinus*. (Lexikon lateinischer geographischer Namen des Mittelalters und der Neuzeit.) I. Braunschweig, 1972. 200, 319. old.

44. *Sebestyén Gy.*: *A magyar honfoglalás mondái I-II*. Bp. 1904-1905. - 1:262; 2:103

45. SRH 2:24

46. *Olajos T.*: Adalék a /H/ung/a/ri/i/ népnév és a késő avarkori etnikum történetéhez. *Antik Tanulmányok*, 16 (1969). 87-90. old.

dában a scláv brak (Epakto=házasság)⁵² szó szerepelhetett, s ebből költött a kései fordító félreértve ország-, illetve népnevet. A krónikákban Szvatoplukot len-gyel eredetűnek mondják, ami tévedés ugyan, de bizonyosság arra, hogy a Dél-Alföldön tudták, nem helybéli születésű, hanem északról jött. Valódi származása (morva) pedig megszemélyesítve, ősapja nevéként (Marót) került e forrásokba.⁵³

Anonymus szerint pedig e terület ura Keanus magnus volt, aki – mindőn a frankok elfoglalták Pannóniát – a Duna-Tisza között szállta meg. Ő lehetett Salan vezér anyai nagypapa, leányát és vele országát Szvatopluk morva vezér elnyerte, ugyanis a magyar honfoglaláskor az ő fia uralkodott itt.⁵⁴ Szvatopluk a 850-es évek vége felé juthatott e terület birtokába felesége révén úgy, mint a szintén krónikabeli Beliud.⁵⁵ Az említett területet azért nevezte Konsztantinosz Megalé Moráviának, azaz „Régeb-bi Moráviának“, mert a magyarok már felszámolták e birodalmat.⁵⁶ Valószínűleg éppen a honfoglalás következtében tevődött át a kagáni székhely Erdélybe.

Az elmondottak ismeretében talán nem túl nagy merészség feltételezni azt, hogy közvetlenül a magyar honfoglalás előtt a Kárpát-medence déli részén, s a vele szerves kulturális kapcsolatban lévő Dalmáciában megindult egy (az immár avarnak vagy onogurnak tekintett), Atilla személye köré rendeződő és több évszázad történetét össz-szesűrítve hozzá kapcsoló, nagyszabású mondaképződés, amely a (hun) király és népe dicső tetteit hirdette, ugyanakkor mondanivalójának éle a bitorlónak tekintett Szvatopluk ellen irányult. Az sem kizárt, hogy a dalnokok már ekkor formába öntötték reményüket Atilla örökösének, „Csaba királyfinak“ visszatéréséről. Ebben a mondafüzérben lehetett egy epizód Szvatopluk története, aki valamilyen módon – mondai, mesei fordulattal élve – „elnyerte a helyi uralkodó (bolgár vagy avar kagán) leányának kezét és fele királyságát.“⁵⁷ Hogy ez a monda csakis helyi keletkezésű lehetett, az bizonyítja, hogy a magyarok körében népszerűbb elbeszélés (a fehér ló históriája) Szvatoplukot tartotta a föld honfoglalás előtti birtokosának, ugyanakkor ezeket a mondákat saját érdekében felgyűjtető Piligium passai püspök jóvoltából nyugatra kerülve az eposzképződés szerves részévé váltak, s nagy vargabetűt leírva kerültek ismét vissza hozzánk.⁵⁸

Szvatopluk házasodás útján történt országfoglalása tehát 858-860 között eshetett. Az új fejedelem, kihasználva Karlmann lázadását a saját apja ellen, gyorsan önállósította magát,

47. *Püspöki Nagy*: i.m. 79, 82. old.

48. SRH 1:155

49. SRH 1:267-268.; SRH 2:24, 123. old.

50. *Chronica Hungaro-Polonica. Pars I. (Textus cum varietate lectionum)*. (ed. Karácsonyi B.) Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta Historica, 26 (1969). 12-14. old.; *Sebestyén*: i.m. (1904) 460. old.

51. SRH 1:275; SRH 2:28, 60. old.

52. ОДАСМЕР, М.: *Этиммологический Словар Русского Языка I. Moskva 1964. 206. old., Материалы для Словаря древнерусского Языка по Письменнымъ Срезневский и.и. Санктпетербург 1893. 165. old.*

53. *Györffy Gy.*: *Krónikások és a magyar őstörténet.* Bp. 1948. 19-21. old.

54. *Senga*: i.m. 334-335. old.

55. SRH 1:291.

56. *Szegfű L.*: *Заметки об истории венгерского Л фелда 9-ого века.* Hungaro-Bulgarica 5 (1994). 35-69. old.

862 körül Raszisztzlávval együtt küldött követeket III. Mihály bizánci császárhoz, hogy térítőkét kérjen.⁵⁹ Ez az elszakadási törekvés bőszíthette fel, valószínűleg a papságtól is tüzelve, Német Lajost, aki 863-ban elhatározta, hogy szövetkezik az események következtében szintén érintett bolgárokkal, s megtámadja a morvákat.⁶⁰ Hogy ez az akció – legalábbis a látszat szerint – miért nem hozott a frankok számára komolyabb eredményt, annak valószínűleg az lehetett az oka, hogy a rendkívül kifinomult diplomáciai érzékkel rendelkező Svatopluk vállalta továbbra is a bolgár hűbért.

Időközben Cirill és Metód, megérkezve morva területre, három esztendőn keresztül tanított, majd Bizáncba, s innen Rómába ment 867-ben.⁶¹ Mint köztudott, az örök városban Szt. Cirill 689. február 14-én elhunyt.

Olyan időpontban történt ez, amikor a hangsúlyozottan apostoli alapítású római püspökség – a pápaság – pentarchia elvével megtámogatott primátusát Bizánc megkérdőjelezte, s a közöttük több mint egy évszázada dúló hatalmi harcot Illyricum Orientale egyházi hovatartozását illetően ismét a maga javára eldöntötte. Erre a pápa, az apostoli alapítással egyáltalán nem dicsekvő Bizánc jogkörének kétségbevonására renoválta – a hagyományok szerint – Szent Pál által Szirmium székhellyel alapított illyricumi pannon egyházmegyét, amelynek első püspöke Szent Andronikosz, a 70 tanítvány egyike volt, s élére az érsekké felszentelt Metodot állította.⁶² A pápa a Kárpát-medencébe visszainduló Metodot három – úgy tűnik egymástól még független – morva vezér, Raszisztzláv, Svatopluk és Kocel jóindulatába ajánlotta.⁶³

II. Hadriánnak e lépése mélyen sértette a német papság érdekeit, s nem lehetetlen, hogy ők lovalták bele Német Lajost: számoljon le egyszer s mindenkorra a sclávokkal. A császár fiát, Lajost a thüringek és a szászok élén a szorbok ellen küldte, a másik fiút, Karlt a frank és alemann sereggel Raszisztzláv vezényelte, míg Karlmann a pannoniai hadiúton Regensburg-Bécs-Baden-Sopron irányában (tehát délkelet felé) Svatopluk ellen vonult.⁶⁴ Csak ez az utóbbi sereg ért el jelentősebb sikert, amikor Svatopluk, jól felfogott politikai érdekből, „az általa birtokolt országgal együtt“ behódolt Karlmannak. Így azután a frankok koncentrált erővel 870-ben elfoglalták Raszisztzláv fejedelemségét is.⁶⁵ Érdekes módon Svatopluk behódolása után ismét előkerültek a forrásokban a frank udvarnak, mintegy kontraszt képpen, adót fizető keresztény avarok.⁶⁶ Ettől kezdve már Svatopluk az északi Morávia politikai küzdelmeibe bonyolódott, Megalé Moráviában – amelynek a 870-es évek beli fenállásáról az ún. Bajor Geográfus⁶⁷ és Nagy Alfréd földrajzi korrekciói⁶⁸ is beszámolnak, a Conversio pedig a Duna feletti morvákról beszélve feltételezni engedi a délieket is⁶⁹ – pedig

57. *Sebestyén*: i.m. 2:91-92

58. *Schröll, A*: Der Urdichter des Liedes von der Nibelungen. München, 1929

59. *Magnae Moraviae Fontes Historici*. I-V. (ed. Bartonková, D.-Havlik, L.-Masarik, Z.-Vecerka, R.) Praha-Brno, 1966-1976. - a továbbiakban: MFH -; idézett hely MFH 2:143-144. old.; Pannóniai legendák. (ford. Kováts P.) Bratislava-Budapest, 1978. 90-91. old.

60. *Annales Fuldenses siue Annales Regni Francorum Orientalis*. (ed. Kurze, F.) Hannoverae, 1891. 56. old.; *Magyar*: i.m. 845-848. old.; *Monumenta Germaniae Historica* (i.m.) I. 374-375, 465. old.

61. MFH 2:144-146. old.; Pannóniai legendák (i.m.) 91-92. old.

62. *Szegegy L.*: A Kárpát-medence kereszténysége a 9-11. században. (=Belvedere Meridionale Kiskönyvtára)

63. MFH 2:147-148.; Pannóniai legendák (i.m.) 93-95.; *Huber*: i.m. 98. old.

katonai kormányzó irányítja az ügyeket. Erről – az úgy tűnik, végig különálló terület irányítójáról – Ibn Ruszta a következőket jegyzi: „Főnökük neve Szubandzs. Neki engedelmessé válnak, és az ő parancsait követik. Lakhelye a szlávok országának közepén van. A leghíresebb közülük az az említett férfiú, akit a főnökök főnökének hívnak, s akinek a neve: Szvatopluk (Sz.ujj.t.b.l.k.). Ő magasabb rangban van mint a Szubandzs, az utóbbi az ő helyettese.“⁷⁰ Szvatopluk tehát e leírás keletkezésekor nincs jelen az említett tartományban, a székhelyén kormányzó Szubandzs irányít helyette. (Talán éppen egy morvaellenes frank-bolgár szövetség létrejöttét kívánta így a bolgár fennhatóság elismerésével, a különállás megőrzésével megakadályozni.) A Szubandzs elnevezésben nem nehéz a perzsa birodalomban I. Khosrau Anósriván (531-579) által életre hívott katonai adóközvet-parancsnok – a szpahbad – címét felismerni, amelyet valószínűleg az avarok honosítottak meg a Kárpát-medencében.⁷¹

A források elbeszélik, hogy Arnulf 892-ben a bolgárokkal kívánt szövetkezni a morvák ellen, követői még igyekeztek a délen elterülő Megalé Moraviát megkerülve eljutni küldetési helyükre, s legalább arra rávenni a bolgár uralkodót, hogy ne adjon sót a morváknak.⁷² Nem tudjuk, hogy mennyire volt eredményes követjárásuk, de abból, hogy a magyarok szinte egyidőben támadták frank szövetségesként a morvákat és a bolgárokat, arra következtethetünk, alig. Hogy ez esetben Megalé Moráviáról lehet szó, azt megerősíti az a híradás, hogy az északi Morávia népét a magyarok csak Arnulf halála után követelték maguknak.⁷³

Amikor aztán 894-ben Szvatopluk végrendelkezett fiai javára, II. Mojmir kapta a mai Nyugat-Szlovákiát, II. Szvatopluk Morvaországot és a harmadik fiú, akinek a neve valószínűleg Predszlav volt, nyerte Megalé Moráviát.⁷⁴ Szvatopluk 894-ben bekövetkezett halála után tehát Predszláv lehetett az, akit a magyarok az Alföldön találtak, s – mert őt „megcsalák“ – Sulán (=Csalán) névvel illették.⁷⁵

KIVEL KÖTÖTTÉK HÁT VOLTAKÉPP A SZERZŐDÉST A MAGYAROK? A kérdés megválaszolásakor Wenzel Gusztáv 1850-ben leírt azon figyelmeztetésére kell hagyatkoznunk, hogy a honfoglalásnak két szakasza van: 1. a magyar földnek jelképes birtokba vétele, 2. a magyar földnek fegyver általi birtokba vétele.⁷⁶ Mindkét esemény 895-ben játszódott le, tehát Szvatopluk halála után. Így mindkettő szenvedője Sulán (=Csalán), azaz Predszláv volt, akivel a magyarok tárgyaltak, akinek a birtokát meglopták „rögöt, füvet, vizet“ víve róla. A fehér lovat is hozzá, ámde nem neki vitték ajándékba. Az állat fehér színéről rá kellett volna jönnie, hogy az apjának, a terület ősbirtokosának, Szvatopluk szellemének kijáró adomány.

Rokonnépeinknél szinte a mai napig fennmaradt ősi szokás, hogy szállásváltáskor, új

64. Annales Fuldenses (Kurze: i.m.) 86. old.

65. Uo. 70-72; minderre 1. Senga: i.m. 319-322. old.

66. MHK 304; *Hunfalvy P.*: Magyarország ethnographiája. Bp. 1876. 165. old.; Magyarország története (i.m.) I:1, 353. old.

67. Vö. 12 jz

68. MHK 314-315. old.

69. U.o. 309-310. old.; Magyarország története (i.m.) I:1. 364. old.

70. MEH 94. old.

71. *Hermann, C.*: A perzsa reneszánsz. Bp. 1988. 125-126. 130. old.

72. CFH 132.: *Kristó Gy.*: Levedi törzsszövetségtől Szent István államáig. Bp. 1980. 160. old.

73. CHF 1469

terület foglalásakor a feltételezett korábbi birtokosoknak, a „*régi temető urainak*“ megváltásként áldozatot mutatnak be és bizonyos bajelhárító szertartásokat végeznek.⁷⁷ Tulajdonképpen ezt tették honfoglaló eleink is. Hiedelmeikre szépen rávilágít egy bukovinai székely mesemondó: „*Atilla a hunokkal harcolt a napkeleti meg a napnyugati császárral. Nagy hadseregük volt, de azok is a szellemeikkel harcoltak. Így győzték meg a napkeleti és a napnyugati császárt és hát így győztek. Ennyit tudok erről, hogy ahol mentek, azt nevezik Hadak útjának, a Tejutat a Hadak útjának. Azon mentek ezek a szellemeik.*“⁷⁸ Elvonatkoztatva most a hun-történettől, honfoglaló elődeink is úgy hitték, hogy őseik szellemei velük harcolnak.⁷⁹

A honfoglalás első felvonása tehát, amely a fehér ló adományozásában realizálódott, Szvatoplukkal kötött szerződés. A hasonló szerződéseknek motívuma volt: a) a Vér-szerződés, b) a csereértéket szimbolizáló ló átadása, c) a szerződő felek közé bocsátott kutya, mintegy szankcióképpen történő összeaprítása általuk. Mivel itt szellemmel való kereskedés zajlik, értelemszerűen el kell maradnia a bizánci szerződésekből is ismert vérszerződés és kutya-aprítás epizódjának, hiszen az egyik szerződő fél – lévén halott – már sem vére ontására, sem a kutyaaprító kard felemelésére nem volt képes. Az ajándékot átvevő jogutód (Predszláv-Sulan) későn kapott észbe, s ekkor már egyebet nem tehetett, minthogy feláldoztatta a lovat a címzettnek, Szvatopluk-nak. A szellemős ezzel az alkuval elvesztette jogát és lehetőségét arra, hogy utódja oldalán, annak javára beavatkozzék a küzdelembe. Ez a körmönfont adakozás tulajdonképpen pszichológiai hadviselés: az ellenfélben félelmet ébresztett, vereségük sors-szerűségét sugallta (hiszen már őseik is elfordultak tőlük).

Így hát maradt a döntés az élők egyezkedésére vagy a fegyverekre. A morva vezér, mint tudjuk, szövetségeseik után nézett és a fegyvert választotta. Következett tehát a honfoglalás második felvonása, a háború, amelyet a most már lélektani (és katonai) fölényben lévő magyarok nyertek. A döntő összecsapás után dél felé menekülő morva vezér a Tiszába vagy a Dunába veszett. Ez is kizárja azonosságát Szvatoplukkal, hiszen kettejük halálának okai és körülményei is teljességgel mások. Így az is magától értetődő, hogy akkor már, amikor a frankok, a magyarok és a lengyelek felosztották egymás között Moráviát, Szvatopluknak miért csak két fia (II. Moimír és II. Szvatopluk) szerepel: a harmadik (Predszláv) évekkel korábban a honfoglalást bevezető harcok során elpusztult.⁸⁰

Egy szükségszerűen véges időhatárok közé zárt előadás írásos vetülete nyilvánvalóan nem terjedhet ki minden részletre, ezért nem érezhetjük minden elképzelésünket igazoltnak, így alábbi összegzésünk inkább hipotetikus mint bizonyított tételek sora:

a) Amikor az avarok (vagy e néven említett etnikai konglomeratum) továbbéléséről

74. Senga: i.m. 334-335. old.

75. „Sulan“ valószínű ejtéssel „Csalán“- a magyar „csalni“ igéből. Csalán tehát az a férfiú a magyar monda szerint, akit őseink megcsaltak, becsaptak, megtévesztettek

76. Venzel G.: Eszmetöredékek a magyar nemzeti hősmonda történettudományi méltatására. (=Reguly-Album. Pest, 1850.) 64-66. old.

77. Honko, L.: Finn mitológia (=A tejút fiai. (szerk. Hoppál M. / Bp. 1980.) 197. old.; Paulson, I.: Az ősök kultusza a permi és a volgai finn népeknél. (Uo.) 318. old.; Szmirnov, I. Ny.: Cseremis (mari) hiedelmek és áldozatok. (Uo.) 312-313. old.

78. Magyar Néprajz. V. (szerk. Vargyas L.-Istvánovics M.) Bp. 1988. 119. old.

79. László Gy.: A honfoglaló magyar nép élete. Bp. 1944. 237-238. old.

- beszélünk, a Frank Birodalomban élők mellett figyelembe kell vennünk az Alföldet és Erdély területét is, ahová a főkagánnal (Keanus magnus-szal) az élen a kaga-nátus visszaszorult.⁸¹
- b) A kagáni méltóság tovább élt Szent István koráig. Ezt a krónikákban Kulan és Kean összecsapásáról,⁸² illetve Kean vezér István általi leveréséről⁸³ szóló epizód bizonyítja. A kagán cím folyamatos megőrzése azonban csak akkor volt lehetséges, ha olyan népesség felett uralkodtak e vezérek, amely hatalmuk degradációja ellenére is elfogadta, méltatta és használta azt jelölésükre. A cím kontinuitása a népesség folyamatos meglétét igazolja.
- c) A keleti avar területek a 9. század elején bolgár politikai függésbe kerültek, de ez nem jelentette a társadalmi-gazdasági viszonyok megváltoztatását. A bolgár fennhatóság rendkívül laza lehetett, elsősorban az erdélyi sóbányák vidékére terjedt ki – amit a Csombord, Maroskarna térségének régészeti emlékei is bizonyítanak⁸⁴ –, illetve a só szállítási útvonalára.
- d) A 850-es évek végén a frank neveltetésben részesült Szvatopluk beházasodott a bolgár és frank érdekszférák ütközési határán lévő, a bolgár fennhatóságot elismerő dél-alföldi avar kagáni családba. Leányágon megörökölt területét később Konsztantinosz Porphürogenetosz róla nevezte el Megalé Moráviának, s nem az ott élő lakosság etnikuma alapján.
- e) A bizánci császár azért illelt e területi szervezetet a „megalé“ jelzővel, mert az ő idejében, a 10. század közepén ez már nem állt fenn, míg az északi Morávia igen.
- f) A lakosság összetétele a szóban forgó területeken vegyes, szlávok, (onogur-bolgárok, blakkok és avarok (Sclauī, Bulgarū et Blachū ad pastores Romanorum) élnek itt. De, mert a terület helynévi anyaga csak a szlávok jelenlétét igazolja, komolyan meg kell fontolni, hogy az egyéb etnikumok között nem volt-e domináns az onogur vezetés alatt esetleg már a 670-es években beérkezett magyar nyelvű népesség. A szláv helynévi anyagot kiegészítő magyar helynevek minden-képp ezt sugallják.⁸⁵
- g) Szvatopluk, a „csak lótejjel élő fejedelem“,⁸⁶ valószínűleg megkísérelte a 870-880-as években az uralma alá tartozó területek egyesítését, de erről gyorsan lemondott a bolgárokkal való jó viszony megőrzése érdekében.
- h) Szent Metod érseki kinevezésével Szvatopluk területére, a pápa felelevenítette a hagyományt, amely szerint az illíriai, ezen belül a szirmiumi püspökséget Szent Pál alapította, első püspöke a hetven tanítvány egyike, Andronikosz volt, újjászervezte ezt a Szentszéktől függő egyházmegyét. Ezzel a lépésével voltaképpen a későbbi magyar egyházszerzés etalonját alkotta meg.⁸⁷
- i) Az Alföld déli részén lévő Megalé Morávia fennállása végéig (Predszlav uralma idején is) bolgár érdekszférába tartozott. A honfoglalók ezt a területet nem Szvatopluktól, hanem az ő szellemétől vásárolták meg egy fehér lóért, majd utódát fegyverrel elűzve

80. Szegfű L.: Equus fabulosus. Tanulmányok Karácsonyi Béla hetvenedik születésnapjára (szerk. Kulcsár P. - Máder B.) Szeged, 1989. 31-46. old.

81. SRH 1:48,51. old.

82. SRH 1:291. old.

83. SRH 1:315-317. old.

84. Magyarország története (i.m.) I/1:275, 371. old.

birtokukba vették.

Végső summázatban tehát azt kell mondanunk, hogy a Kárpát-medence lakossága ahhoz etnikailag nagyon is heterogén volt, hogy valamiféle monolit scláv tömböt, vagy az itt élőknek a honfoglalás idejéig történt teljes elsclávosodását feltételez-hessük.

85. László Gy.: Vértesszőlőstől Pusztaszerig. Bp. 1974. 214-220. old.

86. Magyarország története (i.m.) I/1:641. old.

87. Vö. a 80. jz.-tel

Herényi István
(Budapest)

A HONFOGLALÁS ELŐTT A MAGYAROKHOZ CSATLAKOZOTT TÖRZSEK, TÖRZSTÖREDÉKEK (ETNIKUMOK)

A 8-10. SZÁZAD nagyon kevés adattal rendelkezik a magyarság történetére vonatkozólag. Így nagy súly esik – a történeti tényeken kívül – a történeti hipotézisekre. Előljáróban el kell mondanunk, hogy már a Hetumoger törzs-szövetség is csatlakozás eredménye. A hét törzsről Bíborbanszületett Konstantin művéből (De administrando imperio) tudjuk, hogy a hét törzs: Nyék, Megyer, Kürt-gyarmat, Tarján, Jenő, Kér, Keszi. De lehet nyolc törzsnek is felfogni ezt a törzsszövetséget, mert a Kürt-Gyarmat a Kürt és a Gyarmat egyesítéséből keletkezett. Konstantin előadja azt is, hogy a magyarokhoz csatlakozott három kabar törzs. Ezek nevét azonban nem említi.

Németh Gyula a hét törzs öt törzsében a besgurokat látja, (onogur = tíz ogur, besgur = öt ogur). Ezt az öt törzset Németh Baskíriába (Besgur) helyezi, mert településekben felfedezi a Gyarmat, Jenő, Nyék, Gyula és Keszi helységet. (Helynevek.) Más szerzők Németh véleményét és etimológiáját megkérdőjelezzik. (Nagyon valószínű azonban, hogy a Nyék és a Megyer, valamint a besgur törzs, Kürt, Gyarmat, Tarján, Jenő, Kér itt Baskíriában egyesült hét törzssé. Keszit – más kutatókkal együtt – később csatlakozott törzsnek tekintjük.^{1,2}

A kabarok három törzse egy vezér alatt a 9. század folyamán csatlakozott a magyarokhoz. Mivel Konstantin a kabar törzsek nevét nem említi, kísérletek történtek a nevek felkutatására. Az egyik variáns szerint a három törzs volt: a székely, a berény és a varsány (oszlár).³

Nem zárhatjuk ki azonban annak a lehetőségét sem, hogy már a honfoglaló magyarokkal együtt jött a Kárpát-medencébe egy kazár-besenyő törzstörredék.⁴ A besenyőkkel kapcsolatban nehézséget okoz, hogy a besenyők a honfoglalás után is több csoportban telepedtek le hazánk területén. Valamint az is, hogy a besenyőket nem besenyő név alatt, hanem a besenyő törzs neve alatt is megtaláljuk, (Erdim, Csur, Jula, Külbej, Karabaj, Tolmács, Kapan, Csaban). Mindenesetre mind Tonuzóba, mind Osul besenyői a honfoglalás előtti csatlakozásból kizárhatók. Ezek ugyanis már a Kárpát-medencében csatlakoztak a magyarokhoz. Súr vezér elődei látszanak az első besenyő csoport besenyő fejedelmeinek. Súr neve a Csur (Surna/Csorna) törzsnévvel azonos, így Súr besenyő eredete igen valószínű. Az a körülmény, hogy Súr 955-ben már egy önálló ütöképes hadsereggel segí-

1. *Németh Gyula*: Törökök és magyarok. Bp. 1990, 8. old. (Továbbiakban NGy. 1990)

Németh Gyula: A honfoglaló magyarság kialakulása. Bp., 1930, Besgur. (Továbbiakban: NGy. 1930)

Györffy György: István király és műve. Bp., 1977, 30. old. (Továbbiakban Gy. 1977)

2. Németh 1990, 219-223. old.

3. Századok 1982, 5. 986-994. old. (Továbbiakban Sz.)

4. Sz. 1958. 1-4. szám 71. old.

ti Bulcsú horka és Lél hadakozását, korai besenyő településekre utal. Bár gondolhatnánk itt a 934. évi magyar-besenyő szövetség évére is, de 20 év kevés ahhoz, hogy a letelepüléssel elfoglalt besenyő törzs ütőképes hadsereget tudott volna kiállítani a magyar haderő számára.⁵

A törzsek nemzetségekből álltak. Ezt Konstantin császár a besenyőkkel kapcsolatban el is mondja, megemlítve, hogy minden besenyő törzs öt nemzetségből állott, összesen 40-ből. A magyarok és kabarok nemzetségeit nem említi. Ha azonban a besenyők öt nemzetségére, meg a székelyek hat nemzetségére tekintünk, a magyaroknál is öt vagy hat nemzetséggel kell számolnunk. Az analógiát tovább is folytathatjuk. A székelyek hat nemzetségében egyenként négy-négy ágat regisztrálhatunk.^{6,7}

A nemzetségeknek és ágaknak neviük volt. A honfoglalás előtti neveknek azonban csak kis töredékét tudjuk meghatározni. A vezéri nemzetségek közül a Turul, a Kurszán, a Zovard és a Tétény látszik ilyennek. A kisebb nemzetségek közül ide sorolhatjuk a Herény-Csécsény, Kádár-Kaluz, Őrs, Ság és Szalóók nemzetségnevet. A székely Jenő nemzetségnév és Kürt ágnev bizonyosan honfoglalás előtti név, de hogy ezek mikor kerültek a székelyek közé, nem tudjuk.

Míg a törzsek és nemzetségek tagozódása közel egykorú adatok alapján eldönthető, addig a kíséreti népek rögzítése kizárólag településtörténeti (topográfiai) ismeretek alapján lehetséges. A Kárpát-medencében a kísérethez kapcsolható helynevek száma eléri a negyvenet. A kísérethez kapcsolható települések száma azonban igen különböző. A nagy létszámú (sok faluval bíró) kíséret helyek alapján úgy gondoljuk, hogy ezek voltak a törzsfők (urak) kísérete, míg a kisebb létszámú helyek alapján a nemzetségfők (bők) kíséretére gyanakodhatunk. Ezek a kíséreti helynevek a 9. századtól kezdve oklevelekben is feltalálhatók. Nincs olyan adat, ami azt mutatja, hogy ezek a kíséreti etnikumok a honfoglalás után költöztek volna a Kárpát-medencébe, így fel kell tennünk, hogy ezek az urakkal és bőkkel együtt kerültek hazánk földjére.^{7a}

Úri kíséretnek tekinthetjük a török Berényt, Herény-Csécsényt, Besenyőt,^{8,9} az alán Kálizt, Kék-Kendet, Őrsöt^{10,11d} a kabar(?) Ságot¹², az avar(?) Székelyt.¹³

Bői kíséret lehetett a török Bachlar,¹⁴ Batthyány,¹⁵ Gencs,¹⁶ Kajd,¹⁷ Maklár,¹⁸ Szabar,¹⁹ Tapaz,²⁰ Tárkány,²¹ Tázlár,²² Uz,²³ Zsadány.²⁴

Alán etnikumú kíséretetek (bői): Ladány,²⁵ Méren,²⁶ Oszlar,²⁷ Szaka,²⁸ Varsány.²⁹

5. A magyar honfoglalás kútfői. Pauler Gyula-Szilágyi Sándor. Bp. 1901, 115-128. old. (Továbbiakban MHK.)

6. Sz. 1958. 1-4. 81. old.

7. Sz. 1982. 1. 71-72. old.

7a. Gy. 1977. 21. old.

8. Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára I-II. 1988, 800. old. (Továbbiakban KL.)

Baski Inne: A preliminary index to Rásonyi, 1 Onomasticon Turcicum. Bp. 1986. (Továbbiakban B. 1986)

9. KL. 207. old.

10. KL. 310., 676., 701., 706., 713., 781. old.

11. KL. 301. old.

12. KL. 434. old.

13. KL. 540-546. old.

Normann eredetű kíséretetek: Kölpeány (besenyő?)³⁰ Ruzs,³¹ Varang.³²

Ezen kívül gyanuba vehető etnikumok: a bolgár Bular, Nándor,³³ a kaukázusi Cserkesz,³⁴ az örmény Ermény,³⁵ az iráni Kurd,³⁶ a kazár Zsidó,³⁷ az avar Várkony.³⁸

A besenyőket már bemutattuk az úri kíséretetek között, de nem zárható ki annak a lehetősége, hogy egyes besenyő törzsek (törzstörödékek) is lehettek kíséreti csoportok. Így Erdim,³⁹ Jula,⁴⁰ Karabaj,⁴¹ Talmács,⁴² Kapan,⁴³ Csaban.⁴⁴

A fentiek alapján megkísérelhetjük a honfoglaláskori magyarság létszámának a megállapítását. Erre már történt kísérlet a *Századok* 1982. 1. számának 71. oldalán. Lényegében azonos módszerrel, de a kiscsaládokból kiindulva a következő számítást végezhetjük.

Egy falu lakosságát egy nagycsalád létszámával vesszük azonosnak. Egy nagy-család legalább 8 kiscsaládból állott. Egy kiscsaládban 4 gyermeket tételezhetünk fel az akkori népességszaporulatot véve figyelembe. Egy kiscsaládot azonban a dédszülei parentélával is számítjuk (2 dédszüli, 4 nagyszülő, 8 szülő, 16 gyermek, összesen 30 fő). 4 kiscsalád létszáma 120 fő. Ezt megkettőzhetjük, így a nagycsaládot (egy falut) 240 létszámmal rögzítjük.

Öt nagycsalád (egy ág) ötszörös szorzóval 1200 fő.

Négy ág (egy nemzetség) négyszeres szorzóval 4800 fő.

Hat nemzetség (egy törzs) hatszoros szorzóval 28.800 fő.

Tíz törzs (törzsszövetség) tízszeres szorzóval 288.000 fő.

Tizenegy törzs (törzsszövetség) tizenegyszeres szorzóval 316.800 fő.

Ha ehhez hozzászámítjuk a kíséretet 10%-kal és a szolgáló népeket 20%-kal, akkor a következő eredményt kapjuk. Tíz törzset véve alapul, a nemzet létszáma 374.400 fő.

Tizenegy törzset véve alapul, eszerint a számítási módszer szerint, a népesség létszáma 411.840 fő lehetett.*

Hasonló eredményre jutunk, ha a szokásos számítási módot követjük. A honfoglalás előtti, 870 körüli hadsereg létszámából indulunk ki. Ibn Ruszteh, aki 860-870 között halt meg,⁴⁵ ránk maradt arab nyelvű művében azt írja: „*A magyar törökfajú nép. Fejedelmeik 20.000 lovassal állanak ki.*“⁴⁶ Akik ezt az alaptézist fogadták el, a 20.000 lovaszt az egész magyarságra (beleértve a kabarokat is) vonatkoztatták. Holott a kabarokat külön kellett

14. KL. 130. old.

16. KL. 505., B. 52. old.

18. KL. 83., NGy. 1990, 287-289. old. 19. KL. 510. old.

20. KL. 93., B. 138. old.

22. KL. 627. old.

24. KL. 813., B. 120. old.

26. KL. 123. old.

28. KL. 513. old.

30. KL. 123. old.

32. KL. 495., 736. old.

34. KL. 179. old.

36. KL. 815. old.

38. KL. 655., 736. old.

40. KL. 551. old.

42. KL. 660. old.

44. KL. 335. old.

15. KL. 178. old.

17. KL. 591. old.

21. KL. 620. old.

23. KL. 292., 710. old., MNHYTK LIX. 61. old.

25. KL. 7. old.

27. KL. 291. old.

29. KL. 7. old.

31. KL. 285-286. old.

33. KL. 252. old.

35. KL. 428. old.

37. KL. 818. old.

39. KL. 430., B. 50. old.

41. KL. 138. old.

43. KL. 777-778. old.

* Lásd Kováts Zoltán dolgozatát. - Szerk.

volna számításba venni, legalább egy töménnyel (10.000 lovassal). Ibn Ruzsteh halála idején (860-870) a magyarok és a kabarok ugyan együtt harcoltak, de a kabarok még nem tagozódtak a törzsszövetségbe. Ezt mutatja egyébként Konstantin megkülönböztetése magyarok és kabarok között, továbbá az a tény, hogy 881-ben Bécs alatt harcoló hadseregben megkülönböztették a magyarokat és a kabarokat.⁴⁷

Ha a 30.000 lovasból indulunk ki, akkor a háttér népességet 10-15-szörös szorzószám mellett 300.000 vagy 450.000 lélekszámúnak kell feltételeznünk. Ez cum grano salis megfelel a történészek többsége által megállapított hagyományos nemzeti létszámnak.⁴⁸

45. MFK. 147. old.

46. MFK. 167. old.

47. Gy. 1977. 41. old.

48. Gy. 1977. 38. old.

Herényi István
(Budapest)

A KÁRPÁT-MEDENCE NÉPEI ÁLMOS-ÁRPÁD HONFOGLALÁSÁIG

A FEJEZET CÍME maga is több kérdést vet fel. Földrajzilag a Kárpát-medence a Kárpátok hegykoszorúja által körülzárt terület. (Délien a Száva, nyugaton a Rax, Schneeberg, Wechsel, Stájer-alpok határolják.) A Kárpát nevet az indogermán, thrák, géta, dák eredetű karp néptől kapta. A név etimológiája a karp korpata (sziklás) hegynévre vezethető vissza.¹

Az Álmos-Árpád honfoglalása László Gyula kettős honfoglalásnak elismerésén alapszik.² Az előző honfoglalás a 670 körüli Kuber (Küver) által vezetett griffes-indás onogur törzsszövetség bevonulása. (Marcha Wangarorum)³

Történelemelőtti korban a Kárpát-medence népeiről nem, csak a lakóiról beszélhetünk. A régészeti leletek ebből az időszakból nem tárták fel valamely nép (etnikum) megnevezését. Viszont az úgynevezett kultúrák rámutatnak az itt élt lakosokra népi eredetük meghatározása nélkül. Ezek a kultúrák a következők: Ananyinói kultúra, Aurignaci kultúra, Bodrogkereszturi kultúra, Buda kultúra, Bükki kultúra, Cucuteni-Tripolje kultúra, Erődsdi kultúra, Hallstatti kultúra, Herpályi kultúra, Kárpátvidéki halomsíros kultúra, Keszthelyi kultúra, Körös kultúra, Lengyeli kultúra, Magdaleni kultúra, Marosdécsei kultúra, Nagyrévi kultúra, Petresti kultúra, Szeleta kultúra, Tiszai kultúra, Tiszapolgári kultúra, Tiszavidéki kultúra, Tell kultúra, Tordosi kultúra, Újabbkori Sopot-Bicskei kultúra, Urnamezős kultúra, Vonaldiszes kerámai kultúra, Zóki kultúra, Zselici kultúra.⁴

A történelmi időkben Kr. e. 2500-2000 között – az őskori, nyugatról keletre haladó népvándorlás idejében – az összkíták a Kárpát-medencéből Ázsiába, az Oxus vidékére települtek. A visszatérő szkíták csoportjai és a velük rokon agatirzek (aga-thürszök) Kr. e. 525 körül jelentek meg először Erdélyben, ahol az egész erdélyi medencében megtelepedtek, majd az Alföldön is. (Átánd, Tápiószentmárton, Zöldhalom puszta temetkezései.) Hérodotosz szerint kora vaskori műveltségük közeli rokona a kelet-európai szkítákénak. Nagy Sándor idejében még Erdélyben éltek, de a kelta terjeszkedés, ami a Dunántúlon kezdődött, onnét átterjedve kiszorította őket.

A Kárpát-medence ősnépének tekinthetők a pannonok, akik dél felől érkeztek, a történelmi előtti időkben már letelepedtek a Dráva és a Száva közén, a Dunántúlon, majd a Bécsi medencében. A rómaiak Kr. e. 39-től 48 éven át viseltek háborút a rettegett pannon törzsek ellen, akik között quadok (kvádok), markomannok és antok voltak, míg legyőzve őket, országuk Pannónia néven római tartomány lett. Azután a jazigok (ősjászok) fenyegették tartományukat, akik ugyancsak a Kárpát-medence lakói voltak. 379-ben egyesített gót, hun, alán betörés történt Pannóniába, ahová letelepedési engedélyt kaptak. 406-ban a

1. PL 10/215. old. Kiss 1988, I. 593. old.

2. László 1990.151.158. - EH. II. 241, 302. old.

3. EH II/149. old.

4. EH II/150. old.

rómaiak átengedték a hunoknak Valéria tartományt (Kelet-Dunántúl). 408-ban a nyugati gótok elhagyták Pannóniát, amire a már ott élő hunok nyugatabbra költöztek. Ruga hun nagyfejedelem 425 körül tette székhelyét a Kárpát-medencébe. Pannónia Prima és Valéria tartományát, a mai Du-nántúlt – a hunok 434-ben foglalták el. Pannónia Secundát (Szerémség) pedig 441-442-ben.⁵

Külön kiemeljük az avarok, a szlávok, a bajorok és a frankok szerepét a Kárpát-medencében. Az ő hatásuk a magyar honfoglalás után is észlelhető Magyarországon.

AZ AVAROK

Észak-Ázsiai eredetű nomád nép volt a Góbi sivatagban. Két törzscsoportjuk volt a var (uar) és a chon. Az 5. században a Góbi sivatagban a Zansan és az Ili folyó vidékére vonultak. Ezzel indult meg a szavirok meg a bolgárok Nyugatra özönlése.

552-ben a türkök megdöntötték az Avar Birodalmat. Az avarok egy része türk uralom alá került, más része a Kárpát-medencében talált új hazára. Birodalmuk a 6-9. század között állt.⁶ Egyik ismert fejedelmük Kendik volt.

Az avarok első hulláma mongol népességről tanúskodik. A 680-ban megjelent új hullám onogur elemeket tartalmazott. Ezek voltak a régészetben ismert griffes indások.⁷

Eredetük a történészek egész hadát megmozgatta. Abban egyetértés volt, hogy a második hullámmal jött avarok az onogurok közül kerültek ki. Miután azonban az onogurság is több törzsből, törzstörédekből állott (on jelentése tíz), s bár magyarok is tartoztak közéjük, megoszlottak a vélemények atekintetben, hogy a Kárpát-medencébe bejövő onogurok között voltak-e magyar nyelvűek? Györffy tagadja. László állítja.* Annyi bizonyos, hogy a régi magyar határ mellett, Kirchsclag közelében volt 860-ban a marcha uuangarorum (Königshof).⁸ Engel Pál legújabb művében ezt írja: „*Elhangzott az a vélemény, hogy a késői avarok többsége voltaképpen magyar etnikumú volt. Ők lakták az Alföldet a 9. században is és a honfoglalás után összeolvadtak a jövevényekkel. Az elmélet a 670 körül lezajlott onogur (Kuber, Kiuver, Kövér?) vándorláshoz kapcsolja a magyarok első bejövetelét, és nekik tulajdonítja a késői magyarság griffes indás kultúráját. Mondani sem kell, milyen mértékben változtatná meg a korai magyar történelem megítélését, ha feltesszük, hogy a Kárpát-medencében a 8. század eleje óta kell magyar nyelvű népesség jelenlétével számolnunk. Ez idő sze-rint azonban a kettős honfoglalás elméletének mind a régészek, mind a történészek körében több ellenzője, mint támogatója van.*“⁹

A Századok 1991. évi évfolyamának 1-2. számában Makkay János: „Az uráli-finn-ugor őstörténet néhány kérdése az indoeurópai őstörténet szempontjából“ című dolgozatában új alapokból indul el őstörténetünk magyarozatára. Nem feladatunk egész dolgozatának ismertetése, de ami a magyarságra vonatkozik, igen elgondolkoztató. Kiindulási alapja az, hogy a Kárpát-medence egész központi, nyugati és déli részén óriási számban vannak a 8-9. századi őslakosságot képviselő avarkori települések és temetők.¹⁰ A szerző hivatkozik

5. EHII/149. old.

6. Czeglédy 1969. 137. old.

7. MTF I. 55. old.

* Róma-Tas feltételezi. - Szerk.

8. UBB I. 9. (860. év)

9. Engel 1990, 98-99. old.

Renfrewre és dolgozatára a következőképpen: „*a magyar honfoglalás egyébként kiválóan működni képes modellje egészen rendkívüli és történeti párhuzama nincs.*“ Makkay azt ajánlja, hogy „*el kell választani a magyar állam megalapításának folyamatát és a magyar nyelv első eljutását a Kárpát medencébe*“.¹¹

„*Számos adat meggyőzően bizonyítja, hogy az Árpád vezette törzsi honfoglalás vezető rétege (az elite dominance) török etnikumú-nyelvű és ennek megfelelően török neveket viselő volt. Erre utal a honfoglalás-kori törzsek többségének (a hétből ötnek) török neve. Tudjuk azt is, hogy a legkorábbi 11-12. századi írásos forrásokban fennmaradt, az uralkodókra vonatkozó személynevek döntő többsége, több mint 90%-a török eredetű neveket mutat.*“ „*Ugyanakkor az Árpád-kori alsóbb osztályok neveinek magyarsága rögtön felismerhető.*“ Említettük továbbá, hogy a történeti Magyar-ország területének nagy részén a 8-9. században óriási kései avar-kori települések és temetők vannak.¹² Ezekon kívül a helynevek már a 11. században döntő többségükben finnugor etimológiájúak, vagy scláv jellegűek. (Nem szabad elfelednünk, hogy az ezekre vonatkozó források szinte kivétel nélkül termini ante quem: a helynevek zöme korábbi, mint a legelső fennmaradt írásos említésének az időpontja.) A hiba abban van, hogy az avarkorból nagy számmal fennmaradt és 895 után is használt helyneveket nem a megfelelő nyelvi rétegben keresi a kutatás, mivel abból az egyelőre nem igazolt feltevésből indul ki, hogy az avarkorból származó helynevek – ha nem az avarok által átvett, mondjuk scláv helynevek – teljes egészükben csakis török eredetűek lehetnek. Ilyen török helynevek meg nincsenek és ezért maradt üres a 11. századi térkép. Az is teljesen nyilvánvaló, hogy a legkorábbi 11-12. századból ismert scláv helyneveinket a 895 előtti scláv lakossággal – mint névadóval – kell kapcsolatba hozni. „*Evidens, hogy ugyanaz érvényes a legkorábbi magyar (finnugor etimológiájú) helyneveink legkorábbi rétegére is. Így ezek a mindmáig soha nem keresett toponímiák csak a késő avar-kori lakosság ősmagyar nyelvet beszélő csoportjaitól származhatnak.*“
*¹²

Makkay H. Krahéra hivatkozva azt mondja: „*Ő hidronímiájában három évezredre vetíti vissza a vizsgált terület legtöbbször a középkorban feljegyzett helyneveit. Miért ne fogadnók el azokat az eredményeket, amelyek csak két-háromszáz évre visszame-nőleg érvelnek kora Árpád-kori helynevekkel? Főleg, ha tudjuk, hogy közvetlenül tőlünk nyugatra nem magyar környezetben, sikerült már kimutatni az avaroktól fennmaradt toponímiát.*“¹³ Makkay így foglalja össze hipotéziseit: „*Renfrew az indoeurópai nyelvtérjedés jobb megértéséhez fogalmazza meg »elite dominance« modelljét, de segítségével egyértelművé válik, hogy az Árpád vezette törzsszövetség zöme – de vezető rétege szinte teljesen – török etnikumú, de legalábbis török nyelvű volt. Az egyes törzsek keretében élhettek magyar nyelvűek is és a két magyarnyelvű törzs (Nyék, Me-gyer) etnikuma is magyar nyelvűekből állhatott. A magyar állam megalapítása viszont kétségen kívül ennek a zömmel török nyelvű és török nyelvet beszélő törzsszövetségnek a történeti tette volt.*“

A modell lényege szerint azonban már ezt – a 895-ben történt honfoglalást –

10. Makkay 1991. 23. old.

11. u.o. 24. old.

12. u.o. 24. old.

* Annál is inkább, mivel abban a korban nincs bizonyítva olyan nagy számban kialakult sclav település a Kárpát-medencében, mint amennyit egyes finnugor nyelvészek feltételeznek. - Szerk.

13. Makkay 1991. 25. old.

megelőzően igen jelentős számú, ómagyar nyelvet beszélő etnikumoknak kellett él-niük olyan területen, amelyeket a történeti magyar nyelvterülettel kell azonosítani. Ezek a jelentős létszámot jelentő népcsoportok csakis késő avar-kori lakosság (késő avarok, korai magyarok) részei lehetnek. A hiányzó avar-kori eredetű toponímia pedig nem más, mint ettől az avar-kori ó-magyar nyelvű lakosságtól származó, az Árpád-kori magyartól nem, vagy csak nehezen megkülönböztethető, tehát különleges elemzések nélkül ki sem mutatható helynévanyag. (Lásd Kendig, Tudun, Oborgáta, Selek, Obordorf stb.) Ezt a feltevést elfogadva, az Árpád vezette török elite dominance 895-ös honfoglalása minden nehézség nélkül beilleszthető C. Renfrew elite dominance modelljének általános formájába és semmi rendkívülit nem szükséges benne keresnünk.¹⁴

Más kérdés, hogy az avar-kori, magyarnyelvű etnikum Kárpát-medencébe való eljutásának keretei további bizonyítást igényelnek, (Kuber, Küver, Kövér?), de így van ez akkor is, ha az ó-magyarnyelvű etnikumot csak 895-ben akarjuk behozni a Kárpát-medencébe. Az egyik, az indoeurópai modell tehát megengedhetővé teszi, hogy hagyományos honfoglalás modellünket, valamint László Gyula „kettős honfoglalás” elméletét feladva, helyettük egy jóval 895 előtti, a kései avarokkal kapcsolatos etnikai-nyelvű honfoglalásról és egy 895 körüli, a magyar állam megalapításához vezető honfoglalásról beszéljünk. Egy ilyen modell nyitva hagyja annak a lehetőségét is, hogy az Árpád vezette a hét magyar törzs szövetségében finnugor, azaz előmagyar nyelvet beszélő népesség is érkezett új hazájába.¹⁵ Makkay szerint az államalapító honfoglalás, illetve a 8-9. század nyelvi-etnikai vizsgálata koránt sincs lezárva. A je-lentős bizonytalanságot legjobban az mutatja, hogy a késő avar-kori szarvasi tütartó rovásfeliratát Róna-Tas András török nyelvűnek tartja, Vékony Gábor szerint az archaikus varázsszöveg (kései ős-) magyar, végül Harmatta János a kettő között találta meg a megoldást: „*a tütartó két keskenyebb oldalfelületén ... török nyelvű felirat foglal helyet, míg a tütartó két szélesebb oldalán gyakorlottabb kéz ... magyarnyelvű feliratot vésett be.*”^{16**}

Ha már most az avarok 9. századi kárpát-medencei számát vizsgáljuk, Csallány Dezső német nyelven megjelent munkájára támaszkodunk. Több mint 1000 leletet sorol fel ebből az időből. Minden egyes lelet egy-egy településre utalhat, s hacsak 100 főnek veszünk egy-egy települést, 100.000 avar/onogurral számolhatunk. S ha Makkay fentebbi módszerét alkalmazzuk, akkor a következőket szögezhetjük le. A honfoglalás-kori magyarság létszámát történészeink 150.000-tól 500.000 főig szokták megállapítani. Minden idevonatkozó számítás spekuláció eredménye. Mégis, ha a nemzetközi számítások szerint 5 fős kiscsaládokat veszünk alapul, akkor a 895-ben honfoglaló magyarság létszámát 345.950 főben rögzíthetjük, a következő megfontolások, becslések alapján:

1. Egy kiscsalád (2 szülő 2 fő, 5 gyermek feleségestől 10 fő,
25 unoka feleségestől 50 fő) összesen	62 fő
2. Egy nagycsalád (5 kiscsalád)	310 fő
3. Egy ág (4 nagycsalád, székelyek analógiájára)	1.240 fő

14. Makkay 1991. 26. old.

15. u.o.

16. u.o.

** Nincs elfogadott, jól bizonyított olvasat. - Szerk.

4. Egy nemzetség (5 ág, besenyő analógiára)	6.200 fő
5. Egy törzs (5 nemzetség, besenyő analógiára)	31.000 fő
6. Egy nép (11 törzs, 8 magyar és 3 kabar)	341.000 fő
7. Egy törzsfői kíséret (200 fő) 11 törzsfő esetén	2.200 fő
8. Egy nemzetségfői kíséret (50 fő) 55 nemzetségfővel kíséret együtt	2.750 fő 4.950 fő
9. Népszám és kíséret együtt	345.950 fő
10. A Kárpát-medence népe 895. évi honfoglaláskor (onogur) kétnyelvű scláv együtt	100.000 fő 20.000 fő 120.000 fő
11. Árpád két nyelven beszélő török népe (Kürt, Gyarmat, Tarján, Jenő, Kér, Keszi)	200.000 fő
12. Árpád kétnyelvű magyar népe (Nyék, Megyer)	145.950 fő

A Kárpát-medencében 895-ben élt egy kétnyelvű onogur és egy kétnyelvű scláv lakosság. Az onogurok voltak többségben. Az Árpád 895. évi honfoglalásakor bejövő népesség fajlag minden bizonnyal török volt, de már kétnyelvű volt Bíborbanszületett Konstantin szerint. A túlnyomó magyar nyelv végül is a 10. században győzedelmeskedett és a kétnyelvű ország egynyelvűvé vált. Összlétszámuk eszerint a becslés szerint 465.950 fő lehetett.*

A népesség megbecsült létszámából következtetést vonhatunk a települések számára is:

1. Egy család	5 falu
2. Egy ág	20 falu
3. Egy nemzetség	100 falu
4. Egy törzs	500 falu
5. Az egész népesség településeinek száma	5500 falu

Enni lehetett 895-ben a honfoglaló magyarok TELEPÜLÉSE (345.950 főre). Ha a honfoglalókhöz viszonyítjuk a 120.000 őslakos számot, akkor 1910 településsel lehet számolnunk. Tehát a honfoglaláskor FELTEHETŐEN 7410 település lehetett.

A SCLÁVOK

Az avarok elől menekülve – részben azok törzsein belül – kerültek a sclávok a Kárpát-medencébe. Önálló államuk három volt, mindhárom a Kárpát-medence nyugati határa mellett. Samo országa Alsó-Ausztria területén, Szvatopluk országa Nyitra és a Morva vidékén, végül a Nyitráról menekült Pribina országa Zala térségében. A sclávok a Kárpát-medencében ezen kívül csak szórványban élt. Létszámát 20.000 körül rögzíthetjük. Nem zárható ki annak a lehetősége sem, hogy az onogur környezetben a sclávok is elonogurosdtak, elmagyarosodtak.

Pár évtizednyi fennállása után Samo országa megszűnt. Míg Szvatoplukot, illetve fiait a magyarok legyőzték, addig Pribinát és fiát, Kocelt a németek tették földönfutóvá. Mire

17. Henkey 1990. 12. 504-512. old., Kiszely 2000. I. 346-347. old.

18. MOT 1984. I. 340. old.

19. MOT 1984 I. 346. old., Gyórfy 1975, 120. old.

* A létszámhoz L. Kováts Zoltán dolgozatát. - Szerk.

a magyarok a honfoglaláskor e területre léptek a három scláv állam a teljes felbomlás képét mutatta.

A FRANKOK ÉS BAJOROK

A 8. század végén a frankok támadásai következtében az Avar Birodalom felbomlott.²⁰ Az úgynevezett Nagy Károly (Karlmann) császár 806-ban szétosztotta birodalmát – benne a leigázott avar vazallus államot is – fiai között. Amikor 814-ben meghalt Achenben, a Karolingok közül már csak Jámbor Lajos élt.²¹ 816-ban császárrá koronáztatta magát, 817-ben pedig kijelölte három fia örökrészét. Lajos fiának (Német Lajos) a Frank Birodalom keleti részét, Bajorországot, Karantániát, a cseh törzseket (Boheimos), az Avarokat (Avaros) és a sclávokat (Sclavos) szánta. Jámbor Lajos 825-ben megújítva előző elhatározását Bajorország és a hozzá tartozó Oriens (Kelet) élére harmadik fiát, Német Lajost állította, aki Regensburgban önálló udvartartást rendezett be.²²

A keleti frank területek kormányzatának önállóságát, a kormányzat állandóságát a fél évszázadig uralkodó frank Német Lajos személye biztosította. Német Lajos halála után nemcsak fiai, de unokái is osztozkodtak és ezzel szétzilálták a frank nagyhatalmat.

Pannónia és Oriens fölött 876-880 között előbb Karlmann, majd az ifjabb Lajos, Német Lajos középső fia gyakorolta a hatalmat. Később 882-899 között Arnulf volt a tényleges uralkodó. A császárrá koronázott Arnulf volt az utolsó Karoling, aki ténylegesen uralkodott Pannónia fölött.

AZ AVAR BIRODALOM MEGDÖNTÉSÉTŐL A MAGYAR HONFOGLALÁSIG

A 8. század végén a bajorok az avarokkal együtt háborút viseltek a frankok ellen. Nagy Károly azonban legyőzte a bajorokat és a bajorok az országukban lakó avarokkal együtt meghódoltak. A hadjárat 795-ben befejeződött.²³

Az avarok csatavesztése nem jelentette azonban az avar nagyhatalom végleges megszűnését. 799-ben az avarok rátörtek a frankok által meghódított Bajorországra és kormányzóját, Gerold grófort, Nagy Károly sógorát meglepték, a csatában megölték, seregét pedig legyőzték.²⁴

802-ben az avarok Gerold utódjának, Goteramnak a seregét verték meg Castellum Guntionis mellett.²⁵ Nagy Károly 803-ban vezetett újabb hadjáratot az avarok ellen és ekkor végleg megtörte erejüket.²⁵

804-ben az avar kagán Kapkán a Tódór nevet kapta keresztelésekor. Tódor panasszal fordult Nagy Károlyhoz, hogy a Duna jobb partján élő sclávok háborgatják népét. Egy rezervátumot kért népe számára.²⁶ Nagy Károly teljesítette a kérést, a kagánt gazdagon megajándékozta és az avarokat Savaria és Carnuntum között letelepítette.²⁷ Meg kell jegyeznünk, hogy Csallány Dezső avar lelet-térképére tekintve megállapíthatjuk, hogy a Carnuntum és Savaria közötti avar államnak Carnuntum az északi, Savaria a déli határát

20. MOT 1984. I. 346-347. old.

21. Makkay 1991. 26. old.

22. u.o.

23. VSZ. 1935. 5-6.sz. 348. old.

jelentette, a közöttük húzható vonal pedig az avarok nyugati határát. A keleti határ nagy valószínűséggel a Rába-Marcal vonala lehetett.²⁸

Az avarok keresztény hitre térítése már 796-ban kezdődött, Pipin hadjáratát követően. Az avar terület Arno salzburgi püspök egyházi joghatósága alá tartozott. 829-ben viszont a Rábától északra eső terület (a későbbi győri püspökség) a passai püspöknek, mint a salzburgi érseki tartomány püspökének joghatósága alá került.²⁹

Említettük, hogy Tódor 803-ban már keresztény volt, de utódát Ábrahámot is megkeresztelték a Fischa folyóban. Nagy Károly lett a keresztapja. Ugyanakkor a császár az Avariában feltalálható romtemplomokat felújíttatta³⁰ és újakat is építtetett. A földművelés is elterjedt az avarok között. Kénytelenek voltak foglalkozni vele, mert a nyugat felé történő hadjáratoknak vége szakadt.³¹

811-ben az avarok és a sclávok között kitört egy belső háború, amit Nagy Károly odaküldött serege megszüntetett. Ugyanebben az évben Canizauci avar fejedelem is megjelent Achenben a császár előtt. 822-ben is volt avar követség Frankfurtban Jámbor Lajos császár előtt. Az avaroknak ebben az időben még autonómiájuk volt.³² Az avar határ őrzését viszont 826-ban a császár a karantániai Baldrich és Gerold grófokra bízta.³³ A 843-ban létrejött verduni szerződés még avarok és hunok országáról beszél.

A SANKT GALLEN ÉVKÖNYV szerint 863-ban a hunok vagyis az avarok népe felvette a kereszténységet. Az avar elöljárók megkeresztelése után, úgy látszik, megindult az intézményes misszió az avarok megtérítésére. 875-ben a Savaria és Carnuntum között lakó, meghódolt és keresztényhitre tért avarság a *Conversio* szerint – ma is bírja azt a területet, amelyet a császártól kapott adózás fejében.³⁴

A morvaországi avarokról még 890 körül is olvashatunk. Ez az avar csoport Carnuntumtól északra, a Dunától a Morva-medence felé települhetett. (A Savaria-Carnuntum közötti avarság észak felé történő terjeszkedését Csallány térképe igazolni látszik.)

Nagy Károlynak és utódainak nemcsak az avarokra, hanem a sclávokra is volt gondja. 796-ban Arno salzburgi püspök Alsó-Pannóniában a Balaton környékén, a Rába folyón túl a Drávaig bírt egyházi joghatósággal a maradék avar és scláv népcsoport fölött.³⁵ Arno püspök a pápától érseki palliumot kapott, Károly pedig követe útján meghagyta az érseknek, hogy menjen a sclávok vidékére és hirdesse az Isten ígését.³⁶ Arno térítő püspökké szentelte Deiderikot, hogy a sclávokat keresztény hitre térítse.³⁷

Károly császár az avarok (hunok) visszaszorítása után a már említett területet nemcsak átadta Arno érseknek, hanem egyidejűleg határőrgróft is kinevezett Goteranus személyében, akit a 9. században még négy másik őrgróf követett.³⁸ Őket segítették bizonyos frank

24. VSZ. 1935. 5-6.sz. 350. old.

25. u.o.

26. u.o.

27. u.o.

28. u.o.

29. u.o.

30. u.o. 351. old.

31. u.o. 351. old.

32. u.o. 352. old.

33. u.o. 352. old.

34. u.o. 352. old.

és bajor főurak.³⁹ A 9. század közepén már Ratboldus volt a keleti frank határ „örgrófja“. Ez időszak alatt egy bizonyos Pribina, akit Moimir, a Duna melletti morvák hercege Nyitráról száműzött, Ratboldhoz jött. Ratbold őt azonnal bemutatta Hludwig királynak és az ő parancsára megkeresztelkedett Szent Márton templomban egy Treima nevű helységben, a salzburgi püspökséghez tartozó majorban. „Közben Ratbold és Pribina között viszály támadt, és Pribina a bolgárokhoz menekült fiával Chozillal együtt. Majd a bolgároktól Ratimár herceg földjére költözött, innen pedig Salacho grófhoz. Itt azután kibékült Ratbolddal“. Ebben az időben a király Pribinának adta hűbértokul Alsó-Pannónia egy részét a Zala folyó környékén. Erődítményt is épített a Zala folyó mocsaras területén.⁴⁰ Ezután a püspök ebben a kerületben több templomot is felszentelt. Ezek a helyek azonban topográfiaiilag nem meghatározhatók, bár kísérletek történtek etekintetben.* Pribinát vé-gülis a morvák ölték meg. Őt fia, Chozil követte. A 865. év karácsonyát Adalwinus salzburgi érsek Chozil Mosaburg nevű várában ünnepelte.⁴¹ Ezután egy egész sor, ma már helyileg meg nem határozható településen az érsek templomot szentelt fel.*

869-ben érkezett Mosaburgba Metód, a scláv térítő, aki a görög szertartást vezette be Mosaburgba.⁴² Metód 885-ben bekövetkezett haláláig valószínűleg a görög szertartás és a görög jelleg uralkodott az itteni egyházban.

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a magyarok 860-ban Cirillel, 882-ben pedig Metóddal találkoztak.⁴³ Metód Morvaországból ment Bizáncba és útközben a Duna mellett találkozott egy magyar „királlyal“. A találkozás helye bizonytalan. Egyesek szerint ez csak az Aldunánál történhetett, mások szerint azonban ez ugyanígy bekövetkezhetett a felső Duna mentén, hiszen magyarok 860-882 között Bécs térségében többször is megfordultak.⁴⁴ Mi sem bizonyítja jobban, hogy ez a terület a magyarok érdekszférájába tartozott, mint az, hogy 900-ban már a kezükre került (Vékony sze-rint már 895-ben) Morvaországnak a Morvától keletre eső része, két évvel később pedig a magyarok egész Morvaországot megszállták. Morvaország felső részére Ol-müzt (Olomouc) központtal 955 és 965 között a csehek terjesztették ki uralmukat, a Bécsi medence felső része (Morvamező) pedig – ahol a morváknak régi központjaik voltak – 996-ig magyar uralom alatt állt, amikor is Géza a Morva-folyótól nyugatra eső részről lemondott a bajor Mark javára.⁴⁵

A magyarok 862-ben történt megjelenése után,⁴⁶ 881-ben magyar és kabar seregeket látunk Bécs alatt Szvatopluk szövetségében, Kulmbergnél a frankok elleni hadjáratban.⁴⁷ 882-ben itt találkozott egy magyar csapat Metóddal Kurszán vezérlete alatt.(?) Tíz évvel később megfordult a kocka és a magyarok Arnulf szövetségében viseltek hadjáratot a morvák ellen. 894-ben újra változott a kép. Kurszán és Árpád szövetséget kötött Szvatoplukkal a frankok ellen és Bizánccal a bolgárok ellen. Mindkét hadjárat eredményes volt. A Bulgária ellen küldött csapat Leventével az élen győzött Simeon bolgár cár csapatai fölött. A másik hadsereg megtámadta Pannóniát. Theotmár salzburgi érsek IX. János pápához

35. VSZ. 1935. 5-6-sz. 352. old. 41. Gyórfy 1975. 202. old.

36. Gyórfy 1975. 196. old. 42. Gyórfy 1975. 202. old.

37. Gyórfy 1975. 197-198. old. 43. Gyórfy 1975. 127-128. old.

38. Gyórfy 1975. u.a. 44. VSZ. 1935. 5-6-sz. 561. old.

39. Gyórfy 1975. 199. old. * Ezek a bizonytalanságok erősítik a föltevést, hogy nem a

40. Gyórfy 1975. 200. old. pannóniai Zala, hanem a stíriai Sana folyó vidéke lehetett e történelmi eseménysor színhelye. - Szerk.

intézett levelében panaszolta a sclávok és velük harcoló magyarok barbár magatartását: „A pogány sclávok voltak azok, akik magyarok nem csekély tömegét maguk mellé vették és ezeknek szokása szerint saját keresztényeik fejét kopaszra nyírták és a mi keresztényeink ellen küldték a magyarokat. És azok után maguk jöttek, és egyeseket fogságba hurcoltak, másokat megöltek, ismét másokat börtönökben kínzó éhséggel és szomjúsággal veszítettek el. Megszámálhatatlanul sok embert pedig elűztek otthonukból és nemes férfiakat és asszonyokat szolgaságba taszítottak. Felgyújtották Isten egyházait és minden épületet elpusztítottak olyannyira, hogy egész Pannóniában egyetlen templom sem található.”⁴⁸

A teljes pusztulás képe azonban – megítélésünk szerint – Theotmár túlzása. A nyugati végek túlnyomó részét erdők fedték, csak a folyó völgyekben lehetett közlekedni. Az ellenség hírére bizonyosan az erdőkbe menekült a lakosság nagy része. Egyébként a leírásból is kiderül, hogy az ellenséges csapatok a jómódú vagyonos osztályt (a nemeseket) támadták, onnan remélve zsákmányt és kiváltási díjat. Megsemmisített szolganépről nem esik szó. Minden bizonyos az, mint morva alattvalók továbbra is helyben maradtak és szolgáltak új uraiknak.⁴⁹

894 őszén a morvakkal szövetségben folytatott háború után a kabarok feltehetően a Felső-Tisza vidékére vonultak. Itt bevárták a Vereckei szoroson átjövő Árpád fejedelmet és csapatait. Vékony Gábor szerint az említett csapatok a nyugati végeken maradtak, ott ahol a harcot befejezték.⁵⁰

Végül szót kell ejtenünk az avarok kihalásáról és az avar-magyar kontinuitásról. Bizánci forrásokra támaszkodva úgy tudjuk, hogy az avarság teljesen kihalt. Ennek azonban nagy mértékben ellene mond a Csallány féle térkép, amely legalább 1000 avar lelőhelyet tüntet fel. Ennyi ember nem halhat ki pár évi megszállás után sem. Nem szólva arról, hogy egy 875-ben és egy 890-ben kelt oklevél beszél az avar vazallus államról, illetve a Morvamezőn élő avarokról. Az avar-magyar kontinuitást pedig Költő László régészünk Vörsön, a Balaton mellett feltárt közös avar-magyar temetője bizonyítja.⁵¹

IRODALOM

- CZEGLÉDY KÁROLY: Nomád népek vándorlása Napkelettől Napnyugatig. Budapest, 1969. Továbbiakban: Czeglédy 1969
- ENGEL PÁL: Beilleszkedés Európába a kezdettől 1440-ig. Budapest, 1990. Továbbiakban: Engel 1990
- ENCYKLOPEDIA HUNGARICA 1992-1998. Továbbiakban: EH
- GYÖRFFY GYÖRGY: A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. Budapest, 1975. Továbbiakban: Györffy 1975
- HENKEY GYULA: A magyar nép etnikai (embertani) vizsgálata. Kecskemét, 1990. Továbbiakban: Henkey 1990
- HERÉNYI ISTVÁN: Magyarország nyugati végvidéke 800-1242. Budapest, 1996. To-vábbi-

45. MOT 1984. I. 808. old.

46. VSZ.1935.5-6.sz. 361. old.

47. MOT 184. I.2. 1481. old.

48. Györffy 1975. 221. old.

49. Györffy 1975. 221. old.

50. Györffy 1975. 221. old.

- akban: Herényi 1996
- HERÉNYI ISTVÁN: Nyugat-magyarország helytörténeti lexikona 800-1400. Budapest, 2000. Továbbiakban: Herényi 2000
- KISS LAJOS: Földrajzi nevek etimológiai szótára I-II. Budapest, 1988. Továbbiakban: Kiss 1988
- KISZELY ISTVÁN: A magyarok eredete és ősi kultúrája. Budapest, 2000, I-II. Továbbiakban: Kiszely 2000
- LÁSZLÓ GYULA: Őseinkről. Budapest, 1990. Továbbiakban: László 1990
- MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETE. Budapest, 1984. Továbbiakban: MOT
- MAGYAR TÖRTÉNETI FOGALOMGYŰJTEMÉNY. Eger, 1980. Továbbiakban: MTF
- MAKKAY JÁNOS: Az urali-finnugor őstörténet néhány kérdése az indoeurópai őstörténet szempontjából. Századok 1991. 125. évf. 1-2. szám. Továbbiakban: Makkay 1991
- PALLAS LEXIKON. Budapest, 1893-1913. I-XVIII. Továbbiakban: PL
- URKUNDENBUCH DES BURGENLANDES, Köln-Eisenstadt, Graz-Köln-Eisenstadt. I-V. 1953-1999. Továbbiakban: UBB. I-V
- VASI SZEMLE, Szombathely, 1933-2002. Továbbiakban: VSZ

51. Költő László - Szentpéteri József: A Vörs-Papkert „B“ lelőhely 8-9. századi temetője. in: Évezredek üzenete a láp világából. Szerk.: Költő László és Vándor László. Kaposvár - Zalaegerszeg, 1996. 115-123. old.

Nagy Kálmán
(Budakeszi)

A 895. ÉVI MAGYAR HONFOGLALÁS

BEVEZETÉS

A 9. ÉS A 10. SZÁZAD a magyar nép történetének egyik legfontosabb, jövőjét megalapozó, fennmaradását biztosító, fejlődését, korszerű államszervezését lehetővé tevő, katonai szempontból pedig a legsikeresebb korszaka volt. Éppen ezért szükséges, hogy minél részletesebben megismerjük és a legszélesebb körben tudatossá tegyük a magyar népnek ezt a nagy teljesítményét!

Az írásbeli forrásokban Európa keleti sík vidékén a 9. század első évtizedeiben jelent meg a hunok hírével vetekedő és hunnak is tartott új, félelmetes lovasnép, a magyar. Előző három évszázados otttartózkodás után jobban védhető, előnyösebb gazdasági feltételekkel rendelkező, végleges hazát akartak maguknak foglalni, s ezért katonai erőikkel a Kárpát-medencében beavatkoztak Közép-Európa frank-morva viszályaiba.

A kellő felderítés után, Árpád nagyfejedelem vezetésével, előre meghatározott, tervszerű katonai hadműveletekkel birtokba vették a Kárpátok övezte Duna-Tisza-Maros-medencét és a mintegy félmilliónyi magyar nép, nagyszabású átköltöztetése után ott letelepedett.

A honfoglalás után, a nemzet jövőjének, az országépítés nyugodt munkájának biztosítása céljából megelőző támadásokat intéztek a hunokat és az avarokat megsemmisítő, őket is ezzel fenyegető nyugati nagyhatalom ellen. És ezzel 895-től 1030-ig megteremtették az ország békéjét. Kiváló, fölényes hadművészetükkel döntő befolyást gyakoroltak Európa jövődjének fejlődésére, megszilárdították Közép-Európa államrendszerét.

A honfoglalás katonai szempontból való, részletesebb feldolgozására és értékelésére azért van szükség, mert az főleg katonai és lovas harci eseményekből áll és azok eredményeiből tevődik össze, ennek ellenére azokat – NYILVÁN A KELLŐ KATONAI ÉS LOVAS HARCÁSZATI ISMERETEK HIÁNYÁBAN – nem dolgozták föl.

Itt is érvényesült az az idegen szellem, amely nem tudta elképzelni Árpád nagyfejedelem és a magyar nép bárminő szellemi képességét, intelligenciáját, a honfoglalás katonai szervezettségét. Jellemző, hogy a honfoglalás katonai eseményeit, hadjáratait, azok egyes katonai fogalmait csupán azzal a semmit ki nem fejező szóval tudja meghatározni, hogy „kalandozás“!

A tankönyvek írói mit sem akartak tudni arról, hogy a fejedelmi hadjáratok 80%-a volt magyar siker, ők csak a két „nagy német győzelmet“ tanítják. Pedig a nagy kiterjedésű, egész Európát behálózó, szövetségi hadjáratok katonai és menetteljesítményei se lebecsülhetők, még sportszempontból sem!

Itt az ideje, hogy a magyar ifjúság, a magyar nép végre megtudja a teljes igazságot a honfoglaló magyar haditetteiről, a honfoglalás történetéről. El kell, hogy jusson minden magyar koponyába az a tudat, hogy A HONFOGLALÁS nem fejezsett, kétségbeesett menekülés volt, hanem TERVSZERŰEN ELŐKÉSZÍTETT, VEZETETT ÉS ÁLDOZATOK ÁRÁN IS

VÉGREHAJTOTT, SIKERES HADMŰVELETEK SOROZATA. A besenyő-bolgát szövetség is olyan alapos volt, hogy a honfoglalás után a besenyők elfoglalták a bolgároknak az Aldunától északra eső területeit és ott le is telepedtek. A „magyarok felett aratott bolgár győzelem“ eredménye pedig az volt, hogy a bolgárok örökre elveszítették legértékesebb területüket, a 100.000 km²-es Erdély földjét.

A HONFOGLALÁS EZERSZÁZ ÉVRE BIZTOSÍTOTTA A MAGYAR NÉP SZÁMÁRA A HAZÁT, az életet és azóta, annyi vész és vizsály közepette, megfogytakozva, megcsonkítva, – de törve nem! – él nemzet e hazán.

A HONFOGLALÁS MEGHATÁROZÁSA

A magyar honfoglalás a 895. évben megkezdett történelmi eseménysorozat volt, amely előzetes fejedelmi elhatározás és a haditanács egyetértése alapján végrehajtott hadműveletekből és a nép beköltözéséből állt. Álmos és Árpád haderejével elfoglalta a Kárpát-medence területét, amit népe birtokba vett és azon letelepedett.

A HONFOGLALÁS MEGNEVEZÉSE

Erre a történelmi eseményre a honfoglalás meghatározás a legszabatosabb kifejezés, mivel a végleges haza, az 1100 éve fennálló hon megszerzése, a terület katonai erővel történt elfoglalásának lett az eredménye.

A TÖBBSZÖRI HONFOGLALÁS

A 895. évi honfoglaláson kívül, a történelem folyamán már előzőleg is, több alkalommal jártak a Kárpát-medence területén magyar népcsoportok, s ezek itt le is telepedtek. Erre vonatkozóan számos feltevés született, amelyek közül legismertebb László Gyula „Kettős honfoglalás“ elmélete.¹

A „Kettős honfoglalás“ arról számol be, hogy a 670-680-as évek táján, az avar korszakban nagy tömegű nép áramlott a Kárpát-medencébe. A régészeti megállapítások a sírleletekből az előzőktől eltérő övdíszítésük alapján „griffes-indásoknak„ nevezték ezeket a „kései avarokat“, akikkel jelentős számú magyar néprészek is bejöttek. Az avarok 568. évi első megjelenése után, mintegy megerősítésképpen és a honfoglalás előtt kétszáz évvel áramlott be ez az avar és magyar tömeg, akik utódainak nagy része megmaradt a frank és bolgár támadások és meghódoltatás ellenére is és megérte a magyar honfoglalás idejét. A Salzburgi Évkönyvek beszámolnak a dunántúli avar keresztény közösségek meglétéről még a 880-as években is.²

Történeti adat az is, hogy Kovrátnak, a hatalmas dél-oroszországi bolgár birodalom nagy királyának öt fia közül az egyik a népével (onogurokkal, hungarusokkal) 670 táján

1. László Gy.: A „Kettős honfoglalás“. Budapest, 1978. Újabb kiadás: Múltunkról utódainknak, Budapest, 1999. II. 697-704. old.

2. Bozsóky P. G.: Magyarok útja a pogányságból a kereszténységig. Szeged, 2000, 129. old., Götz L.: Keleten kél a nap. Budapest, 1994. I. 366. old.

telepedett Pannóniába.³

Az ezt megelőző időszak magyar betelepüléseiről szólva ugyancsak László Gyulára hivatkozhatunk, aki állítja, hogy nagy valószínűséggel „*a magyar nép bizonyára beletartozott a Hun Birodalomba*“, ami természetesen azzal járt, hogy a hunok is jelentős számú magyar népcsoportokat hoztak magukkal. Ezek közül is maradhattak itt a Kárpát-medencében számosan.

NYELVI- ÉS NÉPAZONOSSÁG

Számos más elmélet is felvetődött a Kárpát-medence népéről, a hun-avar-magyar nyelvi- és népazonosság feltételezésével, sőt ez a terület a magyar őstörténeti kutatások során őshazaként, népünk pedig mint kárpát-medencei őshonos nép is fölmerült.

Az előző népazonosság kérdésével kapcsolatban hangsúlyozza László Gyula: „*kömményen lehetséges, hogy nemcsak a »késői avarok« voltak magyarok, hanem a hunok és bolgárok, valamint a korai avarok is szakítottak magukkal magyar törzs-törédékeket.*“

Ezek a feltételezések elfogadhatóvá teszik a magyar, az orosz és a török krónikákban megjelölt 7. századi magyar bevándorlásokat, igazolják a székelyek és a göcsejiek eredet-hagyományát, de még az avarkori temetők körüli helynevek eredetét is. (A Képes Krónika 677-re teszi a magyar honfoglalás idejét.)

A KÁRPÁT-MEDENCE ŐSISÉGE

Ennél a kérdésnél okvetlenül meg kell emlékeznünk a régmúltból, az új-kőkorból származó, azzal a leletegyüttessel, amelyet a múlt század végén Torma Zsófia, s azt kiegészítően 1961-ben a román N. Vlasza nevű tudós a Maros menti Tordoson, Tartárlakán (Tartaria) talált.⁴

A leletek közt agyagtáblákat találtak, szumirral azonos írásjelekkel (a táblák helybeli agyagból készültek), valamint amulettet, istenanyát ábrázoló agyagszobrocskát, két kultikus alabástrom szobrocskát és egy kétszemű reliefet. Koruk a C-14-es vizsgálat szerint hétezer éves, Kr. e. 5000-5500-ból való. Tehát 1500 évvel korábbi, mint a legrégebb mezopotámiai leletek!

Miután az emberiség története az írásbeliséggel kezdődik, ez az itt talált lelet az emberiség egyik első, talán legelső értelmes és nyelvi szabályokat is tartalmazó írás- emléke.

Ez, az emberiség történelmét megfordító, hatalmas felfedezés amellet, egyes kutatók szerint, kapcsolatba hozható a terület ősnépeivel, a magyarság származásával és nyelvével is.

Mindezeket nálunk, sajnálatosan elhallgatják és nem értékelik.

A Kárpát-medence még régebb történetéhez tartozik, s mint különlegességet említtem, hogy itt találták meg a dunántúli Vértesszőlősön a legrégebb, magas értelmi képességet mutató ősember lakóhelyét, a lába nyomát, sőt, néhány csontját is. Kr.e. 600.000-150.000⁵ közti időből való. Az ország sok őselete mutatja a terület kedvező életlehetőségeit a sok

3. László Gy.: A honfoglalókról. Az onogurokról. Múltunkról ... II. 741-747. old., U.ő.: Kovrat kagán fiainak történetéről. i.m. II. 765-773. old.

4. Torma Zsófia: Sumér nyomok Erdélyben. Magyar őskutató, Buenos Aires, 1973

melegforrással. Lehet, hogy itt volt az emberiség ősbölcsője, sőt az emberi kultúra legelső helye.

A többszörös honfoglalási elméletek a honfoglalást is különbözőképpen nevezték, így visszatérésnek, hon visszafoglalásnak, bejövételnek, kettős honfoglalásnak, végül „betelepedésnek“. Azonban egyik kárpát-medencei magyar megjelenést se követte önálló magyar államalapítás. Ez egyedül 895-ben következett be, tehát EZ VOLT AZ IGAZI MAGYAR HONFOGLALÁS.

A HONFOGLALÁS IDŐPONTJA

A honfoglalás kezdő évének megállapítását nehezítette, hogy az összes hazai és külföldi krónika mind különböző időpontban jelölte meg. Így a Képes Krónika 677-re, Kézai 872-re, Anonymus 884-re, a Zágrábi Krónika pedig 889-re keltezte a honfoglalást, holott a 895. évi kezdet pontosan meghatározható.

A honfoglalás kezdetét két esemény határozta meg. 894-ben Bizánc szövetséget kötött velük a támadó bolgárok ellen, a másik Szvatopluk halála volt, s előrevetítette árnyékát a frank-morva viszály.⁷ 895-ben indulhatott a harc.

A honfoglalás ezredévi megemlékezéseit azért tartották egy évvel később, 1896-ban, mivel nem készültek el az előkészületekkel. Zavaró volt, hogy az 1100. évi ünneplést is egy évvel később, 1996-ban rendezték. Sajnálatos, hogy történelmünk legfontosabb dátumát, a honfoglalás kezdetét mind gyakrabban, még a történészek is, 896-ban jelölik meg. Több tisztelettel illene kezelni ezt a kérdést.

A MAGYAR NAGYFEJEDELMSÉG A 9. SZÁZADBAN

A honfoglalás népe a 9. században az írott történelemben úgy jelent meg, mint hét törzs szövetségében egyesült önálló nagyfejedelemség. A hét törzs: Megyer, Tarján, Jenő, Nyék, Kürt-Gyarmat, Kér és Keszi nevét a bizánci császár krónikája jegyezte föl⁸, és az ország számos helyneve megőrizte. A törzsek közt a honfoglalási leletek bizonyossága szerint különbség azonban sem embertani, sem más szempontból nem található.⁹ Ez a tény azt mutatja, hogy a vérségi kapcsolatok, a törzsi elkülönülés gazdasági, társadalmi, katonai szervezetekké alakultak át, működésüket mint területi egységek folytatták, végül elvesztették jelentőségüket, egységes néppé alakultak.

A területükön fennálló veszélyeztetett biztonság miatt vált szükségessé egy védhetőbb terület megszerzése, mint a nép előtt álló legfontosabb feladat. Ez tette szükségessé a Vérszerződés megkötését, a nagyfejedelemség megalkotását.¹⁰ Ennek az időpontja nem ismeretes, azonban jóval meg kellett előznie a honfoglalást, amit bizonyít a haderő kiváló,

5. László Gy.: Vértesszőlőstől Pusztaszerig. Az őskőkor alsó szakasza (Kr. e. 600.000-150.000).

Múltunkról ... I. 31-32. old.

6. *Orosz évkönyvek*. A honfoglalás korának írott forrásai (röviden: HKIF). Szerk. Kristó Gy., Szeged, 1995, 175. old.

7. *Fuldai évkönyv* (894.) HKIF. 183. old.

8. VII. (*Bíborbanszületett*) *Konstantin*: De Administrando Imperio (A birodalom kormányzásáról). HKIF. 127-128. old.

9. *Dienes I.*: A honfoglaló magyarok. Budapest, 1972, 23. old.

egységes szervezete, ütőképessége, valamint a nép egysége a területváltás előtt és után.

A legfőbb politikai és katonai vezetést a nagyfejedelem, a gyula¹¹ a fejedelmi ta-náccsal¹² látta el – a bizánci források szerint –, amelyben a törzsek volt fejedelmei, a hadak nagyjai, a főlovász, az anyagi irányítók, a főbíró, a horka, a tolmácsok és a főtáltos vett részt, a jenő = tanácsadó, mint „vezérkari főnök“ és a parancsnoki tisztséget betöltő tárjjákkal együtt.¹³

Országos gyűlést, SZER-t évente háromszor tartottak,¹⁴ mint a hunok, kb. január, május és október hónapban. Ez utóbbiban a szabad harcosok vettek részt, amely harci- és lőszelemlével volt összekötve, s ezen hozták a legfontosabb országos döntéseket. A honfoglalás után Ópusztaszeren (Szeged közelében) tartották az első országos gyűlést, a Szert.

Területük a Kárpátoktól keletre, a Don folyóig terjedt. Ettől délkeletre terült el a kazár kagán erős, nagy birodalma, amellyel háromszáz éven át valószínűleg szövetségi viszonyt tartottak fenn. A kazároktól 820-ban a belháború miatt különváltak, később egy kabar törzs csatlakozott a fejedelemséghez. Nyugaton bolgárokkal voltak határosak. Azokon túl, délen a bizánci császárság. Mindhárom hatalom jelentős haderővel rendelkezett.

A „BESENYŐ-VÉSZ“ CÁFOLATA

Keleten, a Volga mögött, a veszélyes besenyők laza törzsszövetsége tanyázott, szétszórt területen, akikkel előzőleg ellenséges viszonyban álltak. A honfoglalás idején valószínűleg békés, esetleg szövetséges viszonyt tartottak fenn. 895-ben a Kárpátoktól keletre eső Etelközt is átadták nekik. A besenyők ezután nyugat felé nyomultak és az addig bolgáriai Havasalföldet foglalták el és ott letelepedtek. Taksony fejedelem később egy besenyő hercegnőt vett feleségül. A nép beköltözött hazánkba és jó magyarrá vált.

Az a történeti beállítás, miszerint a besenyők 895. évi váratlan támadása váltotta volna ki a honfoglalást, s így az egy tervszerűtlen, fejvesztett menekülés lett volna, nem felel meg a valóságnak. Ez csak VII. (Bíborbanszületett) Konstantin¹⁵ zavaros, ötféle változatban, különféleképpen leírt adataiban szerepel, amelyeket fél évszázaddal később vetett papírra, amikor Botond hadjáratai döngették Bizánc kapuit és besenyő testőrei dicsekvéséből merített vigaszt, s ezt örökítette meg. Nyugaton Regino¹⁶ tett erről említést, de más időpontot jelölt meg. Se hazai hagyományban, sem egyetlen keleti vagy más forrásban nincs erről még egyetlen említés sem.

A honfoglalás-kori sírleletek is cáfolják, hogy magyar vereség előzte meg 895-öt. „... nyoma sincs annak, hogy asszonyainkat, öregeinket megsemmisítették volna, nem csonka, asszony nélküli nép „menekült“ a Kárpát-medencébe, a honfoglalás tervszerű áttelepüléssel járt együtt“ – állapítja meg László Gyula.¹⁷

Legdöntőbb az embertan véleménye: „hogy a besenyő támadás miatt nőhiánnyal

10. Czeglédy K.: A magyarság Dél-Oroszországban. A magyarság őstörténete. Szerk. Ligeti L., Budapest, 1943/1986. 119. old.

11. *Ibn Ruszta*, HKIF. 12-13. old.

12. Györffy Gy.: István király és műve. Budapest, 1977, 41. old.

13. *u.o.* 36.

14. Vö.: J. J. M. de Groot: Die Hunnen der vorchristlichen Zeit. Chinesische Urkunden zur Geschichte Asiens, Berlin-Leipzig, 1921, I. 59. old.

15. VII. (Bíborbanszületett) Konstantin i.m. (3, 37, 38, 40. old.) HKIF. 111, 112, 119, 123-129. old.

érkeztek volna, az embertani adatok ezt a nézetet egyértelműen cáfolják. A férfiak és nők taxonómiai összetétele és méretértékei között nincs erre utaló különbség – szögezi le Éry Kinga.¹⁸ (Taxonómia = ismereti anyag rendszerbe foglalása) Harmatta János is más időpontra utal a besenyő-kérdésben.

Katonailag is teljesen értelmetlen kaland lett volna ez a besenyő, sőt bolgár szövetségben leírt esemény. A besenyők egy kardcsapás nélkül megkapták a kiürített területeket. Szövetségekötés földrajzi, területi, szervezési, követküldési nehézségek és főleg időhiány miatt elképzelhetetlen és lehetetlen lett volna.¹⁹ Ez csak az idegen források kritika nélküli átvétele, elfogadása, a valóság és a lehetőségek figyelmen kívül hagyása, az elképzelt elfogulatlanság helytelen alkalmazása, a nemzeti öntudat szándékos vagy öntudatlan csökkentése miatt kerülhetett történeti irodalmunkba, rendkívül károsan, romboló hatással.

A honfoglalás eme részének valóságát kiemelten kell hirdetni! A „besenyő-vész“ elfogadása is a katonai ismeretek teljes hiányát mutatja.

Miután keleti határait a harcias lovasnómád népek nyugtalanították, figyelmük emiatt is nyugat felé irányult. Így bolgár szövetségben 811-ben²⁰ a Balkán-félszigeten, 833-ban²¹ az Al-Dunánál kisebb harcokban vettek részt, 860-ban a Krím-félszigeten jártak.²²

Délen a Fekete-tenger volt a határ, északon a scláv törzsekkel kisebb járőrharcolat folytattak. Általában békében készültek föl.

NÉPESSÉG ÉS HADERŐ

A népesség lélekszámára adatunk nincs. A haderőről viszont egy arab forrás azt írja: „Főnökük húszezer lovassal vonul ki.“²³ Ebből a számból 100.000 családra, 500.000 fős összlétszámra következtetünk.

A 20.000 fő harcos létszám azonban nem lett volna elég se területük, az Etelköz biztosítására, se a honfoglalás nagy kiterjedésű harcaira. Ez csak a fejedelmi haderő magját alkothatta, a volt törzsi hadakból álló erők egészíthették ki a teljes hadi-lét-számot. A haderő kiszámításánál a félmilliót nyolc részre osztva, egy törzs formálisan 62.500 fő, 12.500 család. Ha két- három család egy-két harcost állított ki, az 4-5.000 fő, 4-5 lova-

16. *Regino primum apát: Chronicon.* HKIF. 195, 196. old., V.ö. Regino forrásának értékelését HKIF. 194. old.

17. *László Gy.:* A „Kettős honfoglalás“ Budapest, 1978, 80. old.

18. *Éry Kinga:* A Kárpát-medence embertani képe a honfoglalás korában. Honfoglalás és régészet. Szerk. Kovács L., Budapest, 1994, 221. old.

19. A „*bolgár-besenyő vész*“ részletes cáfolatát lásd: Nagy Kálmán: A honfoglalás hadtörténete.

Budapest, 1998, 118-122. old., V.ö. u.ő. A ZMTE 10., Tapolcai Őstörténeti Találkozó, Budapest-Zürich, 1996, 155. old.

20. *Király P.:* A magyarok említése a 811. évi események óbolgár leírásában. Budapest, 1978, 55. old., Mitrofán prólóg, HKIF. 157. old.

21. *Moravcsik Gy.:* A magyar történet bizánci forrásai. Budapest, 1934, 163-167. old.

22. U.ő. A honfoglalás előtti magyarság és a kereszténység. Szent István Emlékkönyv, Budapest, 1938. I. 472. sz. jegyz. 190-195. old., 201. old., Pannóniai legendák. Konstantin és Metód legenda. HKIF. 160-161. old.

szerez, az egész fejedelmi haderő pedig 32-40.000 fő, 32-40 lovasezred, ami reális, annyi lehetett a honfoglalók fő harci ereje.²⁴

A lovasnépeknél, ahol minden szabad férfi lovas és fegyveres volt – a sok lovas pásztort is számításba véve, – a haderő magas létszámra volt emelhető.

A honfoglalás sikeres harcai, majd a nyugati nagy, győzelmes hadjáratok bizonyítják, hogy kiválóan kiképzett, fegyelmezett lovasharcosok voltak, tehetséges, kiváló katonai vezetőkkel. Sikereik titka pedig, nagyszerű lovaik mellett, nem a számbeli túlsúlyból eredt, hanem azt fölényes lovas hadművészetük adta.

A harcosok lovas-, harc- és lóképzését a kora fiatal kortól a férfiváltásig állandóan tartották a szálláskörletekben. A lovas- és íjlövész-versenyek, ügyességi vetélkedők az ázsiai nomád népeknél még napjainkban is vannak. A lovas rajtaütési formák gyakorlatait törzsi kötelékben és országos lovas vadászversenyeken tökéletesítették, vezetőik jelei és parancsai szerint. (U. Kóhalmi Katalin: A steppék nomádja lóháton, fegyverben c.²⁵ műve kitűnő képet ad róluk!) Hunor és Magyar mondája bizonyít.²⁶

A haderők legfőbb alapja az emberanyag. A mai magyarok adataiból következtethetünk rájuk. Ebben döntő szerepe van az embertannak, az határozza meg, hogy hová tartozunk. Mert a nyelvét, nemzetiségét, vallását, szokásait megváltoztathatja egy nép, a koponyáját, csontvázát és a vércsoportját soha! A mai népességben a törökös típusúak 50-58%-ot tesznek ki, a finnugor formák 15,6-4,6%-ban mutathatók ki, akár a honfoglalók leleteinél.²⁷ (Nemeskéry, Lipták, Bartucz–Henkey)

Ebből látszik, hogy Eurázsia számos olyan népe ötvöződik bennük, amelyek kezdettől a lótenyésztő, lovas kultúrát és harcmódot kialakító lovasnépekhez fajtabelileg is kapcsolódnak. Népi megjelenésük, külsejük, lovas mivoltuk, szokásaik teljesen azonosak a lovasnépekéihez, felszerelésük, fegyverzetük tárgyaival együtt.

Sajátos ősi szellemi és tárgyi műveltséggel rendelkeztek. Nyelvük szintén ősi, alig változó, konzervatív, ragozó (agglutináló) nyelv mind a mai napig, számos nyelvvel rokonságban. Kiemelkedik saját rovásírásuk, ötfokú sajátos zenei anyanyelvük, népművészetük, táncaik, mitológiájuk, művészi ötvös és kovács, vasfeldolgozó és fegyverkészítő mesterségük.

Ilyennek látták őket a korabeli elfogulatlan idegenek:

„*Férfiakban bővelkedő és független ez a nép ... a munkát és a fáradságot bátran elviseli, tűri az égető meleget és a fagyos hideget*“, „*pompát és bőséget mellőzvé, csupán arra van gondja, hogy vitézül viselkedjék ellenségeivel szemben*“²⁸, „*Nem törekednek úgy az arany és az ezüst után, mint a többi halandó*“²⁹, „*Szemrevaló és szép külsejű emberek*...“³⁰ Persze van ezek mellett számtalan olyan félelemből és gyűlöletből eredő, hal-

23. Gardézi. HKIF. 36. old.

24. Nagy K. i.m. 1998. 29-34. old., 96-98. old.

25. U. Kóhalmi Katalin: A steppék nomádja lóháton, fegyverben. Kőrösi Csoma Kiskönyvtár 12. Budapest, 1972, 173, 177-178. old., E. Diem: Asiatische Reiterspiele. Eine Beitrag zur Kulturgeschichte der Völker. Berlin, 1942, 60-64. old.

26. László Gy.: Hunor és Magyar nyomában. Budapest, 1967, 13. sköv.

27. Henkey Gyula: Őseink nyomában. A magyarság embertani, etnikai képe. Budapest, 1993, 8, 74. old., Bartucz Lajos: A magyar ember. Budapest, 1938, 415. old., Lipták P.: A magyar őstörténet kérdései az embertani kutatások alapján. Magyar őstörténeti tanulmányok. Szerk. Bartha A., Budapest, 1977, 235. old.

lomásból vett, jelzőiben egymást túlszárnyalni akaró, túlzó, valótlan és képtelen vád, ami kézenfekvő, hogy nem igaz. Harcra kész, bátor lovaskatonák voltak, messze emberségebbek, mint a legtöbb kortársuk.

FEGYVERZET ÉS HARCMÓD

Legfontosabb fegyverük a hun mintájú összetett, visszacsapó íj volt, de rövidebb, 110 cm húr hosszúsággal. A faanyag rugalmasságát szarvas ínkötegekkel, szarulemezekkel fokozták, végeire és markolatára csontlemezeket ragasztottak.³¹ Rendkívül pontosan lőttek vele, „*lövéseiket bajosan lehet elhárítani*” – írták a krónikák.³² Közelharc-fegyverük a kissé hajlított, a fokélen is élesített szablya volt, fokos, balta, meg kopja. Ezek nagymérvű egyöntetősége központi műhelyek létét feltételezik. Két nyeregfalpra nedves szíjjal erősített, két kápa közt kifeszített ülésbőr, hasló-heveder, vaskengyel, sügyelő és farszíz alkotta pehelykönnyű, kiváló nyergeiket, bőrkantárra erősített csuklós csikózabla, karikájára erősített szár volt a ló irányításának az eszköze. Fokos, balta, nyíltartó tegez volt még szíjra, nyeregre erősítve. Étkezésre szárított húsport vittek magukkal zacskóban, főzve ették. Vaskohászatuk, kovácsmesterségük a kor legmagasabb színvonalán állt.³³ A zabla, kengyelek, kard 1 kilogrammban szá-mítva 20.000 lovasnál ez kidolgozott vasmennyiségben 20 tonnát jelentett és még hozzá a többi más vasszükséglet, nyíl és kopjahegyek, fokos és más vasalások, mutat-ják e valót.

Sikereik titka a keleti lovasnomád harcmódon alapuló, fejlett hadművészetük volt. Győzelmeiket harcászati fölényükkel vívták ki, nem számbeli túlsúllyal. Váratlan, gyors megjelenésükkel meglepték az ellenséget, eredményes nyíltámadásaikkal megbontották hadrendjét, vagy színlelt meneküléssel, maguk után csalták a főerők kelepcéjébe, s ott együttes támadással megsemmisítették őket, végül a végsőkig ül-dőzték. Nyugaton támadásaiknak 955-ig nem tudtak ellenállni.

A HONFOGLALÓK HADIMÉNJEI

Haderejük fontos kelléke volt a ló. Keleti fajtájú, tarpán eredetű, szilárd szervezetű, szívós, igénytelen, nem túl magas (136-144 cm marmagasságú) kevésbé tet-szetős, de kiváló harci tulajdonságú: gyors, mozgékony, nagy menetteljesítményekre képes lovakat tenyésztettek.³⁴

A lóállomány nem volt egységes, ami a nagy, központi ménesek mellett a családok lötenyésztésére mutat. Lovaik menetteljesítménye páratlan! A fejedelmi hadjáratok során

28. VI. (Bölcs) Leó: Taktika. (XVIII.) 45. HKIF. 104. old.

29. *Regino*. HKIF. 199. old.

30. *Marvazi*. HKIF. 45. old.

31. *Kovács László*: Fegyverek és pénzek. Honfoglalás és régészet. i. m. 184. old.

32. *Regino*. HKIF. 198. old.

33. *Győrffy Gy.*: István király ... i. m. 444-445. old., *Gömöri János*: A 9-10. századi vaskohászat.

Honfoglalás és régészet ... i. m. 265. old., *Mark Elwin*: Fejlődés és stagnálás a kínai történelemben. Budapest, 1977, 93-95. old., *Stamler I.*: Hatalom és vas. Somogyország ősi vastermelése. A honfoglaló magyarság állama, kultúrája és ősi vastermelése. IV. Konferencia, Somogyfajsz, 2002. kézirat., V.ö. Nagy K. i. m. 60-62. old.

Európa legmagasabb hegyvonulatain, legnagyobb folyóin, folyamain számtalan alkalommal keltek át, különböző, közte nagy egységekkel, több ezer lóval, veszteségek nélkül. Kárpátok, Alpok, Appenninek, Pireneusok, Volga, Dnyeper, Visztula, Duna, Pó, Rajna, Rhône, Ebro ... sok ezer kilométer oda-vissza, ellenséges népek közt. Ma gépkocsival is nehéz lenne ezeket az utakat megtenni!

A HONFOGLALÁS ELŐZMÉNYEI

A magyar fejedelemség a 9. század közepére félmillió létszámra feltöltődve, gazdaságilag és szellemileg megerősödve, a közös összetartozás érzetében megalakulva, a fejlett lovas harcművészettel jól felkészített, ütöképes haderejével teljesen önálló politikába kezdett. Szükségessé tette ezt az etelközi terület nehéz védhetősége mellett a veszélyes környezet, a bolgár, kazár, mögöttük a bizánci erők közelsége, és ke-letről is a fenyegetettség érzete.

A fejedelmi vezetés tisztában volt a Kárpát-medencében a hun és az avar birodalom pusztulásával, közvetlen híreket is kaphattak a keletre menekült avar csoportoktól, tájékozódhattak a terület viszonyairól, sőt ösztönzést is kaphattak a beavatkozásra. Ez kérés formájában is felmerülhetett az ottani rokon népektől. Ismerve a szomszédok ellenséges szándékait, nem akartak hasonló sorsra jutni.

Önálló katonai támadásra azonban ennyi erős ellenfél között, a siker reményében nem vállalkozhattak egyedül, tehát olyan kedvező helyzet kialakulására kellett várniok, vagy olyat kialakítaniok, midőn az egyes hatalmak szembekerülnek egymással. Egyelőre nem volt rá kilátás.

FELDERÍTÉS, KATONAI ELŐKÉSZÜLETEK

Élénk kapcsolatteremtési tevékenységbe kezdtek és minden alkalmat felhasználtak arra, hogy mind jobban megismerjék és közelebb kerüljenek a Kárpátok védő-lánca mögötti területhez.

A következő események diplomáciai és főleg katonai jellegűek voltak. Európa helyzetét a 10. század közepéig a szétbomlott nagykarolyi birodalom viszálykodása jellemezte. A hatalom megszerzéséért minden tartomány és királyság harcban állt egymással. A Kárpát-medencében Erdély és a Dél-Alföld bolgár, a Dunántúl német, északnyugat a Garamig morva kézen volt, középen főleg avar népcsoportok éltek.

A Kárpátoknál megjelent magyarok harci erejükkel, szövetségi kötelékben, beavatkoztak a küzdelmekbe. 862-ben, morva vagy avar hívásra, Karlmann frank rész-király mellett harcoltak a Duna völgyében, apja, Német Lajos ellen, kisebb erőkkel. Ekkor ismerkedtek meg először a Kárpátok középső és nyugati részeivel, ez hadászati felderítésnek vehető.³⁵

Két évtized után, 881-ben (VIII. 28.) Karlmann fia, Arnulf ellen Bécsnél küzdöttek kabarokkal együtt és morvakkal (Salzburgi évkönyv). Ekkor kibővítették felderítésüket.³⁶ Egy évtized után már Arnulf oldalán vettek részt 892-ben a morvák ellen, igen sikeresen.³⁷ Honfoglalási szándékukat bizonyítja megegyezésük Arnulffal: az elfoglalt területek meg-

34. V.ö.: Nagy K. i. m. 40-55. old.

tartása volt beavatkozásuk feltétele.³⁸

894-ben Pannónia északi részén harcoltak, Bánhidánál, szétverve a morvákat (Anonymus)³⁹, vagy a morvák segítségével. Az előbbi valószínű, mivel Arnulffal jó viszonyban voltak, s Szvatopluk halála után indult meg a honfoglalás fő hadművelete, miután előzőleg a harcoló kabarcokat a fejedelemség a Tisza völgyében maradásra rendelte, a vereckei benyomulás biztosítása céljából.⁴⁰ Szvatopluk halálával ugyanis a frank-morva viszály nyugat felől is kedvező lehetőséget adott a támadásra.

A másik és legfontosabb feltétel a főellenség, a bolgárok erejének megosztásával következett be. 894 őszén Niketász Klérosz bizánci követ szövetséget kötött Árpáddal a Bizáncot veszélyesen megtámadó bolgár Simeon ellen.⁴¹ Miután a sikert veszélyeztető ellenfelek lekötése, megosztása mindkét irányban bekövetkezett, ezzel nyílt lehetőség a honfoglalás hadműveleteinek a megkezdésére a Kárpát-medence területének birtokbavételére.

A HONFOGLALÁS VÉGREHAJTÁSA, HADMŰVELETEI

A honfoglalás tervszerű, előre megfontolt hadműveletekből állott. A katonai tervezés és végrehajtás teljes céltudatossága a hadműveletek összefüggő egyidejűségéből és azok sikeres befejezéséből jól látszik, minden írásbeli adat nélkül is.

A fejedelem hadvezéri elhatározása a Kárpát-medence elfoglalása volt. Hadászati terve pedig: a haderő negyedrészevel megtámadja a bolgár északi területeket, a Duna vonalában kettévágja a havasalföldi részt, leköti és távol tartja Simeon főerőit az erdélyi hadszíntértől.

Ezzel egy időben, a haderő feléből képezett zömmel behatol a Tisza völgyébe, a Duna-Tisza közére, onnan Erdélyt veszi birtokba a keleti hágókon át támadó maradék erővel összhangban, majd a Dunától keletre eső egyéb területeket.

A 894/95-ös telet a hadi előkészületekre, a lakosság végleges átköltöztetésének előmunkálataira fordították. Ide tartozott a fegyverzet felhalmozása, élesítése, a tartalék élelem, lótáp gyűjtése, a felszerelés javítása, tartalék só- és vasanyag biztosítása, szállító eszközök, nyergék rendbehozatala stb. Számos más intézkedés mellett szabályozni kellett például azt is, hogy a költözés kb. 4 hónapja alatt ne legyen túl sok szülés, az elvérzések veszélye miatt.⁴²

A honfoglalás hadműveletei 895 kora tavaszán megkezdődtek. A lekötő csoport két hadosztálya Levente vezetésével áthajózott a görög hajóhad segítségével a Dunán, megtámadta és három csatában megverte a bolgárokat, országukat elfoglalta, sok hadifoglyot

35. *Szabolcs de Vajay*: Der Eintritt des ungarischen Stämmebundes in die europäische Geschichte. (862-933) Mainz, 1968, 16-17. old., *Szent Bertin Évkönyve*. HKIF. 189. old.

36. *Salzburgi évkönyv*. HKIF. 209. old.

37. *Fuldai évkönyv*. HKIF. 288-289. old.

38. *Aventinus*. HKIF. 268. old.

39. *Szabolcs de Vajay* i. m. 22. old., Darkó Jenő: A 9-10. század időrendjéhez. Szabolcs-Szatmár-Bereg Szemle Millecentenárius Emlékszáma. 1996/2. 183. old.

40. *Magyarország hadtörténete*. Főszerk. Liptai Ervin. Szerk. Borus J. Hadtört. Intézet és Múzeum, Budapest, 1985, 19. old.

41. VI. *(Bölcs) Leó* i. m. (XVIII.) 42/HKIF. 103. old.

ejtett, zsákmányolt.⁴³

Ezzel egy időben Árpád főerői a Vereckei szoroson Munkácsig törtek előre, majd a Tisza mentén, Csongrádnál, legyőzték a bolgárokat.

Sikeresen elfoglalták Erdélyt, a Dunától keletre levő részeket. Eközben azonban délen fordulat állott elő. Simeon titokban békét kötött Bizánccal, Leventéék háta mögött, s ottani főerőivel váratlanul megtámadta és válságos helyzetbe hozta a lekötő csoportot. Levente a súlyos veszteségek ellenére azonban mégis távol tartotta őket Erdélytől. Árpád főerői így Simeon beavatkozása nélkül tudták hadműveleteiket győzelmesen befejezni.⁴⁴

Az átköltöző, szállító csoportok a haderőt közvetlen követte, a folyók mentén északnyugat felé menetelve, állataikkal együtt, veszteség nélkül bevonultak a Kárpátokon át az új hazába.

Ismételen kiemelem, hogy minden alapot nélkülöznek azok a föltevések, misze-rint a bolgárokkal szövetségben besenyő támadás érte volna a magyar szállásokat, és emiatt menekültek volna be a hegyek mögé, nagy veszteségekkel. Ezek csak VII. Konstantin zavaros írásaiban láttak napvilágot, s önvigaszul szolgáltak számára Bo-tondék idején. A besenyők bolgár területeket foglaltak el és szálltak meg a magyarok után jövet.

A honfoglalóknak nemhogy veszteségeik lettek volna, hanem Arnulf német-római császár szövetségi megbízásából 899-ben 5000 lovast küldtek Itáliába Berengár itáliai királyt hűbéri engedelmességre szorítandó és ott 899. szeptember 24-én a Brentánál szétverték az engedetlenek háromszoros túlerejét és másfél évig ott is marad-tak.⁴⁵ A császár halála után (899. XII. 8.) Itáliából 900 kora őszen hazarendelve, délről csatlakoztak Árpád északról jövő támadásához és együtt elfoglalták a Dunántúlt. Ezt az tette lehetővé, hogy Arnulf utóda, Gyermek Lajos felbontotta a szövetséget, a magyar követeket bebörtönözte, s így jogot nyertek a támadásra.⁴⁶

Majd a morvákat hódoltatták 906-ban, az ellenük a frankokkal kötött szövetség miatt, valamint az európai befolyás kibővítése céljából.⁴⁷

907-ben Gyermek Lajos hatalmas frank sereggel megtámadta őket és el akarta pusztítani a magyarokat. Pozsonynál július hó 4-5-én azonban Árpád seregei mindkét parton megsemmisítették hajóhadaikkal együtt, s az Enns folyóig üldözték őket, ott a maradék erőt is legyőzték és gyeprü-(határ-)övezetüket idáig, az Ennsig kiterjesztették. Ez volt a legnagyobb csata Európában a 10. században! Nagyobb és jelentősebb, mint az augsburgi volt 955-ben.⁴⁸

Ezzel fejeződött be végül is a 895-ben megkezdett magyar honfoglalás!

A HONFOGLALÁS JELENTŐSÉGE

Az ősoktól örökölt magas lovaskultúra fejlett államszervező, vezető és tájékozódó képességben, fölényes lovas hadművészetben nyilvánult meg.

42. V.ö. *Padányi Viktor*: Dentu-Magyararia. Veszprém, 1989. 388-390. old. 12. láb.

43. VI. *(Bölcs) Leó* i. m. (XVIII.) (42) HKIF. 103-104. old., Fuldai Évkönyv. HKIF. 190-191. old.

44. *Anonymus*: Gesta Hungarorum. HKIF. 293-323. old.

45. *Szabolcs de Vajay* i. m. 26-28. old., Theotmár. HKIF. 185. old., Gina Fasoli: Le incursioni ungare in Europa nel secolo X. Firenze, 1945, 91-111. old.

46. Nagy K. i. m. 128-129. old.

A honfoglalás teljes tervszerűséggel, előre elhatározott szándékkal indult és valósult meg és azt semmilyen külső erő nem befolyásolta.

A sikeres honfoglalás tette lehetővé az ezer éve fennálló magyar keresztény állam megalapítását, az európai politikába való számos építő beavatkozást, a földrész 10. századi megszilárdulását, a kultúra és a civilizáció 1100 éves védelmezését.

Árpád fejedelem alakját és történelmi jelentőségét külön ki kell emelni. Ő volt nemcsak a korszak, hanem az egész magyar történelem legnagyobb hadvezére és államfője. Mind politikai, mind katonai és szervezési téren egyetlen hadvezér se adott többet népének, mint Árpád.

Kimagasló érdemeit 1100 év magyar története hirdeti!

AJÁNLOTT IRODALOM

Bökönyi Sándor: Magyar állattartás a honfoglalás korában. In: Honfoglalás és régészet. Mint előbb. 225-233. old.

Götz László: Keleten kél a nap. I. köt., Budapest, 1994, 354-362. old., 366. old.

Herényi István: A 895. évi honfoglalás népei. In: Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 17. számú kiadványa, Budapest, 1996, 157-160. old.

Kovács László: Fegyverek és pénzek. In: Honfoglalás és régészet. Mint előbb. 181-188. o.

Lukács József: A pozsonyi csata. In: Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 23. számú kiadványa, Zürich-Budapest, 1999, 68-70. old.

Nagy Kálmán: A magyar könnyűlovasság kialakulása. In: Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 15. számú kiadványa, Zürich-Budapest, 1995, 93-96. old.

Révész László: Vezéri sírok a Felső-Tisza vidékén. In: Honfoglalás és régészet. Mint előbb. 139-150. old.

U. Kóhalmi Katalin: A steppék nomádja lóháton, fegyverben. Kőrösi Csoma Kis-könyvtár, 12., Budapest, 1972, 20., 26-27., 64., 90., 136., 173., 177-178., 186-187. oldalak

47. *E. Dümmner:* Geschichte des Ostfränkischen Reiches. Leipzig. III. 1888. 531-539. old., G. Fasoli i. m. 117. old., Sváb Évkönyv 202-204. HKIF 202. old.

48. *K. Reindel:* Die bayerischen Luitpoldinger (893-989). München, 1953, 62-70. old., Salzburgi évkönyv. HKIF. 210. old.

Nagy Kálmán
(*Budakeszi*)

HONBIZTOSÍTÓ HADJÁRATOK A HONFOGLALÁS UTÁN

A MAGYAR NAGYFEJEDELMI vezetés a honfoglalás sikeres befejezése után biztosította az országépítés békés munkáját, megelőző támadásokkal elhárított minden ellenséges támadást az ország területétől. A honbiztosítás feladataihoz tartozott a határok védelmének megszervezése, szövetségek kötése és a kisebb méretű, majd nagyobb, az egész Európára kiterjedő támadó hadjáratok indítása, főleg nyugati szövetségi kötelékben. Ezekkel gyengítették a fenyegető nyugati nagyhatalom katonai erejét, igyekeztek megghiúsítani hódító hadjáratait.

Helyzetük megállapítása indokolt volt, elhatározásuk helyes és jogos, ismerve a Kárpát-medencében élt elődeik, a hunok és az avarok sorsát, akiket ugyanaz a hódító, terjeszkedő nagyhatalom semmisítette meg, amely őket is fenyegette.

A sérelmek miatt indított, kisebb megtorló, pusztító támadások¹ mellett a szövetségek hívására küldött, katonai célú hadjáratok is hasonlóan hatalmas károkat, pusztulást okoztak. Ezeket a nyugati, rémült krónikások, évkönyvek írói katasztrófaként, mérhetetlen túlzásokkal írták le és jellemezték.

A történészek, élükön a külföldiekkel, nem ismerték föl a zsákmányoló hadjáratokban is rejlő, gyengítő katonai hatásokat, s mivel a honbiztosító, szervezett hadjáratok is pusztítással, zsákmányolással jártak – a háború törvényei szerint –, szak-szerű vizsgálat és különbségtétel nélkül az összes hadjáratot, ezek alapján, haszon-szerző, rabló kalandozásoknak ítélték és nevezték.

A tudományos vizsgálat helyett az elfogult krónikások adatait vették hitelesnek, a német önérzetet sértő, magyar győzelmek sorozatát lekicsinylő, két győzelmüket felnagyító német véleményt fogadták el.²

A régebbi történészek a magyarok katonai fölényében, a hadi dicsőség vágyában, az ország biztonságának megszilárdításában jelölték meg a hadjáratok célját. Az utóbbiak közel jártak az igazsághoz, de a részletek ismeretének hiányában nem tudták indokolni megállapításaikat. Az adóztatás és a zsákmányszerzés hasonlít a nomádok zsákmányszerző vállalkozásaihoz, de céljuk ennél több volt, HAZÁJUK VÉDELME. A társadalmi fejlődés szükségszerűsége sem állt fönn indokló tényezőként, ennek semmi bizonyítéka nincs, esetünkben indokolatlan teória. Ami még föltehető, az a vezetők anyagi biztosító tényezője, egyes hiánycikkek ily módon való beszerzése is fölmerülhetett, az általános

1. 900 és 906 között köveik bebörtönzése és Kurszán orvul történt meggyilkolása miatt indították megtorló hadjárataikat

2. Így állapítják meg hadtörténéseink is. Magyarország hadtörténete. Főszerk. Liptai Ervin. Szerk. Borus József. Hadtört. Int. és Múzeum Kiad., Budapest, 1985, 21-22. old.

hadikészség fenntartása pedig minden katonai tevékenység velejárója.³

Újabb történetírásunk a hadjáratok haszonszerző, zsákmányoló jellegét emeli ki, hadtörténeiseink már hangoztatják a nyugati támadásokat akadályozó hatását is, részletezés nélkül.⁴

A honfoglalás után nyugatra 955-ig, délkeletre 970-ig küldött közel félszáz, zömében sikeres magyar támadó hadjárat, támadás eredményességét az bizonyítja, megcáfолhatatlan tényként, hogy 895-től 1030-ig két meghíúsított – a 907-ben szétvert és 950-ben sikertelen, visszavonulásra kényszerült – német támadás kivételével egyetlen ellenséges támadás sem érte Magyarország területét. A támadásoknak emellett olyan messzemenő hatása volt, hogy még megszüntetésük után 75 évig (955-1030) érintetlen maradt az ország.

Ezek a tények bizonyítják, hogy A HONFOGLALÁS UTÁN INDÍTOTT KÜLFÖLDI HADJÁRATOKNAK A FŐ CÉLJA A HON BIZTOSÍTÁSA VOLT.

A HADJÁRATOK FELOSZTÁSA

A 862-től 970-ig lezajlott magyar katonai események jellegük, céljuk és lefolyásuk különbségei miatt, de időbelileg is két csoportra oszthatók.

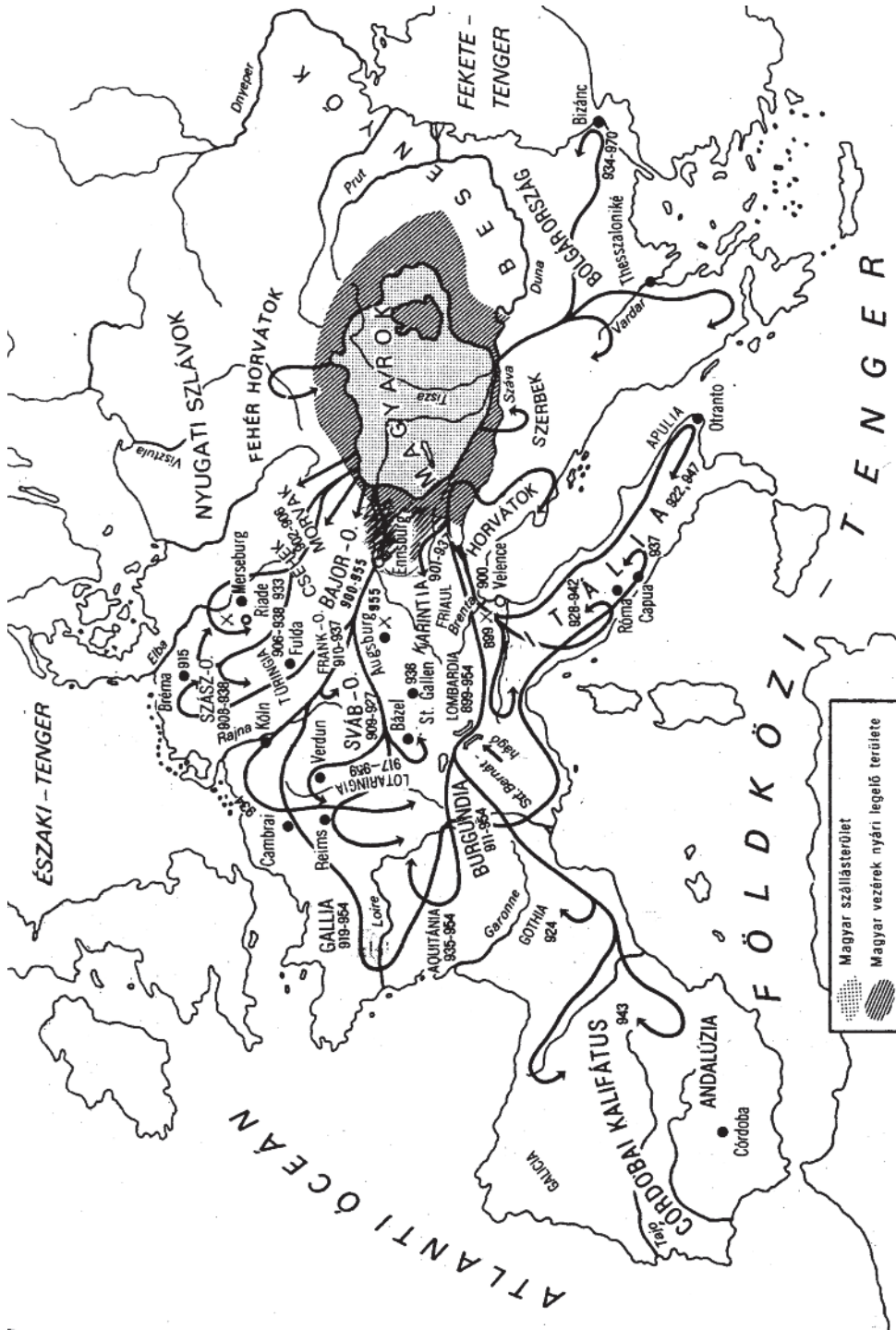
1. 862-TŐL 900-IG A HONFOGLALÁS HARCAI bontakoztak ki, összefüggő kettős hadművelettel, önálló hadjárat formájában. Eközben az első négy alkalommal (862, 881, 892 és 894) Etelközből a Duna- és a Bécsei-medencébe irányuló, szövetségesekkel együtt vívott, hadászati felderítés folyt, 895 és 900 között pedig a honfoglalás harcai: a bolgár erők lekötése az Al-Duna mentén és a főerők harcai a Kárpát-medencében.
2. 898-TŐL 970-IG A KÁRPÁT MEDENCÉBŐL INDÍTOTT HONBIZTOSÍTÓ, KÜLFÖLDI HADJÁRATOK folytak. Köztük az első, még a honfoglalás harcai alatt indított első itáliai hadjárat volt (898-900)⁵, majd nyugaton 955-ig, délkeleten 970-ig 45-50 hadjáratot viseltek.

A HADJÁRATOKBAN a honfoglalásban részt vett fegyveres erő a volt törzsekből alakított, tízes beosztású (század, ezred, tízezred, tömény) katonai egységek, A HADAK HARCOLTAK, főleg az ország nyugati és délkeleti határszélén levő erőkből. A hadjáratokat a fejedelmi vezető vagy a nemzetségi előkelők, tisztségviselők szervezték. A fejedelem nem vezetett

3. Az 1849-es események után pozitív álláspontot képviselő Szabó K. (1869) kortársai közül a legtöbben pusztító, rabló kalandozásnak ítélték meg honfoglaló őseink katonai tevékenységeit. Az elfogult, idegen érzésű szerzők sajnós a mai napig ennek az iránynak hódolnak. Marczali H., Eckhardt F., Acsádi I., Pauler Gy. véleményével egyeztek: „... néha ezekre néző szegénylegény-had volt a 10. század pusztító magyarsága.“ Gombos F. A., s utána Deér J. új honfoglaló-kíséretnek vélte az első itáliai hadjáratot. Hóman B. elvetette ezt az elképzelést, természetesnek találta a háborús pusztításokat, s megállapította a honbiztosító hadjáratokban azok politikai célját. A marxista Molnár E., Lederer E., Elekes L. társadalomfejlődési okokat hozott föl. Györffy Gy. ezt elvetette, de ő is csak haszonszerzésről beszélt. Bakay K., Kiszely I., Erdélyi I. a helyes vélemény hirdetői. Dienes I. a külföldi szövetségesek szerepét ismertette, Vajay Sz. 933-ig újabb forrásokkal igazolta a hadjáratok lefolyását és célját. A külföldön kutató Götz L., Erdy M., Katona S., Fehér S., Fehér M. J., de főleg Padányi V., a honfoglaláskor nagy feldolgozója, mutat új utat.

4. Munkájukkal, részletek feldolgozásával, adataikkal járultak hozzá az oly fontos kérdés jövőbeli tisztázásához: Markó Á., Erdélyi Gy., Borosy A., Kovács L., Vörös I., Veszprémy L. és Zakar J. Legrészletesebb adatokkal szolgált Breit József

5. Nagy Kálmán: A fejedelmek korának hadtörténetéből. Az első itáliai hadjárat (898-900). ZMTE 31., 1998, Budapest-Zürich, 2001, 132-140. old.

A fejedelmi hadjáratok

hadjáratot, de rendszerint részt vett bennük egy-egy Árpád-házbeli személy ellenőrzés és ismeretszerzés céljából.

A szerzett zsákmány a résztvevők között került szétosztásra a hazatérés után, az országos adó a fejedelmet, vagy a hadjárat vezetőjét illette. A HARCISZELLEMEK ÉS A GYAKORLATI HADITUDÁS FENNTARTÁSA SEM VOLT MELLÉKES CÉL, DE A LEGFŐBB CÉL AZ ELLEN-SÉGES KÖZPONTI HATALOM MEGGYENGÍTÉSE, TÁMADÓ EREJÉNEK MEGTÖRÉSE VOLT.

AZ EURÓPAI HELYZET ÉS A HONBIZTOSÍTÓ FELADATOK

A magyar támadó hadjáratok nagy számára és sok, döntően sikeres eredményére az európai általános helyzet adott lehetőséget.

Európa a 10. század első felében, 955-ig a teljes felbomlás képét mutatta.⁶ Nagy Károly – a spanyol végektől az Elbáig terjedő és Itáliát is magába foglaló – egységes, nagy Frank Birodalma a császár halála (814) után, majd a verduni szerződést (843) követően két frank, majd még egy lotharingiai részre szakadt szét, de a felbomlás ezzel nem ért véget. A vérségi kapcsolatokon túl új igényekkel léptek föl a francia Capetingek, Burgundia, Aquitánia, Provence, az itáliai Friaul és Spalato, a szász, a bajor herceg és a kisebb-nagyobb hatalmak is önállósodtak. Ahány uralkodó, herceg, főpap, hűbérúr volt, mind ádáz harcban állt egymással, s közel hasonló erejük miatt fordultak segítségért a normannok, arabok felé, majd a magyarokhoz.

Ekkor érkeztek Árpád magyarjai a Kárpát-medencébe, kialakult szervezettel, fegyelmezett, kitűnő fegyverzetű és harcmódorú, győztes haderővel. A Magyar Nagyfejedelemség a legszilárdabb hatalom lett Európában, a viszálykodó hatalmak keleti határán. Ugyanakkor, ebben a súlyos, válságos politikai helyzetben kellett megkezdenie a honfoglalásban elért eredmények biztosításának nehéz munkáját.

A honbiztosítás szervező munkája három egyidejű és állandóan végzendő feladatból állt:

1. a határvédelem fokozott megerősítése;
2. a diplomáciai kapcsolatok kiépítése, tájékozódás, szövetségek keresése és kötése;
3. a hadjáratok megtervezése, előkészítése és vezetése, eredményeinek kihasználása.

Mindezek közben az ország belső, rendszeres területi, gazdasági, társadalmi szervezésének tudatos kialakítása és irányítása folyt.

1. A HATÁRVÉDELEM MEGSZERVEZÉSE az odatelepített népcsoportokkal, határvédelmi övezetek, gyepek építésével, nyugatra való kiterjesztésével, hágók, átkelő helyek megerősítésével folyt.⁷

2. A DIPLOMÁCIAI KAPCSOLATOK. A hadjáratok sikere szempontjából döntő szerepe volt a kapcsolatok fenntartásának, az állandó tájékozottságnak, segítséget igénylő szövetségek kötésének.⁸ Dióhéjban:

A legtöbb támadást szövetségi kötelékben, külső fél hívására hajtották végre kezdettől

6. *Vajay Szabolcs*: Európa kalandja a kalandozó magyarokkal. Padányi Sz. Vérbulcsú, Ausztrália, 1955, 30-35. old.

7. *Herényi István*: Magyarország nyugati végvidéke. Budapest, 1996, 65-68. old.

fogva. Így már 833-ban az Al-Dunánál, a bolgárokkal, a honfoglalás hadászati felderítésénél, 862, 881, 892, és 894-ben. 894 Bizánc, 898 Arnulf császár, 900-924 Berengár, Itália, 907 Arnulf bajor herceg, szabad átvonulással 924-931-ig meghosszabbítva. Az első dinasztikus házasság volt, midőn Arnulf feleségül vette Bulcsu horka nővérét. (Gizella királynő dédanyja.) Az ő segítségével számos hadjárat indult. 926 szövetség Hugó provencei örgróffal 947-ig. Segítségükkel lett király. Közben 943: a provencei határt fenyegető arab támadást verték vissza, ezzel védték Európát! Hugó szövetségében támogatták X. János pápát, felkérésére. 924: Madarász Henrik bajor királlyal kötöttek szövetséget, majd 937: Bulcsu felkérése támadásra. 954: a szász hercegek, 955 bajor főurak segítségkérése.

Még néhány szövetség volt 934 után Bizánc ellen, besenyő, bolgár és kijevi kötelékben.

AZ ISMERT, 18-20 SZERZŐDÉS IS BIZONYÍTJA, HOGY NEM VAKTÁBAN, TERVSZERŰTLENŰL INDÍTOTT KALANDOZÁSOK VOLTAK EZEK A HADJÁRATOK, S AZT IS, HOGY NEM CSAK EGY-KÉT ÉVRE SZÓLTAK, HANEM VOLT KÖZTÜK 7, 9 SÓT 20 ÉVRE BIZTOSÍTOTT KATONAI EGYÜTTMŰKÖDÉS IS. A hatalmas területekre kiterjedő, nagyszámú hadjárat sikere bizonyítja, hogy milyen széleskörű összeköttetésben álltak a Nagyfejedelemség vezetői, s milyen pontos tájékozottsággal rendelkeztek a távoli hatalmak politikai változásai közben.

A szövetségi felsorolásból kitűnik, hogy a szerződő, szövetkező felek mindig a császári (királyi) főhatalommal szembenálló személyek, hatalmi tényezők közül kerültek ki, soha nem kerültek szövetségi kapcsolatba a főhatalommal, ami a hadjáratok honbiztosító célját, a vezetés céltudatosságát mutatja.

3. A HON BIZTOSÍTÁSA KATONAI ERŐVEL.

A honbiztosítás teendői között a legfontosabb tényező a katonai erő alkalmazása volt. Az európai általános katonai-politikai helyzetben a honbiztosítás egyedül békés úton való megoldása nem volt lehetséges, ezért volt szükség a támadó harcok, hadjáratok bevezetésére.

Az összes hadjárat terjedelme miatt itt nem részletezhető, de a Kárpát-medencéből indított első itáliai hadjárat adatai képet adnak a hadjárat előkészítéséről és végrehajtásáról, ami a többi hadjáratra is vonatkoztatható. Például a honfoglalás közben, 898 őszén, midőn az Alföld és Erdély a birtokukban volt, szövetségesük, Arnulf német császár követi fordultak segítségért Árpádhoz.⁹ 892-ben is Regensburgban szövetkeztek Arnulffal, kikötve az elfoglalt területek birtoklását. A német császárral többé nem kötöttek szövetséget a honfoglalás után.

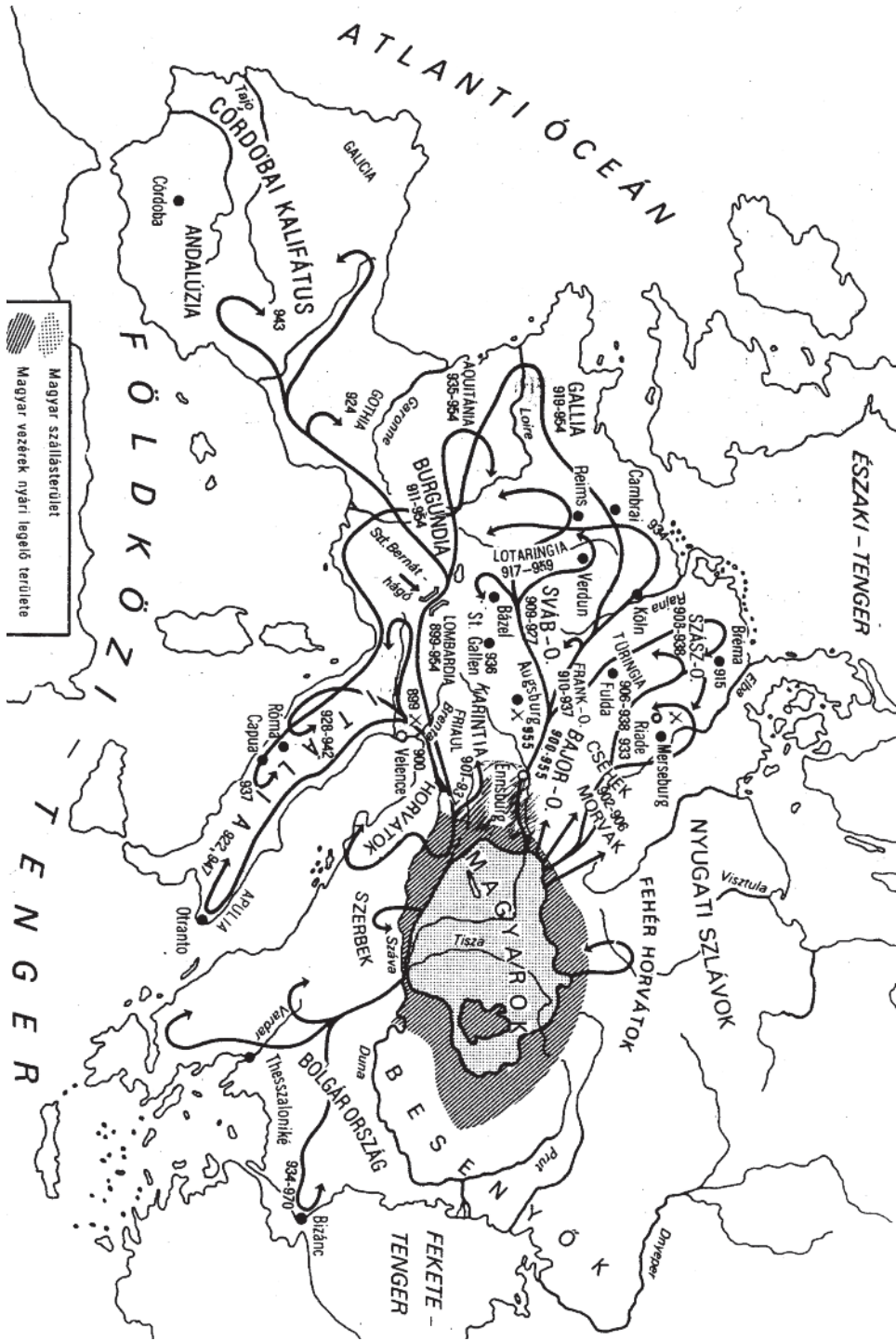
A feladat az volt, hogy az Itáliában a császári hatalomra és címre törő friauli Berengár királyt kellett a hűbéri engedelmségre kényszeríteni.

Az ajánlatot feltehetően a császári szövetség megerősítése, az új tájékozódási lehetőségek és a várható anyagi haszon miatt elvállalták. Miután a szükséges tájékoztatás megtörtént, az úti kalauz, a szabad zsákmányolás, a pénzbeli juttatás és Brazlav szlo-vén területén való bántatlan átvonulás is biztosítva volt.

Még 898 őszén többszáz főből álló felderítő erőket küldtek ki Lombardiába, ahogy Liudprand cremonai püspök szakszerűen megírta: „A felderítésben kikémlelték az országot

8. Szabolcs de Vajay: Der Eintritt des ungarischen Stämmelbundes in die europäischen Geschichte (862-933). Mainz, 1968, 82-83. old.

9. Theotmár levele a pápához. ZMTE, 185-186. old.

Honbiztosító hadjáratok (898-970)

természeti viszonyait, a lakosság számát, fontolóra vették a várható ellenállás nagyságát, majd hazatértek“.¹⁰

A leírás világosan megmutatja a vezetés tervszerűségét, a felderítés eredményei alapján határozták meg az erőt, eszközöket, a végrehajtást. A téli időszak katonai elő-készületeiről is Liudprand tájékoztat: „Az egész támadó erő azzal foglalkozott, egész télen, hogy az újoncokat kiképezte, a fegyvereket élesítette, rendbe hozta és előkészítette a felszerelést, gyűjtötte a tartalék élelmet.“

Az 5000 főnyi főerő kb. 12-15.000 lóval (vezeték-, málhásló, anyagszállító szekerek, mesteremberek, kovács, szíjgyártó, szabó, stb.) a Száva völgyén, Aquileián át indult¹¹ 900. márciusában és 8-10 menetnap alatt elérte a Brenta folyót, táborokat vert, kiegészítette a felderítést, két oszlopban nyugatra tört, majd – az erdőket, mo-csarakat kikerülve, a várakat nem támadva, a föld népét kímélve – elfoglalta a területet, ellenállás nélkül. Midőn Berengár 15.000 páncélosa Páviából megindult, Sza-lárd vezér kisebb erejével színlelt visszavonulásával, kb. 250 km-en át, maga után les-be csalta és 899. szeptember 24-én¹² szétverte a háromszoros túlerőt. Megszállta Lombardiát, közben egy kisebb erő a Po folyótól délre átkelve, hadiútja alatt bevonult Modena erődített városába 900. január 26-án¹³, s ott, mivel az nem volt ellen-ség, semmi kárt nem okozott! Másnap Nonantola kolostorát porig elpusztította, la-kóival együtt. (Az avar kincseket elrabló Nagy Károly alapítása miatt?)¹⁴ Majd Velence július 29-i sikertelen lovas támadása után hazarendelve, részt vett a hadosztály a Dunántúl elfoglalásában.

A sikeres, fejedelmi tervezésű hadjáratokat hasonlóan készítették elő és vezették. A kevésbé jól irányított kisebb akciók sikertelenek maradtak. Ilyen sokkal kevesebb volt, mint a sikeres.

Harcaikat jellemezte a váratlan, gyors megjelenés, rövid, erélyes fellépés, amelyet pontos nyíllövésekkel kezdtek, majd mozgásban állandóan folytattak, szétdúlták, menekülésre kényszerítették az ellenség sorait, végsőkéig üldözték őket. Utána zsákmányoltak, tüzet gyújtva, s épp oly gyorsan elvágattak. Vagy színlelt visszavonulásba kezdtek, lesbecsalással, mint 899-ben a Brentánál.

A menetek kiváló megszervezése vezethetett csak sikerre. Ellenséges, idegen országokon, eleinte ismeretlen terepeken, magas hegységeken, nagy folyókon, folyamokon kellett megszervezni az átkelést a nagy létszámú lóval, biztosítani kellett az ellátás, legeltetés, itatás, pihenők, éjjelezések idejét és helyét, a hosszabb táborozást, élelembeszerezést, ellenséges rajtaütések, váratlan támadások elhárítását, a harc után pedig a zsákmány, a málha összeállítását, a lassúbb hazamenet rendjét, biztonságát. Mindez rendkívüli vezetési képességet igényelt.

A honbiztosító hadjáratok rövid felsorolása is képet adhat róluk.¹⁵ Általában az első 35 év, 898-tól 933-ig sikeres időszak volt, kisebb kivételekkel. Ennek utolsó tíz éve volt a

10. *Liudprand Antapodosis*: A magyar honfoglalás kútfői. Szerk. Pauler Gy. - Szilágyi S., Budapest, 1900. II., 129. old.

11. Az Aquileiai pátriárka életrajza. *Rerum Italicarum*. XVI. 35. old.

12. *Alleman Évkönyv*. Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter. Szerk. Wellenbach-Dümm-ler. Berlin, 1904. I. k. 63., 439. old., 19. sz. láb.

13. *G Fasoli*: Le incursioni ungare in Europa nel secolo X. Firenze, 1945, 91-111. old., 124. old., Nagy Kálmán: A honfoglalás hadtörténete. Budapest, 1998, 124-128. old.

14. *Fehér Máttyás Jenő*: Az avar kincsek nyomában. Buenos Aires, 1972, 102-131. old.

tetőpont, amikor adófizető volt mind Itália, mind a németek. 933 után ez német részről megszűnt, de Itáliában ez Berengárral 924-ig, Provencei Hugóval majd-nem 50 évig fennállt. Itt az évi adó 10 véka ezüstpénz, kb. 375 kg ezüst, értéke 30 kg arany volt. A 933. évi riadei vereség csak irányváltozást okozott, a 955. évi augsburgi csatával véget értek a nyugati hadjáratok. Ezek után következett a Balkán, Bi-zánc, egészen 970-ig.

KISSÉ RÉSZLETESEBBEN. A 10. század első hét éve, még Árpád tervei szerint állandó bajor betöréssel járt. Majd sorozatosan benyomultak szász, thüringiai, sváb és frank földre. A bajor szabad átvonulás után, 917-924 Basel, Bréma, Metz, Reims messzi vidékéig hatoltak.

Közben 904-től 924-ig Berengárt támogatták sok itáliai támadással. Berengár halála után felégették Páviát, utána az Alpokon át a Rhóne völgyébe és azon keresztül Toulouse-ig jutottak.

926. Újra Szászföld, Lotharingia, Reims, Itáliában Lombardia, Róma, s fent Szent-Gallen. A 933-as Riade-i kudarc után 934 Bizánc, s kerülővel olasz és francia föld, Capua, Otranto, Aquitania volt a cél.

943-ban kisebb vereséget szenvedtek a bajoroktól. 950-ben I. Henrik támadása következett Magyarország ellen. Ugyan ő csak a Rábáig jutott, de ez már fenyegetés volt! Itália is átállt a császár oldalára.

955. augusztus 10. augsburgi vereség. Bár előtte nagy magyar hadjárat zúdult Európára Bulcsu vezetésével, 954-ben. Ekkor egészen Köln, Maastricht, Cambay, Lion, Reims, Chalons-ig hatoltak, átkelve az Alpokon, Itálián át értek haza kb. 20-30 ezer lovassal, ami óriási zsákmányt jelentett, győzelem volt, de utána 955 véget vetett a nyugati hadjáratoknak.

A HADJÁRATOK ADATAI

A honbiztosító hadjáratok száma a 898 és 970 között eltelt időszak alatt, az eddigi felmérések szerint, mintegy 45-re tehető. A pontos meghatározásban az okoz nehézséget, a hiányos források mellett, hogy a távolabbi hadicélok felé irányított támadó erők az oda, vagy visszamenet közben több országon haladtak át és még a békés átvonulás esetén is, ezek érintve voltak az élelmi szükségletek helyi beszerzése, a rekvirálás miatt. A fő támadási célországokat tekintve, a 45 hadjárat közül 24 német, 7 itáliai, 7 francia, 2 spanyol és 5 bizánci föld ellen irányult.¹⁶

Eredményesség szempontjából a 45 hadjárat közül 4 volt nagyjelentőségű, közülük három vereséges, 933, 955, 970-ben és a 954. évi, amely nagyszabású, győzelmes hadjárat volt, eredményeit és kiterjedését, valamint létszámát tekintve. Ezek mellett még volt öt kisebb vereség, 901, 913, 943, 947, 951. A 45 hadjáratból kb. 8 volt sikertelen, az akciók 17,5 %-a, tehát általában győzelmes volt a hadjáratok 82 %-a.

A hadjáratok méreteit tekintve, miközben végigjárták-harcolták az egész Nyugat-,

15. Erdélyi Gy.: Az őshazából való elindulástól az utolsó Árpád-házi királyig. A magyar huszár. A honfoglalás és a kalandozások kora. Szerk. Ajtay E. - v. Péczely L., Budapest, 1936, 20-26. old., Markó Á.: Magyarország hadtörténete. Budapest, 1943, 15. old.

Közép- és Dél-Európát, elérték északon, 915-ben Brémát, az Északi-tengert – 1600 km csak oda!, nyugaton 915-ben a Loire folyó torkolatát, az Atlanti-óceánt, 1800 km, spanyol földön 924 és 942 elérték az Ebro völgyét, Huescát, Tortosát, 8 napig ostromolták Lerida várát, 2200 km, délen, 922, 947 Otranto-t, az itáliai félsziget legdélibb sarkán, a Földközi-tengert 1600 km, 943-970 Bizáncot, Attikát, a Márvány-tengert 1400 km. Továbbá kisebb akciókat folytattak az Adriai-tengerpartig, a horvátok, szerbek, északon a fehér horvátok ellen.

A HADJÁRATOK ÉRTÉKELÉSE

A hadjáratok tekintélyes számadatai és részletei után megállapítható, hogy a honfoglalás után indított hadjáratok legfőbb célja a hon biztosítása volt. Ez a megállapítás sem szépítő kísérletnek, sem átértékelésnek nem nevezhető, ugyanis szakszerű, részletes ÉRTÉKELÉSE, tudományos feldolgozása SEM TÖRTÉNT MEG mindezideig. Egy-szerűbb volt, hogy minden bíráló és egyéni indíttatás nélkül elfogadták a német történetírás érthetően elfogult véleményét és a deheroizálás folyamatának megfelelően, ismételten haszonszerző, rabló kalandozásnak értelmezik.¹⁷

Ezzel szemben a katonai és hadtörténeti szakvélemény szerint, a honfoglalás előtti (862-894) és alatti (895-900) hadműveletek, hadjáratok a honfoglalás előkészítését és megvalósítását szolgálták, s nem voltak céltalanok, sem kalandozások; 898-tól 955, illetőleg 970-ig pedig a honfoglalás eredményeinek a biztosítása érdekében folytak. Ez volt a főcél kezdettől, mellékesen a betörések, pusztítások is gyengítették a legveszélyesebb ellenfelek, a nagyhatalmak katonai erejét, megakadályozták háborús előkészületeit, az ország elleni támadásait.¹⁸

A megelőző támadások indítása a honalapító népet az élet jogán megillette, ismerte elődeik, a hunok és az avarok történetét, akiket ugyanaz a terjeszkedő, hódító nagy-hatalom semmisítette meg, amely őket is fenyegette. A megelőző, honbiztosító támadások jellegét és célját azok valóságos eredménye igazolja, az ország békéjének a fenntartása, még a hadjáratok befejezése, 955 után is 75 éven át. (Amikor nem voltak ezek a megelőző támadások, sorra következtek a német beavatkozások, hiába volt már keresztény a magyar állam.)¹⁹

Az akarat rákényszerítése az ellenfélre, a haszonszerzés, a pusztítás a háború sajnálatos velejárója és törvénye. Ez nem mentesíti a résztvevőket a felelősség alól, de a valódi vétkes az ő esetükben, az igazi háborús bűnös, főleg az a fél volt, aki saját népe, sőt rokonai ellen hívta be a magyar csapatokat és kitette őket pusztulásnak.²⁰

Valóban sajnálatos, hogy a honfoglaló magyarok a 10. században, biztonságuk védelmében kénytelenek voltak fegyverhez nyúlni és a háborús pusztításokat elkövették a

16. *Breit J.*: A magyar nemzet hadtörténelme. II. Külföldi kalandozások. Budapest, 1928, 11., 12., 18., 21., 22., 24., 25., 32., 40. oldalak. Magyarország története. Főszerk. Székely Gy. Szerk. Bartha K. Budapest, 1984, I. 537. old., II. 657-716. old.

17. *Engel P.*: Beilleszkedés Európába a kezdetektől 1440-ig. Magyarok Európában. I. Szerk. Glatz F., Budapest, 1990, 11. oldaltól

18. *Vajay Szabolcs*: Honfoglalók, kalandozók, vasverők. Beilleszkedés Európába. História, 1996. XVIII. 2. 13-16. old.

távoli országokban. De mentségükre szolgáljon, hogy a megsemmisítő támadások veszélye valóban fennállott a két nagyhatalom és a környező ellenséges érzelmű népek részéről is. A nyugati beavatkozásokra a legtöbb esetben a viszálykodó felek hívták őket. Az már a vezetés céltudatosságát mutatta, hogy mindig a főellenséggel szembeforduló felekkel szövetkeztek.²¹

A hadjáratokat hadtörténetész-vélemények szerint „*katonai szempontból jól vezetett, rendkívül sikeres akciókként jellemezhetjük. Kétségtelen, hogy Nyugat- és Dél-Európa kevés ellenállást tudott tanúsítani, mégis az 5000 főnél nem nagyobb (kivéve a ... 954 ... 955-ös hadjáratot), rendszerint több csoportra osztott seregek vezetése figyelmenre méltó. A ... hadjáratok vezetői jól értettek a támadás céljának kitűzéséhez, a hadműveletek vezetéséhez. Mindegyikük – elsősorban Bulcsu – kitűnő hadvezérnek bizonyult.*”²²

A hadjáratok jelentős hatást gyakoroltak a kialakuló magyar társadalomra és az államszervezet fejlődésére, hosszú időn át megakadályozták, hogy nyugat felől támadás érje az országot.”²³

A két nagyobb vereségről megállapítható: 933-ban I. Henrik, miután katonailag felkészült, 933. március 15-én egy kisebb, megtorló erő fele részét legyőzte. 950-ben a Rábáig jutva ő támadott. A 939. évi vereség hatása korlátozott volt, a hadjáratok csökken-
tebben, de tovább folytak.²⁴

Jelentősebb csata volt 955. augusztus 10. Augsburgnál, ahol I. Ottó az egyesült birodalmi erővel, átszervezett hadsereggel, új harcmóddal a Lech-mezőn, nagy veszteségek árán, legyőzte Bulcsu valamivel nagyobb létszámú haderejét. Ez az ellenfél lebecsüléséből, a fegyelmetlenségéből, a harcvezetés és együttműködés hibájából történt. A nagyobb veszteséget a rajtaütések okozták a visszavonulás közben. A veze-tőket elfogták és kivégezték, a foglyok között pedig nagy mészárlást végeztek.²⁵

Miután a birodalmi egység helyreállt, nem jött több segítségkérés, az egyesült központi erővel, a felesleges vérontás miatt, nem volt érdemes szembeszállni. Ezért nyugat felé a fejedelemség megszüntette a hadjáratokat.

Ám a győzelem katonailag nem volt olyan nagyjelentőségű, mint az Ottót dicső-ítő, majd a nemzeti önértetet erősítő német történészek leírták. Ottó a csata után nem üldözött és utána 1030-ig nem támadtak sem ő, sem utóda.

A magyarországi történészek, a sok sikeres, eredményes magyar hadjárat ismertetése helyett, az egész 55-70 évből csupán annyit tartanak érdemesnek közölni, hogy a „kalandozókat“ kétszer is leverték, s hogyan bántak a vezérekkel, meg a gázs-magyarok száza-dokkal később keletkezett históriáját hirdetik.²⁶

19. Magyarország 950-től 1030-ig béke honolt, de utána II. Konrád és III. Henrik támadásai rázúdultak a keresztény Magyarországra. 1030, 1042, 1043, 1044, 1051 és 1052 sorozatos betöréseik időpontja

20. Folcuin apát volt az egyetlen, aki a Lobbes-i apátok történetében rámutatott az igazságra, megírta, hogy a háborús pusztításokért azokat terheli a felelősség, akik behívták a magyarokat

21. *Vajay Szabolcs*: Der Eintritt ... i. m. 82-84. old.

22. *Padányi Viktor*: Vérbulcsú. Ausztrália, 1955, 3-27. old.

23. *Magyarország hadtörténete*. i. m. I. 24-25. old.

24. *Kristó Gyula*: Az augsburgi csata. Budapest, 1988, 23-24. old.

25. *Magyarország hadtörténete*. i. m. I. 25. old.

A hadjáratok magyar hatása ismeretes, a béke fenntartása, az átalakulás lehe-tőségének a megteremtése. Európai viszonylatban is jelentős volt a magyarok és hadjárataik szerepe. A sok pusztítás ellenére a hadjáratoknak voltak előremutató következményei is.²⁷

Ezek közé tartozott az, hogy Európát a római civilizáció romjain sínylődő ke-gyetlen, barbár viszonyai az általános viszálykodással olyan tűrhetetlen helyzetbe sodorták, ame-lyen csak úgy lehetett úrrá lenni, ha elpusztítják a fejlődést gátló erőket és akadályokat. Ez volt a szerepe a magyar hadjáratoknak. Úgy legyengítette az el-lenálló erőket, hogy a teen-dőket és feladatokat felismerő, történeti személyiség, minden ellenkezést leküzdv-e, egy-esíteni tudta a birodalom erejét. Ezzel gátat vetett a pusztulásnak és megindulhatott a fej-lődés útján az élet, a gazdaság, a kultúra, kialakult a lovagkor, a humanizmus, a reneszánsz.

Közép-Európa térségében pedig hozzájárult a hatalmi-politikai egyensúly mega-lakításához. Végleges letelepedésével gátat vetett egy nagy scláv állam kialakulá-sának, ezzel a nyugati kultúrát a Kárpátok keleti vonulatáig kiterjesztette. Viszont a közeli scláv államokat segítette az őket is fenyegető frank, majd német császári hatalom terjeszkedő kísérleteivel szemben. A német egységet támadásaival késleltette, de hozzá is segítette (926), Franciaországban a Karolingokat, Itáliában is az állam egy-ségét segítette Berengár és Hugó útján. X. János pápa támogatásával is a rend megteremtését szolgálták.²⁸

Céltalan kalandozásokkal mindezeket nem tudták volna elérni.

A honfoglalás után indított honbiztosító hadjáratok mind céljukat, mind teljesítmé-nyüket, politikai, katonai végrehajtásukat és eredményeiket tekintve történelmünk legki-magaslóbb eseményei.

A honfoglalás nagyszerű katonai teljesítményei mellett ezek a hadjáratok tették lehetővé a letelepedés első századának békés munkáját, hatalmi, társadalmi, gazdasági életének kialakítását. Ezek alapozták meg a keresztény magyar államiság megteremtését, a megszilárduló európai államok közösségébe való beilleszkedését.

Népünk, államunk ezeréves fennállása hirdeti honfoglaló őseink fennkölt nagyságát.

Csak hálával, tisztelettel és büszkén gondolhat rájuk minden magyar nemzedék, akik 862-től 970-ig, fegyverrel a kézben elfoglalták és biztosították számunkra ezt a földet, az ezeréves Magyarországot!

AJÁNLOTT IRODALOM

Borosy András: A nyugat-európai és bizánci hadviselés a honfoglalás és a kalandozások idején. In: *Honfoglaló őseink.* Szerk.: Veszprémy László, Budapest, 1996, 66-75. old.

26. Lásd a legújabb tankönyveket! „Történelem“. Herber, Martos, Moss, Tisza (3) 1000-tól 1500-ig. Szakmailag bírálta: Kristó Gyula, Enger Pál. Kiadó: Reáltanoda alapítvány (Gyomaendrőd) 1994, 11-36. old. (főleg 13-14. old.) Hasonló: „A középkor világa“. Tanulási segédlet középiskolásoknak a történelem tanuláshoz. Alternatív közgazdasági gimnázium alapítvány. Készült: Pedagógus szak-ma megújítása projekt pályázatán nyert támogatással. Írta és szerkesztette Jakab György. Bírálták: Horváth Beáta, Szűcs Tamás. A vándorló magyarság útja a Kárpát-medencébe. A honfoglaló magy-arság élete 86-94. Krónika 95. (Még a 955-ös „ijesztő mesék“ is véletlenül áttévedtek 933-ra! (?)

27. G. Fasoli i. m. 224. old.

28. Magyarország hadtörténete. i. m. II. 667. old.

Kovács László: Fegyver s vitéz. In: Mint előbb. 81-85. old. Uő: Ami a zsákmányból megmaradt. In: Mint előbb. 109-110. old.

Herényi István: Az avar, frank, magyar gyepűrendszer 800-tól 1242-ig. In: Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 15. számú kiadványa, 1995, 75-78. old.

Magyarok és a Szent Galleni Apátság. Kétnyelvű kiadvány. Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 24. számú kiadványa, 2002, 5-107. old.

Nagy Kálmán: A fejedelmek korának hadtörténetéből. Az első itáliai hadjárat (898-900). In: Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 31. számú kiadványa, 2001, 132-140. old.

Nagy Kálmán
(Budakeszi)

A HONFOGLALÓ MAGYAROK HADMŰVÉS ZETE

A MAGYAR NÉP múltját elfogulatlanul vizsgálva és tárgyilagosan értékelve megállapítható, hogy ez a lovasnép a 9. század végén a Kárpát-medencébe érkezve, igen sok értéket hozott magával Európába. Már ez az ősi kultúrterület is szoros kapcsolatban állt az emberiség és népünk legrégebbi múltjával és az ide betelepülés valójában hazaérkezés, végső állomás volt a magyarság számára.

A magukkal hozott értékek közül felsorolhatjuk: a ragozó (agglutináló) magyar nyelvet¹, amely az emberiség egyik legősibb nyelve, a pentatonikus zenei anyanyelvet, az ősi rovásbetű-írást², szóban, zenei és tánc formában élő színes néphagyományt, nép- és ötvösművészetet, fejlett tisztaság-kultúrát³ stb., ezek mellé kell felvenni A HONFOGLALÁSKOR MAGASFOKÚ MAGYAR HADMŰVÉS ZETÉT.

EZ AZ EGYKORI MAGYAR LOVASNÉP KIEMELKEDŐ TULAJDONA VOLT, NINCS EURÓPÁBAN MÉG EGY NÉP, AMELY EZT FELMUTATHATNÁ, CSAK A MAGYAR!

A HONFOGLALÓ MAGYAROK A 9-10. SZÁZADBAN ÁRPÁD NAGYFEJEDELEM VEZETÉSE ALATT AZ EGÉSZ NÉP SZÁMÁRA SORSDÖNTŐ JELENTŐSÉGŰ HADISIKEREKET ÉRTEK EL. EZEK ALAPJA FÖLÉNYES LOVAS HADMŰVÉS ZETÜK VOLT.

Történelmi teljesítményük röviden összefoglalva a következő:

1. A 9. század utolsó négy évtizedében katonai erőikkel, szövetségi kötelékben négy-szer áthatoltak a Kárpátok hegyvonulatán, a Duna völgyében, a bécsi- és a morva-medencében vívott küzdelmekben sikeresen közreműködtek felderítő, 892-től ki-fejezeten területszerző szándékkal.
2. Bizánccal szövetségben, a német-római császársággal jó viszonyban a 895-től 900-ig tartó tervszerű katonai hadműveletekkel, a bolgár főerőket távol tartva, birtokba vették a Kárpát-medence egész területét.
3. Közben 898 és 900 között Arnulf német-római császár szövetségi megbízásából ötezernyi lovas erővel Itáliába vonultak, a hűbéri viszályban Berengár itáliai király háromszoros túlerejű seregét legyőzték és másfél évig ott, távol tartózkodtak.
4. 900. augusztusában elfoglalták a Dunántúlt és a 10. század első éveiben büntető hadjáratot indítottak a szövetséget felbontó, követeikkel jogtalanul elbánó keleti-frank királysággal szemben.

1. A magyar nyelv szépségét, ősi értékeit hirdette: Mezzofanti olasz bíboros, nyelvzseni (1836).

Ismertette: Kosztolányi Dezső: A vértanúk nyelvéről, Pesti Napló, 1919. II. 23. Nyelvünk tökéletességét állapította meg Sir John Bowring (1792-1872): Poetry of the Magyar's c. versesköte előszavában. (é. n.)

2. *Forrai Sándor*: Küskarácsontól sülvester estig. Budapest, 1985., U.ő.: Az írás bölcsője és a magyar rovásírás. Budapest, 1988

3. VII. *(Bíborbanszületett) Konstantin*: De cerimoniis Aulae Byzantinae. HKIF. 136-137. old., *Nagy Kálmán*: A honfoglalás hadtörténete. Budapest, 1998, 12. old., *Gyóni M.*: A magyar nyelv görög feljegyzéses szórványemlékei. Budapest, 1943, 138. old., *Németh Gyula*: Egy magyar jövevényszó Bizáncon a 10. században. Magyar nyelvőr. 1965, 231-234. old.

5. 902 és 906 között az ellenük irányuló morva-frank szövetségekötés miatt megtámadták és elfoglalták Morvaországot.
6. 907-ben a nagykarolyi méretű német (keleti-frank) támadó erőket Pozsonynál szétverték, Ennsburgig üldözték, ott újból győztek és a gyeptű nyugati határát a Felső (Ober-) Ennsig kiterjesztették. Ez a helyzet 955-ig fennállott.

LÉNYEGÉBEN A HONFOGLALÁS KATONAI RÉSZE 907-BEN ÉRT VÉGET. A következő idő-szak fejedelmi hadjárataival pedig elérték, hogy a 950. évi sikertelen német támadást kivéve egyetlen nyugati betörés sem fenyegette az ország békéjét 1030-ig. Ezek a katonai sikerek biztosították a magyar nép megmaradását, lehetővé tették a korszerű keresztény állam megalapítását és Magyarország további fennállását a honfoglalástól kezdődően 1100 éven át.

A felsorolt tények, a források helyes értelmezése és bírálata mellett, a főleg lovas harci események katonai és lovas szakszempontról való átvizsgálása után megcáfolnak minden olyan feltevést, amely a honfoglalást előidéző okként az állítólagos bolgár-besenyő támadást állította, amely komoly forrásokkal nem igazolható, Konstantin állításai csak mendemondákon alapulnak, pusztító hatása pedig semmiféle lelettel nem igazolható.

A honfoglaló magyarok hadművészetéről csak a felsorolt események ilyen, helyes értelmezése esetén lehet szó. Alkalmanként összeverődő, szegénylegény-csoport kóborló kalandozásaiiban hadművészetet még feltételezni sem lehet.

MINDEN JEL, ELSŐSORBAN A HONFOGLALÁST KÖVETŐ IDŐSZAK SIKERES HADJÁRATAI AZT BIZONYÍTJÁK, HOGY A MAGYAR NAGYFEJEDELEMSÉGNEK FŐLÉNYES HADMŰVÉSZETTEL RENDELKEZŐ, IGEN JÓL MEGSZERVEZETT, KIKÉPZETT ÉS KIVÁLÓAN VEZETETT HADEREJE VOLT.

A haderő katonai jelentősége, hadművészete még a kevésbé hozzáértő, nyugati forrásokból is kitűnik, a hadműveletek harcászati elemeinek hadművészeti vonásai főleg a bizánci források alapján állapíthatók meg.

A NAGYFEJEDELEMSÉG HADSZERVEZETE FELTEVÉSEIM SZERINT KIALAKULT a felső, középső és alsó vezetőkkel, pontosan megszervezett, tízes beosztású (tized, század, ezred, tömény, a tízezred) alegységekkel, teljes vezetési törzsszel, ellátószervekkel. A szervezett haderőt szakosított kiváló vezetők (a tarján-főparancsnok, jenő-főtanácsadó „vezérkari főnök“, főlovász, anyagi főnökök, futárszolgálat irányító, hadosztály-, tömény-parancsnok) irányították.⁴

A Nagyfejedelemség 10. század elején fennálló hatalmi központja, mai szóval „főhadiszállása“ helyét a Felső-Tisza vidékén, a Bodrogtóközben, a karosi ásatási leletek rendkívül gazdag rangjelző tárgyai bizonyítják. A díszveretes szablyák, tarsolylemezek, aranyozott ezüst övveretek, készenléti íjtartó tegeztek, lószerszámok egyes sírokban talált különböző száma a katonai vezetők hierarchikus rangsorolását tanúsítják, s egyben arra mutatnak, hogy a rangok nem voltak örökölhetőek, a méltóságjelvény viselőjével együtt a sírba szállt. OLYAN FELTEVÉS, HOGY EZEK TÖRZS- VAGY NEMZETSÉGFŐK LETTEK VOLNA, KIZÁRT DOLOG.

Az ásatás vezetője, Révész László szerint ezek „*egyed-egy hadjáratok vezetői lehettek, nagyobb csapattestek irányítói.*“⁵ TÖRZSI ELNEVEZÉSEK E KORBAN MÁR IDŐSZERŰTLENEK.

4. Nagy Kálmán: A honfoglalás hadtörténete (895-900). ZMTE, 1996, 20. Budapest-Zürich, 1997, 118. old. és a 17-19. l. ábrák.

Törzsi különbség sem a leletekben, sem a szokásanyagban nem található, állítja Dienes István⁶ is.

A VEZETŐK IRÁNYÍTÁSA ALATT TEHÁT JÓL SZERVEZETT KATONAI EGYSÉGEKET ÉS AL-EGYSÉGEKET ÁLLÍTOTTAK FÖL. A „*haderőt mesterségesen létrehozott, lehetőleg kerek számú egységekbe szervezték*“ Győrffy György szerint.⁷

Ilyen szervezett, sikeres haderőnél valóban feltételezhető, sőt bizonyos a hadművészet megléte, melynek számos kitűnő bizonyítéka van.

„*A magyarokat honfoglalás kori hatalmas teljesítményeikre (a hon kiválasztása, megszerzése, megtartása) kétségtelenül a szomszédainál értékesebb katonai tulajdonságai képesítették.*“ – állítja Julier Ferenc.⁸

Tényként állapíthatjuk meg, hogy a hadművészet, tehát a haderő eredményes működésének az alapfeltétele nemcsak a szomszédos, hanem a többi, nyugati és dél-európai népekkel szemben is öt-hét évtizeden át főnállott és Julier Ferencnek, a harmincas éves jeles katonai szakértőjének kinyilvánított véleménye nem volt elfogult, hanem a való helyzet és állapot helyes megítélése.

A magyar lovas hadművészet kérdéseivel általában harcászati fokon szoktak foglalkozni, tehát mondjuk úgy: a harc fortélyaival, talán azt gondolva, hogy a harc-módban, harc-eljárásban megmutatkozó sajátosságok adják a hadművészet egészét, holott A HADMŰVÉSZET A HADVEZETÉS HADMŰVELETI, HADÁSZATI SZINTJÉN A LEGJELENTŐSEBB, HISZEN ITT TÖRTÉNNEK A LEGFONTOSABB DÖNTÉSEK.

A honfoglalás vonatkozásában, a történeti tények ismeretében, megállapítható, hogy „*a Kárpát-medence elfoglalása, diplomáciai előkészítésben ugyanúgy, mint katonai végrehajtásban klasszikus tökéletességű tett volt, melynek koncepcióbeli arányai és végrehajtásbeli részletei egyforma tisztasággal bontakoznak ki*“ – állapítja meg Padányi Viktor.⁹

A KÁRPÁT MEDENCE MEGSZERZÉSÉT ÁRPÁD NAGYFEJEDELEM HATÁROZTA EL A HADITANÁCS¹⁰ TAGJAINAK HOZZÁJÁRULÁSÁVAL, EZ VOLT HADMŰVÉSZETÉNEK ELSŐ ÉS LEGFONTOSABB MEGNYILATKOZÁSA. Az előzőleg bevezetett, határozottan megállapítható felderítő hadjáratok tapasztalatai erősítették meg elhatározásában. Reá hárult a hadműveletek megindítására legkedvezőbb diplomáciai-katonai helyzet kiválasztása. Ezt is kitűnően megoldotta. Ez az időpont a bolgárok megtámadására irányuló bizánci katonai szövetségi ajánlat megtételekor következett be. Árpád már régen várt erre a pillanatra és tervét azonnal megalkotta.

KÉT-ARCVONALAS HÁBORÚT KEZDETT. KISEBB ERŐKKEL MEGTÁMADTA A BOLGÁROKAT, AZ

5. Révész László: Vezéri síkok a Felső-Tisza vidékén. Honfoglalás és régészet. Szerk. Kovács L.

Budapest, 1994, 141-147. old.

6. Dienes I.: A honfoglaló magyarok. Budapest, 1972, 23. old.

7. Győrffy György: István király és műve. Budapest, 1977, 30. old.

8. Julier F.: Magyar hadvezérek. Budapest, 1930/1992, 5. old.

9. Padányi Viktor: Dentu-Magyarai. Veszprém. 1989, 383-384. old. Idézem: „*Bármelyik más nemzet történettudománya már hadtörténeti könyveket produkált volna erről a mindemél fontosabb hadjáratról és Árpád diplomáciai és hadvezéri teljesítményéről. Történettudományunk ezt nem tartotta fontosnak. A honfoglalás egészéről önálló magyar hadtörténeti mű nincs.*“ Azóta megjelent a szerzőtől: Nagy Kálmán: A honfoglalás hadtörténete. Budapest, 1998 és Katona Sándor összeállítása: A honfoglalás ténye és hadtörténeti értékelése. Fahrwangen (Svájc) 1996

10. Győrffy Gy. i. m. 41. old.

AL-DUNA MENTÉN KETTÉVÁGTA ORSZÁGUKAT, LEKÖTÖTTE ÉS TÁVOL TARTOTTA FŐ-EREJÜKET AZ ÉSZAKRA ESŐ TERÜLETEKTŐL. EZZEL EGYIDŐBEN SAJÁT FŐERŐIVEL BEVONULT A KÁRPÁTOKON ÁT ÉS ELFOGLATA A DUNÁTÓL KELETRE ESŐ TERÜLETEKET.

Az egyidőben megindított kettős támadás, összekötve az egész népesség átköltöztetésével, döntő sikerrel járt. Váratlan nehézséget okozott, midőn Bizánc, megszegve a szövetségi hűséget, titkon különbékét kötött a bolgárokkal. A lekötő csoport azonban, Árpád utasításai szerint nagy áldozatok árán, de távol tartotta az ellenséget a főhadszíntértől.

Míndkét, összefüggő hadműveletet, a honfoglalás hadjáratát Árpád határozta el, készítette elő és hajtatta végre a kárpát-medencei részletharcok irányításával együtt, teljes sikerrel, s olyan klasszikus tökéletességgel, amely a „világtörténelem bármelyik hadvezérének becsületére válna!” – mondhatjuk.¹¹

A honfoglalás harcai közben (898) jött másik, váratlan császári ajánlatot, amely az itáliai hűbéri viszályba való katonai beavatkozást kérte, Árpád – ennek jelentőségét azonnal felismerve –, rögtön elfogadta. Ez a kapcsolat megszilárdította hatalmát, biztonságát. Egyúttal megnyitotta az utat a Nyugat felé, új tájékozódási, hatalmi kapcsolatokat eredményezhetett.

Itt lép előtérbe újra a hadvezéri géniusz, az a szellemi alkotóképesség, amely né-pünk, országunk jövőjét megalapozta. ÁRPÁD DÖNTÉSE ALAPJÁN KERÜLT SOR AZ ITÁLIAI HADJÁRATRA. Ezt is szokásos tervszerűségével készítette elő. Még a tél beállta előtt felderítő osztagokat küldött a távoli területre. Liudprand cremonai püspök Antapodosis-ában így számolt be erről: „kikémlelték az ország természeti viszonyait, a lakosság számát, fontolóra vették a várható ellenállás nagyságát, majd hazatértek.” Valamint részletesen leírja a további előkészületeket is: „A kijelölt támadó erő az egész télen azzal foglalkozott, hogy az újoncokat kiképezte, a fegyvereket élesítette, rendbe hozta és előkészítette a felszerelést, gyűjtötte a tartalékélelmet...”¹²

Ez a két fontos adat bizonyítja, hogy a magyar haderő szervezett vezetése, Árpád irányításával, a hadjáratokat előkészítette a felderítés bevezetésével, annak adatai alapján határozta meg a résztvevő erőket. TUDJUK, HOGY EGY FÉL TÖMÉNY (ÖTEZER LOVAS KB. TÍZEZER LÓVAL) HAJTOTTA VÉGRE A HARCfelADATOT ÉS A HADJÁRAT ELŐTT A SZERVEZETI, KIKÉPZÉSI, ANYAGI, FEGYVERZETI, ÉLELMEZÉSI ELŐKÉSZÜLETEKRE IS INTÉZKEDETT. TEHÁT MINDEZ AZT IGAZOLJA, HOGY SEM AZ ITÁLIAI HADJÁRAT, SEM A HONFOGLALÁS HADMŰVELETEI NEM „KALANDOZÁSOK”; SZERVEZETLEN RABLÓTÁMADÁSOK VOLTAK, HANEM JÓL SZERVEZETT, ELŐKÉSZÍTETT, TERVSZERŰ KATONAI HADMŰVELETEK, HADJÁRATOK.¹³

Az itáliai hadjáratban résztvevő ötezer lovas tízezer lovával pedig annak a bizony-sága, hogy a magyar haderő töretlen létszámban érte el a Kárpát-medencét, besenyő-pusztítás nem érte, avar „pótlás” sem kellett.

ÁRPÁD KÖVETKEZŐ MERÉSZ ÉS KOCKÁZATOS HADVEZÉRI ELHATÁROZÁSA VOLT, AMIKOR A 900. ÉVBEN A DUNÁNTÚL ELFOGLALÁSÁT TŰZTE KI CÉLUL. Bizánccal már rossz viszony állt fenn és most a másik, szomszédos nagyhatalommal fordult szembe. Jövőbe látó terve

11. *Padányi* V. i. m. 41. old.

12. *Liudprand Antapodosis*: A magyar honfoglalás kútfői. Szerk. Pauler Gy. - Szilágyi S. Budapest, 1900. II. 290. old.

13. *Nagy Kálmán* a 4. sz. jegyzetben id. m. 129-131. old. és 91-104. lj.

azonban helyes, megvalósítható és reális volt. Számolt a való helyzettel, a fennálló viszonyokkal és körülményekkel. Felismerte, hogy a császár halála után a hűbéri viszálkodás meggyengíti az ellenséges ellenállást, saját megerősödött helyzetében pedig érintetlen, sőt a helyi, csatlakozott, rokonszármazású harcos elemekkel lét-számban is megemelkedett fegyveres erejével fölényben volt a gyalogos népek gyenge harcértékű tömegeivel szemben. EHHEZ JÁRULT CSAPATAINAK FÖLÉNYES LOVAS HADMŰVÉSZETE. De fölismer- te azt is, hogy gyakori támadásokkal meggyengítheti, ellen-állásra, támadásra képtelenné teheti ellenfeleit, beavatkozva az egyes hatalmak belviszályaiba és így az anyagi haszon mellett távol tarthatja az ország határaitól ellenfeleit.

Az ő idejében kezdődött meg a nyugati irányú támadások megindítása, nyilván az ő szellemében folytatták utódai is a megelőző támadásokkal az ország békéjének biztosítását.

VOLTAK AZ Ő ÁLTALA INDÍTOTT TÁMADÁSOKNAK BÜNTETŐ, ELRETTENTŐ VONÁSAI IS. 900 elején a béke meghosszabbítására küldött követeknek bebörtönözése és 904-ben Kurszán orvul történt meggyilkolása elégtételt kívánt a büszke magyar népnek. Ennek is eleget tettek a nyugatra indított támadások.

Árpád és a magyar hadvezetés becsületes szótartására és a szövetségi hűség megtartására jellemző volt, hogy a Dunántúl 900 őszi megtámadására és elfoglalására csak akkor került sor, amikor Regensburgban felrúgták a szövetséget, ezután rendelte haza Itáliából csapatait és vetette be őket dél felől a Dráván át, a kétoldali támadásba.

ÁRPÁD TERVSZERŰ HATALMI POLITIKÁT FOLYTATOTT AZ ORSZÁG VÉDELMEÉNEK KITER-JESZTÉSÉVEL, MIDŐN 902-906 KÖZÖTT ELFOGLALTA MORVAORSZÁGOT. Ezzel észak-nyugat felől biztosította a határokat a barátságtalan szomszédokkal szemben, befolyását kibővítette a cseh- és dalaminclávok felé. Ezek során e harcokban megnyilvánuló hadművészetéről nincsenek adataim.

ÁRPÁD SZEMÉLYES HADVEZETÉSE, HADMŰVÉSZETE A 907. ÉVI, TÚLEREJŰ, NAGY NÉMET TÁMADÁS ELHÁRÍTÁSÁBAN CSILLANT FÖL UTOLJÁRA. A MAGYAR KÖNNYŰLOVAS HADMŰVÉ-SZET ELVEINEK ALKALMAZÁSÁVAL RÉSZENKÉNT TÖRTÉNT MEGLEPŐ RAJTAÜTÉSSEL, NYÍLT TÁ-MADÁS-SAL BONTOTTÁK FOL A NÉMET ERŐKET ELŐBB A DÉLI PARTON, MAJD MEGSEMMISÍTÉSÜK UTÁN AZ ÉJJELI ÓRÁKBAN A DUNÁN TELJES EREJÜKKEL ÁTÚSZTATVA A POZSONYI ÉSZAKI PARTON FELVONULT HATALMAS ERŐT MEGLEPTÉK ÉS SZÉTZÚJTÁK, VALAMINT A DU-NÁN FELVONULT NÉMET HAJÓKAT TETTÉK A TŰZ MARTALÉKÁVÁ. UTÁNA A MENEKÜLŐKET ÜLDÖZTÉK GYORS LOVAIKKAL, ÁLLANDÓ RAJTAÜTÉSEKKEL. AZ ENNSNÉL FELVONULT NÉMET TARTALÉKERŐKET IS AZ ŐSI LOVAS HARCMÓDDAL VISSZAVONULÁST SZÍNLELVE MAGUK UTÁN VONTÁK ÉS A LESÁLLÁSBAN SZÉTVERTÉK. EZUTÁN KERÜLT SOR A GYEPŰ ENNSIG VALÓ KITERJESZTÉSÉRE. Árpád itteni személyes részvételéről pontos adatok nincsenek. De ő vezette, irányította a fő harcokat. Ez volt azonban az utolsó hadvezéri cselekedete, 907. évben meghalt. Lehet, hogy a csatamezőn, más források szerint a csatában szerzett sérülése következtében. Erről pontos értesülésekkel nem rendelkezünk.

A népek életében a nagy közös (nemzeti) célokat a politikai-katonai vezetés tűzi ki. Reményteli megoldás, ha a két vezető teljes egységben működik egymással. A tökéletes megoldás az, ha rátermett, tehetséges vezető egyszemélyben irányítja az eseményeket. Ilyen vezető volt Árpád. Az ő korában, az ő irányításával került sor a nagy területváltoztatás elhatározására, az erők összpontosítására, a katonai hadműveletek és a nagyszabású

polgári áttelepítés megszervezésére, vezetésére és lebonyolítására.

A HONFOGLALÁS ARAB, ÍROTT FORRÁSAI IS IGAZOLJÁK, HOGY ÁRPÁD EGYSZEMÉLYI VEZETŐJE VOLT NÉPÉNEK. „*Minden magyar a Gl.h. (gyula) nevű főnökük parancsait követi a háború dolgában, a védelemben és más ügyekben*“ – írja Ibn Ruszta és ezt megerősíti, ugyancsak Dzsajháni nyomán Gardézi a következők szerint: „*Azt a főnö-köt, aki az (állami) ügyeket intézi Gl.h.-nak nevezik. A magyarok azt teszik, amit a Gl.h. parancsol.*“¹⁴

Különösen fontos a vezetés egysége, ha a célok kitűzése a fennálló veszélyes helyzet megoldásához vezet és a nép jövőjének biztosítását szolgálja. A Kárpát-medence elfoglalására Etelköz védhetetlen határai miatt volt szükség. Az eredmények megmutatták, hogy a nép életének valóban sorsfordító korszakában, Árpád személyében a legjobb vezető került a nép élére.

Szükséges kiemelni, hogy még a magyarokkal szemben kritikus és elfogult VII. (Bíborbanszületett) Konstantin bizánci császár is milyen elismeréssel sorolja föl Árpád vezéri, fejedelmi tulajdonságait. A fejedelemmé választása leírásakor, szerinte a magyarok azért akarták, hogy „*Árpád legyen a fejedelem, minthogy tekintélyesebb volt, mint atyja, Álmos, s egyaránt nagyra becsülték bölcsességéért, megfontoltságáért és vitézségéért és rátermett volt erre a tisztségre.*“¹⁵

Néhány szóban idekívánkozik az idézet után, hogy rámutassunk Konstantinnak a besenyők szerepével kapcsolatos, kézzelfogható ellentmondásaira. Árpád helytálló méltatása után, írása következő ötödik sorában ezt közli: „*Néhány év múlva a besenyők rátörtek a türkökre (magyarokra) és fejedelmükkel, Árpáddal együtt elűzték őket.*“¹⁶ Miután Árpád fejedelemként élete utolsó pillanataig bebizonyította rátermettségét és kiválóságát, elképzelhetetlen, hogy a besenyők egyszerűen csak elűzték volna őket, mert ebben az esetben nem lett volna az a történelmi méretű nagy hadvezér, aki volt. Tehát a besenyő rajtaütés, a magyarok fejedelmestől való elűzése egy képzeletbeli esemény, kitalálás, Konstantin önvigasztaló agyszüleménye. Ez az elűzés akkor se minősül ténynek, ha elfogadjuk Vékony Gábornak azt a megállapítását, „*A honfoglaló magyarok 9. század végi, kárpát-medencei megtelepedésével egyidőben a besenyők kelnek át a Volgán.*“¹⁷

E kitérés után Árpád hadművészetét így határozhatjuk meg:

ÁRPÁD NAGYFEJEDELEM A LOVAS HADMŰVÉSZET FELÜLMÚLHATATLAN MAGYAR ALKALMAZÓJA, MŰVELŐJE, MESTERE VOLT. A háború a politika folytatása más eszközökkel (Clausewitz szerint) és ebben is ő döntött a magyarság sorsa fölött. A honfoglalás ragyogó sikerei katonai síkon csak egységes akarattal vezetett, egységes fegyverzettel ellátott, a különleges lovas hadművészet alkalmazásában fölényes, könnyűlovas had-erővel voltak elérhetők és mindezt Árpád teremtette meg.

EZ A HADMŰVÉSZET FEJLETTEBB VOLT, MINT A KOR NYUGAT-EURÓPAI NÉPEINEK A HADVISELÉSI MÓDJA ÉS HADVEZETÉSE. A GYORSASÁG, A MEGLEPŐ MEGJELENÉS OKOZTA ELŐNYÖK ALKALMAZÁSA, FELHASZNÁLÁSA VISZONT CSAK JÓL TERVEZETT, FESZES VEZETÉS MEGLÉTE

14. U.ő. 9. és a 12-14. lj.

15. VII. (Bíborbanszületett) Konstantin: De Administrando Imperio. 38. old. Az Árpád-kori magyar történet bizánci forrásai. Moravcsik Gy. Budapest, 1984, 35-51. old.

16. U.ő. i. m. 34. old.

17. Vékony Gábor: Honfoglalók, nomádok, pogányok? Romlás és reménység. Magyar évszázadok. Szerk. Kurucz Gy. Budapest, 2000, 12. old.

ESETÉN VEZETETT SIKERRE.

A hol, mikor, mivel, merre és hogyan kérdése volt lényeges az alkalmazás helyét, irányát és célját illetően. Nemcsak a harcok közben, hanem a nagyerejű támadó egységek távoli alkalmazása során is megnyilvánult a vezéri akarat. Ugyanez állt a nagyobb hadműveletek esetén is.

A diplomáciai kapcsolatok felvétele, megtartása, a harcokat megelőző felderítés megszervezése, az anyagi előkészületek végrehajtása, a két- és többoldali átkarolások, bekerítések meghatározása és gyors végrehajtása, mind Árpád hadvezéri hadművészetét tükrözik. A magyarok harcászati viszonyok közötti hadművészete váratlanul érte az ellenséget. Ugyanezt alkalmazta hadvezéri tevékenységében is.

Kimagasló hadvezéri egyénisége, tehetsége és jelleme abban nyilvánult meg, hogy az adott kedvező helyzetet azonnal felismerte és egész népe jövőjére történelmi ki-hatású, sorsdöntő elhatározásokra jutott. A honfoglaló hadjárat tervét, az általános katonapolitikai és hadihelyzet lényegét azonnal fölismerte, a honfoglalók legfontosabb feladatainak, a honszerzés, az itáliai hadjárat és a 907. évi nagy német támadás elhárítása során a győzelemhez a legkisebb véráldozattal járó utat szinte ösztönösen megtalálta, gyorsan határozott és a döntő eredmény elérésében biztosan cselekedett.

Vezéri rátermettsége népe előtt olyan fokot ért el és annyira elismert volt, hogy akaratát vezérei és harcosai fölött teljes mértékben mindig érvényesíteni tudta, de mindig is népe érdekében cselekedett.

Hadvezéri felelősségét meghatározta, hogy a következő harc, küzdelem kockázata oly nagyfokban fennállott, miszerint nemcsak győzelemről, vagy vereségről, ha-nem az egész nép jövőjéről, fennmaradásáról, vagy megsemmisüléséről volt szó. Lelki nagysága és szuggesztív ereje abban is megnyilvánult, hogy ezt a helyzetet egész népében tudatosítani tudta.

Minden kockázatot vállaló, győzelemre törő, lebírhatatlan akaratereje, egyéni vitézsége és a lovas hadművészet teljes tárházát birtokló és alkalmazni tudó, fölényes szel-leme volt a honfoglaló magyarok ragyogó győzelmének a feltétele és záloga.

ÁRPÁD JELLEME, EGYÉNISÉGE LOVASNÉPÉNEK JELLEGZETES VONÁSAIT VISELTE MAGÁN. Ő VISZONT EGÉSZ ALAKJÁBAN ÉS TETTEIBEN NÉPE KATONAI ESZMÉNYKÉPÉT TÜKRÖZTE.

A kölcsönös és azonos lelki vonások adták azokat a többletértékeket, amelyek hadi vonalon méltán vezettek ellenségeik meglepéséhez, jelentős győzelmeik eléréséhez és hadművészetük fölényének Európa-szerte oly huzamos ideig tartó fennmaradásához.

ÁRPÁD NAGYFEJEDELEMNÉL EGYETLEN MAGYAR HADVEZÉR SEM ADOTT TÖBBET NEMZETÉNEK. Ő VOLT EZERÉVES TÖRTÉNELMÜNK LEGNAGYOB B, MINDIG GYŐZTES HADVEZÉRE.

A honfoglaló magyarok hadművészetének másik részét alkotják a katonai műkö-dés harcászati síkon megmutatkozott jelenségei. A keleti, a bizánci és az arab források számos, jellemző vonását tárták föl, de értékes, jól felhasználható adatokkal járultak hozzá a nyugati krónikások is, hogy tökéletes képet tudjunk alkotni a ma-gyar régmúlt eme ritka értékéről, A HONFOGLALÓK HADMŰVÉSZETÉRŐL.

Ezek elemeit, a róluk alkotott képzeteket rendszerezve megállapítható, hogy kifej-lődésük alapja, ösztönzője, LEGFŐBB MEGHATÁROZÓJA A LÓ VOLT. Az a ló, amely nem-csak teherhordásra szolgált, mint a nyugati, nehéz, páncélozott harcosok szállító esz-köze, a lassú, de erős, hidegvérű ló, hanem az a gyors és mozgékony harceszköz, amely a

személyes küzdelemben (rúgással és harapással) is közreműködött.

Az biztos, hogy előzőleg a nagy lovasnépek, elődeink kezdték el alkalmazni ezt a hadművészetet, amelyet a magyarok is használtak és részben továbbfejlesztettek. A magyar nem számbeli túlerővel győzedelmeskedett, hanem hadművészete fölényével, nem leigáztak, nem hajtottak maguk előtt a harcba, vagy irtottak ki népeket. Kezdetben csak rokon népekkel szövetkeztek, mint egyenrangúakkal, a hon birtokbavételén kívül más, ideiglenesen megtartható területek megszerzésére sem törekedtek, eltekintve a határvédelmet szolgáló gyepe-területektől.

HADMŰVÉSZETÜK TEHÁT KÜLÖNBÖZÖTT ELŐDEIK, A HUNOK, AVAROK ÉS A KÉSŐBBI MONGOL NÉPEKÉTŐL, S SZELLEMÉBEN EZEKNÉL MAGASABB SZÍNVONALÚ VOLT.

Hadművészetükben a ló gyorsasága és mozgékonyasága volt a meghatározó. A magyar lovas, a nyeregben elfoglalt kiemelkedő helyzeténél fogva nagy fölényben volt, főleg közelharcban, a földön gyalog mozgó-harcoló ellenfeleivel szemben. Természetesen ez csak tökéletesen belovagolt ló és kiválóan kiképzett lovas esetén lehetséges, de ez a honfoglaló magyaroknál megvolt.

KÖNNYŰLOVAS HADEREÜK KIZÁRÓLAG LOVASHARCOSOKBÓL ÁLLT, LOVON ALKALMAZTÁK ŐKET, LOVASHARCRA VOLTAK KIKÉPEZVE, GYALOG CSAK SZÜKSÉGBŐL, KÉSŐBB A VÁROSTROMOKNÁL HARCOLTAK. Lovas harci fölényük miatt nem harcoltak gyalog. Félreértésből ered VI. (Bölcs) Leó megállapítása róluk: „...*lovasok és lóról le nem szállnak, gyalogosan ugyanis nem képesek helyállni, minthogy lóháton nőttek fel,*“ mert az ellenkezőjét is bizonyították.¹⁸

LOVASAIK KÜLÖNLEGES TULAJDONSÁGA VOLT A LÓHÁTRÓL VALÓ NYÍLLÖVÉS VÁGTÁBAN IS ELŐRE, BALRA ÉS HÁTRA, EGYFORMA PONTOSSÁGGAL. „*Sok gondot fordítanak rá, hogy gyakorolják magukat a lóhátról való nyilazásban is*“ - írja Leó majd: „*Üldöztetés közben inkább íjokkal vannak fölényben*“.¹⁹ Íjlovéseik hatását pedig Regino örökítette meg: „*kevés embert karddal, több ezret pedig nyilakkal pusztítottak el, amelyeket oly gyakorlottsággal lőnek ki szaru-íjaikból, hogy lövéseiket bajosan lehet elhárítani.*“²⁰

Pontos íjlovések, a találati valószínűség magas, kedvező aránya tehát harcászati fölényt adott számukra. A HATÁST FOKOZTA HUN TÍPUSÚ, ÖSSZETETT, VISSZACSAPÓ ÍJUK NAGY HATÓTÁVOLSÁGA, AMELY JÓVAL MEGHALADTA ELLENFELEIK ÍJAINAK KISEBB LÓTÁVOLSÁGÁT.

Meglepő lovas harcmódjukat az tette lehetővé, hogy könnyű, melegvérű lovaik – gyors mozgásuk mellett – nem voltak az utakhoz kötve és – a terepen a magas hegységet, a mocsaras terepet és a folyóakadályokat kivéve –, mindenütt szinte korlátlanul tudtak minden járműdben mozogni.

A LÓ KEDVEZŐ HARCÁSZATI ALKALMAZHATÓSÁGÁNAK A FELFEDEZÉSE VEZETETT HADMŰVÉSZETÜK FÖLÉNYES ELEMEINEK A KIALAKÍTÁSÁHOZ. Az ebből eredő váratlanság tényezőjének a kihasználása, az ellenség meglepéséből eredő előnyök tudatos alkalmazása volt fölényük egyik legfontosabb biztosítója.

Ez abban nyilvánult meg, midőn a harcnak nem azt a kezdetleges formáját használták, hogy egyszerűen csak nekirohanjanak az ellenségnek, hanem az adódó helyzet legjobb megoldásának azt választották: LEHETŐLEG MEGLEPŐEN, VÁRATLAN HELYEN ÉS IDŐBEN TÖRJENEK RÁ AZ ELLENSÉGRE. Vagyis a kedvező alkalmat azonnal felhasználják és nem hadaik

18. VI. (Bölcs) Leó: Taktika. XVIII. 23. HKIF. 107. old.

19. U.ő. i. m. XVIII. 51. HKIF. 105. old.

20. Regino. Chronicon. HKIF. 198. old.

túlsúlyával, vagy kézitusával vívják ki győzelmeiket, hanem ötletes HADICSELLEL érik el a céljukat.

A kortárs VI. (Bölcs) Leó ezt így határozza meg: „*Ügyesen kilesik a kedvező alkalmakat és az ellenséget nem annyira karjukkal és haderejükkel igyekeznek leverni, mint inkább csel, rajtaiütés és a szükségeseekben való megszorítás útján.*“²¹

De nemcsak a kedvező alkalmakat használták ki, hanem főleg ilyen előnyös helyzetek kialakítására törekedtek is. Meglepő támadási tervüket jól szervezett, RÉSZLETES FELDERÍTÉS eredményeinek felhasználásával alkották meg.

Harcászati alkalmazásuk előtt felderítésük részletes leírása Liudprand előzőleg idézett megállapításaiból is kivehető, a 898-as itáliai felderítés történetéből. De a bizánci, előbb hivatkozott forrás is kitér erre, mondván: „*A türkök (magyarok) ... fürkészők és szándékaikat rejtegetők ...*“²²

Ebből a megállapításból két következtetést lehet levonni. Az egyik az, hogy hadműveleteiket, harcaikat teljes tervszerűséggel készítették elő, azt mindig megelőzte a felderítés, minden katonai tevékenység előfeltétele. Hadmozdulataik végrehajtásukból és eredményeikből kivehetően pontosan meghatározható. Ezeket „kalandozásoknak“ nevezni lekicsinylő meghatározás, amely mögött azonban csak a való té-nyek fel nem ismerése, a katonai ismeretek teljes hiánya rejlik. A másik következtetés arra mutat, hogy mozgásukat, hadmozdulataikat, terveiket a legnagyobb titokban tartották az ellenség előtt, tehát ugyancsak a siker titkaként pontosan betartották a rejtés és a rejtőzés fontos törvényét, ezzel is biztosították a meglepetés bekövetkezését.

AZ ELLENSÉG MINDENRE KITERJEDŐ FELDERÍTÉSE UTÁN A MINÉL GYORSABB, REJTETT MEGKÖZELÍTÉS KÖVETKEZETT, A LEGKEDVEZŐBB HARCHELYZETET BIZTOSÍTÓ, KIVÁLASZTOTT TEREPRÉSZ ELFOGLALÁSA.

A források azt igazolják, hogy harcaikat általában távolról kezdték, sűrű nyilazással, mellyel igyekeztek az ellenség menetoszlopát, vagy felállított harcrendjét megbontani. Majd nyíltámadásaikat, az ellenséget szélmalomszerűen állandóan körüllovalgolta, megismételték. Siker esetén lovasrohammal, közben leadott állandó nyíl-lövésekkel teljesen megrendítették, menekülésre kényszerítették, ezután kímélet nélkül, megsemmisítésig üldözték. Mint legjobb ezirányú forrásunk, Bölcs Leó Taktikája leszögezte: „*Jobbára a távolharcban, a lesben állásban, az ellenség bekerítésében, a színlelt meghátrálásban és visszafordulásban, a szétszóródó harci alakzatokban lelik kedvüket.*“²³

Ha az ellenség ismételt támadásaik ellenére sem rendült meg, akkor MENEKÜLÉST SZÍNLELVE VONULTAK VISSZA, maguk után vonva az ellenséget, miközben vissza-visszafordulva, vagy hátrafelé nyilazva okoztak veszteséget az üldözőkben, utóvédharcokat folytatva. A főerőket közben visszaküldték az előre kiszemelt lesállásba, odacsalták a már vadászzenvedéllyel utánuk rohanó ellenséget, visszafordultak és együttes támadásukkal szétverték őket. „*Hogyha pedig megfutamították ellenfeleiket, minden egyebet félretesznek, és kíméletlenül utánuk vetik magukat, másra nem gondolva, mint az üldözésre. Mert nem elégednek meg, miként a rómaiak és a többi nép, ideig-óráig való üldözéssel és zsákmányszerzéssel, hanem mindaddig szorítják, míg teljesen fel nem morzsolják az ellenséget*“ –

21. VI. (Bölcs) Leó i. m. XVIII. 48. HKIF. 105. old.

22. U. o.

23. U.ó. i. m. XVIII. 58. HKIF. 106. old.

állítja a „Taktika“.²⁴

Ugyanerről tudósít Regino is, harcmódjukat, lesbecsalásukat és üldözésüket a következőképpen ismerteti: „...gyakran tettetnek menekülést is ... Általában a heves küzdelem közben abbahagyják a harcot és kevéssel ezután a menekülésből visszatérnek az ütközetbe, úgyhogy amikor már éppen győztesnek hinnéd magadat, akkor kerülsz a legnagyobb veszélybe. Haditaktikájuk annál veszélyesebb, minél szokatlanabb más népek számára.“²⁵

Háborús viszonyok között A FELDERÍTÉS MELLETT A BIZTONSÁG MEGLÉTE IS HASONLÓ FONTOSSÁGÚ. Ezen a téren is elől jártak. Minden forrás említést tesz róla, illetve kiemeli, hogy milyen messzemenően gondoskodtak meneteik és harcaik során a biztosításról, „Őrseiket messzire, sűrűn egymás mellé helyezik el, nehogy egykönnyen rajtaiütés érje őket.“²⁶

Nem körülárkolt táborokban helyezkedtek el, olvashatjuk a leírásokban, hanem a csata napjáig legeltették lovaikat. Csata előtt pedig tartózkodási helyük közelében béklyóba verve tartották őket, a harc kezdetéig, amire már a hajnali órákban sor került.

A harc területét olyan helyen választották meg, ahol bokros, fás, ligetes a vidék, kisebb tócsákkal, mélyedésekkel – TEHÁT TEKINTETTEL VOLTAK A TERV ÁLTAL ADOTT RAJTAÜTÉSI LEHETŐSÉGEKRE IS, ahol rácsaphattak közeledő ellenfeleikre és a bokrokat jól használhatták nyilazó tüzelőállásaik rejtésére. Widukind így óvja övét: „a saját sereget viszon­ tagságos és nehezen járható terepen vezetik keresztül, nehogy az ellenségnek alkalma adódjék a csapatok megzavarására nyilaikkal, amelyeket oly átiütő erővel használnak a bokrok rejtekéből.“²⁷

Hadművészetük színvonalára jellemző volt a főerők mellett a TARTALÉKOK KÉPZÉSE ÉS VÁLTOZATOS ALKALMAZÁSA. Tartalékerőiket a célnak és helyzetnek megfelelően gyakran arra használták föl, hogy előreküldték a megfelelő, kijelölt területre, amely­ tet tartaniok kellett a főerők beérkeztéig. Ez a felhasználás a legutóbbi időkig (1945!) használatos, tipikus lovas feladat volt.

Az előretolt egység ellenállása kedvező harchelyzet kialakítására is szolgált, vagy ami még gyakoribb volt, az ellenség félrevezetésével, színlelt visszavonulással azt csapdába csalta.

Bölcs Leó ezt így írta: „... a sereg egy részét állítják lesbe, és pedig nem a nagyobb részt, hanem a kisebbet. Az összecsapás megtörténtével azok, akiket előre állítottak, szándékosan futásnak erednek és ha az ellenség hadirend nélkül üldözi őket, mihelyt azok a leshelyen túljutottak, a lesben állók előjönnek és az ellenség mögött a hátába kerülnek, ezután az előre meghatározott jelre megfutamodók is visszafordulnak és közreveszik az ellenséget, ez többnyire ... a skytha népeknél szokott előfordulni, mint például a türköknél (magyaroknál), ... mert ezek hadirend nélküliek.“²⁸ Ennek gyakorlati feltétele volt A PARANCSKÖZVETÍTÉSI JELEK (LÁTÓ ÉS HANGJELEK) MEGLÉTE ÉS HASZNÁLATA, amire az utóbbi idézet is kitért. Ezt azért említem meg, mert ez is rámutat hadvezetésünk szerve­ zettségre.

A honfoglaló magyarok hadművészetének alapfeltétele volt:

24. U.ő. i. m. XVIII. 59. HKIF. 106-107. old.

25. Regino. i. m. HKIF. 198. old.

26. VI. (Bölcs) Leó i. m. XVIII. 59. HKIF. 106. old.

27. Widuking Corvey szerzetes. Szász történet. III. 49. old. HKIF. 225. old.

1. a ló. A gyors, mozgékony, nagy menetteljesítményre képes, igénytelen, edzett, kiváló tenyésztésű, mesterien idomított lóanyag;

2. a lovaglásban, íjlövészetben, a lovas hadművészetben tökéletesen kiképzett, állóképességű, edzett, harcos szellemű emberanyag;

3. tökéletesebb fegyverzet, az ellenfeleknél nagyobb hatótávolságú és találati valószínűségű íj, fokélen is kiélesített könnyű magyar szablya;

4. a hadi tevékenységekben a harci módszerek változatos alkalmazása;

5. hadművészetükben a lélektani hatás tudatos, sokoldalú használata. A lélektani hatás sikereik egyik fontos előfeltétele volt, kezdve farkasüvöltéshez hasonló, rémületet keltő „huí! huí!“ – csatakiáltásuktól „*még a lovak nyerítése és a kiáltások harsogása is rémítő hatással volt a menekülőkre, míg az üldözőket viszont egyre inkább buzdította*“ – állapította meg Liudprand.²⁹

A lélektani ráhatás volt jellemző hadművészetük minden harci mozzanatára, a váratlanság, a meglepő fellépés mozdította elő ezeket.

A lélektani hatás keltésének tudatosságát fényesen példázza a brentai csatához vezető menekülés színlelése, s közben a kegyelmet kérő követek küldése Berengárhoz. Itt a félelemkeltés helyett a biztos győzelem hitét, az üldözők vadászszenvédelmét keltették föl, hogy minden biztonságot féketéve rohanjanak bele a felállított csapdába.

A VÁRATLANSÁG ÁLTAL KIVÁLTOTT EZEN LÉLEKTANI HATÁS VOLT TEHÁT HADMŰVÉSZE-TÜK FŐ ELEME. A nem várt helyen, irányból és időben bekövetkezett meglepő, gyors megjelenésük, nyíllövésük szinte kivédhetetlensége, a gyors rajtaütések, egyáltalán az ismeretlen, félelemkeltő idegen lovasok hirtelen megjelenése, addig nem tapasztalt harcmódja, majd ugyancsak villámgyors eltűnése a középkor emberénél csak földöntúli erővel volt magyarázható. A magyarok nyilaitól imádságban kerestek menedéket.³⁰ Végül:

6. hadművészetük általános, jellemző vonása volt, hogy a saját erőiket harc közben messzemenően kímélték. Ez a kímélő módszer a ló előnyeiből, távolabb ható íjükből és a lélektani hatások alkalmazásából adódott. Elvi magyarázata pedig az a cél volt, hogy miközben az ellenséggel szemben igyekeztek a legnagyobb hatást elérni, addig a saját erőiket ne, vagy csak kisebb veszteség érje. Ez az elv is magyarázatot ad arra, hogy az aránylag nem nagy létszámú magyar nép fegyveres ereje miért tudott a honfoglalás idején és utána a fejedelmi kor hadjárataiban olyan ragyogó sikereket elérni.

A félévszázadig fölényes magyar könnyűlovas hadművészet helyes értékelése mellett tárgyilagosan megállapítható, hogy az európai hatalmi, katonai és politikai viszonyok is hozzájárultak és lehetővé tették a magyar katonai sikereket. A honfoglalás idején a Kárpát-medencében a határok rendezetlensége, a földrészben dúló hűbéri vi-szálykodás, a nyugati fegyveres erők korszerűtlen szervezete és harcmódja elősegítette hadművészetünk eredményes alkalmazását.

A magyarok Nyugat-Európában való megjelenésének előremutató hatása is volt, ami

28. VI. (Bölcs) Leó i. m. XIV. 42. HKIF. 102. old.

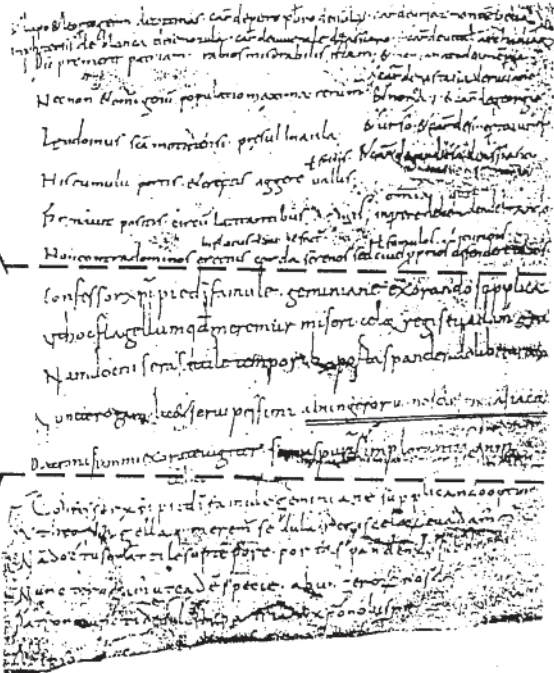
29. Liudprand i. m. II. 4. HKIF. 216. old.

30. A nyugati népek első nyilvános, templomi könyörgése a 900. január 26. előtt keletkezett Modenai ima volt. Az eredeti szöveg a modenai püspöki levéltárban az O.I.N.4. jelzésű Isidori Mercator Decretal Collectio Saec. IX. jelzésű kódex utolsó lapján található. Másolatát lásd a szöveg után! Ennek a 8. sora: „*A magyarok nyilaitól védj meg minket!*“ (*Ab ungerorum nos defendas iaculis!*)

A modenai ima (900)

Confessor Christi, pie dei famule,
 Geminiane, exorando supplica,
 Ut hoc flagellum, quod meremur miseri.
 Cōlorum regis, evadamus gratia.
 Nam doctus eras Atille temporibus
 Portas pandendo liberare subditos.
 Nunc te rogamus licet servi pessimi,
Ab Ungerorum nos defendas iaculis.
 Patroni summi, exorate iugiter,
 Servi pro vestris implorantes dominum.

Krisztus hitvalló, Isten kegyes szolgálja,
 Geminianus, imádkozva könyörögi,
 Mi nyomorultak, a megérdemelt ostort,
 Az ég királyá kegyéből elkertiljük,
 Miként megtette Atila idejében,
 Hogy kapuinktól eltérítette őket,
 Most kérünk téged, leghitványabb szolgálid,
Védj meg minket a magyarok nyilaitól!
 Pártogónk végül leborulva könyörgünk,
 Hogy irgalomért esedezzel az Úrhoz!

Confessor xpi pie dei famule geminiane exorando supplica
 ut hoc flagellum quod meremur miseri colorem regis evadamus gratia
 Nam doctus eras a tille temporibus portas pandendo liberare subditos
 Nunc te rogamus licet servi pessimi ab ungerorum nos defendas iaculis
 Patroni summi exorate iugiter servi pro vestris implorantes dominum

A magyarok első itáliai hadjárata (898-900) keletkezett ima.
 A modenai dóm levéltárában, a Mercator Kódexben található.
 Ez volt az első ima a magyarokról

abban nyilvánult meg, hogy előidézte az európai haderők átszervezését, új harcászati elvek bevezetését, megkezdődött a városok, várak, erődök kiépítése, Európa államainak és viszonylagos egységének kialakulása, a haladó európai kultúra újjászületése.

Mіндеzt nyugati szakértők, történészek is megállapították.³¹

A magyar nép számára a honfoglalók hadművészete 1100 éve fennálló igazi hazát teremtett. 895-től 1030-ig távol tartott minden ellenséget és ezzel biztosította a magyar nép békés életét, építő munkáját, lehetővé tette korszerű, keresztény állama megalapítását,

a magyar nép megmaradását.

EZ A HADMŰVÉSZET A MAGYARSÁG MŰLTJÁNAK EGYIK LEGÉRTÉKESEBB KINCSE.

AJÁNLOTT IRODALOM

Gombos F. Albin: A honfoglaló magyarok itáliai kalandozása (898-900). Budapest, 1928

Erdélyi Gyula: A magyarok hadi szervezete és hadvezetési művészete ezer éven át.

Budapest, 1944, 5-96. old.

Razin: A hadművészet története. Budapest, 1961

Vörös István: A kalandozások néhány tapasztalata. In: Honfoglaló őseink. 131-136. old.

Nagy Kálmán: A magyarok hadművészete a fejedelmek korában. Kapu, 1993. VI. évf. 6-7. sz., 68-71. old.

31. G Fasoli az előző jegyzetben i. m. 224. old.

Horváth Lajos
(Veresegyház)

„A KÉT ERDÉLY“*

A Z AKADÉMIKUS történetírás összességében úgy véli, hogy a besenyők elől „menekülő“ magyar nép az erdélyi szorosokon tódult be az erdélyi medencébe 895 „elején“, ahol megpihentek, jószágaikat új erőre kapatták és védelmükre hét várat emeltek. Erdélyben megölték, feláldozták Álmost, aki szerintük nem mehetett be Pannóniába.

„A 11. századi *Gesta Ungarorum* a reális útvonalat őrizte meg: a felbolygatott magyar szállások üzőtt népe a Keleti-Kárpátok valamennyi járható szorosán keresztül, három hónapon át tömörülve és tolongva menekült a barmaikat és lovaikat pusztító „sasok“ (besék=besenyők) elől az erdőkön és hegyeken túli, védelmet jelentő Erdélybe.“¹

„A honfoglaló magyarság fő hadereje a Vereckei-hágón át költözött az országba.“²

„A pannóniai kalandozást és a Felső-Tisza vidékre való visszavonulást minden bizonytalansággal a következő év, 895 elején követte Árpád fejedelem leereszkedése a magyar törzsek lovassága élén a Vereckei-hágón át az Alföldre, aminek emlékét a magyar hagyomány mint Árpád diadalmos honfoglalását őrizte meg.“³ Az ehhez hasonló idézetek számszámra folytathatók.

Akik ezeket írták, nem gondoltak Erdély 9. századi erdősültségével és sosem láttak hágót Erdély és Moldva között télutón, ami itt egy-két hónappal tovább tart, mint az Alföldön. A hágókban a hó elolvadása, a hágók járhatóvá válása embertömeg számára április-május előtt aligha következett be.

Másrészt a hágókban tolongó, egymást taposó, besenyőktől ripityára vert magyarok hogyan küzdhettek meg azonnal sikeresen a bolgárokkal, a morvákkal, a frankokkal stb, hogyan vezethettek máris győzelmes hadjáratokat nyugatra, ha olyan katasztrófális lett volna a besenyőktől elszenvedett vereség, ahogyan egyes történészek ezt állítják.

A kérdés, amivel ezek kapcsán most szeretnénk foglalkozni, nem más, mint az, hogy hol terült el az az Erdély, amelyben krónikáink szerint legelőször szálltak meg és pihentek meg Árpád magyarjai.

AZ ELSŐ ERDÉLY

A Levédiában, majd Etelközben lakó magyarság szemhatárán nyugat felé ott magaslottak a Kárpátok, amelyet a maga nyelvén, a maga gondolkodása szerint el is nevezett. Ezt igen nehéz lenne megtagadni a 9. századi magyarságtól, amelyik legkorábban már 862-ben bizonyosan sereget küldött a Kárpát-medence belsejébe, vagyis ekkor egy magy-

* Lehetett így is – mondaná László Gyula bölcs mosollyal. - Szerk.

1. *Magyarország története* I. Szerk.: Székely György. Budapest, 1984, 594-596. old.; Erdély története. Szerk.: Makkai László, Mócsi András. Budapest, 1986, 200. old.; Horváth Lajos: A Kárpát-medence nagytájainak történeti nézőpontjai. In: A táj változása a Kárpát-medencében. Szerk.: Fülek György. Gödöllő, 1999, 263-272. old.
2. Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I. Budapest, 1987, 520. old.
3. *Magyarország története* I. 591. old.

ar had átkelt a Kárpátokon.

A magyarság nagytájnév adási gondolkodásában a honfoglalás előtti időben már bizonyíthatóan meg volt a folyó+köz elnevezési típus. Etelköz neve megfelelő bizonyíték erre a Kárpát-medencétől keletre fekvő területről. Tovább is él ez a fajta névadás a Kárpát-medencén belül is: Bodrogek, Drávaköz, Muraköz stb.

Feltételezzük, hogy az erdő+elü, vagy havas+elü fajta összetétel és nagytájnév adási gondolkodás sem a Kárpát-medencében alakult ki, hanem az már az Árpád-népe honfoglalása előtti időben és térben is megvolt. Az elü, elve szó jelentése valamin túl. A szó és toldalékként való használata a magyar nyelv nagyon ősi rétegébe tartozik, ezt általánosan elfogadja a szakirodalom.

Há krónikáinkban nyomát keressük ennek a névadó szemléletnek, akkor meg is találjuk. A Kijevben székelő rusz (normann) vezérek nem egészen önzetlenül, arra bízatták az odaérkező magyarokat, hogy vonuljanak tovább a Havas-erdőn túl nyugat felé (ultra siluam houos versus occidentem). Más szövegrészletek Anonymusnál: a Havason túl nyugat felé, a Havas-erdőn át a hungi részekre szálltak (ultra houos versus occidentem, per siluam houos ad partes hung descenderunt).⁴

Kálti Márk szerint is a rusz vezérek biztatását elfogadva, a magyarok „Azon túl három hónapig hegyeket jártak és eljutottak Magyarországra, illetve Erdőelve határára.”⁵

Kijevből nézve, Etelközből nézve tehát a Kárpátokon túli föld, Havas-erdőn túl, Erdőn túl, vagy Havaselve, Erdőelve, Erdély. Azt állíthatjuk tehát krónikáink szövegei alapján, hogy legkevesebb már az etelközi magyarság Havaselvének, Erdőelvének nevezte a Kárpátok ölelte területet, azaz Erdély neve a honfoglalás előtt már létezett.

Közelebről a Kárpát-medencének melyik részét nevezhették Erdélynek a magyarok, mert az egészet bizonyosan nem. Kálti Márk krónikájában az áll, hogy három hónapig hegyek között jártak „és eljutottak Magyarországra, illetve Erdőelve határára“, vagyis átkeltek a hegyeken és elérték a hegyen túli föld, a síkság, a Nagy-Alföld határát, szélét. Ez az Erdőelve, Erdély Kijevből, Perejaszlavából nézve nem lehet más, mint az a terület, nagytáj, amelyet a 20. században Kárpátaljának nevezünk Budapestről, Pozsonyból, Prágából nézve és Kárpáton túlnak (Zakarpattya) neveznek Moszkvából és Kijevből tekintve.

Figyelemre méltó, hogy Anonymus (kb. 1200) Havaserdője után hívták Magnas Alpes (1270), Ruthenorum Alpes (1283), azaz Orosz Havasok néven is, aminek túloldali párja a Magyar Hegyek (1116) az orosz évkönyvekben. Megintcsak nézőpont kérdése, hogy melyik nép lakik a Kárpátok gerincén túl, innen nézve az oro-szok, onnan tekintve a magyarok.⁶

A Kárpátok képezte természetes, isteni határon azonban van egy kapu, amelyen át oly sokszor jártak a népek ki-be: magyarok, oroszok, lengyelek, németek, kunok, besenyők, mongolok (tatárok), krimi tatárok stb. Ezt a kaput, amelyik jelentőségében kiemelkedik a többi hágó közül, Vereckének hívják ősidők óta. Eredetileg az ország gyepűkapuja volt a 841 méter magasán fekvő hágó. A magyar népnyelvi szóból keletkezett a neve, a „verécke“, jelentése kertajtó, vagy mögötte lévő udvar. A hivatalos ukrán név jelenleg

4. *Anonymus*: Gesta Hungarorum. Pais Dezső fordítása. Budapest, 1975, 86-87, 89. old.

5. Képes Krónika. Fordította Geréb László. Budapest, 1959, 75. old.

6. *Győrffy* 519. old.

Vorota (többesszám), a kapu jelentésű magyar szó tükörfordítása.⁷

A krónikás hagyomány, azok magyarázata, a tények logikai összefüggése semmiképpen sem vonatkozhat a későbbi történeti Erdélyre. Az Árpád-vezette honfoglalásnak nyilván több útvonala volt, ezek közül a legjelentősebb a Vereckei-hágón bejövő ősi út. A Keleti-Kárpátok egyéb hágóin (Tatár-, Radnai-, Borgói-hágó, Békás-, Ojtozi- és Bodzaiszoros) át való nagyobb népmozgás a terepviszonyok és az ősren-getegek miatt nagy nehézségbe ütközött volna. Ezzel nem állítjuk azt, hogy a felsorolt és fel nem sorolt kárpáti átjárókon egyetlen egy magyar sem költözhetett be a Kárpátok koszorúza földre.

Elfogadjuk tehát igaznak azt a hagyományt, ami Álmos és Árpád családjának a bejövetelét a Vereckei-hágóhoz köti. „*Erdőelvében tehát megpihentek és barmaikat megpihentették.*“⁸ Ezek a mondatok a Kárpátokon való átkelés nehézségei utáni első pihenőre vonatkoznak.

Ennek az első Erdélynek az emléke még a korai egyházszervezésben is fennmaradt. Az erdélyi püspökség legészakibb megyéi Ugocsa, Szatmár és Kraszna volt, ami sosem tartozott közigazgatásilag a később kialakult, második Erdélyhez.⁹

A MÁSODIK ERDÉLY

A második Erdély, a Keleti- és a Déli-Kárpátok, valamint az Erdélyi Szigethegység által körülfogott medence, illetve az 1571-re kialakult Erdélyi Fejedelemség, ami az előbitől nagyobb területet foglalt magában. Magyar néven, Erdély (Erdeuelu) először 1150 körül fordul elő írott forrásban. A magyar név természetesen ettől régebbi, hiszen latin tükörfordítását Transsilvania alakban már papírra vetették 1023-1038 között. Ultrasilvania formában is sokszor előfordul az Árpád-kori oklevelekben.¹⁰

Ennek az utóbbi Erdélynek a nagytáji nézőpontja Óbuda, Pest, Esztergom, Fehérvár, egyezőval a Kárpát-medence közepe, nyugati fele. Anonymus egyik helymegjelölése így szól: a Tisza és az Erdély felé elterülő Igfon-erdő közé esik (inter thiciam et siluam igfon que i acet ad erdeuelu)¹¹. Világos beszéd, egyértelmű, hogy a honfoglalás befejezése után az Igfon (Szentfonadék, Szentsűrű) erdőn, a Bihar-hegységen túli föld, medence, az az Erdőelű, az Erdély.

Ez az Erdély Anonymus korában is már 250-300 éves fogalom, név lehetett, hi-szen a 24. fejezetének címe: „Az erdőntúli föld.“ Ebben pedig nem másról van szó, minthogy Tétény és fia Horka, a Nyírségtől az Omsó-érig (Ér, Érmellék) hódoltatták a falvakat és így Zilahig jutottak. Majd „*tudomást szereztek az ott lakóktól az erdőntúli föld jóságáról, ahol valami Gyalu nevű blak uralkodott.*“¹²

Itt tehát megint feltűnik egy Havasok (Biharban), azon a Meszes kapu, melyen túl megint van egy „erdőntúli föld“, amelyet meg kell hódítani. Anonymus szemrebbetés nélkül összemossa Gyalut (Kolozs vármegye) és Gyula vezér Fehérvárát (Fehér vármegye),

7. Györffy 550. old.; Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára. Budapest, 1983, 689. old.

8. Képes Krónika. 76. old.

9. Korai magyar történeti lexikon (9-14. század). Szerk.: Kristó Gyula. Budapest, 1994, 192 old.; Erdély története. 267. old.

10. Korai magyar. 188-189. old.

11. Anonymus. 89. old.

amelyek az ő korában már kétségtelenül mind Erdélyben vannak, de a-mely szemlélet és tévedés mélyén megőrződött az, hogy a magyarok Erdélybe északról hatoltak be legelőször. Azután ahogy a Tisza mentén dél felé nyomulva elérték a Maros torkolatát, annak mentén is megszállták az erdélyi medencét.

Szerintünk a dél-erdélyi bolgár uralom régészeti bizonyítékai vitathatóak, de a belőlük levont hatalmi, államhatalmi következtetések mindenképpen túlzóak.¹³

Van tehát két Erdélyünk (Erdőelü), mindekkettő Havason, Havasokon (Beszkidek, Bihari Havasok) túl lévő föld, síkság, medence, melyre kapukon keresztül lehet eljutni (Verecke, Meszes). Ezeknek az erdőn túli földeknek a tájnévadó nézőpontja is különbözik. Az első Erdély nézőpontja a Kárpát-medencén kívüli, keleten van, Kijev-ben, Szuzdalban stb. A második Erdély tájnévadó nézőpontja már a Kárpát-medencén belül van, ettől a nagytájtól északra, illetve nyugatra, a Nyírségben, Óbudán, Pesten, Esztergomban stb.

Meg kell még említenünk, hogy az Eteközéből nézve szinonimaként használt Havaselve, Erdőelve ugyanazt a tájat jelölte. A Bihari Érchegységen túl lévő Erdélyt birtokbavevő magyarság azután a Déli-Kárpátok és a Duna közötti síkságot nevezte el havason túli földnek, Havaselvének Kolozsvárról, Gyulafehérvárról nézve. A római Muntenia (munte = hegy) tartománynévben némileg visszacsillan a magyar gondolat, bár annak a nézőpontja Kárpátokon kívüli (Timovo, Preszlav, Philippopolisz stb. bolgár és bizánci központ).

Megállapíthatjuk tehát, hogy a 9-10. században a Havaselve, Erdőelve nagytáji földrajzi név létezett a magyar nyelvben, magyar gondolkodás szerint. Sőt, Árpád-népe honfoglalása után változott ezek nézőpontja, áthelyeződött a Kárpát-medence közepébe és ennek megfelelően az Erdőelve és a Havaselve névvel jelölt területek is mások lettek. Ezért beszélhetünk és kell is beszélnünk a két Erdélyről.

Míndezek világánál felül kell vizsgálnunk a honfoglalás útvonalával (Vereckei-hágó, Erdély) kapcsolatban kialakult „ellentmondást“ és annak feloldására tett kísérleteket, hátha nem is olyan mély az az ellentmondás, mint amennyire mostanáig vélik. Megközelítően tisztázni kellene Álmos halálának színhelyét, hogy legalább sejtjük, merre keressék régészeink esetleges földi maradványait. Azt is végig lehetne gondolni, hogy Árpád-népe ideiglenesen hét várat épített a védelmére, amikor érkezett Erdélybe, vajon melyik Erdélyre vonatkozik ez a krónikás hagyomány. Ha az első Erdélyre, a mostani Kárpátaljára, akkor ez a „hétvár“ (Siebenbürgen=Hétvár-ország), az Árpád-kori másik Erdély németiségében áthelyeződésképpen maradt fenn.¹⁴ Jelenleg ez a hét vár Erdély közepén szelt címerének alsó arany mezőjében hét vörös bástyaként tündököl.

12. U. o. 101. old.

13. Erdély története. 190-194. old.

14. Kiss Lajos. 204. old.

Kováts Zoltán
(Szeged)

A NÉPESSÉGFEJLŐDÉS VÁZLATA A HONFOGLALÁSTÓL 1920-IG

A TUDOMÁNYOS ELŐREHALADÁST az analitikus tanulmányok szolgálják. Ezek eredményeit a művelt nagyközönség számára a tudományos igényű publicisztikai írásokban szoktuk kifejezni. E vállalt nagy ívű téma még ennél is nagyobb sűrítést igényel.

A gondot az okozza, hogy az újat, az előrehaladást a történeti demográfia tárgy- körében a Kárpát-medencére vonatkoztatva nem csak hazai összefüggésben tudjuk igazán láttatni, hanem európai eredményeket is felhasználva. Ez utóbbiakra azért van nagy szükség, mert az elmúlt évtizedekben, elsősorban Franciaországban, igen széles körű kutatás folyt e téren. Az ottani előrehaladást az tette lehetővé többek között, hogy sokkal gazdagabb, demográfiai szempontból értékelhetőbb anyaggal rendelkeztek.

Mégis előbb próbáljuk az elmúlt évtizedek hazai eredményeit összegezni. 1963- ban látott napvilágot Kovacsics József szerkesztésében megjelent kötet MAGYAR-ORSZÁG TÖRTÉNETI DEMOGRFÁIÁJÁRÓL.¹ Ebből három tanulmány, Györffy Györgyé, Szabó Istváné és Thirring Lajosé ma is értékálló.² Negyedszázaddal később második honfoglalásunk ezer éves évfordulójára rendezett konferencia-sorozaton igen sok előadás hangzott el.³ Több részletkérdésben sok újat tártak fel, de a NÉPESSÉGFEJLŐDÉS FOLYAMATÁNAK láttatása tekintetében igen-igen kevés előrehaladás történt a korábbi, 34 éve megjelent kötethez képest. Az „Előszóban“ a Központi Statisztikai Hivatal akkori elnöke, Katona Tamás ezt írja: „Tisztában vagyunk azzal, hogy mind az Árpád-kor, mind a török megszállás, de a 18. század népesedéstörténete is még több ponton további kutatást igényel.“⁴ Ezt a gondolatot a kötet szerkesztője, az előadássorozat szervezője, a kötetben belül több tanulmány írója még többször variálja. A megállapítás és a különböző variációk vitathatatlanul igazak, csak azt kell megállapítanunk, hogy az elmúlt 34 esztendőben történt előrehaladás a magyar történeti demográfiai kutatásokban, ugyanúgy jelentős előrehaladás történt a nemzetközi, európai feltárásokban is. Az a szomorú, hogy a tanulmányírók nem vesznek erről tudomást, vagy ha igen, akkor torzultan, kiragadottan.

Egy tanulmányíró, a neves várostörténész, Granasztói György kísérletet tett a népesedési folyamat egységben való láttatására, a népesség fejlődés folyamatának bemutatására. E tanulmány meg azért sajátos, mert részben függetleníti magát a kötet tanulmányíróinak álláspontjától, részben nem veszi észre, hogy alkalmazott matematikai módszere milyen ellentmondást tárt fel. Erre a tanulmányra azért kell majd végül is visszatér-

1. Magyarország történeti demográfiája. Szerk.: Kovacsics József. Budapest, 1963. 441. old.

2. Idézett mű 45-62. old., 63-113. old., 221-288. old.

3. Magyarország történeti demográfiája (896-1995). Millecentenáriumi előadások. Szerk.: Kovacsics József. Budapest, 1997. 417. old.

4. Katona Tamás: Előszó. In: Magyarország történeti demográfiája. (896-1995). Budapest, 1997. 8. old.

nünk, mert az ő szándéka is az, hogy a részeredményeket egy egységes folyamatban láttassa.

A millicentenáriumi kötet legszembetűnőbb hiányossága, hogy nincs benne fejezet a 18. század népességfejlődéséről. Van ugyan egy jó tanulmány a 18. század végéről Dányi Dezső tollából, de az részeredményeket közöl.⁵ Felmerül a kérdés, hogy a 18. századi időszakban hogyan is alakult a népesség. Erre az időszakra az elmúlt három évtizedben igen sok értékes feltárás történt.

Nyugodt lélekkel összegezhetjük már eddigi eredményeinket. Egy 18. századi népességfejlődés viszonylag megbízható láttatása visszahat a korábbi évszázadok népességfejlődésének értékelésére a sokkal gyérebb adatok figyelembevételével. A Kárpát-medence össznépességére megbízható össznépességi adattal az 1869. december 31-i eszmei időponttal végrehajtott népszámlálástól rendelkezünk. Ez Európa-szintű! Plusz és mínusz egy százalékos a hibahatár. Legkorábbi népösszeírásunkat, amely a nemességre is kiterjedt, 1784/85 telén hajtották vége – katonai segédlettel. Az 1787-re elkészült összesítés 8 és fél milliós népességet számol a Kárpát-medencében.⁶

Az elmúlt három évtized tanulmányai közül, amelyek e népszámlálás forráskritikájával foglalkoztak, kettőt kell kiemelni. Wellmann Imre arra a következtetésre jutott, hogy a nemességnek, főleg a főnemesség majorságain élő népességnek a számbavétele hiányos.⁷ Kováts Zoltán névanyag felhasználásával, anyakönyvi elemzéssel bizonyította, hogy két nagyobb városunkban, Debrecenben és Szegeden a katonai segédlettel munkálkodó összeírók nem voltak képesek a tényleges népességet összeszámolni, legalább 10 százalékos hiányt kell figyelembe venni.⁸ Ez utóbbin még egy mai statisztikus sem csodálkozik, hiszen az 1990-es népszámláláskor az összeírtak száma és a továbbvezetett össznépességi adatok között 200 ezres eltérés mutatkozott. Hogyan lehetséges ez? Hivatalos válasz: nem volt elég pénz az összeíró lapok ellenőrzésére. Tehát hiány még ma is előfordulhat. A szegedi grémium 8,5-9,0 milliós össznépességgel számolt. Granasztói György, a millenniumi kötetben még merészebb, 9,5 milliót határozott meg 1790-re. Granasztói György ezt nem indokolta, de nagyon valószínűnek tartjuk. Most jön tanulmányunk alapvető kérdése: HOGYAN JUTOTT EL A KÁRPÁT-MEDENCE NÉPESÉGE A 9,0-9,5 MILLIÓS ÖSSZNÉPESSÉGHEZ?

A 18. századi népesedési folyamat megértése azért fontos, mert ez még az úgynevezett születéskorlátozás előtti időszak, amikor még „a családtervezés” nem valósult meg, vagy csak igen kis körben. Ha ismerjük ennek az időszaknak a demográfiai jellemzőit, ha vannak adatok e kérdések eldöntésére, akkor ebből visszakövetkeztethetünk – elég nagy biztonsággal – korábbi évszázadok népesedési viszonyaira.

5. *Dányi Dezső*: Magyarország népessége a 18. század harmadik harmadában. In: Magyarország történeti demográfiája (896-1995). Budapest, 1997. 199-216. old.

6. *Dányi Dezső-Dávid Zoltán*: Az első magyarországi népszámlálás (1784-87). Budapest, 1960. 389. old.

7. *Wellmann Imre*: Magyarország 18. század végi népességének kérdéshez. In: Mezőgazdaság, agrártársadalom, agrártörténet. Szerk.: Gunst Péter. Budapest, 1979. 264-276. old, 294-299. old.

8. *Kováts Zoltán*: A népesedési viszonyok. In: Debrecen története. 1693-1849. 2. köt. Szerk.: Rác István. Debrecen, 1981. 42-48. old.; *Kováts Zoltán*: A népesedési viszonyok. In: Szeged története 2. köt. Szerk.: Farkas József. Szeged, 1985. 133-148, 163-169. old.

E kérdésben a magyar történeti demográfiai kutatások történetében meghatározó Dávid Zoltánnak az 1715. és az 1720. évi összeírás értékelésével kapcsolatos tanulmánya.⁹ Ő alkalmazta először a visszakövetkeztető módszert. Ő próbálta meghatározni a II. József korabeli népszámlálásból visszakövetkeztetve az ország népességét 1720-ra vonatkoztatva. Ő végezte el az első komolyabb forráskritikai elemzést ezzel az országos összeírással összefüggésben. Lényegében szemlélete, elemzési módszere a következő évtizedek forráskritikájára alapvetően hatott.

Húsznál több tanulmányt tartok számon, amely jelentős előrehaladást hozott a Dávid Zoltán-féle alapvetéshez képest. Mindezekről a konferencia anyagában nem olvashatunk. Az előadássorozat szervezője, a kötet főszerkesztője, Kovacsics József felkérte Katus Lászlót a 18. századi téma kidolgozására. Katus László mind a pécsi, mind a római katolikus egyetem professzora. A MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETE új szintézis 7. kötetébe ő írta a 19. század utolsó harmadáról a gazdasági fejezetet, benne rendkívül felkészülten írt a népesedési viszonyokról.¹⁰

A millicentenáriumi előadássorozat keretében dermedten hallgattam előadását, mintha az 1930-as években lettem volna. Szekfű Gyula szavai visszhangzottak: mi-csoda csodálatos prosperitás a 18. században! 8-10 ezrelékes természetes szaporodást feltételez. Volt is előrehaladás, csak rendkívül szívós munkával, lassan, fokozatosan. Két hatalmas epidémia pusztított az országban, az 1708/09-es és az 1738/40-es pestis.

Az új kutatások feltárták az állandóan jelenlevő fertőző betegségek, az endémiák hatását (diftéria, himlő, tífusz, tuberkolózis stb.). Az előadásból látszott, hogy a neves történész, Katus László nem ismeri azt a küzdelmet, amit Magyarországon a történeti demográfia tudományának kibontakoztatása érdekében tettünk. Ezt az előadási anyagot Kovacsics József nem is közölte. Így azonban egy fontos folyamatnak a be-mutatása maradt el.

Milyen kérdéskörben történt előrehaladás az elmúlt három évtizedben, amelyről a milenniumi kötet nem ad tájékoztatást? Csak a legfontosabbakat kívánom kiemelni. A nemzetközi történeti demográfiában a legnagyobb előrehaladást a fél évszázada folyó egyházi anyakönyvekre épített feldolgozások hozták. 1956-ra, majd minimális módosításokkal 1961-re olyan kézikönyv látott napvilágot Franciaországban az egyházi anyakönyvek feldolgozási módszereiről, amely módszerek mind a mai napig meghatározóak.¹¹ Természetesen ezt a módszert ott lehet alkalmazni, ahol az egyház életünk három legfontosabb mozzanatáról, házasságkötésünkről, születésünkről és elhalálózásunkról feljegyzést készít. A módszer lényege az, hogy az egyházi anya-könyvből kiírásra kerülnek családnevenként a születési, házasságkötési és halálzási adatok; ezekre az alapadatokra építve megalkotódik, rekonstruálódik egy családi összesítő ív, amelyen a házasságra lépőkön kívül a szülők adatai, valamint a gyermekek adatai is szerepelnek; ki mikor lép házasságra, mikor halálózik el. A franciák ezt restitúciós módszernek nevezik, mi

9. Dávid Zoltán: Az 1715-1720 évi összeírás. In: A történeti statisztika forrásai. Szerk.: Kovacsics József. Budapest, 1957. 145-199. old.

10. Katus László: Magyarország gazdasági fejlődése. In: Magyarország története 1890-1918. 1. köt. Budapest, 1978. 263-292. old.

11. Fleury, Michel-Henry, Louis: Nouveau manuel de depouillement et d'Exploitation de l'état civil ancien. Paris, 1965. 182. old.

Magyarországon családrekonstrukciós módszernek neveztük el.

A módszer leírását a „TÖRTÉNETI STATISZTIKAI ÉVKÖNYV 1961-62“-ben adtuk meg.¹² A csurgói elemzést követte 1970-től Andorka Rudolf három tanulmánya.¹³ Közben a Hajdúnánás-, a Debrecen- és nemrégiben a Röske-monográfia népesedés-történeti fejezetében alkalmaztuk a módszert.¹⁴ A francia kézikönyvek megköze-lítően 80 demográfiai összefüggés kimunkálásának lehetőségét adják meg. Andorka Rudolf csak egy, de igen lényeges demográfiai mutatót számított ki: a házasság-alkalmatlanság alakulásának mutatóját. Én nem ezt a bonyolult összefüggést dolgoztam ki táblázatokban, hanem egyéb (6-7) demográfiai mutató alapján próbáltam a változást, a tendenciát érzékeltetni. Még az Henry-Fleury módszer hatását mutatja Varga Gyula „KISMARJA“ monográfiában végzett demográfiai elemzés.¹⁵ Ez is nagyon tanulságos. A családok termékenységének vizsgálatánál egy lefelé hajló ívet látunk, a népünk el-fogyása irányába mutató tendenciát ez az elemzés is jól érzékelteti.

A családrekonstrukciós módszer alkalmazásával nyert eredmények közül csak néhányat mutatok be, azokat, amelyek a népességfejlődés általános tendenciájára vonatkoznak.

Ma már közhelynek tűnik, hogy a múltban igen magas volt a termékenység, a családokban született gyermekek száma. Feltárult nagy pontossággal, igaz ez is ismert volt, a magas halandóság. Nagyon régen tudjuk, ismerjük a nagy epidémiák, járványok hatását, mértékét. Azt azonban csak a családrekonstrukciós vizsgálatok alapján ismertük meg, hogy a fertőző betegségek hogyan és milyen mértékben pusztították a csecsemőket és a gyermekeket. Most már tudjuk és ismerjük, hogy a magas halandóság miatt a nők egy része sem értette meg a termékenységi időszak egészét, de az is hátrált szabott a termékenységnek, hogy a férfiak a termékenységi időn belül meghaltak.

A családrekonstrukciós vizsgálatok egyértelművé tették, hogy a 17-18. században a korábbi elgondolásokhoz képest is alacsonyabb volt a természetes szaporodás. Franciaországban – számításaim szerint – ilyen elemzés több mint 170 született. A mi magyarországi 7 elemzésünk csak megerősítette ezt. Nincs olyan népességnövekedési lehetőség, mint amilyenre számtalan helytörténeti tanulmány utal. A sok-sok franciaországi elemzés végső konklúziója: a 18. század végéig a középkori népességfejlődésben csak 1-4 százalékos természetes szaporodással számolhatunk. A mi szerény magyarországi eredményeink is ezt támasztják alá.

Felmerül a kérdés, hogy a családrekonstrukciós módszer ismertetése óta eltelt több mint

-
12. Kováts Zoltán-Cs. Tóth Péter: Csurgói jobbágy-családok demográfiai viszonyai (1720-1950). In: Történeti statisztikai évkönyv 1961-62. Budapest, 1962. 48-89. old.
 13. Andorka Rudolf: Születéskorlátozás az Ormánságban a 18. század vége óta. In: Demográfia, 1970. 1-2. sz., 73-85. old.; Andorka Rudolf: A gyermekszám alakulásának társadalmi tényezői paraszti közösségekben (18-19. század). In: Ethnographia, 1981. 1. sz. 94-110. old.; Andorka Rudolf: Pócsmegyer népesedési viszonyai 1744-1895. In: Történeti statisztikai tanulmányok 5. szerk.: Csahók István. Budapest, 1984. 39-68. old.
 14. Kováts Zoltán: A népesség. In: Hajdúnánás története. Szerk. Rác István Hajdúnánás, 1973. 32-86. old.; Kováts Zoltán: A népesedési viszonyok. Debrecen története 2. Szerk.: Rác István. Debrecen, 1981. 15-69. old.; Kováts Zoltán: A népesség alakulása (1836-1990) Röske földje és népe. Szerk.: Péter László. Szeged, 1996. 117-166. old.
 15. Varga Gyula: Egy falu az országban (Kismarja) életrajza a felszabadulásig. Debrecen, 1978. 291. old.

három évtizedben miért is készült kevés elemzés. Egyik magyarázatát a mód-szer rendkívüli munkaigényességében kereshetjük. Pl.: a magyarországi elemzések a reprezentáció valamelyik módszerét alkalmazzák. A reprezentatívan kiválasztott családnevekre gyűjtik ki az adatokat, rekonstruálják a korábbi évszázadok demográfiai viszonyait. A franciák is élnek ezzel a valót jól megközelítő módszerrel.

Az első nagyhatású találmány, amely a módszer felé irányította a figyelmet, a normandiai Crulai község viszonyait tárta fel.¹⁶ Én is megpróbálkoztam a teljes körű feltárással. 1962, 1963 és 1964 nyarán a somogysámsoni anyakönyv adatait gyűjtöttem ki az anyakönyv vezetésének kezdetétől, 1783-tól 1950-ig. Megkezdtem az alapadatoknak családi összesítő ívekre való vezetését. Eddig ebbe a munkálatba 800 munkaórát fektettem. Ahhoz, hogy könyvecske legyen belőle, még 500 munkaóra lenne szükségem. Van egy másik oka is annak, hogy nem nagyon kapkodunk a mód-szer alkalmazásáért. Az az, hogy bár nálunk is a kereszteléseket és a házasságkötéseket 95-99 százalékos pontossággal vezették, addig az elhalálozottak anyakönyvezése változó mértékben elmaradt.

A francia feldolgozások is panaszkodnak erre, de amikor Henry professzor úrral – magyarországi látogatásakor – erről szót tudtam váltani, úgy tűnt, hogy a magyarországi hiányosságok ennél nagyobbak.

A családrekonstrukciós módszerrel feltárt forráskritikai észrevételek egy másik problémára is ráirányították a figyelmet. Ha az anyakönyvek keresztelési adataiból kivonjuk az elhalálozottak számát, nem kapunk reális eredményt. A keresztelések mondjuk 95 százalékos pontosságúak, az elhalálozottak esetében 70%.

Sok csecsemő, gyermek és néha szegény ember elhalálzásának bejegyzése is elmaradt. Így, ha kivonom a keresztelések számából a halálzások számát, akkor azt kapom eredményül, hogy 8-10 vagy még nagyobb ezrelékes a természetes szaporodás. Dávid Zoltánt már figyelmeztettem az 1960-as években, hogy nem lehet a 18. században 10 ezrelékes természetes szaporodással számolni. Ha igaz a II. József korabeli népszámlálás (1784/85) 8 és fél milliós adata, akkor nem lehet Magyarország népes-sége 1720-ban csak 4 millió.

Az elmúlt évtizedekben a 18. századi viszonyok megismerésében olyan téren is történt előrehaladás, hogy nem elégedtünk meg az adóösszeírások számszerű adataival, s ebből következtettünk az össznépes-ségre, hanem a névanyag szintjéig elemeztük ezeket az összeírásokat. Kiderült, hogy az adóösszeírásokhoz képest, az abban szereplő háztartásokhoz képest ötször, tízszer, tizenötször több család is élt a faluban, akitől gyermeket kereszteltek. MÁS AZ ADÓZÁS, ÉS MÁS A KERESZTELÉS.

Ha a településnek volt önálló plébániája, parókiája, vezettek anyakönyvet, akkor nagyon jól meg tudjuk közelíteni a község valóságos nagyságát. A névanyag elemzése is közelebb visz bennünket a település valóságos nagyságának meghatározásához, ha még nem volt anyakönyvezés, pl.: a 16-17. században. Így értünk el jó eredményt Szeged és Tokaj esetében.¹⁷ Az elmúlt három évtized történeti demográfiai kutatásai-nak lényeges eredménye, hogy az adóösszeírásokra épített népesség meghatározó- sok igen ingatag talajra épülnek. RENDKÍVÜL NEHÉZ MEGHATÁROZNI AZT, HOGY MILYEN NAGY AZ ADÓZÁSBA BE NEM VONTAK KÖRE. Nagyon jól rávilágít Szegfű László egy 1514-ből fennmaradt forrás

16. *Gautier, Etienne - Henry Louis: La population de Crulai paroisse Normande. Paris, 1958. 234. old.*

alapján arra, hogy az adózókhoz képest milyen nagy a „láthatatlanok“ köre.¹⁸ A Dózsa-féle parasztháború során hetekig ellátták a sereget Tolna városában. A vihar elmúltával a tolnaiak követelték a falvak népétől az ellátás költségét. Szegfű László az otttartózkodás tartama, valamint egy ember élelmezési költsége alapján jól meghatározta az ott lévő sokaság nagyságát.

Ilyen forrásunk azonban nagyon kevés van. Ezekre a feltárásokra az új „millenniumi“ kötet nem figyel. Alkalmazza a majd egy évszázados hagyománnyal bíró gyakorlatot: adózók száma szorozva az „5-ös koeficienssel“, megkapjuk az össznépesség számát. Századfordulós hagyomány, hogy ehhez még veszünk 20-30 százalékos kie-gészítést azokra, akik az adóösszeírást elkerülték. NYILVÁNVALÓ, HOGY EZ A GYAKORLAT NAGYON ALUL-BECSÜLI AZ ÖSSZNÉPESÉGET.

A hazai kutatási eredmények mellett nélkülözhetetlen, hogy figyelembe vegyük a nyugat-európai viszonyokra történt feltárásokat, mielőtt kialakítanánk a hazai népes-ségfej-lődés folyamatáról nézeteinket, álláspontunkat.

Az 1997-es kötetben Granasztói György több nyugati munka végeredményét közli. Ezek közül csak háromra utalunk, amelyek nagyobb időszakot fognak át.¹⁹

Becslések Európa lélekszámára és az ezer lakosra jutó évi növekedés

Év	Clark		Biraben		Bairoch	
	Millió	Ezer lakosra	Millió	Ezer lakosra	Millió	Ezer lakosra
800	23		25		32	
		2,0		1,0		0,9
1000	32		30		38	
				4,0		3,2
1300			70		75	
		1,8		-0,2		0,0
1500	60		65		75	
		2,0		2,0		1,8
1700	86		95		102	

A középkor népesedési viszonyaival foglalkozó munkák általában arról írnak, hogy az 1000-tól 1200-ig tartó időszak kedvező a népességnövekedés szempontjából, de sehol sem tételeznek fel négy ezreléknél nagyobb népességnövekedést. Azt láthatjuk, hogy 900 év átlagát tekintve 2 ezrelékes az évi népességnövekedés mértéke Európában.

Közismert, hogy a franciák értek el kimagasló eredményeket a történeti demográfia-ban. Már a korábbi évtizedekben is készültek összefoglaló monográfiák. Legutóbb, 1997-ben látott napvilágot egy négy kötetből álló sorozat, amelynek tagjai egyenként 6-700

17. Kováts Zoltán: Népesedési viszonyok. In: Szeged története 2. köt. Szerk.: Farkas József. Szeged, 1985. 107-169. old.

18. Szegfű László: A „láthatatlanok“. (Adatok mezővárosaink 16. század eleji lélekszámának kutatásához). In: A Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei. Szerk.: Békési Imre. Szeged, 1993. 47-58. old.

19. Granasztói György: Magyarország történeti demográfiájának longitudinális vizsgálata. In: Ma-gyarország történeti demográfiája (896-1995). Budapest 1997. 173-180. old.

oldalask. Érdekes, hogy az első kötet, amely a 15. század vonatkozásában foglalja össze a népesedéssel kapcsolatban feltártakat, nem vállalkozik arra, hogy Franciaország egészére megmondja azt, hogy hogyan is alakul az össznépeség.

A második kötet a 15-18. századi fejlődésről a következő összgezést adja. Előtte tárgyalja a tartományok népességét egyenként, azt is, hogy az egyes tartományok mikor, hogyan kerültek a francia királyság „oltalma“ alá.²⁰

Franciaország

<i>Év</i>	<i>Össznépeség millió</i>	<i>Évi növekedés (+) és csökkenés (-) ezer lakos</i>
1550	5,3	+2,9
1690	21,6	-7,4
1710	18,4	+5,4
1740	21,4	+5,9
1789	27,6	
1690-1789		+2,8
1550-1789		+3,2

Láthatjuk, hogy a 15-18. századi népességfejlődés mértéke igen alacsony. A francia hatalmas adattömegegel bizonyítják az 1708/9-es nagy pestisjárvány pusztításának mértékét. Az itt említett két évtizedben jelentős mértékben fogyott Franciaország népessége. Mi is tudunk erről a járványról. Nagyajtai Cserei Mihály igen színesen írt a Brassóba betört járványról, számszerű adataink azonban nincsenek.²¹

Még egyetlen összefüggést szeretnék bemutatni, ami nagyon megerősített abban, hogy Európában a születéskorlátozás előtti időszak népesedési viszonyai igen nagy hasonlóságot mutatnak. Ez azért is fontos, hogy nyugodtan élhetünk az analógia mód-szerével.

A franciaországi népességfejlődést bemutató négykötetes monográfia első kötete idézi egy tíz évvel korábban megjelent munka adatát.²² E mű szerzője: Robert Fos-sier. Picardia tartomány 1175 és 1300 közötti időszakában gyűjtötte össze a szórványos adatokat a családokban született fiúgyermekéről. A történeti demográfiai kutatásokban ismert jelenség, hogy a fiúgyermekéről való feljegyzések sokkal megbízhatóbbak, mint a leánygyermekéről készütek.

Ezek szerint a fiúgyermek átlagos száma a családokban a következő:

<i>Időszak</i>	<i>Fiú gyermekek száma</i>	<i>Időszak</i>	<i>Fiú gyermekek száma</i>
1075-1100	2,53	1200-1225	2,77
1100-1125	2,26	1225-1250	2,62
1125-1150	2,35	1250-1275	2,54

20. Histoire de la population française. II. vol. de la Renaissance á 1789. Ed. Dupaquier-Gabouardín-Lepetit-ousou et Biraben. Paris, 1988. 60. old.

21. Miklósvárszéki Nagyajtai Cserei Mihály históriája 1661-1711. Pest, 1852. 429. old.

22. Histoire de la population française. I. vol. Des origenes á la Renaissance. Ed. Dupaquier-Biraben-Etienne - Dubois - Higanuet- Nadal - Klapisch - Zuber. Paris, 216. old.

1150-1175	2,46	1275-1300	2,66
1175-1200	2,70		

Ha ezeket a 11-13. századi adatokat egybevetjük mind Andorka Rudolf, mind Kováts Zoltán családrekonstrukciós módszerével végzett feltárásaival, mondhatni teljesen azonos eredményt kapunk.

A családokban született gyermekek átlagos száma a 18. században 5,0 és 5,5 között van. A demográfiai viszonyok rendkívüli hasonlóságát mutatja ez az egybevetés. Nem ez lesz a helyzet már a 19. században sem Franciaországban, sem Magyarországon. Az egyes településeken más-más időszakban kezdődik el a születéskorlátozás. Természetesen ennek mértéke is különböző.

Magyarország népességfejlődése 900-1920

1971 óta ez a harmadik alkalom, hogy a magyar népességfejlődés egészét, azt egy-egy folyamatban láttathatom kiadványokban. Először egy három íves tanulmányban fejthettem ki a kérdést a szegedi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményeiben, igaz két részletben, az 1971-es és az 1972-es évkönyvben.²³ A „szakmai” agyonhallgatásnak két fontosabb magyarázata is lehet. Mindannyian ismerjük a problémát, hogy Magyarországon a tudományos élet perifériájára kerülnek a múzeumi évkönyvek, ahogy

Év	„Millecentenáriumi”		Szegedi grémium		Rendkívüli tényezők
	Össznép millió	Ezer lakosra évi	Össznép millió	Ezer lakosra évi	
Kristó Gyula					
900	0,25-0,35		1,0-1,5		+ besenyők
		4,0		2,2	
1100	0,5-0,55		1,6-2,0		
		10,0		3,9	+szászok (románok)
1200	1,0-1,1		2,4-2,6		
		4,3		2,4	+kunok, szászok, románok, ruszinok, tatárjárás
1300	1,4-1,6		3,0-3,2		
Kubinyi András					
		4,7		2,1	-1347/49. pestis
1500	2,9		5,0-5,5		
				0,0	Etnikai átrendeződés!
Granasztói Gy.					
1720	4,2		5,0-5,5	betelepültek nélkül	+ németek (1 millió) szerbek, románok
		14,0		9,5 6,8	
1790	9,5		8,5-9,0		+ izraeliták
Horvát-Szlavonország nélkül			Horvát-Szlavon Országgal		
1870	13,7		15,4		
		8,5		8,9	Demográfiai olló
1910	18,3		20,9		
Trianoni Magyarországra számítva					
1870			5,0		
				13,0	Népesség koncentráció
1910			7,6		
				5,2 1,3	- I. világháború
1920			8,0		(300 ezer menekültet leszámítva)

látom, még az olyan értékes sorozat is, mint az Alföldi Tanulmányok. E periférikus helyzetben kívül másik ok, hogy Magyarországon a történeti demográfia interdiszciplináris tudománya még csak most bontakozik ki, nagyon kevesen műveljük. Látszik a millicentenáriumi kötetből, hogy a középkor egyes korszakaival foglalkozó, értékes munkát végző történészek szinte semmit sem tudnak a magyarországi kutatási eredményekről. Van, aki a nemzetközi eredményeket ismeri, de nagyon felületesen.

Az 1971-ben és 1972-ben két részletben megjelent tanulmányom következetesen alkalmazta Dávid Zoltán módszerét, azt, hogy az akkor pontosnak vélt 1784/85-től végrehajtott népszámlálásból VISSZAKÖVETKEZTET. Én nemcsak 1720-ig, hanem a honfoglalás koráig következtetek vissza. Természetesen már EKKOR KORRIGÁLTAM AZ 1720-RA FELTÉTELEZETT 4,0-4,2 MILLIÓS ÖSSZNÉPESSÉGET 5,0-5,5 MILLIÓRA.

A táblázatban látottak első kifejtése után az 1990-es évek elején Kristó Gyula felkért arra, hogy az általa szerkesztett középkori lexikonban írjam meg a „történeti demográfia” címszót. Hetven sort engedélyezett a cikkek megírására, ami lexikont tekintve nem kis terjedelem.²⁴ Az itteni táblázat – 1300-ig – a lexikonban is olvasható. Ezek után igen csodálkoztam, hogy a millicentenáriumi előadásakor még nem is utalt rá. Ugyanígy egy szót sem ejtett arról, hogy feltételezhető, a 895-ös honfoglaláskor már lettek volna a Kárpát-medencében magyarul beszélő „avar” töredékek. A régészeti leletek alapján László Gyula ezeket a magyarokat nevezi „griffes indásoknak”.²⁵

Én már egyértelműnek tartottam 1971-ben is, hogy ez csak úgy lehet, ahogyan László Gyula kifejti. Az akkori 10-12 nyomás bizonyíték mellé ma már további 12 került. Fél füllel hallottam a rádiós hírt, hogy avar kori rovásírás emlékeit találták Somogyországban.

A MAGYAR NÉPESSÉGFEJLŐDÉS MEGÉRTÉSÉNEK EGYIK KULCSA, HOGY A KIINDULÓ NÉPESSÉG NAGYSÁGÁT JÓL TÉTELEZZÜK FEL. Ha ezt nem tesszük, akkor vagy a folyamat ismertetésekor, vagy valamelyik időpontban egy olyan népességfejlődési ugrást kell beiktatnunk, amit sem a hazai, sem a nemzetközi kutatási eredményekkel nem lehet igazolni.

A KÁRPÁT-MEDENCE ÖSSZNÉPESSÉGE A 895-ÖS HONFOGLALÁS UTÁN KÉT NAGY TÖMEGBŐL TEVŐDHETETT ÖSSZE: A HONFOGLALÓ MAGYAROKÉBŐL ÉS AZ ITT TALÁLT NÉPESSÉGBŐL. Az elsőre mind a mai napig elfogadható Györffy Györgynek a fejtegetése, amelyet mind az 1963-as, mind az 1997-es MAGYARORSZÁG TÖRTÉNETI DEMOGRÁFIÁJA c. kötetben közölt.²⁶

Van egy támpontunk, annak értelmezését igen jónak tartom. A 9. században Bimbanszületett Konstantin nevéhez kapcsolódó munka azt mondja, hogy az etelközi magyarok mindig képesek 20 ezer lovassal harcba indulni. Az, hogy a 20 ezer lovas tulajdonképpen 100 ezer családot jelent, nagyon elfogadható. Ezt szorozza Györffy György 5-tel, a családok átlagos számával, s így kapja azt, hogy a honfoglaló magyarság lélekszáma félmillió lehetett. Ma már általánosan elfogadott nézet, hogy a nagy állattenyésztő népek is foglalkoztak földműveléssel. Az is nyilvánvaló, hogy azt a harci technikát, amit a magy-

23. Kováts Zoltán: A magyar népességfejlődés a honfoglalástól 1870-ig. In: A Szegedi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei 1971. és 1972. Szerk.: Benkő László. 77-88. old. és (1972) 3-25. old.

24. Korai magyar történeti lexikon (9-14. század). Főszerk.: Kristó Gyula. Budapest, 1994. 684-685. old.

25. László Gyula: Kérdések és feltevések a magyar honfoglalásról. Valóság 1970. 1. sz. 48-64. old.; A kettős honfoglalásról. In: Magyarország történeti demográfiája (896-1995). Budapest, 1997. 83-85. old.

arok alkalmaztak, hogy zablát elengedve, a nyilat a tegezből kihúzva azt a különleges erősségű íjat megfeszítve 400 méterről kilőjék az üldöző ellenséget, ezt csak rendszeres gyakorlással lehetett elérni. Ezek a harcosok nem foglalkozhattak szántással-vetéssel, gabonaórlással és más mezőgazdasági munkával. Ezt a harcos tömeget egy „*cseljád*” népesség szolgálta ki. ÉN A FÉLMILLIÓS NÉPES-SÉGET A LEHETSÉGES MINIMUMNAK TARTOM.

MÁR NEM ÉRTEK EGYET GYÖRFFY GYÖRGYNEK AZ 1963-AS TANULMÁNYÁBAN KIFEJTETT NÉZETÉVEL, HOGY A HARCOKBAN 100 EZER MAGYAR VESZITETTE VOLNA ÉLETÉT. ERRE SZINTE NINCS RÉGÉSZETI BIZONYÍTÉK. Nem tekinthető annak, hogy Pusztaszeren kiástak 7 honfoglalás-kori sírt, melyben három férfiembernek a koponyáján kardvágás okozta sérülés volt, négynek a bordái között nyílhegyet találtak. Nyilvánvaló, hogy igaz Anonymusnak az alpári csatára vonatkozó közlése. Nagymorávia próbálta a magyarokat feltartóztatni – sikertelenül. Azzal sem lehet egyetérteni, hogy ebben az időben olyan szárazság lett volna, hogy az avarok népe kipusztult a Kárpát-medencéből.

A sok-sok bizonyíték után, hogy az avarok népe magyarul beszélt, ennek a népnek a nagyságát nehéz megítélni. LÁSZLÓ GYULA SZERINT EZ A NÉP NAGYOBB TÖMEGET JELENTETT, MINT A 895-ÖS HONFOGLALÓ MAGYARSÁG, EZEKBŐL LETTEK A JOBBÁGYOK. Véleményem szerint a honfoglaló magyarok népességének is jelentős része földművelő volt, cseléd volt. Igaz, valószínűnek tartom, hogy az avarok népének katonáskodó elemei is beépültek az egybeolvadó magyar társadalomba. Mégis szomorú, hogy oly kevés írásos emlék maradt erről az avarokról, hisz hivatásos történéseink igazán csak ezekre vannak tekintettel, mégis úgy gondolom, hogy a Kárpát-medencében talált népesség nagysága nem haladta meg a 895-ben érkezőkét. A „*griffes indás*” magyarokon kívül kevés scláv töredék is lehetett. Helyneveink utalnak erre, de ez a népesség már igen beolvadt ekkor az itt élő „avarságba”. A scláv tömegek a korai avarok elől menekülve nagy tömegben elárasztották a Balkán-félszigetet a 6. század végén.

SOK MINDENT MÉRLELEGVE, ÍGY ALAKULT KI AZA NÉZETEM MÁR AZ 1970-ES ÉVEK ELEJÉN, HOGY A KÁRPÁT-MEDENCE ÖSSZNÉPESÉGE 900-BAN MINIMÁLISAN 1 MILLIÓRA TEHE-TŐ, DE NEM LÉPHETI TÚL A MÁSFÉLMILLIÓT. A millicentenáriumi kötetben Györffy Györgyön kívül még tizenegy középkort kutató munkájára kellene kitérnem, ismertetni azt, hogy elemzéseikben mi használható fel a mai tudásunk szerint a történeti demográfia szemszögéből, s mi az, ami túlhaladott. Ezt fogom tenni, ha a Gondviselés éltet, s kapok egy kis támogatást az Országos Tudományos Kutatási Alaptól. Itt kívánom megjegyezni, hogy analitikus kutatásaimban, a kezdetektől az OTKA is támogatást nyújtott a tanácsok, az önkormányzatok nem kis összegű támogatása mellett. Nem csak tanulmányom „konferencia jellegéből” adódóan, a szükségszerű sűrítésen túl nem foglalkozom e tömörítésben e tanulmányírók eredményeinek elemzésével, hanem abból adódóan is, hogy az új történeti demográfiai kutatások egyértelműen megmutatták, milyen ingatagok az adóösszeírásokra épített össznépességi megállapítások. Kovacsics József többször, mások is mindig hangsúlyozzák megállapításaik hipotetikus voltát. Ez természetes, hiszen ezek a tanulmányok adóösszeírásokra épülnek. Mi egy más megközelítést alkalmaztunk. Egy bővebb

26. Györffy György: Magyarország népessége a honfoglalástól a 14. század közepéig. Magyarország történeti demográfiája. Szerk.: Kovacsics József. Budapest, 1963. 45-62. old.; Györffy György: A honfoglalók száma és az Árpád-kor népessége. In: Magyarország történeti demográfiája (896-1995). Szerk.: Kovacsics József Budapest 1997. 31-33. old.

kifejtésben – természetesen – nemcsak a történész kollégák tanulmányaira fogok részleteiben kitérni, hanem a történeti földrajz jeles művelőinek eredményeit is felhasználom érvelésemben. Mel-lékelt összesítő táblázatunkhoz néhány fontosnak vélt esetben teszek kiegészítést. Szinte érthetetlen Kristó Gyula érvelése, hogy hogyan is tudja az egész Kárpát-me-dence össznépességét 900-ban 250 ezer és 350 ezer közé tenni.

Ahogy Kovacsics József bemutatja, általában már a honfoglaló magyarok népes- ségét is régi történészeink ennél nagyobbra becsülik.²⁷ Ez az alulbecslés a kiváló antropológus, Kiszely István ellenérvelését váltja ki.²⁸ „Mit keresünk mi magyarok még ma is a Kárpát-medencében”? Szellemes a megjegyzése: Kristó Gyula minorizálja a magyar történelmet. Vajon miért? Csak azért, hogy ne kelljen szólni a „kettős honfoglalásról”? Nem tudatosan, csak a négy évtized során következetesen belénk táplált marxizmus-leninizmus esz-meiségének következménye, nehogy legyen nemzeti öntudatunk. KRISTÓ GYULA MÁR VALÓSZÍNŰLEG NEM EMLÉKSZIK A NAGY MOLNÁR ÉRIK–MÓD ALADÁR VITÁRA. A TÖRTÉNELEMTANÁROK VOLTAK A HIBÁSOK AZ 1956-OS „ELLENFORRADALOMÉRT”! TÚLZOTT VOLT A NEMZETI ÖNTUDAT! IDEOLÓGIAILAG LE KELLETT TÖRNI, NE-HOGY MÉG EGYSZER BEKÖVETKEZZEN AZ „ELLENFORRADALOM”. Egyszerűen nem értem, nem tudok rá magyarázatot találni.

NÉPESÉGI FELTÉTELEZÉSÜNK, HOGY 1100-RA 1,6-2,0 MILLIÓRA, MAJD 1200-RA 2,4-2,6 MILLIÓRA EMELKEDETT AZ ORSZÁG NÉPESÉGE. EZ ÖSSZHANGBAN VAN AZ EURÓPAI TÖRTÉNETI DEMOGRÁFIAI KUTATÁSOK EREDMÉNYEIVEL. Az, hogy az össznépesség fejlődé-sében 1100 és 1200 között a felső határt jelentő ezer lakosra jutó évi 3,9-es arányra következtetünk, a százszok betelepülésével és a románok szórványos megjelenésével magyarázzuk.

Azt, hogy 1300-ra 3,0-3,2 millióra növekedhetett Magyarország népessége, a ku- nok, százszok, ruszinok betelepülésével magyarázható. Érdeemes megemlíteni, hogy Szabó István nagyon gondos elemzéssel kimutatta, hogy a kisorosz, ruszin betelepü-lések szór-ványosan csak a tatárjárás után lehetségesek. Az első okleveles adat létezé-sükre 1351-ből való.²⁹ Én úgy vélem, hogy Rogerius leírása nyomán a tatárjárás né-pességpusztítását eltúlozzuk. Meggondolkodtató az, hogy a tatárjárás után a Mező-ség északi feléből és a Székelyföldről jelentős népesség kisugárásról tudunk. A Szeret mentén 24, a Prut men-tén 12 és a Dnyeszter mentén 2 örséget (az utóbbi Csöbörccsök és Órhely) hozott létre a magyarság. Ők a mai csángó magyarok. (Benda Kálmán előadása 1994-ben). A tatárjárás után szerveződött a Szörényi Bánság, majd a Kucsói, a Sói és a Macsói Bánság. Ekkor még volt a magyarságnak kisugárása.

1500-RA MAGYARORSZÁG ÖSSZNÉPESÉGÉT 5,0-5,5 MILLIÓRA TÉTELEZZÜK. Az ezer la-kosra eső évi növekedés így 2,1. Ebben az időszakban Magyarországon is pusztított (1347/49) a pestis. Ha 2,1 ezreléknél nagyobb népességnövekedésünk lett volna, ak-kor Magyarország népessége az 5 és fél milliót is meghaladta volna Mátyás király ide-jén. Ebből az időszakból van egy olyan adóösszeírási támpontunk, amely az egész Kárpát-medencére kiterjed. Mind az 1963-as kötetben Szabó István, mind Kubinyi András az 1997-es kötetben – jogosan – erre épít.³⁰

1494-1495-ben az ország 63 közigazgatási egységében 247.859,5 portát írtak össze. A

27. Kovacsics József: A történeti demográfia válaszai és nyitott kérdései az Árpád-kori népesség számá- ra vonatkozóan. In: Magyarország történeti demográfiája (896-1995). Budapest 1997. 14. old.

28. Kiszely István: Mit keresünk mi magyarok még ma is a Kárpát-medencében. Új Magyarország. 6. 1996. augusztus 8. 185. sz. 9. old.

jobbágnépességen kívül számításba vették a különböző nemesi rétegek számát, a székelekét, szászokét, jászokét, kunokét, városokét. A végső eredmény Szabó Istvánnál az, hogy 3,5-4,0 millióra teszi az ország össznépességét. Kubinyi András 2,9 millióra. Ez az utóbbi a fejlettebb, modernebb nézet!? Mindkét neves kutató adóössz-szeírásra épít. Ebből következik, hogy tág tere van becsléseknek. Mivel is magyarázható az, hogy Kubinyi András kisebb népességet tételez fel Szabó Istvánhoz képest? Ő ismeri a nemzetközi történeti demográfiai irodalmat. Tudja, hogy a népességnövekedés lehetséges felső értéke az évi 4 ezreléket nem lépheti túl. Ha igaz Kristó Gyula 250-350 ezres, esetleg 600 ezres Kárpát-medencei össznépessége, akkor 4 ezrelékes természetes szaporodással számolva Magyarország 1500-ra csak 2,9 millióra növekedhet. Így tehát Kubinyi András összhangban van Kristó Gyulával. De mit kezdjünk a következő évszázadok népességfejlődésének magyarázatával?

Ha 2,9 millióan voltunk 1500-ban, akkor hogyan alakult további népességfejlődésünk. A következő két évszázadban elképesztően meggyengült a magyar etnikum. Mi védtük a hazát! Ha a magas halandóság miatt lassú volt a népességnövekedés, akkor az aktív népesség pusztulása megállította, visszavetette a népesség gyarapodását.

Ezt a német történeti demográfusok nagyon szépen kimutatják a 16-17. század-ról. Ugyanígy a franciák az 1708/09-es pestis hatásáról. Kubinyi András nem ad választ arra, hogy ez a 2,9 milliós össznépesség hogyan is lesz 4 milliós 1720-ra, amit Dávid Zoltán mond. A betelepülők növelték meg a magyar népességet? Jogosan teszi fel a kérdést Kiszely István: mit is keresünk még a Kárpát-medencében?

A millecentenáriumi kötet nem világítja meg, hogyan is lettünk 4 milliósból 9 és fél milliós népességgé a 18. század végére. Dávid Zoltán kimunkálja, hogy a betelepített németek száma – természetes szaporodásukkal együtt – nem lehet több 1 milliónál. De ha a 9 milliósból 1 milliót levonunk, még akkor is nagy, igen nagy természetes szaporodással kell számolnunk ahhoz, hogy a 4 milliósból 8 millió legyen 1784/85-re.

Próbáltam elemezni Granasztói György tanulmányát a millenniumi kötetben.³¹ Ő megpróbál egy általa kimunkált matematikai módszerrel egységes ívet rajzolni a népesség számának alakulásáról. Véleményemet 8 oldalban tudtam összefoglalni. Először is gondosan ellenőriztük Granasztói György alkalmazott matematikai módszereit. Nem volt nehéz, mert már két évtizede dolgozunk azon Szederkényi Antal matematikus kollégámmal közösen, hogy a történelmi tendenciák ismeretében kimunkáljunk egy jó előrebecslési módszert.

Ez sikerült is. Módszerünkben a termékenység alakulására alkalmaztuk az ezer lakosra jutó születési arányokra építve az exponenciális függvényt. A halandósági viszonyok regressziós számítása a kétharmad-kitevőjű-hatvány függvény volt. Az össznépesség alakulására Granasztói György kimunkálta a multiplikatív függvényt, amely lényegében az előbb említett kettőnek a kombinációja. Matematikai módszere kifogástalan. Gond csak az, hogy az össznépességi adatokból kiszámított függvény egy olyan emelkedést mutat 1700 és 1790 között, amire nem lehet magyarázatot találni.

29. Szabó István: Ugocsa megye. Budapest, 1937. 96. old.

30. Szabó István: Magyarország népessége az 1330-as és az 1526-os évek között. In: Magyarország történeti demográfiája. Szerk. Kovacsics József. Budapest, 1963. 98. old.; Kubinyi András: A magyar királyság népessége a 15. század végén. Budapest, 1997. 105. old.

Az 1790 és 1870 közötti idősakra Kovacsics József készített tanulmányt.³² A kö- zölt adatok oly ellentmondásosak, hogy a korszak egy művelt olvasó előtt is értelmezhetetlen. Annyit tudunk megállapítani, hogy egy 1790-es 9 milliós össznépességből kiindulva, Horvát-Sclavonország nélkül 8,5 ezrelék, Horvát-Sclavonországgal együtt 8,9 ezrelék az évi népességnövekedés mértéke. E magasabb értékekbe belejárt-szik az, hogy Lengyelország többszöri felosztása után a Habsburg Birodalomhoz ke- rült területekről jelentős számú zsidó népesség költözött a Kárpát-medencébe. Egy rádiós adásban hallot- tam Czeizler Endrétől, hogy a magyarországi zsidók egy része, 20% körül, nyugatról jöt- tek, (szefárd), a túlnyomó többség keletről jött (askenázi).

1870-től igen pontos és megbízható adatokkal rendelkezünk. Az újabb kutatások fel- tárták, hogy az 1873-as utolsó nagy epidémia, adott esetben a kolerajárvány, a korábbi közlésekhez képest nagyobb pusztítást végzett.³³ Az 1880-tól 1910-ig következő három évtizedben 10 ezrelék felett van a természetes szaporodás. Nemcsak gazdaságilag, hanem az egészségügy területén is közeledtünk Nyugathoz. Himlő és diftériaoltások, egészségü- gy fejlődése mind-mind leszorította a magas halandóságot. Angliában a 10 ezrelék feletti természetes szaporodás, az úgynevezett demográfiai olló 170 évig tartott: a németeknél majd 70 évig, nálunk 30, az osztrákoknál 20. A franciáknál sohasem lépte túl a természe- tes szaporodás mértéke az évi 10 ezreléket.

A 19. század utolsó évtizedeire jellemző kedvező születési arányok mellett az or- szág egyes területein, elég nagy tömeget érintve elindult a családtervezés, az egykébe torkolló folyamat. Falu és város egyaránt a folyamat része lett. A halandósági viszonyok is romlást mutatnak már 1961-től. A népesség előregedése következtében azóta a halandósági ará- nyok évről-évre növekednek. 1981-től többen halnak meg az or-szágban, mint amennyien születnek; 1981-hez képest ma már 700 ezerrel vagyunk kevesebben. Az 1998. november 16-i statisztikai konferencián már négyen mondtuk ugyanazt más-más megközelítésben. A magyar törzsnépesség elfogyása megállíthatat- lan folyamattá vált. EGY ELFOGYÓ NÉPESSÉG LASSAN FELSZÍVÓDIK, HACSAK NEM FOGJA TUDNI MAJD ASSZIMILÁLNI A BETELEPÜLŐKET. ILYEN KÖRÜLMÉNYEK KÖZÖTT RENDKÍVÜL NAGY SZÜKSÉG LESZ TÖRTÉNELMI TUDATUNK ERŐSÍTÉSÉ- RE. TUDJUK, HOGY KIK VOLTUNK, HOGY MILYEN SÚLLYAL VETTÜNK RÉSZT EURÓPA TÖRTÉ- NETÉBEN.

31. *Granasztói György*: Magyarország történeti demográfiájának longitudinális vizsgálata. In: Ma- gyarország történeti demográfiája (896-1995). Szerk.: Kovacsics József. Budapest, 1997. 173-180. old.

32. *Kovacsics József*: Magyarország népessége 1787-től 1820-ig. In: Magyarország történeti demogr- áfiája (896-1995). Szerk.: Kovacsics József. Budapest, 1997. 249-266. old.

33. *Mádai Lajos*: Az utolsó nagy kolerajárvány demográfiai képe Európában és az Egyesült Államokban (1872-1873). Budapest, 1983. 75. old.

Csuhák György
(Zürich)

SACRA REGNI HUNGARICI CORONA – MAGYARORSZÁG SZENT KORONÁJA ÉS A MAGYAR KÖZJOGI RENDEZÉS KÉRDÉSEI MA

TÁRGYUNKAT KÉT fő csokorba szedve vizsgáljuk:

- I. először foglalkozunk minden javak és jogok gyökerével, Magyarország Szent koronájával – mint TÁRGGYAL, majd
- II. tisztázzuk JELEN KÖZJOGI HELYZETÜNKET és fölvezolunk egy lehetséges kivezető utat a mai közjogi zsákutcánkból.

I. A TÁRGY

1) „Édes latin nyelvünkön“ az irányadó A SZENT KORONA, MINT TÁRGY NEVE, ami tehát így hangzik: „*Sacra Regni Hungarici Corona*“. Azért, mert Szent István óta, 1846-ig, a Magyar Királyság „hivatalos nyelve“ a latin volt. Ez idő alatt a hivatalos iratok óriási többségét latinul írták, ami egyúttal azt is jelenti, hogy sok magyar kitűnően használta és értette a latin nyelvet, tehát például a fordítás ürügyén belemagyarzásnak helye nincs.

Eközben a magyar nemcsak a köznépi nyelven élt, hiszen például a horvát származású Zrínyi Miklós gyönyörűen írt horvátul is, meg magyarul is, Zrínyi Ilona pedig olyan kiváló magyar embert adott nekünk, mint II. Rákóczi Ferenc.

Tehát, nincs okunk feltételezni félreértést és jogunk sincs arra, hogy a latin szövegbe bármit belemagyarazzunk.

Koronánk latin nevében két szóval kell kiemelten foglalkoznunk: a *sacra* és a *regni* szóval. Egyesek szeretik ezt a két szót, még a szakirodalomban is, félrefordítani, félremagyarázni, esetleg valamelyiket elhagyni.

Sacra és sancta – minden nyelven, mindkettő annyit tesz, mint szent. Míg a latinban sancta az Isten, az Egyház, a szentek, Sancta Maria stb., addig A SACRA AZT JELENTI, HOGY VALAMI ÁLTAL MEGSZENTELT. A mai nyelvek tehát nem tesznek különbséget –, de mi különbséget tettünk latin nyelvünkön: és ez nagyon fontos, mert NEM VALAMELY EGYHÁZI SZENT TÁRGYRÓL VAN SZÓ, HANEM TÖBBRŐL: HAGYOMÁNYAINK ÁLTAL MEGSZENTELT KORONÁNKRÓL. A REGNI SZÓ PEDIG KIEMELI, HOGY NEM KIRÁLYI (REX) EZ A KORONA, HANEM AZ ORSZÁG KORONÁJA.

Egyesek utalnak arra, hogy az „ország koronája“ kifejezés már Szent István királyunk idejéből is adatható (970-1038), biztosan megtalálható a Hartvik püspöktől való „Szent István legendá“-ban (1095-1116). Az „ország koronája“ kifejezés angol forrásban először 1155-ből, francia forrásból először 1317-ből adatható – tehát tőlünk vették.¹

2) A korona, a koronázási palást, a jogar, az országalma és a kard A MAGYAR KORONÁZÁSI JELVÉNYEK – és nem koronázási ékszerek, amint azt még egyes szakkönyvekben is ol-

1. *Fritz Hartung*: Die Krone als Symbol der monarchisten Herrschaft im ausgehenden Mittelalter. Manfred Hellmann szerk., „Corona Regni“, Weimar 1961, 1-69. old.

vashatjuk. Némely könyvben váltakozva, mindkét kifejezést használják.

E jelvényegyüttes minden tagjáról könyvtárnyi irodalom áll rendelkezésre. Mivel tárgyunk szempontjából csak a korona érdekes, ezért a továbbiakban a többi koronázási jelvényünkkel nem foglalkozunk.

3) KORONÁNK KÉT RÉSZBŐL ÁLL, EGY ABRONCSBÓL ÉS EGY FELSŐ, BOLTOZATOS RÉSZBŐL, keresztpántnak is mondják, RAJTA GÖMBVÉGŰ KERESZT. Ez a tény nagyszámú találgatásra ad okot – ugyan, honnan való az egyik és a másik rész? Az utóbbi időben, igen meggyőzően bizonyítják, hogy EGY-SÉGES ALKOTÁS, amelyet az aranyművészet szabályai szerint KÉSZÍTETTEK, avar technikával dolgozó műhelyben, talán A KAUKÁZUSBAN, úgy a KR. U. 8-9. SZÁZADBAN. ECKHARDT FERENC (1941) KORONÁNKBAN AZ ÉGI ÉS A FÖLDI KORONA ÖSSZEFONÓDÁSÁT LÁTJA ÉS EBBŐL VEZETI LE A SZENT KORONA-ESZMÉT.

Az senkit ne zavarjon, hogy a legtöbb koronát fővegre dolgozták, esetleg azért, hogy egy kisebb fejű ember is viselhesse. Attól még az a korona felül nyitott, a bronz korona. Ilyen a legtöbb, eddig ismert korona.

Nem öregbíti a magyar történelemtudomány hírnevét az a tény, hogy mindeddig nem tisztázta, de még nyugvóponttra se vitte a vitát arról, hogy ki mikor és milyen koronát küldött, esetleg, nekünk? Sőt: koronánkat elvitték, menekítették, visszakövetelték, visszahozták, kicserélték, csak az a bronzot küldték, csak a keresztpántokat rászerelték stb., stb. – és mindezt könyvtárnyi irodalom igazolja.

*Sacra Regni Hungarici Corona –
Magyarország Szent Koronája*

4) Talán a többség úgy véli, hogy ez a korona már Szent Istvánunk fején volt (970/975-1038). Csakhogy ennek ezidáig képi igazolása nemigen sikerült. Egyesek azt állítják, hogy a koronázási paláston lévő Bertalan apostol fején ez a korona látható. Eltekintve attól, hogy a paláston ez a kép meglehetősen rosszul látható, és ha el is fogadjuk ezt az állítást, akkor is megválaszolatlanul marad az a kérdés, hogy a paláston miért az apostol viseli ezt a koronát és, az ugyanezen a paláston szinte teljes álló alakkal ábrázolt István király fején miért van egyértelműen egy a bronzkorona?

Nem visz közelebb a megoldáshoz az az állítás sem, hogy egy, Szent István korára meghatározott pénzen, állítólag, egy zárt korona látható. A kép, ugyanis meglehetősen bizonytalan: lehet az egy a bronzkorona is egy főveggel, ami – amint említettük – szokás volt. Magunk részéről a pénz kormeghatározásával sem értünk egyet. Azt, ugyanis, a magyar történelemtudományban eldöntött dolognak tartják, hogy a magyar pénzverés Szent Istvánnal kezdődik, amely állítás nem kis mértékben azon alapul, hogy egy pénzen ez a felirat áll: Stephanus rex.

Itt ismét van két tény, ami a fenti állításokat gyengíti: a mi SZENT ISTVÁNUNK APJA IS STEPHANUS REX, sőt anyai nagybátyja is Stephanus. Görög krónikákból tudható, hogy A GÖRÖGÖK, ABBAN AZ IDŐBEN, ILYEN ÉS HASONLÓ TÁRSADALMI HELYZETŰ EMBEREKET GYAKRAN REX-NEK NEVEZTEK. Így, egy Stephanus rex feliratú pénzen nem feltétlenül a mi Szent

Istvánunk képe kell legyen. Ez a tényhelyzet annak föltevését sem zárja ki, hogy a magyar pénzverés kezdete nem feltétlenül Szent István királyhoz kötendő. Viszont, TÁRGYUNK SZEMPONTJÁBÓL ÉRDEKTELEN, HOGY SZENT KORONÁNKHOZ KÖTŐDŐ ESZMERENDSZERÜNK HORDOZÓJA PONTOSAN MILYEN, VAGY MELYIK KORONA; éppen csak furcsa, hogy történészeink nem képesek egy ilyen lényeges dolgot dűlőre vinni.

5) Helyzetünk nem rózsás a korona küldését illetően sem. Tankönyveinkben az áll, hogy koronánkat II. Szilveszter pápa küldte. Ennek egyetlen hitelt érdemlő történelmi bizonyítéka sincs. Azt tanítják, hogy Szent István első legendája Szent László királyunk idejéből (1040-1095) való és azt a célt szolgálta, hogy István szentté avatását (1085) előkészítse. Igenám, koronaküldésről nemcsak ebben, de még a második legendában sincs szó. Márpedig egy szenttéavatás előkészítésébe egy pápa által küldött korona igencsak odakívánkoznék.

Pontosan a Hartvik-féle Szent István legendából (1095-1116) ismert a II. Szilveszter pápához kötött történet – lengyel korona-kérés, pápa álma, másnap magyarországi követek – található, egy 17. századból való vatikáni iratban, amelyet sokan hamisítványnak minősítenek. Nem visz közelebb a megoldáshoz az eseményről szóló, egyetlen, eddig ismert korábbi forrás, Thietmar merseburgi püspök krónikája se: „*A császár kegyelméből és biztatására...*“ stb. Egy másik forrás szerint, már Atilla is király volt, koronáját, amivel koronázták, Szvatopluk örökölte és tőle Árpád elvette.²

Mindebből legalább két következtetés levonható. AZ EGYIK, HOGY LEHETETT VALAMI KORONAKÜLDÉS, ami abban az időben divat volt, leginkább a hozzá kapcsolható jogok okán. Aki egy ilyen koronát elfogadott, az vazallusa, hűbérese lett annak, aki a koronát küldte. A korona-küldésnek emlékezetünkben mély nyoma van. A másik ok hosszabb.

Abban az időben III. Ottó személyében erős császár ült a német-római trónon. Szent Péter székén pedig II. Szilveszter, aki Ottó nevelője, korának egyik legnagyobb tudósa, mindketten pedig a mi István királyunk régi jóbarátja. Ez a pápa írja: „*Miénk, miénk a Római Birodalom. Erőt ad gyümölcsben Itália, katonát ad Gallia és Germánia, s nem hiányzik nálunk a szkíták hatalmas királya sem.*“³ CSAK TUDTA, MIÉRT MOND MINKET SZKÍTÁNAK: köztudott, hogy ez a császár és ez a pápa a nagy, egyesült, keresztény Európáról álmodott. KELETI HATÁRUKRA NAGYON ILLETT EGY KELETI BIRODALOM, amely, ha keresztény, akkor sikeresen védheti majd a Nyugatot – a Keletről jövő támadások ellen, aminek akkor Európában évezredes történelme volt. Védi Európát fegyverrel és a kereszténység terjesztésével – EZÉRT LETT A MAGYAR KIRÁLY APOSTOL. Küldeni való koronájuk fölös számban lehetett. Ha máshonnan nem hát – a germán történelemírásban „Nagy Károly“-nak átkeresztelt frank király vagyónából, aki a bulgárokkal szövetségbe, 791-től 804-ig, az erkölcsileg addig lezűllött Avar Birodalmat kirabolta. Saját krónikáirójától tudható, hogy a frankok addig szegények, utána gazdagok voltak. Egyedül az avar kagántól elrabolt vagyon, állítólag, 15 szekér arany volt. Tegyük fel, hogy közte volt az ország koronája is, amit később nem szedtek szét, nem olvastották, nem ajándékozták, hanem megtartották. Ez a korona lehetett Atilláé is. Ez csak föltételezés. De az Avar Birodalom – miként előtte a szkíta is: – keleten valahol Belső-Ázsia vidékén kezdődött és húzódott a Kaukázus északi előterén,

2. *Katona István*: A Magyar Szent Koronáról. 1793, 25-26. old.

3. J. *Havett*: Lettres de Gerbert. Paris, 1889 (Gerbert leveleti)

az Al-Duna vidékén, a Kárpát-medencén, a mai Krakkó környékén, a Prágai-medence térségén át, úgy Passauig. A Hun Birodalom a mai Vlagyivosztoktól Vizcaya sáman földjéig terjedt. PÁPA ÉS CSÁSZÁR JÓ DIPLOMÁCIAI HŰZÁSNAK GONDOLHATTA, HOGY ISTVÁNNAK VISZASZÁRMAZTATJA AZ ORSZÁG ŐSI KORONÁJÁT, VAGY LEGALÁBB ELISMERI A HOZZÁ VALÓ JOGÁT – CSATLAKOZTATVA HOZZÁ A VÉDELEM ÉS A TÉRÍTÉS KÖTELEZETTSÉGÉT.

Nem állítom, mert BIZONYÍTANI NEM TUDOM, csak a sokféle történetből egy-egy részletet kiemelve ELKÉPZELHETŐNEK TARTOM, HOGY TÖBB KORONÁNK VOLT, talán többen is küldtek nekünk koronát. DE VOLT EGY KORONÁNK, amelyről tudta az, akinek kellett, hogy az AZ ORSZÁG KORONÁJA. Legfőbb vezetőnket azzal a koronával KELLETT koronázni és azt a koronánkat, talán valami titokzatosság, vagy titkolózás övezte. Így aztán, a különböző ÁBRÁZOLÁSOKON MEGJELENHETETT MINDEN EGYÉB KORONA, sőt III. Henrik császár, a ménfői csata után tényleg visszavihette Rómába a magyar király lándzsáját és koronáját, AMIT II. SZILVESZTER KÜLDÖTT. DE A MI KORONÁNK, AZ ORSZÁG KORONÁJA, AZ MARADT.

Eddig a találgatás – de nem ez a lényeg. A LÉNYEG AZ, HOGY LEHETETT EGY NAGYON RÉGI KORONA, AMIT NEM FELTÉTLENÜL VOLT SZÜKSÉGES KÜLDÖZGETNI. VISZONT EHHEZ A KORONÁHOZ JOGOK TAPADTAK, AMELY JOGOK ELISMERTETÉSÉHEZ KOMOLY ÉRDEKEK FÜZÖDTEK. Beszéljünk a továbbiakban EZEKRŐL A JOGOKRÓL ÉS E JOGOK FELTÉTELEZHETŐ EREDETÉRŐL.

A mi ISTVÁN KIRÁLYUNK igen bölcs ember volt: KORONÁNkat ÉS VELE ORSZÁGUNKAT A BOLDOGASSZONYNAK ADTA. Ezt nem kifogásolhatta se pápa, se császár, de a honfoglaló magyar se – mert nekünk a Boldogasszony igen ősi barátunk. Rádásul A FÖLAJÁNLÁST KÖZJOGI KERETBEN TETTE. Európa történelmében ez volt az első ilyen közjogi följajnlás, amit történelmünk során háromszor megismételtünk.⁴

6) Jegyezzük meg, hogy Álmos-Árpád népe NEM POGÁNY, DE EGYISTEN HÍVŐ VOLT. Nem tudni, hogy mennyi lehetett köztük Jézus hitén, de az a nép, amelyet a Kárpát-medencében talált, keresztény volt. Mindkét néprész embertanilag főleg a törökös típusokba sorolható, számuk ezer táján egymillió körül lehetett.

A honfoglalók a kor viszonyaihoz képest, magasfokú állami képzetten és szervezettel érkeztek. Szellemi és tárgyi műveltségük, művészetük, földművelésük, hadszervezetük és haditechnikájuk sok tekintetben magasabb szintű volt, mint a korabeli Európáé. A Tarih-i Ungürisz szerint is, VILÁGOS KORONAFOGALMUK VOLT.

7) A KORONA SZAKRÁLIS, mint valamennyi ősi, nagy műveltségben a művészet, amit ma összefoglalóan népművészetnek neveznek.

Az igen régi, nagy műveltségek szakrális népművészetében, mai értelemmel alig fölfogható fegyelem és rend uralkodik, amit egészen a középkor végéig a kereszténység is sokban átvett, hiszen például rettegtek a művészek az ellenőrzéstől. Börtön, kínzás, sőt máglyahalál fenyegette a művészi szabályok megszegőit az egész középkorban.

Az ősi nagy műveltségekben, a művészet és a tudomány szent volt, Egyiptomban például az írás is. A tudósok voltak a papok, tehát a szakrális vezetők, és a papok adták a királyokat is. Így van ez ma is Thaiföldön, de Angliában is, ahol az anglikán egyház feje a király. A királyok pedig égi származásúak voltak. Senkinek eszébe se jutott, hogy a szabályok ellen tegyen. Egyházi és világi vezetés, szellemi és tárgyi műveltség egységes KELLETT le-

4. 1317, 1693, 1896 – a többi följajnlás nem közjogi keretben történt

gyen. AHOL AZ EGYSÉG MEGBOMLOTT, OTT MINDEN ELPUSZTULT.

Bartóktól és Kodálytól tudjuk, mikor mit KELLETT ÉNEKELNI, mikor mit KELLETT TÁNCOLNI, és akkor azt KELLETT énekelni és azt KELLETT táncolni. Ezt mindenki tudta. Olyan nincs, hogy János bácsi ledől a subára és költ egy népdalt. A népzene gyökerei sokezer évesek, rendje szigorú. Ez a kis dal, hogy „*Megismerni a kanászt cifra járásáról, tűzött-fűzött bocskoráról, tarisznyaszíjáról*” – olyan tökéletes, zárt mű, hogy felveszi a versenyt a háromrészes, nagy szimfóniákkal. Bizonyítandó, Kodály hatalmas kórusművet írt ebből a dalból, amit vagy száz ember énekel jó húsz percig.

Miért? –, mert A NÉPMŰVÉSZET SZAKRÁLIS. Az egész emberi múltban kifejezi valamely műveltség teljes eszmei-elméleti rendjét, AMELYBEN AZ EMBER, MINT A VILÁGEGYETEM RÉ-SZE ÉL. A modernnek nevezett tudomány alig csak napjainkban jut arra a felismerésre, amit az ember évezredekken át tudott: az emberi test minden tevékenysége a világegyetemmel összefüggve működik: a szív verésétől, a nők periódusán keresztül, az emberi terheesség napjai számáig.

Igy tehát, AZ EMBERI MŰVELTSÉG TELJESÍTMÉNYÉBEN, SŐT ÖSSZEFÜGGÉSEIBEN SENKI NE KERESSEN TÉVEDÉST, FÉLREÉRTÉST, VAGY VÉLETLEN EGYBEESÉST. Az sem kizárt, hogy a természetben, vagy azon túl, van egy közös, ősi forrás is. Azt se feledjük, hogy Földünkön, a ma élő embereknek talán csak tíz százaléka gondolkodik úgy, mint az európaiak, vagy mint a judeo-keresztények.

8) Margarita Primas, a Zürichi Egyetem Őstörténeti Intézetének igazgatója hívta fel a figyelmet A MADÁR-SZIMBÓLUM HIÁNYÁRA EURÓPÁBAN. Csak a KELTA hagyományokat őrző ÍREKNÉL van, és EGYIPTOMBAN, Felső-Egyiptom istennőjének szimbóluma, a – nyilván görög közvetítéssel – Horus-nak nevezett madár. Azaz, van egy madár: CSOMAKÖZBEN találták, Szatmár megyében. A régészek a Kr. e. 3. századra teszik. Kétrészes KELTA arany diadém: EGY SISAK ÉS FELETTE ARANY MADÁR, a-melynek mozog a feje, szárnya, farka. Amint a lovas vágatott, feje ragyogott mint a nap, felette egy tündöklő madár – az égiek küldötte repült.

Mi magyarok beszélünk egy turul madárról, de korabeli ábrázolását nem leljük – és történelemtudományunk nagyobb dicsőségére – a madárról – Emese álmának leírásán túl – felmutatni semmit nem tudunk. Nem csak idegen nyelven – magyarul se. Azt értjük, hogy madár – de mi az, hogy turul?

A Krím félszigeten, KERCS közelében találtak egy kétrészes SZKÍTA, ARANY FEJDÍSZT: egy abroncs és egy boltozatos rész. A Kr. e.-i 4. századból származtatják.

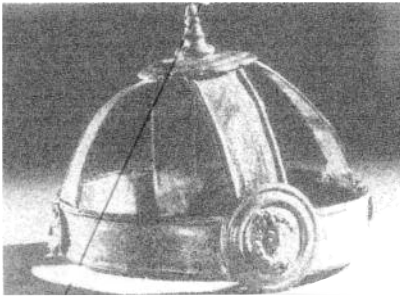
A történészek azt állítják, hogy a szkíta és a kelta világ a Kárpát-medencében nem találkozhatott – legalább ötven év van az egyik megjelenése és a másik elvonulása között. Nos, AKI A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM RÉGÉSZETI KIÁLLÍTÁSÁT MEGNÉZI, annak – az ott szereplő DÁTUMOK alapján – a külön bemutatott szkíta és a külön bemutatott kelta régészeti anyag időzítéséből csak az juthat az eszébe, hogy EZ A KÉT MŰVELTSÉG, A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN, VALAHOGY, EGYMÁS HEGYÉN-HÁTÁN ÉLT.

Kelta arany sisak – Csonaköz
Kr. e. 3. század

Talán, nem árt megemlíteni, hogy kelta emlékeket találni a mai Brit-szigetektől a Kárpát-medencéig, de még Anatóliában is. A szkíták világa viszont Belső-Ázsiától Pannónia nyugati határvidékéig terjedt.

A következő MADARUNK ORDOSZ-PUSZ-TÁRÓL, a Sárga folyó nagy kanyarjából való. Egy ábra szerint, ezt a KORONÁT, a déli hunok chányú-ja viselte (Kr. e. 58-31). A korona két részből áll, amit valamilyen anyagra, talán bőrre dolgozva viseltek. Az alsó rész egy abroncs, mindkét végén állatfejvel – NYILVÁN SÁRKÁNY-SÁRKÁN, tehát FEHÉR KÁN, AMI ÁZSIÁBAN MINDIG KÍGYÓ.

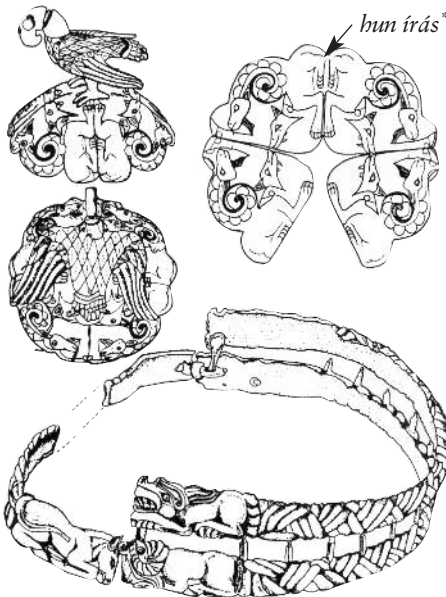

Druída (Táltos) korona – Norfolk – Kr. u. 1. század
(Green, M. Jane: Keltische Mythen. 1993)

Szkíta arany fejdísz – Kercs
Kr. e. 4. század

Itt vessünk egy pillantást a Thuróczi krónikánkban (1488) lévő képre, amely a honfoglaló vezéreket ábrázolja, zászlóikkal. Az egyik zászlón a KÍGYÓT látjuk, amit a honfoglaló SÁRKÁNY nemzetség zászlajának tekintenek. Sárkány lovagrend is alakult (1408).

Hun korona – Aluceideng – Kr. e. 1. évezred

* L. Szekeres István dolgozata

Az ordoszi korona felső része egy tenyérnyi arany lemez, amelyen négy farkasfej (hunoknál, mongoloknál, magyaroknál ősi, szent jelkép) és négy teljes kos ábrázolása található (napszimbólum, kusiták, kurdok). A lapra szerelve kiterjesztett szárnyú arany madár van erősítve, amelynek feje, farka mozog.

Az Arvisurák szerint a Hun Birodalom szellemi központja Ordoszban volt. (Ügyeljünk, mert az utóbbi időben az Arvisuráknak sok hamisítványa került forgalomba.)

A DUNHUANGI sziklabarlang látogatói arról tudósítanak, hogy a HUNOKAT ábrázoló, kétség kívül hunoktól származó festményeken, egyes alakokat, KÉTRÉSSES, ABRONCSBÓL ÉS FELSŐ BOLTOZATBÓL álló fejdíszrel ábrázolnak.

Teljesen azonos szerkezetű az OSZTYÁK-SZAMOJÉD (szeleakup) KORONA, csak ennek tetején, a testvérnép szarvasagancsa talál-

ható, ami szintén napszimbólum. Sámán koronának mondják, s ide talál a hit, a hitvilág, a hiedelemvilág kifejezés. Micsoda lekicsinylés: – még az ősvallás kifejezés is. A mi derék

A honfoglaló vezérek – Thuróczy-krónika – 1488. Az egyik vezér sárkányos zászlóval

Ipolyi Arnoldunk 1854-ben megjelent kétkötetes hatalmas művének a címe: MAGYAR MYTHOLOGIA. EBBEN A NAGYSZERŰ MŰBEN „SÁMÁN“ NINCS. MERT NEKÜNK SÁMÁNUNK SOHSE VOLT.

Következő madarunk okán a Narmer (vagyis Menész) király fekete sztéléjének két oldalán lévő rajzokat mutatjuk. Állítólag Ő EGYESÍTETTE ALSÓ- ÉS FELSŐ-EGYIPTOMOT Kr. e. 3100 táján. A kő egyik oldalán látjuk a fáraót FELSŐ-EGYIPTOM (DÉL) KORONÁJÁVAL – ami egy BOLTOZATOS valami és fehér. Vele szemben Dél-Egyiptom istennőjének szimbóluma – egy madár. A kő másik oldalán NARMER ALSÓ-EGYIPTOM (ÉSZAK) KORONÁJÁVAL látható, rajta Alsó-Egyiptom istennőjének szimbóluma – a KÍGYÓ. Ez egy ABRONCS KORONA és piros. A piros az élet – a fehér a halál jelképe. Az egyiptomi hieroglif írásban a zöld az országot, a hazát jelenti. A MADARAK FORMÁJÁRÓL EDDIG SZÁNDÉKOSAN HALLGATTUNK, DE NAGYON HASONLÍTANAK EGYMÁSRA – ÉS A SÓLYOMRA.

MÍUTÁN A KÉT EGYIPTOM EGYESÜLT, AZ ORSZÁG TULAJDONÁT JELZŐ KÉT KORONÁT EGYESÍTETTÉK, a továbbiakban Egyiptom királyai ezt, AZ EGYESÍTETT ABRONCS- ÉS BOLTOZATOS KORONÁT VISELTÉK.

Egyiptomban szent volt az írás, de SZENT VOLT A KORONA ÉS MINDEN VÁROS IS, AHOL EZT A KORONÁT ÓRIZTÉK. A korona neve a régi egyiptomi nyelven PSENT. A szkíták és az avarok kapcsolata a Folyamközzel és Egyiptommal közismert. J. H. Breasted szerint „... nem vakmerőség az avarokat a hikszoszokkal kapcsolatba hozni.“⁵

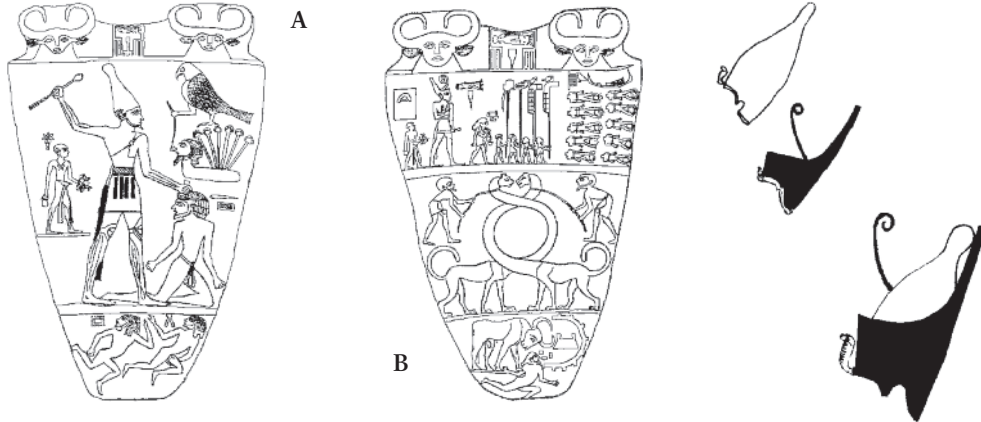
Itt hivatkozom a Képes Krónikában a kende kettős fejdíszére: piros arbroncs és ráhelye-

Szölkup sámán agancsos vaskorona (Prokofjeva nyomán)

zett fehér kúp. Állítólag a fehér kúp a főfejedelem, a piros abroncs pedig a hadfő méltóságjelvénye volt.

Említsük meg, hogy a koronázási jelvényeinkhez tartozó jogar hegyikristály gömbjét a

Narmer király sztléje – Kr. e. 3100 táján

Az egyiptomi királyi korona

szakirodalomban FOLYAMKÖZINEK vagy EGYIPTOMINAK tartják.

Dél-Magyarországon, Nagyszentmiklóson, egy hajdani mocsárral körülvelt szigeten találták 1799-ben a korai középkor legnagyobb aranykincs leletét. Huszonhárom aranyedényből áll, súlya csaknem tíz kilogramm. Törvény szerint a magyar királyi kincstárba kellett beszoigáltatni, ezért máig Bécsben, a Kunsthistorisches Museumban őrzik.

Ezt az aranykincset a SZAKIRODALOM SZAKRÁLISNAK tartja, régebben avar, napjainkban magyar kincsként említik. A 7. SZÁMÚ KORSÓN TALÁLHATÓ MADÁRÁBRÁZOLÁSNAK KÜLÖNÖSEN ÜGYELJÜNK A FEJÉRE, VALAMINT A SZÁRNY ÉS A FAROK TOLLAINAK ÁBRÁZOLÁSÁRA.

Ez a madár kedves, régi ismerősünk volt, amikor a sors összehozott egy FÉSZEK-IKER-TESTVÉRÉVEL. Teotihuakan-ban, egy szakrális épület belső falfelületén található.

Rengeteg mondanivaló lenne erről a két madárról, de most más a tárgy. Csak annyit, hogy nagy valószínűség szerint EZ A FRESKÓ A KR. U.-I 7. SZÁZADBÓL VALÓ, de biztosan nem későbbi.

Nagyszentmiklósi aranykincs
7. sz. korszó

TeotihuakÁN (ügyeljünk a KÁN szóra) a mai Mekszikó város mellett található, A FEHÉRBŐRŰ TOLLASKÍGYÓ – Ketcalkoatl főisten – hazája. KetcalkÁN-nak is mondják. A ketzal egy közép-amerikai madár – az egyetlen, amely a rabságban elpusztul. A szabadság csodálatos szimbóluma. A KOATL, VAGY KÁN – KÍGYÓT JELENT. VALAMENNYI MAJA FŐPAP KÍGYÓ. Ez tudományos fokozat, majául mindig KÁN. Az aztékok a tollaskígyót KukulkÁN-nak is mondják, a maják az esőistent CsÁK-nak. A KETCALKOATL, TEHÁT, EGYSZERRE AZ ÉGI ÉS A FÖLD ALATTI VILÁG URA – MADÁR ÉS KÍGYÓ. Ismereteink szerint csak a magyar nyelv őrzi ezt a kettősséget:

Isten és Sátán szavunkban, ha a régiek szokása szerint elhagyjuk a magánhangzókat, mindkét esetben STN marad. „Kezdetben vala az ige.“

A nyelvtankönyv⁶ szerint a maja „a“ (az abc első betűje), a fő-elemek egyikét, a vizet jelenti, kiejtése atl. Tehát itt van a főisten a KetcalkoATL – a túlsó végén Egyiptom szomszédságában az ATL-as hegy (egy görögös végződéssel). Köztük a nagy víz, az ATL-anti, benne az az elsüllyedt világ: ATL-an(tisz ?). Heyerdal bebizonyította, hogy még a korabeli technikával is lehetett kapcsolat közöttük, a repülésről, sőt egyebekről most ne szóljunk.

Teotihuakán. In: Archäologie in Mexico. 29. old. Monclém Ediciones 1995 Mexico

Mekszikóban, az oktatásügyi minisztérium által, iskolai tankönyvnek ajánlott mű elején olvasható, hogy a maják az Atlantiszról származnak.⁷

Jegyezzük meg, hogy a maják írását csak néhány éve tudják olvasni, tehát az eddigi „kultúrműveket“ fenntartással kell fogadni. Egy olasznevű író szakkönyvében az áll, hogy a spanyolok tudatlanságánál csak aroganciájuk nagyobb.

Ezek után vessünk egy pillantást MONTECUMA, az utolsó azték király TOLLKORONÁJÁRA – ketchup madár tollából van. Jól látható AZ ABRONCS ÉS FÖLÜL A TOLL – és mostmár tegyük hozzá: KÖZBEN VAN AZ EMBERI FEJ. TEHÁT MINDIG HÁRMAS SZERKEZETRŐL VAN SZÓ: ALUL AZ ABRONCS – A KÍGYÓ, FELÜL A TOLL – A MADÁR; TEHÁT ALVILÁG ÉS ÉGI VILÁG – KÖZTE A FEJ, TEHÁT A FÖLDI VILÁG – A KÁN!

Egy piramis belsejében találták nemrégiben a Jaguárkígyó (kán) sírját Palenkében, SZARKOFÁGJA (ÜGYELJÜNK!) 692-BEN LETT KÉSZ. A sír olyan gazdag – írja a szakkönyv⁸ –, hogy PÁRJÁT CSAK EGYIPTOMBANTALÁLJUK, a halottat – az élet szimbólumával – vörös porral behintették, MIKÉNT A SZABÍROK.

Azt viszont tudós, Bíborbanszületett Konstantin bizánci császár írta a magyarokról, hogy RÉGEBBI NEVÜNK SZABARTOI, AZAZ SZABIR. A császár viszont Árpád-házi Tormás hercegtől, vagy Bulcsu horvától kapta ezt az adatot. Csak tudták magukról, hogy kicsodák. A lovasműveltségben minden pásztorgyerekek tudnia kell legalább 8-10 őst. Híresebb családokban még sokkal többet.

Francia régészek napjainkban találták meg Tutanhamon fáraó szoptatós dajkája sírját. A dajkát Majának hívták. A baszk legendakör szerint az Eget és a Földet, a Világot Maja istennő teremtette. Megtaláljuk még ezt a nevet az indiai és a maori legendakörben

Montecuma koronája.

Museo Nacional de antropología Mexico

6. William Brito Sansores: Maya writing. University of Missouri 1987. 9. old.

7. Alberto Rivera A.: Die Geheimnisse von Chichen Itza. Rome 1995. 15. old.

is, illetőleg naptárunkban, ahol egy hónap neve. Az egyik, időtlen korú, Egyiptomban álló kőéptmény nevét SZFINKSZ-nek tudjuk. Ez a szó görög – tehát nem így hívták. A környék

A Jaguárkígyó síremléke – Palenke – Kr. u. 692.
In: Archäologie in Mexico 61. old.
Monclém Ediciones 1995 Mexico

lakói ABUL HUN-nak, HUN ATYÁ-nak nevezik. A maják hímnemű főistenüket így szólítják: HUN-APA.

Ezekután vegyük alaposan szemügyre a Jaguárkígyó sírjának fedlapját. Von Däniken szerint úrhajóst ábrázol. Minden esetre OTT ÜL AZ ISTENEMBER az élet és a halál találkozásánál. Ami az ölébe tűzve van – és mindent, szinte szó szerint idézünk a szakkönyvekből – az egy KUKORICAKERESZT. A maják teremtéslegendája szerint, az istenek egyszer megharagudtak és elpusztították az embereket. Utóbb rájöttek (vajon mire?), hogy kell az ember és gyúrtak egyet kukoricából. A majáknál nagy szerepet játszik a kukorica. Az ember nem élt, mert nem volt vére. Végül vállalkozott az egyik isten, adott életet – azaz vért. Ezért van, hogy ennek az istennek időnként (nagy ritkán!) embervért kell áldozni. Vért kell visszaadni, hogy ő tudjon nekünk továbbra is életet adni. Gyönyörű gondolat!

A maják biztosan fölládoztak hadifoglyokat. Viszont más lehetett az, amikor saját vérükből adtak. Van néhány korabeli ábrázolás, táncoló alakokat is ábrázolnak rajta, de azok a maják, akik saját fölládozásukra várnak, igen nyugodtan állnak, teljesen szabadok. Csak a legelőkelőbb családokból választottak. Ilymódon az istennel kerültek vérszerződésbe, vér szerinti rokonságba, az egész család!

Képzünkön jól látható A KERESZT, a kukorica csutka, a kukorica szeméi. De, azt is írja a szakkönyv, hogy ez EGY ÉLETFA. Ebben csak az a meglepő, hogy ENNEK AZ ÉLETFÁNAK PONTOSAN AZ A SZERKEZETE, MINT A TURÁNI, AZ ANATÓLIAI, A FOLYAMKÖZI ÉS AZ EGYIPTOMI ÉLETFÁNAK – AMIT AZ EDDIGI KUTATÁS MÁR BIZONYÍTOTT. TEHÁT, IDE CSATLAKOZTATHATJUK A MAJA ÉLETFÁT IS – amint azt Mekszikóban számos helyen tapasztalhatjuk.

ÉLETFÁNK SZERKEZETE HÁRMAS. Alul van AZ ALVILÁG, amit itt két, egymásba rajzolt halálfej is jelöl, de ott vannak a kígyók is. Ezen ül, az élet-halál átmenetében az istenember, akinek ágyékából kinő a kukoricakereszt virágokkal,

Fedlap a Jaguárkígyó síremlékén.
Csihák György felvétele

gyümölcsökkel, pillangókkal – tehát A FÖLDI ÉLET. A kereszt tetején a madár – a harmadik, az ÉGI VILÁG jelképe.

PONTOSAN ÚGY ÜL AZ ISTENEMBER A MI KORONÁNK TETEJÉN, ÉS AHONNANA JAGUÁRKÍGYÓBÓL A KUKORICAKERESZT KINŐ, PONTOSAN ODA VAN HELYEZVE NÁLA IS, EGY – GÖMBÖKBEN VÉGZŐDŐ KERESZT.

Ha a gömbökben végződő keresztet fából faragják, akkor a kereszt végein kerek van, ami napszimbólum. Bele lehet faragni a hat-, vagy nyolcosztatú rozettát, ami szintén napszimbólum. Pontosan így teszik ezt a magyarok például Kalotaszegen, és a népek egész Euráziában, amint azt a Jelképtár (Hoppál, Jankovics stb.) 33. oldalán láthatjuk.

Vagy éppenséggel a magukat hun leszármazottnak valló emberek a svájci Val d'Anniviersben. És a csiapasz indiánok Mekszi-kó közepén.

MERT A NÉPMŰVÉSZET SZAKRÁLIS ÉS A RÉGI NAGY MŰVELTSÉGEK, BIZONY, ÖSZ-SZEFÜGGENEK, AMI NEM LEHET VÉLETLEN.

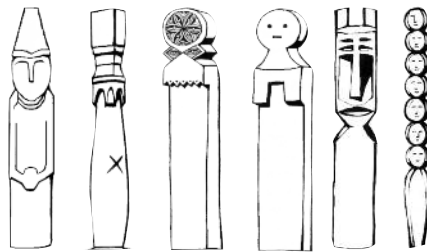
*Pantokrátor – A Világ Ura
Magyarország Szent Koronáján*

ujgurok a párnákat, a takarókat pont úgy egymásra fölrajják a fekvőhelyre, amint a Kalotaszegiek. Csakhogy ezeknek a takaróknak a színe, a hímzése, a minták formái, teljesen megegyeznek a csiapasz indiánokéival – miként a kalotaszegiekével is.

A képen látható maja asszony, az említett Palenke romváros bejáratánál ül – kalotaszegi blúzban és hímzi a „kalotaszegi“ sávokat, amiket ruhára, terítőre stb. varrnak. A minta, a hímzés technikája, az alkalmazható színek, a felhasználás módja, mind, mind pontosan olyan – mint Kalotaszegen.

De pont olyanok a takaróik is: a színek, a minták, a formák. Pedig a maják Kalotaszegen az életben soha nem jártak. Kalocsán se. Pedig ezeket a ruhákat is a maják árulják Teotichuakan-ban: a jobboldali fehér, a baloldali búzakék anyagból van.

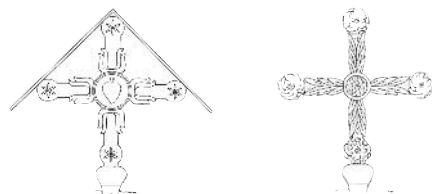
És, hogy örömünk teljes legyen, a lap alján lévő kép egy ujgur sátorban készült, Ürümszi (Belső-Ázsia) közelében. Az

Kunbaba a Don mellékéről, Boldoganya – Fűzesabonyi kemencebálvány, temetői bálvány és kapubálvány – Bánffyhumyadról, Kalotaszeg

Fakereszt Chamula faluban, a csiapasz indiánok földjén. Csihák György felvétele

*Fakereszt Vissoie-ből, Val d' Anniviers.
Karl Anton Fischer nyomán*

Chamula (csamula) asszony (csiapasz) Palenke romváros bejáratánál hímszi a „kalotaszegi” ruháralvót. Csihák György felvétele

A kínai krónikák szerint az ujugrok hun utódok, jelenlegi lakhelyük is egybeesik a hunok eredeti hazájával. Így tudják ezt az ujugrok is, – akik magukat a magyarok vérokonának tartják. Nekik is volt szent koronájuk, amelyet a kínaiak elpusztítottak kulturális forradalmuk alatt.

Összefoglalva.

A HOSSZÚ ÚT VÉGÉN NYUGODTAN MEGÁLLAPÍTHATJUK, HOGY KR. U. EZER TÁJÁN, A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN, ELEINK MŰVELTSÉGÉNEK RÉSZÉ LEHETETT EGY OLYAN KORONA-FOGALOM, AMELY AZ ORSZÁG BIRTOKÁT JELENTETTE. LEHETETT A HAGYOMÁNY ÁLTAL MEGSZENTELT KORONÁJUK, AMELY A VILÁGMINDENSÉGET SZIMBOLIZÁLTA ÉS ÍGY MINDEN JAVAK ÉS JOGOK GYÖKERE.

II. A KÖZJOG

Csiapasz indiánok. Foto: Antonio Turok

„Kalocsai” zakatekas (maja) ruhák az árúházban. Csihák György felvétele

Ujgur sátorban. Cey-Bert R. Gyula felvétele

AZ ÁLLAM VEZETÉSÉNEK AZT A RENDJÉT, AMELYET MA PARLAMENTARIZMUSNAK NEVEZÜNK, TEHÁT A KÜLDÖTTEK RENDSZERÉRE ÉPÜLŐ ORSZÁGGYŰLÉST, A LOVASMŰVELTSÉGŰ MAGYAROK HOZTÁK EURÓPÁBA ÉS FÖNNTARTJUK TÖBB MINT EZER ÉVE.

Írásosan átörökített jogtörténetünk a Vérszerződéssel (a 9. század második fele), illetve I. István királyunk „Intelmei”-vel (1030) kezdődik, gerince az Arany Bulla (1222) és a Szent Korona-eszme (sarka-

latos törvények 1351). ENNÉL EURÓPÁBAN CSAK SZENT PÉTER SZÉKE RÉGEBBI ÉS ÁLLANDÓBB.

KÖZJOGI ÉRTELEMBEN, a második világháború előtt utoljára szabadon választott (1939) magyar országgyűlés utolsó határozata (Altötting 1947) így foglalható össze: A SZENT KORONA JOGFOLYTONOSSÁGA FÖNNÁLL. Következésképpen – közjogilag – mindeddig alkotmányunk a Corpus Juris Hungarici (Magyar Törvénytár) lapjain olvasható közjogi szabályozás, amely egy TÖBB MINT EZER ÉVRE VISSZAMENŐ TÖRTÉNELMI ALKOTMÁNY. Államformánk az alkotmányos királyság – éspedig 1848-ig rendeletileg korlátolt, 1848 óta népképviselőileg korlátolt alkotmányos királyság – azért, mert erről a Szent Korona népe, cselekvőképessége és jogképessége birtokában, szabadon másként még nem döntött; igaz, ebben az utolsó döntésben (1939) csak a nemzet egyharmada-fele vett részt. AMI AZÓTA ORSZÁGUNKBAN TÖRTÉNT ÉS TÖRTÉNIK, AZ TÖRTÉNELMI JOGFEJLŐDÉSÜNKTŐL IDEGEN. A hatalmat birtokló, magukat akár demokratának is nevező (demokritos = néphatalom) emberek, szervezettek, stb., a magyar népet soha meg nem kérdezték, hogy akar-e köztársaságot, netán népköztársaságot? Azon lehet vitatkozni, hogy mióta van magyar nép és magyar nemzet? Azt azonban soha senki nem vitatta, hogy a CORPUS JURIS HUNGARICI TÖRTÉNELMI MAGYAR ALKOTÁS. Az ez alapján álló JOGFOLYTONOSSÁG viszont az 1946. évi I. törvény⁹ életbelépésével – máig kiható érvénnyel – megszűnt. Ami egyebek mellett azt is jelenti, hogy az 1989 óta ALAKULT KORMÁNYAINK NEM A MAGYAR TÖRTÉNELMI, HANEM A KOMMUNISTA JOGFOLYTONOSSÁG ALAPJÁN ÁLLNAK.

AZ EGYETEMES (TELJES) MAGYARSÁG UTOLSÓ, SZABAD AKARATNYILVÁNÍTÁSÁNAK A TRIANONI BÉKE UTÁN HOZOTT ORSZÁGGYŰLÉSI DÖNTÉSEK TEKINTHETŐK. LÉNYEGE: 1) A TRIANONI BÉKÉT A NEMZET SOHA EL NEM ISMERE (AZ ORSZÁGGYŰLÉS KIÁLTVÁNYA 1920); 2) AZ EGYÜTTBIRTOKLÁS MEGSZŰNTÉVEL FELÉBREDT A NEMZET SZABAD KIRÁLYVÁLASZTÓ JOGA. A királyválasztást későbbre halasztjuk, addig kormányzót választunk. Horthy Miklós előtt kormányzó volt Kossuth Lajos (nem köztársasági elnök!), Szilágyi Mihály és Hunyadi János. A kormányzó a Corpus Juris Hungarici intézménye arra az esetre, ha nincs király. Az együttbirtoklás a Pragmatica Sanctio (1723) részeként nemzeti kikötésünk: leányágon is (a három főág közül) azt a Habsburgot választjuk királynak, aki az örökös tartományok ura is. Amikor Ausztria kikiáltotta a köztársaságot, az együttbirtoklás megszűnt. Országgyűlésünknek így igazából nem kellett volna a trónfosztást kimondania, hanem elegendő lett volna, ha MEGÁLLAPÍTTJA EZT A KÖZJOGI TÉNYT (1921).

A SZENT KORONA-ESZME, amelynek LÉNYEGE már Szent István Intelmeiben föllelhető – és így legalább ezeréves múltja van – a sarkalatos törvényekben (1351) már egy egész, csodálatosan szép, Európában egyedülálló, filozófiai rendszerbe van foglalva. „*Sacra Corona radix omnium bonitum et iurium*“, azaz a Szent Korona minden javak és jogok gyökere.

A magyar király – akit a magyar nemzet az országgyűlésben választ – „*Caput Sacrae Coronae*“, azaz a Szent Korona feje, tehát csak a feje. A magyar nemzet „*Membre Sacrae Coronae*“, azaz a Szent Korona Tagja. A kettő együtt a „*Corpus Sacrae Coronae*“, azaz a Szent Korona Teste – vagyis a magyar nemzet.

9. A *Magyar Köztársaság Alkotmánya*. (Az 1949. évi XX. törvény „Népköztársaság“, az 1972. évi I. törvény, az 1989. évi XXXI. törvény, az 1990. évi XL. törvény „Köztársaság.“) Egységes szerkezet: Magyar Közlöny 1990. évi 59. szám

A „MAGYAR NEMZET“ FOGALMA EGYEDÜLÁLLÓ ALKOTÁS, SEMMI KÖZE AZ EURÓPA MÁS VIDÉKEIN, JÓVAL KÉSŐBB KIALAKÍTOTT NEMZETFOGALOMHOZ.

A korona-kutatás legújabb eredményei igazolni látszanak azt a föltevést, hogy koronánk, a Sacra Regni Hungarici Corona – tehát a magyar állam (és nem a király!) koronája – már I. István királyunk idején a KÁRPÁT-MEDENCE TULAJDONÁT jelentette és már Álmos-Árpád honfoglalói VILÁGOS KORONAFOGALOMMAL ÉRKEZTEK. NEM AZ URALKODÓ (REX), HANEM AZ ÁLLAM (REGNUM) FOLYAMATOS FÖNNÁLLÁSÁNAK JELKÉPE. Ezt a koronát – közjogi keretben – Európa történelmében először I. István királyunk ajánlotta a Boldogasszonynak, amely fölajánlást, ugyancsak közjogi keretben eddig háromszor megismételtünk (1038, 1317, 1693, 1896 a többi fölajánlás nem közjogi keretben történt). Így AZ ORSZÁG AZ ISTENANYA TULAJDONA: REGNUM MARIANUM.

A Szent Korona Népe 1686-ot követően elkötelezte magát a Habsburgok örökletes királyválasztására (1688). Ám a Habsburgok is csak azért kerülhettek a magyar trónra, mert ősanyáik között több Árpád (Álmos!)-házi királyleány van. Mert a magyar – a Vérszerződés alapján – Árpád (Álmos) házából választotta legfőbb vezetőjét (később királyait), de a vezérek korában még a több ezeréves lovasműveltség szerint a család legidősebb férfi-tagját (Koppány!).

Jogilag a hangsúly a VÁLASZTÁSON van. Egy nemzetség vezetője a nemzetségfő – személye vitán fölül áll, mindenki által ismert, elismert hagyomány szerint. Több nemzetség esetén a nemzetségfők egyezkedtek, de a fontosabb döntéseket a Szövetség Népe hozta (Hunyadi Mátyás királyválasztása 1458) képviseleti alapon – ha a szövetség igen népes volt, vagy túl nagy területen élt. EZ TELJESEN MÁS, MINT A FEUDALIZMUS HÜBÉRI RENDJE. Nálunk minden honfoglaló (a Vérszerződés Népe) nemes. A 19. század elején Magyarországon minden 21-ik ember nemes; ez a szám a franciáknál 180, a cseheknél 828. Európában egyedülálló történelmi fejlődés eredménye ez. Miközben Európában tűzzel és vassal irtották a mászt: a más nyelvet, a más fajtát, a más vallást, és egynyelvű, egyszokású országokat teremtettek, addig mi egyenrangú tagként, a Szent Korona Testébe (Corpus Sacrae Coronae) vettük a velünk együtt élő népeket.

Későbbi jogfejlődésünk során, a Szent Korona Népen belül – nemzetiségre, vallásra stb. tekintet nélkül – különváltak a nemesek és a nem-nemesek. A király adományozott nemesiséget és a nemesek választották a királyt. A különválás soha nem lett annyira végleges, mint az európai példában. A biztosan nem magyar nemzetiségű, kereskedő Ozorai Pipo lehetett horvát bán, tehát elérhette a legmagasabb hivatalt és a jobbágygyerek Bakócz Tamás lehetett esztergomi érsek, tehát az első zászlósúr. Ez a különválás nálunk soha nem emelkedett alkotmányos szintre se és 1848-ban a gyakorlatban is megszűnt.

Idővel változott az országgyűlésünkben való részvétel rendszere. Eleinte a gyűlésben részt vehetett a család, majd a nemzetség, idővel a szövetség minden tagja, majd ezek küldöttei. Ezt a gyakorlatot fölvaltotta a megyei küldöttek, később a pártok jelöltjei közül választott képviselők rendszere. A kormányzati gyakorlat – és a nyugatra való tekintetés – hozta létre a kétkamarás rendszert: a 15. században kialakult a főrendek és a köznemesi küldöttek táblája, amely folyamat kodifikálása az 1608. évi koronázás utáni I. törvénnyel történt. 1849-ben ezt főrendi táblának és képviselők táblájának nevezték, majd a főrendi ház és képviselőház elnevezés lett honos, amit 1885-ben törvényesítettek. A FOLYAMAT

ALAPVETŐEN MAGYAR, mert szervesen simul a hatalmi ágak – európai példa nélkül való, sőt, a most létrehozott Európai Unióban se létező – megoszlásának azon elvéhez, amely már a Vérszerződésben is megnyilvánul.

NEMZETÜNK A KORONÁZÁSSAL (csak a Szent Koronával történhet, a modern Európa történetében ez az egyetlen szent – SACRA ÉS NEM SANCTA – TEHÁT MEGSZENTELT korona) A KIRÁLYRA CSAK A KORONA JOGAINAK GYAKORLÁSÁT RUHÁZZA. Mert minden javak és jogok forrása a Korona. Ezért nincs az országban uratlan birtok, de nincsen se hontalan, se kisebbségi magyar, mert hazája a Szent Korona. Ezért nincs nemzetiségi, vallási stb. megkülönböztetés se, mert A MAGYAR NEMZET A SZENT KORONA NÉPE – legyen az magyar, besenyő, kun, cigány, tót, oláh, ruszin, katolikus, protestáló, zsidó stb. Nálunk egy hivatalos nyelv volt a múlt század közepéig: A LATIN. Európában eközben egynyelvű, egyvallású nemzetállamok jöttek létre. A lovasműveltségünkben gyökerező Vérszerződésünk eredményeként tehát a nemzet fogalma nálunk teljesen más. Werbőczy 1517-ben mint országbíró írta egy másik főúrnak: „*En mindenkinek megkülönböztetés nélkül igazságot tartozom szolgáltatni, még ha zsidó vagy cigány is, csak Magyarország Szent Koronájának alattvalója legyen, aki ezt kéri.*“

NEKÜNK EURÓPÁBAN EGYEDÜLÁLLÓAN SZÉP, NEMZETI TÖRTÉNELMÜNK VAN, AMELY A JELLENLEGI ZAVAROS, INGATAG NEMZETTUDATUNK SZILÁRD ALAPJA LEHETNE, – HA LENNE NEMZETI TÖRTÉNELEMÍRÁSUNK, ÉS AZ ERRE ÉPÜLŐ NEMZETI JOGRENDÜNK HELYREÁLLNA.

A KÖZJOGI RENDEZÉS AZÉRT IS ELKERÜLHETETLEN, MERT NÉLKÜLE REMÉNYÜNK SEM LEHET ARRÁ, HOGY A SZABAD NÉPEK CSALÁDJÁBA EGYENJOGÚ TAGKÉNT ISMÉT BEKERÜLJÜNK. ENNEK HIÁNYA, ILLETVE MEGLÉTE NAGYON IS BELÁTHATÓ, SŐT SZÁMSZERŰSÍTHETŐ.

A baj azzal kezdődött, hogy országunk egész területe, tartósan idegen katonai megszállás alá került - miáltal elveszett előbb részlegesen (1920) majd teljesen (1944. március 19.) nemzeti önrendelkezésünk. Amit hasonló helyzetben erről Deák Ferenc tanított, az máig teljesen megfelel a nemzetközi jog álláspontjának: IDEGEN KATONÁK ÁLTAL MEGSZÁLLT ORSZÁG AZ ALKOTMÁNYJOGI ÉS A KÖZJOGI HIÁTUS ÁLLAPOTÁBAN VAN. ILYEN KÖRÜLMÉNYEK KÖZÖTT AZ ORSZÁG ÜGYEIT ÁLPARLAMENTÁLIS INTÉZMÉNYEK VISZIK. AZ ILYEN HELYZETBEN VÁLASZTOTT ORSZÁGGYŰLÉSNEK NINCS SE ALKOTMÁNYTEREMTŐ, SE ALKOTMÁNYMÓDOSÍTÓ EREJE, EZÉRT A NEMZET TETTEI KÖZJOGILAG ÉRVÉNYTELENEK.

Az utolsó magyar békerendszerű és alkotmányos országgyűlés, az 1938. évi XIX. törvény cikk alapján, a nőkre is kiterjesztett, általános, egyenlő és titkos választással 1939. június 14-én alakult. Az időközben kitört második világháború miatt az alkotmányosan meghozott 1944. évi VII. törvény cikk az országgyűlés élettartamát a békekötés ratifikálásától számított további félévre meghosszabbította és ugyanilyen törvényes módon lehetővé tette, hogy kényszerhelyzetben külföldön is ülésezhet.

Az országgyűlés a háborús események következtében 1944 végén Sopronba tette át székhelyét, majd az ország legnyugatibb területeinek elvesztése után, 1945. március 29-én elhagyta az országot és Németországba, részben Ausztriába telepedett.

Ebben az időben az államfői tisztség üresedésben volt, így az országgyűlés volt a magyar nép egyetlen alkotmányos és jogfolytonos szerve. A törvényhozói intéző bizottságnak rendelkezésre állott a kormányzó lemondó levele, ám Horthy Miklós kormányzó a németek fogságából kiszabadulva, nyomban kijelentette, hogy lemondása erőszak hatására és az előírásos miniszteri ellenjegyzés nélkül történt, ÍGY AZ NEM VOLT ALKOTMÁNYOS ÉS Ő

MAGÁT MAGYARORSZÁG KORMÁNYZÓJÁNAK TEKINTI. EBBŐL KIFOLYÓLAG AZ ORSZÁGTANÁCSNAK 1944 OKTÓBERI SZEREPE ÉS HATÁROZATAI ELLENTÉTBEN ÁLLNAK A MAGYAR ALKOTMÁNNYAL ÉS SEMMISNEK TEKINTENDŐK (nyilas hatalomátvétel).

AZ 1947. AUGUSZTUS 20-ÁN TARTOTT „ALTÖTTINGI ORSZÁGGYŰLÉS“ ÁLLÁSPONTJA SZERINT, Magyarországon a kereszténység és a nemzet állami élete egy időben kezdődik. Az erkölcs, a világnézet, a nemzeti szokások és hagyományok ezer éven keresztül ebből a világból erednek. Magyarország alkotmányos államrendezése a legrégebb az európai kontinensen, történelmi fejlődés eredménye. A magyar államnak ezer éven át volt királya és van törvényhozó hatalmat gyakorló országgyűlése.

Az ezeréves alkotmány és a magyar nép felfogása szerint, a nemzet összességében (szimbolikusan a Szent Koronában) van minden jog alapja. Ez a legtisztább demokrácia forrása, amely nem ismer elnyomást, erőszakot, osztálygyűlöletet. Ez, a népi lélekben élő igazi demokrácia évszázadokon át a szabadságnak, az emberszeretetnek és a megértésnek eszméjével és módszereivel uralkodott. A második világháborúban is Magyarország, az emberiség szellemében, a százezrével menekült idegen állampolgároknak, kivétel nélkül, menedéket és hazát adott, kiadásukat a fenyegető kényszer ellenére is megtagadta. A második világháború utolsó évének (1944) egyes jelenségei idegen hatalom el nem hárítható kényszerének minősülnek. Az 1945 óta működő kormányok összetételében és politikai irányuk megszabásában egyaránt érvényesült a külső hatalmi befolyás. A német, majd az orosz csapatok segítségével életrehívott magyarországi rendszereknek nincs jogalapjuk, jogforrásuk, vagy éppen alkotmányos és törvényes bázisuk. Az úgynevezett Nemzetgyűlés nem dönti meg az 1939-es országgyűlés törvényes és alkotmányos voltát, amely jogait ugyan de facto nem gyakorolja, DE JURE AZONBAN VITATHATATLANUL A MAGYAR ÁLLAMESZME EGYETLEN MEGLÉVŐ TÖRVÉNYES KÉPVISELŐJE. Az országgyűlés az ezeréves alkotmány és jogfolytonosság alapján áll és alkotmányellenesnek minősít mindent, ami ellenséges megszállás és terror alatt jött létre. Ezt az országgyűlést bizonytalan időre elnapolták, de soha fel nem oszlatták.

KÖZJOGILAG ÉRVÉNYTELEN TEHÁT: az Ideiglenes Nemzetgyűlés (1944) és a Nemzeti Főtanács (1945), a Magyar Köztársaság (1946), a Népköztársaság (1949), a Magyar Köztársaság (1989) és az ezzel kapcsolatos, máig működő Alkotmány (1949), amelyet eddig legalább hétszer módosítottak (1950, 1953, 1954, 1957, 1975, 1983, 1988). Közjogilag érvénytelen a második világháború után kihirdetett béke (amelynek alig van olyan pontja, amit a kommunisták meg ne szegtek volna), az alapszerződések stb. AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG (ami közjogilag szintén nincs), fölülbírálja az Országgyűlést – ami idegen test a magyar alkotmányjogi fejlődésben – EGY KÖZJOGILAG NEM LÉTEZŐ ALKOTMÁNYT TESZ VIZSGÁLATA MÉRCÉJÉUL.

Tehát, a NEMZETKÖZI JOG MAI ÁLLÁSPONTJA SZERINT, MAGYARORSZÁG MINDMÁIG AZ ALKOTMÁNYJOGI ÉS A KÖZJOGI HIÁTUS ÁLLAPOTÁBAN VAN. Tudja ezt rólunk az egész szakmai világ. A tisztességes közjogi rendezés hatalmi eszközökkel halasztható, de el nem kerülhető és nem is kifizetődő.

A KIVEZETŐ ÚT A SZENT KORONA KÖZJOGI ÉS GYAKORLATI HELYZETÉNEK HELYREÁLLÍTÁSA A MAGYAR TÖRTÉNETI ALKOTMÁNY (CORPUS JURIS HUNGARICI = MAGYAR TÖRVÉNYTÁR) KORSZERŰSÍTÉSE RÉVÉN. Ennek kapcsán a legfontosabb feladatunk annak tisztázása, hogy ebbe a folyamatba miként kapcsolható AZ EGÉSZ MAGYAR NEMZET, A MEMBRE SACRAE

CORONAE. Ez nyilván több-, de legalább kétlépcsős megoldást igényel: 1) a magyarországi népesség; 2) a mai ország területén kívül élők szintje. Ha „kerek-asztal“ ülne össze az alkotmányról, akkor annak témája lehetne az országgyűlés ösz-szetétele, választásának módja, de semmi esetre se a részletekről való megállapodás.

A nemzetközi tapasztalat arra int, hogy a célszerű megoldás egy széleskörű ALKOTMÁNYOZÓ ORSZÁGGYŰLÉS LÉTREHOZÁSA, amely elsőként hatályon kívül helyezi az 1946. évi I. törvényt (Magyar Köztársaság) és az 1949. évi XX.-at (Magyar Népköztársaság Alkotmánya és vele együtt valamennyi módosítását, beleértve az 1989. évit); újból hatályba helyezi az 1920. évi I. törvénycikket (az alkotmányosság helyreállításáról és az állami hatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről), az 1920. évi XVII. törvénycikket (az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről szóló 1920. évi I. törvénycikk 13.§-ának módosításáról), az 1933. évi XXIII. törvénycikket (az alkotmányosság helyreállításáról és az állami hatalom ideiglenes rendezéséről szóló 1920. évi I. törvénycikk 13.§-ának újabb módosításáról) és az 1937. évi XIX. törvénycikket (a kormányzói jogkör kiterjesztéséről és a kormányzóválasztásról). Ettől kezdve a bíróságok ítéletüket ismét Magyarország Szent Koronája nevében hozzák.

EZT KÖVETŐ FELADAT A CORPUS JURIS HUNGARICI KORSZERŰSÍTÉSE, TOVÁBBFEJLESZTÉSE – AZ EGYETEMES MAGYAR NEMZET HOSSZÚ- ÉS RÖVIDTÁVÚ CÉLJAI ÉS ÉRDEKEI SZERINT. EZT JELENTI A KÖZJOGI RENDEZÉS.

A SZENT KORONA-ESZMÉBEN EGYÜTT VAN AZ URALKODÓI ELV, A DEMOKRATIKUS VAGY NÉPFELSÉGI ELV ÉS A KERESZTÉNY ELV – ez minden jelentős kutató egyértelmű megállapítása. Ebből következőleg, MIND A SZENT KORONA-ESZME, MIND PEDIG MAGA A CORPUS JURIS HUNGARICI ALKALMAZHATÓ AKÁR A KÖZTÁRSASÁGI ÁLLAMFORMÁRA IS. Nemzeti hagyományaink megőrzése nem maradás, nem jelenti a történelem kereke visszaforgatását, de igenis jelenti önmagunk és történelmi értékeink megbecsülését: az egyetlen járható utat, a szabad népek demokratikus családjába.

Talán nem felesleges hangoztatnunk, hogy mindezek eléréséhez KIZÁRÓLAG A BÉKÉS ÚT VEZET. Legyünk legitimisták – a szó ősz-eredeti értelmében, tehát LEGYÜNK TÖRVÉNYTISZTELŐK – ÉS TISZTELJÜK ŐSEINKET, MÚLTUNKAT, ÁLTALA PEDIG ÖNMAGUNKAT.

IRODALOM

- Bölcöny József*: Sacra Regni Hungarici Corona. In: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület III. (Londoni) Magyar Őstörténeti Találkozója Előadásai És Iratai. Zürich-Budapest, 1999
- Csihák György* : A magyar parlamentarizmus ezer éve. Budapest, 1990
- Csihák György* : Ex Oriente Lux. Budapest-Zürich, 1996
- Csihák György* : I. István király életműve és a magyar államalapítás. In: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Ötödik Magyar Történelmi Iskola Előadásai És Iratai, Budapest-Zürich, 1997
- Csomor Lajos*: Magyarország Szent Koronája. Vaja, 1986
- Deér József*: Die Heilige Krone Ungarns. Graz-Wien-Köln 1966
- Endrey Antal*: A Szent Korona – Attila öröksége? Carpathian Press, Australia, 1988
- Eckhart Ferenc*: A Szent Korona-eszme története. Budapest, 1941

Farkas Ferenc, Vitéz, Kisbarnaki: Az Altöttingi Országgyűlés története. München 1969, Mikes Kelemen Kiadó. Rövidített változat in: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 35. sz. kötetében, Budapest-Zürich, 2002

Fizikai Szemle: Egy régi kor kozmológiájának emléke: a magyar korona. 1981/12

Ipolyi Arnold: Magyar Mythologia. Pest, 1854, Heckenast

Kovács Éva, Lovag Zsuzsa: A magyar koronázási jelvények. Budapest, 1980

Szigeti István: A Szent Korona titka. Aachen, 1994

Vass Ferenc: Viták a magyar Szent Korona származásáról

Váralljai Csocsán Jenő: A Szent Korona eredete

Radványi Iréne-Henriette: A hikszoszok turáni eredetéről.

Az utolsó három írás. In: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület III. (Londoni) Magyar Őstörténeti Találkozója Előadásai És Iratai. Zürich-Budapest, 1999

Horváth Lajos
(Veresegyház)

A MAGYARORSZÁGI NEMZETSÉGEK A KÖZÉPKORBAN

A NÉPVÁNDORLÁS NÉPEI – hunok, avarok, magyarok, kunok, stb. – törzsi és nemzeti szervezeten éltek. Ennek következtében a Kárpát-medencében államokat alkotó társadalmak meghatározó formációja volt a nemzetség évszázadokon keresztül. Ahogy az egymásba olvadó népek részt vettek a magyar nemzet kialakításában, ugyanúgy az egymást követő nemzetségek is VÉR SZERINT kapcsolódhattak a következőkhöz.

A nemzetség, mint a társadalom jelentős eleme, maga is alakulva, átfejlődve, a 895-ös magyar honfoglalástól lényeges demográfiai, politikai, katonai, vallási, művelődési, stb. tényező volt. A türk (magyar) nemzetségek jelentőségére az is rávilágít, hogy az Árpád-korban nyugatról érkező lovagok (Hont-Pázmány, Zsámbok stb.) maguk is nemzeti szervezeten igyekeztek kialakítani több kevesebb sikerrel, hogy betagozódjanak a magyarországi társadalmi elitbe.

A 13. századra kivirágzó úri nemzetségek mellett, a kunok beköltözésével bizonyos értelemben ismét megjelent a Kárpát-medencében az olyan nemzeti lét is, mint amilyen a 10-11. századig a magyar volt. Mindezek mellett még konzerválódott a székely nemzetségek szervezete legalább a 16. századig, ami őrizte a honfoglalás és keresztény államalapítás korának spontán és művi nemzeti tradícióit. A kun és a székely nemzeti szervezetek azután a vérségi és jogi leszármazási rendből átfejlődtek a székszervezetbe, a területi közigazgatási rendbe.

Az elmúlt félszázad hivatalos, marxista történészei megkísérelték elhallgatni, illetve bagatellizálni a nemzetségek szerepét a Kárpát-medencében, a magyar történelemben.

Jelen dolgozatunkban, dióhéjban ráirányítjuk a figyelmet a tárgyra, mert bizonyítani tudjuk, HOGY A NEMZETSÉGI SZERVEZET ÉVSZÁZADOKON KERESZTÜL ÁTHATOTTA A MAGYAR ÉLETNEK SZINTE AZ EGÉSZÉT.

A NEMZETSÉG FOGALMA

A nemzetségnek (nem, had, klán stb.), mint a törzset alkotó társadalmi formának, ami a családokból épül fel, többévszázados világirodalma létezik. Mi csak a magyar-sággal kapcsolatos nemzetségekkel foglalkozunk. Ennek során a korai (avar), a honfoglaló és a nemesi nemzetségeket mutatjuk be fogalmi szinten és szót ejtünk a székelyekről.

a.) Korai és honfoglaló nemzetségek

Avarok, későavarak (568-895) népi tömegei érték meg a Kárpát-medencében a magyar (türk) honfoglalást. Ők is nemzeti kötelékek között éltek, az avar államhatalom lehangolása után (822), megnőhetett nemzetségfőik jelentősége és hatalma. László Gyula Ménmarótot bihari nemzetségfőnek tartja, aki meghódolt Árpád fejedelem előtt és Zolta

nevű fiához hozzáadta leányát. Ez tehát adat arra nézve, hogy korábbi nemzetségek összeházasodtak az újonnan jövő nemzetségekkel.

Az Árpád-vezette magyarság a hagyomány szerint 108 nemzetségre tagozódva érkezett új hazájába, mely számról külön fogunk szólni. A 9-10. századi nemzet-ségekre a következők jellemzőek:

1. A NEMZETSÉG KÖZÖS ŐST TISZTEL, akkor is, ha a nemzetségnek nem minden szabad tagja vérszerinti leszármazója a nemzetségősnek (befogadás). Az ős tisztelete kötelező a nemzetség nem szabad alávetettjeire (szolga, cseléd, rabszolga, hadifogoly) nézve is.
2. A NEMZETSÉG KÖZÖSSÉGE AZONOS NEMZETSÉGNEVET VISEL, ami a nemzetségős neve, többnyire ragadozó emlős állat, illetve madárnév: Ákos (fehér madár), Bors (barsz, hópárduc), Kartal (sas), Turul (kerescensólyom), Farkas-Agmánd (farkas) Becse (sas), Tyukod (tyúk) stb. A honfoglalás kori nemzetségfők nevéből: Aba, Ajtony, Alap, Apor, Becse, Bogát, Botond, Csák, Csanád, Csolt, Csór, Hanva, Pél stb. is alakultak nemzetségnevek. Ugyancsak magyar módra alakultak a nyugatról bevándorló lovagok nemzetségnevei: Gut-Keled, Hahót, Héder, Hont-Pázmány, Ják, Rátót, Smaragd (Zsámbok), Tibold stb. a honunkban hivatalt és birtokot szerzett ős nevéből. Egy nemzetségnek olykor több neve is van, illetve a nemzetségek nevei összevonódnak: Kartal másként Korczán, Gyula-Zsombor, Nána-Beszter stb.
3. A NEMZETSÉGEN BELÜL JELLEGZETES SZEMÉLYNEVEKET VISELNEK A NEMZETSÉG NÉV-ADÓ ŐSÉN FELÜL. Például Zsidó nemzetségen belül Acsa, Mácsa, Bekcs, Berend stb.
4. A NEMZETSÉGNEK KÖZÖS JELE, TAMGÁJA, CÍMERE VAN, amelyekkel külön foglalkozunk.
5. A NEMZETSÉGNEK KÖZÖS TEMETŐJE VAN, amibe a rokonsági fokozatnak megfelelően temetkeznek. Később ezt felváltja a nemzetségi monostor, amelyet a nemzetség épített. Kegyura erősíti a nemzetség összetartozását és a monostor felveszi a nemzetség nevét: Ákosmonostor, Borsmonostor, Csoltmonostor stb.
6. A NEMZETSÉG BOSSZÚT ÁLL TAGJAIÉRT, később ebből származik a felelősségvállalás a nemzetség tagjai között.
7. A NEMZETSÉG KÖZÖS TERÜLETET BIRTOKOL, amelynek központjában építi fel a monostorát. Sok esetben a nemzetségek birtokai két tömbben helyezkednek el, az egyik az állam központi részén, a másik távolabb szélterületeken. Ennek megfelelően megkettőződnek a nemzetségi monostorok is. Ez az ősi nomád jellegű birtoklás kihatott a nyugatról jövő, idegen nemzetségek birtokkal való megadományozására is, amennyiben két helyen nyertek birtokokat (Rátót, Zsámbok nemzetség stb.).

b.) Nemesi nemzetségek

A NEMESI, ÚRI NEMZETSÉGEK A 13. SZÁZADTÓL „DE GENERE” KIFEJEZÉSSSEL TÚNNEK FEL AZ ÍROTT FORRÁSOKBAN, MAGUKAT ÁLTALÁBAN HONFOGLALÓ, ILLETVE SZENT ISTVÁN KORI NEMZETSÉGEKTŐL VÉRSZERINT SZÁRMAZTATVA. Ilyetén első előfordulásuk 1208-ból, utolsó előfordulásuk a Zsigmond-korból származik.

Kétségtelen, hogy a korai honfoglaló nemzetségekhez képest sok tekintetben új minőségként jelennek meg a nemesi, úri nemzetségek. Mégsem tagadhatjuk meg tőlük a vérszerinti leszármazást, vérrokonságot a korai nemzetségekkel. Új társadalmi formáció a nemesi rend születése, új birtokpolitika – az 1241-es tatárjárás előtt és után – talaján virágoznak ezek a nemzetségek és a 13-14. század fordulóján már a nemesi családokra való

szétválás állapotában vannak. A családokra oszlás folyamatában szétesztják addig közösen birtokolt területüket, utoljára még közösben hagyva a mo-nostort és közvetlen birtokát, mint a nemzetségi lét szimbólumát, majd az is idővel más birtokosé lesz.

c.) A székely nemzetségek

A nemzetség fogalmának kiművelésében ellentétes vélemények kialakítására alkalmas kérdés, hogy az mennyiben alapszik vérségi leszármazáson és köteléken, illetve mennyiben mesterséges, olykor hatalmi szóval létrehozott szervezet. A székely nemzetségek és ágak vizsgálata tulajdonképpen ebben a vonatkozásban került előtérbe és azért, mert messze túlélve a nemzetségek virágkorát, Magyarországon történeti forrásokkal is jól dokumentált.

A székely nemzetségek szervezetének két alapvető forrása van. Az egyik a maros-széki nemek és ágak 1548. évi lajstroma, ami felsorolja a hat székely nemet és 24 ágat, valamint ezen belül a hadnagyság és bíróság viselésének rendjét (potior, ágszáz vagy lófő és komunitas vagy közösség), hat nemzetséget, az ágakat és a hét széket.

Ezek és más források vizsgálata azt bizonyítja, hogy nemzetségi szervezetük eredeti sajátosságuk, ennek ellenére a székelység nem egységes eredetű. A székely törzset (népet) még a magyar fejedelmi hatalom szervezte meg legkésőbb a 10. században, különböző néprészekből és nemzetségekből. Ezért a székelyek többségét ugyanazok az elemek alkotják, mint amelyekből a honfoglaló magyarság összetevődött.

A 12. századra mesterségesen elkülönített és Székelyföldre telepített, jogilag kiváltsgolt és zárttá vált székelység azután sokáig őrizhette nemzetségi szervezetét, konzerválva az Árpád-kori magyar társadalom minőségét, ugyanakkor és éppen ezért kimaradva az élenjáró magyar társadalmi folyamatokból.

d.) A várjobbágy nemzetségek

A várjobbágyok a királyi várszervezet népeinek legelőkelőbb tagjai voltak. Kiváltsgaikk csak a várszervezeten belül illették meg őket, jogi értelemben nem voltak közszabadok. Fejenkénti hadkötelezettség terhelte őket, egyik részük nehézfegyverzetben harcolt. Kötelezettségük ellátásának érdekében részesültek a várbirtokállományból, a várnépek adójából. Közülük kerültek ki a várkatonaság tisztjei. Az előkelőbbek jogaikat Szent Istvántól származtatták, a szent király jobbágysai, a szent király szabadjai kategóriába tartoztak. Sokan közülük közszabad állapotra jutottak, majd nemességét szereztek és nemzetségi szervezetben éltek. A jobbágy nemzetségek betagozódtak a köznemességbe.

A NEMZETSÉG ÉS KIRÁLYI VÁRMEGYE

A magyarok a honfoglalás után törzsi és nemzeti szervezeten szőtték meg a Kárpát-medencét. Az egész terület felosztása nemzetségek szerint történt, ezért beszélünk ősfoglaló nemzetségekről, amelyek részt kaptak az országból, amelyek azután az első foglalás jogán birtokolták azt a földet. A későbbiekben adományba kapott, szerzett, vásárolt földjeik jogilag elkülönültek az előzőtől.

MEGYE szavunk állítólag szláv eredetű (mesgye, medja) de azokban a nyelvekben csak „határvonal” jelentéssel bír, a középszintű állami közigazgatás területi egysége jelentés a magyar nyelvben, a magyar államszervezésben jött létre. Éppen ezért A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN KIALAKULÓ KERESZTÉNY MAGYAR ÁLLAM KIZÁRÓLAGOS, EGYEDI, JELLEMZŐ ALKOTÁSA, AMELYNEK KORÁBBI ELŐZMÉNYEKEN VALÓ LÉTREJÖTTE SZENT ISTVÁN NEVÉHEZ FÜZŐDIK.

A nemzetségi szállásföld, a törzsfői, nemzetségfői várak és vásárhelyek, valamint a 10. században már letelepített harcos jobbágyok (várjobbágyok) falvai képezik a királyi megyeszervezet előzményeit együttesen. Somogy vármegye előzménye Kop-pány szállásföldje volt, a Csák nemzetség szállásterületéből pedig Fejér vármegye szerveződött stb.

Az erdélyi Küküllő vármegye a Gyula vezértől leszármazóké volt, Hunyad megye az Ond vezértől leszármazó Bár-Kalán nemzetségé stb.

A megyévé szervezést jól példázza Ajtony és Csanád története. Ajtony törzsfőnök szállásbirtoka 1000 körül Marosvár és környékén terült el. Mivel nem akart engedelmessé válni a központi hatalomnak, István király Csanádot küldte ellene sereggel. Ajtony leverése után a király a várat és Ajtony birtokainak kétharmadát kisajátította, a várba Csanádot ispánként, azaz a király középszintű területi tisztségviselőjeként, helyezte. Csanád természetesen birtokadományban részesült az általa elfoglalt földön, a tőle származó nemzetség ezt évszázadokig birtokolta.

Marosvár új neve Csanádvár lett és központjává vált a megszervezett Csanád királyi vármegyének. Ajtony nemzetségéből azok, akik nem vettek részt az ellenállásban, kisebb családonként apró birtokokat megtarthatnak a megye szélein, például Aj-tonymonostorát, amit Ajtony bizánci keresztény rítus szerint alapított, mivel István királlyal ellentétben Rómát mellőzte és Bizánc-barát politikát folytatott.

Példánk egy hadjárattal kikényszerített királyi vármegye szervezést mutatja be. Természetesen a békés, vagy kevesebb erőszakkal járó megyeszervezés volt inkább a jellemző. A nemzetségek felajánlották, átengedték a királyi megyék számára szállásbirtokuk kétharmadát, korai földvárait és így nagyobb birtokokat megtarthatnak maguk is és kevesebb veszteséggel, nagyobb biztonsággal birtokolhatták a többi évszázadok során.

Ennek a kiegyezéses elrendezésnek azután az is lett a következménye, hogy a nemzetségek előszeretettel nevezték magukat Szent István kori ősiükre (Becse-Gergely, Csanád, Dorozsma stb.), elhagyva esetleg korábbi nevüket. Ez a megyeszervezeti, birtokjogi, területi, elnevezési átalakulás Szent István korában nagyméretű és nagyjelentőségű volt. De természetesen nem jelenti azt, mint ahogy nemzetellenes, marxista „hivatalos” történészek állítják, hogy a nemzetségek nem vezethetők vissza a keresztény állam megalapítása előtti időre, hogy azelőttől nem őrződött meg semmilyen hagyomány a magyar életben és az írott forrásokban.

A NEMZETSÉGI TAMGÁK ÉS CÍMEREK

A magyarság kialakulásában nagyobb szerepet játszó népelődök a történelem hajnalán patriarchális totem-nemzetségi szervezetben éltek. Ebben a világban a nemzetségnek közös jele, tamgája volt, ami állatot, növényt, egyebet ábrázol, és ami a nemzetség őseire utal, amelytől származik.

Magyar vonatkozásban a turul (kerecsensólyom), a kartal (sas), az ákos (fehér madár, sólyom), a farkas stb. említendő, mint a totem-öستől való származás kései bizonyítéka a nemzetségek heraldikájában. Amikor a 12-13. században nyugati hatásra Magyarországon is megjelent a lovagi és az állami címerhasználat, akkor az egykori nemzetségi totemek képei megjelennek, folytatódnak a korszerű címeres gyakorlatban.

Az Apafarkas Agmánd nem farkasa, az Aba-nem sasa, a Csák-nem oroszlánja, a Csanád nem sólyma, a Sur vezértől származó Osl-nem sasszárnya karommal, a Szalók-nem hattyúja stb. TOVÁBBÉL A KIVIRÁGZÓ NEMZETSÉGI HERALDIKÁBAN. EZEK AZ ÓSFOGLALÓ NEMZETSÉGEK.

A NYUGATRÓL BEKÖLTÖZÖTT LOVAGOK NEMZETSÉGEINEK CÍMEREI ETTŐL ELTÉRŐ KÉ-PET MUTATNAK. A Gut-Keled-nem vörös mezőben három ezüst heroldalakja, a Győr-nem kék mezőben arany lilioma, a Hermán-nem vörös mezőben arany sarkánya, a Rátót-nem vörös arany hárslevele stb. a nyugati heraldika átplántálása magyar földbe. A jellegzetes geometriai alakzatok (heroldalakok) mellett megjelentek állatok is, a Hahót-nem ökörfeje, a Ják-nem fekete mezőben arany oroszlánja, a Balog-nem kétféjú sasa stb. Mivel a jövőbeni nemzetségek – úgy látszik –, tudtak ezek „pogány” jellegéről, ezért címerükben ezek mellett megjelent a kereszt is, a kereszténység szimbólumaként. AZ ÓSFOGLALÓ MAGYAR (TÜRK) NEMZETSÉGEK NEM ÉREZTÉK SZÜKSÉGESSÉGÉT ANNAK, HOGY „POGÁNY” JELKÉPEIKET KERESZTÉNY JELKÉPEKKEL „SZELÍDÍTSEK”.

Az oroszlán mindkét csoportban előfordul, mint a hatalom megtestesítője. Az Árpád-ház totem-állata a turul volt, amelyet Géza fejedelem (970? -997) idejéig al-kalmaztak az állam és dinasztia életében. A keresztény állam megalapításától fogva viszont az oroszlán funkcionál a jogar kristálygömbjén, a falfestményeken, a pecséteken és a bullákon. Ezen kívül megfigyelhető, hogy AZ OROSLÁN OLYAN NEMZET-SÉGEK CÍMERÉBEN TŰNIK FEL, AMELYEK A HONFOGLALÓ HÉT VEZÉRTŐL SZÁRMAZTATJÁK MAGUKAT (CSÁK, BOR, KÁN STB.).

A HONFOGLALÓ NEMZETSÉGEK 108-AS SZÁMÁRÓL

Krónikáink szerint Szkítiából 108 nemzetség jött ki, mindegyik 2000 harcost tudott kiállítani, az összesen 216 ezer.

Horvát István (1784-1846) jeles történetírónk vetette fel először, hogy okleveleink gondos átvizsgálása következményeként összeállítható a 108 honfoglaló nemzet-ség névsora. Azóta a munka elvégzését többen megkísérelték, több vagy kevesebb nemzetség létre derült fény, de 108-as szám sosem jött ki.

Egyes lezser, futtatott marxista történészek úgy oldották meg a kérdést, hogy a 108-as számot koholtnak, fiktívnek minősítették és ezzel el is vetették a vele való foglalkozás gondját. Ugyanakkor jelentős nemzettudat-rombolást reméltek elérni, amikor a magyarság évezreden keresztül vallott adatát, miszerint 108 nemzetség szállta meg a Kárpát-medencét Árpád-vezetésével, kitalációnak, valótlanágnak állították, a hazai történelemoktatás keretében és az irodalomban.

Pedig nagyon fontos lehet, amikor olyan számok, mint a 108, vagy a 9×13 , illetve ezeknek különböző többszörösei előfordulnak a Védákban, Angkor templomaiban, Babilonban, Herakleitosz homályos kijelentéseiben és a skandináv Walhallában.

Az egyiptomi Ozirisz-mítosz ugyancsak tartalmazza a $72 + 36 = 108$ egyenletet és

ennek felét, az 54-et. A rendkívüli jelentőségű 2160 (216) szám is, amely a tavaszpontnak egy állatövi csillagképpel történő odébb mozdulásához szükséges évek száma. A kambodzsai őserdőben Angkor templomához 5 út vezet, mindegyiken 108 gigantikus kőszobor áll, oldalanként 54 számmal, összesen 540 szobor, ennek négy-szerese 2160.

A magában álló 72-es szám is megtalálható Kálti Márk krónikájában, mint a 108-as. Azt írta, hogy Noé három fiától, Sémától, Kámtól és Jáfettől összesen 72 nemzetség származott a vízözön után. Az indiai tűzoltárba, az Agnikajanába 10.800 téglát építettek, a Rigvédában 10.800 versszak van. A rózsakeresztes hagyomány 108 (72 + 36) évig tartó ciklusról tud, amelynek megfelelően a titkos társaság érezteti hatását. A kínai Hung-szövetség, amelyik a legősibb és legrejtélyesebb őrzőhelye az ősi kínai vallásnak, rítusaiban alkalmazza a $72 + 36 = 108$ egyenletet. A példák még hosszán sorolhatók.

A 108-as szám tehát bizonyíthatóan a Belső-Ázsiában keletkezett ősi kultúrkör(ök) mélyéről fakad és a magyarság onnan hozta magával, ahol ez számára átvehető volt valahol Turán, Khorezm térségéből.

A honfoglaló magyar nemzetségek 108-as száma tehát nem olyan matematikai valóság, realitás, amelyik okleveleinkből kiszemelgethető, kigyűjthető. Ez a 108-as szám a ázsiai legfejlettebb műveltségek sajátja és mint ilyen valóságos, pontos, tárgy-szerű. Ez az őstudás az avarszággal (?), a magyarsággal került a Kárpát-medencébe, nem európai, de a magyar krónikák lapjain őrződött meg Európában.

A NEMZETSÉGEK FÖLDRAJZI NÉV HAGYATÉKA

A nemzetségek földrajzi név hagyatéka rendkívül színes és gazdag, beborítja az egész Kárpát-medencét. A nemzetségfők korabeli megnevezése bő, bú (báj, bej, bég), a nemzetségi központok neve ebből is keletkezhetett, a valóságos nemzetségfő sze-mélyneve nélkül.

Tiszabó (Heves m.) neve 1077-1095 között keletkezett határjárásban Beksere formában fordul elő, azaz Bégsírja, melynek első szava a Bő, Tiszabó alakban él mos-tanáig. Vagyis ezen a helyen nemzetségfő, egy bő temetkezett valószínűleg a 10. században.

Ez a névalakulás felhívja a figyelmünket a „pogány“ nemzetségfők, törzsfők, patakfőkhöz, forrásokhoz való temetkezéseire. Az Aporigy patakot 1002-ben említi oklevél a mai Szentendrénél. Jelentése, Aporpataka, de az így, egy (egyház), úgy jelenthet szent forrást is, ahová esetünkben Aport temették. A budai hegyekben Tebeorra (1212), Tebesírja (1283) ugyanarra a helyre vonatkozik, a domb csúcsára egy Tebe nevű pogány nemzetségfőt temethettek.

A kereszténység általános elterjedése után a királyi, hercegi monostoralapítások kihívásként, státuszszimbólumként készítették a nemzetségeket saját monostoraik megalapítására, felépítésére, melyekbe azután a nemzetség temetkezett, a templom főhajójába egyenesen a nemzetségfők, mint kegyurak. Ennek a folyamatnak a során keletkezett: Ákosmonostora, Borsmonostor, Csoltmonostor, Pélmonostor, Zsidógyház stb.

A szakrális nemzetségi központ közelében vagy máshol jöttek létre a nemzetségek világi központjai, melyeknek neve kezdetben a nemzetség toldalék nélküli nevéből állt, később ehhez járult a -laka, -udvara, -ülése, -palotája stb. toldalék: Ákosudvarhelye, Ákospalotája, Hont, Hontvár, Kalántelek, Csolt, Nána, Tomaj stb.

Természetesen a nemzetség birtokainak jellegzetességei: patakok, erdők, hegyek, hal-mok, tavak stb. is felvehették és megőrizhették a nemzetségek nevét. Ákosnyíre, Csabahasztja, Csákberény, Csudarétje, Kartal, Csekekáta, Pusztakartal, Tótzsámbok, Vámosgyörk, Zsidóliget, Zsidómácsa, Zsidótelek stb. A nemzetségnévvel összetett föld-rajzi nevek változatait a felsoltakkal természetesen nem merítettük ki.

A magyar, magyarországi nemzetségekről nagyon röviden elmondottak is bizonyítják, hogy ezen a téren is gazdag a történelmünk és sem „pogány kori“, sem kereszténykori színvonala nem marad el az ázsiai és európai fejlődéstől. Nekünk pe-dig kötelességünk megőrizni nemzetünk történelméből minden őstudást, értéket, ha-gyományt és továbbadni az eljövendő nemzedékeknek, úgyis mondhatnám, nemzetségeknek.

IRODALOM

Bartha Antal: A IX-X. századi magyar társadalom. Budapest, 1968

Győrffy György: Tanulmányok a magyar állam eredetéről. Budapest, 1959

Győrffy György: István király és műve. Budapest, 1977

Horváth Lajos: Monostor-háromszög, nemzetségek a Galga mentén a XII-XIV. század-ban. Egy múzeum szolgálatában – Tanulmányok Asztalos István tiszteletére. Szerk.: Asztalos Tamás Aszód, 1998

Horváth Lajos: A barsz (hópárduc) történelmünkben. Havi Magyar Fórum, 1999 augusz-tus

Horváth Lajos: A honfoglaláskori 108 nemzetség számáról. A honfoglalás és az 1848-1849-es magyarországi polgári forradalom és szabadságharc évfordulójára. Zürichi Magyar Történelmi Egyesület kiadványa. Budapest-Zürich, 2001

Dr. Karácsonyi János: Magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. Budapest, 1900

László Gyula: A honfoglaló magyar nép élete. Budapest, 1944

Magyarrá lett keleti népek. Szerk.: *Szombathy Viktor és László Gyula*. Budapest, 1988

Mesterházi Károly: Nemzetségi szervezet és az osztályviszonyok kialakulása a honfoglaló magyarságnál. Budapest, 1980

Morgan, L. H.: Az ősi társadalom. Budapest, 1961

Wertner Mór: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig I-II. Temesvár, 1891-1892

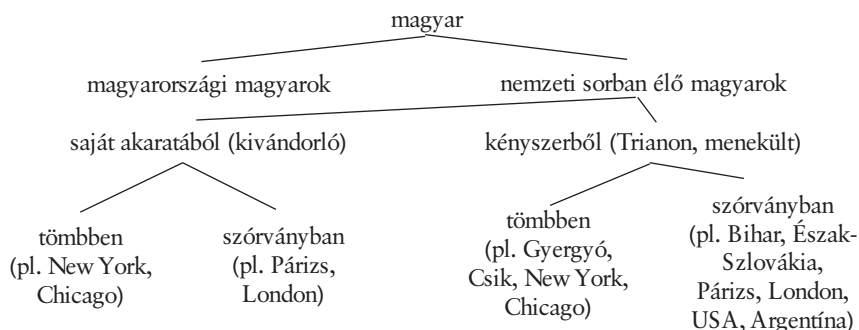
Csuhák György
(Zürich)

MAGYAR - NÉP - NEMZET - KISEBBSÉG - AUTONÓMIA, MAGYARUL ÖNIGAZGATÁS, ÖNKORMÁNYZAT, ÖNREN- DELKEZÉS

A MAGYAR IGEN régi nép, tudatában sajátjaként rengeteget őriz a földön élt legrégibb népek szellemi kincséből. Tudatunk ezen a ponton ütközik más népek tudatában őrzött hasonló elemekkel, így évezredek harcról beszélhetünk, amely harcban – úgy tűnik – az utóbbi ezeröttszáz évben fokozatosan a vesztes oldalra csúszunk.

Témánkhoz kanyarodva, kezdjük a MAGYAR meghatározásával. Hangsúlyoznom kell, hogy itt nem a mi, történelmileg kialakult magyar NEMZETFOGALMUNKRÓL van szó, hanem az ÚJ, EURÓPAI NEMZETFOGALOMHOZ közelítünk. Amikor tehát ma MAGYAR NÉPRŐL beszélünk, akkor EGY NYELVÉBEN ÉS KÖZÖSSÉGI TUDATÁBAN ELÉGÉ EGYSÉGES, EMBERTANILAG IS JÓL MEGHATÁROZOTT ETNIKUMRÓL beszélünk, idesorolva mindazokat, akik magukat tudatosan magyarnak vallják, és se más etnikumhoz, se más nemzeti közösséghez nem tartoznak. Ezeket a magyarokat két csoportba sorolhatjuk:

1. a legnagyobb csoport a magyarországi, akik a mai Magyar Köztársaság területén élnek, ezeket nevezik anyaországiaknak (milyen anya az, amelyiknek kezét-lábát levágták! – egyébként gyarmatokhoz kötődő fogalom), – nevezzük őket MAGYAR-ORSZÁGI MAGYARNAK;
2. a második csoport NEMZETISÉGI SORBAN él. Ez utóbbi csoportot felbonthatjuk kétszer, kétféle csoportba: egyfelől, a NEMZETISÉGI MAGYAR élhet nemzetiségi sorban SAJÁT AKARATÁBÓL (mint például a kivándorlók) és KÉNYSZERBŐL – ilyen a Trianon által sújtott területek magyarsága. Másfelől, a nemzetiségi sorban élő magyarok ÉLHETNEK TÖMBBEN, mint például a székelyek Gyergyóban és Csikban, vagy a nyugati magyarok New Yorkban és Chicagóban, és ÉLHETNEK SZÓRVÁNYBAN, mint az erdélyi magyarok Biharban, a nyugati magyarok Franciaországban, stb.

Szerintem ezek összessége alkotja az EGYETEMES MAGYARSÁGOT – ismétlem – akkor, ha

NYELVÉBEN ÉS KÖZÖSSÉGI TUDATÁBAN MAGYAR és nem tartozik se más etnikumhoz, se más nemzeti közösséghez. Ajánlom, hogy figyelmünket erre a magyarságra összpontosítsuk, és csak ha és amennyiben ennek a magyarságnak a szempontjából szükséges, akkor foglalkozunk más etnikumokkal, közösségekkel. Ajánlom, tekintsük kivételnek azokat, akik magyarul beszélnek, de más etnikumhoz és/vagy más nemzetiséghez tartoznak, valamint azokat, akik például magukat magyarnak vallják, de nem tudnak magyarul, továbbá azokat, akik magukat magyarnak vallják, tudnak magyarul, de idegen érdekeket szolgálnak stb.

Ne legyünk kirekesztők, se ellenségesek másokkal szemben, de szögezzük le, hogy ha mi magyarokról beszélünk, akkor kikről van most szó, viszont amit mondunk, azt vagy egységesen minden magyarra értjük, vagy ha különbséget teszünk, akkor is ugyanarról a magyarról beszélünk, de megmondjuk, hogy a magyarság mely rétegéről van szó. Ily módon nem leszünk ellenségesek, de kizáróak lehetünk, hiszen mások az elvárásaink is, attól függően, hogy kiről van szó.

Nézzük Hóman Bálint meghatározását: „*A faj vagy fajta a közösség vérségi egységét, tagjainak közös eredetét, a nép ennek társadalmi és művelődési egységét, életformáját és világszemléletének azonosságát, a nemzet, a közösség államszervezeti egységét, politikai egyéniségét és szemléletét fejezi ki.*

A fajta és a nép őseredeti alakulások, a nemzet későbbi fejlemény, minden nép történetének későbbi időszakában jelentkeznek. A fajta természeti, a nép és nemzet történeti, amaz társadalmi, ez pedig politikai alakulat. Az ember természeti lényként egy fajtához, társadalmi lényként egy néphez, politikai lényként egy nemzethez tartozik.

A fajta közös eredetű és közös ősök testi-lelki vonásait viselő emberek és csoportok természetes úton létrejött közössége. A nép egyhelyütt és azonos életformák között együttélő, azonos nyelvű embercsoportok világszemléleti közössége. A nemzet egyazon állami szervezet keretei közt élő egyének és csoportok politikai közössége, az államszervező és államfenntartó nép politikai megjelenési formája.“ (Őseimbek - ősmagyarok, Atlanta, 1985. 54-55. old.)

Eckhart Ferenc, a nagy magyar jogtörténész talált egy levelet, amit Werbőczy országbíróként írt egy másik magyar főúrnak 1517-ben: „*Én mindenkinek megkülönböztetés nélkül igazságot tartozom szolgáltatni, még ha zsidó vagy cigány is, csak Magyarország Szent Koronájának alattvalója legyen, aki ezt kéri.*“

Ebből az is következik, hogy senkit senki nem kényszerít arra, hogy – nemzeti értelemben – magát MAGYARNAK vallja. Miként mindenkire rá van bízva pl., hogy erkölcsös legyen, hogy miként öltözködik, hogy növeszt-e szakállt, éppúgy eldöntheti, hogy miután a Szent Korona Tagja, vállalja-e, akarja-e ezt a tagságot? Az embernek értelme és szabad akarata van.

EURÓPÁBAN EGY NÉP van és az a magyar, amelynek Kr.u. 800 táján saját betűírása volt. Ez az írás az u.n. székely magyar rovásírás. A kárpát-medencei Haza biztosítása és megszervezése során, EURÓPA FÖLDJÉN LÉTREJÖTT AZ ELSŐ OLYAN EGYSÉGES KERESZTÉNY KIRÁLYSÁG, AMELY ALAPÍTÁSA HELYÉN MINDMÁIG FÖNNÁLL: A MAGYAR KIRÁLYSÁG. ENNÉL EURÓPÁBAN CSAK SZENT PÉTER SZÉKE RÉGEBBI ÉS ÁLLANDÓBB.

LOVASMŰVELTSÉGÜNKBŐL MI HOZTUK EURÓPÁBA A KÜLDÖTTEK RENDSZERÉRE ÉPÜLŐ OR-

SZÁGGYŰLÉS INTÉZMÉNYÉT ÉS MIÉNK A CORPUS JURIS HUGARICI-BAN ÖSSZEFOGLALT, EURÓPA LEGRÉGIBB ÍROTT ALKOTMÁNYA, ami a Vérszerződéssel kezdődik. Gerincét alkotják Szent István Intelmei (1030), az Arany Bulla (1222) és a Szent Korona-eszme, vagy -tan, amit már szabatos jogi formába öntve megtalálhatunk az u.n. sarkalatos törvé-nyekben (1351).

Az a nyelv, amit ma magyarnak hívunk, már biztosan a Kárpát-medencében volt, mielőtt Álmos-Árpád hadai megjelentek és a tudományban senki sem vitatja, hogy máig ennek a nyelvnek legalább háromezer éves múltja van. Shakespeare (1564-1616) korának nyugat-európai nyelveit a mai nyelvre le kell fordítani: az angolt angolra, a németet németre, stb. Nem így a mi nyelvünket: az Ó-magyar Mária-siralom már fordítása idején (1280 táján) magyarul szebb mint a latin eredeti. Tinódi (1505-1556), Balassi (1554-1594) nekünk nemhogy érthető, de csodálatosan szép verseket írt, még hozzá sajátos magyar stílusban.

Mindezek dacára I. István királyunk – feltehetőleg a soknyelvű népre tekintettel – az akkor már holt nyelvként tisztelt latint tette hazánkban – mai fogalmaink szerint – hivatalos nyelvvé. Miáltal elejét vevé a nyelvi torzsalkodásnak. Európában egy állam van, a magyar, ahol 1846-ig a latin volt a hivatalos nyelv, ami – egyebek mellett – azt is jelentette, hogy a hivatalos iratok óriási többsége latin nyelven készült. Eközben a magyar nyelv is továbbfejlődött, amit nemcsak gazdag népi irodalmunk bizonyít, hanem a családi levéltárak bőséges iratanyaga is. Példaként említhetjük a horvát származású Zrínyieket, akik három nyelven is irodalmi értéket alkottak: horvátul, magyarul és latinul.

A régi idők latin írásbelisége történelemtudományunkban sok galiba forrása. Ez részben arra vezethető vissza, hogy ez a latin írásbeliség aránylag rövid idő alatt meg-szakadt. Mi magyarok nemcsak „táblaíró nép“ vagyunk, hanem igen tehetségesek is. Így lehetséges az, hogy az ősi magyar kifejezéseket igen pontosan tudtuk latinul visz-szaadni, sok magyar gyönyörűen tudott latinul írni és beszélni. Ezeket a szövegeket nem volt szükség mind egyidejűleg magyarra fordítani – hiszen értette, aki akarta. Később viszont a fordítással – sok minden történt. A magyarra való áttérés nagyjából egybeesett a nyelvújítás korával, amikor buzgó nyelvújítók azt gondolták, hogy nyelvünk ázsiai ősképződmény és elparlagiasodott, részben a latin, majd a német nyelv erőltetése folytán. Miközben harcoltak a germán befolyás ellen, mégiscsak a nyugati példákat követték – nyelvünk-ből irtották archaikus, ma már megmondhatjuk: őseredeti tulajdonságait. Gyakorlatilag elveszítettünk számos igeidőt, de szót is, az értelmek pedig sok esetben összezavarodtak. Nem lévén helyesírási szabályzat, a sok idegen eredetű pap, már a korábbi évszázadok során is, ha magyarul írt, gyakran összekeverte a latin és a magyar szót, a latin és a szláv betűt. Így lehetett például Szerviából Szerbia. Talán nem is véletlenül.

Vallás terén ez nagyjából a reformáció kora is – amikor sok minden máségyebet is reformálni igyekeztek, nemcsak nyelvünket. A Bibliát latinról magyarra kellett fordítani – szótár akkor még nem létezett. Károli Gáspár (1529-1594) ebben a munkában kitűnő segítőtársra talált Szenczi Molnár Albertben (1574-1639), aki nemcsak a két nyelvet ismerte kitűnően, hanem jó stílusérzéke is volt, miáltal Bibliája még elég híven tükrözi a magyar nyelv egykori báját. Kettőjük nevéhez köthető az első latin-magyar szótár is.

A szótár tökéletesítését Pápai-Páriz Ferenc (1649-1716) végezte el. Szótárát halála után is többször kiadták. Ezek a szótárak, összevetve mai szótárakkal, a tárgyilagos kritika szerint esetleg nevezhetők hibásnak. Egy szempontból viszont pótolhatatlanok: korai történelmünk latin nyelvű forrásait CSAK EZEN SZÓTÁRAK SEGÍTSÉGÉVEL SZABAD VIZSGÁLNI.

Közelebbi tárgyunkra térve, vissza kell kanyarodnunk a sarkalatos törvényekhez (1351), közelebbről az u.n. ősiségi törvényhez. EBBEN A TÖRVÉNYBEN, mint az írott magyar alkotmány részében, TALÁLJUK A MAGYAR ÁLLAMESZME MINDMÁIG ÉRVÉNYES KIFEJTÉSÉT.

„*Sacra Corona radix omnium bonitum et iurium*“, azaz a Szent Korona minden javak és jogok gyökere. A magyar király – akit a magyar az országgyűlésben, vagy a nemzetgyűlésben választ – „*Caput Sacrae Coronae*“, azaz a Szent Korona Feje, tehát csak a feje (és nem uralkodó, király stb.). A magyar nemzet „*Membre Sacrae Coronae*“, azaz a Szent Korona Tagja. A kettő együtt a „*Corpus Sacrae Coronae*“, azaz a Szent Korona Teste – vagyis a magyar nemzet. A „*magyar nemzet*“ fogalma Európában egyedülálló alkotás, semmi köze az Európa más vidékein, jóval később kialakított nemzetfogalomhoz. Ha a nemzetet vallási szempontból akarjuk csoportosítani, akkor vannak római katolikusok, reformátusok, stb. Ha a nemzetiség alapján csoportosítunk, akkor vannak magyarok, szlávok, németek, oláhok stb. Ha ezen belül pl. a németeket akarjuk csoportosítani, akkor vannak szászok, cipszerek, svábok stb. Ha a szlávokat csoportosítjuk, vannak ruszinok, tótok, szerbek stb.

A MAGYAR ÁLLAM TERÜLETE A SZENT KORONA TERÜLETE, AZ ÁLLAM LAKÓI A SZENT KORONA POLGÁRAI, ALKOTMÁNYA A MAGYAR TÖRTÉNELMI ALKOTMÁNY – ÉS MINDEZEK MEGTESTESÍTŐJE A SZENT KORONA.

„*Sacra Regni Hungarici Corona*“ – Magyarország Szent Koronája nem vallási fogalom, hanem a hagyomány által megszentelt évezredes jelképe a magyar államiságnak (és nem a királyságnak, pláne nem valami Habsburg-királyságnak). Sacra és nem sancta, mint az Isten, a Szent Szék, a Szent Atya, a szentek stb. Nem az uralkodó (rex), hanem az ország (regnum), A MAGYAR ÁLLAM FOLYAMATOS FÖNNÁLLÁSÁNAK JELKÉPE.

A MAGYAR NEMZET tehát nem etnikai, nem nyelvi, hanem SZELLEMI KÖZÖSSÉG és fogalom. De akkor mégis: miféle közösség, miféle fogalom? Szégyelnem kell, hogy magyar vagyok? Törekednem kell arra, hogy ne legyen magyar nemzet? Hogy megszűnjön? Tényleg háborúba visz a nemzet, – amint azt egyes politikacsinálók állítják, – vizáltyt kelt, elavult? Nézzük a latin eredetét és induljunk ki koronánk nevéből: *Sacra Regni Hungarici Corona*.

Egy előadásomon valaki figyelmeztetett (óh! – latin nyelvünk!), hogy rosszul fordítom a nevet: a korona rendben van, a szent, az ország úgyszintén – de hol van ott, hogy „magyar“? „Mert azt úgy fordítják.“ – válaszoltam. Hungaria – Magyarország és így tovább. Ez igaz – veté közébe az illető – de hol van ott, hogy „magyar“ – mert azt látja, hogy HUN. Utána néztem: mindenki téved, neki van igaza. Mindenek előtt: ősi neveket nem szabad lefordítani. Úgy kell hagyni, ahogy van. Ez szigorú szabály a tudományban. A „Hungarici“ három szótagból áll. Az is megállapítható számtalan régi iratból, hogy a magyar király (így fordítják!): Rex Hungarorum. A rex az király, a következő három szótagból az -orum és főntebb az -ici – latin végződés. Ez rendjén van. Minden nyelvben lehet kölcsönszó, amit a nyelv a maga rendjében ragoz. „Telefónálok; bekapcsolom a televíziót“ stb. De mi az a -GAR? Igen régi nyelvből kell le-gyen, de nem latin, mert van Dzsungar, Kashgar, Bulgar, Ungar – ez mind terület és nép – de ezek a népek nem járatok vasárnapi misére, ite missa es-t hallgatni! Több személyt kérdeztem – nekem ez a válasz tetszik leginkább: Labat szumer lexikonjában a 333. sz. GAR, KAR jelentése kötelék, bilincs, lánc; a 376. sz. GAR, K A R

védő töltés. Tehát A -GAR JELENTHET TERÜLETET ÉS EGYAZON CSOPORTBA TARTOZÓ EMBEREK KÖZÖSSÉGÉT – miként a DZSUNGAR-KASHGAR-BULGAR-UNGAR. Megnéztem: az ó-törökben (=hun?) is szintén megvan a -gar, hasonló jelentéssel és ott egy nagy szóbokor.

TEHÁT A HUN-GAR HELYES FORDÍTÁSA HUN ORSZÁG, VAGY HUNOK ORSZÁGA. ESZERINT A REX HUNGARORUM, A HUNOK KIRÁLYA, VAGY HUN ORSZÁG KIRÁLYA – ami nekem azért tetszik, mert a „regnum szó” – szerintem – azért került koronánk nevébe, mert a latinul kiválóan tudó eleink, pontosan tudták, hogy a CSAK latinul tudó európaiak, papok, királyok, stb. így biztosan megértik, hogy NEM KIRÁLYI KORONÁRÓL, HANEM AZ ORSZÁG KORONÁJÁRÓL VAN SZÓ. Ezek szerint SACRA REGNI HUNGARICI CORONA helyes fordítása: HUN ORSZÁG (VAGY HUNOK ORSZÁGA) SZENT ORSZÁGKORONÁJA. A kétszermond kétszermond – a jobb megértés kedvéért van.

Egyébként van egy közismert nyugati krónikai adat, amely szerint: „A hunok elfoglalták Pannóniát, amit most ők Hungariának neveznek”.

Vegyük a korai latinnyelvű szövegeinkben gyakran előforduló „gens Hungarorum” kifejezést. A fordítók, kivétel nélkül „magyar nép”-nek, vagy „magyar nemzet”-nek fordítják – MINDKETTŐ TÉVEDÉS. Tévedés mindenek előtt azért, mert a nép és a nemzet két, teljesen különböző, egymást biztosan nem helyettesítő fogalom. Kellő fölkészültség nélkül, senki ne keresse ezeket a fogalmakat a lexikonban, se szakkönyvben. A kétségkívül meglévő kevés kivételtől eltekintve, a legtöbb nemzetfogalom sztálini jegyeket hordoz – és akkor megindul a gyűlölködés, elindulnak a kitelepítő szállítmányok, megszületnek a nyelvtörvények stb.

Pápai Páriznál a GENS, GENTIS jelentése NEMZETSÉG – igen nagy szóbokor alapja. Valamennyi szó az anyával, az atyával, a nemzéssel, a születéssel, származással, nemzetséggel, fajjal kapcsolatos. Tehát vitán felül: VÉRSZERINTI ROKONSÁG, mely szerint a GENS HUNGARORUM A HUNOK VÉRSZERINTI ROKONSÁGÁT, NEMZETSÉGEIT – ORSZÁGÁT JELENTI.

Tehát a Rex Hungarorum a HUNOK, vagy a Hun Ország, vagy a Hunok Országának királyát kell jelentse Pápai Páriz és a tudomány mai állása szerint. Ez PEDIG VÉRSÉGI KÖZÖSSÉG – ami, ha kétséges, vagy a szövetség biztosan nem vérségi, akkor a dolgon VÉRSZERZŐDÉSSEL kell segíteni, miáltal helyreáll, vagy létrejön a VÉRSZERINTI KÖZÖSSÉG.

A NATIO szintén latin szó. Pápai Páriz szerint első jelentése szintén nemzetség, de ami a gens-nél hiányzik, sőt a szóbokor alapján kizárt, itt az a második jelentése a szónak: TÁRSASÁG – AMI NYILVÁN NEM VÉRSÉGI KÖTELEKET JELENT.

A NATIO JELENTÉSE TEHÁT TÖBB GENS,* – AMI TELJESEN FEDI A SZENT KORONA NÉPE FOGALMÁT: „MEMBRE SACRAE CORONAE”, AMI A LEGALÁBB EZEREGYSZÁZ ÉVES MAGYAR NEMZET. Ismétlem: NEM VÉRSZERINTI KÖZÖSSÉG – HANEM TÁRSASÁG, NEM NYELVI, HANEM SZELLEMI KÖZÖSSÉG. Befogadó és nem ismer kizárást, kitelepítést, nyelvtörvényt, gilotint – diszkriminációt. Bizonyítja a legalább ezeregy száz éves kárpát-me-dencei történelmünk. Ez is lovasműveltségünkől származó örökségünk. Ugyanis ko-rabeli források szerint a tatárok minden hódolatott népnek megparancsolták, hogy magukat tatárnak nevezzék. Az Avar Birodalomban mindenki avar volt. Egy hun uralkodó azt írta a kínai császárnak, hogy meghódított minden íjlesztő népet az Uráltól Koreáig és ezek most mind hunok. Julius Caesar soknyelvű, különböző kinézetű népként írta le a keltákat – megtalálhatók Anatóliától a kódös Albionig. Herodotos csak szkítákat ismert – Belső-Ázsiától a Duna

* A „de genere” kifejezés is a gén-re megy. Magyarazatára ld. Horváth Lajos dolgozatát

völgyéig. A MAGYAR NEMZETHEZ VALÓ TARTOZÁSÁT NYUGODTAN VÁLLALHATJA TEHÁT MINDEN NORMÁLIS GONDOLKODÁSÚ MAGYAR.

Tapasztalataim szerint, a magyar nemzet fogalma a legtöbb magyarországi ember számára ismeretlen, a környezetünkben élő népekről nem is beszélve. Európa többi részén is nehéz megértetni.

Vegyük ezek után a „KISEBBSÉG“ fogalmát – azért is, mert a magyarok világa is hangos a „MAGYAR KISEBBSÉG“ erőltetésétől.

Tudvalévő, hogy történelmileg – főleg az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében – a kisebbség fogalmának a nemzetközi szóhasználatba, majd a jogba való bevezetését első sorban azok erőltették, AKIKNEK NEM VOLT, ESETLEG MÁIG SINCS SAJÁT HAZÁJUK. Ez a fogalom alig ötven éves.

SAJÁT HAZÁBAN ÉLŐ ÖSTELEPES LAKOSSÁGRA A KISEBBSÉG FOGALMÁT SEHOL SE ALKALMAZZÁK. Itt szeretném hangsúlyozni, hogy feltétel nélkül el kell ismerni minden nép saját hazához való jogát.

A kisebbség fogalmát fokozatosan kibővítették etnikai, nemzetiségi, vallási, kulturális, nyelvi stb. jelzőkkel. Azt is világosan kell látni, hogy mi, a mi nyelvünkben régóta kialakítottuk a megfelelő elnevezéseket, tehát nem kell kölcsönöznünk, különösen nem, ha a történelmi Magyarországról van szó, ahol teljesen más nemzetfogalom érvényesült; nálunk nemzetiségek voltak, mint a magyar, a német stb. Olyan kisebbségek nálunk soha nem léteztek, legfeljebb történelmileg igen rövid ideig (például akkor, amikor mi is idegen uralom alatt éltünk), mint amilyenek ma a magyarok a szomszédos országokban, vagy mint amilyenekre ma a nemzetek közössége ezt a kifejezést gyakran használja. A MI FOGALMAINK SZERINT A MAGYAR A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN KISEBBSÉGBEN NEM LEHET, LEGFELJEBB NEMZETISÉGI SORBAN.

Természetesen használnunk kell a kisebbség fogalmát, pl. a nemzetközi szervezetekben, de a magunk nyelvén és a mi dolgainkban, magunkra vonatkoztatva KERÜLNÜNK KELL. Pont a nemzetiségi sorban élő testvéreink figyelmeztetnek erre bennünket elég gyakran és minden látható eredmény nélkül. Ha mi önmagunkat is kisebbségnek nevezzük, a sok ismétlés eredménye az lesz, hogy elhisszük, és elfelejtjük saját valóságos múltunkat, ami egyetlen magyar célkitűzése sem lehet.

Mondok egy példát. Megkötöttük az ukrán alapszerződést, amelyben – tudja Isten hányadszor – ismét leszögeztük, hogy nem törekszünk a fennálló államhatárok erőszakos megváltoztatására. Tudja az egész világ – de legalább aki akarja –, hogy ezek a határok úgy jöttek létre, hogy egy általunk veszített háború után, a térségben idegen nagyhatalmak ránkényszerítették, mégpedig saját maguk által megfogalmazott alapelveik mellőzésével. Ukrajna elnöke, Kárpátalja Ukrajnához való csatolásának ötvenéves évfordulója alkalmával Kárpátalján kijelentette, hogy ötven évvel ezelőtt, egy rövid átmenet után Ukrajna újra egyesült, mert a Kárpátok a történelemben sohasem választották el a Kárpátalját Ukrajnától. Ebben a mondatban egy szó, egyetlen gondolat igazság nincs, mégsem emelte fel ez ellen a szavát hivatalosan senki. Ha mi elfogadjuk azt, amit ránkényszerítettek, akkor a többiek is tartoznak elfogadni a történelmi igazságot. Ezt a helyzetet mi magyarok nem kerestük. Aki nem hiszi, nézzen utána a történelemben.

Ismét leszögezzük, hogy A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN NINCS MAGYAR KISEBBSÉG. Ebben a tárgyban napjainkban érdemleges elméleti munka csak Erdélyben és a Felvidéken folyik. Az

ottani magyarok törvényes képviselőjében fellépők, minden illő alkalommal követelik, hogy őket senki ne nevezze kisebbségnek. Mi itt a helyzet?

Nemzetközi jogi értelemben etnikai, nemzeti KISEBBSÉG minden olyan népcsoport, amelynek NINCS SAJÁT HAZÁJA. Például a kurdok Törökországban, Irakban, Örményországban, miután egész hazájukat elvették és négyfele osztották. PONT ILYEN KISEBBSÉG MINDEN BETELEPÜLŐ: például az oroszok a balti államokban, a fekete afrikaiak egy fehérek lakta országban stb. Felekezeti kisebbség egy keresztény csoport egy moszlim országban stb.

A dolgokat azok szeretik összekeverni, akik vagy tudatlanok, vagy a zavarosban szeretnek halászni. Az Európában ŐSTELEPES LAKOSOK mindenütt tiltakoztak az ellen, amikor őket saját hazájukban kezdték kisebbségnek nevezni. Kiharcolták, hogy minden jelentős, idevágó, nemzetközi jogi iratban mára, az őstelepes nemzeti közösség nem „kisebbség“, hanem főleg „népcsoport“, „nemzeti közösség“.

Az őstelepes népcsoportok számára öngazgatást, önkormányzatot (autonómiát) ajánlanak, biztosítanak stb. Alapelve, hogy A „KISEBBSÉG“ VAN NEHEZEBB HELYZETBEN, EZÉRT NEKIK TÖBB JOG JÁR, MINT A TÖBBSÉGNEK.

Önkormányzati, öngazgatási ügy esetén nem területi szavazást kell tartani, hanem *belső szavazást*: például egy földrajzi egységben, mint város, megye stb., vagy egy felekezeti közösség dolgában, az adott csoport szavazzon és nem pl. az adott földrajzi, vagy közigazgatási egység *lakói*.

A nemzetközi dokumentumokban feltüntetett rendelkezések és politikai kötelezettségek egyaránt vonatkoznak mindhárom – A SZEMÉLYI, A KÖZÖSSÉGI ÉS A TERÜLETI – ÖNIGAZGATÁSRA (autonómiára). Néhány példa:

Az Európai Együttműködési és Biztonsági Értekezlet koppenhágai dokumentumának (1990) 35. pontja értelmében az aláíró államok erőfeszítéseket tesznek a történelmi és a területi körülményeknek megfelelő közigazgatási – vagy helyi – autonómia alkalmazására a nemzetiségek etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásának kifejezéséért. Genfi dokumentumában (1991) a résztvevő államok elismerik azon intézkedések fontosságát, amelyeket a nemzetiségek történelmi és területi feltételeinek megfelelően azon országoknak ajánlatos meghozniuk, ahol a problémák megoldása különleges figyelmet igényel. Az aláíró államok érdeklődéssel vették tudomásul a demokratikus megoldásokkal elért pozitív eredményeket, amely megoldások közé tartozik: a közigazgatási vagy helyi autonómia, valamint a területi autonómia, amely a szabad és az időszaki választások révén létrehozott tanácsadó, törvényhozó és végrehajtó testületeket-intézményeket is magába foglalja.

Az Európa Tanács 1201/1993. számú Ajánlása 11. szakaszában előírja a nemzetiségekhez tartozó személyek azon jogát, hogy azokban a régiókban, ahol ezen személyek a lakosság számához viszonyítva többségben vannak, AUTONÓM VAGY HELYI HATÓSÁGOKKAL, vagy a sajátos történelmi és területi feltételeknek megfelelően SAJÁTOS STÁTUSSAL rendelkezzenek.

Az Európa Parlament az Unió állampolgárságára vonatkozó, 1991. november 21. Határozata 3. szakaszában kinyilatkozza, hogy az Unió és a tagországok bátorítják a területükön történelmileg jelenlévő etnikai – és nyelvi közösségek identitásának kifejezését és együttélésük elősegítését, garanciát vállalva az állampolgárok tényleges egyenlőségének biztosítására, a sajátos helyi-, regionális-, vagy csoport-önkormányzati formák szavatolására, a régiók közötti együttműködés, a határokat túllépő kooperáció elősegítésére.

A területi autonómia működését szavatoló garanciák és jogi keretek megteremtésére több példát találunk az európai gyakorlatban:

1. az olaszországi Bozen (Bolzano) és Dél-Tirol (Südtirol-Trento) régió autonómia- statútuma (1972, 1992) önkormányzást szavatol a német nyelvű közösség által lakott Bolzanónak (Bozen-Bolzano) és a kétnyelvű, tehát német és olasz közösségek által lakott Trentinónak (Südtirol-Trento);
2. a spanyolországi Katalónia autonómia törvénye (1979) önkormányzást szavatol a többségben katalánok által lakott régióknak;
3. a spanyolországi Baszkföld autonómia törvénye (1979. XII. 18.) önkormányzást szavatol Euskal Herria területnek;
4. a spanyolországi Galícia autonómia törvénye (1981. IV. 6.) önkormányzást szavatol a galegok által lakott régióknak;
5. a spanyolországi Asztúria autonómia törvénye (1981. XII. 30.) területi önkormányzást szavatol a bable nyelv védelmére;
6. a spanyolországi Valencia autonómia törvénye (1982. VII. 1.) önkormányzást szavatol a többségben valenciaiak által lakott Alakant, Castello, Valencia területnek;
7. a spanyolországi Aragónia autonómia törvénye (1982. VIII. 10.) önkormányzást szavatol a területnek és népének;
8. a spanyolországi Navarra autonómia törvénye (1982. VIII. 10.) önkormányzást szavatol a kasztíliai és a baszk nyelvű polgárok által lakott területeknek;
9. a spanyolországi Baleári-szigetek autonómia törvénye (1983. III. 1.) önkormányzást szavatol a többségben katalánok lakta területeknek;
10. a portugáliai Azori és Madeira szigetek politikai-közigazgatási autonómiája a Portugál Alkotmány 227. szakasza 1. bekezdése értelmében a területek földrajzi, gazdasági, társadalmi és kulturális sajátosságaira és a szigetek lakosságának arra a történelmi óhajára épül, hogy autonómiát biztosítsanak számukra;
11. a finnországi Aland sziget svéd autonómiával bír.

Érdeemes figyelni arra, hogy a Spanyol Alkotmány 3. szakaszának 1. bekezdése előírja: az állam hivatalos spanyol nyelve a kasztíliai; a 2. bekezdés pedig kinyilatkozza: a többi spanyolországi nyelv szintén hivatalos a megfelelő autonóm közösségben, a Statútumok előírásaival összhangban. Egyébként ezen Alkotmányban külön fejezet rendelkezik az autonóm közösség jogairól.

A Svéd Alkotmány I. fejezetének 1. szakasza kijelenti: A SVÉD NEMZET SZUVERENITÁSA, TÖBBEK KÖZÖTT, A TERÜLETI KÖZÖSSÉGEK AUTONÓM ÖNIGAZGATÁSÁN KERESZTÜL VALÓSUL MEG.

A Finn Alkotmány 14. szakasza értelmében a finn és a svéd nyelv a köztársaság nemzeti nyelve.

A finnországi Aland sziget svéd autonómiával bír.

Ezen jogok biztosításának nem előfeltétele a földrajzi összefüggés, vagy távolság. Franciaországnak vannak tengerentúli megyéi, az Észak-Amerikai Egyesült Államokhoz tartozik mint szövetségi állam Alaszka és a sziget Jamaika, Oroszországhoz a balti állam Königsberg, ma Kalinyingrád – hogy csak néhány példát említsünk.

Ezért, tehát alapvetően elhibázott a magyar diplomácia azon erőlködése, hogy biztosít-

sa a szomszédos országokban élő magyarok KISEBBSÉGI JOGAIT. Minden szomszédos országban azt állítják, hogy a magyarok minden kisebbségi jogot megkapnak, ami Európában szokásos. ÉS NEKIK VAN IGAZUK. Mert például a török vendégmunkások-nak lehet Németországban Korán-iskolájuk, mecsetjük, kulturális és társadalmi szervezetük – de TERÜLETI ÖNKORMÁNYZATUK soha. Az kisebbségnek nem jár – ÓSHONOS NÉPESSÉGNEK VISZONT TERMÉSZETES JOGA.

Darai Lajos Mihály
(Kápolnásnyék)

A KANTI GONDOLATOK BEFOGADÁSI FOLYAMATA A MAGYAR FELVILÁGOSODÁSBA¹

A FELVILÁGOSODÁS FOGALMÁVAL és tényével kapcsolatosan manapság még mindig érdemes tisztázó megkülönböztetéseket tenni, hiszen az így megragadott lényegi vonásokhoz kutatásokkal hozzáfűzhetőnek látszanak a még jórészt feltáratlan vonatkozó közép-európai (pl. osztrák, magyar, erdélyi szász, cipszer) filozófiai fejlemények is. Egyrészt a felvilágosodás történetileg sokak szerint olyan társadalomelméleti ESZMEÁRAMLAT, ILLETVE MŰVELŐDÉSI KORSZAK A 18. SZÁZADBAN, s pár évtizeddel előtte és utána, AMELY ELŐKÉSZÍTETTE A POLGÁRI RENDET, AVAGY A POLGÁRI FORRADALMAT. Ezen előkészítő szerepnek azonban ellentmond rögtön a felvilágosodás kezdete, angliai, hollandiai létrejötte, ahol a megváltozott gazdasági és társadalmi viszonyok eszmei feldolgozásaként valósult meg Locke, Hume, Newton vagy Bayle munkássága. Franciaországban már inkább ideológiai alapként szerepeltek Fontenelle, Montesquieu, Voltaire, Rousseau, Diderot, az enciklopédisták, Condillac és Buffon nézetei. Másrészt viszont filozófiai és irodalmi téren a csúcst a német felvilágosodás jelenti, melynek nagy alakjai - Wolff, Lessing, Herder, Hamann, Goethe, Schiller és Kant - összegezték a legteljesebben a felvilágosodás eszméit. Ezenkívül még csúcspont a filozófiatörténetben a korai klasszikus antik görög felvilágosodás.

A felvilágosodás ellentmondásmentes és kétértelműség nélküli fogalmát keresők számára, a legjobb volt Kant meghatározásából kiindulni. A híres mondat a Berliner Monatschrift-beli feltűnése után alig hat évvel, 1791-ben nálunk is megjelent, s Bárány Péter fordításában így hangzott: „A megvilágosodás nem egyéb, hanem az embernek azon tutorság alól való felszabadulása, mellybe magát önként vetette volt.“ Ezen alapeszme nyomán a felvilágosodás központi kérdésévé lett társadalom-átala-kítás hazai megvalósítása továbbra is lehetségesnek és irányíthatónak mutatkozott, s mindenekelőtt és legfőképpen az új nemzedékek nevelése által, illetve nemzedékváltással. Az ilyenfajta átalakítás az alkotást és az erkölcsös életet lehetővé tevő szabadságot sürgeti az embert felemelő olyan központi elvvé tenni, amely hatékonyan segíti egyéni, s közösségi, napi és hosszú távú feladatai megoldásában, a boldogság elérésében. Sőt ennek a felvilágosodás elképzelésnek a hívei olyannyira bíztak e szabadság isteni természetében, s az embert hatalmassá tevő erejében, hogy még a lázadást is megengedhetőnek tartották a szabadság elnyomói ellen. Ezen kívül legfontosabb gondolataik foglalkoztak az Isten és a vallás kérdéseivel, az ember erkölcsével, boldogságával, törvényeivel, rendeltetésével, s egyaránt figyelemmel voltak az emberiség jövőjére és a napi szoros teendőkre. Ám megfelelve Kant kritikai felfogásának a felvilágosodásra vonatkozóan is, miszerint ahol az értelem

1. *Egyetemi docensi habilitációs előadás* a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen. Gödöllő, 1994. november. Vö. „Lajos Darai: Kantische Ideen in der Ungarischen Aufklärung.“ Mitteilungen des Internationalen Kongress zum Zeitalter der Aufklärung. Münster, 1996. 1351-54

véget ér vagy megfeneklik, ott nem az ész szerepe kezdődik, nem az ész javaslatai indulhatnak, hanem ott az Isten van jelen, aki viszont szintén nem léphet túl önmagán, mert nem léphet át a léten.

Témám tehát a felvilágosodás kanti értelmezésének magyar befogadása. Azért választottam, mert eddig többnyire feltáratlan területről van szó, s az eredmények közlésre méltóak, hiszen azt mutatják, hogy Kant eszméinek befogadásával a magyar felvilágosodás túllépett a francia hatás ideologikus korszakán, s a teljesebb, egyetemesebb emberi haladás iránt kötelezte el magát.

A kutatást megnehezíti, hogy 200 évvel ezelőtt nemcsak Martinovicsot és társait fejezték le, hanem a kibontakozó kantianus szellemiséget is Magyarországon. Kant nevét sem volt szabad aztán kimondani vagy leírni többé, s e tiltás máig ható következményei, hamisításai nagyban gátolják a helyes megközelítést. Hiszen a kantianizmus nyomait akkortól még maguk az érintett kantianusaink is igyekeztek takargatni, ugyanakkor pedig az irányzatot hivatalosan mint tudománytalant jött szokásba megbélyegezni. A tudománytalanság bélyege aztán később elmaradottságnak lett beállítva, s a köztudat azóta is elmaradottnak tekinti az akkori hazai szellemi életet, amely majd csak a reformkorral kezdett emelkedni. Az elmaradottságból viszont kézenfekvőnek látszott az a következtetés, hogy elmaradott viszonyok között lehetetlen magasröptű gondolatok befogadása, így kantianizmusról szó sem lehetett Magyarországon. A nehézségeket csak fokozza, hogy a korszak anyaga, adatai idehaza nagy-részt fellelhetetlenek, külföldön is kell tehát kutatni. Különösen a bécsi s némely németországi archívumok és könyvtárak rendelkeznek gazdag anyaggal e korszakból – akár a releváns művek (pl. Hißmann, Toperczer életműve, az egyetemjárások adatai), kézikönyvek, folyóiratok, akár a fellelhető kéziratok, hagyatékok (pl. Kálmán emlékkönyv), esetleg rendőri jelentések (pl. a szabadkőművességről, Herbert báró köréről, a Reinhold-körőről) tekintetében. A kutatás sok meglepő összefüggést és alig ismert tényt tárt fel.²

A felvilágosodás megismeréséhez vezető magyar utak közül az első a hétéves háború tapasztalatainak hatása. A háború 1756-tól 1763-ig tartott Poroszország ellen, amelynek hadjáratai során a magyar nemesi katonaság megfordult Nagy Frigyesnek a felvilágosodás szellemében kormányzott országaiban, s megváltozott gondolkodással tért haza onnan. Az elvesztett osztrák hegemónia és német-római császártság mellett a magyar hadiszákmány a gondolatszabadság, a kételkedés és a tudományok megkedvelése, valamint a vallástalanság terjedése volt. A magyar felvilágosodás mozgalma innét eredeztethető. Az új felfogás hihetetlen gyorsasággal terjedt, és Voltaire neve hamarosan mindenfelé felhangzott.

A másik út a felvilágosodáshoz a francia eszmehatás volt Bécsen keresztül. Ide már 1750-től áramlott a francia szellem; főként Kaunitz báró, párizsi követ főúri környezetén keresztül: A deizmus, a tekintélyellenesség, az egyház iránti ellenszenv, a francia színház és rokokó ízlés szeretete, bizonyosfajta könnyelműség, léhaság és erkölcsi feloldottság. Ugyanakkor a felvilágosult kormányzás lehetősége a bécsi uralkodó köröket is foglalkoztatta, de nem francia hatásra, hanem a Christian Wolff által képviselt formában. Wolff felvilágosultsága abban merült ki, hogy a Leibniz-interpretációiban kinyilatkoztatás és az értelem összeegyeztetését tűzte ki célul, s államfilozófiájával kiszorgálta a felvilágosult

2. *Darai Lajos Mihály: Korai kantianusok a magyar filozófiatörténetben. Kandidátusi értekezés. Kézirat. MTA Doktori Bizottsága. Budapest, 1993*

monarchia szellemi igényeit. Eszerint a polgárok veleszületett természetes szabadságjogait a kölcsönös biztonságuk érdekében a fejedelmi főhatalomra ruházzák át. Ezáltal az állam célja - az általános vagy közboldogság - megszabja a szuverén államfő népe iránti kötelességeit. Az egyén szabadsága és egyenlősége háttérbe szorul, s az államigazgatás az alattvalók érdekében minden ügyre kiterjedve az abszolutizmust erősíti.

Mária Terézia ilyenformán Magyarországra csak az általa adagolt formában és mennyiségben kívánta beengedni az új eszméket, amiben a nemesség és annak ősi jogai nagyban gátolták. Mivel ekkortól a főnemesség nagy része Bécsbe költözött és el-németesedett, szinte magától feladta ezeket a jogait. Az uralkodónak már csak a köznemességet kellett megfűkeznie. E célból hívta életre a lovagakadémiát (vagy Theresianumot) és a testőrség intézményét. Amelynek tagjai eleinte tényleg be is hódoltak a császárváros pompázó ízlésének, ám a testőrírók, főként Orczy, Bessenyei és Barcsay fellépése megváltoztatta ezt a tendenciát. A franciás irodalmi utánzásait a cenzúra miatt kéziratban olvasta az egész testőrség, és megkedvelte a tiltott gyümölcsöt, ami mindig édesebb. Bessenyei azonban a magasabb filozófiát is művelte Montesquieu és Voltaire nyomán írott műveiben. Megírta a magyar nemzet filozófiai történetét és értekezett az emberi nem törvények útján történő boldogításáról. Persze Bessenyei felvilágosító programja nem esett egybe a felülről vezérelt későbbi oktatási programmal, a Ratio Educationisszal, amint a magyar felvilágosodás sem esett egybe a felvilágosult abszolutista uralkodással. A testőrírók mozgalmá és a felvilágosodás szelleme mindazonáltal nem valamiféle nemzeti szempontok miatt aratott diadalt, hanem a filozófia, az elme diadala volt ez az érzékiség, az örömök tobzódása fölött.

A harmadik jelentős utunk a felvilágosodáshoz a német egyetemek közvetlen hatása volt. A protestáns egyetemjárás, a peregrinációk révén történt ez meg, a magyar nemesi és polgári ifjúság, valamint a németül beszélő nemzetiségen kívül különösen a szepességi és erdélyi német polgárság ifjai által. Mivel a protestánsoknak nálunk a katolikus uralkodók nem engedték meg egyetemet alapítani, a korábban látogatott németalföldi egyetemek helyett ebben az időben a kiemelkedő német egyetemeket, Hallét, majd Jénát és Göttingát választották. S itt a vizsgált időszakban főként a felvilágosodás német változatával, majd elsősorban Kant közöttük szenzációszámba menő új filozófiájával ismerkedtek meg (pl. Reinhold által). Hazatérve az egyetemen, a főiskolákon és a gimnáziumokban, a kezdődő újságírásban, a tudományos kutatásban vagy a közélet más helyein helyezkedtek el s nagy hatással voltak a magyarországi magyar és nem magyar ifjúságra egyaránt. Amikor pedig a filozófia lehe-tőségei beszűkültek, szakterületükön érvényesítették a felvilágosodás, az új filozófia gondolatait, módszertani eszközeit, vagy pedig a kevésbé ellenőrzött új tudomány-ágakban, mint a pszichológia és antropológia, kezdeményeztek publikációkat, illetve naplókba temetkeztek. Voltak azonban olyanok is, akik nem tértek haza Magyarországra, illetve külföldön értek el sikereket (pl. Kálmán József Vilmos, Körösi Csoma Sándor), sőt magára a német szellemi életre és felvilágosodásra is hatással voltak (pl. Hißmann Mihály). Így aztán a protestáns vezető német egyetemek szellemi mozgalmáival Magyarországról élő kapcsolatok alakultak ki, amit akár Hißmann erdélyi kapcsolatai, akár a jénai Reinhold-kör magyarországi tagjainak további sorsa jól példáznak.

Hißmann Mihály erdélyi szász származású göttingai (majd közvetlenül halála előtt Pestre kinevezett) filozófus egyetemi tanár és szülőhazája kapcsolatának dokumentumai

jól mutatják a felvilágosodás eszméinek terjedését nyugatról keletre, valamint annak módosítását, kiegészítését, a helyi adottságokhoz alkalmazását, – s így eredeti alakba öntését az önálló gondolkodó Hißmann részéről. Hißmann ezért egyértelműen a magyar felvilágosodás – ma ugyan még egészen ismeretlen³ – legkorszerűbb és legnagyobb filozófusa, aki Göttöngában a rendkívüli egyetemi tanárságon nem tudott túljutni, talán éppen eszméi miatt, s akinek hatása – a német folyóiratokban elhelyezett hihetetlen számú cikke, recenziója, Németországban megjelent tanulmány-kötetei, könyvfordításai és nagyarányú levelezése révén – mind németországi, mind magyarországi s különösen erdélyi kortársaira hatalmas jelentőséggel bírt. Sokban hozzájárult egyébként a korabeli angol és francia eszmék németországi megismertetéséhez, valamint az erdélyi felemelkedési stratégia kidolgozásához. Már Kant előtt képviselte a közép-európaiság jellegzetességeinek elméleti feldolgozási igényét, úgy is, mint filológus pontosságú filozófus, úgy is, mint patrióta erdélyi polgár. Szabad szelleme és tolla sokat segített a későbbi kanti gondolatok megértési akadályainak előzetes elhárításában mind német, mind magyar és szász földön. Amikor tragikusan fiatalon, 32 évesen 1784-ben meghalt, Heine szerint a németek még nem ismerték Kant főművét. Hißmann és életművét bátran tekinthetjük a Leibniz és a Kant filozófiája közötti összekötő lépcsőfoknak: Fellépett a wolffi dogmatizmus ellen s ő képviselte Németországban teljes nyomatékával az angol-francia szenzualizmust. Meghatározta a korábbi ellentmondó irányzatokból egyesített tapasztalati lélektan követelményeit. A német kézikönyvek sem nevezik őt németnek.

A Jena Hungarica egyetemi tagjai közül Kálmán József Vilmos Reinhold belső köréhez tartozott, s Weimarba Wielandékhoz, Reinhold apósához is átjárt, ahol a Deutsche Merkur szerkesztőjénél mindig híres tudósok vendégjárása volt. A kínálkozó lehetőség a találkozások emlékének megörökítésére Kálmánt emlékkönyv íratására ösztönözte. Kálmán előbb orvosnak tanult, s csak később lett filozófus. Reinholdot Kielbe is követte, majd 1795-től eltűnik a körből s egy Graz környéki birtokra vonul vissza, annak a Purgstall grófnak a segítségével, aki a klagenfurti jakobinus kör vezetőjével, Herbert báróval együtt érkezett Jénába filozófiát tanulni és még Kantot is felkereste Königsbergben. Kálmán Emlékkönyvébe a jénai magyarok közül bejegyzést tett Toperczer Sámuel szepességi lelkész is, akinek később álnéven jelent meg Bécsben érdekes pszichológiai műve, s akinek naplója máig lappang. Mindenesetre Hißmann, Kálmán és Toperczer munkásságának feldolgozása sürgős feladat, amit pár éven belül el fogunk végezni.⁴

Az persze, hogy a 18. század utolsó és a 19. század első évtizedeiben a közép-európai szellemi élet összefüggő rendszert alkotott, amelyet joggal nevezhetünk közép-európai felvilágosodásnak, nem túlságosan régóta szerepel a tudományos hi-potézisek között. És nagyon sok még a feldolgozatlan anyag a magyar felvilágosodás osztrák, német kapcsolatait illetően. A térség felvilágosodási csúcspontjának számító kanti filozófia magyar feldolgozása és befogadása jellegzetesen összenőtt a közép-európai haladó szellemi hagyományokkal. Terjedt az illuminátusok, illetve szabadkőműves mozgalmak, páholyok

3. Vö. „Lajos Darai: Michael Hißmann, der Philosoph der Aurklärung.“ Zur Geschichte der ungarndeutschen Philosophie. Aufklärungsperiode. Budapest, 1998. Áron Verlag, 25-46. old.

4. Ld pl. „Dr. Darai Lajos: Hißmann Mihály, a filozófia minden részének válogatott irodalmában vezérlő kalauz“ c. előadását A magyar felvilágosodás és a kortárs oktatás – Ratio educationis – Ungarische Aufklärung und der zeitgenössische Unterricht - Ratio Educationis nemzetközi konferencián. Szent István Egyetem, Gödöllő, 2002. június 17

révén is, s kapcsolatai Hallétól, Jénától, Göttingától, Weimartól, Kieltől Grazig, Klagenfurtig, Pestig és Nagyszebenig terjedtek. Hogy a felvilágosodás, és kimondottan kant eszméi az eddig említett csatornákon kívül is áramlottak Magyarországra, azt a további kutatás számára érdekesként jelzi a volt jezsuita nagyszombati, majd bécsi egyetemi tanár, Makó Pál életútja; a pécsi jogakadémián Delling János, a pesti egyetemen Kreil Antal és Koppi Károly sorsa; a pszichológia és antropológia nagyfokú fejlődése; valamint az a tény, hogy a királyi Helytartótanács 1795. június 15-i rendelete a katolikus iskolákban tiltotta be Kant tanai-nak oktatását (amit a protestánsokban külön egyházkerületi határozatok tettek meg).

Jellegzetes ténye a magyar Kant-recepciónak, hogy a kanti eszmék és tanok olyan művelői, mint Mándi Márton István, Sárvári Pál, Sípos Pál, Lengyel József, Bárány Péter, Köteles Sámuel, vagy közvetetten akár Kazinczy Ferenc és Kölcsey Ferenc is, sajátos fel fogásmódban és nézőpontból, nem annyira Kant kritikai gondolatait utánozták vagy alkalmazták, hanem a kritika alapjául szolgáló, a felvilágosodás emberképét, az erkölcsjobbító, harmóniára törekvő Kant-munkásságot sajátították el. Megfelelve egyúttal az általános közép-európai vagy kantiánus szellemiségnek, aminek lényege, hogy az észkritika által elutasítja a filozófia radikális újító szerepét, s a gyakorlat primátusából fakadó feladatának a valóságos lehetőségek feltárását tekinti, a múlt és a jövő üzeneteinek megfajtását. E filozófia befogadása és követése nem lázadó fellángolásból vagy felső parancsra történik, hanem szerves elméleti fejlődés eredményeként mindenki belső meggyőződéséből fakad.

Ezen kívül a kanti filozófia magyar befogadását elősegítette annak a mítosz, a vallás, a filozófia és a kultúra közötti kiegyenlítő jellege. Ezzel mintegy lehetővé téve az itthoni elmaradottság-tudat kiiktatását, a vallás és a közkultúra egyenjogúsítását, filozófiai megújítását. Német mintára a magyar felvilágosodás is elkezdte feltárni saját kulturális hagyományait, értékeit. Hiszen e felvilágosodás szerint elvileg még a népi kultúra sem különül el az ún. magas kultúrától, amint azt Herder népdalgyűjtése, a Grimm-testvérek népmesegyűjteménye, vagy a német mondavilág irodalmi feldolgozása s mindezek magyar megfelelői példázzák.

És ahogy a római kereszténység egyetemességét annak előtte a reformációval, úgy most a felvilágosodás eszmei monopóliumát e filozófia előtti szellemi folyamatok, gondolkodási formák eredményeinek, hatásának érvényben tartásával korlátozták a kultúra egészének megfelelő fejlődését érvényesítő egyetemes szempont hívei. Kiiktatva ezzel a közgondolkodástól elszakadt, idejétmúlt, avitt magas kultúra megújításának rettegett formáját, a mindent felforgató s leromboló forradalmi megoldást. Így a szellemi felszabadságot nem a régiségek eldobása jelentette, hanem azok megújításának, új értelmezésének nagyszerű lehetősége teremtette meg.

Egyrészt Nagy Frigyes felvilágosult porosz állama, másrészt az osztrák abszolutizmus – a Mária Terézia- és II. József-féle felvilágosult formájában – erősen korlátozta ugyan a kritikai filozófiát, ám éppen a kormányzás modernizálása érdekében felhasználta a felvilágosult gondolatokat és a felvilágosodás igazgatás-módszertani újításait, hogy saját tevékenységét tudományos alapokra helyezze. A kultúrában eszközölt beavatkozások, kezdeményezések elegendőnek bizonyultak a megcélzott fejlődéshez. S ha ezek az intézkedések elnyomták a természetes nemesség önálló törekvéseit, a fejlődés objektív lehetőségeinek kiszolgálóivá kényszerít-

ve őket, a felülről vezérelt központi haladáskeltés és modernizáció mellé fel tudtak sorakozni a nemzeti megújulás programját hirdető mozgalmak is, ugyanakkor pedig érvényesült a kultúra egységének és egyetemességének követelménye.

Mármost a kanti gondolatok befogadásának legfőbb színtere hazánkban négy magyar iskolaváros volt: Pápa, Patak, Debrecen és Marosvásárhely. Persze Pest és más helyek is szerepet játszottak, de nem ennyire hangsúlyosan. Pápán Márton István mélyen megértve a kanti gondolatok jelentőségét, komolyan törekedett a gyakorlati vallásba is beépíteni a Kant-féle új megismerési szempontok eredményeit. S érdekes részéről, hogy bár járt Göttingában egyetemre és Jénában is megfordult, csak Pápán mélyült el igazán 1793-tól Kant tanulmányozásában. Főként a megismerés kereteinek majd lehetőségi feltételeinek a kijelölését tartotta felhasználható eszköznek arra, hogy a kanti transzcendenciális elvet egyesítse a hagyományos metafizikai elvvel, s a vallást a gyakorlati ész legnemesebb megnyilvánulásaként, a filozófiai istentant pedig a gyakorlati filozófia ágai közt tárgyalja. Ezért határozta meg a filozófiát elméletileg a dolgoknak a transzcendenciából, illetve a metafizikából merített végső okai előadásaként, gyakorlatilag pedig az ezen okokból előállított emberi célok tudományaként. Egyszerűbben mondva, Mártonnál a filozófia gyakorlata a vallás. Mármint a kanti filozófiai felvilágosodásnak a gyakorlata szerinte a felvilágosodott vallásosság. Kiindulva az erkölcs vallásmegalapozó lehetőségéből és kiterjedve az élet minden területére. Ezért lesz nála a noumenális világ empirikus érzékelésének önálló, öntudatos megjelenésével azonos a jelenségvilág, s az elméleti kategorikus imperatívusz megjelenésével a gyakorolt erény.

Jellegzetes alaphangja, magas filozófiai színvonala miatt Márton eredeti Kant-feldolgozása a korai Kant-befogadás vezető elméleti erejévé vált. Mindazonáltal hangsúlyozandó, hogy Márton eredetiségét a feldolgozás hazai szempontjainak az érvényesítése adja, amit csak a hű Kant-tolmacsolás tehetett lehetővé. S Márton érdemeit még emeli, hogy a Kant-befogadás e szempontjai egész Közép-Európa számára egy-ségesnek bizonyultak. S hiába fogadta Márton a hazai Kant-ellenesek elsőprő támadása, s tiltották el Kant (és a teológia) oktatásától s kellett ismét a filozófiát latinul tanítania, műveit később mégis élénk visszhang fogadta. Megválaszolhatott támadóinak s olyan filozófiai programot hirdetett meg, mellyel a teljességet próbálta megragadni. Így filozófiája később is aktuális minta maradt.

Sárvári Pál 1793 óta tanította debreceni diákjainak Kant Göttingában megismert tanait. Érdekesség, hogy a Sárvárit helyettesítő Deák Nagy Sámuel is tanította Kantot, de hogy hol ismerkedett meg tanításával, eddig nem sikerült kideríteni. Sárvári eredetileg a geometria tanára volt, s Mártonhoz hasonlóan ő is magyarul adta elő a filozófiát, s erkölcsfilozófiai kézikönyvet adott ki magyar nyelven. Oktatói eredményességét mutatja az első egyházi és iskolai folyóirat, a *Novi ecclesiastico-scholastici Annales* beszámolója 250 diákja 1794. decemberi vizsgájáról: „*A jelen volt bírák és vizsgálók főleg abban gyönyörködtek, hogy a Kollégium érdemes polgárai a nagy hírű Kant és mások által megtisztított szabadelvűbb filozófiát tudták és teljesen megértették.*“ A Kant-ellenes országos fellépés után Sárvári visszafogottabb lett, majd a filozófia tanítását 1795-től átadta Lengyel Józsefnek.

Lengyel József is tanult Göttingában, s Kant filozófiáját beépítette oktatói anyagába. Sokat dolgozott Kant főművének feldolgozásán. Logikáját Kant szellemében és nagy köz-

vetlenséggel adta elő, mindazonáltal az erkölcsstanban nyújtotta a legtöbbet. A természetjogban a szabadságot emelte ki, s ezt tette főelvvé társadalombölcseletében is. Szabad szellemét azonban felettesei nem tűrhették, s év közben, 1802. március 28-án elmozdították filozófia tanári állásából.

Az egy ideig pataki matematika és fizikatanár Sípos Pál szintén német egyetemeket látogatott. Kifejezetten Kazinczy számára írott magyar, latin és német nyelvű tanulmányokban ismertette filozófiai nézeteit, amelyek Kant és a német idealizmus szellemiségét tükrözték. 1810-től Erdély különböző pontjain lelkészkedett, de a filozofálást nem hagyta abba.

Erdélyre nem hatott ki a kanti filozófia kormányzati betiltása, így Köteles Sámuel, aki Jénában is tanult, 1799-től komolyan és eredményesen tanította Kant filozófiáját, aminek híre Debrecenbe is eljutott. Logikai tankönyve három kiadást is megért, ezen kívül Köteles kiváló filozófiai nyelvteremtő. Kétkötetes Etikájában hitet tett a kantiánus etika nemes eszmeisége mellett. Tudósi nagyságát az Akadémia tagsággal becsülte meg. Élete végén írott filozófiai enciklopédiájában szintén Kant alapján dolgozott. Ő az egyik kidolgozója a harmóniás vagy egyezményes magyar filozófiai irányzatnak.

Említést érdemel még Bárány Péter pszichológiai műve, amely kantiánus alapokon kidolgozott modern felfogásával ma is meglepően újszerűen hat.

De még a Kant-ellenesek táborában is találunk kiváló Kant-értő, bár nézeteivel nem egyetértő filozófust Rozgonyi József személyében. Rozgonyi szakszerűen vitatkozik Kanttal, főként általánosságait és formális etikáját támadva.

Később, mikor a tilalom általánosan enyhült, folytatódott a kanti filozófia feldolgozására irányuló munka. Ennek gyakorlati haszna a pszichológián kívül az antropológiában és főként a nyelv művelésben mutatkozott meg. Kazinczy a nyelvújítás elvi jelentőségének megalapozásához felhasznált kanti és herderi esztétikai elveket. Hogy Kantnál a szubjektív ízlés és szubjektív génusz elválaszthatatlanul összetartozik, s ezen a szubjektív vonalon haladva alakította ki nyelvszemléletét a humanista nyelvideal jegyében. Éppen ez állította szembe Kazinczyt ellenfeleivel és bátorította fel, hogy az objektív nyelvgénusz, a nyelvszellem és az empirikus alapú grammatika és nyelvfelfogás ellen forduljon. Így a nyelvújítás mozgalma a Kazinczy-féle alapelvtisztázás után teljesedett ki s a felvilágosodás sajátos magyar formájában kihatott az élet minden lehető mozzanatára.

Másik nemzeti nagyságunk e magyar felvilágosító és reformkort előkészítő időszakból Kölcsey, aki drámai küzdelmet folytatott önmagával, hogy szubjektívizmusának fullasztó örvényeiből kimeneküljön. Ezt Kant segítségével 1810-et követően sikerült is megvalósítania.

Megemlítendő még Endrődy János piarista tanár, aki teljes természetességgel fejté ki 1806-os monumentális művében a kanti alapokra építkező saját tanait, még ha név szerint nem hivatkozik is rá túl gyakran. Annál többször hivatkozik teljes nyíltsággal Kantra Fejér György 1807-es antropológiájában, de talán az új tudományág szokatlansága miatt könyve átcsúszott a cenzúrán.

Figyelemre méltó, hogy a reformkortól kezdve nálunk a kantianizmus védekező jellegűvé vált, ami abban nyilvánult meg, hogy valamiképpen mindig továbblépett a fichtei, schellingi vonalon Hegelig, és eklekticizmusba fojtotta a saját hadállásait ért támadások miatti megrendültségét. E következetlenség sokszor a túlélését biztosította: azoknak a fel-

világosodás által kitűzött céloknak a képviselét az új helyzetben, amelyek megvalósulását a közlegő forradalomtól várni lehetett, majd amelyeket a szabadságharc leverése után is valamiképp megőrizni és képviselni kötelesség maradt. Így az ötvenes években Szontagh Gusztáv a spekulatív bölcselkedés ellenében, a gyakorlati munkásságban eligazító kanti gyakorlati észnek tulajdonít elsőséget. S még Hetényi János is kötődik Kanthoz, de csak oly módon, hogy a Köteles-féle a gondolat, az akarat és a cselekvés harmóniájából rendszeres filozófiát megkísérelve alkotni, bizonyos egyezményt kiált ki az elméleti és a gyakorlati ész között.

Befejezésül szeretném még hangsúlyozni, hogy a közép-európai és a hazai felvilágosodás mozzanatai és kihatásai megkétszerezte és gyakorlati kivitelezhetetlenségük korlátozottsága miatt túlnőttek saját korszakukon, s erőteljes hatást fejtettek ki a romantika idején. Így a magyar reformkor és 1848 eszméi ezen előzetes filozófiai fejleményekben is gyökereznek. Később pedig a pozitívizmus ellen harcolók merítették a kanti eszmékből, s a múlt század végi európai Kant-reneszánszból a mi filozófusaink is kivették részüket.

*Sancz Klára Luíza
(Budapest)*

SZÉCHENYI ISTVÁN KÜZDELME ANYANYELVÜNK VÉDELMEÉRT, A MAGYAR NEMZETI SZELLEM ÉS NYELV FELVIRÁGOZTATÁSÁÉRT

A MAGYAR TÖRTÉNELEM oktatásához elengedhetetlen feltétel: ismernünk azokat a törekvéseket, amelyeket a felvilágosult, hazájukat, népiüket, anyanyelvüket szerető és megmenteni, fejleszteni akaró hazafiak a 17., a 18. és a 19. században folytattak azért, hogy a magyar nyelv állam- és kormányzási, s oktatási nyelv legyen.

E küzdelem élére állt gróf Széchenyi István. A hazaszeretettől vezérelt bátor kiállása az anyanyelv védelméért, közigazgatási, oktatási alkalmazásának bevezetéséért, sok támogatóra talált.

Pozsonyban, a rendi országgyűlésen, 1825. október 12-én felszólalt. Közéleti szereplése ezzel kezdődött. Beszédét katonaruhában, magyarul mondta. Ezzel a beszédével, – amelyben azt javasolta, hogy a Felsőtábla tegye magáévá az Alsótábla felirat-tervezetét, – megtörte az addig csak latin nyelvű felszólalás szokását. Magyar nyelvű beszéde több résztvevőből felháborodást váltott ki, de több fiatal mágnás helyeselte tettét és követte őt a magyar nyelv használatában.

1825. november 3-án, a kerületi ülésen, SZÉCHENYI ISTVÁN egyik barátja, Felső-büki Nagy Pál, Sopron megye követe, felszólalásában bírálta a főrangúakat, hogy nem támogatják eléggé a nemzeti nyelv ügyét. E beszéd elhangzása után Széchenyi István szólalt fel, s a NEMZETI SZELLEM ÉS NYELV FELVIRÁGOZTATÁSÁRA, összes birtokának egy évi jövedelmét ajánlotta, egy, a MAGYAR NYELVET ÁPOLÓ TUDÓS TÁRSASÁG MEGALAPÍTÁSÁRA.

EZZEL A FELJÁNLÁSSAL MEGTEREMTETTE A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA LÉTREJÖTTÉNEK FELTÉTELÉT. A FELJÁNLÁSHOZ AZONNAL CSATLAKOZÓ HÁROM FŐNEMESSEL – ANDRÁSSY GYÖRGY, KÁROLYI GYÖRGY ÉS VAY ÁBRAHÁM GRÓFFAL – együtt, közösen, már 1825. november 8-án, az ország nádorához, József főherceghez fordultak egy beadvánnyal, amelyben előterjesztették, hogy a felajánlott összeggel egy nemzeti tudományos intézet alapjait kívánják lerakni, amelyhez a nádor pártfogását szeretnék megnyerni.

Kérésük nem ütközött nagy ellenállásba, hiszen az uralkodóház részéről már korábban történt több intézkedés a magyar nyelv ápolása érdekében. II. Lipót király, a magyar törekvéseket ismerve, 1790-ben kifejezésre juttatta a magyar nyelv műveltetésének és kiterjesztésének szükségességét. I. Ferenc király is számos rendelettel előmozdította a magyar nyelv művelését. Az 1808-beli VIII. cikkely szerint tudós társaság felállításával kívánta ezt elérni. Ez azonban, a szükséges pénzfedezet hiánya miatt, mindaddig nem valósulhatott meg.

Ezeket a rendeleteket megelőzően, magyar részről többször is felvetődött egy Tudós Társaság létrehozásának az igénye. Az első komoly kísérlet Bessenyei György nevéhez

fűződik. Tekintve, hogy ilyen intézmény több országban működött már akkor, azok működését alapul véve, 1781-ben foglalta írásba egy felállítandó ma-gyar Akadémia alapszabályait „Egy Magyar Társaság iránt való jámbor szándék” címen. A művet Révai Miklós kiadta Bécsben 1790-ben, a szerző nevét azonban nem tüntette fel.

Egy évvel később, 1791-ben, Erdélyben jelent meg Aranka György terve egy Erdélyben létesítendő nyelvművelő társaságról, a „A Magyar Nyelv Mívelő Társaság felállításáról és annak módjáról meghatározottabb Elmélekedések” címen.¹ A Társaság Erdélyben megkezdte ugyan a működését, de különböző okokból hamar működésképtelen lett.

Harmadik kezdeményezésnek tekinthető gróf Teleki Lászlónak „A magyar nyelv előmozdításáról buzgó esdeklései gr. Teleki Lászlónak” című könyvében leírt igény.² Teleki László a könyvében történeti áttekintést ad a magyar nép és nyelve eredetéről, a honfoglalást megelőző időktől kezdve. Ő említi egyedül – a felsorolt szerzők közül – a magyarságot Scytiából származó népnek.³

Teleki László könyvében a 84. § alatt közli elképzelését egy nyelvművelő társaságról: „Az olyan Tudós Társaságnak a’ melynek tsupán tsak az Anyai nyelv pallérozása lenne tzélja, felállítása, igen szükséges és hasznos lehetne.”⁴ A nyelv pallérozására vonatkozó javaslatát a 73. §-ban közli: „a’ nyelv tsak a’ szók gyűjteménye, annál pedig a’ ki szépen akar szóllani, a’ szép helyes gondolatok tárháza megkívántatik, mely is az értelem megvilágosítása nélkül fel nem találtathatik.”⁵

Ilyen, előzetes kezdeményezés után, Széchenyi István a felajánlását egy Tudományos Társaság létrehozására, hazafias, szent kötelességből tette. Ennek az elhivatottságú kötelezettségérzésnek a megnyilvánulását nemcsak a hivatalos, de még a magán-levelezésében is megtaláljuk. Kitűnik ez a nemes érzésből fakadó indíttatású cselekedet egy 1858-ból, Döblingből írt leveléből, amelyet a magyar Akadémiának küldött: „*Kimagyarázhatatlan lelki kínoktól gyötörve, egészen elvérzett szívvel, félig temetve, – ily aggasztó körülmények közt kérdem: vajjon a magyar Akadémia tekintetében én mit műveljek, mit tegyek ... én, ki dicső elődeink útmutatását hű kegyelettel felfogván szerencsés voltam 1825-ben újra és sikerrel megpendíteni honi nyelviink magasb-ra állítását. Sikerrel mondom és jobb sikerrel, mint ők, mert a mély felfogás ugyan sajátuk, – de nékem elégséges pénzvagyon is jutott osztályrészül – mely nélkül, fájdalom, a legmagasztosb is oly gyakran parlagul hever!*”⁶ Egy másik, a Hunyady Júlia grófnőnek írt levelében ezt írja: „*Minél magasabban születik az ember, minél gazdagabb, értelmesebb és függetlenebb, annál nagyobbak kötelességei embertársai, hazája irányában.*”⁷

Széchenyi István értékítéletében a haza, a nemzet és a magyar nyelv teljesen ösz-sze-

1. Erdélyi Magyar Nyelv-Mívelő Társaság, Kolozsvár, 1791

2. Gr. Teleki László: A magyar nyelv előmozdításáról buzgó esdeklései gr. Teleki Lászlónak. Pesten, 1806

3. u.o.21. old. (Véleményét alátámasztja a jelen kötet egyik szerzőjének, Dudás Rudolfnak nyelvtörténeti tanulmánya)

4. u.o. 167-169. old

5. u.o. 143. old.

6. Gróf Széchenyi István levelei a magyar Akadémiához. Döbling, 1858. november 6. Gróf Széchenyi István minden írása CD. Logod Bt. 2000

forrott. Egyet jelentett. Fellépése a nemzet- és a nyelv megmentésére nem egyedül a 18. században kezdődött, s 1790-től megerősödött nemzeti törekvések, a nemzet felemelésén „csinosodásán“ munkálkodó hazafiak tevékenysége hatására történt, folytatóként, hanem életcélként megfogalmazott tevékenység véghezviteleként. Hi-szen születése óta, a neveltetése során, a szülői házban, a haza, a nép szeretetére, az uralkodó ház tiszteletére neveltek. Szülőtisztelete és hazaszeretete kitűnik az Édes-apjának írt első, magyar nyelvű leveléből: „... az én Kegyes Atyám; hogy én is példáját valaha kövessem, és édes Hazámmak boldogságát amennyire tőlem kitelhet, előre mozdítsam ...“⁸ Ezek a sorok is igazolják a fentiekben leírt, többekkel meg-egyező álláspontomat.

Felnőtt fejjel, „A’ Kelet népe“ című művében írja: „Mióta élek, kimondhatatlan vágy létezik lelkemben Magyarország kifejtése, a’ magyar nemzet’ feldicsőítése él minden csepp véremlében.“⁹

Az 1836-os országgyűlésről Tasner Antalhoz írt levelében ezt írja: „Igen, igen sok fordul rajtam. Memoirokat írok Bécs számára etc. csiklandós út; de Isten tán csak el nem hagy, mert vonzódásom hozzá mint a legfőbb Jóhoz kimondhatatlan.“¹⁰

Az új kor hajnalán, a 17. században kezdődött és a 18. században megerősödött eszmeáramlat, a felvilágosodás, – amely a feltörekvő polgárság ideológiáját fejezte ki a feudális társadalmi renddel szemben – hatott a magyar nemzeti törekvések képviselőire is. Hatására megnövekedett a tudomány fejlesztésére való törekvés és a magyar nyelv kiművelésének igénye. Nemcsak a honi tudományos gondolkodású és hazafias érzelmű, felvilágosult személyek, hanem Bécsben, Mária Terézia magyar testőrei közül is többen foglalkoztak írással, fordítással. Ők is csatlakoztak a nemes-ség és a születő polgárság nyelv-művelő, nyelvújító mozgalmához.

A mozgalom első terjesztője Bél Mátyás és köre volt. Később alakult Bessenyei György és társasága – Orczy Lőrinc, Barcsai Ábrahám, Báróczy Sándor – és az Erdélyben működő Aranka György és társasága. Működésükben a magyar nyelv és irodalom megújítására való törekvés szorosan egybefonódott a nemzeti törekvésekkel. Felismerték, hogy II. József németesítő törekvéseivel szemben a nemzeti tudat ébren tartása, a magyar kultúra fellendítése csak a nemzeti nyelv fejlesztésével érhető el. Szorgalmazták a korszerű irodalom- és tudomány eredményeinek közlésére alkalmas nyelv kialakítását. Bessenyei több művében hangsúlyozta a magyar nyelv jogait, s az írók kötelességét a nyelv fejlesztésében. Felhívására sok tudós elméleti fejtegetésekkel és számos új szó alkotásával járult hozzá a nyelv pallérozásához. E munkálatok következtében két tábor alakult. Az egyik a nyelvújítást ellenzők, az ortológusok, a másik a nyelvújítók, a neológusok tábora. A két tábor harca a nyelvújítók javára dőlt el. Harcuk megnyerését segítették a már korábban megjelent írások a magyar nyelv kiművelésének szükségességéről. Néhány említésre méltó alkotó:

7. Gróf Széchenyi István levele Hunyadi Júlia grófnőnek. Nagycenkről. 1829. 11. 08. u.o.

8. Gróf Széchenyi István első levele Atyjához. Pesten, 1803. 12. 26. Az eredeti levél a Széchenyi István Múzeumban (Nagycenk) található

9. Széchenyi István: A’ Kelet népe. Második kiadás. Pozsony, 1841. Reprint kiadás: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1895, 21. old.

10. Gróf Széchenyi István levele Tasner Antalhoz. Pozsony, 1836. jan. 27. Gróf Széchenyi István minden írása CD. Logod Bt. 2000

1. A Tudományos Gyűjtemény 1828-as évfolyamában „J^x Haller János' Buzgósága a' Magyar nyelv felemelkedése, 's kiterjesztése iránt már a' XVII. században“ címmel megjelent ismertetés tükrözi a magyar nyelv szélesebb körű alkalmazásának az igényét már a 17. században. Haller, aki még tömlöcben is nemzeti nyelvének kiművelésével foglalkozott, elősegítve ezt az idegen nyelvű könyvek magyarra fordításával, így ír: „... a' Magyarok között is sok tudós ... – elállnak a' Magyar szó mellől, és jó Deákásokat akarván mutogatni, a' mit írnak nem Magyar, hanem deák nyelven botsájtják ki, mellyet a' Magyaroknak tized, vagy század része sem érthet.“¹¹

2. Rájnis József költő, jezsuita szerzetes, majd világi pap. Pozsonyban, 1781-ben megjelent „A magyar Helikonra vezérlő kalauz, az az a magyar versszerzésnek példái és regulái“ című értekezésével prozódiai vitát indított. A „Sisakos, pajzsos, kardos mentő írás“ című vitairataiban Baróti Szabó Dáviddal hadakozott. Álláspontja szerint a szótagok értékét az időmértékes verselésben az irodalmi gyakorlatnak kell eldöntenie, s nem a kiejtésnek. E vita során vetődött fel először az egységes irodalmi nyelv kérdése, s a vita ezáltal a nyelvújítás közvetlen előzménye volt.

3. Baróti Szabó Dávid költő, műfordító. Besztercebányán 1773-ban kezdett időmértékes verseket írni. 1777-ben, Kassán kiadott „Új mértékre vett külömb verseknek három könyvei“ című művével lépett a nyilvánosság elé. Elhagyva a már-már megkövesedett költői gyakorlatot, a klasszikus versformák bevezetésével hadat üzent a szinte egyeduralomra jutott alexandrinusnak. Kezdeményezése a magyar költői stílus fejlődésének egyik legjelentősebb állomása. Munkássága Berzsenyi és Vörösmarty útját egyengette. Kora méltatói úgy jellemezték, hogy vasszorgalommal, hazafiságból, a magyar nyelv szeretetéből indítatva verselt.

4. Révai Miklós költő, nyelvész, a magyar nyelvtudomány fejlesztésének egyik legnagyobb képviselője, az első rendszeres magyar stilisztika szerzője. Az ő véleménye a prozódiai vitában Rájnis József álláspontjához állt közelebb. Elsőként magyarázta a nyelv jelenségeit történeti módszerrel. A régiséget tekintette a nyelvileg helyes magyarság ismérvének. Ő dolgozta ki és védelmezte, sokszor heves viták között, azokat az alapelveket, amelyek a mai helyesírásunkat is szabályozzák. Történeti nyelv-szemléletének ismerete nélkül Kazinczy Ferencnek a modern magyar irodalmi nyelv kialakítására irányuló törekvései sem lettek volna eredményesek.

5. Batsányi János költő, a magyar politikai líra megeremlítője. A forradalmi hangú költészetben Petőfi elődje. 1785-ben Kassára, a kamarai igazgatóságra ment gyakornoknak. Itt ismerkedett meg Kazinczy Ferencsel és Baróti Szabó Dáviddal, akikkel 1787-ben megalapították a Magyar Museum című folyóiratot. Egy Tudós Társaság felállítását javasolta, s legelső és legsürgősebb feladatuként a magyar nyelv szótárának elkészítését jelölte meg. A felvilágosodás korában egyedül ő hirdette, hogy a társadalmi haladás és a nemzeti-politikai probléma csak együttesen oldható meg. Korának írói közül egyedül ő jutott el a forradalmi eszméig. 1789-ben írta híres, forradalmi hangú versét „A franciaországi változásokra“ címűt. A Martinovics-mozgalom lelep-lezésekor, 1794-ben őt is elfogták és elítélték. Kiszabadulása után, elszakadva a hazai irodalmi élettől, nem értette meg a nyelvújítás jelentőségét. A magyar tudósokhoz írott tanulmányában a régi költőket dicsér-

11. Tudományos Gyűjtemény, 1828, II. kötet. XII. évf. 94. old.

te és támadta a nyelvújítást.

6. Kazinczy Ferenc író, jeles nyelvújító. A felvilágosodás képviselői közül II. József uralkodása alatt a jozefinistákhoz csatlakozott, aminek következményeként, több költővel összeütközésbe került. 1794-ben csatlakozott a jakobinus-mozgalomhoz, emiatt letartóztatták. 1795-ben halálra és jószágvesztésre ítélték. Kegyelem folytán az ítéletet bizonytalan ideig tartó várfogságra változtatták. 1801-ben szabadult. Ki-szabadulás után a nyelvújításért, a politikai és társadalmi haladásért harcolt. Vezetésével győzött a nyelvújítók tábora 1819-ben. Ennek a nyelvújításnak köszönhető, hogy a magyar nyelv alkalmassá vált a 19. század eszméinek megszólaltatására, a modern tudományoknak és a technika fejlődésének magyar nyelven való művelésére, megismertetésére.

7. Vörösmarty Mihály költő, drámaíró. A magyar reformkor költészetének egyik legnagyobb alkotója. 1836-ban, a reform országgyűlés végén írta „Szózat” című versét, amelyben egy kicsiny, de hős nép történelmi öntudata szólalt meg. 1843-ban írt „Honszeretet” című versében már az új értelmű hazafiságot hirdette. Olyan nemzetről beszélt, amelynek a nép is része. 1828-ban, a Tudományos Gyűjteményben megjelent írásában, a „Gondolatok a’ Magyar nyelv’ eredetéről” című tanulmányában írja: „Az idő, ha munkásak leszünk, kiemel éjünkből, ‘s bánulni fogjuk nem csak történeteinkben, hanem minden szavainkban a’ nagy ősök’ világos szép lelkét, kiktől ez az egyetlen, ‘s bizony olly méltatlanul rejtett, ‘s elhagyott kincs – a’ nyelv, ránk örökiül szállott.”¹²

8. Kölcsey Ferenc költő, kritikus. Kiemelkedő reformkori politikus. Kitűnő, neves szónok. A magyar nemzeti líra reprezentatív képviselője. Elsőként írt ballada jellegű költeményeket. Hazafias költeményeiben a reformkor nemzeti hangulatát megrázó erővel fejezte ki. 1823-ban írta meg „Hymnus”-át, amely a magyar nemzet Himnu-sza lett. A nyelvújítási harcban Kazinczy Ferenc mellé állt.

9. Czuczor Gergely költő, r. k. pap, a Magyar Tudományos Akadémia tagja. Balladákat Vörösmartyval egyidőben kezdett alkotni. Népdal ihletésű verseivel megelőzte Petőfit. A magyar nyelv történetével, fejlődésével, oktatásával kapcsolatos nézeteit, állásfoglalását több tanulmányban ismertette. Egyik, szép megfogalmazását a nyelvünkről az „Újítás a’ nyelvben” címmel a Tudománytárban olvashatjuk: „Valóban a’ magyarok istene’ különös pártfogása után nyelvünk’ önállású természetének, ‘s eleink’ erős characterének lehet csak tulajdonítani, hogy a’ velök összegyűlt és számosabb népek’ nyelve özőnként el nem borítá az övét, hogy ama’ csecsemői eredetiségének, napkeleti büszke mozdulatainak, összehangzó ‘s egyszerű szabályokhoz mért méltóságos termetének fővonalait maiglan láthatjuk kisimult, kellemesebb alakzatán. Méltán állíthatni, hogy ezen időszakban ment által nyelvünk az önállás’ kisértő tüzén.”¹³ Ebben a tanulmányában határozottan állást foglal a nyelvújítás mellett, mint természetes, magától értetődő, szükséges folyamat mellett. Véleménye szerint minden időszaknak meg voltak az újításai: „Így hajlott, simult, terjedt fokonként, lassú lépéssel ugyan, de annál biztosabb úton édes nyelvünk. Kivált a XVII. századbeli nyelvtudósok grammaticák’ és szótárok’ kiadásával sokat tettek annak kiterjesztésére.”¹⁴ Elégedetlenségét és nemtetszését fejezte ki a magyar nyelv oktatásának állapotáról „A’ magyar nyelv állapotja Gymnasiumainkban” című tanulmányában: „... nem kis nehezteléssel tűnődém rajta: mint lehet, hogy midőn közel negyven évek óta a’ homni

12. Tudományos Gyűjtemény, 1828. XII. évf. II. kötet, 54. old.

*nyelv és literatura köz tanító intézeteinkben rendszerként tanítatik, vagy bizonyára felsőbb rendelkezéstől tanítani parancsoltatik: még is számtalanon mind al, mind főbb iskoláinkból magyarszótlanul lépnek ki az egyházi és polgári mindenmemű hivatalok' viselésére.*¹⁵ Folytatva az észrevételét így ír: „*Aztán lehetetlen is a' ma-gyar ékesszólásban előmenetelt tenniök deákjainknak, mert micsoda nyelven lehetne ékesen és értelmesen szóllani, mielőtt annak Syntaxisát tudnók? Az Epitoméban pedig, mint feljebb láttuk, szó sincsen felőle.*“¹⁶

Czuczor Gergely nagy tisztelője volt Széchenyi Istvánnak. Háláját versben is kifejezte azért a munkálkodásért, amellyel előmozdította a magyar nyelv elterjesztését:

„*Gr. Széchenyi Istvánhoz.
... Hogy megvetted dús kezekkel
A honi nyelv s tudomány alapját ...*„

írja a neki címzett versben.¹⁷

Czuczor Gergelyt a nyelvművelés területén kifejtett tevékenysége elismeréseként 1844-ben megbízták, Fogarasi János akadémiai tagtársával, a Magyar Nyelv szótára készítésével. Ezt a munkát még várfogsága idején is – amelyre 1848-ban írt „Riadó“ című verséért 1849 után ítélték – folytatta. Kiszabadulás után, a IV. kötet nyomtatása közben, 1866-ban meghalt.¹⁸

Ilyen sok, nemes lélekből áradó jószándék és kezdeményezés, királyi rendeletek után, amelyek a magyar nyelv felemelése, elterjesztése érdekében jöttek, miért került mégis mindig háttérbe? Miért kellett Széchenyi Istvánnak annyi vitát folytatnia, gyűléseken felszólalnia ez ügyben? A válasz – sajnos – elég szomorú tény: azért, mert nemcsak az uralkodóház képviselői részéről elleneztek sokan, de magyarok is voltak, akik elleneztek a deák nyelv helyett a magyar nyelv bevezetését az oktatásban, a köz-igazgatásban.

A magyar országgyűléseken 1790-től 1830-ig sokat vitatkoztak a magyar nyelv jogairól és használatáról. Ez a vita folytatódott még 1830 és 1836 között is. Heves viták voltak az országgyűlésben a Felső- és az Alsóház között a magyar nyelv kizárólagos használata felett. A latin nyelv védelmezői azzal érveltek, hogy minden tudo-mány, még a törvényeink is, e nyelven vannak írva. A nemzeti nyelv védelmezői pedig azzal érveltek, hogy a latin nyelv használata visszatartotta a magyart anyanyelv-vének kifejlesztésétől.

Török János akadémikus, Széchenyi Istvánhoz 1835-ben írt, s 1858-ban kiadott „Hunnia“ című művéhez írt előszavában, tudományos alapossággal kifejtette a latin nyelv használatának hátrányait. Véleménye szerint Széchenyi István műve nagy jelentőségű, hiszen, mint írja: „... *nyolcz század alatt az egyetlen nyilvános és tüzetes felszólalás az anyanyelv' érdekében s a diák nyelv bitorlása ellen ...*“¹⁹

Kifejti előszavában, hogy „*Nyolcz század lefolyása alatt ugyanis e kézirat az első,*

13. Tudománytár. II. köt. Közre bocsátja A' Magyar Tudós Társaság Budán, 1834. 9-10. old.

14. u.o. 15. old.

15. Tudományos Gyűjtemény, 1828. IV. köt. XII. évf. 72-73. old.

16. Tudományos Gyűjtemény, 1828. IV. köt. XII. évf. 79-80. old.

17. Czuczor Gergely összes költői művei. Első teljes kiadás. Életrajzzal és jegyzetekkel ellátva. Sajtó alá rendezte Zoltvány Irén. Első kötet. Budapest, 1899, 168. old.

18. A magyar nyelv szótára. A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából készítették Czuczor Gergely és Fogarasi János M. Tudom. Akad. rendes tagok. Pest, 1862-1874

mely tüzetesen kimondja és megmutatja, hogy a magyar nemzet és nemzetiség létét s életgyökerét mindenk felett a holt diák nyelv hivatalos volta döntötte sorvadásba.²⁰

Török János példákat sorol fel arra, hogy a környező országokban már milyen régen elhagyták a római nyelvet, s visszahelyezték saját anyanyelvüket ősi jogába. „Maga az ügynevezett római szent birodalom, a német nemzet erre tán az első példát adta, mert mint a speyeri krónika tanúsítja²¹ 1236-ban már a német birodalmi gyűlés határozatai német nyelven irattak hártýára, s hirdettettek ki; s ugyanazon krónika szerint Fejedelmeink dicső őse, Habsburg Rudolf császár, megparancsolta Németországban, hogy a nemességnek a diák nyelvben való járatlansága miatt, azontul a fejedelmek és pápák rendeletei s oklevelei, mellőzve a római nyelvet, németül bocsáttassanak közre, s a szerződések sat. is a jegyzők által német nyelven készíttessenek.

Valamint a német, úgy a franczia, lengyel, angol sőt az olasz is már a 14-ig század-ban saját anyanyelvével élt a közügyekben, sőt még a Pápa is, a római anyaszentegyház feje, mellőzve a diplomatia terén az egyház nyelvét, követeivel olaszul levelezett.

Egyedül a magyar ragaszkodott megátalkodottan a latán nyelvhez;²²

„De a diák nyelv szükségessége és kizárólagossága oly rögeszmévé merevült, végre az eldöntő körökben, hogy még József korában is a magyar megyék a diák- s nem az anyanyelvet védték, s alig érthető logicával felirataikban a római nyelvet a nemzet nyelvének s az alkotmány oszlopának vallották! – Mely rögeszmétől a magyar államférfiak többsége még akkor sem tudott egészen menekülni, midőn nyelvünk már varázs-szépségében virulva, a rómaiak gyámsága alól irodalom és tudomány körében végképp emancipálta magát, ...²³

A magyar nyelv védelmére kelve megjegyzi Török János, hogy „A magyar nyelv mindenütt otthon volt; a családi élet csendes tűzhelyénél szintűgy, mint a harcmезőn, s a megyék és törvényhozók tanácskozásai közt nem kevésbé, mint az Isten egyházában; s a királyi udvar fényes ünnepélyeinek legfőbb részét mindig a magyar dallamok és harci énekek képezték. Egyedül az országlás szentélyébe s az iskolákba nem bocsáttatott az anyanyelv, ...²⁴

Mai körülményeink között is megérthetjük, hogy milyen nehéz helyzetben volt Széchenyi István, s felmérhetjük, milyen komoly vitákat kellett folytatnia, hogy meggyőzze, legyőzze az ilyen álláspontot képviselőket, mint amilyeneket Török János leírt. E cél érdekében vállalkozott arra, hogy egy könyvet, a „Hunnia“-t szenteljen az anyanyelv védelmére.

19. Hunnia. Írta Gróf Széchenyi István 1835-ben. Török Gróf Széchenyi István fennmaradt kézírataiból. Közli Török János. Első kötet. Pesten, 1858. Reprint kiadás: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985, 11. old.

20. u.o. 7. old.

21. Chronica der freien Rechts-Statt Speyr - durch Christophorum Lehman. Francofurt am M. 1612. Cap. CVII.

22. Hunnia. Írta Gróf Széchenyi István 1835-ben. Török Gróf Széchenyi István fennmaradt kézírataiból. Közli Török János. Első kötet. Pesten, 1858. Reprint kiadás: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985, 7-8. old.

23. u.o. 10-11. old.

A könyv bevezetésében így írja le a magyar nyelv használatának kérését: „*Esedezett egy rész, melyet ezért ábárndozónak csufoltak, nem idegen, nem külföld, de honunk szülte, anyaföldünk táplálta vérrokonaink köre előtt: 'Nemzeti nyelviünk használatát ne tagadná nemzetünkben ki'.* De hasztalan.“²⁵

A magyar nyelv védelmének az ügye és az Akadémia létrehozásának az ügye párhuzamosan, időnként együtt került napirendre a Felső- és az Alsóházban, egyéb ügyek tárgyalásával.

Széchenyi István a nyelv védelme érdekében és az Akadémia ügyében folytatott tárgyalásairól „Napló“-jában is említést tett. 1825. november 3-a, – az Akadémia létrehozására tett felajánlása idejétől kezdve – és 1832. február 14-e, – az Akadémia első nagy-gyűlése között – eltelt idő alatt Széchenyi István harminc naplóbejegyzést írt az ügy előmozdítása érdekében tett felszólalásáról.²⁶

Az Akadémia már működött, de a magyar nyelv használatának a vitája az 1832-1836-os országgyűlésen még mindig folyt. Az 1833. január 21-i ülésen ismét felszólalt a magyar nyelv ügyében. A tanácskozás folyamán még 19 beszédet mondott. Naplóbejegyzése e napon: „*Egyedül én beszéltem magyarul.*“²⁷

Még 1835. november 30-án is azt jegyezte naplójába: „*Ülés a főrendi táblán. E-gyediül én szólok fel energikusan a magyar nyelv ügyéért.*“²⁸ Ez év december 29-én ismét felszólalt a főrendi tábla ülésén a magyar nyelv ügyében. Naplóbejegyzése szerint: „... *Én némelyeket alaposan megfeszegtettem ...*“²⁹

A sok kérés eredményeként újabb kedvező fordulat állt be a nyelvügyben 1839. november 11-én. Naplójába az alábbiakat jegyezte: „*Ülés, melyen a leirat jön, hogy csak magyarul menjenek fel ezentúl a felírások! Köszönetet mondok a Főhercegnek az elegyes ülésen. Sokan rosszalják ...*“³⁰

Milyen gondolatokat, érveket rögzített Széchenyi István a nyelv védelméről írt könyvében, a „Hunnia“-ban, amelyek tükrözik a lefolytatott vitákat, s amelyek eredményeként megszületett a leirat? A magyar nyelv általánossá tétele ügyében folytatott viták során felvetődő kérdések tisztázására, kifejtésére, magyarázására írt könyvében az alábbiakat is olvashatjuk: „*Ó Isten! Ázsiának száműzte népét, mely csak szívűvérel tudott szerezni új hazát, mily átok forrasztá oly erősen a holtak nyelvével össze, hogy rég túllépvén már gyermekkorán, még most sem szabadíthatja magát halálos öleléseiből ki a rég elhu-*

24. Hunnia. Írta Gróf Széchenyi István 1835-ben. Töredék Gróf Széchenyi István fennmaradt kéziratából. Közli Török János. Első kötet. Pesten, 1858. Reprint kiadás: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985, 9. old.

25. u.o. 4. old.

26. *Széchenyi István*: Napló. 2. kiadás. Gondolat, 1982; 1825. nov. 3. 420. o., 1826. jan. 17. 446. o., 1826. jan. 18. 446. o., 1826. jan. 20. 447. o., 1826. jan. 28. 449. o., 1826. febr. 15. 453. o., 1826. febr. 17. 453. o., 1826. febr. 20. 454. o., 1826. febr. 25. 455. o., 1826. febr. 26. 455-456. o., 1826. febr. 27. 456. o., 1826. febr. 28. 457. o., 1826. márc. 2. 457. o., 1826. márc. 8. 458. o., 1826. jún. 16. 476. o., 1826. jún. 20. 477. o., 1830. okt. 23. 672. o.

27. u.o. 734. old.

28. u.o. 801. old.

29. u.o. 807. old.

nytnak.“³¹

Keserűen jegyzi meg: „Nem a Török járma alacsonyítá le nemzetiségünk termé-szetét, mert tudva van, honunkban zsarnokoskodott sok basa magyarul szólt; nem a német süly-eszti latánba a magyart, mert azt másutt nem alkalmazta; de a magyar maga taszítá le anyanyelvét a selejtesség közé, és saját kezeivel nyomta rá az alacsony-ság pecsétjét. Le is esett az az előszobák s istállók falai, a kunyhókba és a a szántóvető körei közé; s századokig felejtve s tisztítlan hevert a férfitől becsben nem tartott, a szépnemtől nem érett (!) nyelv.“³²

Kifejtette véleményét, hogy ha a latán nyelv nem átka, hanem legnagyobb áldása lenne honunknak, akkor is félre kellene tenni, s helyét élő nyelvnek kellene elfoglalnia. „De azon nemzetek, melyek a latán bilincseiből kibontakoztak, vagy ha másképp akarjuk ezt hallani, melyek a latán nyelv áldásaitól elestek, vajjon nem pusztultak-e el védtelen, gyámoltalan? Nem bizony; sőt kifejlési, felemelkedési aerájok azon időtől számíttatik, mikor a halál jármát magoktól ellökték, és az élet szent jogait kezdték tisztelni.“³³

„A latán helyibe azonban valóban úgy látszik, függetlenségünk és alkotmányos létünk kockáztatása nélkül egyéb nyelvet, mint a magyart el nem fogadhatni.“³⁴

„Mi magyarok, ha nemzeti fennmaradásunkért aggódunk, s nyelvünk és sajátágink kifejtésében előhaladni törekedünk, egyenesen csak elolvasztásunk, megsemmi-síttetésünk ellen védelmezzük magunkat; ...“³⁵

„1790-től fogva nincs alkalom, melyben a magyar anyanyelve hivatalosítását ne sürgette volna.“³⁶ „1832-iki kiváttatik nyelvünk körül már merészebbek voltak, ... hogy ezen-tül magyarul szabadjon nekünk magyaroknak kérnünk, s a királyhoz folyamodjunk és szólunk.“³⁷

„Mit fog tehát tenni a fejedelem?“ – teszi fel a kérdést Széchenyi István. Bizakodó válasza a kérdésre a következő: „A nemzet virágát, mely hozzá nem kevésbé hű, mint nemzetiségéhez, bizonyosan nem fogja részvétlenül elhervasztani; ...“³⁸ „Te kezeidben van sorsunk, s ingadozatlan ujjászületésünkre egy jeladásod elég, valamint elkeseredésünk, egybezavarodásunk s tán még végpusztulásunk is bizonyos, ha Te nem segítesz.“³⁹

„Nemzet, habár szabad alkotmánya van is, mindaddig, míg saját nyelvét nem használja, tovább áll a kifejtési lehetőségtől, mint a legvadabb nép, mely anyanyelvével szabadon él.“⁴⁰

„Csak a Magyar van – az emberiség közt egyedüli példa – ezen minden emberek közös jogából kitagadva!“⁴¹

Hiszen nemzeti erőre nemzeti nyelv nélkül emelkedni akarni képtelenség – szögezte le

30. Széchenyi István: Napló. 2. kiadás. Gondolat, 1982, 893. old.

31. Hunnia. Írta Gróf Széchenyi István 1835-ben. Töredék Gróf Széchenyi István fennmaradt kézira-taiból. Közli Török János. Első kötet. Pesten, 1858. Reprint kiadás: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985, 37. old.

32. u.o. 44-45. old.

33. u.o. 71. old.

34. u.o. 92. old.

35. u.o. 101. old.

36. u.o. 148. old.

37. u.o. 149. old.

nyomatékosan Széchenyi István.

Végül 1844-ben megszületett a nyelvtörvény, az 1844:2. tc. a magyar nyelv és nemzetiségről, amelynek értelmében a magyar nyelv az ország hivatalos nyelve lett.

A törvény 8. §-a a magyar nyelv tanításáról, a 9. §-a a magyar nyelven történő oktatásról rendelkezik:

„8. § *Ő Felsége már kegyelmesen elrendelte, hogy a magyar nyelv a kapcsolt Ré-szekbeli fő- és minden középiskolában (akadémia- és gymnasiumokban) mint rend-szerinti tudomány taníttassék; – nemkülönb:*

9. § *Ő Felsége méltóztatott kegyelmesen rendelkezést tenni már az iránt is, hogy az ország határain belüli iskolákban közoktatási nyelv a magyar legyen.*“⁴²

Széchenyi István, az Akadémián tarott három beszéde közül az elsőt még a nyelvtörvény megszületése előtt tartotta 1842. november 27-én. BESZÉDÉBEN ÁLLÁST FOGLALT A MAGYAR NYELV ERŐSZAKOS TERJESZTÉSÉVEL SZEMBEN. Féltette a nemzetet attól, hogy a túlzott nyelverterjesztéssel ellenszenvet vált ki szándékával szemben az országban élő nemzetiségekből. Meg nem értésből fakadóan ez a beszéde sokak felháborodását váltotta ki.⁴³

1844. december 16-án az Akadémia ülésén mondott elnöki megnyitó beszédét nyelvünk ápolásáról tartotta.

Harmadik elnöki beszédét 1846. december 20-án a magyar nemzetiségről és nemzetiségünk megkedveltetéséről tartotta.

Tárgyilagos, józan ítélőképeségéből fakadó kemény bíráló szavait sokszor, sokan nem értették. Időnként félreértették, ezért gyakran ellenfeleket szerzett.

1844 és 1848. szeptember 7-e, Széchenyi István Döblinge szállítása közötti idő-szakban, nem a nyelv kérdése volt elsődleges már Széchenyi István tevékenységében. De még ott, Döblingben is, egészsége helyreállta után, védelmezte a magyar nyelv ügyét.

1858-ban, Ferenc József császárnak újbóli németesítő törekvésével szembe helyezkedve, kiadatta Török Jánossal a magyar nyelv védelmére, még 1835-ben írt, s kiadatlan „Hunnia“-t. A főkormányzó azonban lefoglaltatta az összes megjelent példányt.

Amikor hírül vette, hogy meg akarják változtatni az Akadémia alapszabályát, az Akadémia védelmében levelet írt a Magyar Tudományos Akadémiához. Az 1858. november 6-án kelt levelében írja: „*A magyar romok közt a nemzetnek eléggé nem bámulható életerején kívüül, szeplőtlen, már majdnem csupán a magyar Akadémia mutat arra, miszerint nemzetünk kioltva még nincs! S most ezen utolsó igazán ma-gyar intézet is ki legyen sarkából forgatva? Fájdalom igen! Mert hiszen az akadémiai alapszabályok minap leérkezett megváltoztatása, legalább saját lelki szemem előtt, nem egyéb és nem kevesebb, mint egy döfés, mely könnyen halálra vezet.*“⁴⁴ Levelében továbbá bizakodásának adott

38. Hunnia. Írta Gróf Széchenyi István 1835-ben. Töredék Gróf Széchenyi István fennmaradt kéziratiból. Közli Török János. Első kötet. Pesten, 1858. Reprint kiadás: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1985, 158. old.

39. u.o. 193. old.

40. u.o. 216. old.

41. u.o. 218. old.

42. Magyarország sarkalatos törvényei s államjogi fejlődése 1848-ig. Gróf Széchenyi István hagyományaiból. Összeállította: Török János a magyar akadémia tagja. Pest, 1864, 89. old.

43. *Széchenyi István*: Napló. 2. kiadás. Gondolat, 1982, 991. old.

hangot, remélve, hogyha Ferenc József császár saját esze és szíve tanácsát követi, akkor nem következik be az Akadémián a súlyos sérelem.

Nyelvvédő tevékenysége Széchenyi Istvánnak élete végéig szívügye volt. S a nyelv védelméért élete végéig sikraszállt.

Nyelvünk és a nyelv tisztaságának védelme nem zárult és nem zárulhat le még ma sem. Állandóan őrködnünk kell tisztasága felett.

Gárdonyi Géza sokat foglalkozott a magyar nyelv eredetiségének, szépségének vizsgálatával. 1938-ban megjelent „Magyarul így!” című könyve beköszöntőjének végén írja: „*Minden nemzetnek főkincse a nyelve. Bármit elveszthet, visszaszerezhet, de ha a nyelvét elveszti, Isten se adja vissza többé. Aki a jó magyar szót elhagyja az idegenért, akinek a korcs magyar szó nem fáj, hazaáruló!*”⁴⁵

Ma, nekünk, a 21. század elején a több mint 150 évvel ezelőtt elért eredményeket meg kell védelmeznünk. Nyelvünk szépségének, tisztaságának megőrzésén kell munkálkodnunk, hogy a jelenkori és a jövő nemzedékek magyar állampolgárai szépsége teljében használhassák anyanyelvünket, a magyar nyelvet. Közös feladatunk, minden, hazáját szerető állampolgárnak, oly kedves, mára gyémánttá csiszolt, a világ minden táján ismert és értett, édes anyanyelvünk, a magyar nyelv, ápolása és védelme.

44. Gróf Széchenyi István levele a magyar tudományos Akadémiához. Döbling, 1858. november 6. Gróf Széchenyi István minden írása CD. Logod Bt. 2000

45. Gárdonyi Géza: Magyarul így! Dante Könyvkiadó, Budapest, 1938, 5. old.

Csapó I. József
(Nagyvárad)

AZ ÖNKORMÁNYZÁS MÚLTJA ÉS JELENE A TÖRTÉNELMI ERDÉLYBEN

SZÉKELYFÖLD–TERRA SICULORUM
SZÉKELY SZÉKEK AUTONÓMIÁJA

A TÖRTÉNELMI SZÉKELYFÖLDÖN meghonosult autonómiát a székely székek szervezetsége és hatásköre testesítette meg, amelyek létezésére már az 1300-as évek irataiban utalás található. A székely székek autonómiája – a szász székekhez hasonlóan – területi önkormányzasként működött, saját közigazgatással, sajátos társadalmi és közigazgatási felépítéssel, sajátos jogokkal és különleges státussal.

A székek mai polgárai, választott közképviselői révén, kinyilatkozták a területi autonómia iránti igényüket, megfogalmazták követelésüket az önkormányzás törvényes kereteinek Székelyföld autonómia-státútuma általi szavatolására. Az autonómia gyakorlása, illetve a többlethatáskörök elismerése és az autonóm régióra, ennek hatóságaira való átruházása a polgárok közötti teljes és tényleges egyenlőség feltételeit szavatolja. A történelem, valamint az európai jogállamok gyakorlata bebizonyította és bizonyítja, hogy a többségtől eltérő nemzeti identitású közösségek védelme az államot sajátos intézkedésekre készíti.

A történelmi dokumentumokban a székek (sedes) hagyományosan autonóm székely közigazgatási területekként jelennek meg: Udvarhely székről, eredeti nevén Te-legdről 1448-ban történik említés; Maros székről 1408-ban; Sepsi székről (Sebus) 1224-ben, mint terra Siculorum terre Sebus; Kézdi székről 1270-ben, majd 1427-ben, de innen származnak azok a székelyek is, akik 1291- 1293-ban Aranyos széket újonnan létrehozták. Fél évezreden át – 1872-ig – a székelyek közigazgatási területeit székeknek (sedes) nevezték, amely elnevezést, a hozzá való ragaszkodást az emlékezet, a közösségi szájhagyomány és akarat napjainkig megőrizte.

A székelység (siculitas) ismeri történelmét, őrzi hagyományait, megfogalmazza igényeit, s a történelmi feltételeknek megfelelően igényli a területi autonómiához való jogot. Európa jogállamaiban alkalmazott megoldások igazolják a régiók területi autonómiájának alkalmazhatóságát és életképességét, azokét a régiókét, amelyeknek számbeli többségben levő polgárai, s ezek közössége a nemzeti identitás megőrzéséért védelemre szorul, a történelmi, társadalmi, kulturális sajátosságoknak megfelelő intézkedéseket igényel.

A SZÉKELYEK MEGTELEPEDÉSE ERDÉLYBEN

A magyar nemzet nem egységes, hanem sok egymással rokon nép vegyületéből állott elő. Hun, bolgár, avar, kabar, SZÉKELY, kozár, besenyő, kun, törökös népesség keveredett össze a finn-ugor-magyar törzsekkel, részint a honfoglalás előtt, részint azután. A honfog-

lás ezen rokon népeknek egy részét már itt e régióban találta, más része Árpád hadaival jött, a harmadik rész később telepedett le Magyarországon, s összeolvadt.

A székelyek Erdélybe településéről eddig is sok vita folyt. Vannak, akik ŐSFOGLALÓKNAK (esetleg még a honfoglalás előtt, vagy edejüleg, avagy azt követően), má-sok királyi telepítvényeknek tartják őket a 11-12. századból, illetve a fokozatosan kelet felé terjeszkedő magyar határ – a gyepűk – vedőinek, határőröknek.

Nem részletezem a székelyek származását és Székelyföldön való letelepedését. A szakirodalomban (pl. *Dr. Szádeczky Kardoss Lajos: A Székely Nemzet Története és Alkotmánya*, Hargitaváralja Kiadó, Franklin Társulat Bizománya, Budapest 1927) több elmélet jelenik meg, – ezek ma is tisztázandó kérdések.

Ami kétség nélkül bizonyítható: a székelyek, mint első honfoglalók, nemek és ágak szerint telepedtek meg Erdély keleti részén, azon a földön, amelyet azóta történelmi Székelyföldnek (Terra Siculorum) neveznek. A székelyek azokat az őszintézményeket hozták magukkal e földre, amelyek Magyarországon a vezérek korában voltak érvényesek. Ebből következik, hogy A SZÉKELYEK JOGI INTÉZMÉNYEI RÉGEBBIEK, MINT A MAGYAR KIRÁLYSÁG ALKOTMÁNYA.

A történelmi Székelyföldön meghonosult autonómiát a székely székek szervezett-sége és hatásköre testesítette meg, amelyek létezésére már az 1200-as évek írott dokumentumaiban utalás található. A székely székek autonómiája – a szász székekhez hasonlóan – területi önkormányzasként működött, saját közigazgatással, sajátos társadalmi és közigazgatási felépítéssel, sajátos jogokkal és különleges státussal.

A székelység (siculitas) a földet, amelyen megtelepedett, közös nemzetségi tulajdonként bírta és használta vadászatra, halászatra, marhatenyésztésre, s a folyók völgyeiben földművelésre. A nemzetségi és törzsszervezet, amelyet a királyság intézménye Szent István alatt a magyarság között megszüntetett, a székelyek között tovább is fennállott, s a hivatalok viselése még a 16. század folyamán is nemek és ágak szerint váltakozott, – amiként azt Werbőczy Törvénykönyve is említi. E Törvénykönyv szerint „*a székelyek kiváltképpen való nemesek ... és ezeknek mindenestől fogva külön törvények és szokásuk vagyon, hadi dolgokban bölcsék, kik örökségeket és tisztet nemzetségre és nemzetségeknek ágazatjára osztanak köztek*“ (Sebestyén György, *Ethnographia VIII.* pp. 349 Ugron Gábor a csiki nemzettől származtatta, B. Hirlap, 1910. június 28).

Az erdélyi székelyek hat nemre oszlottak, minden nem négy ágra és a 24 ág évenként fölváltva, sorrendben viselte a katonai és a polgári tisztségeket, tehát a hadnagyságot és a bíróságot. A marosszéki székelyeknek még a 15-16. században is hat nemét tartották nyilván – az Ábrám-, Adorján-, Halom-, Jenő-, Meggyes-, Örlőcz- nemet, amelyeknek négy-négy ága névleg is ismeretes (Székely Oklevéltár, II. 78., 139). Sepsiszékről 1427-ben, 1508-ban és 1509-ben maradt fenn az Aghaz (Ágház, Aggház, Ákos?) nemes székely GENUS és Koroniza (Koronka?) ágának emlékezete, melyek nem szerepelnek a marosszéki lajstromokban (Székely Oklevéltár, III. 44, 171, 172, 175). A legtávolabbi keleti határszéli Kászonszékben is hat nemzetség volt, köztük a Marosszéken nem ismert Halom-nem (Székely Oklevéltár I., 297). Zsigmond király 1427-ből származó Oklevele Kézdiszék esetében ugyan öt nemzetséget említi, de valószínű csupán tévedésből hiszen a 13. század végén a Kézdiszékben újratelepített Aranyosszéken is hat nemzetség volt (Székely Oklevéltár, II. 296).

Fentiekből következtethető, hogy a nemek és az ágak eredetileg minden székely székben jelen voltak.

A SZÉKEK KIALAKULÁSA ÉS HATÁSKÖRE

A székelyek közigazgatási területeit félezer éven át (1400-1872) SZÉKEKNEK (SEDES) nevezték. Hivatása és hatásköre ugyanaz volt, mint Magyarországon és az erdélyi magyarság területén a vármegyének.

Megkülönböztettek ANYASZÉKEKET (FŐSZÉKEKET) ÉS FIÚSZÉKEKET (SEDES FILIALIS). Kialakulásuk hosszú történelmi fejlődés eredménye. Az első okleveles nyomok csak földnek (terra) vagy területnek (districtus) nevezik a későbbi székeket:

Siculi terre Sebus – Seps, 1224, 1252,
 Districtus Sebes – 1349,
 Siculi de Kezd – 1272, 1291,
 Universitas Siculorum de Telegd – 1270,1279,
 Diocesis de Telegd – 1280,
 Siculi de Udvarhel - 1301,
 Siculus de Chyk - 1324,
 Siculi super terra Oronos – Aranyos, 1289,
 Siculi de juxta Aranyos – 1331,
 Siculi de Orbou – Orbán,1396.

A területek nevüket a letelepedés kezdetén a telepítő vezérek nevérol, vagy a föld-rajzi elnevezésrol kapták.

A fennmaradt írott emlékekből a következő kép rajzolódik ki.

A legfőbb anyaszék UDVARHELY-SZÉK volt, amely eredetileg Telegd néven szerepelt, s legelőször 1235-ben, mint esperességet, majd 1270-1272-ben V. István Oklevelelében mint területet említik. Udvarhely-szék írott emlékekben először 1448-ban fordul elő.

A második főszék, mint anyaszék a MAROS-SZÉK (sedes Maros), amely 1408-1410-ben szerepel először oklevelekben. Székhelye azonban Székelyvásárhelyként már 1344-ben előfordul.

A másik anyaszék, SEPSI-SZÉK (SEBUS), mint terület (Terra siculorum terre Sebus), II. András Kiváltságlevelében már 1224-ben megtalálható.

Előbbi társszék KÉZDI-SZÉK már az Árpád-korban szerepel, s hogy népes lehetett, igazolja az, hogy V. István király (1270-1272) innen telepítette be újonnan Aranyos-széket, amely 1291-1293-ban 29 helységet számlált. Kézdit, mint széket már 1427-ben említik.

Másik anyaszék az ORBAI-SZÉK, amelyrol oklevélben csak 1419-ben történik említés. A későbbi HÁROM-SZÉK eredetileg három külön szék volt.

CSIK-SZÉK, mint anyaszék, a fent említett három szék feletti határszálen terült el, az Olt-folyó völgyében, amelyrol, s annak hadnagyárol először 1324-ben található okleveles emlékezet. Székként 1419-ben említik. Később szintén három székké bővült, mert északon hozzá csatlakozott GYERGYÓ-SZÉK, délkeletről pedig KÁSZON-SZÉK. Idővel maga a főszék kettős tagozódást nyert: Felcsikra és Alcsikra oszlott.

ARANYOS-SZÉK, mint anyaszék, Kézdi-székről származókkal 1270-1272-ben lett újratelepítve.

A főszékek mellett, a fejlődés folyamán, FIÚSZÉKEK-VICESZÉKEK alakultak:

Gyergyó-szék,	Csik-anyaszékhez tartozóan,
Kászon-szék,	Csik-anyaszékhez tartozóan,
Miklósvár-szék,	Három-szék mellett, nyugat felé,
Keresztúr-szék,	Udvarhely anyaszékhez tartozóan,
Bardócz-szék,	Udvarhely-szék mellett, délen, Erdővidéken,
Szereda-szék,	Maros-székhez tartozóan.

A székely székek száma tehát hét anyaszék (főszék) és 6 fiúszék (viceszék). A fiúszékek, mivel a főszékekhez tartoztak, kifelé nem szerepeltek. Amikor a székelyek összességéről beszéltek, mindig csak a hét anyaszékről van írott emlékezés. Oklevelekben a HÉT SZÉK SZÉKHELYEI, vagy mint HÁROM NEMBELI SZÉKELYEK (trium generum Siculi), vagy mint a HÉT SZÉK HÁROM NEMBELI SZÉKELYEI (universitas trium generum Sicularum septem sedium) szerepelnek.

A SZÉKELY SZÉKEK KIALAKULÁSA ÖNKORMÁNYZATI ALAPON TÖRTÉNT

A székely székek hatásköre katonai, bíraskodási-törvénykezési, közigazgatási (önkormányzati, adózási, közgazdasági, egészségügyi, stb.) ügyekre terjedt ki, s lényegében mindenre, ami a szék lakosait érintette.

A Szék volt a közhatóság. Hatásköre lényegében ugyanaz, mint a magyar várme-gyéké (comunitatus).

A székely székek a történelmi Székelyföldön – Terra Sicularum – magyar közjogi értelemben együttesen alkottak egy megyét – comunitatust –, amelynek élén a székelyek ispánja (comes sicularum) állott.

A székek mindegyike külön törvényhatóság volt. LEGFŐBB HATÁSKÖRE VOLT A TÖRVÉNYKEZÉS PERES ÜGYEKBEN. A középkorban a bíróság tagja volt a szék kapitánya, a szék-bíró, a királybíró és 12 esküdt. Ez volt az elsőfokú fórum, amelyen minden pert kezdeni lehetett. A szék törvényszékéről fellebbezés Udvarhelyen történhetett a Nemzetgyűlés előtt, s onnan a székely ispánhoz, majd innen a király elé. Az 1505. évi Udvarhelyi Nemzetgyűlés fellebbezési fórumul főtörvényszéket szervezett, amelynek 17 tagját Udvarhely-szék ELŐKELŐI ÉS LŐFŐI közül választották – örökös tagsággal (Székely Oklevéltár I. 306). Az 1555. évi perrendtartás elrendelte, hogy először mindenkit csak saját székén perelhetnek, s onnan apellálhatnak a felsőbb fórumok-hoz. Az 1562-i széke-ly felkelés után a Segesvári Országgyűlés úgy intézkedett, hogy a fellebbezés a székekről ne a Nemzetgyűlés, hanem a Fejedelem elé kerüljön. Az idők folyamán a fiú-, vagy viceszékek is létrehozhattak törvényszéket (vicesedria), amelyen valamelyik királybíró, vagy alkirálybíró elnökölt. 1763-ban Mária Terézia az anyaszékekben állandó törvé-nyszékeket (continua tabula) hozott létre.

A székek hatásköre kiterjedt a politikai ügyekre is. A székek küldöttei részt vettek az Országgyűlésben.

A székek hatásköre volt az adóügyek intézése, a gazdasági ügyek rendezése. A szék vagyona felett a szék rendelkezett és beleszólt a községi gazdálkodásba is.

A szék rendőri és közbiztonsági hatáskört, közegészségügyi szolgálatot is ellátott, tehát tulajdonképpen minden közérdekű területen jogszerű hatóság volt.

Szervezeti felépítés tekintetében a székek közös főtisztje a székelyek ispánja (co-mes

Siculorum) volt, akit képviselként a királyi hatalom nevezett ki, néha pedig a székelyek főkapitánya (generalis capitaneus).

A székely székek tisztviselőit székely fő- és vicetiszteknek nevezték. Székelyek fő-tisztje volt a hadnagy vagy a kapitány (capitaneus sedis), s a főkirálybíró (iudex regius). Vicetiszt volt az alkapitány (vicecapitaneus), a szék-, vagy alkirálybírák (viceiudices), a dulló (szolgabíró), a székülők (accessores), a jegyző (notarius sedis), a számvevő (perceptor).

A SZÉKELYEK HÁROM NEMZETSÉGE ÉS A RENDEK

A KÖZÉPKORI OKLEVELEK A SZÉKELYEK HÁROM NEMZETSÉGÉT EMLEGETIK (TRIUM GENERUM SICULI), BIZONYÁRA AZÉRT, MERT HÁROM NEMZETSÉGBŐL EREDTEK, S EZEK UTÓ-DAI ALAKULTAK AZ IDŐK FOLYAMÁN NEMZETTÉ. Ám e fogalomkörben azt is szükségszerű tudatosítani, hogy a SZÉKELYSÉG – vállalt önazonosság révén – A MAGYAR NEMZET RÉSZE!

Miután a nemzetségi különbségek elmosódtak, a társadalomban a rendi különbségek alakultak ki. A rendi tagozódás a történelmi fejlődés eredménye. ELEINTE A SZÉKELYEK KÖZÖTT NEM VOLT RENDI KÜLÖNBSÉG – MINDEN SZÉKELY EGYENLŐEN SZABAD VOLT ÉS A MAGYAR NEMESSÉGHEZ HASONÓ JOGOKAT ÉLVEZETT! Nem volt köztük job-bágy, szolgarend. Személyével minden székely szabadon rendelkezett, szabadon költözhetett. A székely bírói ítélet nélkül nem volt letartóztatható. BIRTOKJOGA MÉG A MAGYAR NEMESÉNÉL IS ERŐSEBB VOLT, birtoka akkor is a családé vagy a nemzetségé maradt, ha nem volt utóda, vagy rokona, esetleg a szomszédra szállott – a vérrokonság vélelme okán!

A székelység (siculitas) különleges jogalanyiség volt, amely a székely vérből származást és az azzal járó jogok összességét jelentette. A veleszületett nemzetségi jogot bárhol, szülőföldjén kívül is élvezhette, A MAGYAR KORONA TERÜLETÉN A SZÉKELY JOGOKAT BÁRHOL GYAKOROLHATTA.

A székelység tehát vérségi jog volt, amely a születéssel járt.

Az idők folyamán, a vagyonskülönbség és a katonáskodás különböző módja kétféle rendet hozott létre: az előkelők és a közemberek rendjét. Első okleveles nyoma ennek 1407-ből való, amikor Háromszék Közgyűlésén már előkelőket (seniores) emlegetnek.

Az előkelők (seniores seu maiores) és a közrendűek (communitas) szembenállását oklevélben először 1466-ban jelenítik meg, amikor a Sepsi-, Kézdi- és az Orbai-széki főemberek és közszemélyek közötti viszályt az erdélyi vajda, mint székely ispán, eligazítja és jogviszonyukat szabályozza. A Hunyadi János kormányzótól kapott jog-szabályozó Kiváltságlevelet, Mátyás király nevében, megújítják. Ennek értelmében, a közszekely ne legyen alávetve az előkelők szolgaságának (servituri maiorum et seniorum), hanem bárkit szabadon szolgálhasson, kivéve azokat, akik az előkelők földjein laknak. A község nem köteles az előkelőknek szántani, aratni, kaszálni, vagy bármi más szolgálatot teljesíteni.

A rendi küzdelmek azonban nem szüntek meg, később a többi székre is kiterjedtek, amely küzdelmek előidéztek a székelyek további rendi tagozódását és 1473-ban a három rendet intézményesen is megállapították. Mátyás utasította mérai Magyar Balázs vajdát, székely ispánt, hogy a székelyeket irassa lajstromba (lustrum) és a lovasokat, megkülönböztetésül, LÓFÓKNEK (primipili) nevezzék. Ekkor vették külön nyilvántartásba a GYALOGOSOKAT is.

A székelyek közötti három rendről tehát a fenti szabályozástól beszélhetünk. A székely közösség (communitas) ekkor vált kétfelé: LÓFŐ és GYALOG renddé. Ekkor nyerték a lófők a PRIMIPILUS elnevezést.

II. Ulászló 1499. évi Kiváltáslevele óta a székelyek között szigorúan megkülönböztették a három rendet:

- főemberek (seniores, potiores, primores), akiknek legalább 3 nyíl földjük volt;
- lófők (primipili, equites), akiknek módjuk volt arra, hogy lovon harcoljanak;
- közrend vagy köznép (communitas, plebeji), majd a 16. század végétől pixidarii, pus-kás gyalogos, darabontok, s a 17. század elejétől SZABAD SZÉKELYEK, akiknek nem volt annyi értékük, hogy lovon harcoljanak.

Az 1449. évi Székely Kiváltáslevelével a FÖLDÖNLAKÓKAT is felsorolja. A földönlakók-ról először 1466-ban történik oklevélben említés. A Zabolai Gyűlés a földönlakást, mint fenálló székely szokást (consuetudo) említi, mely szerint a közszekely némelyi-ke a főemberek védelme alá adhatja magát anélkül, hogy szolgaságba lehetne hajtani. A Kiváltáslevelével szerint ezen földönlakók olyan szegények, akik 3 forintot érő in-góssággal sem rendelkeznek, a külső háború alkalmával nem hadkötelesek, s csak ha az ellenség Erdélyre támad, kötelesek bevonulni – az ispán rendelete szerint.

Verancsics Antal gyulafehérvári prépost, majd esztergomi érsek a székelyek eredetéről írva, megjegyzi, hogy innen van nemességük (nobilita), amellyel közösen mindannyian élnek, szabadságuk (libertas), amely szerint minden évi adófizetéstől és a szolgaság teherviselésétől mentesek és szabadok, – csupán két kötelességük van: a hadfelkelés és az ököradó (Verancsics: De situ Transylvaniae, Összes munkái, Aka-démiai Kiadás, I, 144).

A székelyek adót sem a királynak, sem másnak nem fizettek, kivéve a király koronázásakor, lakodalmakor és fia születésekor, amikor fejenként egy-egy ökröt adtak. Ökörsütésnek pedig azt nevezték, amikor az ököradó behajtásakor az ökörré bélye-get sütöttek.

A székelyek adómentességét I. Lipót (1640-1705) király is megerősítette 1691-ben kelt oklevelében, a Diploma Leopoldinumban. A székelyeknek ez a sajátos jog-rendje eredményezte, hogy a székely egyrészt arisztokrata volt, azaz büszke az ő nemes-ségére, másrészt demokrata, mert nem tűrt maga felett urat, – jogilag a közrendű egyenlőnek tartotta magát a lófővel vagy a primorral.

A székely társadalom és közszellem egységesebb volt, mint bárhol az egész Magyarország.

KIALAKUL A TERÜLETI ÖNKORMÁNYZÁS

AZ ÖNKORMÁNYZÁS feudalizmus korabeli példái azt mutatják, hogy az adott etni-kumhoz tartozó helyi vagy regionális közösségek saját kebelükből választott kép-viselőik révén MIKÉNT GYAKOROLTÁK A HELYI IGAZGATÁST, MEGŐRIZVE SAJÁT JOGSZOKÁSAIKAT, HAGYOMÁNYAIKAT, MIKÖZBEN BEILLESZKEDTEK AZ ORSZÁGNAK, MINT EGÉSZNEK A KORMÁNYZATÁBA.

A székelyek az önkormányzás jogát, miképpen a besenyők, az izmaeliták, a kunok, katonáskodásért, határvédelemért nyerték el. Míg a magyarok lakta területeket megyerendszerbe szervezték, a székelység, miképpen a szászság, külön közigazgatási egységben –

székekben – élt, a történelmi Székelyföldön.

Bocskai István a székely székek mintájára a „székelyek szabadságával“ nemesítette meg az 1604-1606-os szabadságharcban részt vevő hajdúkat.

Mária Terézia idején (1740-1780) a székelyek egy részét határőrségbe szervezték és kiváltságaikat fokozatosan megcsonkították. A „Madéfalvi Veszedelem“ után – 1764 – egész falvak lakossága vándorolt részben Moldvába, de nagyobb része Bukovinába, ahol leszármazottaik ma CSÁNGÓKÉNT PRÓBÁLJÁK VISSZANYERNI MAGYAR NEMZETI ÖNAZONOSÁGUKAT.

1872-ben a székek, mint autonóm közigazgatási egységek, megszűntek, s a történelmi Székelyföldön is bevezették a megyék rendszerét.

ERDÉLYI SZÁSZOK

Miután a határsávokat, gyepeket előretolták, a gyepeket alkalmazták, azaz Erdélyben a királyi földre való betelepülést engedélyezték, a szászok legalább három hullámban érkeztek és letelepedtek: az első csoport Szebenben és vidékén, a második csoport a Barcaságban, a harmadik csoport Besztercén és környékén.

A Nagyszeben-vidéki szászokat II. Géza telepítette (1141-1162). Feladatuk a sóki-termelés, a végvárrendszer, a gazdaság erősítése volt.

II. Endre (1224) Szabadságlevelében területi autonómiát, kollektív jogokat adott (Andreanum) a szászoknak. Szeben és vidéke kapta e jogokat, de később a környező szász települések is elnyerték, s így jött létre a szász egyetem (Nationsuniversität, „Nationis Saxonicae in Transilvania“), amelyet 1486-ban említenek írásban, s 1868-ig működött.

Az önkormányzó szászok, akik székekbe szerveződtek, a következő jogokat élvezték (Hévízi Józsa, Területi és Egyházi Autonómia, Mint a Kollektív Jogok Gyakorlásának Színtere a Történelmi Magyarországon, Budapest, 1995):

- Szeben és környéke egy politikai egységet alkotott s egy bíró alá tartozott. Zsigmond 1402-ben engedélyezte az ispáni hivatalok választással való betöltését;
- csak a területükön élők közül választhatták a bírót – a nemesek távoltartásával;
- évente 500 ezüst márkát fizettek a királynak és vásáraik vámmentesek voltak;
- országon belül 500, országon kívül 100 páncélost állítottak ki, békében 50 harcost tartottak hadrendben;
- papjaikat maguk választották;
- csak a király vagy ispánja ítélezhetett fölöttük, ha saját bírójuk nem vállalta;
- szokásjogukat – Die Sachsen in Siebenbürgen. Statut oder Eigenlandrecht –, azaz: Az erdélyi szászok statútuma avagy önnön országos jogaik, – 1853-ig használták, amelyet felváltott az osztrák polgári törvénykönyv;
- erdők, vizek használatát engedélyezte, később e jog áterjedt az ital- és húsmérésre, s vásárt szabadon, adó nélkül rendezhettek.

Az eredetileg földművelők falvaiból alakultak ki a szász városok a 12. század végétől. A 14. században a szász székek mint igazságszolgáltatási szervek működtek. A terület legfőbb képviselője az ispán. Mátyás király alatt épült ki a teljes szász önkormányzat: megkapták a királybíró megválasztásának jogát, s az erdélyi kiváltságokat minden részterületre kiterjesztették. Így az egész erdélyi szász nép egy közigazgatási-politikai egységet alkotott.

tott, amelynek élén a szász gróf, a szebeni polgármester állt. Törvényeiket 1583-ban Hutter Albert nagyszzebeni királybíró összeszedette, s e törvénykönyvüket Báthori István (1571-1586) fejedelem, majd I. Lipót (1657-1705) király is megerősítette.

Erdélyben a székely- és a szász székek szervezettsége tehát az önkormányzási hatáskörök gyakorlását tette lehetővé, a történelmi Székelyföldön pedig a székek autonómiája volt a szabadságjogok, kiváltságok és az önazonosság megőrzésének garanciája. A faluközösségek megszilárdulását jelentette a közbirtokosságok létrejötte, a közbirtokossági tulajdonjog szavatolása.

A székely székek autonómiája, a székely közbirtokosságok létbiztonságot jelentő szerepe az öngazgató székely települések számára, követendő értéket jelentő hagyomány, amely egyben azt is bizonyítja, hogy A SZÉKELYSÉG, MIKÉNT AZ ERDÉLYI NEM JÖVEVÉNY, NEM VENDÉG CSOPORTOSULÁSA, HANEM SZÜLŐFÖLDJÉN MAGYAR NEMZETI ÖN-AZONOSSÁGÁT MEGŐRIZNI ÓHAJTÓ, AUTONÓM HATÁSKÖRÖKKÉL ÉLNI AKARÓ KÖZÖSSÉG.

KÖZBIRTOKOSSÁG ÉS A CSIK MEGYEI MAGÁNJAVAK

A mai fogalomrendszerbe beilleszthető székely öngazgató közösség falutörvényeket alkotott, amelyek kötelező érvényű normák voltak és a legkorábbi időktől napjainkig írásban rögzített formában is megtalálhatók. Ezen szabályozók között kiemelt helyet foglalt el az erdőtulajdon és az erdőgazdálkodás. Majd minden dokumentumból kitűnik: a faluközösség együtt használta a falu erdőit, számtalan esetben több falu közös használatában volt az erdő. A falutörvények részét képező, igen szigorú erdőgazdálkodási szabályozókat is maguk hozták, amelyeket be is tartottak. Ilyen módon a faluközösség megteremtette az ERDŐRENDTARTÁST.

A törvényalkotók szándéka szerint „*az erdő nem a hasznoszerzés, hanem a jövedelemgyarapítás forrása*“.

A székely faluközösségek életének sajátossága volt, hogy a termőföldek, az erdők egyrészt faluközösségi közvagyonnak, másrészt közbirtokosságnak, azaz, közösen használt magánvagyonnak – magántulajdonnak – számítottak. Közbirtokossági tulajdonforma volt az úrbéri birtok, a társtulajdonos tulajdonát területben, százalékban, vagy társrészben meghatározó közbirtokosság, valamint magántulajdonként vásárolt közös használatú ingatlan.

A Csiki Magánjavak a közösen használt magántulajdon egyik jellegzetes közbirtokossági formája volt.

Csikszéken már a legkorábbi időtől jelentkezett a közös erdő és havas használatának szabályozása. 1562-ben a feldült, felgyújtott falvak kárpótlásul kaptak „*egy hosszában nyolc, széltében négy óra járásnyi erdőterületet*“. E tulajdonközösség képezte a „*Negyedfélmegye havasának vagonközösségét*“, illetve a „*Hétközség hava-sát*“.

Udvarhelyszéken létrejött a „*Tizenhét falu havasát*“ használó vagonközösség.

Háromszéken is létrejött a „*Kilenc falu erdeje*“ és a „*Hatod*“.

Sajátos, közösen használt magántulajdonforma volt a „*Csik megyei Magánjavak*“.

1769-ben a török hatalom visszaadta Erdély elidegenített havasait. Ezeket a havasokat nevezték Visszaszerzett Havasoknak – Revindicalt Havasok – Alpes revindicatae.

1783-ban II. József elrendelte: „*... azok a havasok és területek, amelyek ... vissz-*

zerezettek, egyediül csak a határőr katonaság használatára és javára engedtesse nek át ...“. E rendelet következtében a csikszéki havasokat az I. Gyalogezred, a háromszéki havasokat a II. Gyalogezred kapta.

A két székely gyalogezred és a székely huszárezred a fenti vagyont 1851-ig háborítatlanul birtokolta.

Érdeemes megjegyezni, hogy nem csak a csikszéki és a háromszéki határőrök, hanem a szász és a román határőrök is kaptak közbirtokossági vagyont, a bánági határőrök 215.000 hold erdőt és 33.000 hold havasi legelőt, az I. román ezred 252. 141 hold erdőt, a naszódvidéki II. román ezred 463.327 hold erdőt és legelőt. E vagyon 5-7-szer nagyobb volt a székelyföldi katonai közbirtokossági vagyonnál.

1851-ben a határőri intézményt feloszlatták, az osztrák hatalom a császárhoz és Ausztriához hű alattvalókat, az 1848-1849-es szabadságharcban részt nem vevőket, tehát a román és a szász határőröket megjutalmazta, a közbirtokossági vagyonokat a leszármazottaknak átadta, tulajdonosi jogait megerősítette, míg a hősiessen küzdő székelyeket megbüntette és közbirtokossági vagyonukat az állam javára elkobozta.

A csiki és a háromszéki székelység elvett vagyonának kérdése, felterjesztés formájában, 1869-ben került a minisztertanács, majd Ferenc József király elé.

A uralkodó válasza a következő volt: „E felterjesztésben elősorolt mindazon ingó és ingatlan javakat, ideértve a ruházati és lóbeszerzési pénzalapot is, kamatjaikkal együtt, amelyeket a feloszlott első és második gyalog- és székely határőrezred bírt és használt, s amelyek jelenleg elkobzás után az állam által használatnak, azon köz-hasznú célokra és feltételek mellett, amelyek a felterjesztésben megjelölve vannak és amelyek a székely nemzet jólétét képesek előmozdítani részint Csikszék, részint Há-romszék közönségének és amennyiben a lóbeszerzési alap által e szék területén lakó székely huszár családok által is érdekeltetnek, ezeknek is a felterjesztés értelmében, ezennel kegyelemből, az idegen jog épségben tartása mellett, visszaadni elrendelem. Ferenc József“.

Ezzel a csiki és a háromszéki székelység tulajdonjogán esett sérelem orvoslás nyert.

Az 1909-ben létrejött Alapszabály 2. paragrafusa szerint a Csikvármegyei Magánjávána célja:

- Csik Vármegye területén olyan intézményeket létesíteni, fenntartani és segíteni, amelyek a földművelés, kézmű- és gyáripar, bányászat, kereskedelem emelésére és a nép oktatására szolgálnak;
- ösztöndíjak és segélypénzek adományozása által a földműveléshez, kézmű- és gyáriparhoz, bányászathoz, kereskedelemhez és a tudomány minden más ágához értő egyéneket nevelni;
- a közgyűlés által meghatározandó leendő olcsó kamatlábú kölcsönök nyújtása által a csiki székely népet anyagilag támogatni.

Az alap kezelői és élvezői az eredeti tulajdonosok – a csik megyei I. Székely Gyalog-Határőrezred – törvényes örökösei.

A Csik Megyei Magánvagyon a következőkből tevődött össze:

- Összesen 62.604 hold,
- melyből 54.515 hold erdő,
- 8.014 hold legelő, rét, szántó,
- 75 hold beltelek;

- Csikszeredán egyemeletes kőház, polgári leányiskola és internátus;
- Csikszeredán a Vigadó-épület, színházzal és bálteremmel;
- Csikszeredán egy kaszánya, amelyet a magyar állam bérelt;
- Csikszeredán két egyemeletes és egy egyszintes bérház;
- Csikszeredán 150 hold mintagazdaság és mezőgazdasági iskola;
- Csiksomlyón 90 férőhelyes, apácák vezette árva- és szeretetház;
- Borszékfördőn 22 szobás villa, szegénysorsú betegek részére;
- Tölgyesen gazdatiszti lakások, erdőőri lakok, menedékházak;
- a birtok különböző részein erdőkitermelő létesítmények.

Összértékben, 1941-ben becsült értékben, 105.820.000 aranykorona.

Az 1921. július 31. agrártörvény a Csik Megyei Magánvagyonot kisajátította, a naszódi II. román határezred közbirtokossági vagyonát viszont kivonta a kisajátítás alól, s később a Karánsebesi Román Határőrvidéki Alapot is mentesítették a kisajátítás alól!

A Csik Megyei Magánjavak nevében történt többszöri fellebbezést elutasították. Így fosztottak meg 100.000 székely magyart javaiktól – a jog és a békeszerződések ellenére!

Az 1919. december 9-i Párizsi Kisebbségi Szerződésre hivatkozva, a Csik Megyei Magánjavak képviselői jogorvoslásért a Nemzetek Szövetségéhez fordultak. A panasz orvoslását halogatták, majd az Erdélynek Romániához való másodszeri csatolását kimondó, 1947. február 10. Határozat a Csik Megyei Magánjavak sorsát végképp megpecsételte.

Az 1991 óta megjelent földtörvények és egyéb restitúciós törvények a Csiki Magánjavak tekintetében is jogfosztóak!

IRODALOM

Szádeczky Kardoss Lajos: A Székely Nemzet Története és Alkotmánya, „Hargitaváralja“ Kiadó, Budapest, 1927

Székely Oklevéltár I., II., III. kötet. (új sorozat) Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1983

Sebestyén György: Ethnographia VIII. 349. Id. Ugron Gábor a csiki nemzettől származtatta, B. Hírlap, 1910. június 28

Verancsisc: De situ Transylvaniae. Összes munkái, Akadémiai Kiadás, I, 144

Hévizi Józsa: Területi és Egyházi Autonómia. Mint a Kollektív Jogok Gyakorlásának Színtere a Történelmi Magyarországon. Budapest, 1995

Támás Sándor: A Csikmegyei Magánjavak. Dolgozat, 1993

Csapó I. József: Székelyföld Autonómia-statútuma. Tervezet, Magyar Kisebbség, I. évf., 2. Sz., Nagyvárad, 1995

Csapó I. József
(Nagyvárad)

AZ 1921. ÉVI FÖLDREFORM ROMÁNIÁBAN

JOGTIPRÁS, BIRTOKFOSZTÁS, DISZKRIMINÁCIÓ

BARABÁS BÉLA és szerzőtársai szerint (Hetven Év, A romániai magyarság története 1919-1989, Magyarország Kutatóintézet, Budapest, 1990), Trianon után az erdélyi magyarságot gazdasági szempontból legsúlyosabban érintő román törvényhozási rendelkezés az 1921. július 30-i (28-i?) (M.O.93.sz) erdélyi földreformtörvény volt. A román agrárreform ugyanis nem egy, hanem két különböző törvény rendelkezéseinek értelmében történt. Regát és Erdély területén különböző időpontokban fogatosított, lényeges pontokban igen eltérő földreformot hajtottak végre. A román törvényhozók természetesen tagadták, hogy ezen eljárás célja a magyar és a német közösségek vagyoni helyzetének megrendítése lett volna, a rendelkezések elemzése és összehasonlítása azonban egyértelműen bizonyítja ezt.

A regáti törvény maximalta a kisajátított földterület összességének felső határát (2 millió hektár) és a kisajátítandó területek alsó határát (100 hektár). Ilyen korlátozások az erdélyi rendeletekben nem voltak.

Rendkívül károsan érintette az egyházakat, iskolákat, községeket, hogy míg ERDÉLYBEN A TELJES BIRTOKOT, addig a regáti területeken csupán A MEGMŰVELHETŐ TERÜLETEKET SAJÁTÍTOTTÁK KI. A törvény 6. paragrafusának c) pontja szerint kisajátítandók voltak a távollevők tulajdonában levő falusi birtokok. Távollevőknek minősültek azok, akik 1918. december 1-jén a törvényjavaslat beadása közötti időben nem hivatalos megbízásból külföldön tartózkodtak. A rendelkezés megfosztotta ingatlanuktól a kisebbségi szerződés értelmében magyar állampolgárságot választó földtulajdonosokat is, annak ellenére, hogy a Párizsi Kisebbségi Szerződés 3. cikkének 3. bekezdése világosan kimondta: az opciójogot gyakorló személyeknek joguk van megtartani azokat az ingatlanokat, amelyeket román területen birtokolnak.

Jogsértő volt a naszódi román II. határőrezred és az 1. sz. csiki határőrezred magánvagonyának különböző elbírálása is. A teljesen azonos történelmi eredetű román, illetve magyar köztulajdonban levő vagyonból (közirtokosságból) a rendelkezések a román érintetlenül hagyták, míg a magyar kisajátítandó területnek ítélték. A rendelkezés következtében a román állam 35.647 ha (62.539 hold) földterületet és nagy értékű ingatlanokat vett el a csikiaktól.

Különösen jogsértő volt, hogy a kisajátítás árának megállapításánál a regáti törvény az 1917-es, az erdélyi az 1913-as árat tekintette alapnak. A háború alatt bekövetkezett infláció mellett az 1913-ban létező aranykorona és az 1921-es lej közötti különbség is a földtulajdonosokat érintette hátrányosan. Ám, „kártalanítás” címén még ezt a pénzt sem kapták meg. Az eredetileg megállapított névérték szerint járadék-kötvényt adtak, ami lényegében a birtok ellenérték nélküli elkobzását jelentette.

Dr. Móricz Miklós Az erdélyi föld sorsa című könyvében (Az Erdélyi Föld Sorsa, Az

1921. évi román földreform, Kiadja az Erdélyi Férfiak Egyesülete, Budapest, 1932) átfogóan elemzi az 1921. évi román földreform előzményeit, végrehajtását és következményeit. Alábbiakban e rendkívül értékes és hasznos mű megállapításaiból és adataiból válogatunk.

Romániában, 1918. december 1-jét, a Gyulafehérvári Nemzetgyűlést követően, amikor az erdélyi magyarság számára teljes egyenlőséget ígértek, s a Párizsi Kisebbségi Szerződést aláíró győztes nagyhatalmak feltételei ellenére, amikor Romániával a tulajdonjog sérthetlenségében is megállapodtak, tulajdonképpen nem egy, hanem két földreformtörvény született. A Regáti Földreformtörvény 1921. július 14-én jelent meg a 82. számú Hivatalos Közlönyben, az Erdélyi Földreformtörvény pedig 1921. július 23-án a 93. számúban! Érdemes erre a tényre felfigyelni, hiszen a KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI IDŐSZAKRA VONATKOZÓAN ÁLTALÁBAN CSAK EGY FÖLDREFORMTÖRVÉNYT EMLEGETNEK, S NEM ESİK SZÓ AZ ERDÉLYI MAGYARSÁG ÉS NÉMETSÉG, S A TÖRTÉNELMI MAGYAR EGYHÁZAK SZÁMÁRA MÉLYEN JOGFOSZTÓ FÖLDKISASÁTÍTÁSOKRÓL!

Hasonlítsuk össze a két törvény rendelkezéseit, hogy bizonyítani tudjuk az 1921. évi földreform erdélyi magyarságra nézve diszkriminatív jellegét, az erdélyi magyarság földvagyonától való megfosztásának mértékét. Az akkori helyzetet még súlyosabbá teszi a Történelmi Magyar Egyházak földterületeinek kisajátítása, amelynek negatív következményeit a mai napig szenvedik.

AZ 1921-ES FÖLDREFORM CÉLJÁT a törvények 1. szakaszában fogalmazták meg.

A *regáti törvény előírja*, hogy: „Nemzetgazdasági célból kisajátítatnak a falusi birtokok a jelen törvényben megszabott feltételekkel és mértékben, abból a célból, hogy a parasztbirtokok kiterjedése növeltesék, hogy közös legelők létesíttessenek, valamint általános közérdekből, gazdasági vagy kulturális érdekből.“

Az *erdélyi törvény* így fogalmaz: „... *Kimondatik az állam kisajátítási joga, nemzetgazdasági okokból a jelen törvényben foglalt mértékben és feltételek mellett:*

1. *abból a célból, hogy a falusi parasztbirtokok, valamint a községi legelők és erdők növeltesenek és kiegészíttessenek;*
2. *hogy megkönnyíttessék a nemzeti ipar fejlődése, visszatartván azt a földet, amely a fenálló ipar számára, vagy olyan ipar számára szükséges, amelyet a földrajzi, néprajzi és földtani viszonyok a jövőre nézve kétségtelenül lehetségesnek tüntetnek fel;*
3. *abból a célból, hogy az élet a városokban, a bányászati, ipari és fürdőközpontokban megkönnyíttessék, fenntartván területeket, amelyeken munkások, hivatalnokok és más szerény megélhetésű eszközökkel rendelkező lakosok számára kisgazdaságok létesíttessenek;*
4. *a közérdekű szükségletek kielégítése céljából, mint amilyenek a kulturális, gazdasági, társadalmi és testi nevelési érdekek.“*

A kétféle rendelkezés közötti különbség nyilvánvaló: a regátban földreformot, Erdélyben teljes, minden jellegű területre kiterjedő kisajátítást hajtsanak (hajtottak) végre.

A regátban a falusi birtokok egy részének kisajátítását célozták, hogy ezen földterületek a kisméretű parasztbirtokok kiegészítésére, a közös legelők növelésére, gazdasági, vagy kulturális érdekek kielégítésére szolgáljanak.

Erdélyben földelkobzás volt, s a törvényhozó arra törekedett, hogy minél több jogcím tegye lehetővé a minél teljesebb kisajátítást. Tehát Erdélyben nem csak a falusi földbirtokok egy részének kisajátítására született a törvény, hanem az erdők kisajátítására is a nemzeti ipar céljainak megfelelően, s köztulajdonná nyilvánított minden olyan területet, amelyet a jövőre nézve a nemzeti ipar szempontjából feltétlenül szükségszerűnek és lehetségesnek mutatkozik, a történelmi magyar városokban pedig jogot biztosítottak arra, hogy a földreform címén a román nemzetiségűek betelepítését elősegítsék és felgyorsítsák. E rendelkezés bevitte a városokba a jogfosztás szellemét, ez képezte alapját az erdélyi sérelmek legkirívóbb eseteinek, ez tette lehetővé a földreformot alkalmazók számára az önkényt, mert Erdélyben sem földrajzi, sem nagyságrendi akadály nem volt a kisajátításnak!

AZ 1921-ES FÖLDREFORM KISAJÁTÍTÁSI KORLÁTAIRÓL a 4. szakasz rendelkezik.

A regáti törvény előírja: „A kisajátítás csak olyan birtokokat érint, amelyeknek legalább 100 ha művelhető területe van, bárki lenne is tulajdonosuk és bármilyen azok jogi képessége, vagy a kisajátított terület jellege, az e törvényben megszabott kivételekkel.“

Az erdélyi törvény kimondja: „A kisajátítás a tulajdont éri tekintet nélkül a tulajdonos minőségére, jogképességére, vagy a kisajátított tulajdon minőségére.“

A regátban a kisajátítás tehát csakis olyan személyeket érintett, akiknek birtoka legalább 100 hektár művelhető terület volt!

Erdélyben ilyen határ nincs, tehát a birtok terjedelmétől függetlenül kisajátíthatnak!

Fenti rendelkezést kiegészíthetjük a 3. szakasz előírásával, amely szerint a regátban a kisajátítás csak addig folytatódhat, ameddig a kisajátított terület eléri a 2 millió hektárt. Erdély tekintetében ez a kisajátítási területhatár sem létezik. Tehát, Erdélyben a törvényt végrehajtott bárhol, bárkitől, bármennyi területet kisajátított!

A két törvény, a kisajátítás során, az OSZTATLAN BIRTOKOK ESETÉBEN meghagyható terület tekintetében is eltérő rendelkezéseket tartalmaz.

A regáti törvény 9. szakasza szerint: „Az oszthatatlanul bírt birtokok úgy sajátíttatnak ki, hogy minden birtokosnak 100 hektárja maradjon.“

Az erdélyi törvény 11. szakasza értelmében: „Az oszthatatlanul bírt jószágok ott, ahol erre szükség van, 50 holdig kisajátíthatók, minden egyes társtulajdonost illetően.“

A diszkrimináció nyilvánvaló, s látszatra félrevezető, ugyanis a kevésbé figyelmes olvasó a számokat összehasonlítva megállapíthatja, hogy Erdélyben a kisajátítás után meghagyandó terület nagysága csupán fele a Regátban előírtnak. Ám, a regáti törvény 100 hektárban, az erdélyi törvény 50 holdban fogalmaz, tehát az oszthatlan birtoknagyságot Erdélyben a Regátinak negyedére(!) korlátozzák.

A TELJES KISAJÁTÍTÁSRÓL a két törvény a következőképpen rendelkezik.

A regáti törvény 7. szakasza szerint kisajátítandók:

- a) Teljes kiterjedésükben az idegen államok alattvalóinak birtokai, akár származásuk szerint idegenek, akár házasság által, vagy más módon lettek azokká.
- b) Teljes kiterjedésükben az abszentisták birtokai, amely kategóriába mindazok a birtokok tartoznak, amelyek az utolsó öt év alatt megszakítatlanul az erre külön törvényben megállapított kétszeres adót fizették.

- c) A koronauradalmak, a köz-, a magán-erkölcsi személyek, az intézmények, alapítványok, hagyományok vagy másféle rendeltetésű birtokok mívelhető területei, bármilyen címen is állanak azok fenn és akkor is, ha akár közvetlenül, akár bármi módon kivéttek volna az elidegenítés alól, vagy ha valamely különleges cél szolgálatára rendeltettek is.
- d) Az örökjogon, vagy hasonló címeken bírt birtokok, akár be vannak ültetve, tele-pítve, építve, akár nincsenek, s akár falvakban, akár városokban vannak.
- e) Azok a falusi földek, amelyeket a földművelő parasztok legalább 5 év óta megszakítatlanul bérelnek, ha ezeket beültették, ha ezeken házat emeltek, vagy gyümölcsfát telepítettek.
- f) Az erdei terület, amelyen erdő volt és ma üres, vagy amelyet cserje borít, s amely már többé nem is lehet erdő, annak a területnek fenntartásával, amely az erdei személyzet számára szükséges.
- g) Azoknak falusi birtokai teljes kiterjedésükben, akiket az állam ellen irányuló büntettek miatt ítélték el, vagy akik az ellenséghez szöktek.

Az erdélyi törvény 6. szakasza szerint:

- a) Kisajátítatnak teljességükben az összes olyan falusi birtokok és városi kültelkek, amelyek valamely közérdek szolgálatát célzó jogi személyek birtokában vannak, mint amilyenek: testületek, alapítványok, intézetek, templomok, kolostorok, káptalanok, egyetemek, iskolák, kórházak, vármegyék, községek, stb.
- b) Az örökbéri szerződés alapján használt föld, akár be van ültetve, akár nincs (emphyteuzis), valamint az, amelyet a falusiak legalább 5 évig szakadatlanul bérben bírtak, ha ők azon házakat, szállásokat, egyszerű vízi (falusi) malmokat, fűrész-telepeket építettek maguknak, avagy szőlő, vagy gyümölcsfa ültetvényeket létesítettek, a kisajátítás az ő javukra történik. Ugyanezeket a jogokat élvezik a taksások és a zsellérek is.
- c) A távollévők falusi földje.

Az erdélyi törvény 7. szakasza szerint:

Teljességben kisajátítatik az egész megmívelhető terület:

- a) Minden falusi birtokból és városi kültelekből, amelynek valamely magánérdek kielégítését szolgáló jogi személyek a tulajdonosai, mint amilyenek: bankok, kereskedelmi részvénytársaságok, vagyonközösségek, szakszervezetek, stb.
- b) A gyógyíthatatlan elmebetegek és életük tartamára gondnokság alatt állók összes falusi birtokaiból és városi kültelekeiből, amennyiben azoknak leszármazottai nincsenek.
- c) Minden falusi birtokból és városi kültelekből, amelyek 1914. augusztus 1-től jelen törvény kihirdetéséig önként, vagy árverés útján eladattak.
- d) Kisajátíthatók az agrárbizottság előzetes beleegyezésének kikérése mellett az ösz-szes olyan falusi birtokok, amelyek 1917. december 1-e után a volt magyar kormánynak az ingatlanok szabad forgalmának megszorítására vonatkozó rendeletei alapján mentek át a jelenlegi birtokosok tulajdonába.

Felfigyelhetünk arra, hogy az erdélyi Földreform-törvény említett fejezetében van egy kiemelt pont, ami nem található a regátiban: ERDÉLYBEN TELJES EGÉSZÉBEN KI LEHETETT

S A J Á T Í T A N I
A KÖZÉRDEKET SZOLGÁLÓ TESTÜLETEK, ALAKULÁSOK, ALAPÍTVÁ-NYOK, INTÉZETEK, TEMPLO-
MOK, KOLOSTOROK, KÁPTALANOK, EGYETEMEK, ISKOLÁK, KÖR-HÁZAK, VÁRMEGYÉK,
KÖZSÉGEK BIRTOKAIT! A REGÁTBAN NEM!

További részleteket nem idézünk, hiszen a Romániában 1921-ben érvénybe lépett két földreform-törvény közötti különbség így is nyilvánvaló, s bizonyíthatóan az erdélyi földtulajdonosokra nézve megkülönböztető és mélyen jogsértő.

A regáti törvényben a kisajátított földterület felső határa 2 millió hektár volt. ERDÉLYBEN NEM ÁLLÍTOTTAK FEL ILYEN HATÁRT, ÍGY 1925-IG 2.494.585 KAT. HOLDAT KISAJÁTÍTOTTAK, AMI KÉSŐBB 3.192.508 KAT. HOLDRA EMELKEDETT.

A földosztás eredménye:

Igényjogosultak:

Igényjogosult 796.970 kat.hold 24,90% Ebből 78,09% román = 242.540 fő
14,83% magyar = 46.069 fő
5,3% német
1,84% egyéb

Közlegelő, erdő 2.093.808 kat.hold 65,6%

Rendelk. áll 54.542 kat.hold

Bérbe adva 8.584 kat.hold

Terméketlen 68.594 kat.hold

Tartalék 170.011 kat.hold

A 14,8% magyar annyit jelent, hogy 171.646 magyar igényjogosultból csak 46.069-en; a 78,1% román, azaz 301.328 igénylőből 242.540-en kaptak földet. A lakosság számaránya ugyanakkor 58,7% román és 31,2% magyar.

Bíró Sándor szerint a földhöz juttatottak számaránya így oszlik meg:

Román	212.803 75,9%	242.540 78,1%	301.328
Magyar	45.628 16,3%	46.069 14,8%	171.646
Szász, sváb	15.934 5,5%		5,3%
Egyéb	6.314 2,3%		1,84%
Összesen	280.679		

A földtulajdon nemzetiség szerinti megoszlása Erdélyben, 1916-ban:

Kategória	Összes mezőgazdasági és legelő terület	Összes mezőgazdasági és legelő terület (kat.holdban megadva) nemzetiség szerinti megoszlása		
		magyar	német	román
5 holdon alul	1.400.089	327.039	84.788	997.262

5-10 holdig	1.190.060	374.550	100.936	815.574
10-50 holdig	1.384.860	379.524	169.575	835.761
50-100 holdig	52.487	20.187	8.075	24.225
100-200 holdig	142.944	100.812	9.423	32.596
200-300 holdig	101.085	71.789	7.147	15.890
300-500 holdig	130.448	11.006	5.376	14.066
500-1000 holdig	204.364	180.003	7.725	16.636
Összesen:	4.616.337	1.470.910	393.045	2.752.010
%-ban:	100,0%	31,8%	8,5%	59,6%

Egy román forrás szerint:

Törpe és kisbirtok összesen:	4.037.496 hold	
Ebből:	1.001.300 hold	24,8 % magyar kézen
	2.672.822 hold	66,2 % román kézen
Középbirtokok:	578.469 hold	81,2 % magyar
Nagybirtokok:	84.764 hold	93,7 % magyar

A kisajátítás, nemzetiségi megoszlás szerint (abszolút számokban megadva):

Kategória	Kisajátítás összesen	magyar	német	román	zsidó
1-50 holdig	379	136	228	4	11
50-100 holdig	22	16	1		5
100-500 holdig	116	103	1	2	10
500 holdon felül	70	66		1	3
Összesen:	587	321	230	7	29

Százalékban megadva

1-50 holdig	100	35,5 %	60,1 %	1,1 %	2,9 %
50-100 holdig	100	72,7 %	4,5 %		22,7 %
100-500 holdig	100	88,8 %	0,8 %	1,7 %	8,6 %
500 holdon felül	100	94,3 %		1,4 %	4,3 %
Átlag :	100	54,6 %	39,1 %	1,2 %	4,9 %

David Mitrany, a Carnegie Alapítvány közgazdasági sorozatában 1931-ben megjelent tanulmányában, az Erdélyben kisajátított földterületekről a következő adatokat közli:

Kisajátítottak Erdélyben	hektár	kat. hold
Kiosztás céljára	451.653,96	784.974,58
Községi legelők céljára	418.361,43	727.112,16
Községi erdők céljára	484.805,24	842.591,58
Állami tulajdonú erdők	179.162,00	311.383,56
Kiosztásra alkalmatlan	36.442,78	63.337,55
Általános szükségletre	93.383,62	162.300,09
Összesen	1.663.809,03	2.891.700,09

Megjegyezzük, hogy az 1921. évi romániai agrárreform fedőnév alatt Erdélyben elkö-

vetett területelkobzások részletes adataihoz nemigen lehetett és lehet hozzáférni.

A történelmi magyar egyházak az 1921. évi Erdélyi Földreform Törvény a lehető legkegyetlenebbül sújtotta.

A két világháború közötti időszakban, az agrárreform hatására, a történelmi magyar egyházak 179.169 ha mezőgazdasági- és erdőterülettől fosztották meg; 1929-ben a 211.900 hektárból már csupán 32.731 hektárt művelhettek, tehát területük több mint 84 százaléka átment a román állam tulajdonába.

Az Onisifor Ghibu magánszemély által 1936-ban kezdeményezett telekkönyvi rektifikációk következtében a magyar egyházi ingatlanok nagy részét államosították, kiváltképpen az egyházi oktatási intézményeket és az azokhoz tartozó területeket, amelyeket a román állam javára telekkönyveztek.

1940. augusztus 30. és 1944. október 25. közötti időszakban, amikor Észak-Erdély a magyar állam fennhatósága alatt volt, az 1920 után a román állam tulajdonába juttatott ingatlanokat – kivéve az 1921. évi földreform hatására elvett földterületeket – az egyházak visszaszerezték, tulajdonjogukat a telekkönyvbe bevezették.

Az 1945. április 4-én megjelent 260. sz. Törvény az Észak-Erdélyben alkalmazandó törvénykezésről és a magyar „megszállás” idején szerzett jogokról rendelkezik. E törvényt 19. szakasza előírja, hogy az említett időszakban a magyar állam és a magyar jogi személyek javára átirított tulajdonjog semmis.

Bár a történelmi magyar egyházak mindig autonóm jogi személyek voltak, 1945 után a két világháború között elvesztett, s 1940-1944 között részben visszaszerzett ingatlanvagyonuk feletti tulajdonjogot a román állam megsemmisítette és saját javára újra betelekkönyvezte.

Az 1948/176. sz. Törvény az állam tulajdonába juttatja a teljes egyházi vagyont, amely oktatásra szolgált, minden egyházi iskolát és ahhoz tartozó ingatlant.

Az 1948/177. sz. Dekrétum a vallási felekezetek jogállásáról megtiltja a világi oktatást is magába foglaló teológiai szemináriumok működését.

Az 1949/810. sz. Minisztertanácsi Határozat felszámolja a római-katolikus rendeket és kongregációkat.

Az 1953/308. sz. Minisztertanácsi Határozattal földadományozásra készítették az egyházi intézményeket is.

Jogcím nélkül minden területüktől megfosztották a történelmi magyar egyházakat.

Jogcím nélkül számtalan egyházi ingatlant birtokba vett a román állam, a „szocialista gazdaság” és a szövetkezeti rendszer.

Míndez történt annak ellenére, hogy:

- az 1919. december 9-i Párizsi Egyezmény a Nemzeti Kisebbségekről, amely a Társult Nagyhatalmak és Románia között született, 8. szakaszában minden „alattvaló” számára, – nemzeti, vallási különbség nélkül –, szavatolja a törvény előtti egyenlőséget, az azonos polgári és politikai jogokat; a 9. szakaszban pedig garantálja az anyanyelvű egyházi oktatást, az egyházi oktatási intézmény létesítéséhez és fenntartásához való jogot;
- az 1945/86-os sz. Törvény – a Nemzetiségi Statútum – 18. szakaszában elismeri a „kisebbségek” egyházi iskoláit, s a 23. szakaszban az egyházak jogát saját vagyonuk akadálytalan kezelésére;

- az 1945/187-es sz. Törvény az agrárreform megvalósításáról, 8. szakaszában megállapítja, hogy az Egyházak földterületei nem sajátíthatók ki.

Az Európa Tanács 1993/176. sz. Ajánlása politikai kötelezettségvállalásra készíti Romániát az egyházi iskolák visszaadása és a tulajdonviszonyok rendezése terén.

Az Európa Tanács az 1997/1123. sz. Határozatában kötelezi Romániát az egyházi vagyonok visszaszolgáltatására a „restitutio in integrum“ elve alapján, természetben, s amely esetben erre nincs lehetőség, ott a méltányos értékbeni kártalanításra.

Az Európai Parlament A5-0259/2001. sz. Határozata szorgalmazza a törvényes rendelkezésekben megtalálható bármely diszkriminatív előírás törlését és felszólítja a romániai hatóságokat, hogy a kisebbségek tekintetében alkalmazzák az EU-ban érvényesülő alapelveket.

Ennek ellenére, Romániában az 1990 óta hozott törvények tulajdonjogot sértőek, a magyar ingatlantulajdonosok tekintetében diszkriminatív jellegűek, a két világháború közötti időszakban az állam által elvett magyar vagyonokra nem vonatkoznak, s a restitutio in integrum elvét nem érvényesítik!

IRODALOM

Barabás Béla, Diószegi László, Enyed Sándor, Sebők László, R. Süle Andrea: Hetven Év, A romániai magyarság története, 1919-1989, Magyarországtudató Intézet, Budapest, 1990

Mikó Imre: Huszonkét év. Az erdélyi magyarság története 1919. december 1-től - 1940. augusztus 30-ig

Dr. Móricz Miklós: Az erdélyi föld sorsa, Az 1921. évi román földreform, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1932

Dr. Csapó I. József: Erdélyi Történelmi Magyar Egyházak jogfosztottsága, Kézirat, 2000. 07. 06.

Horváth Lajos
(Veresegyház)

TRIANON UTÁNI FÖLDREFORMOK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

A KÖZPONTI HATALMAK oldalán Magyarország végigharcolta az I. világháborút. A győztes antant hatalmak iszonyatos „békeművet“ hoztak létre.

AZ ERDÉLYI ÉS A KELET-MAGYARORSZÁGI FÖLD SORSA

A Romániához csatolt Erdély és Kelet-Magyarország népének anyanyelv szerinti megoszlása %-ban a következő volt: magyar 32,5, német 10,6, szlovák 0,6, ruszin 0,3, szerb 1,0, román 53,2. Az össznépességben belül a magyarul tudók száma elérte a 43,5%-ot.

A Romániához csatolt föld művelési ágazatok szerint %-ban a következőleg oszlott meg az egész Magyarországból számítva: szántó 26,6, kert 48,3, rét 46,2, szőlő 14,8, legelő 39,9, erdő 49,8, nádas 8,0, nem termő 29,2.

A Romániához csatolt terület mezőgazdasági termőképessége az 1911-1915-ös évek learatott terméseinek az átlagát véve a következő volt %-ban az egész Magyarországól számítva: búza 27,3, rozs 10,8, árpa 11,4, zab 29,6, tengeri 37,8, burgonya 11,6, must 18,5.

A Romániához csatolt erdőterületek fajták szerinti megoszlása %-ban az egész Magyarországra számítva: tölgy 45,4, bükk és más lombos 54,0, fenyő 52,4, összesen 51,3.

A Romániához csatolt terület állatállománya 1911-es adat szerint 100 lakosra számítva: szarvasmarha 39,2, sertés 28,2, ló 9,6, juh 65,2.

A Romániához csatolt szántóföldterület megoszlása birtoknagyság szerint:

<i>birtoktípus</i>	<i>kat. hold</i>	<i>az egész ország %-ban</i>
0-1	1,86	34,95
1-3	8,47	37,37
3-5	9,55	38,25
5-10	19,25	34,54
10-50	33,67	33,67
50-100	5,68	21,66
100-200	4,04	21,66
200-500	6,16	20,58
500-1000	4,98	17,85
1000-nél nagyobb	6,34	14,71

A FELVIDÉKI FÖLD SORSA

Az ideiglenes csehszlovák kormány parancsára cseh katonaság tört be Magyar-országra 1918. november 8-án Nagyszombat-Trencsén térségében. A magyar honvédség 1918. november 15-én Pozsonyból és környékéről visszaűzte a cseheket a határon túlra. Tovább folyt azonban a Felvidék cseh megszállása. December 10-én Zsolnán a csehszlovák kormány megbízásából „szlovák minisztérium“ kezdte meg működését.

a) A Csehszlovákiának adott magyar terület és mezőgazdasága

A trianoni „béke“ értelmében Csehszlovákiához került 62.937 km² 3.575.685 lakóval, népsűrűség 56,7 km²-enként. Nemzetiség szerinti megoszlás: magyar 1.084.000 (30,3%), német 266.000 (7,4%), szlovák 1.702.000 (47,6%), rutén 436.000 (12,2%), román 22.000 (0,6%) stb. Vallási megoszlás szerint: róm. kat. 59,1%, görög kat. 16,8%, ref. 6,4%, ev. 11,1%, izr. 6,5% stb.

A cseh megszállás alá került területek mezőgazdasági művelési ágak szerint: szántó 35,5%, kert 1,2%, rét 9,8%, szőlő 0,2%, legelő 11,4%, erdő 37,6%, nem termő 4,3%.

A birtokmegoszlás nagyság szerint a Felvidéken és a Csallóközben: az összes mezőgazdasági birtok 331.000, ebből 100 holdon felüli 3.000, 10-100 hold közötti 97.000, 10 holdon aluli, de szántóval rendelkező 232.000.

A mezőgazdasági népesség, amely birtokkal nem rendelkezett, a következő volt: összesen 576.000, ebből segítő családtag 278.000, gazdasági cseléd 95.000 és gazdasági munkás 200.000.

Az 1911-1915-ös évek átlagában a cseh megszállás alá eső mezőgazdasági területekből: búza 555.000 (9,7%), rozs 377.000 (20%), árpa 663.000 (34,4%), zab 443.000 (23,8%), tengeri 215.000 (5,1%) és burgonya 460.000 (42,7%) holdat adtak ki a kárpát-medencei integer Magyarország területéből. A must-termelés 168.575 hektoliter (5,2%) volt.

Az erdőterületek fanemek szerint a következők: tölgy 678.000 (20%), bükk és más lombos 1.913.000 (30%), fenyő 1.264.000 (40,8%) holdat tettek ki a kárpát-medencei egész Magyarország területéből. Csak megjegyzem, hogy a Kárpát-medence összes fenyőerdőjéből a megcsonkított Magyarországon 2,6% maradt.

b) A csehszlovák földreform magyar- és németellenes jellege

Előre kell bocsátani, hogy a Csehszlovákiában végrehajtott földreform statisztikai adatait rendkívüli módon titokban tartották még Romániához mérten is. Voženilek mérnök, a földhivatal vezetője az 1930-as évek elején három hatalmas kötetben ismertette az addigi „eredményeket“, művét azonban napokon belül kivonták a forgalomból.

A csehszlovák földosztás „ideológiája“ is természetesen a nagybirtok ellen irányult, az egyházi és a magán nagybirtok lebontását vette célba és milliós szabadparaszti tömegek földhöz juttatását hirdette meg. Ez így önmagában nem kifogásolható. Azonban a földreform nacionalista, sőt sovíniszta jellege áthatotta az egész csehszlovák társadalmat pártpolitikai szempontokon felülemelkedve.

Eduard Beneš lapja, a „České Slovo“ történeti távlatba helyezte a leendő cseh-szlovák földreformot, amely szerint a fehérhegyi csata (1620) elvesztése utáni cseh sérelmeket meg kell torolni a németeken és vissza kell venni minden földet és javat, amelyet a csehek azóta elvesztettek. Volavka, a cseh kommunista párt agrárszakértője 1922-ben ezt írta: „Elégtételt kell vennünk a fehérhegyi csata után elkövetett gonosztettekért. Minden idegent el kell kergetnünk a földekről és megbosszulnunk.“ Mint látjuk, a polgári sovíniszta Beneš és a proletár internacionalista Volavka az „idegenek“ ellen egy követ fújtak.

A nagybirtok részaránya, a földbirtokmegoszlás eltérő volt a több történeti országrészből mesterségesen összeállított Csehszlovákiában. A legegésztelenebb nagybirtokrendszer és túlsúly az eredeti Csehországban nehezedett a parasztságra, ráadásul itt az arisztokrácia német, német eredetű cseh, elnémetesedett cseh volt. Mindhárom kategóriára általában jellemző volt a Habsburg-hűség, de az eredeti cseh arisztokrácia mindvégig megtarott egy keménymagot, amely az ország függetlenségéről nem mondott le. Csehországban a megművelt földterület 28,3%-át 245 nagybirtok foglalta el, 150 családnak a megművelhető terület 33%-a volt a birtokában.

A Magyarországtól elszakított Felvidék, Csallóköz és Kárpátalja megint más képet mutatott. A Felvidéken és a Csallóközben nagybirtoknak tekintett birtokok Cseh- és Morvaországban csak közepes méretűnek számítottak volna. Kárpátalján a 200.000 holdas gróf Schönborn uradalom már valódi nagybirtok volt, de az egyetlen.

A földreform bevallott ideológiája szerint ha az 1620 után tért foglalt német-osztrák arisztokráciát „idegennek“ tekintették is, akkor sem lehetne idegennek tekinteni – mondjuk – a Csallóköz színmagyar lakosságát, amely a készülő földreform idején is már több, mint ezer éve élt ezen a területen.

A csehszlovák földosztás céljára lefoglalt földterületek Szlovákiában és Kárpátalján a következők voltak:

<i>nagyság hektárban</i>	<i>le foglalás száma</i>	<i>le fogalt föld nagysága hektárban</i>	<i>%-ban</i>
250-ig	112	22.225	1,3
250-500	427	149.402	9,0
500-1.000	240	162.529	9,8
1.000-5.000	207	421.000	25,3
5.000-10.000	30	204.134	12,3
10.000-50.000	26	486.281	5,0
50.000-100.000	1	83.525	5,0
100.000-en fölül	1	132.817	8,0

Ha ezeket az adatokat összehasonlítanánk a csehországi adatokkal, akkor kiderülne, hogy a Felvidéken és a Csallóközben a középbirtokos osztály nagyobb mértékben fosztódott meg a földjeitől, mint a cseh medencében és nemcsak azért, mert hatalmas nagybirtokok itt nem voltak, hanem azért, mert itt elsősorban magyarellenes, másodsorban németellenes volt a földreform végrehajtása. Az elégtételt a fehérhegyi cseh vereségért indoknak felhozni az ezer éve a Kárpát-medencében lakó magyarság ellen pedig nem is lehetett.

c) Mit kapott a magyarság a csehszlovák földosztáskor?

A magyarság Csehszlovákiában mindig azt követelte, hogy a közhivatalokban, közintézményekben stb. számarányainak megfelelően vehessen részt. Ezt a követelését mindig visszautasították! Érdekes módon azonban „alkalmazták“ a földosztás során, hogy a magyarság számarányának megfelelően jusson hozzá a kiosztandó földből, számarányát azonban az egész Csehszlovákián belül állapították meg.

A valóság ennek megfelelően az lett, hogy a magyar kistermelők, a magyar parasztság Szlovákiában 18.496 és Kárpátalján 970 hektárt kapott, összesen 19.466 hektárt, melyet 11.036 igénylő között osztottak el. Vagyis egy igénylőre nem jutott két hektár föld. Említsük meg, hogy a kárpátaljai színmagyar Bátyu község kizárólag temető céljára kapott néhány holdat. Hadd temessen a magyar!

Az egyébként 1938-ig be nem fejezett csehszlovák földreform „eredményei“ a magyarság számára a következő számokkal jellemezhetők: a szlovákiai magyar lakosság Trianonkor 30%-a volt az összlakosságnak, szlovák statisztikai adat szerint a lefoglalt földnek a 9,98%-át kapta, korabeli magyar számítás szerint valójában a 7%-át a kiosztásra lefoglalt földnek. A magyar nagybirtokosoktól elvett földterületnek ez azonban nem érte el még az 1%-át sem. Következésképpen a Trianonig magyar kézen lévő földterületek legnagyobb része a csehek és a szlovákok kezébe került a Felvidéken.

d) Telepes falvak a nemzetiségek ellen

Ha az eddigiek még bármi kétséget hagynának is afelől, hogy a csehszlovákiai földreform a nemzetiségek, különösen a németek, a magyarok és a ruszinok ellen irányult, akkor nézzük meg az ún. állami telepítő politikát.

A földreform során Csehországban 124, Morvaországban és Sziléziában 24, Szlovákiában 55, Kárpátalján 11 telepes községet hoztak létre. Első pillantásra úgy látszik, mintaha a legnagyobb telepítés Csehországban folyt volna. Ha pontosabban megvizsgáljuk a helyzetet, akkor egészen más eredményre jutunk. A csehországi telepekre 930 birtok jut, 5739 hektár földdel. Morvaországban és Sziléziában 191 birtokot létesítettek 2319 hektáron. Szlovákiában a telepesbirtokok száma 2054 volt, összesen 22.473 hektáron! Kárpátalján 222 telepesbirtokot alkottak 3013 hektáron. A Magyarországtól elszakított területeken, ahogy kelet felé haladunk, egyre nagyobb a telepesbirtokok területének az átlaga: Szlovákiában 10,94 ha, Kárpátalján 13,57 ha.

A telepeket kizárólag volt magyar földbirtokokon létesítették, politikai okokból. Ezenfelül a legnagyobb telepes községeket színmagyar vidékeken hozták létre, mely-lyel demográfiailag akatrák gyöngíteni a magyarságot, másrészt a trianoni határ mentén egybefüggő, ősi magyar településterületet akarták szétszabdalni. Trianonkor a Csallóközben nem élt egyetlen cseh vagy szlovák sem, éppen ezért ezt a területet vették célba a legjobban. A Csallóközben összesen 22 falunagyságú és több kisebb települést hoztak létre államilag.

A településfalvak a trianoni magyar határ mentén katonai és csendőri, valamint hírszerzési feladatokat is elláttak. Délszláv szóval „granicár“ vidéket hoztak létre a megma-

radt Magyarország ellen. A telepésfalvakat katonai szempontok szerint telepítették, házaiat katonai feladatok ellátására is alkalmassá tették, például betont használtak fel az építkezések során, ami a kárpát-medencei parasztházak építésénél még sehol sem fordult elő ebben az időben.

A granicsár vagy „légionista“ falvak lakóit századokba, szakaszokba, tizedekbe szervezték. Létrehozták a Selská Jizda paraszttlovasságot, amely a határ mentén a leggyorsabban volt mozgósítható, mint katonai kiegészítő alakulat. A Tizasalamon melletti granicsár telep volt a legjellegzetesebb, a házak hosszanti falaiikkal a telep külső oldalára támaszkodtak, mint egy huszita szekértábor. Belül hatalmas tér tátongott. Az egyik ház oromzatán halinás szláv vitéz kivont karddal volt látható. Alatt a felirat, amely magyarul: „*Aki szlovákul érez, ragadjon kardot.*“ Hurban Habsburg zsoldban álló katonái énekelték ezt, amikor 1848-1849-ben a magyar forradalom és szabadságharc ellen kísérelték meg a harcot.

A telepés granicsárok élete azonban minden állami és banki támogatás ellenére sem volt irigylésre méltó. Az északi hegyekből, a terméketlen Liptói-síkságról jöttek a telepészek nagyon szegény gazdasági ismeretekkel a Kárpát-medence egyik legjobban termő vidékére. Számuk elégtelen volt ahhoz, hogy ők olvasszák be a magyarságot. A mátyusföldi és a csallóközi magyarság közé államilag „szórt“ tótság helyzete rideg volt, hiszen köztudott volt, hogy milyen feladatot szántak nekik. Sokan nem is tudtak gyökeret verni, visszaszöktek Árvába, Liptóba stb. Mások beházasodtak a magyarok közé és így a telepek céljukat nem érték el.

Pedig a magyarok elnemzetietlenítésére mindenütt szláv iskolák létesültek és apasztották a magyar iskolákat. A magyar falvak fiatalsága, iskola nélkül maradván, a szlovák iskolába kényszerült. Ennek szervezésében élen járt a Slovenská Liga.

A Csehszlovák „mintaállam“ jellemzésére 1929-es kivándorlási adatokat ismertetünk, amelyek nemzetiségekre való tekintet nélküliek. Csehországban 1 millió lakosra 225 kivándorló jutott, Morvaországban és Sziléziában 558, Szlovákiában és Kárpátalján 3978! Vagyis a csehországi kivándorlásnak a Magyarországtól elrabolt területek kivándorlása a 17,68-szorosa. Nemzetiségre való tekintet nélkül. Amikor ezek az adatok nyilvánosságra kerültek, óriási felháborodást váltottak ki a szlovák nép körében, hiszen ez a kivándorlás messze meghaladta az 1914 előtti kivándorlást a magyar Felvidékről, a szlovákok lakta földről és az 1929-es adatokat már nem lehetett a „magyar elnyomásnak“ a számlájára írni.

Úgy is vehetjük, hogy Csehszlovákiában, ebben a szociálisan is „érzékeny és fejlett“ államban a csehországi szegény rétegekhez mérten 17,5-szeres szociális teher nehezedett a felvidéki és kárpátaljai szegénységre.

A DÉLVIDÉKI FÖLD SORSA

Az egyszerűség kedvéért Délvidék kifejezét fogok használni mindazon területekre, amelyek a trianoni „békeszörny“ következtében Jugoszláviához kerültek, Horvátország nélkül számítva. Ezek a Muraköz, Mura-mellék, a baranyai háromszög, amelyek sosem tartoztak a Délvidékhez. Történetileg azonban odatartozott a Bácska és a Bánság, ez utóbbit némi háborúskodás után felosztotta egymás között Románia és Jugoszlávia.

a) *Mit veszítettünk a Délvidéken?*

Az első Jugoszlávia (SHS állam) egy 1921-es népszámlálás szerint 12.017.323 lakosból állt. A szerbek csak relatív többségben (38%) voltak. Jellemző a lakosság vallási megoszlása: görögkeleti 46,6%, római katolikus 39,8%, muzulmán 11,1%, protestáns 1,8%, izraelita 0,5%. Az adatok világosan mutatják, hogy három világvallás, a bizánci és római kereszténység, valamint a muzulmánosság hármasságát alkotta meg ez az állam, amelynek heterogenitása felülmúlta Románia, Csehszlovákia heterogenitását és elérte az Osztrák-Magyar Monarchia kevertségét, amelyet éppen ezen indok alapján kellett szétrombolni.

Délszláv megszállás alá került 458.000 magyar (30,4%), 304.000 német (20,3%), 46.000 szlovák (3,1%), 77.000 román (5,2%), 11.000 rutén (0,7%), 83.100 horvát (Horvátország nélkül!) (5,9%), szerb 384.000 (25,6%), egyéb 131.000 (8,8%). Mind-ezekből magyarul tudott beszélni 46,3%!

A délszláv megszállás alá került területek mezőgazdasági művelési ágak szerint: szántó 69,1%, kert 1,0%, rét 4,2%, szőlő 1,6%, legelő 11,1%, erdő 5,6%, nádas 0,5% és nem termő 6,9%.

A növénytermesztésen belül: búza 915.000 hold (15,9%), rozs 46.000 (2,5%), árpa 78.000 (4,0%), zab 227.000 (12,2%), kukorica 916.000 (21,4%) és burgonya 36.000 hold (3,3%).

Az egész Magyarországra számítva (Horvátország nélkül) a szántóföldi művelési ágakból Jugoszláviának jutott a búza vetésterületének 36,4%-a, a rozsnek 1,4%-a, az árpának 3,1%-a, a zabnak 8,1%-a, a kukoricának 35,6%-a, a burgonyának 1,2%-a, 1918-as adatok szerint.

Az állatállományból 1911-es adatok szerint Jugoszláviának jutott 21,1 szarvasmarha, 35,0 sertés, 14,1 ló, 32,2 juh km²-enként. Száz lakosra számítva jutott 29,5 szarvasmarha, 49,0 sertés, 19,7 ló, 45,0 juh.

A gazdaságok száma birtoknagyság szerint a következő volt: a szétszakított ország egészéhez viszonyítva:

0-1 holdig	8,39%
1-3 holdig	8,71%
3-5 holdig	8,24%
5-10 holdig	8,32%
10-50 holdig	13,72%
50-100 holdig	21,74%
100-200 holdig	14,44%
200-500 holdig	6,6%
500-1000 holdig	5,24%
1000-nél nagyobb	6,53%

Mint látjuk, meglehetősen középbirtokos területről van szó. Jugoszlávia a feldarabolt Magyarország területének 7,4%-át kapta, lakosságának 8,2%-át, ugyanakkor erre a területre esett – például – az 50-100 holdas birtokoknak a 21,74%-a.

b) A jugoszláv agrárreform jellege

Lényegében két párt létezett Jugoszláviában, amelyeknek voltak elképzelései az agrárreformról és amelyek a végrehajtásban is jelentősen részt vett. A Radikális Párt – neve ellenére – bevárta, hogy kialakuljon az agrárreform menete: 1919. február 27: előzetesen rendelkezés az agrárreformról; 1919. július 21: szabályrendelet a nagybirtok nagyságának a megállapításáról tartományonként, a nagybirtok elidegenítésének és megterhelésének a tilalmáról; 1920. augusztus 27-i rendelet a dobrovoljácok telepítéséről.

A Radikális Párt 1920. szeptember 25-26-i országos értekezletén vitatta meg agrárprogramját. 1. pontjában szorgalmazza a jobbágyi (kmet, kmety) viszonyok megszüntetését (ezek szerint ilyenek még ott 1920-ban voltak!). 2. pont: A dobrovoljácoknak, az elesett harcosok családjainak és a földnélkülieknek telepítése. Ennek során „különös gondot kell fordítani a magasabb nemzeti érdekekre“. 3. pont: A földnélküliek és a kevés földdel rendelkezők földhöz juttatásánál is a nemzeti szempontokat kell érvényesíteni.

Sokkal radikálisabb volt a Demokrata Párt programja a földreform során a nemzetiségek kezelésénél, s e párt befolyása volt döntő az agrárreform végrehajtása során!

A Londoni Jugoszláv Munkás Egylet elnöke, Slavko Šćerov 1918. november 3-án memorandumot intézett a szerb kormányhoz. Ebben az áll, hogy Szerbiának többek között azért sincs oka támogatni a nagybirtokot az új tartományokban, mert ezek a nagybirtokosok nem hívek Szerbiához és az állameszméhez. Boszniában más a vallásuk (muzulmánok és katolikusok), Horvátországban más a vallásuk és a kultúrájuk (katolikusok és 1000 évig éltek Magyarországgal társországi viszonyban). A Vajdaságban más a vallásuk, a kultúrájuk és a nyelvük (katolikusok, reformátusok, magyarok, németek, szlovákok és 1000 évig éltek Magyarországon). Vagyis Szerbiának érdeke, hogy megsemmisítse a nem szerb közép- és nagybirtokos réteget és földosztással megnyerje az állam támogatására a parasztságot, természetesen elsősorban a szerbeket. Tegyük hozzá, hogy Slavko Šćerov „baloldali“ politikus volt. Tőle származik a szerb „demokráciának“ mindmáig érvényben lévő már-már klasszikus megfogalmazása: „Az igazán demokratikus uralomnak egyetlen biztos és egészséges alapja a szerb kisbirtokosok széles tömege.“ Ennek a jegyében semmisítették meg – például – 1991-1992-ben Szentlászló, Kórógy stb. 1000 éves magyar falvakat Szlavóniában, hogy a területre szerbeket telepítsenek.

c) A földreform a Vajdaságban

A mindössze 25,6% szerb anyanyelvű Vajdaságban (Bácska, Bánság) a földreformot a nagyszerb polgári pártok, de a baloldaliak is úgy fogták fel, mint igen hatékony eszközt a nemzetiségek ellen és úgy is hajtották végre.

Az agrárreform első lépéseként földbérleteket osztottak ki az arra rászorulóknak, a magyarokat és németeket pedig nem vették fel a földbérletnek még a listájára sem. Még a szlovákokat is kirekesztették a földreformból, ennek lett a következménye, hogy az Újvidék környéki szlovák falvak hátat fordítottak a Szlovák Néppártnak és a kommunistákra szavaztak. Körülbelül 2000 ruszin földnélküli család közül csak 170 jutott néhány holdas birtokhoz. Pedig ezek – szlovákok, ruszinok – mind szlávok.

A nagyszerb sovinizmus odáig ment, hogy „anacionális elemeknek“ bélyegezte azokat,

akik nem voltak pánszerbek, vagy akikre ezt rá lehetett fogni. A felülvizsgálatok a haladó szellemű és „osztálytudatos” szerb, horvát és főleg szlovák falusi szegénység ellen irányultak. Az „Obznan” (földreformtörvény) kihirdetése után a főszolgabírók a központi hivatalnak megküldték jelentésüket és javasolták, hogy az agrárigénylők közül hagyják ki mindazokat, akik „az állam megsemmisítésén mesterkednek”. A Vajdaságban a földigénylők listájáról töröltek 95%-a szlovák volt.

Azzal az érveléssel, hogy a kommunisták az agrárérdekekkel együtt a szerb nép és állam ellenségei, felszították a Vajdaságban a korábban sosem látott nemzeti gyűlölködést. Ez a gyűlölködés nemcsak a magyarok és németek ellen irányult, hanem a horvátok, a szlovákok és a ruszinok ellen is, akik szlávok. A kiszácsi szerb földművelésszövetkezet azt követelte – például –, hogy neki juttassák a helyi kommunista és egyébként szlovák nemzetiségű „szerbfaló és államellenes elemektől” elvett földeket.

Az agrárreform kiértékelésekor Svetozár Markovics 1939-ben rámutatott, hogy a nemzetiségekkel való bánásmód volt a reform legfőbb gyengesége. *„A nemzeti kisebbségeket kizárták a földosztásból. Azonfelül, hogy ezzel igazságtalanságot követtek el a nemzeti kisebbségekhez tartozó szegényparaszti és mezőgazdasági munkások nagy száma ellen, erősítették nacionalizmusukat sovíniszta irányban, és lábbal tiporták azt a vállalt kötelezettségüket, hogy a kisebbségeket egyenjogúnak tekintik a többségi néppel; ezzel a kisebbségek gazdaságilag teljesen háttérbe szorultak és egyúttal lehetetlenné tette nemzeti és kulturális fejlődésüket.”*

d) Mit kapott a magyarság a földreform során?

A pánszerb agrárreform leginkább a magyarságot sújtotta a Vajdaságban. Steinfeld Sándor, a haladó irányt követő kisebbségi front megalakításán fáradozva 1939-ben a Híd c. folyóiratban megállapította, hogy a Jugoszláviába kényszerített magyarságnak 44%-a földtelen, vagy olyan csekély földdel rendelkezik, amelyből megélni nem tud. Az összes földnélküliek 41,4%-át alkották a magyarok, amikor a lakosságon belüli arányszámuk 30,4% volt. A német földnélküliek ennek a felét, az összes földnélkülieknek a 18,2%-át tették ki, lakosságon belül 20,3% volt a német. A magyar-német földnélküliek aránya a Délvidéken nem a jugoszláv állam számlájára írható, ez a földnélküliség magyarok és németek között még az integer Magyarországon alakult ki. A németek, ha hátrányos helyzetbe is kerültek Jugoszláviában, de jobb pozícióból indultak.

A magyar mezőgazdasági proletariátus csak ritkán juthatott tisztességes körülmények között mezőgazdasági munkához vagy földbérlethez. Ennek következtében kezdte elhagyni szülőfalvait és a közeli-távoli városok proletártömegeibe vegyült, ott sem nagyobb szerencsével. Vándorló tömegeik megjelentek Jugoszlávia-szerte olyan helyeken is, ahol azelőtt magyar szinte meg se fordult. Ez a szétszóródás, szétszórás Jugoszláviában a napjainkig sem szűnt meg. Az „élelmes” magyarok az Adriai-tenger partján találtak sok esetben munkát, elsősorban a vendégforgalomban.

e) Telepítési politika, a dobrovoljácok

Az agrárnépesség betelepítése a Vajdaságba tulajdonképpen 1941-ig sem fejeződött

be, amikor a Bácska visszatért az anyaországhoz, sőt miután a második Jugoszlávia része lett újra és jelenleg a harmadik Jugoszlávia birtokolja, napjainkban is folyik.

Az 1920-as évektől az ún. Duna Bácságban (a Szávától és a Dunától északra) 14.383 dobrovoljac és 5.300 más telepes család kapott birtokot. A dobrovoljac családok elsősorban katonai érdemeikért, illetve további félkatonai, milicista jellegű szolgálataikért kaptak kisbirtokokat a földosztás során. Politikai célja telepeik létrehozásának és helye kijelölésének, hogy megbontsák az egységes magyar településterületeket és a németiség rovására is terjeszkedjenek a Bácskában, Bácságban. A Vajdaságban összesen 67.884 földre jogosult család közé tehát összesen 19.683 telepes család érkezett a Kárpát-medencén kívülről.

Az északi határ körzetét „erősítették“ ószerbiai, macsvai, macedon, crnagorac stb. „megbízható“ telepésekkel, már ekkor kiserődöket építettek Magyarország ellen, ahogy a csehek légionista falvai és Romániában is a határközeli oláh telepítések, valamint a Karolvonal kiépítése megkezdődött. A kisantant államai: Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia mindenképpen biztosítani akarták a hatalmas zsákmányt, amelyet Magyarország testéből kiszakítottak.

Svetozár Markovics szerint: „... északi országhatárunk nemzeti elemmel való övezése (ha leplezetten is) indokolt visszatetszést keltett a vajdasági népi kisebbségek soraiban. Uralkodó köreink ezzel nyíltan kimutatták bizalmatlanságukat a népi kisebbségekkel szemben és mindjárt állami életünk kezdetén, súlyosan megsértették őket.“

Meg kell említenünk azonban, hogy a dobrovoljac és egyéb telepesek letelepítésekor szűkmarkúan bánt velük az állam. Az eredetileg magyar nagy- és középbirtokok felszerelésének csak töredéke jutott a kezükbe, ahonnan jöttek, onnan pedig szinte nem hoztak semmilyen mezőgazdasági felszerelést. A Vajdaságba telepített pán-szerb népesség eleve nem volt döntően mezőgazdasági eredetű. A Balkán-háborúkat is beleszámítva, 1912-1920-ig százezerszám tanulták meg a délszlávok a hadi mes-terseget és azt is, hogy abból hogyan lehet megélni. Háborúk és forradalmak után mindig gondot okoz, hogy a fölöslegessé vált katonaságot hogyan lehet a termelésbe visszakényszeríteni. Ennek egyik módja a földosztás, ha azt határvédelemmel, nemzetvédelemmel, nemzetbiztonsági szolgálattal egybekapcsoljuk.

Másrészt a telepesek, ha korábban a mezőgazdaságból éltek is a Balkán közepén, teljesen új mezőgazdasági körülmények, lehetőségek és kultúra közepébe csöppentek a Kárpát-medence egyik legjobban termő vidékén, a Bácskában és a Bácságban, vagy a Szerémségben. Nemzedékek sora szükséges ahhoz, hogy megtanulja, kitapasztalja saját földbirtokát a legoptimálisabb termelési eredmények elérése érdekében. Erre azonban a történelem nem kedvezett a Délvidéken sem telepesnek, sem őslakos magyarnak vagy németnek a 20. században.

A magyarság szempontjából a jugoszláv földreform kisajátította a magyar kézen lévő földterületek 50%-át, amihez hozzá kell tennünk, hogy korábban a Délvidék 30%-a volt magyar birtokos kezén, ami megfelelt a magyarság arányának. Vagyis a földreform „eredményeként“ a 30%-os magyarság a földbirtokoknak csak 15%-ával rendelkezett.

f) Az optánsok kártérítési ügye

A trianoni szerződés lehetővé tette a közép- és nagybirtokosok számára az optálást,

vagyis a két állampolgárság közötti választást. A magyar birtokos-osztály jelentős része a magyar állampolgárságot választotta, akkor is, ha birtokai egészében vagy nagy részben elcsatolt területeken feküdtek.

Az ún. optáns-ügy, azaz a magyar állampolgárságot választott földbirtokosok kártalanításának ügye végigvonult az egész két világháború közötti Magyarországon, az érintett országokban, sőt egy sereg nemzetközi fórumon.

A kérdésben a legmerevebb Románia álláspontja volt, amely teljesen elutasította az optáns birtokosok kártérítését. Csehszlovákiában időben sokkal lassúbb volt a ki-sajátítás és már eleve elismertek bizonyos kártérítési igényt. Jugoszláviában viszont a birtokki-sajátítás nem volt olyan nagymértékű, mint a másik előző államban.

Külön elbírálás alá esett és külön kezelték a Habsburg család magánbirtokait, amelyeket minden ellenszolgáltatás nélkül el kellett kobozni a trianoni békeszerződés értelmében. Például Frigyes főhercegnek Csonka-Magyarországon 41.000 hold birtoka maradt, de elkoboztak tőle Jugoszláviában több ezer (béllyei uradalom), Erdélyben 20.000 hold erdőt, Csehszlovákiában kisebb birtokot, sőt Lengyelországban is kisebb birtokot.

Végül az optáns ügyben jelentős lépés volt a Párizsban 1930. április 28-án megkötött négyes egyezmény, amelynek értelmében Románia, Csehszlovákia, Jugoszlávia és Magyarország kötelezte magát, hogy két külön agráralap javára 35 éven át eszközölt befizetésekkel és más forrásokból is, jelentős mértékben kártalanítani fogja a kisajátított nagybirtokosokat, akik a magyar állampolgárságot választották.

A kártalanítási bankalapok megnyíltak, a kártalanítások elkezdődtek, mindezeknek azonban útját állta az 1938-ban elkezdődő európai területrendezések és a Lengyelország megtámadásával 1939. szeptember 1-jén megindult II. világháború.

IRODALOM

Barabás B. - Diószegi L. - Eryedi S. - Sebők L. - R. Sület A.: Hetven év – A romániai magyarság története 1919-1989. Budapest, 1990

S. Benedek A.: Kárpátalja története és kultúrtörténete. Budapest, é.n.

Botlik József: Hármas kereszt alatt. Hatodik Síp Alapítvány, Budapest, 1997

Buday L.: A megcsonkított Magyarország. Budapest, 1921

Domonkos L.: Magyarok a Délvidéken. Budapest, 1992

Éger György és Szesztay Ádám: Alsóőr. Szerk. Botlik József. Száz magyar falu könyvesháza. Budapest, 1996

Horváth Lajos: A magyar föld sorsa Trianon után az elszakított területeken. Hunnia 1995/8, Budapest, pp. 14-22

Janics K.: A hontalanság évei. Budapest, 1989

Janics K.: A kassai kormányprogram és a magyarság „kollektív bűnössége“. Pozsony (Bratislava) Presburg, é.n.

Jócsik L.: Idegen igában – húsz év cseh uralom alatt. Budapest, é.n.

Móricz M.: Az erdélyi föld sorsa. Budapest, 1932

Rehák L.: A kisebbségek Jugoszláviában. Novi Sad, 1967

Parádi József
(Budapest)

A POLGÁRI MAGYAR ÁLLAM RENDVÉDELMI RENDSZERÉNEK KIÉPÜLÉSE 1867-1914¹

ADUALIZMUS-KORI magyar rendvédelem időszaka a polgári értelemben vett magyar rendvédelem kialakulásának és megerősödésnek kora. Ekkor jött létre – a polgári magyar közigazgatással összhangban – a modernnek tekinthető nemzeti rendvédelmi struktúra a Magyar Királyságban. A dualizmus-kori magyar rendvédelem támaszkodott mindarra, amit a térség rendvédelmi hagyományából hasznosítani tudott, illetve adaptálta – a többnyire osztrák közvetítéssel érkező és a polgári társadalmi berendezkedés körülményeit tükröző – nyugat-európai tapasztalatokat.²

A kiegyezést követően a magyar rendvédelemben az a sajátos helyzet állt elő, hogy a neoabszolutizmus rendvédelme ugyan szakmai tekintetben korszerű volt, azonban azt mégsem lehetett átvenni. A neoabszolutizmus rendvédelmi rendszere erőteljesen összeforrt a Habsburg-elnomással, ezért e rendszert Magyarországon felszámolták és lényegében az 1848-as állapotokhoz tértek vissza, illetve új szervezeteket is létrehoztak.³

A MAGYAR KIRÁLYSÁG RENDVÉDELMI SZERVEZETEI VOLTAK A MAGYARORSZÁGI RENDŐRSÉGEK, A MAGYAR KIRÁLYI CSENDŐRSÉG, A MAGYAR KIRÁLYI PÉNZÜGYŐRSÉG ÉS VÁMHIVATALOK, A TESTŐRSÉGEK, A MAGYAR KIRÁLYI KORONAŐRSÉG ÉS A KÉPVISELŐHÁZI ŐRSÉG, VALAMINT A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS SZERVEZETE.

A MAGYARORSZÁGI RENDŐRSÉGEK két csoportra oszlottak, az állami és a helyhatósági rendőrségre. Az ország törvényei a rendfenntartás jogát a központi államhatalomnak és az önkormányzatoknak biztosították. Ebből adódóan rendőrséget a törvényhatósági jogú és a rendezett tanácsú városok hoztak létre. A községekben csak elvétve akadt rendőrség – azok létszáma sem haladta meg általában a 10 főt, gyakorlatilag rendőrőrsként működtek –, fenntartási költségüket a települések nem tudták finanszírozni. A Magyar Királyi Csendőrség létrehozása nyomán vidéken a rendet a csendőrség tartotta fenn. A városi rendőrségek helyi irányítás alatt álltak. A belügyminiszter munkájukba közvetlenül nem, csak az önkormányzatokon keresztül szólhatott bele, mint a törvényesség felügyelője.⁴

A VÁROSI RENDŐRSÉG jelentette a magyarországi rendőrség gerincét, hiszen a mű-ködési terület, a lakosság száma, a bűnesetek száma, valamint a testületi létszám tekintetében is a Magyar Királyságban működő rendőrségek túlnyomó többségét alkották. A városi rendőrségek szervezeti felépítése ugyan eltért egymástól, azonban a struktúra lényegesebb vonásai azonosak voltak. A szervezet élén a kapitány állt, aki a kapitányi hivatalon

1. Tanulmány *Parádi József* (főszerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996, Osiris. című könyv ötödik „Rendvédelem a dualizmus korában” című fejezet javított, bővített, átdolgozott változata, amely ismertetésre került a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 2002. június 22-24-i székesfehérvári konferenciáján

2. *Parádi József*: *A dualista Magyarország belügyi szervei*. Budapest, 1987, Rendőrtiszt Főiskola

3. *Parádi József*: *A dualista Magyarország rendvédelmi szervei*. Budapest, 1990, Rendőrtiszt Főiskola

4. *Ernyes Mihály*: *A magyarországi rendőrségek*. Budapest, 2002, BM. Kiadó

keresztül irányította a testületet. A hivatalhoz több osztály – közigazgatási, bűnügyi, őrtestületi stb. – tartozott. A nagyobb városokban az osztályok munkatársai specializálódtak egy-egy szakterületre, pl. bordélyügycsoporthoz stb. A kisebb városokban a szakosodás nem jöhetett létre, sőt a mérsékelt létszámú testületeknél az osztálytagozódás sem alakulhatott ki. A jelentősebb városokban azonban a századfordulóra már megjelentek a detektívcsoporthoz is.⁵

A magyarországi rendőrségen belül – a helyi rendőrség mellett – az ÁLLAMI RENDŐRSÉG alkotta a rendőri szervezetek másik csoportját. Három állami rendőrség működött: a fővárosi rendőrség, a Magyar Királyi Határrendőrség és a Fiumei Állami Rendőrség. Állami rendőrséget ott hoztak létre, ahol kiemelt fontosságot tulajdonítottak a rend fenntartásának, illetve annak, hogy azt az állam közvetlenül felügyelje. A korabeli kormányzatok ilyen fontosságúnak tekintették a főváros és Fiume közbiztonságát, valamint a Magyar Királyság államhatárának őrzését is. Ez utóbbit elsősorban a kivándorlás felügyeletének az igénye miatt. Valamennyi városi rendőrség létszáma mintegy 10-12 ezer főre becsülhető.⁶

A MAGYAR KIRÁLYI HATÁRRENDŐRSÉG SZERVEZETI FELÉPÍTÉSE AZONBAN EGYEDI VOLT.⁷ A határrendőrség kirendeltségekből és kapitányságokból állt. A kirendeltségek munkáját a kapitányságok irányították. A Magyar Királyi Határrendőrség szervezetét több ízben módosították, végső kifejlettségében 16 kapitányság és 27 kirendeltség alkotta a testület szervezetét, ahol mintegy 600 főnyi személyi állomány teljesített szolgálatot. A testület vezető szerve osztályként a Belügyminisztériumban működött. A RENDŐRI SZOLGÁLTATÁS ELVEI is városonként változtak.

A rendvédelem tekintetében e gyakorlatot helyezte egységes korlátok közé a 65 000/1909. sz. BM belügy- és igazságügy-miniszteri közös rendelet, amely a rendőri büntető-eljárást központilag szabályozta, továbbá a bűnügyi nyomozás tárgyában kiadott 130 000/1899. sz. BM-körrendelet, a bűnvádi perrendtartás (1896/XXXIII. tc.), a büntető törvénykönyv (1878/V tc.), a kihágási büntető törvénykönyv (1879/XL. tc.) stb.

A rendvédelmi tevékenység fontosabb területeit törvények és rendeletek útján központilag szabályozták, az egész ország területére egységes formában. Ezek beépültek az állami rendvédelmi szervek, például a Magyar Királyi Csendőrség és a Fővárosi Rendőrség, valamint a helyi szervek rendőrségének szolgálati szabályzatába is.⁸

A közrend védelmének joga a központi államhatalmi és a helyi szerveké volt. E hatóságok hozhattak létre rendvédelmi feladataik elvégzésére rendvédelmi testületeket. Az állam esetében az országgyűlés, a helyi szervek esetében pedig a közgyűlések kompetenciájába tartozott a testületek létesítésének, illetve megszüntetésének joga. A Magyar Királyi Csendőrség létrehozása nyomán ez a lehetőség a városok tekintetében maradt meg. A falvak esetében – az egyébként rendkívül rosszul működő megyei és csupán helyenként

5. *Tisza Miksa*: Magyarország rendőrségeinek története. Pécs, 1925, s.n.

6. Vö. 3. Jegyzet.

7. *Parádi József*: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve. A Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. Hadtörténelmi Közlemények, 1986. 4. sz. 45-50. old.

8. Utasítás a bírói és rendőri hullavizsgálat körül követendő eljárásról. Budapest, 1888, majd 1908, továbbá 1914, s.n.; Szabályrendelet a rendőri bejelentési intézményről és a külföldiek nyilvántartásáról. Budapest, 1891, s.n.; Általános szolgálati határozványok a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1896, s.n.

létrehozott falusi rendőrségek helyét – a MAGYAR KIRÁLYI CSEND-ŐRSÉG TÖLTÖTTE BE.⁹

A századfordulóra kialakult a rendvédelmi szervek hatásköre is. A területi elv érvényesült, a határok azonban nem voltak merevek. Az egyik szerv tagja a másik testület területén is dolgozhatott a helyi illetékes tudtával. Nyomon üldözés esetében még a Magyar Királyság határát is átlépheték – az utólagos bejelentés kötelezettségének betartásával –, igénybe véve a monarchiabeli társországok területét.¹⁰

A csendőrség és a rendőrség tekintetében érdekesen alakult az elhatárolás. A falvakban egyértelműen a csendőrség látott el közbiztonsági szolgálatot, a törvényhatósági jogú városokban pedig a helyi rendőrség. A rendezett tanácsú városok egy része azonban e feladatra részben vagy egészben, térítés ellenében, a csendőrséget kérte fel. Különösen a külterületek rendfenntartásába vonták be a csendőrséget, míg a belterületeken inkább a helyi rendőri szervezetet alkalmazták. Ha egy rendezett tanácsú város rendőrsége nem tudott megbirkózni egy bűnüggyel, a közeli törvényhatósági jogú város rendőrségét kérhette fel az ügy kiderítésére. A századfordulótól – a nagyvárosi rendőrségeknél a detektívtestületek kialakulásával – a rendezett tanácsú városok rendőrségei általában a törvényhatósági jogú városok rendőrségeit kérték fel a helyi felderítetlen bűnügyek kinyomozására.¹¹

A rendvédelmi testületek saját hatáskörben semmilyen körülmények között sem foglalkozhattak lelevelek, táviratok és egyéb küldeményekkel, azokba nem tekinthettek bele. Hatáskörük addig terjedt, hogy a küldeményeket három napig visszatarthatták, a felbontásra vonatkozóan kizárólag a vizsgálóbíró hozhatott határozatot.¹²

A nyomozati munka mellett a közrendvédelmi szolgálatnak az emberi szabadság-jogokat érintő sarkalatos részét is központilag szabályozták a Magyar Királyságban. Ide tartozott az előállítás, elővezetés, bekísérés, a motozás, a házkutatás, a fegyverhasználat és a bilincs alkalmazása. A bilincs használatáról az elővezető rendvédelmi közegnek minden esetben jelentést kellett tennie. Az előállított személynek joga volt ahhoz is, hogy saját költségére kísérőjével bérkocsin tegye meg az utat.

A rendőrségek tagjainak az igazoltatáson, a figyelmeztetésen és a feljelentésen kívül az előállításhoz is joguk volt. Az előállítás azt a célt szolgálta, hogy az érintett személyt az intézkedő rendőr – személyazonosságának megállapítása, a közrend megővése vagy a saját érdekében – a kapitányság rendőrhatalomára elé kísérije.¹³

Motozást a rendőrök azoknál a személyeknél végezhetek, akik: öngyilkosságot kíséreltek meg, ha annak ismételt elkövetésével fenyegetőztek; akiknél támadásra alkalmas eszközök, fegyverek voltak.

A rendőrség házkutatást csak abban az esetben eszközölhetett saját indíttatásra, ha tettenkapás esete állt fenn, ha a házból segélykiáltás hallatszott, a tulajdonos vagy bérlő

9. *Parádi József*: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete, a Magyar Királyi Csendőrség. *Belügyi Szemle*, 1989. 2. sz. 35-40. old.

10. Utasítás a cs. és kir. közös hadseregbeli vagy a m. kir. honvéd karhatalomnak igénylése, kirendelése és alkalmazására nézve. Budapest, 1906. s.n.

11. *Csapó Csaba*: A csendőrség és a városok 1881-1914. *Rendvédelemtörténeti Füzetek*, 1999. 12. sz. 43. old.

12. *Szikinger István*: A rendvédelmi jog szabályozása a dualizmus korában. *Rendvédelemtörténeti Füzetek*, 1992. 4. sz., 187-198. old.

13. *Petrovics László*: Közrendészeti tanulmány és a magyar rendőri gyakorlat. Budapest, 1884. s.n.; *Kedvessy György*: Az országos és pestvárosi rendőrgyűjti szabályrendeletek. Pest, 1872, s.n.

kívánta, a házba szökött fogoly menekült.

A rendőrség fegyverhasználatánál megkülönböztették a kard és a lőfegyver használatát. Lőfegyvert a rendőr kizárólag testi épsége védelmében használhatott. Minden más esetben a kard használatának volt helye. Kardot használhatott jogos védelem gyanánt is a saját vagy mások testi épségének megóvása céljából, a fenyegető magatartás elhárítására, a felszólításra át nem adott fegyver használójával vagy a szolgálat ellátását tettelesen akadályozóval szemben.

A városi rendőrsegek szolgálatellátását a szolgálati szabályzatuk határozta meg. Minden városi rendőrsegnek külön szolgálati szabályzata volt. Bár a városi rendőrsegek a szolgálati szabályzat és a rendőri szolgálatellátás terén mintának tekintették az állami rendőrsegeket, mégis e téren erősen érvényesült a helyi rendőrkapitányoknak a bűnüldözésről alkotott felfogása. Egyes nagyobb törvényhatósági jogú városban esetenként az újonnan felvett rendőrlégénység számára indítottak néhány hetes képzést, azonban a tanfolyamok mindegyike különböző bűnüldözői felfogást tükrözött.¹⁴

A budapesti rendőrség nemcsak példát mutatott a városi rendőrsegeknek, hanem közvetlen segítséget is nyújtott. A fővárosi rendőrség tagjai által kialakított bűnügyi nyilvántartás, amelyet 1885-ben szerveztek meg a rendőrtisztviselők korábbi magánfeljegyzéseiből, több ízben megújult. Kezdetben három szempont szerint szabályozták az anyagot: 1. rovottmúltúak és körözöttek, 2. lopott tárgyak és talált értékek, 3. feltételesen szabadlábban lévők és rendőri körözvények; majd 1887-től megkezdődött az arcképanyilvántartás is. 1902-ben már 75.445 személyt tartottak nyilván. A nyilvántartás 1906-tól vált országossá. Anyagát a történelmi Magyarország valamennyi bűnüldöző szerve használhatta és gyarapíthatta. E tevékenység nyomán az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal 1909. január 1-jén kezdte meg működését.¹⁵

A Magyar Királyi Határrendőrség – a határőrizeti feladatok tekintetében az ország peremterületén – ugyan vidéken is működött, a rendőri szervezetek azonban tevékenységüket alapvetően a városokban végezték. A Magyar Királyi Csendőrség létrehozása után a falvak rendfenntartását a csendőrség látta el.

A MAGYAR KIRÁLYI CSENDŐRSÉG szolgálati szabályzatai tartalmazták a szervezet felállítását elrendelő törvény azon passzusát, hogy A CSENDŐRSÉG KATONAILAG SZERVEZETT ŐRTESTÜLET. E mondat tartalma azonban a fogalmakat illetően nem fedi maradéktalanul napjaink terminológiáját. A csendőrök személyükben minősültek ugyanis katonának. Rájuk a katonai szolgálati jogviszony hatálya terjedt ki, erre vonatkozott a „katonailag szervezett“ kitétel. Az egyetlen rendvédelmi szervezet volt – a testőrsegek, a Koronaőrség és a Képviselőházi Őrség mellett –, amelynek tagjai katonai rendfokozatot viseltek. A struktúra azonban egyértelműen rendvédelminek tekinthető.¹⁶ A Magyar Királyi Csendőrség hadrafoghatósági jellemzői nem feleltek meg a korabeli követelményeknek. A szervezet felépítése sem volt katonainak tekinthető, bár az elnevezések: őrs, szakasz, szárny megfeleltek az egy évszázaddal korábbi lovassági struktúrákban használatosaknak. Onnan is eredtek, azonban tartalmuk a rendfenntartás követelményeihez igazodott. A csendőrség törvényben rögzített feladata a rendfenntartás volt, ezt tükrözte a testület valamennyi paramétere, a szervezet, a diszlokáció stb.¹⁷

14. Kollár Nóra (szerk.): A fővárosi rendőrség története 1914-ig. Budapest, 1995, BM. Kiadó

15. Dorning Henrik: A székesfővárosi Magyar Királyi Rendőrség ismertetése. Budapest, 1914, s.n.

Speciális szervezettel rendelkezett a – csendőrségen belül mintegy fegyvernemi jelleggel működő – határszéli csendőrség. A MAGYAR KIRÁLYI CSENDŐRSÉG LÉTSZÁMA A LEGVÉSZERHESEBB IDŐKBEN SEM EMELKEDETT 12 EZER FŐ FÖLÉ.

A rendőrségek és a csendőrség – eltérő szervezeti felépítéssel ugyan – együttesen átfogták a Magyar Királyság teljes területét.

Az adatok a csendőrség naprakészségét, a kiképzés és a fegyelem magas színvonalát, a felszerelés és a fegyverzet állandó javulását, valamint a testületi szellem erő-södését jelzik. Utóbbi a magyar rendvédelmi testületek esetében szinte páratlannak tekinthető.

A csendőrség speciális feladatát alkotta a katonai rendészeti teendők ellátása. A tábori csendőrség végezte a katonai rendőrség teendőit. A hagyományokon túlme-nően elsősorban ez e feladatkör indokolta a szervezetnél a katonai rangok alkalmazását.

A kortársak nagyra értékelték, hogy az ország nagy részén a csendőrség teremtette meg a közbiztonságot, hozott létre a nyugat-európai közbiztonsághoz hasonló állapotokat.¹⁸

A MAGYAR KIRÁLYI PÉNZÜGYŐRSÉG a kiegyezéstől működött a teljes Magyar Királyság területén. A katonai határőrvidék felszámolását követően – az átmeneti idő-szakra – Magyar Királyi Vám- és Adóőrséget állítottak fel (1872-1886), amely beleolvadt a Magyar Királyi Pénzügyőrségbe, miután a terület visszaintegrálását megvalósították. A Magyar Királyi Pénzügyőrség alapeleme a szakasz volt. A szakaszok – a csendőrsékhöz hasonlóan – önálló működési területtel rendelkeztek. Több szakaszt irányított egy biztosi kerület, amely parancsnokság jelleggel működött. A biztosi kerületeket a – megyénként fokozatosan kiépülő – pénzügy-igazgatóságok pénz-ügyőri részlegei irányították. Az országos vezetést a Pénzügyminisztérium Pénzügyőri Osztálya végezte. A Magyar Királyi Pénzügyőrség szolgálati feladatait csaknem 5.500 főnyi létszámmal látta el. A pénzügyőrség megyei szinttől lefelé nem rendelkezett önálló parancsnokságokkal. A pénzügyigazgatóságok a pénzügyi tárca valamennyi szervezetének középszintű irányítását látták el. Erre szükség is volt, mert a pénzügyi tárca 19 szakigazgatósággal rendelkezett, bár ezek közül nem mindegyik hatásköre terjedt ki az ország egész területére. A pénzügyigazgatóságok személyi állománya – a pénzügyőri részleg kivételével – egyenruhával, fegyverzettel nem rendelkezett.¹⁹

A pénzügyi tárca struktúrájában a vámhivatalok önálló ágat alkottak. Kezdetben – osztrák minta nyomán – vám- és adóhivatalok működtek az országban. A hetvenes években azonban kettéválasztották az adóhivatalok szervezetét a vámhivatalokétól. A kiegyezési alaptörvényből következően ugyanis a két társországnak vámbevételével a közös kiadások finanszírozásához kellett hozzájárulnia, amely jelentősen mér-sékeltte az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság kvótaösszegét. A Magyar Királyságban fő- és mellékvámhivatalok, azokon belül is első- és másodosztályú vámhivatalok működtek. A vámhivatalok besorolását a rájuk ruházott vámolási jogkör határozta meg. A nem közvetlenül a határra települt vámhivatalok úgynevezett be-mondó őrssel is rendelkeztek, ame-

16. Utasítás a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1881, Pesti Könyvnyomda, 3-10. old.

17. Mozgósítási utasítás a Magyar Királyi és a Magyar Horvát-Szlovén Csendőrség számára. Budapest, 1913, s.n.

18. „Magyarországnak sok jó közigazgatás van, de a leghasznosabb, a legmegbízhatóbb és a legdere-kább a Magyar Királyi Csendőrség intézménye. Nemcsak azért mert a törvénynek tud érvényt szerez-ni, hanem azért is, mert a társadalomnak hasznos tagokat nevel.” Tisza Miksa: Magyar-ország ren-dőrségeinek története. Pécs, 1925. s.n.

lyeket a határállomásokra telepítettek. A Magyar Királyság vámhivatalainak irányítását a Budapesti Fővámhivatal látta el. Az országban összesen 52 vámhivatal működött a századfordulón 300 fő körüli létszámmal. A vámhivatalnokok – bár díszegyenruhával, és annak tartozékaként úgynevezett tiszt-viselői karddal rendelkeztek – nem voltak felfegyverezve.²⁰

A Magyar Királyi Pénzügyőrség működése a költségvetés szempontjából fontos volt, hiszen a pénzügyőrség örködött a felett, hogy az állami jövedelmek hiánytalanul bekerüljenek az állam kincstárába.

A pénzügyőrség elsődleges feladatához tartozott, hogy megakadályozza a csempészetet és a pénzügyi törvények áthágását. Kötelességét képezte a törvények megszegőinek felderítése, kézre kerítése, hiszen gyakoriak voltak a csempészetek, sokan próbáltak kibújni az adó- vagy illetékbefizetési kötelezettségük alól. Szívesen mellőzték a fogyasztási adó befizetését.²¹

A tárcaközi rendvédelmi intézkedések végrehajtásába abban az esetben lehetett a pénzügyőrséget bevonni, ha a rendeltetészerű erők nagysága kevésnek bizonyult az adott feladathoz, és a pénzügyőri feladatok ellátásában ez lemaradást nem okozott. A pénzügyőrök a közrendvédelmi járőrözésben, a rablóbandák üldözésében és elfogásában segítettek. Tűz- és árvízveszély alkalmával kötelezően vettek részt a helyi közigazgatási szervekkel közösen kialakított mentési akciókban, emberélet mentésében, köz- és magánvagyon biztonságba helyezésében, a közrend fenntartásában. Az 1903/VIII. tc. és a végrehajtásával foglalkozó rendeletek feljogosították a pénzügyőrséget a határrendőrség támogatására is.

A pénzügyőrség ellenőrzése alatt lévő jövedéki (adó-) ágakkal kapcsolatosan hangsúlyozni kell az ellenőrzési funkciót, mert a pénzügyőrség nem szedte be ezeket az adókat, hanem ellenőrizte azok befizetését. A pénzügyőr nem kezelhetett pénzt.²²

1871-ben a következő adótömegek folytak be a költségvetésbe: szesadó 6.543.083 Ft, bórado 1.484.858 Ft, cukoradó 1.467.717 Ft, boradó 2.517.877 Ft, húsadó 1.916.736 Ft, vám-jövedék 3.190.656 Ft, dohányjövedék 26.811.432 Ft, sójövédék 14 275 204 Ft, bélyeg- illetve 4.053.919 Ft, út- és hídvámjövédék 8391 Ft.

Az állami bevételek alakulásából egyértelműen látszik egyes jövedéki ágak fontossága.

A Magyar Királyi Pénzügyőrség szolgálatát alapvetően járőrözéssel látta el. Ennek során ellenőrizték az adott pénzügyőri szervezeti egység hatósági területén a pénzügyi rendelkezések betartását. A pénzügyőr az ország területén bárhol feltartóztatott áruszállítmányokat, s az áruszállítók felszólításukra kötelesek voltak az elszámolási okmányokat bemutatni. Amennyiben nem vámáruról volt szó, azt egyéb származási okmányokkal kellett bizonyítani. Ellenkező esetben az árut és az azt szállító személyt előállították.²³

Míg a rendőrség, a csendőrség és a pénzügyőrség szervezetei többé-kevésbé az egész országra kiterjedő diszlokációval rendelkeztek, addig a testőrségeket, korona-őrséget, par-

19. Parádi József: A dualista Magyarország pénzügyi szerveinek határőrizete 1867-1914. Budapest, 1987. Határőrség

20. A Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezete és szolgálata iránti szabályok. Budapest, 1898. s.n.

21. A Magyar Királyi Pénzügyőrség állapotának és működésének statisztikája 1869. Buda, 1870, s.n.

22. Haragos Árpád: Gyakorlati tankönyv a pénzügyőri szolgálattal összefüggésben. Eger, 1900, s.n.

lamenti őrséget a lokális elhelyezkedés jellemezte.

AZ OSZTRÁK-MAGYAR MONARCHIA TESTŐRSZERVEZETEINEK sajátossága, hogy azok általában nem a Magyar Királyságban működtek, hanem az Osztrák-Magyar Birodalom ausztriai felében, mert az uralkodó – aki EGY természetes személyben volt magyar király és osztrák császár – többnyire Bécsben tartózkodott. Jogállásuk tekintetében ugyan megkülönböztették a császári és a királyi testőrszervezetet, a gyakorlatban azonban ilyen differenciálást nem lehetett végrehajtani, hiszen a két közjogi méltóságot egy természetes személy töltötte be.²⁴

Az Osztrák-Magyar Monarchiában öt testőrszervezet működött, amelyhez csatlakozott az 1904-ben felállított Magyar Királyi Darabont Testőrség. Testőrség volt a CSÁSZÁRI KIRÁLYI ELSŐ ALABÁRDOS TESTŐRSÉG (83 FŐ), A MAGYAR KIRÁLYI NEMESI TESTŐRSÉG (89 FŐ), A CSÁSZÁRI KIRÁLYI DARABONT TESTŐRSÉG (61 FŐ), A CSÁSZÁRI KIRÁLYI TESTŐR LOVASSZÁZAD (140 FŐ), A CSÁSZÁRI KIRÁLYI GYALOGOS TESTŐR SZÁZAD (309 FŐ), A MAGYAR KIRÁLYI DARABONT TESTŐRSÉG (53 FŐ). A Magyar Királyi Nemesi Testőrség visszakapta bécsi palotáját, a Magyar Királyi Darabont Testőrséget Buda-pesten helyezték el. Az uralkodót magyarországi tartózkodása idején kizárólag a magyar testőrszervezetek őrizték, azaz a Magyar Királyi Nemesi Testőrség és Magyar Királyi Darabont Testőrség. Valamennyi testőrség a főudvarmester irányítása alatt állt.²⁵

A Magyar Koronára, illetve a koronához tartozó és a magyar szuverenitást jelképező uralkodói jelvényekre külön fegyveres szervezet, a MAGYAR KIRÁLYI KORONA-ŐRSÉG vigyázott.

A koronaőröket az uralkodó kérte fel. A koronaőri tisztség magas közjogi méltóságot jelentett. MAGÁT AZ ŐRZÉST NEM A KORONAŐRÖK, HANEM A KORONAŐRSÉG tagjai hajtották végre. A koronaőrök felügyelték és irányították a koronaőrség tevékenységét. A Koronát Budán tartották, a koronaőrséget is itt helyezték el. A TESTÜLET LÉT-SZÁMA 58 FŐT TETT KI. A KORONAŐRÖK LÉTSZÁMA HÁROM VOLT. Lemondás, illetve el-halálkozás esetén az uralkodó a másik két koronaőr beleegyezésével nevezte ki az új koronaőrt.²⁶

A KÉPVISELŐHÁZI ŐRSÉGET 1912-ben hozták létre a gróf Tisza István elleni sikertelen merénylet nyomán. A testület feladatát az országgyűlés épületén belüli rend fenntartása és a díszelgéseken való részvétel képezte. A KÉPVISELŐHÁZI ŐRSÉG FELADATÁT 58 FŐVEL LÁTTA EL.²⁷

A magyar királyi testőrségek tevékenységét illetően megkülönböztettek őr- és biztonsági szolgálatot, kisebb, nagyobb és rendkívüli udvari díszszolgálatot, különleges és lakszolgálatot, ezek kiterjedtek minden eseményre, a testőrség kivonulásától az udvari kihallgatásokon keresztül a koronázásig. Számtalan alkalommal díszelgettek vagy végrehajtottak biztosítást, mivel a király – uralkodása legutolsó éveit kivéve – sűrűn járt Magyarországon.

A szabályzat az „Udvari szolgálati rend“-ben részletesen leírta, hogy különböző

23. A Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezetére és szolgálatára vonatkozó szabályok, utasítások és rendeletek gyűjteménye. Budapest, 1902, s.n.

24. *Galántai József*: A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-Magyar dualizmus 1867-1918. Buda-pest, 1985, Kossuth, 87-115. old.

25. Szervi határozványok Őfelsége a császár és király testőrségei számára. Budapest, 1913, s.n.

események alkalmával milyen díszelgési feladatot kellett a testőrségnek végrehajtani. Többnyire a főudvarmesteri hivatal határozta meg a szertartások rendjét, de adhatott utasítást a szolgálattelvő szárnysegéd is. „Őrjegy“-en rögzítették a külön szolgálatokon részt vevő testőrök nevét és beosztását. A rendezvény kezdete előtt 1/2-1 órával kellett a helyszínen készenlétben lenni. Az újonnan felvett testőr csak előzetes oktatás és megfelelő vizsga után vehetett részt a díszelgésben.

MÁS JELLEGŰ VOLT A KORONAŐRSÉG FELADATA. 1896-ban a Korona őrzésére a budai vár második emeletén két egybenyíló helyiséget rendeztek be. (1944-ig a Budai Vár Oroszlános kapuja fölött, a II. emeleten volt a Koronát őrző helyiség.) 1900-ban a Koronát őrző szobát pán célozták, vasajtóval látták el. A pán célkamra egy 4 x 8 m-es ablaktalan helyiség volt, amelyben az egyik állványra helyezve állt a fából készült, vaspántokkal megerősített koronáláda, a másikra a koronázópalástot terítették.

A pán célkamra ajtaján három zár volt, amelyek kulcsait a miniszterelnök és a két országos koronaőr őrizte. A koronáládán egy zár volt, ehhez három kulcsot készítettek az előbbi személyek részére. A lezárt koronáládát mind a hárman lepecsételték és az ellenőrzések alkalmával először a pecsétek sértetlenségét vizsgálták. A kulcsok másodpéldányait pán céldobozban, ugyancsak hármójuk által lepecsételve, az állampénztári pán célszekrényben helyezték el. Ez a bonyolult kulcstartási rendszer biztosította, hogy a szabályok betartásával, csak a másik két illetékes egyetértésével le-hetett a Koronához férni.

Szabályozták, hogy a pán célkamra ajtajának kinyitását a szolgálatban lévő koronaőr csak az országos koronaőrök utasítása alapján, a koronaőrség parancsnoka jelenlétében engedhette meg.

Amikor a koronát őrző ládát felnyitották, jegyzőkönyvben rögzítették az észlelt állapotot és lezáráskor is lejegyezték a visszarakott tárgyak állapotát. 1638-1942 között 54 jegyzőkönyv készült. Az 1900-as évektől az országos koronaőrök a jegyzőkönyveket 2 példányban készítették, később harmadikként a miniszterelnök alá-írásával. A jegyzőkönyv egyik példányát az Országos Levéltárban, a másikat a pán célkamrában helyezték el.

A koronaőrök a napi szolgálat mellett rendszeresen részt vettek az udvari és az egyházi ünnepségeken, sokszor a testőrsegekkel közösen. A tárgyalt időszakban Budán és Pesten két alkalommal volt koronázás.

Az 1867. évi koronázás öt napig tartott. Az ünnepet megelőző időben, március 21-én kinyitották a Koronát őrző ládát. A király a koronaőrök és az őrség jelenlétében megtekintette a Koronát és a koronázás többi kellékeit, s úgy döntött, hogy a királyi vár területén, a koronaőrség felügyelete alatt el kell végezni a szükséges javításokat.

A KÉPVISELŐHÁZI ŐRSÉG A TÖRVÉNYHOZÓ TESTÜLET MŰKÖDÉSÉHEZ SZÜKSÉGES REND FENNTARTÁSÁRA VOLT HIVATOTT.

Az országgyűlés évenkénti üléséről az 1848/IV tc. kimondta: „10. §. A tanácskozásában szükséges csend és rend, s a hallgatók teljes hallgatagságban tartása iránt mindenik tábla szabályokat alkot, s azok végrehajtását elnöke által szigorúan eszközölte.” „14. §. A rend és csend fenntartása terembiztosok által, szükség esetében a nemzeti őrség alkal-

26. Szabályzatok a Magyar Királyi Koronaőrseggel, a honvédség tetteles állományából leendő alakítás, fenntartást és kiegészítést illetőleg. Pest, 1872, s.n.

27. Az 1919/LXVII. tc.-el létesített Képviselőházi Őrség szervezeti, szabályzata és szolgálati ügyrendje. Budapest, 1903, s.n.

mazásával eszközöltetik.“

A Felsőház 1861. évi ideiglenes rendszabálya szerint a karzatokra „rendügye-lőket“ állítottak, az ülésekre nemzetőröket rendeltek ki, „...*kik az elnök intézkedése szerint a rendre ügyelnek fel*“. Másik szabályozás szerint: „*A tanácskozási teremben, a melléktermekben és a karzatokon terembiztosok tesznek szolgálatot... A terembiztosok egyébként a hivatalnoki személyzethez tartoznak...*“

Az újonnan épült Országházban először 1902. október 2-án ülésezett a képviselőház. Az Országházhhoz a 279/1902. rendőr-főparancsnoki intézkedés szerint osztották be a rendőröket. A 12 332/1902. sz. rendőr-főparancsnoki utasítás szerint az őrséget két ellenőrön és 19 rendőrön kívül állandóan 6 rendőrrel megerősítették. Az 1905-1906-os évek parlamenti csatározásainak megszüntetése érdekében 1906. február 19-én katonaság szállta meg az Országházat és a környező teret. Az 1912-ből származó adatok szerint a házban és környékén az államrendőrség mintegy 60 fős csoportja adta a szolgálatot.

1912. június 4-én a képviselőház elnöke, gróf Tisza István a hadsereg újonclétszámának emelését célzó törvénytervezetet terjesztette a képviselők elé. Az előterjesztéssel az ellenzék nem értett egyet. A további tanácskozást lehetetlenné tevő magatartásuk miatt az elnök rendőri karhatalommal eltávolította az ülésteremből az ellenzéki képviselőket és a következő napokban sem engedték részvételüket az üléseken. A június 7-i ülés megkezdésekor Kovács Gyula újságíró, az ellenzéki Függetlenségi Párt képviselője „*Van még itt egy ellenzéki képviselő!*“ felkiáltással háromszor rálőtt a tervezetet felolvasó házelnökre. A lövések nem találtak. A merénylő fejbe lőtte magát, de nem halt bele a sérülésébe. Sebesülten elfogták, a büntetés alól azonban felmentették.

A merényletet megelőző napok eseményei során már érlelődött egy olyan rendelet kiadása, amely megerősíteni szándékozott a házelnök rendfenntartó szerepét. Ez, és az év során még bekövetkező incidensek megfelelő alkalmat teremtettek a lőfegyver és a kard kitiltására az ülésteremből, illetve a képviselőházi őrség felállítására. Az utóbbiról az 1912/IXVIII tc. rendelkezett.

A törvény – miként az 1848 óta megjelent házszabályokban minden alkalommal – a képviselőház elnökének feladataként meghatározta:

- a hallgatók teljes hallgatagságban tartását;
- a tanácskozási rend és csend, a közbiztonság fenntartását;
- a házszabályok szigorú végrehajtását;
- a képviselőház határozatával kizárt képviselő kivezetését, az ülésről való távoztását.

A felsoroltak megsértése esetén a törvény figyelmeztetést, majd távozásra felszólítást, végső esetben karhatalom által történő eltávolítást helyezett kilátásba. Ezt a súlyos intézkedést a házelnök a képviselőház egyetértő szavazása alapján tehette meg.

A törvény alapján elkészült és 1913. január 31-én hatályba lépett a képviselőházi őrség szervezeti szabályzata.

Az őrség jogosult és köteles volt eljárni a törvényben megjelölt házelnöki feladatok végrehajtása, érvényesülése érdekében, elsősorban azokkal szemben, akik az intézkedésre okot adtak és azokkal szemben is, akik az intézkedés foganatosítását gátolták, nehezítették.

Az őrség a következő területeken fejtette ki tevékenységét:

- „Az Országgyűlés palotájának mindazon területén, amelyeket a képviselőház, mint testület, vagy annak bizottsága, vagy annak tisztviselői és alkalmazottai bármely czélra állandóan, vagy ideiglenesen használatban tartanak“;
- a zárt üléseken is bent tartózkodhattak;
- az Országház közvetlen közelében szükség szerint, amíg az eljárás folytatását illetékes hatóság át nem veszi;
- a magyar állam területén bárhol, azokon a behatárolt területeken, épületekben, ahol a képviselőház mint testület, annak bizottsága, küldöttsége, kiküldöttje vagy tisztségviselője hivatalosan működött;
- a közös ügyek tárgyalására Bécsbe vagy Budapestre kiküldött magyar országos bizottság tanácskozásai helyszínén a főrendiház elnökének hozzájárulásával.

Az őrséget csak a törvényben meghatározott cél érdekében lehetett alkalmazni. Az őrség tagjai csak a következő esetekben használhatták fegyverüket:

- a) jogos védelem gyanánt, ha őket tetteleg megtámadják;
- b) ha életüket vagy testi épségüket oly körülmények között veszélyezteti valamely támadás, hogy ennek bekövetkezésétől alaposan tarthatnak;
- c) ha szolgálatuk teljesítése közben tetteleges ellenszegülésre találnak, mely azt meg hiúsítaná, és az ellenszegülés legyőzése kíméletes eszközzel sikertelenül kísérelte-tett meg;
- d) ha a fegyver használata életükben, vagy testi épségükben megtámadott harmadik személyek megmentésére, vagy megvédésére szükséges.

A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS szervezete a büntetés-végrehajtási intézetekhez igazodott. A történelmi Magyarországon hét országos fegyintézet (Illován, Sopronban, Nagyenyeden, Lipótváron, Szamosújváron és Márianosztrán), a szegedi kerületi börtön és a budapesti gyűjtőfogház, a szegedi és a váci államfogház, három közvetítő-intézet (Kistarcsán, Lipótváron és Vácott), öt javítóintézet (Aszódon, Kolozsvárott, Székesfehérvárott, Kassán és Rákospalotán), továbbá 65 királyi törvényszéki és 314 királyi járásbírószéki fogház működött. A fellelt történelmi források foghíjai miatt a büntetés-végrehajtási létszám pontosan nem állapítható meg, csupán megbecsülhető. E területen mintegy 3000-5000 FŐ LÁTHATOTT EL SZOLGÁLATOT.

A dualizmus kori rendvédelmi szervek a történelmi Magyarországon viszonylag kis létszámmal értek el számottevő eredményt. Ha figyelembe vesszük, hogy a testőrségek, koronaőrség és a parlamenti őrség csak áttételesen járult hozzá a közbátorsághoz, hasonlóan a büntetés-végrehajtásban szolgálatot teljesítőkhöz, nyilvánvalóvá válik, hogy a mintegy 283.000 négyzetkilométernyi területen, csaknem 20 millió főnyi lakosság körében nem egészen 33 ezer fő tartotta fenn a rendet irigylésre méltó módon.²⁸

E VONZÓ ÁLLAPOTHOZ HOZZÁJÁRULT A DUALIZMUS KORI RENDVÉDELMI SZERVEK SZOLGÁLATELLÁTÁSI METODIKÁJA IS.

A büntetés-végrehajtás szolgálatát a dualizmus időszakában markáns kettősség jellemezte. Egyrészt kialakították a büntető törvénykönyv és büntetőintézetek korszerű szabályozását, amely az élvonalban álló országokéval is felvehette a versenyt, ugyanakkor azonban a személyi és tárgyi feltételek hiányoztak a jogszabályokban rögzített végrehajtásához.

A magyar büntető-törvénykönyv a liberális büntetőjog egyik legfigyelemreméltóbb

terméke volt, amely jellegénél fogva védelmezte a szabadságjogokat. (Általános része 1950-ig, különös része pedig 1960-ig volt hatályban.)²⁹

A büntető-törvénykönyvet kiegészítette az 1879/XL. tc. a kihágásokról szóló büntető-törvénykönyv. A büntetőjognak a büntetés-végrehajtást befolyásoló két nagy jelentőségű jogszabálya volt még az első büntetőnovella, az 1908/XXXIV tc., amely bevezette a magyar jogba a büntetés feltételes felfüggesztésének intézményét, valamint a fiatalokúakra vonatkozó, árnyalt büntetési rendszert: a dorgálást, a próbára bocsátást, a javító nevelést. Ez a szabályozás a bűnelkövetők közötti differenciálás, az egyéniesítés lehetőségét teremtette meg a büntetőjogi reformiskolák első hazai diadalaként. A következő lépés az 1913/XXI. tc. volt, amely a közveszélyes munkake-rülők ellen alkalmazandó biztonsági intézkedések fogalmát honosította meg a magyar büntetőjogban. A dologház a munkakerülőknek munkára nevelésére és rendes életmódhoz szoktatására rendelkezésre álló, egy évtől öt évig terjedhető, határozatlan tartamú szabadságvesztés volt. Ezzel ismételten egy, az európai modern reformirányzatok által favorizált új intézmény került a magyar jogba. (Megjegyzendő, hogy a bíróságok ritkán éltek ennek kiszabásával, feltételrendszer híján pedig a kiszabott dologházat fogházban hajtották végre)³⁰

A börtönügyi kérdések ideiglenes szabályozásaként születtek meg az első, 1869. évi Hárszabályok.

Az 1874. február 28-ától hatályba lépett fogházrendtartás nemcsak szabályozási módszere okán, de terminológiai okokból is korszakos jelentőségű. Ekkor körvonalazódott ugyanis első ízben a büntetés-végrehajtási intézetek differenciálása, ekkor jelent meg jogalkotási termékben a fogház, a börtön és a fegyintézet következetes, tartalmi elemekre támaszkodó elhatárolása, amivel összhangban pontosítani és tisztázni lehetett a szervezeti, igazgatási és felügyeleti struktúráit is.

A rendvédelmi szervek szolgálati feladatai ugyan eltértek egymástól, azonban egymásba is kapcsolódtak. E szolgálati rendszer legkevésbé szem előtt lévő ágát a büntetés-végrehajtás képezte, a leglátványosabbikat pedig a testőrség, korona- és képviselőházi őrség által végrehajtott feladatrendszer alkotta.³¹

A dualizmus-kori Magyar Királyság rendvédelmi szerveinek tevékenysége széles skálán mozgott. Közös volt bennük az, hogy feladataikat csekély létszámmal, a törvényesség maximális figyelembevételével, liberális jogkörnyezetben hajtották végre, impozáns eredményeket produkálva. Az eredményességhez több tényező járult hozzá.

A korabeli jogrendszert a lakosság túlnyomó többsége a magáénak érezte, a törvény betartásán munkálkodókkal szemben nem tápláltak ellenséges magatartást, működéskor segítettek. A rendvédelmi szervek működése nyomán érezhetően javult a közbiztonság az országban, ugyanakkor viszont a békés állampolgárokat jogaikban nem korlátozták e szervezetek.

NEMZETI RENDVÉDELEM-TÖRTÉNETÜNKBEN A DUALIZMUS KORA A NYUGAT-EURÓPAI IHTÉTESŰ, POLGÁRI TÍPUSÚ MAGYAR RENDVÉDELMI STRUKTÚRA KIÉPÜLÉSÉNEK IDŐSZAKA VOLT.

A századfordulóra kiépülő új, nemzeti rendvédelmünket a liberális eszmék jelenléte

28. *Mezey Barna*: A magyar polgári börtönügy kezdetei. Budapest, 1899, s.n.

29. *Székelly Ferencz*: A magyar büntető törvénykönyv büntetései és börtönrendszerének jelenlegi végrehajtása és ennek eddigi eredményei. Budapest, 1899, s.n.

30. *Cesare Beccaria*: Büntett és büntetés. Budapest, 1892, s.n.

jellemezte. A 19. század végén, illetve a 20. század elején működő magyarországi rendvédelmi szervezetek nem csupán funkciójukban és struktúrájukban, hanem működési alapelveiket illetően is a korabeli nyugat-európai liberális gyakorlatnak feleltek meg. E rendvédelmi filozófia lényegét nem az államközpontúság, hanem a korabeli értelmezés szerinti EMBERI SZABADSÁGJOGOK BIZTOSÍTÁSA ALKOTTA.

Az új rendvédelmi rendszer több fázisban épült ki. AZ ELSŐ IDŐSZAK 1867-TŐL 1881-IG TERJEDT. E periódusban:

- A kiegyezési törvény értelmében felszámolták a Magyar Királyságban az osztrák rendfenntartó szerveket, mivel a rend fenntartása mindkét társország belügyévé vált.
- Az osztrák szervezetek helyébe magyar testületek léptek, ez azonban kétféle módon történt. Ahol a szervezetnek nem voltak magyarországi gyökerei – mint például a pénzügyőrség esetében –, ott a régi szervezet szakembergárdáját vet-ték át és a német nyelvű működési szabályzatot lefordították magyarra.
- Ahol ez az út nem volt kivitelezhető – például a csendőrség tekintetében, a lakosság ellenszenvé miatt –, ott a korábbi alkotmányos szervezeteket erősítették meg, mint a városi, vármegyei rendőri szervezeteket.
- Egyes területeken a megszüntetés is elhúzódott. A katonai határőrvidéket például csak 1872-ben számolta fel az uralkodó, az intézkedés végrehajtásával kapcsolatos feladatok pedig gyakorlatilag az 1880-as évek közepére fejeződtek be. Erdélyben és Horvátországban a csendőrség feloszlata is elmaradt, azonban 1876-ban ezek a szervezetek magyar felügyelet alá kerültek.
- Összességében az volt a jellemző, hogy az osztrák rendvédelmi szervek megszűntek működni az országban. Ezek a testületek magas szakmai színvonalat képviseltek ugyan, de a Habsburg-elyomás megvalósítói voltak, s így az ország lakosságának ellenszenvét váltották ki. Az új felelős magyar kormány csak egyet tehetett: fellesztette az alkotmányos, a neoabszolutizmus előtt működött szerveket. Ezek ugyan – különösen a vármegyei rendőrség – nem voltak modernnek tekinthetők, a lakosság azonban hajlandó volt elfogadni őket. A további fejlesztések alapját ezek a testületek képezték.
- Az első időszak sajátossága volt továbbá, hogy a rendvédelem terén nyilvánvalóvá váltak azok az igények, amelyeket – túl az általános közbiztonsági szempontokon – az ország fejlődésének, illetve a társországgal való együttműködésnek az elősegítésére célszerűnek látszott kielégíteni.

A MÁSODIK IDŐSZAK 1881-TŐL 1912 VÉGÉIG TARTOTT. Ebben a periódusban a nyugat-európai tapasztalatokkal harmonizálva és tekintetbe véve a kárpát-medencei igényeket, az előző időszak szervezeteiből kiindulva, kiépítették az új rendvédelmi struktúrát.

A fejlesztésnek három útja volt. A régi struktúrák belső átalakításával hoztak létre új minőséget. Ez a megoldás jellemezte a városi rendőrségeket. A másik utat az jelentette, amikor a hagyományos szervezet helyébe újat állítottak. Ez játszódott le a vármegyéik esetében, amikor a pandúrszervezetet felváltotta a Magyar Királyi Csendőrség. A harmadik út pedig az volt, amikor lényegében előzmények nélkül hoztak létre egy korszerű rendvédelmi testületet, ahogy az a Magyar Királyi Határrendőrség fel-állítása esetében tör-

tént.

A második időszak két alperiódusra osztható. Az első alperiódusban a 90-es évek közepére – a Magyar Királyi Határrendőrség kivételével – felállt az új rendvédelmi rendszer. A második alperiódust, a századforduló éveit már az új magyar rendvédelmi struktúra megszilárdulása, az előre nem látható; illetve menet közben felmerülő kérdések tisztázása jellemezte. Ebben az alperiódusban, kissé megkésve került sor a Magyar Királyi Határrendőrség felállítására. Mivel a magyar határőrizet a század elején dinamikusan fejlődött, a tízes évek elejére a szervezet már a térség rendvédelmi struktúrája szilárd oszlopának számított.

A HARMADIK IDŐSZAK 1912-TŐL A HÁBORÚ KITÖRÉSÉIG TERJEDT. EZT AZ IDŐSZAKOT A HÁBORÚS RENDVÉDELEM VISZONYAIRA TÖRTÉNŐ FELKÉSZÜLÉS JELLEMEZTE. ALAPJÁT AZ 1912/LXIII. TC. ELFOGADÁSA KÉPEZTE, AMELYET KÜLÖNBÖZŐ, A HÁBORÚ ESETÉN ÉLETBE LÉPŐ RENDELETEK KÖVETEK. EZEK A JOGSZABÁLYOK – AZ ANGOL MINTA KÖVETÉSÉBŐL ADÓDÓAN – KORLÁTOZHATTÁK UGYAN A SZABADSÁGJOGOKAT, HÁBORÚ ESETÉN AZONBAN A KIVÉTELES HATALOM MAGYARORSZÁGON MÉGSEM A HADSEREG, HANEM A POLGÁRI KÖZIGAZGATÁS KEZÉBE KERÜLHETETT.

A kivételes hatalommal kapcsolatos viták már a 19. század végén elkezdődtek és a századelőn felerősödtek, törvény azonban csak 1912-ben született. Ettől az időtől kezdve élénkült meg a magyar rendvédelmi szervezetekben a felkészülés a háborús teendőkre. Megszülettek a rendvédelmi szervezetek háborús teendőire vonatkozó feladattervek, megkezdték a speciális anyagi-technikai eszközök, berendezések beszerzését is. Ekkor készültek első ízben közös tervezetek a rendvédelmi szervek és a véderő között és sor került azok egyeztetésére és gyakorlására is.

Végül is a dualizmus időszakában sikerült elérni, hogy a magyar rendvédelem – a kiegyezési törvénynek megfelelően – teljes egészében magyar kompetenciába kerüljön. Ily módon a Magyar Királyságban nem maradt olyan fegyveres testület, amely a dualizmust ferde szemmel figyelő, a neoabszolutisztikus vagy ahhoz közeli viszonyokat idealizáló körök hatáskörébe tartozott volna.

Az új magyar rendvédelmi szervezet lehetővé tette az egyes elmaradott peremterületek számára a felzárkózást azáltal, hogy felszámolta a feudális függelmi viszonyokat konzerváló szervezetet (amilyen a katonai határőrvidék volt), s így elősegítette a polgári fejlődés irányába mutató homogenizálást.

A dualizmus időszakában a magyar rendvédelem egyértelmű minőségi és mennyiségi fejlődésen ment át, mert csak így lehetett megteremteni az ország polgári fejlődésének biztonsági feltételeit. Az elődeink által közbátorságnak nevezett személy- és vagyonszolgálat megvalósításával jelentős akadályok hárultak el a magyar gazdaság és társadalom látványos fejlődése elől. A nemzeti rendvédelmünk fejlődése nyomán kialakuló körülmények is hozzájárultak ahhoz, hogy a Magyar Királyság gazdasági tekintetben a Német Császárság után Európa második leggyorsabban fejlődő országává vált.

EZ A FEJLŐDÉS ÉS ÖSSZHANG AZONBAN MEGTÖRT AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ ÉS AZ AZT KÖVETŐ FORRADALMAK SORÁN.

A háborút megelőző két évben ugyan sor került a rendvédelmi szerveknek a háborús körülményekre történő felkészítésére, azonban rövid távú kivételes helyzetet tételeztek fel. Ehelyett pedig hosszú távú kivételes hatalom gyakorlására került sor. A rendvédelmi szervek legjobbjait katonai szolgálatra hívták be. A rendvédelmi szerveket pedig harctéri

szolgálatra alkalmatlan és a rendfenntartásban járatlan személyekkel „erősítették“ meg. Ugyanakkor – a képességeikben legyöngült szervezetek – olyan új feladatokkal találták szemben magukat, amelyeknek a megoldására képtelenek voltak. A háború vége felé már a hadsereg volt kénytelen úgynevezett ASSIS-TENCE ALAKULATOKAT felállítani – válogatott személyi állománnyal – a különböző dezertőrök féken tartására. Ez azonban a frontokon a helyzet romlásához vezetett.

Mivel sem a központi hatalom, sem a helyi szervek nem voltak képesek a rendet fenntartani, különböző társadalmi és magán rendfenntartó szervezetek alakultak, amelyek esetenként attól sem voltak mentesek, hogy célzatosan bizonyos csoportok érdekeit képviselik a társadalom egészével szemben.

E helyzeten kétségkívül úrrá lett a Tanácsköztársaság, egy új rendfenntartó erő, a VÖRÖS ŐRSÉGET létrehozva. Ez a testület azonban nem a magyar hagyományokból nőtt ki. A szovjet típusú rendfenntartó rendszer bevezetését terrorcselekmények kísérték. A szervezet rövid ideig történő működése nem teszi lehetővé a megalapozott véleménynyilvánítást. Az esetlegesen hosszú távú eredményes működést azonban erőteljesen megkérdőjelezzik azok a körülmények, hogy – annak ellenére, hogy a Vörös Őrség átvette a korábbi rendvédelmi testületek tagjait – vezető pozícióba szinte kizárólag a szakterület tudatlanjai kerültek. A Vörös Őrség szervezeti felépítése is túlcentralizált volt. Attól eltekintve, hogy szakapparátusokkal is rendelkezett, az alapvető szervezeti felépítés – falvanként vörösőr-raj, járásonként vörösőr-szakasz, megyénként vörösőr-század – nem kedvezett a valódi rendvédelmi munkának, legfeljebb a hatalom biztosításához szükséges teendők ellátásának.

A Tanácsköztársaság megdöntését követően a magyar rendvédelem fejlődése a dualizmus kori eredményeket igyekezett továbbfejleszteni, az 1918-1919-es forradalmak rendfenntartói tapasztalatainak figyelembevételével.

A Tanácsköztársaság 133 napját – a rendvédelem terén is – csupán kísérletnek lehet tekinteni arra vonatkozóan, hogy miként lehet a kárpát-medencei kultúrközegtől eltérő kultúrából fakadó rendvédelmet a Duna-Tisza mellé adaptálni. A Tanácsköztársaság rendvédelme kétség kívül speciális körülmények között jött létre. E speciális körülményekre azonban nem a magyar rendvédelem hagyományain nyugvó választ keresett, hanem a keleti mintát igyekezett meghonosítani. Ebből adódóan olyan megoldások is a rendszer hivatalos részévé váltak, amelyek a korabeli magyar igényektől eltértek. Az úgynevezett „Lenin-fiúk“ esetében pld. egyazon szervezet lépett fel a Tanácsköztársaság ellen fegyvert fogókkal, amely az elfogottakat elítélte, majd az ítéletet végre is hajtotta.

IRODALOM

A dualista Magyarország Pénzügyi szerveinek határőrizete 1867-1914. Budapest, 1987, Határőrség

A fővárosi rendőrség története 1914-ig. Szerk.: Kollár Nóra. Budapest, 1995, BM. Kiadó
A mezőgazdaságról és a mezőrendőrségről a Magyar Királyi Csendőrség számára. Budapest, 1894. s. n.

Balogh Jenő: Börtönügyi viszonyaink reformjához. Budapest, 1916. s. n.

- Borbély Zoltán - Kapy Rezső:* A 60 éves magyar rendőrség. Budapest, 1942, Halász Irodalmi és Könyvterjesztő Vállalat. 26-40. old.
- Csapó Csaba:* Gr. Ráday Gedeon és a szegedi Királyi biztosság. Rendvédelemtörténeti Füzetek, 1999, 10. sz. 37-40. old.
- Csapó Csaba:* A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914. Pécs, 1999, Pro Pannónia
- Fayer László:* Büntetési rendszerünk reformja. Budapest, 1892. s. n.
- Finkey Ferenc:* A börtönügy jelen állapota és reformkezdeményei. Budapest, 1904. s. n.
- Hacker Ervin:* Börtönrendszerek. Pécs, 1917. s. n.
- Idem:* A börtönügy. Pécs, 1980. s. n.
- Idem:* A dualizmus közrendvédelmi szerveinek jellemzői és tevékenységének tapasztalatai. Rendvédelemtörténeti Füzetek, 1992. 4. sz. 21-51. old.
- Idem:* A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1914. Rendvédelemtörténeti Füzetek, 1999. 10. sz. 98-148. old.
- Idem:* A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia vámhatárain 1867-1914. Hadtörténelmi Közlemények. 1989. 2. sz. 177-196. old.
- Idem:* A határszéli csendőrség 1891-1914. Budapest, 1984, Határőrség
- Idem:* A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. Hadtörténelmi Közlemények, 1988. 1. sz. 56-92. old.
- Idem:* Rendőrtisztképzésünk hagyományai. Rendészeti tanulmányok. 1991. 1. sz. 35-45. old.
- Idem:* Rendvédelmi tisztképzésünk hagyományai. Belügyi Szemle. 1997. 4. sz. 101-109. old.
- Katona Géza:* Közbiztonságvédelem Magyarországon az I. világháborúig. Budapest, 1984, BM Kiadó
- Megyeri István:* A magyar börtönügy, és az országos letartóztatási intézetek. Budapest, 1905. Magyar Királyi Igazságügyminisztérium
- Mezey Barna:* A bűnözés és a büntetésvégrehajtási jog a századfordulón. In: Kovács Kálmán (szerk.): A jogalkotás és jogalkalmazás egyes kérdései Magyarországon a 19-20. században. Budapest, 1986. s. n. (Jogtörténeti Értekezések 15.)
- Nagy-Károly rendezett tanácsú város rendőrségének szervezeti és szolgálati szabályzata.* Nagy-Károly, 1892. s.n.
- Osváth Pál:* Közbiztonságunk és pandúrkorom emlékei. Budapest, 1905. s. n.
- Parádi József:* A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914. Bölcsészdoktori disszertáció, Budapest, 1985
- Parádi József:* A határszéli csendőrség 1891-1914. Budapest, 1984, Határőrség
- Parádi József:* A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919. Rendvédelemtörténeti Füzetek. 1999, 10. sz. 98-148. old.
- Preszly Lóránd:* A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1918. Budapest, 1920. s. n.
- Rektor Béla:* A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Kiadó
- Rédey Miklós - Laky Imre:* Rendőrségi Lexikon. Budapest, 1903. s. n.
- Suba János:* Magyarország határainak változásai 1867-1947. Ph. D. disszertáció (ELTE. BTK.) Budapest, 2002. július 17.

Utasítás a Magyar Királyi Csendőr járásőrmesterek számára. Budapest, 1903. s. n.

Utasítás a Magyar Királyi Pénzügyőrség számára dohánytermesztés tárgyában. Budapest, 1903. s. n.

Vámbéry Rusztem: A bűnügyi múzeumokról. Budapest, 1899. s. n.

Zachar József
(Budapest)

MAGYAR TÖRTÉNELEM A BÉKEKÖTÉSEK TÜKRÉBEN A VÉGLEGES HONFOGLALÁSTÓL NAPJAINKIG (896-1996)

„Magyari nyelven az régi dolgok.“
Vilmányi Libécz Mihály

BIZONYÁRA SZOKATLAN időkeretben és összefüggésben kerül bemutatásra nemzeti múltunk. Az időkeretet illetően kezdőévnek az ötnegyed század óta hivatalossá tett Árpád-féle honfoglalási esztendő fogadtuk el, bár tudatában vagyunk az e mögötti döntésnek. (A millenium tervezett 1895-ös esztendéjére nem sikerült felkészülni az akkori közigazgatásnak, ezért áttették az ünnepségeket a következő évre.) Záró esztendőnek azért választottuk 1996-ot, a millezentesáriumi esztendőt, mert akkorra vált világossá, hogy a magyarságot gúzsba kötő nemzetközi diktátumokon egyelőre még módosítani sem lehet. (Bár az igazság az, hogy erre irányuló határozott magyar politikai akarat sem nyilvánult meg az államéletet irányítók között.)

A sajátos megközelítés, múltunknak a békekötések (és természetesen az ezeket megelőző háborúk felvillantásának) tükrében történő tárgyalása mögött az a közel négy évtizedes kutatómunka során folyamatos kényszerű felismerés húzódik, hogy számos történeti munka a forrásokban szereplő adatok mellőzésével pontatlan, tendenciózus, sőt hazug ismereteket igyekszik elhitheti olvasóival. Ehhez a felismeréshez társul az a szomorú tapasztalat is, hogy főleg múltunk hamis beállításai miatt a ma-gyarság legszélesebb köreiben korábban soha nem tapasztalt módon a kiúttalanság érzete vált úrrá. Történik mindez akkor, amikor szétdarabolt történelmi hazánknak még magyar nevet viselő maradék állama megszabadult a nagyhatalmi fegyveres megszállástól és az idegen akaratot képviselő uralmi rendtől. Ennek az isteni csodának a felismerése, az ősi Jézus-hitünkhöz való visszatérés, ez alapján sorsunknak saját kézbe vétele, a múlt egyszerű példáihoz való fordulás helyett hagyjuk, hogy követésre nem méltó eszmék és emberek sorozatosan megtevésszenek bennünket és irányítsák életünket, nem lépünk a cselekvés mezéjére, továbbra is a kesergésre okot adó múltbéli eseményeket engedjük tudatunk előterébe.

Ilyen körülmények között nem csoda, az elmúlt években azt is folyamatosan elmulasztottuk, hogy megfelelő méltósággal és kellő hangsúllyal a világ tudomására hozzuk azt a tény: a magyarság végleges Kárpát-medencei letelepedésének ezeregy-száz éves és A TÖRTÉNELEM EGYETLEN APOSTOLI KERESZTÉNY KIRÁLYSÁGA ALAPÍTÁSÁNAK EZERESZTENDŐS TÖRTÉNELMI ÉVFORDULÓJÁT ÜNNEPELHETTÜK. Ehelyett magunk is inkább legújabbkori megaláztatásunk példátlan tettét idéztük fel, amikor a nemzettestet és a földrészünk egyik legrégebb élő államát szétszaggató trianoni diktátumra és az ezt megismétlő párizsi békehatározatra emlékeztünk korántsem ilyen kerek évfordulón.

Ugyanígy jártunk el az 1956-os megemlékezések idején is, amikor nem tártuk a világ lelkiismerete elé, hogy csupán csodálatát, de semmiképpen sem támogatását nyerte el az a példamutató, ám magányos népi megmozdulás, amely során A NAGYHATALMI MEGÁLLAPODÁSSAL RÁNK KÉNYSZERÍTETT MEGSZÁLLÁST ÉS IDEGEN URALMAT CSODÁLATOS NEMZETI EGYSÉGBEN LERÁZTUK MAGUNKRÓL. Ősszépi pesszimizmusunk erősítésére ehelyett szabadságharcunk magára hagyását, brutális külső leverését és a megszállók csatlósai részéről tanúsított kegyetlen megtorlást állítottuk a középpontba.

Teljesen megegyezően az 1848-as forradalomra való százötven éves emlékezés-sorozat során sem azt a világtörténelmi jelentőségű tény tudatosítottuk, hogy a kedvező nemzetközi helyzetben egyetlenként VÉRTELENÜL DIADALMASKODOTT A KÜLÖNÁLLÓ, ÚJRAEGYESÍTETT ÉS MODERNIZÁLT MAGYAR ÁLLAMISÁGOT CÉLZÓ ÖSSZÉPI AKARAT, MERT TÖRVÉNYHOZÁSSAL BEFOGADTA AZ ADDIG KÍVÜL MARADOTTAKAT A NEMZET. A szentesített törvényekkel megindult rohamléptű fejlődésre rárontó belső és külső támadással kikényszerített szabadságharcból sem a dicsőséges és máig felejtethetlen honvédő tetteket tártuk a világ elé, hanem a két nagyhatalom két és félszeres túlerejére tekintettel a kivérett országban 1849-ben bekövetkezett világosi fegyverletételen és az Araddal fémjelzett, semmivel sem indokolható, kegyetlen megtorlások keseregtünk.

Ilyen mulasztások láttán az már nem is meglepő, hogy a százötvenhat éves oszmán megszállásnak véget vető, világraszóló zentai fegyveres győzelem és azt követő karlócai béke háromszáz esztendő évfordulójáról közvéleményünk formálói teljesen megelégedtek. Pedig akkor nyílt volna alkalom, hogy tudatosítsuk Európa minket egy évtizede befogadással kecsegtető boldogabb nyugati fele előtt, hogy itt, Európa közepén élve, folytonos harcokban értük vérzett magyar nemzetünk a keresztény szolidaritás jegyében. Más szavakkal: a keleti nagyhatalmi támadásokat felfogó, ön-feláldozóan védelmezőknek köszönheti előnyösebb helyzetét az az egykori nyugati nagyhatalmaktól kinőtt mai államcsoport, akikkel szemben történelmi távlatban sem kegyet kellene gyakorolnia, oly sokkal tartozik a sok szempontból náluk sokkal inkább európai magyarságnak.

Ezzel az évtizednyi, sőt évszázadnyi mulasztással alapvetően szembe kellene helyeznünk a reális történelemszemléletből fakadható pozitív gondolkodásmódot, amelynek tükrében jelenkorunk minden gondja megoldhatóan tűnik. Ennek alapjául csak-is az szolgáltathat, ha arra a megcáfolhatatlan tényre gondolunk, hogy ugyan nyolc államiságba (Magyarország, Ukrajna, Szlovákia, Ausztria, Szlovénia, Horvátország, Szerbia, Románia) és az egész világra kiterjedő szórványra (közte a kisebb egykori magyar felségterületet ugyancsak kapott Olasz- és Lengyelországban) szétszaggatva, de a múlt minden tragédiája ellenére ÉL MÉG MINTEGY TIZENÖTMILLIÓ MAGYAR. Még fontosabb, ha soha korábban nem tapasztalt szűk területre szorítva is, mintegy kilencvenhármezer négyzetkilométeren, az eredeti szűk egyharmadán, LÉTEZIK SAJÁT ÁLLAMA.

E pusztá tény jelentőségét semmi sem tanúsíthatja jobban, mint ha csak felsorolás formájában felidézünk, hányféle néven említett hányféle nép élt is a Kárpát-medencében a magyarság végleges meglepedését megelőzően vagy azzal egy időben. Hányféle nép, amelyiknek a sorsa a széthullás, felmorzsolódás, kiszorulás, beolvadás és feledés lett. Élt itt egykor a régészeti leletek alapján földrazi helyükre utalóan csupán Körös-, Tordos-, bükki, zselízi, lengyeli, tiszapolgári, dunapentelei, bodrogkeresztúri, balatoni, péceli,

kosztoláci, makói, somogyvári, kisapostagi, nagyrévi, pitvarosi, hatvani, nagybáttonyi, perjámosi, gyulavarsándi, füzesabonyi, szeremlei, felső-szőcsi, bodrogszerdahelyi, mezőcsáti és számos más néven nevezett kultúrájú lakosság. Éltek itt továbbá később szkíták és kelták, szkordikusok és bójok, tauriszkusok és pannonok, japodok és breukuszok, dákok és kimmerek, eraviszkuszok és amantinusok, dalmaták és markomannok, azalusok és szarmaták, jazigok és geták, obiu-szok és kvádok, szvébek és roxolánok, gepidák és gótok, kotinusok és germánok, karpok és vandálok, langobárdok és alánok, szkírek és karanténok, herulok és timocsánok, abodritok és morvák, besenyők és kazárok, bolgárok, frankok és mások. (E számos népet a Kárpát-medencében a Krisztus születése előtti 35-től a Krisztus születése szerinti 395-ig, kettészakadásáig, állandóan hódítani, illetve hódításait megtartani igyekvő Római Birodalom forrásai egységesen barbárokknak, azaz a barbarus eredeti jelentése szerint, nem rómaiaknak, idegeneknek nevezik.)

Pozitív gondolkodásunkat tovább erősíthetné az a tény is, hogy (elődeinket te-kintve) a magyarságot megelőzően e térségben egy hun vagy avar birodalom is csak történelmileg rövid ideig, 378-455, illetve 567-805 közt, átmenetileg állhatott fenn. Ugyanakkor a magyarság más elei, akik az Árpád-féle végleges honfoglalást megelőzően nagyobb számban már 670 körül érkeztek a Kárpát medencébe, e két birodalombeli nép maradékaival együtt megélhették a 9. század végi tömeges beköltözést. Végül SZENT ISTVÁN száz éves fejlődés, hatalmi megszilárdulás után kiépített KERESZTYÉN ÁLLAMA, országszaggató viharokat kiállva, – és még ha példátlanul meg-csonkítva is, – IMMÁR EZER ÉVE MÁIG ÉL, és Istenbe vetett rendíthetetlen hitünk sze-rint NEM LEHET SORSA AZ ELMŰLÁS, AMÍG ÉL A MAGYARSÁG.

ŐSEINKET FELHOZÁD ...

Mellőzve most azt a máig vitatott kérdést, hogy az első, már magyarnak tekinthető népcsoport mikortól is él a Kárpát-medencében, a magyarság zömének végleges honfoglalását felidézve, annak jellege a meghatározó. Az erre adandó választ nem nehezítheti meg az sem, hogy ezt a magas lovasműveltséggel rendelkező (vagyis nem nomád, amely kifejezés az eredeti latin nomadus szerint kóbor pásztornépet jelent), egyistenhívő (azaz messze nem az ezzel ellentétesen értelmezett pogány, amely a latin paganus eredeti jelentése szerint csupán lenézően falusit jelentett), keletről érkezett vagy visszaérkezett népet korábban a 830 óta fennmaradt és ismert írott források a szkítákkal, hunokkal, avarokkal azonosították, türköknek, ungriknak, hungaráknak vagy másként nevezték. Abban ugyanis a források egyetértenek és az alapvető történelmi munkák sem vitatják, hogy a Kárpát-medencében való tömeges meglepedést megelőzően magyar fegyveres kötelékek nemcsak előző szálláshelyeiken voltak helyi háborúk esetén keresett fegyveres szövetségesek, hanem Közép-Európába is sorozatosan eljutottak. (Ezért is illetik máig harcias jelzővel a magyarságot, holott már eleiknél is a mindenkori időszak magas fejlettségi szintjén álló hadművészet mögött állandó lakhely-teremtés, az állattartás melletti földművelés, és főleg sokirányú kézműipari tevékenység is állt. Gondoljunk csak utóbbit tekintve a kengyel, a zabla, a visszacsapó íj, a vas-nyílhegy, a kard, a tiszafüredi jelzővel ismertté vált sajátos szerkezetű, könnyű magyar nyereg, de akár a szárítással tartósított

élelem tömeges előállítására és az ezek adta harcászati-hadászati előnyökre.)

862-ben avar közvetítéssel az észak-pannóniai frank és a morvaországi herceg szövetségének hívására hűbéruruk, Német Lajos keleti frank király ellen, 881-ben a karantániai frank őrgrof ellen a morvakkal szövetségben szálltak hadba, majd 892-ben és 894-ben a keleti frankokat támogatva Moráviára támadtak, ugyanakkor 894-ben a bizánciakkal szövetségben az Al-Duna mentén a bolgárok ellen is harcoltak. Mind a Kárpát-medence nyugati, mind a keleti felében fel kellett ismerniük a hatalmi vákuum keletkezését, előbbi esetben Zwentibald (közismert torzított nevén Szvatopluk) elestével a morvák elleni döntő diadal, míg utóbbiban a bolgárok ellen kivívott győzelmek eredményeképpen.

E háborúk során az immár magyaroknak nevezhetőek nemcsak harci tapasztalatokat szereztek, hanem a térséget felderítették, sőt lehetőségük volt a hatalmi szélárnyékba került és döntően valószínűleg még avarok által lakott Kárpát-medencében a szabad területeken, főleg a Felső-Tisza vidékén visszamaradni, ezzel, Kijova (Kijev) vidékének birtoklására is tekintettel, választott hazájuk birtokbavételét előkészíteni. Így 895-ben megkezdődött és 900-ig a Keleti Kárpátok hágóin és (az Al-Dunán való átkelést követően) délről is több lépcsőben folytatódott a tömeges bevonulás, amely sehol sem ütközött számottevő ellenállásba. A Maros forrásvidékétől az Adriáig és az Enns torkolatáig terjedő, éveken át folyamatosan történő végleges honfoglalásban (a lovas-harcosok tömegeinek, valamint a lakosság zömének társzekér-karavánokon és lábön hajtott állatállománnyal történő utolsó szállásváltásában) tudatos és előkészített átköltözést kell látnia a késői utókornak.

Semmiképpen sem lehetett ez a sorsdöntő átköltözés egy besenyő háborúban keleten elszenvedett megsemmisítő vereség következménye, fejetlen menekülés, ahogyan számos szerző máig beállítja, még ha egy esetleges korábbi háború és háborús vereség tényének egyes forrásokban való téves tükröződése nem is szükségszerűen vonandó kétségbe. Ugyanakkor tény, hogy a magyarok tudta nélküli bizánci-bolgár békekötés következtében váratlan támadás érte az egyik déli magyar sereget, ám ezt is sikerült elhárítani. (Ehhez köti a történelmi hagyomány Árpád fejedelem egyik, Leventének nevezett, fiának hősi halálát.) Így végül is a honfoglalás zavartalanul folyt le. (Egyébként a magyarok kiűrtett korábbi szálláshelyére, Etelközbe, a Dnyeper és Szeret közti területre a besenyők települtek, ez is hozzájárulhatott az állítólagos előlük való menekülés máig élő téves történelmi hagyományához.)

Ezt erősíti az a további tény, hogy magyar hadak már 899-ben, ismét a keleti frankok szövetségeseiként, már egyenesen Itáliában a Brenta völgyében, a következő év-ben Velencénél, majd a birtokba vett Kárpát-medence egyes területeire igényt formálók ellen 900-ban Bajorföldön, 901-ben Karantániában, 902-ben Morvaföldön, 903-ban ismét Bajorföldön, 904-ben Lombardiában viseltek hadat. Mindez egy vereséget követően menekült és nem szervezeten áttelepült nép esetében elképzelhetetlen lett volna. De nemcsak e kisebb államoknak a távortartása volt eredményes, hanem a legveszélyesebb, a magyarsággal az I. Arnulf császár halála miatti 899-es uralkodóváltással egyidőben szembefordult keleti frankoknak a Kárpát-medencéből való kiszorítása is sikerrel járt. A három magyar büntető-hadjáratot követően felajánlott jószomszédsági szerződés visszautasításán túl ugyanis a magyarságot korábban ellenségeivel szemben szövetséges had-

ként igénybevevő hatalom az országra támadt, hogy befolyását érvényesítse, a születő magyar államot vazallusává tegye. 907-ben az utólag pozsonyi csatának elnevezett július 4-6-án vívott háromnapos összecsapásban (a halálosnak bizonyult sebet szerzett és Hainburgban hamarosan elhunyt) Árpád magyarjai olyan meghatározó vereséget mértek rájuk, hogy a néppé válást a nagyfejedelemség 970-ben történő megszületéséig külső támadás nem fenyegette.

Már 900 és 924 között I. Berengár itáliai király Lombardiában a magyarokkal kötött szövetségben uralkodott. 906-ban (megint egy elfeledett nép) a dalemincek szövetségeseként Szászföldön hadat viselt új európai hatalmi tényező erejét elismerve, 917-től a nyugati ellenségei elől három évvel korábban Magyarországra menekült Arnulf bajor herceg is a magyarokkal kötött szövetségre építette uralmát. Sőt 919-től a német király, 934-től a bizánci császár is Magyarország adófizetőjévé vált, hogy elkerülje, ellenségei a magyarokat hívják ellene szövetségessül. Ezzel kapcsolatosan az úgynevezett kalandozások korát röviden felidézve, azt kell kiemelni, hogy a forrásokkal igazolható további 34 hadjáratból bizonyíthatóan legalább 14-re úgy került sor, hogy egyes kisebb-nagyobb európai hatalmak uralkodói szövetségesként fegyver-társuknak hívták a magyarokat, a többi pedig büntetőexpedíció volt. Még ha utóbbiakat egyértelműen zsákmányszerzőnek tekinti is az utókor hangadó történetírása, hangsúlyozandó, hogy az (e kor szellemiségének megfelelően) nem magyar sajátosság volt. Ha pedig ténylegesen az elhurcolt és Európa-szerte szétszóródott hatalmas egykori avar kincs visszaszerzése volt a feltételezett alapmotiváció, akkor ez teljesen érthető. Ezt a motivációt alátámasztja azoknak a városoknak, kolostoroknak a krónikája, ahová nem került az egykori avar kincsekből és éppen azt emelik ki, hogy a magyarok nem raboltak, nem fosztogattak, nem romboltak, nem pusztítottak.

A honfoglalástól Géza nagyfejedelem hatalomra kerüléséig vezetett 57 európai hadjárat sorozatos magyar győzelmeiből érthetetlen módon a hazai szerzőknél is tendenciózusan kiemelt két vereségről külön érdemes hitelesen szólni. 933-ban azért került sor a hadjáratra, mert I. (Madarász) Henrik német király megtagadta a szokásos adófizetési kötelezettségét. Igaz ugyan, hogy Merseburgnál a kiküldött magyar büntetőszereget vereséget szenvedett, de még az évben a provence-i király hívására egy szövetséges másik magyar sereg sikeresen Rómáig nyomult. Ugyanakkor a következő évben került sor az adófizetést eredményező bizánci hadjáratra, 935-ben pedig Burgundiában, 936-ban és 937-ben Sváb-, Frank- és Szászföldön vezetett hadjáratokkal I. Ottót, az új német királyt ismét sikerült adófizetésre kényszeríteni. Sőt ugyanabban az időben még a nyugati frank királyt is, miután a magyar seregek eljutottak egészen az Atlanti Óceán partjára. A következő években idegen uralkodók hívására magyar hadak vonultak az Ibériai félszigeten a Cordobai Kalifátusba, Szász-földön át az Északi tenger parti Brémáig és ismételtelen Itáliába egészen a Benevento-Capua-Nápoly vonalig, sőt kivételesen Otrantóig, illetve a Balkánon Szalonikiig.

955-ben azután újra I. Ottó német király adómehtagadása miatt került sor a hadjáratra, de ezúttal a bajor herceggel szövetségben. A Lech mezőn Augsburg előtt a kedvezőtlen időjárás miatt elszenvedett vereség ugyan ismét súlyos volt, (és brutális, mivel a foglyul ejtett magyar hadvezéreket felakasztották, egyes harcosokat meg-csonkítva küldtek haza,) de a kiküldött háromból csupán egy magyar sereget érintett. Jól tükrözi ezt, hogy már 958-ban, majd 961-ben az adófizetést szintén mehtagadó Bizánc ellen sikerült jelentős hadjá-

ratot indítani. Ez ösztönözte a besenyő, a bolgár és az orosz uralkodót 970-ben a magyarokkal való szövetségkötésre. Vagyis az adott történelmi korszak magyar hadviselését semmiképpen sem lehet idegen szakírók le-egyszerűsítő szavaival magyar hordák pusztításának tartani, a kortársak által Isten csapásának tekintett magyar rajtaütésekben pedig az általában érvényesült jelentős katonai fölényt kell látni. Éppen a sorozatos magyar győzelmek miatt figyeltek fel a két elszenvedett vereségre, holott egyik sem volt meghatározó jelentőségű. Ezért is érthetetlen, ha magyar történészek még ma is igaztalanul, hamis látszatot keltve, ezt hangsúlyozzák.

SZÁZADOK ÜLTENEK EL ...

Mindenesetre a 970-es esztendő kettős értelemben is fontos változást eredményezett. Az egyik máig ismert, eleget ismétli a szakirodalom. Valóban Géza nagyfejedelem uralmának kezdete a kalandozásoknak nevezett hadjáratokkal való végleges sza-kítást jelentette. E mögött az a kényszerű felismerés húzódott meg, hogy a magyarság ellen mind határozottabban fellépő német-római birodalmi hadszervezettel szemben mind kevésbé lehet sikeresen a hagyományos harceljárással fellépni. De a kelet-római Bizánc ugyancsak megerősödött, lerázta az adófizetésben megtestesült függést. Miu-tán pedig e két legjelentősebb szomszédos hatalom 972-ben (uralkodói házasságkö-téssel megpecsételt) szövetségre lépett egymással, mindkét irányban mind célszerűtlenebbé vált a béke fegyveres, sorozatos hadjáratokkal kikényszerített biztosítása. Ez a (harapófogóba való kerülés veszélyére vonatkozó) felismerés vezetett el ahhoz a bölcs államférfiúi döntéshez, hogy új, más utat, az európai hatalmi viszonyokba való beilleszkedés útját kell keresni.

Ebbe az irányba mutatott az a tény is, hogy a magyarok, akiknek egyistenhívő elei a kisázsiai (másként szkíta) kereszténységgel már legalább fél évezrede részben érint-kezésben voltak, részben követőivé váltak, mindkét keresztény nagyhatalom térítői előtt megnyíltak. Már 953 óta bizánci (Hierotheosz), 963-tól pedig római (Zacheus) püspök papjai téríthettek szabadon, a magyar fejedelem engedélyével. (Sőt egyes források szerint Taksony fejedelem fiait: Gézát és Mihályt mindkét rítusú püspökkel megkereszteltette.) Bár a schisma, a nagy egyházszakadás még csak a messze távolban sejtett, elsődlegesen a két keresztény császár közti fennmaradás mindenképpen ezt a kétoldalú nyitottságot indokolta. De ezt indokolta az a tény is, hogy a végleges honfoglaláskor a Kárpát-medencében talált és az azóta bevándorolva csatlakozott néptörödékek között mindkét hitgyakorlás követői ugyanúgy voltak, mint már korábról a velük nemzetté formálódó magyarok között is.

A két keresztény nagyhatalommal szembeni politikaváltás ellenére a nyugati fejlemények veszélyeztették a magyar állami integritást. (Keleten szilárd gye-püvédelmet biztosítottak a honfoglaláskor ott talált székelyek és a később befogadott besenyő tör-zsek.) E vonatkozásról szokás, főleg idegen szerzők részéről, megfélemlkezni. A honfoglalás ugyanis, ahogyan már jeleztük, nyugat felé egészen az Enns folyóig terjedt ki. (Ennsburgot a bajorok éppen a magyarok elleni határvárként siettek felépíteni már 900-ban.) A magyar fejedelemváltást kihasználó II. (Civakodó) Henrik bajor herceg 970-ben váratlanul rátá-madt a magyar területekre, a bajorok addigi támaszát jelentő magyarokat, pontosabban az

általuk gyepűvédőként odatelepített kölpényeket, illetve talmácsokat kiszorította az Enns és a Pielach közti, valamint a Mura mentétől a Lapincs torkolata előtti Rábáig terjedő területről, vagyis a nyugati magyar államhatárt a mai Uhorské Hradiste/Magyarvár-Brünn-Melk-Steyr, illetve Leoben-Graz-Maribor/Marburg vonalig kellett visszavonni. Ugyanakkor I. Ottó császár Prunward (más néven Brúnó) Sankt Gallen-i szerzetest, a passai érseki főegyházmegye alá rendelve, a magyarok térítő püspökévé szenteltette és jelentős kísérettel a Kárpát-medencébe küldte, ezzel nyilvánvalóan hódító szándékát nyilvánította.

Hatalomátvételeét követően Géza nagyfejedelem nemcsak a keresztény térítésen túli beavatkozást igyekezett elhárítani, hanem minden hívás ellenére óvakodott, hogy beavatkozzon a belnémet fegyveres összecsapásokba vagy Fehér-Horvátország (Gács-ország, a később és ma Galícia néven ismert terület) birtoklására irányuló lengyel-cseh fejedelmi küzdelmekbe. (Ezt nehezményezve küldte haza I. Bátor Boleszló lengyel herceg magyar feleségét és annak fiát, Veszprémet.) Sokkal fontosabb, hogy ön-magát egyenrangúnak tekintve, Géza nagyfejedelem maga helyett (miként a bizánci császár) fegyveres kísérettel tizenkét követét küldte el az I. Ottó német-római császár által 973-ban Quedlinburgba összehívott európai fejedelmi találkozóra. (Miközben a németeken túl a dán, a cseh, a lengyel, a beneventói, a bolgár és több más uralkodó személyesen megjelent.) Ezáltal tudtul adta, hogy Magyarország független hatalom, amely a keresztény Európa részeként immár békés külpolitikát kíván folytatni. Miközben ő elismerte a volt nyugati magyar területeken 970-ben újonnan létesített bajor vazallus Ostarrichi és Karantánia Órgrófságot, az e területek nélküli magyar államot Európa hatalmasai befogadták államközösségükbe. (Vagyis a magyarság állama ezer esztendő óta meghaladó idő óta az európai államhatalmi rendszer szerves része.)

Géza nagyfejedelem, aki maga is keresztény uralkodóvá vált, ezt követően valóban nem avatkozott be korának háborúiba, hanem inkább házassági politikával igyekezett a szomszéd hatalmakhoz fűződő jó viszonyt tartósítani. Nem rajta, hanem az európai erőviszonyokon múlt, hogy további támadásokat követően, (amelyeket II. (Civakodó) Henrik bajor herceg intézett 983 és 995 között,) 996-ban újabb béke-kötéssel a nyugati határt a Traisen folyóig, illetve a Bécsi Erdőig kellett visszavonnia. Másként felfogva azonban, Krajna (a mai Szlovénia), a Bécsi-medence és a Morva-mező még akkor is magyar fennhatóság alatt maradt. (Ezért nem meglepőek az ott feltárt honfoglalás- és államalapítás-kori magyar temetők és települések.) Egyébként ezt a békekötést pecsételte meg Géza fia Vajk és II. Henrik leánya Gizella (valójában igazi neve ismeretlen maradt, e név az akkori bajor Gisela, mai német Geisel, azaz túszerző magyarítása, jól kifejezve a valódi erőviszonyokat) házasságkötése.

RÉGI DICSŐSÉGÜNK ...

Végül is a Kárpát-medencébe való betelepüléshez hasonló súlyú történelmi tett, a sajátos berendezkedésű keresztény magyar állam szilárd megszervezése Géza fia és utóda, a nagyfejedelemséget 997-ben örökölt (vagy talán erőszakkal átvett) és atyjához hasonlóan a keresztységben István nevet nyert Vajk tetteihez fűződik. Az utókor által Szent jelzővel

felruházott és szentként tisztelt uralkodó nem elégedett meg sem örökölt nagyfejedelmi, sem a már Gézának is kijáró királyi címmel, hatalma országos elismertetése, a királyi országegyesítés érdekében belső hadjáratokat vi-selt az ezt kétségbe vonó főurak ellen. (A trónralépés körülményeinek felidézését mellőzve, azt kell feltétlenül hangsúlyoznunk, hogy az utódlással való belső szembefordulás a nagyfejedelmi udvarba Vajk hitvesével érkezett, illetve őt követő számos idegen egyházi és világi főúr, főleg pedig ezeknek a magyar ügyekbe való beavatkozása miatt következett be.) A nyugati és keleti császárság részéről a magyar államiságot fenyegető veszélyek előzetes elhárítására, a várható, esetleges függésbe vonási kísérletek megakadályozására mindenesetre I. (Szent) István visszakövetelte (ez a pontos latin kifejezés: „*flagitare*“ szerepel a korai krónikákban) II. Szilveszter pápától a magyarság eleinek, vagy egykori elődeinek (talán Nagy Károly által az avaroktól elrabolt és III. Ottó által a pápához eljuttatott) Szent Koronáját.

Miután ezzel együtt, példa nélkül állóan, elnyerte az APOSTOLI KIRÁLYI MÉLTÓSÁGOT magának és utódainak, a királyi méltósághoz kötötte az egyházépítést és egyházveze-tést, elhárítva a kívülről érkezett térítők ténykedéséből fakadható veszélyt. Ezzel a mind a Német-római, mind a Bizánci Császárságtól független, azok mellett, földrajzilag pontosabban: e kettő között, önállóan létező, új közép-európai állam született, amely az egyházszervezésben is önálló lehetett.

A Krisztus születése szerint számított 1000. esztendő Karácsonyán, amely egyúttal az 1001. Újév napja is volt, bekövetkezett apostoli királlyá koronázás egyúttal szükségszerűen az addigi magyar múlttal való végleges szakítást is jelentette. (A január elsejei újesztendő későbbi naptárreform eredménye, miként az ezzel kezdetben egybeeső Karácsonynak a téli napfordulóról való áthelyezése is.) Fájdalmas szakítás volt ez mindazzal, ami a közvetlen örökséget jelentette, és az idegenekkel szembeni támadást követően még fájdalmasabb nyílt fegyveres testvérharccá vált mindazokkal, akik nem látták be, hogy ez az örökség már nem elegendő. Szent István, aki ennek és elhivatottságának teljes tudatában cselekedett, nem riadhatott vissza a legerőszakosabb eszközöktől sem, hogy teljesítse küldetését, a magyar nép továbbélését biztosító római keresztény államszervezést.

Ezzel ugyan módja nyílt a Német-római és a Bizánci Császárság hatalmi törekvéseiből bekövetkezhető veszély elhárítására, az azonban megakadályozhatatlan volt, hogy egyes szomszéd uralkodók szemet vessenek további magyar felségterületekre. Az Apostoli Magyar Királyság Európa keresztútjain fekszik, ezért a külső hatalmi vi-szonyok változásai által kirobbantott háborúk állandó életveszélyt jelentettek. A magyar népnek folytonosan készen kellett állnia, történelme így elsődlegesen hadtörténelem, vagyis folytonos háborúskodások története. Az állandó fenyegetettségéből fakadó szakadatlan élet-halál-harc azután a fokozatosan átvett és azonosan beszélt magyar nyelvnél és a szoros együttélésből fakadóan a közös Jézus-hit alapján egybeolvadó kultúrájánál is maradandóbban segítette az összetartozás tudatának kialakulását, a nemzeté válást a Kárpát-medencében.

Megkezdődött ez már az atyja békepolitikáját folytató Szent István korában, akit államépítő munkájában több ízben külső támadások zavartak. Miután 1002 és 1024 között a német-római császár, II. Henrik a sógora volt, 1018-tól pedig II. Baszileiosz bizánci

császárral szövetségi szerződés kötötte össze, mind az uralmát észak felől a Dunáig kiterjeszteni szándékozó lengyel, mind a szállásterület foglalásának céljából keletről betörő besenyő fejedelem támadását el tudta hártani. Sőt, a fiatal magyar keresztény állam területi épségét Szent Istvánnak a későbbiekben is sikerült megőriznie, azáltal, hogy egyrészt nővérei férjhezadásával magyar-bolgár és magyar-velencei szövetséget hozott létre, másrészt megakadályozta a magyarellenes német-bizánci szövetségkötést az újonnan trónra került két császár között, miután fiát bizánci hercegnővel házassította össze, és így határozottan vissza tudta verni II. Konrád nyílt támadását, amikor 1027-ben rátámadt Magyarországra. A végül 1031-ben megkötött békében nemzetközi jogilag sikerült a német-római császárral elismertetni nemcsak a magyar állami integritást, hanem azon belül azt is, hogy ez magában foglalja a Bécsi-medencét és a Morva-mezőt illető magyar apostoli királyi felségjogot, bár a nyugati gyepűelve külső határát a Fischáig, illetve a Morva folyó jobbpartjáiig vonta vissza.

Újabb veszélybe a magyar államot Szent István 1038-ban bekövetkezett halálát követően az sodorta, hogy közvetlen leszármazott hiányában (a trónörökös Imre herceg máig tisztázatlan körülmények közt meghalt 1031-ben, a II. Konráddal kötött béke évében) a szembenálló hatalmi csoportosulások Orseolo Péterrel és Aba Sámuellel az elhunyt uralkodó két unokaöccsét egymás ellenében ültették a trónra. Előbbi ráadásul azzal kezdte uralmát, hogy az addigi békepolitikával szakítva, teljesen feleslegesen beleavatkozott a cseh-osztrák háborúba, mégpedig előbbi oldalán, ez ellen tiltakozva lépett fel ellene a másik magyar hatalmi csoportosulás. Bár Sámuel azonnal békeköveteket küldött III. Henrikhez, ez lehetőséget nyújtott az új német-római császárnak is a beavatkozására és arra a kísérletére, hogy az apostoli magyar királyt hűbéresévé tegye. Az uralkodóváltozást nem ismerte el, hanem 1042-ben hadaival betört az országba és a Garamig nyomult, elfoglalva az útjába kerülő várakat. A következő évi békében Sámuelnek a Bécsi-medencéről és a Morva-mezőről történt lemondása, az 1044-ben bekövetkezett beavatkozással a trónra visszaültetett Péternek a hűbéresként való kezelése, ennek kinyilvánításaként német csapatok magyar-orosz állomásoztatása, ezzel az önálló és egyenrangú magyar államiság végveszélybe kerülése azután egy táborba vezette az addigi belső ellenfeleket. Közös akaratból, a régi rend szellemében, az idegenek ellen fellépett és ezért Szent István udvarából megvakítva száműzött harmadik unokaöccs, Vazul (Vászoly) fiát, a hazahívott és a németek ellenében orosz segédcsoportokkal hazatérő Andrászt emelték 1046-ban a trónra. Egyaránt tőle várták a kiútra találást, az ősi hit követői pedig még az eredeti szkíta kereszténységhez való visszatalálást is. (Ezt minősíti számos történetíró teljesen hibásan Vataféle „pogánylázadásnak“.)

A békés politikára törekvő új uralkodó, aki ennek érdekében követeket küldött III. Henrik császárhoz és IX. Leó pápához, a hűbéri fennhatóságát a továbbiakban is fegyverrel érvényesíteni kívánó német-római császárra 1051-ben Bodajknál és 1052-ben Pozsonynál ugyanolyan súlyos vereséget mért, mint ahogyan azt megelőzően egyaránt leszámolt az idegen uralom hazai támogatóival és a szent-istvánit megelőző állapotok helyreállítását fegyverrel érvényesíteni kívánókkal is. I. András az 1058-ban megkötött békében nemcsak azt érte el, hogy IV. Henrik elismerte a tőle független egyenrangú magyar államiságot és a későbbi ezeréves Morva-Lajta-Lapincs-Mura nyugati határvonalat,

hanem azt is, hogy zálogul a gyermek trónörökös Salamonhoz jegyesül átadta szintén gyermek hűgát, Juditot. Az ország konszolidálódásának nyil-vánvaló jeleként a következő évben a keleti veszélyforrást jelentő és a magyarokkal ugyancsak háborúba keveredett I. (Komménosz) Izsák bizánci császárt is békekötésre kényszerítette I. András, így ő is elismerte a tőle független egyenrangú magyar államiséget.

A 11. század során még egyszer egybekapcsolódott belharcok és külső beavatkozási kísérletek veszélybe sodorták Szent István életművét, de már korántsem a korábbi mértékben. Béla herceg, I. András öccse ugyanis lengyel segítséggel fegyveresen indult a hatalom megszerzésére, mire a király a németeket hívta segítségül. A fogságba esett I. András 1060-ban bekövetkezett halálakor azután fiának, Salomonnak az uralmát ugyancsak kétségbe vonva, ismét fegyverrel indult harcba a trónért Béla herceg. I. Béla ellenében Salamon trónrasedítése ürügyén 1063-ban megint német-római támadás érte az országot. Ehhez még az idegenek és az általuk megtestesített kereszténység elleni, látszólag az ősi hit, valójában az állami önállóság védelmében lázadás is kirobbant. (Ezt is a Vata fia János vezette „pogánylázasnak“ minősíti számos szerző.) Miután I. Béla hamarosan tisztázatlan körülmények között váratlanul elhunyt, fiai és az országnagyok az idegen befolyás kiküszöbölésének feltételével elfogadták Salamon királyságát. Ám a fegyveres harc az új uralkodó és a trónra ugyancsak igényt formáló Géza herceg, I. Béla legidősebb fia közt hamarosan kiújult, amint együttesen elhárították a kelet felől bekövetkezett besenyő betöréseket. Az 1072-ben a bizánci beháborúba való beavatkozásból kinövő újabb magyar trónharcba ismét bekapcsolódott a német-római császár, míg I. Béla fiait a morva őrgróf, a lengyel és az orosz fejedelem támogatta hadaival.

Az 1074-es háborúban fivérei segítségével I. Géza nemcsak belső ellenfelével szemben aratott diadalt és tudta elfoglalni a trónt, hanem véget tudott vetni a beháborúba kapcsolódó idegen hadak magyarországi garázdálkodásának is. Vele újra nagyformátumú uralkodó került hatalomra. Apostoli királyságának nemzetközi elismertetése érdekében, Szent Istvánhoz hasonlóan, IV. Henrik német-római császárt megkerülve, 1075-ben közvetlenül VII. (Szent) Gergely pápához fordult és kért megerősítést. Miután pedig a schisma, a kelet-nyugati nagy egyházszakadás 1054-ben végleg bekövetkezett, ugyanebből az okból a keleti egyházat felügyelő VII. (Dukász) Mihály bizánci császárt is megkereste. Teljes sikerrel járt, a pápától apos-toltársi áldást, a bizánci császártól pedig a Szent Koronával már megkoronázott uralkodó függetlenséget jelképező (mára már elveszett vagy lappangó) királyi koronát kapott, míg a Canossát járni kényszerülő német-római császárnál pedig mindennek tudomásulvételét érte el. Ezáltal a keresztény magyar állam, belsőleg ismét megszi-lárdulva, a legfontosabb nemzetközi hatalmi tényezők által elismert valóság maradt.

Olyan valóság, amellyel I. Géza 1077-ben váratlanul bekövetkezett halálát követően is számolni kellett. A helyére lépő fivér, az utókor által ugyancsak Szentnek nevezett és tartott I. László igyekezett békepolitikát folytatni, a szomszédos államok-beli beharcoktól távol maradni. Mégis háborúra kényszerült, hogy visszafoglalja a németek által megszállva tartott Pozsony és Moson vármegyét, majd, miután a nyughatatlan és a németektől hazatért Salamon király keletre távozott és előbb kun segítséggel a Felső-Tiszánál, majd besenyő támogatással az Al-Dunánál betört, elhárítsa a keleti és déli külső veszélyt.

Határozott fellépéssel azonban nemcsak az ismételten jelentkező német és bizánci veszélytől tudta megóvni I. László az országot, hanem 1091-ben sógora, a gyermektelen Zvoimir (Zelemér) Demeter a tengermelléki horvát király 1087-ben bekövetkezett halála utáni trónviszályokra tekintettel, özvegygé vált nővére kérésére annak országát is (Pannónia királya címe mellé felvett Sclavónia és Moesia királyaként, ahogyan akkor az elhunyt király horvát-dalmát és boszniai felségterületét hívták) koronájához tudta kapcsolni.

Ezt hiába akarta a bizánci császár azzal megakadályozni, hogy Kunországból (a mai Havasalföldről) a szomszédos uralkodót magyarellenes támadásra ösztökölte. I. László, aki már korábban többször a Besenyőföldről (a mai Moldvából) betört másik keleti szomszéd elleni küzdelemben is megmutatta személyes bátorságát, ismét maga állt hadai élére. Ezúttal vitéz seregeivel nemcsak megsemmisítő vereséget mért a be-tolakodókra, hanem azok vezérét személyes párviadalban megölte. Az ország megvédése, a magyar keresztény állam további megszilárdulása immár keresett szövet-ségessé tette a magyar apostoli királyt. I. László nem is habozott, előbb a lengyel fejedelemet, majd a morva őrgróf segítségére sietett, miközben a korábban támadó kunok támaszát jelentő orosz fejedelemtől is büntető hadjáratot vezetett. (Egyébként apostoli királyi méltóságára tekintettel 1083-ban VII. Gergely pápa hozzájárulásával ő avatta szentté I. István királyt, Imre trónörökös herceget, Gellért püspököt, András [Zoerard] és Benedek zabori vértanúremetét.)

1095-ben bekövetkezett váratlan halálakor az utódjául kijelölt, az utókor által Könyvesnek nevezett, püspökből királlyá felkent Kálmán, I. Géza idősebb fia, jelentős tekintélyt élvező állam élére került. Ezt a tekintélyt okos házassági és szövet-ségkötési politikával még tovább tudta erősíteni. (Ő maga előbb I. Roger normann gróf leányát, majd Vlagyimir Monomachosz szuzdali és perejaszlaveczi fejedelem leányát vette feleségül. Szövetségre pedig időrendben a velencei dogéval, a cseh fejedelemmel, a bizánci császárral, a lengyel fejedelemmel lépett.) 1102-ben, miután már trónraléptekor elmozdította a Szent László által a horvát királyi méltóságba helyezett öccsét, Álmos herceget, magát koronáztatta horvát királlyá is. Az ily módon szilárd-dá tett államhatalmat az 1116-ban elhunyt Kálmán sokkal kevésbé uralkodásra termelt utódainak kisebb határháborúkban a váratlanul az országra támadó cseh fejedelemmel, velencei dogéval és osztrák őrgróffal szemben elszenvedett kudarcai, vagy a váltakozó sikerrel folytatott lengyel, bizánci, német, morva, velencei, cseh, osztrák, szerb és halicsi háborúk sem veszélyeztették. Sőt ezek, a házassági politika következményeként vívott sorozatos dinasztikus háborúk döntő többségükben az államhatáron kívül folytak és még egyfajta terjeszkedést is eredményeztek.

Miután már 1102-től Horvátország Magyarországgal perszónálunióban állt, évtizedeken át keleti fegyveres összeütközésekbe sodródott Magyarország. E mögött az a tény húzódott meg, hogy II. István utód nélkül maradt, trónigénye pedig több rokonnak is volt. Ő maga nővérenek, Zsófiának Saul nevű fiát jelölte, de egyrészt féltestvére, az orosz anyától született és Kijovában élt Borisz herceg, másrészt elődjének, Kálmán királynak megvakított és Bizáncban befogadott öccse, Álmos herceg sem mondott le a trónutódlásról és mindkettőnek volt külső támasza. 1127-ben II. Istvánnak egyenesen

Philippopoliszig (a mai Plovdivig) vezetett megelőző bizánci hadjárata eredményeként Nándorfehérvár (a mai Belgrád) térségét sikerült elragadnia Bizánctól. Álmos halálát követően az 1128-as hazatérési kísérletével kudarcot szenvedett Boriszt is Bizánc fogadta be, így újabb szerbiai háborúra került sor. E háborúkat utódja, az I. Uros szerb nagyzsupán leányával összeházasított és 1131-ben trónra került II. (Vak) Béla, Álmos herceg utódul kijelölt fia folytatta, miután az immár lengyel és orosz segélyhadakkal betört Boriszt osztrák segélyhadak igénybe vételével kiszorította. 1136-ban azután Dalmácia egy részét Velencétől, 1137-ben Boszniát és Rámát (a mai Hercegovinát), utóbbi királyi címével csatolta II. (Vak) Béla magyar felségterületéhez. Sikeres házasodási politikája eredményeképpen még arra is ereje volt, hogy beavatkozzon az orosz fejedelmek közti belviszályba. Olyan meg-erősödött országot hagyott hátra, hogy az 1141-ben a trónt örökölt legidősebb fia, II. Géza mind az orosz, mind a bizánci háborúba, mind pedig a pápaság-császárság küzdelmébe is be tudott avatkozni. Ilyen körülmények közt a hol a német királyra, hol az osztrák őgrófra és a bajor hercegre támaszkodó Borisz herceg trónkövetelő támadásait is könnyedén elhárította.

II. Géza 1162-es halálát követően azután ismét trónviszályok és így lehetővé vált külső (bizánci és német) beavatkozások, polgárháborús fegyveres összecsapások következtek, ezek egyes határvidékek elvesztését és visszaszerzését eredményezték. Ezek részletezése helyett ezúttal az emelendő ki, hogy III. Béla olyan szilárd hatalmat tudott teremteni, hogy egyrészt 1190-ben ő közvetített a II. (Angelosz) Izsák bizánci és I. (Barbarossa, azaz Rótszakállú) Frigyes német-római császár közti békekötés érdekében, másrészt 1192-ben apostoli királyként III. Cölesztin pápa hozzájárulásával szentté avathatta évszázaddal korábbi elődjét, I. Lászlót. Ezeket követő sikeres di-nasztikus háborúk alapján 1202-ben Imre magyar-horvát-rámai király felvette a Szervia királya címet is. Ezután II. András (az ottani belviszályokba beavatkozva) 1205-ben Halics és Lodóméria királyaként bitokba vette a szomszédos észak-keleti területeket, 1213-ban hadat bocsátott II. Frigyes szicíliai király rendelkezésére IV. Ottó német-római császár elleni háborújára, miközben ezzel egy időben házasság révén megszerezte Nándorfehérvár és Barancs vidékét, 1217-18-ban keresztesháborút vezetett a Szentföldön, 1225-ben VI. (Babenbergi) Lipót osztrák-stíriai herceget szorította békekötésre, 1228-ban pedig felvette birodalmába az önként meghódolt Kun-országot és Besenyőföldet, (a későbbi Havasalföldet és Moldvát, ahol máig élnek az egyre fogyó, vagy őshonos, vagy ekkortól betelepült magyar közösségek), végül 1235-ben visszaverte II. (Babenbergi) Frigyes osztrák-stíriai herceg támadását. Az óriási területekkel megnövelt magyar apostoli királyság nemzetközi hatalmi állását e hadisikereken túl tovább növelte a keresztény Európa nyugati és keleti felében egyaránt, hogy uralkodói sorozatosan átengedték a Szentföld felszabadítására vonult kereszteshadakat. (Egyébként ennek a II. Andrásnak az uralkodása idején történt hitvesének, IV. (Merániai) Bertold isztriai és krajnai őgróf leányának meggyilkolása 1212-ben, az Aranybulla kibocsátása 1222-ben és Julianus barátnak a Volga-melléki Magna Hungariába – Nagy-Magyarországba – utazása 1232-36 között.)

A MAGYAR NÉP ZIVATAROS ÉVSZÁZADAI

A domonkos szerzetes hozta a hírt, hogy a 13. század újabb és minden korábbi-nál veszélyesebb ellenséget támasztott a Magyarországon át a Német-római Császárság ellen készülő tatárokban. 1241-ben zúdultak az addigra keleten a fél világot már birtokukba vevő és elpusztító tatárok tömegei az országra. Bár a támadók többször közvetlen úton is (így először Batu kánnak már a második útján, Magna Hungaria elpusztítása után, 1237-ben Julianus barátnak átadott, IV. Bélához küldött levélben) tudtul adták, hogy valódi céljuk a német-római császárság szétzúzása és átengedést kértek, a kereszténység védelmében fegyvert ragadott az apostoli magyar uralkodó. Azonban IV. Béla a túlerő ellen a nyugaton a világalomért versengő pápasághoz és német-római császársághoz hiába fordult segítségért, a Bizáncban 1204 óta létező, keresztiesek által létrehozott Latin Császárság ingatag helyzete miatt ugyanakkor szó-ba sem jöhetett. A szükséghelyzetben segítségül hívott szomszédos keresztény uralkodó, II. (Babenbergi) Frigyes osztrák-stíriai herceg pedig a tatárok elleni vonulás helyett az 1239-ben a tatárok elől menekülő, Magyarországra befogadott, kereszténnyé vált, Kötöny fejedelem vezette kunok ellen fordult és ezzel egyik legjelentősebb hadipotenciájától fosztotta meg a magyar királyt, mivel fejedelmük meggyilkolását követően a kunok elhagyták az országot. E zavaros helyzetben az április 11-i Sajó-menti vagy más néven muhi csatában az ott összegyűlt magyar hadak meghatározó vereséget szenvedtek a tatár főseregtől és a következő hónapokban az egész ország békés lakosságára délkelettől északnyugatig öt irányból a tatárjárásnak nevezett szörnyű csapás zúdult. A keresztény szolidaritás megcsúfolásaként azután a szövetségének tekintetbez menekült IV. Bélát a tatárok elleni harctól távolmaradó osztrák-stíriai herceg foglyul ejtette és csak három határmenti vármegye (Pozsony, Moson, Sopron) átengedése fejében engedte az Adria felé továbbmenekülni. (Ezzel vette kezdetét a máig továbbélő nyugat-magyarországi kérdésnek nevezett, a területi hovatartozást illető osztrák-magyar ellentét.)

A magyarság óriási szerencséjére, vagy másként: isteni csoda következtében, Ögödej nagykan halálának hírére, alig egy évig tartó pusztítás után a tatárok váratlanul elhagyták az országot. A joggal második honfoglalónak tekintett IV. Béla sebtiben összeszedett kevés hadával még 1242-ben kiverte a zsaroló, a nyugati határmentét megszállva tartó és Pozsony városának, várának elrablására induló II. Frigyes seregeit a magyar felségterületekről. A győzelmi hírré előjöttek az erdőkbé, mocsarakba me- nekültek és azonnal megindult az ország védelmi képességének helyreállítása. Az elpusztított, kifosztott, nélkülöző ország lakossága nagyszerű uralkodójával az élen, csodát tett, miközben igazi hitből és honszeretetből máig ható példát tanúsított. Az ország védelmi képességét pedig egyenesen fokozta, hogy a királyi adományozások ezúttal már katonaállítási kötelezettséggel párosultak. IV. Béla visszahívta a kunokat, biztosította a további szabad betelepédést, (a már a magyarságba beolvadt besenyők és kálizok helyére Orsova vidékére és Fogarasföldre akkor érkeztek az első beköltöző oláh, azaz román csoportok,) szorgalmazta a kővárak építtetését, a városok megerősíttetését.

Ez tette lehetővé az Apostoli Magyar Királyság helyreállítást, az európai nagyhatalmi állás visszanyerését, sőt a további hadisikereket. Már 1245-ben be tudott a- vatkozni IV. Béla a halicsi beharcokba és el tudta hártani a velencei hajóhad dalmáciai támadását. Ám hamarosan újra fegyverbe kellett szólítania az országot. 1246-ban újabb osztrák-stíriai

támadás érte a magyarságot. Ismét sikerült elhárítani a hódító szándékot, sőt II. Frigyes elestével határon kívülre vinni a harcot. Ezt az elesett örökségére igényt formáló II. (Premysl) Otakar cseh király ellenében azután olyan sikerrel folytatta IV. Béla, hogy az 1254-ben megállapodáshoz vezetett, amelynek értelmében a korábban közös uralom alatt állt, szomszédos osztrák és stíriai hercegséget, szétválasztva, királyságukhoz csatolták. A váratlanul kiújult háborúban azután 1260-ban a magyar király vereséget szenvedett és elvesztette új szerzeményét. A mindkét részről koalícióban vívott háború kimenetelét az 1261-es bécsi béke rögzítette és a II. Otakar cseh király (egyúttal immár osztrák és stíriai herceg is) és Kunigunda hercegnő, IV. Béla magyar király unokája közti házasság pecsételte meg.

A béke megint csak időlegesnek bizonyult, mind az 1270-ben trónra lépő V. István, mind az őt a trónon két év múlva követő IV. (Kun) László újabb háborúra kényszerült a Magyarországra rátámadó II. Otakárral. Csak az I. (Habsburg) Rudolf német királlyal való szövetségkötést követően közösen megívott 1278-as dürnkruti vagy második morvamezei csatában elért, európai jelentőségű győzelem, amelynek során II. Otakar is elesett, vetett véget a cseh uralkodóval való sorozatos fegyveres összetűzéseknek. Akkor a külső békét kelet felől fenyegette veszély, 1282-ben kun, 1285-ben tatár betörést kellett a magyarságnak elhárítania. 1289-ben azután ismét nyugatról érte támadás az országot, I. (Habsburg) Albert osztrák herceg hadai a Vágtól a Dráváig elfoglalták az összes határvárat, beleértve Magyaróvárt és Kőszegét is. Ilyen előzmények után, az 1290-ben trónra lépett III. András, az utolsó fiági Árpád-házi uralkodó, kényszerült arra, hogy kiverje a hódítókat. Akkor már erősen a tartományurak birtokgyarapító önző magatartása formálta az államéletet. Ez a korábbiaknál is inkább lehetőséget nyújtott a szomszédos vagy távolabb uralkodó dinasztiaiknak a magyar ügyekbe való beavatkozásra, mindenesetre ezeket, főleg a Bulgária és Szerbia felől fenyegető veszélyt sikerült még elhárítani.

1301-ben azonban III. András elhunyt a kortársak ismerete szerint a fiág kihaltát is jelentette és ez minden korábbinál veszélyesebb helyzetet teremtett, azonnal harcok kezdődtek a számtalan leányági leszármazott közt a magyar trónért. (A kutatás mai állása szerint elképzelhető, hogy az özvegyként Velencéből hazaérkező III. Andrásnak egy ottani szenátor leányával, Sybilla Gamonival kötött, elfeledett házasságából született fia révén a francia grófi méltósággal ismert Crouy-Chanel család máig élő sarjai egyenes fiági leszármazottak. Ezt igazolni tudták az 1790-ben benyújtott keresetük alapján 1815-ben a francia nemzetgyűlésben és az 1844 óta folyt eljárás lezárásaként 1868-ban a magyar országgyűlésben. Ezek szerint az 1956-ig magyar földön élt késői leszármazottak legifjabb mai férfitagja, a jelenleg luxemburgi lakos Crouy-Chanel László gróf – Árpád-házi magyar királyi herceg.)*

A trónkövetelők harcából a legközelebbi leányági utódként jogos örökösnek tekintett, a Nápolyban uralkodó Anjou-házbeli I. Károly, V. István magyar király leányági dédunokája került ki győztesen. (Az eredetileg Caro Roberto, azaz Kedves Róbert névből Carlo Roberto, vagyis Károly Róbert formára téves olvasatból torzított korabeli névalak magyarországi rövidüléséről van szó, így az uralkodót eredetileg I. Róbertnek kellett volna nevezni.) Hatalma megszilárdításához le kellett számolnia az egyes tartományurakkal és azok külföldi támogatóival, a szomszédos cseh, osztrák, halicsi, havasalföldi, szerb ural-

kodóval. Ehhez a döntő lépést az 1312. június 15-i nyertes rozgonyi csatával tette meg, magyar apostoli királyi hatalmának meg-szilárdításáért azonban bel- és külháborúk, kisebb-nagyobb fegyveres küzdelmek vívására egészen 1337-ig kényszerült. Ezek eredményeként nemcsak királyi hatalmát szilárdította meg, hanem visszaverte az erdélyi tatár betörést, továbbá szomszédaitól visszaszerezte az ideiglenesen elragadott Pozsony vármegyét, Muraközt és a Szörényi Bánságot, így biztosította az államhatárokat. (Koronázása is csak harmadik alkalommal, 1301 és 1309 után 1310-ben volt joghatályos, amikor végre a Szent Koronával az esztergomi prímásérek egyházi ünnepnapon megkoronázta.)

A szomszédos hatalmakkal kötött békesorozatra az 1335-ös visegrádi magyar-cseh-lengyel királytalálkozón egymással, majd együtt a bajor herceggel kötött szerződés tette fel a koronát. Ez nemcsak az ország függetlenségének és egységének újólagos biztosítását, hanem nagyhatalmi helyzetének a helyreállítását is jelentette. Elsődlegesen pedig az osztrák Habsburgok ellen irányult, akik magyar területekre törtek, de ezúttal arra kényszerültek, hogy ők is csatlakozzanak ehhez az első jelentős, magyar kezdeményezésből született közép-európai szövetséghez.

Az 1342-ben trónralépő utód, I. Károly életben maradt harmadszülött fia, az utókor által Nagy jelzővel felruházott I. Lajos így rendkívül szilárd magyar királyi hatalmat örökölt. Ez tette lehetővé, hogy ismételten a már atyja által megkezdett honvédelmi reformot folytassa, amelynek középpontjában az általános felkelés (generalis exercitus) intézményének megteremtése állt. Ütőképes haderőre szüksége is volt. Kezdetben rákényszerült, hogy dinasztikus célú hadjáratokra induljon Nápolyba öccse ottani királyi trónja megmentésére, háborút viseljen a sorozatosan támadó és Dalmácia elragadására törekvő Velence ellen. Ezen túlmenően hadba kellett szállnia, hogy szétverje a Moldván át három alkalommal is támadó kipcsaki tatár hadakat, újra hódoltassa a magyar uralom ellen hadrakelő moldvai és havasalföldi vajdát. Azt is kötelességének érezte, hogy ismételten segítséget nyújtson az előbb a csehek, majd a litvánok és a velük szövetséges tatárok ellen hadakozó lengyel királynak, egyúttal elhárítsa az ismétlődő osztrák és cseh határprovokációkat. Végül szükségét látta, hogy uralma alá vonja a szomszédos szerbiai, boszniai és bulgáriai területeket, utóbbtól elragadva, a korábbiak példájára létrehozza a Bodonyi (Vidini) Bánságot, és minderre építve, 1367-től a Balkánon előrenyomuló oszmán hatalommal szembeszálljon, megállítsa és távol tartsa a magyar államhatároktól. Örökölt birodalmát így sikeresen egészében utódaira tudta hagyni.

Az 1370 óta a lengyel királyi koronát is viselő és fiú utód nélküli I. (Nagy) Lajos 1382-ben bekövetkezett halálát követően újra nehéz idő köszöntött a magyarságra. A különböző orientációjú belső hatalmi csoportosulások vetélkedése maga után vonta, hogy mintegy két évtizeden keresztül ismét trónkövetelők folytattak fegyveres harcot a magyarországi főhatalom elnyeréséért. Az eredetileg I. Lajos idősebb leányának, a királyné koronázott Máriának a jegyeseként trónörökösnek jelölt Luxemburgi Zsigmond brandenburgi örgrófnak, (a német-római császár fia, maga is Árpád-házi leányági leszármazott,) aki ugyancsak fegyveres erővel érkezett, csak (belső trónharcokban kivívott sikeres harc során) 1387-ben sikerült elérnie magyar királlyá koronázását. Ám a tényleges hatalom birtokába az oligarchákkal szemben még sokkal később jutott.

* A Batthyány, az Esterházy, a Pálffy – német-római birodalmi herceg. - Szerk.

Addigra a tatárjáráshoz hasonló veszély közeledett a magyar határhoz. A keleten megszületett új nagyhatalom, az Oszmán Birodalom ugyanis már 1389-ben a rigómezei (koszovo poljei) csatában megsemmisítő vereséget mért az észak-balkáni államok egyesült hadseregére, uralma alá vonta ezeket és várható volt Magyarország ellen vonulása, ahogyan ezt a magyar Délvidékre, főleg a Szerémségre és a Temes-vidékre kiterjedő török portyázások jelezték. Az oszmán haderőt még a távolban megállítani szándékozót Zsigmondnak sikerült elérnie, hogy IX. Bonifác pápa kereszteshadjáratot hirdetett a török ellen, miután ő Moldvából és Havasalföldről kiűzte a szultán vazallusait és uralma alá vonta e területeket. Ám európai és magyar seregei is kevésnek bizonyultak, az 1396. szeptember 28-án vívott nikápolyi csatában ezek is vereséget szenvedtek I. Bajazid szultán hadaival szemben. A nehéz helyzetbe került uralkodó a fokozódó veszély elhárítására sietve létrehozta a telekkatonaság intézményét és azonnal hozzálátott a Nándorfehérvárra épülő déli végvár-rendszer kiépítéséhez. Ugyanakkor jelentős diplomáciai tevékenységgel elérte, hogy 1410-ben német, 1419-ben cseh királlyá is megválasszák. Ám kiterjesztett hatalmi bázisa sem volt elegendő megfelelő haderő kiállítására. (Ehhez járult az is, hogy Dalmácia megtartása érdekében Velencével is háborúra kényszerült. Ennek költségeit fedezte azzal, hogy a lengyel királynak 1412-ben elzálogosította a tizenhárom szepességi és három szepesi várost.)

Így II. Murad szultán sorozatos támadásai Boszniában, Havasalföldön, sőt a magyar bánóságokban (Szörény, Nándorfehérvár, Macsó, Szrebernyik, Jajca) is Zsigmond jelentős térvészését eredményezték. Ezt csak 1427-re sikerült kiküszöbölnie, viszont a következő esztendőben újabb nagy oszmán had indult a magyar határra, ezért hiába kísérelte meg, hogy végvár-rendszere megerősítésére az előző évben oszmán kézre került kulcsfontosságú Galambóc erődjét visszaragadja az oszmánoktól. E harc során maga is életveszélybe került, csak nehezen tudták kimenteni és a Dunán átjuttatni. Bár 1433-ban még elérte a német-római császári méltóságba való megválasztását is, ez sem volt elegendő. Továbbra sem tudott megfelelő haderőt kiállítani és 1437-ben bekövetkezett haláláig védekezésre kényszerült a déli magyar és a havasalföldi vajda 1431-es hódoltatását követően az erdélyi határvidéket is állandóan támadó oszmán fegyveres erőkkel szemben. (Sőt az ország belsejébe vezetett mind pusztítóbb ellen-séges portyázások és az ezekkel szembeni királyi tehetetlenség odáig fokozta a lakosság nyugtalanságát, hogy halála évében Erdélyben kirobbant a Budai Nagy Antal diósi jobbágy vezette Kolozsvár-környéki felkelés.) Ez előrevetítette a tragikus jövőt.

Ennek ellenére a bárók számára ismét elsődlegesnek a trón betöltésének a kérdése bizonyult, mivel Zsigmond két házasságából fiú utód nem született. Előbb (az 1402-ben kötött családi szerződéseknak megfelelően) a stíriai gróf Cillei Borbálától született leányának (Erzsébetnek) a férjét, vagyis első ízben egy Habsburgot, V. Albert osztrák herceget emelték egyöntetűen a trónra, majd a Szendrőt elfoglaló török ellen hadbaszállt új uralkodó váratlan halálát követően 1440-ben kettős királyválasztás következett. Az egyik hatalmi csoportosulás az elhunyt utószülötjét, V. Lászlót, míg a másik (az erősebb) a lengyel király fiát, I. (Nagy) Lajos dédunokáját, a Jagelló-házbeli I. Ulászlót emelte a trónra. A belharc közepette (amely során a Felvidék nagyobb része Habsburg-hadak kezére

került) utóbbi egyik támogatója, korának legnagyobb hadvezére, Hunyadi János ismerte fel a tovább súlyosbodó oszmán veszedelmet, miután az ellenség már egész Szerbiát birtokba vette. A már korábban szörényi bán, majd ezt követően erdélyi vajda, temesi ispán és Nándorfehérvár főkapitánya méltóságot elnyert főúr feladatává vált ennek az országrésznyi területnek a megvédése. (Középpontba kerülésének, rendkívül gyors emelkedésének, birtokai óriásira növekedésének háttérében bizonyára az a tény állt, amelyet a délszláv krónikák egybehangzóan úgy őriztek meg, hogy a megözvegyült Zsigmond királynak Marsinai Erzsébet nevű magyar nemes leánytól 1405-ben született törvénytelen fia volt.)

Ehhez elsőként is familiárisokból, zsoldosokból és egyre növekvő számú népi önkéntesekből jól felszerelt és felfegyverzett magánhadsereget szervezett és honvédő harcra hívott mindenkit. A közös honvédelemre egy táborba sietettek nemcsak kiverték a támadókat Erdélyből, hanem lehetővé tették az 1442-es szerbiai és bulgáriai támadó harcokat, majd az ezt követő, 1443 őszen indított úgynevezett hosszú hadjárat sikereit, amelynek során Hunyadi János Nis és Szófia birtokba vételét követően a Balkán hegységig szorította vissza az oszmán haderőt. Sőt elérte, hogy a szultán a tényleges erőviszonyok alapján 1444-ben Nikápolyban fegyverszünetet, majd Szegeden tízévi időszakra békét kötve, elismerje a meghatározó hatalmi fordulatot.

A helyzetet tévesen értelmezve és a békét, valamint külön esküjét megszegve, a pápa és a velencei doge biztatására I. Ulászló európai zsoldosokkal és magyar királyi hadaival még az évben a szultán seregei ellen kereszteshadjáratra vonult és azokat csatára kényszerítette. Az 1444. november 10-i várnai csata azonban nemcsak súlyos keresztény vereséggel végződött, hanem a magyar király elestét is eredményezte. Az újra válságossá vált helyzetben a nagyszerű hadvezér, Hunyadi János, akit a rendek 1446-ban az ország kormányzójává is megválasztottak, nem tehetett mást, mint hogy további harccselekményekkel igyekezett távol tartani az ellenséget az országhatároktól. Bár az 1448. október 18-19-i második rigómezei csatában az ő seregei is vereséget szenvedtek az oszmánoktól, erejét a délkeleti ellenség ellen egyben tarthatta, miután szinte minden szomszédos hatalommal és belső ellenfelével sikerült megegyezésre jutnia és így az ország még ment maradt újabb támadástól.

A magyar és szomszédos határmenti lakosság fegyverben tartásával, további belharcok ellenére, így maradt ez egészen 1456-ig. A kormányzóságáról (V. László királyságára tekintettel) 1452-ben lemondott, de országos főkapitánnyá kinevezett és továbbra is a magyar haderő élén álló Hunyadi János 1454-ben felmentette Szerbiát, majd 1456-ban újabb hadjáratra indult. Akkor hajtotta végre legnagyobb hőstettét. Újabb hadisikereit követően július 14. és 22. között az oszmán hadak által megostromolt Nándorfehérvár alatt meghatározó győzelmet aratott. Ebben méltó társa volt a keresztesháborút meghirdető III. Calixtus pápa részéről egyetlen segítségül oda-küldött lánglelkű Giovanni Capistrano, ismertebb nevén Kapisztrán János ferences szerzetes. (A keresztesháború sikere érdekében rendelte el a pápa világszerte a déli harangszót és ezalatti imádkozást, amelyet az utókor mindenütt a nándorfehérvári diadalhoz kapcsol.)

NYÖGTE MÁTYÁS BÚS HADÁT ...

Hazája nem felejtette el a világraszóló siker kivívóját, a röviddel később elhunyt győztes hadvezért, 1458-ban prágai Habsburg-fogságából hazaengedett ifjabb fiát, Hunyadi Mátyást Magyarország királyává tette. (Az ő trónra emelése mögött azt a kortársi nézetet kell látnunk, hogy törvényes házasságban született és atyja révén Árpád-házbeli leszármazottként Hunyadi János átörökölhette rá a trónigényt.) Ám azok a Cillei-párti rendek, amelyek egy évvel korábban az idősebb Hunyadi-fiú (László) pártos halálát okozták, az 1457-ben Prágába távozott és ott ifjan elhunyt V. László legközelebbi rokonaként (atyja legidősebb másod-unokafivére) a Habsburg-házbeli III. Frigyes császár trónraemelése mellett voltak és 1459-ben magyar ellenkirállyá választották, ezzel ismét polgárháború robbant ki. Ennek végül a II. Pius pápa közvetítésével létrejött 1463-as bécsújhelyi béke vetett véget, ez tette lehetővé a III. Frigyes által megszállva tartott nyugat-dunántúli határsáv, benne Sopron és Kőszeg városa visszatagolását az országba, a Szent Korona óriási mennyiségű aranyon történő kiváltását és I. Mátyás következő évbéli joghatályos koronázását. Vi-szont III. Frigyes megtarthatta (bitorolt) magyar királyi címét és Mátyás ígéretét ad-ta, hogy törvényes utód nélküli elhunytja esetén az ellenkirály birtokba veheti a magyar trónt.

Miként megválasztását követően azonnal, ezúttal is teljes erejével az oszmán hatalom ellen fordult I. (Corvin) Mátyás, hogy elhárítsa a több évtizedes veszélyt. Akkor, 1458-ban, a maradék szerb területeket és Boszniát birtokba vevő, ezzel a magyar déli végvári vonalat veszélyeztető szultán nem támadta meg a Nándorfehérvárnál gyülekeztetett jelentős magyar hadat, amelyet azután el kellett vonni a nyugat felől betörő keresztény ellenség ellen. Az ellenkirállyal való megállapodás mögött az ismét meghirdetett keresztesháború volt, amelynek fő erejét Nyugat-Európa újólaga a magyar haderőben látta. 1463-ban a magyar király kiszorította a Temes-közbe és a Szerém-ségbe betört hadakat és így Boszniában támadásra indulhatott az oszmán nagyhatalom ellen. Ennek során felmentette Jajcét, bevette Szrebernyiket, megostromolta Zvornyikot, ezzel jelentős bosnyák területeket ragadott vissza II. Mohamed szultántól, aki az energikusan támadó magyar uralkodóval sietett fegyverszűnetet kötni.

Erre való tekintettel, továbbá mivel nyugat-európai segítséget a kereszténység védelmében vívott háborújához nem kapott, Hunyadi Mátyás figyelme ismét nyugat felé fordult. Miután II. Pál, az új pápa, aki őt „az egyház kardjának nevezte“, 1466-ban huszitaellenes kereszties hadjárattal bízta meg, Csehország ellen vonult és 1469-ben elfoglalta Morvaországot és Sziléziát, Olomucban (Olmütz) pedig cseh királlyá koronáztatta magát apósa, Pogyebrád György ellenében. Birtokba vett területeit szilárdan meg is tudta tartani, de a háború a huszita cseh király elhunytát követően is folytatódott, sőt ez ismét szembe fordította a német-római császárral, továbbá az utóbbival szövetségre lépett, a cseh trónra ugyancsak igényt formáló lengyel királlyal is.

Miután hadisikereit tartósítani tudta, ismételten a délről fenyegető veszély elhárítása érdekében lépett fel, 1474-től megint oszmánellenes harcok is következtek. Ezek közül kiemelkedik a török Moldvából való kiverése 1475-ben, Szabács visszafoglalása 1476-ban és főleg az erdélyi betörést elhárító 1479. október 13-i győztes kenyérmezei csata, amely Kinizsi Pál és az általa vezényelt had nevével örökre egybefonódott. (E hadat csak Mátyás

halálát követően nevezik Fekete Seregnek, mivel feloszlatásáig a mély gyász jeléül minden harcosa széles fekete vállszalagot viselt.) Az oszmánellenes harcok a továbbiakban a magyar Délvidék mellett ismét Boszniában folytak. Váratlanul azután, a szultánnal 1483-ban kötött és 1488-ban megismételt tízévi békét követően, amely az adott uralmi helyzetet rögzítette, megint a nyugati háború került előtérbe.

III. Frigyes ugyanis továbbra sem mondott le a magyar trón fegyverrel történő megszerzéséről. Már 1469-ben és 1477-ben is váratlanul hátbatámadta Mátyást, de ő akkor rövid úton békére tudta szorítani nyughatatlan szomszédját (utóbbi alkalom-mal Bécs körülzárásával). 1482-ben azután igazi újabb háborút robbantott ki. Ennek során a német-római császártól el tudta ragadni és saját uralma alá tudta helyezni Alsó-Ausztriát, Stíriát és Karintiát, sőt uralmi székhelyét 1485-ben egyenesen Bécsbe tette át. E szilárd hatalmi bázis is okozta, hogy a következő mintegy negyven évben az oszmán hatalom óvakodott attól, hogy közvetlen támadást indítson a magyar államhatár ellen, bár Mátyás alapvető célját, hogy e német területek birtoklása alapján az ottani rendek római királlyá válasszák és így a császári trón várományosa legyen, nem tudta elérni. (Talán nem éreztelen, hogy Hunyadi Mátyás 1476-tól a nápolyi királlyal, 1479-től a Svájci Kantonok Szövetségével, 1482-től a moszkvai nagyfejedelemmel állt szövetséges viszonyban.)

A Bécsben 1490-ben (III. Frigyes utódjelöltjével, Miksa német királlyal folytatott tárgyalása közben) gyanús körülmények között törvényes utód nélkül elhunyt Hunyadi Mátyást a trónon az özvegyét, Beatrixot feleségül vevő, Jagelló-házbeli II. (Dob-zse) Ulászló (Habsburg Albert király unokája) követte. Ő a következő évi pozsonyi békében átengedte Nyugat-Magyarországot a rokon Miksának, (egészen Székesfehérvárig eljutott,) miközben másik rokona, János Albert lengyel herceg északról tört be (egyesen Kassát ostromolta). Az ugyancsak agresszív keleti nagyhatalom ezzel szinte egyidőben Erdélyre tört és utóbbival szemben az 1492-től kezdve sorozatosan újra ismétlődő fegyveres összecsapásokat 1495 óta mind újra fegyverszünetek zárták le, ezek biztosították a boszniai és temesi magyar végvári vonal megtartását és a szőrényi bánóság birtokát, ezzel az ország épségét. Mindenesetre egyre fenyegetőbbben közeledni látszott egy nagy keleti háború kirobbanása a mind jelentősebb erőkkel megindított oszmán támadások tükrében. (1493-ban már Karintiát is feldúlták az oszmán hadak.) Miután az 1505-ben (a magyar trónigényét fenntartó és) nyíltan hadat üzenő I. Miksa császárnak a magyar ügyekbe való beavatkozásait a következő évi (előzetes Habsburg-Jagelló házassági szerződésen alapuló) békével sikerült elhárítani, az 1513-as pápaválasztáson Giovanni de Medici bíborossal (X. Leóval) szemben kisebbségbe szorult Bakócz Tamás esztergomi prímásérsek meghirdette az előző év óta ismét erőteljesen támadó keleti szomszéd elleni oszmánellenes keresztesháborút. Miután a gyülekező keresztvesztések a következő évben a székely Dózsa György vezetésével parasztháborút robbantottak ki, vereségük ellenére a nagy külháború még elnapolódott.

Am hamarosan ismét erőteljesen előtérbe került a külső veszély. Az 1516-ban trónra lépett (de már atyja életében kétévesen ifjabb királyként 1508-ban megkoronázott) II. Lajos 1521-ben nem újította meg az immár szokásosnak tekintett és mindig az éppen adott helyzetet rögzítő fegyverszünetet, mivel szándékában állt, hogy erőteljesebb fellépéssel véget vessen az állandósult határvillongásoknak. Ezzel azonban magára vont az előző

évben hatalomra került szultán, az utókor által Fényesnek nevezett I. Szülejmán megelőző támadó hadjáratát. (A háttérben az 1519-ben, a császárválasztó gyűlésen alulmaradt I. Ferenc francia király Habsburg-ellenes diplo-máciáját is látnunk kell. Erre tekintettel a német-római birodalmi gyűlés megtagadta a törökellenes segítséget.) Ennek során elragadta a nemzetközi elszigeteltségben maradt magyar uralkodótól a déli végvár-vonal kulcspontjait jelentő Szabács, Zimony és Nándorfehérvár erődítményét. A következő években további végvárok veszték el, az ország mind nyitottabbá vált a délkeleti ellenség előtt.

HÁJH, DE BŰNEINK MIATT ...

Ilyen előzmények után következett el az 1526-os újabb nagy oszmán támadó hadjárat. A Péterváradot elfoglaló, majd Eszéknél a Dráván átkelő támadók ellen a magyar hadak a Mohács alatti síkságra igyekeztek. Még mielőtt valamennyi beérkezhetett volna, augusztus 29-én sor került ott arra a döntő összecsapásra, amelyben a magyar honvédek vereséget és pótolhatatlan személyi és anyagi veszteséget szenvedtek. A király is elesett. A vereség további következményeként az Apostoli Magyar Királyság összeroppan a sokkal hatalmasabb Oszmán Birodalom sok évtizedes nyomása alatt. Európa többi hatalmától magára hagyatva, önerőből immár nem volt képes a tulajdonképpen a német-római császár elleni diadalra törő keleti előrenyomulást feltartóztatva, önmagát megvédeni. (Annak nyilvánvaló jeleként, hogy az igazi ellenség nem Magyarország volt, említenuk kell, az udvarbéliek által üresen hagyott Budát is elfoglaló szultán hadait haladéktalanul tovább küldte Bécs felé, de a késői időpont miatt akkor csak Győrig jutottak, majd kivonultak az országból.)

Ebben a történelmi helyzetben a magyar nemesi nemzet kettészakadt, újólá ket-tős királyválasztásra került sor. A függetlenséghez továbbra is ragaszkodók, az ön-erőből való nemzeti újjászületésben még bízó, korábbi országgyűlési határozat alap-ján, amely (1505-ben, amikor II. Ulászlónak még csak leánygyermeké volt) idegen uralkodó meghívását tilalmazta, a legnagyobb belső anyagi és fegyveres erővel rendelkező Szapolyai János erdélyi vajdát, volt nádort emelték a trónra. Vele szemben a más európai hatalommal való, a korábnál erőteljesebb összekapcsolódást és az ezáltal oszmánellenes közös védelmet immár elkerülhetetlenül szükségesnek vélők, a korábbi (1515-ös bécsi kettős Habsburg-Jagelló házasságkötésből fakadó) dinasztikus megállapodások jogérvényét elfogadva, a német-római birodalmi császár öccsét, a keleti felségterületeken uralmat gyakorló Habsburg Ferdinánd főherceget (II. Lajos övegyének fivérét és egyúttal nővérének a férjét) tették meg királyuknak. Ez szükség-szerűen elvezetett az újabb polgárháborúhoz. Hiába vonult ki az országból a számára váratlan mohácsi diadal után a szultán vezette oszmán haderő, Magyarország földje továbbra is hadszíntér maradt. I. Ferdinánd katonai fölénye nemcsak hadidiadalokban nyilvánult meg, hanem abban is, hogy a magyarság nagy része ennek következtében hódolt neki. Hamar kiderült, a Habsburg-hatalommal szemben kiszorult nemzeti király nem tudja biztosítani még az ország egy részének függetlenségét sem.

Ennek hatására I. (Szapolyai) János arra a kétségbeesett lépésre szánta el magát, hogy miután Budáról kelet felé elvonulva, Tokajnál súlyos vereséget szenvedett I. Ferdinánd

hadaitól, a közös Habsburg-ellenesség jegyében már 1527-ben, segélykérő levelet küldött I. Szülejmán szultánnak. A következő év elején pedig szabályos szövetségre lépett a hazája évszázados ellenségét jelentő oszmán uralkodóval, sőt ezen túlmenően csatlakozott az I. Ferenc francia király által vezetett (az előző évben megkötött és a nagy török támadást is bátorító) Cognaci Ligához és ezzel magára vonta I. Ferdinánd nagy támadó hadjáratát. Ezáltal az ismételt vereségét követően Lengyelországba menekülni kényszerült magyar uralkodó újabb háborút vont hazájára. Bár I. Ferdinánd követveivel a Fényes Porta (a szultáni kormányzat) tudtára adta (a nyugaton a francia királlyal még folyó háborúra tekintettel a keleti) békére vonatkozó szándékát, 1529-ben, a Duna mentén vonulva, ennek során Budát elfoglalva és azt magyar szövetségesének átengedve, valódi célját nyilvánvalóvá téve, egészen Bécs (sikertelen) ostromáig jutott el a keleti nagyhatalom. Ez, a két király követei közti sikertelen béketárgyalásokat követően, a polgárháború folytatását, továbbá Magyarország keleti területeinek I. Ferdinándtól való elszakítását és a szultánnak meghódolt I. János királyságának ottani berendezését is eredményezte.

Bár a két magyar fél közt fegyverszünet állt be, a szultáni had 1532-ben ismét magyar földön át Bécs ellen vonult, ám a támadás Kőszeg hős védőinek helyállása következtében elakadt. Ugyanakkor a bécsi udvar diplomáciai alkudozásba kezdett a Fényes Portával. Ennek eredménye azonban késett, sőt Ibrahim nagyvezír vissza-utasította a Magyar Királyság területének megosztásán alapuló békekötést. Miután 1536-ban formális szövetséget kötött a francia (a „legkeresztényibb“) és az oszmán (a „hitetlen“) uralkodó, a következő évben kiújult a magyar polgárháború. Mivel a nagyhatalmi vetélkedésben a császár csak a Pápai Állam és Velence támogatását tudta biztosítani, az újabb (harmadik) Bécs ellen irányuló török háború elhárítására, V. Károly kezdeményezésére, már 1538-ban a szultán elől eltitkoltan közvetlen tárgyalások kezdődtek a két magyar király követei között is.

Ezek elvezettek az 1538-as (nagy)váradai békeszerződéshez, amelyben kölcsönösen elismerték egymás felségterületét és királyságát. I. János ugyanakkor kinyilatkozta, hogy királyságát halála után I. Ferdinánd örökölheti, aki viszont kötelezte magát, hogy az újrakezdeményező királyságon belül, tizennyolc északkeleti vármegyére kiterjedően szepességi hercegséget fog létrehozni, és azt (az akkor még csak házasodni szándékozó) I. János esetleg születendő fia közvetlen uralma alá átengedi. A még csak feltételezett fiúgyermek 1540-ben (az I. Jagelló Zsigmond lengyel király leányával, Izabellával előző évben kötött házasságban) megszületett, ám a mértéktelen boldogságba az atya két hét múlva belehalt. Hívei erre sietve országgyűlési határozattal királlyá választották a János Zsigmond nevet nyert újszülöttet, akiben a jövő (valójában soha meg nem koronázott) II. Jánost látták.

Természeteszerűleg I. Ferdinánd válasza csak az lehetett, hogy felújította a polgárháborút, nagy területeket birtokba vett és megostromoltatta Budát. Az adott helyzettel kihasználva, a szultán újabb hadjáratot indított Magyarországra. 1541-ben maga vette birtokba Budát és ezzel a székhellyel megszerveztette alsó-magyarországinak nevezett hódoltsági közvetlen uralmát. A koronázás nélkül is II. Jánosnak nevezett kisdéd uralkodó felségterületének évi (tízezer arany) adófizetés fejében a Tiszántúlt és Erdélyt jelölte ki, (ezért is tart igényt a legújabbkori nagyromán politika a történelmi Erdélyen túl az egész Tiszántúltra is, nemcsak a később Partiumnak, azaz Ré-szeknek nevezett, az Erdélyi

Fejedelemségben egyesített Királyhágón inneni területekre,) megtagadva a Habsburg-uralkodó e területekre benyújtott igényének teljesítését, míg tudomásul vette I. Ferdinándnak a nyugati és az északi magyar felségterületekre kiterjedő uralmát.

Ezzel az ország ténylegesen három részre szakadt, egyúttal a következő másfél év-századra az egymással nem bíró két nagyhatalom, a keleti Oszmán Birodalom és a nyugati Habsburg (Német-római) Birodalom között öröklődve, állandó hadszínterré vált, hiszen a kettő közötti arcvonal a magyarság országának közepén húzódott. Háborús terület maradt Magyarország, bár a még 1541-ben megkötött gyalui egyezségben a két (koronás és ellenében választott) magyar király (illetve utóbbi nevében Izabella anyakirályné) a (nagy)váradai szerződéshez visszatérve, követei útján megegyezett (II.) János Zsigmond felségterületének I. Ferdinánd részére való átengedésében, a Szent Korona és a koronázási felségjelvények kiadásában, az újraegyesítendő országban a trónra kerülésről lemondó (II.) János Zsigmondnak adományozandó szepesi grófi méltóság felvételében.

Az egyezmény érvényesítésére a következő évben I. Ferdinánd (német-római birodalmi támogatással) jelentős haderőt indított Buda ellen, ez viszont 1543-ban újabb rendkívül nagy erejű oszmán hadrakelést váltott ki. (A háttérben I. Ferenc francia király ismételt Habsburg-ellenes háborúja állt, amelynek segítséget jelentett a keleti szövetséges újabb, Bécs ellen irányuló hadjárata.) A szultán háborújával megakadályozta a megszállásától mentes magyar felségterületek egyesítését, sőt újabb jelentős magyar területek váltak a Hódoltság részévé (így Szeged, Pécs, Siklós, Székesfehérvár, Tata, Esztergom, Visegrád, Nógrád, Hatvan). A (II.) János Zsigmondnak kiutalt részek országgyűlése ugyanakkor elfogadta uralkodójának a kisdedet, valamint a szultánnak történő évi adófizetést. Az adott magyarországi helyzetet tudomásul véve, a nyugat-európai fejlemények miatt a török háborútól távolmaradó V. Károly német-római császár (fivére, a magyar királlyá lett I. Ferdinánd nevében is) 1545-ben fegyverszünetet, 1547-ben pedig öt évre évi (harmincezer arany) adófizetési kötelezettség fejében békét kötött a status quo alapján I. Szülejmán szultánnal. A magyarság sorsa ezzel nyilvánvalóan a nagyhatalmi állás helyreállítása helyett a két szomszédos nagyhatalom erőviszonyaitól függő bizonytalan jövő lett.

Mindenek következtében a kettős királyválasztás mindkét táborának a csalódása, a reményeiben való megaláztatottsága teljes lett. Ez a két magyar irányzatot egy-máshoz és 1549-ben újabb közvetlen tárgyalásokhoz vezette. Eredményeként a következő évben megállapodás született a keleti országrésznek I. Ferdinánd részére történő átadásáról. Ennek megakadályozására a szultán a moldvai és a havasalföldi vazallus vajda hadait mozgósította, azonban mindkettő vereséget szenvedett, sőt I. Ferdinánd seregei is beérkeztek a birtokbavételre, vajdának Martinuzzi (eredetileg Utyeszenovics, másként Fráter) György esztergomi bíboros-érseket, kora neves államférfiját kinevezve. Ám hiábavalónak bizonyult az 1551-es kísérlet, hogy (II.) János Zsigmond felségterületét (ötvenezer arany Konstantinápolyba való eljuttatása mellett) átjátsszák I. Ferdinándnak, az 1552-es újabb nagy oszmán támadás ismét lehetetlenné tette az országegyesítést. (A háttérben a szultán számára ismét az a kedvező helyzet állt, hogy II. Henrik francia király szövetséget kötött a német-római birodalmi protestáns fejedelmekkel, bénítva a törökellenes összefogást.)

A további, másfél évtizeden át folyó (polgárháborút is jelentő) harcok során, amikor például 1552-ben Veszprém, Temesvár, Lippa, Lugos, Karánsebes, Drégely, Szolnok ele-

sett, míg Eger és Győr megvédte magát, két év múlva Fülek és egy sor szom-szédos nógrádi vár kényszerült kapitulálni, de Szigetvár még sikeresen védekezett, I. Ferdinánd hiába kísérletezett békekötéssel a szultánnal. Az 1556-ban a lemondott V. Károly helyett császárrá választott I. Ferdinánd magyar király ellenében I. Szülejmán szultán továbbra is (II.) János Zsigmond magyar királysága mellett állt ki. Utóbbi, aki 1559-ben elhunyt édesanyját követve, közvetlenül átvette a keleti országrészben az uralmat, nem tudott eredményes tárgyalásokat folytatni a két felségterület elhátárolásáról. A magyar status quo továbbélését erősítette, hogy a császár és a szultán 1562-ben végül az alapján kötött nyolc esztendőre békét.

Am az 1564-ben trónra lépett új Habsburg-uralkodó, I. (császárként II.) Miksa a következő évben elfoglalta Tokajt, Szatmárt, Erdődöt és Nagybányát és ez kiváltotta az újabb török beavatkozást. Hiába mondott le (II.) János a királyságról és hiába jelezte szándékát, hogy megerősítésül feleségül veszi I. Miksa egyik húgát, ennek megakadályozására 1566-ban egyenesen I. Szülejmán indult új magyarországi hadjáratra. Vele szemben I. Miksa is személyesen szállt hadba. A váltakozó eredményű harcból kiemelést érdemel, hogy magyar szempontból sikeres volt Tata, Gesztes és Veszprém visszavétele, (Vár)Palota helyt tudott állni, de Jenő, Világos, Gyula és Szigetvár elvesztett. (Legutóbbi ostroma során halt meg az agg szultán, mire az oszmán had hazatért.) Az 1568-ban e háborút lezáró, II. Miksa császár (és magyar király) és II. Szelim szultán közt a status quo alapján megkötött drinápolyi béke pecsételte meg végleg az egykori Apostoli Magyar Királyság három részre szakadását. Akkor a Habsburg-uralkodó ismételten évi adófizetés fejében váltotta meg magyar felségterületének jövődő békéjét.

Az 1570-es speyeri szerződéssel (II.) János Zsigmond követői (a közös törökellenes politika jegyében) mégis elismerték I. (Habsburg) Miksát Magyarország egyetlen királyának. Az addig magát ellenkirálynak tekintett megelégedett azzal, hogy ellenfele tudomásul veszi felvett erdélyi fejedelmi címét, amelyet az országrésszel együtt fiági utódai örökölnék és amely csak a fiág kihaltával száll vissza a királyra. Miután (II.) János Zsigmond már 1571-ben utód nélkül meghalt, a helyére megválasztott somlyai Báthori István ugyan hűségesküt tett I. Miksának, de elvetette a speyeri szerződésnek a fejedelmi cím letételére vonatkozó kitételét. Ezzel végleg megszületett az önálló magyar államiság különálló egységét jelentő Erdélyi Fejedelemség, az oszmán hatalom által elismerten és egyúttal függőségébe kényszerítetten, továbbá a Habsburg-hatalom által a Magyar Királyságon belül pusztán hűségesküt tenni tartozó vajda által elkülönítetten kormányzott területként tudomásul véve. Báthori István azonban éppen ellentétes felfogással a két ellenség közé szorítottnak tekintett Magyarországot Erdélyből kiindulva kívánta újjáteremteni. (Ugyanis 1575-ben a császár és szultán közti 1568-as békét a korábbi feltételekkel újabb nyolc esztendőre meghosszabbították.) Ehhez reális eszköznek látta, hogy jelöltesse magát a megüresedett lengyel trónra. Miután még 1575-ben megválasztották és a következő évben megkoronázták, új királyságára támaszkodva igyekezett előbb az Oszmán-, majd a Habsburg-hatalom ellenében megteremteni a magyar államiság Erdélyből kiinduló helyreállítását. Ebben azonban IV. (Rettegett) Iván orosz cárral való fegyveres konfliktusa és 1586-ban bekövetkezett váratlan halála megakadályozta.

MEGBŰNHÓDTE MÁR E NÉP ...

A következő évtizedekben ennek következtében a császár és a szultán közti béke 1590-ben ismételt megújításának körülményei között is (a kölcsönösen sorozatosan kezdeményezett végvári harcok következtében) tovább folytatódott Magyarország felmorzsolódása, az oszmán befolyás növekedése. Különösen ebbe az irányba hatott 1591 óta a korábban lényegesen jelentősebb haditevékenység, amely 1593-ban Szi-szek török ostromával és az ostromló sereg királyi szétverésével a hosszú (vagy ahogyan a magyar irodalom használja: a tizenöt éves) háborúba torkolt és hamarosan számos magyar végvár felszabadításához, ugyanakkor azonban Győr és Eger elvesztéséhez, majd 1596. október 26-án a mezőkeresztesi vereséghez vezetett. Ugyanakkor a királyi és a fejedelmi Magyarország 1595-ben kötött szövetsége (amelyet Báthori Zsigmond fejedelemnek Habsburg Mária Krisztina főhercegnővel kötött házassága pecsételt meg) és a közös oszmánellenes fegyveres harc tett lehetővé olyan további sikereket, mint Lippa, Jenő, Pápa és főleg Győr visszafoglalása vagy (Nagy) Várad megvédése és a Tolna melletti nagy győzelem. A törökellenes hadisikerek mögött az húzódott meg, hogy ezekben az években is egyaránt felismerték az önállósult Erdélyi Fejedelemség és a csonkaterületű Magyar Királyság (ahogyan a szakirodalom máig nevezi: a Királyi Magyarország) vezető államférfijai a közös harc szükségességét és egyaránt támogatták a Habsburg-hadvezetést. (A hadisikerek azonban csak addig tartottak, amíg francia támadás nem érte Spanyolországot és nem vált szükségessé jelentős erők elvonása a magyar hadszíntérről.)

Miután a bécsi udvar magyarországi hadisikereit nem a magyar, hanem a dinasztikus érdekek érvényesítésére és főleg a császári nagyhatalmi állás erősítésére, ennek jegyében kelet felé történő kiterjesztésére és általában magyarországi befolyásának elmélyítésére kívánta felhasználni, nem késett az erdélyi, sőt királyi magyarországi lakosság reagálása. 1597-ben ugyanis titkos szerződésben Báthori Zsigmond fejedelem lemondott és átadta uralmát I. Rudolfnak, illetve a trónörökös Mátyás főhercegnek. Mivel egyúttal ő volt a moldvai és a havasalföldi vajda hűbérura is, ebből egyrészt a Vitéz Mihály havasalföldi vajda által provokált erdélyi polgárháború, másrészt a vajdaságok és Erdély, illetve a királyi és fejedelmi csapatok közti belháború bontakozott ki (és tartott 1601-ig, amikor Giorgio Basta császári tábornok megölette Vitéz Mihályt). 1604-ben azután a nemesi és a vallásszabadság sorozatos megsértése miatt igazi magyar háború robbant ki. A nagyhatalmi háborúban, a Habsburg-szolgálatban állt magyar hajdúk a szultáni hatalomhoz forduló Bocskai Istvánnal, kora egyik legnagyobb hadvezérével az élükön, szembefordultak saját addigi bajtársaikkal, az egyéb összetételű császári hadakkal. Az Álmosd és Diószeg között aratott diadalukat követően tömegessé vált a hajdúk, a bányavárosok és a felvidéki szabad királyi városok részéről a csatlakozás az utókor által Bocskai-felkelésnek nevezett megmozduláshoz. Ennek hatására 1605-ben mind a királyi magyarországi, mind az erdélyi rendek fejedelmüké választották Bocskai Istvánt.

Mellé állt volna az oszmán hatalom is, ő azonban a szultán által küldött királyi koronát (a ma a bécsi Kincstárban lévő Bocskai-koronát) és az együtt megvívandó háború lehetőségét határozottan elutasította. E helyett az 1606. június 7-én megkötött bécsi béké-

ben megelégedett azzal, hogy a Habsburg-hatalom kötelezte magát a korábbi rendi, vallási és nemzeti sérelmek orvoslására, valamint ennek garanciája-ként elismerte az ő erdélyi fejedelmi méltóságát, továbbá élete végéig uralma alá át-engedett három északkeleti vármegyét (Ugocsa, Bereg és Szatmár) Tokaj és Szatmár várával. Cserében Bocskai István nemcsak tudomásul vette I. Rudolf magyar királyságát, hanem közbenjárta, hogy I. Ahmed szultán is békét kössön vele. A bécsi békét augusztus 1-jén szavatolták a cseh- és morvaországi, sziléziai, lausitzi, alsó- és felső-ausztriai rendek, egyúttal szövetségre léptek a Magyar Királyság rendjeivel. Ennek hatására is az 1606. november 11-én húsz évre megkötött zsitvatoroki béke-szerződésben az oszmán uralkodó elismerte az adott magyarországi belső határokat (Fülek és Vác magyar, Eger és [Nagy]Kanizsa török kézen maradt), és tudomásul vette a Habsburg-uralkodó császári méltóságát, sőt erre tekintettel lemondott a részéről magyar királyként addig fizetett évi adóról.

Bocskai István alig két héttel élte túl a magyarországi uralmi viszonyok újrendezését, másfél év múlva pedig I. Rudolf kényszerült arra, hogy lemondjon magyar királyi trónjáról és hatalmát átengedte öccsének. A két utód, Báthori Gábor erdélyi fejedelem és II. Mátyás magyar király, mindenesetre már 1608-ban szövetséget kötött azzal, hogy a Szent Korona Erdélyre való kiterjesztése továbbra is joghatályos marad, bár Erdély elkülönült kormányzás alatt áll. (Az állami egység demonstrálására a ko-lozsvári erdélyi országgyűlés még az évben elküldte követeit a pozsonyi magyar királyi országgyűlésre.) A két magyar felségterület erre 1611-ben egyenesen örök békét kötött egymással. A következő évben az erdélyi országgyűlés már a Fényes Portától való elszakadásról hozott határozatot, Báthori Gábor pedig 1613-ban megállapodott II. Mátyással az országrész átadásának rendjéről. A szultán erre letette fejedelem-ségéből és haddal szállta meg Erdély kulcspontjait, fejedelemmé pedig (a korábban Bocskai István és Báthori Gábor szolgálatában állt, de a Fényes Porta mellé csatlakozó) Bethlen Gábort választotta. Ám az új fejedelem is 1615-ben megállapodásra jutott II. Mátyással a Nagyszombatban folytatott tárgyalások eredményeként. Ennek értelmében a magyar király elismerte az erdélyi országgyűlés fejedelemválasztó jogát, míg az erdélyi fejedelem újból kinyilvánította, hogy az Erdélyi Fejedelemség a Magyar Királyság része. Ez alapján kötöttek tartós szövetségi és kölcsönös segítségnyújtási megállapodást, kimondva, hogy ameddig Buda és Eger török kézen van, fenn kell tartani Erdély különállóságát. (Ez a megállapodás lehetővé tette a törökkel kötött 1606-os zsitvatoroki békének a megújítását is.)

Ezt a szövetséget hamarosan éppen ellentétes értelmezése váltotta fel. Miután 1618-ban kirobbant a 17. század világháborújaként megélt és joggal annak tartott harmincéves háború (valójában a Habsburg-hatalom egymáshoz kapcsolódó háború-sorozata, az 1618-24 közti cseh-pfalzi, 1625-29 közti dán-alsószász, az 1630-35 közti svéd és az 1635-48 közti francia-svéd háború) a cseh korona birtoklásának ürügyén, Bethlen Gábor 1619-ben hadra kelt az ez évben magyar királyként trónra lépett II. Ferdinánd ellen. Sorra hódolt előtte Kassa, Debrecen, Lőcse, (Érsek)Újvár, Nagyszombat, Pozsony és hadaival egészen Bécs körülvételeig jutott. (Kassára be-vonult hajdúi ölték meg a Rákóczi Györggyel folytatott sikertelen hitvitát követően a Pázmány Péter prímásérsek 1628-ban tett kezdeményezésére 1905-ben boldoggá és a közelmúltban végre „szlovákként“ szentté avatott, három jezsuita mártírt: a horvát-országi Stjepinac alias Körösi Márkot, a sziléziai lengyel szü-

letésű Gródziecki Menyhértet és az erdélyi Alvinc szülöttjét, Pongrácz Istvánt.)

Csatlakozásra szólította fel a szűkebb értelemben vett magyar királyságbeli rendeket, amelyek az 1620. januári pozsonyi országgyűlésen felajánlották neki a királyi címet, de ő csak a fejedelemséget fogadta el. Az augusztusi újabb országgyűlésen azután a Habsburg-ház trónfosztásával, akarata ellenére kikiáltották királyukká. Erre megkezdte az ország Habsburg-fennhatóságú területeinek a birtokba vételét és szövetségre lépett a Habsburg-ellenes harcra kényszerült V. (Pfalzi) Frigyes cseh király-llyal, akit tízezres haddal segített. 1620 novemberében a magyar-cseh szövetség szerződést kötött II. Oszmán szultán megbízottaival, amelyben utóbbiak megerősítették az 1606-os zsitvatoroki békefeltételeket, elismerték Erdély szabad fejedelemségszerzési jogát, végül ígéretet tettek, hogy a fejedelemség adóját nem emelik.

Forgandó saját hadiszerecsényét és szövetségese súlyos vereségét követően (a Pozsonyba érkezett francia békeközvetítő küldöttség közreműködésével) 1621-ben megkötött nikolsburgi (más néven: mikulovi) békében végül Bethlen Gábor megelégedett a sérelmekre vonatkozóan az 1606-os bécsi békében rögzítettek betartásának ígéretével. Személyét illető döntésként elérte a német-római birodalmi hercegi cím és az ehhez kötődő sziléziai Oppeln és Ratibor birtok adományozását, hét északkeleti vármegye (Szatmár, Szabolcs, Ugocsa, Bereg, Zemplén, Borsod és Abaúj) életére szólóan az Erdélyi Fejedelemséghez csatolását és az évenkénti pénzügyi támogatást. Cserében lemondott magyar királyi igényéről, e cím viseléséről és visszaszolgáltatta a Szent Koronát és a koronázási felségjelvényeket.

A hamarosan bekövetkezett végrehajtás ellenére Bethlen Gábor 1623-ban újra hadjáratra indult II. Ferdinánd ellen, de Morvaországig vezetett hadjáratának újabb győzelmeit csak arra használta fel, hogy az 1624-es bécsi békében megerősítette a korábbi nikolsburgi döntéseket. 1626-ban, miután megújította a szultánnal az 1606-os zsitvatoroki békét és engedélyt kért tőle, a nyugtalan erdélyi fejedelem harmad-szor is hadrakelt a magyar király ellen. Ezúttal már újabb komolyabb vérontás nélkül ismét megerősítette a még az évben megkötött pozsonyi békében az 1621-es megállapodást, ám ezúttal annak kötelezettségével, hogy többet nem támad a Magyar Királyság Habsburg-fennhatóságú felségterületére és annak tudomásul vételével, hogy a Királyi Magyarországtól nem kap hozzájárulást az átengedett várak fenntartásához. E fontos egyezséget követően 1627-ben II. Ferdinánd császár és IV. Murad szultán megbízottai Szőnyben immár huszonöt évre megújították a kettőjük közti békét.

A három részre szakadás ellenére viszonylag jelentősebb megrázkódtatás nélküli következő évek még arra is lehetőséget nyújtottak, hogy az 1630-ban erdélyi fejedelemmé választott I. Rákóczi György, a kassai egyezmény értelmében, II. Ferdinánd egyetértésével gyakorolja az ország részben a hatalmát, az eperjesi megegyezés szerint pedig a királynak teendő esküvel teszi ezt, miközben fejedelemsége elismerése fejében a jenői megállapodás szerint, jelentős adót fizet a szultánnak. 1637-ben az újonnan trónralépett Habsburg-uralkodó, III. Ferdinánd a Fényes Portával való szembekerülés esetére támogatást ígért, így segítette a havasalföldi vajda oszmánellenes küzdelmeit. Miután pedig 1638-tól szövetségi tárgyalásokat folytatott XIII. Lajos francia király követeivel, 1640-ben egyenesen a Fényes Porta ellen irányuló szövetséget kötött III. Zsigmond lengyel királlyal.

al. Ezzel szemben III. Ferdinánd császár (és magyar király), huszonöt helyett még csak tizenöt év lejártával, 1642-ben újabb húsz évre megújította I. Ibrahimmal, az új szultánnal a szőnyi békét. Ilyen körülmények között az országegyesítésre törekvő I. Rákóczi György a Krisztina svéd királynővel kötött szerződéssel és francia hadisegéllyel belépett a Habsburg-ellenes szövetségbe a még folyó harmincéves háborúban és 1644-ben megindította hadait a magyar királyi területekre. Ám kudarcai hamarosan arra kényszerítették, hogy a magyarországi szabad vallásgyakorlat biztosításának és a (már Bethlen Gábornak is átengedett) hét északkeleti vármegye életére szólóan való átengedésének megfogalmazásával 1645-ben megkösse a linzi békét.

A harmincéves (valójában ez idő alatt vívott különböző, de egymáshoz kapcsolódó nyugat-európai) háborút lezáró, 1648-ban megkötött, nagy európai hatalmi rendezést jelentő, vesztfáliai békeszerződés Münsterben és Osnabrückben megfogalmazott szövege ugyan jellegénél fogva (mivel elsődlegesen a német-római birodalmi területek hatalmi és vallási viszonyainak újrendezését jelentette) a magyar kérdést nem említette, de az egyik hadviselő államként az Erdélyi Fejedelemséget is feltüntette. E mellett magyar szempontból fontos volt a vallásszabadság elvének megfogalmazása és a császári hatalomnak a német-római birodalmi területi uralkodók feletti névlegessé tétele. (Nem került bele viszont a nemzetközi egyezményekbe I. Rákóczi Györgynek az a követeli útján előterjesztett kívánsága, hogy rögzítsék Zsigmond fiának tervezett lengyel királyságát.)

SZABADSÁG NEM VIRUL A HOLTNAK VÉRÉBŐL ...

A világháborús időben mindenesetre az erélytelenül folytatott erdélyi hadviselés következtében kelet felől nem valósulhatott meg az oszmán megszállástól ment magyar területek egyesítése. Erre a Habsburg-királyok nyugat felől nem is törekedtek, lekötötték őket a nyugat-európai hadiesemények. Az pedig az Oszmán Birodalommal kapcsolatos Habsburg-politika, a tartós béke biztosítására való törekvés mellett egyenesen elképzelhetlenné vált, hogy egy törökellenes koalíció résztvevőiként az ország megszállt hódoltsági középső területeit felszabadítsák. Hiába készült erre haditerveivel Zrínyi Miklós gróf, a horvát-magyar költő és császári hadvezér. III. Ferdinánd IV. Mehmed szultánnal 1650-ben ismét huszonkét évre meghosszabbította az 1627-es szőnyi békét.

Amikor az apját 1648-ban követő és nagyszabású európai politikálásba kezdett II. Rákóczi György erdélyi fejedelem, aki eredendően egy Habsburg-ellenes szövetséget igyekezett kovácsolni, 1657-ben a svéd király, a moldvai és a havasalföldi vajda, valamint a kozákok hetmanja koalíciós partnereként a lengyel királyi trón megszerzésére hadjáratot indított, a szultán a császárral (és magyar királlyal) Konstantinápolyban meghosszabbított béke (valamint a császár és a lengyel király közti korábbi szövetségi szerződés) tudatában indíthatott büntető akciókat. A máig nevezetes 1652-es vezekényi csata a királyi és a szultáni hadak között ugyanis csak epizódnak bizonyult. Ezt tanúsította, hogy 1658-ban, amikor az oszmán nagyvezír megindult a büntető hadjáratra Erdély ellen, hiába kérte a szövetségeseitől már lengyel földön cserben hagyott és tatár fogságba esett csapait nélkülözni kényszerülő II. Rákóczi György az előző évben trónra lépett I. Lipót segítségét. (A háttérben természetesen ott húzódott XIV. Lajos francia királynak a császári trónra való

azévi jelölése és az alulmaradásából fakadó újabb fegyveres nyugat-európai nagyhatalmi összecsapás lehetősége, miután sietve létrehozta a Rajnai Szövetséget.) A választott fejedelem szultán általi letétele, jelentős területek feldúlása és kirablása ugyanúgy nem változtatott ezen, mint az erdélyi hadak sorozatos veresége.

Még az sem mozdította ki a Habsburg-politikát passzivitásából keleten, hogy 1660-ban (már II. Rákóczi György halálát követően) az oszmán hadak elfoglalták (Nagy)Váradot és e központtal az egész Partiumot (az eredetileg nem Erdélyhez tartozó, Királyhágón inneni Részeket) is a Hódoltságához csatolták. Pedig erre az erdélyi országgyűlés válasza az volt, hogy a következő évben a magyar főméltóságoktól és a bécsi udvartól egyaránt sürgős segítségnyújtást kért, kimondta a Fényes Portától (szultáni udvartól) való elszakadását és I. Lipót király (aki egyúttal a császári méltóság birtokosa is volt) védelme alá helyezte az országrészt. Bár I. Lipót már Kemény János erdélyi fejedelem diplomáciai és katonai megsegítését ígerte, csak amikor 1661-ben az oszmán hadak megkezdték Erdély módszeres megszállását, küldött a bécsi udvar egy hadsereget. Ez csupán császári őrséggel rakott meg néhány fontos erdélyi erődtítményt, majd a keleti ellenséggel való harc felvétele nélkül (igaz ugyan, hogy a szultán által a fejedelmi székbe ültetett Apafi Mihály felszólítására) egyéb hadaival újra visszavonult, miközben ugyanúgy garázdálkodott, mint az 1662 végén átmenetileg ugyancsak kivonult szultáni haderő.

Míndenestire napirendre került az Erdélyi Fejedelemség bukása, az addigi állami lét összeomlása a keleti és a nyugati nagyhatalom e területen való közvetlen szembekerülése következtében. Ezzel együtt, miután az erdélyi császári helyőrségek kivonására többszöri sürgetésre sem került sor, 1663-ban nagy oszmán hadsereg indult egyenesen a Habsburg-uralkodó ellen. A korábbi békekötésre hivatkozást és az újabb béketárgyalási ajánlatot elutasítva, a szultán a császár elleni háborúra szánta el magát, és a nagyvezír hadaival meg sem állt Budáig. Onnan továbbvonulva, a párkányi győzelmet követően (Érsek)Újvárt, Nyitrát, Lévát és Nógrádot sorra ragadta el a királyi Magyarországtól, ugyanis Bécs védelme érdekében a bécsi udvar szinte kiürítette magyar felségterületét. Ezzel szemben Zrínyi Miklós magyar és horvát katonáival megállította és szétszórta a Muraközre támadó ellenséget. A következő évben már ő sem tudta megakadályozni, hogy a túlerő birtokba vegye Zrínyi-Újvárt. Ezt minden-esetre jelentősen ellensúlyozta, hogy Wesselényi Ferenc nádor személyes közbenjárására a német-római birodalmi gyűlés által küldött csapatok, továbbá a francia király segélyhada és a fősége alatti Rajnai Szövetség kötelekeinek a magyar királyi és császári csapatok mellé érkezése lehetővé tette az 1664. augusztus 1-jei szentgotthárdi csatában a meghatározó oszmánellenes győzelmet.

Ennek ellenére nem a megvert ellenség üldözése következett, hanem már tíz nap múlva, 1664. augusztus 10-én a vasvári béke elsietett megkötése. Mégpedig olyan feltételekkel, mintha nem is keresztény győzelem történt volna. I. Lipót, akit elődeihez hasonlóan magyar koronázási esküje kötelezett az ország töröktől való felszabadítására, császárként elismerte nemcsak valamennyi korábbi szultáni hódítás, hanem Zrínyi-Újvár, (Nagy)Várad és (Érsek)Újvár, valamint az újonnan elfoglalt négy felső-magyarországi vármegye további birtoklását, továbbá hozzájárult Erdély kölcsönös kiürítéséhez, vagyis az oszmán hatalomnak való kiszolgáltatásához.

Ez, a magyarság alapvető érdekeit semmibevevő és esküszegő, sőt nagyhatalmi poli-

tikai szempontból is aligha érthető bécsi döntés Wesselényi Ferenc nádor ün-nepélyes tiltakozását, majd a Habsburg-uralommal való általános magyar szemben-állást eredményezte. Most már az addigi Habsburg-párti, keservesen csalódott arisztokraták, sőt országos méltóságok is a vármegyei nemesség felé fordultak, hogy ösz-szefogva szabaduljanak meg az immár nem kívánt uralomtól. Az összeesküvők prog-ramja Erdély korábbi példájára épült, a Fényes Portának fizetett évi rendszeres adó fejében az oszmán hatalom részéről elismert, szabad királyválasztású, belső ügyekben önálló, a török háborúktól távolmaradó Magyarország megteremtését célozta. E terv megvalósítását egy magyar-francia szövetség megteremtése útján, francia közvetítéssel remélték elérni. Az országos egyházi és állami főméltóságok szövetségével megindult az úgynevezett Wesselényi-féle összeesküvés szervezése. Ez végül is három ok miatt bukott el. Már 1668-ban titkos szerződés született I. Lipót és XIV. Lajos között a spanyol örökség felosztásáról és ez kettőjük együttműködését kívánta. Az erről mit sem tudó magyar rendek nevében is tárgyaló Apafi Mihály erdélyi fejedelemnek Köprülü Ahmed török nagyvezír a következő évben megtiltotta a Habsburg-ellenes magyarországi hadjárat megindítását. Végül 1670-ben, miután a Fényes Porta elutasította a Királyi Magyarország tervezett meghódolását, egyes összeesküvő fő-urak maguk mentése érdekében feltárták Bécsben az összeesküvést.

Ennek ellenére, a külső, főleg a szultáni támogatásban alaptalanul tovább bízva, 1670-ben a Felvidéken I. Rákóczi Ferenc, Dél-nyugaton Zrínyi Péter elhamarkodott felkelést robbantott ki, amelyet törvénytelen ítéleteken alapuló véres megtorlás kö-vetett. Az ez elől tömegesen elmenekülő, magukat bujdosóknak nevezve, Erdélyből újra és újra rátámadtak az ország gazdáit helyett mindinkább az ország megszállóiként ténykedő Habsburg-hatóságokra és fegyveres erőikre. (Ehhez most már ismételten török biztatást kaptak.) Az erre válaszul fegyverrel érvényesített Habsburg-abszolutizmus kiváltotta a további évtizedek kuruc küzdelmeit. Ezek először akkor váltak jelentőssé, amikor 1678-ban Thököly Imre állt élükre. A hadisikerei eredményeképpen szultáni támogatással, az ő fősege alatt és Kassa székhellyel megszületett Felső-magyarországi Fejedelemség immár az ország négy részre szakadását is eredményezte.

A kuruc korszak eseményeit értékelve nem felejtkezhetünk meg a tartóssá váló, sorozatos háborúba torkolló Habsburg-Bourbon nagyhatalmi ellentétéről, amely azzal járt, hogy a francia király már 1675-től diplomáciai ígéretekkel és pénzsegéllyel var-sói követe útján folyamatosan támogatta a bujdosók harcait. 1677-ben pedig Varsóban formális szerződést is kötött az erdélyi fejedelemmel és a bujdosók vezéreivel, amely alapján francia-lengyel segélyhad is segítette a Habsburg-ellenes kuruc küzdelmet, Thököly Imre sikereit. Bár a nyugat-európai fejlemények eredményeképpen (nymwegeni béke a francia király és német-római császár közt) 1679-ben ezt a konk-rét támogatást XIV. Lajos megszüntette, diplomáciai úton tovább ösztönözte a ma-gyarországi belháborút. Sőt, miután Thököly Imrével 1680 novemberében I. Lipót fegyverszünetet kötött, XIV. Lajosnak a szultánnal való együttműködése jegyében 1681-ben IV. Mehmed utasítására egyenesen jelentős erdélyi-moldvai-havasalföldi-alsómagyarországi segélyhad segítette Thököly Imrét I. Lipót ellenében. Ez a Habsburg-uralkodót a magyar hadszíntéren sorozatos további fegyverszünetre kényszerítette, hogy elkerülje a kétfrontos háborút. Sőt ennek érdekében mindent megtett, hogy a Fényes Portánál a korábbi békekötések meghosszabbítását elérje. E

helyett azonban 1682. szeptember 16-án Thököly Imre Füleken kézhez vette azt a szultáni leiratot, amely őt Magyarország uralkodójának nyilvánította és az ezzel együtt megküldött uralkodói felségjelvényeket. Miután pedig az ezt követő fegyverszünettel Felső-Magyarországot és a Dunán inneni vármegyéket a Garamig I. Lipót a magát fejedelemnek nevező Thököly Imre kezén hagyta, az ország immár ténylegesen is négy részre szakadt.

A kényszerű törökösség politikája hamarosan teljesen irreálissá vált. Miután 1683-ban újólag óriási létszámú oszmán haderő vonult Bécs ellen, (maga mellé rendelve az erdélyi és a felső-magyarországi fejedelem hadait is,) ám a kahlenbergi csatában megsemmisítő vereséget szenvedett az egész Európából, így a Királyi Magyarországról is összegyűlt keresztény hadaktól, napirendre került végre Magyarország török uralom alóli felszabadítása (ahogyan erre I. Lipót 1684. január 12-i nyílt parancsában ígéretet tett). A XI. (Boldog) Ince pápa kezdeményezésére létrejött Szent Liga másfél évtizedes háborúja szükségszerűen irányult Thököly Imre állama ellen is, sőt elsőként azt zúzta szét. Csak Munkács és benne Zrínyi Ilona (I. Rákóczi Ferenc, majd megözevgyülését követően Thököly Imre lánglelkű hitvese) állt még ellen három évig. Már 1683-ban felszabadult Esztergom, a következő évben Visegrád, Vác és Pest, továbbá Bártfa és Makovica, 1685-ben (Érsek)Újvár, Eperjes, Tokaj, Szerencs, (Nagy)Kálló, Kassa, majd 1686. szeptember 2-án Budán is felváltotta a félholdat a kereszt. Ezt követte még az évben Simontornya, Szeged, Pécs és majdnem egész Sclavónia felszabadítása. Közben titkos szerződés született I. Lipót és Apafi Mihály meghatalmazottai között, hogy Erdély védelmét a király veszi át, de a helyi katonaság a fejedelem közvetlen alárendeltségében marad. 1687-ben Nagyharsánynál meghatározó keresztény győzelem született, az Erdélyi Fejedelemség pedig a hadak téli szállásra való befogadásával, továbbá jelentős hadisegéllyel járult hozzá a további sikeres hadviseléshez. Ezzel szemben a fejedelemségből véglegesen kiszorult Thököly Imre kevés harcosával Nándorfehérvárra menekült és a továbbiakban már csak szultáni hadvezérként tevékenykedett. A szultán abba a helyzetbe került, hogy kénytelen volt küldöttséget meneszteni Bécsbe a mielőbbi, még elfogadható béke megkötése érdekében.

A francia király 1688. szeptember 24-i, az alig négy évvel korábban húsz évre kötött békét megszegő hadüzenetével váratlanul megváltozott a nemzetközi helyzet. A Habsburg-hatalomra XIV. Lajos újabb támadásával rákényszerített pfalzi „örökösödési” háború miatt, bár az ország jelentős része szabaddá vált, lelassultak és váltakozóbbá váltak a magyarországi hadszíntéren a hadiesemények. (Ennek során menekültek tömegesen magyar felségterületre az oszmán uralom ellen felkelt és a keresztény hadakhoz csatlakozó, ezért I. Lipóttól magyar királyként önkormányzatot és egyházi autonómiát nyert szerbek Csernovics Arzén ipeki pátriárka vezetésével. Egyébként ennek a félreértésével vagy szándékos félreértelmezésével lázadtak fel később újra és újra területi autonómiát követelve.)

Végül a francia királlyal kezdett béketárgyalások után alig négy hónappal a szultáni főserg elleni 1697. szeptember 11-i, világraszóló győzelmet eredményező zentai csata már egyenesen vezetett el a következő évi fegyverszünettel az 1699-es, huszon-öt évre szóló karlócai békéhez. Ebben a császár és a szultán meghatalmazottja (Wolf-gang zu Öttingen birodalmi gróf és Rami Mehmed dívánpasa) közti közvetlen megállapodásban (a

magyar államférfiak és diplomaták teljes kizárásával) nemzetközi jogilag rögzítették a középkori Magyar Királyság százötvennyolc éves három, sőt időlegesen (a kortársak idején történt) négy részre szakítottságának lezárultát. Az Oszmán Birodalom a Habsburg Birodalom javára minden korábbi magyarországi hódításáról, az egyetlen Temes-vidék kivételével, lemondani kényszerült. Tudomásul kellett vennie továbbá, a Habsburg-császár magyar királyként fennhatósága alá vonja nemcsak az egykori szultáni Hódoltságot, hanem az Erdélyi Fejedelemséget is, amely gyakorlatilag már 1691-ben visszatért a királyi uralom alá. II. Szülejmán szultánnak végül köteleznie kellett magát, hogy leromboltatja az új határvonal menti magyar végvárait, nem támogatja a Habsburg-ellenes magyarokat, Thököly Imrét és híveit birodalma belsejében telepíti, egyúttal biztosítja keresztény alattvalói szabad vallásgyakorlatát.

... SZERTE NÉZETT ÉS NEM LELÉ HONJÁT A HAZÁBAN

Az országot felszabadító keresztény haderő egynegyedét-egyharmadát magyar katonák alkották, akiket a Szent Liga hadaihoz való csatlakozás során a Magyar Királyság oly hosszú idő után történő helyreállításának immár reális reménye lelkesített. Egészen más szándékokat valósított meg azonban I. Lipót császár- király, aki a magyarság alapvető érdekeit figyelmen kívül hagyva, a dinasztia érdekeinek és a birodalom nagyhatalmi állásának megfelelően kívánta megvalósítani az új magyarországi berendezkedést. Az elpusztult lakosság idegen telepésekkel való pótlása, a földbirtokoknak megbízható aulikus kezekre juttatása, a feleslegessé vált belső végvárok katonaságának szélnek eresztése, Erdély különállóan történő további kormányzása, a katonai határőrvidék fenntartása, sőt jelentős kiterjesztése, nagy létszámú császári hadak magyar területeken való állomásoztatása, egyre súlyosbodó adók kegyetlen behajtása, az erőszakolt ellenreformáció, főleg pedig a középkori magyar alkotmányosság sorozatos mellőzése, számos más okkal együtt, összességében azt eredményezte, hogy a töröktől való megszabadulás után azonnal érlelődött egy újabb Habsburg-ellenes magyar szabadságharc.

Ez egyrészt a II. Rákóczi Ferenc herceg és Bercsényi Miklós gróf vezette főúri-rendi összeesküvés, másrészt a lappangva továbbélő népi kuruc szervezkedés felerősödésének formájában indult. (A háttérben az 1701 óta a spanyol Habsburg-ág kihaltával megüresedett trónért kirobbant újabb, minden addiginál súlyosabb Habsburg-Bourbon háború folyt az Ibériai félszigeten, Itáliában, Németalföldön és a Rajna-mentén. Magyar szempontból ugyancsak befolyásolta a függetlenségi pártiak lehe-tőségeit, hogy e nagy háborútól függetlenül zajlott a magyar határig terjedően 1700 és 1721 közt még egy háború a baltikumi hegemoniáért Oroszország és Svédország, valamint szövetségeseik közt, az úgynevezett északi háború.) A két szál 1703-ban egybesodródott, és az újabb francia-magyar egymásratalálás jegyében kirobbant a Habsburg-ellenes Rákóczi-szabadságharc. A spanyol Habsburg-örökségért folytatott di-nasztikus háborúval párhuzamosan, sőt abba bekapcsol-tan vívott nyolc esztendő s dicső küzdelem kezdetben francia pénzsegélyt, majd segítségül küldöttek hadiszolgálatát, továbbá állandó diplomáciai hitegetést kapott. A sorozatos francia vereségek miatti kedvezőtlen körülmények közt végül is minden elmaradt, a magyar küzdelem elbukott, a spanyol örökösödési háborút lezáró, az európai megváltozott hatal-

mi vi-szonyokat rögzítő 1713-as utrechti, 1714-es rastadi és badeni békekötés a magyarságot vagy Magyarországot meg sem említette.

Ám a szabadságharc bukásában is megtartotta az országot. Ugyanis az 1711. április 30-i, a hazai hadviselőknél a tárgyalásokra a közben elhunyt I. József király (és német-római császár), illetve a Lengyelországban tárgyaló II. Rákóczi Ferenc vezérlő fejedelem által felhatalmazott főparancsnok (gróf Pálffy János császári tábornagy és báró Károlyi Sándor kuruc főgenerális) közti közvetlen szatmári békeszerződéssel zárult. (Korábban, a harcokat többször megszakítva, visszatérően ugyancsak folyt béketárgyalás, de akkor mindig angol és holland közvetítéssel.) Ezt az 1712-15-ös országgyűlés törvénybe foglalta és megerősítette a zászlóletételt követően a teljesen szabad fegyveres hazatérés, a császári haderőbe való beállítás, vagy az emigrálás választását. Az alattvalói hűségeskü letétele fejében a teljes amnesztiát ugyanúgy biztosította, mint mindenki (akár a szabadságharc idején elnyert) vagyonának, méltóságának, tiszttségének a megtartását. Országosan kimondta a korábbi legkirívóbb törvénytelenességekkel és méltánytalanságokkal való kormányzati szakítást és a magyar alkotmányosságához való visszatérést és ezt az uralkodó, az 1712-ben megkoronázott III. Károly király szentesítette.

A szatmári békekötést elvetve, az ónodi 1707-es országgyűlésen kimondott Habsburg-trónfosztással üresnek tekintett magyar trónra tekintettel külföldi segítségben, az ugyancsak 1707-ben I. (Nagy) Péter orosz cárral kötött Varsói Szerződésben, ezzel a magyar kérdésnek az egyetemes európai békébe való bekapcsolásában hiábavalóan reménykedett II. Rákóczi Ferenc, az erdélyi és a szűkebb értelemben vett magyar-országi rendek vezérlő fejedelme. Nézete ellenében a közvetlen szatmári békekötés realitását az igazolta és az ennek a máig ható jelentősége, hogy visszavonhatatlanul szakított a beolvasztási politikával és a Habsburg-birodalmon belüli sajátos külön-állást, még ha a történelmi szétszakítottágot fenntartva is, de tartósan biztosította. (E tekintetben az országgyűléseken sorozatosan felvetették általában az országegyesítés, de legalább első lépésként a Partium visszatagolásának a kérdését.)

A magyarság döntő többségének a szatmári békéhez való ragaszkodását még fokozta, hogy az uralkodó, császárként VI. Károly, első önálló háborúját 1716-18-ban III. Ahmed szultán ellen vezette és az 1718-as pozsareváci (pozserováci vagy passarowitzi) békében elfogadtatta a fegyverek döntését: az addig még oszmán fennhatóság alatt maradt Temesvidék felszabadítását és a magyar koronájához csatolását (bár nem a vármegyékbe visszatagoltan, hanem katonai közigazgatás alatt önálló bánásggá szervezve). II. Rákóczi Ferencnek és emigráns társainak illúzióját, hogy a szultánnal szövetkezve és hozzá csatlakozva elérhetik a magyar szabadságharc újólagos kirobbantását, az jelzi legjobban, hogy a jelentős számú magyar katonát is felvonultató császári hadak nem álltak meg a történelmi magyar határnál. Továbbvonulva, visszafoglalták Nándorfehérvárt és azt követően birtokba vették és elcsatoltak az Oszmán Birodalomtól jelentős nyugat-havasalföldi, észak-szerbiai és észak-boszniai területeket is, mégpedig a középkori határvédelem érdekében egykor a Magyar Királyság fennhatósága alá vont Szörényi, Kucsói, Barancsi, Macsó, Szrebernyiki és Jajcai Bánág (egész vagy rész-) területét. A békekötés értelmében a Fényes Portának arra is köteleznie kellett magát, hogy II. Rákóczi Ferencet és társait (miként két évtizeddel korábban Thököly Imrét és a hozzá csatlakozottakat) birodalma belsejében telepti le. Így kerültek az újabb bujdosók a Márvány-tenger parti Rodostóba (a

mai Tekirdagiba, miután Thököly Imre Nikodémiában már 1705-ben elhunyt).

A magyarságnak az osztrák Habsburgok birodalmába különállóan betagolt léte bizonyos összbirodalmi jogokon túl összbirodalmi kötelezettségekkel is járt. Így egyre nagyobb magyar katonatömegek kényszerültek az egyre sűrűbben kiobbantott di-nasztikus háborúkban a császári haderőben hadba vonulni. Az 1733-35 közti lengyel örökösödési háborút lezáró 1738-as bécsi béke közvetlenül nem érintette Magyarországot, mégis fontosnak bizonyult a közös jövő szempontjából. Ugyanis az egyetlen fiúgyermekét kisdéként elvesztő VI. Károly császár, aki korábbi elhalálozások miatt egyenesági férfiörökösével sem tudott számolni, (és aki III. Károlyként magyar király is volt,) már 1713-ban elfogadtatta családtagjaival, majd kihirdetette a birodalmát érintő új örökösödési törvényt, a Pragmatica Sanctiót (azaz magyarul: törvényes határozmányt).

Ez a legaprólékosabban szabályozta a további leányági öröklés rendjét. A magyar országgyűlés már korábban, 1687-ben elfogadta az addigi szabad királyválasztás helyzeti örökletes királyság intézményét, hiszen 1526 óta minden trónörökösöt még apja életében az alkotmányos eskü előzetes letételének feltételével addig is királyának megválasztott. Miként ahhoz csatlakozott a különálló erdélyi és horvát-szlavón területek országgyűlése is, most először ezek, majd 1723-ban a szűkebb értelemben vett magyar országgyűlés is elfogadta ennek leányági kiterjesztését. Azonban tovább ment még a bécsi udvarban elvártnál is. Hozzá tette ugyanis ehhez, hogy A TOVÁBBRA IS SAJÁT ALKOTMÁNYOS RENDJE SZERINT KORMÁNYOZANDÓ MAGYAR KORONATERÜLETEK SAJÁTOS KÜLÖNÁLLÓSÁGÁNAK BIZTOSÍTÁSA MELLETT AZ UTÓDLÁSNAK VALAMENNYI EGYBEKAPCSOLT KORONÁRA FELBONTHATATLANUL ÉS SZÉTVÁLASZTHATATLANUL (INDIVISIBILITER AC INSEPARABILITER) KELL VONATKOZNI. Az erdélyi és a horvát-szlavón országgyűlés ehhez is csatlakozott, az uralkodóház pedig örömmel fogadta és a következőkben így értelmezte.

Ezt azonban el kellett fogadtatni az európai nagyhatalmakkal is. Nos az 1738-as bécsi békében bizonyos területekről való lemondás ellenében erre hajlandóvá vált a Francia, a Spanyol és a Szárd Királyság, ezzel csatlakozva Anglia 1731-es és a német-római birodalmi tartományi fejedelmek nagy részének 1732-es döntéséhez.

Az Itáliában elveszített területek helyett balkániai megszerzése érdekében került sor VI. Károlynak, Anna orosz cárnővel szövetségben folytatott, második török háborújára 1737-39 között. Nagy csalódására, sorozatos vereségek ezúttal őt készítették arra, hogy az 1739-es belgrádi békében I. Mahmud szultán javára lemondjon a korábbi háborúban a magyar határvonaltól (a Dunától és a Szávától) délre megszerzett egykori magyar bánások területéről és a továbbra is kulcsfontosságú Nándorfehérvár erődtítményéről.

VI. (III.) Károly 1740-ben elhunyt és idősebb leánya, Mária Terézia azonnal bejelentette trónraléptét, majd azt is, hogy férjét, Lotharingiai Ferenc toscanai nagyherceget, táruralkodóként maga mellé veszi. Erre a Pragmatica Sanctiót el nem ismerő II. (Nagy) Frigyes porosz király és brandenburgi választófejedelem, aki maga is igényt tartott egyes, Habsburg-uralom alatt állt területekre, azonnal betört Szilézia Hercegségbe és megkezdte az első úgynevezett sziléziai háborút. Ez 1742-ben a boroszlói (Breslau, Wrocław) előzetes és berlini tényleges békével zárult, Mária Terézia, egyéb trónigényének elfogadtatása fejében, kénytelen volt átengedni II. Frigyesnek Alsó- és Felső-Szilézia Hercegség (Teschen és Troppau nélküli) nagy részét, valamint Glatz Grófságot.

1741-ben azonban, amikor még csak a magyar rendek emelték a királyi trónra Mária Teréziát, a Pragmatica Sanctiót ugyancsak el nem ismerő bajor és a szász választófejedelem (utóbbi egyúttal Lengyelország királya is volt) Csehországba tört be, hadüzenet nélküli szerződészegő francia fegyveres támogatással. Még az évben a cseh rendek Károly Albert bajor választófejedelemet választották és koronázták cseh királlyá, majd 1742-ben a választófejedelmek őt tették meg császárrá is VII. Károly néven. A boroszlói békekötéssel és főleg a rendkívül jelentős magyar háborús részvétellel sikerült megfordítani a háború menetét, így 1743-ban a cseh rendek immár Mária Teréziát koronázták királyukká. Még fontosabb volt az, hogy az európai hatalmi viszonyok alapján a Szárd Királyság, továbbá Anglia, Hannover és Németalföld elismerte Mária Terézia trónigényét a Habsburg-uralom alatti területekre.

1744-ben II. Frigyes, ugyancsak nagyhatalmi megfontolásokból, a franciák támogatására, megkezdte a második sziléziai háborút. Ennek a következő esztendőben a drezdai béke úgy vetett véget, hogy a porosz uralkodó elismerte a Pragmatica Sanctio jogérvényét, míg Mária Terézia ismételten tudomásul vette az előző háborús területvesztéseit. E mögött az húzódott meg, hogy váratlan fordulatként az időközben elhunyt VII. Károly császárt és bajor választófejedelemet utóbbi méltóságában az a III. Miksa József követte, aki sietve különbékét kötött addigra megszállt országának kiürítéséért, elismerte Mária Terézia utódlási jogát és az eredetileg III. Ferenc István néven lotharingiai fejedelem, majd II. Ferenc néven toscanai nagyfejedelem jelölését a császári trónra. Szilézia megtartása ellentételezésként ehhez csatlakozott II. Frigyes porosz király. A választófejedelmek ezek után így I. Ferenc néven Mária Terézia hites urát ültették a császári trónra.

A most már formálisan főleg franciaellenes osztrák örökösödési háború csak az 1748-as aacheni békével zárult. Ebben további területi engedmények (így főleg az itáliai Parma, Piacenza) fejében az évszázados nyugati fő ellenség is elismerte a leány-ági utódlást és a két új uralkodót, továbbá valamennyi hadviselő fél a harcselekmények következtében bekövetkezett területi változásokat. Ezek azonban a magyarságot ismét csak nem érintették.

Az európai hatalmi viszonyok jelentős átrendeződését követően csak az 1756-ban kirobbantott harmadik sziléziai vagy hétéves háborúban kísérlethetett meg Mária Terézia Szilézia visszahódítását. Az e kísérlethöz, de főleg a gyarmati ütközésekből kibontakozó újabb nagy koalíciós küzdelemnek az 1763-as hubertusburgi béke jelentősebb európai változások nélkül vetett véget, így Szilézia korábban elragadott nagyobbik része II. Frigyesnél maradt. (Erre az időre esik a Katonai Határőrvidéknek Erdélyre való kiterjesztése, két-két székely és oláh gyalog-, valamint 1-1 székely huszár- és oláh dragonyosezred szervezése. Míg ez a románok társadalmi felemelkedését jelentette és szívesen vették, a székelyek korábbi szabadságjogaik veszélyeztetéseként értékelték és tömegesen átszöktek Moldvába, főleg az 1764. január 7-i madéfalvi veszedelemként ismert vérengzést követően.)

A következő, epizódjellegű hadbrevetés magyar szempontból jelentősebbnek bizonyult. A lengyelországi orosz befolyás elleni 1768-as felkelés (Bari Konföderáció), az orosz-török háború és az orosz-porosz terület-megállapodások adta lehetőséget kihasználva, Mária Terézia megelőző lépéssel először 1769-ben a még 1412-ben elzalogosított

tizenhárom szépségi és három szepesi várost visszafoglalta. 1772-ben azután, Lengyelország első felosztása során betagoalta ezeket a Magyar Királyságba, továbbá az egykori XIII. századi birtoklásra utaló Halics és Lodomeria (később Gács-ország) királya cím alapján magyar királyként igényt formált Galíciára, amelyet azonban nem csatolt a magyar korona területeihez, hanem közvetlenül a bécsi udvarból igazgattatott. Ugyanígy járt el 1774-ben, amikor az orosz-török háború lezárultához kapcsoltan az Oszmán Birodalom átengedte Bukovina Hercegséget. 1778-ban visszazatagolta a magyar közigazgatásba a Temesi Bánságot (Torontál, Temes és Krassó vármegye). Elvitatta viszont a magyar koronától 1779-ben Dalmáciát, csak Fiumét engedte külön testként (*corpus separatum*) Magyarországhoz csatolni.

Az e folyamatokkal részben egybeeső rövid bajor örökösödési háború, amelynek az 1779-es tescheni béke vetett véget, megint nem érintette a magyarságot (csupán az Innegyedet sikerült megszerezni a Habsburg Birodalomnak). Annál inkább II. (Habsburg-Lotharingiai) József 1787-90 között vívott török háborúja (az utolsó török háború), amelyet az 1791-es szisztovói béke úgy zárt le, hogy (II. Frigyes Vilmos porosz király és III. Szelim szultán Habsburg-ellenes szövetségkötése által ki-kényszerítetten) visszaállította a háború előtti állapotokat, vagyis, miként számos korábbi háborúban, ezúttal is hiábavaló volt az egyre növekvő számú huszár-, hajdú- és határőr-ezredekben a több éves magyar virtus és véráldozat. (Legfeljebb a minden korábbi feltételezésnél nagyobb társadalmi mobilitást eredményezett a közlegénységből altiszt, altisztból főtiszt, illetve főtisztból törzstiszt, sőt táborno ki tömeges, illetve nagyszámú előléptetés és az ezzel együtt járó számos, különböző jellegű elismerés.)

A ZSARNOKSÁG VÉLÜK MEGÜTKÖZIK ...

Még inkább így volt ez az addigra már kirobbant és tobzódó véres francia forradalom állama és Napóleon világhatalmi ambíciói ellen vívott sorozatos koalíciós háborúkban 1792 és 1815 között. Ugyanakkor az egyes önálló háborúkat lezáró béke-kötéseknek voltak bizonyos magyar vonatkozásai is. Így az első koalíciós háborúnak 1797-ben véget vető campo-formiói békében a franciáknak átengedett addigi Osztrák-Németalföld (Belgium) és Lombardia fejében más területeken túl a velencei birtokban volt dalmát területek is Habsburg-fennhatóság alá kerültek. Ezt a következő koalíciós háborút lezáró 1801-es lunéville-i újabb békekötés (egy sor francia vazallus állam létesítésének a bécsi udvar részéről történő tudomásul vétele mellett) meg-erősítette. A harmadik koalíciós háborúnak véget vető 1805-ös pozsonyi béke már nevével utal arra, hogy egyes magyar területek is a hadműveletek során francia meg-szállás alá kerültek. A magyar koronázóvárost és környékét ugyan kiürítették a meg-szállók, de ezúttal egész Dalmáciát elragadták a békediktátummal a Habsburg-birodalomtól és Isztriával, Friaulal, Velencével együtt az olasz vazallusállamhoz csatolták.

Az 1809-es (ötödik koalíciós) háború részben magyar felségterületen folyt, két francia hadoszlop Szentgotthárd-Körmend-Baltavár-Tüskevár-Pápa, illetve Pozsony-Sopron-Kőszeg-Szombathely-Sárvár-Pápa útvonalon tört az országba, (a francia túlerő elől ugyanis a német-római birodalmi császári méltóságot letett és magát osztrák császárnak kikiál-

tott I. Ferenc udvarával Tatára menekült,) majd a gyülekező osztrák-magyar csapatokat követve, Téten át Győrhez vonult. Ott került sor június 14-én a francia diadallal végződött győri csatára, miután Napóleonnak a magyarság hozzá való csatlakozását célzó május 15-i bécsi felhívása visszhang nélkül maradt. A hamarosan kikényszerített bécsi (vagy más néven: schönbrunni) békével azután az osztrák és a magyar fennhatóságú délszláv, vagyis karintiai, krajnai, görzi, trieszti, iszt-riai, dalmáciai, horvát- és magyarországi katonai határőrvidékbeli területekből, az úgynevezett illír tartományokból, kiszakítva ezeket történelmi keretükből, Napóleon az itáliai vazallus államhoz csatolt új területi egységet hozott létre, amely 1813-ig állt fenn. A Francia-Illíriaként elszakított területek egyébként jogilag az 1814-es párizsi békeszerződés érvénybeléptével tértek vissza eredeti közigazgatási keretükbe mind a magyar koronabeli, mind az egyéb fennhatóság alá.

A bécsi kongresszussal megteremtett szent szövetségi Európa ellen közismert módon forradalmi hullám csapott fel 1848-ban. Nem maradt ettől érintetlen a magyar társadalom sem. Az ország sajátos helyzetéből fakadóan a magyar reformországgyűlésben ugyanúgy, mint a politikai élet egyéb szféráiban megfogalmazódtak a követelések, amelyeket leginkább a máig ismert „Tizenkét pont“ rendszerezése ad vissza pontosan. Ezek végül is három alapvető követelésben sűrítethetők: AZ ORSZÁG TÖRTÉNELMI EGYSÉGÉNEK ÉS A KÖZÖS URALKODÓ ALATTI ÁLLAMI KÜLÖNÁLLÓSÁGÁNAK, TOVÁBBÁ A KORSZELLEMHEZ IGAZÍTANDÓ TÖRTÉNELMI ALKOTMÁNYOSSÁGÁNAK GARANTÁLT BIZTOSÍTÁSA, VALAMINT A TÁRSADALMI FEJLŐDÉS ÁLTAL KÖVETELT TÖRVÉNY ELŐTTI EGYENLŐSÉG, KÖZTEHERVISELÉS ÉS MÁS, EZEKBŐL FAKADÓ MODERNIZÁLÁS MEGVALÓSÍTÁSA.

Jellemző módon ez a magyar követelés egyrészt kiterjedt arra is, hogy a közös uralkodó egyéb felségterületein is alkotmányos módon uralkodjon a jövőben, másrészt pedig A KÜLÖNBÖZŐ AJKÚ, DE EGYSÉGES POLITIKAI NEMZETNEK TEKINTETT TELJES MAGYARORSZÁGI LAKOSSÁGNAK MINDEN MEGKÜLÖNBÖZTETÉS NÉLKÜL BIZTOSÍTANI KÍVÁNTA A SZABADSÁGJOGOKAT. MINDEN FÉLREÉRTÉST TISZTÁZANDÓ, A KÖVETELÉSEIBEN ÉS JELLEGÉBEN SAJÁTOS MAGYAR 1848-AS (POLGÁRINAK NEVEZETT) FORRADALOM GYŐZÖTT. A március idusán Pesten történt tömegmegmozdulás nyomatékot adott a pozsonyi országgyűlési határozatoknak, ezeket az uralkodó szentesítette és az ezután kihirdetett áprilisi-júniusi törvények lehetővé tették AZ ADDIGI KÖZÁLLAPOTOKKAL (LEEGY-SZERŰSÍTVE: A FEUDALIZMUSSEL) való szakítást és a békés, korszerű átalakulást, bár a régi birodalmi keretekben való további megmaradás következtében, a hosszú történelmi együttélésből fakadóan az önálló magyar kormány létrehozásával számos további tisztázandó kérdés maradt.

A forradalmi átalakulás az európai helyzet kedvezőtlen alakulása következtében vált szabadságharccá, mert nyíltan fellépett ellene a bécsi ellenforradalmi irányzat, amely elsődlegesen a különállóság (főleg pénz- és hadügyi vonatkozású) határozottabb érvényesítését kívánta kétségbe vonni és a korábbi is meghaladó összbirodalmi centralizmust akarta megvalósítani az önálló magyar kormánnyal való szembefordulás útján. Ennek megnyilatkozása volt (a szerbiai nyílt agresszió közös fegyveres elhárításával való szakítást követően) a horvát hazafi buzimi Joszip Jellasics magyarelleses felléptetése, ezáltal a fegyveres reagálás kikényszerítése, hogy lehetővé válhasson a különállóságnak a központi hatalom haderejével való teljes felszámolása. Ez az el-képzés nem vált be, a császári hadsereg egyedül nem tudott fölényt elérni a di-csőséges honvédséggel szemben,

amely hősi helytállást tanúsított a pákozdi ütközet-től kezdődően a komáromi erődítmény feladásáig terjedő egész időszakban.

Így került sor 1849-ben a szövetségesként egyedül szóba jöhető orosz haderő (a brit diplomácia teljes egyetértésével történő) segítségül hívására, bevetésére és ezáltal a győzelemhez szükséges kétszeres túlerő biztosítására. Ilyen körülmények között, különösen, hogy a Kossuth Lajos vezette politikai vezetés semmilyen kivezető utat nem talált, (sőt időnyerés céljából az országból oszmán fennhatóságú szomszéd területre távozott,) egyetlen felelősségteljes tett a teljhatalommal felruházott Görgei Artúrnak az orosz haderő előtt, a kor szokásai szerinti világsi fegyverletétele volt. A magukat megadó tábornokoknak, törzstiszteknek az osztrákok számára orosz rész-ről való kiszolgáltatásával és különösen az aradi vérbírósági ítéletekkel, a példátlan megtorlással mai józan mérlegelés szerint előzetesen még a népképviselői országgyűlésen kimondott trónfosztó határozat ellenére sem számolhattak a kortársak.

Itt kell röviden arról is szólni, hogy 1848. december 2-án V. Ferdinándnak és trónörökös öccsének, Ferenc Károlynak a trónról, illetve trónigényről való lemondatása, majd családi határozattal utóbbi elsőszülöttjének, Ferenc Józsefnek a trónraemelése még a túlhaladott 1847-es állapotok szerint is magyar szempontból törvénytelen és érvénytelen volt, az utód csakis trónbitorlónak volt tekinthető. A trónról szűk-körű puccsal eltávolított magyar királyra felesküdt katonák, akár korábbi császári-királyi haderőből átvettek, akár nemzetőrök, akár honvédek, sőt akár gerillák is voltak, a királyra tett esküjüket teljesítve szálltak szembe vele, mint számukra alkotmány-ellenesen uralkodó császárral. Ugyanígy teljesen jogszerű magatartásnak kell tekinteni a szabadságharc leverését követő önkényuralommal szembeni passzív ellenállást (passzív rezisztenciát) is. Ez ugyanakkor nem tette lehetővé, hogy a kényszerrel besorozott magyar katonatömegek távol maradjanak az olasz és a német egységállam megszületésének megakadályozását célzó sorozatos osztrák háborúkból.

Törvényes magyar király csakis az 1867-es kiegyezéssel a közel két évtizeddel korábbi döntésnek a magyar országgyűlésben történt előterjesztése és elfogadása, vagyis a még életben lévő egykori uralkodó és törvényes trónörököse alkotmányjogilag korrekt lemondása után, az ez által lehetővé vált koronázási eskü letétele és koronázás alapján lett Ferenc József (az alkotmányos kétközpontú monarchia, másként a dualista állam keleti felében) legitim magyar király. A soron következő törvényes trónörökös és immár trónra emelt uralkodó azután négy saját örökösét is túlélte.

SZÁND MEG ISTEN A' MAGYART ...

Az ő öt évtizedes legitim magyar királysága idején sodródott Magyarország a balkáni nagyhatalmi versenyfutás eredményeként Bosznia és Hercegovina 1878-as okkupációs hadjáratába, majd az 1908-ban bekövetkezett annexió okozta nemzetközi válságba. Ennek szükségszerű következménye volt az osztrák-magyar trónörökös Szerbiából irányított szarajevói brutális meggyilkolását követően, a (Tisza István gróf nevéhez kötődő) meghatározó magyar politikai tényezők határozott szándéka ellenére, a sokirányú, feszülő nagyhatalmi érdekellentétek miatt kiobbantott, minden korábbinál véresebb fegyveres

küzdelemben, az első világháborúban (a korabeli megnevezés szerinti Nagy Háborúban) való részvétel. 1914-1918 között a szerbiai határ-erődök, a galíciai erődök, Isztria sziklaszirtjei és az Isonzó tajtékos hullámai, meg a dermesztő orosz rónaságok egyaránt a kényszerű magyar hősi helytállás tanúivá váltak. Egyúttal ők is siratták a trón és az oltár elleni világméretű küzdelemben pusztulásra ítélt milliányi magyart, mivel az 1916-ban trónralépett utolsó uralkodó, IV. Károly király (osztrák császárként I. Károly, akinek boldoggá avatási eljárása évtizedek óta folyik a Vatikánban,) minden békekísérlete (amelyben jelentős szerepe volt Burián István gróf diplomáciai tevékenységének) a szembenálló hatalmak sorozatos visszakoázása következtében hiábavalónak bizonyult.

Mindenesetre az odaveszett és túlélő magyar katonatömegeknek is köszönhetően a még az Osztrák-Magyar Monarchia nevében megkötött 1918. november 3-i padovai (valójában a Padova melletti Villa Giusti-ban megkötött) általános fegyverszünet napjáig egyetlen ellenséges hatalom egyetlen katonájának csizmája sem tapodhatta a magyar földet. (Ez valóban így volt, mert az 1916. augusztus 18-án szövetségesi árulással Erdélyre rárontó Román Királyság hadseregét nemcsak rövid úton sikerült kiverni, hanem éppen a támadó jelentős területe került megszállás alá és ez kikény-szerítette az 1918. május 7-i különbékét.) Sőt idegen hadak magyar földre léptét még a fegyverszünet sem tette volna lehetővé, mert csupán arról intézkedett, hogy az osztrák és magyar csapatokat kell visszavonni a határok mögé az ellenséges területekről (illetve az olasz-osztrák határon belül húzott egy demarkációs vonalat). Azt azonban az addigi hősi helytállás nem akadályozhatta meg, ami ezután bekövetkezett.

A szembenálló hatalmi csoportosulás az önrendelkezés és a modern nemzetállam hazug jelszavával, valamint a hazatérő katonatömegek lefegyverzésével párhuzamosan a fegyverszünetet követően végrehajtott közvetlen gaz támadással igyekezett a történelmi magyar állam minél nagyobb területét megszállni. A román, a szerb és a cseh csapatok beözönlését az ellenséges hatalmi csoportosulással kapcsolatos rokonszenvét soha nem leplező Károlyi Mihály gróf puccsszerűen („őszirózsás forradalom“) megalakított kormánya tette lehetővé. Ugyanis 1918. november 13-án teljesen feleslegesen (pusztán önállóságának demonstrálására) megkötötte a belgrádi fegyverszüneti e-gyezményt az ottani ellenséges főhadiszálláson. Ezzel megteremtette a törvényesség látszatát, mivel elfogadta, hogy a magyar államhatalom gyakorlását visszavonja a Nagy-Szamos-Beszterce-Marosalfalu-Maros-Szabadka-Baja-Pécs-Dráva vonaltól bel-jebb eső területre. A királyára felesküdt önjelölt miniszterelnöknek az ellenséges hatalmi csoportosulással szembeni minden szimpátia-megnyilatkozása hiábavalónak bizonyult, a belgrádi önkéntes lemondás precedenst teremtett és legalizálta nemcsak a déli, hanem a keleti és az északi újabb és újabb demarkációs vonalak követelését. Ezzel az első „népköztársasági“ kormányzat teljes csődbe vitte az országot. Miután mind újabb magyar felségterületek kerültek az alakulóban lévő új államok megszállása alá és kormánya bevonása nélkül megkezdődtek Párizs környékén a béketárgyalások, a március 20-i (a budapesti francia katonai misszió szolgáló Fernand Vix alezredesről elhíresült) jegyzékben megfogalmazott újabb kiürítési ultimátum hatására (amely többek közt Szeged, Hódmezővásárhely, Orosháza, Gyoma, Dévaványa, Debrecen, Vásár-rosnamény kiürítését követelte) a kiutat nem látó Károlyi Mihály megint csak önhatalmulag 1919. március 20-án átadta a hatalmat az állítólag a munkásosztályt képviselő szo-

ciáldemokrata és általuk a hatalomba bevont kommunista vezetőknek.

A másnap megalakult és legalább megkésetten a fegyveres önvédelmi harcot felvállaló „Tanács-Magyarország“ (a kortársak által oroszországi példára adott megnevezés, hivatalosan: Magyarországi Tanácsköztársaság) kormánya (a Forradalmi Kormányzótanács) kétségbeesett honmentő kísérlete a dicsőséges északi hadjárat ellenére sem járhatott már eredménnyel. Mindenesetre ez a harc mutatta meg teljes nyíltságában, mit vétettek nemzetük ellen, akiknek első dolga volt a hazatérő katonatömegek lefegyverzése. A kommunista vezetésű kormányzati kísérlet bukását követően a (napirendre került magyarországi Habsburg-restaurációt megakadályozni szándékozó) győztes hatalmi csoportosulás küldöttei (úgynevezett Clerk-misszió) akaratából a magát ennek alárendelő (a Nagy Háborúban kimagasló helytállást tanúsított) nagybányai Horthy Miklós altengernagy, (aki magát augusztus 9-én a Nemzeti Hadsereg fővezérévé nyilvánította és akit József királyi herceg homo regius-ként megerősített e beosztásában) vehette birtokba a meg nem szállt területeket. Sőt francia fegyveres biztosítással (zömében fekete-afrikai harcosok voltak) 1919. november 16-án bevonulhatott az augusztus 4. óta román megszállás és kifosztás alatt szenvedő Budapestre. Az általa kinevezett kormány elnyerte a győztesek elismerését és meghívást kapott a folyó béketárgyalásokra, sőt a román király utasítást kapott a korábban szintén odaígért Tiszántúl kiürítésére is. (A román hadak korábbi augusztusi támadásuk során Győrig nyomultak.)

Miután a béketárgyalások komolyra fordultak, (bár a magyar képviselőket, akiknek 1920. január 16-án átnyújtották az addigra már kész feltételeket, nem hallgatták meg,) 1920. március 1-jén kormányzóvá választották Horthy Miklóst és a nemzetgyűlés akaratából csakis egy feladat teljesítésére két hét múlva hivatalba helyezték Simonyi-Semadam Sándor publicista kormányát. Ennek, hozzá hasonlóan jelentéktelen tagjai közül sorshúzással választották ki azt a kettőt, aki kényszerült aláírni június 4-én az eléjük tett idegen döntést.

Igy az 1920-as trianoni békediktátum következhetett, amely a magyarság ezer-éves végleges hazáját a történelemben páratlan módon szétszaggatta és a nemzetállamiság nevében létrehozott sok- vagy többnemzetű új államokban a magyar nemzet egyharmadát másodrendű lakosként idegen uralom alá taszította. Eközben az új államok létesítésekor arról is megfélekeztek az országszabdalók, hogy a magyarsággal évszázadok óta együttélő másjékü honfitársaikat megkérdézzék. (Példa erre a szlo-vákok csehek általi fegyveres lerohanása.) A szövetséges francia, brit, olasz, amerikai, japán döntéshozókon túl a wilsoni önrendelkezési hazugságra alapozott diktátumot a társult hatalomként elismert újonnan létrehozott államok: Csehszlovákia, Lengyel-ország, Nagy-Románia és a Szerb-Horvát-Szlovén Állam képviselőin kívül olyan további korábbi társult országok küldöttei fogadták el, mint Belgium, Görögország, Kína, Kuba, Nicaragua, Panama, Portugália és Sziám, akik tragikus tájékoztatlansággal az öt nagy mögé elvtelenül felsorakoztak a gyűlöletben fogantán az ezeréves Apos-toli Magyar Királyság ellen hozott döntést illetően.

E döntéssel az ezer esztendőes keresztény magyar állam területének 71,54%-a és lakossága 63,62%-a került új államokba való bekebelezés állapotába. Annak jelzésére, mennyire nem nemzetállamokat sikerült létrehozni, ez mennyire csak a szabad terü-

letrablás elleplezését szolgálta, fel kell idéznünk: Ausztriához a 232.000 némettel együtt 126.000 nem németet, Csehszlovákiához az 1.702.000 szlovákon kívül 1.874.000 nem szlovákot, Romániához a 2.800.000 románnal együtt 2.465.000 nem románt, a Szerb-Horvát-Szlovén Államhoz a korábban is különálló horvát-szlavónországi 1.727.000 horvátot, 559.000 szerben és 306.000 magyaron kívül a magyar területekkel még 470.000 délszláv mellett 1.060.000 nem délszlávot is új államiságba kényszerítettek.

Az 1921. július 26-án elfogadott XXXIII. törvénycikkhez A NEMZETGYŰLÉS KÜLÖN HATÁROZATOT CSATOLT, AMELYBEN KIMONDTA, HOGY A TÖRVÉNYBEFOGLALÁST CSAK KÜLSŐ KÉNYSZER HATÁSA ALATT TETTE ÉS EZT A MAGYAR NEMZET SZÁMÁRA SOHA EL NEM FOGADHATÓ KÜLSŐ DÖNTÉSNEK MINŐSÍTETTE. Ezt a határozathozatalt is az kényszerítette ki, hogy megelőzően sorra született a csehszlovák-jugoszláv, a román-csehszlovák és a román-jugoszláv megállapodás, amelyek a maradék Magyarország (akkori elterjedt szóhasználat: Csonka-Magyarország) teljes elszigetelését célozták.

Ezzel kapcsolatosan még két elfeledett összefüggésre kell utalnunk. A magyar felségterülete iránt különös uralkodói felelősséget érző IV. Károly 1921. március 26-án Svájcban Szombathelyen át Budapestre érkezett, hogy hazatérésének lehetőségéről tárgyaljon, ám Horthy Miklós kormányzótól a legélesebb visszautasításban részesült. Válaszgesztusként a még saját békediktátumukkal is ellentétben mindaddig megszállva tartott Baranyából (így Bajáról, Pécsről) a győztesek kiharcolták a szerbeket. A felbátorodott magyar felkelők erre augusztus végén a legérthetlenebb módon Ausztriának ítélt nyugat-magyarországi sávban magukhoz ragadták a hatalmat. Mivel a budapesti kormányra sem számíthattak, október 4-én Felsőőrött kikiáltották az önálló Lajta Bánság megalakulását. E bázisra építve IV. Károly október 20-án ismét megkísérelte az ezúttal már hívei révén előkészített hazatérését. Repülőgépen Dénes-fára érkezett, majd Sopronon át az ott mellé állt katonasággal és a beavatott politikusokkal vasúton Budapestre indult. Horthy Miklós azonban október 23-án fegyverrel kényszerítette megállásra, a budaörsi csatának nevezett fegyveres összecsapásban, az önmagát megadó uralkodóját letartóztatta és kiszolgáltatta ellenségeinek. Miután pedig külső utasításra a nemzetgyűléssel november 6-án még a trónfosztást is kimondatta, engedélyezték a győztesek a Sopron környéki népszavazást, amely a leghűségesebb város és nyolc környékbeli település magyar felségterületen maradását eredményezte.

A magyarság számára máig feldolgozhatatlan nemzeti traumát jelentő szétszakítottság és szétszórattatás korában a legalább részleges nemzetközi döntésmódosítás (akkori szóhasználat: revízió, azaz felülvizsgálás) érdekében folytak legkülönbözőbb kapcsolatteremtési kísérletek. Ennek során a nemzet egésze nevében fellépő maradék Magyarország kormányzata még ilyen megalkuvások árán sem tudott másban szövetségest találni, mint hol a fekete (olasz fasiszta), hol a barna (német nemzetiszocialista), hol a vörös (szovjet internacionalista) uralmi téboly vezette birodalomban. Érdemben nem állt szóba vele egyetlen európai hatalom egyetlen más politikai irányzatú felelős kormányzata sem. (Kortársi nézet szerint a trianoni diktátum változatlan életben tartása az első világháborús ellenséges hatalmak részéről a háborúnak ezzel való folytatása volt.) Így a magyar államvezetés szükségszerűen a diktatúrák közt bukdácsolva kereste a kényszerhelyzetből való kitörés, az elszakított nemzetrészek békés revízió útján történő visszata-

golásának a lehetőségét. (Teljesen helytelenül használják erre a magyar politikai törekvés-re a 19. században megszületett olasz irredentizmus kifejezést, amelynek eredete a terra irredenta, azaz fel nem szabadult föld és e néven azokat az itáliai területeket illette, amelyeket adott történelmi államhatalmi keretből kívántak fegyveresen kiragadni és a jövő-dő olasz egy-ségállamba betagolni.)

E remény megvalósulásának idejét először 1937-ben látták elérkezettnek a kortársak, amikor megkezdődtek a tárgyalások a szomszédos kisantant hatalmakkal Magyarország fegyverkezési egyenjogúsága tárgyában. Ez vezetett az 1938. augusztus 23-i bledi megállapodáshoz, amelyben Magyarország lemondott a revízió terén az erőszak alkalmazásáról, a szomszédos államok pedig elismerték fegyverkezési egyenjogúságát. Az egyezmény véglegesítését a kisebbségi kérdés kétoldalú szabályozását tartalmazó külön megállapodásoktól tették függővé, ezekre azonban már nem kerülhetett sor. Mindenesetre Horthy nem tette meg Hitlernek azt a szívességet, hogy a kieli találkozón 1938. augusztus 25-én felkínált teljes támogatás birtokában fegyveres konfliktust provokáljon Csehszlovákiával és váratlan támadással visszafoglalja a Felvidéket.

A végül is az ezirányban bekövetkezett területmódosítást a müncheni egyezményben megfogalmazott négyhatalmi felszólítás tette lehetővé, hogy közvetlen magyar-csehszlovák kormányközi tárgyalásokon tisztázzák vitás területi kérdéseiket. Ezek 1938. október 9-én kezdődtek meg Komáromban, vita gyakorlatilag csak két kisebb területtel kapcsolatosan merült fel, ezért mindkét kormány készséggel fordult a négyhatalmi megállapodásban ugyancsak felajánlott döntőbíráskodáshoz. A térséget illetően azonban a brit és a francia kormány már érdektelenséget mutatott, átengedte a döntés jogát a német és az olasz kormánynak. A november 2-i (első) bécsi döntéssel azután, amelyet a két távolmaradó hatalom már előre is joghatályosnak fogadott, arra kötelezték Csehszlovákiát, hogy a Trianonban elcsatolt 63.004 km² magyar felségterületből visszaszolgáltassa a 11.927 km²-nyi felvidéki és kárpátaljai déli sávot (Kassa, Munkács, Ungvár városával), amelyen az elcsatolt 3.567.575 lakosból 1.050.000 élt, köztük az összesen 1.084.343 magyarból 882.000.

1939-ben újabb határközeli fejlemények tették lehetővé a revízió folytatását, mi-vel Szlovenszko és Ruszinszko március 14-én kimondta elszakadását a csehszlovák államtól. A felelős magyar kormány nem maradhatott tétlenül, másnap megkezdte a kárpátaljai területek visszacsatolását. Ezúttal (alig két nap leforgása alatt) 12.161 km² terület és ezen él 670.000 főnyi lakosság, köztük 154.000 magyar visszatérésére került sor, miközben helyreállt a történelmi magyar-lengyel határ. Bár ezúttal nem volt szó nemzetközi előkészítés lehetőségéről, hiszen spontán reagálás történt, elmaradt a nemzetközi közvélemény tiltakozása.

Ez az esztendő már a második világháború (a kortársak megnevezése szerint: Új Háború) kezdő évének bizonyult. Miközben a magyar kormány elhatárolta magát attól, hogy részt vállaljon Hitler agressziójából, a román kormány magyarelles éll szerződést kötött a német vezetéssel. Ennek ellenére 1940. augusztusában a magyar kormány tárgyalásokat kezdett a román félnél a trianoni területdöntések felülvizsgálatáról. Az adott külpolitikai körülmények között ezek elfogadására rákényszerült a román diplomácia. A Szörényvárban (Turnu-Severinben) folytatott tárgyalások azonban hamar zátonyra

futottak, mivel a román fél minden területi kiigazítás előfeltételéül szabta a kölcsönös lakosságcsere elvének elfogadását. A magyar kormány ezt nem fogadhatta el, ugyanakkor nem kívánt újabb döntőbíráskodással további német függőségbe kerülni, ezért mozgósítást rendelt el. A román kormány viszont éppen ellenkezőleg a német döntőbíráskodásban bízott. Hitler a szokásos módon olyan döntéshozatalra vállalkozott, amellyel mindkét felet magához láncolja. Így került sor az 1940. augusztus 30-i második bécsi döntésre, amely Észak-Erdélyt és a Székely-földet, a Trianonnal elcsatolt 102 181 km²-ből 43.104 km²-t, az 5.236.305 lakosból 2.633.000 főt, köztük az 1.704.851 magyarból 1.353.000 főt visszacsatolt Magyar-országhoz.

Az angolszász hatalmak felé még csatornát biztosító Jugoszlávia volt a magyar revízióba utolsóként bevont állam, ott is csupán a sajátos politikai fejlemények miatt. Miután a balkáni német törekvésekkel megalkuvó jugoszláv kormányt elsöpörte egy katonai puccs, Hitler ismét hiába próbálkozott annak elérésével, hogy faltörő kos-ként Horthy támadjon rá erre az (örök barátságot kötött) államra és ő majd csak se-gítségnyújtásként avatkozzék be. Sőt, minden sürgetés és sorozatos jugoszláv légicsa-pások ellenére sem csatlakozott a magyar kormány a német támadáshoz. Csak amikor Horvátország 1941. április 10-én kimondta a jugoszláv államból való kiválását, rendelte el másnap a Trianonban elcsatolt Muraköz, Mura-vidék, Baranyai Három-szög és a Délvidékből Bácska birtokbavételét és visszacsatolását. Összesen az eredetileg 63 572 km²-ből csak 11 475 km²-ről volt szó, az elcsatolt 4 140 967 lakosból csupán 1 025 000 főről, ám köztük az 563 597 magyarból 379 250 főről. A Délvidék többi területét, mivel arra, elsődlegesen a Bánságra, Románia is igényt tartott, a német birodalmi csapatok egyszerűen a saját megszállásuk alá vonták, hogy elkerülhető legyen az esetleges román-magyar ellenségeskedés kirobbanása. Mivel a ma-gyar csapatok megálltak a történelmi magyar határvonal elérésekor és még akkor sem csatlakoztak a német agresszióhoz, nem került sor az előzetesen kilátásba helye-zett angolszász hadüzenetre.

Az országhelyreállítás folyamata ezzel lezárult, (az Anschlussra tekintettel az Ausztriához csatolt nyugat-magyarországi sávról szó sem lehetett,) sőt a Magyar Királyság semlegességének is végeszakadt. Kassa 1941. június 26-i, máig tisztázatlan bombázása, a Tiszaborkútnál a Körösmező és Budapest között közlekedő, valamint a Rahón, a vasútállomáson álló személyvonat elleni szovjet légitámadás Magyarországot újólag akaratán kívül belesodorta egy világméretű fegyveres konfliktusba, a már évek óta folyó második világháborúba (a kortársak megnevezése szerinti Új Háborúba). A Szovjetunióval szembeni hadiállapot beálltának bejelentése, a július 1-jén megkezdett hadművelati tevékenység, majd a háborúba való egyre erőteljesebb bekapcsolódás feledtették korábbi érdekeit. Feledték a hatalmak az első évek semlegességét, a lengyelek tömeges befogadását, a német hadifogságból szökött szövetséges katonák százainak rejtegetését, a többszázernyi magyarországi zsidóság létbiztonságának biztosítását egészen az ezek következtében is és a kényszerű szövetségből való kiútkeresés miatt is, de főleg a Dél-Erdély visszacsatolására készülő magyar szándék megghiúsítása érdekében (hiszen a román olajra a német hadigépezetnek életbevágóan szüksége volt) bekövetkezett 1944. március 19-i német megszállásig. Ez együttjárt azzal, hogy 1944. augusztus 26-tól 1945. április 13-ig az akkori magyar felségterület a német-szovjet háború hadszíntere volt és mérhetetlen

szenvedést okozott a polgári lakosságnak is.

Az embervesztéssel kapcsolatosan máig élesen ellentétes szélsőségek közötti állítások forognak, főleg zsidó honfitársainkat illetően. Ezért fontosnak találjuk, hogy rögzítsük, az 1941-es magyar határokon belüli 14.683.323 magyar állampolgár közül 719.483 volt izraelita vallású, a kikeresztelkedettekkel együtt zsidónak mint-egy 825.000 főt tartottak. Közülük a németek az 1944. júliusi kormányzói leállításig elhurcoltak 440.000 főt, a nyilasok által kiszolgáltatottak számát 50.000 főre becsülik, a hazai atrocitások során megöltek száma külön nem ismert. Az izraeli összesítő adat 245.000, német náci és magyar nyilasok által elpusztított magyarországi zsidó mártírról szól. Ebben az adatban nem szerepelnek a munkaszolgálatosként honvéd bajtársaikkal együtt elestek, meghaltak vagy a polgári lakosság köréből elpusztultak együttesen 700.000 főnyi létszámába kerültek és azok sem, akik a Szovjetunióba hurcolt mintegy 900.000 fő közül abba a 250.000 fős csoportba tartoznak, akik sohasem tértek haza. E tekintetben a Zsidó Világkongresszus az 1941-1945 között életét veszített magyarországi zsidó összvesztését az 1941-es határokon belül 569.000 főre, míg a trianoni határokon belül mintegy 300.000 főre becsüli (beleszámítva az elpusztítottak miatt meg nem születetteket is).

Míndez azért is történhetett így, mert a nyugati hatalmak könnyedén már előzetesen átengedték Magyarországot a szovjet befolyási övezetbe, így minden kiugrási (a nem akart háborúból való kiválási) kísérlet eleve kudarcra volt ítélve. Még ez sem volt elég, egyetértettek azzal, hogy a magyarságot büntessék megkülönböztetetten súlyos jogfosztással, áttelepítéssel, kényszermunkára való elhajtással, haláltáborba zárással, folyóbalövással, lefejezéssel és minden más elképzelhető és elképzelhetetlen pusztítással a szovjet vagy szomszédos államokbeli megszállás (esetleg mindkettő) időszakában. Az utódállamok e vonatkozású, belső megtorlást illető (máig erősen hé-zagos) adatait ezúttal mellőzve, annak brutalitására jelzésként közöljük, hogy 44.178 felvidéki, 133.563 erdélyi, 118.582 délvidéki és mintegy 13.000 kárpátaljai magyar szökött át a trianoni területre, míg a csehszlovák hatóságok 74.407 őshonos ma-gyart is áttelepítésre kényszerítettek (az állítólag önként helyükre települő 73.273 szlovák anyanyelvű, trianoni határokon belüli magyar állampolgár helyére). Ezen túl csak a trianoni megszállt területen háborús és népellenes büntett vádjával haladéktalanul 87.417 főt letartóztattak, 59.429 főt bíróság elé állítottak, közülük 26.997 főt elítéltek, az ítéletek közül 477 szólt halálra, és 189 (részben nyilvános) kivégzésre került sor. A kollektív bűnösség bélyegével pedig mintegy 200.000 német anyanyelvű magyar állampolgárt deportáltak az ugyancsak megszállt Németországba (de közülük sokan illegálisan az első lehető alkalommal visszatértek).

SZÉTTÉPVE ÉLEK MAGAM IS ...

Az 1947-es párizsi újabb békediktátummal pedig a magukat Magyarországgal hadban álltnak minősített államok (Ausztrália, Bjelarusz, Csehszlovákia, Dél-afrikai Unió, Egyesült Államok, Egyesült Királyság, India, Jugoszlávia, Szovjetunió, Új-Zé-land és Ukrajna) visszatértek a trianonihoz, újólágot szentesítve a magyar nemzet szétदारabolását. A korábbi gyalázatos döntés megismétlését még (a német támadó hábo-rúban való állítólagos felelősség alapján) azzal is súlyosbították, hogy Horvátjárfalu, Oroszvár és

Dunacsún községet, azaz 46 km² területet, a Duna déli partján megvalósítandó, Pozsonyt védő csehszlovák hídfőként ugyancsak elcsatoltak. Hiába küldött ezt megelőzően a magyar kormány küldöttséget a magyar érdekek és érdekek előzetes megismertetése céljából Washingtonba, Londonba és Párizsba, már jóval korábban (a magyarság meghallgatása nélkül és alapvető nemzeti érdekeit teljesen negligálva) minden eldőlt.

Amikor végül alig egy évtized után a megszállt Magyarország 1956-ban megkísérelte, hogy lerázza magáról a nagyhatalmi megszállást és az általa nyakára ültetett nemzetidegen kormányzatot és ezzel alapvetően megrendítette a mögötte álló, utolsóként még diktatórikus berendezkedésű nagyhatalom helyzetét, ezzel kiváltotta ugyan a népek csodálatát, ám a szabad államokbeli kormányok csupán buzdító sza-vakkal segítettek megrendítő szabadságharcát. Tudomásul vették, hogy százezres nagyságrendű idegen haderő eltiporja a polgári lakosság megmozdulását, harckocsik ezrei és repülőgépek százai félelemben tartják a legázoltakat. Nem volt szavuk arra, hogy szovjet harckocsi szállította Budapestre a Moszkvában hatalomra kijelöltet, mi-közben a törvényes magyar kormány fejét előbb elhurcolták, majd kivégezték. Történelmileg rövid időn belül pedig túltették magukat még azon a (talán nemcsak a) magyar történelemben példátlan véres megtorlásra is, amelyet közel 300.000 lakos rendőri megfigyelés alá helyezése, 39.000 jogi eljárás, az alapján mintegy 13.000 internálás, 18.211 felkelő elleni súlyos ítélet és 453 kivégzés csak jelezni tud. Ennek leginkább jellemzője az a történelemben, de nem e megtorlás során példátlan al-jasság, hogy a fiatakorúként a szabadságharchoz csatlakozó Mansfeld Pétert megkésétt elfogását követően halálra ítélték, halálos zárkában tartották, majd nagykorúsága elérésének, tizennyolcadik születésnapjának másnapján, 1959. március 19-én felakasztották. Végül a megszálló hatalom akaratából és szándéka szerint kormányzókkal hajlandóak voltak együttműködni mindaddig, amíg a történelem szele (vagy Isten akarat) a megszállók és kiszolgálóik rendszerét egyaránt el nem söpörte.

Ezzel a váratlan fejleménnyel megkezdődhetett a normális államélethez való visszatérés annak minden gyötrelmével, de egyúttal a közép-európai kisállami nyomorúsággal örökölt minden ellentmondással. Így a trianoni-párizsi békediktátummal te-remtett mesterséges államok széthullása ellenére még gondolatban sem merült fel az ezeresztes keresztény magyar állam helyreállításának lehetősége. A rég nem látott lehetőségek jelenléte fölötti örvendezés és lelkes aktivitás helyett máig az örökölt nyomorúság tudomásulvétele és az ebből fakadó kedvetlen passzivitás az uralkodó. Meg sem kísérelte nemzetünk, hogy alapjában szakítson minden korábbi megnyomorítójával és a megnyomorítást lehetővé tett korábbi döntéssel.

Pedig nemzetünk, államunk történelme, ha valójában ismerjük, éppen soha nem látott aktivitásra ösztönözhetne bennünket. Ebből az ösztönző magyar múltból ki-vánt sajátos, a háborúk és békekötések összefüggésében példaértékű és tanulságos ismereteket felviláglantani ez a dolgozat. Adná a Magyarok Istene, hogy legalább az ezt kézbe vevők ebből bátorítást, erőt, hitet merítenének az előttünk álló sorsfordító fe-ladatok véghezviteléhez. Ehhez Vörösmarty Mihály felejthetetlen szavai adjanak minden egyes olvasónak biztatást: *„Kie a hon, ha nem miénk?/ Ha érte mindent megtevénk,/ Ha tiszta szívvel áldozánk,/ S leszünk, mi eddig nem valánk,/ Nincs hatalom, mely visszanyom,/ És neked még virulnod kell, ó Hon,/ Isten s ember virraszt pártodon.“*

IRODALOM

Gosztonyi Péter: 1956. A magyar forradalom története. Ujváry „Griff“ Verlag, München, 1981

Ormos Mária: Padovától Trianonig. 1918-1920. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1983

Szakály Sándor: A magyar katonai elit 1938-1945. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1987

*„A nemzet olyan teljesség, amit csak
érezni lehet, azonosulni lényegével.“
Csámpai Ottó*

FONTOSABB FOGALMAK

ŐSTÖRTÉNETÜNK

Magyar őstörténetnek tekintjük a magyarság (külső emberi megjelenésünk, társadalmunk, kultúránk, nyelvünk stb.) kialakulásának a történetét a legrégebb időktől az Árpád-ház kihalásáig (1301).

A múltat feltáró törekvések a valósághű magyar történetírást hivatottak segíteni, a kutatási eredmények közrebocsátásával és megvitatásával, a magyarság jelenének és jövőjének a szolgálatában.

A magyar őstörténet kutatása csak komplex módon folytatható, a történeti forrásanyag felhasználásával, a társtudományok szoros együttműködése révén. Kutatnunk kell az olyan népek történetét is, amelyeknek jelentős része hozzánk csatlakozott, mint például a besenyők, a kunok, a jászok, az úzok stb. Ilyen komplex kutatást kell a Kárpát-medencében is végezni. Fontos feladat a székelyek eredetének a tisztázása.

Gondos felderítésre vár a kazár korszak és állam, továbbá az uráli, a türk, valamint az indoeurópai népek magyar őstörténeti vonatkozású múltja és jelene. Beható elemzést kíván népünk szempontjából a Kaukázuson (déli irányban) túli népek története is.

A kutatás során állandóan szem előtt tartandó a környező népek kölcsönös egymásra hatása.

ŐSHAZÁNK

Őshazánknak nevezzük azt a földrajzi területet, ahol a magyarság magja és „mi“-tudata kialakult.

A magyarság őshazája nem tévesztendő össze azokkal a területekkel, ahol őseink vándorlásuk során időlegesen megállapodtak. Eddig az őshazánk helyére vonatkozólag a legkülönbözőbb elméletek láttak napvilágot, ami szorosan összefügg a rokonság fogalmának tisztázatlanságával (néprokonság, nyelvrokonság stb.) és azzal, hogy az ősmagyarság több ágból tevődött össze, jóllehet a magyarság kialakulásában a fő ág (mag) mellett a többi ág nem játszott elsődleges szerepet.

ŐSEINK-ROKONAINK

A magyarság őseinek tekintjük azokat az eleinket, akiknek a vérségi leszármazottai vagyunk.

A rokonság és ezen belül a néprokonság kérdése őstörténetünk egyik legbonyolultabb része. Az igen fontos nyelvrokonság tisztázása mellett tekintetbe kell venni a genetikai, a kulturális és más rokonsági ismérveket is. Több, eddig rokonnak hitt nyelvről például kiderült, hogy rokonságuk helyett úgynevezett nyelvi szövetség tagjai voltak.

Egyes kiragadott dolgokat vagy jelenségeket rokoni ismertetőjegyként lehet felfogni, de nem lehetnek a rokonság döntő ismérvei.

HONFOGLALÁSUNK

Honfoglalásunkon azt a történelmi eseménysorozatot értjük, amelynek végeredményeképp Álmos és Árpád magyarjai és a hozzájuk csatlakozott népek a Kárpát-medencében megtelepedtek. Ide számítjuk azokat az eseményeket is, amelyek a honfoglaláshoz vezettek.

MAGYAR

Magyarnak nevezzük azt a népet, amely Krisztus után ezer táján a Kárpát-medence egészére kiterjedő egységes magyar, keresztény államot létrehozta.

A honfoglaló magyar nép

- külső testi megjelenésére nézve mintegy felerészben turáni, pamír és előázsiai jellegű,
- nyelve a magyar, amely a ragozó (agglutináló) nyelvek csoportjába tartozik,
- írásosan áthagyományozott jogtörténete azzal a Vérszerződéssel kezdődik, amely a honfoglalás előtt Álmost tette meg legfőbb vezetővé. E jogtörténet gerince az Aranybulla és a Szent Korona tana.

A fentiek a mai magyar népre is jellemzőek, valamint az, hogy

- nemzeti azonosságtudata van,
- vallása túlynomó többségben a nyugat-európai latin kereszténység történelmi fejlődését követi. Vallási téren jellemzője a nagyfokú türelmesség,
- öröklődő sajátosságaiban jelentős mértékben őrzi ősei tulajdonságait; ezek némelyike a másoknál megfigyeltektől eltér,
- ősi sajátos tárgyi és szellemi műveltséggel rendelkezik, amelyből kiemelkedik rovásírása, népművészete, hitvilága és zenei anyanyelve, amelyre az ötfokúság és a párhuzamos szerkezet jellemző.

KALANDOZÁSAINK

„Kalandozásaink“ fogalmán azokat a hadjáratokat értjük, amelyeket eleink a honfoglalásunk körüli időben, a Kárpát-medencén kívüli területeken folytattak. Eddigi ismereteink szerint ezekben a hadjáratokban a Kárpát-medence akkori többi lakói (avarok, sclávok stb.) is részt vettek.

A korabeli, rendelkezésünkre álló külföldi írott források ezeket a hadjáratokat úgy tüntetik fel, mint rablóhadjáratokat. A tények szakszerű elemzése alapján azonban kimutatható, hogy ezek a hadjáratok döntő többségükben a magyar diplomáciának a korban szokásos kiegészítői voltak. A valóságos vagy feltételezett ellenfél erejének a felmérését, esetleg megsemmisítését szolgálták, szinte kivétel nélkül más erővel szövetségben.

Ezen típusú hadjárataink megszűnése az akkori európai erőviszonyok alakulásával (egységes német császárság megszilárdulása stb.), másfelől a magyar állam belső megerősödésének a tényével függött össze.

ÁLLAMALAPÍTÁSUNK

Európa területén az első egységes keresztény államot, amely több mint egy évezredes alapítása óta napjainkig folyamatosan fennáll, a magyarok hozták létre.

Ezen állam irányítására a magyarság vezette be és tartja fenn azt a rendszert, amelyet ma parlamentarizmusnak nevezünk.

Államalapításunk legfontosabb eseményei:

- a Vérszerződéssel kezdődő és a latin kereszténység gyakorlatával összhangba hozott jogrendünk kialakítása,
- Álmos és Árpád népének vonulása a Kárpát-medencébe,
- a Kárpát-medence teljes elfoglalása Álmos, majd Árpád magyarjaival és a hozzájuk csatlakozott népekkel,
- a honfoglalást követő katonai és diplomáciai tevékenység,
- a római kereszténység felvétele, valamint államunk és a királyság intézményének megszervezése, amelynek során a feudalizmus egyes elemei is meghonosodtak hazánkban.

RÉGIÓ (ÖVEZET)

Szociológiai elméletben, de a társadalmi gyakorlatban is a regionalizmus többirányú megnyilvánulásait ismerjük. Ezek közül a legfontosabbak:

1. geopolitikai régiók – azonos területű és berendezkedésű államok egysége (pl. közép-európai régió),
2. kulturális-történelmi – a nemzetállamok azonos társadalmi-kulturális jegyű belső területei, legtöbbször egységes néprajzi elemekkel,
3. közigazgatási – több közigazgatási egység (járás, megye) gazdasági, kulturális, vagy más együttműködése,
4. funkcionális – ezek „alulról“ építkeznek, vagyis a gazdasági, társadalmi és kulturális együttműködés nem a közigazgatási felosztáson alapszik, hanem a természetes szükségleteken és érdekeken.

NEMZET

Politikailag gondolkodó és cselekvő kulturális közösség. Rendkívül fontos a definíció mindkét részének a figyelembevétele: az, hogy a nemzet az illető közösség politikai egységét és szemléletét fejezi ki, másrészt, hogy kulturális közösségről, az etnikai közösségek legmagasabb fejlődési fokáról van szó, tehát ennek életformáját, világ- és történelemszemléletének azonosságát, közös hagyományait, nyelvét stb. fejezi ki.

HAZA

Mindenekelőtt magában foglalja azt a földrajzi területet, amelyen az adott társadalmi-etnikai közösség él, továbbá azokat a jelenségeket, amelyek ennek a közösségnek tevékenységével összefüggnek. De a hazának ugyanakkor érzelmi mozzanatai is vannak, mivel az embereknek érezniük kell, hogy az adott területen szívesen fogadják, vagy csak megtűrik. *„aki a hazáról kezd beszélni, az előbb-utóbb a szülőföldre, a szűkebb pátriára lyukad ki: egy falura és legeslegvégül egy udvarra, onnan a konyhán át egy kétablakos szobára, amelyben anyja nyelvét megtanulta“* (Illyés Gyula).

NEMZETISÉG

Többféle értelmezése és jelentősége van. Lehet:

1. a többségi nemzettől függő közösség megnevezése, ugyanúgy mint
2. az etnikai közösségek nemzet előtti fejlődési fokának megjelölése. Gyakori a nemzetiségnek
3. mint egy meghatározott nemzethez való tartozásnak valamiféle megnyilvánulása vagy kifejezése. Ebben az esetben a nemzetiség minden olyan jellegzetességnek egysége, amelyek egy bizonyos etnikai közösségre jellemzők és megkülönböztetik őt más etnikumoktól. Végezetül
4. a nemzetiség kategóriát, mint valamelyik etnikai közösséghez való tartozás verbális megnevezését használják, közigazgatási-jogi értelemben.

ETNIKAI CSOPORT

Rendszerint olyan közösségekről van szó, amelyekből hiányoznak azok az alapvonások, amelyek egységes, kompakt közösségbe integrálnák őket. De éppen ezeknél fontos aprólékosabb ismertetőjegyeket keresni. Elsőnek az azonos lakóhelyet tekinthetünk, de ez sem alkalmazható minden etnikai csoport esetében. Pl. a cigányságnál ez a legbonyolultabb ismertetőjegy. A többi etnikai csoport azonban többszáz évre is vissza tudja vezetni közös településeit. További ismérvek lehet tekinteni a közös történelmet, amely a közös eredetből és a lakóhely azonosságából eredeztethető. A kultúra viszonylagos egységét is ilyen ismérvek tekinthetjük, hiszen majdnem minden etnikai csoportnak van sajátos műveltsége és nyelvi dialektusa. Nagyon fontos az összetartozás érzése, amely egyfelől bizonyos előjogok és kiváltságok érzéséből fakadhat, másfelől a kiszolgáltatottság és megaláztatás érzéséből. Nem utolsó sorban meg kell említeni az ún. beltenyészet bizonyos fokú kialakulását, amely az írott vagy íratlan szabályokkal meghatározott közösségen belüli házasságokból ered.

NÉPRAJZI CSOPORTOK

Ezeknek identifikációjánál nem annyira meghatározók a biológiai, ezen belül a genetikai adottságok, hanem inkább a természeti-társadalmi környezet hatásaként kialakult sajátosságok. Egy vagy több etnikai jegy szerint lehet őket megkülönböztetni – tájszólás, szokások, népművészet, életmód, szertartások, stb.

NEMZETTUDAT

Egységes és átfogó, alkotótöltetű nemzeti önismereten alapuló közösségtudat. Az együvé tartozás tudata, amelynek jegyében vállaljuk a közös sorsot és amelyet birtokolva egy nép képes megoldani nemzeti sorskérdéseit. (Radics Géza)

NÉP

Egymás mellett élő emberek összessége. (Lásd még 73-74. oldalon Hóman Bálint megfogalmazását.)

IDEOLOGIA

Valamely embercsoport, párt, irányzat, korszak által vallott eszmék, nézetek, fogalmak rendszere. Ami azt jelenti, hogy sok esetben a tudatnak torz, hamis megnyilvánulásai.

GLOBÁLIS

Összefoglaló, átfogó, teljes; az egész földkerekségre vonatkozó.

INTEGRÁCIÓ

Egyes részek egyesülése egy egészé; több ország gazdaságának tervszerű összekapcsolása.

POLITIKA

Valamely társadalmi csoportnak az államhatalom megszerzésére, megtartására és felhasználása érdekében folytatott tevékenysége.

KONFLIKTUS

Az ellentmondás legmagasabb foka, kiéleződése, amelyet már nehéz kezelni.

EMPIRIZMUS

Tapasztalati tényeket elfogadó, kizárólag ezeken alapuló szellemi magatartás.

SZUVERENITÁS*

A közjogi szuverenitás jelenti egyrészt az államnak területe és tagjai feletti legmagasabb, jogilag korlátlan és felelőtlen rendelkezési jogát (felségiség); másrészt a kizárását minden idegen hatalom önjogú érvényesülésének az állam területén (függetlenség).

Ez a közjogi szuverenitás az állam lényeges tulajdonsága. Nélküle nincs állam. Feladása az államiség feladását jelenti. Megtámadása erőszakosság, amelynek jogi alapja nem lehet. A közjogi szuverenitást sértő rendelkezés - bármely magas nemzetközi fórumtól származzék is, - közjogi vonatkozásban nem létezőnek tekintendő, a jövőben való érvényesü-

* Dr. Molnár Kálmán egyetemi nyilvános rendes tanár kéziratából, 1939

lését még az sem biztosítja, hogy törvénybe cikkelyeztetett, mert a törvényhozás bármely törvényt hatályon kívül helyezhet.

ALKOTMÁNYUNK TÖRTÉNELMI JELLEGE*

Alkotmány alatt azt a szervezetet értjük, amelyben az állam hatalmi élete lejátszódik. Szűkebb értelemben csak azt AZ ÁLLAMOT NEVEZZÜK ALKOTMÁNYOS ÁLLAMNAK, AHOL AZ ÁLLAMHATALOM GYAKORLÁSA, VAGYIS AZ ÁLLAM ÜGYEINEK INTÉZÉSE A POLGÁROK RÉSZVÉTELELÉVEL TÖRTÉNIK. AHOL NINCS ILYEN ÉRTELEMBEN VETT ALKOTMÁNYOSSÁG, OTT ÖNKÉNYSZERŰSÉG VAN, S AZ ÁLLAM TAGJAI NEM AKTÍV POLGÁROK, HANEM CSAK PASSZÍV ALATTVALÓK. AZ ÁLLAMPOLGÁR ELNEVEZÉS VOLTAKÉPPEN CSAK AZ ALKOTMÁNYOS ÁLLAM TAGJAIT ILLETI.

A magyar állami szervezet – a polgároknak a közhatalomban való részesedése alapján – több mint ezer éves történelmi fejlődés folyamán épült ki; ezért nevezük alkotmányunkat TÖRTÉNELMI ALKOTMÁNYNAK.

A TÖRTÉNELMI ALKOTMÁNY ELŐNYEI MESSZE FELÜLMÚLJÁK AZ ÍROTT ALKOTMÁNYÉT. A történelmi alkotmány nem mesterséges alkotás, nem szobatudósok munkája, hanem a nemzet államfenntartó és jogalkotó géniuszának, mesterkéletlen, sőt bizonyos fokig öntudatlan terméke. A nemzet lelkéből sarjad, s évszázadok során átmegy a nemzet minden tagjának vérébe. Nagy előnye, hogy utat mutat és megoldást ad minden újonnan felmerülő esetben. Az államélet a sok százados fejlődés folyamán minden kérdés megoldásához megtalálja a kulcsot: a praecedensek kialakítják a szokásjogot, amely a mesterséges (írott) jogalkotás hézagait kitölti. A charta-jogász ellenben tanácstalanul áll az alkotmánylevél hézagai előtt.

TÖRTÉNELMI ALKOTMÁNYUNK A MAGYAR NEMZET LEGDRÁGÁBB KINCSE. Államalkotó géniuszának legékesebben szóló bizonyítéka, élő kapcsolat dicső múltunkkal, s reményteljes jövőnk legbiztosabb záloga. A történelmi alkotmány nem jelent mozdulatlanságot, nem jelenti a fejlődés tagadását. Az államélet természetével ellenkeznek az ún. öröktörvények. A későbbi törvény lerontja a korábit.

Az alkotmány megváltoztatásának, reformjának útját-módját az alkotmányjog szabályai előre meghatározzák. Alapvető tétel, hogy az alkotmány szabályai jogszerűen csak ezen az úton változtathatók. Ezt a közjogi sarkigazságot nevezük jogfolytonosságnak, s értjük alatta azt, hogy jogszabályoknak alkotása, változtatása vagy eltörlése csupán csak az alkotmány értelmében erre hivatott tényező által eszközölhető. Ez alapelvhez való megalakulás nélküli ragaszkodás szerezte vissza alkotmányunkat és állami függetlenségünket 1867-ben. AMELY NEMZET NEM RAGASZKODIK ALKOTMÁNYÁHOZ, S NINCS MEG BENNE AZ ELSZÁNTSÁG MEGTÁMADOTT ALKOTMÁNYÁNAK VÉDELME, AZA NEMZET NEM ÉRETT A SZABADSÁGRA.

Az államéletnek az alkotmányjog által megállapított mederben való megtartását, a törvények igazi tartalommal való megtöltését csak a polgároknak az alkotmányhoz való elszánt ragaszkodása biztosíthatja. Ez az egyetlen valódi alkotmánybiztosíték.

* Dr. Molnár Kálmán egyetemi nyilvános rendes tanár kéziratából, 1939

*„Nincsen a Kárpát-medencében,
a világon olyan, jelentéktelen
magyar ember, akinek ne lenne
olyan – bármilyen szerény – feladata,
amit csak ő tud megoldani,
s helyette más nem.“*

Rókusfalvy Pál

FÜGGELÉK

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG
OKTATÁSI MINISZTERE

okt-1426/2/90

Előadó: Horváth Gréta
Tárgy: Alapítási engedély
Szám: T 300730-1676/1999.
Melléklet: 1 pl. hitelesített program

HATÁROZAT

A Kodolányi János Főiskola (Székesfehérvár, Szabadságharcos út 59.) által benyújtott 2283/1999. számon nyilvántartásba vett pedagógus-továbbképzési program engedélyezése és alapítási engedély kiadása iránti kérelmeknek

h e l y t a d o k .

Ennek megfelelően „A magyar történelem tanításának tartalmi és módszertani megújítása“ című továbbképzési programot jóváhagyom, továbbá a program alkalmazásához szükséges alapítási engedélyt megadom.

Tájékoztatom az ügyfelet, hogy

- az alapítási engedély nyilvántartási száma: T 300730-1676/1999.
- az alapítási engedély a továbbképzés indítására nem jogosít, – ahhoz szükség van az indítási engedély beszerzésére,
- az alapítási engedély öt évre szól, ennek megfelelően a program az aláírás napját követő hónap első napjától számított ötödik év eltelte után nem alkalmazható, s az alapítási engedélyt a nyilvántartásból hivatalból törölni kell, kivéve, ha az engedély érvényességét meghosszabbítják.

A határozat ellen további jogorvoslatnak helye nincs. A határozat megváltoztatását – jogszabálysértésre hivatkozással – a közléstől számított harminc napon belül a bíróságnál lehet kezdeményezni.

I n d o k o l á s

A pedagógus-továbbképzésről, a pedagógus-szakvizsgáról, valamint a továbbképzésben résztvevők juttatásairól és kedvezményeiről szóló 277/1997. (XII. 22.) Korm. rendelet (a továbbiakban: rendelet) 7. §-ának (1) bekezdése alapján a továbbképzés keretében olyan továbbképzés indítható, amelynek a programját az oktatási miniszter jóváhagyta, és alkalmazásához az alapítási engedélyt kiadta. Az alapítási engedély kiadásának feltétele, hogy a továbbképzési program megfeleljen a kormányrendeletben meghatározott célkitűzéseknek.

A továbbképzési program elfogadására, az alapítási engedély kiadására az Országos Pedagógustovábbképzési Akkreditációs Bizottság javaslata alapján került sor. Az akkreditációs bizottság – szakértők bevonásával – megállapította, hogy „A magyar történelem tanításának tartalmi és módszertani megújítása“ című továbbképzési program a fenti célkitűzéseknek megfelel, javasolta annak jóváhagyását és az alapítási engedély kiadását.

A kormányrendelet 8. §-a alapján a pedagógus-továbbképzés indításához az alapítási engedély mellett szükség van az indítási engedély megadására is. A határozat az erre vonatkozó figyelmeztetést tartalmazza. A kormányrendelet 7. §-ának (1) bekezdése szerint az alapítási engedély öt évre szól, azonban az engedély több alkalommal is meghosszabítható. E körülményekre a határozat rendelkező része a figyelmet felhívja.

Budapest, 1999. 10. 14.

Pokorni Zoltán
oktatási miniszter

Határozatot kapja:

1. Címzett
2. PAB
3. Irattár

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG
OKTATÁSI MINISZTERE

Előadó: Horváth Gréta
Tárgy: Indítási engedély
Szám: T 302460-780/1999.
Melléklet: 1 pl. hitelesített indítási kérelem

HATÁROZAT

A Kodolányi János Főiskola (8000 Székesfehérvár, Szabadságharcos út 59.) által benyújtott, 1352/i/1999. számon nyilvántartásba vett pedagógus-továbbképzési program indítási engedély kiadása iránti kérelmének helyt adok, és ennek megfelelően

e n g e d é l y e z e m ,

hogy a T 300730-1676/1999. számon nyilvántartott engedéllyel rendelkező program felhasználásával „A magyar történelem tanításának tartalmi és módszertani megújítása“ elnevezésű továbbképzési programot indítson a hitelesített indítási engedély kérelmében foglaltaknak megfelelően a következő feltételekkel:

- a) A továbbképzés helyszínét a továbbképzés megkezdése előtt legalább harminc nappal be kell jelenteni a Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központnak (2097 Pilisborosjenő, Fő út 1.)
- b) A továbbképzés során a jóváhagyott program címe, a program teljesítésére meghatározott összes óraszám, a program célja és teljesítésének tartalmi követelményei nem változtathatók meg.

Tájékoztatom a továbbképzés szervezőjét, hogy

- a) csak olyan továbbképzés szervezhető meg, amely szerepel a továbbképzési jegyzékben;
- b) az indítási engedély jogerőre emelkedése után megjelenő első továbbképzési jegyzék megjelenése előtt is megkezdheti a továbbképzés szervezését;
- d) a Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ jogosult a helyszínen ellenőrizni a továbbképzés – program szerinti – megszervezését, illetőleg megtekinteni a már megtartott továbbképzések iratait. A továbbképzés szervezője köteles – a megbízólevéllel rendelkező részére – a továbbképzések okmánya-it rendelkezésre bocsátani, illetve a szükséges felvilágosítást megadni.
- e) vissza kell vonni az indítási engedélyt, amennyiben
 - a továbbképzést nem a továbbképzési programban foglaltak szerint szervezték meg,
 - a továbbképzés szervezője az indítási engedély kiadását követő évtől kezdődően nem kérte felvételét a továbbképzési jegyzékbe, és továbbképzést szervezett,
 - az alapítási engedély érvényessége megszűnt,
 - a továbbképzés szervezője nem vezette a továbbképzéssel kapcsolatos okmányokat,
 - a továbbképzés szervezője nem tette lehetővé a továbbképzéssel kapcsolatos ellenőrzés lefolytatását;
- f) vissza kell vonni az indítási engedélyt, abban az esetben, ha
 - a továbbképzést nem azokkal a feltételekkel szervezték meg, amelyek az indítási engedélyben, valamint a továbbképzési jegyzékben szerepelnek,
 - a továbbképzés szervezője nem jelentette be a továbbképzés helyét és idejét;
- g) az indítási engedély öt évre szól, ennek megfelelően a program az aláírás napját követő hónap első napjától számított ötödik év letelte után nem alkalmazható, s az indítási engedélyt a nyilvántartásból hivatalból törölni kell.

Az indítási engedély nyilvántartási száma: T 302460-780/1999.

A határozat ellen további jogorvoslatnak helye nincs. A határozat megváltoztatását – jogszabálysértésre hivatkozással

– a közléstől számított harminc napon belül a bíróságnál lehet kezdeményezni.

I n d o k o l á s

A pedagógus-továbbképzésről, a pedagógus-szakvizsgáról, valamint a továbbképzésben résztvevők juttatásairól és kedvezményeiről szóló 277/1997. (XII. 22.) Korm. rendelet (a továbbiakban: rendelet) 7. §-ának és 8. §-ának (1) bekezdése alapján a továbbképzés keretében olyan továbbképzés indítható, amelynek a programját az oktatási miniszter jóváhagyta, alapítási engedéllyel rendelkezik, és a miniszter az indítási engedélyt kiadta. Az indítási engedély kiadásának feltétele, hogy a továbbképzési program megfeleljen a rendeletben meghatározott célkitűzéseknek.

Szakértők bevonásával megállapításra került, hogy a kérelmező a rendeletben előírtaknak eleget tett, az alapítási engedéllyel rendelkező programban előírt személyi és tárgyi feltételeket biztosítja, ezért javasolták az indítási engedély kiadását.

A rendelet 8. § (1) bekezdése szerint az indítási engedély öt évre szól. A rendelet 1. számú melléklete szerint az indítási engedély visszavonható. E körülményekre a határozat rendelkező része a figyelmet felhívja.

Budapest, 1999. 12. 17.

Pokorni Zoltán
oktatási miniszter

Határozatot kapja:

1. Címzett
2. Pedagógus-továbbképzési Módszertani és Információs Központ
3. Irattár

OKLEVÉL

AMELYET KIADTUNK A MAGYAR KÖZTÁRSASÁG OKTATÁSI MINISZTERE
T 300730-1676/1999 SZ. ALAPÍTÁSI ÉS
T 302460-780/1999 SZ. INDÍTÁSI ENGEDÉLYÉVEL,
A TÖRTÉNELEMTANÁROK TOVÁBBKÉPZÉSÉRE A KODOLÁNYI JÁNOS
FŐISKOLA ÉS A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET
SZERVEZÉSÉBEN „A MAGYAR TÖRTÉNELEM TANÍTÁSÁNAK TARTALMI ÉS
MÓDSZERTANI MEGÚJÍTÁSA“ CÍMŰ PROGRAM RÉSZTVEVŐJÉNEK.

NÉV: _____

SZÜLETÉSI ÉV: _____ HÓ: _____ NAP: _____

SZÜLETÉSI HELY: _____

NEVEZETT AZ ELŐÍRT KÖTELEZETTSÉGÉNEK, VALAMINT A ZÁRÓVIZSGA
KÖVETELMÉNYÉNEK ELEGET TETT.

SZÉKESFEHÉRVÁR-ZÜRICH _____

DIPLOMA

EDITUM

A REI PUBLICAE HUNGARICAE MINISTRO LITTERARUM SCHOLARUMQUE EX
DECRETO DE INSTITUTIONIBUS CONDENDIS (LIT. T 300730-1676/1999)

ATQUE CONCESSU (LIT. T 302460-780/1999)

DE INGREDIENDA ERUDITIONE RERUM HISTORICARUM MAGISTRIS
SUPPLEMENTARIA ET SUPREMA SCHOLA UNIVERSITARIA ALBA REGIENSI

„JOANNES KODOLÁNYI“ ET „SOCIETATE RERUM HISTORICARUM
HUNGARICARUM TURICENSI“ CURANTIBUS SUB TITULO

„DE DISCIPLINA RERUM HISTORICARUM HUNGARICARUM ET VIA ET RE
REVISENDA“, UT TESTIMONIO SIT, RITE COLLATUM

DOCTRINAE STUDIOSAE /- O _____

NATAE / - O DIE _____

MENSE _____

ANNO _____

SOLI NATALIS _____

QUAM/QUEM ET CONDICIONIBUS ET AEQUIS IUDICIBUS PROBATAM / - UM
ESSE TESTANTUR NOMINA AMBORUM SUBSEQUENTIOA:

ET ALBA REGIA ET TURICI DATUM _____

DR. GEORGUS J. CSIHÁK,
SOCIETATIS RERUM HISTORICARUM
HUNGARIACARUM TURICENSIS H.T. PRAESES

DR. PETRUS SZABÓ,
SUPREMAE SCHOLAE UNIVERSITARIAE
SZÉKESFEHÉRVÁRENSIS RECTOR MAGNIFICUS

AJÁNLO

A KODOLÁNYI JÁNOS FŐISKOLA (KJF)
és a
ZÜRICH MGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET (ZMTE)

ajánlja, szervezi és lebonyolítja

A MAGYAR TÖRTÉNELEM TANÍTÁSÁNAK
TARTALMI ÉS MÓDSZERTANI MEGÚJÍTÁSA
c. programot

*a Magyar Köztársaság oktatási minisztere
T 300730-1676/1999 sz. alapítási és
T 302460-780/1999 sz. indítási engedélyével*

általános- és középiskolai történelemtanárok számára.

Megszervezhető bármely településen, ahol megfelelő hely és legalább 20 hivatalos jelentkező van. A szomszédos országokban az oktatók költségének egy részét a két szervező intézmény vállalja.

A legjobb vizsgázók bekerülhetnek oktatóink közé, előadhatnak a ZMTE iskoláiban, történelmi találkozóin, előadásuk rangos kiadványba kerülhet.

A továbbképzés időtartama 120 óra, díja 58.600,- Ft/fő.

Előfeltétel: főiskolai vagy egyetemi végzettség.

Kérje ingyenes, részletes tájékoztatónkat és tantervünket:

DR. DARAI LAJOS PH. D.,
főiskolai tanár, a továbbképzés felelőse

KODOLÁNYI JÁNOS FŐISKOLA
Cím: H-8000 Székesfehérvár, Szabadságharcos út 59.
Telefon: 00 36 (22) 543-311, Fax: 00 36 (22) 312-288
E-mail: [lmdarai@mail.kodolanyi.hu](mailto:lmदारai@mail.kodolanyi.hu) – Internet: www.kodolanyi.hu

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tudományos Tanácsa
az oktatási miniszter által jóváhagyott tanterv és tananyag összeállítója,
a továbbképzés szervezője és előadói:

Elnök:

DR. HABIL ZACHAR JÓZSEF D.Sc.,
történész, egyetemi tanár, Eszterházy Károly Főiskola, Budapest,

Titkár:

dr. Csámpai Ottó C.Sc.
etnopszociológus, habilitált egyetemi docens, Szlovák Műszaki Egyetem, Pozsony

dr. Csihák György
közgazdász, történész, a ZMTE elnöke, Zürich

dr. Darai Lajos C.Sc.
filozófus, főiskolai tanár, KJF, Székesfehérvár

dr. Nagy József Ph.D.
rendvédelem történész, egyetemi docens, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest

Sántha Pál Vilmos
közgazdász, Hargita megye ny. elnöke, Csikszereda

dr. Szabó A. Ferenc C.Sc.
politológus, egyetemi tanár, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest

dr. Vedres András C.Sc.
vegyész, Magyar Feltalálók Egyesülete, főtktár, Budapest

Tag:

dr. Faragó József D.Sc.
etnográfus, nyelvész, az MTA tiszteleti tagja, egyetemi tanár, Kolozsvár

dr. Frisnyák Sándor D.Sc.
történelmi földrajzos, tanszékvezető egyetemi tanár, Nyíregyháza

dr. Harai Dénes C.Sc.
egyetemi tanár, főigazgató, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest

dr. Herényi István C.Sc.
történész, ny. jogász, Budapest

capt. ddr. Juba Ferencz
tengerésztörténész, ny. tengerészkapitány, hajóorvos, jogász, Bécs

Nagy Kálmán
hadtörténész, ny. huszárezredes, Budakeszi

dr. Parádi József C.Sc.
rendvédelem-történész, főiskolai tanár, Rendőrtiszti Főiskola, Szemere Bertalan Rendvédelem-történelmi Tudományos Társaság elnöke, Budapest

dr. Vizi László Tamás
történész, tanszékvezető főiskolai docens, KJF, Székesfehérvár

az oktatásban résztvevő további személyek:

Balogh Miklósné

ny. történelemtanár, Beregszász

dr. Botlik József

történész, főiskolai adjunktus, PPKE, óraadó tanár, Piliscsaba

dr. Cey-Bert R. Gyula

pszichológus, a Gasztronómiai Világszövetség elnöke, Bangkok, tanszékevezető főiskolai tanár, KJF, Siófok

Csajághy György

népzenekutató, zenetanár, tárogatóművész, Pécs

Csajághyné Duha Julianna

népzenekutató, zenetanár, kiírtművész, Pécs

dr. Csapó József C.Sc.

biológus, ny. szenátor, Nagyvárad

dr. Cser Ferenc D.Sc.

vegyész, Melbourne

Csomor Lajos

aranyműves, Pákozd

Dani Pál

történész, London

Dolnics Zoltán

történész, Miskolc

Dudás Rudolf

nyelvész, Vancouver

dr. Földesi Margit Ph.D.

történész, egyetemi docens, Pázmány Péter Tudományegyetem, Budapest

dr. Henkey Gyula C.Sc.

antropológus, Kecskemét

Kassai Lajos

íjkészítő, sportoló, Kaposmérő

dr. Kálnási Árpád Ph.D.

nyelvész, KLTE, Debrecen

dr. Kovács Imre Endre

premontrei alperjel, Csorna

dr. Kovács Zoltán C.Sc.

népesedéskutató, Szeged

dr. Költő László

vezető régész, Kaposvár

dr. Magyar Kálmán

vezető régész, Kaposvár

Markovics György

középkorai történelem-filozófia tanár, Keszthely

Marton Veronika

nyelvtanár, Győr

- dr. Nagy Ákos**
gyógyszerész, Adelaide
- dr. Pandula Attila C.Sc.**
történész, egyetemi adjunktus, ELTE BTK, Budapest
- dr. Rókusfalvy Pál D.Sc.**
pszichológus, ny. egyetemi tanár, Budapest
- Sancz Klára Lujza**
ny. muzeológus, Budapest
- dr. Süli-Zakar István C.Sc.**
történelmi földrajzos, tanszékvezető egyetemi tanár, Debrecen
- dr. Szakály Sándor C.Sc.**
hadtörténész, a Duna TV h. elnöke, Budapest
- dr. Szederkényi Ferenc D.Sc.**
egyetemi tanár, Pécsi Egyetem
- dr. Szegfű László C.Sc.**
tanszékvezető főiskolai tanár, Szeged
- Szekeres István**
írástörténet-kutató, Budakalász
- dr. Timaru(Tímár)-Kast Sándor**
kelta kutató, orvos, Ingelheim
- Tóth Álmos**
geológus, országgyűlési szakértő
- dr. J. Újvári Zsuzsanna C.Sc.**
történész, egyetemi docens, PPKE, BTK, Budapest
- dr. Váralljai Csocsán Jenő**
közgazdász, egyetemi tanár, Oxford

TANTERV*

- **A történelemkutatás módszertana (10 ea + 10 gy)**
 - régészet, őstörténet, családtörténet, antropológia, rétegzett térképek, zenetörténet, írott források stb.
- **Magyar őstörténet kutatás (10 ea + 10 gy)**
 - nyelvtudomány, régészet, embertan, néprajz, a finn-ugor elmélet, a sumer-magyar rokonság, a szkita, a hun, az avar őstörténet öröksége, az ősi magyar állam stb.
- **Középkori és újkori történelmünk (16 ea + 12 gy)**
 - a több honfoglalás, könnyűlovasság, hadjárataink, Szt. István és a Szent Korona, a magyar állam, Hunyadi Mátyás, Dózsa György, a török kor, Habsburgok, 1848-1849, kiegyezés, az első és a második világháború és következményei, 1956 stb.
- **Művelődéstörténet (10 ea + 10 gy)**
 - ősi műveltségünk, világképünk, jelek, jelképek, nyelvünk, írásunk, zenénk, ősvallásunk, címerünk és nemzeti színeink, állami- és közösségi jelképeink stb.
- **Műveltségünk keleti és nyugati kapcsolatai (10 ea + 10 gy)**
 - nyelvünk, népmeséink, népzeneink és ősvallásunk keleti kapcsolatai és párhuzamai, a magyar konyha, bizánci és római hatások, a magyar lovagság, reneszánsz, vallási türelem, viselet és tánc stb.
- **Összefoglaló áttekintés (4 ea + 2 gy)**
- **Módszertani tanulságok (2 ea + 1 gy)**
- **Tartalmi következtetések (2 ea + 1 gy)**

Írásbeli és szóbeli vizsga az elhangzottak, valamint a kötelező szakirodalom alapján.

* Az oktatási miniszter által jóváhagyott oktatási program

A KODOLÁNYI JÁNOS FŐISKOLÁRÓL

A Kodolányi János Főiskola 1992-ben alakult, Magyarországon az első, humán képzést folytató, nem állami és nem egyházi felsőoktatási intézmény. Fenntartója a Székesfehérvár Megyei Jogú Város Közgyűlése által létesített Önálló Főiskolai Köz-alapítvány. A főiskola előbb angol, francia és német nyelvtanári, majd idegenforgalmi és szálloda-szakos közgazdász, gazdálkodási szakos közgazdász, valamint kommunikáció-szakos diplomát adó képzéseket folytatott. Legújabbán már nemzetközi kapcsolat-, valamint vendéglátó- és szálloda-szak is indult és a szociális munkás szakképzése is elkezdődött.

A főiskola székesfehérvári, budapesti, valamint siófoki helyszínén a hallgatók száma meghaladja a nyolcezetet.

Az itt meghirdetett továbbképzés célja:

a legújabb magyar történeti kutatásoknak a történelemoktatásban hasznosítható megismertetése; a 21. században megfelelő oktatási, kutatási módszertan elsajátításának elősegítése; a nemzettudat és a nemzeti történelemtudat történelemtanárok számára szükséges színvonalú közvetítése; állásfoglalás és mintaadás; a történelemtanítás tartalmi kérdéseinek, valamint nemzetközi vonatkozásainak tisztázására.

A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET 18 ÉVE

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület svájci közérdekű intézmény. 1985-ben alakult a svájci polgári törvénykönyv 60. pontja szerint. Székhelye Zürich. Támogatója Magyarországon a Közhasznú „Történelmi Örökségünk Alapítvány”.

Jelenleg száztizenhét tagja van, akik négy világrész (Amerika, Ausztrália, Ázsia, Európa) tizenkilenc országában (Anglia, Argentína, Ausztrália, Ausztria, Csehország, Dánia, Görögország, Írország, Kanada, Kína, Magyarország, Németország, Románia, Svájc, Svédország, Szlovákia, Thaiföld, Ukrajna, USA) tevékenykednek. A legfiatalabb aktív tagja nyolc, a legidősebb kilencvenhárom éves; a tagság átlagos életkora negyven körül lehet. A kutatók az egész Kárpát-medencéből, megalakulása óta részt vesznek tevékenységében.

Az egyesületnek 1994-ben három megye zászlót adományozott, amelyet a vesz-prémi érsék szentelt és a pozsonyi református püspök megáldott.

Az egyesület eddig hét országban tizenhat magyar őstörténeti találkozót rendezett, Magyarországon tíz alkalommal magyar őstörténeti iskolát (1-1 hétig) és a Kárpát-medencében kilenc övezeti történetstálkozót (3-3 naposat). Ezekben a rendezvényeken 377 szakember 906 előadást tartott 5.794 résztvevő előtt.

A fentiekén túl, az egyesület tizennyolc évi fennállása alatt, négy világrész huszon-egy országában további több, mint kétszáz településen, ezernél több előadást tartott, mintegy tízezer résztvevő előtt. A hallgatóság összlétszáma így, a tizennyolc év alatt meghaladja a tizenötezer főt.

A ténylegesen elhangzott előadások száma jóval több, mivel egyes előadások több alkalommal is elhangzottak, továbbá a számos országban tartott előadások nem mindig jelentek meg nyilvántartásunkban.

Az egyesület részt vesz a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen a történelem oktatásban.

Az egyesület kiadott harminchét könyvet 43.662 példányban, amelyek mindenhol megtalálhatók a világban, ahol magyarok élnek vagy tanulnak.

Az egyesület tulajdonosa a magyar nemzeti lexikonnak, az Encyclopaedia Hungaricának. Ez a négykötetes mű Kanadában készült tizennyolc éven át, 844 személy munkájának eredménye. A négy világrészen élő, tizenötmillió magyar legjelentősebb közös szellemi alkotása az elmúlt évtizedekben.

Az egyesületet előterjesztették az Európa Tanács „René Descartes 2002” tudományos díjára.

18 JAHRE UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH

Der Ungarisch Historische Verein Zürich, ein gemeinnütziger Schweizer Verein, wurde 1985 gegründet, gemäss Art. 60 ff. des Schweizerischen Zivilgesetzbuches, mit Sitz in Zürich. In Ungarn wird der Verein von der gemeinnützigen „Stiftung für unser historisches Erbe“ unterstützt.

Zum Verein gehören 117 Mitglieder, aus vier Kontinenten (Amerika, Asien, Australien, Europa) und neunzehn Ländern (Argentinien, Australien, China, Dänemark, Deutschland, England, Griechenland, Irland, Kanada, Österreich, Rumänien, Schweden, Schweiz, Slowakei, Thailand, Tschechien, Ukraine, Ungarn, USA). Das jüngste aktive Mitglied ist 8 Jahre alt, das älteste 93. Das Durchschnittsalter der Mitglieder dürfte bei vierzig Jahren liegen. Die Forscher aus dem gesamten Karpatenbecken beteiligen sich, seit Anfang an, an der Vereinstätigkeit.

Drei Komitate in Ungarn stifteten eine Vereinsfahne, die von dem katholischen Erzbischof von Veszprém und von dem reformierten Bischof von Pressburg feierlich geweiht wurde.

Der Verein organisierte in sieben Ländern 16 Treffen zur Frühgeschichte der Ungarn und selbst in Ungarn zehnmal Ungarisch Historische Schule (beide jeweils eine Woche lang), in dem Karpatenbecken 9 Regionaltreffen der Historiker (jeweils 3 Tage lang). An diesen Veranstaltungen hielten 377 Experten 886 Vorträge für 5.794 Teilnehmer.

Darüberhinaus organisierte der Verein in 18 Jahren mehr als tausend Vorträge für etwa 10.000 Teilnehmer, in mehr als zweihundert Ortschaften, in vier Kontinenten und 21 Ländern. Die Gesamtzahl aller Teilnehmer an den Veranstaltungen des Vereins überstieg die Zahl von fünfzehntausend.

Die tatsächlich gehaltenen Vorträge sind, in der Tat, etwas mehr, da einige Vorträge wiederholt wurden, und andererseits konnten von uns nicht alle Vorträge, die in vielen Ländern vorgetragen wurden erfasst werden.

Der Verein beteiligt sich am Geschichtsunterricht an der Militäruniversität „Zrínyi Miklós“ in Budapest.

Der Verein hat 37 Bücher in 43.662 Exemplaren herausgegeben, die überall in der Welt, wo Ungarn leben und lernen zu finden sind.

Der Verein ist der Eigentümer der Encyclopaedia Hungarica, eines Lexikons, ungarischer Prägung. Dieses vierbändige Lexikon wurde in Canada redigiert und erstellt, unter der Mitwirkung von 844 Personen aus der ganzen Welt im Laufe von 18 Jahren. Dies ist die wichtigste gemeinsame Geistesschöpfung des gesamten Ungarntums in den letzten Jahrzehnten.

Der Verein wurde für den „René Descartes Prize 2002“ der Europäischen Union nominiert.

A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET KÜLDETÉSNYILATKOZATA

I. A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET CÉLKITŰZÉSEI

*Elfogulatlan,
Előítéletmentes
történelemkutatás*

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület az elfogulatlan, szabad történelemkutatás megvalósításának eszményét tűzte maga elé – érzékelve a történelemelméletek, történeti leírások egyoldalúságát és annak romboló következményeit, különösen az utolsó kétszáz év európai és világtörténelmében.

*A népek történelmét a
világörökség részévé tenni*

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület erkölcsi és szakmai meggyőződésből, valamint az örökös történelmi viszálykeltés megszüntetésének reményében, kijelenti, hogy a világörökség részének tekinti minden nép igaz történelmét.

*A történelemnek az örökké-
valóság megnyilatkozásaként
való tekintése*

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület nem szándékszik az emberiség életét leszűkíteni bizonyos történelmi korokra, becsempészni e korszakok közé fejlődési irányokat és nem emeli egyik történelmi szereplőt sem a másik fölé, hanem a történelmi időt az örökkévalóság megnyilvánulásának, a történelmi eseményeket az örökkévalóság üzenetének tartja.

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület az idő, a tér és az ember hatékonyság egyöntetűségének, végtelenségének a múlt felé való kiterjesztésével kutatja az emberi történelemben a világ Istennek nevezett alapját és célját is.

Az elődök nagyra értékelése

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őseinkben, elődeinkben közvetlen jötevőinket, előkészítőinket és hagyományozóinkat látva keresi és elismeri régi mestereink érdemeit, akikről jószerevével alig tudunk valamit, de akiknek mindent köszönhetünk.

*A magyarság kultúráköz-
vetítő szerepének ápolása*

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület a Kárpát-medencei népek megbékélése kovászának tekinti a magyarságot, amely az eurázsiai hordozója és megtestesítője, amely e híd és e kultúráközvetítő szerepét hosszú évezredek óta megszenvedett hivatásaként gyakorolja.

*Igaz kép terjesztése a
magyarságról és
történelméről*

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület tudva és megismerve a mai Magyarország határain kívül élő magyarok e századi történelemkutatási érdemeit és eredményeit is, valamint látva a történelemkutatás és tanítás állapotát, s a környező országok és a világ képét a magyarságról és történelméről, alakítani és terjeszteni törekszik az egyetemes magyarság történelmi kutatási tevékenységét és ismereteit.

*A történeti kutatások és
nyilvánosság tételük
elősegítése*

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület mindezen okoknál fogva kötelességének tartja feltárni a magyar emberi múltat és egyetemes összefüggéseit, ösztönzi e feltáró munkát és a munka módszertanának kialakítását, valamint nyilvánosságra hozza a világ magyarsága és többi népe számára a kutatásokban elért eredményeket, keresi és megvalósítja a nyilvánossá, köztudottá tétel leghatékonyabb formáit.

A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület 1985-ös alapítása óta kezdetben Nyugat-Európában, majd a Kárpát-medencében évente rendszeresen előadássorozatokkal, tudományos találkozókkal és történelmi iskolákkal jelen-

A magyar tudományos közélet alakítása

A hazai történetírás nemkívánatos témáinak tanulmányozása és nyilvánosságra hozása

A törekvésekhez támogatók keresése, felkérése és a hála kifejezése a segítőknek

tkszik és sok más módon jelen van a magyar tudományos közéletben.

A **Zürichi Magyar Történelmi Egyesület** a rendezvényein elhangzott és megvitatott előadásokat sorra-rendre kötetekben megjelenteti, amivel komoly tudományos űrt tölt be és egyedülálló küldetést teljesít, mert az érintett témák és feldolgozásuk általában hiányoznak, illetve nem számítanak sikeresnek a hivatalosított hazai tudományosságban. A kötetek eljutnak mindenhová, ahol magyarok élnek vagy tanulnak.

A **Zürichi Magyar Történelmi Egyesület** felkér minden magyart és nem magyart, akit a magyar történelem kutatása lelkesít, hogy segítsen az elkezdett kutatások folytatásában, kiszélesítésében, az elért eredmények szélesebb körben való közkinccsé tételében, és a munkához elengedhetetlenül szükséges biztosításában.

A **Zürichi Magyar Történelmi Egyesület** köszönettel tartozik mindazoknak, akik áldozatvállalása és támogatása nélkül az eddigi nem valósult volna meg, illetve akiknek fennmaradásunkat és eredményeinket köszönhetjük: mindenek előtt egyesületünk tagjainak és támogatóinak, a svájci illetékes személyeknek és hatóságoknak, továbbá minden magyarországi kultuszminiszternek 1988 óta.

II. A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET TAGJAINAK SZÁNDÉKAI

Anyagi és politikai céloktól mentes tevékenység

Magyar indítékok

Etikai álláspont

Etikus mozgatóeszmék

Nyitottság minden irányban

Politikamentes, tisztán tudományos elkötelezettség

A tagok személyes elkötelezettségeinek kölcsönös tisztelete

Nekünk, a **Zürichi Magyar Történelmi Egyesület** tagjainak az egyesületben nem voltak és nincsenek sem anyagi, sem politikai céljaink.

Nekünk, a **Zürichi Magyar Történelmi Egyesület** tagjainak szerelmünk a magyar nép és történelme, valamint nyelve és kultúrája.

Nekünk, a **Zürichi Magyar Történelmi Egyesület** tagjainak meggyőződésünk, hogy jövőnk új, dicső temploma csak a tiszta erkölcsre építhető: ennek előfeltétele egymás kölcsönös tiszteletben tartása, a közösségvállalás egymással, valamint az erőszak minden formájának és következményének eltűntetése.

Mi, a **Zürichi Magyar Történelmi Egyesület** tagjai azt kívánjuk, hogy emberi szeretet, szakmai tisztaság, tárgyi tudás és önzetlen, becsületos gondolkodásmód jellemezzen bennünket, akik a magyar nép és a haza történelmének kutatásában együttesen munkálkodunk.

Mi, a **Zürichi Magyar Történelmi Egyesület** tagjai baráti kézfogásra nyújtjuk kezünket minden irányba.

Mi, a **Zürichi Magyar Történelmi Egyesület** tagjai politikától mentes, tisztán tudományos, baráti és ismeretterjesztő tevékenységet folytatunk.

Mi, a **Zürichi Magyar Történelmi Egyesület** tagjai mélyen tiszteljük tagjaink, barátaink és az érdeklődők elkötelezettségeit, amelyek azonban semmilyen következménnyel nincsenek ránk.

I. ZIELSETZUNGEN DES UNGARISCH HISTORISCHEN VEREINS ZÜRICH

*Ziele & Absichten des
Ungarisch Historischen
Vereins Zürich*

Eingedenk der verheerenden Folgen, die eine Einseitigkeit historischer Theorien sowohl in der europäischen als auch der globalen Geschichtsschreibung der letzten zweihundert Jahre gezeitigt haben, bekennt sich der **Ungarisch Historische Verein Zürich** zur Verwirklichung einer unvoreingenommenen und wertfreien Geschichtsforschung.

*Unvoreingenommene &
wertfreie Geschichtsfor-
schung*

Der **Ungarisch Historische Verein Zürich** erklärt daher sowohl aus ethischer & wissenschaftlicher Überzeugung als auch im Vertrauen auf ein Ende der endlosen Fachstreitigkeiten, daß er die wahrhaftige Geschichte eines jeden Volkes als Teil des Weltkulturerbes betrachtet.

*Völkergeschichte als
Weltkulturerbe*

Weder beabsichtigt der **Ungarisch Historische Verein Zürich**, sich auf bestimmte Zeitalter zu beschränken noch eine historische Persönlichkeit über eine andere zu erheben, vielmehr erachtet er die Geschichte, resp. die historischen Ereignisse als eine Manifestation der fortwährenden Wirklichkeit.

*Auffassung von Geschichte
als Manifestation der
Wirklichkeit*

In seinem Bemühen, das menschliche Wirken in der Vergangenheit zu erforschen, versucht der **Ungarisch Historische Verein Zürich** den Ursprung und das Ziel des Weltenlaufes im Sinne eines göttlichen Wirkens zu deuten.

*Hohe Wertschätzung der
Ahnen*

Indem der **Ungarisch Historische Verein Zürich** in den Altvorderen und Ahnen seine unmittelbaren Wegbereiter, Wohltäter und Gewährleute erblickt, anerkennt er in ihnen die Verdienste jener alten Meister, von denen wir einerseits kaum etwas wissen, andererseits jedoch alles verdanken.

*Das Magyarentum - ein
wichtiges kulturvermit-
telndes Element im Kar-
patenbecken*

Als wirksame Kraft im Befriedungsprozeß der Völker des Karpatenbeckens sieht der **Ungarisch Historische Verein Zürich** das Magyarentum als Träger & Verkörperung des Eurasienturns, welsches seine kulturvermittelnde Rolle als Brückenbauer seit Jahrhunderten getreulich wahrnimmt.

*Der Verein bemüht sich um
Vereinheitlichung im
Geschichtsbild vom
Ungarntums*

Der **Ungarisch Historische Verein Zürich** bemüht sich darum, die Ergebnisse der Geschichtsforschung jener Ungarn kennenzulernen, die außerhalb der Grenzen des heutigen Ungarn leben; er beobachtet ferner den Stand der historischen Disziplinen und des Geschichtsunterrichtes sowohl in Ungarn, den angrenzenden Staaten als auch universell in der Absicht, eine einheitliche Formulierung und historische Überlieferung zum weltweiten Ungarntum anzustreben.

*Eine der Aufgaben des
Ungarisch Hist. Vereins
besteht in der Förderung von
Forschungsprojekten &
deren Publikation*

In seiner Verpflichtung, die Vergangenheit der Magyaren und deren weltweiten Beziehungen aufzuzeigen, schafft der **Ungarisch Historische Verein Zürich** sowohl Anreize zu derartigen Forschungsprojekten und zur historischen Methodik als auch Möglichkeiten, deren Ergebnisse in Form angemessener Veröffentlichungen wirkungsvoll zu verbreiten.

*Rege Aktivitäten des
Ungarisch Historischen
Vereins Zürich*

Seit seiner Gründung im Jahre 1985 ist der **Ungarisch Historische Verein Zürich** zunächst in Westeuropa, später auch im Karpatenbecken, alljährlich in Vortragsreihen, wissenschaftlichen Treffen, geschichtlichen Seminarien und in anderen Formen aktiv geworden.

In regelmäßiger Folge veröffentlicht der **Ungarisch Historische Verein Zürich** die auf den genannten Veranstaltungen vorgetragenen Referate in Sammelbänden. Darin erfüllt der **Verein** eine besonders wichtige wissen-

*Veröffentlichungen zu hist.
Themen, die in der heimati-
chen Geschichts-schreibung
unerwünscht waren und sind*

*Dank für die erfolgte Hilfe &
Unterstützung*

*Bitte um Unterstützung
Anliegens*

*Frei von materiellen od.
politischen Zielen*

Zur Motivation

*Die ethische Haltung der
Vereinsmitglieder*

Ethische Leitlinien

Offenheit nach allen Seiten

*Polit. unabhängige, rein der
Wissenschaft verpflichtete
Vereinigung*

schaftliche Aufgabe, indem solche Themen, die in der heimischen pseudowissenschaftlichen Geschichtsschreibung ausgeklammert bleiben mußten, unter den interessierten Landsleuten weltweit verbreitet werden.

Der **Ungarisch Historische Verein Zürich** schuldet all denen Dank, ohne deren Opferbereitschaft und Unterstützung sich das Bisherige nicht hätte verwirklichen lassen. Allein ihnen, insbesondere aber den Vereinsmitgliedern und denen, die unser Bemühen unterstützen, aber auch den zuständigen Personen und Amtsstellen in der Schweiz, sowie seit 1988 dem jeweiligen kulturminister Ungarns verdankt der **Verein** sein Fortbestehen ebenso wie sein künftiges Wirken im Dienste der Geschichtswissenschaft.

Daher bittet der **Ungarisch Historische Verein Zürich** jede Ungarin und jeden Ungarn sowie alle Nicht-Ungarinnen und Nicht-Ungarn, denen an der Erforschung der magyarischen Geschichte gelegen ist, um tätige Mithilfe und materielle Unterstützung bei der Fortführung seiner Anliegen in Forschung und Veröffentlichung auf dem Feld der Geschichte Ungarns.

ABSICHTSERKLÄRUNGEN DER MITGLIEDER DES UNGARISCH HISTORISCHEN VEREINS ZÜRICH

Wir, die Mitglieder des **Ungarisch Historischen Vereins Zürich**, haben in unserer Vereinigung weder in der Vergangenheit noch in der Gegenwart jemals materielle oder politische Ziele verfolgt.

Wir, die Mitglieder des **Ungarisch Historischen Vereins Zürich**, sind erfüllt von tiefer Liebe zum ungarischen Volk, dessen Geschichte und Sprache.

Wir, die Mitglieder des **Ungarisch Historischen Vereins Zürich**, sind der festen Überzeugung, daß unsere Zukunft einzig und allein auf einer tugendhaften Haltung aufgebaut werden kann; als unabdingbare Voraussetzung hierfür erachten wir die gegenseitige menschliche Achtung, das Gefüge einer Gemeinschaft und die Ächtung jeglicher Form der Gewalt.

Wir, die Mitglieder des **Ungarisch Historischen Vereins Zürich**, wünschen, wir möchten uns in unserem Bemühen um die Erforschung der ungarischen Geschichte sowohl von Menschenliebe und selbstloser Denkweise, als auch von sachlicher Klarheit und fachlichem Wissen leiten lassen.

Wir, die Mitglieder des **Ungarisch Historischen Vereins Zürich**, strecken unsere Hände zum freundschaftlichen Gruße in jede Richtung aus.

Wir, die Mitglieder des **Ungarisch Historischen Vereins Zürich**, sind einer politisch unabhängigen, rein wissenschaftlichen, freundschaftlichen und informativen Tätigkeit verpflichtet.

Wir, die Mitglieder des **Ungarisch Historischen Vereins Zürich**, bringen echtes Verständnis auf für die privaten Verpflichtungen unserer Mitglieder, unserer Freunde und der an unserer Vereinigung interessierten Personen.

Wir, die Mitglieder des **Ungarisch Historischen Vereins Zürich**, sind bestrebt, vor allem den wahren Ursprung des ungarischen Volkes, resp. der ungarischen Stämme, unsere Urheimat oder unsere Urheimatländer, ferner

*Gegenseitige persönliche
Loyalität der Mitglieder*

den Ursprung der ungarischen Sprache und unseres Volkes in rein wissenschaftlichem Geiste und in Zusammenarbeit mit den Nachbarwissenschaften frei von äußeren Zwängen zu untersuchen und zu erforschen.

*Hauptgebiete der historischen
Forschung im
Ungarisch Historischen
Verein Zürich*

Wir, die Mitglieder des **Ungarisch Historischen Vereins Zürich**, weisen zwar keinerlei Theorien im vorneherein zurück, erwarten aber, daß sowohl Beweise als auch Argumente auf einer strikt wissenschaftlichen Basis beruhen.

*Unvorgenommenheit gegenüber
begründeten
Theorien*

Wir, die Mitglieder des **Ungarisch Historischen Vereins Zürich**, können nicht unwidersprochen hinnehmen, daß eine unbewiesene Bahauptung aufgestellt oder irgend ein Problem ungerechtfertigt als bereits gelöst hingestellt wird.

*Unannehmbarkeit unbewiesener
Behauptungen*

Wir, die Mitglieder des **Ungarisch Historischen Vereins Zürich**, zollen den Mitgliedern der großen Völkerfamilie gleichsam tiefsten Respekt, erwarten indes, daß dieselbe achtungsvolle Haltung auch unserem Volk gegenüber eingenommen wird.

*Achtung gegenüber allen
Völkern*

Wir, die Mitglieder des **Ungarisch Historischen Vereins Zürich**, vertreten unverhohlen unsere Ansicht zu Gegenwart & Zukunft der Geschichtsforschung und haben unsere Standpunkte in der vorliegenden Absichtserklärung zum Ausdruck gebracht.

*Zürich / Budapest / Adelaide / Bangkok / Beijing / Beregszász / Boulogne sur Mer / Brno /
Carrigmore / Csikszereda / Felsőőr / Heidelberg / Helsingborg / Honolulu / Kopenhagen /
Offene Darstellung der
Haltung der
Vereinsmitglieder
Lendva / London / Pozsony / Vancouver*

Oster 1999

Ungarisch Historischer Verein Zürich

HYMNUS UNGIARAIS

Benedescha, Tuotpussaint,
Cul Magyar sieu prüvi.
Stenda Tieu Bratsch bainvugliaint
Cur ch'els soffran ödi.
Els haun patieu memma lönych,
Do'ls uossa la sprauza
Cha quists pcheders bger pü tschönch
Chattan cuschidraunza.

Kölcsey/Erkel

Trad. Claudio Caratsch (7.7.1998)

rätoromanisch

HUNGARIAN HISTORICAL SOCIETY OF ZURICH (HHSZ)

The Hungarian Historical Society of Zurich (HHSZ), established 1985, consists now of more than 117 members dealing with history, on four continents and in 19 countries. Mr. Peter Sager, former vicepresident of the European Parliament, belongs to our founding members. The objective of the Society is to further scientific research in history and in more or less strongly related topics (archeology, epigraphy, music, literature, population, anthropology, language, religion, historical geography, toponyms, ethnology, ethnography, shipping, economy, fine arts etc.). Our activity is free of politics; based on purely scientific basis, is friendly, educational and definitely declared to be neutral.

We are a registered society in Switzerland and by the decisions of the respective authorities, our activity is nonprofit-oriented and of general interest, consequently free of income tax (FD 16. 10. 86, AFD 86/10 506 Zurich).

In order to achieve the aims the Society endeavours

- a) to arrange regular meetings in several countries (e. g. Switzerland, Australia, Austria, Hungary, Slovakia, Rumania, etc.) with lectures of scientific nature and debates;
- b) to organise conferences on the Early and Medieval History. Until 2002 we have organised 16 meetings in 6 countries (Austria, Germany, Hungary, Spain, Switzerland, United Kingdom), each lasting for 7-8 days, performed and discussed 515 scientific lectures for more than 2100 participants from 20 countries and 4 continents;
- c) to implement so called "History Schools" (i.e. courses dealing with aforementioned scientific topics) for ethnic Hungarians, not only in Hungary but from the adjacent countries as well. Thus far 10 such courses were organized from 1992 to 2002 and each lasting for 7-8 days; there were performed and discussed 211 scientific lectures for more than 2000 participants from 20 countries ;
- d) to organise regional conferences of historians, each lasting for 3 days; (Odorheiu Secuiesc, Rumania 1994, Komarnó, Slovakia 1994, Miercurea Ciuc, Rumania 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, Roznava, Slovakia, Decs, Hungary 2000) there were performed and discussed 166 scientific lectures for 1694 participants from 7 countries;

- e) to organise conferences about history in 21 countries of 4 continents in more than 200 cities where almost 1000 presentations were shown more than 10 thousand people;
- f) to publish scientific papers or help such works to be published. We have already published 37 books in more than 43'662 samples and 8 picture postcards - the books with synopses in English, French and German. We mail our books for free to libraries: 300 copies in Hungary, about 100 in the neighbouring countries and 156 in 70 other countries. The participants of our schools and conferences get our proceedings for free. The remaining exemplars become available for everybody in the bookshop (Városi Könyvtár [Library], H-8660 Tab, Ady Endre u. 5., Telefon & Fax: 00 36 (84) 320-453, e-mail: bookstab@matavnet.hu).

According to a contract between our Society and the Military Academy "Miklós Zrínyi" in Budapest, we are official lecturer at this University. In cooperation with the University "János Kodolányi" in Székesfehérvár (Hungary), we also make extension training for teachers of history, by the permission of the Hungarian Minister for Education (T 302460-780/1999, T 300730-1676/1999).

Our activity finds wide supporting echo in the written and electronic public media of the countries concerned and by the official authorities, e.g. the Swiss Ambassador to Budapest and the Hungarian Minister for Culture and Education .

We enjoy firm moral and modest financial support from a few towns (e.g. Miercurea Ciuc, Rum., Komarnó Slov., Kaposvár, Decs, Hung.), comitates (e.g. Hargita, Rum., Veszprém, Hung.), funds (e.g. Illyés Alapítvány, Hung.) and officials (Hungarian Ministry of Culture and Education), but the main part of costs will be taken upon by our members themselves, including at least a part of issuing the publications mentioned above.

We are serious debtors, our settled accounts are always correct. We have a professional bookkeeping system, controlled by our controllers regularly, our General Session held in each year and also by the official organs in Switzerland and Hungary. We have never had a conflict on this field.

We do not hope for any privilege of ourselves, or for results of short duration, but for those on the long run. We have been acting on the fields of mutual cooperation between the nations and do hope to be able to pave the way to the further cooperation between the European nations, especially in Middle-Europe.

Darai Lajos Mihály
(Kápolnásnyék)

БРАТНІ ІСНІТЦЕВІ
MAGYAR TÖRTÉNELEM

ІТНЕНЕН ТМ – ЕНЕН САТРАНА
TÍZEZER ÉV – EZER OLDALRÓL

ÖSSZEFOGLALÓ

E NEGYVENKÉT ELKÜLÖNÜLT S ÖSSZEFÜGGŐ részből álló tanulmánykötet kiadását a KODOLÁNYI JÁNOS FŐISKOLA (KJF) és a ZÜRICH MGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET (ZMTE) közös, az oktatási miniszter engedélyével (T 300730-1676/1999 számon) bíró történelemtanár-továbbképzési programja tette aktuálissá és szükségessé. Főként e továbbképzés előadásaiból állt össze az írott anyag, mert kiderült, hogy nincsen ilyen új, használható összefoglaló jellegű mű, nincs mit a továbbképzésben részt-vevők kezébe adni. De megvan az igény a történettudományon belül is a legújabb kutatási fejleményeket – több évtized kitartó, alapos kutatási eredményeit – most már ideológiai sallangoktól mentes, a tudomány szabadságával összefoglaló kötetre.

A továbbképzés célja a legújabb magyar történeti kutatásoknak a történelemtanításban hasznosítható megismertetése, a 21. században megfelelő oktatási, kutatási módszertan elsajátításának elősegítése, a nemzettudat és a nemzeti történelemtudat történelemtanárok számára szükséges színvonalú közvetítése, állásfoglalás és minta-adás a történelemtanítás tartalmi kérdései, valamint nemzetközi vonatkozásai tisztázására. E miniszteri egyetértést bíró történelemalakítás a tudományos szemlélet bővítésén, s nem szembeállításán dolgozik. Annak az új identitásnak a megformálódásához járul hozzá, amely az európai integrációs folyamatban nélkülözhetetlen feladata minden nemzetnek. Ez elősegítheti ugyanis mindenféle diszkriminálás kiküszöbölését, mindenfajta előítélet megszüntetését mind önmagunk és szomszédaink felé, mind a többi tagország nemzeti irányába.

A magyar történelem kutatásának – a történelemtanár-továbbképzésben szereplő – specifikus megjelenése a világ szakirodalmában annak különböző részösszetevői vonatkozásában és különböző történelmi korszakokban értelmezhető. Módszertanilag pedig mind az e korszakokban létrehozott kutatóforrásként, mind szakmai eredményként. Ha csak a kiemelkedő összetevőket, korszakokat és forrásait említjük – bármiféle teljesség igénye nélkül -, akkor a történeti emlékezet következő megjeleníthető formáira kell utalnunk: írástörténet, régészet, őstörténelem, családtörténet, embertan, régészeti növénytan, régészeti örökléstan, történeti ábratan, rétegzett térképek, zenetörténet; az eddig megkülönböztetett, kutatással elért összes korszakban az őstörténettől napjainkig, az európai forrásoktól az ázsiaiakon át az esetleges afrikaiakig vagy más egyebekig; s a 18. századi göttingai egyetemi német történészek-től és a francia A. Thierrytől az angol V. Gordon Childe és

tanítványain keresztül N. S. Trubeckoy, L. Wooley, B. S. Barchrach, G. Georg, V. Werner, K. Schmuki, H. Hannum, Du Yaxiong-ig stb. Mivel ide tartoznak, módszertanilag elengedhetetlen és így elkerülhetetlen a külföldön kutató magyar származású tudósok eredményeinek a feldolgozása, akiknek felsorolására nagy számuk miatt itt nincs hely.

Ezek az eredmények egy részükben közvetlenül, más részükben közvetetten felhasználhatóan alátámasztják a téma alap kutatási jellegét. Például a 19. századi, fő-ként pozitivistá történelmi módszertani elveknek (adatkezelés, forrásértékelés stb.) köszönhetően és viszonylag kisszámú, kezdetlegesen feldolgozott adat tükrében megírt és felfogásában még nálunk is máig ható történelemszemléletet akár csak az elmúlt 50-60 év régészeti, antropológiai, különböző történelmi és kultúrtörténelmi adatai, eredményei tükrében igen aktuális lenne módosítani. Ugyancsak sokáig érvényesült, majd idejét múlván rombolt a szcientizmusnak a történettudományokban érvényesített redukcionista szelleme, ami itt valamely forrással rendelkezőnek vélt terület elsőrendűségét, mintaadó, sőt meghatározó voltát jelentette a többi, kevesebb adattal bíró, kevésbé feltárt vagy elérhetetlen területre. Végül, de nem utolsó sorban, a magyar történelem kutatása sosem volt olyan divatos téma eddig a külföldi tudósok szemében, mint az egyiptológia, az ún. primitív kultúrák, a keleti vallások stb. Ebben talán nemcsak a divat hiányát láthatjuk, hanem, hogy a legtöbb történész inkább a saját népe múltjával, illetve annak az úgynevezett nagy népekével való ösz-szefüggéseivel foglalkozik szívesen. Ezért mindebből önként adódik, hogy az alább vázolt témában és területeken a külföldi kutatások, bár nagymértékben képesek voltak hozzájárulni, nem hoztak eddig számunkra megfelelően kielégítő eredményt, azaz az alap kutatást saját magunknak időszerű legalábbis megkezdendünk.

A tanulmányokat tehát egy igen sajátos és nem kevésbé sikeres kutatócsoport, saját eredeti kutatásait felhasználva készítette. A tizenhét évvel ezelőtt, 1985-ben, Zürichben alakult ZÜRICH MGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET négy világrész 24 országából több száz szerzőt és közel ezer tudományos előadást vonultatott fel az évek során megvalósított tudományos tanácskozásain és iskoláin. Ezek szerzői mind szakmájuk kiválóságai, akár hivatalosan elismert tudományos címekkel rendelkeznek, akár az érdeklődés foglyaiként tevékenykednek. S mivel eleinte kizárólag külföldön találkoztak és tanácskoztak, a kutatás és a vita szabadsága mindig biztosított volt. Így e kutatási eredményeket kevésbé befolyásolta a hazai tudományirányítási monopólium és erőteljesen figyelembe vették a külföldön, más nemzetek tudósai által elért eredményeket.

A ZMTE prominens tagjai, a továbbképzés tanárai által írott kötet érdemei közül kiemelkedik az őstörténelmi vonatkozások gazdagsága, amely a több ágból összefonódó magyar őstörténet egyes mozzanatainak, jellegzetességeinek feltárásával az e téren régóta aktuális szintetizálást is célozza. Mivel tény, hogy akár a tudományos közvélemény, akár a történelemtanárok az elmúlt időben a magyar középkorról aránylag sok és alapos munkához juthattak, e korszak kevésbé hangsúlyosan jelenik meg a kötetben. Annál is inkább, hiszen itt is minőségi áttörésre van kilátás, különösen a történelemhamisítások feltárása terén, amely még új időrend megformálódásában is kicsúcsosodhat. Újkori történelmünk megírása sem szerepel a kötet céljaként. Ugyanakkor viszont szinte valamennyi szerző érinti a többi történelmi kort is, ez az adott téma feldolgozási módjából adódik. Így tehát nem egy új történelemkönyvről van szó e kötet esetében, hanem olyan segítségadásról a mű tanulmányai által, amelyek hozzájárulhatnak a történelemoktatás és a történe-

lemszemlélet helyes irányú megújításához.

Nem foglalkozunk tehát olyan területtel, ami sokfelé, jól meg van írva, viszont hivatkozunk a jó leírásokra, de csak addig, amíg szolgálják kötetünk célját. Ki lettek hagyva például a javasolt szakirodalomból az ide nem illő kitételekkel rendelkezők, például a honfoglalást menekülésként taglalók, az azt követő harcokat kalandozásokként tárgyalók, vagy az 1945-ös „felszabadulás” hirdetői, stb. Interdiszciplinaritás is jellemzi e tanulmánykötet jellegét, azaz mindenki hozzászól a másik munkájához, mégha más téma ismerője is. Ebben elődnek tekinthető a nyelvészet, amely közel két évszázada meghatározza a magyar történeti kutatást, történetírást és történelemoktatást. Az itt szereplő tanulmányok legfontosabb, kiegészítő szakirodalmi hivatkozását a miniszteri engedélyben a továbbképzés fő kötelező és ajánlott irodalmaként megjelölt, a ZMTE által korábban kiadott több mint három tucat tanulmánykötet adja, amely minden esetben korábbi tudományos tanácskozásokon megvitatott nézeteket és ismereteket tesz közkinccsé.

I. TÍZEZER ÉV ...

1. DARAI LAJOS MIHÁLY (Budapest) EGY TUDOMÁNY – EGY TÖRTÉNELEM című tanulmányában megfogalmazódik a történelemtanár-továbbképzés és e kötet lényege, hogy az új történelemszemléletnek, mint új elméletnek artikulálnia kell, hogy a régebbivel szemben előbb érvelni tudjon igaza mellett, majd lehetővé tegye a paradigmaváltást a történettudományban. Ehhez már nem kell a korábban megfogalmazott tételeket cáfolnia, hanem újakat kell létrehoznia és ismertetnie. Ezzel téve lehetővé, hogy ugyanarról a történetről csupán egyetlen tudományos értelmezés forogjon köz-kézen. Ami után talán mérséklődik a társadalomban meglévő széthúzás is, hiszen a tudomány tekintélye, akár a nemzeti elkötelezettségű oldalon, akár az individuum szerepét hangsúlyozók között, egyaránt feloldhatja a feszültségeket, a félelmet még egymástól is, de főként az írott történelemtől, amely éppen az ő irányzatuk híveit veszélyezteti folyton. Mert ha komolyan vesszük tudós társaink tevékenységét, ami elengedhetetlen ahhoz, hogy a mi bármily tudományos teljesítményeink viszonyos értékelését elvárhassuk, akkor figyelembe kell vennünk az ő eredményüket a sajátunk mellett, mégha a legtávolabbinak látszó tudományterületről származik is. A csorbítatlan tudomány ugyanis egységes, a valóban tudományos színvonalhoz hozzátartozik a kiegyenlítődé, hogy minden tudományterület és tudományág megismerje, megértse és beépítse a többin elért módszertani megújulást és tartalmi haladást. Az ilyen módon egyesített tudományosság valóban világszínvonalú lehet a történettudományban, szintetizálva a részeredményeket és megerősítve az újonnan kidolgozott tételeket, érveket. Az e tanulmányban példaként felsorolt egyesített elméleteket az-tán, remélhetően, az elkövetkező, még teljesebb kutatások kiegészítik, kiteljesítik.

2. FRISNYÁK SÁNDOR (Nyíregyháza) A KULTÚRTÁJ KAILAKULÁSA A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN c. tanulmányában bemutatja a természeti öskörnyezet első használóit és átala-kítóit a neolitikumtól a 895-ös honfoglalásig. Tájleírása és tájértékelése összefoglalja a honfoglalók természeti örökségét. Majd pedig ismerteti a Kárpát-medence kultúrtájainak kialakulását és 895-től 1920-ig tartó gazdagodását. Szól a nagy termé-szet- és tájformáló átalakító tevékenységről a földvárak és védművek építésétől az erdőirtásokon, bányaművelésen keresztül a csatornaásásokig, folyószabályozásokig. Leírja a Kárpát-medence

munkamegosztásának földrajzi modelljét, a gazdasági javak cseréjének természetes vásárvonal-rendszerét, azaz a hazai kultúra-övezetek és régiók eredetét és mikéntjét. Megállapítja, hogy a Kárpát-medence a 15. század végétől európai kultúrtájként értékelhető, a Bánság a 18. század második felétől már egész Európa egyik legfejlettebb gazdasági körzete volt, s a magyar kultúrtáj terjeszkedése a 19. században elérte optimális határait. Munkájával indokolja és hangsúlyozza, hogy milyen értékes föld a magyar táj, amely harmincnál több emberöltő egymásraépülő monumentális alkotása, a Kárpát-medence népeinek közös kincse és kulturális öröksége.

3. FODOR ISTVÁN (Budapest) az EURÓPAI LÉTÜNK KEZDETE c. tanulmányában javasolja az 1100. honfoglalási évfordulót felhasználni a rólunk kialakított korabeli kép javítására, a valóságoshoz közelítésére. Szükséges ez szerinte, mert az európai köztu-datban, még a szakemberek körében is egymásnak ellentmondó elképzelések élnek. Annakidején, a 9. századi európaiak szemében például a honfoglaló magyarok egyikek voltak azokkal a korábbi népekkel, akik a keleti pusztaságokról félelmet és szenvedést hoztak. Akik gyorsan vágatató lovaikon bármikor és bárhol feldúlhatták a földművesek és a város lakók otthonát. S még a mai szomszédos országok történelemkönyveiből is visszaköszön ennek a korabeli képnek a továbbélése, mivel a magyarok rabló, nomád hadi szervezetű és békés munkára, földművelésre alkalmatlan népként szerepelnek, míg a szlávok és ósrománok fejlett, békés földművelőkként vannak ábrázolva. E magyarelleses rágalmak napjaink-béli továbbélésének az okai között a fejletlen tudományos felfogás is ludas, amivel a múlt századi milleniumi kutatás közeledett a honfoglaláshoz. Ezt a kártevést legalább most ki kell javítani, különösen a fejedelmi sírok mellett feltárt nagyszámú köztemető feldolgozott sírjainak ismeretében. Fontos tisztázni, hogy e temetőkben nem szlávokat temettek. Az is fontos tény, hogy a magyarok fejlett földművelő kultúrával rendelkeztek, ötvöstargyaikkal pedig vetekedtek a világban talált bármilyen egyéb lelettel. A rovásírásuk pedig éppenséggel egyedülálló volt. Mindez arra utal, hogy műveltségünk másságát kell hangsúlyozni, annak magas színvonala mellett.

4. CSIHÁK GYÖRGY (Zürich) A MAGYAR NEMZET MÚLTJA c. tanulmányában a mai magyar mi-tudatú nép Kárpát-medencei kialakulását állítja. Felhívja a figyelmet a nem ragozó nyelvi környezeti ragozó nyelvünkre, amelynek rokonai között van a finnugor, a török-tatár, a japán, némely amerikai indián, az avar, a hun, a szkíta, az etruszk, a pelazg, az ibér, az óegyiptomi és a sumér nyelv. A mai magyar nép genetikailag túlnyomóan közép-ázsiai és kaukázusinak nevezett típusú (54,9 %), a finnugornak nevezett típus aránya pedig igen kicsi (4,6 %). Vércsoport szerint is elütünk a többi európai néptől, ugyanakkor a velünk közvetlenül szomszédos népek genetikája azonos a miénkkel. Különbözik mindettől, hogy szellemi és tárgyi mű-veltségünknek rokonsága az ókori Keleten és a mai Belső-Ázsiában található. Nagy és gazdag rokonságú nép vagyunk tehát, amely a honfoglalással és az azt biztosító, szerződéses hadjáratokkal megalapozta európai állami létét. A Kárpát-medencei székhelyű világnagy hun birodalmi Atilla király családjából származó Álmos és Árpád vezette honfoglalók hazatértek, nagyobb háborúskodás nélkül, a lovasműveltség köz-képviselési országgyűlést és írott alkotmányt működtető magasrendű államszerveze-tével, magasabb szintű földműveléssel, gazdag

táplálkozással és öltözködéssel. Ezek a műveltségi elemek lettek később jellegzetesen európaivá. Ez a magyar állam mindig legyőzte és túlélte az őt támadó egykori nyugati és keleti világbirodalmi szomszédját. S bár ellene a nyugati támadások végig folytatódtak a történelem során, megvédte magát és Európában egyedülállóan a saját fennhatósága alatti minden népet és nemzetiséget nemzetté nevelt. A magyarság kereszténységhez való viszonya azonban igen sok veszteség forrása lett, amelyek végül végzetessé váltak. Az ambivalencia már az Árpád-házi királyok idején fennállt az idegen urak és érdekek megjelenésével, ami később még fokozódott, s különösen a Habsburg királyok idején tetőzött. Már a tatár ellen is a megroppant magyar (had)vezetés vesztett, a török ellen pedig a Mátyás királynak csak Árpád nagyfejedelemhez hasonlítható sikerességű országlását megsemmisítő főnemesi akció szükségszerűen elbukott, Nyugat-Európa részvétlen szeméi előtt. A török uralom igen nagy, azóta se pótolható veszteségeket okozott. A török kiűzése újabb magyarelles akciósorozattá vált. A Habsburgok nem állították helyre a magyar állam korábbi egységét, hanem azt tovább darabolták, gyengítették, részeit az osztrák állam számára kisajátították. Szabadságharcainkban eleinte nemzetiségeink még részt vettek, ám végül sikerült a mi kárunkra saját javukra kihasználni az ellenünk fellépő nyugati hatalmak szándékait, s Trianonban az ország kétharmada és a lakosság fele elveszett a magyar államiság számára. Ezt a diktátumot teljes magyar országgyűlés sem akkor, sem azóta nem ismerte el sosem, s a csonka ország és a ki-fosztott magyar nép csak a legnagyobb erőfeszítések árán élte túl. A második világháború végén, a német majd szovjet megszállással a maradék egyharmad országban is megszűnt az állami szuverenitás, amit az 1956-os forradalom még nem tudott helyreállítani, de az 1990-es már igen. Azóta a fennmaradt politikai monopolhelyzetben a nyugat pénzügyi segítsége nem volt elegendő az ország felemelkedéséhez és boldogulásához. Ezért a romlásunkat előidéző, keresztényietlen nyugat felelőtlen kiszolgálását, majmolását, fel kell váltania, különösen az európai szövetséghez való szorosabb kötődés idején, az igazi keresztény magyar nemzeti intézményeknek és gondolkodásnak. Az új világhelyzetben kapcsolatokat kell végre építeni újra a tőlünk műveltségben nem oly távoli, s a világ új súlypontját képező sikeres és a sikerek előtt álló ázsiai népekkel.

5. CSIHÁK GYÖRGY (Zürich) a *MAGYAROK ŐSTÖRTÉNETE* c. tanulmányában átfogó képet nyújt a magyar őstörténet főbb összefüggéseiről és előzményeiről. Így az olvasót segíti eligazodni, hogy jobban kiismerje magát a terjedelmes irodalomban, ahol még a szakember is eltévedhet a rengeteg dátum, hadi esemény, népnév, földrajzi fogalom és sokféle elmélet forgatagában. Írása élére, a magyar őstörténet kutatásával összefüggésben, általános tartalmú bevezetést illesztett, amelyben előbb magának a tudománynak a jellegzetességeire világít rá, aztán a történettudománnyal szemben támasztott követelményekről szól. Meghatározza a magyar őstörténet kutatásának főbb irányait, s mából visszafelé haladó módszerét, felsorakoztatja a néprokonság különböző antropológiai és nyelvészeti alkotórészeit. S végül bemutatja a különböző népek csoportosítását a DTV Atlasz alapján, ahogy azt ma Németországban és nagyjából az egész nyugati kultúrkörben tanítják. Felhívja a figyelmet, hogy még a tetszetős külsejű vagy fogalmazású irodalom is lehet tartalmát illetően szánalmas, félrevezető, amint másrésről gyakran találkozhatunk szerény kivitelezésű művekben vagy lapokban kitűnő szakmai munkával. Azt sem árt megjeg-

gyezni, hogy a köztisztviselőiben álló szakemberek munkája is lehet gyér, viszont majd minden östörténettel foglalkozó írásban található egy-egy igazi gyöngyszem. Írása tehát segít ebben eligazodni.

6. CSÁMPAI OTTÓ (Pozsony) A MAGYAR NÉP FEJLŐDÉSE A NEMZETSÉGEKTŐL A MODERN NEMZETIG (ETNOSZOCIOLÓGIAI ÖSSZEFOGLALÁS) c. tanulmányában új vizsgálati utat választva, igen nehéz kérdéskört boncolgat. Néhány módszertani kiindulópont ismertetése után a nemzeti forma előtti etnikai közösségekre vet pár pillantást, majd a nemzet szociológiai jellemzésére vesz irányt. Utána a nemzet kulturális és nyelvi közösségének egyetemes sajátosságait taglalja, s foglalkozik a nemzeti jellem és arculat, valamint a nemzeti azonosítottság meghatározásával, a nemzet és a politika viszonyának általános jellemzésével. Az emberfajta zárt földrajzi területen, természetes úton kialakult olyan embercsoportokként határozza meg, amelyek külső tulajdonságai különböznek más csoportokétól. Aztán - szerinte - az elsődlegesen vérségi etnikai csoportok nemzetségekké alakultak, s ekkor már szellemi-kulturális jellegzetességeik tartották össze őket. Ilyen a nyelv, a legjelentősebb emberi megnyilvánulási forma. Ez azonban közlési lehetőségként nemcsak összekötötte az embereket, hanem a nyelvi különbözőség el is választotta őket egymástól és önálló kulturális fejlődést tett lehetővé a most már társadalmiasult csoportoknak. Ugyanakkor tény, teszi hozzá, hogy az ember évtizedek, esetleg évmilliók alatt sem változott alapvetően, különösen a szociokulturális öröklődés miatt, egyéni sorsát inkább az égitestek hatása határozta meg. Az első zárt szociokulturális közösség, nemzetség jelvényei a fejletlenebb eszközökön mindenütt megtalálhatók, a magyarságnál azonban, ahol a nemzetség a nagycsaládokból tevődött össze, a bonyolult díszítéseknek csak bizonyos árnyalati különbségei utalnak a nemzetségekre. A nemzetségek növekedve szaporodtak, s olyan etnikai csoportokká, frátriákká fejlődtek, amelyekből később a törzs felépült. A későbbi társadalmi tagozódás hadszervezetit is jelentett. Ekkor a vérségi kötelékek felbomlottak, helyükre a lovasműveltségi gondolkodás szimbolizmusa lépett. Ilyen a hunok újfeszítése, amely „egyetlen családdá” egyesítette a hasonló harcmódorú meghódított népeket. Ezen azonos ősnyelvű nemzetségek családjából álló birodalmon belül a tartózkodási terület és az ellátott feladat szerinti megkülönböztetést a tudatlan utókor különböző népeveknek gondolta. A magyarság a nemzetséget tet-te a nemzet alapjává is, s a nemzetségnevet megtartva önállóságát is erősítette a központi hatalommal szemben. A földművelőkkel együttműködő, őket uraló nagyállattartó és katona réteg túllépett a törzsi kereten, és vonzó politikumot, biztonságosan irányított társadalmi feltételeket teremtett még a nem magyarok számára is. A középkori magyar államban a Szent Korona-eszme alapján mindenki a hungarus politikai nemzet tagja, etnikai vagy vallási hovatartozásától függetlenül, illetve azzal együtt. A miénktől eltérő többi, későbbi európai nemzetfogalom és nemzetpolitikai felfogás sok atavizmust és szélsőséget tartalmazva, mind a történelem szemétdombjára került, előtte azonban sok-sok tragédiát, borzalmat és halált okozott. A magyar nemzet tudat a modern korban is tovább él, a nemzetet a legfőbb emberi és európai értéknek tartva. A nemzet az etnikum és hagyományai kulturális sajátosságainak hordozója és fenntartója, meghatározó társadalmi, gazdasági és politikai szervezeti forma, közös-ségi identitás és értékek hatékony megőrzője. A nemzetek versenye ugyanakkor szükségessé teszi a nemzeti azonosítottság megerősítését, ha kell, megújítását. Ez a történelmi tudat ápolását és a nemzet mítikus gyökereiből eredő származás- és küldetés-tudat

ből fakadó értékrend vállalását, megvalósítását jelenti. Így az utóbbi másfél év-század történelmi viharai, villámcsapásai közepette a történelem tudománya közve-títheti a mai magyarság felé – a magyarság vallási megújulásával, vallási egysége megteremtésével, erkölcsi megtisztulásával együtt – a legfontosabbról szóló, a régmúltban fogant és jövőbe mutató üzenetet, a magyar kultúra továbbélésének, továbbfejlődésének lehetőségét. Az azonosulást a magyar nemzeti teljesség lényegével.

7. CSAPÓ I. JÓZSEF (Nagyvárad) AUTONÓM NEMZETI KÖZSSÉG, VAGY ÖNFELADÓ NEMZETI KISEBBSÉG c. tanulmányában megmutatja a mai európai nemzeti közösségek és a nemzeti kisebbségek egészséges törekvéseit és jogi lehetőségeit. A kisebbség vagy ön-kormányzó közösség kollektív jogait és az egyéni jogokat a létezéshez, az elisme-réshez, az önazonossághoz, anyanyelvhez és használatához, az oktatási intézmények létesítéséhez, közszolgálati tömegtájékoztatásbeli részvételhez, saját tömegtájékoztatáshoz, az állami és helyi politikai képviselőkhöz. Ismerteti az egyes államok viszonyulását a közösségi jogokhoz, a pozitív folyamatok példaértékét hangsúlyozva. Foglalkozik a nemzeti önazonosság védő etnikai és területi alapú autonómia kérdéskörével és a regionális önkormányzással is. Javaslatot tesz a szülőföldön megmaradásra a kettős állampolgárság intézményének bevezetésével, amelyet tehát nem utópiának, hanem megvalósíthatónak tekint.

8. RÓKUSFALVY PÁL (Budapest) MAGYAR KÜLDETÉS: A NEMZET MÚLTJA, JELENE ÉS JÖVŐJE c. tanulmányában előbb István király Intelmeit és a személyiségfejlődés kutatásának tudományos eredményeit felhasználva tisztázza a küldetés fogalmát, majd megfogalmazza a sajátos magyar küldetéstudat lényegét és annak hasznát a személyes célok és feladatok megvalósításában. Végső megállapítása szerint az ember csak egy nemzettel azonosulva válhat igazán személyiséggé és a nemzet megújulása, emelkedése kizárólag azon egyes emberek megújulásából indulhat ki, akikből a nemzet áll. Az idő és a nemzet teljességében gondolkodva és cselekedve erős keresztény magyar nemzettel kell erős keretény/keresztény Magyarországot építeni, ahol minél több önállóan gondolkodó, s folytonos megújulásra képes egészséges személyiség nő fel, él és alkot. A magyar nép annyi jövőt teremt, amennyire visszamegy saját múlt-jába, megismeri, megbecsüli és megőrzi annak értékeit, s a cselekvésben a jövőt célozva az ifjúságra épít. Az ösztörténelemhez hasonlóan az összmagyarságot kell számba venni, annak anyaországi és attól elcsatolt részeivel, szórványaival együtt. A magyar holokauszttal embervesztéseit a nagycsalád újra meghonosításával pótolni kell, s mindent meg kell tenni az értéképítően egészséges, tiszta emberi mentalitás, lendület és közvélemény kialakításáért és elterjesztéséért szűkebb és tágabb hazánkban. Ugyancsak elő kell segíteni emberi minőségünk emelkedését a megelőzésre alapuló egészségügyi ellátással, a hagyományosan korszerű nemzeti kultúra éltetésével, az erkölcsi értékrendet helyreállító közneveléssel, megelégedett vagyoni rendű talpra állt gazdasággal és a haza hatékony védelmével.

II. ... EZER OLDALRÓL

9. HENKEY GYULA (Kecskemét) A MAGYAR NÉP ETNIKAI-EMBERTANI KÉPE c. tanulmányában több magyarországi sírból előkerült koponya, valamint 32.899 élő magyar

személy 40 évig végzett vizsgálata alapján arra az eredményre következtet, hogy még a több évszázados keveredés után is viszonylag állandó a magyarságra jellemző összetétel, amely a falusi és mezővárosi lakosságnál a következő: turanid réteg 31,4%, pamíri 12,0 %, dinári és keleti dinaroid 5,8 %, előázsiai 5,3 %, keletbalti 4,5 %, keleti mediterrán 4,1 %. A törökös típusok (turanid, pamíri, előázsiai, mongoloid) együtt 44,6 %, a finnugor alakok (uráli, lapponoid és a keletbalti finnugor formái) 4,6 %-ban, a régi szláv jelleg együttesek (északi és cromagnoid fele része, va-lamint a keletbalti régi szláv alakjai) 2,1 %. A vogulokra és osztjákokra jellemző uráli típus a mai magyaroknál 0,1 %-ban mutatható ki, ami arra utal, hogy az ugorokra visszavezethető elemeknek alig van szerepük a mai magyarság összetételében. A mai magyar őslakos eredetű népesség embertani szempontból a bulgáriai tatárokhoz, az északi és déli kazakokhoz, az üzbégekhez, a kaukázusi alán-szarmata eredetű oszéttekhez, a török nyelvű balkárokhöz, a karacsájokhoz, valamint a kaukázusi nyelvű csécsényekhez és ingusokhoz áll közel. Ennek oka, hogy a törökös réteg erősödött a honfoglalást megelőző késő avarokkal, majd az Árpád-korban a Kárpát-medencébe betelepült besenyőkkel, úzokkal, kunokkal, jászokkal, volgai bolgár-törökökkel (böszörményekkel) és kazáriai alánokkal utánpótlást kapott, újabb finnugor eredetű nép viszont nem érkezett. A honfoglaláskori szláv nyelvű népekkel való keveredés nem befolyásolhatta jelentős mértékben a magyarság embertani képét, mert e népek nem voltak tiszta szlávok, kialakulásukban jelentős szerepük volt a közép-ázsiai eredetű népeknek, elsősorban a későavaroknak.

10. NAGY ÁKOS (Adelaide) A VÉRCSOPORT JELENTŐSÉGE A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET GENETIKAI KUTATÁSÁBAN c. tanulmányában előbb a vércsoportok tulajdonságait mutatja be, majd azok meghatározásának módját a történelmi leletekben. Előtárja Kárpát-medence vércsoport viszonyait a magyarok, szászok, horvátok, tótok, szlovének, románok, rutének, zsidók, cigányok, szerbek vonatkozásában, majd az európai népek vércsoporti viszonyait is előadja. Utóbbiak vércsoport jellegét összehasonlítja a magyarokéval. A vizsgálatokból kiderült, hogy például a székelyek és a csángók vércsoportviszonyai semmiben sem különböznek a magyarországi magyarokétól, ugyan-akkor lényegesen eltérnek ezektől az erdélyi románoké. A magyaroknál a legmagasabb az AB vércsoport aránya, magas a B-é és legalacsonyabb a 0-ásé. Az AB és a B együtt 30 %-ot tesz ki. Ezalatt a nyugat-európaiaknál inkább az A és a 0 aránya magas. Ezen felül a magyarok másoknál sokkal magasabb arányban örökítik az AB vércsoportot. Átlagosan pedig, azaz nem kiválogatva az azonos származásúakat, ha-nem az összes véradó vonatkozásában, az európaiaknál 12 % a B, 4 %-nyi az AB, s ugyanez nálunk 20 és 10 %. Érdekes, hogy a magyarok, a finnek és a lap-pok vannak egymáshoz a legközelebb 21 európai nép vércsoport megoszlás szerinti összehasonlításban. Ez, mivel a vércsoportállomány egy-egy népnél hosszú évezredek alatt sem változik, azt jelenti, hogy igaz az elképzelés, hogy ezek az északi népek a tundra és a rénszarvasok északra húzódásakor, azokat követve hagyták el a Kárpát-medencét. Mindez azonban nem arra mutat, hogy a jellegzetes magyar AB, vagy legfeljebb B vércsoportú, hanem az egész népre vonatkoztatva szolgáltat adatokat. Ugyanakkor egymilliónyi vércsoportadat birtokában szerző arra az új eredményre jutott, hogy az általánosan adható 0 vércsoporti jellegű ősvérből először nem az A, majd a B vált ki, s lett a kettő hibridje az AB, hanem először az AB vált ki, amely általános kapó, mert nem termel antianyagot

egyik ellen sem

11. **SZEKERES ISTVÁN** (Budakalász) **ÍRÁSTÖRTÉNET ÉS MAGYAR ŐSTÖRTÉNET. A TÖRTÉNETI ÖSSZEHASONLÍTÓ (IDEOGRÁFIKUS) JELTÖRTÉNET MÓDSZERTANI ALAPJAI** c. tanulmányában utal a történelemtudomány bizonytalanságaira népünk régmúltjával kap-csolatosan. Különösen arról az időszakról van szó, amelyről írásos források nem ma-radtak fenn, így hipotézisek láncolatából, tényként elfogadott feltevésekből állt össze a hivatalosan elfogadott őstörténetünk. Ez mondáinkat szelektíven átmagyarázza, vagy teljes mértékben kizárja magából. Az egyetlen fix pont a népünk beszélt nyelve. Ezért jutott eszébe, hogy a székely rovásírás nikolsburgi jelrendszere jeleinek eredeti jelentése nyelvi feltárásával, s az írástörténeti rokonságok segítségével – a kapcsolatok összevetésével – igazolja nyelvünket adott történeti korszakban és földrajzi térségben. Vizsgálja a személynevekben tükröződő nyelvet, miként a ragokban és szerkezeti elnevezésekben megjelenő nyelvet. Valamint a más nyelvű szomszédság és a más kultúrkörbe tagozódás kérdését is. Az egyetemes írástörténeti eszközök alkalmazásával az eredeti magyar rovásírásra, nagy biztonsággal tárja fel az írásjelekbe zárt nyelvet. Így az írásjel nála különleges etnorégészeti és történeti adat, amely hűen tükrözi létrejöttének szellemi és anyagi körülményeit, s alkotó anyaga az egykor beszélt és az írásképben látható nyelv, amint azt a hun és az ótörök szélrózsa mutatja. A nikolsburgi abc feltárt jelei bizonyítják, hogy az uráli, Irbit-parti sziklarajzoknak, valamint az Altaj hegységben fellelhető sziklarajzoknak meghatározó szerepük volt – a szumér íráskultúrával egyetemben – ősi kultúránk és a kínai írás létrejöttének szempontjából. Nyelvünkben a d-gy változás jól ismert, s a kínai ‘ma’ (ló) jelcikk, és az itt szereplő „madao = Sabre de cavalerie“ (lovasság szablyája, ahol az o félhangzó) ősi kicsinyítő képzőinkkel helyneveket alkot hazánkban: Mád, Macs, Mada, Mocs, Madácsi, Dad, stb. A telefonkönyvből gyűjtött ilyen tövű nevek és elhasonult változata az Anonymus-térképen kirajzolja avar kori településhálózatunkat. Népnévünk a mada-r és ma-d-ar gyésült változata: lovas szablyás nép, lovas nép. Mad-eri, mod-eri, mogyeri: ló-ember, lóférfia, lófia. A Griffes-indások nyomai így Közép-Ázsián át Kínába, Északi Wei államba vezetnek, amely állam az avarokkal vívott háborúkat. A nikolsburgi hun (székely) abc jelei tehát a teknős jelcsaláddal egyetemben az egykori nomád életmód világát tükrözi vissza a régmúltból, szinte felsorolva tárgyi és műveltségi, szemléleti kellékeit. E jelek jelentős részben egyeznek, vagy rokonságban vannak a kínai írás-történet jeltörténetileg legősibb rétegével. Ám vannak jelek, amelyek csak ideiglenesen tűnnek fel a kínai írástörténetben, szinte sugallva, hogy alkalmi jelkölcsonzésről van szó. Az ősi Ku-wen óképíráshoz az uráli sziklarajzokon, a közép-ázsiai és mongó-liai sziklarajzok íráskultúráján át vezetett egykor a kultúra útja. A nikolsburgi jelrend-szer írástörténete a bizonyosság, hogy népünk egykoron sokkal közelebbi kétoldalú kapcsolatban volt a kínai kultúrával, mint később a török népek. E kapcsolat feltá-rulása közben műveltségünk és nyelvünk köznapijainkban fel nem ismert mélységei is a felszínre kerülnek.

12. **KÁLNÁSI ÁRPÁD** (Debrecen) **A FINNUGOR ELMÉLET ÉRVRENDSZERE. A NYELVTUDOMÁNY ÉS A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET** c. tanulmányában két dologról van szó, nyelvünk finnugorságáról és az uráli őshaza elméletéről, felfogásáról. Előbbi összefoglaló cím-szó alatt a finnugor nyelvtudomány vélekedését ismerteti e témakörrel, a nyelv gram-matikai

eszköztára gerincének összehasonlító elemzésével. Ezt az eszköztárat a névszó és igeragozás, a mód-, idő- és számjelek, a névmások, számnevek és mondattani jelenségek alkotják. És a siker reményében tudományos hitelességgel csak az alapszókinccs szavai vehetők össze perdöntő módon. Az alapszókinccsbe tartoznak azok a szavak, amelyek a világ összes nyelvében ősidők óta megtalálhatók, mert közismert, nélkülözhetetlen dolgokat, cselekvéseket jelölnek. Ilyenek a testrésznevek, a rokon-ságnevek, névmások, belőlük származó szavak, a számnevek, a természeti jelenségek elnevezései, földrajzi kifejezések, néhány általános növény- és állatnév, alapvető cselekvéseket kifejező igék. Ha az alapszókinccs szavai alapján két vagy több nyelvről feltehető, hogy rokonai egymásnak, akkor tovább bújárkodhat a kutató e nyelvekben. Gyarapíthatja az etimológiailag azonos szavak számát, s azokból megrajzolhatja két vagy több nép egykori együttélésének történeti, kulturális hátterét. A szókinccs se-gítségével megállapíthatja a nyelvekben bekövetkezett hang- és alaktani változásokat, azok viszonyát a másik nyelv megváltozott rendszeréhez, s a megfelelések alapján kikövetkeztethető a rokonnak nyilvánított nyelvek közös őse, az úgynevezett alapnyelv. A szavak összevetésének módja az ún. szabályos hangmegfelelések elvének alkalmazása. Ennek az elvnek a kiindulópontja az, hogy minden nyelv változik, s szinte ki van zárva, hogy két nyelv minden tekintetben egyformán módosuljon az idők folyamán. Itt nyilván a változás törvényszerűségét kell megragadni. A hangmegfeleléseket elsősorban a mássalhangzók körében tudta tisztázni a tudomány. Ezek állandóbb, kevésbé változékony hangok, mint a magánhangzók. Ennek ellenére a magánhangzók körében is törekszik a nyelvészet szabályos hangmegfelelések kimutatására. Itt azonban az eredmény nem olyan egyértelmű, mint a mássalhangzók esetében. Sok esetben be kell érni a magánhangzók hangszínének magas vagy mély megállapításával. A hangtan és az alaktan közötti határterületen helyezkedik el a morfológia, a-mely többek között a hangok egymáshoz kapcsolódásának lehetőségeit, illetőleg szabályait vizsgálja. Tehát a másik terület, ahol érdemes vizsgálni, az összehasonlító nyelvészet területén, a morfológia, közhasználatú szóval alaktan. A szókészletnek a szabályos hangmegfelelés által korlátozott óvatos elemzése azonban nem elegendő a nyelvrokonság eldöntéséhez. Nem elég ugyanis, ha a nyelvnek csupán egyik, ám na-gyon lényeges összetevőjét fogjuk vallatóra. A szavak bizonyító erejét jelentősen nö-veli a nyelvtani rendszerben fellelhető hasonlóság. Nagyon fontos tehát, hogy a sza-vak mellett a nyelvtani rendszer hasonlósága is lényeges. A tipológiai jegyek alapján a magyar a világnak sok más nyelvéhez is hasonló. A tipológiai jegyeket tartalommal megtöltő, konkrét hangokból felépülő morfémák szerint viszont elég kicsire zsugorodik a magyarral rokonítható nyelvek száma, tehát amikor a forma után a tartalom is előtérbe lép. A szerkezetbeli egyezésen túl az úgynevezett anyagi egyezés szükséges a nyelvrokonság kimondásához. A hang- és alaktanon kívül a mondattannak van szerepe. A nyelvtan alkotórészei, elemei szerint megy ez, először a szókinccs, mint általános, és utána jön a grammatikának a három nagy pillére, a hangtan, alaktan és a mondat-tan. A mondatannak is van szavazati joga a nyelvrokonság eldöntésében. A szintaxis, a mondat-tan azon szabályok összessége, amelyek alapján a morfémák egymással meghatározott viszonyba kerülnek, s a nyelvi közlés ellátására alkalmassá válnak. A szintaktikai jegyek között nem anyagi, hanem szemléleti egyezésekről vagy különbségekről beszélhetünk. Ilyenformán hasonló jelenségek a rokoninál szélesebb körben is észlelhetők. Ezek tipológiai, tehát típusbeli egyezések, azonban a nyelvtan többi szintjével

együttesen, és nem különválasztva sokat nyomhatnak a mérlegen. Az uráli őshazával kapcsolatos őstörténet, mint komplex tudomány, írásos emlékekre alig támaszkodhat és így különböző más tudományok eredményeit hívja segítségül. Az uráli őshazával kapcsolatosan a 19. század közepétől vannak hipotézisek. A hagyományos vagy klasszikus őshazaelmélet a növény- és állatföldrajz nyelvészeti alkalmazásán alapszik. Ez nyelvészeti paleontológia, melynek lényege, hogy ha a rokon nyelvek szókészletének egybevetésével összeállítjuk az alapnyelvben feltehetőleg ismert állatok és növények neveit, akkor képet kaphatunk arról, milyen fauna és flóra vette körül őseinket a régi lakóhelyükön. És ennek alapján az állatok és növények ahol együttesen előfordulnak, ott kell valahol keresni az őshazát, természetesen figyelembe véve a közben lezajlott éghajlati változásokat.

13. GÖTZ LÁSZLÓ (St. Pölten) AZ URÁLI-FINNUGOR NYELVEK GENETIKUS NYELVCSALÁDI ELMÉLETÉNEK ELLENTMONDÁSAIRÓL c. tanulmányában hangoztatja, hogy a magyar nyelvnek a finnugor nyelvekkel való rokonságát nem vonja kétségbe, hanem a magyar nép finnugor eredetét kívánja megcáfolni. Szerinte helytelen ebben az állítólagos rokonságban hangtörvényekből, például mássalhangzó-eltolódásokból kiindulni, mert a finnugor nyelveknek nincsenek olyan nyelvemlékeik, amelyekben ilyenek lennének. A finnugrisztika nem veszi figyelembe a magyarság és a legtöbb finnugor népecske közötti nagy kultúrkülönbséget se, amiért rengeteg magyar szót, mivel nem találja megfelelőit e finnugor nyelvekben, idegen kölcsönzésnek minősít, még akkor is, ha a szó a magyarban nagy szóbokrot alkot, az átadónak mondott nyelvben vi-szont egyedüli, sőt idegen jellegű. S nem lehet az „uráli“ nyelvi és ősnépi őshaza Kr. e. 6000 táján a Káma-Urál vidékén, ha a térségben Kr. e 4000-ig, amint a régészet feltárta, nem éltek emberek. S a 4000-2000-ig tartó időszakban a feltételezett ottani „finnugor“ ősnép létét is kizárja az igen alacsony népsűrűség (0,01-0,09 fő/km²). A szerző végkövetkeztetése az, hogy a finnugrisztika „uráli“ és „finnugor“ ősnépe és alapnyelvi fokozata egyaránt meseszerű föltevés, s mivel soha, sehol nem létezett, nem lehet rá nyelvcsalád elméletet alapozni. Megbukik az „ugor“ ősnép és alapnyelvi fokozat is, azon, hogy a hozzá sorolt magyarok és obi-ugorok között a közös származást kizáró antropológiai, illetve biológiai különbségek vannak.

14. CSER FERENC (Melbourne) GONDOLATOK A MAGYAR NÉP ÉS NYELV KÁRPÁT-MEDENCÉI EREDETÉRŐL c. tanulmányában igen jó forrásokat ad arra, hogy a világban a Kárpát-medencét hogyan értékelik. Vizsgálati eredményeit összefoglalva megállapítja, hogy a magyar nyelvű műveltség nem vezethető le a szepteppe pusztai nagyállattartó műveltségek-ből. A magyar nyelv szerkezete, stabilitása, rendszere, fejlettsége nem magyarázható sem a hagyományos, finnugor elmélettel, sem a közép-ázsiai szepteppei eredet alapján. Mert ennyire fejlett, kialakult nyelv létrejött hosszú idejű, zárt, nagy sűrűségű, letelepedett életmódot igényel. Ezt egyik ismert elmélet sem kínálja. Mindezek a követelmények azonban teljesíthetők és ellentmondásosságtól mentesen megmagyarázhatók, ha föltesszük, hogy a magyar nyelv és műveltség eredete a Kárpát-medence. A Kárpát-medence régészeti elemzése egy hosszú ideig letelepedett, nagy sűrűségű műveltséget tanúsít, ami nem igényel egy ehhez tartozó utódnyelvet, amit a Kárpát-medence mai nyelvei közül kizárólag a magyar elégít ki. Ezért joggal állíthatjuk, a két jelenség, a hosszú ideig letelepedett műveltség és a fejlett, mellérendelő értelmű ragozó nyelv összetartozik. Az ősműveltség

jellemzői ma is megtalálhatók a magyar műveltségben, ezért megállapíthatjuk, hogy annak a műveltségnek az utódnyelve a magyar, azaz a magyar nyelv eredete a Kárpát-medence. Az írott történelem idején az eredeti műveltség mellérendelő szemlélete továbbra is áttör és a magyar életformát elsősorban még ma is ez jellemzi. A mellérendelő szemlélet a kereszténységgel harmonizál, ámde ellentétes az egyházi hierarchiával. A vallási szavaink eredete is zömmel magyar, az idegen eredetű szavak pedig szinte kizárólag az egyházi szervezetet írják le. Az egyházi hierarchia alóli kitörés igazolásaként fogjuk fel azt, hogy a magyarság a reformáció kialakulásakor éppen azokon a területeken váltott vallást, amelyikről föltehető, hogy az ősi műveltség forrása. A Kárpát-medence területe ősidők óta nem került elnyomó hatalom igrája alá, még akkor sem, amikor a kimmerek vezértörzse hatalma elvesztésekor ide érkezett és beolvadt. Ugyan-ez látszik a szkítáknál néhány évszázad múltán. A kelták a terület nyugati részén vere-séget szenvedtek a rómaiak ellen, s ugyancsak a terület északkeleti részére menekültek, és ott beolvadtak. Amikor Erdély a dákok érdekeltségi területévé vált, nem alakult ki igazi dák uralom, s Josephus szerint ezen a területen egyistenhit uralkodott. A rómaiak sem kívánták átlépni a Dunát, s kiterjeszteni hatalmukat a keleti területekre. Kr. születése körül a szármatakkal ide, bizonyan a Kárpátok külső pereméről letelepült földművelő lakosság települt, ugyanakkor a szármata jelenlét a régészeti leleteken elhanyagolható mértékű. A germán törzsek 3. századi déli irányú mozgása érinti a Kárpát-medencét is, ahová előbb az osztrogótok, majd a vizigótok telepedtek a szeppei jellegű legelőkre, ill. átvonulnak a medence déli területein. Számuk elenyésző volt az ott élőkhez képest. Hamarosan követték őket a hunok, akik elől ezek a törzsek nyugatra mentek. A hun jelenlét ugyancsak kis létszámú katonai elit képében nyilvánult meg, ugyancsak zömmel a legeltetésre alkalmas szeppei jellegű területeken, s a dombvidéki, hegyvidéki terület továbbra is fémmel, élelmiszerral szolgálhatott az elitnek hatalmi harcaihoz. A hunok bukása után (460-480) újabb germán törzsek telepedtek átmenetileg a Kárpát-medencébe, 500 körül a langobárdok, majd a gepidák. Őket meg az avarok szorították ki 568-ban. Az avarok idején a katonai elit és a letelepültek, nem kerültek konfliktusba, hanem a gondok akkor kezdődtek, amikor a római kereszténység került az avar elithez és ezzel lehetőség nyílt a frankok részére, hogy a bolgár katonai elittel felosszák a Kárpát-medencét és rátelepedjenek az itt élőkre. A frankok kirabolták a területet, hatalmas mennyiségű, helyi forrású arany, ezüst kincset hordtak el innen és nagy Károly azokat – az általa alapított – kolostoroknak adományozta. A frank és az északról megjelenő scláv hatalmat azután Árpád katonai elite megfékezte és felváltotta. A Kárpát-medencét feltöltő népességgel kapcsolatosan ismert, hogy a szlávok az 5-6. században még nagyjából egységes tömbben a Kárpátoktól északra éltek, például hun fennhatóság alatt, azaz nem számítottak hatalmi tényezőnek. A másfél évezreddel azelőtt még egységes nyelvűk, műveltségük alig változott ekkor még, alapszavaik 75 %-ban azonos tövűek voltak. Az avarok hatalommegosztó politikája és Bizánc védekező taktikája során és következtében kerültek azután a scláv törzsek az Alduna mellé (mai Szerbia, Bulgária). Ennek köszönhetően, például két Morávia jelent meg a történelmi leírásokban, amelyek nem szólnak Kárpát-medencei betelepítésről. Később a Dráva déli oldala mellett nyomultak nyugatabbra. Ezért Anonymus sclavijai a szó eredeti értelmében értett fogoly, hatalom alá rendelt embereket jelentenek Árpádék fennhatósága alatt. Az őslakók műveltségére vall, hogy Gézától kezdve nem királyi, hanem ország koronáról van szó,

valamint a Szent Korona Tana már Könyves Kálmán idején megjelent, amely e szakrális tárgyat tekinti a legfőbb hűbérúrnak, akinek mindenki, a király is alattvalója. Ez a mellérendelő szemléletű felfogás máshol az egész történelem során ismeretlen, mert ott a földet és a rajta élő embereket is ember birtokolta. Csakis a Werbőczy-féle törvényekkel jelenik meg jogrendünkben az ember birtoklása, majd a Habsburg uralkodónak, Mária Teréziának és II. Józsefnek sikerült a magyarságot megfosztania faluközösségeitől és a hűbéri rendbe kényszeríteni. A magyar társadalom ettől kezdve rendszeresen robbant, rebellis lett, és alig 70 évvel a hűbéri rend véglegesítése után, 1848-ban azonnal el is törölte ezt a rendszert.

15. DUDÁS RUDOLF (Vancouver) SZUMER-SZKÍTA ÖRÖKSÉGÜNK c. tanulmányában felhívja a figyelmet arra a három nagyjelentőségű tudományos fejleményre, ami döntően befolyásolta a magyarság történelmi szerepének újraértékelését. Az első a mezopotámiai ékírásos agyagtáblákról megfejtett szumér nyelv felfedezése, a második a dél-oroszországi szkíta kurgánok feltárása és a bennük talált régészeti leletek átértékelése orosz régészek által, a harmadik Sir John Bowring angol nyelvész megállapítása az európai nyelvek összehasonlítása révén, miszerint Európa legrégebb nyelve a magyar, amely tézist már Berzsenyi Dániel is vallotta. A szumér névre keresztelt nyelvet, illetve népet aztán besorolták a szkíták hatalmas népcsaládjába. Hogy az ő népük is szkíta, az Árpád-házi fejedelmek és királyok jól tudták a gesztákból és a hagyományokból. Maga a görög szkíta név szumérul SAG-U₄-E-TU₆-A = „a varázs-os Napisten szolgája“, vagyis a Napisten igazságában hívő számos nép gyűjtőneve volt, s a magyar ősnelv esetleg a liturgia nyelve is volt. A kb. 2000 szóelem egyeztetéséből megállapítható szumér-magyar nyelvrokonság ténye egyáltalán nem jelenti azt, hogy mi a szuméroktól származunk. A magyar nyelv, felépítésére nézve sokkal archaikusabb, mint a szumér, vagyis a mezopotámiai szkíta. Egyébként nem egész szavakat, hanem morphémákat (jelentéssel bíró szóelemeket), szógyököket és egyéb szóelemeket lehet hasonlítani, mert a szumér nyelv lényegében szótagoló (syllabikus). A magyar nyelv vagy 25000 évig önmagában, idegen beavatkozás nélkül fejlődött a vadászkor óta. Íjjal vadászott és tisztelte a nőiséget, a termékenységet, az azt jel-képező egyforma zsákai, ságvári, zengővárkonyi vagy Don-melléki kis női szobrocskákban. A Körös-kultúra népe számára a nő az élet forrása, az általános, mindenek feletti nő, minden kezdete és vége, minden létező forrása, az életet és halált magába foglaló Nagyasszony vagy Nagy Anya, Magna Mater, a mezopotámiai Boldog-asszony. Évezredekkel később a szkíta aranyszarvas, a Világmindenség Istenasszonyá-nak jelképe nyilak társaságában gyakori lelet lett a Dnyeper-melléki kurgánokból, szkíta dombsírokból. Ezeket a leleteket a magyar nép jogos örökségének kell tekinteni, mert a szkíták Trogus Pompeius római történetíró szerint katonai vereséget sohasem szenvedtek. Az emberiség egy része 10000 éve kezdett áttérni a földművelő-állattenyésztő életformára, s Kr. e. 7000 körülre teszik ennek Zagrosz-hegységi jelenlétét, amely aztán négy hullámban is visszakanyarodott a Kárpát-medencébe, és a gabonatermesztés Kr. e. 2000-ben már Európa összes alkalmas területén folyt. A földműves telepésekkel mezopotámiai dialektus jelent meg a magyar helységnevek legtöbbszörében, például a Tisza-kultúrához tartozó Vezseny és V/Besenyszög (Ú-E-ZE-SE-E-NI = „part melletti mező gabonája“), valamint Nagykőrű (KE-UR₄-Ú-E = „pari mező gyűjtő helye“) esetében. Anna Morelli szerint a Kr.

e. 5000 körül a mai Belgium területére vándorolt magyar földművelő csoportok gazdasági szerszámai az észak-mezopotámiai Hasszuna-beli földművesekéihez hasonlítottak. A nagyszámú, az egész Kárpát-medencében előforduló Istenanya szoborhoz hasonlóak az összes turáni területen előfordultak. A dunai-kultúrák vázaformái, talpas-edényei azonosak a mezopotámiai Úr, Kis és Assur város legrégebb rétegeiben találtakal. Ugyancsak az ottani csákánybalták a középső-rézkorban Tolnában gyártottakkal. Az ókori népek az Istenatyát tekintették az Úrnak, az Istenanyát Földanyának, s a Napot a Fiúistennel azonosították. Az igazságszerető Nap misztériumában hittek a szabarok, a szumérok, a filiszteinek, a géták, a hurrik, a pártusok, a dákok, a masszagéták, a fehér-hunok és az árpádi magyarok. Utóbbiak aztán az eskübe és a szerződésekbe a legyőzhetetlen Nap, a Világosság és Igazság bajnoka Fiúisten nevét bizonyosságul mindig belefoglalták és az ő nevére övükön hordott pohárból vagy kehelyből, az ősi hagyományt követve áldomást (Á-AL-DU₆-MA-Á-ÁS = „munka jól végezve a szertartás követelménye szerint) ittak, amint arról többek között Anonymus is tudósít.

16. TÍMÁR SÁNDOR (Ingelheim) KELTÁK ÉS MAGYAROK c. tanulmányában összegezően azt állapítja meg, hogy a kelta nép a Kárpát-medencében, az évezredek óta itt élt elő-ázsiai eredetű lakosság, a fejlett társadalmú trójai műveltségű bevándorlók és a kaukázusi vasműveltségű szkíta telepések összeolvadásából született. A kelta etnikum mindhárom gyökere eredetében rokon egymással, hiszen mindegyik néprész a kultúra bölcsőjéből, a Folyamközből származó másodműveltségek sarja. Sőt egyenesen szumir elemeket is észlelhetünk a nemzetté válásnál, amely legnagyobb valószínűséggel már a bronzkor elején vette kezdetét. A kelták és a lovasnomádok kultúra analógiája megnyilvánul a ló, a harcocsó, a kard, a csatabárd, s vasszabály, az arany, a nyakperce, a harciasság stb. esetében egyaránt. Ugyancsak nagyfokú egyezik a kelta és a szkíta rovásírás, a kelta pentaton és a magyaros zenestílus, és szembeötlő a kelta-magyar nyelvi rokonság. Nemcsak a műveltségi azonosság tűnik föl azon-ban, hanem komoly embertani és nemzeti rokonságról is beszélhetünk, hiszen a kelta embertípus közeli rokonai a kaukázusi és a türk típusok. Elütve állítólagos indogermán rokonaitól. A kelták eredetéről szóló magyarázat tehát nem meglepő, ha látjuk, hogy a Kárpát-medencében létrejött nép ugyanúgy kelta, mint magyar. A különbséget az teszi, hogy az innen nyugatra vándoroltakat nevezzük az ókori történészek nyomán keltáknak, az itt maradt népesség pedig a későbbiekben magyaroknak nevezett nemzet alapját alkotta. Erre a szkíta-kelta alaprétgre a különböző korszakokban is-mételen rátelepedtek és vele békésen összeolvadtak hunnak, avarnak, onugornak, árpádi-magyaroknak nevezett népek. Hiszen mindannyian a közös elő-ázsiai (szumir-szabír) típusú anyanyelv változatait beszélték. A mai magyar nemzet a Kárpátok ölében született az elő-ázsiaiak, szabírok, szumirok, trójaiak, kimmerek, szkíták, trákok és egyéb szkíta/szittyák népek, mint jászok, hunok, avarok és végül a magyarok egybeolvadásából.

17. CEY-BERT RÓBERT GYULA (Bangkok) A MAGYAR ÓSVALLÁS c. tanulmányában, a filozófiában szokásostól eltérően magyarazza az istenfogalom keletkezését. Az embernek az anyagi szükségletek mellett ugyanis lelki szükségletei is vannak, amelyek legfontosabb célja a lelki biztonságérzés, a lelki harmónia megteremtése. Ez sejteti meg velünk a ben-

nünk lévő erkölcsi értékek transzcendens világát, a lelkiismeretet, amelyben egyesül a felettünk lévő csillagos ég végtelensége a transzcendens erőkkal és az istenfogalom misztikumával. Őseinknél a Nap szimbolikája volt a legfontosabb, de a Hold szerepe is központi volt. Emellett érvényesült a hegyek, magaslatok, magasba törő fák kultusza is, amelyek a Nappal, a Holddal és az Égi Világgal való kapcsolatteremtést jelképezték. Az állatok és növények kultusza ugyanakkor a földi élet és a sejtelmes transzcendens erők közötti különleges kapcsolatot, közlekedést képviselte. Az égitestek és a vihar, a villám a mennydörgés, a forgószelel, az eső, a szivárvány stb. természeti jelenségek kultusza pedig az Égbolt misztériumához kötődött, annak transzcendens jelentéséből az istenfogalmat kialakítva. A szerző bemutatja még Tengrit, a hunok és a magyarok Istenét, a táltoshitét, a hun-kínai mitológiai kapcsolatot, a hun-magyar rokonságot, valamint az ősi hun-magyar hit Istenét Kők Tengri, Kara Tengri és Bor Tengri alakjában. Végül megállapítja ezekről, hogy a nappali fény és ég, az éjszakai ég és a sötétség, valamint az átalakuló, újjászülető ég hármas megjelenéseként Istent jelképezik, mint az abszolút transzcendens égi harmónia megtestesítőjét. Így, érdekes módon, a hunok és magyarok istenfogalma világosabban és szimbolikailag érthetőbben kifejezi a kereszténység Szentháromságfogalmát, hogy egy Istenben három személy van, mint a keresztény tanítások elvont és bonyolult dogmái. Azaz ősvallásunk istenfogalma a fény, a sötétség és az újjászületés, az élet, a halál és a feltámadás transzcendens misztériumának az örökkévalóságot kifejező tökéletes harmónia fogalma.

18. CSAJÁGHY GYÖRGY (Pécs) A MAGYAR NÉPZENE KELETI PÁRHUZAMA; EREDETE ŐSTÖRTÉNETI VONATKOZÁSOK TÜKRÉBEN c. tanulmányában rámutat, hogy a népzene kutatás is igen kevés érvel képes felsorakoztatni a magyar-finnugor népzenei összefüggések mellett. Hasonlóan sok más tudományhoz, amilyen az antropológia, valamint a népmesék és mondák, a magyar ősvallás, a temetkezési szokások, a díszítőmotívumok, s a harcmódor és a fegyverzet kutatási eredményei, és hasonlóan az el-lentétes gasztronómiai párhuzamokhoz a magyar és a belső-ázsiai konyhák között. Annál érdekesebbek viszont a magyar és a türk népek népzenejének összefüggései. A magyar népdalok ősi rétegeihez tartozó többségi dallamvilág a pentaton hangrend-szerhez kötődik, a finnugor dallamvilág pedig valószínűleg soha nem volt pentaton. A magyar népzeneben török hatásokkal sem számolhatunk, mert a magyar népzeneben igen ősi jellegzetességek maradtak fenn, sőt nemcsak a zenében, hanem a dallamok szövegeiben is. Például a beli szó, amelynek pontos jelentését már nem tudjuk, de nyugtatószóként altatódalainkban előfordul. Ilyen az ugor dalok szövegeiben nincs, ugyanakkor előfordul az újguroknál, a jugaroknál és a közép-ázsiai türköknél is. A bonyolult zenei szálak tehát Közép- és Belső-Ázsia felé vezetnek és nem az ugor irányba. A csángóknál, akik sosem éltek a Kárpát-medencén belül és a székelyeknél megtalálhatók a magyar népzene ősi rétegéhez tartozó bő szekundos (vezetőhangos) fríg jellegű dallamok. E hangrendszer perzsa-iráni gyökerekkel is bír, azaz nem fo-gadható el, hogy azt kizárólag az iszlám kultúrájú oszmán-törökök közvetítették felénk. A magyar és a türk típusú népzene közti párhuzamokat bizonyos hangszeres összefüggések is megerősítik. Ugyanakkor cáfolják azt a tévképzetet is, hogy hangszereinket nyugatról és a szlávoktól vettük volna. A tények fordítva igazak, misze-rint a legtöbb európai hangszer ázsiai gyökerekkel rendelkezik. Nekünk viszont az ősi vallásos

műveltségünkhöz kötődő kultikus zenénk hangszereit igen sokáig nem volt szabad használnunk. Ilyen ősi hangszerek a dudák, síp-félék, fúvósok, koboz és tambura-féle pengetősök, hegedűfélék, furulya-fuvolafélék, cserépsípok és különféle ritmushangszerek.

19. DU YAXIONG (Beijing) A PENTATONIKUS SKÁLÁK CSOPORTOSÍTÁSA c. tanulmányában azt elemzi és bizonyítja, hogy sokféle pentaton van ugyan, de a sajátos magyar zenei anyanyelv pentatonjának párhuzamát ma a tudomány csak Belső-Ázsiában tudja kimutatni. Felidézi Bartók és Kodály megállapításait a magyar népdalok pentatonikus szerkezetéről. Bemutatja a pentaton-skála kiterjedését a Kárpát-medencéből Belső-Ázsiáig, és a yugur nép népdalainak pentatonikus sajátosságait, a mai megtelepedésük történelmi gyökereit, a yugur népzene kvintváltós szerkezetét, megfelelését a legősibb magyar népdalok szerkezetével, az uigur és orenqi népdalok hasonló jellegzetességeit, majd rámutat kiegészítő rokon vonásokra, tematikai párhuzamosságokra, ősi szavak ismétlődésére stb. Végül kiemeli az összehasonlító népzene-tudomány szerepét a történelmi kapcsolatok fejlődésének megítélésében: a történelmi léptékekkel lassan változó tényezők – mint a néprajz, a népzene, a mitológia stb. – jelentősége igen nagy a népek közötti rokonsági fokok megállapításában, azaz a magyarságnak így feltételezhető keleti gyökerei vannak. Igen különlegesnek tartja tehát a kvintszerkezetet. Ez a pentatóniákra épül és a dallamszerkezetet az ereszkedő kvintváltás jellemzi. Más szóval a dallam második fele az elsőnek pontos megfelelője, de öt hanggal lejjebb. Azok a dallamok, amelyek ezt a szerkezetet mutatják, a magyar népzene legősibb réteghez tartoznak. A szerző megvilágítja ezt a szerkezetet és arra az eredményre jut, hogy ez nem finnugor, hanem altaji örökség. A szerző két csoportra osztja ezt a zenei szerkezetet: a rövid és a hosszú formára. A kínai krónikákban leírt népzene és a kínai történelmi feljegyzések alapján azt bizonyítja, hogy a rövid forma volt az ősi. A rövid dallam a Bajkál-tó, a külső Bajkál, az Engura és Amur völgyében lakó népesség zenéjében található. A szerző tehát azon a véleményen van, hogy a magyarok ősei a fent említett területeken élhettek, valószínűleg kb. Kr. e. 100 körül. Mindez azt mutatja, hogy az apriori feltevésekre nem lehet kutatást alapozni, csakis a tények vizsgálata célravezető.

20. FARKAS JÓZSEF (Mátészalka) A NÉPRAJZ ÉS A MAGYAR ŐSTÖRTÉNET c. tanulmányában a népi műveltség ősi elemeinek és gyökereinek kutatására leginkább a néprajz tudományát tartja alkalmasnak, amely így szerinte az őstörténeti kutatás segédtudománya, de – a régészettel szemben – a mából, a ma perifériájáról közelíti a prehistorikumot. Hasznosan felhasználhatónak tartja ebből a szempontból, a kulturális régmúltunkról alkotott képünk teljesség tételeéhez, a magyar szellemi néprajz, a folklór eredményeit, a magyar népmesék, népballadák, a magyar néphit és a magyar nép-szokások összegző leírását, valamint azok őstörténeti eredetű maradványainak és keleti kapcsolatainak elemzését. Hiszen, mint hangsúlyozza, mindez ugyanúgy magában foglalja Euráziát, akár csak embertani képletünk. S bár a változhatatlanhoz kötődő szellemi néprajz szívósabban őrzi ősi formáit, szigorú feltételekkel a tárgyi néprajz is alkalmas lehet bizonyos kérdések tisztázására, amilyen az, hogy a honfoglaló magyarság nomád állattenyésztő, félnomád vagy letelepedett volt-e. Utóbbira utal a sertéstartás, a kosaras juhtartás vagy a szarvvalpas eke használata. Ugyancsak jelentős eredményt hozhat a halászat, a nyeregkészítés vagy az élőfás méhészkedés vizsgálata, különösen a méh vadász billogoké. Ugyanakkor csínján

kell bánni a későbbi leírásokkal az ősmagyarságról, mert a rengeteg adat igen gazdag életű népet mutat, s nem lehet minden csupán az ő alkotásuk, s fejlett munkamegosztás érvényesült közöttük. Kiterjedt kereskedelmük volt tehát, a téli szállás mellett tavaszi szántással-vetéssel, a nyári szállásról hazatérte utáni aratással is foglalkoztak, külön katonanéppel rendelkeztek, amely kora tavasztól késő őszig csak a hadat járta. Azaz a néprajzi-etnológiai módszerekkel végzett őstörténet kutatás újabb szálakat ragadhat meg a történetiek mellett, s így a többszálból összeszővődött, több irányba tekintő őstörténet maga is mind jobban megközelíthetővé válik.

21. **JUBA FERENCZ** (Bécs) *A MAGYAR KÖTŐDÉSE A TENGERHEZ* c. tanulmánya elején megemlíti, már régóta feltűnt, hogy a magyar jó tengerész (pl. Gyujtó, Semsey, Kalmár, László, Konek, Wulff, Peterdi, Rákos, Radán, Horthy, Kompolthy stb). Véleménye szerint a tengerész-készség oka a hosszú tengerparti tartózkodásunk a több ezer éves, nemzetét ötvöződésünk során, és a nemzetnek kb. az egyharmadát kitevő mediterrán népesség örökölt adottsága. A magyar őstörténelmet tárgyaló orientalista történelemszemlélet a Kárpát-medence magyarságát a Folyamköz-Földközi-tenger-Kré-ta-Balkán vonalhoz, illetőleg az Egyiptom-Kréta-Balkán vonalhoz kapcsolja, azaz tengeri úton is közlekedtetni. Az ókori Kelet tengerhajózási fejlettsége ezt lehetővé tette. Amit alátámasztanak a görög nyelvi, mitológiai és egyéb egymásra hatások. A magyarság tengerre termettségének másik, kevésbé valószínű magyarázata, hogy mint szeppei lovas nép, benne ugyanazok az ösztönök fejlődtek ki a tengeri viszonyokhoz hasonló pusztaságban, mintha tengerparton élt volna. Igen érdekes és eredeti megállapításokat tesz az 1100 éve történt honfoglalásunk és annak tengeri vonatkozásai tárgyában. Az Árpádok tengerhez törekvését mutatja velencei és horvát házasságaik, valamint Horvát-, Dalmát- és Szlavónország hazánkhoz csatolása. Nagy Lajos király flottája a velenceivel vetekedett és a magyar flotta csak akkor szűnt meg, amikor a török elfoglalta tengerpartunkat. A kiegyezés után Európa hatodik és a világ nyolcadik tengeri nagyhatalma lettünk Trianonig. És utána kereskedelmi tenger-részetünk továbbra is volt.

22. **TOMKA PÉTER** (Győr) *A 9. SZÁZAD RÉGÉSZETE ÉS A MAGYAR ETNOGENEZIS* c. tanulmányában igazat ad László Gyulának, aki szerint a 10. századi magyarság fá-jának két nagy gyökér-kötege létezett: az egyik a Kelet felé vezet Árpád honfoglalóinak útján, a másik a Kárpát-medencét hálózza be azoknak a csoportoknak a ré-vén, amelyeket a honfoglalók itt találtak. Az avarok továbbélésének több hipotézise is felmerült, amelyek bizonyítására például az avarok által készített késői tárgyak utalhatnak, ugyanakkor a késő-avar régészeti anyag eltűnése-átalakulása nem az avarnak nevezett népesség eltűnésével, hanem a fenntartó szövet: az avar állam felbomlása miatt következett be. Árpád honfoglalói atomizált, rendkívül tarka népességet találtak itt, a nagy központoktól messze a perifériákon, különböző átmeneti kulturális fokokon.

23. **KÖLTŐ LÁSZLÓ** (Kaposvár) *A KÁRPÁT-MEDENCE RÉGÉSZETI VÁZLATA, ARCHAOMETRIA* cím alatt röviden összefoglalja a Kárpát-medence főbb történelem előtti régészeti kultúráit és a régészet tudományának módszereit, s ismerteti az általa is művelt egyik természettudományos módszert, az archaeometriát. A régészeti kultúra elnevezése

többnyire a közös sajátosságú leletek első vagy legjelentősebb földrajzi előfordulását tartalmazza, mivel az azokat alkotó és hátrahagyó nép vagy etnikum neve nem ismeretes. A kultúrák időrendjét a leletek és rétegeik egymáshoz való viszonyából határozzák meg. Az eszközök anyaga és megmunkálása alapján az őskornak három szakasza van: a pattintott őskőkor (paleolitikum), a középső kőkor (mezolitikum) és a csiszolt újkőkor (neolitikum). Vázlatosan a Kárpát-medencei, őskori, azaz régészeti módszerekkel kutandó időrend:

1. A 12 millió éves Ramapithecus és kultúrája.
2. Az alsó paleolitikumi, 800-220 ezer éves, Paleohungaricus és kultúrája.
3. Középső paleolitikumi 70-30 ezer éves, mousteri Érd, Tata, Subalyuk, Szeleta kultúra.
4. Felső paleolitikum, 30-12 ezer év, aurignaci Istállóskő, gravetti Szeleta, Ságvár kultúra.
5. A mezolitikum 12-7 ezer éve, mely időszakról alig van hiteles lelőhely.
6. Neolitikumi 7-5 ezer éves Körös, alföld-dunántúli vonaldíszes, tiszai, lengyeli kultúra.
7. 5-4 ezer éves kora, közép és késő rézkor: Tiszapolgár, Bodrogkeresztúr, Pécel kultúra.
8. 4 ezer évtől kora bronzkori Zók, Nagyrév, Makó kultúra.
9. Középső bronzkori Füzesabony-Gyulavarsánd, mészbetétes edények, Vátya kultúra.
10. Késő bronzkori halomsíros, urnamezős, Gáva kultúra.
11. Ókor-kora vaskor, 2900-2700 éves kimmer, sigynna, preszkíta, (Hallstadt) kultúra.
12. Vaskori 2700-2500 éves szkíta kultúra.
13. Késő vaskori 2400 éves kelta (La Tene) kultúra.
14. Római kori kb. 2000 éves dák, jazyg, szarmata kultúra.
15. Kora népvándorlás kori markomann, quad kultúra.
16. Kora középkor-népvándorlás kori hun, gót, gepida, langobárd, avar, magyar kultúra.
17. A népvándorlás kort záró magyar államalapító kultúra.
18. 1000-1303, Árpád-kori, Árpád-házi királyok kori bevándorló kun, román kultúra.
19. Középkor-későközépkori-koraújkori török kultúra.

A kevésbé felhasznált jelentős mennyiségű történelmi forrás ellenére az őskori régészeti időrend tehát nálunk a Kárpát-medencében a tudományos álláspont szerint egészen a törökkor végéig felérőnek tekintett és tartott, mivel a középkori, koraújkori történeti emlékek nagyrészt elpusztultak. Ezt a régészeti relatív időrendet teszi abszolút kronológiai időbeosztássá az archaeometria, amely nagyban segíthet e jelenlegi siralmas Kárpát-medencei helyzeten. Azzal segíthet, hogy mint új tudomány, nemcsak szűk értelemben a régészeti tárgyak anyaga elemi összetételének és összefüggéseinek meghatározását jelenti. Mert bár közvetlenül nem műveli az olyan ha-gyományos humán tudományokat, mint a nyelvészet, történettudomány, néprajz, ám tágabb értelemben kapcsolódik minden más tudományághoz. A fizika, kémia, biológia, orvostudomány régészeti vonatkozásainak felhasználásával, a paleoszerológiával, a pollenanalízissel stb. műveli a történeti antropoló-

giát és archeozoológiát, valamint a kísérleti, rekonstrukciós régészetet. Ilyenformán az archaeometria vizsgálati tárgyát, területét, a szerves és szervetlen anyagból készült eszközök vizsgálatán túl kiterjeszti magának az embernek és környezetének a megismerésére, a történelmi, társadalmi, gazdasági és technológiai fejlődés mozzanatainak meghatározására.

24. **KÖLTŐ LÁSZLÓ** (Kaposvár) a MEGJEGYZÉSEK AZ AVAR-MAGYAR FOLYAMATOSSÁG KÉRDÉSÉHEZ A VÖRSI 8-10. SZÁZADI TEMETŐ KAPCSÁN c. tanulmányában a Kárpát-medence régészetéről szólva bemutatja az ősidőket, a kelta, a szkíta és a hun régészeti örökséget, valamint a római vendégeket. Végül a vörsi ásatás eredményeinek bemutatásával felvázolja az avar-magyar folytonosság régészeti bizonyítékait is. A Kis-Balaton program keretében a Nyugat-Dunántúli Vízügyi Igazgatóság segítségével 1983-ban kezdődtek az ásatások Somogy megye területén. Vörstől nyugatra, a Papkert nevű határrészen két, egymástól 800 méterre levő dombon találták meg azt a települést és a hozzátartozó temetőt, amelynek feltárása és az Országos Tudományos Kutatási Alap (OTKA) által támogatott komplex feldolgozása segítséget adhat a dunántúli későavar népesség 9-10. századi továbbélésének vizsgálatához. A 8-9. század fordulóján induló temetőnek 1992-ig 683 sírját tárták fel. A régészeti leletanyag 4 csoportra bontható: 1. késő avar kori, 2. 9. századi, 3. honfoglaláskori (10. század), 4. kora Árpád-kori (11. század eleje). A régészeti értékelés mellett a belső időrend és a lehetséges genetikai kapcsolatok meghatározására igénybe vették a szerológiai vizsgálatokat, amelyek segítségével 400 megvizsgált csontvázmaradvány alapján több mint 40 genetikai egységet, leegyszerűsítve „családot” sikerült meghatározniuk. A szerológiai időrendi megállapítások összhangban vannak a régészeti kormeghatározásokkal, az egyes genetikai csoportok pedig egységbe foglalják a régészetiileg különböző etnikumokhoz sorolható sírokat.

25. **SZEGFŰ LÁSZLÓ** (Szeged) A KÁRPÁT-MEDENCEI „SZLÁVOK”, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL MEGALÉ MORÁVIÁRA c. tanulmányában felvázolja a korabeli, 8. század végi és 9. század eleji politikai állapotokat, a bolgár és a frank hatalom megtelepülését a Kárpát-medencében. Elhelyezi Megalé Moráviát a déli szlávok között, és bemutatja a Szvatopluk nevű fejedelem viselt dolgaival együtt, amivel az északi Morávia jelentőségét és szerepét csökkenti. Mindezt a magyar krónikák ábrázolásában is előadja. Majd Cirill és Metód helyi működésére is vet egy pillantást, s ismerteti Szvatopluk végrendeletét. Végül elbeszéli, miként vették birtokba a magyar földet Árpádék a fegyveres harc után szellemileg is, a Szvatopluk fiával való szövetséggel.

26. **HERÉNYI ISTVÁN** (Budapest) A HONFOGLALÁS ELŐTT A MAGYAROKHOZ CSATLAKOZOTT TÖRZSEK, TÖRZSTÖREDÉKEK (ETNIKUMOK) című tanulmányában megállapítja, hogy a kevés 8. századi magyar történelmi anyag miatt a történelmi hipotézisek lépnek előtérbe, többnyire helynevekből következtetve. Eszerint már a Hetumoger törzs-szövetség is csatlakozás eredménye, s abból a Kürt, Gyarmat, Tarján, Jenő, Kér öt besgur (öt ogur, baskír) csatlakozott a Nyékhez és a Megyerhez, a Keszi pedig később csatlakozott hozzájuk. És a 9. század során egy vezér alatt csatlakozott még három kabar törzs is, feltételezett nevük székely, berény és varsány vagy oszlár. Jöhetett azonban a honfoglaló magyarokkal együtt

a Kárpát-medencébe egy kazár-besenyő törzstörredék is, amely a besenyő néven kívül valamely saját törzsnév alatt is szerepelhetett, amilyen az Erdim, Csur, Julia, Külbej, Karabaj, Tolmács, Kapan, Csaban, és Súr vezér elődei vezették. A törzseket 5-6 nemzetség alkotta, valószínűleg négy-négy ággal. Vezéri nemzetségnév volt a Turul, a Kurszán, a Zovárd, és a Tétény. Kisebb nemzetségnév a Herény-Csécsény, a Kádár-Kaluz, az Őrs, a Ság és a Szalók. Honfoglalás előtti a székelyek Jenő nemzetségneve és Kürt ágneve. A szintén a honfoglaláskor bejött kíséreti népek kizárólag a 40 településnévből következtethetők. A nagy létszámúak adták a törzsfők (urak) kíséretét, a kis létszámúak pedig a nemzetségfőket (bőkét). Úri kíséretnek feltett a török Berény, Herény-Csécsény, Besenyő, az alán Káliz, Kék-Kend, Őrs, a kabar Ság, az avar Székely, bő kíséretnek pedig a török Bachlar, Batthyány, Gencs, Kajd, Maklár, Szabar, Tapaz, Tárkány, Tázlár, Uz, Zsadány, alán Ladány, Méren, Oszlar, Szaka, Varsány, normann Kölpény (esetleg besenyő), Ruzs, Varang, s még esetleg bolgár Bular, Nándor, kaukázusi Cserkesz, örmény Ermény, iráni Kurd, kazár Zsidó, avar Várkony. Egy nagycsaládi falu volt 240 fő, egy ág 1200, egy nemzetség 4800, egy törzs 28.800, a törzsszövetség (11 törzs) 316.800, a kíséret 10 %, a szolgáló népek 20 %, a nemzet 411.840 fő. Ugyanennyi a létszám, ha a 20.000 magyar és 10.000 kabar lovast megszorozzuk 15-tel, ami a háttér népesség maximuma.

27. HERÉNYI ISTVÁN (Budapest) A KÁRPÁT-MEDENCE NÉPEI ÁLMOS-ÁRPÁD HONFOGLALÁSÁIG című tanulmányában ismerteti a Kárpát-medence írott történelem előtti kultúráit és népeit, majd a történelmi időket. Külön kiemeli aztán az avarok, sclávok, bajorok és frankok szerepét a Kárpát-medencében, akiknek hatása a magyar honfoglalás után is érzékelhető Magyarországon. Ez tehát az Avar Birodalom idejének viszo-nyait és az annak megdöntésétől a honfoglalásig eltelt idő népmozgásait jelenti. Végül a szerző amellett érvel, hogy az avarok nem haltak ki hazánkban, mert 1000 avar lelőhely maradt ránk, s ennyi ember nem halhatott ki olyan gyorsan, valamint két, 875-ben és 890-ben kelt oklevél is beszél az avar vazallus államról, illetve a Morvamezőn élő avarokról. Az avar-magyar kontinuitást pedig a vörsi közös avar-magyar temető is bizonyítja. Így aztán a Kárpát-medencében kb. 100.000 fős kétnyelvű onogur (tíz ogur) és 20.000 fős kétnyelvű scláv lakosság élhetett. Árpád kétnyelvű török (besgur, baskir) népe 200.000 fő, és Árpád kétnyelvű magyar népe 145.950 fő volt. A túlnyomó magyar nyelv a 10. században győzedelmeskedett, s a kétnyelvű ország egynyelvűvé vált. 465.950 fő összlétszámmal, 5500 honfoglaló és 1910 őslakos településsel, faluval.

28. NAGY KÁLMÁN (Budakeszi) A 895. ÉVI HONFOGLALÁS c. tanulmányában ismerteti a Kárpát-medence ősiségét, a honfoglalásunk előzményeit, a többszöri honfoglalást, az általános európai politikai-hatalmi helyzetet, a Vérszerződéssel megpecsételt egységes fejedelmi vezetést, a könnyűlovasság felszerelését és katonai rendjét, a harcosok felkészültségét, a bevezető harcokat és a hadászati távfelderítéseket, a főtámadás előtti helyzetet és honfoglalásunk legfontosabb hadműveleteit. Kitér a honfoglalással kapcsolatos történelemírás hadtörténelmi bírálataira is, a honfoglalás idejére, cáfolja a „besenyő-vészt”, ismerteti a honfoglaló népességet és haderőt, a fegyverzetet és a harcmódot, leírja a honfoglalók hadiménjeit. Majd ismerteti a honfoglalást utólag biztosító itáliai hadjáratot, és megvonja a honfoglalás mérlegét, ecsetelve annak jelentőségét, végül ismerteti a honfog-

lalást követő eseményeket. Megállapítja, hogy a magyar honfoglalás önfeláldozó harcai határozottan előremutató, értékeseredményekkel jártak: előmozdították Európa 10. századi megszilárdulását, a magyar állam kialakulását és évezredes védelmét. S figyelmeztet arra, hogy honfoglalásunk valódi értékeinek tagadása, a vele ellenséges érzületű megnyilatkozások a történelmi igazság megcsúfolását jelentik, s a tárgyilagosság hiánya ebben a kérdésben idegen érdekeket szolgál.

29. NAGY KÁLMÁN (Budakeszi) a HONBIZTOSÍTÓ HADJÁRATOK A HONFOGLALÁS UTÁN c. tanulmányában a sikeres honfoglalás utáni magyar nagyfejedelmi vezetésnek az országbékés építését biztosító tevékenységét, a megelőző, külső támadásokat elhárító hadműveleteit tárgyalja. Kitér az európai helyzetre és a honbiztosító feladatokra, valamint meghatározza a hadjáratok felosztását. Végül elemzi a hadjáratok adatait, s meg-vonja azok mérlegét: a békét fenntartották és lehetővé tették az ország belső meg-szervezését, átalakítását, mialatt a barbár viszonyok közt sínylődő Európában legyen-gítették a viszálykodó, fejlődést gátló erőket és helyzetbe hozták a teendőket felismerő, az ellenállásokat leküzdő, az erőket egyesíteni tudó személyiségeket. Közép-Európában pedig hatalmi-politikai egyensúlyt alakítottak ki. Ezzel a honbiztosító hadjáratok történelmünk legkiemelkedőbb eseményei közé sorolandók.

30. NAGY KÁLMÁN (Budakeszi) A HONFOGLALÓ MAGYAROK HADMŰVÉSZETE c. tanulmányában a honfoglalással a Kárpát-medencébe hozott magyar értékeket ismerteti és elemzi. Ilyen a ragozó ősi magyar nyelv, a pentatonikus magyar zenei anyanyelv, az ősi rovásírás, a népköltészet, népzene, néptánc, színes népviselet, gazdag néphagyomány, fejlett ötvösség, tisztaság- és egészségkultúra stb. Ezek mellé kell sorolni a honfoglaláskor magas fokú magyar hadművészetét, amely akkoriban kizárólag csak őket jellemezte és őket igen sok eredményre vezette. A hadművészet elemét képezte, hogy vezetők irányítása alatt jól szervezett katonai egységeket és alegységeket állítottak föl. A honfoglaláskor Árpád a vezéreiből haditanácsot állított fel. Előzetesen már felderítette a Kárpát-medence viszonyait. A honfoglalás céljából kettős arcvonalas háborút kezdett, délről a bolgárokat lekötötte és északról vonult be a medence keleti felébe. Utána Árpád a császár ajánlatát elfogadva jól előkészített és megszervezett itáliai hadjáratba fogott, amelynek végén a Dunántúlt is elfoglalta. Aztán szembe mert szállni Bizánccal és a Nyugattal is, majd az ország védelmét Morvaország elfoglalásával meg erősítette. A 907. évi német túlerejű támadásnál a magyar könnyűlovas hadművészet elveit alkalmazta: részenként történő meglepő rajtaütésekkel és nyílt támadással felbontotta és megsemmisítette a német erőket előbb a Duna déli partján, majd azon éjjel átúsztatva, Pozsonynál teljes haderejükkel legyőzték a hatalmas német haderőt, sőt annak egész hajóhadát felperzselték. A menekülőket állandóan üldözték, levették. Ennsnél a német tartalékerőket ősi harcmóddal, a színlelt visszavonulással maguk után vonták, majd lesállításban szétverték, s a gypűhatárt Ennsig tolták. A magyarok Árpád-vezette hadművészete fejlettebb volt a Nyugat-Európainál, mert jó tervezéssel és feszes vezetéssel meg tudta valósítani a gyorsaságból és a meglepő megjelenésből adódó előnyök alkalmazását és győzelemig való felhasználását, amely nagyban épített a lovasság előnyeire, a vágózó lóhátról való minden irányú nyilazásra, a kimerítő felderítésre, a rejtett megközelítésre, a kedvező terep és har-

chelyzet elfoglalására. Ugyanakkor a magyarok őrséggel mindig messzemenően biztosították is a csapatot, s jól éltek a tartalékok képzésével és változatos bevetésével is. Fejlett volt a parancsközvetítő jelek használata, tudatos a lélektani elrettentés, ráhatás az ellenségre. Legfőbb fegyverük azonban a váratlanság volt, s legfőbb törekvésük még csata közben is saját erőik megkímélése. Sikereikhez azonban hozzájárult a kialakuló hűbéri Európa általános fejletlensége is és a magyarok hadművészete fejlesztette azután az európai védműveket és a támadó harceszközöket, hadműveleteket is.

31. HORVÁTH LAJOS (Veresegyház) A KÉT ERDÉLY c. tanulmányában azt az elméletet vezeti elő, hogy az erdő elü, erdő elve elnevezést a honfoglaló magyarok először nem a mai Erdélyre, hanem Etelköz és Kijev felől nézve a Kárpátok ölelte területre: Havas-erdőn túl, Havaselve, Erdőelve, Erdély, amit több krónikánk is emleget. Ez pontosabban az a terület volt, amelyet most Magyarország felől Kárpátaljának hívunk. Megerősíti ezt a kárpáti gyepű kapu, a Vereckei-hágó léte. A népnyelvben a verécke kertajtó és a mögötte lévő udvar. Itt pihent meg először a honfoglalók népe, s épített a védelmére hét várat és itt van eltemetve Álmos is. A második Erdőntúl, azaz Erdély már esztergomi vagy budai nézőpontból tekintett és nevét latinul, Transsylvania alakban már Szent István életében papírra vetették. Érdekes, hogy e második Erdély szász neve Hétvár, azaz Siebenbürgen, amelyek ott tündökölnek Erdély címerében is.

32. KOVÁTS ZOLTÁN (Szeged) A NÉPESSÉGFEJLŐDÉS VÁZLATA A HONFOGLALÁSTÓL 1920-IG c. tanulmánya bevezetésében László Gyula és mások kutatásai nyomán feltárt bizonyítékokat mutat be arról, hogy az avar korszak második felében, a 7. századtól kezdve magyarul beszélő tömegek nyomultak a Kárpát-medencébe. Továbbá – a bizánci forrásokra támaszkodva – megállapítja, a 895-ös évben induló honfoglaláskor a török nyelvet beszélő kabarakkal együtt a betelepülők száma fél millió körül lehetett. Ha a Kárpát-medencében élő, 250 évig az Enns folyóig hatalmat gyakorló avarok még ekkor is török nyelvet beszéltek volna nagy tömegekben, akkor ma nem finnugor nyelvet beszélőnk. Hiszen az itt talált scláv töredékek is igen rövid idő múlva a magyar nyelvet beszélőkbe olvadtak. Az újabb nyugat-európai és gyér hazai kutatási eredmények azt mutatják, hogy a 11-15. században, de még a 16-17. században is, amikor több és jobb forrásértékű anyaggal rendelkezünk, ezekben a századokban tehát rendkívül alacsony a természetes szaporodás mértéke: 2-4 ezrelék évente. Újabban feltárult, hogy az eddig ismert nagy epidémiák (pestis, himlő, lepra) mellett a népességet az állandóan jelenlévő fertőző-betegségek, az endémiák pusztították. Egy másik hazai kutatási eredmény feltárta, hogy a 15. század végéről fennmaradt portális és más összeírásokat értelmezve a Kárpát-medence népessége Mátyás király korában 5 millió körül lehetett. Ha a különböző besenyő, kun, német majd román betelepülőket leszámítjuk, akkor legalább 1 milliós tömegnek kellett a Kárpát-medencében élnie a 9. század végén. Az okleveles anyag egyértelműen mutatja, hogy a későbbi századokban a magyarság tömegei betöltötték a Kárpát-medencét, így a hegyvidékek folyó völgyeit is. Ez a magyarul beszélő meghatározó népesség egy része már a 8. század elején is itt volt. 895-ben kapott újabb megerősítést.

33. CSIHÁK GYÖRGY (Zürich) a SACRA REGNI HUNGARICI CORONA – MAGYAR-ORSZÁG SZENT KORONÁJA ÉS A KÖZJOG c. tanulmányában először minden javak és jogok gyökerével, Magyarországot Szent Koronájával mint tárggyal és közjogi eszközzel foglalkozik,

majd tisztázza a jelen közjogi helyzetünket és fölvezet egy lehetséges kivezető utat a mai közjogi zsákutcából. Nem valamilyen egyházi tárgyról van itt szó, hanem hagyományaink által megszentelt koronánkról, amely nem királyi korona, hanem az ország koronája. Ezt adta Szent István király közjogi értelemben a Nagyboldogasszony kezébe. Szakrális koronafogalmunk eredete, párhuzamai a régibb időkbe nyúlnak vissza. Kr. u. 1000 táján tehát a Kárpát-medencében eleink művelt-ségének részét képezhette egy olyan korona-fogalom, amely az ország birtokát jelentette. Lehetett a hagyomány által megszentelt koronájuk, amely a világmindenséget szimbolizálta és így minden javak és jogok gyökereként kapott szerepet. A magyar közjog tárgyában a szerző olyan fogalmakat elemez, mint szuverenitás, történelmi alkotmány, Szent Korona-eszme, a Szent korona jogfolytonossága. Rámutat az egye-dülálló magyar nemzet fogalomra, amely sokkal korábbi a többi európai nemzetfogalomnál. A Szent Korona a Kárpát-medence tulajdonosa, az állam folyamatos fenn-állásának jelképe. A magyar nemzet a Szent Korona népe. A Szent Korona négy közjogi felajánlása (1038, 1317, 1693 és 1896) után pedig az Ország az Istenanya tulajdona: Regnum Marianum. Így a mi fogalmaink szerint a magyar a Kárpát-medencében kisebbségben nem lehet, legfeljebb nemzetiségi sorban. E nemzetiség ugyanakkor nehezebb helyzetben lévén, neki több jog jár, mint az uralkodó nemzetnek. Nemzetünk a koronázással a királyra ruhazza a Szent Korona jogainak gyakorlását. Magyarország alkotmányos államrendezése a legrégebb az európai kontinensen. S mivel az idegen katonák által megszállt ország alkotmányjogi és közjogi hiátus állapotába kerül, ilyen körülmények között az ország ügyeit ál-parlamentáris intézmények viszik. Az ilyen helyzetben választott országgyűlésnek nincs alkotmányteremtő vagy módosító ereje, amiért a nemzet tettei közjogilag érvénytelenek. A nemzetközi jog mai álláspontja szerint Magyarország mindmáig az alkotmányjogi és közjogi hiátus állapotában van. A kivezető út a Szent Korona közjogi és gyakorlati helyzetének helyreállítása a magyar történelmi alkotmány (Corpus Juris Hungarici = Magyar Törvénytar) korszerűsítése révén, mely utóbbi folyamatba be kell kapcsolódnia az egész magyar nemzetnek (Membre Sacrae Coronae), azaz az ország lakosainak és a határain túl élőknek is. A Corpus Juris Hungarici korszerűsítése, továbbfejlesztése pedig az egyetemes magyar nemzet hosszú- és rövidtávú céljai és érdekei szerint történhet. Mivel a Szent Korona-eszmében együtt van az uralkodói elv, a demokratikus vagy népfellegelvény elv és a keresztény elv, ezért az, és a Corpus Juris Hungarici is, alkalmazható akár a köztársasági államformára is. A közjogi rendezés azért is elkerülhetetlen, mert nélküle reményünk sem lehet arra, hogy a szabad népek családjába egyenjogú tagként ismét bekerüljünk. Egyedülállóan szép nemzeti történelmünk pedig nemzettudatunk szilárd alapja lehet, ha megvalósul a nemzeti történetírásunk, és az erre épülő nemzeti jogrendünk helyreáll.

34. HORVÁTH LAJOS (Veresegyház) A MAGYARORSZÁGI NEMZETSÉGEK A KÖZÉPKORBAN c. tanulmányában megállapítja, hogy a magyar nemzet újrateremtése, Magyar-ország újraalkotása során akkor járunk el helyesen, ha mindig és mindenben vissza-csatolunk az utolsó szervesen fejlődött, a hódító által még meg nem rontott korhoz és állapothoz. Meg kell védenünk nemzetünk valódi múltját, szellemi javait a fosztogatástól, ha már anyagi javait nem mindet tudtuk megvédeni. Az őskronikán alapuló krónikáink szerint a második honfoglaláskor a magyarság 108 nemzetsége mindegyi-kéből kétezer, összesen kétszázti-

zenhatezer fegyveres jött be a Kárpát-medencébe, amely mennyiségen felül kell még számba venni a hozzátartozókat, feleséget, gyermekeket, idősebb szülőket, nagyszülőket és egyéb rokonokat, akik nem voltak a fegyveres had tagjai. Későbbi oklevelekből viszont, amelyek nemzetségszáma az Árpád-korban már 180-200, nem lehet visszakövetkeztetni e korai nemzetségszámra. Ugyanakkor krónikáinkban az ősműveltség jelenik meg a 108-as számban, amely az állatövi tavaszpontot elmozdító csillagászati kisév (2160 év) törtrésze. Ez a műveltség a Kr. e. II. évezredben már jelen volt az indoiráni területen, de a magyar történettudomány ebbe az irányba nem vizsgálódhatott az eluralkodó finnugor tudománypolitika miatt. Pedig nagyon valószínű, hogy Anonymus másik Magyarországnak is voltak történeti feljegyzései. A történelemhamisítást most már nem szabad tovább folytatni, mert olyan torzulásokat szül, mint a kárpátaljai rutének létének tagadása, pedig 700 évig egy állami keretben éltünk velük.

35. CSIHÁK GYÖRGY (Zürich) a MAGYAR - NÉP - NEMZET - KISEBBSÉG - AUTONÓMIA, MAGYARUL ÖNIGAZGATÁS, ÖNKORMÁNYZAT, ÖNRENDELKEZÉS c. tanulmányában meg-határozza a nyelvében és tudatában magyarokból álló, az egyetemes magyarságot alkotó két mai csoportot, a magyarországi magyart és a nemzetiségi magyart. Utóbbiak kényszerből vagy önszántukból kerültek ebbe a helyzetbe, s élhetnek tömbben vagy szórványban. Kivételnek tekintendők, akik magyarul beszélnek, de más etnikumhoz és/vagy más nemzetiséghez tartoznak, azok is, akik magukat magyarnak tartják, de nem tudnak magyarul, valamint akik magukat magyarnak vallják, tudnak is magyarul, de idegen érdekeket szolgálnak. Ezzel elkerülhető a kirekesztés, az ellen-ségesség, és amennyiben nem akarunk az egyetemes magyarságról beszélni, kizárható az a rétege a magyarságnak, amelyről éppen nem kívánunk szólni. Senkit senki nem kényszerít arra, hogy nemzeti értelemben magyarnak vallja magát, mindenki a maga értelmével és szabad akaratával dönti el, vállalja-e magyarságát, annak minden történelmi eredetiségével, elsőbbségével, minden jellegzettségével és nagyszerűségével. E magyar nemzet fogalma Európában egyedülálló, mert e nemzetet lehet vallás és nemzetiség alapján csoportosítani, sőt még némely nemzetiséget is lehet alcsoportok-ra osztani. Azaz a magyar nemzet nem etnikai, nem nyelvi, hanem szellemi közösség. A nemzettől eltér a nép fogalma. A nép nemzetséggként nyelvi és vér-rokonság, több nemzetség együtt a nemzet, mint szellemi közösség, társaság. Kisebbség az, akinek nem volt, vagy máig sincs hazája. Ezért a magyar a Kárpát-medencében kisebbség so-sem lehet, legfeljebb nemzetiségi. Ne is használjuk a kisebbség szót magunkra, ne-künk nem kisebbségi jogokra van szükségünk. Az őshonos népességnek, a nemzeti-ségnek, nemzeti közösségeknek természetes joga a személyi, a közösségi és a területi öni-gazgatás és a sajátos státus.

36. DARAI LAJOS MIHÁLY (Kápolnásnyék) A KANTI GONDOLATOK BEFOGADÁSI FOLYAMATA A MAGYAR FELVILÁGOSODÁSBA című tanulmányában hangsúlyozza, hogy a magyar felvilágosodás mozzanatai és kihatásai megkétszereztek és gyakorlati kivitelezhetetlenségük korlátozottságai miatt túlnőttek saját korszakukon, s erőteljes hatást fejtettek ki a romantika idején, így a nyelvújítás, a magyar reformkor és 1848 eszméi ezen előzetes filozófiai fejleményekben is gyökereznek. És mivel később még a pozitívizmus ellen harcolók is merítették a kanti eszmékből, s a múlt század végi európai Kant-reneszánszból a

magyar filozófusok is kivették részüket, indokolt felidézni a kanti filozófia korai magyarországi megjelenésének mozzanatait, különösen azok sa-játos közép-európai jellegzettségei, a magyar törekvések elméleti megközelítése, a hatalmasok általi szellemi és fizikai üldöztetés kiváltó okai miatt. Nagy szerepet játszott a kantianizmus itthoni terjesztésében a fejlett német egyetemeken tanult protestáns papság, Toperczer Sámueltól Hißmann Mihályig és Kálmán József Vilmostól Mándi Márton Istvánig. A főbb oktatási helyszíneken, Pápán, Debrecenben, Patakon, Pesten és Marosvásárhelyen még olyan fősze-replők voltak, mint Sípos Pál, Sárvári Pál, Lengyel József, Bárány Péter, Koppi Károly, Kreil Antal, Köteles Sámuel. A későbbi korosztály tagja pedig Endrődy János, Fejér György, Szontagh Gusztáv, Hetényi János. E védekező jellegű kantianizmus többnyire eklekticizmusba fojtotta a saját hadállásait ért támadások miatti megrendültségét. Ám e következetlenség sok-szor a túlélését biztosította: azoknak a felvilágosodás által kítűzött céloknak a képviselétét az új helyzetben, amelyek megvalósulását a közelgő forradalomtól várni lehetett, majd amelyeket a szabadságharc leverése után is valamiképp megőrizni és képviselni kötelesség maradt.

37. SANCZ KLÁRA LUJZA (Budapest) SZÉCHENYI ISTVÁN KÜZDELME ANYANYELVÜNK VÉDELMÉÉRT, A MAGYAR NEMZETI SZELLEM ÉS NYELV FELVIRÁGOZTATÁSÁÉRT c. tanulmányában lényegében szó esik mindama törekvről és küzdelemről, amit a magyar nyelv állami, kormányzási és oktatási nyelvvé emeléséért a 17. századtól kezdve, egészen a 19. századig folytattak. Tették ezt a felvilágosult és hazájukat, népüket szerető és anyanyelvüket megmenteni akaró hazafiak, jelesen 1825. október 12-étől, első, magyarul tartott felszólalásától, gróf Széchenyi István vezetésével. Egy hónapon belül Széchenyi már felajánlotta összes birtoka egyévi jövedelmét a magyar nemzeti szellem és nyelv felvirágoztatására, a magyar nyelvet ápoló tudós társaság megalapítására. A nemzeti tudományos intézet alapítása nem ütközött ellenállásba, azt már előtte is szorgalmazták, csak nem volt rá pénz. Bessenyei György a jámbor szándékot Bécsben már 1781-ben írásba foglalta, 1791-ben Aranka György elmélkedett a magyar nyelvművelő céhről, amely kis ideig működött is Erdélyben. Teleki László is javasolta a nyelv tervszerű pallérozását. A nemesség és a születő polgárság nyelvművelő, nyelvújító mozgalmának terjesztője előbb Bél Mátyás és köre, később Besse-nyei és Aranka társasága. Voltak a nyelvújítást ellenző ortológusok is, azonban végül a nyelvújítók, a neológusok tábora győzött, akiket olyan írók és költők segítettek, mint Baróti Szabó Dávid, Rájnics József, Révai Miklós, Batsányi János, Kazinczy Ferenc, Kölcsey Ferenc, Haller János, Török János, Czuczor Gergely és Vörösmarty Mihály. Tehát Széchenyi ilyen előzmények után pendítette meg, mint maga írta, honi nyelvünk magasbra állítását, és sikerrel az elégséges pénzvagyon osztályrésze miatt. Az egybeforrott haza, nemzet és nyelv csinosítása, a magyar nemzet feldicsőítése, Magyarország kifejtése Széchenyi életcélja lett. Az eredmények csak hosszú harc árán születtek meg, de a Magyar Tudományos Akadémia 1827 óta fennáll, s az 1844-es 2. törvénycikk értelmében a magyar nyelv az ország hivatalos nyelve lett.

38. CSAPÓ I. JÓZSEF (Nagyvárad) AZ ÖNKORMÁNYZÁS MÚLTJA ÉS JELENE A TÖRTÉNELMI ERDÉLYBEN c. tanulmányában a Székelyföld, a Székely székek autonómiájáról szólva ismerteti a székelyek erdélyi megtelepedését, a székek önkormányzati kialakulását és

hatáskörét, a székelyek három nemzetségét és a rendeket, a területi önkormányzás kialakulását, az erdélyi szászok betelepülését és berendezkedését, a székely közbirtokosság intézményét és a Csikmegyei Magánjavak szomorú sorsát.

39. HORVÁTH LAJOS (Veresegyház) a TRIANON UTÁNI FÖLDREFORMOK A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN c. tanulmánya az erdélyi és kelet-magyarországi, a felvidéki és a délvidéki föld sorsáról szól. Bemutatja a Csehszlovákiának adott magyar területet és annak mezőgazdaságát, a csehszlovák földreform magyarellenes jellegét, a csehszlovák földosztás hátrányait a magyarokra, a magyar nemzetiség elleni teleges falvakat. Majd sorra veszi a délvidéki veszteségeket, a vajdasági földreform magyarellenes jellegét, a magyarellenes szerb telepítési politikát, végül az optánsok kártérítési ügyét.

40. CSAPÓ I. JÓZSEF (Nagyvárad) AZ 1921. ÉVI FÖLDREFORM ROMÁNIÁBAN. JOGTIPRÁS, BIRTOKFOSZTÁS, DISZKRIMINÁCIÓ c. tanulmányában a Trianon utáni erdélyi magyarországot legsúlyosabban érintő román törvényt és következményeit mutatja be. Megállapítja, hogy a Regátban az agrárreform más törvény alapján lett megvalósítva, mint Erdélyben. Ennek célja a magyar és a német közösségek vagyoni helyzetének megrendítése volt. Az erdélyi törvény például nem maximálta a kisajátítandó területek sem alsó, sem felső határát, míg az a Regátban 2 millió hektár és 100 hektár volt. Míg a Regátban csak a megművelhető területeket sajátították ki, Erdélyben a teljes birtokot, ami rendkívüli veszteséget jelentett az egyházak, az iskolák, a községek számára, mert teljes egészében kisajátították a közérdeket szolgáló testületek, alakulások, alapítványok, intézetek, templomok, kolostorok, káptalanok, egyetemek, iskolák, kórházak, vármegyék, községek birtokait. A szerző ezenkívül még több jogsértő intézkedés típusra és esetre is kitér. Az így elvesztett javak egy része ugyan Észak-Erdélyben 1940-ben visszatért, de 1945-től ezeket a román állam visszavette. Nemrég ugyan az Európa Tanács több határozatban kötelezte Romániát a jogsértő állapot megszüntetésére, az orvoslát azonban még késik.

41. PARÁDI JÓZSEF (Budapest) A POLGÁRI MAGYAR ÁLLAM RENDVÉDELMI RENDSZERÉNEK KIÉPÜLÉSE 1867-1914 c. tanulmányában bemutatja a Magyar Királyság rendvédelmi szervei kiépülésének történetét és szerepkörét, hatókörét, intézkedési típusait és pénzügyi finanszírozását, elemzi szolgálati szabályzatukat, értékeli működésüket, hatékonyságukat. Ezek a rendvédelmi szervek voltak a magyarországi állami és helyi városi és állami rendőrségek, a vidéki (falusi) Magyar Királyi Csendőrség, a Magyar Királyi Pénzügyőrség, a vámhivatalok, a testőrségek, a Magyar Királyi Koronaőrség, a Képviselőházi Őrség és a büntetés-végrehajtás szervezete. A testőrség bemutatásánál kitér az Osztrák-Magyar Monarchia testőrszervezeteire is.

42. ZACHAR JÓZSEF (Budapest) MAGYAR TÖRTÉNELEM A VÉGLEGES HONFOGLALÁSTÓL NAPJAINKIG A BÉKEKÖTÉSEK TÜKRÉBEN (1896-1996) c. tanulmányában összeköti azokat a fő vonalakat, amelyeket a kötet többi szerzője megfogalmazásában érvényesít, megadva ezzel azt a történelemszemléleti jelleget, amelyben az egész kötet szerveződik. Ez nem más, mint „*A magyar történelem tanításának tartalmi és módszertani megújítása*” irányában történő célkitűzés. A magyar háborúk és békék tárgyalását az indokolja, hogy szá-

mos történeti munka mellőzi a forrásokban szereplő adatokat, s így pontatlan ismereteket közöl ezekről. Az Apostoli Magyar Királyság Európa ke-resztútjain fekszik, ezért a külső hatalmi viszonyok váltásai által kirobbantott há-borúk állandó életveszélyt jelentettek. A magyar népnek folyton ébren kellett őrködni, harcban és háborúban védekeznie a külső támadásoktól, így történelme elsőslegesen hadtörténelem. Az állandó fenyegetettség és élet-halál harc még a magyar nyelvénél és a Jézus-hitű egységes kultúrájánál is maradandóbban segítette az összetartozás tudat kialakulását és fenntartását, a nemzeté válást és a nemzet fennmaradását a mai, megcsonkult állapotokig. Azért kell az új mai helyzetben az új történelem-szemléletnek és az igaz történelem ismeretének megszületnie, mert főleg múltunk hamis beállítása miatt a magyarság körében a kiúttalanság soha nem tapasztalt mértékű érzése lett úrrá. Pedig megszabadultunk a nagyhatalmi fegyveres megszállástól és az idegen uralmi rendtől. Végre a reális történelemszemléletből fakadható pozitív gondolkodásmódnak kell felülkerekedni, amelynek fényében minden jelen gondunk megoldható.

Az itt ismertetett kötet, segédkönyv jellegénél fogva, sokfelé fölhasználható, főként oktatási kézikönyvként a történelemtanárok továbbképzéséhez, önképzéséhez. Ugyan-csak további felhasználást fog megérni az oktatásban a KJF kínálatában és a ZMTE Magyar Történelmi Iskoláiban. A kötet tanulmányai, amelyeket a szerzők közremű-ködésével a ZMTE 2002. júliusi, székesfehérvári nemzetközi konferenciáján megvitattunk, felhasználják a folyó továbbképzés oktatási tapasztalatait is. Hiszen e sajátos pe-dagógiai folyamatban kölcsönösség érvényesül, mert a továbbképzett tanároktól az előadók is tanulnak. Az eredeti kéziratok szövege ennek megfelelően módosult, ja-vult, korszerűsödött, hogy a jelen szövegváltozat, mostani formájában, tökéletesebben legyen képes tájékoztatni olvasóit a magyar történelem területén az általunk kikutatott és összegzett eredményekről. A kész könyvet a ZMTE, jó szokásához híven, mint kiemelt közhasznú egyesület, ingyen eljuttatja 300 magyarországi és további 70 ország 156 könyvtára számára, amint azt az eddig megjelent 33 kiadványával is megtette. Így a kötet támogatása mind tudományos oldalról, mind a hasznosítás szempontjából igen üdvös, s létrejöttének elősegítőit és kiadásának lehetővé tevőit elismerés illeti.

F

A ZÜRICHI MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET EDDIG MEGJELENT KIADVÁNYAI

1. **Első (Benidormi) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.** (153 oldal, ebből 60 oldal angol, francia és német nyelvű). Zürich, 1991. ISBN 963 02 8926 1
2. **A Második (Zürichi) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.** (140 oldal, ebből 50 oldal angol, francia és német nyelvű). Zürich, 1993. ISBN 963 02 8926 2
3. **Magyarok Őstörténete.** Összefoglaló áttekintés. (48 oldal). Írta a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület őstörténeti írói munkaközössége, Zürich-Budapest, 1992. ISBN 963 02 8925 3; második kiadás 1996. ISBN 963 85274 6 3
4. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Első (Szegedi) Magyar Történelmi Iskolájának Előadásai és Iratai.** (275 oldal, az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor). Zürich, 1993. ISBN 963 8465 00 X
5. **Magyar Történelmi Tanulmányok 1.** (133 oldal) Kiegészítő tanulmányok a Tabi iskola előadásaihoz. Zürich, 1993. ISBN 1217 4629
6. **Csihák György: A magyar parlamentarizmus ezer éve.** (91 oldal) Összefoglaló áttekintés. Budapest, 1990. ISBN 963 02 8925 3
7. **Nagy Gyula: Az ellopott magyar őstörténet. Magyar Történelmi Tanulmányok 2.** (119 oldal). Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 04 4112 8
8. **Képeslapok magyar történelmi motívumokkal.** 8 különféle, szimpla és dupla
9. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második (Tabi) Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai.** (416 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 04 4413 5
10. **Die Frühgeschichte der Ungarn.** Zusammenfassung (Geschrieben von der Arbeitsgruppe des Ungarisch Historischen Vereins Zürich. 54 Seiten). Zürich-Budapest, 1994. ISBN 963 85 274 4 7
11. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Harmadik (Tapolcai) Magyar Történelmi Iskolája Előadásai és Iratai.** (224 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 85 274 12
12. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Első (Székelyudvarhelyi) Övezeti Történetész-találkozó Előadásai és Iratai.** (180 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1994. ISBN 963 85274 2 0
13. **Csihák György: Beszélgetés népemmel a hazánkról.** (64 oldal) Budapest-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 5 5
14. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Második (Komáromi) Övezeti Történetész-találkozó Előadásai és Iratai.** (152 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Komárom-Komárno-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 3 9
15. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Kilencedik (Tapolcai) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai.** (143 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1995. ISBN 963 85274 1 2
16. **Csihák György: Ex Oriente Lux.** (250 oldal) Tanulmány a magyar múltról, jelenről és a jövőről. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85274 7 1

17. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizedik (Tapolcai) Magyar Őstörténeti Találkozó és Negyedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. (258 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85274 8 X
18. Germann Georg: *Ungarisches im Bernischen Historischen Museum* (mit Farbbildern). A Berni Történelmi Múzeum magyar emlékei (kétnyelvű kiadvány színes képekkel 44 oldal). Előszó: Claudió Caratsch Bern-Budapest, 1996. ISBN 963 85274 9 8
19. Csámpai Ottó: *Nemzet és társadalom. Bevezetés az etnopszichológiába.* (152 oldal) Budapest-Zürich, 1996. ISBN 963 85684 02
20. *Honfoglalásunk és előzményei.* A tizenegyedik Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai (173 oldal). Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. 10 oldal angol-magyar-német-francia és orosz nyelvű őstörténeti fogalmak. **Keresztény egyházak és történelmi szerepük a Kárpát-medencében.** Az Ötödik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai (110 oldal). Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1997. ISBN 963 85684 1 0
21. Nagy Kálmán: *A honfoglalás hadtörténete.* (151 oldal) Budapest, 1998. ISBN 963 7810 97 8 (Közösen a Szabadtér Kiadóval)
22. Csihák György: *Válasz népem kérdéseire a hazánkról.* (102 oldal) Budapest-Zürich 1999
23. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Nyolcadik (Kaposvári) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (140 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 2 9
24. *Die Ungarn und die Abtei Sankt Gallen. Magyarok és a Szent Galleni Apátság.* (118 oldal) Az előadások szövege. St. Gallen-Budapest, 1999. Kétnyelvű kiadvány a Magyar Nemzeti Múzeumban 1998-ban rendezett „Die Kultur der Abtei Sankt Gallen“ című kiállítás alkalmával, az ELTE-n rendezett nemzetközi konferencia előadásai. ISBN 963 85684 3 7 (Közösen St. Gallen Kanton levéltárával) – Második kiadás: 2002. ISBN 963 86100 8 5
25. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Harmadik (Londoni) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai. (188 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 5 3
26. Csihák György: *A magyar nemzet múltja « Szent István király életműve és a magyar államalapítás « A bambergi lovas « Sacra Regni Hungarici Corona és a magyar jogi rendezés kérdései ma « Magyar - nép - kisebbség.* (94 oldal) Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 6 1
27. *Fünfzehn Jahre UHVZ - A ZMTE tizenötéves 1985 - 1999.* (50 oldal) Zürich-Budapest, 1999. ISBN 963 85684 7 X
28. Nagy Gyula: *Az ellopott magyar őstörténet II.* (200 oldal) Budapest-Zürich, 1999. ISBN 963 85684 4 5
29. Csihák György: *Dunhuang barlangképei és a Sánzi agyagkatonák néma üzenete a magyar műveltség gyökereiről.* (56 oldal) Budapest-Zürich, 2000. ISBN 963 85684 8 8
30. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Erdélyi Övezeti Történész Találkozó (1995-1999) Előadásai és Iratai. (312 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 2000. ISBN 963 85684 9 6
31. *A honfoglalás és az 1848-1849-es magyarországi polgári forradalom és szabadságharc*

- évfordulójára. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Tizenharmadik Magyar Őstörténeti Találkozója és Hetedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai. (284 oldal) Budapest-Zürich, 2001. ISBN 963 86100 5 0
32. **Barabási László: Nemes Székely Nemzet – Csillagösvényen.** (Regény, 112 oldal) Csiksomlyó-Budapest, 2001. ISBN 963 86100 4 2
33. **Csihák György: Magyar nempolitikai írások.** (51 oldal) Budapest-Zürich, 2002. ISBN 963 86 100 0 X
34. **Kiadványaink tartalomjegyzéke – Vereinspublikationen mit Inhaltsübersicht.** (44 oldal) Zürich-Budapest, 2002. ISBN 963 86 100 7 7
35. **A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület (Szentendre-2001) Tizenhatodik Magyar Őstörténeti Találkozó és Tizedik Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai.** (370 oldal) Az előadások szövege, jegyzőkönyv, műsor. Budapest-Zürich, 2002. ISBN 963 86100 6 9
36. **Magyar Történelem. Tízezer év – ezer oldalról. Oktatási segédkönyv a magyar történelem tanításához.** (635 oldal) Budapest-Zürich, 2002. ISBN 963 86100 1 8
37. **Közös jelen, múlt és jövő Észak Kárpát-Medencében, különös tekintettel a gömöri tájegységre.** (164 oldal) A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület kilencedik (Rozsnyói) Övezeti Történésztalálkozó Előadásai és Iratai (Rozsnyó, 2000). Rozsnyó-Budapest-Zürich, 2002. ISBN 963 86100 2 6
38. **Délközép Kárpát-medence műveltsége, különös tekintettel a sárközi települések és népi műveltségük fejlődésére.** (242 oldal) A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Nyolcadik (Sárközi-Decsi) Övezeti Történésztalálkozó Előadásai és Iratai (Decs, 2000). Decs-Zürich, 2002. ISBN 963 9349 01 1

ELŐKÉSZÜLETBEN

1. HÁROM MAGYAR TÖRTÉNELMI ISKOLA ELŐADÁSAI ÉS IRATAI
2. HÉT MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓ ELŐADÁSAI ÉS IRATAI
3. A SÁRKÖZI ÉS A ROZSNYÓI ÖVEZETI TÖRTÉNÉSZTALÁLKOZÓ ELŐADÁSAI ÉS IRATAI

Kiadványaink megtalálhatók minden nagyobb magyarországi könyvtárban és további 70 ország 156 könyvtárában, tehát mindenütt, ahol magyarok élnek vagy tanulnak

Könyveink megvásárolhatók a Heraldika Kiadó könyvesboltjában:

H-1113 Budapest, Takács Menyhért utca 5.,

Telefon/fax: 0036 (1) 20-96-078,

Mobil: 0036 (20) 97-36-120,

E-mail: heraldika@elender.hu és *terjesztőinél*

Budapesten a „Kis Magiszter“ Könyvesboltban

H-1053 Budapest, Magyar utca 40. (a Kálvin térnél)

Telefon és fax: 0036 (1) 327-7797

Egyes példányok megrendelhetők:

H-8660 Tab, Városi Könyvtár

Ady Endre utca 5. – Telefon/fax: 00 36 (84) 525-212

E-mail: bookstab@matavnet.hu

AZ EGYESÜLET ÁLTAL KIADOTT KÖNYVEK,
a Magyar Köztársaság oktatási minisztere által
T 300730-1676/1999 számon kiadott alapítási engedélyünk és
T 302460-780/1999 számon kiadott indítási engedélyünk szerint,
PEDAGÓGUS TOVÁBBKÉPZÉSI PROGRAMUNK TANKÖNYVEI
A TOVÁBBKÉPZÉSRŐL INTERNETES HONLAPUNKON RÉSZLETES TÁJÉKOZTATÁS VAN:
WWW.ZMTE.INI.HU

ENCYCLOPAEDIA HUNGARICA

NEMZETI SZEMLÉLETŰ MAGYAR LEXIKON

Hungarian Historical Society of Zurich
Association Historique Hongroise de Zurich
Società Storica Ungherese di Zurigo
Associación Histórica Húngara de Zürich

CH-8047 Zürich, Schweiz, Postfach 502
 President: Dr. György J. Csihák

I. kötet	1992.	ISBN 0 9695894 0 9	778 oldal
II. kötet	1994.	ISBN 0 9695894 0 9	785 oldal
III. kötet	1996.	ISBN 0 9695894 2 5	888 oldal
IV. kötet	1998.	ISBN 0 9695894 3 3	573 oldal

A Calgaryban (Kanada) székelő LEXIKON ALAPÍTVÁNY készítette 1981-től 1998-ig, magyar nyelven. A munkát 70 szerkesztő, 14 szaktanácsadó, 252 cikkíró, 482 adat-szolgáltató, 6 művészi munkatárs, 12 lektor és a törzs 8 munkatársa végezte, összesen 844 személy – az egész világról, a Kárpát-medencéből minden országból. Szerkesztése és kiadása költségeit a világban szétszóródott magyarok fedezték.

A 15 milliányi, egyetemes magyarság egyetlen, igazán nagyjelentőségű, közös alkotása az utóbbi évtizedekben.

Tulajdonosa 2001 óta a közérdekű Zürichi Magyar Történelmi Egyesület – amely svájci székhelyű és az egyetemes magyarság egyetlen olyan tudományos műhelye, amelyben tovább él a nemzeti történelemkutatás, történelemírás és történelemoktatás.

UNGARISCH HISTORISCHER VEREIN ZÜRICH
ZÜRICH MAGYAR TÖRTÉNELMI EGYESÜLET

SEKRETARIAT DES TREFFENS ZUR FRÜHGESCHICHTE DER UNGARN
MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI TALÁLKOZÓK TITKÁRSÁGA
CH-8047 Zürich, Postfach 502
Postscheckkonto: Zürich 80 36214-1

Präsident/Elnök: Dr. György J. Csihák
Telefon: 0043/3352/31872

Gemeinnütziger Verein. Svájci Közérdekű Egyesület
Unterstützung durch „Stiftung für unser historisches Erbe“
Az egyesület támogatója a közhasznú „Történelmi Örökségünk Alapítvány“

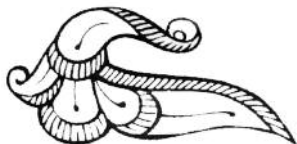
Präsident/Elnök: dr. Vedres András
H-1519 Budapest, Pf. 426, Telefon/Fax: 0036/1/220-3040
E-mail: genius@inventor.hu

Kapcsolati cím Magyarországon:
Sancz Klára Lujza
H-1117 Budapest, Hamzsabégi u. 20.
Telefon: 0036/1/209-5960

NYILVÁNOS ELŐADÁS BUDAPESTEN
MINDEN HÓNAP UTOLSÓ ELŐTTI CSÜTÖRTÖKJÉN 17 ÓRAKOR
H-1051 Budapest, Arany János u. 10. Telefon: 0036/1/3116287
és még több városban

Tafelrunde/Asztaltársaság:
*Budapest, Csikszereda, Felsőőr/Oberwart, Hobart, Hódmezővásárhely,
Kassa, Kolozsvár, Marosvásárhely, Melbourne, Pozsony, Rozsnyó, Sydney*

www.zmte.ini.hu
E-mail: zmte@freemail.hu

Tipográfia:

42 DESIGN BT.

Gerencsér Balázs

8900 Zalaegerszeg, Egerszeghegyi út 21/b.

Tel.: (30) 202-5651

*Készült QuarkXpress programmal,
Classical Garamond betűtípusból.*